

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES – III

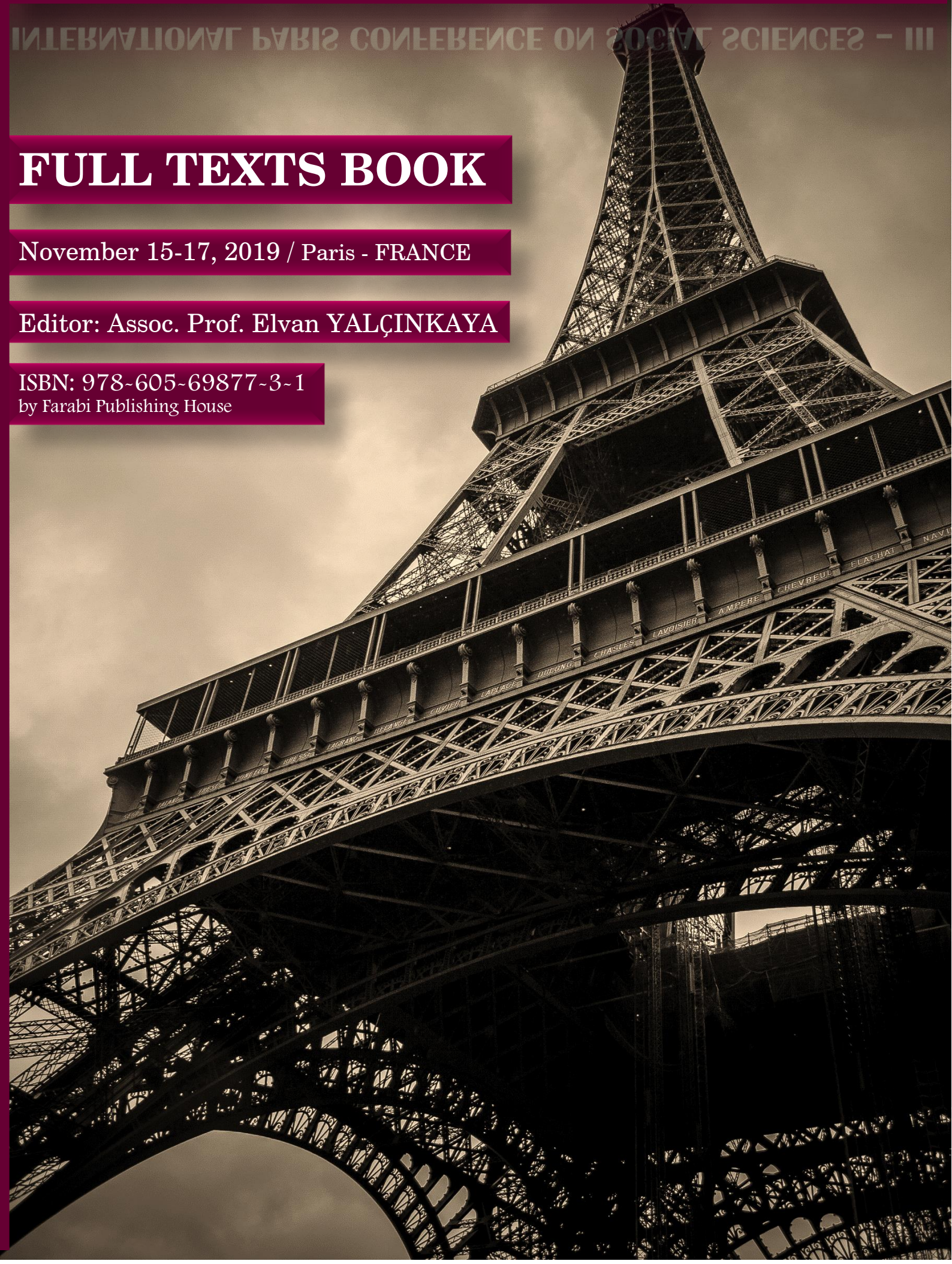
INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES – III

FULL TEXTS BOOK

November 15-17, 2019 / Paris - FRANCE

Editor: Assoc. Prof. Elvan YALÇINKAYA

ISBN: 978-605-69877-3-1
by Farabi Publishing House

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

November 15-17, 2019
Paris - FRANCE

FULL TEXTS BOOK

EDITOR

Assoc. Prof. Elvan YALÇINKAYA

All rights of this book belong to FARABI Publishing House

Authors are responsible both ethically and juridically

FARABI Publications - 2019©

Issued: 30.11.2019

ISBN: 978-605-69877-3-1
by Farabi Publishing House

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

- INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

DATE AND PLACE

- November 15-17, 2019 Paris - FRANCE

ORGANIZATION

- Institute of Economic Development and Social Researches (İKSAD)

HEAD OF ORGANIZING COMMITTEE

- **Assoc. Prof. Gökhan OFLUDÖĞLU**

INTERNATIONAL PARTICIPANTS

- Prof. Dr. Oğuz SERİN- Turkish Republic Cyprus
  - Dr. Aynura Mahmudova - *Azerbaijan*
- Assist. Prof. Muntazar Mehdi - Pakistan
  - Merve KOLDAMCA YILMAZ- Greece
  - Prof. Dr. Ahmed SMAHI- Algeria

SCIENTIFIC & ADVISORY BOARD MEMBERS

Dr. Jean Philippe Praene
University of La Réunion

Dr. Anatoliy LOGINOV
Taras Shevchenko State University

Dr. Andrea Lucchesi
Sao Paulo University

Dr. Ansi Rezeda SAFIULLINA
Kazan Federal University

Dr. Cynthia CORREA
Sao Paulo University

Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kyrgyz Economic University

Dr. Dmitriy VASILYEV
Russian Academy of Entrepreneurship

Dr. Dinarakhan TURSUNALIEVA
Rasulbekov Kyrgyz Economic University

Dr. George RUDIC
Montreal Pedagogy Institute

Dr. Klara PUSHKINA
Chuvash State University

Dr. Nagbdu KAMAROVA
Yessenov University

Dr. Necati DEMİR
Gazi University

Dr. Nikolay VASKIV
Kyiv National University of Culture and Arts

Dr. Osman ERKMEN
Gaziantep University

Dr. Rimma PARDABAYEVA
Ufa State University

Dr. Ümran TÜRKYILMAZ
Gazi University

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

November 15-17, 2019
Paris, France

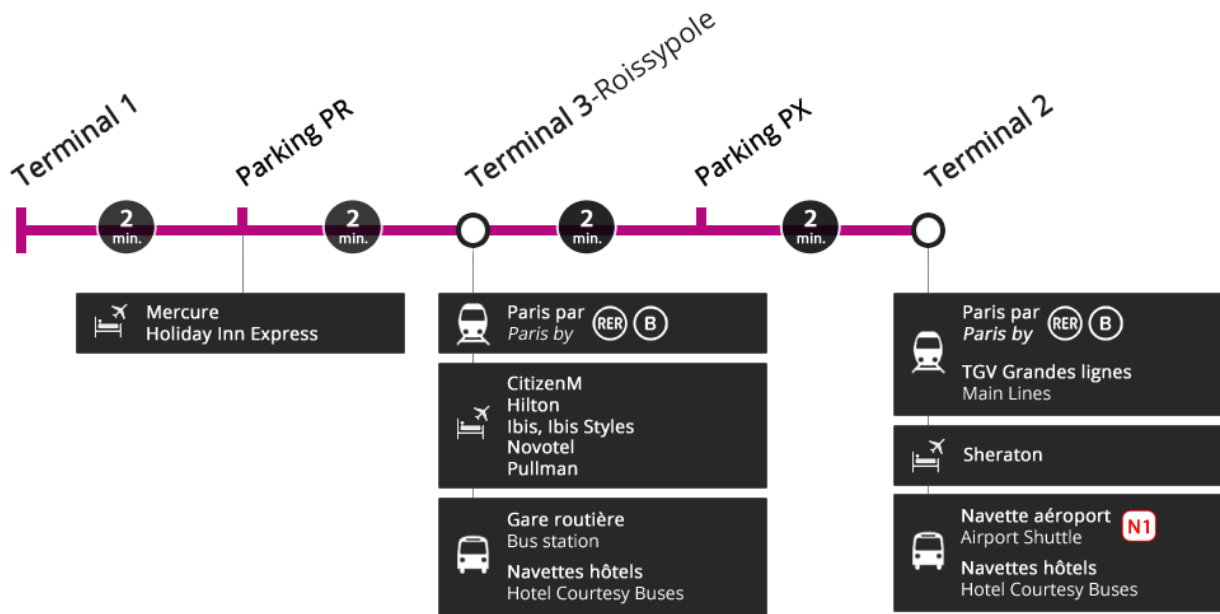
Participant Countries:

Turkey, Greece, Turkish Republic Cyprus, Azerbaijan, Taiwan, Kazakhstan, Pakistan

Conference venue:

Hotel ibis Paris CDG Airport
3 Rue de Bruxelles Roissypole Est, 93290 Tremblay-en-France
<https://www.accorhotels.com/tr/hotel-1404-ibis-paris-cdg-airport/index.shtml>

Rote from CDG Airport

- Registration desk opens at 09:00 and shall function till 17:00 pm.
- Please registrate at least an hour prior to your session
- Be in the session room at least 10 minutes before the session starts
- Head of session are fully empowered in all matters related to the presentations, coffee-breaks and session.
- Certificates will be given by the session chair at the end of the session.
- In the congress program, requests such as location and time changes will not be taken into consideration.
- If you think there are any shortcomings in the program, please email us at the latest by 7th November 2019
- The names of the authors and titles of paper in the certificate will be printed as in the program.

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

15.11.2019 Friday / 10⁰⁰-12⁰⁰

HALL-1, SESSION-1	Head of Session: Prof. Dr. A. Mecit CANATAK
Prof. Dr. A. Mecit CANATAK	EDEBİYAT VE EDEBİ TÜRLER ÖZERK MİDİR?
Assoc. Prof. Dr. M. Zeki DUMAN	İSLAM DÜNYASININ GERİ KALMIŞLIĞININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
Assoc. Prof. Dr. M. Zeki DUMAN	MUHAFAZAKÂR İDEOLOJİDE BİREY KAVRAMI
Assoc. Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	LESLIE MORMON SILKO'NUN YELLOW WOMAN'INDA YERLİ AMERİKALI KADIN ALGISI
Assoc. Prof. Dr. Bülent Cercis TANRITANIR	TRAGIC CONFLICT OF IDENTITY OF A JEWISH NEW YORKER IMMIGRANT CHILD IN HENRY ROTH'S CALL IT SLEEP
Dr. Mehmet GÖKTEPE	TÜRK RESMİNDE YENİLER GRUBU SANATÇILARININ TOPLUMSAL GERÇEKLIK BAĞLAMINDA İNSAN FİĞÜRÜNE YAKLAŞIMLARI
Assoc. Prof. Dr. Fatih Mehmet UĞURLU Dr. Yakup KILIÇ Assoc. Prof. Dr. Eyyup YILDIRIM	INVESTIGATION OF PEER RELATIONSHIPS AND PEER VICTIMIZATION OF INDIVIDUALS WHO DO SPORTS
Dr. Yakup KILIÇ Assoc. Prof. Dr. Fatih Mehmet UĞURLU	AN ANALYSIS OF THE PHYSICAL EDUCATION STUDENTS IN FIRAT UNIVERSITY: THE STUDENTS' AIMS AND INTENTIONS TO DO SPORTS
Havva DURAK Assoc. Prof. Dr. Taner YILDIRIM	POETRY AND FUN IN THE ABBASID PERIOD

15.11.2019 Friday / 12⁰⁰-14⁰⁰

HALL-1, SESSION-2	Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Kasım KARAMAN
Assist. Prof. Dr. Ömer Seyfettin SEVİNÇ Ceylan GÜRİÇİN	EVALUATION OF ENVIRONMENTAL ETHICS AWARENESS OF PRE-SERVICE TEACHERS ACCORDING TO THE STATUS OF TAKING COURSES AND SEMINARS ABOUT ENVIRONMENTAL EDUCATION
Assoc. Prof. Dr. Abdurrahman İLĞAN Yağmur BAŞARAN	TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT ACTIVITIES and IT'S EFFECT on TEACHING QUALITY
Assoc. Prof. Dr. Elvan YALÇINKAYA	GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE JAPONYA'DA VATANDAŞLIK EĞİTİMİ
Assoc. Prof. Dr. Kasım KARAMAN	THE ROLE OF INFORMATION SOCIETY, LIFELONG LEARNING AND SCIENCE (TECHNOLOGY) CENTERS
Assoc. Prof. Dr. Gül GÜNEY	THE EXAMPLES OF MINIATURE COPIES OF "ACÂİ'BUL MAHLUKÂT AND GARAİB'ÛL MEVCUDAT" MANUSCRİPTS

15.11.2019 Friday / 14⁰⁰-16⁰⁰

HALL-1, SESSION-3	Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ
Dr. Şevket ÖZCAN	DİN FENOMENOLOJİSİNİN İLK TEZAHÜRLERİNDE İSLAM ALGISI: CORNELIUS PETRUS TIELE ÖRNEĞİ
Res. Asst. Vahdeddin ŞİMŞEK	TWO CONCEPTS IN THE CONTEXT OF HUMAN BEINGS' LIMIT: HALAL AND HARAM
Assoc. Prof. Dr. Abdulhadi TİMURTAŞ	ARAP NESRİNDE DUA MECMUALARI
Assoc. Prof. Dr. Nesim SÖNMEZ	BARIŞIN SAĞLANMASINDA EDEBİYATIN ROLÜ -Ahmedê Hanî Örneği-
Assoc. Prof. Dr. Cengiz GÜL	TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMESİ VE REJİMİN OTORİTERLEŞMESİ İLİŞKİSİ
Assoc. Prof. Dr. Cengiz GÜL	TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİNİN KİLİTLENME TEHLİKESİNE KARŞI RASYONALİZE EDİLMESİ

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

15.11.2019 Friday / 16⁰⁰-18⁰⁰

HALL-1, SESSION-4	Head of Session: Prof. Dr. M. Ali KIRMAN
Ashhan KÜDEN	TAX TRACES IN HOLY BOOKS: TORAH, BIBLE AND QUR'AN
Assoc. Prof. Dr. Mehmet KESKİN	EŞ'ARİ VEHHABİ MÜCADELESİ: EBU HAMİD B. MERZÜK'UN "BERÂETÜ'L- EŞ'ARİYYİN MİN AKAİDİ'L-MUHALİFİN" ESERİ
Assoc. Prof. Dr. Bayram KANARYA	HADİSLERDE SULH
Assoc. Prof. Dr. Ferzende İDİZ	SÜLEMÎ'NİN "KİTÂBU'L-FÜTÜVVVE" ADLI ESERİ BAĞLAMINDA TASAVVUFTA FÜTÜVVET ANLAYIŞI
Assoc. Prof. Dr. Mahmut DÜNDAR	İSLAM'A DAVETTE DİNİ İLETİŞİM

15.11.2019 Friday/ 10⁰⁰-12⁰⁰

HALL-2, SESSION-1	Head of Session: Prof. Dr. Filiz GİRAY
Dr. Samet EVCİ Res. Asst. Ferhat KARADEMİR	TÜRK DÖVİZ PİYASASININ ZAYIF FORMDA ETKİNLİĞİ: USD VE EURO KURLARI ÜZERİNE BİR UYGULAMA
Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL Oya ŞENGÜN TOPÇU Mehmet NAVDAR Canan ATAÇ	BEYAZ VE MAVİ YAKALI YETİŞKİNLERİN EN ÇOK YAŞADIKLARI PROBLEMLER VE PROBLEM ALANLARI
Prof. Dr. Nimet Haşıl KORKMAZ Lect. Fatma DEMİR	ATTITUDES OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT TEACHERS FOR EDUCATION RESEARCH
Bayram UÇAR Assoc. Prof. Dr. Yunus Emre KARAKAYA	RELATIONSHIP BETWEEN ENTREPRENEURIAL INTENTIONS AND POSITIVE CAREERPLANNING ATTITUDES OF STUDENTS RECEIVING SPORTS EDUCATION
Harun YACAN Gülşah AY	A STUDY ON THE EFFECT OF IN-MARKET GUERILLA MARKETING APPLICATIONS ON CONSUMERS 'CONVENIENCE PRODUCT PREFERENCES IN RETAIL FACILITIES
Assoc. Prof. Dr. Hakan Murat ARSLAN	EVALUATION OF THE E-İÇİŞLERİ PROJECT AS AN ENTERPRISE INFORMATION SYSTEM
Prof. Dr. Filiz GİRAY	THE APPLICABILITY OF FINANCIAL TRANSACTION TAX FOR ECONOMIC STABILITY
Sevda Aydın KARİMOVA	CRIMINAL LEGAL ASPECTS OF BIOETHICS
Prof. Dr. Mehmet SÖNMEZ	KANSER TEDAVİSİNDE FOTODİNAMİK TERAPİ (PDT) VE KİMYASAL AJANLARI

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

15.11.2019 Friday/ 14⁰⁰-16⁰⁰

HALL-2, SESSION-3	Head of Session: Prof. Dr. Şebnem TOSUNOĞLU
Osman USLU	ALGILANAN MOBBİNGİN ÇALIŞANLARIN STRES VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNE ETKİLERİ
Prof. Dr. Şebnem TOSUNOĞLU	DEVLET DESTEKLİ SİGORTA PROGRAMLARINDAN DOĞAN KOŞULLU YÜKÜMLÜLÜKLER: TÜRKİYE DOĞAL AFET SİGORTALARI KURUMU UYGULAMASI
Dr. Mehmet TATOĞLU	KÜRESEL MARKALARIN İLETİŞİM ARAÇLARINDAN SOSYAL MEDYA KULLANIMI VE LİPTON ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
Prof. Dr. Hüsnü Serdar ÖĞE Res. Asst. Zehranur SANİOĞLU TANIŞ	THE EFFECT OF CORPORATE REPUTATION MANAGEMENT PERCEPTION ON ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION
Res. Asst. Zehra KURT	SPATIAL DECOMPOSITION OF LOCAL SERVICES IN TURKEY:EXAMPLE OF MALATYA CITY
Ayşe BOZKURT	THE EFFECT OF E-GOVERNMENT APPLICATIONS TO UNIVERSITY STUDENTS IN TURKEY AND DIGITALIZATION; A STUDY ON CUKUROVA UNIVERSITY KOZAN VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS
Dr. Elif Hasret KUMCU Dr. Makbule Hürmet ÇETİNEL	GLOBAL GREEN LOGISTICS PROJECTS IN GREEN MARKETING MIX
Semliko Fulbert DOSSOU	“STRONG CURRENCY” VS “WEAK CURRENCY” IN FINANCIAL GLOBALIZATION CONTEXT: DOES INTEREST RATE MATTER AS AN INDICATOR IN CATEGORIZATION?

15.11.2019 Friday/ 16⁰⁰-18⁰⁰

HALL-2, SESSION-4	Head of Session: Prof. Dr. Şermin ŞENTURAN
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ	YOUNG UNEMPLOYMENT AND HOPELESSNESS OF UNDERGRADUATE STUDENTS ABOUT FİNDİNG A JOB: AN EXAMPLE OF A FACULTY
Prof. Dr. Şermin ŞENTURAN	DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN THE WORLD: THE CASE OF ZONGULDAK PROVINCE IN TURKEY
Res. Asst. Mehmet Zahid YENER	SUCCESSION CONDITIONS STATED UNDER THE ARTICLE 127 OF THE CODE OF OBLIGATIONS
Prof. Dr. Zekeriya NAS Ömer ARIGTEKİN	IMPORTANCE OF FUNCTIONS OF HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN TOURISM
Melek ONGUN MSc. Onur ONGUN	PROFESSIONAL TENDENCY AND TARGET FACTORS IN INDIVIDUAL CAREER MANAGEMENT: AN APPLICATION ON THE EMPLOYEES OF BALIKESİR PROVINCIAL HEALTH DIRECTORSHIP
MSc. Onur ONGUN MSc. Çağrı YILMAZ Melek ONGUN	PARENTS' OPINIONS AIMED AT ROBOTIC CODING EDUCATIONS AND WORKPLACE STUDYING EFFECTS ON STUDENT ACADEMIC SUCCESS AND SOCIAL SKILLS: BALIKESİR YEDİIKLİM SCHOOLS SAMPLE
Assoc. Prof. Dr. Gökhan OFLUOĞLU Assoc. Prof. Dr. Sanem BERKÜN	THE MAIN PROBLEMS AND SOLUTIONS OF EMPLOYEES WITH DISABILITIES IN WORKING LIFE

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III**16.11.2019 Saturday / 10⁰⁰-12⁰⁰**

HALL-1, SESSION-1	Head of Session: Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN
DR. LAMİHA ÖZTÜRK Prof. Dr. Perihan YALÇIN	FRENCH ON ACADEMIC OBJECTIVES IN TURKISH ACADEMIC ENVIRONMENT
Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN	ERGENLERDE SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARININ FARKLI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Arş. Gör. Hilal GÜNEŞ	CULTURAL ISSUES IN LANGUAGE TEACHING: A SUGGESTED LESSON PLAN FOR TEACHING CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS
Assoc. Prof. Dr. Mesut Erdem ÇÖLOĞLU	THE USE OF INSTRUMENTAL REPERTORY IN SOLFEGGIO EDUCATION
Burak BASMACIOĞLU	DETERMINATION OF OBJECTIVES FIT FOR PURPOSE IN THE EDUCATION OF SUBSIDIARY PIANO
Assoc. Prof. Hale BASMACIOĞLU	USABILITY OF BEGINNER'S LEVEL VIOLIN METHODS BASED ON THE PRINCIPLE OF LISTENING IN TRADITIONAL EDUCATION
Esra BAYSARI Prof. Dr. Oğuz SERİN	İLKÖĞRETİM DÜZEYİNDE FEN VE TEKNOLOJİ DERSİ İÇERİĞİNDEKİ KAVRAM YANILGILARININ SAPTANMASI VE BU YANILGILARIN GIDERİLMESİNDE OLUŞTURMACI ÖĞRENİM KURAMININ ETKİLİLİĞİ

16.11.2019 Saturday / 12⁰⁰-14⁰⁰

HALL-1, SESSION-2	Head of Session: Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL
Prof. Dr. A. Beril TUĞRUL	ENERJİ TALEBİNİN DEĞİŞİMİ VE ENERJİ POLİTİKALARININ OLUŞTURULMASINDAKİ YERİ
Doç. Dr. Ersin GUNGOR	IDENTIFICATION OF VARIABLES AFFECTING THE RAW MATERIAL PREFERENCES OF FURNITURE MANUFACTURERS BY CONJOINT ANALYSIS
Doç. Dr. Ersin GUNGOR	SOCIO-ECONOMIC BENEFIT TO BE PROVIDED BY ELECTRICITY GENERATION FROM SOLAR ENERGY TO THE FOREST PEASANTS

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III**16.11.2019 Saturday / 14⁰⁰-16⁰⁰**

HALL-1, SESSION-3	Head of Session: ASSOC. PROF. OZLEM BELKIS
Dr. Nermin GÜRHAN Res. Asst. Elif ALTUN Dr. Gökçen ERDOĞAN Res. Asst. Didar KARAKAŞ	TÜRK TOPLUMUNDA CİNSEL ESTETİK VE KADIN
Dr. Nermin GÜRHAN Songül YİĞİT Res. Asst. Elif ALTUN	TÜRKİYEDEKİ ACİL SERVİSLERİN İŞLEYİŞİ
Lect. Elif EKİNCİ	TANZİMAT DÖNEMİNDE KADININ DURUMU
Res. Asst. Hande BİLGİN	‘BİZ’ ROMANINDAKİ OTORİTERYANİZM BAĞLAMINDA ‘BEN’ VE ‘ÖTEKİ’ İKİLİĞİ YEVGENİ ZAMATIN’IN BİZ ROMANI İNCELMESİ
Res. Asst. Selçuk YEKE Prof. Fatih SEMERCİÖZ	MEDIATOR ROLE OF CULTURAL INTELLIGENCE ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE
Assoc. Prof. Ozlem BELKIS Nazli TUGCU	THEATRE OF THE OPPRESSED IN THE CONTEXT OF GENDER-BASED DISCRIMINATION AND VIOLENCE & THE TROUPE OF PARTECIPARTE AS AN EXAMPLE OF PRACTICE
Res. Asst. Abdullah ESEN	A COMPARATIVE STUDY ON DESTÛR-I ŞÂHÎ OF ŞEYHOĞLU SADRÜDDİN AND CANTERBURY TALES OF CHAUCER
Asist. Prof. Dr. Gülsüm Songül ERCAN Özgül BAŞARAN	ANAYSIS OF US AND THEM REPRESENTATION OF SYRIAN REFUGEES THROUGH THE NEWS HEADLINES IN THE TURKISH PRINTED PRESS
Nurten Gülsüm BAYRAK Assoc. Prof. Dr. Nermin GÜRHAN Res. Assist. Didar KARAKAŞ	THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF CHILDREN’S FOLLOW-UP CENTERS IN TURKEY
Assoc. Prof. Dr. Nermin GÜRHAN Res. Assist. Didar KARAKAŞ Assist. Prof. Dr. Gökçen ERDOĞAN Res. Assist. Elif ALTUN	HYMEN AS A SOCIAL PROBLEM

16.11.2019 Saturday / 16⁰⁰-18⁰⁰

HALL-1, SESSION-4	Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Ömer ÇİFTÇİ
Res. Asst. Rabia Sena AKBABA	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İLERİ OKUMA BECERİLERİ FARKINDALIK DÜZEYİNE YÖNELİK ÖLÇEK GELİŞTİRME ÇALIŞMASI
Assoc. Prof. Dr. Ömer ÇİFTÇİ	İLKÖĞRETİM YEDİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN HİKÂYE UNSURLARINDAN OLAY UNSURUNU KULLANABİLME BECERİSİ
Neslihan AKÇAY Dr. Mehmet SAĞLAM	İLKOKUL ÇOCUKLARIN RESİMLERİNİN YAŞ VE CİNSİYET AÇISINDAN DEĞERLENDİRMESİ
Davut ELMACI Erol ATA Âdem BEYHAN	OKULUN SOSYAL HİZMETLER ALANINDAKİ GÖREVLERİ YERİNE GETİRME DÜZEYİ
Kübra ARI Dr. Esra MANKAN	UNIVERSITY STUDENTS’ OPINIONS ABOUT DESSERTS IN TURKISH CUISINE
Prof. Dr. İsmail AYDOĞAN	EDUCATION ENVISION of ALİYA İZZETBEGOVİÇ
Arş. Gör. Hilal GENGEÇ Doç. Dr. Birkan GÜLDENOĞLU Prof. Dr. Tevhide KARGIN	THE SCALE OF HOME LITERACY: VALIDNESS AND SAFENESS STUDY

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

16.11.2019 Saturday / 10⁰⁰-12⁰⁰

HALL-2, SESSION-1	Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Rüştü ILGAR
Assoc. Prof. Dr. Rüştü ILGAR	A GENERAL EVALUATION ABOUT WATERY PLACES AND THE WETLANDS IN ÇANAKKALE
Dr. Bülent ORAL Cüneyt ÖZDEN	TARİHİ KASTAMONU ŞEHİR DOKUSUNU BELİRLEYEN UNSURLARIN GÜNÜMÜZ MAHALLELERİN OLUŞUMUNA ETKİLERİ
Dr. Hayri ÇAMURCU Elif ERDOĞAN	ÇANAKKALE KÖY HAYIRLARINA BİR ÖRNEK KARAPINAR KÖYÜ HAYIRI
Dr. Hayri ÇAMURCU	CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇAN İLÇESİ NÜFUSUNUN GELİŞİMİNİN SEYRİ
Assoc. Prof. Dr. Menderes KOYUNCU	KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE'NİN SANAYİ MEKTEBİ OLAN SÜMERBANK ÜZERİNE ETKİSİ

16.11.2019 Saturday / 12⁰⁰-14⁰⁰

HALL-2, SESSION-2	Head of Session: Dr. Evrim KABUKCU
Dr. Evrim KABUKCU	LÜKS PAZARLAMADA YENİ TREND: MODA FİMLERİ
Dr. Şeyda ALGAÇ	KONYA İLGİN- GÖLYAKA (HAREMİ) KÖYÜ CAMİİ VE KALEMİŞİ BEZEMELERİ
Assoc. Prof. Dr. Nazan AVCIOĞLU KALEBEK Dr. Gökçe ÖZDEMİR	POSTMODERNİZM AKIMININ GİYSİLERE ETKİSİ
Birsen ÇEKEN Asuman AYPEK ARSLAN	INTERACTION OF ART AND PSYCHOLOGY
Res. Asst. İrem BİLGİ	BRAND OF STREET ART: KEITH HARING
Res. Asst. Banu YÜCEL	SKY EFFECT ON THE WORKS OF JAMES ABBOTT McNEILL WHISTLER
Res. Asst. Esra ERTUĞRUL TOMSUK	WALTER DE MARIA VE TIM KNOWLES İŞLERİ BAĞLAMINDA, "SANATÇI OLARAK DOĞA" KAVRAMI
Res. Asst. Seda AKSÜT ÇOBANOĞLU	"MİRACİYYE: SAKLI MİRAS" FİLMİNDEKİ SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARI ÜZERİNE
Hasan SERİN Res. Asst. Yunus ŞAHİN	RESEARCH ON QUALITY COST AND INSPECTION AT FINAL PRODUCT IN FURNITURE ENTERPRISES
Res. Asst. Erdi EKREN	INVESTIGATION OF MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS GARDEN DESIGN CRITERIA AND SAMPLES FROM TURKEY

16.11.2019 Saturday / 14⁰⁰-16⁰⁰

HALL-2, SESSION-3	Head of Session: Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK
Assoc. Prof. Dr. Abdullah DURAKOĞLU Prof. Dr. Hamit COŞKUN	MİMARİ AÇIDAN SELÇUKLU VE OSMANLI CAMİ ESTETİĞİ
Assoc. Prof. Dr. Abdullah DURAKOĞLU Prof. Dr. Hamit COŞKUN	SOREN KIERKEGAARD'S VIEWS ON KNIGHTS OF FALSE FAITH
Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK Prof. Dr. Erol ÖZTÜRK	KUMUK TÜRKLERİNİN DİL VE EDEBİYATINDA YIRÇI KAZAK HÜSEYİN HÜSAMEDDİN'İN TÜRKÇE HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE
Dr. Aynura MAHMUDOVA	SEMANTIC AND LINGUOCULTURAL FEATURES OF CONCEPT "SUN" IN NEJATI'S AND FUZULI'S DIVANS
Assoc. Prof. Dr. Refika ALTIKULAÇ DEMİRDAĞ Çiğdem YILMAZ	USING FOLKLORE WORKS IN CHILDREN'S LITERATURE AND YAŞAR KEMAL'S THREE ANATOLIAN LEGENDS
Res. Asst. İmren GECE ÖZBEY	CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA BİR DİRİJİZM ÖRNEĞİ: HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR'IN EŞKIYA İNİNDE ROMANINDA OTOSANSÜR
Prof. Dr. Tevhide KARGIN Assoc. Prof. Dr. Birkan GULDENOĞLU	IS PHONEMIC AWARENESS A PREDICTOR OF THE WORD READING SKILLS OF TURKISH DEAF READERS?
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Turgut BERBERCAN	"KAŞGARDAN DOĞU TÜRKÇESİ ŞİİRLER" ÜZERİNE FİLOLOJİK BİR İNCELEME

INTERNATIONAL PARIS CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES - III

16.11.2019 Saturday / 16⁰⁰-18⁰⁰

HALL-2, SESSION-4	Head of Session: Prof. Dr. Abdulhamit SİNANOĞLU
Prof. Dr. Esra DANACIOĞLU TAMUR	JEWISH PHYSICIANS IN THE OTTOMAN EMPIRE
Prof. Dr. Abdulhamit SİNANOĞLU	HUMAN AND FREEDOM AREA IN ISLAMIC THOUGHT
Res. Asst. Yasemin KARAKUŞ	İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA İKİ EVRENSEL METİN: MAGNA CARTA LIBERTATUM ve MESNEVİ
Dr. Elif ERGÜN	DESCARTES DÜŞÜNCESİNDE TANRI KAVRAMI
Assist. Prof. Muntazar Mehdi Lect. Faisal Khan Muhammad Tayyab Ali Angum	DISCRIMINATORY DISCURSIVE PRACTICES IN PAKISTANI NATIONAL NEWSPAPERS VIS-À-VIS DEPRIVED SENTIMENTS OF BALOCHI PEOPLE: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS
Dr. Nesrin ATASOY	NİKOLAY A. BERDYAEV'İN MARKSİZM ELEŞTİRİSİ
Dr. Oğuzhan BİLGİN	SURİYELİ SİĞİNCİLERLE İLGİLİ SOSYAL MEDYADA YAYILAN YANLIŞ BİLGİLERİN ANALİZİ
Lect. Betül ÇATAL	CYBERCRIME IN INTERNATIONAL LAW AND RESBONSIBILITY OF STATES

16.11.2019 Saturday / 10⁰⁰-12⁰⁰

HALL-3, SESSION-1	Head of Session: U- Dr. Saadet Alieva
Dr. Levent AKSU	TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE SAĞLIK İLE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİLERİNİN NEDENSELLİK TESTLERİ İLE EKONOMETRİK ANALİZLERİ
Dr. Adnan ALGÜL	ADALET VE İSLAM HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI
Merve KOLDAMCA YILMAZ	TÜRKÇE VE ÇAĞDAŞ YUNANCA DİLLERİNDE EVCİL HAYVANLAR İLE TÜRETİLEN SÖZ ÖBEKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ
Merve KOLDAMCA YILMAZ	KARŞILAŞTIRMALI DİLBİLİM BAĞLAMINDA TÜRKÇE VE ÇAĞDAŞ YUNANCA DİLLERİNDE "GÖZ" İLE İLGİLİ SÖZ ÖBEKLERİNİN İNCELENMESİ
Lect. Cansu ŞAHİN KÖLEMEN Lect. Betül YILDIZHAN BORA Res. Asst. Gülşen TURAN	THE VIEWS OF THE STUDENTS ON A COURSE DESIGNED AS A HYBRID MODEL THROUGH THREE DIFFERENT LEARNING MANAGEMENT SYSTEMS
Ahmed Smahi	TECHNOLOGICAL COST EFFICIENCY ANALYSIS AND RESPECT OF ENVIRONMENTAL STANDARDS: THE CASE OF THE ALGERIAN CEMENT SECTOR

Photography Gallery

by IKSAD

All pictures taken at the event has been published in **IKSAD CONGRESS SOCIETY** Facebook Group// to get the pictures, please, visit the group and become a member...

Venue: Hotel IBIS
Paris CDG Airport

CONTENT

CONGRESS ID	I
PROGRAM	II
PHOTO GALLERY	III
CONTENT	IV

Author	Title	No
A. Mecit CANATAK	EDEBİYAT VE EDEBİ TÜRLER ÖZERK MİDİR?	1-7
M. Zeki DUMAN	İSLAM DÜNYASININ GERİ KALMIŞLIĞININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	8-14
M. Zeki DUMAN	MUHAFAZAKÂR İDEOLOJİDE BİREY KAVRAMI	15-20
Bülent Cercis TANRITANIR	LESLIE MORMON SILKO’NUN YELLOW WOMAN’INDA YERLİ AMERİKALI KADIN ALGISI	21-26
Bülent Cercis TANRITANIR	TRAGIC CONFLICT OF IDENTITY OF A JEWISH NEW YORKER IMMIGRANT CHILD IN HENRY ROTH’S CALL IT SLEEP	27-34
Mehmet GÖKTEPE	TÜRK RESMİNDE YENİLER GRUBU SANATÇILARININ TOPLUMSAL GERÇEKLİK BAĞLAMINDA İNSAN FİĞÜRÜNE YAKLAŞIMLARI	35-40
Ömer Seyfettin SEVİNÇ Ceylan GÜRİÇİN	EVALUATION OF ENVIRONMENTAL ETHICS AWARENESS OF PRE-SERVICE TEACHERS ACCORDING TO THE STATUS OF TAKING COURSES AND SEMINARS ABOUT ENVIRONMENTAL EDUCATION	41-47
Abdurrahman İLĞAN Yağmur BAŞARAN	TEACHERS’ PROFESSIONAL DEVELOPMENT ACTIVITIES and IT’S EFFECT on TEACHING QUALITY	48-54
Gül GÜNEY	THE EXAMPLES OF MINIATURE COPIES OF ”ACÂİ’BUL MAHLUKÂT AND GARÂİB’ÜL MEVCUDAT” MANUSCRİPTS	55-66
Şevket ÖZCAN	DİN FENOMENOLOJİSİNİN İLK TEZAHÜRLERİNDE İSLAM ALGISI: CORNELIUS PETRUS TIELE ÖRNEĞİ	67-77
Nesim SÖNMEZ	BARIŞIN SAĞLANMASINDA EDEBİYATIN ROLÜ - Ahmedê Hanî Örneği-	78-88
Aslıhan KÜDEN	TAX TRACES IN HOLY BOOKS: TORAH, BIBLE AND QUR’AN	89-98
Bayram KANARYA	HADİSLERDE SULH	99-108
Ferzende İDİZ	SÜLEMİ’NİN “KİTÂBU’L-FÜTÜVVE” ADLI ESERİ BAĞLAMINDA TASAVVUFTA FÜTÜVVET ANLAYIŞI	109-115
Mahmut DÜNDAR	İSLAM’A DAVETTE DİNİ İLETİŞİM	116-128
Bayram UÇAR Yunus Emre KARAKAYA	RELATIONSHIP BETWEEN ENTREPRENEURIAL INTENTIONS AND POSITIVE CAREERPLANNING ATTITUDES OF STUDENTS RECEIVING SPORTS EDUCATION	129-133
Hakan Murat ARSLAN	EVALUATION OF THE E-İÇİŞLERİ PROJECT AS AN ENTERPRISE INFORMATION SYSTEM	134-138
Filiz GİRAY	THE APPLICABILITY OF FINANCIAL TRANSACTION TAX FOR ECONOMIC STABILITY	139-147
Mehmet SÖNMEZ	KANSER TEDAVİSİNDE FOTODİNAMİK TERAPİ (PDT) VE KİMYASAL AJANLARI	148-158

Hüsnü Serdar ÖĞE Zehranur SANİOĞLU TANIŞ	THE EFFECT OF CORPORATE REPUTATION MANAGEMENT PERCEPTION ON ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION	159-169
Yakup BULUT Zehra KURT	SPATIAL DECOMPOSITION OF LOCAL SERVICES IN TURKEY: EXAMPLE OF MALATYA CITY	170-177
Semliko Fulbert DOSSOU	“STRONG CURRENCY” VS “WEAK CURRENCY” IN FINANCIAL GLOBALIZATION CONTEXT: DOES INTEREST RATE MATTER AS AN INDICATOR IN CATEGORIZATION?	178-190
Serpil AYTAÇ	YOUNG UNEMPLOYMENT AND HOPELESSNESS OF UNDERGRADUATE STUDENTS ABOUT FINDING A JOB: AN EXAMPLE OF A FACULTY	191-199
Şermin ŞENTURAN Nesibe ŞENTÜRK	DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN THE WORLD: THE CASE OF ZONGULDAK PROVINCE IN TURKEY	200-205
Mehmet Zahid YENER	SUCCESSION CONDITIONS STATED UNDER THE ARTICLE 127 OF THE CODE OF OBLIGATIONS	206-210
Gökhan OFLUOĞLU Sanem BERKÜN	THE MAIN PROBLEMS AND SOLUTIONS OF EMPLOYEES WITH DISABILITIES IN WORKING LIFE	211-217
Lamiha ÖZTÜRK Perihan YALÇIN	FRENCH ON ACADEMIC OBJECTIVES IN TURKISH ACADEMIC ENVIRONMENT	218-226
Hilal GÜNEŞ	CULTURAL ISSUES IN LANGUAGE TEACHING: A SUGGESTED LESSON PLAN FOR TEACHING CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS	227-234
Mesut Erdem ÇÖLOĞLU	THE USE OF INSTRUMENTAL REPERTORY IN SOLFEGGIO EDUCATION	235-241
Burak BASMACIOĞLU	DETERMINATION OF OBJECTIVES FIT FOR PURPOSE IN THE EDUCATION OF SUBSIDIARY PIANO	242-245
Hale BASMACIOĞLU	USABILITY OF BEGINNER’S LEVEL VIOLIN METHODS BASED ON THE PRINCIPLE OF LISTENING IN TRADITIONAL EDUCATION	246-250
A. Beril TUĞRUL	ENERJİ TALEBİNİN DEĞİŞİMİ VE ENERJİ POLİTİKALARININ OLUŞTURULMASINDAKİ YERİ	251-258
Nermin GÜRHAN Elif ALTUN Gökçen ERDOĞAN Didar KARAKAŞ	TÜRK TOPLUMUNDA CİNSEL ESTETİK VE KADIN	259-262
Elif EKİNCİ	TANZİMAT DÖNEMİNDE KADININ DURUMU	263-270
Hande BİLGİN	‘BİZ’ ROMANINDAKİ OTORİTERYANİZM BAĞLAMINDA ‘BEN’ VE ‘ÖTEKİ’ İKİLİĞİ YEVGENİ ZAMATIN’IN BİZ ROMANI İNCELMESİ	271-281
Selçuk YEKE Fatih SEMERCİÖZ	MEDIATOR ROLE OF CULTURAL INTELLIGENCE ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE	282-289
Ozlem BELKIS Nazli TUGCU	THEATRE OF THE OPPRESSED IN THE CONTEXT OF GENDER-BASED DISCRIMINATION AND VIOLENCE & THE TROUPE OF PARTECIPARTE AS AN EXAMPLE OF PRACTICE	290-292
Abdullah ESEN	A COMPARATIVE STUDY ON DESTÛR-I ŞÂHÎ OF ŞEYHOĞLU SADRÜDDİN AND CANTERBURY TALES OF CHAUCER	293-298
Gülsüm Songül ERCAN Özgül BAŞARAN	ANAYSIS OF US AND THEM REPRESENTATION OF SYRIAN REFUGEES THROUGH THE NEWS HEADLINES IN THE TURKISH PRINTED PRESS	299-303
Nurten Gülsüm BAYRAK Nermin GÜRHAN Didar KARAKAŞ	THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF CHILDREN’S FOLLOW-UP CENTERS IN TURKEY	304-316
Nermin GÜRHAN Didar KARAKAŞ Gökçen ERDOĞAN Elif ALTUN	HYMEN AS A SOCIAL PROBLEM	317-320

Rüştü ILGAR	A GENERAL EVALUATION ABOUT WATERY PLACES AND THE WETLANDS IN ÇANAKKALE	321-336
Hayri ÇAMURCU Elif ERDOĞAN	ÇANAKKALE KÖY HAYIRLARINA BİR ÖRNEK KARAPINAR KÖYÜ HAYIRI	337-347
Menderes KOYUNCU	KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE'NİN SANAYİ MEKTEBİ OLAN SÜMERBANK ÜZERİNE ETKİSİ	348-354
Evrım KABUKCU	LÜKS PAZARLAMADA YENİ TREND: MODA FİMLERİ	355-359
Nazan AVCIOĞLU KALEBEK Gökçe ÖZDEMİR	POSTMODERNİZM AKIMININ GİYSİLERE ETKİSİ	360-366
Birsen ÇEKEN Asuman AYPEK ARSLAN	INTERACTION OF ART AND PSYCHOLOGY	367-370
İrem BİLGİ	BRAND OF STREET ART: KEITH HARING	371-377
Hasan SERİN Yunus ŞAHİN	RESEARCH ON QUALITY COST AND INSPECTION AT FINAL PRODUCT IN FURNITURE ENTERPRISES	378-380
Erdi EKREN	INVESTIGATION OF MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS GARDEN DESIGN CRITERIA AND SAMPLES FROM TURKEY	381-388
Abdullah DURAKOĞLU Hamit COŞKUN	MİMARİ AÇIDAN SELÇUKLU VE OSMANLI CAMİ ESTETİĞİ	389-391
Abdullah DURAKOĞLU Hamit COŞKUN	SOREN KIERKEGAARD'S VIEWS ON KNIGHTS OF FALSE FAITH	392-395
Erol ÖZTÜRK	KUMUK TÜRKLERİNİN DİL VE EDEBİYATINDA YIRÇI KAZAK	396-400
Erol ÖZTÜRK	HÜSEYİN HÜSAMEDDİN'İN TÜRKÇE HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE	401-406
Refika ALTIKULAÇ DEMİRDAĞ Çiğdem YILMAZ	USING FOLKLORE WORKS IN CHILDREN'S LITERATURE AND YAŞAR KEMAL'S THREE ANATOLIAN LEGENDS	407-415
Tevhide KARGIN Birkan GULDENOGLU	IS PHONEMIC AWARENESS A PREDICTOR OF THE WORD READING SKILLS OF TURKISH DEAF READERS?	416-428
Mehmet Turgut BERBERCAN	"KAŞGARDAN DOĞU TÜRKÇESİ ŞİİRLER" ÜZERİNE FİLOLOJİK BİR İNCELEME	429-433
Nesrin ATASOY	NİKOLAY A. BERDYAEV'İN MARKSİZM ELEŞTİRİSİ	434-436
Betül ÇATAL	CYBERCRIME IN INTERNATIONAL LAW AND RESONSIBILITY OF STATES	437-451
Levent AKSU	TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE SAĞLIK İLE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİLERİNİN NEDENSELLİK TESTLERİ İLE EKONOMETRİK ANALİZLERİ	452-481
Adnan ALGÜL	ADALET VE İSLAM HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI	482-493
Ayşe BOZKURT	THE EFFECT OF E-GOVERNMENT APPLICATIONS TO UNIVERSITY STUDENTS IN TURKEY AND DIGITALIZATION; A STUDY ON CUKUROVA UNIVERSITY KOZAN VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS	494-500

EDEBİYAT VE EDEBİ TÜRLER ÖZERK MİDİR?

A. Mecit CANATAK

Prof. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

İçinde bulunduğumuz dijital çağın sunduğu elektronik teknolojiler, yaşamın her alanına nüfuz ederek insanların yüzyıllar boyunca yarattığı ve gelecek nesillere aktardığı kültürün yapısını, üretim tüketim ve yeni nesillere aktarım sistemlerini radikal bir şekilde değiştirmektedir. Dijital döneme paralel üretilen bu yeni dünya sisteminin getirdiği ve insan yaşamına entegre ettiği temel yeniliklerden biri de medya ve kitle kültürü olgularıdır. Medya tüm alanlardaki etkisiyle birlikte sanat dallarından biri olan, kitlelerin hizmetindeki konumuyla, yaşanan çağla paralel gelişen edebiyatı da etkilemeye başlar.

1960'lardan beri sanatların birbirinden ayrık/özerk olup olmadığı konusu ekseninde bir tartışma yürütülmektedir. Bu tartışma, teknolojik gelişmelerle, özellikle dijital teknolojilerin yoğun kullanıldığı ve Web 2.0 teknolojisi üzerine kurulan yeni medya araçlarıyla yapılan sanatlarla birlikte güncelliğini korumaya devam etmektedir. Bazı düşünürler sanatların farklı olduğunu belirtse de bu farklılığın sanatların araçsal ve görünürlüklerine dair yapılan kavramsal tanımlamayla ilgili olduğu da bilinmelidir. Modern çağın uzmanları ve sanatçıları sanatları farklılıklarından ziyade karşılıklı etkileşimler açısından ele alıp irdelemektedir. Üretilen sanat eserlerinde, sanatların karşılıklı etkileşimlerinden ne şekilde yararlanılacağı konusu da araştırmacıların gündem konularından birini oluşturmaktadır. Bu durumda dijital çağ sanatında, “sanat türlerinin özerk olduğu anlayışı, yapay bir anlayış” olarak kabul görünken; sanatlar arasında çeşitli şekillerde ilişki olduğu görüşü üzerinden yeni arayışlar da gündeme gelmektedir. Bunun yanı sıra değişen dünya algısı, bireysel ve toplumsal değişmelerle birlikte edebi türler de karnavalesk bir yapı arz etmeye başladı. Bu sunumda, edebiyat ve diğer sanatların birbirlerinin araçlarından, öğelerinden, anlayışlarından, göstergelerinden biçim ve izleksel olarak ne şekilde yararlandıklarını ya da yararlanacaklarını irdeleyen bazı kavramlar üzerinde durulacaktır.

1990'lara kadar bir edebi tür, diğer türlerden, sanatsal yöntemlerden ve araç olarak farklı medyalarından büyük oranda bağımsız üretilirken, eserler tek türe özgü yapısı ile oluşturulurken bu yıllardan sonra farklı türlerin, yöntem ve medya araçlarının karıştırılarak ‘girişik biçim’ (composite art work) şeklinde adlandırılan bir yapıya dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Medya Kültürü, Yeni Medya, Edebiyat, Girişik Türler, Medyalararasılık

ARE LİTERATURE AND LİTERARY GENRES AUTONOMOUS?

ABSTRACT

The electronic technologies offered by the digital age are radically changing the structure of the culture that people have created for centuries and transferred to the next generations by permeating all spheres of life. One of the main innovations brought about by this new world system, which is produced in parallel with the digital era, is the phenomena of media and mass culture. The media, with its influence in all fields, starts to affect literature, which is one of the branches of art, with its position in the service of the masses, which develops in parallel with the era in which they live.

Since the 1960s, there has been a debate on whether arts are autonomous or not. This debate continues to be up-to-date with technological advances, especially with the arts, which are heavily used by digital technologies and built with new media tools based on Web 2.0 technology. Although some thinkers state that arts are different, this difference is related to the conceptual definition of the instrumental and visibility of the arts. The experts and artists of the modern age examine the arts in terms of interactions rather than differences. The issue of how the interactions of the arts can be used in the works of art produced is one of the agenda items of the researchers. In this case, in the art of the digital era, the concept of “autonomy of the genres of art is accepted as an artificial understanding en; new searches are also brought to the agenda through the view that there are various forms of relationship between the arts. In addition to this, literary genres began to present a carnivalesque structure with the changing world

perception, individual and social changes. In this presentation, literature and other arts' tools, elements, insights, indicators and how they will benefit from the form and will examine some of the concepts will be discussed.

Until the 1990s, a literary genre was produced largely independent of other genres, artistic methods and different media as a medium, while the works were created with a single genre-specific structure, after these years, mixed genres of different genres, methods and media were in the form of 'composite artwork'. It can be said that the structure has become a so-called.

Keywords: Media Culture, New Media, Literature, Introduction Genres, Inter-Medialism

Giriş

Son elli yıl içinde yaşamımızın her alanına sızan dijital teknolojiler edebiyat alanı için de yeni açılımları ve yeni tartışmaları beraberinde getirdi. Uzmanlar, yazarlar, şairler ve eleştirmenler, edebiyatın ne olduğu sorusundan edebiyat kuramlarına dek pek çok konuyu, özellikle de 1990 sonrası edebiyat alanına dair ürünleri ve gelişmeleri yeniden değerlendirmeye başladılar. Bu noktada dikkate değer konulardan biri de “edebiyatın ve edebi türlerin özerk olup olmaması” sorusudur. Bu soruya son dönem gelişmeleri eşliğinde yanıt aranacaksa öncelikle medya, yeni medya, medya kültürü, metinlerarasılık, medyalararasılık ve edebi tür kavramlarına bakılmalı. Yanıtını aradığımız sorunun cevabını en başta aktararak bu yanıtın arka planını oluşturacak şekilde terim ve kavramları açıklamak, konunun aktarılmasını kolaylaştırabilir. Yeni dijital teknolojilerin günlük hayatımıza neredeyse hâkim oluşundan sonra edebiyatın ve edebi türlerin özerk olma durumundan bahsetmenin, tanımlarını yapmanın ve sınırlarını çizmenin artık çok da mümkün olmadığını söyleyebiliriz.

Tarihsel olarak 1960'lara dek sanatların birbirlerinden bağımsız olduğu, dolayısıyla da edebiyatın da özerk olduğu düşüncesi yaygınken ve bu zamana kadar da farklı sanat dalları kendi sınırlarını çizmeye, kendi özerkliğini ilan etmeye çalışan girişimler içindeyken bu tarihten sonra durum değişmeye başlar. Bu tarihten itibaren sanatların birbirinden ayrık/özerk olup olmadığı konusu daha çok gündeme gelir ve konuya dair başlayan tartışmalar özellikle 1990 sonrası Web 2.0 teknolojisinin hayatımızda yer almasıyla görünür kılınır. Esasında edebiyatı da etkileyen temel durum dijital teknolojilerin yoğun kullanıldığı, Web 2.0 teknolojisi üzerine kurulan yeni medya araçlarıyla yapılan sanatların değişim dönüşümüyle ilgilidir. Bazı düşünürler sanatların farklı olduğunu belirtirken bazılarına göre de bu bir farklılık değil; sanatların araçsal ve görünürlüklerine dair kavramsal farkıdır. Bu iki görüşteki genel kanı yeni medya araçları ile sanatların farklılıklarından ziyade karşılıklı etkileşimler açısından ele alınıp irdelenmesi gerektiğidir. Bu konudaki tartışmaya eklenen mevzulardan bir diğeri ise sanatların karşılıklı etkileşimlerinden ne şekilde yararlanılacağıdır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalara da bakıldığında dijital çağ sanatında, “sanat türlerinin özerk olduğu anlayışı, yapay bir anlayış” olarak kabul görülürken; sanatlar arasında çeşitli şekillerde ilişki olduğu görüşü üzerinden yeni arayışlar da gündeme gelmektedir. Bu noktada edebiyatın özerk olmadığı durumu görünür kılınırken edebi türler açısından da benzer bir durumdan söz etmek mümkün. Yine 1990'lara kadar bir edebi tür, diğer türlerden, sanatsal yöntemlerden ve araç olarak farklı medyalardan büyük oranda bağımsız üretilirken, eserler tek türe özgü yapısı ile oluşturulurken bu yıllardan sonra farklı türlerin, yöntem ve medya araçlarının karıştırılarak ‘girişik biçim’ (composite art work) şeklinde adlandırılan bir yapıya dönüştüğünü söyleyebiliriz. Doksan sonrası girişik biçimde oluşturulan sanatların yaygınlaşması ve bunun edebiyatta da uygulanmasına olanak sağlayan Web 2.0 teknolojisinden bahsetmek gerekir. Başka bir deyişle edebiyatın taşındığı yeni dijital mecradaki yerini detaylı ele alabilmek için önce eski medyanın ne olduğuna sonra da Web 2.0 üzerine kurulu olan yeni medya araçlarına bakmak gerekir.

Web 2.0 aracı; öncelikle Web “internet üzerinde yazı, grafik, resim, ses ve hareketli görüntülerden oluşan dökümanları uzaktaki bilgisayarlara iletmeye yarayan” bir araçtır. 1993-2003 yılları arasında “ağ” insanların hayatlarında etkili olmaya başlar ve buna Web 1.0 denir. Web 1.0 kullanıcıları interneti bilgi alma amaçlı kullanırdı. Yani kullanıcılar siteye girip bilgisini statik/durağan bir şekilde okuduktan sonra siteden ayrılırdı. Başka bir deyişle interaktif bilgi paylaşımı, etkileşim durumu bu teknolojiye yoktur. Bu teknoloji aracı (Web 1.0) kısa bir süre sonra dijital çağ gereği yerini karmaşık arama motorlarına, ağ tasarımının öncülük ettiği HTML dil kodlamasına (daha sonra Microsoft Internet Explorer) bırakır. 2000

yıllarına gelindiğinde “ortaya çıkan ‘www.com’ kabarcığı sorunsuz bir ağın başlangıcını” işaret ederken (Laughey, 2010: 163) 2004 yılına gelindiğinde Web 2.0 devrimi olur. Bu teknolojinin getirisi olan vikiler, bloglar, folksonomiler ve sosyal paylaşım ağları sayesinde sıradan kullanıcılara herhangi bir özel yazılıma gereksinim duymaksızın, içerik yazma gönderme ve yayınlama olanağı sunulmuş olur. Bu da demek oluyor ki günümüzün popüler internet sitelerinin hemen hepsi Web 2.0 ürünüdür. Kullanıcılarına kendi profillerini oluşturma, görsel-işitsel videolar oluşturma, çeşitli topluluklara, sosyal ağlara katılma, üç boyutlu oyun oynama, yakınlarla/arkadaşlarla iletişim kurma gibi olanakları sunan Facebook, Twitter, My Space gibi medya araçları da popüler paylaşım ağlarıdır. Web 2.0 teknolojisiyle altını çizdiği şey “insanların kullanımında ve etkileşimli paylaşım” mantığıdır.

Bu noktada eskiden medya; radyo, televizyon, gazete, dergi gibi araçları çağrıştıran anlamları ile bilinirken günümüzde edebiyattan sinemaya, müzeye, resim ve heykele dek farklı sanat alanlarını, sanat formlarını da kapsayan bir tanıma sahiptir. Bu durumda genişletilmiş tanımıyla medya kavramıyla; “insanlar arasında anlamlı bir göstergeyi ya da bir göstergeler kompleksini uygun aktarıcılar yardımıyla ve zamansal ve mekânsal mesafeleri aşarak” ileten olgular kast edilmektedir. Yani “her türlü yazılı, basılı, görsel metin ve imgeler (kitaplar, gazeteler, dergiler, broşürler, billboardlar, radyo, film, televizyon, internet gibi) iletişim araçları” medya içerisinde konumlandırılmaktadır. Arslan, medyanın tanım ve işlevine dair aktardığı bilgilerde, medyanın “bellekte tutmak” özelliğini öne çıkarır ve medyayı “mekânsal/zamansal aktarım ve sunum biçimi” şeklinde tanımlar (Arslan, 2016: 51). Özetle dar veya geniş anlamda toplum tarafından iki şekilde düşünülebilecek olan medyanın hangi bağlamlarda ne şekilde kullanıldığı önemlidir. Dar anlamıyla medya yalnızca kitle iletişim araçları olarak görülürken; geniş anlamıyla sadece iletişim bilimi değil, sosyoloji, enformasyon, fizik, kimya gibi birçok bilim dalına ait göndermeleri içermektedir (Ersel Kayaoğlu, 2009: 18). Edebiyat açısından Osman Toklu ‘medya’nın geniş anlamı üzerinde durarak edebiyat çalışmalarında artık bu anlamıyla medyanın düşünülmesi gerektiğini belirtir (Toklu, 2008: 245). Bir başka araştırmacı Gabriel Rippl’e göre de sadece teknik değil konuşulan dil, vücut da birer medya olarak kabul görebilirken edebiyat açısından geniş anlamıyla medya önemli bir konu olarak çalışılmalıdır (Rippl, 2015: 6-7). Türkçede edebiyat ve medya ilişkisi üzerine sayılı çalışmalardan birini vermiş olan Gürsel Aytaç da medya terimi için anlamın genişletilmesinden yana tavır sergiler ve argümanları ile edebiyatta medyanın geniş anlamıyla kullanılması gerektiğinin öneminden bahseder. Aytaç, medya kavramının anlamsal olarak genişletilmesi konusunu tartışmaya açarken bir sınıflamaya gider ve medya kavramının önceleri yazı, kitap, gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi araçları içermesinin yanı sıra fotoğraf, telgraf, telefonu da kapsadığını dile getirir. Bütün bu bilgiler çerçevesinde medyayı; malzemesinin araç, aracı, aktarıcı olması özelliklerini göz ardı etmeden, ancak tamamen bu anlama da indirgemedi, geniş anlamlarıyla düşünmek gerekir.

Klasik/eski/geleneksel medya türünün en belirgin özelliği Web 1.0 teknolojisi üzerine kurulu olması ve “iletilerini ‘analog’ sinyaller yoluyla” göndermesidir. Analog sinyaller “çift yönlü iletişime izin vermez. Bu yolla tek yönlü bir iletişim gerçekleştirilirken izleyici ve dinleyici kitle pasif durumda kalır (Laughey, 2010: 157). Eski medya araçları yayın grubunda: televizyon, radyo, müzik, sinema yer alırken baskı grubunda; gazete, dergi, kitap, ilan panoları vardır. Bu medya türlerinin tamamı sınırlı iletişim olanağı yani daha çok tek yönlü iletişim özelliği ile öne çıkmaktadır.

Yeni Medya dediğimiz ve konumuz açısından önemli olan medya sınıfı ise; bilgisayar tabanlı olması, bloglar, web siteleri, bilgisayar oyunları, CD ROM ve DVD’lerin yanı sıra cep telefonları gibi ürünlerin tümünü içermesi; bu ürünler aracılığıyla insanların bilgilerinin paylaşabilmesi; ortam, mecra ve araçlar üzerinden iletişim kurulabilmesi gibi bir dizi etkenleri içermesiyle “eski medya/klasik medya”dan ayrılır. Yani tümüyle “dijital” ortam üzerinden işleyen bu medya Web 2.0 teknolojisi insana çağdaş-dijital bir yaşam alanı sağlarken kullanıcıyla etkileşimde bulunma olanağı da yaratmış olur. Yeni Medyanın çok temel ayırt edici iki özelliği daha vardır. Bunlardan ilki; yazı, ses, resim, video gibi öğelerin aynı anda kullanılabilir olmasıyla birlikte çeşitli “ortam” veya “sosyal ortam” denen yapılar üzerinden yayınlanabilir olmasıdır. Yani dijitallik yeni medyada başat kılınmışken Yengin ve Çelik’in vurgusuyla, yeni medya” aracılığıyla kültür tümüyle sayısallaştırılmış; kültür üretiminde bilgisayar sistemleri ve formları” kullanılır olmuştur. Bu özelliklerinden dolayı yine geleneksel medyadan ayrıştığı nokta olarak yeni medyada “hem içerik farklıdır hem de dağıtım kanalları radikal bir şekilde

farklılaşmıştır. Bütün bu anlatılanları toparlayan bilgiler Terry Flew'den gelir. Flew, *Newmedia* adlı çalışmasında yeni medyayı; “bilgi, metin, ses ve her türden görseli, görüntüyü dijital formatlarda birleştiren ve yine dijital kanal veya ağ yoluyla dağıtan medya türü” olarak tanımlar. Kısacası dijital olması (dijitallik), etkileşime açık olması (etkileşimsellik), hiper metin özelliği sergilemesi (hipermetinsellik), ağ bağlantılı özellikte ve sanal olarak kapsayıcı olması yeni medyanın önemli özellikleri arasındadır. Bu çerçevede Gürsel Aytaç'ın vurgusuyla önceleri edebiyat eserini okuyucuya ulaştıran asıl aracın ve tekniğin, yazı ve matbaadan dijital araçlara, medyalara kaydığını bunları da içermesinden dolayı yazar ve edebi ürünler açısından farklı bir sistemin de yürürlüğe girdiğini söyleyebiliriz (Aytaç, 2005: 9-11).

Jahraus, edebiyatın, diğer özelliklerinin yanında aynı zamanda “yazı üzerine kurulu bir medya olduğunu ve edebiyat medyasının biçiminin de metin olduğunu bildirir (Jahraus, 2007: 93). Edebiyatın da bir medya olarak görülmesi nedeniyle durumu edebiyat açısından değerlendirebiliriz. Yeni medyaların, sağladığı imkânlar, özellikle de dijital, sosyal mecralardaki takipçilerin diğer okur/kitle ve yazarlarla diyaloga geçmelerini olanaklı kılması; edebi ürünleri, üreticilerini, tüketicilerini çeşitli açılardan etkileyerek değiştirir. Sanal ortamlarda ağ yapıları denilen sistem üzerinden “hiper-metinsel” formda üretilen edebi ürünler veya geleneksel medya araçlarıyla hazırlanan ve sunulan edebi ürünlerin de yeni medyalara taşınabilmesi; üretilen edebi ürünlerde teknik, içerik dil açısından değişim ve dönüşümlere yol açmakla birlikte; görselliğin öne çıktığı bu mecralardan edebiyatın takip edilmesi adına yeni bir okuma sistemini de gerekli kılmıştır. Örneğin farklı tür ve medyaların bir arada kullandığı sanal platformdaki edebiyatta okur, bir yandan dijital olan yeni medya araçları ile çok hızlı bir şekilde edebi ürünlere ulaşır, tüketir ve paylaşır. Bir yandan da bu edebi ürünlerin oluşum aşamasında yer alma imkânına sahip olabilir.

Edebiyat ve Edebi Türlerin Özerkliği

Buraya kadar verilen bilgiler paralelinde esas mevzuya odaklanarak öncelikle “tür”ün ne olduğu tartışmasına kısaca bakmak gerekir. Jale Özata'nın editörlüğünü yaptığı çalışmasında yer alan Chandler'in aktardığı bilgilere göre ‘tür’ (genre) sözcüğü, “çeşit” veya “sınıf” anlamında Fransızca (Latin kökenli) bir sözcükten gelirken; Pavata'ya göre de daha çok “retorikte, edebiyat kuramında, medya kuramında ve son zamanlarda dilbilimde metnin karakteristik bir çeşidine atıf yapmak” için kullanılmaktadır (Özata,s.16). Çalışmaya göre önemli bir yorumlama aracı olan türler aynı zamanda önemli birer sanatsal araçlardır ve edebi çalışmanın doğasını çözebilmede bize yardımcı olurlar.(Özata, s.70-71).

Tür konusuna dair süregelen tartışmalara bakıldığında bu tartışmaların çeşitli eksenlerde yapıldığını söyleyebiliriz. Bu tartışmalardan biri, türlerin “hâlihazırda dış dünyada bulunup bulunmadıklarına/analizcilerin ürünü olup olmadığına dairken bir diğeri “türlerle ilişkin sonlu bir sınıflandırmadan” bahsedilip edilemeyeceğidir. Konumuz açısından önemli olan tartışma ise “türlerin zamansız birer platonik özler olup olmadığı veya geçici, zamana bağlı varlıklar olup olmadığı tartışmasıdır. Buna paralel olarak türlerin “kültüre bağlı olma mevzusu gündeme gelir ki bu noktada “kültüre bağlı değildir cevabına karşılık türler kültürler ötesidir cevabına da odaklanmak gerekecektir (Stam'dan aktaran Özata 2000, s. 16). Esasında yeni medyanın hâkim olduğu kültürde hem yeni edebi türler oluşmakta hem de teknoloji ile şekillenen eski ve yeni edebi türler kültürler ötesine taşarak eskisine göre hatları daha belirgin olmayan bir yapıya girmektedir diyebiliriz. Özata'nın da dile getirdiği gibi genel itibariyle klasik dönemlerden günümüze dek gelen süreçte, edebiyat ürünleri çeşitli şekillerde tanımlanmışken bir yandan da türlere aitlikleriyle sınıflandırılmışlardır. Yapılan bu ayırım ve tür sınıflamasında şiir, düzyazı ve drama arasındaki ayırım en geniş olanıdır. Bununla birlikte drama kategorisi trajedi ve komedi gibi başka türlere de bölünmüştür. Northrop Frye bir edebiyat kuramcısı olarak *The Anatomy of Criticism* adlı çalışmasında edebiyat tarihini düzenlemek adına evrensel türler ve biçimler sunmaya çalışır. Günümüze gelindiğinde türlerin sınıflandırılmasının ve hiyerarşik olarak tasnif edilmesinin artık “nötr ve nesnel bir süreç olmadıklarını” görmek mümkün. Özata çalışmasında bu hususa özellikle değinirken türleri tanımlamanın başlangıçta sorunlu görünmediğini ama artık bunun bir kuramsal mayın tarlasına dönüştüğünü belirtir (Özata, s.18). Ayrıca tüm medya araçları içinde, tür sisteminin “karşı gelinmez haritalarının olmadığına da altını çizer. Bu duruma edebiyatı da ekler ve “her ne kadar edebiyat bu bağlamda gevşek veya bir fikir birliğine sahipmiş gibi görünse de medya için

geçerli olanın edebiyat için de geçerli olduğuna vurgu yapar. Kısacası artık günümüzde belirli türlerin tanımı hakkında çoğu kez ciddi ölçüde kuramsal anlaşmazlık söz konusuysen; türlerin dış dünyada ampirik bir biçimde varılmaktan ziyade soyut bir kavram olması gerektiğini belirtmek gerekir (Jane Feuer'den aktaran Özata, s.16-17). Bu durumda “bir kuramcının türü, diğerinin alt türü veya üst-türü olabilirken yine birinin teknik, tarz, kip, formül veya tematik gruplaşma olarak gördüğünü, diğeri bir tür olarak da ele alabilir. Çağdaş medya türleri, trajedi ve komedinin evrensel formlarından ziyade, spesifik formlarla ilişkili olma eğilimindeyken örneğin günümüzde, filmler rutin bir biçimde “korku”, “western” gibi modern toplumda her yetişkine tanıdık gelen tür adlarıyla sınıflandırılmaktadır.

Dijital Çağın sofistike yapısı içinde her alanda olduğu gibi edebiyatta da tür konusu için kesin tanımlamalar yapmak, özerk ve tek başına sınırları belirlenmiş türlerden bahsetmek mümkün değil (Özata, s.16-17). Burada Thomas Pavel'in “Normlar ve Yararlı Alışkanlıklar Olarak Edebi Türler” adlı çalışmasında dile getirdiği ifadelerin çok anlamlı olmasından dolayı tür konusunda Pavel'in ifadeleri ile bir sonraki mevzuya geçilebilir. Pavel edebi türleri belirleyen nosyonların çoğunlukla sabit olmadığını ve zamanla değişime uğradığını belirtir. Türlerin genellikle içsel bir esnekliğe sahip olduğunu belirten Pavel bunun da türlerin her daim hareketli olması ve öngörülemez özelliğinin öne çıkmasıyla ilgili olduğunu dile getirir (Özata, s.68). Bu durumda günümüz türlerinin değişken, akışkan yapısının mantıksal zemini de belirlenmiş olur.

Yeni yüzyılın getirilerinden olan dijital teknolojilerle birlikte yeni medya araçlarının yarattığı kültür içinde şekillenen edebiyat çalışmalarını ve edebi türleri analiz etme adına yeni yöntem ve kuramların geliştirilmesi gerektiğini belirtmek gerekir. Son zamanlarda üzerine çalışmaların yürütüldüğü ve yukarıda dile getirdiğimiz yeni edebi türlerin analizinde medyalararasılık diye adlandırılan bir yöntemden bahsetmek mümkün. Medyalararasılık yönteminin edebiyat açısından en önemli özelliği; edebiyatla diğer sanatların birbirlerinin araçlarından, öğelerinden, anlayışlarından, göstergelerinden biçim ve izleksel olarak ne şekilde yararlandıklarını ya da yararlanacaklarını irdeleyen bir yöntem olmasıdır. Esasında bu yöntemin tarihsel geçmişi yine 1960'lara dayansa da etraflıca yapılan çalışmaları ancak 1990 sonrasında görmek mümkün. Medyalararasılık adı ile anılan bu estetik yöntem genel olarak edebiyatta ve diğer sanatlarda, iki ya da daha fazla medyayı bir araya getiren özelliği ile ön plana çıkmaktadır. Basılı/geleneksel medya araçlarıyla veya çeşitli şekillerde bu araçlardan (kitap formu gibi) yararlanılarak oluşturulan edebi ürünlerin yanında yeni çağın dijital kültür etkisiyle de şekillenen (edebiyat blogları gibi) edebi ürünlerin üretiminde ve analizinde sanatsal bir yöntem olarak değerlendirilen medyalararasılık üzerine; araştırmalar yürütülmektedir. Bu araştırmaların verdikleri bilgiler çerçevesinde göreceli de olsa medyalararasılık kavramının bir tanımı yapılabilir. Adı geçen araştırmacıların sunduğu bilgilerden yola çıkarak kısaca medyalararasılık: “iki ya da daha fazla medyayı bir araya getiren estetik bir yöntem” olarak tanımlanmaktadır. Tanımı açmak istersek; farklı medyaların sınırlarını aşarak; teknik, anlatım biçimi, söylemlerin taklit edilmesi, konu olarak işlenmesi yollarıyla oluşturulan; ‘melez’ tür denilen sanat ürünlerinin analizlerinde kullanılan bir yöntem tanımına ulaşırız. Gabriele Rippl çalışmasında medyalararasılık kavramının 1980 sonrası kullanıldığını ve yayıldığını belirtir. Terim olarak da “deneyim ve temsiliyet adına çoklu söylemleri, yöntemleri içeren ürünlerden” dolayı konuya dair yürütülecek çalışmalarda farklı alan, disiplin ve kültürel çalışmalarla işbirliğine gidilmesi gerektiğine dikkat çeker (Ripl, Introduction: 2, 2015: 2-3). Araştırmacıların medyalararasılık yöntemi altında; “resim, müzik, film, fotoğraf, dijital medyalar (multimedya, chat, www, e-posta) ve bu medyaların araçlarıyla oluşturulan yapıtların ‘bir aradalık’ özelliklerine; bir aradalıktan doğan ürünlerin oluşumunda yaşanan “medyasal ve estetik kırılmaların alımlamadaki etkisi üzerine çalışmalarını yürüttüklerini de belirtmek gerekir. Edebiyatı da bu medyalardan biri olarak kabul eden yukarıda adı geçen uzmanlara göre farklı medyalar ile edebiyat medyasının yakınlaşması konusu başta olmak üzere; geçmişten günümüze farklı medyalar ile edebiyat alanının bir aradalıklarıyla birbirlerini dönüştürerek var olmalarının ne gibi etkileri olduğunun sorguya açılması saha açısından değerli bir kazanım olacaktır. Bunun yanında ayrıca belirtmek gerekir ki; son dönem dijital medyalar üzerinde üretilen edebi ürünlerdeki (hipertekstlerden olan hiper- romanların oluşum şekilleri gibi) farklı medya araçlarının bir arada kullanılmalarının edebi eserlerdeki etkisi; dijital çağda yeni kavramların medyalararasılık yöntemine eklenmesinin edebiyattaki yeri gibi konular medyalararasılık çalışmaları içinde edebiyat-medya ilişkisi bağlamında çalışılan konular arasındadır.

Toparlayacak olursak; yukarıdaki bilgilerden ve bu çalışmanın içeriğindeki verilerden yola çıkılarak denilebilir ki: genel anlamda medya ve özelde dijital çağ yeni medya araçlarının edebiyat alanındaki etkilerini irdelemek, bu bağlamda üretilen ürünlerin analizlerini yapabilmek adına bugün artık alanda kullanılan kuram ve diğer araçlar yetersiz kalmaktadır. Başka bir deyişle dijital çağda medyalarla ilişki içinde üretilen edebi ürünlerin analizinde sadece dil merkezli kuramlardan örneğin yapısöküm, metinlerarasılık gibi kuramlardan yararlanarak nitelikli çalışmalar üretmek pek olası değildir (Aytaç, 2005: 12). Görsel dilin ve teknolojinin metinlere hâkim olmasının da etkisiyle, yeni medya araçlarını hesaba katan; iletişim ve medya kuramlarıyla bağ kurabilen, görsel okuryazarlık, dijital beşeri bilimler alanlarının yöntemleri ile iş birliği içinde olabilecek “medyalararasılık” gibi yöntemlerden yararlanma yoluna gidilmelidir. Ortaya çıkan yeni edebi türlere üzerine yapılacak çalışmalarda bu yöntemden yararlanılarak tür tartışmasına yeni açılımlar kazandırılabilir. Aynı zamanda edebiyatın da tek başına artık var olamayacağını, özerk bir statüde değerlendirilemeyeceğini; farklı alan ve disiplinlerle çalışmaya mecbur olduğunu da anlamaya yardımcı olacaktır.

Sonuç

Modern çağda sanatta kesin ve net sınırlardan neredeyse mümkün değildir. Yeni çağın karşılıklı etkileşim ve geçişlerle yüklü yeni sanat anlayışında farklı disiplinler arasındaki sınırlar kalkmakta, aradaki iletişim bağı da bir o kadar artmaktadır. Sanatkârlar farklı alanlara özgü ifade araçlarını, yollarını kullanmanın getirdiği avantajlardan yararlanarak ürünlerini nitelik bakımından yukarılara ya da farklı platformlara taşıyabilmektedirler. Edebi türler, ya da sanatın formları, toplumların sosyal değişim çizgilerine bağlı olarak ihtiyaçlara göre farklılaşır, insanlığın gerçeklikle kurduğu ilişkiye göre biçimlenir. Batıda tür değişimleri ideolojik dönüşümlere bağlı kalmıştır. Bizde medeniyet değişimlerinin getirdiği kırılmaların edebiyat türlerini değiştirdiği bilinmektedir. Türleri belirleyici unsur, dönemsel düşünce ve sanatsal sistemlerdir. Günümüzde sanatın özerkliğini ve formlarını tedavülden kaldıran güç, gerçeklikle kurulan ilişkinin geçerli paradigmasını değiştiren güçtür. Söz gelimi Postmodernizm, metinlerarasılık ve medyalararasılık uzun asırlar devam etmiş olan klasik formları alaşağı etmiş, türleri birbiri içine sokarak sınırlarını bulanıklaştırmış, roman/biyografi/deneme/şiir gibi türleri aynı metin içinde yeni bir karaktere büründürmüştür. Hatta öylesine ki kurmaca metin ile referans metin gibi temel metin ayrımı bile silikleşmiştir. (Erol, 2007)

Dönemsel geçişlerde diğer sanatlar gibi edebiyat da kendine özgü bir süreç ve dönüşüm yaşadı. İnsanın zaman içindeki serüveni, edebiyatın da yeni kapılardan geçmesini beraberinde getirdi. Meseleyi Türk edebiyatı açısından özetlemek mümkündür. Türk edebiyatında Tanzimata kadar iki anlatım yöntemi vardı: “Şiir” ve “İnşa”. Kabaca “nazım” ve “nesir”. Fuzuli divanının “Dibâce”si, “inşâ” örneğidir ama içinde “nazım” parçaları da vardır. Sözlü halk hikâyelerinde de düz anlatım ile koşuklar iç içedir. Karagöz, “perde gazeli” ile açılır. Cahit Zarifoğlu'nun *Yaşamak* adlı eseri sadece “günlük” değil. Nitekim içinde “şiir”, “öykü”, “anı”larda var. Modern edebiyatta bu içiçeliğin daha da ileri safhada olduğunu söylemek mümkün. Birçok şiirin mısralarını paragraf gibi dizerek güzel bir deneme ya da öykü elde edebilirsiniz. Bir günlük metnini herhangi sanatsal bir dergide “öykü” diye yayımlayabilirsiniz. Bütün bunlara bakarak, yazar İbrahim Demirci'nin ifade ettiği gibi “sanatçının işi yazmaktır, üretmektir; türleri tanımlamak, sınırlandırmak, geçişmeleri onaylamak veya reddetmek, edebiyat araştırmacısı bilim adamlarının ve eleştirmenlerin işidir!” demek bence en doğrusudur. (Saka:2010) Zaten türler arasında geçişlilik alanları vardır. Türlerin, formların, biçimlerin içeriğini konu belirler. Dolayısıyla bir metnin roman mı, öykü mü, masal mı, mesel mi, hikâye mi, tiyatro mu ya da bu formların/türlerin dışında bir şey mi olduğunun bugün için artık pek fazla anlamı ve önemi kalmadı. Hayatın ürettiği yeni sorular ve sorunlar yeni ifade biçimleri de üretir. Parçalı insan ruhundan, parçalı ve karmaşık eseri ortaya çıkar. Bundan dolayı şekillerin, türlerin kesin bir biçimde tanımlanması imkânsız gibi. Bunun pek bir anlamı da yok gibi. Sadık Yalsızuçanlar'ın ifade ettiği gibi, “asıl değerli olan bir metnin, okuyan açısından anlamıdır. Onda oluşturduğu şeydir. Gerisi laf u güzaf.”(Saka, 2010)

Kaynakça

- ARSLAN, Fatih (2016). “Metinsel Melezleşmeye Doğru Medya/ Medyalararasılık ve Öte Türler”. *International Journal of Social Science*.
- AYTAÇ, Gürsel (2005). *Edebiyat ve Medya: Kitaptan Ekran Edebiyat*. Ankara: Hece Yayınları.
- CANATAK, A.Mecit-Bulduk Nurten(2019). *Dijital Çağ Türk Edebiyatı ve Medyalararasılık Tartışmaları*. İstanbul: Hiperlink.
- EROL, Murat(2007).“Toplumsal Değişim ve Edebi Türlerin İç içe Geçmesi”, *Hece*, Kasım.
- LAUGHEY, Dan (2010). *Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar* (Çev. Ali Toprak; Yay. Haz. Hakan Tanıtıran). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- ÖZATA, D. Jale (Ed.)(2018).*Tür Kuramı: Temel Metinler: Edebiyatta, Sinemada, Televizyonda*. İstanbul: Doğu Batı.
- RIPPL, Gabriele (2015). “Introduction: 2 Historical Perspectives: Sister Arts to Intermediality”. *Handbook of Intermediality: Literature Imag SoundMusic*. Erişim: <https://books.google.com.tr>
- SAKA, Hatice(2020). “Yeni Edebi Türler Gerekli mi”, *Yeni Şafak Kitap Eki*, 13 Ocak.

**İSLAM DÜNYASININ GERİ KALMIŞLIĞININ NEDENLERİ ÜZERİNE BİR
DEĞERLENDİRME**

M. Zeki DUMAN

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ÖZET

İnsanlar, tarih boyunca yaşadıkları mekânları imar etmek, toplumsal bir düzen (nomos) kurmak, yaşamı her şeyi kuşatan kutsal bir evren (cosmos) içinde anlamlandırmak ve sosyal, ekonomik veya politik açıdan güçlü medeniyetler oluşturmak için kıyasıya bir mücadele içine girmişlerdir. Bu mücadele, ilk önce tarımsal üretimin yapıldığı, hayvanların evcilleştirildiği, bitkilerin ehlileştirildiği ve doğa üzerinde egemenliğin kurulduğu neolitik dönemle beraber başlamış, ardından değiş-tokuş ticaretinin, günlük üretim ve tüketimin, sanat ve zanaatın yaygınlaştığı ve örgütlendiği kentsel yerleşim birimlerinin büyümesiyle de devam etmiştir. İnsanlar, doğayı tanzim ederken bir yandan rakip toplumlardan daha güçlü bir sosyal düzen ve devlet kurmaya, diğer yandan toplumsal açıdan yüksek bir kültür meydana getirmeye çalışmışlardır. Tarihsel açıdan bakıldığında dünya üzerinde bugüne kadar küresel ölçekte egemen olan birçok farklı medeniyetin kurulduğunu ancak bu medeniyetlerin bir süre sonra miadını doldurarak yıkılıp, yok olduklarını görüyoruz. Nitekim İslam uygarlığı (7.yüzyıldan 13.yüzyılın ortalarına kadar), Batı dünyasının Ortaçağın karanlığını yaşadığı bir dönemde, başta bilim ve felsefe olmak üzere askeri ve politik alanda çok önemli başarılar elde etmiş, ancak Müslümanlar kültür ve medeniyette yakalamış oldukları bu başarıyı sürdürmedikleri için beş yüz yıl sonra Hıristiyan Batı dünyası karşısında gerilemeye başlamıştır. Hiç şüphesiz ki, İslam dünyasının kültür ve medeniyette geri kalmasının birçok nedeni bulunmaktadır ve bu nedenlerin irdelenmesi ve bunun üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Ancak bu metin, söz konusu nedenler arasında “İslam’ın gelenekselleşmesinin” İslam dünyasının gelişimi üzerinde nasıl bir etki bıraktığı sorusuna cevap vermeye çalışacaktır.

Anahtar Kavramlar: İslam, Hıristiyanlık, Müslümanlar, Medeniyet, Siyaset.

**AN EVALUATION ON THE REASONS OF THE BACKWARDNESS OF THE ISLAMIC
WORLD**

ABSTRACT

People have entered into a fierce struggle to build their place through history, to establish a social order (nomos), to make sense of life in a cosmos that encompasses everything and to create socially, economically or politically strong civilizations. This struggle first started with the Neolithic period in which agricultural production was made, animals were domesticated, plants were domesticated and sovereignty was established on the nature. On the one hand, people have tried to establish a stronger social order and state than competing societies while creating a socially high culture. Historically, we see that many different civilizations have been established on the global scale, but that these civilizations have been destroyed and disappeared after a while. As a matter of fact, Islamic civilization (from the 7th century to the middle of the 13th century) has achieved very important successes in the military and political fields, especially in science and philosophy, at a time when the Western world was living in the darkness of the middle ages. One hundred years later, Christian began to decline against the Western world. Undoubtedly, there are many reasons why the Islamic world lags behind in culture and civilization, and these reasons need to be examined and further emphasized. However, this text will try to answer the question of how the effect traditionalization of Islam has an impact on the development of the Islamic world.

Key Concepts: Islam, Christianity, Muslims, Civilization, and Politics.

1. Giriş

Günümüz dünyasında nüfusu bir buçuk milyara varan İslam dünyası, bir zamanlar -7. yüzyıldan 13.yüzyılın ortalarına kadar- kültür ve medeniyet alanında dünyanın en önemli merkezi haline gelmiştir. Son semavi din olması yanında kendisinden önceki Musevilik ve Hıristiyanlık geleneğini de hem idame ettiren hem de tamamlayan İslam, zuhur ettiği Ortadoğu coğrafyasında yeni bir uygarlığın inşasına girişmiş, zaman içinde dünyanın farklı kıtalarına yayılmak suretiyle insanlığa yeni bir soluk aldırıştır. Hz. Muhammed'in önce Mekke'de temelini attığı sonra da Medine'de kurumsallaştırdığı İslam, sadece kendi çağının ana aktörü olmakla yetinmemiş, aynı zamanda insanlık adına tarihte eşi benzeri görülmemiş bir medeniyetin de timsali oluvermiştir.

Batı dünyasının Ortaçağın karanlığında yaşadığı bir dönemde Atlas Okyanusundan Çin Denizi'ne, Güney Avrupa'dan Doğu Asya'ya varıncaya kadar geniş bir coğrafyayı etkisi altına alan ve yeryüzündeki bütün topraklara yayılarak buralarda ileri bir uygarlık kuran İslam, ilk dört halife (hulefa-i raşidin) dönemiyle beraber görkemli bir yayılma gerçekleştirmiştir. Emeviler Dönemiyle beraber bir yandan devletin kurumsallaşması yolunda önemli adımlar atılarak bürokratik, askeri, idari ve siyasi örgütlenmelere gidilmiş, diğer yandan peygamberin başlattığı ve ilk dört halife dönemiyle de devam ettirilen müşavereye (istişare ilkesi) dayalı siyaset anlayışından vazgeçilerek halifelik sultanlığa dönüştürülmüştür.

Emevi hanedanlığı, İslam'ı sadece bir inanç biçimi olarak algılamamış, aynı zamanda onu bir medeniyet ve kültür olarak tasavvur ettiği için onun genişlemesini ve tüm yeryüzünü kapsayacak biçimde yayılmasını sağlayacak bilimsel, toplumsal, siyasal ve kültürel gelişmelere ön ayak olmuştur. Nitekim güçlü bir yönetim anlayışını ortaya koyan Emevi Devleti, İslam beldelerinin en önemli yerleşim birimlerini -Şam, Medine, Kudüs vb.- birer bilim, sanat, kültür ve edebiyat merkezi haline getirmeye çalışmış (Sourdel, 2008:21), bu dönemde toplumsal yaşam medeni bir tarzda gelişmeye başlamış, İslami mimarlık anlayışı cami ve kervansaraylar gibi kamusal hizmet sunan mekânlara damgasını vurmuştur.

İleriki satırlarda daha ayrıntılı bir biçimde üzerinde durulacağı gibi Emevilerin İslam'ın halifelik makamını dini bir hüviyetle sınırlandırıp onu siyasetin ana aktörü olmaktan çıkartması ve sultanlığa dayalı yeni bir iktidar anlayışını getirmesi, beraberinde İslam'ın siyasallaşmasına ve bu durumun bir sonucu olarak da Müslümanlar arasında mezhep çatışmalarının yaşanmasına neden olmuştur. Abbasiler Dönemi ise, İslam'ın kendi coğrafyasına sığmadığı, hem fiziksel olarak genişlemeye hem de bilimsel olarak ilerlemeye başladığı, sınırlarını İspanya ve Portekiz'e kadar dayandırdığı bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemde, İslam'ın yerleşim merkezlerinde devasa kütüphaneler kurulmuş, eğitim ve öğretim faaliyetleri artmış, gerek dini gerekse doğal bilimlerde müthiş sıçramalar yaşanmış ve başta Bağdat olmak üzere Kurtuba, Sevilla gibi önemli şehirler birer entelektüel faaliyetlerin odağı haline gelmiştir.

Ancak İslam dünyası 9. yüzyılın ortalarından itibaren hem iç hem de dış nedenlerden dolayı Batı uygarlığı karşısında önce duraklamaya sonra da gerilemeye başlamıştır. Peki, bir zamanlar tüm dünyaya kendi kurallarını dayatan İslam dünyası, nasıl oldu da bu konumunu ve canlılığını yitirmeye, politik gücünü kaybetmeye ve dünyanın en önemli kültür ve medeniyeti olmaktan çıkmaya başladı? Müslümanların medeniyette ürkütücü bir hızla geriye doğru gitmelerinin ve bugüne kadar da bu gidişi bir türlü durduramamalarının esas nedeni ne olabilir? Hiç şüphesiz ki çok boyutlu ve çok farklı cevapları bulunan bu sorulara yenilerini de eklemek mümkündür. Zira bin dört yüzyıllık bir hikâyenin bugüne kadarki tarihsel gelişimini izah etmeye, temel dinamiklerini irdelemeye ve İslam uygarlığının yaratıcı yanını arkeolojik bir okumadan geçirmeye teşebbüs etmek bile başlı başına bir iştir. Bu sorulara yönelik yapacağımız her okuma çabası bizi, İslam'ın nasıl bir insan ve evren tasavvurunu ortaya koyduğu gerçeğine götürecektir. Ancak bu metin, söz konusu kadim sorunu *İslam'ın gelenekselleşmesi* bağlamında ele alarak konuyu sınırlandırmaya çalışacaktır.

2. İslam'ın Gelenekselleşmesi veya Geleneğin İslamileşmesi

9. ve 10. yüzyıllar İslam'ın altın çağıdır. Zira bu dönemde Batı dünyası ortaçağın karanlığında yaşarken İslam toplumları kültür ve medeniyette çığır açıcı gelişmelere öncülük etmeye, evren matematiksel olarak hesaplanmaya, coğrafyalar keşfedilmeye, insan biyolojisi üzerine deneyler yapılmaya

başlanmıştır. Ancak 12. ve 13. yüzyıla gelindiğinde İslam dünyasının düşünsel yaşamında bir durağanlık ve gerileme baş göstermiştir. Timur'a göre (2010:10-11) tarihçiler İslam dünyasının yaşadığı bu durağanlığın ve gerilemenin nedenleri üzerine üç konuda ittifak etmişlerdir. Bunlardan birincisi, İslam'ın entelektüel kalbi olan Bağdat'ın 1258'de Moğollar tarafından istila edilmesi, şehrin kültürel mirasının yağmalanması, yakılıp yıkılması ve kütüphanelerin yakılmasıdır.

Bu dönemde dünyanın en büyük ilim ve felsefe merkezi konumundaki Bağdat'ın 36 kütüphanesi yerle bir edilmiş insanlar ve hayvanlar vahşi bir biçimde öldürülmüşlerdir. İkincisi, bulaşıcı veba hastalığının Avrupa'dan İslam ülkelerine doğru yayılması sonucu on binlerce insanın hastalıktan ölmesi ve üçüncüsü de, dini muhafazakarlığın artması ki, buna örnek olarak Aristoteles'in pek çok çalışmasını tercime eden, Batı geleneklerini harmanlayan, İslam felsefesini oluşturan Endülüslü İbn-i Rüş'tün rasyonalizminin bile aşırı bulunması ve 12. yüzyılın sonunda Caordoba'da bir müslüman mahkeme tarafından sürgüne gönderilmesi örneği verilebilir. Bütün bu gelişmeler doğal olarak İslam dünyasının gerilemesinde tarihsel bir etki yaratmıştır. Ancak bunlara eklenmesi gereken diğer önemli bir neden de, İslam'ın bir bütün olarak müslümanların dünyasında farklı anlamlandırılması ve yorumlanmasıdır.

Hiç şüphesiz ki günümüz dünyasının Hıristiyanlıkla birlikte en büyük dinlerinden biri olan İslam, sadece Hazreti peygambere gönderilmiş olan kutsal bir inanç formundan ibaret değildir, aynı zamanda müminler topluluğunun ana yasası olarak dünyevi yaşamın tüm mekânlarında başvurulması gereken temel bir referans kaynağıdır. İçeriği ayetlerden oluşan kutsal metin yani Kur'an, Müslümanlar açısından Allah'ın kelimidir ve günlük yaşam sosyolojisinin vazgeçilmez yegâne başvuru kaynağıdır. Hiç şüphesiz ki, Hazreti Muhammed, hem kendisine vahyedilmiş olanı tebliğ etmeye ve dolayısıyla Allah nezdinden son gerçek din olan İslam'ı insanlara anlatmaya çalışmış, hem de ruhani bir önder olduğu kadar dünyevi bir lider olarak da İslam'ı kendi sünnetiyle pratiğe dökmeyi ve İslami bir düzen kurmayı amaçlamıştır.

Müslüman toplumun anayasası konumundaki Kur'an ve onu tamamlayan Sünnet, Müslümanların tutundukları ve tutunmalarının emredildiği en önemli iki kaynaktır. Kur'an, peygamber döneminde yirmi üç yıllık bir süre zarfından vahiy ile indirilmiş, Hazreti Ömer döneminde kitaplaştırılmış ve Hazreti Osman döneminde de kopyaları çoğaltılarak farklı İslam şehirlerine gönderilmiştir. Emeviler Döneminden itibaren hadisler toplanmaya başlanmış, ancak bu son derece meşakkatli olan iş, uzun bir süreç almıştır. Zira peygamber zamanında yaşamış ve bizzat peygamberin sözlerini iştmiş ve hıfzetmiş olan sahabe'nin vefat etmeye başlaması, İslam dininin zamanla farklı kültürlere yayılması ama daha da önemlisi İslam'ı karalamak isteyenlerin sahte hadisler üretmesi gibi nedenlerle sahit hadislerin tasnifinin yapılması doğal olarak uzun bir süreç almıştır.

İslam, yukarıda da vurgulandığı üzere esasen iki temel kaynak üzerine inşa olunmuştur. Nitekim Hazreti Muhammed de, sağlığında iki temel kaynak - Kur'an ve Sünnet- bıraktığını ve ümmetinin bunlara sınıksız sarıldığı sürece yoldan sapmayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla müslüman ortodoksluğun pratiğinin ve teorisinin bu iki ana temele dayandığını ve bu temellerin günümüze kadar da varlığını, önemini ve otoritesini devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Ancak bu iki temelin yanında yine İslam'ın zamanla farklı coğrafyalara ulaşması, farklı milletlerden toplulukların İslam'a girmesi ki, - bunların başında Farslar, Türkler, Hintliler, Afganlar, Orta Asyalılar, Çinliler, Malaylar gelmektedir (Kalın, 2007:35) ile beraber mevcut kaynakların yanında yasa niteliğini taşıyacak diğer önemli iki kaynağın da -icma ve kıyas- ortaya çıktığını görmekteyiz.

Müslümanlar, Kur'an ve Sünnet'te yeri olmayan durumlarla ilgili hüküm vermede söz konusu bu iki kaynaktan da sıkça yararlanmışlardır. İcma, genellikle kutsal metinde karşılığı bulunmayan bir konuda İslam âlimlerinin (bunlar genellikle içtihatla bulunma hüviyetine sahip olan kişilerdir- toplanıp karar vermesi iken kıyas, bir olay hakkında Kur'an'da hükmü bulunmadığı için daha önceden yaşanmış benzer bir olaydan hareketle hüküm verilmesidir. Yasa koyucu niteliğini taşıyan bu kaynaklar yani Kuran, sünnet, icma ve kıyas aynı zamanda şeriatın uygulanmasında İslam fikhinin esas aldığı kaynaklardır. Bunun yanında yukarıda da vurgulandığı gibi İslam medeniyeti dünyaya yayıldıkça daha önceden farklı dini inançlara sahip olan topluluklar İslam'a girmeye başlamış ve bunun bir neticesi olarak da farklı İslam'ı anlayışlar ve yorumlar oluşmaya başlamıştır.

Çünkü yasanın uygulanması sırasında yerel gelenekler ve halk inanışları gibi heterodoksi özelliği gösteren bazı inanç biçimleriyle veya tarihsel ve toplumsal koşullardan kaynaklı bazı engellerle karşılaşmıştır (Atay, 2004:107). İslam teolojisinin karşılaştığı bu engeller veya sorunlar karşısında farklı mezhepler doğmuştur. Bugüne kadar İslam dünyasında kabul gören başlıca dört ortodoks mezhepten –Hanefi, Şafii, Maliki ve Hanbeli- söz etmek mümkündür. Söz konusu mezhepler, İslam yasasının belirlediği çerçeve içinde kalmak suretiyle günlük yaşamda karşılaşılan sorunlara dini çözümler üretmeye, müslümanların itikatta, ibadette ve muamelatta karşılaştıkları problemlere yönelik fetvalar vermeye çalışmışlardır. Dolayısıyla Ortadoğu coğrafyasında aşkın bir inanç biçimi olarak ortaya çıkan İslam’ın aslında insanlığa yeni bir kozmoloji, teoloji ve epistemoloji anlayışını getirdiğini, dünya tarihinde ontolojik bir devrim yarattığını ve bir diriliş ve kurtuluş öğretisi olarak da tüm zamanlara hükmeden en büyük gelenek haline geldiğini söylemek mümkündür.

Bu anlamıyla İslam, hem içinde doğup büyüdüğü pagan kültür ve geleneğin bir reddiyesidir, hem de yeni bir dünya kurma iddiasını taşıyan semavi bir dinin son öğretisidir. Hiç şüphesiz ki, İslam’ın doğduğu Arabistan yarımadasının kültürel geleneğinde çoğunlukla politesit inançlar hâkim olmuş, ataerkil bir zihniyetin hüküm sürdüğü bir düzende kaba kuvvet, kölecilik, kabilecilik yoksulluk ve kız çocuklarının diri diri gömüldüğü kültürel bir gelenek vuku bulmuştur. Sonradan adını “Cahiliye Dönemi” alacak olan bu döneme genellikle atalardan alınmış bilgi, inanç ve tortulardan müteşekkil bir inançlar manzumesi eşlik etmiş ve İslam, kendi atalarının dinini kutsayan ve onlara sınımsız sarılan toplumları köle ruhlu olarak nitelemiştir.

Yaratıcı tarih boyunca toplumlara ve topluluklara sürekli uyarıcılar göndermek suretiyle onları hak yoluna davet etmiş, buna karşı çıkıp kendi atalarının geleneklerine sarılanlara da sert ikazlarda bulunmuştur. İslam bu anlamda gelenekçiliğe karşı sorgulayan, düşünen ve eleştiren bir müslüman modelini öne çıkartmış, ancak gelenekçi toplumlar kimi zaman İslam’ın bu mesajını görmezden gelmiş veya kendi bildikleri yoldan gitmeye çalışmışlardır. Nitekim Allah(cc) bu durumu Kur’an’da Bakara suresinin 170. ayetinde şu şekilde beyan etmektedir: “Onlara, “Allah’ın indirdiğine uyun! Denildiğinde, “Hayır, biz, atalarımızı bulduğumuz (yol)a uyarız!” derler. Peki ama, ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar).”

Bu uyarıya karşın İslam, hakim olduğu toplumlarda geleneksel inanç değerlerini ortadan kaldırarak yerine kendi inanç temellerini yerleştirmeye ve kaynağı ilahi olan normatif bir düzen kurmaya çalışmıştır. Dolayısıyla sonradan İslam’ı seçmiş olan toplumlar doğal olarak İslam öncesi kültürel unsurlarını da beraberinde taşımışlar ve kimi zaman bu kültürel unsurları İslam’ın inanç değerleri içinde de eritmeye çalışmışlardır. Burada İslam’ın, sirayet ettiği topraklarda yaşayan insanların gelenekleriyle de bir mücadele içine girdiğini kaydetmek gerekir. Zira İslam, en başta batıl olduğunu iddia ettiği din dışı gelenekleri tasfiye etmeye çalışmıştır. Nitekim gelenekler, toplumun kültürel inşasını sağlayan tarihsel tecrübelerin bir birikimi olduğu için değişime karşı çıkanlar da genellikle geleneğin arkasına sığınmaya çalışmışlardır.

Hiç şüphesiz ki semavi dinlerin son temsilcisi olan İslam ilahi bir gelenek üzerine kurulmuştur ve Hazreti Ademle başlayan bu gelenek Hazreti Muhammed’le sona ermiştir. İslam’ın inanç sistemi zaman içinde toplumlarda dini bir geleneğin oluşmasını sağlamış, ancak bu inanç sistemi bazen dünyevi iktidarların aracı haline dönüşmekten de kurtulamamıştır. Oysa İslam, ilahi mesajı taşıyan ve uhrevi geleneğin devamından ibaret olan bir dindir ve bu geleneğin temel kaynaklarından birisi de sünnettir (Ünal, 1999:79) Bunun yanında İslam, kökleşmiş ve bir inanç formu haline almış olan dindışı geleneklerin ortadan kaldırılmasını ve yerine ilahi düzenin tesis edilmesini amaçlamış olan bir dindir. Bu açıdan bakıldığında tarih boyunca genelde dinlerde özelde de İslam’da din ve gelenek ilişkisinin iç içe geçtiğini ve kimi zaman dinin geleneği baskıladığını, kim zaman ise, geleneğin din adı altında varlığını sürdürdüğünü görüyoruz.

Profan kökenli geleneklerin İslam’i teolojiye sızması, halk dini olarak tanımlanan İslam öncesi kültürel unsurların ki, -bunların birçoğu “hurafe”, “boş inanç”lardan oluşmaktadır- İslam inancına karşısına dolayısıyla kutsal metnin özünden kopan gelenekselleşmiş bir İslami anlayışın toplumda egemen olmasına yol açmıştır. Yukarıda da vurgulandığı gibi Kur’an, bizzat atalarının inancına sarılan

toplumların, ne büyük bir yanılığ içinde olduklarını haber vermekte ve bundan dolayı da onları kınamakta, uyarmaktadır. Allah indinde tek geçerli din olan İslam, kendisinden önceki bütün dünyevi inançları geçersiz saymış, geleneksel sosyal yaşamı düzenleyen ancak İslam’la bağdaşmayan adet ve örfleri kaldırmış, müslümanların İslam dairesi içinde yaşamalarını emretmiş ve temel referans kaynağı olarak da sadece Kur’an ve Sünneti öngörmüştür.

Farklı inanç motifleri tarafından kuşatıldığı için kutsal metnin özünden kopar(tıla)n İslam’ın, zaman içinde İslam dışı geleneklerin etkisinde kaldığı ve söz konusu geleneklerin çoğunlukla İslam dininin kutsallıklarını kullanmak suretiyle bizzat İslam’ın yerine geçmeye başladığı görülmüştür. Burada esas sorun, geleneğin bizzat dinin yerine geçmesi ve kendisini de din olarak takdim etmesidir. Toplumda geleneğin din olarak algılanmaya başlanması aynı zamanda İslam medeniyetinin gerilemesinin de en önemli nedenini oluşturmuştur. Zira geleneğin İslam’ın rengine bürünmesiyle Müslümanlar sadece İslam’i yaşam tarzından kopmamışlar, aynı zamanda bir bütün olarak İslam dünyasının kültür ve medeniyette de geri kalmasına yol açmıştır. Nitekim bugün İslam dünyasının karşı karşıya kaldığı ve bir türlü aşamadığı en önemli sorun, yaşanan İslam’la yaşanması gereken İslam’ın aynı olmamasıdır.

Geleneğin din adı altında topluma sirayet etmesi ve günlük yaşamın temel referansı haline gelmesi, Müslümanların kutsal kitabın bir örnek olarak ortaya koyduğu Hazreti Peygamberin insan modelinden uzaklaşmasına neden olmuştur. Örneğin İslam, ilim öğrenmeyi her kadın ve erkeğe farz kılarken, hiç bilenle bilmeyeni eşit tutmazken, iki günü birbirine eşit olanı ziyanda görürken, ilmin Çin’de bile olsa gidip onu almayı emrederken nasıl oluyor da Müslümanlar eğitimde, bilimde, teknolojiye dünyanın en geri toplumları arasında olabiliyorlar. Aynı şekilde İslam, müslümanların kendi aklını kullanmalarını, düşüncelerini, araştırmalarını, cehaletle, bilgisizlikle ve tembellekle savaşmalarını emrederken nasıl oluyor da İslam dünyası, okuma yazma oranlarında, bilgi ve katma değer üretimde veya kişi başına düşen gayri safi milli hasılda dünyanın gerisinde kalabiliyor. Bu soruları daha fazla artırmak mümkün, ancak gerçek olan şu iki İslam dünyası Kur’an’ın tavsiye etmekle yetinmeyip aynı zamanda emrettiği yaşam tarzından uzaklaşmış, İslami gelenekten kopup, eski inanç ve geleneklerin gölgesinde yaşamaya başlamıştır.

İslam dünyasını geri bıraktıran bir diğer etken de, Müslümanların Kur’an’ı lafzi olarak değerlendirmeleri ve dolayısıyla onun ruhuna nüfuz edememeleri ve ilahi mesajını almamaları, anlamamalarıdır. Örneğin Kur’an ayetlerinin konu dağılımına bakıldığında fıkıh öğrenmeyi iltizam eden 150 ayete karşılık, müspet ilimleri tavsiye eden ayetlerin 750’i bulunduğu görülmektedir (Akseki, 1996:6). Bu tablo bile bize, Kur’an’ın ne anlatmak istediğiyle müslümanların bundan ne anladığı arasındaki ayrımı net bir biçimde ortaya koymaktadır. Aynı şekilde İslam dünyasında düşüncenin donuklaşması, içtihat kapısının kapanması, aklın yerini batıl inançların alması, felsefi ve ilmi mülahazaların ve bilimsel araştırmaların yapılmaması ama daha da önemlisi kaderciliğin, tutuculuğun ve gelenekselliğin hakim olmaya başlaması esasen Müslümanların Kur’an ile doğru bir ilişki kurmadıklarını göstermektedir.

Müslüman toplumlar açısından en büyük eksiklik, yukarıda da belirtildiği gibi geri kaldıkları devirlerde dini yanlış anlamaları ve yanlış yaşamalarıdır. İslam’ın geliş gayesini anlamamak veya olması gerektiğinden farklı anlamak, İslam adını taşıyan ancak İslam’la ilgisi olmayan bir dini yaşamak demektir (Kayadibi, 2013: 84). Bu durum bugünkü İslam toplumlarının tipik bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Taassup, cehalet ve bilgisizliğin bir yaşam tarzına dönüşmesi, müslümanların hem kendi dinlerini anlamadıklarını ve yaşamadıklarını göstermektedir. Değişen dünyanın değişen koşullarına ayak uydurulmaması ve yeniliklere karşı tutucu olunması bugünkü İslam dünyasının tipik bir hastalığı olarak karşımıza çıkıyor. Bu hastalığın en belirgin semptomları arasında öğrenme, çalışma, düşünme, aklını kullanma, ve araştırma isteğinin bulunmaması yer almaktadır ki, bütün bunlar söz konusu İslam devletlerinin çoğunda bulunmaktadır.

Nitekim Garaudy’e göre (2018:100), İslam aleminin yaşadığı en büyük hastalık, tenkitçi aklın (ıçtihat) sönmüş olmasıdır. Diğer bir deyişle eleştirel aklın egemen olduğu dönemlerde İslam dünyası özellikle bilimde, felsefede, sanatta edebiyatta, dilde çok önemli ilerlemeler kaydetmiş, ancak düşünmeyi engelleyen ve aklın eleştirel yetisinin yasaklayan dönemlerde İslam dünyası dogmatizme ve geleneğe

teslim olmuştur. Zira yazara göre içtihat yani İslam’i öğretinin uygulanmasında aklın kullanılması söz konusu olmadığında toplumda katı bir taklitçilik ve tutuculuk egemen olmaya başlar. O zaman toplumlar soğuk bir tavırla kendi içinde kapanmaya, ilerlemeci ve fetihçi ruhlarını kaybetmeye başlarlar ki bugün İslam toplumlarının yaşadığı hastalığın önemli bir kısmı da budur.

Günümüz dünyasında yaşanmakta olan İslam, ne tümüyle kutsal metnin buyurduğu, ne de peygamberin ve halifelerin otantikçe yaşadıkları İslam’dır. İslam dünyasının ne rejimleri, ne de sosyo-hukuki düzenleri İslami’dir. Adı İslam olan ancak İslam’ın itikadıyla bağdaşmayan bir dini anlayış söz konusudur. Nitekim İslam dünyasının, ilim, ahlak ve adaleti öne çıkarttığı dönemlerde yükselişe geçtiğini, ancak iktidar kavgalarına ve geleneksel inançlara döndüğü dönemlerde de gerilemeye başladığını görmekteyiz. Müslümanlar, Allah’ın ilk emri olan ‘oku’maya sarıldıkları sürece bilimde, fende güçlenmiş, okumaktan vazgeçtiğinde de geri kalmaya başlamışlardır. Dolayısıyla Müslümanların esas sorunu, yasada emredilen epistemik öğretiye ve ahlaki ilkelere sırt çevirmeleri, çalışmayı ibadet olarak görmekten vazgeçmeleri dolayısıyla Kur’an’ı kitabı olarak değerlendirip, mesajını görmemeleri ve onun ruhuna nüfuz etmemeleridir. Ama bütün bunlardan da önemlisi, dünyevi gelenekleri(ni), İslam dini olarak görme vehmine kapılmalarıdır.

Sonuç

Günümüzde din ve gelenek ilişkisi kadim bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Semavi dinler, indirildikleri toplumların yaşamlarını yeniden düzenlemek iddiasıyla var olan geleneksel değerleri ortadan kaldırmaya çalışmışlardır, zira vahye dayalı dinler, genellikle batıl olarak kodladıkları eski geleneklerin terk edilmesini talep etmişlerdir. Değişime karşı direnen gelenekler, ya din tarafından ortadan kaldırılmış, ya da dini bir görünüm altında varlığını sürdürmüşlerdir. Zamanla dinin bir parçası haline gelen gelenekler, dini yaşantıyı ve dindarlık biçimlerini etkilemiştir. Son semavi din olan İslam, Musevilik ve Hristiyanlıktan farklı olarak otantik kimliğini ve inanç teolojisini korumayı başararak bugüne kadar sahiciliğini korumayı başarmıştır.

Ancak İslam’ın özellikle 9. yüzyıldan itibaren farklı coğrafyalara yayılmasıyla ve farklı kültürden toplulukların kitleler halinde dine girmesiyle İslam, eski inanç ve geleneklerin baskısına maruz kalmıştır. Bu durum kimi zaman dinin geleneksel değerler tarafından kuşatılmasına kimi zaman da dinin geleneksel değerleri ortadan kaldırmasına yol açmıştır. İslam, teolojik ilkelerine aykırı bulduğu inanç formlarını reddetmiş ve buna karşı mücadele etmiş, ancak günlük yaşamda İslam itikadına aykırı olmayan kimi geleneklerin de devam etmesine ruhsat vermiştir. Tarihsel tecrübe bize, İslam’ın farklı kültürel geleneklerin ve eski inançların istilasına uğramadığı ve aynı zamanda Kur’an’ın ruhuna uygun bir yaşamın sürdüğü dönemlerde müslümanların ileri uygarlıklar meydana getirdiklerini ve gerek kültürde gerekse medeniyette çok önemli merhaleler sarf ettiklerini, aynı şekilde din dışı geleneklerin, eski adet ve alışkanlıkların İslam’ın bünyesine girmek suretiyle onun asli formunu bozduğunda da İslam dünyasının gerilemeye başladığını göstermiştir.

Bunun bir sonucu olarak bilgiden, hikmetten, ahlaki ilkelere ve adaletten uzaklaşan Müslüman toplumlar, maalesef gelenekçi ve taklitçi bir yaşama mahkum olmuşlardır. Ayrıca değişen dünyanın değişen koşullarına ayak uyduramayan Müslümanlar, içtihat kapısının kapanmış olması nedeniyle de karşılaştıkları sorunları çözemedikleri için daha gelenekçi, tutucu ve muhafazakar topluluklar haline gelmişlerdir. Dolayısıyla İslam dünyasının Batı karşısında geri kalmasının en önemli nedeni olarak; kendi aklını kullanmayı, okumayı, düşünmeyi, araştırmayı emreden İslam’ın buyruğunu terk etmeleri ve çoğunlukla uydurulmuş din olarak karşımıza çıkan geleneğin peşinden gitmeleri olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

Ahmet Hamdi Akseki, *İslam Aleminin Gerileme Sebepleri & İslamiyet ve Terakki*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.

Dominique Sourdel, *İslam* (Çev.I.Ergüden), Dost Kitabevi, Ankara, 2008.

Fahri Kayadibi, *İslam Dünyası Neden Geri Kaldı? Nasıl İlerler*, Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2007.

Tayfun Atay, *Din Hayattan Çıkar*, iletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Timur Kuran, “Ortadoğu’nun ve İslam’ın Geri Kalmışlığının Nedenleri Üzerine” İktisat İşletme ve Finans, 24 (295), 2010: 9-20.

Yavuz Ünal, “Gelenek-Sünnet İlişkisi”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt, 11, Sayı:11. 1999:79-96

MUHAFAZAKÂR İDEOLOJİDE BİREY KAVRAMI

M. Zeki DUMAN

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

ÖZET

Siyasal bir ideoloji olmanın yanında insana, evrene ve topluma ilişkin tutucu bir bakış açısına sahip olan muhafazakarlık, 19. yüzyılda yükselen liberalizm ve sosyalizme ve 20. yüzyıldaki faşizme bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Her ne kadar muhafazakar düşüncenin kökenini, ortaçağın soylu efendilerinin kurdukları geleneksel düzende veya Tanrının gölgesini temsil ettiği iddia edilen Kilisenin skolastik felsefesinde görenler varsa da, muhafazakarlığın sistemik bir düşünce biçimi haline gelmesini ve siyasallaşmasını sağlayan tarihsel olayın 1789 Fransız Devrimi olduğu söylenebilir. Nitekim başta muhafazakar ideolojinin kurucu ismi Edmund Burke olmak üzere, Bonald, Maistre, Oakeshott, Nisbet ve Tocqueville gibi diğer düşünürlerin tümü muhafazakarlığı devrim karşıtı bir hareket olarak görmüşlerdir. Çünkü diğer rakip ideolojiler genellikle dünyaya ve düzene ilişkin bir proje sunarken, muhafazakarlık söz konusu projelere yapmış olduğu eleştirilerle öne çıkmış, yani insan ürünü olan ideolojilere ve insan aklını yücelten aydınlanmanın radikalizmine yönelik bir tutum olarak gelişmiştir. Muhafazakarlık başta gelenek, toplum ve beşeri aklın mükemmel olmayışı olmak üzere mülkiyet, hoşgörü ve sosyal adalet konularında diğer ideolojilerin ontolojisinden ayrılır. Sosyal düzenin ve bu düzeni oluşturan tarihsel kurumların değerini vurgular, din, aile, cemaat, kilise, lonca gibi kolektif bütünlerin önemine değinir, ama bütün bunlardan ziyade toplumsal düzen ve istikrarın nasıl sağlanacağı hususunda muhafazakar bir duruşa yer verir. Sosyalizmde olduğu gibi muhafazakarlıkta da toplum kolektif yaşamın ana omurgası olarak algılandığı için bireycilik ve bireysel haklar, özgürlükler ve talepler geri plana atılır. Bu sunumda bireyciliği her şeyin üstünde tutan liberalizmin aksine muhafazakarlığın toplum, düzen ve istikrar adına bireyin düşüncesine ve kimliğine yeterli hassasiyeti göstermediği, onu toplum, aile, devlet ve geleneksel değerler adına geri plana attığı tezine yer verilecektir.

Anahtar Kavramlar: İdeoloji, Aydınlanma, Akıl, Muhafazakârlık, Edmund Burke,

CONCEPT OF INDIVIDUAL IN CONSERVATIVE IDEOLOGY

ABSTRACT

Conservatism, which is a political ideology that clears the session to the human being, the universe and society, has emerged in the nineteenth century according to the situation of rising liberalism and socialism and fascism in the 20th century. Although they found the origin of conservative thought, the organizing or regulation of the victims of the Middle Ages, or the arrival of those who ruled the shadows of the God, there were those who were looking for the museum's scholastic philosophy, the conservative ideology of the conservative ideology. Similar to Tocqueville, they saw conservatism as a direction in the direction of the revolution. Because while other rival ideologies were projecting a world-wide and orderly-order project, conservatism was approaching one of those critics, and it had a personality based on the ideologies that are human product and the radicalism of the enlightenment of the human mind. Conservatism design differs from the ontology of other ideologies on tolerance and social justice, as well as the inexorability of society and human mind. The social order and its involvement in these mechanisms touches on the importance of collective, religious, family, community, church, and guilds, but in a conservative place to organize the contents of all these and how to prepare their contents. As in socialism, the main backbone of collective life is first perceived in the conservatism, so individualism and personal rights, freedoms and demands are thrown into the background. In this presentation, the service of a liberalism that keeps individualism in front of each one of the society, order and loyalty of conservatism does not show sensitivity to the individual's thinking and identity, and put it at the center of society, family, state and center.

Key Words: Ideology, Enlightenment, Mind, Conservatism, Edmund Burke,

1. Giriş

Bireycilik, bireyin tanımı, toplumdaki yeri, konumu, özgürlüğü ve hakları gibi konular tarih boyunca hep tartışla gelmiştir. İlk kez Antik Yunan düşünürlerinin başlattığı bu tartışmalar, özellikle aydınlanma felsefinin aklı, düşünceyi ve hümanizmi ön plana çıkarmasıyla daha farklı bir boyuta taşınmış ve birey kimdir ve nasıl yaşmalıdır? sorusuna toplumların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarından hareketle cevaplar verilmeye çalışılmıştır. Toplumun gerçek doğasının ne olduğu ve toplumu anlamının yolunun nereden geçtiği, sosyal değişimin ana aktörünün birey mi, yoksa toplum mu olduğu sorusuna ilişkin cevapların çıkış noktası da yine birey üzerinden yapılan tartışmalar belirlemiştir. Genellikle ideolojik bir yaklaşımdan hareketle cevaplandırılan bu sorulara iki tür düşünüş biçiminin eşlik ettiği söylenebilir. Bunlardan biri toplumu bireylerin toplamından müteşekkil gören ve dolayısıyla sosyal olayları bireyden hareketle açıklamaya çalışan bireyci yaklaşım, diğeri de toplumun bireyden bağımsız ve nesnel bir gerçeklik alanı olarak ele alan ve dolayısıyla ana aktörün toplumsal yapı, değer ve kurumların olduğunu iddia eden toplumcu yaklaşımdır.

Bireyci teoriler, toplumun nihayetinde bireylerden oluştuğunu ve bireyselliğin veya bireyin özgürlüğünün olmadığı bir toplumun ilerleme kaydetmesinin de mümkün olmadığını, ne toplumun bireyden önce geldiğini ne de toplumsal hakların bireysel haklardan öncel olduğunu düşünmüşlerdir. Daha çok liberal tonu ağır basan ve bireye ayırıcı bir özellik atfeden bu teorilerin ana omurgasını birey oluşturmuştur. Bunlara göre bugün Batı medeniyetinin ekonomide, bilimde, teknolojiye, sanatta, edebiyatta kısacası sosyal ve kültürel yaşamda, insan hakları ve demokraside diğer medeniyetlere göre daha ileri bir düzeyde olmasının temel nedeni bireyin ve bireysel özgürlüklerin ön plana tutulması ve aynı şekilde bireyin herhangi iç veya dış baskıya maruz kalmadan kendi düşüncesini, potansiyelini ortaya koyacak koşullara sahip olmasıdır.

Bireyci teorilere göre toplum, bireyi kuşatmaktan, onun üzerinde bir şemsiye gibi durmaktan vazgeçtiğinde ve bireyin hareketlerini, tutum ve davranışlarını, tercihlerini ve beklentilerini kısıtlamadığı sürece demokratik, çoğulcu ve özgürlükçü bir ortamın oluşmasına dolayısıyla bireyin kendisini gerçekleştirmesine yol açacaktır. Nitekim tarih boyunca bütün ilerlemeler, özgürce davranan bireylerin çabalarıyla gerçekleşmiştir. Oysa bireyin sindirildiği, düşüncesine, kimliğine ve tercihine saygı gösterilmediği toplumlarda ne toplumsal ilerleme söz konusu olabilmiş, ne de bireylere kendilerini gerçekleştirecek imkanlar sunulabilmiştir. Toplumsal düzeni sağlayan değerlerin, yapıların ve kurumların baskın olduğu geleneksel toplumlar, antidemokratik siyasal rejimlerle yönetilmiştir. Dolayısıyla liberal doktrinler, bireyi, yaşamın kurucu unsuru olarak öne çıkarttıkları için toplumun birey üzerindeki baskısını reddetmişlerdir.

2. Muhafazakar İdeolojide Bireyin Yeri

Muhafazakar düşüncenin birey tasavvurunu anlayabilmek ve bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle muhafazakarlığın insan doğasına ve aklına ilişkin yaklaşımını bilmek gerekir. Zira muhafazakarlığın bireye nasıl bir değer biçtiği sorusu, bireyi nasıl görüldüğü ve nasıl tanımladığı sorusuyla da doğrudan ilişkilidir. Burada öncelikle şu noktasının altı çizilmelidir. Bir düşünce tarzı olarak muhafazakarlık var olanı muhafaza etmek suretiyle, denenmiş olanı denenmemişe, kadim kurumların ve geleneksel yaşamın sağladığı normlara ve değerlere sınıksız sarılmaya çalışan bir ideolojidir. Muhafazakarlığın sürekli geçmişin birikimini, organik toplum anlayışını, hiyerarşi ve otoriteyi ama daha da önemlisi geleneği öne çıkartmasının en önemli nedeni, insan doğasına yönelik iyimser bir bakışa sahip olmaması yanında ontolojik açıdan onu eksik bir varlık olarak tanımlamış olmasıdır.

Muhafazakarlık, pek çok bakımdan diğer ideolojilerden ayrılır. Sonradan bireye olan bakışını da ortaya koyacak olan muhafazakar tavrın kökeninde Hıristiyanlık öğretisi bulunmaktadır. Bilindiği gibi üç semavi dinlerden biri olan ve genellikle Batı dünyasında egemen olan Hıristiyanlık, insanlığın dünyaya günahkar olarak geldiğini varsaymıştır. Bu yaklaşımı yaratılış öğretisine dayandıran Hıristiyanlar, insanın her şeyi bilemediğini, açgözlü ve bencil, eksik bir akla sahip olduğu için mükemmel bir varlık olmadığını savunmuşlardır. Muhafazakarlığın insan dolayısıyla birey tasavvurunun kaynağında da aslında bu dinsel öğreti yatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında muhafazakarlığın insanı doğuştan kusurlu gören bir felsefi yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir.

Diğer ideolojilerde özellikle de liberalizmde birey, mükemmel bir varlık olarak görülmekte ve içinde bulunduğu toplumsal koşullar idealize edildiğinde aklını kullanarak üstesinden gelemeyeceği, çözemeyeceği hiç bir sorunun olamayacağını iddia etmiştir. Hatta bireyin aslında doğuştan iyi, ahlaklı, özverili ve yaratıcı olduğu, ancak içinde doğup büyüğü çevrenin onun bu karakterini değiştirdiği ve bu anlamda bireyin suçlu olamayacağı olsa olsa suça itilmiş bireylerden söz edilebileceği iddia edilerek insanın doğasına yönelik son derece iyimser bir bakış açısı ortaya konulmuştur. Ancak muhafazakarlar bu bakış açısını ütopyik bulurlar ve iddiaları hayal mahsulü olarak değerlendirirler. Çünkü muhafazakarlara göre insan zaten kusurlu bir varlıktır, açgözlüdür, çıkarıcıdır, kendi menfaati ve bireysel arzuları uğruna her tür kötülüğü yapabilir. En ideal düzende bile bireyler bir ötekinin hakkını gasp etmeye, yeltenebilir ve daha çok sahip olmak dürtüsüyle hareket edebilir.

Muhafazakarların otoriteyi, hiyerarşiyi, aileyi, toplumu ve devleti aşırı bir biçimde vurgulamış olmalarının temel nedeni, yukarıda sözü edilen insanın tabiatına ilişkin kötümser bir bakışa sahip olmalarıdır (Erdoğan, 2004:7). Muhafazakârlar, insanın hem kusurlu, eksik hem de kusursuzlaştırılmalarının imkansız olduğuna inanmışlardır. Sınırlı ve bağımlı bir varlık olması nedeniyle insanın hiç bir zaman ana kitadan bağımsız bir ada olarak hareket etmemesi, özgürlük adına aşırı bir bireyciliğe sevk edilmemesi, topluma karşı sorumluluktan muaf edilmemesi dolayısıyla her zaman onu kollayan, gözetleyen, denetleyen ve onun üzerinde bir otoritenin, hiyerarşinin olması gerektiğini savunmuşlardır. İnsan daima bir ötekine ihtiyaç duyan ve ötekiler olmaksızın tek başına yaşamını sürdüremeyen sosyal bir varlıktır. İnsanlar ancak belli bir düzen ve istikrar içinde kendilerini emniyette hissedebilir. Aksi durumda güvensizlik ve kaos ortamı onun hem kişiliğini hem de ontolojik güvenliğini zedeler.

Bireylerin kendilerine yetmediğine inanan muhafazakarlar, aidiyet duygusuyla hareket eden insanın aklına güvenilemeyeceğine de inanmışlar ve insanın hem ahlaken kusurlu, hem de akli melekesi yeteriz olan bir varlık olarak tasavvur etmişlerdir. Onun içindir ki, akli her şeyin ölçütü sayan ve özgürlüğü akli kullanmakla eş değer gören aydınlanmacı zihniyete karşı çıkmışlardır (Ergil, 1986:2699). Muhafazakar dünya görüşünde akılcı sistemlerin ve akli temel alan düzenlerin makuliyeti olmadığı gibi sürdürülebilir olmaları da mümkün görülmemiştir. Soyut aklın ürünü olan düşünceler ve bu düşüncelerden ortaya çıkmış olan ideolojilerin insanlığa sunduğu hiçbir gerçekçi projeleri olmadığını iddia etmişlerdir. Nitekim devrimler, muhafazakarların hiç de hoşlanmadığı ve şiddetle karşı çıktıkları girişimlerdir. Aklın özgürleştirilmesi adında girilen devrimlerin zorbalığa, şiddete, terörizme yol açtığını ve kurucu aklın hiç bir toplumsal soruna çözüm getirmedeğini düşünmüşlerdir.

Ancak muhafazakarların tümüyle akli yadsıdığı veya aklın önemini inkar ettiğini söylemek de doğru değildir. Muhafazakarların karşı çıktığı şey, aklın kutsanması, yüceltilmesi ve her şeyin üstünde tutulmasıdır. Beşerin mükemmel olamayışının bireyin entelektüel kapasitesinin de sınırlı olmasına neden olduğu düşünüldüğü için son derece karmaşık olan dünyanın, evrenin ve insanın gizemli varlıklar olarak sadece akılla anlaşılamayacağına kanaat getirilmiş, diğer bir deyişle dünyayı anlama noktasında akıldan ziyade tarihe, tecrübeye ve geleneğe yasalanmanın daha doğru olacağı düşünülmüştür. Dolayısıyla muhafazakar düşüncede birey, kötü bir doğaya sahip olduğunun düşünülmesinden dolayı toplumun ve toplumun yarattığı kurumların çizdiği sınırlar içinde hareket edilmesi istenmiş, özgürlük adına toplumdaki koparılmasının doğru olmayacağı zira bireyciliği yücelten ideolojilerin insana hak ettiği değeri de vermediği savunulmuştur.

Muhafazakar düşünürlerden Nisbet'e (2011:12-13) göre bireyi esasen koruyan şey, ara kurumların varlık gösterdiği sivil toplum alanıdır. Ancak bu sivil alan, liberallerin savunduğu gibi bireyin özgürlük adına serbest bırakılması veya kendi başına hareket etmesi demek değildir. Sivil toplumun bireyi, otoriteden bağımsız değildir. Hatta yazara göre militarizmi besleyen şey, sivil alanda otoritenin kaybolmasıdır. Çünkü otoritenin olmadığı yerde liberal düşünüşün savunduğu gibi bireysel özgürlük ve mutluluk değil, kaos ve anarşi oluşur. Dolayısıyla yazar, aydınlanmacı rasyonalizmin, devrimin ve jakobenizmin ara kurumları yok edip bireyi özgürleştirdiği iddiasını doğru bulmadığı gibi bu tür yargıların da kuru bir safsatadan ibaret olduğunu düşünmüştür.

Nisbet'e göre özgürlükçü olduğunu iddia eden liberalizm gibi ideolojiler, demokrasi adına toplumdaki geleneksel otoriteleri reddederken aslında toplumu bir arada tutan sosyal yapının zayıflamasına, insanları bireysel davranmaya sevk ederek onları toplumun organik unsuru olmaktan çıkarmasına, kitle iletişimin yaygınlık kazanmasıyla kitle kültürünün tüketimciliği teşvik etmesi nedeniyle hedonizmin ve konformizmin artmasına ve dolayısıyla insanların sosyal alışkanlıklarını yok ederek aslında toplumun altının oyulmasına neden olduğunu ve bireyin aslında bu tür ideolojiler eliyle sistemin kölesi haline getirildiğini iddia etmiştir. Yine muhafazakarlar göre bireyciliğin hakim olduğu düzenlerde barış sağlanamaz (Letwin, 2012:7). Dolayısıyla muhafazakarlar, bireyi tek gerçeklik olarak algılayan ve her şeyi onun emrine amade kılan liberalizm gibi ideolojilerin yaklaşımlarını kabul etmemişlerdir.

Taylor da, (2000:9-21) bireyciliği yücelten düşünce sistemlerini eleştirirken meseleye Nisbet'in durduğu yerden bakmaktadır. Ona göre modernliğin başlıca üç farklı sıkıntısından söz edilebilir. Bunların başında komünteryalizmin kaybına yol açan ve toplumu bir arada tutan manevi değerlerin çözülmesine yol açan bireycilik hastalığıdır. Yazara göre bireycilik, sadece bireyin özgürlüğünü incelemeyi ifade eden bir yaklaşım değildir. Aynı zamanda bireyin ontolojik açıdan kutsanmasıdır. Bu yaklaşım aslında aile, devlet, toplum, cemaat, kilise ve lonca gibi kolektif bütünlerin dağılmasına neden olmaktadır. İkincisi anlamın yitimi, katı olan her şeyi buharlaştıran aydınlanmacı zihniyetin akli araçsallaştırmasıdır. Üçüncüsü de bürokratik devlet egemenliğinin diğer bir deyişle demir kafese mahkum edilen bürokratik ilişkilerin bireysel özgürlük kaybına yol açmasıdır. Ancak bunların içinde en önemli sorunun bireycilik olduğunu, zira bireyciliğin, benlik üzerinde odaklanmasıyla benlik-ötesi daha büyük meseleleri-dinsel, siyasal, tarihsel meseleleri- dışlamaya hatta bunlara karşı kayıtsızlığa neden olduğu düşünülmüştür.

Gerek Nisbet'in gerekse Taylor'un düşüncelerinden hareketle muhafazakar düşüncede bireyin, genellikle kendi başına ontolojik bir varoluşa sahip olmaktan çok toplumsal bir varlık olarak algılandığını söylemek mümkündür. Buna göre birey hiç şüphesiz ki kendi başına karar verecek güçlü bir iradeye, kendi eylemlerinin sorumluluğunu üstlenecek özgürlüğe ve herhangi bir kimsenin tesiri altında kalmaksızın düşüncesini beyan edecek kişisel bir güce sahiptir. Ancak bu onun kendi başına salt özerk bir varlık olduğunu göstermez. Onun bütün söylem ve eylemleri belli bir toplumsallık içinde gerçekleşir ve o toplumsallığın etkisiyle şekillenir. Örneğin muhafazakâr düşüncenin kurucu babası Burke, "aydınlanmanın atomistik bireyciliğine ve buna dayanarak Fransız devrimcilerin geleneksel toplumsal kurumlara saldırmasına karşı çıkarken, "bireysel" ve "toplumsal" olan arasındaki ilişkilere dair bu ve buna benzer düşüncelerden hareket etmiştir. Buna göre bireysel irade, yargı ve davranışlar geniş anlamıyla toplumsal kurumlar içinde şekillenmektedir. Bireyi aşan ve tarihi ürünü olan toplumsal kurumların önemini ve işlevini göz ardı eden Aydınlanma düşünürlerinin yarattığı bireyci bakış açısı, toplum için gerekli olan zorunluluklar ve sınırlılıkları yok ettiğinden düzensizlik, kargaşa, belirsizlik ve şiddete yol açacaktır. Fransız Devrimi'nde açığa çıkan şiddetin ideolojik temeli de burada yatmaktadır (Duman, 2004:234).

Bireyin kimliğini şekillendiren toplumsal değer yargılarını, geleneksel ve dini inançları, tutum ve davranışları, kurumsal aidiyetleri, önyargıları ve doğmaları esas alan muhafazakarlık (Kirk, 2005:140), yukarıda da işaret edildiği üzere bir yandan bireye yaklaşırken hem Hristiyan doktrininde yer alan insan doğasının günahkar olduğu ilkesine dayanmış hem de insanoğlunun doğal eksikliğini temel alarak liberalizmin bireyin değerinin yüceltilmesi ve mükemmelliğine olan inanç ile, sosyalizmin bireyi, kolektif bir bütünün parçası olarak tanımladığı düşünceden farklı bir duruş sergilemiştir (Viereck, 2004:112). Örneğin liberalizmde olduğu gibi birey tamamen sosyal kurum ve pratiklerden azade olmuş bağımsız bir kimliği sahip değildir. Birey toplumun içinde şahsiyet kazanan ve toplumun kendisine verdiği yükümlülükleri ve sorumlulukları yerine getirmekle görevlidir.

Birey muhafazakar felsefede ahlaki açıdan zaafı olan, karar alma süreçlerinde içgüdüsel hareket eden ve kısa zamanda çıkarlarını düşünmeye meyilli olduğu için kimi zaman şehvetine yenik düşen bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Dolayısıyla muhafazakârlar insanın doğasının kötü olduğunu düşündükleri için de otoritenin ve hiyerarşinin, itaatın ve yönetimin olmasında ısrar etmişlerdir (Kırlı, 2016:30-31). Şayet otorite ve hiyerarşi olmazsa, bireyin söz konusu zaafını kontrol ederek çevresine zarar vermesini engelleyecek bir otorite de olamayacağı için toplumda kaos ve düzensizlik baş gösterebilir. Kurumlar gereklidir, zira insanın doğuştan getirdiği bu özellikler ancak kurumlar eliyle ehlileştirilebilir.

Özellikle de dini kurumlar bu konuda çok önemli bir role sahiptir. Dolayısıyla bireyin doğasının adeta budanarak toplumun ve düzenin dışına çıkmasını engelleyecek kurumlara ve otoritelere ihtiyaç vardır anlayışı muhafazakarlıkta bireyin özgürlüğünün kısıtlanmasına da yol açmıştır.

Aynı şekilde muhafazakarlar güçlü bir yönetim, güçlü bir hukuk sisteminin varlığından yanadırlar. Etkili bir ceza hukuku, hem bireyin üzerindeki otoritelerin gücünü meşrulaştıracak hem de salt kendi başına ve kendi çıkarlarına göre hareket etmesini engelleyecektir. Dolayısıyla muhafazakarlar, bireysel özgürlüğü liberalizmde olduğu gibi bireyin özerk kılınmasında, kendi başına istediği şeyi yapmasında ve tek gerçeklik olarak görülmesinde değil, yukarıda adı geçen kurumların tesis ettiği sınırların içinde kalınarak sağlanabileceğini iddia etmişlerdir Toplumdan soyutlanmış birey anlayışı yerine toplumla birlikte var olan ve varlığı toplumsal değerlerden alan birey anlayışı öne çıkarılmıştır. Muhafazakarlığın birey anlayışını en iyi yansıtan isimlerden biri aynı zamanda muhafazakârlığı bir ideolojiye dönüştüren Edmund Burke'tür.

Burke, özgürlük adına bireyin toplumdan kopartmaya çalışan düşünce sistemlerinden hoşlanmadığını ve özgürlüğün de aslında yanlış anlaşıldığını iddia etmiş Burke (2016:26) ve Fransız Devrimcilerinin özgürlük naralarını eleştirirken de şöyle demiştir: “Özgürlük teorik olarak insanlığın üzerindeki nimetler arasında sayılabilir diye, ben hücrenin karanlığından ve demir parmaklıklardan kaçmış bir deliyi, ışığa ve özgürlüğe kavuştu diye, ciddi ciddi takdir etmeli miyim? Hapishaneden kaçmış bir caniyi, bir serseriye, doğal haklarına kavuştu diye tebrik mi etmeliyim? Böyle bir şey, kürek mahkumlarının ve onların kahraman kurtarıcısının, metafizik “üzgün çehreli şövalye” sahnesini yeniden oynamak gibi bir şey olurdu.” Yazara göre özgürlük aydınlanmanın radikalizmiyle hareket eden devrimcilerin her yeri yakıp yıkmalarıyla, kadim kurumlara, kiliseye ve mülkiyetine saldırmasıyla hiç bir alakası olmadığı gibi yapılanlar olsa olsa terörizmdir.

Kadim bilgeliğin yolunu aynı zamanda özgürlük yolu olarak gören Burke (2016:61), yüce atalarımızın bize bıraktığı değerleri aşağılamayı, gelenekleri ortadan kaldırmayı ve soyut aklın idealize ettiği rasyonel projelerin hiç bir anlamının olamayacağını düşünmüştür. Burke (2016:79) aynı zamanda Fransız Devrimine atıfta bulunarak devrimcilerin bireyin özgürlüğü adına onları eşitlemeye çalışmasını da şu şekilde eleştirir: “İnanın bana efendim, insanları eşitlemeye çalışanlar bunu asla gerçekleştiremezler.... toplumu eşitlemeye çalışanlar, aslında sadece doğal düzeni değiştirip bozarlar. Aslında zeminde olması gereken bir yapıyı havaya kurarak, toplum denen binayı fazladan yük bindirirler.” Kısacası özel olarak Burke nezdinde genel olarak da muhafazakarların gözünde birey ve bireysel özgürlük ancak ve ancak toplumun doğal üyesi olmaktan, toplumsal değerlere ve kurumlara aidiyet geliştirmekten geçmektedir.

Sonuç

Muhafazakarlık, bireye karşı toplumu, politik olana karşı cemaati, profan ve seküler olana karşı kutsalı, yeniliğe karşı geleneği, bireyciliğe karşı toplumculuğu, demokrasiye karşı otoriteyi (otoriterliği değil), değişime karşı sadakati ve özgürlüğe karşı düzen ve istikrarı öne çıkaran bir ideolojidir. Muhafazakarlığın birey anlayışı, insanın doğasına ve rasyonalist zihniyetin eleştirisine dayanmaktadır. Bir kere muhafazakarlar, devrimin eşitlik ve özgürlük anlayışına karşıdırlar. Zira bireysel eşitliğin ve özgürlüğün insan eseri olan toplumsal yasalarla sağlanamayacağına, ayrıca siyasal eşitlik adına girilen devrimlerin değil eşitliği sağlamak, bireyler arasında var olan eşitsizlikleri daha da derinleştireceğine inanırlar. Mutlak anlamla bireylerin eşitliğinden söz edilemez. Bireylerin, liberal düşüncede olduğu gibi doğuştan eşit olduğuna, bireysel hakların ve özgürlüklerin her şeyin üstünde tutulması gerektiği görüşüne de katılmazlar.

Aynı şekilde bireyin ontolojik üstünlüğünü savunup, merkezi bir değer olarak akli temel almazlar. Muhafazakarlara göre birey, doğuştan özgür bir biçimde dünyaya gelir, ancak onun özgürlüğü, yine liberal öğretilerde olduğu gibi toplumun değerler sisteminden, kurumsal yükümlülüklerinden veya sosyal ilişki ağından kendisini kurtarmasıyla değil, toplumun temel dinamiklerine olan bağlılığıyla ve

¹ Üzgün çehreli şövalye ifadesiyle hapisten kurtardığı bazı suçluların hemen oracıkta saldırısına uğramış olan Donkişot'a gönderme yapıyor.

kendisine verilmiş olan sorumlulukları yerine getirmesiyle mümkündür. Muhafazakâr düşüncede birey, ödevlerle yüküldür. Bu ödevler bireye sağlıklı bir kimlik ve şahsiyet kazandırır. Bireyin, içinde yaşadığı topluma, devlete veya aileye karşı yükümlülükleri bulunmakta ve bu yükümlülükleri yerine getirdiği oranda da özgür olabilmektedir.

Muhafazakarlık pek çok açıdan insanı kusurlu bir varlık olarak telakki etmiştir. Oysa liberalizm başta olmak üzere diğer birçok ideoloji, insanın tabiatına iyimser yaklaşmış, insanın doğuştan iyi, ahlaklı ve adil olduğu, ancak toplumsal koşulların onu kötülüğe sevk ettiğini bazen de suça ittiği düşünülmüştür. Suçun kökenini toplumda arayan ideolojilerin aksine muhafazakârlık, insanın doğuştan bencil, egoist, çıkarıcı, açgözlü olduğunu iddia ederek yola koyulmuş, insanları ontolojik açıdan olduğu kadar ahlaki açıdan da kusurlu bulmuştur. Muhafazakarlığa göre birey, insan aklını kutsallaştıran ve onu yücelten ideolojilerde özgür olamaz. Birey, ancak tarihin, tecrübenin ve geleneğin sağlığı bilgilerin izinden gittiği ve din gibi kadim kurumlara olan sadakatini sürdürdüğü sürede özgür olabilir. Kısacası muhafazakar dünyanın bireyi, kendi kaderini eline alan değil, görev ve sorumlulukları bulunan bir bireydir.

Kaynaklar

- Charles Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları* (Çev. U.Canbilen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Doğu Ergil, “Muhafazakar Düşüncenin Temelleri”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:41, Sayı:1:1986:269-292.
- Edmund Burke, *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler*, (Çev. O.Arslan), Kadim Yayınları, Ankara, 2016.
- Fatih Duman, *Aydınlanma Devrim Eleştirisinden Karşıtlığın Edmund Burke*, Liberte Yayınları, 2004.
- Mustafa Erdoğan, “Muhafazakarlık: Ana Temalar”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı: 34, 2004 (5-9).
- Özlem Kırılı, “Kadim'in Restitüsyonu ve Kutsalın Restorasyonu”, *Öteki Muhafazakarlık* (Edt.A.Ç.Deniz), Phoenix Yayınları, Ankara, 2016.
- Peter Viereck, *Conservatism From John Adams to Churchill*, Princeton: Van Nostrand Reinhold Comp., 1956:112, aktaran, Hasan Hüseyin Akkaş, *Muhafazakar Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara, 2004.
- Robert Nisbet, *Muhafazakârlık* (Haz.K.Bülbül, Kadim Yayınları, Ankara, 201.
- Russel Kirk, “Muhafazakârlık Fikri”, Liberal Düşünce Dergisi, Sayı:37, 2005:137-143.
- Shirley Robin Letwin, “Muhafazakâr Bireycilik Üstüne”, Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Sayı:32, 2012:4-20.

LESLIE MORMON SILKO’NUN *YELLOW WOMAN*’INDA YERLİ AMERİKALI KADIN
ALGISI

Bülent Cercis TANRITANIR

Assoc. Prof. Dr., Department of English Language and Literature, Faculty of Letters, Van Yüzüncü Yıl University

ÖZET

Geçmişten günümüze, kadın ve erkek, toplum tarafından onlar için yaratılan toplumsal rolleri oynamak zorunda kalır. Toplumun doğru ya da kabul edilebilir bulduğu iki cinsiyet modeli, doğdukları andan itibaren kendilerine empoze edilmeye başlanır ve onların kolektif bilinçdışı sonucu, bu resimlerin çizgilerinden çıkmaları mümkün değildir. Her ikisi de bu dönemde sosyal beklentileri yerine getirmek ve toplumun kendilerinin olmamasını istediği kişi olmak zorundadır. Dişi ve erkeği her bir tipe dönüştüren bu sosyal mekanizma, yaşamlarını sınırları mevcut düzen ve zihniyet tarafından çizilen bir çerçeveye taşır. Yani kontrol mekanizması toplumdur. Bununla birlikte, erkekleri üstün gören toplumun kendisini sosyal yaşamda otorite ile donatması gerçeği nedeniyle erkeklerin bu sosyal düzende daha şanslı oldukları kesindir. Cinsiyetin etiketi birçok alanda erkekleri özgür kılıyor. Bastırılmış ve insanın egemenliği altında yaşamaya tabi tutulmuştur. Ancak garip olan, kadının bu durumu kendi koşullarına uygun olması ve kendisine uygulanan sosyal rolünü benimsemesidir. Aslında, bu resim, büyük ölçüde, yüzyıllardır aynı kalmıştır. Yerli Amerikan Rönesansının diğer eserleri gibi, yerli Amerikalı romancı, şair ve kısa öykü yazarı Leslie Marmon Silko’nun *Yellow Woman* (1993) (*Sarı Kadın*)’ı kızılderili öykü anlatma geleneklerini anar ve giderek daha modern çağda bu gelenekleri kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalır. Öykü, evrensel kadın özelliklerinin özünü temsil eden başlı karakterin (isimsiz) öyküsünü anlatır: duygusallık, cesaret ve izolasyon temaları kullanılır. Roman boyunca, Sarı Kadın duyduğu hikayeleri anlatıyor, kendi anlatılarına girip çıkarıyor. Kurgu ve gerçeklik arasındaki çizgiyi geçerken geçmiş kimliğini, istikrarlı aile rollerini geride bırakır. Silko, diğer öykülerinde olduğu gibi Pueblo topluluğu içinde mitolojinin kalıcı önemi ve etkisine dikkat çekiyor. Karma ırksal mirası nedeniyle, Silko sık sık kendini “melez veya karışık kanlı bir kişi” olarak nitelendirir ve etnik kökeniyle kimliğinin farklı yönlerini uzlaştırmaya çalışır. Kadın kimliği değişik katman ve boyutlarıyla algılanış şekillerin incelenmesi bu çalışmanın hedefini oluşturmaktadır

Anahtar Sözcükler: Silko, Kızılderili, Kadın, Toplumsal Cinsiyet, Sarı Kadın

LESLIE MARMON SILKO'S PERCEPTION OF NATIVE AMERICAN WOMEN IN
YELLOW WOMAN

ABSTRACT

From past to present, men and women are forced to play social roles created for them by society. The two gender models, which society considers to be correct or acceptable, are imposed on them from the moment they are born, and their collective unconscious result is unlikely to emerge from these lines. Both have to fulfill social expectations in this period and be the person the society wants to not be themselves. This social mechanism, which transforms the female and male into each type, carries their lives to a framework drawn by the existing order and mentality. In other words, the control mechanism is society. Nevertheless, it is certain that men are more fortunate in this social order because of the fact that the society which considers men superior gives them authority in social life. The label of gender liberates men in many areas. It was repressed and subjected to living under human rule. What is strange, however, is that the woman complies with her own circumstances and adopts her social role. In fact, this painting has remained largely the same for centuries. Like other works of the Native American Renaissance, Native American novelist, poet and short-story writer Leslie Marmon Silko's *Yellow Woman* (1993) commemorates the traditions of Native American storytelling and faces fear of losing them in an increasingly modern era. The story tells the story of the main character (anonymous), which represents the essence of universal female traits: themes of sensuality, courage, and isolation are used. Throughout the novel, *Sarı Kadın* tells the stories she hears and enters into and out of her own. As he crosses the line between fiction and reality, he leaves behind his past identity and stable family roles. Silko draws attention to the lasting significance and influence of mythology within the Pueblo

community, as in his other stories. Because of its mixed racial heritage, Silko often calls himself a “hybrid or mixed-blooded person” ve and tries to reconcile different aspects of his identity with his ethnicity. The aim of this study is to examine the perceived patterns with different strata and dimensions.

Key Words: Silko, Native American, Woman, Gender, Yellow Woman

GİRİŞ

Geçmişten günümüze, kadın ve erkek, toplumun kendileri için yarattığı toplumsal rolleri oynamak zorunda kalmıştır. Toplumun doğru ya da kabul edilebilir bulduğu iki cinsiyet modeli, doğdukları andan itibaren kendilerine empoze edilmeye başlanır ve kolektif bilinçaltının sonucu bu resimlerin çizgisinden dışarı çıkmaları mümkün değildir. Her ikisi de bu dönemde sosyal beklentileri yerine getirmek ve toplumun kendilerinin olmasını istediği kişi olmak zorundadırlar. Dişi ve erkeği her bir tipe dönüştüren bu sosyal mekanizma, yaşamlarını sınırları mevcut düzen ve zihniyet tarafından çizilen bir çerçeveye taşır. Yani kontrol mekanizması toplumdur. Bununla birlikte, erkekleri üstün gören toplumun kendisini sosyal yaşamda otorite ile donatması gerçeği nedeniyle erkeklerin bu sosyal düzende daha şanslı oldukları açıktır. Cinsiyetinin etiketi birçok alanda erkekleri özgür kılar. Her ne yaparsa yapsın erkeğin haklı olduğu bir dünyada, kadının yaşam alanının sınırlı olduğunu söylemek gereksizdir. Kadın, bastırılmış ve insanın egemenliği altında yaşamaya tabi tutulmuştur. Ancak garip olan, kadının kendi koşullarına uygun olması ve kendisine uygulanan sosyal rolünü benimsemesidir. Aslında, bu resim, büyük ölçüde, yüzyıllardır değişmeden aynı kalmıştır. Bu yazıda amaç, kadına yönelik bu değişmeyen sosyal algıyı *Yellow Woman*'da farklı bakış açılarından incelemektir.

Bir Kızılderili olan Lessie Marmon Silko'nun yazdığı *Yellow Woman*, yazarının kişisel antolojisi koleksiyonundan gelen öykülerden biridir. “Atalarının sözlü-hikaye anlatımı geleneğinin bir yansımasıdır” (Northquist 1). Kadının toplumdaki yerini gösteren bir kabile halk masalının modern bir uyarlamasıdır. Eski ve yeni hikayeleri aynı resimde ortaya koyarak, kadına ilişkin sosyal algının geçmişten günümüze büyük ölçüde değişmediği fikrinin altını çizer. Hala bireyden ziyade bir nesne gibi muamele gören kadın, kelimenin tam anlamıyla fethedilir. *Yellow Woman* 'ın öyküsü, kadına bu acımasız toplumun ortak yaklaşımına eleştirel vurgu yapmaktadır. Bu, kendi ruhunda hapsolmuş bir kadının özgürlüğünün arayışını ve bu araştırmanın hayal kırıklığı yaratan sonuçlarını anlatan bir hikayedir.

Yellow Woman özgürlük ve baskıyı yanyana getirir. Asıl adı verilmeyen kahramanı, özgürlüğü ararken bir adam tarafından kaçırılır ve tecavüz edilir. Silva adlı bu adam, bebeğinden, kocasından ve ailesinden onu uzaklaştırarak uzun süre büyüler adeta. Kadına, her zamanki gibi erkek egemenliğinin kendisi adına karar vermesi nedeniyle ne istediği sorulmaz. *Yellow Woman*, çoğu kadının ortak kaderini de paylaşıyor. Bir süre soru sorup sonra reddetse bile, bu durumu kabul eder ve hatta buna alışır. Nitekim, kadın sosyal normları ve kısıtlamaları taşıyan dalgalarda boğulmaya ve birinin kendisi için seçtiği şeyi yaşamaya mahkum edilir.

Kadın Algısı ve Değişmeyen Toplumsal Rolü

Silko'nun kahramanı, birçok kadın gibi, bir kadının itaatkar olması gerektiği fikrini gündeme getirmiştir. Aksini bilmez çünkü. Yaşam algısı gördüğü örneklerle ve ona söylenenlerle şekillenir. Bu durum dünyaya gözlerini açtığında gördüğü resim dışında, onun bu yaşamı bilmediğini ortaya koyar. Ancak *Yellow Woman*, içinde empoze edemeyen farklı bir dünya olduğunu fark eder. Ruhunun kalp atışlarını hissetmeye başlar. Yaratıcılığındaki özgürlüğü teşvik etmek onun kimliğini aramasını sağlar. Kendini bulmak için doğanın içindeki gerçek resmi gizleyen sosyal baskılardan, normlardan ve kabullerden kaçır. Doğa ruhunu sembolize eder. *Yellow Woman*, yazara göre yaratıcının evreni yaratması ve kadının doğada kendini arayıp onunla bir olarak ruhunu bulması gerçeği nedeniyle doğada kendi kendine sürekli arayış içinde olması tesadüf değildir. Silko bu konudaki fikirlerini şöyle ifade ediyor:

Eski hikayede bize anlatıldığı gibi, Tse'itsi'no, Örümcek Düşünce Kadın, üç kız kardeşi hakkında düşündüklerini ve düşündükleri gibi ortaya çıktılar. Düşünce Kadını ile birlikte güneşi, yıldızları ve ayı düşündüler. Ana Yaratıcılar yeryüzünü, okyanusları, hayvanları ve insanları ve dağlarda yaşayan ka'tsina ruhlarını hayal ettiler. Ana Yaratıcılar, çiçek açan tüm

bitkileri ve meyve veren ağaçları hayal ettiler. Düşünce Kadını ve kız kardeşlerinin düşündüğü gibi, tüm evren ortaya çıktı. Bu evrende, mutlak iyi ya da mutlak kötü yoktur; Sadece akan ve akan dengeler ve armoniler var. Bazı yıllar çöl bol miktarda yağış alırken, diğer yıllar çok az yağmur yağar ve bazen sel felaketine neden olacak kadar çok yağmur vardır. Ancak yağmurun kendisi ne masum ne de suçludur. Yağmur sadece kendisidir. (Silko 11)

Yani, kozmosun yaratıcıları kadındır. Bir erkek, bu anlayışa göre, kadın tanrılar tarafından yaratılmıştır. Bununla birlikte, erkek, ya da onu toplumda otorite yapan ataerkil zihniyet, kadınları *Yellow Woman* 'daki gibi kurguladığı toplumsal bir düzende ele geçirmektedir. Adam, ortaya çıkardığı topluluğun etkisiyle, kendisini farklı açılardan tatmin etmek için kadın kullanma gibi bir hakkı olduğunu düşünüyor. Kadın, erkeklerin ihtiyaçlarını karşılayan bir cisimden farklı değildir. Böyle bir anlayış, *Yellow Woman* 'da anlatılan eski öyküde olduğu gibi söylemeye gerek kalmadan kadına bir özgürlük alanı vermez. Böylelikle erkeğin kadın özgürlüğü ve bireyselliğin önündeki en büyük engel haline gelmesini sağlar:

Büyükbabam bu hikayeleri en iyi anlatmaktan severdi. Bunlardan biri avlanmaya çıkan, bütün gün ortalarda görünmeyen ve güneş battığında bir ev bulan Porsuk ve Çakal'ı anlatır. Orada yalnız yaşayan bir kız vardır, açık saçları ve gözleri vardır ve kız onlara birlikte uyuyabileceklerini söyler. Çakal bütün gece onunla birlikte olmak ister, bu yüzden Badger'ı içinde bir şey gördüğünü düşündüğünü söyleyerek bir çayır köpeğine yollar. Porsuk içeri girer girmez, Çakal girişi kayalarla kapatır ve *Yellow Woman*'a aceleyle geri döner. (1205)

Silko, daha önce de belirtildiği gibi, kadının ruhunu ve kimliğini doğa ile ilişkilendirir. Buna göre, yukarıdaki *Yellow Woman* hikayesinin sembolik olduğunu söylemek mümkündür. Dışının doğası, yani kimliği erkek tarafından elde edilmesi önlenir. Hikayede dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta, erkeğin, kadın özgürlüğünü kendi kendine tatmin etmesi için reddettiğidir. Onu şekillendiren erkek ve sosyal zihniyet, *Yellow Woman*'da olduğu gibi, kadın ruhunun önündeki kayalar gibidir. Kişiliği önemli değildir. Sadece kadın için tek bir cevap olabilir: "EVET". Biat kültürü baskındır ve bir kadının Silko kahramanı olarak uyum sağlaması beklenir:

Ailemi çok düşündüm. Beni merak ediyorlardı, çünkü bu daha önce başıma hiç gelmemişti, Kabile Polisi bir rapor sunacaktı. Fakat eğer yaşlı dede ölmediyse, onlara ne olduğunu söylerdi - gelecek ve şöyle diyecekti: len bir dağ ruhu olan Ka'tsina tarafından çalındı. Eve gelecek - genellikle yapar. 'Bir şeyleri halletmek için onlardan yeterince var. Annem ve anneannem bebeği, beni yetiştirdikleri gibi büyütüyorlar. Hepsini başka birini bulacak ve nehir boyunca yürürken kaybolduğum günle ilgili bir hikaye olması dışında, daha önce olduğu gibi devam edecekler. Silva benim için gelmişti; dedi. Gitmeye karar vermedim. Sadece gittim. Ayçiçekleri şafaktan önce kum tepelerinde çiçeklenir, tıpkı onu takip ettiğim gibi. (1209)

Yazar kadının toplumdaki değersizliğini vurgulamaktan da geri kalmaz. *Yellow Woman*'ın sözlerinden de anlaşıldığı gibi, o ne ailesi ne de hükümeti için üst düzeyde değerlidir. Polis bir rapor hazırlar. Aile üyeleri bir süre onu merak eder. Ancak, hepsi bu kadar. Herkes rutinine geri döner ve hatta onu unuturlar. *Yellow Woman*, onun bir cümlesi ile, belirgin bir şekilde, dışının değersizliğini belirtir. Annesinin ve büyükannesinin, onu yetiştirdikleri gibi bebeği büyüttüğünü söyler ve herkesin başka birini bulacağını ekler. Nitekim asıl önemli olan birey değil, fonksiyonudur, başka bir deyişle toplumsal rolüdür. Kadın giderse, ayakkabılarını doldurmak için yenisi gelir anlayışı bu topluma hakim anlayıştır.

Yellow Woman, daha önce de belirtildiği gibi, "gerçekçi bir çağdaş bağlamda geleneksel bir efsanenin yeniden anlatılmasıdır" (Tarleton.edu). Kahramanın tecavüzcüsü Silva bu hikayede erkek karakterin ruhu olduğunu söyleyerek onu kaçırıyor ve bu kişi *Yellow Woman*'dan başkası değildir. Aslında, geleneksel erkek ve kadın modelinden bahseder. Kadın hizmetçidir, erkek ise hizmet edilen. Yani toplumun uygun bulduğu kadın tipi, efsanedeki *Yellow Woman* gibi bir kadındır; itaatkar ve teslimiyetçi. Tüm erkekleri simgeleyen Silva'nın karakteri geçmişte bütün kadınların *Yellow Woman* gibi olduğunu, şu anda ve gelecekteki olanların da böyle olmak zorunda olduğunun fikrinin altını çiziyor. Toplumdaki sosyal rollerinin altını çizmeye ve her iki cinsiyetin, özellikle de kadının, kendileri için çizilen bu resmi kabul etmesi gerektiği mesajını vermeye çalışmaktadır. İçindeki kadın önündeki

bu engelleri kaldırmak isteyen Silko'nun kahramanı, geleneksel kadın modelini ifade eden Yellow Woman adını reddeder: “Ama sadece onun sen olduğunu ve benim de Yellow Woman olduğumu söyledim - Ben gerçekte o değilim - kendi ismim var ve masanın diğer tarafındaki Pueblodanım. İsminiz Silva ve dün öğleden sonra nehir kıyısında tanıştığım bir yabancıysın” (1205). Yellow Woman'ın, sıradan davranışların geleneksel sınırlarını aşmaya cesaret ettiğini söylemek mümkündür (Silko 70). Ne yazık ki, bu sonucu değiştirmez.

Silko, bu geleneksel zihniyet benzerliğini kadını bireysellikten uzaklaştırarak eleştirir ve bu nedenle *Yellow Woman*'ı yazar. “*Yellow Woman* tüm kadınları anlatır” (Thompson 22). Tüm dişileri, sloganına itaat olması gereken türlere dönüştürme adıdır. Birçok kadın, yazara göre, kimin içinde olduklarını bilmeden yaşar. Birileri onları adlandırır ve ne istediklerini sormadan bir resim içinde sayar. Onlar hikayeler yazarlar ve kadınlara rol biçerler. Dişilerin kabul etmekten ve hatta bazen inanmaktan başka yolu yoktur. Geçmişten günümüze, başkalarının hayatlarında hapsedilmişlerdir. Silko'nun *Yellow Woman*, başkaları tarafından kadınlar adına yazılan bu hikayeleri reddeder:

Yellow Woman'ın kim olduğunu bildiğini merak ediyordum - hikayelerin bir parçası olacağını bilseydi. Belki kocasının ve akrabalarının onu aradığı başka bir adı vardı, böylece sadece kuzeyden Kat'sına ve hikaye anlatıcıları onu Sarı bir kadın olarak tanıyordu. Ama devam etmedim; Etrafımda onu hissettim, beni beyaz nehir kumuna itti. (1205)

“Yellow Woman'ı da kendine bağlayan kahramanının sözleriyle Silko, ruhları kafeste tutulan bu kadınların gerçek kimliklerini öğrenmelerine izin verilmediğinin ve bu kadınların baskı ve hakaretle aynı anlamda kullanılan bu isimle tektipleştirilmeyi istemediklerinin altını çizer” (Thompson 23). Yazar, kahramanı devam etmediğini söylemesini sağlayarak kadının okuyucusuna bir şeylerin değişip değişmeyeceği sorusunu sorar.

Yellow Woman'ın, bu anlamda feminist bir ruhla yazılmış olduğunu ve kahramanının bir ölçüde kimlik ve özgürlük arayışı içinde olduğunu söylemek yanıltıcı değildir. Yellow Woman köyün merkezinden uzak yaşamak istiyor ve normlardan farklı davranıyor (Thompson 22). Bebekli evli bir kadın ve sosyal baskılardan kurtulmak için daha önce de söylediği gibi yaşadığı köyden kaçıyor. Doğada onu tanımlayan gerçek resmi arar. Kimlik yolculuğu sembolik bir şekilde anlatılıyor. Her hareketin ve değişimin doğrudan ruhla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür. Güneş, kimliğini sembolize ediyor. Ormandaki yolculuğu boyunca, yalnız olduğu zaman güneş doğar ve tecavüzcüsü Silva ile birlikte çoğunlukla ortadan kaybolur. Başka bir deyişle, Yellow Woman, kimliğinin bulunduğu bölgeye ulaştığında bir erkek tarafından engellenir. Özgür olmak istediği yerde kaçırılıp tecavüze uğradığı durum hakkında birçok şey söyler. Bununla birlikte, çoğu kadının yaptığı gibi kaderini ele geçirir, susturur ve durumunun üzerinde durur, ayrıca garip bir şekilde tecavüzcüsüne yakın hisseder. O, o dağdaki gerçek kimliğiyle var olamasa bile, “büyülenmiş, yer değiştirmiş, insan tarafından hipnotize edilmiş olsa bile, onunla dağlardaki evine gidecekti” (Sipos 67).

Yellow Woman, kadın ve erkek arasındaki bu ironik ve karmaşık ilişkiyle de ilgilidir. Silko aynı anda madalyonun iki yüzünü de verir. Bir tarafta, tecavüz gibi kan donduran bir şey vurgulanırken, mağdurun tecavüzcüye olan sevgisi öte yandan dikkate sunulur. Aynı resimde sevgi ve tecavüz kavramlarının verilmiş olması garip ama gerçektir. Bu geçmişten günümüze varlığını sürdüren bir durumdur. Kadın psikolojik şiddetten cinsel şiddete kadar her türlü şiddete maruz kalmaktadır, ancak ondan kurtulmaya çalışmamaktadır ve mevcut durumuna bağlı olduğunu düşünmektedir. Ayrıca, bazen *Yellow Woman*'da olduğu gibi garip bir zevk alabilir. Belki de bu, bir eş, kız veya kız kardeşi olarak rolünü yerine getirme beklentilerine cevap verme çabası veya bir girişim olarak kabul edilebilir. Yellow Woman bu kadınlardan biri, toplumsal düzenin ürünüdür. Ne düşünmesi gerektiği, kendi koşullarında hissetmesi için neyin uygun olduğu ve özgürlüğündeki bariz kısıtlamalar ile mücadele eder (123HelpMe). Bu durum bir yanıla Stokholm Sendromu olarak da bilinen cellatına aşık olma durumunun değişik bir versiyonu gibi de algılanabilir. Aslında isyan ediyor ve kendini arıyor, ancak çoğu kadın 'Ben Yellow Woman değilim' (1205) demesine rağmen bunu kabul ediyor.

Bu portreyi eleştirel bir şekilde ele alan Silko, dolambaçlı bir şekilde şiddet kavramına vurgu yapıyor. Ona göre kadına yönelik şiddet bir durumdur. Her iki cinsiyet tarafından da normal olarak etiketlenir. Biat kültürünü sert bir şekilde eleştiren yazar, bu zihniyetin sonuçlarını çarpıcı bir örnekle resmeder. Aslında, sonuç çok şaşırtıcıdır. Tecavüz bile sıradan hale gelir. Tecavüz sonrası kahramanın sözleri bunun açık bir göstergesidir:

Kalçam ıslak ıslak ona sarıldı ve güneşin batmaya ve söğütlere doğru yükselişini izledim. Küçük kahverengi su kuşları nehre geldi ve çamurun üzerinden atlayıp alkani - beyaz kabuklarında kahverengi çizikler bıraktı. Sessizce nehirde yıkandılar. Suyun sesini duyabiliyordum, neredeyse ayaklarımızda dar gerçek kanal kabardı ve yıkandı, en çok yeşil yırtıldı ve eğreltiotu yapraklarıydı. Yanımda ona baktım, beyaz nehir kumu üzerindeki kırmızı battaniyeye yuvarlandı. Ayak parmaklarımın arasındaki çatlaktaki kumu temizledim. Ona son kez baktım, çoşkuyla akan nehir yatağında uyurken. (1204)

Silko'nun öyküsündeki kadın ile Silva arasındaki ilişkinin korkudan kaynaklandığını söylemek yanıltıcı değildir. Silva, yönetici konumundadır. Yellow Woman'a gelince, o yönetilendir. Bu, sevgi ve korku kavramlarının birlikte olamayacak kadar zıt olduğu gerçeği nedeniyle sevginin aralarında aklın mümkün olup olmadığı sorusunu çağırır. İlişkileri avcı ile avcı arasındaki ilişkiyi, Yellow Woman'ın ifadesinden anlaşıldığı gibi hatırlatır: "ve cildim kayganlaştığı için çevremdeydi ve korkuyordum çünkü gücünün bana zarar verebileceğini anladım. Altına uzandım ve beni yok edebileceğini biliyorum" (1208).

Silko'nun kahramanının tecavüzcüsüne hissettiği duygunun adı, bir tür kabulden başka bir şey değildir. Kimsenin kendisini incitebilecek veya tahrip edebilecek birini sevemeyeceği açıktır. Kadının ve erkeğin sosyal çerçevedeki yerleri ve sorumlulukları yüzyıllar boyunca nettir. Her ikisi de cinsiyetlerinin gerekli olduğunu yapmak zorundadır. Yellow Woman'dan alınan teklif, kadın ve erkeğin görevleri arasındaki farkı özetliyor:

Kutuyu işaret etti. "Bazı patatesler ve kızartma tavası var." Dizlerinin etrafında kollarını göğsüne doğru çekerek yere oturdu ve patatesleri kızartmamı izledi. Beni izlemesine aldırmadım çünkü sürekli beni izliyordu - nehrin kıyısında oturduğumdan beri bıçağıyla bir söğüt dalından yapraklar süsleyerek yanına geldiğimden beri beni izliyordu. (57)

Kadının konumu aslında nettir: "Buradaki işbölümü açıktır: Otururken ve seyrederken yemek yapıyor" (Blossom 74). Kadın hizmet ediyor, ama erkeğe hizmet ediliyor. Kadın üretirken, erkek tüketir. Dişilerin kaderi asla değişmez. Aslında hepsi, Silko'nun hikayesinde olduğu gibi kolektif bilinçaltındaki Yellow Woman'dır. Geçmiş, şimdi veya gelecek önemli değil. Algılanan o kadın aynı kalacak. Kadına Alman modeli en uygun olanıdır ve sosyal beklentiler kisvesi altında yaşamak zorunda değildir. Geçmişte veya şu anda yaşayanlar olsun, kadın, kadındır ve Silko'nun kahramanı tam tersini söylese bile, kadının sosyal tanımı aynı kalır: "Ben Yellow Woman değilim. Çünkü o zamanın geçmişinden beri ve ben şimdi yaşıyorum ve okula gittim ve Yellow Woman'ın hiç görmediği yüksek yollar ve kamyonetler var" (1206).

Efsanedeki Yellow Woman'ın zamanının onunkiyile aynı olmadığına inanıyor. Eğitilmiş ve döneminin koşulları kendisinden oldukça farklıdır. Bununla birlikte, sayısız kadın gibi Silko'nun kahramanı aynı kaderi paylaşmaları da mümkündür. Belki, Yellow Woman'ın aksine kamyonet kullanıyor; ancak, bu aynı şeylerden geçmesini engellemez. Bu kurgu ile yazar, kadın olmanın benzer hikayelerin kahramanı olduğunu göstermeye çalışır. Ona göre, eğer bir kadın olarak doğduysanız, gideceğiniz yolun aynı olduğu kesindir, en azından zaman zaman farklı bir yol açsanız bile benzer. Her halükarda, hikayenin sonunda Silko'nun kahramanı kaçınılmaz kaderini aşağıdaki sözlerinden anlaşıldığı gibi kabul eder:

Ev siyah lav taşı ve kırmızı çamur ile yapıldı. Millerce uzanan kuru vadi ve yanları dik uzun tepelerin yukarisındaydı ve kara sakız ve fundaların kokusunu alıyordum. Kara atın yanında durdum, geçtiğimiz küçük, loş ülkeye bakıyordum ve titriyordum. Yellow Woman, içime gir orası sıcak. (1207)

SONUÇ

Yellow Woman, toplumdaki toplumsal cinsiyet rollerini kendine özgü bir şekilde sorgulayan özgün bir eserdir. Erkek ve kadını eleştirel bir biçimde standartlaştıran ortak zihniyeti ele alır. Sosyal tablodaki özellikle kadının yerini tartışan bu kitap, bir kadın için eşitlik kavramının adının bile anılmadığı erkeğin egemen olduğu bir toplumda kadının ne olduğu sorusuna cevap vermek için yazılmıştır. Bir kadının etiketinin, günün ışığını ilk gördüğü andan itibaren bir kadının hayatını şekillendirmeye başladığına vurgu yapar. Nasıl yaşadığı, davrandığı ve ne söylediği ile ilgili kararlar zaten birileri tarafından yapıldı. O, kim olmaması gerektiğine göre büyür. Ne kendi hayatını yaşar ne de kendi cümlelerini verir. *Yellow Woman*, bu zihniyeti engelleyen kadının, kendi kendine dokunmasını ve bir birey olmasını engellemesini eleştirir. Her dışının kendi adına sahip olduğu mesajını vermeye çalışır ve herkes *Yellow Woman* değildir, olamaz, olmamalıdır. Aslında, toplumun her üyesi, ortak tarihin bir sonucu olarak benzer bir kadın imajına sahiptir. Çoğunlukla biat eden dişi olarak kabul edilir, bu yeni bir kavram değildir. Kadının, Adem ve Havva'dan bu yana sosyal hayatın arka planında kalması gerektiği ve insanların zihinlerinin onlardan önce var olan bu anlayışa göre şekillendiği fikri vardı. Çoğu mevcut zihin çerçevesini benimser ve soru sormaz. Reddedenlere ise bir süre sonra *Yellow Woman* gibi olup biteni kabul etmek zorundadırlar. Nitekim toplum, herkesi istediği gibi biçimlendirmeyi ve basmakalıp hale getirmeyi başarır. Özellikle kimliğini öldürerek özellikle kadını standart hale getirir. Çoğu kadın gerçekte kim olduğu sorusunu bile sormaz. Ancak Silko'nun kahramanı onlardan biri değildir. Sosyal normları ve kabulleri reddederek içindeki bir kadını fark eder ve arar. Bununla birlikte, dikkate almadığı bir nokta var: Özgürlüğü aradığı yere insan egemen. Tecavüzcüsünün adı Silva ve orman anlamına geliyor. *Yellow Woman* kimliğini bir ormanda arar ve orada liberalleşmeye çalışır. Bu oldukça anlamlı ve *Yellow Woman*'ın vermeye çalıştığı mesajdır.

KAYNAKÇA

- Blossom, Melissa Fiesta. 'Hunting, Cooking and Gender Roles'. *Studies in American Indian Literature*. Volume 8. 1996.
- 'Lessie Marmon Silko'. *Tarleton State University*. Web. 22 Şub. 2012.
- Nordquist, Richard. 'Leslie Marmon Silko's Legend of the Yellow Woman and the Giant'. *Grammar and Composition*. Web. 25 Şub. 2012.
- Thompson, Joan. 'Yellow Woman, Old and New'. *Journals*. Web. 23 Şub. 2012.
- Silko, Lessie Marmon. *Storyteller*. New York: Arcade Publishing, 1981.
- Silko, Lessie Marmon. "Yellow Woman and a Beauty of the Spirit." *Yellow Woman and a Beauty of the Spirit: Essays on Native American Life Today*. New York: Touchstone, 1996.
- Sipos, Ann Cavanaugh. 'Silva as a Brutal Rapist'. *Studies in American Indian Literature*. Cilt: 8. 1996.
- "Wives in Silko's Yellow Woman and Chopin's the Story of an Hour." *123HelpMe*. Web. 08 Mar. 2012.

TRAGIC CONFLICT OF IDENTITY OF A JEWISH NEW YORKER IMMIGRANT CHILD
IN HENRY ROTH'S *CALL IT SLEEP*

Bülent Cercis TANRITANIR

Assoc. Prof. Dr. Department of English Language and Literature, Faculty of Letters, Van Yüzüncü Yıl University

ABSTRACT

American modernist literature produced high-level works, especially in the 1920s, with a passion and compassion dating back to the 1930s. Hitler's influence continued until the 1945s, when it offered a negative level. Until he published his novel *Call it Sleep* at the age of 28, American Jewish novelist Henry Roth wrote novels that match modernist strategies as much as his political rebel identity. Despite the fact that it didn't get the attention and recognition it deserved until it was reprinted in 1964, it became one of the most popular novels. The novel was first published in the midst of the Great Depression and as a result it was overlooked by many mainstream readers. Although Roth wrote occasional short stories after the poor performance of the novel, he relied on alternative careers to support him for the next thirty years. Only in the 1960s, when the novel was rediscovered by critics and readers, did Roth finally return to writing as more than a hobby. Henry Roth's *Call it Sleep* is based on the author's own experience, which grew up as a Jewish American in New York in the early 1900s. In retrospect, *Call it Sleep* is certainly hard to understand why it has been neglected for thirty years. However, in 1934, American culture lacked a category for American Jewish literature. In 1964, Roth had to assign a valuable horse to Saul Bellow, Bernard Malamud and Philip Roth to justify a categorized tradition under the new title. After ethnicity has become a very important issue in American society, Roth's novel can be regarded as an important cornerstone of its new multicultural and multilingual structure. The argument of this work is that the novel tells the tragic story of a young Jewish boy who must face conflicting forces to develop his own identity.

Key Words: Jewish, Identity Roth, Tragedy, Conflict

ÖZET

Amerikan modernist edebiyatı özellikle 1920'lerdeki tutkusu ve ateşi 1930'lara uzanan üst düzey eserler üretti. 1945'lere kadar da yani Hitlerin etkisi bu sürece olumsuz katkı sunduğu zamana kadar devam etti. 28 yaşında *Call it Sleep* adlı romanını yayınlamaya kadar Amerikalı Yahudi romancı Henry Roth politik isyancı kimliği kadar modernist stratejilere uygun romanlar yazdı. 1964'de yeniden kitap halinde basıldığı zamana kadar hak ettiği ilgiye ve tanınırlığa ulaşamamasına rağmen milyonlarca basılmış ve en gözde ses getiren romanlardan bir haline gelmiştir. Roman ilk kez Büyük Buhran'ın ortasında yayınlandı ve sonuç olarak birçok ana okuyucu tarafından gözden kaçırıldı. Roth, romanın kötü performansından sonra ara sıra kısa öyküler yazmasına rağmen, gelecek otuz yıl boyunca kendisini desteklemek için alternatif kariyerlere güvendi. Sadece 1960'lı yıllarda, roman eleştirmenler ve okuyucular tarafından yeniden keşfedildiğinde, Roth nihayet bir hobiden daha fazlası olarak tekrar yazıya dönebildi. Henry Roth'ın 1934 tarihli romanı *Call It Sleep*, 1900'lerin başlarında New York'ta bir Yahudi Amerikalı olarak yetişen yazarın kendi deneyimlerine dayanıyor. Geçmişe bakıldığında, Uyku Uyku şurası kesin ki, *Call It Sleep* romanının otuz yıl boyunca neden ihmal edildiğini anlamak zor. Ancak, 1934 yılında Amerikan kültürü Amerikan Yahudi edebiyatı için bir kategoriden yoksundu. 1964'te Roth, yeni başlık altında kategorize edilmiş bir geleneği meşrulaştırmak için Saul Bellow, Bernard Malamud ve Philip Roth gibi değerli isimlere adamak zorunda kalmıştır. Amerikan toplumunda etnikliğin çok önemli bir mesele haline gelmesinden sonra, Roth'un romanı yeni çokkültürlü ve çokdilli yapısıyla önemli bir köşetaşı olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın argümanı şudur ki, roman, kendi kimliğini geliştirmek için birbiriyle çelişen güçlerle yüzleşmesi gereken genç bir Yahudi çocuğun trajik öyküsünü anlatır.

Anahtar Sözcükler: Yahudi, Kimlik, Roth, Trajedi, Çatışma

INTRODUCTION

Henry Roth's *Call It Sleep*, praised when it first appeared in the 1930s, neglected for decades and reissued to wide acclaim in 1960s, has been hailed, finally, as the finest Jewish American novel of the first half of the century and one of the richest modernist novels to appear in America. The book owes much to Kazin and Leslie for its revival in the sixties. Published in 1934, at the height of the Depression, the book was acclaimed as a great contribution to American literature. The book explores immigrant life as the immigrants adjust to the new and unfamiliar ways of American life. The book is somewhat of a social commentary on the period of the Eastern European immigration to America at its peak. It gives an inside view on how foreigners, primarily Jewish immigrants, fit into main stream society. Throughout the course of the novel, we travel along with the main character, David Shearl, as he ages from six to eight and grows up in Brownsville on the lower East side of New York. David is torn between the love of his over protective mother and the hatred of his angry and mentally disturbed father in a quest to make sense of his life in contrast with all the other immigrant children that he comes in contact with. All of the adventures that David encounters and all the people that he gets in contact with are simply the author's way of depicting an immigrant's inner struggle and dealing with the pressures of life as seen through the eyes of a remarkably perceptive and imaginative child. With all of the adventures that David encounters in the streets of his neighborhood, he learns about life, religion, and sexuality, all that he should have learned from his father but instead learned from the streets. All the hardships he suffers make his story really so touching. What is aimed at therefore, is to present this immigrant child's struggle to find meaning in life on his own in contrast to all the other immigrant children who are supported by their families.

By the time Henry Roth began to write his novel *Call It Sleep*, the American immigrant story was already commonplace. But this is quite a different story. In the Prologue, in which father, after a separation of two years, comes to pick up his wife and the child he has never seen from Ellis Island, we are told that:

It was May of the 1907, the year that was destined to bring the greatest number of immigrants to the shores of the United States. All that day, as on all the days since spring began, her decks had been thronged by hundreds upon hundreds of foreigners, natives from almost every land in the world, the jowled close-cropped Teuton, the full-bearded Russian, the scraggly-whiskered Jew, and among them Slovak peasants with docile faces, smooth-cheeked and swarty Armenians, pimply Greeks, Danes with wrinkled eyelids. (9)

These very opening scenes are set in New York Harbor in 1907 at a time when the inflow of foreigners is at its peak. A woman and her small child come of the boat to reunite her husband who had gone before them to the new world in order to start a better life than they were used to in their old country. The author has us experience what it is like to come into New York Harbor and see skyline and the lights; and also to experience the feeling of hope and promise for a brighter future for the immigrants. However when Albert Shearl shows up late and uncaring to greet a wife and son who don't recognize him right away, it is hinted to us that trouble is in store for this family, which is conveyed to the readers from the eyes and the observations of "two overcalled men and the old peddler woman:"

The truth was there was something quite untypical about their behavior. The old peddler woman on the bench and the overcalled men in the stern had seen enough husbands meeting their wives and children after a long absence to know how such people ought to behave. The most volatile races, such as the Italians, often danced for joy, whirled each other around, pirouetted in ecstasy; Swedes sometimes just looked at each other, breathing through open mouths like a panting dog; Jews wept, jabbered, almost put each other's eyes out with the recklessness of their darting gestures; Poles roared and gripped each other at arm's length as though they meant to tear a handful of flesh; and after one pecking kiss, the English might be seen gravitating towards, but never achieving an embrace. But these two stood silent, apart; the man staring with aloof, offended eyes grimly down at the water- or if he turned his face towards his wife at all, it was only to glare in harsh contempt at the blue straw hat worn by the child in her arms, and then his hostile eyes would sweep about the deck to see if anyone else were observing them. And his wife beside him regarding him uneasily, appealingly. And the child against her breast looking

from one to the other with watchful, frightened eyes. Altogether it was a very curious meeting.
(11)

This scene shows from the very beginning that this family is different from other families that arrived in America and that this story of immigrants differs from those we have already heard. The story is different because the protagonist arriving from Europe with his mother is entering a much more dangerous new land. “The little boy in the old-fashioned hat is beginning a new life in the hitherto unconstituted family of his mother and father, as the fate of his hat gives warning, he will have to muster more than the usual capacities of mind and spirit if he is to survive” (Wisse 61). Every child hopes to arrive in a friendly new land, a golden land that will treat him with warmth. Happy families may be all alike in this respect. Children of happy families are made to feel that their arrival benefits the existing settlement. But children born into less than perfect unions can never do anything to alter the condition that produced them.

Following this quiet scene, “...The woman, as if driven by the strain into action, tried to smile, and touching her husband’s arm said timidly, ‘And this is the Golden Land.’ She spoke in Yiddish” (Roth 11). Astonished by her husband’s haggard appearance, Genya apologizes for not having known him instantly. She tries to soften the tension. Her deepest feeling for Albert is not the passion but a concern that comes from a duty. Anything is unthinkable for her. Deprived of actual love, since Albert’s quarrelsomeness isolates her, she is free to give her entire soul to her little boy. Roth seems to establish an oedipal pattern in the first pages of the novel, which looks so much like D.H. Lawrence’s *Sons and Lovers*. In this novel, too, we see Paul Morel and his mother glued to each other strictly due to the father’s irresponsibility and quarrelsomeness. And many critics think that they are the same. To illustrate, Karen R. Lawrence points out that “What binds the hybrid strains of poetry, myth, mysticism, and realism in Roth’s novel is an oedipal pattern already inscribed within the circuit of social forces outside the family” (111). In contrast, in his introduction to *Call It Sleep*, Alfred Kazin argues that “Genya’s tenderness enveloping her little son is not just ‘Freudian,’ theoretical, but a protectiveness that is incarnate in Jewish history. Its key is the Yiddish that mother and son speak together” (xii). Kazin can be trusted in this respect, for he is a Jewish American, and he should know this issue better. Likewise, in an interview, Roth himself insists that when he wrote *Call It Sleep*, he knew Freud only through osmosis: “I was aware [of Freud and psychology] only in a diffuse, general cultural way. I heard about these ideas and terms in my literary, intellectual group but never went the discipline of studying it myself” (qtd in Lawrence). Either Roth accepts or not, this mother-son relationship looks like little bit “Freudian.”

Conflicting Powers through a Jewish Boy’s Vision

Keeping this background knowledge, provided in Prologue, in our minds, let’s investigate and take part in this immigrant family’s and particularly David’s touching story. Child and immigrant both are required to learn a new language, to adapt to new surroundings. The burden is on each to adjust to a world already complete without them. Children may appear to be the most adaptable of immigrants because they are anyway engaged in the process of adjusting to their surroundings, and are already exercising the required skills of observation, emulation, and intellection. In addition, the child has the greatest incentive to learn because he is the most desperate immigrant, lacking the advantages of maturity and mastery in other areas that can sometimes help to compensate for physical and social disadvantage. Immigration is humiliating for adults, such as David’s mother, because they are forced back into the position of children, and are required to relearn what cost them so much effort the first time. Anyway, when we join to David’s consciousness in the opening sentence of Book I, the child is already aware that “this world had been created without thought of him” (Roth 17). His observation is true at every level, beginning with the physical. Too small to the faucet above him, he lacks power to slake his thirst and must call upon his mother-“tall as a tower”(17)- to do it for him. Brian McHale states that Roth presents “the consciousness (of one or more characters) as a screen on which the complexity of modern urban experience registers” like James Joyce (77). In *Call It Sleep*, the registering consciousness is that of the child protagonist, David Shearl. In a sense, “his [David’s] consciousness merges the two principal Joycean models of interior life in *Ulysses*, the model associated with Stephen Dedalus and the one associated with Mr. Bloom; his style of registering the urban experience is a

composite of their respective mind styles” (McHale 78). I will not go deep into the similarities and differences between them; however, for the subject in question I believe that intertextuality is inevitable for any writer while producing his work, because he cannot help referring to his readings, his background. I mean what he has read, seen, or lived in the past will willy nilly influence his writings. Indeed, Roth himself “has gone on record as acknowledging Joyce as his ‘master’ in matters of novelistic technique, while simultaneously repudiating the creative cul-desac into which, he alleges, Joyce’s aesthetic ideology led him” (McHale 75). Anyway, what is out of question is that we see David speculating about objects, words, and conditions which he has never experienced or about whose meaning he is ignorant. Now have a look at a sample of David’s mind and judgments:

He looked up. They were both gone-the two cages on the first floor fire-escape. A parrot and a canary. Awk! Awk! the first cried. Eee-tee-tee-tweet! the other. A smooth and a rusty pulley. He wondered if they understood each other. Maybe it was like Yiddish and English, or Yiddish and Polish, the way his mother and his aunt sometimes spoke. Secrets. What? Was wondering. What? Too cold now. Birds go south, teacher said. But pigeons don’t. Sparrows don’t. So how? Funny, birds were. In the park on Avenue C. eat brown. Shit green. On the benches is green. On the railings. So how? Don’t you? Apples is red and white. Chicken is white. Bread, watermelon, gum-drops, all different colors. But-Don’t say. Is bad. But everybody says. Is bad though. (Roth 161)

David’s mother is his only teacher and protector in this early stage of his life. She answers his questions to the best of her ability. Unlike Yussie’s mother who hollers at her children, Genya Shearl cares tenderly for David and speaks to him so poetically that we don’t have to look very far beyond her conversation for the source of his own powers of expression. Yet her “enveloping” warmth has a darker side. Being under suspicion by her husband, and unfamiliar with the world beyond her door, she often has to exploit David’s presence to save herself. That is because; Genya’s heart was in another land, another language, another landscape, and by another lover, not the boy’s father. After her passion was brutally crushed by her Christian savior and reviled by her father, she became a: “pariah for whom exile is the logical consequence. Her personality was affected by this crisis, turning her inward, against her generous nature, and forcing her departure from home, into a strange marriage and a stranger land” (Wisse 64). We as the readers already know that both parents have been guilty of sins that have made them “pariahs in the old country: the father for having been complicitous in patricide and the mother for having consummated her love for a Gentile who abandoned her. By transgressing the authority of the Father and of the community, they have been thrust into their marriage as a form of penance” (Wirth-Nesher). Therefore, the only home that she can provide for her son is exile, so that he must become the more alien the closer she binds him to herself. She is not simply the “typical” Jewish Old Country mother protecting and urging on her son. Despite having done no wrong in her eyes, she has forever forfeited the honor and trust of her family. That is to say, his mother is not such a great help for David, but she is a danger more.

Albert’s frustrated rage is the counterpart of Genya’s fierce longing for love. The day we join him, David is going somewhere alone with his father for the first time. On this awful trip the father reveals to the boy his capacity for murder while forcing him to keep it secret. Albert seems quite ready to sacrifice the boy whom he blames as the cause of his impotence. He demands David to go to his work shop from where he was fired in order to bring “the clothes in his locker and the money that is coming to him” (Roth 24). Once David discovers his father’s anger, imagines Albert “with hammer poised to strike,” (24) and knows that he cannot escape from him if ever becomes the target of his father’s fury. And the inevitable comes after David beats his friend, Yussie. When David bloodies the nose of Yussie at home, Albert finally gets to beat his son for the first time, something that he has wished since he first saw David. He does this mercilessly, with a hanger, in the presence of Yussie. After David’s mother rescues him, Albert justifies his violence by pointing out David’s violence against Yussie is an indication of future violence: “Those hands of his will beat me yet! I know! My blood warns me of this son! This son! Look at this child! Look what he’s done! He’ll shed human blood like water!” (Roth 83). Notice that Albert says “this son” instead of “my son”. When Genya rescues him from the hanger, she cries: “your only son! Your only son!” to which Albert replies “Don’t tell me that! I don’t want to heat it! He is no son of mine! Would he were dead at my feet!” (Roth 83). Sora Ryu suggests that “Albert’s hostility

and cruelty towards David is also informed by the fear, hope and paranoia that David is not his son” (Scribd). Indeed, all his anger seems to have resulted from this paranoia. In Albert, Roth “deposits the inversion of the stereotype of the frailer, bookish Jewish man, who is strong and violent. Yet Roth writes this inversion in a negative light, as a monster, a criminal, a deviant from the norm, a pariah in the community” (Ryu). First by his mother, then by his father, David is given responsibility beyond his capacities to discharge, and without being able to appeal to the other parent for help.

The whole first section of the book is named as “The Cellar” because it deals with the underground side of life- physical, aggressive, sexual. David discovers quite on his own that life is brutish and short. Sex reveals itself to him in a cupboard where traps are set for mice and rats. A crippled neighborhood girl, Annie, wants him to play “bad” with her. She explains that babies come from ‘de knish’:

-Knish?

‘Between de legs. Who puts id in is de poppa. De poppa’s god de petzel. Yaw de poppa.’ She giggled stealthily and took his hand. He could her guiding it under her dress, then through a pocket-like flap. Her skin under his palm. Revolted, he drew back.

‘yuh must’ she insisted, tugging his hand. ‘Yuh ast me!’

‘No!’

‘Put yuh han’ in my knish,’ she coaxed. ‘Jus’ once.’

‘No!’

‘I’ll hol’ yuh petzel.’ She reached down. (Roth 52)

Likewise, death reveals itself in a terrifying black box that is being carried from the home of a neighbor. Shocked by these two mysteries, he turns to his mother for help, but she cannot help him with the first and will not calm him regarding the second. Luter’s pursuit of Genya, his mother, alerts the child to the dangerous power of sexual attraction and to her capacity for deception. In response to his fears of mortality, his mother offers him the story about her grandmother that makes death a seasonal matter. Deprived of the possibility of faith, David learns disbelief instead, distrust of both his mother and his father. David cannot so much overcome his fear of the “cellar,” and does not mention it to his mother and when his mother takes him home “...she didn’t know as he knew how the whole world could break into a thousand little pieces, all buzzing, all whining, and no one hearing them and no one seeing them except himself”(Roth 54). “Filled with sexual guilt, sexual shame, physical fear, David distorts his world, and this distorted world is painful for the reader to experience” (Clayton).

The arrival of Aunt Bertha into the Shearl household at the beginning of Book II forces information and conflict out into the open. I mean, Bertha brings everything to the surface. It may seem ironic that she, of all people, introduces David to art, as we witness in the comic scene in which she drags the little boy around the Metropolitan Museum. They do not know the directions to this place; therefore they arrive at there by asking to the people on the way. Indeed her presence is necessary for David’s passage from the cellar to the world of representation, because without her he could never have began to penetrate into the secret of his parents’ marriage. As the only local link with the past, she is the first person in the house who insists on knowing and talking about the truth. Her coarseness provokes Albert into questioning her kinship with Genya, and she moves actually moves her delicate sister into laughter, and by changing the balance of power in the household relieves David of some of his responsibility for his mother’s happiness. Inevitably, her vulgar speech threatens the family’s contract of silence and exposes some of the father’s menace and the mother’s erotic history.

Few detective novels unravel their mystery as suspensefully as this second section of *Call It Sleep*. David incessantly listens to his mother and aunt talking about the past in a language he does not know and his curiosity is satisfied at great expense. He learns that his mother spent her romantic passion on a church organist and she would marry him if she was allowed to. The clue to his mother’s emotional life is the picture she hangs on the wall of their apartment. By discovering the man who stole his mother’s heart, the boy helps to clear up the tragic misunderstanding between husband and wife, but in the process he shatters the myth of the family and of the “Jewish” family. David’s later attraction to Leo, and his naïve hope that he may be saved by the power of the cross, echoes the motif of his mother’s life, before

she had to settle for second best. David admires his Polish-American and Catholic friend, Leo Dugovka who has got a “rarer, bolder, more carefree world” and who has a “glamour about him” (Roth 303). As he wants to befriend with Leo, he ignores his describing Jewish ritual items as funny:

When Leo had asked him whether Jews wore amulets on their persons, David had described the ‘Tzitzos’ that some Jewish boys wore under their shirts, and the ‘Tfilin’, the little leather boxes, he had seen men strap around their arms and brows in the synagogue-had described them, hoping that Leo would laugh. He did. And even when Leo had said of the ‘Mezuzeh’, the little metal-covered scroll that all Jews tacked on the door-posts above their threshold- ‘Oh! Izzat wotchuh call’em? Miss oozer? Me ol’ lady tore o’ dem off de door w’en we moved in, and I busted it, an’ cheez! It wuz all full o’ Chinee on liddle terlit paper-all aroun’ an’ aroun’. David had not been hurt. He had felt a slight qualm of duilt, yes, guilt because he was betraying all the Jews in his house who had Mezuzehs above their doors; but if Leo thought it was funny, then it was funny and it didn’t matter. He had even added Lamely that the only things Jews wore around their necks were camphor balls against measles, merely to hear the intoxicating sound of Leo’s derisive laugh. (Roth 302-303)

As seen in this scene, Yiddish functions as an isolating rather than a socializing tongue. Unable to absorb the customs and lore of his society in the natural course of growing up, this immigrant child is part of a family that has used immigration as a means of escaping from their past. Although the book is written in English, it seems to us as if it were a translation, for David’s main actions and thoughts are experienced in Yiddish. Therefore, Roth needs to intervene when “it is with rhetorical gesture immigrant literature in which linguistic terms, names, religious beliefs, or specific customs are explained to readers who are thereby pushed into the role of outsiders” (Sollors 130). Throughout the novel, David is in the process of constructing a self out of languages that make up his world. For the subject in question, Clayton argues that

The languages of the novel struggle against one another; crude street language clashes with a gracefully translated Yiddish as home language—inner world versus ugly, exciting streets, an English melted down into a stewpot of immigrant dialects—language of the Irish cops, the Italian and Jewish peddlers, the tough street kids from all immigrant groups.

It is made clear that Yiddish is the language of home and the mother tongue. In addition, Hebrew and “its partner in ritual, Aramaic, function in the novel as the repository of the Divine, associated with paternal power” (Wirth-Nesher). Last of all, the role of Polish is a silent mirror image of English, for it is an inaccessible language for David. Polish is the vehicle for conveying secrets between adults that contain within them the key to his parents, past and to the circumstances of his own origins. He can overhear his mother and his aunt conversing in Polish about his mother’s girlhood and the Old Country, but he can only guess at the meaning. As it is seen, all that David learns reinforces the knowledge that he stands alone, he achieves on his own to solve the mystery of his family’s past and to make sense of the new world around him. To give another example, section III of *Call It Sleep* takes place in the months preceding the spring festival of Passover, and ends on the eve of the holiday. Here, we learn that David has no knowledge or pleasure that might have compensated him for being a Jew. For these customs and religious events, David just thinks that one is lucky for being a Jew on Passover because “there was no school” (Roth 219) the following day. Indeed, earlier at the beginning of the novel, his mother had told him that she was not a believer, but she was to celebrate these religious Jewish events out of custom. Indeed, while having a conversation with David’s mother about their past, Aunt Bertha tells her that “You were good enough, the gentlest of us all. But you weren’t truly Jewish. You were strange. You didn’t have a Jew’s nature” (Roth 162). Likewise, his father was not a believer. He just liked these events because a son was supposed to pray his father. As seen, David’s parents take part in these religious events just for their pragmatic concerns and so does David at the end. Of course, a very faithful son stick to his religion could not be expected out of those parents.

After taking Leo to the cellar in order that Leo could play “bad” with Esther, his cousin, and watching them in terror, David flees the cellar and arrives at the “cheder”, where he learns Hebrew. He performs

brilliantly in his Hebrew reading for the visiting rabbi, then in an excited leap of fantasy, based on his fascination with the rosary that he had taken from Leo, tells Yidel Pankower that his mother is dead and that he is half-Christian, the son of European organist who played in church. Most of his story that he told to his teacher was what he had guessed from his mother and his aunt's speech in Polish. The rabbi becomes alarmed and curious and therefore carries the strange story to David's home. Right after him, aunt Bertha and her husband comes home to complain about what Leo did to Esther with the help of David. David's father who is too willing to believe that David is someone else's son explodes finally like a bomb and beats him severely. As he is shaken by his father, David drops the rosary. Totally beyond himself now, Albert takes this as proof of David's supposed Gentile parentage: "God's own hand! A sign! A witness!...A proof of my word! The truth! Another's! A goy's! A cross! A sign of filth! Let me strangle him! Let me rid the world of a sin!" (Roth 399).

Seeing that Albert cannot be controlled, Bertha and Genya let open the door for David to get out of the house. He runs away and ends up at the car barns, where at the foot of Tenth street "a quaking splendor dissolved the cobbles, the grimy structures, bleary stables, the dump-heap, river and sky into a single cymbal-clash of light" (Roth 413). David has inserted the metal dipper of a milk can "between the livid jaws of the rail, the dipper twisted and bounced, consumed in roaring radiance, candescent" (Roth 427). As a long burst of flame spurts from underground "as if the veil of the earth were splitting," David is knocked out, looks dead to the crowd that looks around his body. Only his ankle is partly burnt and he brought back to home by the policemen. The near-tragedy somehow brings Albert to his senses. As his mother weepingly puts David to bed, David finally has some slight sense of triumph, after all his loss up to this time, for he is at last at peace with himself:

It was only towards sleep that every wink of the eyelids could strike a spark into that cloudy tinder of the dark, kindle out of shadowy corners of the bedroom such myriad and such vivid jets of images-of the glint on tilted beards, of the uneven shine on roller skates, of the dry light on grey stone stoops, of the tapering glitter of rails, of the oily sheen on the night-smooth rivers, of the glow on thin blonde hair, red faces, of the glow on the outstretched, open palms of legions upon legions of hands hurtling towards him. He might as well call it sleep. It was only towards sleep that ears had power to cull again and reassemble the shrill cry, the hoarse voice, the scream of fear, the bells, the thick-breathing, the roar of crowds and all sounds that lay fermenting in the vats of silence and the past. It was only towards sleep one knew himself still lying on the cobbles, felt the cobbles under him, and over him and scudding ever towards him like a black foam, and the perpetual blur of shod and running feet, the broken shoes, new shoes, stubby, pointed, caked, polished, bunion, pavement-bavelled, lumpish, under skirts, under trousers, shoes over one and through one, and feel them all and feel, not pain, not terror, but strangest triumph, strangest acquiescence. One might as well call it sleep. He shut his eyes. (Roth 440)

Roth finishes his novel with this poem-like end, which gives a short sum of David's feelings and thoughts and experiences.

CONCLUSION

This immigrant family really differs from the "typical" ones in that they did not move to America out of economic concerns. Being sent to exile, in a sense, is due to their sins in the past. Escape from their past, therefore brings lots of problems with them into this new world. Any family who migrates to another country in search of a better or a more modern life would stick to their religion, and tongue so strictly so that they should not be assimilated. However this Jewish family pays no attention to these two. Except Genya who never gets rid of her past and has no wish to learn English. Albert, in contrast wants truly to fit into this new world. Throughout the course of story, Albert is seen almost as the villain that has an iron fist rule over his household thus creating a Freudian mother-son relationship that cannot be severed. His rage strikes fear into the heart of both his wife and his son thus causing young David to wander around the streets of the neighborhood in search of a way to break free from his father's imprisonment. In the process of growing up, David suffers a lot because of the fact he had no parents around to help him in this process. After many failures in his struggle to make friends and to make sense of the world, he can change his father of whom he was in need since David met him. To be honest,

Albert is right in his anger, because he is never told that they have a baby till he sees the baby in his wife's arms when they arrive at the new world. Anyway, it was nice to see this novel, which was supposed to result in a catastrophic consequences, finish with a happy ending: the meeting of a father and a son at the end.

WORKS CITED

- Clayton, John J. "Henry Roth's *Call It Sleep* and the Genius of Saul Bellow" 12 February, 2011. <http://www.jbooks.com/>
- Kazin, Alfred. *Introduction Call It Sleep by Henry Roth*. The Johns Hopkins University Press. 1991. Print.
- Lawrence, Karen R. *New Essays on Call It Sleep*: "Roth's *Call It Sleep*: Modernism on the Lower East Side." Ed. Hana Wirth-Nesher. Cambridge University Press. 1996. Print.
- McHale, Brian. *New Essays on Call It Sleep*: "Henry Roth in Nighttown, or, Containing *Ulysses*." Ed. Hana Wirth-Nesher. Cambridge University Press. 1996. Print.
- Roth, Henry. *Call It Sleep*. Penguin Books Ltd, 80 Strand, London. 2006. Print.
- Ryu, Sora. "Myth, Masculinity, and Jewish Identity in Henry Roth's *Call It Sleep*". 15 February, 2011. <http://www.scribd.com/>
- Sollors, Werner. *New Essays on Call It Sleep*: "Language, Nostalgic Mournfulness, And Urban Immigrant Family Romance in *Call It Sleep*." Ed. Hana Wirth-Nesher. Cambridge University Press. 1996. Print.
- Wirth-Nesher, Hana. "Call It Sleep: Jewish, American, modernist, classic." Judaism. Web. 10 January, 2011. Judaism. FindArticles.com.
- Wisse, Ruth. *New Essays on Call It Sleep*: "The Classic of disinheritance." Ed. Hana Wirth-Nesher. Cambridge University Press. 1996. Print.

**TÜRK RESMİNDE YENİLER GRUBU SANATÇILARININ
TOPLUMSAL GERÇEKLİK BAĞLAMINDA İNSAN FİĞÜRÜNE YAKLAŞIMLARI**

Mehmet GÖKTEPE

Dr. Öğrt. Üyesi Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi-Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü

ÖZET

Yeniler Grubu, Türk resim tarihi içinde, 1914 yılında kurulmuş olan Çallı Kuşağı'na karşı çıkan ve özellikle Andre Lhote'un "kübist-yapısalcı" ile Fernand Leger'in "sentetik kübist" biçim anlayışını resimlerine uygulayarak, 1933 yılında beş ressam ve bir heykeltıraşın kurdukları D Grubu'na bir tepki olarak 1940 yılında kurulmuştur. Türk resmine getirmiş oldukları toplumsal gerçeklik anlayışlarıyla, yerel ve yöresel bir sanat anlayışı oluşturmaya çalışmışlardır. 1940'lı yıllar Çağdaş Türk resim sanatının gelişim ve değişim süreçlerinin başlangıç tarihi olarak ele alınabilir. 1940'lardan günümüze kadar uzun bir dönemi kapsayan ve günümüze değin uzanan gelişme aşamalarında kendilerine özgü bir üslup mücadelesi veren Yeniler Grubu sanatçılarıdır. Cumhuriyet döneminin ekonomik açıdan zayıf olduğu dönemlerde başlayıp gelişen bu sanat hareketi, zaman içinde sanatçılar nezdinde bireyselleşerek özgün eserlerin ortaya çıkmasına temel oluşturmuştur. Mustafa Sekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken gibi bilim adamı, düşünür ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi bir yazarlar tarafından geleneksel biçimi vurgulayan Yeniler Grubu'na yazılarıyla destek olmuşlardır. Yeniler Grubu ilk sergilerinde "liman" konusunu resmettiklerinden dolayı " Liman Ressamları " olarak da bilinmektedirler. Türk resminde ilk kez, toplumsal içerikli bir konu, Yeniler grubu ressamları tarafından yapılan resimlere yansımıştır. Bu toplumsal içerikli resimlerde İstanbul kıyılarının çarpıcı görünümü içinde balıkçıların yaşam mücadeleleri ve emekçi insanların, emek ve ürünlerini simgeleyen biçimler resmedilmiştir. Böylece Yeniler Grubu ressamları kendilerinden önce söz konusu edilmeyen toplumsal içerikli konuları resimlerinin ana konusu haline getirmişlerdir. Bu çalışmanın amacı; Cumhuriyet Dönemi Türk resim sanatının en önemli gruplarından olan Yeniler Grubu ressamlarının insan figürünü hem plastik hem de içerik bağlamında nasıl ele aldıkları söz konusu etmektedir. Diğer taraftan toplumsal dönüşümlerin insan figürü kullanımındaki etkisi ile Yeniler Grubu ressamları olarak, Nuri İyem, Mümtaz Yener, Avni Arbaş, Turgut Atalay ve Ferruh Başağa'nın bireysel ifadeleri ve kavramsal yaklaşımları ele alınıp irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Resmi, Yeniler, Toplumsal Gerçeklik, Nuri İyem, Mümtaz Yener

**THE NEW ARTISTS IN TURKISH PAINTING
APPROACHES TO HUMAN FIGURE IN THE CONTEXT OF SOCIAL REALITY**

ABSTRACT

Yeniler Group, in the history of Turkish painting, opposed to the Çallı Grubu, which was established in 1914 and especially applied to the paintings of Andre Lhote's "cubist-structuralist" and Fernand Leger's "synthetic cubist" conception of form, in 1933 five painters and a sculptor was founded in 1940 as a reaction to the Group D they established. They tried to create a local and local art understanding with the social reality they brought to Turkish painting. The 1940s can be considered as the beginning of the development and change processes of contemporary Turkish painting. They are the artists of the Yeniler Group, which covers a long period from the 1940s to the present and struggles with their own style in the developmental stages extending to the present day. . This art movement, which started and developed during the periods when the Republican period was economically weak, became the basis for the emergence of original works by individualizing with the artists in time. Mustafa Sekip Tunç supported the Yeniler Group by emphasizing the traditional form by scientists such as Hilmi Ziya Ülken, thinkers and writers such as Ahmet Hamdi Tanpınar. The Yeniler Group is also known as the R Port Painters since they portrayed "port" in their first exhibitions. For the first time in Turkish painting, a social subject was reflected in the paintings made by the painters of the Yeniler group. In these social paintings, the struggles of fishermen and the forms that symbolize the labor and products of working people are depicted within the striking view of the shores of Istanbul. In this way, the painters of the Yeniler Group made the subjects of social content not mentioned before, the main subject of their paintings. The aim of this study; This is how the artists of the Yeniler Group, one of the most important

groups of Turkish painting in the Republican Era, handled the human figure in terms of both plastic and content. On the other hand, with the effect of social transformations on the use of human figures, the individual expressions and conceptual approaches of Nuri İyem, Mümtaz Yener, Avni Arbaş, Turgut Atalay and Ferruh Başağa are examined.

Keywords: Turkish Painting, New People, Social Reality, Nuri İyem, Mümtaz Yener

1.Giriş

Fransız Ressam Leopold Levy 1936 yılında, Akademide resim bölüm başkanlığına getirilir. 1940’da yeni bir dönemin başlamasında etkili olur. Öğrencileri, Nuri İyem, Ferruh Başağa, Turgut Atalay, Selim Turan, Abidin Dino, Agop Arad, Mümtaz Yener, heykeltıraş Faruk Morel ve afiş tasarımcısı Yusuf Karaçay’dan oluşan genç ressamlar,1940 yılında Türk resminin batının etkisinden kurtularak, Türk toplumunun sorunlarına yönelmesi amacıyla Yeniler Grubu’nu kurdular. “Fransızların ve İngilizlerin, II. Dünya Savaşı’na girmesiyle, sanatçılar, entelektüeller, bir yüzyılı aşkın süredir dünyanın sanat başkenti olan Paris’ten kaçmaya başlar. Sürrealistler, Paris’te iki savaş arasındaki sanat sahnesinde önemli gelişmeler elde etmişlerdir. Ancak aşağı yukarı 1942 yılında, Akımın anahtar figürlerinin önemli bölümü-Andre Breton, Salvador Dali, Max Ernst, Andre Masson, Kurt Seligmann, Yves Tanguy ve genç Roberto Matta-hepsi New York’a gider...Fernand Leger, Piet Mondrian, Marc Chagall’ın olduğu Kübistler, soyut sanatçılar ve Paris Okulundan diğerleri de New York’a gelir.” (Fineberg,2014,21) Yukarıda değinilen sanatçılar dışında savaş süresince Pablo Picasso ve Wassily Kandisky Paris’te kalır.1940 tarihi Paris sanat ortamının New York’a kaydığı tarih olarak kabul edilmektedir. Yine sözü edilen tarihte, “Türkiye’de toplumsal sorunları gündeme getiren ilk resim sanatçıları Yeniler Grubu içinde ortaya çıkmıştır.”(Sözen, Tanyeli,1999,254) Yeniler Grubu, Türk resminde ilk kez Avrupa’da eğitim almayan ressamlar tarafından kurulur. Nuri İyem Yeniler Grubu hakkında: “ İkinci sergiden sonra gruba katılmak isteyen sanatçıların çoğaldığını ve toplumcu gerçekçi resim anlayışının kendi yaşıtı sanatçılarınca geniş ölçüde benimsendiğini” (Özsezgin,1982,49) söylemektedir.

Nuri İyem, D Grubu sanatçıları ve Burhan Toprak’ın Yenilere karşı olduklarını ifade etmektedir. Yeniler Grubu’na en büyük desteği akademi dışındaki yazar ve sanatçılardan almıştır. Bunların başında Hilmi Ziya Ülken gelmektedir. Ülken “Resim ve Cemiyet” adlı kitabında Yenilerin kuramsal açıdan savunuculuğunu yapmaktadır.

Yeniler Grubu, “Yaşanan dönemin sosyo ekonomik koşullarının uzantısında dünya genelinde belirgin bir ivme kazanan bu yönelimin kısa sürede edebiyat alanından başlayarak plastik sanatları da etki alanı içine alacak biçimde Türkiye’de sanat yaşamına katılması sonraki yıllarda toplumsal gerçekçi tavrın özelliği olarak bazı kesimlerden olumlu bazı kesimlerden olumsuz tepkiler alarak oldukça geniş bir etki alanı oluşturacaktır.” (Ayan,2014,129)

Türk resminde Yeniler Grubu’nun öne çıkmaya başladığı dönemde, ulusallık ve yöresellik söylemleri toplumu konu alan resimler açısından hemen hemen aynı düzey ve anlama gelen kavramlar olarak kabul edilir. Genç resamlardan oluşan Yeniler Grubu, ülkenin içinde bulunduğu imkânsızlıklara rağmen sanat alanında mücadele ederek, kendi yaratıcı kudretlerini ortaya koymuşlardır. Yeniler Grubu kuruluşunu izleyen dört yıl içinde çok sayıda etkinlik ortaya koymuştur. Gruba yeni katılan ve gruptan ayrılanlarla birlikte bu etkinlikler son yıllara doğru azalmakla beraber 1952 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihte Yeniler Grubu üyeleri dağılma kararı alarak “ Türkiye Ressamlar Cemiyeti” ne katılmışlardır. 1950’den sonra grup üyelerinin bir bölümü soyut resme yönelerek yavaş, yavaş toplumcu resim anlayışından uzaklaşmışlardır. Nuri İyem eski resimlerini tamamıyla bırakıp salt soyut bir renk düzenine yönelmiş, 1960’lardan sonra ise bir dönüş daha yaparak figürü ve portreyi ele almıştır. 1946 yılında Paris’ e giden Avni Arbaş, yurda döndüğünde, son yıllara kadar sürekli yalın ve duyarlı çizgisini elden bırakmamıştır. Ferruh Başağa, ise resmin yanı sıra vitray, mozaik ve fresk türlerinde yeni anlatım yolları aramıştır. Selim Turan, 1947’de gittiği Paris’te çalışmalarını güncel ve yeni sanat anlayışları doğrultusunda kalıcı kılmaya çalışmıştır. Yeniler’in ilk sergilerinde portreleriyle dikkati çeken Turgut Atalay ise İstanbul Şehir Tiyatrolarında dekoratörlüğe başlamıştır.

2. Toplumsal Gerçeklik Bağlamında İnsan Figürünü Konu Alan Yeniler Grubu Sanatçıları

Resimlerinde insan figürünü ele alan Yeniler Grubu ressamaları, toplumsallık ve ulusallığa verilen önemin yanı sıra, her şeyden önce resim tekniğini ve dilini iyi kavramayı ilke edinmiş bir kuşaktır. Sözelimi; Hilmi Ziya Ülken'in, “ Resim ve Cemiyet” adlı kitabında; “ henüz onlardan kendi nevelerinde mükemmel eser beklemek zamanından uzağız. Fakat en büyük değerleri, sahtelikten tassanudan ve ‘ekol’ hastalığından kurtulmak için yaptıkları cehittir. Selim'in Turgut'un, Nuri İyem'in, Kemal'in, Avni'nin, Fethi'nin, Mümtaz Yener'in, Haşmet'in, Annie'nin denemeleri vâidlerle doludur. Resimleri karanlık dekor içinde az ışıklı olmasına rağmen, onlar bize aydınlık bir ufuk gösteriyorlar... Ülkenin bunalımlarını ve acılarını yaşamadan, sorunların ve insanların içinde bulunmadan yapılmış yapay bir edebiyat “milli” olmaktan ne kadar uzaksa, bu yoldaki bir resim de “milli” olmaktan aynı derece uzaktır. Bu ülkenin balıkçısını, liman amelesini resme konu yapmakla, “ Yeniler,” onların sorunlarına sahip çıktıklarını göstermektedirler... Sanatta olduğu gibi resimde de soyut ve genel biçimlere, sonradan içerik katmak, onları yöresel renklerle doldurmak, sorunu çözümlenmeye yetmez. Harmanı, köylüyü ve bozkırı, yurt doğallığı içinde görüp yansıtmak gerekirdi” (Özsezgin, 1982,50, 51) sözleriyle öne sürdüğü gibi Yeniler Grubu ressamaları insan figürünü toplumsal gerçeklik arayışı içinde ve insani duygular yükleyerek resmetmeye yönelmeleri pek çok üst kurum ve kişiyi rahatsız etmiştir. İnsan figürünü resimlerinin ana konusu haline getiren Yeniler, Türk resmine Türk halkının gerçeğini ve canlı doğayı getirmek gibi arayışı amaç edinmişlerdir.

2.1 Nuri İyem

Nuri İyem (1915-2005). Resim yaparak yaşamını sürdüren ender ressamalardan biri olan, Nuri İyem Avni Arbaş, Turgut Atalay, Selim Turan, Ferruh Başağa, Fethi Karakuş ve Mümtaz Yener'le birlikte Yeniler Grubu'nu kurmuştur. Toplumcu gerçekçi konularla yoğunlaştırdığı çalışmalarını 1960'lı yıllardan günümüze kadar aynı konu etrafında çeşitlendirerek yansıtmaya çalışmıştır. “Anadolu'dan İnsan Yüzleri” olarak adlandırılan bu çalışmalarında, yüzlerin kimlere ait olduğu belli olmamakla birlikte, genel olarak Anadolu halkının yaşamış olduğu gerçekler bu yüzlerdeki ifadelerle anlatılmıştır. Her birinde farklı anlamlar, farklı çizgilerle belirirken, kimliklerini ve gizlerini de ele vermemişlerdir. Çoğu kara, iri ve çekik gözlü olan köylü kadın yüzleri, klasik bir anlatımla tuvalin büyük bir kısmını kaplayacak biçimde yerleştirilmiştir. İyem'in resimlerine konu olarak aldığı Güneydoğu Anadolu kadınının toplumsal-psikolojik yaşamını ve toplum içindeki yerini irdeleyerek onları simgesel ve gerçekçi bir anlatımla yansıtmıştır.

Nuri İyem kendi üslubuyla çağdaş olmayı, ulusal olmayı ve toplumcu endişeler taşıyan aydın insan olmayı iyi bir biçimde dile getirmektedir. “İnsan unsuruna sadece fiziki görüntüsünü ve onun telkin ettiği görsel etkileyicilik açısıyla değil, toplum içindeki yeri, davranışı, başkalarıyla olan ilişkisi perspektifinden bakabilmek sanatsal gerçekçiliğin kaçınılmaz gereğidir. Gündelik yaşamdaki sıradan gibi gözükken işlerin arasındaki mevcudiyetiyle insan bireysel varlığını tam bir açıklıkla gözler önüne serer. Ama bunun yanı sıra, ait olduğu toplum parçasının, katmanının bir çeşit temsilciliğini de yapar.” (İyem, 2002)

Nuri İyem, Türk resim sanatında insan figürünün gözlerini ve bu gözlerin aktardığı anlamı en duyarlı şekilde resmederek gösteren ressamaların başında gelmektedir.

Resim 1: Nuri İyem , “Köylü Aşıklar” Duralit üzerine yağlıboya,31x43,5cm

2.2. Mümtaz Yener

Mümtaz Yener (1918-2007) toplumsal içerikli resimlerinde eleştirel bir tavır sergilemiştir. Toplumun değişik sınıfları arasındaki çelişkileri ve sorunları vurgulamıştır. Yener çok figürlü kompozisyonlarında ele aldığı her figürü düşünsel yönden konunun içeriğine katkıda bulunacak bir biçimde duygu ve düşüncelerini ekleyerek ifade etmeye çalışmıştır. Yener, çağdaş ve tutucu kesimleri ustalıkla bir çizgi, tasarım, kurcu gücü ve teknik bir üstünlükle, gerçekçi bir üslup içinde ele almıştır. Sanatçı 1965-1976 yılları arasında alegorik anlatımlı fantastik yorumlarla “Karıncalar” isimli çalışmasında insan-teknoloji ilişkilerini inceleyerek daha sonraki çalışmalarında “Makineler”i konu alan bir dizi resim yapmıştır. 1980 yılından sonra ise insan-doğa ve antik uygarlıklar ilişkisini ele alan “Bodrum Resimleri”ni ortaya koymuştur. Yener’in çalışmalarını ele alış şeklinde, çizgi ve rengi kullanma biçimi ile insan figürasyonunu kendi imgesel süzgecinden geçirerek, diğer toplumsal gerçekçi çalışan çağdaşları gibi yansıttığı izlenmektedir.

Resim 2: Mümtaz Yener “Eminönü” Tuval üzerine yağlıboya

2.3. Avni Arbaş

Avni Arbaş (1919-2004) Yeniler Grubu kurucularındandır. Türk resminin önemli ressamlarından birisi olan Arbaş, resimlerinde insan figürünü kendi doğası içinde yansıtmaya çalışır. Ferit Edgü, Avni Arbaş’ın doğayı bir araç olarak algılayıp resimlerine aktardığından söz etmektedir. Diğer taraftan onun resimlerinde doğa ve nesnelere dünyası; deniziyle, balıkçı tekneleriyle ve insanlarıyla karşımızdadır. Arbaş burada doğayı ve insanı gördüğü gibi değil, görmek istediği gibi resmetmiştir. Sanatçı ele aldığı

insan figürlerini ve portrelerini kendi sanat anlayışıyla resmetmiştir. Bu resmediş daha çok lekeci tarzdadır. Arbaş eşinin çok sayıda portresini yapmasına rağmen bu portrelerin hiçbiri bir diğerine benzememektedir. Bu durumda şunu söyleyebiliriz: Ressam burada eşinin iç dünyasını değil, kendi iç dünyasını resimlemiştir. Avni Arbaş bir seri Atatürk portresi de yapmıştır. Bu portreleri yaparken karşısında bir model yoktur. Sanatçı kendinde var olan Atatürk imgesinden yola çıkarak bu portreleri ortaya koymuştur. (Edgü, 1992,8,9,10).

2.4. Turgut Atalay

Turgut Atalay'ın (1918-2004) resimlerinde Klasizmin etkileri görülmektedir. Turgut Atalay, Nazmi Ziya, İbrahim Çallı ve Leopold Levy'den sanat eğitimi görmüştür. 1940'larda Yeniler (Liman Ressamları) Grubu'nun kurucuları arasında yer almıştır. Atalay'ın ele aldığı resimlerinde konuların büyük çoğunluğunu insan figürleri oluşturmaktadır. Sanatçının resimlerindeki bu insan figürleri gündelik yaşamın akışında herhangi bir işle meşgul olan kişilerden oluşmaktadır. Sözgelimi; ağ çeken adamlar, süt sağan kadınlar ve pazaryeri sahneleri gibi gündelik uğraşlar onun çalışmalarının konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Atalay'ın İstanbul Şehir Tiyatrolarında uzun yıllar çeşitli klasik ve modern oyun, opera ve operetlerin çağdaş anlayışla dekorunu yaptığı, gerçek yaratıcı gücünü bu alanda ortaya koyduğu izlenmektedir.

Resim 3: Turgut Atalay, “Yörükler” Tuval üzerine yağlıboya,60x50.

Resim 4: Avni Arbaş, “Paris” Tuval üzerine yağlıboya,80.5x99.5cm

3. Sonuç

Yeniler Grubu sanatçılarının sanatlarında ortaya koydukları ve savundukları şey şuydu: Sanatçı kendi kulesinden çıkarak halka devlet kadar yakınlaşmalıdır. Onlara göre sanatçı halkı kendine çekmeliydi. Stalin Dönemi sosyalist toplumsal gerçekçiliği ile İkinci Dünya Savaşı ortamında Avrupa'da modern sanatların sorgulandığı bir süreçti. Bu sürece bağlı olarak 1940'lar Türkiye'si de sanatta toplumsal ve insani konuların işlenmesi, bir yandan da sanatçılara teknik bağımsızlık tanımayı öngörüyordu. Giderek yaygınlaşan sosyal sanat anlayışı, insanı ve insanın içinde bulunduğu yaşamı yansıtmamanın bir görevi yerine getirmek olduğunu dile getiriyordu. Bu bakış açısına göre D Grubu “sanat sanat içindir” tezini savunurken, Yeniler Grubu sanatçılarının “ sanat toplum içindir” düşüncesi ile hareket ettikleri

görülmektedir. 1940’larda D Grubu’na karşı çıkararak kurulan Yeniler Grubu ressamı resimlerinde insan figürünü toplumsallaştırmak amacıyla hareket etmişlerdir. Buna bağlı olarak da nesne düzeyine indirgenmiş bir figür anlayışını ret etmişlerdir. Belli bir topluma ait figürü hedeflemişler ancak, bu hedeflerine ulaşmada başarılı olamamışlardır.

Kaynakça

- Ayan, A. (2014). Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı’nda Görünü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları 797, İstanbul
- Edgü, F. (1992). Avni Arbaş, Ada Yayınları, İstanbul
- Fineberg,J.(2014). 1940’tan Günümüze Sanat, Karakalem Kitabevi Yayınları: 11, İzmir
- İyem, N. (2002). Dünden Yarına Nuri İyem, Cilt 1, Evin Sanat Galerisi, İstanbul
- Özsezgin, K. (1982). Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi, Cilt 3, Tıglat Yayınları, İstanbul
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (1999) Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

**EVALUATION OF ENVIRONMENTAL ETHICS AWARENESS OF PRE-SERVICE
TEACHERS ACCORDING TO THE STATUS OF TAKING COURSES AND SEMINARS
ABOUT ENVIRONMENTAL EDUCATION¹**

Ömer Seyfettin SEVİNÇ

Assist. Prof. Dr. Duzce University, Faculty of Education

Ceylan GÜRİÇİN

Duzce University, M.S, Institute of Science

ABSTRACT

In this study, environmental ethics awareness levels of pre-service teachers were examined according to the variables of taking courses and seminars about environmental education.

The population of the research is the pre-service teachers at a state university and the sample of the study consists 871 pre-service teachers who are studying during the spring semester of the 2017-2018 academic year in the Faculty of Education of the same university.

In this research, relational survey model, one of the quantitative research methods, was used to determine the environmental ethics awareness levels of pre-service teachers. Environmental Ethics Awareness Scale' developed by Keleş and Özer (2015) was used as data collection tool in research. The collected data were analyzed by statistical methods appropriate to the problem situations in electronic environment.

According to research findings, it was determined while the environmental ethics awareness levels of the pre-service teachers differed in terms of the variable of taking course for environmental education, it was not differed according to the variable of taking seminars for environmental education.

Key words: Environmental Ethics, Awareness Situations, Taking Courses and Seminars for Environmental Education, Pre-Service Teachers.

1. INTRODUCTION

As it is the source of environmental problems with its actions, it is important to first examine the factors that affect, shape and direct human behavior. One of these factors is the "environmental ethics" approach where there is not exist enough research.

Environmental ethics is defined as the ethics that regulates in harmony individual-environment relations with the concepts of conscience and responsibility in terms of existence rights of today and future (Kaypak, 2010). It is also stated that by asking "good" and "bad" questions together with environmental ethics, ethics tries to encourage to determine which behavior is good or right in their relationships with each other or environment and it tries to keep away by deciding which behavior is "bad" or "wrong" (Ergün and Çobanoğlu, 2013).

Being able to make awareness in the light of ethical information opens the door to the hope that an age of Enlightenment can come in the field of ethical problems (Mahmutoğlu, 2009). This can only be achieved by planning an effective environmental ethics training.

In addition to the courses in which environmental problems are explained and theoretical knowledge are taught, the courses on environmental ethics education which responsibilities are underlined should be planned for other undergraduate programs, especially teacher training programs of our universities. Particularly, since there will be teachers who will train the new generation, it is seen that it is crucial that our pre-service teachers gain awareness of environmental ethics before they step into the teaching profession. Therefore, if an effective environmental education is provided to pre-service teachers in

¹ This study is produced from the thesis named "Determination Of Pre-Service Teachers' Situations Of Awareness Of Environmental Ethics."

universities, the ultimate goal of training the citizens responsible for the environment can be achieved (Rulen, 2001).

Awareness of environmental ethics will create positive attitudes and awareness towards the environment; this will reveal positive behaviors towards the environment (Özer, 2015). Teachers who started the profession with the mentioned awareness will also guide the future both in their attitudes and in teaching as the practical representatives of the concept.

2. METHOD

2.1. Research Model

In this research, since it was aimed to determine the environmental ethics awareness of pre-service teachers in terms of different variables, in the descriptive survey model relational survey method was used. It was stated that descriptive studies are generally conducted in order to enlighten a given situation, to make evaluations in accordance with standards and to reveal the possible relationships between events (Çepni, 2007).

According to Karasar (2005), descriptive method is defined as “survey model. The data collected in the survey model should be widespread and suitable for statistical procedures and belong to many individuals, situations and events (Yıldırım, 1966). The relational survey method is included in the general survey method. Relational survey models are expressed as research models which aim to determine the presence of change and / or degree of change between two and more variables (Karasar, 1998).

2.2. Universe and Sample

The population of the research is the pre-service teachers who study at Faculty of Education of a state university; the sample of the study consists 871 pre-service teachers who from different undergraduate programs during the spring semester of the 2017-2018 academic year.

2.3. Data Collection and Data Collection Tools

In order to collect data, personal information form with 10 items and ‘Environmental Ethics Awareness Scale’ developed by Keleş and Özer (2015) were used as data collection tools. Necessary legal permissions were obtained from the related persons and institutions, then data collection tools were applied to 871 pre-service teachers.

2.3.1. Personal Information Form

This section contains 10 items. In this study, the status of taking courses and seminars on environmental education from these items is aimed to determine demographic characteristics.

2.3.2. Environmental Ethics Awareness Scale

Environmental Ethics Awareness Scale is developed by (Özer, 2015). According to the reliability analysis of the scale, Cronbach alpha coefficient (α) was found to be .95 by (Özer, 2015). The awareness scale included 23 questions and was prepared in a 5-point Likert type. These questions consist of question groups prepared to measure environmental ethics awareness. These question groups contain the sub-dimensions of the scale. Sub-dimensions are the definition of environmental ethics, the purpose of environmental ethics, the reasons for the emergence of environmental ethics, measures to be taken for environmental ethics. The Cronbach alpha coefficient of the factor, which is the definition of environmental ethics, is 0.92; Cronbach alpha coefficient of the factor which is the aim of environmental ethics is 0.675, Cronbach alpha coefficient of the factor which is the reasons for emergence of environmental ethics is 0.823; The Cronbach alpha coefficient of the factor, which is the measures to be taken for environmental ethics, was found to be 0.902.

It is stated by the fact that reliability factor analysis is lower than the others due to the low number of items intended for the purpose of environmental ethics, and based on all these results a valid and reliable environmental ethics awareness scale consisting of four factors was developed (Özer, 2015). Each question in the scale was given the highest 5 and the lowest 1 point.

2.4. Data Analysis

The data obtained from the scale used for the research was analyzed with statistical methods appropriate to the problem situations. Data were analyzed by entering into statistical package program. The data obtained from the participants were analyzed by statistical package program and tabularized. In addition, frequency (f) and percentage (%) analysis were used for descriptive statistical analysis of the participants' demographic information. It was examined whether normality and variance of data sets meet homogeneity conditions. Accordingly, the analysis of the items in the sub- dimension ; "Definition of Environmental Ethics", "Purpose of Environmental Ethics ", "Reasons for emergence of Environmental Ethics", "Measures to be taken to Environmental Ethics", the results of normal distribution test, skewness coefficients and standard deviation values were examined.

It was examined whether the values provided the normal distribution assumption. Despite sample volumes are sufficient, non-parametric techniques should be used for those who do not exhibit normal distribution characteristics within the groups. The case of participants' evaluations on environmental ethics, the case of taking lessons for environmental education, the case of taking seminars for environmental education, and the case of taking lessons for environmental education were compared and t-test was applied to case of taking seminars for environmental education.

Normality test was performed on the collected data and it was determined that the data showed normal distribution (kurtosis, -2 +2, skewness, -2 +2). Therefore, parametric tests were used in the analysis of the data.

2.5. Findings

2.5.1. Distribution of Demographic Information of Participants

As a result of the frequency analysis performed to determine the distribution of demographic information of the participants, the personal characteristics of the participants are shown in the table 1:

Table 1. Demographic characteristics of participants

		N	%
Course Status for Environmental Education	Hayır	560	64,5
	Evet	308	35,5
	Total	868	100
Receiving Seminar for Environmental Education	Hayır	756	87,1
	Evet	112	12,9
	Total	868	100

While 35.5 % of the participants took courses on environmental education, 64.5 % did not. While 12.9 % of the participants took seminars on environmental education, 87.1 % did not.

2.6. Findings Related to Sub-Problems

2.6.1. Sub-problem 1: Do environmental ethics awareness levels of pre-service teachers who took courses related to environment education and who did not take courses show a statistically significant difference?

The t-test results of the independent groups conducted to determine whether the difference between the averages of environmental ethics awareness scale and its sub-dimensions according to the status of taking courses for environmental education and whether these averages are significant are given in Table 2:

Table 2. T-test results of environmental ethics awareness level according to the status of taking courses for environmental education

Dimensions of Environmental Ethics	Course Status for Environmental Education	N	$\bar{x}$	S	t	P
Environmental ethics awareness scale	Hayır	560	4,48	0,58	-3,063	0,002*
	Evet	308	4,59	0,38		
Definition of environmental ethics	Hayır	560	4,60	0,64	-2,189	0,029*
	Evet	308	4,69	0,49		
Environmental ethics measures	Hayır	560	4,38	0,62	-3,297	0,001*
	Evet	308	4,51	0,43		
Reasons for the emergence of environmental ethics	Hayır	560	4,36	0,65	-2,506	0,012*
	Evet	308	4,47	0,49		
Purpose of environmental ethics	Hayır	560	4,65	0,63	-3,043	0,002*
	Evet	308	4,77	0,43		

*p<0,05

According to Table 3.3.1, environmental ethics awareness scale shows a significant difference in general and sub-dimensions according to the status of taking courses for environmental education ($p < 0.05$). For the environmental ethics awareness scale and its all sub-dimensions, the average of those who take courses on environmental ethics is significantly higher than the average of those who do not take courses. In other words, environmental ethics awareness level of those who take courses for environmental education is higher than those who do not take courses at both general and sub-dimensions.

2.6.2. Sub-problem 2: Can any seminar for pre-service teachers on environmental education lead to a statistically significant difference on environmental ethics awareness levels?

The t-test results of the independent groups conducted to determine whether the difference between the averages of environmental ethics awareness scale and its sub-dimensions according to the status of taking seminars for environmental education and whether these averages are significant are given in Table 3:

Table 3. The results of t-test according to the status of environmental ethics awareness taking seminar about environmental education

Receiving Seminar for Environmental Education		N	$\bar{x}$	S	t	P
Environmental ethics awareness scale	Hayır	756	4,52	0,51	0,489	0,625
	Evet	112	4,50	0,60		
Definition of environmental ethics	Hayır	756	4,64	0,57	0,898	0,369
	Evet	112	4,59	0,72		
Environmental ethics measures	Hayır	756	4,42	0,54	0,241	0,809
	Evet	112	4,41	0,66		
Reasons for the emergence of environmental ethics	Hayır	756	4,40	0,59	0,221	0,825
	Evet	112	4,39	0,67		
Purpose of environmental ethics	Hayır	756	4,70	0,57	0,672	0,502
	Evet	112	4,66	0,60		

p<0,05

According to Table 3.3.2, none of the general and sub-dimensions of environmental ethics awareness scale shows a significant difference according to the status of taking seminars about environmental education ($p < 0.05$). In other words, it can be said that the environmental ethics awareness level of the participants and those who do not take environmental education is at the same level both in general and in sub-dimensions.

3. RESULTS, COMMENTS AND SUGGESTIONS

The narrowing of the habitats along with environmental problems pose a threat to both living and abiotic species in nature. This problem has now crossed the borders of nations and has become more debatable on global platforms.

In many international documents, statements regarding environment and its protection are mentioned and important decisions are taken. Therefore, states have to plan their development moves by taking into consideration all the living being and lifeless elements of the environment.

In this context, environmental ethics serves these goals, underlines individual responsibilities, tries to establish universal criteria for good and bad behaviors and takes concrete steps while keeping up to date. The method of applying environmental ethics to the society is to educate the society on this issue and to raise environmental ethics awareness in the society (Sönmez, 2018).

The individuals who will undertake the training and be pioneer in this regard are undoubtedly teachers. Because the teacher, who is aware of environmental ethics, will train students who are aware of the same subject (Özer, 2015) and those students will be individuals who will form the society. The sensitivity of individuals on environmental issues will bring with them the sensitivity of the societies and the sensitivity of the societies will increase the quality of life of the whole world nations.

Results of environmental ethics awareness according to the personal characteristics of the participants

Among the pre-service teachers participating in the research, the environmental ethics awareness level of those who took courses related to environment education was higher than those who did not take courses in terms of both general and sub-dimensions. In the study of Sönmez (2018), it was found that there is a significant difference in favor of higher education students taking environment related courses when the effect of higher education students' environmental courses on environmental ethics awareness levels is evaluated. In his study where Bilge (2015) investigated the environmental sensitivity of the students, it was determined that environmental lessons had positive effects on sensitivity.

In the study of Şenyurt et al. (2011), it was determined that whether to take courses or not about the environment was a socio-demographic variable affecting the environmental attitude, and the mean environmental attitude score of those receiving environmental education was found to be significantly higher than those who did not receive education. In the study conducted by Yücel et al. (2006) on the determination of environmental sensitivity in Adana, it was observed that taking or not taking courses on environmental protection was not a definitive determinant in terms of environmental awareness of individuals, but environmental attitude levels and sensitivities of individuals taking courses were detected to be higher.

On the other hand, in the study of Erol and Gezer (2006), the pre-service teachers' attitudes towards environment and environmental problems did not show a significant difference according to whether they took environmental courses or not. There are other studies that do not show similar differences (Özdemir et al., 2003; Erol, 2005).

Among the pre-service teachers who participated in the study environmental ethics awareness level of those who took environmental education and those who did not take environmental education did not show significant differences both in general and in sub-dimensions. In his/her study conducted with US and Norwegian environmentalists, Chawla (1998) found that environmental sensitivity is not related to a single cause, that the experiences of childhood in nature, environmental values of the family, environmental organizations, role models (such as friends, teachers) and education are effective. Therefore, it was wondered whether pre-service teachers' participation in any educational seminar for environmental education had an impact on environmental ethics awareness. According to the research data, 35.5% of the pre-service teachers participated in environmental seminars. This is worrying as it shows that interest in environmental issues and participation in environmental educational activities except compulsory courses is very low and is among the interesting results of the study.

The main recommendations regarding the outcome of the study can be listed as follows:

- In addition to the control of the world population, it is considered important to develop an education, behavior and environmental ethics that protects resources (Karaca, 2018).
- For this purpose, it can be stated that it is important for higher education institutions to have more courses on environmental ethics in the course content based on the fact that all ethical areas from human rights to local and global justice systems are affected by environmental ethics. (Ağbuba, 2016).
- Environmental education by ensuring that individuals have certain ethical values related to the environment, by aiming to protect the productive potential and aesthetic values of the environment (Bülbül, 2007) and to have an important role in the health and sustainability of human life (Özdemir, 2003) and by using environment as the subject of education, as the atmosphere and as tool (Tombul, 2006); can provide different actors in society, scientific and technical knowledge and moral qualities (Bilge, 2015).
- All students should be provided with environmental education regardless of the degree program. Accordingly, it can be said that it is important to plan activities which contribute to environmental awareness and participation to these activities without leaving the initiative of individuals.
- Considering that different variables may have an impact on the level of environmental ethics awareness, it may be suggested to conduct research with larger and different audiences by adding other variables.
- Based on all these objectives, it can be thought that the data to be reached regarding the environmental ethics awareness levels of pre-service teachers through these and similar studies will pave the way for the re-consideration of environmental courses in the content of higher education education programs in the environmental ethics dimension.

REFERENCES

- Ağbuğa, F. (2016). *An ethical approach to environmental problems: A philosophical inquiry*. Unpublished MA Thesis. Denizli: Pamukkale University.
- Bilge, H. (2015). *Exploration of the students' environmental sensitivity in terms of various variables*. Unpublished MA Thesis. Erzurum: Atatürk University.
- Bülbül, Y. (2007). *Ortaöğretim çevre ve insan dersinde işbirlikli öğrenme yönteminin çevreye yönelik tutumlara ve erişkiye etkisi*. Unpublished Doctoral Dissertation. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart University.
- Chawla, L. (1998). Significant life experiences revisited: A review of research on sources of pro-environmental sensitivity. *The Journal of Environmental Education*, vol. 29, no. 3, pp. 11–21.
- Culen, G.R. (2001). The status of environmental education with respect to the goals of responsible citizenship behavior. (H. R. Hungerford, W. J. Bluhm, T.L. Volk and J. M. Ramsey (Eds.), *Essential Readings in Environmental Education*, Stipes, IL, pp. 37-45.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Ergün, T., Çobanoğlu, N. (2013). Sustainable development and environmental ethics. *Ankara University Journal of Social Sciences* v. 3, n. 1, pp. 97-123
- Erol, G. H. (2005). *Sınıf öğretmenliği ikinci sınıf öğrencilerinin çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutumları*. Yüksek lisans tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi
- Erol, G. H. ve Gezer, K. (2006). Teachers' attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal Of Environmental and Science Education*, v. 1, n. 1, pp. 65-77.
- Göz, K. (2011). Çevre ahlakı ve insan. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, c. 12, s. 1, ss. 92-100.
- Karaca, C. (2018). Çevre, insan ve etik çerçevesinde çevre sorunlarına ve çözümlerine yönelik yaklaşımlar. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, c. 12, s. 1, ss. 19-33.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaypak, Ş. (2010). Kentsel dönüşüm faaliyetlerine etik ve sosyal sorumluluk temelli bir yaklaşım. *Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, c. 2, s. 3, ss. 84-105
- Mahmutoğlu, A. (2009). *Kırsal alanda çevre sorunlarına etik yaklaşım: Çevre etiği*. Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Özdemir, O. Yıldız, A. , Ocaktan, E., Sarışen, Ö. (2003). Tıp fakültesi ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevresel farkındalık ve duyarlılıkları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, c. 5, s. 3, ss. 117-127.
- Özdemir, A. (2003). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin çevre bilgi ve bilinçlerinin araştırılması*. Doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Özer, N. (2015). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre etiğine yönelik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Aksaray: Aksaray Üniversitesi.
- Sönmez, D. (2018). *Farklı fakültelerde öğrenim gören yükseköğretim öğrencilerinin çevre etiği farkındalık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Şenyurt, A. , Bayık Temel, A., Özkahraman, Ş. (2011). Üniversite öğrencilerinin çevresel konulara duyarlılıklarının incelenmesi. *S.D.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, c. 2, s. 1, ss. 8-15, 2011.
- Yıldırım, C. (1966). *Eğitimde Araştırma Metotları*, Ankara: Akyıldız Matbaası.
- Yücel, M., F. Altunkasa, F., S. Güçray, S., Uslu, C., Say, N. P. (2006). Adana’da çevre duyarlılığı düzeyinin ve geliştirme olanaklarının araştırılması. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, c. 19, s. 2, ss. 217-228.
- Tombul, F. (2006). *Türkiye’de çevre için eğitime verilen önem*. Yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

**TEACHERS' PROFESSIONAL DEVELOPMENT ACTIVITIES and IT'S EFFECT on
TEACHING QUALITY**

Abdurrahman İLĞAN

Associate Prof. Izmir Demokrasi University Faculty of Education

Yağmur BAŞARAN

Lecturer, Duzce University Vocational School of Health Services

ABSTRACT

Professional development is necessary for professionals to keep themselves up-to-date. Quality professional development can change teachers' practices and positively affect student learning. Hence it is important issue to describe and get some important statistics of teachers related to professional development activities. The overall purpose of this research was to describe professional development activities teachers were participated. Descriptive survey method has been used to define teachers' participation to professional development activities. Sample of the research consisted of 357 teachers working in Eastern Marmara Region of Turkey in different public schools during 2018-2019 academic years. Questionnaire were developed by researchers about determine professional development activities of teachers participated for last one and two academic years. Results show that peer coaching based professional development activities were not managed enough among participated teachers along with insufficient participation to professional development activities such as workshop, seminar, symposium, congress, collegial collaboration, leading or engaging to education project, reading article, initiatives with external stakeholders. Due to insufficient of professional development activities could be implemented by teachers some suggestions were offered.

Key Words: Teacher, Professional Development, Teacher Improvement, Teaching Quality.

PROBLEM STATEMENT

Current world is getting developing and knowledge produced by human getting increased from past to today. Majority of teachers as professionals have bachelor's degree which included four year college education upon secondary school. Having bachelor's degree is not enough to manage teaching profession successfully nowadays. Professional Development (PD) is necessary for professionals to keep themselves up-to-date within profession in areas of: technical, legal, conceptual and / or social chance (Murphy & Calway, 2008) along with both traditionally certificated and alternately certified teachers had a high need for PD (Roberts & Dyer, 2004). High-quality PD is a central component in nearly every modern proposal for improving education. Research (Darling-Hammond, 2000) shown that quality PD can change teachers' practices and positively affect student learning. Musanti and Pence's (2010) study revealed that PD is meant to fix teachers, to provide them with knowledge that they do not have but PD is difficult due to teachers are reluctant to change. Similarly Guskey (1986) suggest that majority of PD programs fail due to do not take account two crucial factors: 1) what motivates teachers to engage in PD, and 2) the process by which change in teachers typically occurs. Research (Darling-Hammond, Hyler & Gardner, 2017) has shown that many PD initiatives appear ineffective in supporting changes in teacher practices and student learning.

PD should provide teachers with opportunities to work with mentor teachers or coaches (Zepeda, 2016) could provide support and role model for effective teaching practices (Joyce & Showers, 1995). The design of learning for advanced level PD for professionals needs to build knowledge, skill and understanding rather than being exclusively competency-based training, where the design focuses on problems which have objective, repetitive solutions (Murphy & Calway, 2008).

Darling-Hammond at. al. (2017) reviewed 35 methodologically rigorous studies that have demonstrated a positive link between teacher professional development, teaching practices, and student outcomes. They found seven widely shared features of effective PD as followed: 1) Content focused: Focuses on teaching strategies associated with specific curriculum content support; 2) Incorporates active learning: Engaging teachers directly in designing and trying out teaching strategies, providing them an

opportunity to engage in the same style of learning they are designing for their students; 3) Support collaboration: High-quality PD creates space for teachers to share ideas and collaborate in their learning, often in job-embedded contexts; 4) Uses model of effective practice: Teachers may view models that include lesson plans, unit plans, sample student work, observations of peer teachers, and video or written cases of teaching; 5) Provides coaching and expert support: Coaching and expert support involve the sharing of expertise about content and evidence-based practices, focused directly on teachers' individual needs; 6) Offers feedback and reflection: High-quality professional learning frequently provides built-in time for teachers to think about, receive input on, and make changes to their practice by facilitating reflection and soliciting feedback, and 7) Is of sustained duration: Effective PD provides teachers with adequate time to learn, practice, implement, and reflect upon new strategies that facilitate changes in their practice.

TALIS research (Organization for Economic Co-operation and Development [OECD], 2014) questionnaire asked teachers about the PD they participated in during the 12 months prior to the survey as followed components: 1) Courses / workshop, 2) educational conference or seminars, 3) observation visit to other schools, 4) observation visit to business premises, public organization or non-governmental organizations, 5) in-service training courses, 6) qualification programmes (e.g. a degree programme), 7) participation in a network of teachers, 8) individual or collaborative research on a topic professional interest, and 9) mentoring and / or peer observation and coaching as part of formal school arrangement.

Purpose

As mentioned in problem statement section PD is important issue for quality teaching and student learning. Hence it is important issue to describe and get some important statistics of teachers related to PD activities. The overall purpose of this research was to describe PD activities teachers were participated. The main goals of this study defined as followed:

- 1) To what extent teachers participate to peer coaching based PD activities?
- 2) To what extent teachers participate to PD activities such as reading a book and article, meeting, conference, symposium, workshop, seminar and interaction with peers and administrators?
- 3) To what extent teachers participated to PD activities affect to teaching practice of teacher according to teachers' opinion?
- 4) How much money does teachers spent from personal budget for PD activities?

METHOD

Under this chapter, model / type of research, sample, instrumentation, reliability and validation were given and discussed.

Research Type

Descriptive survey method has been used to define teachers' participation to professional development activities. The major purpose of survey is to describe the characteristics of a population about issues researchers want to learn. There are two major types of surveys – a cross-sectional and longitudinal (Fraenkel, Wallen & Hyunn, 2012). This research could be defined as cross-sectional survey design due to data was collected at just a one point in time, although the time it takes to collect all of the data may take anywhere from a day to a few weeks or more. Collecting data of this research took some weeks and process managed actually by researchers.

Study Sample

Sample of the research consisted of 357 teachers working in Eastern Marmara Region of Turkey in different public schools during 2018-2019 academic years. The lists of schools and school districts were obtained from the provincial offices of education. Upon formal permission of provincial offices of education, the surveys were administered in 27 schools. Schools consisted of population considered as cluster and different schools from each level selected with simple random technique via cluster sample method. Demographic variables of teachers selected and participated to research was as followed: 218 of teachers (61.1%) were female whereas 139 (38.9%) were male; 337 (94.4%) had Bachelor degree whereas 20 (5.6%) had associate degree; 153 (42.86%) were elementary and kindergarten subject teachers, 104 (29.13%) were social sciences subject (included Turkish language, history, geography

etc.), 44 (12.32%) were math and science subject, 20 (5.6%) were vocational subject whereas 36 (10.08%) were art, music and physical education subject.

Instrumentation

Questionnaire were developed by researchers about determine professional development activities of teachers participated for last one and two academic years. It is aimed to develop reliable and valid scale hence draft scale given to some experts and items diminished from 101 to 31 in compliance with experts' opinion. Additionally to this pilot study managed on 44 teachers to validate questionnaire for PD of teachers. The survey is not constructed included latent variables scale to manage statistically exploratory and confirmatory factor analyses along with reliability. Each item is different than each other asked to teachers' frequency and numbers of activities related to PD activities were participated. Even though survey did not supposed as latent variables, items included in survey given as followed names: Items between 1 and 5 given name as, 'peer coaching based PD'; between 6 and 13 given name as 'participated PD activities; between 14 and 21 given name as 'individualized PD activities'.

FINDINGS

Descriptive statistics related to PD activities teachers participated given in this chapter. Descriptive statistics related 'Peer coaching based PD activities' was given in Table 1.

Table 1. Descriptive statistics related to 'Peer coaching based PD activities'

Items	Never		1		2		3		4 +		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
1) How many times did you observe a fellow teacher in your school as PD intention last year?	134	37,5	47	13,2	60	16,8	21	5,9	95	26,6	1,70
2) How many times did a fellow teachers observe you when teaching in school as PD intention last year?	155	43,4	65	18,2	49	13,7	21	5,9	67	18,8	1,38
3) Of the fellow observation how many conference managed before observation?	139	38,9	91	25,5	40	11,2	15	4,2	72	20,2	1,41
4) Of the fellow observation, how many were followed by feedback conferences?	161	45,1	68	19,0	42	11,8	12	3,4	74	20,7	1,35
5) How many times did you watch a fellow teacher when teaching online or as video record for PD intention?	126	35,3	40	11,2	43	12,0	22	6,2	126	35,3	1,94
<i>Peer Coaching</i>	143	40,4	62,2	17,4	46,8	13,1	18,2	5,1	86,8	24,3	1,56

As can be seen in Table 1 average for peer coaching based PD activities were calculated as $\bar{X} = 1.70$. Of 134 (37.5%) participant teachers were never observed a fellow teacher in the recent year; Of 155 (37.5%) were never observed by a fellow teacher in the recent year; Of 139 (38.9%) were never managed a pre-observation conference; Of 161 (45.1%) were never managed a post-observation as feedback conference and of 126 (35.3%) were never watched a fellow teacher when teaching online or in video record for PD intention. Results shows that teachers did not engage enough to peer coaching activities as had to be. Teachers' participation to PD activities in the recent years was given in Table 2.

As can be seen in Table 2, one fifth of teachers did not read any book in the recent year whereas average read book by teachers was $\bar{X} = 2.2$. More than one third of teachers did not read any articles whereas average read articles by teachers was $\bar{X} = 1.74$. Teachers prefer to read books than articles when compared. Near to half of the teachers (% 43.1) did not attend to any congress, conference or symposium as audience whereas average participation was $\bar{X} = 1.18$. More than three fourth of the teachers (% 77.9) did not attend to any congress, conference or symposium as delegate whereas average participation was $\bar{X} = 0.49$ for this component. Vast majority of the teachers (% 86.6) did not present any paper or poster in congress, conference or symposium whereas average participation was $\bar{X} = 0.27$. Average

quantity meeting were hold to develop teaching practice between teachers and administrators were as $\bar{X} = 2.05$ whereas average quantity meeting were hold between teachers to develop teaching practice and experiences were as $\bar{X} = 2.76$. Quantity of workshop, in-service training, PD activities teachers were participated as $\bar{X} = 1.98$ almost two for each teacher. Quantity of individualized PD activities teachers were engaged given in Table 3.

Table 2. Descriptive statistics teachers participated to PD activities

Items In the recent year;	Never		1		2		3		4 +		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
6) How many books did you read for PD intention?	69	19,3	57	16,0	72	20,2	42	11,8	117	32,8	2,22
7) How many articles did you read for PD intention?	128	35,9	70	19,6	33	9,2	17	4,8	109	30,5	1,74
8) How many congress, conference or symposium did you attend as audience?	154	43,1	102	28,6	35	9,8	13	3,6	53	14,8	1,18
9) How many congress, conference or symposium did you attend as delegate?	278	77,9	37	10,4	11	3,1	7	2,0	24	6,7	0,49
10) Quantity of paper or poster you present in education conference or symposium?	309	86,6	21	5,9	13	3,6	5	1,4	9	2,5	0,27
11) How many meeting did you hold with administrators to develop teaching practice?	70	19,6	87	24,4	59	16,5	35	9,8	106	29,7	2,05
12) How many activities did you manage with peers to share experiences?	18	5,0	74	20,7	55	15,4	36	10,1	174	48,7	2,76
13) Quantity of participated workshop, in-service training, PD activities?	55	15,4	127	35,6	50	14,0	18	5,0	107	30,0	1,98
<i>Average for PD activities teachers participated</i>	135,1	37,8	71,9	20,1	41	11,5	21,6	6,06	87,4	24,5	1,59

As can be seen in Table 3 average for this factor, which called as individualized PD activities, were as $\bar{X} = 1.4$. In other words each teacher was engaged to PD activities $\bar{X} = 1.4$ times across professional seniority which could be interpreted as merely. When Table 3 considered attention quantity of teaching material exhibition were managed by teachers was the highest PD activities as $\bar{X} = 2.57$ whereas quantity of support requested from an expert such as faculties or specialists for PD was least activity calculated as $\bar{X} = 0.75$. Effect of PD activities teachers participated to teaching practice along with money spend by teachers for PD activities from personal income was given in Table 4.

Table 3. Quantity of individualized PD activities teachers were engaged

Items	Never		1		2		3		4 +		$\bar{X}$
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
14) Quantity of teaching method and technique belong to you?	101	28,3	69	19,3	69	19,3	30	8,4	88	24,6	1,81
15) Quantity of project related to teaching you were participate?	117	32,8	92	25,8	72	20,2	25	7,0	51	14,3	1,44
16) Quantity of exhibition related to teaching you was managed?	229	64,1	43	12,0	28	7,8	12	3,4	45	12,6	0,88
17) Quantity of teaching material exhibition you was managed?	50	14,0	57	16,0	54	15,1	29	8,1	167	46,8	2,57
18) Quantity of study or project you were engaged as PD activities with external stakeholders such as universities, non-profit organizations, municipalities?	195	54,6	70	19,6	47	13,2	11	3,1	34	9,5	0,93
19) Quantity of initiatives you were lead as PD activities with external stakeholders such as universities, non-profit organizations, municipalities?	234	65,5	45	12,6	32	9,0	18	5,0	28	7,8	0,77
20) Apart from formal in-service training activities quantity of training sessions you were participate for PD or self-development?	101	28,3	66	18,5	79	22,1	33	9,2	78	21,8	1,77
21) Quantity of support requested from an expert such as faculties or specialist for PD?	222	62,2	67	18,8	30	8,4	10	2,8	28	7,8	0,75
<i>Average Factor for individualized PD activities</i>	156,1	43,7	63,7	17,8	51,4	14,4	21	5,9	64,9	18,1	1,4

Table 4. Effect of PD activities teachers participated to teaching practice

Items	Rarely		Little		Sometimes		Often			
	F	%	f	%	f	%	f	%		
1) In which level lessons observations and post-observation conference you managed with your fellow which affected your teaching positively?	80	22.4	37	10.4	109	30.5	131	36.7		
2) How did in-service trainings, meetings, training sessions, seminars ect. you were participate in last two years positively affect your classroom practice?	Much affected		Intermediately affected		Partly affected		Hardly ever affected			
	f	%	f	%	f	%	f	%		
	97	27.2	79	22.1	170	47.6	11	3.1		
3) How much money do you spent monthly from your personal income to increase teaching quality?	Never		Less than 10 \$		Between 10-20 \$		Between 20-40 \$		More than 40 \$	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	20	5.6	137	38.4	127	35.6	48	13.4	2	7.0

As can be seen in Table 4, vast majority of teachers (% 77.6) considered that lessons observations and post-observation conference, could be called as peer coaching, managed with their fellow affected their teaching positively (item 1) whereas teachers were participated to in-service trainings, meetings, training sessions, seminars ect. in last two years (item 2) less positively affected classroom practice when compared to peer coaching based PD activities. When teacher spent for PD activities from personal income considered (see Table 4 item 3) almost half of teachers spends between 10 and 40 US dollar monthly which equivalent to around 2.5% of income of teachers.

RESULTS, DISCUSSION AND IMPLICATIONS

Peer coaching based PD were not managed enough within participated teachers in this research consisted with result of Musanti and Pence's (2010) and Karaaslan (2013) were found out that teacher were resisting in peer-observation as PD activities. Reserch (Zepeda, Parylo & Ilgan, 2013) revealed that Turkish teachers were engaged with peer coaching activities less than American teachers as consisted

with result of this research. Additionally to these Turkish teachers were not observed by their peers (67.9 percent) and did not observe their peers (% 62.4) in the recent year consisted with result of this research (Zepeda, Parylo & Ilgan, 2013). Research managed among Turkish teachers by Ekiz (2006) indicated that although coaching and mentoring programs were perceived effective PD activities, mentoring programs were inadequate due to time limitation. More than half of teachers in Singapore (65%) Abu Dhabi (61%), England (57%), Korea (53%) reporting participating to mentoring and peer observation as part of formal school arrangement (OECD, 2014) more than Turkish teachers.

Average quantity meeting were hold between teachers to develop teaching practice and experiences were as $\bar{X} = 2.76$ times in the recent year which consisted with result of Musanti and Pence's (2010) were found that good teachers are supposed to talk more about students' with their peers. They concluded that PD needs to be conceived as a collaborative enterprise, where a space for learning through mutual exchange, dialogue, and constant challenge is created and teachers should interact, team teach, and educate each other as a kind of peer coaching activities. Some research have concluded positive outcome for teacher interaction (collaboration) included as more positive attitudes toward teaching (Brownell, Yeager, Rennells & Riley, 1997), higher level of trust among teachers (Tschanen-Moran, 2001), improved efficacy (Goddart, Goddard & Tschannen-Moran, 2007; Shachar & Shmuelevits, 1997). As mentioned researches suggests that teachers collaboration as PD activities has affect on teaching quality that should be considered when planning PD.

This research resulted with that teachers were not engaged / participated enough to workshop, seminar, conference, symposium ect. whereas TALIS research (OECD, 2014) revealed that in OECD countries, courses and workshop participation of teachers' rates in general were quite common, more than two thirds of teachers participated to education conference and seminars, almost one-half of teachers were participated to individual or collaborative research, nearly two thirds of teachers report to engaging to participation in a network as PD activities. Professional development for lower secondary teachers on average across participating countries, about 88% of teachers report engaging in some professional development (defined as having taken part in at least one activity in the previous 12 months) over the survey period).

This research revealed that almost a-half of teachers spend between 10-20 \$ per month from personal budget for PD activities. Participating countries to TALIS research (OECD, 2014) reported that on average, less than 6% of teachers undertook PD activities without receiving any type of support whereas about two-thirds of teachers who participated in PD during the 12 months prior to the survey reported that the did not have to pay personally for the PD activities they participated in. Research managed by OECD (2014) revealed that in Chile, Croatia, Japan, Poland, Portugal, Romania, Serbia and Abu Dhabi (United Arab Emirates), 40% or more of the school leaders perceived that the expense of professional development was a barrier to their participation.

Implication

- Teachers should be courage and some formal regulation should be implementing to enhance teacher observation.
- Teachers should be courage to manage in peer coaching pre and post observation conference to make process more effective.
- Teachers should be courage to read more articles related to profession such as teaching, learning, contemporary approaches, subject teaching methods.
- Teachers should be courage to attend more to PD activities such as congress, conference, symposium, workshop, seminar etc. as audience and delegate.
- There should be more formal / informal regulations for teachers to gather with peers and administrators to share and discuss their experiences, idea and issues.
- Teachers should be courage and supported financially to exhibit related to teaching.
- Teachers should be supported to lead or engage in education project that will enhance teaching quality with external stakeholders such as universities, non-profit organizations, municipalities.

- Teachers should be courage to get support from external experts such as faculties or specialists related to teaching issues.
- Teachers should be supported financially to attend needed PD activities that necessary to pay for it.

References

- Brownell, M. T., Yeager, E., Rennells, M. S., & Riley, T. (1997). Teachers working together: What teacher educators and researchers should know. *Teacher Education and Special Education*, 20, 340–359.
- Darling-Hammond, L. (2000). Teacher quality and student achievement: A review of state policy evidence. *Education Policy Analysis Archives*, 8 (1), 1-44.
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*, Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Ekiz, D. (2006). Mentoring primary school student teachers in Turkey: seeing it from perspectives of student teachers and mentors, *International Education Journal*, 7(7), 924-934.
- Goddart, Y. L., Goddard, R. D., & Tschannen-Moran, M. (2007). A theoretical and empirical investigation of teacher collaboration for school improvement and student achievement in public elementary schools, *Teachers College Record*, 109(4), 877-896.
- Guskey, T. R. (1986). Staff development and the process of teacher change, *Educational Researcher*, 15(5), 5-12.
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change, *Teachers and Teaching: Theory and Practice* 8(3-4), 381-391.
- Joyce, B., & Showers, B. (1995). *Student achievement through staff development* (2nd ed). White Plains, NY: Longman Publishers.
- Murphy, G. A., & Calway, B. A. (2008). Professional development for professionals: Beyond sufficiency learning, *Australian Journal of Adult Learning*, 48(3), 424-444.
- Fraenkel, J. R., Wallwn, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*, New York: McGraw-Hill Companies.
- Karaaslan, A. D. (2003). Öğretmenlerin kendi inisiyatiflerindeki mesleki gelişim etkinlikleri ile ilgili görüşleri: Başkent Üniversitesi İngilizce hazırlık bölümü öğretmenleri ile ilgili durum çalışması (teachers perception of self-initiated professional development a case study on Bas ,kent University English language teachers), Unpublished master’s thesis, Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Musanti, S. I., & Pence, L. P. (2010). Collaboration and teacher development: Unpacking resistance, constructing knowledge, and navigating identities, *Teacher Education Quarterly*, Winter, 73-89.
- Organization for Economic Co-operation and Development (2014). *TALIS 2013 Results: An international perspective on teaching and learning*, Paris: OECD Publishing.
- Roberts, T. G., & Dyer, J. E. (2004). Inservice needs for traditionally and alternatively certified agriculture teachers, *Journal of Agricultural Education*, 45(4), 57-70.
- Shachar, H., & Shmuelevitz, H. (1997). Implementing cooperative learning, teacher collaboration and teachers’ sense of efficacy in heterogeneous junior high schools. *Contemporary Educational Psychology*, 22, 53–72
- Tschannen-Moran, M. (2001). Collaboration and the need for trust. *Journal of Educational Administration*, 39, 308–331.
- Zepeda, S. J. (2016). *Öğretim denetimi: Uygulama araçları ve kavramlar*, (Çev Edt: A. Balcı, Ç. Apaydın), Ankara: Pegem Akademi.
- Zepeda, S. Z., Parylo, O. & Ilgan, A. (2013). Teacher peer coaching in American and Turkish schools, *International Journal of Mentoring and Coaching in Education*, 2(1), 64-82.

**"ACÂİB'UL MAHLÛKAT VE GARÂİB'UL MEVCUDAT" ADLI YAZMA ESERİN
MİNYATÜRLÜ NÜSHALARINDAN ÖRNEKLER**

Gül GÜNEY

Doç., Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü,
Tezhip Anasanat Dalı Öğretim Üyesi

ÖZET

Yüzyıllar boyunca, farklı kültürlerde ve toplumlarda evren ve gökyüzü ile ilgili, gözleme dayalı veya bilimsel yöntemlerle çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle de İslam ülkelerinde bu tür çalışmalara oldukça önem verilmiştir. VIII ve IX. yüzyıllarda Abbasi halifelerinin özellikle El-Mansur(9yy) zamanında başlayan tercüme faaliyetleri ile İslam dünyası kozmoloji (evren), astroloji gibi bir çok bilimsel konularla ilgili eserlere sahip olmuştur. Bu eserler genellikle Hint, eski Yunan ve İran kaynaklı kitapların çevirilerinden oluşmuştur. Bu eserlerden biri de İlhanlı veziri ve tarihçi Ata Melik Cüveyni'ye sunulmak üzere, Kazvini'nin (Zekariya b.Muhammed Ebu Yahya) (D.1203 Ö.1283) Acâib'ül Mahlûkat ve Garâib'ül Mevcûdat adlı Arapça yazma eseridir. Eserin Türkçeye çevrilmiş pek çok nüshası vardır. Eser kozmografya, coğrafya ve astroloji gibi bilimsel pek çok farklı konuyu ihtiva eden ansiklopedik özelliğe sahiptir.

Eserin Arapça, Farsça ve Türkçe istinsah edilmiş pek çok nüshası olduğu bilinmektedir. Bu nüshalar bugün yurt içi ve yurt dışında çeşitli kütüphanelerde müze ve koleksiyonlarda yer almaktadır. Bu nüshalardan Türkçe tercümelerinin farklı kişiler tarafından yapıldığı yapılan çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk Türkçe tercümenin Ahmed Bîcan tarafından yapıldığı söylenir. Ancak Ahmed Bîcan'dan önce, yaklaşık bir asır önce de tercüme edilmiştir. Günay Kut bu konuda yaptığı çalışmada yaklaşık olarak 10 farklı Türkçe tercümeden bahseder. Yapılan kütüphane çalışmasında Sururri tercümelerin oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Bildiride Acâib'ül Mahlûkat adlı yazma eserin genel özellikleri tanıtılıp, Türkçe nüshaları ve çeşitli kütüphanelerde yer alan minyatürlü nüshalarından örnekler verilecektir.

Anahtar Kelime: Yazma, Nüsha, Acaib, Mahlûkat

**THE EXAMPLES OF MİNİATURE COPIES OF "ACÂİB'UL MAHLÛKAT AND
GARAİBÛL MEVCUDAT" MANUSCRİPTS**

SUMMARY

The various studies by using observational or scientific methods about the cosmos have been carried out in different cultures and societies throughout the centuries. Especially in Islamic world has had a lot of work on scientific manuscripts such as cosmology (universe), astrology with translation activities especially on the time of al-Mansur (Abbasid caliphs) at the 8-9.century. These works generally consist of translations of Indian, ancient Greek and Iranian books. One of these works is the Arabic manuscript of Acâib'ül Mahlûkat and Garâib'ül Mevcûdat by Kazvini (Zekariya b.Muhammed Abu Yahya) (D.1203 Ö.1283) to be presented to İlhanlı vizier and historian Ata Melik Cüveyni. There are many copies of the manuscript translated into Turkish. This manuscript has an encyclopedic character that includes many scientific subjects such as cosmography, geography and astrology. It is known that there are many copies of the manuscript in Arabic, Persian and Turkish. These copies are now in museums and collections in various libraries in Turkey and abroad.

The Turkish translations of these copies were made by different people. It is said that the first Turkish translation was made by Ahmed Bîcan. However, it was translated before Ahmed Bîcan, about a century ago. And Günay Kut mentions about 10 different Turkish translations in her study on this subject.

In this paper, the general description of the manuscript named *Acâib'ul Mahlûkat* will be introduced. And miniature features will be introduced by giving examples in Turkish copies belong to various libraries.

Key word: Manuscript, Copies, *Acâib*, *Mahlûkat*

GİRİŞ

“Acâib'ul Mahlûkat ve Garâib'ul Mevcudat”, takma adı **Kazvîni** olan Zekeriya b.Muhammed b.Mahmud Ebu Yahya¹ (Rebûlâhir 598 (Ocak1202) / 7 Muharrem 682 (Nisan 1283) tarafından, tarihçi Alâeddin Ata Melik Cüveynî'ye sunulmak üzere yazılmış kozmografya, coğrafya ve mitoloji konulu Arapça bir eserdir.²

Fars asıllı fizik, astronomi, coğrafya ve jeoloji bilgini olan Kazvini Ensâri ve Enesî nisbeleri ile anılır. Bu yüzden de soyunun Enes bin Mâlik'e dayandığı anlaşılmaktadır. Gençlik yıllarında tahsil için Dımaşk'a giden Kazvini ve orada Muhyiddin İbnü'l-Arabî ile tanışır. (630/1233) Musul'da Esîrüddin el-Ebherî'nin öğrencisi olur. 1226-1242 yılları arasında Bağdat'a gider, önce Hille kadılığına, sonra Vâsıt kadılığına tayin edilir. 7 Muharrem 682/7 Nisan 1283 yılında Vâsıt da vefat eder. Cenazesi Bağdat'a götürülerek toprağa verilir.³ Kazvini çalışmalarında Helenistik çağdan intikal eden bilgilerin yanında, kendinden önce hazırlanmış Arap ve İran edebiyatında yer alan eserlerden faydalanmıştır. Örneğin İbn'ül-Esir İzzeddin el Cezeri'nin (Ö.630/1233) *“Tuhfet'ül Acâib ve Turfet'ül Garâib”*⁴ adlı Arapça eseri ile Kazvini'den bir asır önce Muhammed B.Mahmud et-Tusi es –Selmani'nin (H.555 M.1160) yazdığı aynı adı taşıyan eseri buna örnek verilebilir.⁵ Ayrıca Câhiz'in Arapça *“Kitab'ül Hayevan”* adlı eserinden de faydalanmış, Abu'l-Rabi Süleyman el-Multani gibi Afrikayı görmüş kişilerden de bilgiler toplamıştır. Kazvini'nin kitabında verilen Avrupa şehirleri ile ilgili bilgiler, İspanyali İbrahim el-Tartuşî (Ö.M.1085) den sözlü olarak alınmıştır.⁶

Eskiden coğrafya, kozmografya ve seyahatla ilgili kitaplara genellikle *“Acaib'ul Buldan”*, *“Acaib'ul Hint”*, *“Acaib'ul Mahlukat”* ve *“Garaib'ul Mevcudat”* gibi isimler verilirdi. Burada yer alan **“Acaib”** kelimesi, harikalar, görülmemiş duyulmamış garip şeyler, **“Garâib”** kelimesi için de tuhaf şaşılacak şeyler⁷ anlamında kullanılmıştır. Kazvini'nin *Acaib'ul Mahlukat ve Garaib'ul Mevcudat* adlı eseri de bilinmeyen, görülmemiş, farklı konuları ihtiva etmesi açısından bu adı almıştır. Eser dört önsöz, iki bölüm ve bir son sözden oluşur. Dört önsözden ilki *“Acâib”* kelimesinin açıklanması, ikincisi *“mahlûkat”*ın guruplandırılması, üçüncüsü *“garâib”* sözcüğünün anlamları ve dördüncüsü de *“mevcûdat”*ın tanımlanmasıdır. Bu takdimden sonra bölümlere ayrılarak asıl konuya geçilir. Birinci bölümde ulviyat (ay üstü alemi) ile ilgili bilgiler verilir. Bu bilgiler yıldızların varlığı, durumları, şekilleri ve hareketleri ile ilgilidir. **Gezegenler** (*Kamer, Utarit, Zühre, Şems, Merih, Zuhal*), **Sabit yıldızlar** (Küçük ayı, Büyük ayı vb.), **Burçlar** (*Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova, Balık*), **Gök sakinleri** (*Azrail, Mikail, Cebrail ve İsrail*) **Zamanla ilgili kavramlar** (*Gece, gündüz, aylar*) ve **mevsimler** anlatılır.

İkinci bölüm ise Süfliyyat (Ay altı) ile ilgili olup yine bölümlerden oluşur. Bu bölümlerde *“Anasar-ı Erbaa”*⁸ denilen dört unsurdan bahsedilir. Bunlar **Ateş, hava, su ve topraktır**. Bu dört maddenin özelliklerine yer verilir. Daha sonra kâinatla ilgili konulara geçilir. Denizler, adalar, kuyular, madenler, bitkiler, ağaçlar, hayvanlar, insanlar, cinler, devler, kuşlar ve sürüngenler anlatılır. Kitabın son bölümünde ise denizlerin ve karaların acâibinden bahsedilerek adalarda yaşayan halkların mitolojik

¹ Mehmet Bayraktar : İslam'da Bilim Ve Teknoloji Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ank 2000, s.265

² Cevat İzgi : “Kazvini” İslam Ansiklopedisi, , İst. 2002, cilt 25,s. 160
“Türkiye Diyanet Vakfı”

³ Cevat İzgi : “Kazvini” İslam Ansiklopedisi, , İst. 2002, cilt 25,s. 160
“Türkiye Diyanet Vakfı”

⁴ Katip Çelebi ; Keşfül-zunun, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971, Cilt I, s.369

⁵ Katip Çelebi ; A.g.e. Cilt II, s.1127

⁶ M.Streck : “Kazvini” İslam Ansiklopedisi, İst.1967, cilt 6, s. 532

⁷ Ferit Develioğlu : Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi yayınları, s.277

⁸ Bakınız ; Ferit Develioğlu , Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ank.1993, s.33

öykülerine yer verilir.⁹ Günay Kut, “Türk Edebiyatında Acâib’ul Mahlûkat Tercümeleri Üzerine” adlı makalesinde “Acâib’ul Mahlûkat”ın konusunun aslında Yunan edebiyatından geldiğini söyler. Aynı zamanda Aristo’nun ve meşhur coğrafya bilgini Batlamyus’un eserlerinin bir özü verilmeğe çalışıldığını da ifade eder.¹⁰

Eserin Arapça, Farsça ve Türkçe istinsah edilmiş pek çok nüshası bugün yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde, müze ve koleksiyonlarda yer almaktadır. Yapılan araştırmada bu nüshaların bazıları tam çeviri olmakla beraber, bazılarının da özet olduğu görülmüştür. Ayrıca bu nüshaların bazıları minyatürlü bazıları ise minyatürsüzdür. Türkçe nüshaların yer aldığı kütüphanelerde genelde Ahmed Bican ve Sûruri çevirilerini görmekteyiz. Ancak eserin farklı kişiler tarafından tercüme edilmiş istinsah nüshaları da vardır. Ancak yapılan araştırmalarda İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde Acâib’ul Mahlûkat” adlı bir esere rastlanmıştır. Eser Ahmed Bican dan önce, yaklaşık olarak bir asır evvel (M.1365-70) istinsah edilmiş, müellifi de “Ali Bin Abdurrahmandır”.¹¹ Bu nüshanın ilk tercüme olacağı düşünülmektedir.

İkinci tercüme olarak Günay Kut, “İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Adnan Adıvar ve Blochet gibi bilim adamlarının bu eserin mütercimi olarak “Rükneddin Ahmed” i gösterdiklerini ifade eder. Fakat bu bilgiyi doğrulayacak eserin Süleymaniye kütüphanesinde bulunan iki nüshasında da kayıt olmadığını dile getirir. Günay Kut bu eserin Paris nüshasını görmediğini ancak bu nüshada yer alan “Rükneddin” sözcüğünün bir dua cümlesine bağlı olarak “Dinin Rüknu” anlamında kullanıldığını ve bu duanın dönemin padişahına yapıldığını söyler. Eserin I. Mehmet zamanında tercüme edildiğini ve üç nüshası bulunduğunu da ifade eder.¹²

Üçüncü tercüme Yazıcıoğlu Ahmet Bican’nın¹³ kısaltılmış ve serbest olarak yazılmış eseridir. Bu eser Türk edebiyatında çok tutulduğundan dolayı pek çok nüshası bulunmaktadır. Eserin tercüme tarihi H.857/M.1453 dür.¹⁴ Yaklaşık 17 bölümden oluşmaktadır. Dünyanın yaratılışı, gökler, yıldızlar, melekler, günler, aylar, yıllar, denizler, şehirler, madenler, insan, cinler ve hayvanlar anlatılmaktadır. Ancak bu nüsha Kazvini’nin orijinalinden ziyade Farsça tercümelerden yararlanılarak yapılmıştır.¹⁵

Dördüncü tercüme, “Sururi” lakabıyla bilinen Mustafa bin Muslihiddin bin Şaban (1462-1562)¹⁶ tarafından “Kitab-ı Acaib’ül-Mahlûkat ve Garâib’ül-Mevcutat” adı altında yapılmış tercümedir. Saray hocalarından olan Surûri, Şehzade Mustafa’nın da (M.1552) hocası olmuştur. Şehzade Mustafa Mekkeli bir tacirden satın aldığı Kazvini’nin eserini hocasından tercüme etmesini ister. Bunun üzerine Surûri eseri tercüme etmeğe başlar. Surûri eserin ikinci makalesinin tercümesini bitirdiği sırada (H.960/M.1452-53) Şehzade Mustafa’nın babası tarafından öldürülmesi Surûri’yi çok üzer ve eseri yarım bırakır. Bu tercüme daha sonra Rodosizade¹⁷ tarafından tamamlanmıştır. Manisa İl Halk Kütüphanesinde iki, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde dört adet nüshası bulunan “Acâib’ul Mahlûkat ve Garâib’ul Mevcudat” adlı eser Surûri’nin Türkçe minyatürlü istinsah nüshalarıdır. Beşinci tercüme Bosna Kadısı Mevlânâ Gınâi tarafından M.1562 yılında yapılan tercümedir.¹⁸ Altıncı tercüme için Günay Kut H.977 M.1569 tarihli bir nüshadan bahseder. Bunun mütercimi “Eyyüb bin Alidir.” Bu tercümenin bir nüshasının Viyana’da bulunduğunu M. Streck’in İslam Ansiklopedisinde yer alan “Kazvini” adlı makalesinden öğrenildiğini ifade etmiştir. Bu eser “Tezkiret’ül Acaib ve Tercümet’ül-Garaib” adını taşımaktadır.¹⁹

⁹ Günay Kut: “Türk Edebiyatında Acaib’ul Mahlukat Tercümeleri üzerine”, V. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, s.184-185

¹⁰ Günay Kut : A.g.m, 1985, s.184

¹¹ Fr.Taechner : “Osmanlılarda Coğrafya”, Türkiyat Mecmuası II, İst.1926, s.275

¹² Günay Kut : A g m , 1985, s.188

¹³ İstanbul Süleymaniye Kütüphanesinde tespit edilen Ahmed Bican’a ait Türkçe tercümelerin katalog numaraları şunlardır. Hacı Mahmud 5386, Laleli 3722, Saliha Hatun 110, Ali Nihat Tarlan 100, Hüsrev Paşa 431’dir.

¹⁴ Fr. Tachenar : A.g.m , s.276

¹⁵ Günay Kut : A g m , s.190

¹⁶ Hayatı hakkında bakınız: İslam Ansiklopedisi, İst.1970 cilt 11, s.249

¹⁷ Bursalı Mehmed Tahir : Osmanlı Müellifleri , İst.1971, Cilt I, s.315

¹⁸ Katip Çelebi : Keşfül-zunun, Milli eğitim basımevi, İst.1971, cilt2, s.1127-1128

¹⁹ Günay Kut : “Türk Edebiyatında Acaib’ul Mahlukat Tercümeleri Üzerine” V.Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İst.1985, s.191

Yedinci tercüme olarak M.Steck²⁰ ve Günay Kut²¹ makalarında Hüseyin Efendi Bin Muhammed'in H.977 M.1569 yılında tamamladığı tercümeden bahsederler. Kazvini'den tam tercüme olan bu eserin adı "Mirat'ı Acaib'ül mahlukat ve Keşf-ı Garaib'ül mevcudat"tır.²² Sekizinci tercüme M.1699 yılında Hacı İsmail paşanın emri ile Molla Taha bin tarafından yapılmıştır.

Dokuzuncu tercüme ise M.1701 yılında yapılan Rodosizade tercümesidir. Bu tercümenin özelliği ise Surûri'nin M.1552 yılında yarım bıraktığı tercüme tamamlamasıdır.²³ Onuncu tercüme, yine aynı yüzyılda (18.yy) Yusuf bin Mehmed Milevi tarafından yapılan tercümedir. Osmanlı Müelliflerinde²⁴ bu tercümeden bahsedilir.

Söz konusu eserin Türkçe nüshaları olduğu gibi Arapça ve Farsça nüshaları da yurt içi ve yurt dışında çeşitli kütüphanelerde ve koleksiyonlarda rastlamamız mümkündür. Bu nüshalar birbirinden farklılık göstermektedir. Bunların bir kısmı özetlenerek bir kısmı da aynen kopya edilmiştir. Ayrıca değişikliklerin yapıldığı nüshalar olduğu gibi farklı başlık taşıyan nüshalar da bulunmaktadır.

Yapılan araştırmalar sonucunda İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde söz konusu yazmanın çeşitli hattatlar tarafından istinsah edilen minyatürlü bazı Türkçe nüshaların yer aldığı tespit edilmiştir. Bu yazmaların envanter numaraları H.409, R.1662, R.1088, A.3632 dur.

A.3632 envanter numaralı nüshanın tarihi ve istinsah eden kişiye ait kayıt bulunmamaktadır. Eser 25x17-19,5x10 cm ölçülerinde 134 varaktır. Yaklaşık 10,4x6 cm boyutunda 128 adet minyatür vardır. Minyatürler kompozisyon, renk ve işçilik bakımından 16. yüzyıl Türk minyatür sanatının üslup özelliklerini taşımaktadır. Araştırmacılar bu nüshanın Minyatürlerinin Nakkaş Hasan Paşa Atölyesinde yapılmış olabileceğini söylemektedirler.²⁵ (Resim 2,3,4)

H.409 envanter numaralı nüshanın ketebe kaydına göre eser Hafız Şeyh Mehmed Emin Nafiz tarafından H.996 / M.1684 yılında nesih hat ile kopya edilmiştir. Eser 28x18,5 - 19,5x12 cm ölçülerinde 160 varaktır. Yaklaşık 11,5x 7 cm ölçülerinde 146 adet minyatür yer almaktadır. Nüshanın minyatürlerinde titiz bir işçilik yoktur. Özensiz bir üslup ile betimlendiği görülür. (Resim 5,6)

R.1088 envanter numaralı nüshanın ketebe kaydına göre eser Hanyalı İsmail bin Ali Gafurullah tarafından H.1113, M.1701-1702 tarihinde nesih hatla 17 satır olarak istinsah edilmiştir.²⁶ Eser 16x27-18,5x10,5 cm ölçülerinde 160 varaktır. Yaklaşık 10 x 6,5 cm boyutunda 147 adet minyatür yer alır. (Resim 7,8)

R.1662 envanter numaralı nüshanın ketebe kaydına göre eser Murat Bin Halil Es-Santuri Bağdadi tarafından nesih hat ile kopya edilmiştir.²⁷ Eserde istinsah tarihi yoktur. Ancak Ethem Karatay eseri H.1108-M.1696-97 olarak tarihlendirir. Yazma 17x26-11x19 cm boyutlarında 243 varaktan oluşmaktadır. Yaklaşık 10,8x7,8 cm ölçülerinde 53 adet minyatür bulunur. Nüshanın minyatürlerin titiz bir işçilik yoktur. Özensiz bir üslup ile betimlenmiştir.(Resim 9,10)

Aynı zamanda bu nüshalara ek olarak Manisa İl Halk Kütüphanesinin'de iki adet²⁸ daha Sururi'nin Türkçe istinsah nüshaları tespit edilmiştir. Bu yazmalar **3109** ve **5355** numaraları ile kayıt olunmuştur.(Resim 1)

HK 3019 envanter numaralı nüshanın istinsah tarihi yoktur. Ketebe kaydında eserin Sururi tarafından tercüme yarım bıraktığı tarih yani te'lif kaydı yer almaktadır. (Zilkade M.1553). Nüsha 24x14,5-15,6 x 9 cm ölçülerinde 175 varaktır. Nesih hatla 19 satır olarak istinsah edilmiştir. Yaklaşık 9x11 cm ölçülerinde 126 adet minyatür vardır. Minyatürler İran minyatür özellikleri taşımaktadır.

²⁰ M.Steck : A.g.m s. 317

²¹ Günay Kut : A g m s.191

²² Eserin nüshaları için bakınız Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul.

²³ Mehmed Tahir : Osmanlı Müellifleri, İst.1971, cilt I, s.315

²⁴ Mehmed Tahir : A g e, cilt III, s.164

²⁵ Zeren Tanındı : "Nakkaş Hasan Paşa" Sanat dergisi, yıl 3, sayı 6, 1977 s. 114-125

²⁶ Ethem Karatay : A.g.e, cilt I, s.442

²⁷ Ethem Karatay : A.g.e, cilt I, s.441

²⁸ Manisa İl Halk Kütüphanesi 3109 ve 5355 No'lu yazma eserler.

HK 5355 envanter numaralı nüshanın ketebe kaydına göre İsmail bin Ali tarafından H.1112-M.1699 tarihinde nesih hatla 17 satır olarak istinsah edilmiştir. Eser 24x13-18,5x10 cm ölçülerinde 161 varaktır. Yaklaşık 11x9 cm ölçülerinde 135 minyatür yer alır. Minyatürler özensiz ve işçilik bulunmaktadır.

Sururi'nin minyatürlü istinsah nüshalarından yurt dışında da yer aldığını yapılan araştırmalar sonucunda öğrenmekteyiz. Londra British Library (add. 7894) numarada yer alan nüshanın 1.varak b yüzü ve 2.varak a yüzünde eserin 16.yy'da, Kapıcıbaşı Ahmed Ağa için hazırlandığı ve İran'da üretilen "Acaib'ul Mahlûkat" tan tercüme edildiğine dair bilgiye rastlanılmaktadır. Yine Berlin Preussische Staatsbibliothek (Ms.or.quart 1828) numarada yer alan diğer nüsha ise, Hacı Ali Rıza Efendi tarafından H.1270/M.1854 yılında kopya edildiği öğrenilmiştir.²⁹

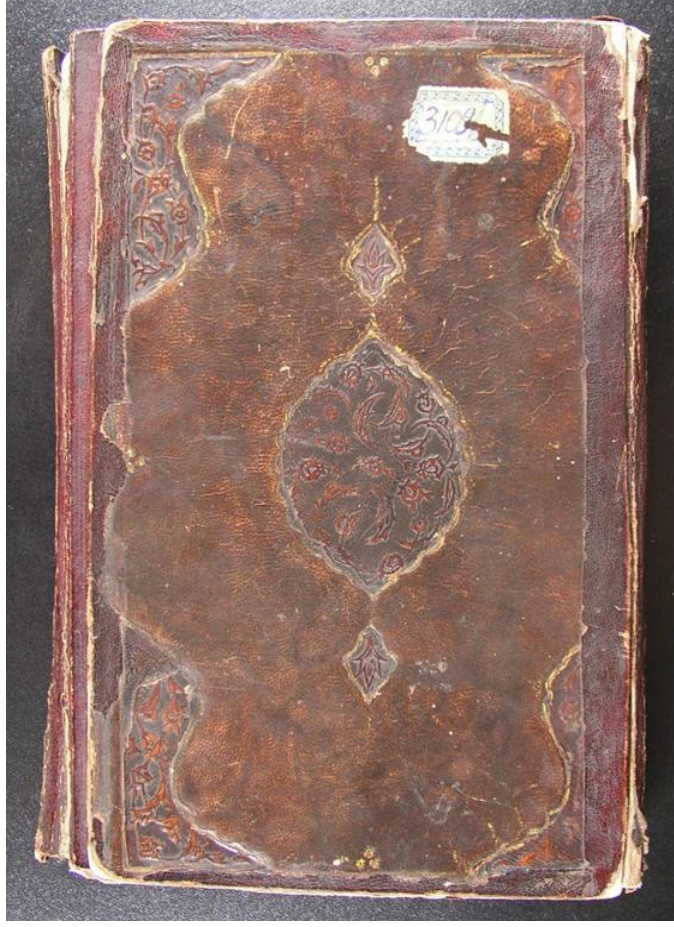
Eserin Cambridge üniversitesi kütüphanesi'nde MS Nn.3.74 envanter numarada kayıtlı H.974 / M.1566 yılına ait Arapça nüshası bulunmaktadır. Eser 35x24-23x13.5 cm ölçülerinde, 244 varak, 17 satır halinde, talik hâtla yazılmıştır. Eserde yaklaşık 215 adet farklı ölçülerde minyatürler yer alır. Minyatürler ince işçilik ve çok renklilikle 16.yüzyıl İran minyatürlerini hatırlatmaktadır.

SONUÇ

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü gibi farklı dönemlere ait Acâib'ul Mahlûkat nüshaları dünyanın pek çok yerinde, çeşitli kütüphanelerde saklanmaktadır. Bazı nüshaları minyatürsüz olduğu gibi bazıları da minyatürlüdür. Minyatürlü nüshaların birinci bölümleri bilimsel nitelikleri ve belli sembolleri olan çizimlerden olduğu minyatürlerden oluşur. Bu sembollerin hemen her nüshada aynı olması, minyatürlerin eserde anlatılan verilere göre yapıldığını göstermektedir. Ayrıca İslam dünyasında astrolojinin gelişmesi, kuralların ve simgelerin belirlenmesi, ya da kaynağı yüzyıllar öncesine dayanan, çeşitli alanlarda kullanılan astrolojik simgelerin belli bir ikonografiyi devam ettirmesi gibi özellikler sanatçıların ortak bir hafıza geliştirmesine sebep olmuştur. Böylece sanatçılar, bilimsel açıdan tek gerçek kabul edilen evren ve dünya ile ilgili betimlemelerde kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koymayarak, var olan simgeleri tekrar etmişlerdir. Sonuç olarak gezegen, yıldız ve burç sembolleri farklı nüshalarda da olsa, birbirine çok benzeyen ve hatta aynı modeli tekrarlayan yaklaşımlarla ortaya konulmuştur.

Ancak Acâib'ul Mahlukat minyatürlerinde evren ve gökyüzü gibi bilimsel nitelik taşımayan, mitolojik ve benzer konularda sanatçıların kendi özgün kompozisyonlarını yarattıkları görülmüştür. Bu kompozisyonlarda bazen doğa elemanları ya da herhangi bir mekan tasvir edilmeksizin, konu odaklı imgeye yer verilirken, bazen de doğa, mekan, ve insan figürlerinden oluşan kalabalık bir sahneye yer verilir. Elbette bu kompozisyonlarda döneminin üslup anlayışı ve sanatçıların birbiri ile olan etkileşimleri gibi faktörler de ön plandadır.

²⁹ Eserin Berlin Berlin Preussische Staatsbibliothek'de tespit edilen dokuz adet nüshası bulunmaktadır. (Ms.or.fol.2562, Ms.or.fol.81,His.or.14649, Ms.or.sprenger 11, Mis.or.fol.318, Ms.or.landberg 406, Petermann 394, His.or.9759, Diez Aquart.133)

Resim 1: Manisa Yazma Eser Kütüphanesi 3109 Env. No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcudat

Resim 2: Topkapı Sarayı Müzesi A.3632 Env. No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâ ib'ul Mevcudat Nüshası
Ünvan Sayfası

Resim 3 : TSM A.3632 Envanter numaralı Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcudat Nûshası (Fekke takım yıldızı (Çanak), Cassi takımyıldızı, Dübb-ü Ekber takım yıldızı (Büyük ayı takımyıldızı), Tinnin takım yıldızı (ejderha-yılan) (varak 26a-27b)

Resim 4: TSM A.3632 Envanter numaralı Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcudat Nûshası (Hâle :Güneş veya ay etrafında parlak halkalar, varak 91 a)

Resim 5: TSM H.409 Env.No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası H.996 / M.1684(İmam Şafî Rıza Yemende bir yaratık görür. Belinden aşağısı kadın , yukarısı bir kadın diğeri erkek iki bedendir.)

Resim 6: TSM H.409 Env. No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası H.996 / M.1684(Şems, Zühre yıldızı)

Resim 7: TSM R.1088 Env.No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası
H.1113, M.1701-1702

Resim 8: TSM R.1088 Env.No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası
H.1113, M.1701-1702(: Akrep, Yay, Başak, Terazi burçları)

Resim 9: TSM R.1662 Env. No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası

Resim 10: TSM R.1662 Env. No'lu Acâib'ul Mahlûkat Garâib'ul Mevcûdat Nûshası H.1113, M.1701-1702(Merkür ve Merih yıldızı)

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ Osman Nuri: Ahmed Bican Acaib'ul Mahlukat, Transkripsiyonlu Metin ve İndex. İstanbul Üniversitesi, Lisans tezi , İstanbul 1974
- BAYRAKTAR Mehmet : İslam'da Bilim Ve Teknoloji Tarihi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ank 2000
- ÇAĞMAN, Filiz- TANINDI, Zeren : İslam Minyatürleri, Ali Rıza Baksan Güzel sanatlar Matbaası A.Ş.1979 İstanbul,Tercüman Sanat ve KültürYayınları 1
- DEVELİOĞLU Ferit : Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi yayınları,
- ETTINGHAUSEN Richard : Arab Painting, Rizzoli International Publications, inc.United States of America 1977
- FEYYAZ, Süleyman: El-Kazvînî, Ege Basım Ltd. Şti., Haziran 2003, Anka Yayınları, Çeviren: Muharrem Tan.
- KATİP ÇELEBİ ; Keşful-zunun, Milli Eğitim Basımevi, İst. 1971, Cilt I-II
- KARATAY Fehmi Ethem : Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, Cilt I, İstanbul 1961 Topkapı Sarayı Müzesi yayınları :11,
- ŞEMSEDDİN Sami : Kamus-i Türki, Enderun kitabevi, İstanbul 1989
- AKGÜN Ömer Faruk : “Sururi”, İslam ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 11, İstanbul 1970, s. 249-250
- İZGİ Cevat : “Kazvini” İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, Cilt 25, Ankara 2002, s.160
- KUT Günay : “Türk Edebiyatında Acaib'ul Mahlukat Tercümelere Üzerine” , V. Milletler Arası Türkoloji Kongresi, İstanbul 23-28 Eylül 1985, “Tebliğler, II. Türk Edebiyatı Cilt I”
- KUT Günay : “Acaib'ul Mahlukat” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Kaya Basım A.Ş. İstanbul 1986, s.16-18
- MOOR Bilha : “al Qazwini's aja'ib al- maklugat and Ghara'ib al-Mevjudat” Manuscripta Orientalia 8, December 2002, cilt: 8, No:4, s. 38-68
- STRECK M: “Kazvini”, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, Cilt 6, 1967
- ŞEŞEN Ramazan : “Osmanlılarda Coğrafya”, OsmanlıAnsiklopedisi,”Bilim”, Cilt:8, Ankara 1999, “Yeni Türkiye Yayınları”
- TAECHNER FR. : “Osmanlılarda Coğrafya”, Türkiyat Mecmuası II, İst.1926, s.276
- TAHİR Mehmed : Osmanlı Müellifleri, İst.1971, cilt I,III s.315

DİN FENOMENOLOJİSİNİN İLK TEZAHÜRLERİNDE İSLAM ALGISI: CORNELIUS
PETRUS TIELE ÖRNEĞİ

Şevket ÖZCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Dinler Tarihi Bilim Dalı

ÖZET

Dinler Tarihi'nin bir disiplin olarak şekillenmesinde hem Hollanda hem de dünya ölçeğinde katkısı bulunan Cornelius Petrus Tiele (1830-1902), çalışmaları ve metodolojik yaklaşımıyla modern dönem Dinler Tarihi'nin kendisine dayandırıldığı Fredrich Max Müller (1823-1900) kadar önemli bir karakter olarak temayüz etmektedir. Çünkü teoloji eğitimi gören bir Protestan papaz olarak yirmi yıl görev yapan ve ardından Leiden Üniversitesi Dinler Tarihi kürsüsünün ilk dinler tarihçisi olan Hollandalı Tiele, ilk defa dinlerin tezahürleri aracılığıyla incelenmesi gerektiğini savunmak ve buna uygun bir metodolojik yaklaşım benimsemek iddiasıyla Din Fenomenolojisi'nin mimarları arasında sayılmaktadır. Tiele'ye göre din organizmaya benzemektedir, evrimsel gelişim süreçlerine tabi olan evrensel bir fenomendir ve dinler tarihçisinin temel görevi bu süreçleri takip etmektir. Bu görüş çerçevesinde *Outlines of the History of Religion: to the Spread of Universal Religions (1877)* adlı eserinde çeşitli dinlerle beraber İslam dinini de inceleyip Yahudilik ile Hıristiyanlığın devamı veya bu dinlerin etkisiyle şekillenen bir din olarak betimlemiştir. Bu şekilde çağdaşları olan Fransız Reinhart Dozy (1820-1883) ve Avusturyalı Aloys Sprenger (1813-1893) gibi oryantalistlerin görüşlerinden yararlanıp dönemde baskın olan geleneksel oryantalist bakış açısını eserine yansıtmaktan öteye geçememiştir. Nitekim (Hz.) Muhammed ile ilgili zalim, intikamcı ve diktatör gibi sıfatları kullanması, evliliklerini ele alış biçimi ve vahiy alışımı bir hastalık olarak değerlendirmesi ve her fırsatta İslamın özelliklerini Hıristiyanlık veya özellikle Yahudiliğe dayandırma çabası bu durumun kanıtı niteliğindedir. Bu yaklaşımıyla Tiele, dinleri tezahürleri aracılığıyla tasvir edip tarafsız bir bakış açısı ortaya koymak yerine oryantalistler tarafından ilham edilen önyargılar ile İslamı ele almış görünmektedir. Bu çalışmada Tiele'nin İslam ile ilgili görüşleri incelenerek, bu görüşlerin oryantalistlerin görüşlerini tekrar etmekten ibaret olduğu, dolayısıyla fenomenolojik bir yaklaşım sergilenmediği ortaya konmaya gayret edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Fenomenolojisi, Cornelius Petrus Tiele, İslam.

THE PERCEPTION OF ISLAM IN THE FIRST MANIFESTATIONS OF
PHENOMENOLOGY OF RELIGION: THE CASE OF CORNELIUS PETRUS TIELE

ABSTRACT

Cornelius Petrus Tiele (1830-1902), who contributed to the formation of the History of Religions as a discipline both in the Netherlands and at the world scale with his works and methodological approach is as important as Fredrich Max Müller (1823-1900), is based on the history of modern religions. The Dutch Tiele who studied theology, served as a Protestant priest for twenty years and then became the first historian of religions at the University of Leiden is considered among the architects of the Phenomenology of Religion for the first time to argue that religions should be examined through its manifestations and to adopt an appropriate methodological approach. According to Tiele, religion is similar to organism, it is a universal phenomenon that is subject to evolutionary developmental processes, and the fundamental task of the historian of religions is to follow these processes. In this context, he examined Islam in addition to various religions and described it as a religion shaped by the continuation of Judaism and Christianity or influenced by these religions in his book *Outlines of the History of Religion: to the Spread of Universal Religions (1877)*. In this way, he could not go beyond the views of orientalists such as French Reinhart Dozy (1820-1883) and Austrian Aloys Sprenger (1813-1893), reflecting the dominant orientalist point of view in his time. As a matter of fact, the fact that he used adjectives such as cruel, vengeful and dictator about Muhammad, the manner of handling his marriages and the reception of revelation as a disease and the effort to base the characteristics of Islam on Christianity or especially Judaism are proof of this situation. With this approach, Tiele seems to have addressed Islam through prejudices inspired by orientalists rather than portraying religions through their manifestations. In this study, Tiele's views on Islam will be examined and it will be tried to show that

these views consist of repeating the views of the orientalists and therefore do not exhibit a phenomenological approach.

Keywords: Phenomenology of Religion, Cornelius Petrus Tiele, Islam.

GİRİŞ

Din insanın varoluşuyla birlikte var olan, hayatına anlam katan ve yaşamını biçimlendiren önemli fenomenlerden birisidir. Bu nedenle insanın kendi dinini bilme ve uygulama isteği ile birlikte başkalarının/ötekilerin dinini bilme, anlama ve anlamlandırma gayretleri oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu gayretler doğrultusunda Müslüman alimlerin de dahil olduğu -hatta ilk dinler tarihçileri olarak kabul edildiği- tarihsel süreç içerisinde pek çok yöntem, yaklaşım ve disiplin kullanılmıştır ve kullanılmaya devam etmektedir. Bu disiplinlerden birisi olma iddiası taşıyan Din Fenomenolojisi - bir yöntem, yaklaşım veya disiplin olup olmadığı ile ilgili tartışmalar bir yana- önyargılardan arındırılmış gözlüklerle ve empati ile inançları/inananları incelemeyi/anlamayı teklif edip barışçıl toplumların teşekkülüne hizmet etmeyi amaçlamaktadır.¹ Bu bağlamda Hollandalı din bilimcisi ve teolog Cornelius Petrus Tiele (1830-1902)'nin ilk defa dinlerin tezahürleri aracılığıyla incelenmesi gerektiğini savunma ve buna uygun bir metodolojik yaklaşım benimseme iddiasıyla hareket etmesini Din Fenomenolojisinin ilk tezahürleri olarak değerlendirmek mümkündür.

Biyografik açıdan bakıldığında Amsterdam üniversitesinde teoloji eğitimi gören Tiele yaklaşık yirmi yıl papazlık görevi (1853-1873) yapmıştır. Bu süre zarfında antik dinlerle ilgilenip Avestaca, Akadca ve eski Mısır dilini öğrenmiştir. 1872'de doktorasını aldığı Leiden üniversitesi teoloji fakültesinin Dinler Tarihi kürsüsüne ilk dinler tarihi hocası sıfatıyla 1887'de atanmış ve 1900'e kadar görevini sürdürmüştür. Alman filolog Max Müller (1823-1900) ile birlikte din biliminin (religionswissenschaft) öncülerinden olan Tiele, dinlerin ana kaynaklarına ve kendi dillerine dayalı olarak incelenmesinin gerekliliğini vurgulayan ilk din bilimcilerinden birisidir. Eski İran, Mezopotomya ve Mısır dinleri üzerine yaptığı çalışmalar felsefi-tarihi yapısıyla Dinler Tarihini uzun bir süre temel özelliği haline gelen bir görünüme sokmuştur.²

Metodolojik açıdan bakıldığında Tiele'nin -kendi döneminin evrimci fikirlerinden etkilendiği- dinin gelişimi konusu üzerinde özellikle durduğu görülmektedir. Dini bir organizmaya benzeten ve kalbin tanrıya yönelik eğilimi şeklinde tanımlayan Tiele, dini yaşamların farklı şekillerde tezahür etse de bunların altında yatan bir birlikteliğin mevcut olduğunu düşünmüştür. Bu anlamda insan zihninin tarihi süreçte geliştiği ve değiştiği gibi dinin de geliştiğini belirtip zihin ve din arasında kurduğu benzerlikle görüşünü temellendirmeye çalışmıştır. Dinler farklı farklı olsa da din düşüncesinin tek olduğunu savunan Tiele dinin formlarının tarihsel süreçteki değişimleri din düşüncesindeki evrimsel gelişmeye ve dinin tezahürlerini kapsamlı ve derinden ele almanın gerekliliğine işaret etmektedir. Bu itibarla tarihi din formlarının tabiat dinlerinden ahlaki dinlere doğru yönelen bir şema içerisinde farklı gelişim aşamalarında yer aldığı ileri süren Tiele için dinler tarihinin görevi dini fenomenleri gelişim yönlerine ve durumlarına göre karşılaştırmak ve kategorileştirmektir. Dolayısıyla dinin formları ile din düşüncesini birbirinden mutlak şekilde ayıran Tiele, din araştırmalarında dini fenomenlerde kendisini açığa vuran dinin kaynağı ve doğası konularına odaklanıp dinin değişen yönlerini incelediği *morfolojik* ve dinin değişmeyen yönlerini incelediği *ontolojik* yönler bağlamında çalışmalar ortaya koymuştur.³

Tiele'nin metodolojisine yönelik değerlendirmelere bakıldığında, İslam ve Din Bilimleri alanında dünyanın önde gelen din bilimcilerinden Hollandalı Jacques Waardenburg (1930-2015), onun dini

1. Din Fenomenolojisinin ortaya çıkışı, gelişimi ve genel özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şevket Özcan, "Din Fenomenolojisinin Paradigmatik Özellikleri", *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2017): 125-146.

2. Jacques Waardenburg, "Tiele, C.P.", *Encyclopedia of Religion* (USA: Macmillan Reference, 2005), 13: 9192; Tiele'nin yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Alıcı, *Dinler Tarihinin Batılı Öncüleri* (İstanbul: İz Yayınları, 2011), 113-115.

3. Waardenburg, "Tiele, C.P.", 9192; Cornelius Petrus Tiele, *Elements of the Science of Religion: Morphological* (Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1898), 30; Tiele'nin ilmi yaşamı hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Alıcı, *Dinler Tarihinin Batılı Öncüleri*, 116-119.

4. Waardenburg, "Tiele, C.P.", 9192.

insanî bir fenomen olarak kabul etmesi, dinin tezahürleri aracılığıyla incelenmesi gerektiği düşüncesi ve bütün dini fenomenleri birleştiren faktör olarak insan zihnini tayin etmesi nedeniyle fenomenolojisinin dinamik ve modern bir karaktere sahip olduğunu belirtmektedir.⁴ Diğer Hollandalı din bilimcisi Arie L. Molendijk (1957-) Tiele'nin “*Dini incelerken inanç nesnelere ilişkin gerçeği bizi ilgilendirmiyor. Bu problemi tartışmaya açık bırakıyoruz. Araştırmamızın nesnesi insanüstünün kendisi değildir ancak din insanüstüne olan inanca dayanır*” görüşünden hareketle onun -Din Fenomenolojisinin en temel yöntemlerinden olan- bir tür epoche (paranteze alma) yöntemi uyguladığını düşünmektedir.⁵ Amerikan din bilimcisi Walter H. Capps (1934-1997) ise dini, tezahürlerinin özellikleri aracılığıyla tasvir etme yaklaşımını kendisine dayandırılan Tiele'nin, din araştırmalarına en önemli katkısının bütün dinlere karşı tarafsız bir bakış açısını ortaya koyma gayreti olduğunu ifade etmektedir.⁶ Tiele'ye yönelik en önemli eleştiri ise öğrencisi Chantepie de la Saussaye (1848-1920) tarafından dile getirildiği şekliyle görüşlerini evrimci anlayışın etkisinde şekillendirdiği yönündedir.⁷

Tiele'nin eserlerine bakıldığında ise Hint, Mısır, Asur dinleri, Zerdüştilik ve Semitik dinlerle birlikte metodolojik konulara yoğunlaştığı görülmektedir. Felemenkçe kaleme aldığı çalışmalarından İngilizce'ye çevrilmiş olanların başlıcaları şunlardır: *The Religion of Zarathustra, 1864* (Zerdüştilik Dini), *Comparative History of the Egyptian and Mesopotamian Religions, 1882* (Mısır ve Mezopotamya Dinleri), *History of Religion in Ancient Times, 1893-1901* (Antik Dönem Din Tarihi), *Outlines of the History of Religion, to the Spread of Universal Religions, 1877* (Evrensel Dinlere Kadar Din Tarihinin Anahatları), *Elements of the Science of Religion (I. Morphological, II. Ontological), 1897-1899* (Din Biliminin Öğeleri). Genel anlamda bahsedilen çalışmalarla ve bunların İngilizce'ye kazandırılmasıyla Tiele'nin dinler tarihçilerine ufuk açtığı ve alanın temel paradigmasını tayin etmede belirleyici rol üstlendiği ifade edilebilir.⁸

Tiele'nin eserleri arasında İslama dair görüşlerinin açıkça görülebildiği en önemli çalışma İslamı ayrı bir bölümde incelediği *Outlines of the History of Religion to the Spread of Universal Religions* adlı kitabı görünmektedir. Tiele, dinin gelişim sürecini konu edindiği çalışmasındaki amacını ve yaklaşımını şu şekilde özetlemektedir: “*Din tarihi özel dinleri açıklamakla (hiyerofani) veya değişim süreçleri ve başkalaşımlarıyla (dinler tarihi) ilgilenmekle yetinmez. Onun amacı genellikle insan ve insanüstü güçlerle ilişkili olarak tanımlanan dinin çağlar boyunca farklı insanlar ve ırklar arasında nasıl geliştiğini ortaya koymaktır.*”⁹ Bu anlayış doğrultusunda Çinlilerde Din, Kuzey Afrika Yerlileri ve Samilerde Din, İndo-Germenlerde Din başlıkları altında din düşüncesini incelemeye çalışıp İslamı Samiler ile ilgili olarak ayrı başlık altında ele almıştır.¹⁰

Bu noktada Tiele'nin kitabında -*Outlines of the History of Religion to the Spread of Universal Religions*- ortaya koyduğu görüşlerden hareketle onun İslam algısını ortaya koymak amacıyla öncelikle görüşlerinin temel kaynaklarının neler olduğuna işaret edilip ardından İslamla ilgili görüşleri çeşitli başlıklar altında incelenmeye çalışılacaktır.

A. TIELE'NİN İSLAM ALGISININ DAYANDIĞI TEMEL KAYNAKLAR

Tiele eserinde incelediği dinlerle ilgili olarak öncelikle bölüm başlarında yararlandığı kaynakları açıklamayı tercih etmiştir. Aynı şekilde İslam ile ilgili görüşlerini şekillendiren kaynakları bölüm başında vermiştir. Bu kaynakların ilk sırasında Alman oryantalist Samuel Fredrich Günther Wahl (1760-1834)'ın Almanca *Der Quran* (1848); Kuran'ın ilk tam İngilizce tercümesini hazırlayan İngiliz

5. Arie L. Molendijk, “Tiele on Religion”, *Numen* 46/3 (1999): 249.

6. Walter H. Capps, *Religious Studies: The Making of a Discipline* (Minneapolis: Augsburg Fortress Press, 1995), 117.

7. James L. Cox, *A Guide to the Phenomenology of Religion, Key Figures, Formative Influences And Subsequent Debates* (London, New York: T&T Clark International, 2006), 107.

8. Bk. Thomas Ryba, “Phenomenology of Religion”, *The Blackwell Companion to the Study of Religion*, ed. Robert A. Segal (Oxford: Blackwell Publishing, 2006), 106-109; Waardenburg, *Classical Approaches to the Study of Religion Aims, Methods and Theories of Research: 2 Bibliography* (Paris: The Hague, 1974), 282-286.

9. Tiele, *Outlines of the History of Religion, to the Spread of Universal Religions*, trans. J. Estlin Carpenter (London: Trübner&Co., Ludgate Hill, 1877), 1-2.

10. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, XIII-XIX.

oryantalist George Sale 1836 (1697-1736)'in *The Koran* (1836); Polonya asıllı oryantalist Biberstein Kasimirski (1808-1887)'in Fransızca *Le Coran* (1840); İngiliz İslam Bilimcisi J.M. Rodwell (1808-1900)'in *The Koran* (1861) adlı kuran tercümelemleri ve bunlardan bazılarının Hollandalı İslam uzmanı Salomon Keyzer (1823-1868)'e ait Felemenkçe çevirileri yer almaktadır. Ayrıca Tiele, bu tercümelemlerle karşılaştırma yapılması için Kuran eleştirisinin üstadı olarak görülen Alman oryantalist Theodor Nöldeke (1836-1930)'nin *Geschichte des Qorans, 1860* (Kuran Tarihi) ve Hollandalı profesör G. K. Niemann (1823-1905)'in *De Koran* (1864) adlı çalışmalarına işaret etmektedir.¹¹

Tiele'nin yararlandığı Kuran çevirilerine yönelik olarak yapılan değerlendirilmelerde XIX. Yüzyıl oryantalistlerinin Kuran'ın vahiy mahsulü olmadığını vurgulayıp ona bir kaynak tayin etme anlayışlarının etkili olduğu ifade edilmektedir. Nitekim misyonerler tarafından kaynak olarak kullanılan bu tercümelemlerde genel olarak İslamın Yahudilik ve Hıristiyanlığın devamı şeklinde nitelendirilmesi, Kuran'ın (Hz.) Muhammed'in kitabı gibi lanse edilmesi ve Yahudi kutsal metinleriyle ilişkisini ortaya koyma çabaları söz konusu algının delilleri olarak görülebilir.¹² En önemlisi ise Tiele'nin bir dini incelerken araştırma konusu edilen dinin dilinin bilinmesi ve bu dil üzerinden ana kaynaklara ulaşılması gerektiğini telkin etmesine rağmen Kuran'ın tercümelemleri (ikinci kaynaktan) hatta tercümesinin tercümelemleri (üçüncü kaynak) üzerinden kullanması kendi metodolojik yaklaşımı açısından bir çelişki ortaya çıkarmaktadır.

Tiele ikinci olarak (Hz.) Muhammed ve İslam konuları üzerine yararlandığı kitaplara yer vermektedir. Bunlar Alman oryantalist Gustav Weil (1808-1889)'in 1843 tarihli *Muhamed der Prophet, sein Leben und seine Lehre*¹³ (Peygamber Muhammed, Hayatı ve Öğretileri) ile 1866 tarihli *Geschichte der islamischen Völker von Mohammed bis zur Zeit des Sultans Selim* (Muhammed'den Sultan Selim'e Müslümanların Tarihi); kendisinden sonraki misyoner ve oryantalistleri eleştirel yaklaşımıyla önemli ölçüde etkileyen İskoçyalı oryantalist William Muir¹⁴ (1819-1905)'in 1858-1861 tarihli *The Life of Mahomet and History of Islam* (İslam Tarihi ve Muhammed'in Hayatı); özellikle hadis geleneğini reddedici yaklaşımıyla tanınan ve Tiele'nin görüşlerini desteklemek için sıklıkla başvurduğu Avusturyalı oryantalist Aloys Sprenger¹⁵ (1813-1893)'in 1861-1865 tarihli *Das Leben und die Lehre des Mohammad* (Muhammed'in Hayatı ve Öğretisi); İslamı ve peygamberini toptan reddetme yaklaşımını esas alan ve yine Tiele'nin görüşlerini desteklemek için sıklıkla başvurduğu Hollandalı oryantalist Reinhart Dozy (1820-1883)'nin 1863 tarihli Felemenkçe *Het Islamisme*¹⁶ ile aynı formattaki 1864 tarihli *De Israeliten te Mekka, van Davids tijd tot in de vijfde eeuw onzer tijdrekening* (Davud Zamanından 5. Yüzyıla Kadar Mekke'deki İsraililer);¹⁷ Niemann (1823-1905)'in 1861 tarihli *Inleiding tot de kennis van den Islam* (İslam Bilgisine Giriş); İslam kültür tarihi uzmanı Avusturyalı oryantalist Alfred Von Kremer¹⁸ (1828-1889)'in özellikle İslam öncesi kültürün İslam üzerindeki

11. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 91-92.

12. Bk. İsmail Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batı'da Kuran ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (1989): 95-136; Esra Gözeler, "Kur'an Âyetlerinin Tarihlendirilmesine Batılı Yaklaşımlar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/1 (2010): 295-326; Abdulhamit Birişik, "Sale, George (1697-1736)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 24-25.

13. (Hz.) Muhammed'in hayatı ve İslamın ilk dönemini ele alan bu kitap, Avrupa'da Arapça kaynaklara dayanarak (Hz.) Muhammed'in hayatını inceleyen ilk eser olarak kabul edilmektedir. Bk. Hilal Görgün, "Weil, Gustav (1808-1889)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43: 154.

14. İbrahim Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerinin Hz. Muhammed Tasavvuru* (Ankara: Nobel Yayınları, 2011), 2.

15. Sprenger'in hadise dair görüşleriyle kendi çağdaşları kadar Müslüman alimler üzerinde de etkisi gözlemlenmiştir. Bk. İlhan Erdem, "Sprenger, Aloys (1813-1893)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37: 421-422.

16. Bu eser aydınlanma refleksiyle Abdullah Cevdet tarafından türkçeye *Tarih-i İslamiyet* (1908) ismiyle çevrilmiş ve büyük bir muhalefetle karşılanmıştır. Bu bağlamda Dozy'nin İslama yönelik eleştirileri ve bunlara verilen cevaplar hakkında bk. İbrahim Hatipoğlu, "Osmanlı Aydınlarınca Dozy'nin Tarih-i İslamiyetine Yöneltilen Tenkitler", *İslam Araştırmaları Dergisi* 3 (1999): 197-213.

17. Molendijk, *The Emergence of the Science of Religion in the Netherlands* (Leiden: Brill, 2005), 61.

18. Kremer'e göre modern İslam hakkında hüküm verebilmek için Arapların kültür tarihinin bütün boyutlarını ele almak gerekmektedir. Çünkü o, devleti ortaya çıkışı, gelişmesi ve çöküşü açısından kendi kanunlarına tâbi ve her açıdan kültüre bağlı sosyolojik bir oluşum şeklinde değerlendirmiştir. Bu görüşleri nedeniyle modern İslam araştırmalarının kurucularından olduğu

etkisine odaklandığı 1868 tarihli *Geschichte der herrschenden Ideen des Islams* (İslamın Baskın Fikirlerinin Tarihi), 1873 tarihli *Culturgeschichtliche Streifzüge auf dem Gebiete des Islams* (İslam Medeniyet Tarihine Katkıları) ve 1875-1877 tarihli *Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen* (Halifelerin Yönetimi Altında Doğu) adlı eserlerdir.¹⁹

Tiele'nin İslam ve (Hz.) Muhammed üzerine başvurduğu kaynakların da Kuran tercümelerinde olduğu gibi geleneksel oryantalist bakış açısına sahip kişilere ait olduğu görülmektedir. Nitekim bu eserlerin İslamı yıpratmak ve (Hz.) Muhammed'in dindeki etkisini ve rolünü yok etmek gibi bir misyonla kaleme alındığı da ifade edilmektedir. Bu doğrultuda bunlar ve benzeri eserlerde, Kuran ve Sünnetin Hıristiyan vahyini tasdik ettiğine, (Hz.) Muhammed'in vahiy almayı epilepsi tarzında bir tür hastalığa düçar olduğuna, zalim, intikamcı ve diktator gibi sıfatların kendisine layık görüldüğüne ve nihayetinde İslam'ın orijinal bir din değil Yahudilik ve Hıristiyanlıktan türeyen bir din olduğuna yönelik pek çok ortak iddianın mevcut olduğunu görmek mümkündür.²⁰ Yine Tiele'nin İbn İshak (ö. 151/768) ve İbn Hişam (ö. 218/833) gibi ilk siyer kaynaklarına Arapça bilmemesi nedeniyle ilk elden ulaşamamış olması da kendisi adına bir handikaba neden olmaktadır. Zira bir taraftan önyargıdan arındırılmış zihinlerle dinleri incelemenin gerekliliğini ifade eden Tiele diğer taraftan yararlandığı kaynaklardaki önyargıların kendisini kuşatmasından -ileride görüleceği üzere- kurtulamamış görünmektedir.

B. TIELE'NİN İSLAM İLE İLGİLİ TEMEL GÖRÜŞLERİ

Tiele'ye göre İslam dini Yahudilik ve Hıristiyanlık ile beraber Semitik evrensel bir dindir. Tiele genel olarak İslamdan *İslamism* olarak bahsetmekte ya da (Hz.) Muhammed'in öğretisi olarak nitelendirmektedir. Bu isimlendirmeler genel anlamda batılı dini araştırmalar geleneğinde dinleri kendi isimlendirmeleriyle değil -ism (izm) ekiyle batının kendisini merkeze alarak şekillendirdiği isimler etrafında kategorileştirme alışkanlığına dayanmaktadır. Kimi zaman bu isimlendirme *Muhammedanism* şeklini de almış ve bilimsel çalışmalarda kullanılmıştır. Günümüzde ise bu kullanımların genel itibarıyla tedavülden kalktığını ve doğru anlamlara ulaşabilmek için kalkması gerektiğini söylemek doğru olsa gerektir. Bu noktada Tiele'nin İslamı bir kaynağa dayandırma, İslamın diğer dinler arasındaki konumu, (Hz.) Muhammed'in vahiy alışı ve Allah ile birlikte ahlaki özellikleri ile ilgili görüşleri çerçevesinde İslam algısının parametreleri ve kaynakları ortaya konmaya gayret edilecektir.

1. İslamı (Hz.) Muhammed Öncesi Dini Hayat Üzerinden Kaynaklandırma Çabası

(Hz.) Muhammed öncesinde Arabistan'ın dini hayatının genel atmosferi Tiele'nin İslamın kaynağına yönelik görüşlerinin temel dayanağıdır. Öncelikle Tiele, İslamdan önce bazı kabilelerin ata dinlerini terk ederek Ebiyonit Hıristiyanlığa veya Yahudiğe geçmiş durumda olduklarını ancak biri milli diğeri çok dogmatik olduğu için Araplar tarafından çekici görülmediklerine işaret etmiştir. Yine de bu dinlerin dini kavramlarda en azından daha ileri seviyede bir değişiklik meydana getirdiğini düşünen Tiele, İslam öncesi şiirlerde Tanrı'nın birliği ve ona olan sorumluluğu derin tarzda vurgulayan bir yapının mevcut olduğunu belirtmiştir. En önemlisi ise Yahudilik ve Hıristiyanlık dışında Hanifler adında bir cemaatin mevcudiyetini ortaya koyup pratik monoteistik doktrinler telkin etmekte olduklarına dikkat çekerek İslamı şekillendirdiğini yani İslamın kaynağı olduğunu ileri sürmüştür.²¹

Bu noktada Tiele, İslamın kaynağına dair görüşünü temellendirmek ve hatta daha ileri boyutlara taşımak amacıyla Sprenger ile Dozy'nin konuyla ilgili görüşlerine müracaat etmiştir. Sprenger'in Yahudilik ve Hıristiyanlık, dünyanın ahlaki yönetimi ve tanrının cezalandırıcılığı ile birlikte vahiy ve tanrının birliği doktrinlerine işlerlik kazandırdığı, dolayısıyla Haniflerin yaygın olarak bu dinlerin etkisi altında kalan bir cemaat olarak görüldüğü görüşüne temas eden Tiele, esas olarak Dozy'nin Hanifleri, Arabistan'a ilk defa Davud zamanında gelen ve daha sonra Babil Kralı Nabukednazzar tarafından mabedin yıkılmasıyla gelmeye devam eden Yahudilerin bakiyeleri olarak nitelendirmesine katıldığını ifade etmektedir. Bu nedenle o, kendi doktrinlerini "İbrahim dini" olarak nitelendiren Haniflerin inancının "İbrahimin İnancı"

belirtilmektedir. Bk. Turgut Akpınar, "Kremer, Alfred Von (1828-1889)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26: 289.

19. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 92; Eserlerin İngilizce çevirileri esas alınarak Türkçeleri verilmiştir.

20. Geleneksel oryantalist yaklaşımının genel özellikleri ve kaynakları hakkında bk. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 1-31.

21. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 92.

değil “Yahudilerin İnancı” olarak görülmesi gerektiğinden yola çıkarak (Hz.) Muhammed’in öğretisinin esasında Yahudilerden türetilmiş olması gerektiği sonucuna varmaktadır.²²

Bu bilgilerden anlaşıldığına göre Tiele İslamın kaynağını Hanifler olarak görmekte ve onların da esasında Yahudiler olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla onun görüşleri açısından Haniflerin kimler olduğu son derece önem arz etmektedir. Ancak o görüşlerinin dayanağı olarak yalnızca Sprenger ve Dozy’yi esas alarak kendi teorisine göre konuları yorumlamaya çalışmaktadır. Bu konularla ilgili araştırmalara bakıldığında Tiele’nin tespitlerinin yapılan yorumlardan yalnızca birisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü Haniflerin -her ne kadar kendilerinden bilgi edinme tecrübeleri mevcut olsa da- Yahudiler ve Hıristiyanlardan ayrı olarak monoteist inanca sahip bireyler için kullanıldığı kanaati ağırlık kazanmaktadır.²³ Diğer taraftan Müslümanlar tarafından Hanifliği (Hz.) İbrahim’in dini²⁴ olarak kabul etmek yaygınlık kazanmış olsa da bunu temellendirmenin oldukça güç olduğu belirtilmektedir. Ancak haniflerin ortak özelliği Arapların hakim dini düşüncesi olan putperestliği reddedip ne olduğunu bilmedikleri (Hz.) İbrahim’in dininin peşine düşmüş olmalarıdır. Bu itibarla hanifliğin Arapların sahip olduğu putperestliğin kendilerini tatmin etmediğini vurgulayıp daha sahil din veya dinlerin peşine düşen insanları ifade etmek için kullanıldığını söylemek mümkündür.²⁵ Bu bağlamda Tiele’nin geleneksel oryantalist yaklaşımı benimseyen oryantalistlerin İslamın orijinallliğini sorgulayıp bir kaynağa dayandırma -özellikle Yahudilik- çabalarını destekleyen bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Nitekim bu yaklaşım özellikle İslam dinini Yahudiliğın bir taklidi veya uzantısı olarak gören Alman Yahudi cemaati mensubu oryantalist Abraham Geiger (1810-1874)’in 1833 tarihli “Was hat Muhammad aus der Judentum aufgenommen? (Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?)” adlı çalışması sayesinde 19. Yüzyılda oldukça popülerlik kazanmış durumdaydı. Tiele’nin yararlandığı kaynaklarda da söz konusu çalışmanın açık etkisi söz konusudur.²⁶

Ayrıca Tiele Arabistan’da Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi yerleşik inançlar dışında halk arasında fetişizm (putpereslik) uygulamalarının aileler ve kişiler tarafından devam ettirildiğini ifade etmiştir. Hatta milli tanrılarına inananlar için bile, tanrının ruhların reisi olduğuna işaret edip fetiş ibadetlerini tanrıya aracılık etmeleri için onlardan yardım istenilmesi olarak betimlemiştir. Ne tapınağa ne de din adamı sınıfına sahip olan tanrıya sığınmak ve yakınlaşmak için olağanüstü durumlarda kurbanlar sunulduğunu vurgulamıştır. Genel olarak kahinler ve falcıların kredilerini kaybettiği bir ortamda dinin büyük bir düşüş yaşadığını ifade etmiştir.²⁷ Bu türden anlatımlarla Arap geleneğinin İslamı şekillendirmediğini vurgulamak isteyen Tiele, Arap paganizmine karşı İslamın karşıtlığını vurgulayıp Yahudilik ile İslamı monoteizm kategorisinde değerlendirmenin -İslamın monoteist anlayışını Yahudiliğe dayandırmanın- altyapısını kurguluyor görünmektedir.

2. (Hz.) Muhammed’in Vahiy Alışı İle İlgili Değerlendirmeleri

Tiele, Yahudiliğe dayalı hanifliğin İslamın kaynağı olduğu düşüncesinden hareketle mevcut hanifliğin sabit bir doktrin, organize edilmiş bir ibadet formu ve ilahi bir yasa içerisinde yürürlüğe konmaya ihtiyaç duyduğu bir süreçte (Hz.) Muhammed tarafından bütün bunların sağlanıp İslamın teşekkül ettiğini ileri sürmüştür.²⁸ (Hz.) Muhammed’in kırk yaşına kadar olan yaşamının normal şartlar altında geçtiğini

22. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 93-94.

23. Bk. Şaban Kuzgun, “Hanif”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 1991), 16: 33-39.

24. Kuran meallerindeki farklılıklarla birlikte Diyanetin Kuran mealinde (Hz.) İbrahim’in hanifliği Ali İmran suresi 67. ayette “İbrahim ne Yahudi idi ne de Hıristiyan. Fakat o, hanif (Allah’ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir müslümandı. Allah’a ortak koşanlardan da değildi” şeklinde bildirilmektedir. Bk. *Kura’n-ı Kerim Meali* (Ankara: DİB yayınları, 2011). Diğer bazı meallerde hanif kelimesine atfen “Allah’ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman”, “kendini Allah’a teslim ederek her türlü bütıldan yüz çevirmiş biri”, “dosdoğru bir müslüman” ve kendini Allah’a teslim ederek her türlü bütıldan yüz çevirmiş bir Müslüman” şeklinde çeviriler mevcuttur.

25. Mehmet Mahfuz Söylemez, “Fil Hadisesinin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme Ahmesilik, Haniflik”, *İslami İlimler Dergisi* 1/2 (2006): 121-129.

26. Bk. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 17; Salime Leyla Gürkan, “Geiger, Abraham (1810-1874)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2016), Ek-1: 471-473.

27. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 93.

28. Benzer şekilde meşhur Amerikan misyoner ve oryantalist Samuel Marinus Zwemer (1867-1952) henoteizm ile monoteizm arasında bir köprü kuran Haniflikten İslama geçiş için yalnızca bir adımın atılmasının yeterli olduğunu belirtip bu

belirtip, onun ilk vahiy alışı hastalıklı bir bünyenin ve ümitsiz yalnızlık içindeki bitmek bilmeyen dini meditasyonların bir sonucu olan vizyon veya vecd hali olarak tanımlamıştır. (Hz.) Muhammed'in ilk vahiy tecrübesinin ona ya akıl hastası ya da tanrının elçisi olduğu inancını vermek arasında iki tercih sunduğunu, onun ikincisini tercih ederek tanrının kendisini en katı monoteist peygamber olarak görevlendirdiğini hissedip bu çağrıyı kabul etmekten geri durmadığını dile getirmiştir.²⁹

Bu bağlamda Tiele tanrının birliğine iman ile birlikte (Hz.) Muhammed'in ilahi misyonuna inanmanın da Müslümanlar için inanmaları gereken iki büyük dogma olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda ona göre tanrı kendi iradesini Âdem, Nuh, İbrahim, Musa ve İsa'nın en seçkin, (Hz.) Muhammed'in en büyük ve sonuncu olduğu binlerce peygamber aracılığıyla bilindir yapmıştır. Kendisini farklı şekillerde açığa vuran tanrı (Hz.) Muhammed'e çoğunlukla Cebrail aracılığıyla vahyetmiştir. Onun kronik hastalığının şiddetli atakları kendisi tarafından ilahi ilhamlar/vahiyler olarak görülmüş ancak bilinci yerine gelene kadar herhangi söylemde bulunmamıştır. İlk başlarda hiç şüphesiz bu ilişkilerin gerçekliğine tam bir samimiyetle inanmıştır. Fakat daha sonra güçlü olduğu dönemlerde vahiyler genellikle onu haklı çıkarması gereken anlarda, bazı dedikoduları bertaraf etmek için ve kesin bir sonuca ulaştırmak için gelmiştir. Onlar sıklıkla birbiriyle çatışmış, ikinci gelen birinciyi ya değiştirme ya da ortadan kaldırmak amacını taşımıştır. Ancak inananlar bunlara daima kayıtsız şartsız inanmış ve itaat etmiştir. Bunların bir kısmı kayda geçirilip bir kısmı hafızalarda saklanırken ölümüne kadar bir araya getirilmemişlerdir. Bu koleksiyon herkes tarafından bir defa onaylandıktan sonra Kuran ismi ortaya çıkmış ve tanrının yaratılmamış kelamı kabul edilip gelenek için büyük bir otorite işlevi görmüştür.³⁰ (Hz.) Muhammed'in vahiy alış sürecini ve dindeki rolünü özetleyen Tiele, vahiy türleri arasında (Hz.) Muhammed'in Kudüs'e yolculuğu ve oradan göğe yükselişi gibi rüyaların da yer aldığını belirtmiştir. Bu noktada (Hz.) Muhammed'in vahiy alışını bir hastalık olarak değerlendiren Tiele hastalığının ne olduğuna yönelik teşhise girişmiştir. Bu nedenle onun hastalığının belirtilerinin epilepsi olarak görülmesine yol açtığını ancak Springer tarafından bu hastalığın "hysteria muscularis" (histeri) olarak teşhis edildiğini vurgulamıştır. Teşhisine göre Cebrail meleğinin onun hayalinin ürünü olduğunu belirtmiştir.³¹

Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere Tiele Kuran'ın Allah kelamı değil (Hz.) Muhammed'in eseri olduğuna yönelik geleneksel oryantalist yaklaşıma göre hareket etmektedir.³² Bu bağlamda Arap tıp tarihi uzmanı da olan Sprenger'in görüşlerini takip etmekten öteye geçememiştir. Nitekim Sprenger (Hz.) Muhammed'in vahiy alma halindeki durumunu anlatan hadislerden yola çıkarak onun özellikle kadınlarda görülen bir tür sinir hastalığı (histeri) taşıdığını iddiasında bulunmuş, bu hastalıkta kendinden geçme durumu olmadığı için de genellikle değerlendirildiği üzere hastalığını epilepsi olarak nitelemenin yanlış olduğunu ileri sürmüştür. Bu minvalde onun sözde hastalığı ile vizyonları arasında ne tür bir ilişki olduğunu açığa çıkarmaya çalışmıştır.³³ Tiele, (Hz.) Muhammed'in vahiy alışını veya peygamberliğini bir hastalık üzerinden açıklamaya çalışıp incelediği dinin hakikatini sorgulamak -dini fenomenleri doğruluk yanlışlık testine tabi tutmak- suretiyle Din Fenomenolojisinin en temel yöntemi olan epoche (paranteze alma) yöntemini ihmal etmektedir. Bu şekilde fenomenolojik bir yakışmandan bahsetmek mümkün değildir. Zira Hollandalı din bilimcisi Kristensen'in "İnanan -herhangi bir din mensubu- daima haklıdır" sloganı hem geçmişte hem de günümüzde Din Fenomenolojisinin temel anlayışını yansıtmaktadır.

3. Allah ile (Hz.) Muhammed'i Ahlaki Açıdan Değerlendirmesi

Metodolojik yaklaşımı açısından dinlerin ahlaki özelliklerine odaklanan -dinleri ahlaka vurgularına göre kategorileştiren- Tiele, İslam bağlamında Allah ile (Hz.) Muhammed'in ahlaki özelliklerine yönelik

adımın (Hz.) Muhammed tarafından atıldığını ileri sürmüştür. Bk. Muhammed Güngör, "Oryantalizmin İslamı'ın Teşekkülüne Etkisi: Smauel Marinus Zwemer Örneği", *Kırkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (2017): 50.

29. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 94.

30. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 100.

31. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 100-101.

32. Bk. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 199-244.

33. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 21; Sprenger'in görüşleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Aloys Sprenger, *The Life of Mohammad, from Original Sources* (Allahabad: Preysbiterian Mission Press, 1851).

değerlendirmelerde bulunmuştur. Yine geleneksel oryantalist yaklaşımdan uzaklaşmadığı gözlemlenmektedir.

Kuran’da güçlü bir antropomorfizm olduğunu ileri süren Tiele’ye göre İslamda tanrı her şeye gücü yeten ve her şeyi bilendir, gazabı korkunçtur, ödüllendirir, zalimce cezalandırır ve kötülere karşı serttir. Bu nedenle herkes onun ateşine girmekten endişe duymaktadır. O, insandan kendisine köle gibi teslim olmasını ister ancak tanrının merhametinden daima emin olunamaz. Böylesi bir tanrı sunumu doğal olarak kayıtsız şartsız kader doktrinine yol açmaktadır ve bu (Hz.) Muhammed tarafından öğretilmiştir. Ancak onun katı monoteizmi kendi sistemine cinleri, şeytanları ve ruhları dahil etmesini engellemiştir.³⁴

Allah’ın özelliklerini semitik dinler bağlamında ortaya koymaya gayret eden Tiele, Muhammed’in tanrısı olarak bahsettiği Allah’ın ortak semitik ahlak idealinden daha yüksek bir standarda sahip olmadığını belirtmektedir. Onun zalim, kindar, kana susamış ve diktatör karakter özelliği taşıdığını ve Yahudi peygamberlerin Yahve imajını zaman zaman yumuşak forma sokma yaklaşımına İslamda daha az rastlanıldığını ifade etmektedir. (Hz.) Muhammed’in kurnazlığından konuşmaktan çok fazla hoşlanmadığını düşünen Tiele, “*Hani kafirler seni tutuklamak veya öldürmek, ya da (Mekke’den) çıkarmak için tuzak kuruyorlardı. Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da tuzak kuruyordu. Allah, tuzak kuranların en hayırlısıdır*”³⁵ şeklindeki ayete işaret edip Allah’ın hileleriyle inanmayanları utandırdığını ileri sürmektedir.³⁶

Tiele, Allah’ın özelliklerini Yahudilik ekseninde ortaya koymaya ve Allah’ı Yahve’den daha katı bir karakter olarak resmetmeye çalışmaktadır. Bununla vurgulamaya çalıştığı (Hz.) Muhammed’in olumsuz ahlaki özelliklerini temellendirmeye çalıştığı düşünülebilir. Ayrıca Din Fenomenolojisinde inananın bakış açısına veya anlam dünyasına odaklanmak esas olduğundan Tiele’nin özellikle Allah’ın hileleri bağlamında sarfettiği sözleriyle bu bağlamdan uzaklaştığı görülmektedir. Çünkü Müslümanlar tarafından Allah kötülerin tuzaklarını boşa çıkarma özelliği nedeniyle “tuzak kuranların en hayırlısı”³⁷ olarak görülmekte ve bu özelliğiyle onların hayatında sığınacakları yegane güç olarak tezahür etmektedir.

Tiele (Hz.) Muhammed’in ahlaki özelliklerini ise savaşları ve evlilikleri bağlamında ortaya koymaktadır. Hicret sonrası Medine yaşamında (Hz.) Muhammed’in etrafında meydana gelen olumlu olayların karakterine yakışmayacak şekilde gerçekleştiğini ifade eden Tiele, çünkü onun muhalefet ve eziyet karşısında üstünlüğü kazandığı için öfke ve hırsıyla hareket eden zalim bir diktatör haline geldiğini ileri sürmüştür.³⁸ Tiele’ye göre Medine’de bir mescid inşa eden (Hz.) Muhammed’in Arapların yerel dininin merkezi olan Mekke’yi kendi dininin büyük mekanı yapma ümidi asla tükenmemiştir. Bu nedenle fanatizm ve siyaset kadar intikam ve yağma isteğinin ilham ettiği kutsal savaşı öğütlemiştir. Bunun sonucunda Mekkelilere karşı yürütülen çeşitli başarılı savaşlardan sonra onlarla yaptığı anlaşmayı ihlal ederek 630’da doğduğu şehri elde etmiştir. Buradaki putları yıkıp kendi doktrinine uygun olarak ibadet etmeye zorlamış ve antik tapınağı dinin ana mabedi haline getirmiştir. Arap kabileler az veya çok basit korkuları nedeniyle Müslüman olmuşlardır ancak onun ölümünden sonra din değiştirenlerin oranındaki genel artış bu durumun ne kadar yüzeysel olduğunu kanıtlamıştır. Yeniden başlayan Mekke döneminde Roma imparatoru ve Pers kralı başta olmak üzere çeşitli hükümdarlara İslama girmelerini telkin eden mektuplar göndermiştir. Küçük ordular sınır dışlarında zaferler kazandıkça daha uzak mesafeleri ele geçirmeyi planlamış ve dini özelemler içerisinde ölmüştür.³⁹

34. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 97-98.

35. El-Enfal 8/30.

36. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 98.

37. Bu ifade (hayrülmakirîn) Allah’ın tuzak kuranların tuzaklarını boşa çıkararak hem tuzağa maruz kalanların olumsuzluklardan kurtulmasına hem de tuzak kurucuların tövbe etmesine yol açmasına işaret etmektedir. Bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), 4: 2395-2397.

38. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 95.

39. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 96-97.

Tiele, (Hz.) Muhammed'in savaşları bağlamında ahlaki özelliklerini ortaya koyarken geleneksel oryantalist yaklaşımın bütün argümanlarını kullanmış görünmektedir. Nitekim (Hz.) Muhammed'in Medine döneminde intikamcı, diktatör ve merhametsiz hale geldiğini ifade etmesi, çeşitli zaferler kazanmak için gösterdiği hırsını, fanatizm ve yağmacılık gibi tutumlar sergilediğini ileri sürmesi bu kapsamdadır. Bunun temelinde Tiele'nin yararlandığı oryantalistlerin misyonerlik faaliyetleriyle bir şekilde ilişkili olmalarının ve buna bağlı olarak İslam dinini Muir'in ifadesiyle "Hıristiyanlığın en büyük hasmı" olarak görmelerinin etkisinin olduğu düşünülmektedir.⁴⁰ Dolayısıyla Tiele'nin savaşların siyasi, sosyal ve askeri şartlarını görmezden gelerek mevcut yanlış yorumları tekrar etmekten öteye geçemediği ifade edilebilir.

Tiele, oryantalistlerin sıklıkla irdelediği (Hz.) Muhammed'in evlilikleri ile ilgili olarak ise onun ilk eşi (Hz.) Hatice'nin ölümünden sonra yeni eşleri eklediği ve bunlara kendi üvey evladının boşadığı karısını da dahil ettiği bir harem kurduğunu ifade etmiştir. Bu hareketin inananlar arasında ortaya çıkardığı dedikodunun böyle davranması gerektiğini telkin eden vahiyle bertaraf edildiğini söyleyen Tiele'ye göre bu durum, ancak basit bir kendini kandırma eylemidir ve kasıtlı bir hilekarlık olarak değerlendirilmelidir.⁴¹ Bu şekilde Tiele (Hz.) Muhammed'in şehvet düşkünü ve üvey evladının eşine göz dikerek evlenen ve eylemini vahiy kılıfıyla meşrulaştıran bir karakter olarak göstermeye çalışan geleneksel oryantalist yaklaşımı takip etmiştir.⁴² Ancak onun bu söylemi kendi fenomenolojik yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde, dinleri bir organizma olarak kabul etmesine -yani dinin tarihi bir fenomen olduğunu da belirtmesine- rağmen organizmanın (İslam) geliştiği tarihi ortamı ihmal etmektedir. Zira (Hz.) Muhammed'in evliliklerini yaşadığı tarihi ortamı dikkate alarak inceleyen çalışmalarda evliliklerini eski Arap geleneklerini aşan sosyal bir devrim olarak nitelendirmek suretiyle daha makul analizlerin yapıldığı görülebilmektedir.⁴³

4. İslamın Diğer Dinler Arasındaki Konumu Üzerine Görüşleri

Dinleri anlamak için karşılaştırma yapmanın gerekliliği üzerinde ısrarla duran Tiele, dinleri belli kategorilere dahil ederek incelemiştir. Bir taraftan kökenleri itibarıyla Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'dan semitik dinler olarak bahsederken diğer taraftan tüm insanlığı muhatap alıp almalarına bakarak Hıristiyanlık, Budizm ve İslam dinlerini evrensel (dünya dinleri) dinler olarak tanımlamıştır.⁴⁴ Dolayısıyla Tiele'nin İslam ve diğer dinlerle ilgili karşılaştırmasını bu kategorileri dikkate alarak anlamak gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak İslamın orijinallliğini sorgulayan Tiele'nin temel görüşünü şu sözleri açıkça ortaya koymaktadır: "*Muhammed hem erdemleri hem de zaafı ile gerçek bir Sami'dir. Onun öğretisi orijinal herhangi bir şeye sahip değildir. Onun öğütlerinin tümü kendinden daha önce ortaya konmuştur ve o bunları Haniflik, Yahudilik ve Doğu Hıristiyanlıktan benimsemiştir. Hatta kendisini ilk başta bir Hanif olarak tanımlamıştır. Peygamberlik daveti fikrini Yahudilerden ödünç almıştır. Onun vizyonları hastalıklı durumunun bir sonucudur. Onun öğretisi yalnızca diğerlerini taklit etmekten ibaret değildir ancak Yahudilerin dininin zihni üzerinde ruhsal yakınlığa sahip olmasının, putlara ibadet etmeye muhalefette ve monoteizmi ilan etmeye yöneltmedeki aşırı baskısının sonucudur.*"⁴⁵

İslamı ahlak açısından değerlendiren Tiele, İslamda tanrının bütün ahlaki değerlerin üstünde olmasının Hıristiyanlık ve Yahudilikten daha aşağı düzeyde olduğunu savunmaktadır. Buna rağmen Arabistan ve diğer doğu ülkelerinde söz konusu dinlerin dejenere olmuş formlarına karşı dini üstünlüğü elinde tutabildiğini belirtmiştir. Her fırsatta kaynağı olarak göstermeye çalıştığı Yahudilik ile İslamı belli noktalarda ayırdığını ifade eden Tiele, bunları İslamın evrensel bir din olması, özel bir ulusun yüklerinden özgür olması ve kolaylıkla iki doktrin -Allah'a ve Peygambere iman- etrafında özetlenebilir olması şeklinde özetlemektedir. Ayrıca ona göre bu doktrinlerle Budizm'in nirvana ve Hıristiyanlığın sevgi kavramları aynı bağlamda değerlendirilebilir. İslam ile diğer dinlerin dünyaya bakışını da

40. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 293.

41. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 96.

42. Bk. Sarıçam v. dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, 311-323.

43. Bk. Montgomery Watt, *Muhammad at Medina* (Oxford: At the Clarendon Press, 1956), 272-289.

44. Tiele, "Religions", *The Encyclopedia Britannica* (Edinburgh: Adam and Charles Black, 1886), 20: 368-369; 44; Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 104.

45. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 102.

karşılaştıran Tiele, Kuran’da dünya hayatının çok az değer ifade ettiği görüşüne sıklıkla yer verildiğini ve geçici bir oyun ile metaforlaştırıldığına işaret edip bu anlayışın Hıristiyanlık ve Budizm ile rekabet edecek nitelikte bir asketizme kapı açtığını ortaya koymaktadır. Ayrıca dünya zevklerinin ve lükslerinin aşağılanması bütün semitik dinlerin özelliği olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁶

Bu noktada Tiele’nin İslamı evrensel dinler arasına konumlandırmasına rağmen onun diğer evrensel dinlerden daha aşağı konumda yer aldığını ortaya koymak istediği ifade edilebilir. Çünkü ona göre Yahudilik ve Hıristiyanlığın yabani bir filizi olan İslam orijinal olmadığından ve Budizm hem ateist hem de fantastik unsurlara çok fazla yer verdiği için ötürü Hıristiyanlık sürekli olarak manevi tapınmayı önceleyen yapısıyla evrensel dinler arasında daha üstün bir konumdadır.⁴⁷ Buna göre Tiele, din kategorizasyonunda Yahudiliği evrensel olmayan dinler kategorisi dışında bırakmak, İslam ve Budizm’i daha aşağı evrensel dinler kategorisine dahil etmek suretiyle Hıristiyanlığın üstünlüğünü ortaya koyma refleksiyle hareket etmektedir. Dolayısıyla o, dinler için üstün-aşağı, iyi-kötü, hak-batıl, gerçek-gerçek dışı gibi kategorileri dışlayan fenomenolojik yaklaşımdan uzak bir tutum sergilemektedir.

SONUÇ

Başkalarının/ötekilerin dini inançlarını öğrenmenin ve anlamlandırmanın geçmişi çok eskilere dayandırılmakla birlikte 19. Yüzyılın sonlarından itibaren dinleri/dindarları önyargısız ve deskriptif tarzda inceleme iddiasıyla ortaya çıkan dinler tarihçileri özellikle dikkat çekici olmuştur. Bunlardan biri olan Tiele, dini fenomenleri önyargılardan arındırılmış zihinlerle ve hakikat iddialarına açık kapı bırakarak dinleri tezahürleri aracılığıyla inceleme teklifiyle Din Fenomenolojisinin mimarları arasında kabul edilmektedir. Bu itibarla onun gelişimci din kavramı bağlamındaki çalışmaları fenomenolojik yaklaşımın ilk tezahürleri olarak değerlendirilmektedir.

Tiele’nin metodolojisinde modern dönem Din Fenomenolojisi çalışmalarında da mevcut olan epoche (paranteze alma) ve deskriptif olma gibi yöntemleri kullanma iddiasının yer aldığı görülmektedir. Bu nedenle Tiele’nin çalışmalarında kendisinden bu yöntemleri açıkça veya zımnen uygulaması beklenmektedir. Ancak İslam özelinde çalışmalarına bakıldığında kendi döneminin oryantalist ruhunun etkisinde İslamı analiz etmek suretiyle fenomenolojik yaklaşımdan oldukça uzak olduğu görülmektedir. Dolayısıyla İslam ile görüşlerinde kaynak olarak kullandığı Dozy, Sprenger ve Muir gibi oryantalistlerin görüşlerini tekrar etmekten öteye geçemediği kolaylıkla söylenebilir. Nitekim gelişimci din anlayışına göre İslam’a Yahudiliğe dayalı Hanifliği kaynak olarak tayin etmesi, (Hz.) Muhammed’in peygamberliğini bir hastalık çerçevesinde açıklama gayreti, Allah ile (Hz.) Muhammed’i hakarete varan bir dille karakterize etmesi ve İslam’ı evrensel bir din olarak kabul etmesine rağmen Hıristiyanlığın dinlerin en tepesinde yer aldığını ileri sürmesi bir fenomenologun/dinler tarihçisinin değil yalnızca bir misyonerin veya geleneksel oryantalist yaklaşımı benimseyen bir oryantalistin yaklaşımı olabilir.

Sonuç olarak Tiele her ne kadar önyargısız olma (fenomenolojik yaklaşım) iddiasıyla olumsuz ve yanlış bir İslam portresi sunsa da bu durum İslamı anlamak ve anlatmak için fenomenolojik yaklaşımın uygulanmaya değer olduğu ve tam anlamıyla uygulanmasına ihtiyaç duyulduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bunun en açık örneğini Türkiye’de Dinler Tarihinin bir disiplin olarak teşekkülünde önemli katkılar sunan Alman din bilimcisi Annemarie Schimmel (1922-2003), Gifford derslerinden oluşan 1994 tarihli *Deciphering the Signs of God: A Phenomenological Approach to Islam* (Tanrı’nın Yeryüzündeki İşaretleri: İslama Görüngübilimsel [Fenomenolojik] Yaklaşım) adlı çalışması ile sunmuştur. Böylelikle Tiele’nin İslam’a yönelik yanlış algısının fenomenolojik yaklaşımı iddia ettiği şekliyle uygulanmamasından kaynaklandığı belirtilebilir.

46. Tiele, *Outlines of the History of Religion*, 102-103.

47. Tiele, “Religions”, 369.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Turgut. “Kremer, Alfred Von (1828-1889)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26: 289. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Alicı, Mustafa. *Dinler Tarihinin Batılı Öncüleri*. İstanbul: İz Yayınları, 2011.
- Birişik, Abdulhamit. “Sale, George (1697-1736)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 24-25. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Capps, Walter H. *Religious Studies: The Making of a Discipline*. Minneapolis: Augsburg Fortress Press, 1995.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Oryantalizm ve Batı’da Kuran ve Kur’an İlimleri Üzerine Araştırmalar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/1 (1989): 95-136.
- Cox, James L. *A Guide to the Phenomenology of Religion, Key Figures, Formative Influences and Subsequent Debates*. London, New York: T&T Clark International, 2006.
- Erdem, İlhan. “Sprenger, Aloys (1813-1893)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37: 421-422. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Görgün, Hilal. “Weil, Gustav (1808-1889)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43: 154. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Gözeler, Esra. “Kur’ân Âyetlerinin Tarihlendirilmesine Batılı Yaklaşımlar”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/1 (2010): 295-326.
- Güngör, Muhammed. “Oryantalizmin İslam’ın Teşekkülüne Etkisi: Smauel Marinus Zwemer Örneği”. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (2017): 45-60.
- Gürkan, Salime Leyla. “Geiger, Abraham (1810-1874)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-1: 471-473. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Hatipoğlu, İbrahim. “Osmanlı Aydınlarınca Dozy’nin Tarih-i İslamiyetine Yöneltilen Tenkitler”. *İslam Araştırmaları Dergisi* 3 (1999): 197-213.
- Komasyon. *Kura’n-ı Kerim Meali*. Ankara: DİB Yayınları, 2011.
- Kuzgun, Şaban. “Hanif”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16: 33-39. İstanbul: TDV Yayınları, 1991),
- Molendijk, Arie L. “Tiele on Religion”. *Numen* 46/3 (1999): 237-268.
- Molendijk, Arie L. *The Emergence of the Science of Religion in the Netherlands*. Leiden: Brill, 2005.
- Ryba, Thomas. “Phenomenology of Religion”. *The Blackwell Companion to the Study of Religion*. ed. Robert A. Segal. Oxford: Blackwell Publishing, 2006.
- Özcan, Şevket. “Din Fenomenolojisinin Paradigmatik Özellikleri”. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 7 (2017): 125-146.
- Sarıçam, İbrahim- Özdemir, Mehmet- Erşahin, Seyfettin. *İngiliz ve Alman Oryantalistlerinin Hz. Muhammed Tasavvuru*. Ankara: Nobel Yayınları, 2011.
- Söylemez, Mehmet Mahfuz. “Fil Hadisesinin Arap Yarımadasındaki Etkileri Üzerine Bir İnceleme Ahmesilik, Haniflik”. *İslami İlimler Dergisi* 1/2 (2006): 121-129.
- Sprenger, Aloys. *The Life of Mohammad, from Original Sources*. Allahabad: Preysbiterian Mission Press, 1851.
- Tiele, Cornelius Petrus. “Religions”, *The Encyclopedia Britannica*. 20: 358-371. Edinburgh: Adam and Charles Black, 1886.
- Tiele, Cornelius Petrus. *Elements of the Science of Religion: Morphological*. Edinburgh: William Blackwood and Sons, 1898).
- Tiele, Cornelius Petrus. *Outlines of the History of Religion, to the Spread of Universal Religions*. trans. J. Estlin Carpenter. London: Trübner&Co., Ludgate Hill, 1877.
- Waardenburg, Jacques. *Classical Approaches to the Study of Religion Aims, Methods and Theories of Research: 2 Bibliography*. Paris: The Hague, 1974.
- Waardenburg, Jacques. “Tiele, C.P.”. *Encyclopedia of Religion*. 13: 9192. USA: Macmillan Reference, 2005.
- Watt, Montgomery. *Muhammad at Medina*. Oxford: At the Clarendon Press, 1956.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.

**BARIŞIN SAĞLANMASINDA EDEBİYATIN ROLÜ
-Ahmedê Hanî Örneği-**

Nesim SÖNMEZ

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Van/Türkiye

ÖZET

Yirmi birinci yüzyıla giren dünyamızda yaşayan biz insanların acilen çözmesi gereken en önemli problemlerin başında savaş ve şiddete yatkın olan zihniyetimizi, düşünce tarzımızı radikal bir biçimde değiştirmek; gerek bireysel gerekse toplumsal bazda hem ulusal hem de uluslararası düzeyde olmak üzere her açıdan sorunların, anlaşmazlıkların ve çatışmaların yıkıcı değil yapıcı ve barışçıl yollarla çözümlenmesini öğrenmemiz ve öğretmemiz lazımdır.

Savaşın zıddı olan barışta; farklı dinlere, dillere, kültürlere, dünya görüşlerine ve yaşam biçimlerine sahip olan insanların ve toplumların, birbirlerine tahammül etmesini öğrenmeleri ve bunu hayatlarına yansıtmaları gerekmektedir. Öte yandan dünya barışı adına fertler ve toplumlar, kendi görev ve sorumluluklarını bilmeleri, diğer insanlara karşı olan ön yargılarından sıyrılmaları gerekmektedir. Bu hususların gerçekleşmesi halinde medeniyetler arasında çatışma değil, farklı dil ve kültürlerin dostça yaşadıkları bir dünyayı inşa etmiş oluruz.

Barışın hâkim olduğu bir dünyanın oluşturulmasında kullanılabilir çok sayıda yol ve yöntem vardır. Bu yollardan biri de edebiyat ve şiir aracılığıyla insanları ve toplumları barışa ikna edebilmektir.

Bu tebliğde edebiyatın, barışın tesisinde oynadığı rol incelendikten sonra Kürt edebiyatının eşsiz şahsiyetlerinden olan Ahmedê Hanî'nin (ö. 1707), barışın sağlanmasında önerdiği yol ve yöntemler irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Barış, Edebiyat, Şiir, Kürt Edebiyatı, Ahmedê Hanî.

**THE ROLE of LITERATURE AT MAKING PEACE
-The Sample of Ahmedê Hanî-**

ABSTRACT

While on the way of 21st century there are many problems to be solved. One of them is our tendency which causes violence and wars in the world. Therefore it is crucial that we change this mentality in a radical way so that we can learn and teach about how to solve the individual and social matters in terms of both national or international areas.

During the peaceful times that is war opposite there are many fortunes providing people and societies that they can live freely their languages, cultures and beliefs. Meanwhile they learn patience and tolerance about each other. Therefore the civilisation culture has got a progressive medium and people know about their responsibilities.

There are many ways and methods to create peace and a peaceful world, which one of them is literature and poem. Because people have an aspect to be affected by literature.

Through this present, Ahmedê Hanî's (d. 1707) vision and advises will be revised by his verses after talking about the role of literature at making peace.

Key Words: War, Peace, Literature, Poem, Kurdish Literature, Ahmedê Hanî

GİRİŞ

İnsanlık tarihi küçük ya da büyük savaşlarla uzun veya kısa süreli barışlarla doludur. İnsanın; evrensel güven, özgürlük, kardeşlik, barış, istek ve duyguları hakkında onlarca kitap yazılmış, şarkı söylenmiş, film çekimi yapılmış ve araştırmalar yapılmıştır. Ancak savaşın dünyamıza ve içerisinde yaşayan insanlara verdiği zararlara engel olmak için oluşturulan ittifaklara, geliştirilen güçlü ordu ve silahlara, nihayet kurulan Birleşmiş Milletler Örgütüne rağmen savaşın o korkunç yüzü insanlık âleminin üzerine kötülük yağdıran kapkara bir bulut gibi kol gezmektedir. Dünyamızın yaşadığı Birinci ve İkinci Dünya Savaşının o yıkıcı yüzünden elde edilen acı derslere rağmen barışın önemi tam olarak anlaşılmamış olacak ki yaşadığımız bu teknoloji çağında dünyayı tamamen yok edebilecek bir üçüncü dünya savaş ihtimali kapımızı çalmaktadır.

Meydana gelen savaşların elbette birçok sebebi vardır. Bu sebeplerin başında insanın kendi ülkesini, egemenliğini, inandığı kutsal değerlerini ve özgürlüğünü koruma ihtiyacı, haksızlığa uğraması gibi birçok bireysel veya toplumsal nedenler gelir. Biraz daha derinlemesine tefekkür edildiğinde savaşın en başta gelen sebebinin insanın kendi bencilliği olduğu görülecektir. Asrımızda bilim ve teknolojinin baş döndüren bir hızla ilerlemesine rağmen insan henüz kendisine dönmemiş ve kendisini keşfedememiş, gerek kendisi ile ve gerek yaşadığı dünyası ile sürekli bir mücadele içindedir. Belki de insanoğlu yaşadığı dünya ile savaşmadan önce kendini tanıma, varmak istediği hedefleri doğru bir şekilde tespit edip anlama şansına ulaşabilse savaşın ne kadar anlamsız bir şey olduğunu, dünyada barışı korumanın ne kadar önemli olduğunu ve kendisine mutluluk veren bir duyguyu daha iyi anlayabilecektir. Böylece bizler ve çocuklarımız barış ve sevginin hâkim olduğu bir dünyada yaşama imkânını bulmuş olacağız. Dünya barışını sağlamanın çeşitli yolları vardır. Bu yol ve yöntemlerle şair ve yazarlar tarafından verilen eserlerle okuyucularını barışa kanalizasyon etmektir. Edebiyat işlevinin toplumsal yaşamda önemli bir rol üstlendiği tartışma götürmez bir gerçektir. İnsanoğlunun yaşadığı çevre ile değişip yeni bir format almasında edebiyatın o mucizevi gücünün etkisi inkâr edilemez bir şekilde büyüktür.

1. BARIŞIN ÖNEMİ

Genel anlamda, barış kelimesi; kaos, kargaşa, şiddet ve düzensizliği ifade eden savaşın aksine, uyumlu ve düzenli bir yapıya, huzurlu ve dingin bir duruma işaret etmektedir. Ancak barış, olgusal ve doğal bir durumu ifade eden savaştan farklı olarak doğal olmayan, yani kendiliğinden ortaya çıkan bir durum olmadığı içindir ki kurulması ve koruyup kollanması gereken bir durumdur. Türk Dil Kurumu'nun Sözlüğünde barış kavramı “*Barışmak, savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh ve uyum*” şeklinde tarif edilmektedir¹. Arapçada barış kelimesi “silm olarak ifade edilmekte ve “*barış, sulh ve İslam Dini*” şeklinde tanımlanmaktadır².

Barış kavramının sözlük anlamına bakıldığında savaşın zıddı yani savaşın yokluğu demektir. En geniş anlamıyla barış, savaşın olmaması ve dünyanın huzur içerisinde olması halidir³. Başka bir ifadeyle barış, toplumsal kargaşaların ve karışıklıkların olmadığı, olumlu anlamda kamusal sükûnetin hâkim olma halidir. Yani devletin güvenliğinin ve toplumsal kuralların, hukuk, gelenek ve kamuoyu tarafından sağlandığı bir düzen demektir.

Bütün ilahi dinlerde insanların haksız yere öldürülmesi en büyük suç ve günahlardan birisi olarak kabul edilmektedir. İslam dinine göre suçsuz yere bir hayata son vermek insanlığın hayatına son vermek gibi algılanır⁴. Hem kadim dinlerin hem de modern kültürlerin bulunduğu ortak noktaların başında insan hayatının kutsallığı ve dokunulmazlığı gelmektedir⁵. Bu nedenle bir insanın hayatına son vermek, ta eski çağlardan beri hem en büyük günah, hem de en büyük suçlardan kabul edilmiştir. Ne var ki dinlerde de, modern kültürlerde de bu kural bazen çiğnenmekte ve birçok acının yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Günümüz dünyasında, meşru müdafaa dışında insan öldürmenin meşru görüldüğü tek alan

¹ Türk Dil Kurumu (1998), *Türkçe Sözlük*, I-II, 9. Baskı, Ankara, I, 221.

² Mecdudin Muhammed b. Yakûb li Firûz Abadî (2008), *Qamûsu'l-Muhît*, (Tahkik: Enes Muhemmed eş-Şamî & Zekeriya Cabir Muhammed), 1. Baskı, Daru'l-Hadis, Kahire, s. 796.

³ Graham Evans, Jeffrey Newnham (2007), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, (çev. H. Ahsen Utku), Gök Kubbe Yayınları, İstanbul, s.74.

⁴ Maide Suresi: 5/32.

⁵ İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde, 3.

olarak neredeyse savaşlar kalmıştır. Birçok yazar ve düşünür, hiçbir savaşın haklı ve geçerli bir sebebi olamayacağını savunmaktadır. Bu görüşü savunan Kant (ö. 1804), meşru savaş iddiasına karşı çıkararak hiçbir savaşın meşru ve haklı olamayacağını söylemektedir. Ona göre savaş, bütün ahlaksızlıkların anasıdır. Ona göre savaş, ancak barışa ulaşmak için bir araç olarak tanımlanabilir.⁶

Hiç kimse doğrudan savaşı savunmaz, hemen hemen herkes savaşların kötü olduğunu söyler, ama büyük bir çoğunluk belirli durumlarda savaşların kaçınılmaz olduğu konusunda hemfikirdir. Sözle olan ifadelerde barış savaşa üstün gelir “Elbette barış iyidir, savaş kötüdür” fikri savunulur ama ne yazık ki barışın gelmesi ve korunması için bu sözler yetmez, barış insanlarda hep özlenen bir düş olarak kalır. Savaşa âmâsız, fakatsız karşı çıkılmadığı ve bazı durumlarda kaçınılmazlığı kabul edildiği için dünyada savaşlar hiç eksik olmuyor. Savaşlar elbette insanlardaki öldürme tutkusundan çıkmamıştır. Savaşların birçok nedenleri vardır, bunların başında da maddi zenginliklerden dolayı çıktığını kimse inkâr edemez. İnsanın hayatından daha kutsal bir şeyin olmadığı tezine ne kadar vurgu yapılırsa yapılsın, bu göz boyamaktan öteye gitmemektedir. Örneğin yaşadığımız bu asırda özellikle Ortadoğu’da demokrasi ya da barış getirme iddiasıyla yapılan savaşların aslında bölgede bulunan ekonomik kaynakları güvence altına almak ve jeopolitik üstünlüğü ele geçirmek kaygılarıyla çıktığı en berrak bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kutsallık atfedilen olgular aslında birer perdeden ibarettir ve gerçek niyetleri örtmek maksadıyla ileri sürülmektedir.

2. EDEBİYATIN BARIŞA KATKISI

Barışı tesis edip korumak bir halkın maddi-manevi gücü için adeta bir sınav niteliğini taşımaktadır. Bu önemli sınavda edebiyatın ve ediplerin halkla sıkı bağları olması gerekmektedir. Çünkü bu bağ, halkı savaşa değil barışa kanalize etme fikrini yaymada, savaşın sebep olduğu maddi-manevi zararları ortaya çıkarıp çözüm yollarını aramada ve daha büyük felaketlerin ortaya çıkmasını önleme de önemli bir araçtır.

Burada “acaba edebiyat bir araç mıdır yoksa amaç mıdır” sorusu akla gelmektedir. Bu soruya edebiyatın sadece kendi içinde bir amacı vardır cevabını verenler olduğu gibi, edebiyatın hayatımızla ilgili olan meselelerde yol gösterici olduğu iddiasını ileri sürerek edebî metni bir ajitasyon metnine indirgeyenler de vardır.

Edebiyatın ne işe yaradığı, faydasının ne olduğu, kimin için ve ne için yapıldığı, bireyci mi yoksa toplumcu mu olması gerektiği gibi işlevlerinden söz edilecekse, bunun gizli kapalı cümlelerle değil şeffaf bir şekilde yapılması gerekir. Bu şeffaflık, bireysel hayatımızda kendimize söyleyegelmişimiz yalanlardan kurtulmak şeklinde olabildiği gibi toplumsal hayattaki sömürü mekanizmalarını ortadan kaldırmakta olabilir.

Edebiyat ve edebiyatçı insanı ve onun hayatını kutsayan bir uğraş alanıdır. Bize göre önemli olmayan bazı durumlar edebiyatçılar açısından çok önemli olabilir ve o durumdan edebi bir metin çıkarabilirler. Edipler bunu yaparlarken tek amaçları yazı yazmadaki maharetlerini göstermek değildir. Bize önemsiz gelen o insanlık hali, onların indinde anlatmaya değer bir konu olarak görülmüş olabilir. Bu bakış açısı bir bakıma insan hayatını kutsama ve ona verilen değerdir. Edipler, edebiyat denilen vasıtayla, hayatımızda yaşadığımız kısa bir anı ya da bazı zamanları zumlayarak yakınlaştırır ve onu anlamaya çalışırlar. Edebiyat, insanın çirkinliklerini, aşağılıklarını, olumsuzluklarını anlatırken dahi insan olmanın gizemli, karanlık yanlarını araştırır; yanıt vermese de sorular sorar. İnsan hayatının kutsanması, aynı zamanda insana ait her şeyin ve dolayısıyla bizzat insan hayatının alınır-satılır bir meta olduğuna ilişkin hâkim zihniyetin karşısında durmak anlamına gelir. İnsan hayatını kutsayan edebiyat böylelikle toplumlara hâkim olan zihniyetin insanî olan her şeyi metaya dönüştüren, şeyleştirici etkisi karşısında büyük bir mücadele vermiş olur.

⁶Teslime Tunç, “Dil ve Edebiyat Öğretiminde Barış Eğitimi: Savaş ve Barış”, *Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi*. 2018/1, pp. 7-17, s. 8.

Edebiyat yapıtları savaşların sebep olduğu afetler konusunda bir farkındalık meydana getirir. Savaşların sonuçları değerlendirildiğinde maalesef ilk önce ölenlerin, yaralananların, yerinden yurdundan edilenlerin istatistikî bilgileri ile ekonomik kayıplar verilir. Ne yazık ki savaşların neticeleri sadece bunlardan ibaret değil. İşte edebiyat; gazetelerin, televizyonların ve istatistikçilerin görmediği başka bir alana da ışık tutar, o da insanların benliklerinde oluşan tahribatlardır. Bunun rakamsal bir değeri yoktur, ancak ifade edilmesi ve anlatılması da hiç de kolay bir iş değildir. Savaşın sebep olduğu yıkım ve tahribatın bu yüzüne medyada değil edebiyat yapıtlarında rastlanılır. Savaşın meydana geldiği dönemlerde bu savaşlara tanıklık edenler hayatlarının hiçe sayıldığını görür ve yaşarlar. Bu psikolojik durum neticesinde kaçınılmaz olarak yoğun bir yalnızlık ve değersizlik duygusuna kapılırlar, yaşama sevinçleri ortadan kalkar. Süren savaşlar insanlarda bir güvensizlik duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Bu türden bir toplumsal hava teneffüs ederek büyüyen çocuklar, belki de çatışmasız, savaşız dönemlere hiç tanık olmadıkları için, kendilerinden büyüklerle, çatışmasız zamanlara tanık olmuş kendilerinden önceki kuşaklarla çok derin bir kuşak farkını yaşar. Birinci ve İkinci dünya savaşlarının sebep oldukları yıkım ve tahribatları anlatan Kemal Tahir'in *Esir Şehrin İnsanları*, Erich Maria Remarque'in *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*, Ernest Hemingway'nin *Çanlar Kimin İçin Çalıyor* vb. romanlara sıkça rastlamak mümkündür. Çocukluklarını savaş dönemlerinde geçirmiş kuşakların hikâyeleri her zaman edebiyatçıları ilgilendirmiştir. Romancı veya şairler, tanık oldukları ya da duyup dinledikleri acıları paylaşmak için eserlerinde savaşların, insanlar da açtığı yaraları büyük bir üstatlıkla işlemişlerdir.

Edebiyat, savaş meydanlarında yaşanan olayları, meydana gelen tahribatları anlatarak barışın yaşadığımız bu dünya için ne kadar önemli olduğunu aktarması ve korunması için kullanılan en önemli araçlardan birisidir. Yaşanabilir bir barışın tesis edilebilmesi için insanların bir birlerinin ırkına, rengine, diline, dinine, mezhebine vb. durumlara hürmet etmeleri gerekir. Yani insanlar eşit olarak yaratılmışlardır, onların iradesinin dışında onlara verilen bazı sıfatlardan dolayı ne gururlanmaları ve ne de suçlanmaları gerekir. Edebiyat bu eşitliği sağlayan bir unsurdur. Okuduğumuz bir romanda ya da bir şiirde kendimize ait bazı unsurlar görür, bütün farklılıklarımızın yanı sıra bizi bir ve eşit kılan yanlar da bulunduğunu fark ederiz. Eşitsizliğin normal ve de olağan sayıldığı, hatta kimi zamanlarda eşitsizliğin insanın varoluşunun doğal bir sonucu olduğunun söylenmesi, bu uğurda yeni savaşların çıkmasından menfaati olanlara, başkalarını kendi yanlarına çekmeleri için uygun bir zihniyet sunar. İşte eşitsizliğin doğallaştırılmasının karşısına edebiyat, başkalarının acılarına okuyucusunu ortak ederek kendini gösterir. Edebiyat eserleri bizi başkalarının acılarıyla yüzleştirir. Birtakım romanları, şiirleri, hikâyeleri okuduğumuzda başkalarının acısını çok derinden duyarız, bir tür ruh göçü yaşar, o edebi metinde anlatılan hayatı kendi hayatımız gibi duyarız. Edebiyat doğrudan olmasa da dolaylı olarak bizi derinden etkiler, duyarlılığımızı değiştirerek farkındalığımızı artırır. Hatta zihniyetimizi de değiştirir ve yeni bir zihniyetin oluşmasına katkıda bulunur. Edebiyat, insanları ve onların zihniyetini değiştirir. Böylece barış, bilinci de başkalarının acılarını, bizden olmayanın, soyumuzdan, solumuzdan olmayanın acısını kendi acımız gibi duyduğumuz da güçlenir. Bazı edebi eserlerden bize kalan en önemli fayda belki de bu duygudur.

3. AHMEDÊ HÂNÎ VE BARIŞ

3.1. Ahmedê Hânî'nin Hayatı

Ahmedê Hânî, 1061/1651-1652 yılında bugünkü Ağrı ilinin Doğubayazıt ilçesinde dünyaya gelmiştir⁷. Ailesi aslen Hakkâri ilinin Çukurca ilçesinin Xana Sêgundan köyünden olup sonraları göç edip Doğubayazıt'a yerleşmiştir⁸. Babasının adı İlyas, annesinin adı ise Gulnigar'dır.

Ahmedê Hânî, klasik şiir geleneğinden hareketle kendisine aşiretinin ismi olan “*Hânî*” mahlasını seçer ve bunu şiirlerinde kullanır. Bazı araştırmacılar da “*Hânî*” isminin onun aşiretinin adı değil de doğduğu köyün adı olduğunu söylemektedirler⁹. Ahmedê Hânî, kendi doğumu ile alakalı olarak Mem û Zin'de geçen bir beyitte şu bilgileri vermektedir:

⁷ Ahmedê Hânî, (2010), *Mem û Zin*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

⁸ Abdullah Yaşın, (2012) *Kürt Filozofu Şeyh Ehmedê Hanî Hazretleri*, Lis Yayınları, (Birinci Baskı), Diyarbakır, s. 31; Mahmut Dündar, (2017), “Ahmed-i Hanî'nin İlmi Kişiliği”, *Türk ve İslam Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Tidsad, Yıl: 4, Sayı: 14, Aralık 2017, s. 222-229, s. 224.

⁹ İzzedin Mustafa Resul, (2007), *Ehmedê Hanî ve Mem û Zin*, (çev.: Kadri Yıldırım), İstanbul, s. 42.

Beytin Kürtçesi

*Lewra ku dema ji geybê fek bû
Tarîxî hezar û şêst û yek bû¹⁰*

Beytin Türkçesi

*Çünkü gaipten koptuğu zaman
Tarih bin altmış bir idi*

Ahmedê Hânî'nin saray kâtipliğini yapmasından da anlaşılıyor ki kendisi bölgenin medreselerinde iyi bir eğitim almıştır¹¹. O dönemde saray kâtibi olmanın en önemli şartlarından birisi de iyi bir eğitim görmüş olmak ve iyi bir yazı yazma melekesine sahip olmaktır. Hânî'nin bu özellikleri kendisinde barındırdığı, saray kâtipliği yapmasından ve telif ettiği eserlerinden anlaşılmaktadır.

Hânî, 1118/1706-1707 yılında doğduğu yer olan Doğubayazıt'ta vefat etmiş ve aynı ilçede bulunan İshak Paşa Sarayı'nın yakınında defnedilmiştir¹².

Klasik Kürt Edebiyatı şairleri arasında yer alan Ahmedê Hânî, bölgede yaşayan Kürt halkının hem dini hem de milli şahsiyetlerinden birisidir. O, kendisine özgü bir fikir dünyasına sahip bir aydındır. Hânî, İslamî ilimlere vakıf biri olarak medrese hocalığını yapmış bir âlimdir. O, aynı zamanda Nakşibendî tarikatının şeyhlerinden biri olmasına rağmen arkasında bu tarikatın geleneğini devam ettirecek bir silsile bırakmış değildir. Ahmedê Hânî, tarikat ve şeyhlikle alakalı görüşlerini, "Nûbihar" adlı eserinde geçen aşağıdaki beyitte şöyle dile getirir:

Beytin Kürtçesi

*Şeyx û softî keramet, îlîm, xwendin hem 'emel
Xilwet e hucre, teriqeta te, şerî'et bê xelet*

Beytin Türkçesi

*Şeyhlik ve sofuluk keramet; ilim, okuma ve amel ile olmalı
Halvet hücreye, tarikat da şerî'ata uygun olmalı*

Hânî, şeyhlik ve sofuluğun doğuştan gelen bir meziyet olmadığını vurgulayarak, bunun ilim ve amel ile kazanıldığının altını çizmektedir. Dolayısıyla mesleğinin ilim ve irfan olduğunu dile getirmektedir.

Ahmedê Hânî, hem bir müderris, filozof, mutasavvıf, sosyolog hem de bir edebiyatçı kimliği ile karşımıza çıkmaktadır. O, yaşadığı dönemi ve toplumu sosyolojik açıdan tahlil etmiş, sıkıntılarını tespit edip çözüm yollarını da göstermiş münevver bir şahsiyettir.

Eserleri yüzyıllardır Kürt medreselerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır. O, eserlerini içinde yaşadığı toplumun dili ile yani Kürtçe'nin Kurmanci lehçesiyle yazmıştır. Kendi döneminde revaçta olan Arapça ve Farsça'nın aksine toplumunun konuştuğu dille yazması onun Kur'an-ı Kerim'i anlama ve anlatma konusundaki çabasını göstermektedir. Nitekim onun bu tavrı "(Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik."¹³ () ayetiyle birebir örtüşmektedir.

Ahmedê Hânî, yazdığı eserlerin halk tarafından anlaşılması ve okunmasını istemiş dolayısıyla içinden çıktığı toplumun dilini kullanmıştır. Müellif, vefat ederken arkasında aşağıda zikredeceğimiz şu eserleri bırakmıştır:

3.2. Ahmedê Hânî'nin Eserleri

Ahmedê Hânî'nin günümüze ulaşan dört eseri bulunmaktadır. Bunlar Nûbihara Piçûkan, 'Eqideya İmanê, Divan ve Mem û Zin'dir. Bu eserleri kısaca tanıtalım.

3.2.1. Nûbihara Piçûkan

¹⁰ Ahmedê Hânî, (2010), s. 214.

¹¹ Kadri Yıldırım, (2011) *Ehmedê Hani'nin Fikir Dünyası*, Ağrı Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, (Birinci Baskı), Ağrı, s. 23.

¹² Reşit Fendi, (2008), *el-Fikru'l-Kavmiyyu Beyne Hânî ve Hacı Kadır el-Koyî* (Dirasetun Nakdiyyetun), (Dördüncü Baskı), Duhok, s. 35.

¹³ İbrahim Sûresi, 14/4.

Nûbihara Piçûkan, Hânî'nin 1683 tarihinde manzum şekilde telif ettiği ve “çocukların ilkbaharı” anlamına gelen Arapça-Kürtçe bir sözlüktür. Hânî, bu eseri telif etmesindeki amacının Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenen talebelerin sarf ve nahiv¹⁴ derslerine başlarken zorluk çekmemeleri için yardımcı bir kaynak olduğunu ifade etmektedir¹⁵. Nûbihara Piçûkan, 14 bölümden oluşmakta ve her bölümün başında nasihatname türünden öğrenmenin ve dürüst olmanın yararları, hocaların vazifeleri, sabırlı ve mücadeleci olmak, bildiklerini pratik hayatta uygulamak... vb. konularla ilgili vecizeleri bulunmaktadır. Hânî, yaklaşık olarak 220 beyitten oluşan bu eseriyle, talebelerin anadilleri olan Kürtçe ile daha kolay Arapça öğrenmelerini amaçlamıştır. Bunun için günlük dilde kullanılan ortalama 1000 Kürtçe kelimenin Arapça karşılıklarına yer vermiştir¹⁶. Nûbihara Piçûkan'dan örnek bir beyit aşağıda verilmiştir:

Beytin Kürtçesi

*Îbnî kur e, bintî keç e, sihrî xezûr e, mam î 'em e
'Emmet met e, 'îmamet şaş, ceddî çî ye? Xwe pîreda¹⁷*

Beytin Türkçesi

*Kur erkek, keç kız, xezûr kayınpeder, amca mamdır
Met haladır, şaş sarıktır, anneanne nedir? O da pîredadır.*

3.2.2. Eqideya İmanê

Nûbihar adlı Kürtçe-Arapça manzum sözlük ile talebeleri, anadillerinin kelime ve terimleriyle tanıştıran Ahmedê Hânî, ikinci merhale olarak da “Eqideya İmanê” adlı eseriyle, onların ihtiyaç duyduğu temel akaid bilgilerini, yine anadilleriyle öğretmeyi hedeflemiştir. Eqideya İmanê, Hânî'nin 1687 yılında yazdığı ve 70 beyitten oluşan, iman ve akaid esaslarını Sünni-Eş'ari İslam anlayışı çerçevesinde ele alan Kürtçe manzum bir eserdir¹⁸. Eqideya İmanê; tevhid, Allah'ın sıfatları, kader ve hür irade, İslam mezhepleri vb. bölümlerden oluşmaktadır¹⁹.

Ahmedê Hânî, bu eseriyle İslam dininin temel prensip ve kaidelerini izah etmenin yanında, Kürt dilini de geliştirdi ve onu din eğitiminde kullanılabilecek bir formata dönüştürdü. Ayrıca dini konuların sadece Arapça ile yazmanın şart olmadığını, her milletin anadili ile dolayısıyla Kürtçe ile de yazılabileceğine insanları ikna ederek onlara bunun herhangi bir günah ya da kusur olmadığını göstermiştir²⁰. Aşağıda Eqîda İmanê'de geçen bir beyit verilmiştir.

Beytin Kürtçesi

*Xweşî, şîn û zanîn û vîn û kalam
Bihîstîn digel dîtin e bûn temam²¹*

Beytin Türkçesi

*Hayat, kudret, ilim, irade, kalam
Semi ' ve basar ile beraber oldu tamam*

3.2.3. Divan

Ahmedê Hânî, hayatta iken şiirlerini bir divanda toplamış değildir. Divan, Hânî'nin vefatından sonra şiirlerinin derlenerek bir araya getirilmesi neticesinde oluşmuştur. Şiirlerinin farklı zaman ve mekânlarda derlenip toplanması, çeşitli zamanlarda basılan Hânî'nin divanındaki şiirlerin sayılarında farklılıklar ortaya çıkarmıştır. 1860-1885 tarihleri arasında Erzurum'da Rus konsolosluğu olarak vazife yapan Aleksander Jaba (1801-1894) ile Mela Mehmûdê Bazîdî (1799-1867)'nin beraber derledikleri Kürt edebiyatı çalışmalarının Jaba tarafından arşive dâhil edilen Petersburg Genel Halk

¹⁴ Sarf, Arapçada kelime yapılarını ve kelimelerde oluşan harf değişikliklerini inceleyen ilim dalına verilen isimdir. Nahiv ise Arapçada kelimelerin cümle içerisindeki görevlerini ve cümle yapılarını inceleyen ilim dalına verilen isimdir.

¹⁵ Ahmedê Hânî, (1992), Nûbar, Latin Alfabetesine Çeviren, Zeynelabidin Zınar, Fırat Yayınları İstanbul, s. 8.

¹⁶ Ahmedê Hânî, (1992), s. 7-14.

¹⁷ Ahmedê Hânî, (1992), s. 7.

¹⁸ İbrahim S. Işık, (2013), A'dan Z'ye Kürtler Kişiler-Kavramlar-Kurumlar, Nûbihar Yayınları, (İkinci Baskı), İstanbul, s. 206.

¹⁹ Ahmedê Hânî, (2008), Eqideya İmanê, (Analiz ve Şerh: Kadri Yıldırım), Avesta Yayınları, İstanbul.

²⁰ Ferhat Şakeli, (1992), Kurdish Nationalism in Mam û Zi, (Çev.: Ş. Süer), Doz Yayınları, (İkinci Baskı), İstanbul, s. 35-36.

²¹ Ahmedê Hânî, (2008), s. 218.

Kütüphanesindeki orijinal el yazmaları arasında Hânî'nin 25 adet şiiri de bulunmaktadır²². Bu şiirlerin dışında da çeşitli araştırmacılar tarafından bazı şiirleri tespit edilmiş ve değişik zamanlarda basılmıştır. Divan'da gazel, kaside, mülemmâ, mustezât... vb. nazım şekilleri yer almaktadır. Divan'da genel olarak tasavvuf, sosyal, siyasal, kelamî ve felsefî konular ile mecaz ve gerçek aşk, bitki ve hayvanlar âlemi, müzik vb. sahalara ait kavram ve terimler kullanılmıştır. Aşağıda Hânî'nin divanında yer alan ve dört dile; Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe yazılmış "mülemmâ"²³ türünden bir dörtlülüğü örnek olarak verilmiştir.

Mulemmâ'nın Kürtçesi

*Leyse fî qelbî sîwake ya hebîbî kulle hal
Her demem xem hem demem şod der fîraquet mah û sal
Ger benîm kanim dilersen çokden olmışdır helal
Mest û serxoş im ji 'eşqê min neman 'eql û kemal²⁴*

Mulemmâ'nın Türkçesi

*Ey Sevgilim! Senin aşkın ile geçti ömrümden bütün anlar
Senin ayrılığına geçen ay ve yıllarda yoldaşım oldu acılar
Eğer dileğin kanım ise o kan çoktan beridir sana olmuş helal
Aşk elinden sarhoş ve mestim, kalmadı bende akıl ve kemal*

3.2.4. Mem û Zîn

Ahmedê Hânî'nin Mem û Zîn adlı eseri; sosyal, siyasal, dinî, kültürel, felsefî ve tasavvufî düşüncelerin bir bileşkesini oluşturan 2659 beyitlik bir eserdir²⁵. Hânî, Mem û Zîn adlı mesnevisini 1690 yılında yani 40 yaşında iken yazmaya başlamış ve 1695 yılında da bitirmiştir. Bu bilgileri kendisi, Mem û Zîn'de geçen bir beyitte şöyle vermektedir:

Beytin Kürtçesi

*Xeţtê te ye sernivîşt û sermeşq
Sih sal e xeţtê xeţa diket meşq*

Beytin Türkçesi

*Ona yazı yazmayı öğreten yazı senin yazındır
O otuz yıldır yanlış yazılar yazmaktadır²⁶*

Eser, arûz vezninin "Mef'ûlü Mefa'ilün Fe'ûlün" kalıbıyla yazılmış ve tamamı 60 bölümden oluşan bir mesnevidir. Bölümlerin beyit sıralanışı şöyledir: Besmele ve tevhid (1-36. beyitler), münacaat (37-93. beyitler), na't (94-160. beyitler), mi'raciyye (161-188. beyitler), sebep-i telif (189-361. beyitler). 362. beyitten itibaren Mem ile Zîn'in hikâyesi anlatılmaya başlanmakta ve 2600. beyite kadar devam etmektedir. Bu bölüm toplam 52 kısımdan oluşmaktadır. Mesnevinin hatime bölümü olan 60. bölüm ise 59 beyit olup, bu bölümde dua ile beraber hikâyeden alınması gereken dersler yer almaktadır.

Hikâyenin konusuna gelince, Botan²⁷ Beyi olan Mîr Zeyneddin'in Sîti ve Zîn adında iki kızı vardır. Sîti, Tacdîn ile evlenerek muradına erer. Zîn ise Mem adında bir gence âşık olur, Zîn'in bu aşkından Mîr bir şekilde haberdar olur. Mîr'in yanında çalışan Beko (Bekir) adında bir şahıs Mîr'in kızını, Mem'e vermemesi yönünde onu ikna eder ve bu şekilde iki aşığın kavuşmasına engel olur. Mem, zindana atılır bir süre orada kalır, bu kalış esnasında ruhu olgunluğa erişir, mecazî aşk merhalesinden ilahî aşk

²² Kadri Yıldırım, (2011) Ehmedê Xanî'nin Fikir Dünyası, Ağrı Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, (Birinci Baskı), Ağrı, s. 37.

²³ Mülemmâ: Sözlükte "renk renk, alacalı olan" anlamındaki mülemmâ kelimesi terim olarak özellikle Fars, Kürt ve Türk edebiyatlarında Arapça, Farsça, Türkçe ve Kürtçe olarak söylenmiş beyit ve mısralardan oluşan şiirlere denir. Bu türden şiirler yazmaya telmi' denir. Şairlerin farklı dille şiir söyleyebildiklerini ortaya koymak ve sanat göstermek için yazdıkları bu tür manzumeler zamanla usta şairlerce de itibar görmüştür. Mülemmâ da, mısralardan biri Kürtçe yazılmış ise, diğeri genellikle Türkçe, Arapça veya Farsça olarak yazılır. (Geniş bilgi için bkz: Kurtuluş, Pala, DİA, 2006, 539)

²⁴ Abdurrahman Durre, (2002), Şerha Dîwana Ehmedê Xanî, Felsefe û Jiyana Wî, Avesta Yayınları, (Birinci Baskı), İstanbul, s. 126.

Dündar, M., (2017), "Ahmed

²⁵ Mem û Zîn'deki beyit sayıları, eseri derleyen ve çeviren araştırmacılar tarafından değişiklik göstermektedir. Bizim verdiğimiz beyit sayısı Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından basılan nüshada verilen sayıdır. Kadri Yıldırım ve Abdullah Yaşın 2656, İbrahim S. Işık 2633, M. Said Ramazan el-Buti ve Selim Temo ise beyit sayısını 2657 olarak vermektedirler.

²⁶ Ahmedê Hânî, (2010), s. 214.

²⁷ Bugünkü Şırnak iline bağlı Cizre ilçesi ve çevresi.

merhalesine ulaşır ve ruhunu teslim eder. Mem'in ölüm haberini alan Zîn koşup onun mezarına kapanır, o da orada ölür ve Mem'in mezarının yanı başına defnedilir. Bu arada Beko, Tacdin tarafından öldürülür ve birbirlerine kavuşamayan bu iki aşğın ayaklarının dibine gömülür. Mem ile Zîn cennette birbirlerine kavuşur; Beko da cennette onların kaldığı köşkün bekçisi olur²⁸.

Ahmedê Hânî, bu eseri telif etmesindeki birinci amacı bir aşk hikâyesini anlatmak değildir. O, bu hikâye ile insan ruhunun arınmasını ve yücelmesini amaçlamıştır²⁹. Nitekim aşağıda verilen beyitlerde ve diğer başka beyitlerde bu olgu görülmektedir.

Beytin Kürtçesi

*Ez naçîme hedreta çu mîran
Ez nabime bendeyê esîran³⁰*

Beytin Türkçesi

*Hiçbir beyin huzuruna gitmem ben
Esirlerin kölesi olmam ben*

Beytin Kürtçesi

*Şerha xemê dil bi kim fesane
Zînê û Memê bikim behane³¹*

Beytin Türkçesi

*Gönüldeki derdin şerhini efsane edeyim
Zîn ve Mem'i bahane ederek*

Beytin Kürtçesi

*Nexmê we ji perdeyê derînim
Zînê û Memê ji nû vejînim³²*

Beytin Türkçesi

*Perdeden öyle nağmeler çıkarayım ki
Zîn ve Mem'i yeniden diriltayım*

Hânî mahlasını ilk olarak eserinin birinci kısmının son beyti olan 36. beytinde son olarak da eserinin son kısmının 2645. beytinde şöyle zikretmektedir:

Beytin Kürtçesi

*Xanî ku nehin bi qelbê zakir
Barî bide wî zibanê şakir³³*

Beytin Türkçesi

*Hânî eğer seni gönülden anmıyorsa
Allah'ım ona şükredici dil ver*

Beytin Kürtçesi

*Ya Reb tu dizanî Xanîyê jar
Teşbîhê bi xameya girîftar³⁴*

Beytin Türkçesi

*Allah'ım biliyorsun ki zavallı Hânî de
Kalem gibi tutsaktır*

4. AHMEDÊ HÂNÎ'NİN BARIŞ İLE ALAKALI GÖRÜŞLERİ

Klasik Kürt edebiyatına baktığımızda genel olarak işlenen konular aşk ve tasavvufi konulardır. Bu sahada yetişen şair ve edipler eğitimlerini medreselerden aldıklarından eserlerinde işledikleri konuların başında ilahi aşk ve tasavvufi konulardır. Ahmedê Hanî de 17. Yüzyılda yaşamış, klasik Kürt edebiyatına eşsiz eserler kazandıran âlim, mütefekkir ve şairlerden biridir. O genel manada mensubu olduğu halkın masumiyetini dile getirmiş ve onlarla beraber yaşayan halkların kendilerine yaptıkları haksızlıkları edebi bir üslupla şiirlerinde dile getirmiştir. Hanî, yazmış olduğu şiirlerde Kürtlerin vefakâr ve cefakâr özelliklerini dile getirip, onların haksızlıklara uğramalarına rağmen hiç kimsenin hak ve hukukunu çiğnemediklerini, gerektiği durumlarda başkalarının haklarını korumak uğruna sahip oldukları mal ve mülklerini hiç düşünmeden feda ettiklerini söylemektedir.

Ahmedê Hanî'nin Mem û Zîn adlı mesnevisinden aldığımız aşağıdaki beyitte Kürtlerin ne kadar mert olduklarını ve bulunduğu ortamda sulh ve selametın sağlanıp kötülüklerin giderilmesi babından dünya metarı anlamında nelerini feda edebileceklerini göstermesi açısından önemlidir. Beyitte hikâyenin kahramanı olan Mem ile Zîn'in buluştuğunu duyan ve kötülüğün sembolize eden Beko'nun bu olayı

²⁸ Ahmedê Hânî, (2010), s. 32-210.

²⁹ Ahmed-ê Hanî'nin hayatı ve eserleri ile alakalı bilgiler için bkz.: Nesim Sönmez (2018), Şeyh Ahmed-i Hânî'nin Mem û Zîn Mesnevisinde Ayetlerden İktibaslar (I-İv Bölüm), *Turkish Studies*, Volume 13/20, Summer 2018, pp: 665-686

³⁰ Ahmedê Hânî, (2010), s. 180.

³¹ Ahmedê Hânî, (2010), s. 29.

³² Ahmedê Hânî, (2010), s. 29.

³³ Ahmedê Hânî, (2010), s. 6.

³⁴ Ahmedê Hânî, (2010), s. 214.

Mir'e haber vermesi neticesinde olası muhtemel olayları önlemek için Mem'in candostu olan Tacdin, gidip evini yakarak Mir'i bu olayla oyalayıp Mem ile Zin'i oldukları bölgeden uzaklaştırarak onların zarar görmelerini önleyerek yaşadıkları Cizre de barışın bozulmadan devam etmesini sağlayarak olası bir savaşın çıkmasına mani olmuştur. Hanî, sahneyi şöyle gözlerimizde canlandırmaktadır.

Beytin Kürtçesi

*Xel ved' kujit agirî bi avê
Ez dê vekujim bi agir avê³⁵*

Beytin Türkçesi

*Başkası ateşi suyla söndürür
Ben ise ateşle suyu söndüreceğim.*

Aşağıda geçen her iki beyitte de Hanî, barışı sağlamak ve yaşanabilir huzurlu bir ortamı sağlamak için fedakârlıkta bulunulması gerektiğini ve bunu yaparken de kendisine tahammül ettiklerimiz kimlerdir, biz bunu niye yapıyoruz, fedakârlıkta bulunmanın bir anlamı var mı vb. soruları sormadan yapılması gerekenin yapılmasını istemektedir.

Beytin Kürtçesi

*Qurban bide qet mebêje kîn ne
Bêkêr e bira eger bi kîn e³⁶*

Beytin Türkçesi

*Kurban et de hiç deme "kimlerdir?"
İster faydalı olsun ister beceriksiz, kardeşim!*

Beytin Kürtçesi

*Yarê te ji bo te ra bira ye
Hem çav e ji bo te hem çira ye³⁷*

Beytin Türkçesi

*Senin dostun senin için kardeşdir
Hem gözdür senin için, hem çıradır*

Şu beyitlerde de aşkın, sevginin, muhabbetin ve dostluğun fedakârlık gerektirdiğini, bu konuda ikiyüzlülüğün ve boş lafların bir anlamı olmadığını ifade ederek, dostluğun kolay bir iş olmadığını ve dostluktan maksadın vefa olduğunu söylemektedir. Şayet vefalı olunamayacaksa, ahde vefa olmayacaksa böyle bir yola girilmemesi gerektiğini, çünkü barış ve kardeşlik yolunun dikenlerle dolu olduğunu, bu uğurda ancak cevr ü cefaya tahammül edebilenlerin katlanabileceğini söylemektedir.

Beytin Kürtçesi

*Yarî û birayî û muxawat
Nabit bi rîyayî û meqalat³⁸*

Beytin Türkçesi

*Dostluk, kardeşlik ve ahbaplık
Olmaz ikiyüzlülük ve boş lafla*

Beytin Kürtçesi

*Yarî ne hêsanî ye cefa ye
Meqsûd-î yariyê wefa ye³⁹*

Beytin Türkçesi

*Dostluk kolay değil çetindir
Ki dostluktan maksat da vefadır*

Beytin Kürtçesi

*Axir eger tu nekî wefayê
Ewwel mede ber xwe û cefayê⁴⁰*

Beytin Türkçesi

*Sonunda eğer vefa göstermeyeceksen
Başlangıçta o cefalı işi göze alma*

Ahmedê Hanî'nin divanından aldığımız aşağıdaki beyitlerde ise kimsenin kimseye haksızlık yapmaması, herkesin bir birinin dinine, mezhebine ve inancına saygı göstermesini, güçlünün güçsüzü ezmemesi gerektiğini ve güçlünün güçlü olduğu zamanlarda barışı daha kolay sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Yaşadığımız bu coğrafyada Kürtlerin, Türklerin, Farsların, Arapların, Sünnilerin, Şiiilerin ve diğer inanç guruplarının birtakım fedakârlıklarda bulunarak birbirleriyle dostça barış içerisinde yaşamalarının mümkün olduğu tespitinde bulunarak bir gurup ya da zümrenin başka bir zümre ya da guruba haksızlık veya zorbalık yapması durumunda sulhun zarar göreceğini neticede de kargaşanın meydana geleceğini, hem bölgede hem de dünya da barışın yerini savaşların yer alacağını vurgulamaktadır.

³⁵ Ahmedê Hânî, (2010), s. 134.

³⁶ Ahmedê Hânî, (2010), s. 92.

³⁷ Ahmedê Hânî, (2010), s. 92.

³⁸ Ahmedê Hânî, (2010), s. 40.

³⁹ Ahmedê Hânî, (2010), s. 41.

⁴⁰ Ahmedê Hânî, (2010), s. 41.

Beytin Kürtçesi

*Kes nehiştin bê derd ewan, 'erd vala bu ji zulma wan
Hemî revyan ji tirsaw, gund û bajar man e xalt⁴¹*

Beytin Türkçesi

*Dertsiz kimse bırakmadılar, zulümleri nedeniyle topraklar boşaldı
Onlardan korktukları için herkes kaçtı, köy ve şehirler bomboş kaldı*

Beytin Kürtçesi

*Wan digotin em sunnî ne, Êzidî û Şîa ji me nîne
Hemî kafîr, dîn tunîne; di buheşt da cî me 'alt⁴²*

Beytin Türkçesi

*Onlar derlerdi ki: "Biz Sünnî'yiz, bizden değildir Êzidi ve Şiiler
Bunların tümü kâfir ve dinsizdir, bizindir cennete yüksek yer*

5. SONUÇ

Edebiyat, şartsız ve koşulsuz kabul etmeği değil sorgulama ve düşünme melekemizi geliştirmektedir. Dünyada mutlak doğru veya mutlak yanlış diye bir ilke mevcut değildir. Tepkisiz kalmamak, savaşı değil barışı desteklemenin yollarından birisi de edebiyat ve sanattır. Edebiyat adeta insanoğlunun sığınağıdır. Onun dili bizi savaşa değil barışa hazırlar. Edebiyat aslında insanı insana anlatan bir sanat dalıdır. Kitap okumayan, kitaba hiç el sürmemiş insanları, kaba ve ilkel dilleri yüzünden ürkütücü, iletişim sorunları yaşayan sağır ve dilsizler topluluğu olarak tanımlamak mümkündür.

Edebiyat, yaşadığımız bu coğrafyadan savaşları söküp atmak veya onu en aza indirerek zararını minimize etmek ve böylece her alanda çok hızla gelişen dünyaya evrensel barışı, özgürlük ve kardeşliği getirmenin yollarından birisidir.

Yaptığımız araştırma ve incelemeler neticesinde yaşadığımız bu coğrafyada ve dünyada en çok ihtiyaç duyulan şeyin barış olduğunu, savaşlar neticesinde insanların ve doğanın ağır tahribatlara ve can kayıplarına uğradığına bir kez daha şahit olduk.

İnsanlar ırkı, dili, rengi, dini, mezhebi ve meşrebi ne olursa olsun birbirlerine saygı duydukları zaman savaşların ve anlaşmazlıkların en büyük sebeplerinden bir tanesinin ortadan kalkacağını fark ettik.

Dünya üzerinde bulunan ekonomik kaynakların adil bir şekilde bölünmemesi savaşların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Söz konusu kaynaklar, hak edenin hakkına riayet edilerek adil bir şekilde dağıtılmalıdır.

İnsanlar bir birlerinin hak ve hukuklarına saygı göstermemelerinden kaynaklı bazı anlaşmazlıklar meydana gelmektedir. Evrensel hukuk çerçevesinde insanlar bir birlerinin hakkına saygı göstermelidir. Tebliğimizin hazırlık aşamasında yaptığımız literatür taramasında barışla alakalı yapılan çalışmaların savaş ile alakalı yapılan çalışmalara oranla bir hayli cılız kaldığına ve dolayısıyla barışı tesis etmek ve korumak için daha çok çalışmanın yapılması gerekliliğine şahit olduk.

Savaşı ortadan kaldırmanın ve barışı tesis etmenin yollarından bir başkası da sanat ve edebiyata hak ettiği kadarıyla değer vermektir. Bu nedenle barışı konu alan daha çok eser telif etmeli ve okutmalıyız.

Ahmedê Hanî, Kürt milletinin bağrından çıkan büyük bir düşünür ve ediptir. Onun eserlerini tanıyıp okuduğumuzda onun eserlerinde savaşa değil barışa ne kadar vurgu yaptığına şahit oluyoruz. Dolayısıyla Ahmedê Hanî ve onun gibi mütefekkirleri doğru bir şekilde tanıyıp okuyarak anlamaya ihtiyacımız vardır.

⁴¹ Abdullah M. Varlı (2004), *Dîwan û Gobîdeyê Ahmedê Hanî Yêd Mayîn*, Sipan Yayın Evi Yayınları, Ankara, s. 157.

⁴² Abdullah M. Varlı, s. 157.

Kaynakça

- Abdullah M. Varlı (2004), *Dîwan û Gobîdeyê Ahmedê Hanî Yêd Mayîn*, Sipan Yayın Evi Yayınları, Ankara, s. 157.
- Abdullah Yaşın, (2012) *Kürt Filozofu Şeyh Ehmedê Hanî Hazretleri*, Lis Yayınları, (Birinci Baskı), Diyarbakır, s. 31; Mahmut Dündar, (2017), “Ahmed-i Hanî'nin İlmî Kişiliği”, *Türk ve İslam Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Tidsad, Yıl: 4, Sayı: 14, Aralık 2017, s. 222-229, s. 224.
- Abdurrahman Durre, (2002), *Şerha Dîwana Ehmedê Xanî*, Felsefe û Jiyana Wî, Avesta Yayınları, (Birinci Baskı), İstanbul, s. 126.
- Ahmedê Hanî, (1992), Nûbar, Latin Alfabetesine Çeviren, Zeynelabidin Zınar, Fırat Yayınları İstanbul, s. 8.
- Ahmedê Hanî, (2008), *Eqîdeya İmanê*, (Analiz ve Şerh: Kadri Yıldırım), Avesta Yayınları, İstanbul.
- Ahmedê Hânî, (2010), *Mem û Zin*, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı, Ankara.
- Ferhat Şakeli, (1992), *Kurdish Nationalism in Mam û Zî*, (Çev.: Ş. Süer), Doz Yayınları, (İkinci Baskı), İstanbul, s. 35-36.
- Graham Evans, Jeffrey Newnham (2007), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, (çev. H. Ahsen Utku), Gök Kubbe Yayınları, İstanbul, s.74.
- İbrahim S. Işık, (2013), *A'dan Z'ye Kürtler Kişiler-Kavramlar-Kurumlar*, Nûbihar Yayınları, (İkinci Baskı), İstanbul, s. 206.
- İbrahim Sûresi, 14/4.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde, 3.
- İzzedin Mustafa Resul, (2007), *Ehmedê Hanî ve Mem û Zin*, (çev.: Kadri Yıldırım), İstanbul, s. 42.
- Kadri Yıldırım, (2011) *Ehmedê Hanî'nin Fikir Dünyası*, Ağrı Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, (Birinci Baskı), Ağrı, s. 23.
- Maide Suresi: 5/32.
- Mecdudin Muhammed b. Yakûb li Fîrûz Abadî (2008), *Qamûsu'l-Muhît*, (Tahkik: Enes Muhammed eş-Şamî & Zekeriya Cabir Muhammed), 1. Baskı, Daru'l-Hadis, Kahire, s. 796.
- Nesim Sönmez (2018), *Şeyh Ahmed-i Hânî'nin Mem û Zin Mesnevisinde Ayetlerden İktibaslar (I-Iv Bölüm)*, *Turkish Studies*, Volume 13/20, Summer 2018, pp: 665-686
- Reşit Fendi, (2008), *el-Fikru'l-Kavmiyyu Beyne Hânî ve Hacı Kadır el-Koyî* (Dirasetun Nakdiyyetun), (Dördüncü Baskı), Duhok, s. 35.
- Teslime Tunç, “Dil ve Edebiyat Öğretiminde Barış Eğitimi: Savaş ve Barış”, *Uluslararası Eğitim ve Dil Dergisi*. 2018/1, pp. 7-17, s. 8.
- Türk Dil Kurumu (1998), *Türkçe Sözlük*, I-II, 9. Baskı, Ankara, I, 221.

KUTSAL KİTAPLARDA VERGİ İZLERİ: TEVRAT, İNCİL, KUR'AN

Aslıhan KÜDEN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

ÖZET

İnsanlar yerleşik hayata geçip topluluklar halinde yaşamaya başlayınca vergi kavramı da çeşitli yönlerle bu toplumda izlerini göstermeye başlamıştır. Henüz hukuk kuralları ile bir devlet yönetilmezken, vergi benzeri ödemelerin toplumun inanisına göre yapıldığı söylenebilmektedir. Vergi izleri, öncelikle tapınaklara sunulan sunular olarak gözlenmektedir. Bu durumda gönüllü olarak verilen hediyelerden ve bağışlardan bahsedilmektedir. Tevrat'ın belirli kısımlarında oldukça açıkça tanımlanan nelerin hediye olarak verilebileceği ve İncil'de tapınak için toplanan bağışlar da bunlara örnektir. Ancak zamanla toplumların büyümesi, ortak yaşamın maliyetlerinin artması ile ihtiyaçların karşılanması amacıyla toplumun yöneticilerinin yükümlülük haline getirdiği aynı ya da nakdi ödemeler olarak değiştiği görülmektedir.

Bu çalışmada da, günümüzce yaygın olarak kabul edilen Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin temel kitapları sayılan sırasıyla Tevrat, İncil ve Kur'an kitaplarını incelenmiş, bu kitaplardaki vergi ile ilgili durumlar göz önüne alınmış vergi dair izlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın temel materyallerini Tevrat, İncil ve Kur'an oluşturmaktadır. Tevrat'ın ilk 5 bölümü, diğerlerinin ise tüm bölümleri incelenmiştir. Bu kitaplar öncelikle kendi içlerinde çeşitli sınıflandırmalar yapılarak daha sonra birbirleriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bahsedilen tüm kutsal kitaplarda vergi ile ilgili unsurların bulunduğu, çeşitli yönlerden benzerlik ve farklılıklar da gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Kutsal Kitap, bağış

TAX TRACES IN HOLY BOOKS: TORAH, BİBLE AND QUR'AN

ABSTRACT

When people started to live in communities then the concept of tax started to show its traces in this society in various ways. While a state is not yet governed by legal rules, it can be said that tax-like payments are made according to the belief of the society. Tax traces are observed primarily as a presentation of gifts to temples. In this case, voluntary gifts and donations are mentioned. what are clearly described about gifts in certain parts of the Torah and donations for the temple in the Bible can be given as an example. However, over time, the growth of societies has increased the costs of common life. As a result of this, it is seen that the taxes given as gifts and donations are changed in kind or in cash payments as an obligation of individuals made by the administrators of the society in order to meet the needs.

In this study, the Torah, Bible and Qur'an books, which are considered as the main books of Judaism, Christianity and Islamic religions, are examined. And taking into account the statements in these books, it is aimed to uncover the traces of tax. The main materials of the research are the Torah, the Bible and the Qur'an. The first 5 chapters of the Torah and all the chapters of the others were examined. These books were first evaluated by making various classifications within themselves and then comparing each other. It was determined that all the holy books mentioned had tax related elements and showed similarities and differences in various aspects.

Key Words: Tax, Holy Books, donations

GİRİŞ

Tarihsel süreçte, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insanların zamanla bir toplum oluşturması, içlerinden bir otorite çıkmasına sebep olmuş ve devamında toplumun maddi ihtiyaçlarının bu otorite eliyle bireylerden toplanmasına başlanmıştır. Bu maddi ihtiyaçların karşılama biçimi çeşitli aşamalardan geçerek günümüzdeki vergi anlayışının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu vergi anlayışlarının

oluşmasındaki aşamalardan biri de inançların getirdiği yükümlülüklerdir. Bu yükümlülükler, Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da oldukça net bir şekilde görülmektedir.

Bu çalışmada da, günümüzce yaygın olarak kabul edilen Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin temel kitapları sayılan sırasıyla Tevrat, İncil ve Kur'an kitaplarını incelenmiş, bu kitaplardaki vergi ile ilgili durumlar göz önüne alınmış vergiye dair ifadelerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın temel materyallerini Tevrat, İncil ve Kur'an oluşturmaktadır. Tevrat'ın ilk 5 bölümü, İncil ve Kur'an'ın ise tüm bölümleri incelenmiştir. Bu kitaplar öncelikle kendi içlerinde çeşitli sınıflandırmalar yapılarak daha sonra birbirleriyle karşılaştırmalar yapılarak değerlendirilmiştir. Bahsedilen tüm kutsal kitaplarda vergi ile ilgili unsurların bulunduğu, çeşitli yönlerden benzerlik ve farklılıklar da gösterdiği saptanmıştır.

1.VERGİNİN KISA TARİHSEL SÜRECİ

Mali olaylar, bireylerin toplumsal halde yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Tarihin başlangıcında, söz konusu olmayan devlet olgusu yerine yaşlı, akıllı, cesur gibi sıfatları taşıyan kabile reisleri mevcuttu. Bu dönemde de tek kamusal faaliyet savunma olmakla beraber finansman ihtiyacı gözlenmemektedir ancak toplulukların giderek büyümesiyle kamusal ihtiyaçlar ve bunların giderilmesi sorunu gündeme gelmektedir.¹ Bu küçük topluluklar halinde yaşayan ilk insanların, birlikte yaşama gerekliliği olarak kamusal giderlerini karşılamaya yönelik olarak yaptıkları harcamalar aynı nitelikli vergilerin ilk örneği olarak kabul edilmektedir.² Zamanla da merkezi otorite sağlanmasıyla bireyler bağlı oldukları otoriteye hediyeler ve bağışlar sunmaya başlamıştır. Bu aşama, vergilerin ilk aşaması olan hediye aşamasını oluşturmaktadır. Verginin amaçları, nitelikleri ve anlamı gibi çeşitli özelliklerinin değişmesiyle de dini amaçlı gönüllü ödeme aşaması, devlete yardım aşaması, fedakarlık aşaması, yükümlülük aşaması, zorunluluk aşaması gibi aşamalardan geçerek günümüzdeki modern vergi tanımına kadar gelmiştir.³

Vergiler, gönüllü esasın yanında çeşitli kanuni metinlerde de kendini göstermektedir. Bunların ilki olarak kabul edilen, ilk yazılı yasa olarak bilinen, Urukagina yasaları, vergi afları gibi çeşitli vergi konularında kanunlar barındırmaktadır. M.Ö. 2415-2400 dolaylarında Sümer kent devletinde meydana gelen bu durumun devamında Babil ve Akadlarda da çeşitli merkezi otoritenin getirdiği vergiler görülmektedir. Bu dönemin devamında Roma'da, Antik Yunan'da ve diğer ilk çağ ve orta çağ devlerinde hayvanlar üzerinden, toprak ürünleri üzerinden, gelirler üzerinden alınan cebri nitelikli veri uygulamalarına rastlanmaktadır.⁴

Bahsedilen tüm bu süreçte, toplumunda meydana gelen vergilemenin, iktisadi, sosyal, kültürel, tarihsel, coğrafi, psikolojik faktörlerden etkilenecek bir yapı oluşturmasını, o toplumun zamanla geliştirdiği vergi kültürü olarak tanımlayabilmekteyiz.⁵ Bu vergi kültürünün yanında, yani zamanla toplumun çeşitli faktörlerden etkilenmesiyle geliştirdiği veya değiştirdiği, ancak nihayetinde bir düzen içerisinde devam ettirdiği kültürden ayrı olarak, inançları doğrultusunda, toplumdan ayrı olarak yaratıcının emri ile kabul edilen çeşitli vergi niteliğinde unsurlar da o toplumun vergi kültürünü oluşturmaktadır. Bu kültürün izleri de inançların dayandığı kutsal kitaplarında gözlenebilmektedir.

Çalışmanın devamında, günümüze kadar gelmiş, çoğu toplum tarafından kabul gören, Musevilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin temeli olan sırasıyla Tevrat, İncil ve Kur'an kitap incelemelerine yer verilmiş, bu kitaplarla döneme ait toplumda uygulanan vergiye dair izler açıklanmaktadır.

¹ Filiz Giray, "Maliye Tarihi", Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 7. Baskı, Bursa, 2018, s.1.

² Osman Sirkeci ve Mohamad Sami Abdula, "Ortadoğu uygarlıklarında vergi uygulamaları", *International Journal of Social Sciences and Education Research*, Volume: 1(4), 2015, s.1.

³ Cemil Rakıcı ve Sedat Polat, "Verginin Tarihi Gelişimi ve Geçmişte Uygulanan Bazı İlginç Vergi Konuları", *Sümerlerden Türkiye Cumhuriyeti'ne Maliye Tarihi* (Ed. Ali Rıza Gökbunar ve Alparslan Uğur), Beta Yayınları, İstanbul, 2016, ss.18-19.

⁴ Sirkeci ve Abdula, ss. 5-13.

⁵ Pınar Özdemir, "Vergi Kültürü Ve Göstergeleri: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 24, Sayı 1, 2015, s. 178.

2.KUTSAL KİTAPLARDA VERGİ İZLERİ

Bu başlık altında, Tevrat, İncil ve Kur'an'da vergiye dair izler incelenmiş ve bulunan bulgular değerlendirilmiştir.

2.1.Tevrat'ta Vergi İzleri

Tevrat, İsraililere indirildiği inanılan kitaptır. İbranicede bu kitaba, yasa ve şeriat anlamına gelen “Tora” denilmektedir. Kitap kendi içinde 39 kitaptan oluşmaktadır. Genel itibari ile kabul görülen kitapları ise ilk 5 kitabı olan Yaratılış, Mısırdan Çıkış, Levililer, Çölde Sayım ve Yasa'nın Tekrarıdır. Konunun uzmanları, tarih itibarıyla ilk beş kitabın bugünkü şeklini M.Ö. 300'lü yıllarda aldığını ifade etmektedir.⁶

Bizler de bu kitaptaki incelememize dayanarak bu başlık altında, öncelikle alınacak vergilerin ne üzerinden alınacağı ve ölçüsünün ne olacağı açıklamaktayız. Devamında ise çeşitli vergi ifadelerini değerlendirmekteyiz.

Tablo 1: Tevrat'ta Vergi ile İlgili Bulunan Bazı Bölümler

Çık.25:1-7	RAB Musa'ya şöyle dedi: “İsraililer'e söyle, bana armağan getirsinler, Gönülden veren herkesin armağanını alın. Onlardan alacağınız armağanlar şunlardır: Altın, gümüş, tunç; lacivert, mor, kırmızı iplik; ince keten, keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı, kandil için zeytin yağı, mesh yağıyla güzel kokulu buhur için baharat., baş kahinin efoduyla* göğüslüğü* için oniks ve öbür kakma taşlar.”
Çık.35:4-9	Musa bütün İsrail topluluğuna seslenerek şöyle dedi: “RAB'bin buyruğu şudur: Aranızda armağanlar toplayıp RAB'be sunacaksınız, İstekli olan herkes RAB'be altın, gümüş, tunç, lacivert, mor kırmızı iplik; ince keten keçi kılı, deri, kırmızı boyalı koç derisi, akasya ağacı armağan etsin. Kandil için zeytin yağı; mesh yağı ve güzel kokulu buhur için baharat; baş kahinin efoduyla*, göğüslüğü ⁸ için oniks ve öbür kakma taşları getirsin.
Yar.28:22	“Bana vereceğin her şeyin ondalığını sana vereceğim.”
	“İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprakta yetişen her şeyin ondalığı RAB'be aittir. RAB için kutsaldır. Kim ondalığının bir bölümünü geri almak isterse, değerinin üzerine 1/5 fazlasını katarak ödemelidir. Bütün sığırlarla davaların ondalığı, sayımda çoban değneğinin altından geçen her onuncu hayvan RAB için kutsal sayılacaktır. Hayvan sahibi hayvanları iyi kötü diye ayırmayacak birini öbürüyle değiştirmeyecektir. Değiştirilirse, değiştirilen hayvanların ikisi de kutsal sayılacak ve karşılığı ödenip geri alınmayacaktır.”
Yar.47:23,24	“Ürün devşirdiğinizde, 1/5'ini firavuna vereceksiniz”
Yar. 47:16	Yusuf, “Paranız bittiyse davalarınızı getirin” dedi, “Onlara karşılık size yiyecek vereyim.” Böylece davalarını Yusuf'a getirdiler. Yusuf atlara, davar ve sığır sürülerine, eşeklere karşılık onlara yiyecek verdi. Bir yıl boyunca hayvanlarına karşılık onlara yiyecek sağladı
Çık. 29:38	“Düzenli olarak her gün sunağın üzerinde bir yaşında iki erkek kuzu sunacaksınız. Kuzunun birini sabah, öbürünü akşam üstü sunun. Kuzuyla birlikte ¼ hin ⁹ sıkma zeytinyağıyla yoğrulmuş 1/10 efa ¹⁰ ince un ve dökmelik sunu olarak ¼ hin şarap sunacaksınız. Öbür kuzuyu akşam üstü, beni hoşnut eden koku, yakılan sunu olarak, sabahki gibi tahlil sunusu ve dökmelik sunuyla birlikte bana sunacaksınız.”
Çık.30:1116	“RAB Musa'ya şöyle dedi, “İsraililerin sayımını yaptığın zaman, herkes canına karşılık bana bedel ödeyecektir. Öyle ki, sayım yapılırken başlarına bela gelmesin. Sayılan herkes armağan olarak bana yarım kutsal yerin şekeli* verecektir. –bir şekel yirmi geradır- Sayılan 20 yaşındaki ve daha yukarı yaştaki herkes bana armağan verecektir. Canlarınızın bedeli olarak bu armağanı verdiğinizde, zengin yarım şekelden fazla, yoksul yarım şekelden eksik vermeyecek. İsraililerden bedel olarak verilen paraları toplayacak, Buluşma Çadırının hizmetinde kullanacaksın. Bu paralar canlarınızın bedeli olarak ben, RAB'be İsrailileri hep anımsatacak.”
Çık. 34:19	“Bütün ilk doğanlar benimdir; ister sığır ister davar olsun, ilk doğan erkek hayvanlarınızın tümü bana aittir. İlk doğan sıpanın bedelini bir kuzuyla ödeyin. Bedelini ödemeyecekseniz sıpanın boynunu kıracaksınız. Bütün ilk doğan oğullarınızın bedelini ödemelisiniz. Kimse huzuruma eli boş çıkmasın.”
Çık. 34:26	“Toprağınızın seçme ilk ürünlerini Tanrınız RAB'bin Tapınağı'na getireceksiniz”
Lev. 23:9-13	“RAB Musa'ya şöyle dedi: “İsrail halkına de ki, ‘size vereceğim ülkeye gidip ürününüzü biçtiğiniz zaman, ilk yetişen ürününüzden bir demet kahine götüreceksiniz. Kabul edilmeniz için, Kahin demeti

⁶ Recep Orhan Özel, “Kur'an “Tevrat”la Neyi Kast ediyor?”, *Usul İslam Araştırmaları*, Cilt 14, Sayı 14, 2010, ss.27-30.

* Kahin Kıyafeti.

⁸ Baş kahinin efod üzerine taktığı kare biçimindeki dokuma.

⁹¼ hin yaklaşık 0.9 lt.

¹⁰1/10 efa yaklaşık 1.3 kg.

	RAB'bin huzurunda sallayacak. Demet, Şabat'tan ^{α11} sonraki gün sallanacak. Demetin sallandığı gün yakmalık sunu olarak RAB'be bir yaşında kusursuz bir erkek sunu sunacaksınız. Kuzuyla birlikte tahıl sunusu olarak yağla yoğrulmuş bir efa66 ince unun 2/10 sunulacak. RAB için yakılan sunu ve Onu hoşnut eden koku olacak bu. Yakmalık sunuyla birlikte dökmelik sunu olarak bir hin şarabın 1/4 sunacaksınız.”
Lev. 27:1-28	“Rab Musa'ya şöyle dedi: İsrail halkına deki eğer bir kimse rabbe birini adadıysa senin biçeceğin bedeli ödeyerek adağını gerçekleştirebilir. Bu değerler şöyle olacak 20 yaşından 60 yaşına kadar 50 kutsal yerin şekeli, gümüş kadınlar için 30 şekel ^{α12} , 5 yaşından 20 yaşına kadar erkekler için 20, kadınlar için 10 şekel. Bir aylıktan 5 yaşına kadar oğlanlar için 5, kızlar için 3 şekel. Gümüş, eğer 60 ya da daha yukarı iseler erkekler için 10, kadınlar için 15 şekel. Ancak Adakta bulunan kişi, adağını ödeyemeyecek kadar yoksulsa. Adağı kahine götürecektir, kahin adağı bulunan kişinin ödeme gücüne göre ona değer biçecek. Rabbe sunulacak adak, ona sunu olarak sunulabilecek hayvanlardan biriye kabul edilecektir. Ona böyle sunulan her hayvan kutsaldır. Adakta bulunan kişi rabbe sunacağı adağı değiştirmemeli. İyisinin yerine kötüsünü, ya da iyisinin yerine kötüsünü koymamalı. Eğer hayvanları değiştirirse, hayvanların ikisi de kutsal sayılacaktır. Eğer adak rabbe sunulamayacak kirli sayılacak hayvanlardan biriye kahine götürülecektir. Hayvan iyi ya da kötü olsun kahin ona değer biçecek. Biçilen değer neyse o geçerli olacak. Ama sahibi hayvanı geri almak isterse, kahinin biçtiği değerinin üstüne 1/5 ini katarak ödemelidir. Bir kimse kutsal bir sunu olarak evini rabbe adarsa evin iyi ya da kötü olduğuna kahin karar verecektir. Kahinin biçtiği değer geçerli olacaktır. Eğer kişi adadığı evi geri almak isterse kahinin biçtiği değerinin üstüne 1/5ini katarak ödeyecek. Böylece ev kendisine kalacaktır. Bir kimse ailesinden kalan tarlanın bir bölümünü rabbe adamak isterse, tarlaya ekilecek tohum miktarına göre değer biçilecektir, bir Homer arpa tohumu ekilebilecek tarlanın değeri 50 şekel gümüş olacaktır. Eğer tarlasını özgürlük yılından hemen sonra adarsa bu fiyat geçerli olacaktır. Eğer Özgürlük yılından da daha sonra adarsa kahin bir sonraki özgürlük yılına kadar geçecek yılların sayısına göre tarlaya değer biçecektir. Tarlanın fiyatı daha düşük olacaktır. Kişi tarlasını geri almak isterse, tarlaya biçilen değerinin üzerine 1/5 fazlasını ödeyerek geri alabilecektir. Böylece tarla kendisine kalacaktır. Ama tarlayı geri almadan başkasına satarsa, tarla geri alınmaz. Tarla özgürlük yılında serbest kaldığı zaman rabbe koşulsuz adanmış bir tarla gibi kutsal sayılacaktır. Ve kahinlere ait olacaktır. Bir kimse ailesinin mülkü olmayan sonradan satın aldığı tarlayı rabbe adarsa, kahin özgürlük yılına kadar geçecek yıllara göre ona bir değer biçecektir. O gün kişi biçilen değerler üzerinden ödeme yapacak ve para Rab'be ait olacak ve kutsal sayılacaktır. Özgürlük yılında tarla ilk sahibine geri verilecektir. Değer biçilirken kutsal yerin şekeli esas alınacaktır. Bir şekel 20 geradır. İlk doğan hayvan rabbe aittir. İster sığır, ister davar olsun kimse onu rabbe adayamaz. Çünkü rabbindir. Ama ilk doğan hayvan kirli sayılan hayvanlardan biriye kişi kahinin biçeceği değer 1/5 fazlasını ödeyerek hayvanı geri alabilir. Geri alınmazsa hayvan biçilen değer üzerinden başka birine satılacaktır. İster insan, ister hayvan, ister aileden kalma tarla olsun rabbe koşulsuz adanan hiçbir şey satılmayacak ve geri alınmayacaktır. Çünkü rabbe koşulsuz adanan her şey çok kutsaldır. Rabbe koşulsuz adanan insan para karşılığında kurtarılamayacak, kesinlikle öldürülecektir.”
Çöl. Say. 15:17-21	“RAB Musa'ya şöyle dedi: “İsrail halkına de ki, ‘Sizi götüreceğim ülkeye girip, o ülkenin ekmeğinden yediğinizde, bir kısmını bana sunacaksınız. İlk tahılınızdan sunu olarak bir pide sunacaksınız; bunu harmanınızdan bir sunu olarak sunacaksınız. İlk tahılınızdan yapılmış bu sunuyu kuşaklar boyunca RAB'be sunacaksınız.”
Çöl. Say. 18:25-26	“RAB Musa'ya şöyle dedi: “Levililer'e de ki, ‘Pay olarak size verdiğim ondalıkları İsraililer'den alınca, aldığımız ondalığın ondalığını RAB'be armağan olarak sunacaksınız.”
Çöl. Say. 28: 3-4	“Onlara de ki, ‘RAB'be sunacağınız yakılan sunu şudur: Günlük yakmalık sunu olarak her gün bir yaşında kusursuz iki erkek kuzu sunacaksınız. Kuzunun birini sabah, öbürünü akşamüstü sunun.”
Çöl. Say. 28:9-10	“Şabat Günü bir yaşında kusursuz iki erkek kuzuyla birlikte tahıl sunusu olarak zeytinyağıyla yoğrulmuş onda iki efa ince un ve onun dökmelik sunusunu sunacaksınız. Günlük yakmalık sunuyla dökmelik sunusu dışında, her Şabat Günü sunulan yakmalık sunu budur.”
Çöl. Say. 28:11	“Her ayın ilk günü, RAB'be yakmalık sunu olarak iki boğa, bir koç ve bir yaşında kusursuz yedi erkek kuzu sunacaksınız”
Çöl. Say. 28:16	“RAB'bin Fısh kurbanı birinci ayın on dördüncü günü kesilmelidir.”
Çöl. Say. 28:26-27	“İlk ürünleri kutlama günü, Haftalar Bayramı'nda* RAB'be yeni tahıl sunusu sunduğunuzda kutsal toplantı düzenleyecek, gündelik işlerinizi yapmayacaksınız. RAB'bi hoşnut eden koku, yakmalık sunu olarak iki boğa, bir koç ve bir yaşında yedi erkek kuzu sunacaksınız”
Çöl. Say. 29:1-2	“Yedinci ayın birinci günü kutsal toplantı düzenleyecek, gündelik işlerinizi yapmayacaksınız. O gün sizin için boru çalma günü olacak. RAB'bi hoşnut eden koku, yakmalık sunu olarak kusursuz bir boğa, bir koç ve bir yaşında yedi erkek kuzu sunacaksınız.”
Çöl. Say. 29:12-13	“Yedinci ayın on beşinci günü kutsal bir toplantı düzenleyecek, gündelik işlerinizi yapmayacaksınız. Bu bayramı RAB'bin onuruna yedi gün kutlayacaksınız. RAB'bi hoşnut eden koku olarak yakılan sunu, yakmalık sunu olarak on üç boğa, iki koç ve bir yaşında on dört erkek kuzu sunacaksınız”

^αYahudilerin dinlenme günü.

^α30 Şekel yaklaşık 300 gr.

Çöl. Say. 31:28-30	“Savaşa katılan askerlere düşen paydan –insan, sığır, eşek, davardan– vergi olarak RAB'be beş yüzde bir pay ayıracaksın. Bu vergiyi askerlere düşen yarı paydan alacak, RAB'be armağan olarak Kâhin Elazar'a vereceksin. Öbür İsraililer'e düşen yarıdan, gerek insanlardan, gerek hayvanlardan –sığır, eşek, davardan– ellide birini alıp RAB'bin Konutu'nun hizmetinden sorumlu olan Levililer'e vereceksin.”
Yasanın Tekrarı 15: 19	“Sığır ve davarlarınızın içinde ilk doğan her erkek hayvanı Tanrınız RAB'be ayıracaksınız.”
Yasanın Tekrarı 16:9-10	“Ekin biçme zamanından başlayarak yedi hafta sayacaksınız. Sonra Tanrınız RAB'bin sizi kutsadığı oranda vereceğiniz gönülden sunularla O'nun için Haftalar Bayramı'nı* kutlayacaksınız.”
Yasanın Tekrarı 16:13	“Tahılınızı ve asmanızın ürününü topladıktan sonra yedi gün Çardak Bayramı'nı kutlayacaksınız”
Yasanın Tekrar 16:16-17	“Bütün erkekleriniz yılda üç kez –Mayasız Ekmek Bayramı'nda*, Haftalar Bayramı'nda* ve Çardak Bayramı'nda– Tanrınız RAB'bin önünde bulunmak üzere O'nun seçeceği yere gitmeli. Kimse RAB'bin önüne eli boş gitmemeli. Her biriniz Tanrınız RAB'bin sizi kutsadığı oranda armağanlar götürmeli.”
Yasanın Tekrarı 24:19-22	“Tarlanızdaki ekini biçtiğinizde, gözden kaçan bir demet olursa, almak için geri dönmeyin. Onu yabancıya, öksüze, dul kadına bırakın. Öyle ki, Tanrınız RAB el attığınız her işte sizi kutsasın. Zeytin ağaçlarınızı dövüp ürününü topladığınızda, dallarda kalanı toplamak için geri dönmeyeceksiniz. Kalanları yabancıya, öksüze, dul kadına bırakacaksınız. Bağbozumunda artakalan üzümleri toplamak için geri dönmeyeceksiniz. Yabancıya, öksüze, dul kadına bırakacaksınız. Mısır'da köle olduğunuz anımsayın. Bunun için böyle davranmanızı buyuruyorum.”

Kaynak: Tevrat incelenerek tarafımca hazırlanmıştır.

Tevrat'ta vergi olarak kabul edilebilen tanrıya armağanlar ya da sunular sunulmaktadır. Bu sunular, halkın beraber yaptığı tapınağa, dolayısıyla da kahinlere verilmektedir. “20 yaş ve yukarısı için herkes bana armağan verecektir” ifadesiyle de bu sunuları yoksul ve fakir belirlenen miktarlarda “canlarının bedeli” olarak vermek durumundadır. Bu sunuların ne olduğuna dair oldukça açık bölümler mevcuttur. Tabloda da görüldüğü üzere bunlar zilyetlik eşyalardan, mücevherlerden, ağaçlara, tarım ürünlerine hayvanlara hatta insan canına kadar uzanmaktadır. Bunların yanında ilk doğan her maddenin (erkek evlat dahil) tanrıya ait olduğu ve ona sunulması gerektiği de ifade edilmektedir. Bu armağanların ölçüleri incelendiğinde ise, “İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprakta yetişen her şeyin ondalığı RAB'be aittir” ifadesinden genel olarak %10'luk bir oran verildiği görülmektedir. Bunun yanında ise, sunağa sunulan çeşitli ürünler için çeşitli oranlar ve sunulan insan adakları için çeşitli yaşlar ve cinsiyetlere göre değişen bir bedel biçilmektedir. Bu bedeli biçen ise kahindir. Sunuların ne olacağına dair açıklama ise Lev.22:10 bölümünde “Kahin ailesi dışında hiç kimse kutsal sunuyu yemeyecek; kahinin konuğu ve işçisi bile. Ama kahinin parayla satın aldığı ya da evinde doğan köle onun yemeğini yiyebilir. Kahinin kahin olmayan bir erkekle evlenen kızı bağışlanan kutsal sunuları yemeyecek. Ama dul kalmış ya da boşanmış, çocuğu olmamış ve gençliğinde kaldığı baba evine eri dönmüş kahin kızı babasının ekmeğini yiyebilir. Aile dışından yabancı biri asla yiyemez.” İfadeleriyle, sunuların kahin ve ailesine kalacağı netleştirilmiştir. Kahinlerin aldığı sunuların yanında “Ülkenizdeki ekimleri biçerken tarlalarınızı sınırlarına kadar biçmeyeceksiniz. Artakalan başakları toplamayacaksınız. Bağbozumunda bağınızı tümüyle devşirmeyecek, yere düşen üzümleri toplamayacaksınız. Onları yoksullara ve yabancılar bırakacaksınız. Tanrınız RAB benim.”¹³ İfadesinde ise elde edilen artık ürünlerin, yoksullara ve yabancılar verildiği anlaşılmaktadır.

Tanrıya bir ev yapmak için, tanrı buyruğuyla toplanan bağışlarda ise, “Musa buyruk verdi: “Ne erkek, ne kadın hiç kimse kutsal yere armağan olarak artık bir şey vermesin.” Buyruk ordugahta ilan edildi. Böylece halkın daha çok armağan getirmesine engel olundu. Çünkü o ana kadar getirilenler işi bitirmek için yeter de atardı bile.”¹⁴ İfadeleriyle aşırıya kaçılmadığı, ihtiyaçtan fazla toplanmadığı anlaşılmaktadır.

Bu maddeler, tanrının emirlerine uymak onun rızasını kazanmak için gönüllülük esasına göre verilmektedir. Gönüllülük esasının yanında, döneme ait Mısır'da yöneticiye verilen vergi ise cebridir. “Ürün devşirdiğinizde, 1/5'ini firavuna vereceksiniz” ifadesinde, cebirlik söz konusu ve inançtan ziyade, devlet olgusunun varlığıyla konulan bir vergi olduğu anlaşılmaktadır.

¹³ Lev. 19:9,10

¹⁴ Çık. 36:6,7

2.2.İncil'de Vergi İzleri

Hristiyanlığın kutsal kitabı olan ve "Müjde" anlamına gelen "İncil"; Yunanca "Evangelion" sözcüğünden türetilmiş olan "Evangile"nin Arapçalaştırılmış halidir. Başlıca özelliği; Yahudilerin ya da Müslümanların kutsal kitapları gibi Tanrı tarafından söylenip yazdırılmamış aksine, Hazreti İsa'nın tutumunu, yaşamını ve sözlerini saptamak için insanlarca yazılmış olmasıdır. Altmışı aşkın İncil varsa da Katolik Kilisesi bunlardan dördünü kabul etmiştir: Matta, Markos, Luka ve Yuhanna. Bu İncillerin dördü birden "Evangile" adıyla anılır. Bu dört kitaba "Peygamberlerin İşleri" ile "Aziz Pavlus"a ait 2 1 mektup ve "Aziz Yuhanna'nın Vahyi" bölümlerinin de eklenmesiyle kutsal kitap "Yeni Antlaşma" ya da "Ahd-i Cedit" adını alır ve toplam 27 kutsal metinden oluşur.¹⁵

Bizler de bu kitaptaki incelememize dayanarak bu başlık altında, öncelikle alınacak vergilerin ne üzerinden alınacağı ve ölçüsünün ne olacağı açıklamaktayız. Devamında ise çeşitli vergi ifadelerini değerlendirmekteyiz.

Tablo 2: İncil'de Vergi ile İlgili Bulunan Bazı Bölümler

Luka, 2:22-24	"Musa'nın yasasına göre, arınma günlerinin bitiminde Yusuf'la Meryem çocuğu RAB'be adamak için Yerusolim'e götürdüler. Nitekim, RAB'bin yasasında, "İlk doğan her erkek çocuk RAB'be adanmış sayılacak" diye yazılmıştır. Ayrıca RAB'bin yasasında buyrulduğu gibi kurban olarak "bir çift kumru ya da iki güvercin yavrusu" sunulacaktır."
Matta, 17:24-27	"Kefernahum'a geldiklerinde, İki dirhemlik tapınak vergisini toplayanlar..."
Matta, 22:17	"Peki söyle bize, Sezar'a vergi vermek, kutsal yasaya uygun mu değil mi? İsa onların kötü yüzölçüğünü bildiğinden "ey iki yüzölçer "dedi. "Beni neden deniyorsunuz? Vergi öderken kullandığımız parayı gösterin bana". Ona bir dinar getirdiler. İsa, "bu resim, bu yazı kimin" diye sordu. "Sezar'ın" dediler. O zaman İsa, "Öyleyse Sezar'ın hakkını Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin." Dedi."
Markos, 12:41-43.	"İsa tapınakta bağış toplanan yerin karşısında oturmuş, kutulara para atan halkı seyrediyordu. Birçok zengin kişi kutuya bol para attı. İsa öğrencilerini yanına çağırarak, "Size doğrusunu söyleyeyim, bu yoksul dul kadın kutuya herkesten daha çok para attı. Çünkü ötekilerin hepsi, zenginliklerinden artanı attılar. Bu kadın ise yoksulluğuna karşın, varını yoğunu, geçinmek için elinde ne varsa, tümünü verdi."
Luka, 3:11,12	"Yahya onlara, "iki mintanı olan birini mintanı olmayanı versin yiyeceği olan yiyeceği olmayanla paylaşsın" yanıtını verdi. Bazı vergi görevlileri de vaftiz olmaya gelerek öğretmenimiz biz ne yapalım dediler, Yahya, "size buyrulandan çok vergi almayın" dedi."
	"Tanrının büyük lütfü hepsinin üzerindeydi. Aralarında yoksul olan yoktu. Çünkü toprak ya da ev sahibi olanlar bunları satar sattıklarının bedelini getirip elçilerin buyruğuna verirdiler bu da herkese ihtiyacına göre dağıtılır."
I. Korintliler, 16:1-4	"Kutsallara yapılacak para yardımına gelince Galatya kiliselerine ne buyurduysam siz de öyle yapın. Haftanın ilk günü herkes kazancına göre bir miktar para ayırıp biriktirsin. Öyle ki yanınıza geldiğimde para toplamaya gerek kalmayın. Oraya vardığımda bağışlarınızı götürmek üzere uygun gördüğünüz kişileri tanıtıcı mektuplarla Yerusolim'e göndereceğim. Benim de gitmemeye değerse onları yanıma alıp gideceğim."

Kaynak: İncil incelenerek tarafımca hazırlanmıştır.

Hiz. İsa'nın ilk doğan olarak olması ve devamında Hiz. Musa'nın yasasından bahsedilmesi, İncil için de Hiz. Musa'nın armağanlarının geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bir Ferisinin duasında "bütün kazancımın ondalığını veriyorum" demesi ile de elde edilenin %10'unun tanrıya verildiği anlaşılmaktadır. Bunların yanında tapınak vergisinin iki dirhem olduğu, Yahudilerin Sezar'a para ile vergi verdiği ve tapınakta bağış (para ile) toplandığı anlaşılmaktadır. Tapınağa verilen bu bağışların yoksulların ve zenginlerin kendi ödeme güçlerine göre verdikleri de göze çarpmaktadır. Bunların yanında, Yahya'nın malları olanların olmayanlarla paylaşması gerektiğini ve vergi görevlilerine onlara buyrulandan fazla almaması gerektiğini söylemesi ile bunların uygulanması toplumda adaletli bir sistemi oluşturduğu ifade edilmektedir. Pavlus'un Korintlilere yazdığı mektupta ise ödeme güçlerine göre kutsallara bir yardım yapılması gerektiği söylenmiş ve bunun amacının da "Amacımız sizi sıkıntıya sokup başkalarını rahatlatmak değildir. Ama eşitlik olsun diye şimdi elinizde fazlalık olanların eksikliğini tamamladığı gibi, başka zaman onların elindeki fazlalık sizin eksikliğinizi tamamlasın. Böyle ki çok toplayanın fazlası, az

¹⁵ Altan Armutak, "Yahudi V E Hristiyan Dini Kutsal Kitaplarında Hayvan Hakları I", İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg. 34 (1), 2008, s.1.

*toplayanın da eksisi yoktur diye yazılmış olduğu gibi eşitlik olsun*¹⁶ ifadeleriyle eşitliği sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm bunların yanında, İncil’de döneme ait vergi görevlilerine bakış ve vergi algısını ifade eden çeşitli bölümlere de rastlanmaktadır.

Tablo 3: İncil’de Vergi Algısını Ortaya Koyan Bazı Bölümler

Matta, 5:46	“Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz, ne ödülünüz olur? Vergi görevlileri de böyle yapmıyor mu?”
Matta, 9:10-12	“Sonra İsa, Matta’nın evinde sofrada otururken, birçok vergi görevlisiyle günahkar gelip onunla ve öğrencileriyle sofraya oturdu. Bunu ören ferisiler, İsan’ın öğrencilerine, “Sizin öğretmeniniz neden vergi görevlileri ve günahkarlarla birlikte yemek yiyor?” diye sordular. İsa bunu duyunca şöyle dedi “ Sağlamların değil, hastaların hekime ihtiyacı var”
Matta, 11:18,19	“Yahya geldiği zaman oruç tutup içkiden kaçındı, ona ‘cinli’ diyorlar. İnsanoğlu geldiği zaman yiyip içti. Bu kez de diyorlar ki şu ayyaş ve obur adama bakın! Vergi görevlileri ve günahkarlarla dost oldu. Ne var ki bilgelik ortaya koyduğu işlerle doğrulanır.”
Matta, 18:17	“Onları da dinlemezse, durumu inananlar topluluğuna bildir. Topluluğu da dinlemezse, onu putperest ya da vergi görevlisi say.”
Luka, 17:9,10	“Kendi doğruluklarına güvenip başkalarına tepeden bakan bazı kişilere İsa şu benzetmeyi anlattı. Bir Ferisi öbürü vergi görevlisi iki kişi dua etmek üzere tapınağa çıktı. Ferisi ayakta kendi kendine şöyle dua et “tanrım öbür insanlara soygunculukla hak yiyenlere zina edenlere ya da şu vergi görevlisine benzemediğim için sana şükrederim. Haftada iki gün oruç tutuyor bütün kazancımın ondallığını veriyorum.” Vergi görevlisi ise uzakta durdu gözlerini göğe kaldırmak bile istemiyordu, ancak göğsünü döverek “tanrım ben günahkara merhamet et diyordu.” Size sunu söyleyeyim ferisi değil bu adam aklanmış olarak evine döndü. Çünkü kendini yücelten herkes alçaltılacak kendini alçaltan ise yüceltilecektir.”

Kaynak: İncil incelenerek tarafımca hazırlanmıştır.

Toplum dinlemeyenlerin putperest ya da vergi görevlisiymiş gibi muamele görmesi, vergi görevlilerinin yalnızca onları sevenlere karşı sevgi beslediklerinin söylenmesi, vergi görevlilerinin günahkarlarla eş tutulması dönemin halkının vergi görevlilerine karşı sert bir tavır ortaya koyduklarını göstermektedir. Bunun sebebinin de vergi görevlisi olarak adlandıran kişilerin Roma İmparatorluğu adına Yahudi halktan vergi toplayan kişiler olması, ve bu yüzden sevilmedikleri yönündedir.¹⁷ Bunların yanında da, “*Kefernahum’a geldiklerinde, İki dirhemlik tapınak vergisini toplayanlar Petrus’a gelip “Öğretmeniniz tapınak vergisi ödüyor, değil mi” diye sordular. Petrus ödüyor dedi. Petrus eve gelince, daha kendisi bir şey söylemeden İsa ona, “Simun, ne dersin” dedi. “Dünya kralları gümrük ya da vergiyi kimlerden alır? Kendi oğullarından mı, yoksa yabancılardan mı?” Petrus’un yabancılardan demesi üzerine İsa, “O halde oğullar muaftır” dedi. “Ama vergiyi toplayanları gücendirmeyelim. Göle gidip oltanı at. Tuttuğun ilk balığı çıkar, onun ağzını aç, dört dirhemlik bir akçe bulacaksın. Parayı al ikimizin vergisi olarak onlara ver*”¹⁸ bölümüyle, Hz. İsa’nın kendisinin vergiye tabi olmadığını düşündüğü anlaşılmaktadır.

Vergi vermenin sebebinin ise, yöneticinin tanrıdan geldiğine inanmasına bağlayan Pavlus, şu sözlerle bu düşüncesini dile getirmiştir:

“Herkes baştaki yönetime bağlı olsun çünkü tanrıdan olmayan yönetim yoktur. Var olanlar Tanrı tarafından kurulmuştur. Bu nedenle yönetime karşı direnen tanrı buyruğuna karşı gelmiş olur. Karşı Gelenler yargılanır. İyilik edenler değil kötülük edenler yöneticilerden korkmalıdır. Yöneticiden korkmamak ister misin öyleyse iyi olanı yap, yönetimin övgüsünü kazanırsın. Çünkü yönetim senin iyiliğin için tanrıya hizmet etmektedir. Ama kötü olanı yaparsan kork. Yönetim kılıcı boş yere taşıyor. Kötülük yapanın üzerine tanrının gazabını salan ölç alıcı olarak tanrıya hizmet ediyor. Bunun için yalnız tanrının gazabı nedeniyle değil vicdan nedeni ile de yönetime bağlı olmak gerekir. Vergi ödemenizin nedeni de budur. Çünkü yöneticiler tanrının bu amaç için gayretle çalışan

¹⁶ 2.Korintliler, 8:13-15.

¹⁷ Kutsal Kitap, Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam yayınları, Seoul-Kore, Kasım, 2011, s.1366.

¹⁸ Matta, 17:24-27

hizmetkarlarıdır. Herkese hakkını verin, vergi hakkı olana vergi, gümrük hakkı olana gümrük, saygı hakkı olana saygı, onur hakkı olana onur verin."¹⁹

2.3.Kuran'da Vergi İzleri

Kur'an, Muhammet Peygambere, Allah tarafından 23 yılda indirilen 114 ayetten oluşan, Müslümanların, İslam dininin kutsal kitabıdır. Kur'an Arapça, oku kelimesinden gelmektedir. Bizler de bu kitaptaki incelememize dayanarak bu başlık altında, öncelikle alınacak vergilerin ne üzerinden alınacağı ve ölçüsünün ne olacağı açıklamaktayız. Devamında ise çeşitli vergi ifadelerini değerlendirmekteyiz.

Tablo 4: Kur'an'da Vergi ile İlgili Bulunan Bazı Bölümler

En'am/ 140	"Çardaklı ve çardaksız bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, sebzeleri, zeytinleri, narları, birbirine benzer ve benzemez biçimde oluşturan O'dur. Her birinin meyvesinden, olgunlaştığı zaman yiyin ve hasat gününde onun hakkını da verin. İsrâf etmeyin, Allah israf edenleri sevmez."
Hac/28,29	"Kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerinde belirli günlerde Allah'ın adını anırlar. İşte bunlardan yiyin, sıkıntı içindeki fakiri de doyurun."
Bakara/267	"Ey iman sahipleri! Kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkarmış olduklarımızın temiz ve güzellerinden infak* edin"
Bakara/215	"İnfak ettiğiniz mal ve nimet; ana-baba, yakınlar, yetimler, yoksul ve çaresizlerle yolda kalan için olmalıdır"
Bakara/273	"İnfak edilenler, Allah yolunda kapanıp kalmış, yeryüzünde dolaşamaz olmuş yoksullar içindir."
Enfâl/1	"Sana harp ganimetlerini sorarlar. De ki: "Onlar Allah ve Resul içindir."
Enfâl/41	"Ganimet/kazanç olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, resule, yakınlar, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışa aittir. Allah her şeye kadirdir."
Talak/7	"Geniş imkâna sahip olan bu geniş imkânından harcasın. Rızıkı kendisine ölçü ile verilmiş olan da Allah'ın kendisine verdiği infak etsin."
Müzzemmil/19	"Zekâtı verin"
	"Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir."
Haşr/7	"Allah'ın, kentler halkından resulüne zahmetsizce aktardığı mal ve nimetler şunlar içindir: Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar, yolda kalmışlar. Bu böyle düzenlenmiştir ki, o mal ve nimetler sizden yalnız zengin olanlar arasında dönüp duran bir kudret aracı olmasın."
Tevbe/29	"Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve resulünün yasakladığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyenlerle, boyun eğerek kendi elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın."

Kaynak: Kur'an incelenerek tarafımca hazırlanmıştır.

Kur'an'da bahsedilen vergi olarak kabul edebileceklerimiz Zekat/Sadaka, topraktan elde edilen ürün değeri, ganimet/kazanç değeri ve cizye şeklindedir. Zekat için bir oran verilmemekle beraber geniş imkanlıların imkanları ölçüsünde vermesi gerektiği ile ödeme gücüne işaret edilmiştir. Tarım ürünlerinden elde edilen ürünlerden ise hakkı kadar, ganimet ve kazançların ise 1/5'ini vermeleri gerektiği ifade edilmektedir. Tüm bunların yeri ise yani verileceği yer ise ganimet için, Allah, resul, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar; zekat için ise fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular olarak açıklanmıştır. Böylelikle de kazançların paylaşılması amaçlanarak adalet sağlanmak istenmiştir. Bu vergilerin sorumluluğu inananlar üzerinde gönüllülük esasına göre alınmaktadır. Ancak cizye, Müslüman olmayan halktan alınan bedel olarak diğerlerinden farklılık göstermektedir.

Belirli günlerde kurban edilen hayvanlar ise de adak olması sebebiyle, bir çeşit hediye sayılabilmektedir. Tüm bunların yanında ise "*Güzel bir ödünçle Allah'a ödünç verin! Öz benlikleriniz için önden gönderdiğiniz iyiliğin, Allah katında hayrını daha çok, ödülünü daha büyük olarak bulacaksınız.*"²⁰ cümlesinden ise, Allah'a verilecek tüm vergilerin parasal değerinde, maddi olmadığı ve manevi nitelikte hediyeler de sunulacağı anlaşılmaktadır. Ve aynı zamanda bu sözün, bir anlaşma niteliğinde olabileceği, yani Allah'a verilecek hediyeler, Allah'a verilen bir borç sayılarak, karşılığı olarak ise cennetin alınacağı

¹⁹ Pavlus'un Romalılara Mektubu, 13:1-7.

²⁰ Müzzemmil/20

da şu ayet sözü ile anlaşılmaktadır: “Allah, müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında kendilerine cennet vermek üzere satın almıştır.”²¹

3. KUTSAL KİTAPLARDAKİ VERGİYE DAİR İFADELERİN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRİLMESİ

Birbirinin ardı sıra gelen kutsal kitaplar, verginin unsurları bakımından çeşitli yönlerle kıyaslanarak farklılıklar ve benzerlikler gözlenebilmektedir. Aşağıdaki tabloda bu benzerlikler ve farklılıklar gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 5: Tevrat, İncil ve Kur'an'ın Vergi Unsurları Çerçevesinden Karşılaştırılması

	TEVRAT	İNCİL	KUR'AN
EGEMEN GÜÇ	Rab	Rab	Allah
MÜKELLEFLER	Bölge Halkı	Bölge Halkı	Müslümanlar
VERGİ KAYNAĞI	Her şeyin İlki, Her şey, Ganimet	Her şeyin İlki, Her şey, Ganimet	Toprak Ürünleri, Ganimet/Kazanç, Hayvan, İyilik
CEBİR-GÖNÜLLÜLÜK	Mecburidir Ancak Gönülden Gelerek Yapılması Gerekmetedir	Mecburidir Ancak Gönülden Gelerek Yapılması Gerekmetedir	Mecburidir Ancak Gönülden Gelerek Yapılması Gerekmetedir
KARŞILIĞI	Yer yüzünde bütün uluslardan üstünlük, bereket ve kutsanma	-	Cennet
KİMLERE VERİLİR	Rab, Kahinler, Yabancılar ve yoksullar	Rab, Kahinler, Yabancılar ve yoksullar	Allah, resul, yakınlar, yetimler, fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler, yolda kalmış yolcular

Kaynak: Tevrat, İncil ve Kur'an incelenerek tarafımca hazırlanmıştır.

Kur'an da sıkça görülen mal ve mülkün Allah'a ait olduğu ifadeleri, Tevrat ve İncil'de ise geçen “Rab benim” ifadesi, egemenlik hakkına dayanan egemenin Kur'an için Allah, Tevrat ve İncil için ise Rab olduğu görülmektedir. İncil'de İsa peygamberin kendini muaf saydığı vergiler olması, aynı zamanda Pavlus'un yazdığı mektuplarda vergi hakkında konuşmaları egemen gücün kaymasına da sebebiyet vermektedir. Mükelleflere bakacak olursak eğer, burada hitap edilenler mükellef olarak değerlendirilmektedir. Tevrat ve İncilde “İsraililer” kullanılırken, Kur'an'da “İnananlar” ifadesinin kullanılması, bu kitapları mükellef tabanı olarak birbirinden ayırmıştır. Ve Tevrat'ta kuralların yabancılar için de aynen uygulanması gerektiği ifade edilmektedir. Zorlama ya da gönüllülük ayırımı ise, esasen tüm kitaplar için bir mecburiyet söz konusudur, Allah'ın, Rab'in buyrukları yapılmalıdır. Ancak zekat gibi vergilerin verilmediğinde cennete kavuşulamayacağı ifadesi, Kur'an için bunu açıkça mecburi kılmıştır. Bunun yanında da, “gönülsüz” bir şekilde bu ödünçleri verecek olanların da karşılığını alamayacakları ifade edilmektedir. Diğer kitaplarda karşılık ve cezalar, dünya dışı alem için net olmamaktadır. Alınan bu vergilerin, kimler için alınacağı da kitaplarda yazılmakla beraber çeşitli alanlarla alınanların kimlere verileceğinin de açıklanması vergilemede tahsis ilkesinin olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Günümüzde yaygın olarak kabul gören Tevrat, İncil ve Kur'an kutsal kitapları incelenerek bu kitaplarda bahsedilen ifadelerde vergiye dair izler incelenmiştir. Her bir kitapta çeşitli olaylarla gözlenen, çeşitli vergiler bulunmuştur. Birçok unsurdan da bu vergi izlerinin birbirine benzediği gözlenmiştir. Örneğin her bir kutsal kitapta adalet ve tahsis ilkesinin bulunduğu, elde edilecek tarım ürünlerinden yoksullara da pay verilmesi gerektiği anlaşılmış ancak bu benzerliklere zıt olarak toplanan vergilerin çoğu Tevrat'ta kahine kalırken, Kur'an'da verilecek maddi değerlerin kimlere verileceği ayrı ve net bir şekilde ifade edilmiştir. İbadet yerinde para toplamak, İncil ve Tevrat'ta mevcutken Kur'an'da buna rastlanılamamıştır. İncil ve Tevrat'ta bölge halkına seslenilirken, Kur'an'da inananlara seslenilmiştir.

²¹ Tevbe/111

Özellikle Tevrat'ta çok ayrıntılı ve bazı vergiler için sabit bir oran dahi kullanılmışken, Kur'an'da belirli bir oran verilmemiş, "hakkımı vermek" ve "doğru ölçmek" kavramlarıyla adil ve yeteri kadar verilmesi ifade edilmiştir. Adak olarak verilen hayvanlarda da bir takım farklılıklar gözlenmektedir. Hayvanların cinslerinin yanında, Tevrat'ta sunulan hayvanların kutsallığından dolayı bunu yalnız ve kahinin ailesi yiyebilecekken, Kur'an'da sunulan bu adaktan yoksullara pay verilmesi söz konusudur.

Nihayetinde, Tevrat, İncil ve Kur'an kitaplarının, geniş bir perspektiften bakıldığında birbirlerine benzeyen vergi ifadelerinin ve unsurlarının bulunduğu ancak derinleştikçe bu unsurların farklılık gösterdiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Armutak, Altan, "Yahudi V E Hristiyan Dini Kutsal Kitaplarında Hayvan Hakları I", **İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg.** 34 (1), 2008.
- Giray, Filiz "**Maliye Tarihi**", Dora Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti. 7. Baskı, Bursa, 2018
- Kutsal Kitap(Tevrat, Zebur, İncil) , Kitabı Mukaddes Şirketi ve Yeni Yaşam yayımları, Seoul-Kore, Kasım, 2011.
- Özdemir, Pınar, "Vergi Kültürü Ve Göstergeleri: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 24, Sayı 1, 2015.
- Özel, Recep Orhan," Kur'an "Tevrat"la Neyi Kast ediyor?", **Usul İslam Araştırmaları**, Cilt 14, Sayı 14, 2010,
- Rakıcı, Cemil ve Polat, Sedat "Verginin Tarihi Gelişimi ve Geçmişte Uygulanan Bazı İlginç Vergi Konuları", **Sümerlerden Türkiye Cumhuriyeti'ne Maliye Tarihi** (Ed. Ali Rıza Gökbunar ve Alparslan Uğur), Beta Yayınları, İstanbul, 2016
- Sirkeci, Osman ve Abdula, Mohamad Sami, "Ortadoğu uygarlıklarında vergi uygulamaları", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Volume: 1(4), 2015
- Kur'an-ı Kerim Meali, Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Yayınları, 2016.
- Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali ve Okunuşu, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Seda Yayınları, 2010.

HADİSLERDE SULH

Bayram KANARYA

Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Van/Türkiye

ÖZET

Hız. Peygamber'den (sav) bireyler ve toplumlar arası ilişkilerde sulhun hukuk ve ahlakına dair bir birçok hadis nakledilmiştir. Bu hadislerin muhtevasını insana saygı göstermek, Müslümanların onurlarına dokunulmadığı ve kendilerine zulüm edilmediği müddetçe her kesim ile iyi geçinip uzlaşma yolunu tercih etmek şeklinde özetlemek mümkündür. Hız. Peygamber'in sîreti göstermiştir ki insanların birbirlerini dinlediği ve anlamaya çalıştığı bir ortamda İslam mesajı daha hızlı yayılma özelliği göstermiştir. Sulh yolunu tercih etmek, pasif davranmak veya haksızlığa razı olmak anlamına gelmemekte; aksine kontrollü davranmak ve merhameti esas alarak hareket etmek manasına gelmektedir.

Birçok muhaddis sulh konusu ile ilgili eserlerinde müstakil bölümler açmışlar ve bu bölümlerde konu ile ilgili rivayetleri bir araya getirmişlerdir. Bu muhaddislerin başında *el-Câmiu's-Sahîh* adlı eseri ile ümmet nezdinde oldukça yaygın bir şöhrete kavuşan Buhârî (ö. 256/869) gelmektedir. Buhârî, eserinin 53. kitabını "Kitâbu's-Sulh" diye isimlendirmiş ve bu bölümde on dört baba yer vermiştir. Bu bölümün bazı bab başlıklarında müsâlaha ile alakalı ayetler zikredilmiş bazılarında ise müellifin hadislerden anladığı temel anlam bab ismi olarak yer almıştır.

Bu tebliğde Sahîh-i Buhârî'nin Kitâbu's-Sulh bölümünün muhtevası, bu bölümdeki hadislerin anlam alanı, klasik şerhlerde nasıl yorumlandığı ve günümüze bakan yönleri değerlendirilecektir. Söz konusu hadisler bağlamında insanlar arasında vuku bulan problemlerin nasıl çözüldüğünü tespit etmek, tolerasyon kabiliyetini genişletmek, gayr-ı Müslimlerle ilişkileri tanzim etmek, müsâlahada adalet ilkesine uymak ve hukuki davalarda barış yolunu takip etmek gibi konular tahlil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hız. Peygamber, Hadis, Buhârî, Kitâbu's-Sulh, Silm.

PEACE IN HADITHS

ABSTRACT

Many hadiths about the moral values of reconciliation in the relations between individuals and societies have been conveyed from the Prophet (p.b.u.h.). The content of these hadiths can be summarized as follows: Respect for human dignity, not being persecuted, getting along well with different segments of society and preferring the treaty / peace way. The life of the Prophet has shown that in an environment where people listen to each other and try to understand each other, the message of Islam has spread faster. Choosing the way of peace does not mean being passive or willing to injustice, on the contrary, it means controlling and acting on compassion.

Many muhaddis opened separate chapters in their works on the subject of peace and brought together the narratives on the subject in these chapters. One of the most important of these muhaddis is Bukhârî (d. 256/869) who gained a widespread fame among the ummah with his work *al-Câmiu's-Sahîh*. Bukhari named the 53rd chapter of his work as Kitâbu's-Sulh and included fourteen titles in this chapter. In some of the headings of this chapter, verses related to the peace are mentioned and in others, the basic meaning that the author understands from the hadiths takes place as the title name.

In this paper, the content of the Kitâbu's-Sulh chapter of the Sahîh al-Bukhârî, the meaning of the hadiths in this chapter, how it is interpreted in classical commentaries and the aspects facing today will be evaluated. In the context of these hadiths, issues such as determining how problems are solved among people, extending tolerance ability, arranging relations with non-Muslims, complying with the principle of justice in conciliation and accepting the method of peace in legal cases will be analyzed.

Keywords: The Prophet, Hadith, Bukhari, Kitâb as-Sulh, Peace.

GİRİŞ

Allah, birbirlerini tanımaları (teâruf) ve iletişim kurabilmeleri hikmetine binâen insanları farklı kabile ve şubeler halinde yaratmıştır.¹ Bu farklılık, bir taraftan Allah'ın kudretini ve iradesini sembolize etmekte; diğer taraftan insanların hemcinsiyle beraber yaşamak zorunda olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında huzurlu bir toplum olmanın temelinde yatan en önemli faktörlerden biri, farklılıkların tabii bir durum olduğunu benimsemekten geçmektedir. Makro planda beraber yaşamak zorunda olan insanlık ailesinin fertlerinin birbirlerini anlama yolculuğunda empati yapmak, adaleti tesis etmeye çalışmak, insafli davranmak ve sulh içerisinde yaşamak gibi erdemleri geliştirmeye ve beslemeye ihtiyacı vardır.

İslam kelimesi silm, selamet, sulh, inkiyad, teslim olmak ve uzlaşma anlamlarına gelmektedir.² Buhârî gibi bazı muhaddisler, konu ile ilgili bazı hadisleri iman bölümünde zikretmişlerdir. Cibrîl hadisi diye meşhur olan hadiste İslam'ın, Allah'a ibadet edilmesi ve O'na ortak koşulmaması vasıflarına vurguda bulunulmuştur.³ İslam ahlakında Müslümanların dargın kalmamaları tavsiye edilmiş,⁴ birbirlerine sırt çevirmemeleri, buğz etmemeleri ve ihtilafa düşmemelerinin ehemmiyetine dikkat çekilmiş⁵; kanları, malları ve ırzlarının haram olduğu vurgulanmış,⁶ başka bir hadiste de Müslüman “dilinden ve elinden diğer Müslümanların güvende olduğu kimse” ifadeleri ile tanımlanmış ve gerek sözel gerekse fiili anlamda başkalarına eziyet etmeyen ve onların onurlarını rencide kişi olarak resmedilmiştir.⁷ Sulh kelimesi ise lügatte fesadın zıddı, toplulukların uzlaşma ve barış (silm) içerisinde yaşaması şeklinde ifade edilmiştir.⁸ Muhasamanın zıddı olan müsâlaha ve musâlemet anlamına gelen sulh, aralarında niza ve husumet bulunan davalı ve davacıları barıştırmak üzere yapılan sözleşme şeklinde tarif edilmiştir.⁹ Sulhun geniş anlam yelpazesi içerisinde, zulmünü engelleyerek zalime ve hakkına kavuşmasına yardımcı olmak suretiyle mazluma destek olunması da yer almıştır.¹⁰ İslam'da gerek bireysel gerekse uluslararası ilişkilerde sulhun temel bir prensip olarak kabul edildiğini belirtmek gerekmektedir. İslam'ın bu konudaki bakışını şu şekilde özetlemek mümkündür: “*Adalet, kanunilik, ahlakilik, eşitlik ve ahde vefa gibi ilkelere dayandırılan uluslararası ilişkilerdeki temel tavır, Müslümanların ülkelerine ve değerlerine kastedilmediği, İslam'ı tebliğ ve yaşama hürriyeti kısıtlanmadığı sürece barışı esas almak düşmanca davranışlardan uzak durmaktır.*”¹¹

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için Kur'an-ı Kerim'de geçen sulh ile ilgili ayetler ışığında bir değerlendirme yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Kur'an-ı Kerim'de bireyler ve toplumlar arası gerilimlerin ve oluşabilecek problemlerin sulh yolu ile çözüme kavuşturulması ve kötülüğün iyilikle defedilmesi¹² yönünde birçok ayet bulunmaktadır. Bu anlamda eşler arasında baş gösteren sorunların sulh yolu ile çözülmesinin altı çizilmiş ve “...sulh daha hayırlıdır...” buyurulmuştur.¹³ Hucurât suresinde de Müminlerin kardeş olduğu, kardeşler arasında huzursuzluk olduğunda bunun diğer Müminler tarafından ıslah edilmesi gerektiği üzerinde durulmuş¹⁴ ve bu sorumluluk, niteliği adaletle davranan, temel ahlaki erdemleri taşıyan ve bunları özümseyen; niceliği ve nasıllığı ise zamana ve zemine göre şekillenecek olan üçüncü taraflara bırakılmıştır. Bir başka ayette de ihtilafların ortadan kaldırılması tavsiye edilmiş ve bu husus şöyle zikredilmiştir: “...birbirinizin arasını düzeltin...”¹⁵ Ayetten de anlaşıldığı üzere araları bozulan kişi veya toplulukların küskünlük ve dargınlık süresini

¹ Hucurât, 49/13.

² Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem (İbn Manzûr), *Lisânu'l-Arab*, Daru'l-Maarif, Kahire, tsz, s. 2077-2079; Kur'an-Kerim'de geçen bazı ayetler için bkz. Bakara, 2/112; Lokman, 31/22; Müminün, 40/66.

³ Buhârî, İman, 37, 1/18.

⁴ Müslim, Birr, 25, III/1984.

⁵ Müslim, Birr, 30, III/1985.

⁶ Müslim, Birr, 10, III/1986.

⁷ Buhârî, İman, 4, 1/8.

⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, s. 2479; Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı ayetler için bkz. Bakara, 2/208; Enfâl, 8/61; Muhammed, 47/35.

⁹ Bedruddîn Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, Daru'l-Fikr, Beyrut, tsz, XIII/265.

¹⁰ Müslim, Birr 62, III/1998.

¹¹ Ahmet Yaman, “Sulh”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2009, XXXVII/485.

¹² Fussilet, 41/34.

¹³ Nisâ, 4/128.

¹⁴ Hucurât, 9/10.

¹⁵ Enfâl, 8/1.

uzatmamaları belirtilmiş bununla birlikte her iki tarafa adalet temelinde sorunun çözümüne yaklaşan, üçüncü kişilerden teşekkül eden bir kolektif akıl ve mekanizmanın oluşturulmasının ve işletilmesinin gerekliliği ifade edilmiştir. Binaenaleyh aynı veya farklı coğrafyalarda yaşayan Müslümanlar arasında oluşabilecek problemleri halletmek maksadıyla yerel ve uluslararası düzeyde ıslah hizmeti verecek kurul, kurum, cemiyet veya organizasyonların tesis edilmesi, yaşadığımız bu sırada önemli bir ihtiyaca dönüşmüştür. Herkesin içerisinde bulunduğu imkanlar nispetince ıslah vazifesini deruhte etmesinin yanında, yönetim ve otoritenin zulme uğrayanlara özellikle de kadın ve çocuklara yapılan haksızlıkların bertaraf edilmesinde inisiyatif almaları, bunun için mücadelede bulunmaları, sulhun olanaksız olduğu durumlarda fesadı önlemeleri ve caydırıcı yaptırımları uygulamaları da bir yükümlülüktür.¹⁶

Hiz. Peygamber'den (sav) ıslah, sulh ve salah ile ilgili çok sayıda hadisin nakledilmiş olması, bazı muhaddislerin konu ile ilgili özel bölümler açmalarına da mesned teşkil etmiştir. Bu muhaddislerden biri, Kitabı's-Sulh ismi ile *Sahih*'inde özel bir başlık açmış olan Buhârî'dir. Bu çalışmada Buhârî'nin mezkûr bölüm altında zikrettiği hadislerin niteliği, bu hadislerin anlam alanı ve günümüze izdüşümleri irdelenmeye çalışılacaktır. İlk olarak Hiz. Peygamber'in sünnetinde sulhun önemine dair bazı bilgiler verilecek daha sonra Buhârî'nin Kitabı's-Sulh bölümü üzerine bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

1. HZ. PEYGAMBER'İN SULHA KATKISI

Hiz. Peygamber (sav), kendisine nübüvvet verildikten sonra İslam'ın mesajını muhataplarına ulaştırmak için büyük bir çaba göstermiş ve bu uğurda boykot, eza ve saldırı gibi birçok hâdise ile karşı karşıya kalmıştır. Zorunlu olmadığı müddetçe Hiz. Peygamber savaşı tercih etmemiş bununla birlikte mücadelesinden ödün vermemiş, insanlar ile iyi geçinmeyi ve hakkı ayakta tutmayı tavsiye etmiştir. Aslında İslam'ın mesajını tebliğ eden bütün Peygamberler bu esas üzere hareket etmişlerdir. Hiz. Peygamber, hem nübüvvetten önce hem de sonra toplumsal barış ve uzlaşma kültürünün oluşması için gayretlerde bulunmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür: Hilfu'l-Fudul, Medine Sözleşmesi ve Hudeybiye Antlaşması.

1.1. Hiz. Peygamber'in Hilfu'l-Fudul'a Katılması

Hiz. Peygamber (sav) ortaya koyduğu sîret ve sünneti ile imanı, emânı ve salahı hem pratikte göstermiş hem de bu yönde birçok tavsiye ve telkinde bulunmuştur. Cahiliye döneminde Mekke'de kabileler arası iç çekişme ve ihtilaflar vuku bulmuş, toplumda zayıf ve güçsüz olan kişiler haksızlığa maruz kalmıştır. Bu bağlamda Hiz. Peygamber'in zulme karşı çıkmak, mazlumun yanında yer almak, toplumsal barışı ihya etmek, toplumsal sınıf ve tabakaların hegemonyasını kırmak ve sosyal dayanışmayı perçinleştirmek gayesi ile Mekke'de erdemli kişiler tarafından tesis edilen Hilfu'l-Fudul teşkilatına katıldığını hatırlatmak gerekmektedir.¹⁷ Abdurrahman b. Avf'ın naklettiği bir rivayete göre Hiz. Peygamber bu cemiyete katıldığını zikretmiş ve "iyi insanların oluşturduğu teşkilat" anlamında "Hilfu'l-Mutayyabin" ifadesini kullanmıştır.¹⁸ Başka bir rivayette de cahiliye dönemindeki sıla-i rahim ve mazluma yardım etmeyi şiar edinen bu antlaşmanın İslam geldikten sonra da kuvvetlendirileceği ifade edilerek¹⁹ antlaşmanın ana muhtevası "*Allah'a yemin olsun ki kendisine hakkı verinceye kadar mazlumun yanında, zalimin ise karşısında olacağız.*" şeklinde belirtilmiştir.²⁰

1.2. Medine Sözleşmesi

Hiz. Peygamber (sav) Medine'ye hicret ettikten sonra Mekke'deki durumdan farklı bir tabloyla karşılaşmıştır. Zira Medine'de farklı etnisite, din ve kültüre sahip insanlar bulunmaktaydı. Medine'de Evs ve Hazrecli Araplar ile çoğunlukla zanaat ile uğraşan Benî Kaynuka, Benî Nadir ve Benî Kurayza Yahudileri yaşamaktaydı. Bunlar arasında zaman zaman çatışmalar ve ihtilaflar yaşanıyor ve bu çatışmalar uzun süre devam edebiliyordu.²¹ Hiz. Peygamber Medine'de yaşayanlarla birlikte istişarede

¹⁶ Nisâ, 4/75.

¹⁷ Hilfu'l-Fudul ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. M. Salih Arı, "Hilfu'l-Fudul Cemiyetinin Sosyal Dayanışmadaki Rolü", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 2, sayı: II, 1995-1998, s. 375-384; Nesim Sönmez, "Hilfu'l-Fudul Teşkilatı", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2014, sayı: 41, s. 399-418.

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1995, III/193.

¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/194.

²⁰ Abdurrahman b. Abdillâh es-Süheylî, *er-Ravdü'l-Ünüf*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, tsz., s. 242-243; Ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, "Hilfu'l-Fudul", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1998, XVIII/31-32.

²¹ Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2016, II/212-215.

bulunduktan sonra “Medine Vesikası” diye meşhur olan bir hukuki ve siyasi metin üzerinde antlaşmaya varmışlardır ve bu toplumsal sözleşme günümüze kadar gelmiştir.²²

Muhammed Hamidullah bu vesikayı, ilk İslam devletinin anayasası olmasından öte dünyada bir devletin vazettiği ilk anayasa olarak tanımlamıştır.²³ Bu antlaşmayı şu şekilde özetlemek mümkündür: “Hz. Peygamber, Medine vesikası ile Muhacir ve Ensar’ın tam bir dayanışma içinde olmasını sağlamayı, onları hukukî güvence altına almayı, Kureyş müşrikleriyle Medine’deki müşrik ve yahudilerin Müslümanlara karşı muhtemel iş birliğinin önüne geçmeyi ve dışarıdan Medine’ye gelebilecek bir saldırı karşısında şehirde yaşayanların birlikte hareketini temin etmeyi amaçlıyordu. Vesika Medine’de yaşayan dinî, siyasî ve etnik grupların iç işlerinde bağımsız, dış tehlikeler karşısında birlikte hareket etmelerini öngörmesi, şehirde siyasî birliği sağlaması, din ve vicdan hürriyetini, can, mal ve namus güvenliğini hukukî güvence altına alması gibi temel hükümleriyle taraflarca kabul edildi.”²⁴

Hz. Peygamber’in sulh anlayışının sembollerinden olan Medine Vesikası çileli geçen Mekke döneminden sonra Müslümanlara ve diğer farklı kesimlere bir güven tesis etmesi münasebetiyle tarihi ve toplumsal açıdan bir dönüm noktası olup bunun mimarı ise sulh ve selamet peygamberi olan Hz. Muhammed’dir.

1.3. Hudeybiye Antlaşması

Hz. Peygamber’in (sav) yaşadığı dönem itibarı ile sulh ortamının oluşmasına yaptığı en önemli katkılardan biri, daha sonra da tarihteki yerini alacak olan Hudeybiye Antlaşmasıdır. Hz. Peygamber ve ashabı Medine’den Mekke’ye umre yapmak için yola çıkmış²⁵ ancak müşrikler onların Mekke’ye girmelerine izin vermemişler, bu sırada ashab her hal ve şartta Hz. Peygamber ile birlikte olduklarını ispat etmek üzere Beyatu’r-Ridvan’da ona biat etmişlerdir. Hudeybiye’de aleyhlerine görünse bile Müslümanlar ile müşrikler arasında bir antlaşma imzalanmıştır.²⁶ Bu antlaşmanın detayları Buhârî’nin Kitâbu’s-Sulh ve Kitâbu’s-Şurût bölümünde geçmektedir.²⁷ Buhârî, Sulh bölümünde “*es-Sulh Maa’l-Müşrikîn*” başlığı altında bu hâdiseyi rivayetler eşliğinde aktarmıştır.

Hudeybiye Antlaşmasının maddeleri arasında müşriklerden Müslümanlara katılacak kişilerin yine müşriklere teslim edileceği ancak Müslümanlardan müşriklere katılacak kimselerin ise kendilerine teslim edilmeyeceği gibi ağır maddeler de bulunmuş ve Hz. Peygamber’in rasul vasfının vesikadan silinmesi gerektiği ifade edilmiştir. Rivayetlerde geçtiğine göre bazı sahabiler aleyhlerine olduğu düşüncesiyle bu antlaşmayı hazmetmekte zorlanmışlardır.²⁸ Ancak Hz. Peygamber (sav) antlaşmayı kabul etmiş, antlaşma kurallarını ihlal etmemiş ve ahde vefa göstermiştir. Neticede Hudeybiye Antlaşmasının maddelerine riayet eden Müslümanların kısa zamanda kazançlı çıktıkları görülmüş, bir sonraki sene umre (umretu’l-kadâ) yapılmış ondan sonraki yıl da Mekke’nin fethinin yolu açılmış ve İslamiyet sulh ortamında daha hızlı yayılmıştır. Bu antlaşma, Müslümanların müşrikler dahil olmak üzere bütün farklı inanç müntesipleriyle inançlarının temel rukünlerinden ödün vermeden ve geleceği öngörebilen stratejik bir akılla davrandıklarını, sulhtan kaçmadıklarını ve antlaşmayı bozan tarafın kendileri olmadığını ortaya koymasına bakımından tarihi bir öneme sahiptir.

1.4. Sulhun Geniş Anlam Yelpazesi

Sulh kavramına tarihi süreç içerisinde birçok anlam yüklenmiştir. Bu bağlamda İbn Hacer (ö. 852/1449) sulhun farklı kategorilerinin olduğunu çizmiştir. Ona göre bazı sulh çeşitlerini şöyle sıralamak mümkündür: Müslümanlar ile kâfirler arasında tesis edilen sulh, eşler arasında sulh, zulüm eden gruplar ile adaletli davrananlar arasında yapılan sulh, öfkeli insanlar arasında yapılan sulh, husumetin ortadan

²² Medine vesikasının muhtevası ile ilgili geniş bilgi için bkz. Cemaluddin Abdülmelik b. Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, trc. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1994, II/172-175.

²³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993, I/189; Ayrıntılı bilgi için bkz. Hikmet Zeyveli, *Medine Sahifesi*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2019.

²⁴ Mustafa Özkan, “Medine Vesikası”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2016, II/212-213.

²⁵ Fetih, 48/27.

²⁶ Buhârî, Sulh, 7, III/167-168.

²⁷ Buhârî, Sulh, 7, III/168; Şurût, 15, III/178-180.

²⁸ Buhârî Şurût, 15, III/181; Ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, “Hudeybiye Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1998, XVIII/297-299.

kaldırılması için yapılan sulh, ortaklar arasında yapılan sulh.²⁹ Bu tasniften de anlaşıldığı gibi sulh kelimesinin neredeyse hayatın bütününe kapsayacak şekilde geniş bir anlam alanı bulunmaktadır.

Sulh kavramı, Buhârî şârihlerinden Aynî'nin (ö. 855/1451) de isabetli bir şekilde belirttiği gibi belli bir disipline hasredilemeyecek kadar geniş bir anlam alanına sahiptir.³⁰ Sulh kelimesinden türeyen ve tarihi süreç içerisinde kendisine has bir anlama kavuşan birçok kavram ortaya çıkmıştır. Özellikle fıkıh disiplininde hem münazaaya neden olan bireysel anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında (sulh akdi) hem de uluslararası ilişkilerde karşılıklı antlaşma (müsâlaha) anlamında bazı kavramlar ortaya çıkmıştır. Öte yandan aynı kökten türeyen mefsedetü def' ve menfaati celb anlamında maslahat kavramı da usul-i fıkıhta kullanılmıştır.³¹

Kur'an'da iman ile birlikte sıkça zikri geçen ve sulh ile aynı kökten türeyen amel-i salih ifadesini merkeze alarak bir değerlendirmede bulunacak olursak, sulhun hem etimoloji, hem de anlamsal düzeyde amel-i salih ile doğrusal bir ilişkisinin olduğu tespitinde bulunabiliriz. Bir başka ifade ile kişinin vicdan ve fitratına uygun davranması, diğer insanlar ile iyi geçinmesi hatta kozmos ile barışık yaşaması ve sorumlulukları yerine getirmesi sulhtur ve amel-i salihidir.

2. SAHÎH-İ BUHÂRÎ'NİN KİTÂBU'S-SULH BÖLÜMÜ

2.1. Kitabu's-Sulh Bölümünün Şekil Açısından Değerlendirilmesi

Sahîh-i Buhârî'de geçen bab başlıkları, Buhârî'nin hadisten anladığı manayı ortaya koyması ve bunu bab başlığına taşıması manasında "fikhu'l-Buhârî fi teracimih" şeklinde ifade edilmiştir. Sahîh-i Buhârî'deki bab başlıklarında kimi zaman Buhârî'nin hadislerden istinbat ettiği mefhum (fikhu'l-hadis), kimi zaman bazı ayetler, kimi zaman da ayetler ile birlikte Buhârî'nin yorumu zikredilmiştir. Buhârî, Kitabu's-Sulh bölümünün girişinde sulhu emreden iki ayeti bab başlığında zikretmiştir. Bu ayetlerden biri insanlar arasındaki ihtilafların barış ve uzlaşma ile halledilmesine dönüktür: "*Bir sadaka verme veya marufu emretme ya da insanların arasını ıslah etme hariç onların gizli konuşmalarının çoğunda bir hayır yoktur.*"³² Diğer ise eşler arasında vuku bulan anlaşmazlıkların sulh yolu ile çözülmesi hakkındaki şu ayettir: "...*Kadın ve erkeğin karşılıklı uzlaşarak birbirlerinin aralarını düzeltmelerinde bir günah yoktur. Sulh ise daha hayırlıdır.*"³³ Buhârî'nin bu ayetleri alt başlıklara taşıması, bir taraftan onun Kur'an kültürüne sahip bir hadisçi olduğunu gösterirken diğer taraftan bu yöntemiyle o, hadislerin Kur'an'ı beyan ettiğini ve ayetler ile hadisleri bir bütün olarak değerlendirmenin ehemmiyetine işaret etmiş olmaktadır.

Kitabu's-Sulh bölümünde on dört babın içerisinde on dokuz hadis zikredilmiştir. İlk bab başlığı, Nisâ suresi 114. ayetten mülhem olarak "باب ما جاء في الإصلاح بين الناس" şeklinde başlamaktadır. Kitabu's-Sulh bölümünde geçen bab başlıklarının muhtevasını şöyle sıralamak mümkündür: insanların arasının düzeltilmesi, insanlar arasında ıslah vazifesini yerine getiren kişi veya kişilerin yalancı olarak nitelendirilmemesi, yöneticilerin toplumda vuku bulan anlaşmazlıklara kayıtsız kalmaması, sulhun daha hayırlı olması, taraflar arasında yapılan antlaşmaların mağduriyet doğurmaması ve zulüm içermemesi, antlaşma maddelerinin anlaşılır olması, müşriklerle yapılan sulh antlaşmasının niteliği, diyet ödemelerinde müsâlahanın tercih edilmesi, Hz. Peygamber'in Hz. Hasan vasıtasıyla iki grubun arasının düzeltileceğini haber vermesi, ıslah faaliyetinde adaletli davranılmasının fazileti, yöneticilerin hasım olanları sulha davet etmesi, miras ve borçlanmalarda sulhun tercih edilmesi.³⁴

Kitabu's-Sulh bölümü, bazı ayetlerin sebab-i nüzullerinin hadisler tarafından tespit edilmesi açısından da önem arz etmektedir. Örneğin bu bölümde sulh ile ilgili iki ayetin sebab-i nüzulü ile ilgili bazı bilgiler mevcuttur. Bunlardan bir tanesi, Zübeyr b. Avvam ile Ensar'dan birisinin tarladaki su hakkının kullanılması hakkında yaptıkları tartışmadır. Zübeyr "*Rabbine andolsun ki onlar, aralarında ortaya çıkan anlaşmazlıklarda seni hakem yapıp, sonra verdiği hükme nefislerinde hiçbir kaygı duymaksızın*

²⁹ Ahmed Ali b. Hacer, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru's-Salam, Riyad, 2000, V/366.

³⁰ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XIII/265.

³¹ Ahmet Yaman, "Sulh", *TDV İslam Ansiklopedisi*, XXXVII/485-486.

³² Nisâ, 4/114.

³³ Nisâ, 4/128.

³⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/306.

tam bir teslimiyetle kabul etmedikçe iman etmiş olmazlar” ayetinin bu olay hakkında nazil olduğunu ifade etmiştir.³⁵ Bir diğer ayet Hucurât suresinde geçmektedir. Olay ileride de temas edileceği üzere Hz. Peygamber ile Abdullah b. Ubeyy ve taraftarları arasında geçmiştir. Olay büyüyerek orada bulunanlar arasında bir tartışma ve fiili kavgaya dönüşmüş bunun üzerine Enes b. Malik “*Müminlerden iki grup kavgaya tutuşurlarsa aralarını uzlaştırın...*”³⁶ ayetinin nazil olduğunu ifade etmiştir.³⁷

2.2. Kitâbu’s-Sulh Bölümünün Muhteva Açısından Değerlendirilmesi

2.2.1. İnsanların Arasının İslah Edilmesi

Toplumların huzur ve selamet içerisinde yaşayabilmeleri, bireylerin karşılıklı hak ve sorumluluklarını yerine getirmeleri ve sulhun tesisi edilmesi ile doğrudan orantılıdır. Hz. Peygamber de yaşadığı toplum içerisinde sulhun ihya edilebilmesi için büyük gayret göstermiş ve bunu sünneti ile ortaya koymuştur. Bu anlamda ıslah ve uzlaşî kültürünün oluşmasına katkıda bulunmak imanın sosyal hayata yansımaları demektir.

Kitâbu’s-Sulh bölümünün ilk babı herhangi bir sebeple araları bozulan insanların barıştırılması ile ilgilidir. Sehl b. Sad’ın aktardığına göre Hz. Peygamber’e Amr b. Avf oğulları arasında bir tartışma ve husumet olduğu haberi ulaşınca zaman kaybetmeksizin yanında bulunan bazı ashâbıyla birlikte aralarını düzeltmek amacıyla onların buldukları mevkiye gitmiş, bu sırada namaz vakti girmiş ve Bilal ezanı okumuştur. Bilal, Hz. Peygamber’in namaza yetişemeyeceğini anlayınca imamlık teklifini Ebubekir’e götürmüş, o da kabul etmiş ve cemaate imamlık yapmıştır. Daha sonra Hz. Peygamber namaz esnasında cemaate yetişince Hz. Ebubekir yerini Hz. Peygamber’e bırakmıştır.³⁸

Hadisten de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber’in aralarında husumet bulunan insanları barıştırmaya çalıştığı, toplumda vuku bulan ve huzursuzluğa sebep olan hâdiselere karşı son derece duyarlı olduğu ve tarafların bulunduğu yere giderek sorunu çözmeye çalıştığı görülmektedir. Bu durum sulh ve selamet peygamberinin toplumsal barışa verdiği değeri ve bu uğurda cemaatle namaza geç kalmayı bile göze aldığını ortaya koymaktadır.

İsnadındaki ravilerin bütününe Basralı olduğunu belirtildiği³⁹ bir başka hâdise de Medine’de Hz. Peygamber ile münafıkların reisi Abdullah b. Ubey b. Selûl arasında geçmiştir. Enes b. Mâlik’in aktardığı rivayette Hz. Peygamber’in Abdullah b. Ubey’i ziyaret ederek onu İslam’a davet etmesi teklif edilir. Hz. Peygamber de yanına ashâbından bazılarını da alarak merkebine (himâren) binmiş ve onun bulunduğu ve çorak olduğu bildirilen yere gitmiştir. Abdullah b. Ubey Hz. Peygamber’e hakaretamiz bir şekilde konuşmuş ve “Benden uzak dur! Merkebinin kokusu beni rahatsız ediyor” deyince orada bulunan Ensar’dan biri, buna dayanmamış ve “Allah’a yemin olsun ki Hz. Peygamber’in merkebinin kokusu senin kokundan daha güzeldir” şeklinde mukabelede bulunmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber’in ashâbı ile Abdullah b. Ubey’in taraftarları arasında sözlü olarak başlayan durum fiili kavgaya dönüşmüştür.⁴⁰

Muhtemelen Medine’ye yeni gelen Hz. Peygamber, farklı toplumsal kesimlerle birlikte yaşama ahlakını tesis etmek ve İslam’ı tebliğ etmek üzere münafıkların reisine gitmiş ve bu kişi tarafından sözlü hakarete maruz kalmıştır. Bu durum, hem İslam’ın tebliğinde engellerin bulunduğunu hem de barış, ıslah ve uzlaşî faaliyetinin zorluk ve önemini ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

2.2.2. Yöneticilerin İslah Mesuliyeti

Yöneticiler, idare ettikleri toplumların sevinci, kederi ve sıkıntıları ile ilgilendikleri sürece temsil ettikleri kitlelerde saygın bir konuma ulaşabilirler. Sözü insanlar nezdinde kıymetli olan, yaşantıları ile

³⁵ Buhari, Sulh 12, III/171.

³⁶ Hucurât, 49/9.

³⁷ İbn Hacer, burada bir işkalin olduğunu belirtmiştir. O, Abdullah b. Ubey ve ashâbının Müslüman olmadığını, ayette ise “Müminlerden iki grup...” ifadesinin kullanıldığını dolayısıyla iman ehline vurgu yapıldığını ifade ederek bir problemin olduğuna dikkat çekmiştir. Geniş bilgi için bkz. İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, V/366-367.

³⁸ Buhârî, Sulh 1, III/164.

³⁹ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, V/367.

⁴⁰ Buhârî, Sulh 1, III/166.

insanların itibarını kazanmış olan kimselerin toplumu ıslah etme, ihtilafları ortadan kaldırmaya çalışma ve güveni inşa etme konusunda mesuliyetleri bulunmaktadır. Bu kişilerin insanların sıkıntıları ile hemhal olmamaları ve kayıtsız kalmaları daha büyük sıkıntıları beraberinde getirme potansiyelini barındırmaktadır. Bu nedenle her kademedeki sözü geçen ehil kimselerin topluma karşı bir vazife ve mesuliyetleri bulunmaktadır.

Cahiliye toplumunu vahiy ile buluşturan ve onları insani erdemler ile dönüştürmeye çalışan Hz. Peygamber kişi, kabile veya devletler arasında çıkan ihtilaf ve problemlere kayıtsız kalmamıştır. İnsanlar arasında ihtilafın olduğu haberi kendisine ulaşır ulaşmaz çoğu zaman caydırıcılık ve itminan oluşturması maslahatına binaen yanına ashabından bazısını alarak sorunun haline dönük çabalar içerisine girmiştir.

Kitâbu's-Sulh bölümünde imamın/yöneticinin müsâlaha heyetini de yanına alarak sorunun vuku bulunduğu yere gitmesi anlamında bir bab başlığı bulunmaktadır. İsnadının Medinelilerden oluştuğu ve Sehl b. Sad'dan gelen hadiste Hz. Peygamber'e Küba ahalisinin kavga ettikleri ve kavganın birbirlerine taş atacak derecede ilerlediği haberi verince o yanındakilere "Hadi gidelim, aralarımızı barıştıralım" demiştir.⁴¹

Burada üzerinde durulması gereken üç nokta bulunmaktadır. Bunlardan biri, olayın vuku bulunduğu en yakın zaman aralığında müdahil olmak, ikincisi mümkünse müsâlaha heyeti ile birlikte olay mahalline gitmek, üçüncüsü tarafları sulh ile barıştırmak üzere iyi niyet sahibi olmaktır.

2.2.3. Müsâlahada Yalan Söylemenin Meşru Olup Olmaması

Kitâbu's-Sulh bölümünde Zührî'nin Ummu Kulsum bnt. Ukbe kanalı ile naklettiği rivayette insanların arasını düzeltmeye çalışıp bunun için hayrı dileyen veya hayrı konuşan kişilerin yalancı olarak görülmemesi gerektiğine yönelik bir hadis yer almıştır.⁴² Rivayette hayrı dileyen veya konuşan kişi, bildiği iyi şeyleri aktarıp hâdisenin büyümesini önlemek amacıyla duyduğu kötü söz ve şerhleri aktarmayan ve bu konuda sukut eden kimse olarak nitelendirilmiş ve bu kişinin yalan konuşmadığı için yalancı (kâzib) olarak nitelendirilmemesinin altı çizilmiştir.⁴³

İsnad ve metin yönünden yukarıdaki rivayete benzer başka bir rivayet de Müslim'in Sahîh'inde geçmektedir. İsnadında yine Zührî ve ilk hicret eden hanımlardan Ummu Kulsum'un olduğu rivayet şöyledir: "İnsanların arasını düzeltmeye çalışan ve bunun için hayrı konuşup hayır dileyen kimse yalancı değildir." İbn Şihâb bundan sonra şöyle demiştir: "İnsanlara şu üç şey dışında yalana ruhsat verildiğini işitmedim: savaş esnasında, insanların arasını ıslah etmede ve kadının kocasına veya kocasının hanımına serdettiği kelimelerinde".⁴⁴ Hadisin son kısmının İbn Şihâb'ın sözü olduğunu belirtmek gerekmektedir. Sahîh-i Buhârî'nin ilk şârihlerinden kabul edilen Hattabî ise İbn Şihâb ez-Zührî'nin hadisi rivayet ettikten sonra kendi görüşünü hadise bitişirerek aktarmasının onun âdeti olduğunu, bu nedenle Musa b. Ukbe'nin "Hadisi aktardığında kendi sözünü Hz. Peygamber'in kelamından ayırarak neklet!" sözleri ile onu eleştirdiğini belirtmiştir.⁴⁵

Yukarıdaki iki hadis münasebeti ile tartışılan konu, yalanın belli durumlarda mübah sayılıp sayılmayacağı konusu ile ilgilidir. Bu konuda alimler tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bir tanesi, ıslah niyetinin olması koşuluyla yalanın mübah sayılmasıdır. Bu görüşü savunanlara göre yalanın caiz olduğu yerler mezkûr üç yerle de sınırlı değildir ve bu üç durum misal kabilinden zikredilmiştir. Onlara göre mezmum olan kizb, içinde zarar bulunan veya içinde maslahat bulunmayan hususlarla ilgilidir.⁴⁶ Bir başka görüşe göre yalan ne sebeple olursa olsun mutlak anlamda caiz değildir. Bunlara göre rivayette geçen kizb tevriye, ta'riz ve mecaz yolu ile anlatımdır. Bu görüşü

⁴¹ Buhârî, Sulh 3, III/166.

⁴² Buhârî, Sulh 2, III/166.

⁴³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/369.

⁴⁴ Müslim, *Birr*, 101, III/2011.

⁴⁵ Ebû Süleyman Hamd b. Ahmed el-Hattabî, *A'lâmu'l-Hadis fi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Câmîatu Ümmü'l-Kurâ Yayınları, Mekke, 1988, s. 1171.

⁴⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/369 (Taberî'den naklen).

savunanların delillerinden biri şudur. Hz. İbrahim'in kavmi, putlarının paramparça edildiğini görünce “Bunu ilahlarımıza kim yaptı” demişler ve Hz. İbrahim'e yönelmişlerdir. Bundan sonra Hz. İbrahim: “Hayır bunu şu büyükleri yapmıştır. Eğer konuşabiliyorlarsa onlara sorun.” cevabını vermiş⁴⁷ böylece mecazi bir anlatımı tercih etmiştir.⁴⁸ İbn Hacer'in aktardığına göre ilk görüşü Hattâbî, ikinci görüşü ise Mühelleb ve Asilî kabul etmişlerdir. Yine onun aktardığına göre karı-koca arasında, savaş veya öldürülme tehlikesi durumunda yalanın caiz olduğu konusunda ittifak bulunmaktadır.⁴⁹

Kanaatimizce insanların arasını ıslah etme konusunda aşamalı bir yöntem takip edilmelidir. Öncelikle taraflar dinlendikten sonra yetkin kişi veya kişiler tarafından objektif bir karar verilmelidir. Bir sonraki aşama tarafların birbirlerinin aleyhindeki konuşmaları ifşa edilmemeli (nemime),⁵⁰ her doğru her yerde konuşulmamalı ve bu konuda sukut edilip birbirleri hakkında söyledikleri güzel ve hayırlı yönler ön plana çıkarılmalıdır. Kişinin öldürülme riskinin yüksek olduğu savaş esnasında ıztırari bir durum bulunmaktadır ve bu konudaki ruhsat kullanılabilir. Ancak karı-koca özellikle de insanlar arasını ıslah etmedeki ruhsat dar çerçevede, süstimale mahal vermeden, muayyen şart ve sınırlarla takyid edilmelidir. Dikkat edilirse yukarıda İbn Hacer “insanları arasını ıslah etme” konusunda alimler arasında bir ittifakın söz konusu olmadığı yönünde zımnî bir görüşü aktarmıştı. Burada üzerinde durulması gereken nokta, Müminin her halükarda uzak durması gereken “yalan” ve “yalancılık” ile anılmaması, yalanı yaygınlaştırmaması ve naehil kimselerin kendilerince bir maslahat addederek yalana teşebbüs etmemeleridir. Yukarıda zikredilen durumların istisnai olduğunu ve asıl olanın doğruluk olduğunu, Müminin doğru konuşan, sözü ile eylemi bir olan ve insanlara kendisinden zararın gelmediği kimse vb. vasıflarının zedelenmemesi gerektiğini vurgulamak gerekmektedir.

2.2.4. Barışın Tesis Edilmesinde Adaletin Gözetilmesi

Husumet, taraflar arasında meydana geldiğinden, iyi niyetli ve ehil kişilerin güç ve iktidarı elinde bulunduran kimselere veya akrabalık ve dostluk ilişkilerine dayanarak bunların lehlerine bir hüküm vermeleri adalet ilkesini zedeleyecek ve taraflardan birisinin mağdur olmasına yol açabilecektir. Bu nedenle müsâlaha faaliyetinde bulunacak kişi veya kişilerin her iki tarafa da eşit mesafede durmaları ve adalet temelinde bir yaklaşım sergilemeleri elzemdir.

Islah vazifesini üstlenecek kişi ve kurumların hem anlaşmazlıkların olduğu yerde duyarsız kalmamaları ve barıştırmak için harekete geçmeleri gerekir hem de hakkın ortaya çıkması için her bir taraf ve şahitleri objektif bir şekilde dinlemeleri ve zulme mahal vermemeleri gerekir.⁵¹

Bazı hadislerde geçtiğine göre insanlar arasında adalet ile hükmetmek sadaka olarak ifade edilmiştir.⁵² Buhârî, taraflardan birisinin aleyhine haksızlık içeren antlaşmaların reddedilmesi gerektiği üzerinde durmuş ve bab başlığında böyle bir sulhun geçerli olmadığını belirtmiştir.⁵³ Bu bab başlığı altında zikredilen hadislerden biri şöyledir: “Kim dinde olmayan bir şeyi ihdas ederse bu reddedilmiştir.”⁵⁴ Bab başlığı ile hadisin münasebetini şöyle kurmak mümkündür: Kim haksızlık içeren bir antlaşmayı dayatır veya imzalarsa bu akit dinde yeri olmayan geçersiz bir akittir. Zira böyle bir durumda adalet ilkesi ihlal edilmiş ve taraflardan birinin lehine kasden bir tasarrufta bulunulmuş olacaktır. Hadisin önemine binaen İbn Hacer de bu hadisin İslam'ın asıllarından biri olduğunu belirtmiş, bazılarına göre ise bu hadisin edille-i şeriyenin yarısına tekabül edecek zengin bir anlam hüviyetine sahip olduğu bilgisini sözlerine eklemiştir.⁵⁵

Hz. Peygamber (sav) insanlar arasında hükmettiği bazı durumlarda yakışık olmayan sözlerle de karşılaşmış ama adaletten ödün vermemiştir. Sulh bölümünde geçen rivayetlerden birisi tarladaki su hakkı ile ilgilidir. Zübeyr b. Avvâm ile Bedir savaşına katılmış Ensar'dan biri arasında hurmalıkların su

⁴⁷ Enbiyâ, 21/ 61-63.

⁴⁸ Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Sahîhu Müslim Bi Şerhi'n-Nevevî*, el-Matbaatu'l-Mısriyya, Mısır, 1930, XVI/158.

⁴⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/369.

⁵⁰ Müslim, Birr, 102, III/2012.

⁵¹ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, XIII/265.

⁵² Buhârî, Sulh 11, III/171.

⁵³ إذا اصطالحوا على صلح جور فالصلح مردود

⁵⁴ Buhârî, Sulh 5, III/167.

⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, V/372.

nöbeti konusunda tartışma çıkmış ve konu Hz. Peygamber'e taşınmıştır. Hz. Peygamber de Zübeyr'e tarlasını suladıktan sonra suyu salıvermesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Ensar'dan olan kişi, Hz. Peygamber'i Zübeyr'in onun halasının oğlu olduğundan dolayı tarafgir davranmakla itham etmiştir. Hz. Peygamber bu ithamdan o kadar rahatsız olmuş ki yüzünün rengi değişmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber Zübeyr'e hakkı olan su nöbetini sonuna kadar kullanmasını ve su hurmalıkların köküne ulaşmaya kadar tutmasını istemiştir.⁵⁶ Hz. Peygamber sorunun çözümü için öncelikle Zübeyr'e hakkı olmasına rağmen kendisinden fedakarlıkta bulanarak suyu erken salıvermesini istemiştir. Hasmının itirazı üzerine ise Zübeyr'e su hakkını sonuna kadar kullandıktan sonra bırakmasını istemiştir. Bu ikinci seçenekte adalete muğayir bir durum bulunmamaktadır. Zira birinci durumda Zübeyr'den su hakkından feragatte bulunulması; ikincisinde de su hakkını tamamen kullanılması istenmiştir. Bu örnek de ıslah etme faaliyetinde bulunacak kimselerin adaletten ayrılmamaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim ayette de "...bir topluma olan kininiz/öfkeniz sizi adaletsizliğe sevk etmesin"⁵⁷ buyurularak adaletli davranma konusunda şahsi hesaplardan uzak durulması emredilmiştir.

Sulh bölümünde zikredilen hadislerden bir başkası da vefat eden kişinin geriye bıraktığı borçların ödenmesi ile ilgilidir. Câbir b. Abdullah'ın babası, üzerinde borç olduğu halde vefat edince o, babasının borcuna karşılık olarak hurma tarlasındaki hurmaları almalarını teklif etmiş ancak alacaklılar borcu karşılamayacağı gerekçesi ile bunu kabul etmemişlerdir. Câbir, mahsulatı topladıktan sonra Hz. Peygamber'i çağırması, Hz. Peygamber de bereketli olması için Allah'a dua etmiştir. Alacağı olan herkes payını aldıktan sonra bile mahsul tükenmemiştir.⁵⁸

2.2.5. Hz. Hasan'ın Sulh Lehine Hilafetten Feragat Etmesi

Buhârî, Kitâbu's-Sulh bölümünde Hz. Peygamber'in (sav) Hz. Hasan ile ilgili söylediği bir rivayete yer vermiş ve bab başlığını da "*Hz. Hasan'ın İki Büyük Topluluğu Barıştırması*" şeklinde isimlendirmiştir. Bilindiği gibi Hz. Ali vefat ettikten sonra Kufeliler Hz. Hasan'a, Şamlılar ise Muaviye'ye biat etmişler ve böylece İslam dünyasında yönetim konusunda ciddi bir belirsizlik zuhur etmiştir. Hz. Hasan ile Muaviye'nin orduları savaşmak üzere iken Hz. Hasan iki Müslüman grubun savaşmaması ve Müslümanların kanının dökülmemesi için hilafetten feragat etmiştir.⁵⁹ Buhârî'nin *Sahih*'inde geçen ve Hasan-ı Basrî'den aktarılan rivayet, savaşmak üzere konuşlanmış olan Hz. Hasan ile Muaviye ordularından ve elçiler vasıtasıyla gerçekleştirdikleri diyalogdan bahsetmektedir. Rivayetin sonunda ise Hasan el-Basrî, Ebu Bekre'nin, Rasulullah'ı yanında Hz. Hasan olduğu halde minberde gördüğünü ve Hz. Hasan'ı kastederek şöyle dediğini ifade etmiştir: "إن ابني هذا سيد ولعل الله أن يصلح به بين فئتين عظيمتين من المسلمين/ Benim şu oğlum seyyiddir. Umulur ki Allah onun vesilesiyle Müslümanlardan iki grubun arasını barıştırır."⁶⁰

2.2.6. Mali İşlerde (Diyet, Borç, Miras vb.) Müsâlahanın Tercih Edilmesi

İnsanoğlunun iyi vasıflarının yanında mal-mülk kazanma hırsı, elindekine kanaat etmeme ve kazandığı malın hakkını vermeme gibi kötü yönlerinin olduğu Kur'an-ı Kerim'de müteaddit ayetlerde geçmektedir.⁶¹ Ayetlerde müminin vasıfları arasında mal, alışveriş ve ticaretin kendisini Allah'ı zikretmekten, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoymadığı kimse olarak nitelendirilmiştir.⁶² Günümüzde kapitalizm ve sekülerizmin etkisinde kalan bazı insanlar arasındaki en temel anlaşmazlıklardan birisi mal, alacak ve verecek ile ilgilidir.

Sulh bölümünde zikredilen konulardan biri, borçlu ve alacaklılar arasında meydana gelen anlaşmazlıklarla ilgilidir. Buna göre Ka'b Mâlik'in Abdullah b. Ebî Hadred üzerinde bir alacağı vardı. Ka'b, Abdullah ile karşılaşıncaya yakasını bırakmamış, borcunu vermesini istemiş ve yüksek ses ile tartışıklarından onların tartışma gürültüsü Hz. Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber onların yanına gidip alacaklı olan Ka'b'dan eliyle işaret ederek yarısını almasını istemiştir. Ka'b da Hz.

⁵⁶ Buhârî, Sulh 12, III/172.

⁵⁷ Mâide, 5/8.

⁵⁸ Buhârî, Sulh 13, III/171-172.

⁵⁹ Ethem Ruhi Fiğlalı, "Hasan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, XVI/282-285.

⁶⁰ Buhârî, Sulh 9, III/169-170.

⁶¹ Âdiyât, 100/8; Hümeze, 104/2.

⁶² Nûr, 24/39.

Peygamber'in sulh teklifini kabul etmiş ve alacağının yarısını borçludan almamıştır.⁶³ Ayet-i kerimede de darda olan borçluya mühlet verilmesi zikredilmiş ancak alacağın sadaka olarak bağışlanmasının daha hayırlı olduğu ifade edilmiştir.⁶⁴

SONUÇ

İslam dini, silm ve sulhu esas alan bir dindir. Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'den (sav) rivayet edilen birçok hadiste sulhun önemine vurguda bulunulmuştur. Hz. Peygamber, birlikte yaşama konusunda farklı etnik ve dini gruplarla sulh içerisinde yaşanabileceğini Hilfu'l-Fudûl Cemiyeti, Medine Vesikası ve Hudeybiye Barış Antlaşması ile ortaya koymuştur. Binaenaleyh insanların asgari müştereklerde birleşip birbirlerinin hak ve sorumluluklarına riayet ederek yaşamalarının mümkün olduğunu ispat etmiştir.

Buhârî, barışın önemine vurguda bulunmak maksadıyla Hz. Peygamber'den sulh konusuyla alakalı nakledilen bazı hadisleri Kitâbu's-Sulh bölümünde zikretmiştir. Kitâbu's-Sulh bölümü özelinde bireysel ve toplumsal uzlaşının sağlanmasının en önemli kriterleri arasında ihtilaf ve husumetin büyümemesi için bir sulh mekanizmasının kurulması, taraflar arasında iyi niyetli ve adil davranılması, mazlumun yanında yer alınması ve kişisel çıkarların ön plana çıkarılmaması gibi hususları zikretmek mümkündür. Günümüz Müslümanlarının bu noktaları dikkate alarak bir sulh perspektifi arayışı içerisinde olmaları, iç bütünlüğü tesis etmeleri, huzurlu bir toplum inşa etmeleri ve sulh ile ilgili hadislerin günümüz dünyasına izdüşümlerini sağlamaya çalışmaları bir ihtiyaç olmaktan öte bir zorunluluğa dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

- Arı, M. Salih, "Hilfu'l-Fudûl Cemiyetinin Sosyal Dayanışmadaki Rolü", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 2, sayı: II, 1995-1998, s. 375-384.
- el-Aynî, Bedruddîn Mahmud b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru'l-Fikr, Beyrut, tsz.
- Buhârî, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, "Hasan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1997, XVI/282-285.
- el-Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Ahmed, *A'lâmu'l-Hadîs fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Câmîatu Ümmü'l-Kurâ Yayınları, Mekke, 1988.
- Hamidullah, Muhammed, "Hilfu'l-Fudûl", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1998, XVIII/31-32.
- _____, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993
- _____, "Hudeybiye Antlaşması", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1998, XVIII/297-299.
- İbn Hacer, Ahmed Ali, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Daru's-Selam, Riyad, 2000.
- İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1995.
- İbn Hişam, Cemaluddîn Abdulmelik, *Siret-i İbn Hişam*, trc. Hasan Ege, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1994.
- İbn Manzûr, Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, Daru'l-Maarif, Kahire, tsz.
- Muslim, Ebu'l-Huseyn b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- en-Nevevî, Yahya b. Şeref, *Sahîhu Müslim Bi Şerhi'n-Nevevî*, el-Matbaatu'l-Mısriyya, Mısır, 1930.
- Sönmez, Nesim, "Hilfu'l-Fudûl Teşkilatı", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Erzurum, 2014, sayı: 41, s. 399-418.
- es-Süheyli, Abdurrahman b. Abdillah, *er-Ravdü'l-Ünüf*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- Özkan, Mustafa, "Medine Vesikası", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2016, II/212-215.
- Yaman, Ahmet, "Sulh", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2009, XXXVII/485-489.
- Zeyveli, Hikmet, *Medine Sahifesi*, Kuramer Yayınları, İstanbul, 2019.

⁶³ Buhârî, Sulh 9, III/170; Sulh 14, III/172.

⁶⁴ Bakara, 2/280.

SÜLEMÎ'NİN “KİTÂBU'L-FÜTÜVVE” ADLI ESERİ BAĞLAMINDA TASAVVUFTA
FÜTÜVET ANLAYIŞI

Ferzende İDİZ

Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı

ÖZET

Fetâ sözlükte “genç, yiğit, cömert”; fütüvvet ise “gençlik, kahramanlık, cömertlik” anlamlarına gelir. Kur’ân’da, put kıran veya gördükleri baskıya rağmen inançlarını koruyan ve bu uğurda ülkelerini terk eden kişilerden fetâ diye söz edilir. Tasavvufta fetâ kavramı, cesaret, kahramanlık, cömertlik ve fedakarlık sahibi kimse anlamında kullanılır. Bundan hareketle sûfler, fetâyı "sûfî", fütüvveti de "tasavvuf" olarak tarif etmekte bir sakınca görmemişlerdir. Fetâ sahibi kimsede bulunması gereken bir takım âdâb, ahlâk ve nitelikler vardır. Söz konusu edeb ve âdâbtan ve fütüvvetin şartlarından bahseden kitaplar yazılmıştır. Bu alanda kitap yazan ilk sûfîlerden birisi de Ebû Abdurrahmân Sülemî’dir. Sülemî, *Kitabu'l-fütüvve* adlı eserinde fütüvvet ve şartlarından detaylıca bahsetmiştir. Tebliğimizde Sülemî'nin *kitabu'l-fütüvve* adlı eseri bağlamında tasavvufta fütüvvet konusu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fütüvvet, diğergamlık, cömertlik, Sülemî, Kitabu'l-fetâ, tasavvuf.

FÜTÜVET UNDERSTANDING IN SUFISM IN THE CONTEXT OF THE SÜLEM'S
"KITABU'L-FÜTÜVVE"

Abstract

Fetâ dictionary “young, brave, generous”; fütüvvet means “youth, heroism, generosity. In the Qur'an, people who keep their faith despite the idolatry or the oppression they face are referred to as the feta. The concept of feta in Sufism is used to mean courage, heroism, generosity and sacrifice. Starting from this the Sufis did not see any harm in describing the feta as "Sufi" and futuvvet as "Sufism". There are a number of adad, morals and qualities that must be found in the feta owner. Books were written about the aforementioned literary and adâb and the conditions of the futuristic. Abu Abdurrahman Sulemi is one of the first Sufis who wrote books in this field. In his book *Kitabu'l-fütüvve*, Sülemî mentioned in detail the futuvve and conditions.

In our paper, the subject of sufism in Sufism will be discussed in the context of Sülemî's book titled *kitabu'l-fütüvve*.

Keywords: Fütüvvet, Altruism, Generosity, Sülemî, Kitabu'l-Fetâ, Mysticism.

Giriş

Tarih boyunca önemli davalar, o davanın lideri ve etrafında kendisini davaya adanmış olan bir kesimin omuzlarında yükselmiştir. Bunun da en önemli örnekleri, peygamberler ve ilk inananlarıdır. Kur’ân-ı Kerîm, peygamber kıssalarıyla aslında dikkatleri biraz da buraya çeker. İlk inananların özelliklerine bakıldığında, sarsılmaz bir inanç, adanmışlık, cesaret, yiğitlik ve cömertlik gibi vasıflar ön plana çıkar. Kur’ân-ı Kerîm, bu özellikleriyle bilinen mesela Yusuf (a.s.)’un etrafındaki adamlarına,¹ Mûsâ (a.s.)’nın yardımcısına,² put kıran İbrahim (a.s.)’e,³ inançları uğruna buldukları makam ve yurtlarını terk eden Ashab-ı Kehf’e,⁴ dikkatleri çekmektedir. Bunlar da hep fetâ kelimesiyle ifade edilmektedirler. Mekke’den Medine’ye hicret eden peygamberimiz (s.a.v.)’e yol arkadaşlığı yapan ve onu bir an yalnız bırakmayan Hz. Ebûbekir (r.a.), yine aynı olayda ölümü pahasına Peygamber (s.a.v.)’in yatağına yatan Hz. Alî ve İslâm’ın ilk inananlarının da cesaret, yiğitlik, diğergamlık, cömertlik gibi özellikleriyle ön plana çıktıkları görülür. Bunlar, bu anlamda davanın “fetâ” ları (gençleri) dırlar.

¹ Yûsuf, 12/62

² Kehf, 18/60-62

³ Enbiyâ, 21/60.

⁴ Kehf, 18/10-13.

İslâm öncesi Arap topluluğunda saydığımız bazı özelliklere sahip ve kendilerine fetâ denilen münferit şahsiyetler olsa da, kurumlaşmış bir organizasyon olarak fetâ teşkilatlanması söz konusu değildi. Emeviler döneminde özellikle otoritenin zayıfladığı dönemlerde topluma ve otoriteye karşı gelenler için bu terim kullanılmışsa da, bunlar ahlakî özelliklere sahip değillerdi. Tasavvufun gelişmesine paralel olarak, fetâ teşkilatı gelişmiş ve zamanla fetâ ile sûfî, fütüvvetle tasavvuf aynı anlamda kullanılmış, böylece ahlakî, islâmî bir teşkilat haline almıştır.⁵ Dolayısıyla fütüvvet teşkilatı tasavvufî bir teşkilattir. Abbasiler döneminde resmi statüye kavuşmuş olan fütüvvet teşkilatının Anadolu'daki devamı esnaf teşkilatı olan Ahîlik müessesesi olmuştur.

Bütün üyeleri çalışan insanlardan oluşan Ahîlik teşkilatının kâideleri, dinin ışığı altında hazırlanmış ve "Fütüvvetnâme" denilen bir nevî tüzüklerle tespit edilmiştir.⁶ Tekkeye giriş ile ticaret ve rûhî hayatın tüm tatbik tarzları bu tüzüklerde yer almıştır.⁷Söz konusu bu eserlerden birisi de Ebû Abdurrahman Sülemî (öl. 412/1021)'nin *Kitâbu'l-fütüvve* adlı eseridir. Bu tebliğimizde bu eserden hareketle Fütüvvet ve şartları tasavvufî bir anlayışla ele alınacaktır. Ancak eserin içeriğine dolayısıyla fütüvvetin özelliklerine geçmeden önce Ebû Abdurrahman Sülemî ve fütüvvet teşkilatının tarihi gelişimi hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

1. Ebû Abdurrahman Sülemî ve Fütüvvet

1.1. Ebû Abdurrahman Sülemî

İsmi, Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Mûsâ Ebû Abdurrahman en-Nisâbü'rî es-Sûfî es-Sülemî'dir. 330/942⁸ yılında Nişabur'da doğan Ebû Abdurrahman Sülemî, baba tarafından Ezd, anne tarafından Süleym kabilesine mensuptur. Anne tarafından dedesi Ebû Amr b. Nuceyd'e nispet edilmiştir.⁹ Baba ve anne tarafından sûfî bir aileye mensuptur. Babasını kaybettikten sonra, dedesi İbn Nuceyd'in himayesinde büyümüştür. Zengin biri olan İbn Nuceyd vefât ettiğinde servetinin önemli bir kısmı Sülemî'ye kalmıştır. Bu sayede Sülemî, maddi yönden sıkıntı çekmemiş ve bu servetle önemli bir kütüphane kurmuştur. Dedesi başta olmak üzere dönemin önemli alimlerinden ders almış olan Sülemî, ilim tahsili için bir çok yer gezmiştir. Zâhir ve bâtın ilimlere hakim olan Sülemî birçok eser yazmış ve birçok talebe yetiştirmiştir. Ebû Saîd Ebu'l-Hayr (öl. 440 / 1049), Abdülkerîm Kuşeyrî (öl.465/1072), Ebû Nuaym el-İsfahanî (öl.430/1038) gibi zatlar onun sohbetlerinde yetişmiştir. İlim ve irşadla geçirdiği bir ömrün sonunda 412/1021 yılında Nişabur'da vefât etmiştir.¹⁰

1.2. Fütüvvet ve Kısaca Tarihi Seyri

Sözlükte genç, yiğit, cömert anlamlarına gelen fetâ kelimesinden türeyen fütüvvet, "gençlik, kahramanlık, cömertlik" anlamlarına gelir.¹¹ Kur'ân'da, put kıran veya gördükleri baskıya rağmen inançlarını koruyan ve bu uğurda ülkelerini terk eden kişilerden fetâ diye söz edilir.¹² Tasavvufta fetâ kavramı, cesaret, kahramanlık, cömertlik ve fedakarlık sahibi kimse anlamında kullanılır. Bundan hareketle sûfîler, fetâyı "sûfî", fütüvveti de "tasavvuf" olarak tarif etmişlerdir. Çünkü onlara göre sûfî zaten bu sayılan özelliklere sahip kimsedir. Ancak fetâ ve fütüvvet kelimeleri sûfî ve tasavvuf anlamında kullanılmakla beraber tasavvufta bu terimlerden daha çok sûfîde bulunan fedakarlık, diğergâmlık, iyilik, yardım, insan severlik, hoşgörü ve nefesine söz geçirme gibi ahlakî nitelikler kastedilir.¹³ Buna göre fetâ sahibi kimsede bulunması gereken bir takım âdâb, ahlâk ve nitelikler vardır. Söz konusu edeb ve âdâbı içeren bir takım kitaplar yazılmıştır. Bu alanda kitap yazan ilk sûfîlerden birisi de Ebû Abdurrahmân Sülemî olmuştur. Sülemî, *Kitâbu'l-fütüvve* adlı eserinde fütüvvet ve şartlarını anlatmıştır. Sülemî'ye göre insanlık tarihinin ilk fetâsı yani fütüvvet özelliklerini taşıyanı

⁵ Bkz. Süleyman Uludağ, "Fütüvvet" *DİA*, İstanbul, 1996, c. XIII, ss. 259-261; Ahmet Yaşar Ocak, "Fütüvvet", *DİA*, İstanbul, 1999, c.XIII, ss. 261-262.

⁶ Bkz. Abdurrahmân Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, tahk. Süleyman Ateş, Matbaatu Câmîati, Ankara, 1397/1977.

⁷ Bkz. Ferzende İdiz, "Tasavvufun İslâm Medeniyeti'ne Katkıları" *Akademiar*, Sayı: 4 (Haziran, 2018), s. 48.

⁸ Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Tezkiretu'l-huffâz*, tahk. Zekeriyye Umeyrât, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1419/1998, c. III, s. 166;

⁹ Zehebî, *Tezkire*, c. XXX, s. 53.

¹⁰ ez-Zehabî, *Tezkire*, c. III, s. 166; Süleyman Uludağ, "Sülemî", *DİA*, İstanbul, 2010, c. X, s. 53.

¹¹ Uludağ, "Fütüvvet" c. XIII, s. 259.

¹² Enbiya 21/ 60;Kehf 18/ 10, 13 .

¹³ Uludağ, "Fütüvvet" s .260.

Âdem'dir (a.s.). Bu özellik, Kâbil aracılığıyla daha sonraki peygamberler tarafından temsil edile gelmiştir. Böylece Peygamberimiz'e (s.a.v.) ulaşan fütüvvetin sahabeden temsilcisi Hz. Alî'dir (r.a.).¹⁴ Sülemî'ye göre Fütüvvet; muvafakat, güzel taât, kötülüklerin tamamını terk, gizli açık her zaman zâhiren ve bâtinen güzel ahlakla bezenmektir. Dolayısıyla sûfi hiçbir zaman fütüvvet hâllerinden uzak duramaz.¹⁵ *Menazilu's-sâirîn* adlı kitabında Abdulah Herevî (öl.481/1089) de fütüvveti şöyle izah etmektedir: "Fütüvvet, kendinde bir üstünlük ve bir hakk görmemendir."Herevî'ye göre fütüvvetin üç derecesi vardır. Birincisi, husûmeti terk ve kendisine yapılan eziyeti unutmak. İkincisi, senden uzaklaşana yakınlaşman, sana eziyet edene ikramda bulunman, sana kötülük dokundurmanın özrünü kabul etmendir. Üçüncüsü de herhangi bir işaretin senin yolunu şaşırtmaması, herhangi bir menfaate icâbet etmemen ve sûretlere takılıp kalmamandır.¹⁶

İslâm öncesi Araplarda fütüvvet; iffet, cömertlik ve diğergâmlık gibi vasıflara sahip kimse anlamında kullanılmış olsa da bu bir kurumlaşma şeklinde değil, münferit bir kişiliği ifade etmekteydi. Dolayısıyla İslâm'daki fütüvvetle organik olarak bir bağı olmadığı konusunda araştırmacılar hemfikirdirler. İslâmî dönemde ise ilk olarak Emevîler döneminde ortaya çıkması muhtemel olmakla beraber; sosyal bir kesim olarak sahneye çıkışı Abbasiler döneminde olmuştur. Bu da ilk başlarda iffet, cömert ve cesur gibi manaları kendisinde toplayan ve merkezi iktidarın zayıfladığı dönemlerde toplum düzenine ve siyasi otoriteye karşı çıkan bekar gençlerden oluşan bir kesimi ifade etmekteydi. Bu kesim arasındaki fütüvvet telakkisinin o dönemde henüz sûfi nitelikler taşımadığı anlaşılmaktadır.¹⁷ Fütüvvet, taşıdığı asıl muhtevaya tasavvufla birlikte kavuşmuştur. Kaynaklarda, fütüvvet kelimesinin II/VIII. yüzyıldan itibaren tasavvufî bir terim olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Başka görüşler olmakla beraber, fütüvvetten ilk bahsedenin Cafer Sâdık (öl.148/765) olduğu fikri yaygındır. Tarihi süreçte sûfiler, temel ahlaki değerleri ve en önemli faziletleri fütüvvet kelimesine yüklemek suretiyle onu tasavvufun temel kavramlarından birisi haline getirmişlerdir.¹⁸

Fütüvvet, hem Iraklı sûfiler hem de Horasanlı Melimetilerin üzerinde durdukları ve önemsedikleri bir konu olmuştur. Horasanda yetişen Ahmed b. Hadraveyh, Ebu Hafs Haddad, en-Nahşebi, Muhammed b. Fazl el-Belhî, Ebu'l-Hasan el-Buşencî gibi sûfilerle; Irakta yetişen Maruf Kerhî, Cüneyd Bağdâdî, Ruveym, Sehl b. Abdullah et-Tusterî gibi sûfiler, fütüvvetin ilk temsilcileri kabul edilmişlerdir.¹⁹

Abbasî halifesi Nasır Lidinillah'ın teşkilatlandırarak kendine bağladığı fütüvvet kurumunda Şii temayüller olsa da, fütüvvet kavramı Sünnî tasavvuf çevresinde ortaya çıkmıştır.²⁰ Zira Halife, söz konusu kurumun yerleşmesi için teorisyen olarak Ebû Hafs Şihabuddîn Sühreverdî (öl.632/1234)'yi seçmiş²¹ ve fütüvvet kurumu Sünnî bir sûfi olan bu zâtın fikirleri çerçevesinde oluşmuştur.²² Halk üzerinde etkili olan bu şahsiyetlerin fikirleri etrafında gelişen teşkilat, toplumda güçlü bir kabul görmüş ve önemli bir sosyal teşkilat halini almış ve bu durum, devleti yönetenlerin ilgisini ve dikkatini çekmiştir.

Halk üzerinde sosyal etkinliği olan fütüvvet kurumuna dahil olan Halife Nasır, bu gücü arkasına alıp devlet otoritesini güçlendirmeye hedeflemiş ve gönderdiği elçiler aracılığıyla İslâm âleminde yaygınlaşmasını amaçlamıştır. Bu gayeyle Anadolu'ya gönderdiği elçi, aynı zamanda bir mutasavvıf olan Ebû Hafs Şihabuddîn Sühreverdî olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti'nin başında bulunan I. İzzeddin Keykavus (öl.616/1220) 'un 1214 yılında kendisine gönderilen heyete olumlu cevap verip fütüvvet teşkilatına dahil olması, ardından I. Alaaddin Keykubat (öl.634/1237)'in bu teşkilata

¹⁴ Sülemî, *Kitâbu'l-fütüvve*, s. 13.

¹⁵ Sülemî, *Kitâbu'l-fütüvve*, ss.17-22.

¹⁶ Abdullah Herevî, *Menâzilu's-sâirîn*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût, 1408/1988, s. 61; ayrıca bkz. Sezai Küçük, "Abdullah Ensârî el-Herevî'nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi: "Kitabu'l-Fütüvvet" *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/2000, s. 145.

¹⁷ Bkz. Ocak, "Fütüvvet", c. XIII, s. 261.

¹⁸ Uludağ, "Fütüvvet", s. 260.

¹⁹ Küçük, "Abdullah Ensârî el-Herevî'nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi: "Kitabu'l-Fütüvvet, 142.

²⁰ Uludağ, "Fütüvvet", s. 260.

²¹ Bkz. Ocak, "Fütüvvet", s. 261.

²² Uludağ, "Fütüvvet", s. 260.

girmesiyle Anadolu'da Fütüvvet, dolayısıyla Ahilik kurumu yerleşmiştir.²³Fütüvvet teşkilatının bir esnaf kuruluşu olarak Ahilik adıyla Anadolu'da yaygınlaşmasında öncü olan kimse ise Ahî Evran ismiyle anılmış olan Şeyh Nasiruddîn Mahmûd (öl.660/1262) olmuştur.²⁴

Böylece yiğitlik ve cömertlik sıfatlarını taşıyan bekar gençlerin oluşturduğu teşkilat, tasavvufla birlikte gelişip ahlakî bir veche almış, Halife Nasır'la birlikte resmi bir statüye bürünmüş ve Anadolu'da Ahilik olarak yaygınlaşmıştır. Yeri gelmişken burada Ahilik Teşkilatı'ndan kısaca söz etmek yararlı olacaktır.

1.2.1. Ahilik Teşkilatı

Ahîlik, Arapça "kardeşim" kelimesinden gelmektedir.²⁵ Temelde Kur'ân'a ve sünnete dayandırılan prensipleriyle Ahîliğin. tasavvufta önemli bir yeri vardır. Sûfilerin önemle üzerinde durdukları "uhuvvet" (kardeşlik) anlayışından dolayı da kolayca yayılmış ve kabul görmüştür.²⁶

Ahîlik kurumu, fütüvvet hareketine dayanır. Fütüvvet hareketi kuruluşu itibariyle iktisadî değil ahlâkî bir harekettir. İktisadî bir hüviyet alması ise daha sonraları olmuştur.²⁷ Ahlâkî esas alan bu hareket, zamanla çalışanların teşkilatı haline gelmiş ve Ahîlik kurumunun oluşmasını sağlamıştır.²⁸ Yukarıda hakkında bilgi vermeye çalıştığımız fütüvvet hareketinin Ahîlik teşkilatları şeklinde kurumsallaşmaya başlaması ise III/IX yüzyıldan itibaren olmuştur. Anadolu'da Ahîliğin kurucusu Ahî Evran ismiyle şöhret bulmuş olan Şeyh Nasrûddin Mahmûd (öl. 660/1262)'tur. Özellikle I. Alaeddin Keykubad'ın büyük destek ve yardımıyla, bir taraftan tasavvufî düşünceye ve fütüvvt ilkelerine bağlı kalarak tekke ve zaviyelerde şeyh mürid ilişkilerini, diğer taraftan iş yerlerinde usta. kalfa ve çırak münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadi hayatı düzenleyen Ahîliğin Anadolu'da kurulup gelişmesinde Ahi Evran 'ın büyük rolü olmuştur.²⁹

Anadolu Selçuklu devleti döneminde iş mesleklerine ait problemleri çözmekte ve bunlarla devlet arasındaki bağı sağlamaktaydılar. Büyük şehirlerde her bir iş kolunun kendine ait zaviyeleri varken, küçük şehirlerde tek bir birlik etrafında toplanmışlardı. Tasavvufî- iktisadî bir teşkilat olan Ahîlik, zaman zaman siyasi yönden de hareket etmiş ve düzenin sağlanmasında rol oynamıştır.³⁰

İktisatla ahlakî, tasavvufla esnafılığı bir arada yürütmüş olan Ahîliğin başta gelen görevlerinden birisi de mal ve kalite kontrolü, fiyat tespiti idi. Çıraklıkla başlanılan bu teşkilatın mensupları ahî olarak mezun olurlardı. Esnaf birliklerinin başında şeyh, halife veya nakibler bulunurdu. En üstte de şeyhü'l-meşâyih bulunurdu. Anadolu'da köylere kadar yayılan Ahilik pek çok devlet adamını. askerî zümre mensuplarını. kadı ve müderrisleri, tarikat şeyhlerini bünyesinde toplamıştı.³¹

1.3. Sülemî'nin *Kitâbu'l-fütüvve* Adlı Eseri Bağlamında Fütüvvet ve özellikleri

Yukarıda da değinildiği gibi, II/VIII. yüzyıldan itibaren gerek Irak gerekse Horasanlı sûfiler fütüvvete dair sözler söylemiş, irşâd ettikleri kesime fütüvvetin özelliklerini, şartlarını ve önemini anlatmışlardır. Bu öncü şahsiyetlerin sözlerini bir araya getirmek suretiyle kitab yazan ilk sûfî, yukarıda hakkında kısaca bilgi verdiğimiz Ebû Abdurrahman Sülemî'dir. Deyim yerindeyse ilk fütüvvet teşkilatı tüzüğü niteliğinde olan bu eserde Sülemî, fütüvvet ehlinde bulunması gereken âdâb, ahlâk ve nitelikleri ve bir sûfide bulunması gereken özellikleri yazmıştır.

Sülemî'ye göre fütüvvet, muvafakat ve hüsn-i taât yanında; zem edilmiş her şeyi terk ve zâhiren, bâtmen, gizli aleni her daim güzel ahlaka bürünmektir. Ona göre her hâl ve her anın senden talep ettiği bir takım fütüvvet özellikleri, davranışları vardır. Dolayısıyla hiçbir hâl ve davranış fütüvvetten beri olamaz. Öyleki Rabbine, nebîne, sahabeye, selef-i sâlihîne, şeyhlerine, ihvâna, ailene, çocuklarına, akrabalarına

²³ Ocak, "Fütüvvet", 261; Ziya Kazıcı, "Ahilik", *DİA*, İstanbul. 1988, c. I, s. 540.

²⁴ Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²⁵ Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²⁶ Kazıcı, "Ahilik", s. 540.

²⁷ Mustafa Kara, *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990, ss. 125-126.

²⁸ İdiz, "Tasavvufun İslâm Medeniyeti'ne Katkıları", s. 48.

²⁹ Kazıcı, "Ahilik", c. I, s. 540

³⁰ Kazıcı, "Ahilik", c. I, ss. 540-541.

³¹ Kazıcı, "Ahilik", c. I, ss. 541.

ve Kirâmen Kâtibin meleklerine karşı takınman gereken fütüvvet özellikleri vardır. ³² Sülemî *Kitâbu'fütüvve* adlı eserinde bunların detaylarını vermiştir. Fütüvvetin, çok yönlü ve her an ve hâle bağlı olarak takınılması gereken birçok şart ve özelliği vardır. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1. İhvâna karşı yumuşak davranıp onların ihtiyaçlarını karşılamak.³³ Kuşeyrî'ye göre fütüvvetin aslı, kulun sürekli başkasının işinde koşmasıdır. Bunu da şu hadîse dayandırmıştır: *“Bir kul Müslüman kardeşinin ihtiyacını görmeye devam ettiği müddetçe Allah Teâlâ da onun ihtiyaçlarını görmeye devam eder.”*³⁴ Kuşeyrî; bu fütüvvet ahlakına sahip en müstesna kimsenin ise Peygamberimiz (s.a.v.) olduğunu, zira herkesin ‘nefsim, nefsim’ diyeceği kiyamet gününde Allah’ın Resûlu’nun, ‘ümmetim, ümmetim’ diyeceğini hocası Ebû Alî Dekkâk’tan naklen bildirmiştir.³⁵ Bu anlamda söz konusu fütüvvet özelliği aynı zamanda peygamber davranışdır.

2. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek.³⁶ Yine nebevî bir davranış olan kötülüğe karşı kötülükle değil, iyilikle karşılık verme özelliği, fütüvvet ehlinde aranan özelliklerdendir. Nitekim Fudayl b. İyâz fütüvveti; “Fütüvvet din kardeşlerinin kusurlarını affetmektir” şeklinde açıklamıştır.³⁷

3. İkrâm edilen yemeği ayıplamamak.³⁸ ما عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ إِنَّ اشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِلَّا تَرَكَهُ Ebû Hüreyre şöyle rivâyet etmiştir: *“Alah’ın Resûlu (s.a.v.) hiçbir yemeği ayıplamamıştır. (Önüne geleni) canı çekerse yer, çekmezse yemezdi”*³⁹

4. Güzel Ahlâk. Sülemî’ye göre fütüvvetin şartlarından birisi de güzel ahlâktır. Zira güzel ahlâkla muâmelede bulunmak, cennet ehli amelidir.⁴⁰ Nitekim Amr b. Osman el-Mekkî; “Fütüvvet güzel ahlâktır”⁴¹ demiştir.

5. Cömertlik. Kuşeyrî, fütüvvetin manalarından birisinin de, geride mal biriktirmemen, sana bir istek sahibi gelince de ona mazaret söylememendir, demiştir.⁴²

6. Yerken yeme âdâbına riayet etmek.⁴³

7. Doğru sözlü olmak ve emaneti eda etmek.⁴⁴

8. Sana nasıl muamele edilmesini istiyorsan insanlara öyle muamelede bulunman.⁴⁵

9. İnsanlara hüsn-i zan besleyip mahremlerini (sırlarını) gizlemek.⁴⁶

10. Zâhir ve bâtın âdâba riayet etmek.⁴⁷

Burada tebliğimizin sınırlılığı nedeniyle sadece on maddesini saydığımız fütüvvetin özelliklerinden Sülemî, onlarcasını saymakta ve hemen hemen hepsine hadîsten ve İslâm büyüklerinin sözlerinden örnekler sunmuştur. Tüm bunları detaylarıyla beraber burada saymak mümkün olmadığından biz

³² Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 14.

³³ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 15.

³⁴ Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîh*, tahk. Mustafa Dîb, Dâru İbn Kesir, Beyrût, 1407/1987, Rikak,7; Müslim b. Haccâc, *Sahîh*, tahk. Muhammed Fuâd Abdulbakî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.,Birr, 15.

³⁵ Abdülkerim Kuşeyrî, *Risâle*, Dâru'l-Hayr, Beyrût, 1416/1995, s. 226.

³⁶ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 15.

³⁷ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 226.

³⁸ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 16.

³⁹ Buhârî, *Sahîh*, manâkib, 20.

⁴⁰ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 16.

⁴¹ Kuşeyrî, *Risâle*, s. 227.

⁴² Kuşeyrî, *Risâle*, s. 228.

⁴³ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 18.

⁴⁴ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 21.

⁴⁵ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 25.

⁴⁶ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 32.

⁴⁷ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 47.

bunlardan on tanesini saymakla yetindik. Ancak kitabın sonunda Sülemi fütüvvet ehlinde bulunması gereken hususları özet olarak saymıştır. Biz de burada aynısını tercüme ederek istifadeye sunacağız.

“Ve Peygamber (s.a.v.)’in Mekke’ye girdiği gün söylediği şu sözüne uymaktır (fütüvvet): ‘Ey insanlar, selamı çok verin, yemek yedin, akrabayı ziyaret edin, geceleyin herkes uyurken namaz kılın ve selâmetle cennete girin.’ Yine onun yasakladığı şu sözlerden sakınmaktır: ‘Akrabayı ziyaretten geri durmayın, birbirinize sırt çevirmeyin, ey Allah’ın kulları, Allah’ın size emrettiği şekilde kardeş olun.’⁴⁸ Şunlar hep fütüvvet gereklerindedir: Doğruluk, vefa, cömertlik, güzel huy, göz tokluğu, dostlarla şakalaşma, arkadaşlarla iyi geçinme, kötü söz dinlemekten kaçınma, iyilik yapmayı arzulama, güzel komşuluk, güzel konuşma, ahde vefâ, Allah’ın senin emrinin altına verdiği aile efradına ve hizmetçilere iyi muamele, çocukları terbiye etme, büyüklere karşı edepli davranma, kinden, aldatmadan, buğzdan uzaklaşma, Allah için dost ve Allah için düşman olma, malını, mevkiini dostlara bezletme, buna karşılık onların başlarına kakmama, malında ve mevkiinde kendisinden yardım dileyenin sözünü yerine getirme, misafirlere hizmet etme, dostların işini gönülden yapma, dostlarına yemeğinden yedirmek suretiyle saygı gösterme, canıyla malıyla onların ihtiyaçlarını karşılamağa koşma, kötülüğü iyilikle karşılama, gelmeye giderek karşılık verme, tevazua sarılma, kibirden kaçınma, hallerini ve sebeplerini beğenmeden vazgeçme, ana-babaya iyilik, akrabayı ziyaret, ihvânın kusurlarına göz yumma, kabahatlerini örtme, gizlide onlara öğüt verme, her zaman onlara duâ etme, halkı yaptıkları işlerde ma’zur görme, nefsinin şerrini ve zulmünü bilerek her zaman kendini ayıplama, halk ile ülfet etme, müslümanlara şefkat, merhamet ve iyilik etme, fakirlere acıma, zenginlere şefkat, âlimlere tevazu, işittiğinde hakkı kabul etme, dili yalandan, gıybetten, kulağı hatâ işitmekten koruma, gözü haramdan yumma, amellerde ihlâs, hallerde doğruluk, dışa dikkat etme, içi gözetme, yaratıklarda iyilik görme, iyilerle arkadaş olma, kötülerden kaçma, dünyadan yüz çevirme, Allah’a yönelme, dilekleri terk etme, fânî dünya için böbürlenme arzusunu atma, fakirlerle oturmaktan şeref duyma, zenginlere - zenginliklerinden dolayı-hürmetten kaçınma, Rabbiyle zengin olma ve zenginliğine şükretme, hiç kimseden çekinmeden hakkı söyleme, sevinecek şeye şükretme, belâlara sabretme, hiyanetten uzaklaşma, mecliste aşağı da oturmaya razı olma, kendi haklarını istemekten vazgeçme, başkalarının haklarını tam verme ve nefisinden bunu yapmasını isteme, gizlide Allah’ın yasaklarına uyma, arkadaşlara danışma, yokluk sırasında yalnız Allah’a güvenme, az tamah, salihlere hürmet, günahkârlara şefkat etmeyi bilme, kimsenin kendisinden rahatsız olmamasına, zâhirinin bâtınına uyması, dostunun dostuyla dost, düşmanı ile düşman olma, ziyaretine gideceği kimsenin uzakta bulunması dolayısıyla ziyaretten geri kalmama. İşte bunlar ve benzerleri fütüvvet yollarından ve huylarındandır.”

Sonuç

Fetâ sözlükte “genç, yiğit, cömert”; fütüvvet ise “gençlik, kahramanlık, cömertlik” anlamlarına gelir ve Kur’ânî bir terimdir. Bu sebeple de tasavvuf ehli tarafından kabulü ve yayılışı hızlı olmuştur. İslâm’dan önce kendilerine fetâ denilen münferit şahsiyetler olmuşsa da, bu ferdi anlamda yiğitlik ve cesareti ifade etmek için olmuştur. Yani İslâm’da önce kurumlaşmış bir fütüvvet teşekkülü söz konusu değildir. İslâm’dan önce Arap kültüründe var olan fetâ kavramı ilk olarak Emeviler döneminde özellikle otoritenin zayıfladığı dönemlerde topluma ve otoriteye karşı gelenler için kullanılmıştır. Ancak bunlar ahlakî özelliklere sahip değillerdi. Fütüvvet asıl vechesine tasavvufa paralel olarak gelişerek kavuşmuştur. Böylece fetâ ile sûfî, fütüvvetle tasavvuf aynı anlamda kullanılmış ve bu teşekkül, ahlakî, islâmî bir teşkilat halini almıştır.

Tasavvufî ahlakî özellikleriyle ön plana çıkan ve kendilerine fütüvvet ehli denilen bu teşekküller, zamanla toplumda saygınlık kazanmış ve onlar üzerinde etkili olmuştur. Fütüvvetin resmi statüye kavuşması ise Abbasî halifesi Nasır Lidinillah’ın bu teşkilata girmesiyle olmuştur. Halifenin İslâm âlemine gönderdiği elçiler vasıtasıyla, İslâm toplumunda yaygınlaşan Fütüvvet, Anadolu’ya halife döneminde Ebû Hafs Ömer Şihabuddîn Sühreverdî’nin elçi olarak gönderilmesiyle girmiştir. Başlangıçta tamamen ahlakî bir teşekkül olan fütüvvet, Anadolu’da zamanla esnaf teşekkülü haline gelerek Ahîlik ismini almıştır. Anadolu’da Ahîliğin yayılmasında Şeyh Ahi Evran öncülük etmiştir. İktisatla ahlakî böylece iç içe geçmiş olan Ahîlik teşkilatı’nın fütüvvetle başlayan ve fütüvvetnâme denilen kitaplarda yazılan bir takım şartları ve özellikleri vardır. Adeta bir tüzük niteliğinde olan bu

⁴⁸ Sülemî, *Kitâbü'l-fütüvve*, s. 79.

kitapların ilki, aynı zanda bir sûfî olan Ebû Abdurrahman Sülemî'nin yazdığı *Kitâbu'l-fütüvve* adlı eseridir. Bu eserde Sülemî, fütüvvetin tanımını ve şartlarını geniş bir şekilde âyet, hadîs ve büyüklerin sözlerine dayandırarak anlatmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîh*, tahk. Mustafa Dîb, Dâru İbn Kesîr, Beyrût, 1407/1987.
Herevî, Hâce Abdullah, *Menâzilu's-sâirîn*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrût, 1408/1988.
İdiz, Ferzende “Tasavvufun İslâm Medeniyeti'ne Katkıları” *Akademiar*, Sayı: 4 (Haziran, 2018).
Kara, Mustafa, *Din Hayat Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990.
Kazıcı, Ziya, “Ahilik”, *DİA*, İstanbuls. 1988.
Kuşeyrî, Abdulkerim, *Risâle*, Dâru'l-Hayr, Beyrût, 1416/1995.
Küçük, Sezai, “Abdullah Ensârî el-Herevî'nin Tasavvufî Fütüvvet Risâlesi: "Kitabu'l-Fütüvvet" *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2/2000.
Müslim, İbn. Haccâc, *Sahîh*, tahk. Muhammed Fuâd Abdulbakî, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
Ocak, Ahmet Yaşar, “Fütüvvet”, *DİA*, İstanbul, 1999.
Sülemî, Abdurrahmân, *Kitâbü'l-fütüvve*, tahk. Süleyman Ateş, Matbaatu Câmîati, Ankara, 1397/1977.
Uludağ, Süleyman, “Fütüvvet” *DİA*, İstanbul, 1996.
_____, “Sülemî”, *DİA*, İstanbul, 2010.
ez-Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Tezkiretu'l-huffâz*, tahk. Zekeriyye Umeyrât, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1419/1998.

İSLAM'A DAVETTE DİNİ İLETİŞİM¹

Mahmut DÜNDAR

Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Ana Bilim Dal

ÖZET

İslam'ın özünü ortaya koyarak insanları İslam'a çağırma ile gerçekleşen davette hedef, İslami inanç ve değerlerini kabul ettirip buna göre bir yaşam tarzını benimsetmektir. Bunun da muhatabı Müslim ve gayri Müslim tüm insanlardır. İslam'ın istedikleri yerine getirilirken davet ve ilgili olan “tebliğ, irşad, vaaz, nasihat, inzar, tebşir, emri bil-m’aruf ve’n-nehyi ‘ani’l-münker” gibi kavramlardan yararlanılmaktadır. İslami eğitimde hedeflenenlerin gerçekleştirilmesinde rol oynayan davette ve ilgili kavramlarda dini iletişimin sağlıklı işlenmesi gerekmektedir. Bu da “kaynak, mesaj, kanal, alıcı, geri bildirim ve uygun ortam” gibi iletişimde bulunan unsurlarla gerçekleştirilebilmektedir. Zira bu unsurlarla bilgi, duygu, düşünce, beceri, kanı, tutum ve davranışlar başkalarına aktararak kazandırılır. Kur’an’da belirtildiği üzere ilk iletişim Allah ile yarattıkları arasında olmuştur (Allah ile kâinat, Allah ile insan, Allah ile cin, melek ve şeytan ve Allah ile diğer canlılar). Aynı zamanda insanların kendileriyle ve diğer varlıklar arasında bulunmuştur. Asıl üzerinde durduğumuz dini iletişimin insan boyutunun ilk örneğini Hz. Âdem oluşturmaktadır. O, Allah’tan aldıklarını eksiksiz olarak insanlara ulaştırmış ve Peygamberler zinciri ile devam eden bu süreç Hz. Muhammed ile tamamlanmıştır. Böylece insanların hâyetına nüfuz etmiş yanlışları düzeltmede ve onları doğruyla, hakikatle buluşturmada Peygamberler, gerçekleştirdikleri iletişimle rehber olmuşlar, İlahi mesajları insanlara anlatmış ve öğretmişlerdir. Peygamberlerden sonra bu görev başta onların varisleri durumda olan ilim ehli insanlar olmak üzere ailelere ve tüm insanlığa düşmektedir.

Bu çalışmada İslam’da davet ve ilgili kavramlar üzerinde durulurken kısaca iletişim ve dini iletişimden söz ettikten sonra İslam’a davette dini iletişimin anlam ve önemi üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Davet, İslam, Dini Davet, İletişim, Dini İletişim.

RELIGIOUS COMMUNICATION IN INVITATION TO ISLAM

ABSTRACT

The target in the invitation, which takes place by revealing the essence of Islam and inviting people to Islam, is make people accept Islamic beliefs and values and adopt a way of life in this respect. The respondent of this is all Muslim and non-Muslim people. When fulfilling what Islam requires, concepts like “*dawah, act of showing the true path, preaching, advice, warning people, telling the good news, amr bil m’aruf wa nahi ‘anil munkar* (ordering good and forbidding wrong)”. It is required that religious communication is realized in an accurate manner in the invitation and related concepts that play roles in the fulfillment of the targets in Islamic education. This can be done with the communicating elements like “*the source, the message, the channel, the receiver, the feedback and appropriate environment*”. Because, with these elements, knowledge, emotions, ideas, skills, convictions, attitudes and behaviors are transferred to others and are adopted by them. As mentioned in the Qur’an, the first communication was between Allah and His creations, (between Allah and the universe, Allah and Man, Allah and the genie, angel and devil, and Allah and the other creatures). It has also been between humans and the other beings. The first example of the human dimension of religious communication that we focus on was with Adam. He delivered exactly what he received from Allah to people; and this process, which continued with the chain of Prophets, was completed with Muhammad (PbUH). In this way, the Prophets guided people with their communication, and told and taught the divine messages to people at the point of correcting wrongs that had penetrated their lives connecting them with truth. After the prophets, this task falls on families and all humanity, especially on wise people, who are their heirs.

¹ Bu Çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Başkanlığı tarafından SAP-2019-8609 numaralı projeye desteklenmiştir.

In the present study, after briefly talking about communication and religious communication, the meaning and importance of religious communication is emphasized in the invitation to Islam while focusing on the invitations and related concepts in Islam.

Keywords: Invitation, Islam, Religious Invitation, Communication, Religious Communication.

Giriş

İslam, insanı merkeze alarak eğitime tabi tuttuğu için ilgili tüm faaliyetlere önem vermiştir. Bu faaliyetlerin başında ise, İslam'a davet gelmektedir. İslam'a davette Hz. Peygamber, vahiy ile aldığı Kur'ân-Kerim'i esas almış, içeriğini önce nefesine sindirip onunla amel etmiş, sonra Müslümanlara davette bulunarak dinin mahiyetini taşıyan Kur'an'ın içeriği ile ilgili bilgiler vermiş ve bunun yaşayış biçimini yaparak yaşayarak göstermiştir. Haliyle "Sizler için Hz. Peygamber'de örnek vardır."² âyet-i kerimenin gereği ilettiği tüm bilgilerin ve kazandırmak istediği tüm yaşıntıların rol modeli olmuştur.

İslam'a davet, çok önemli olduğundan bunun gereğini birtakım kavramlarla yerine getirilmeye çalışılırken birçok iletişim kanallarından yararlanmak gerekir. Bu da sözlü yazılı, yazısız vb. birçok iletişim kanallarıyla olabilmektedir. İslam'a davette Hz. Peygamber'in kullandığı öğretim metotlarının yanında İslam ulemasının kullandığı öğretim metotlarından da yararlanmak gerekmektedir. Bu metot ve yöntemlerin amacı İslam'la ilgili davranışları kazandırmak ve bunun sonucunda öğrenme anlamında olan davranışı kazanmaktır. Bu da anlama, kavrama (oluşan kanaat), uygulama (davranış gösterme), analiz (öğrenilen bilgilerin birbirleriyle ilişkilendirilerek tahlil etme), sentez (elde edilen bilgilerin benzer bilgilerle ilişkilendirilerek yeni durum veya bilgileri ortaya çıkarma) aşamaların tümünden veya birkaçından geçerek elde edilmektedir.³ Böylece Yüce Allah'ın istedikleri iletişim ile gerçekleştirilmek istenirken, bunun sonucunda geri bildirim ile kalpler yumuşamakta, akıl kullanılarak düşünebilmekte, öğüt alabilmekte, iman etmekte, emirleri uygulamakta ve olgunlaşarak aydınlığa çıkmaktadır. Dolayısıyla insanda bulunan temiz fitrat üzere hâyeti sürdürebilmek için İslam'a davet çerçevesinde telkin, tebliğ, nasihat ve irşâd gibi iletişim vasıtalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Müslümanlar, "iyilik ve takvada yardımlaşın, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın"⁴, "Asra yemin olsun ki, iman edip doğru işler yapanlar, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hariç insan gerçekten ziyandadır"⁵ âyetlerinin gereği, insanlarla olumlu ilişkiler kurmak ve faydalı iletişime girmekle yükümlüdür. Bu nedenle İslam'a davette dini iletişime ihtiyaç bulunmaktadır. Bu arada yapılan bu çalışmada literatör taraması yapılarak ilgili yazılı kaynaklardan yararlanılmaktadır.

1.İslam'da Davet

Davet kelimesi, sözlükte "birini çağırmak, bir şeyin gelmesini istemek, birinden yardım dilemek ve dua etmek" gibi anlamlara gelmektedir.⁶ Terim olarak; "Allah'ın emirlerine kayıtsız ve şartsız teslim olmaya ve onlara boyun eğmeye çağırmak"⁷, "çeşitli vasıta ve yöntemlerle insanları İslam'ı kabule ve hükümlerini uygulamaya çağırmak ve teşvik etmek"⁸ gibi anlamlara gelmektedir. Nitekim Yüce Allah, "Ey Muhammed! Sen, Rabbin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et."⁹ "De ki: İşte bu benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz."¹⁰ ayetlerle Hz. Peygamber'e davet görevini yüklemiştir. Dolayısıyla gerek İslam'ı kabul edenlerin, gerek Müslüman gibi görünen münafıkların ve gerekse ehl-i kitap, müşrik ve her sınıftan gayri Müslimlerin muhatap olduğu davet; dünya ve ahiret ile ilgili İslam'da yer alan her hususta insanları aydınlatmaktır.¹¹

² Ahzâb, 33/21.

³ Suat Cebeci, "Din Öğretimi Yöntemleri", *Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu*, İstanbul 2010, s.305-307.

⁴ Maide, 5/2.

⁵ Asr, 103/1-3.

⁶ İbn Manzûr, *Lisanü'l-'Arab*, (thk. Yusuf el-Bakâi, İbrahim Şemsüddin, Nadâl Ali), Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 2005, I, 1279.

⁷ A. Abdulhalim Mahmud, *ed-Davetü'l-İslamiyye*, Dârü'l-Vefâ, Kahire 1992, s.12.

⁸ Fikret Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, Diyanet Yayınları, Ankara 2010, s.53.

⁹ Nahl, 16/ 125.

¹⁰ Yusuf, 12/ 108.

¹¹ Ahmet Önkâl, *Resûlüllah'ın İslam'a Davet Metodu*, Hayra Hizmet Vakfı Yayınları, Konya 1981, s.4.

İlk insan olan Hz. Âdem'den itibaren tüm Peygamberlere ve inananlarına bir görev olarak verilen davetin temel amacı, insanlara Allah'ı tanımayı, O'ndan başkasına tapmamayı, O'nun tek ilah olduğunu ve sadece O'na kulluk yapılması gereği benimsetmektir.¹² Nitekim İslam'a davet, Hz. Peygamber'e ve O'na inananlara verilen bir görevdir.¹³ Böylece Yüce Allah, “Sizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.”¹⁴, “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten sakındırır ve Allah'a inanırsınız”¹⁵ ayetleriyle davet gibi yüce bir görevi Peygamber'e verdiği gibi, Müslüman ümmetine de vermiştir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed, “Kim bir hidayete davet ederse, kendisine uyanlara verilen sevap kadar kendisine de sevap verilirken tarafların sevaplarından hiçbir azalma olmaz. Her kim bir sapıklığa davet ederse ona, kendisine uyanların günahları kadar günah vardır ve bu, onların günahlarında azaltma meydana getirmez.”¹⁶ ifadesiyle de davetin gereğini yerine getirmenin önemini belirtmiştir.

1.1. Davet ile İlgili Kavramlar

Kavim ve milletleri Allah'a, imana ve ibadete çağırma anlamını ve amacını ifade eden davet, din eğitiminin amacına hizmet etmede aşağıdaki kavramlarla yakından ilişkilidir. Bu kavramlara kısaca aşağıdaki şekilde değinilmektedir.

1.1.1. Telkin

İnsanın bir duyguyu ve inancı başkalarına veya kendine kabul ettirmesidir.¹⁷ Telkinde telkin yapan ve alan bulunmaktadır. Telkin yapan kimse, telkin alana göre üstün bir durumda olması, maddi ve manevi otoriteye sahip olması, başta ihlas ve samimiyet olmak üzere belirli bazı özelliklere sahip olması gerekir. Telkin yapılacak kişide veya çevrede, yapılacak telkine ters düşecek ve etkisiz kılacak inançlar, fikirler varsa, önce bu inançlar ve fikirler hakkında telkin ile şüpheye düşürülür ve bu anlayışlar sorgular hale getirilir, doğru ve gerçek aranmaya başlanır. İşte bu sırada verilenleri almaya hazır hale getirildiğinden tebliğ zamanı meydana gelir. Dolayısıyla din eğitimcisi, ister okuldaki öğrencilerine, ister camideki cemaatine ve ister sosyal çevredeki insanlara dini tebliğde bulunurken telkinden yararlanmalıdır. Böylece telkin dini tebliğde bir vasıta olduğundan telkinden sonra tebliğ yapılmalıdır.¹⁸

1.1.2. Tebliğ

Tebliğ kelimesi, sözlükte fiil köklü olarak ulaşmak, yetişmek, yeterli olmak ve maksada kavuşmak gibi anlamlara gelirken¹⁹ aynı kök harfleriyle taşımak, ulaştırmak, götürmek ve bildirmek anlamlarına²⁰ da gelmektedir. Terim olarak; Peygamberlerin, Allah'tan aldıkları vahiy mahsullerine hiçbir eksiklik bırakmadan ve bir ilave yapmadan bu mahsulleri olduğu gibi insanlara iletmektir.²¹ Bu da aynı zamanda her Peygamberin kavmiyle tanışma, buluşma ve kaynaşma anlamını ifade etmektedir.²²

Bütün Peygamberlere tebliğ görevi verildiği gibi, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e de tebliğ görevi verildiğini, “Peygamberin görevi, ancak tebliğdir”²³ ayeti ile belirtildiği gibi, “Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun.”²⁴ vb. ayetlerle de belirtilmiştir. Böylece önemine binaen Kur'an'ın 61 yerinde “tebliğ” kelimesi geçmektedir.²⁵

¹² Hüseyin Yılmaz, “Kur'an'ın Işığında İslam'a Davet”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas-1996, sy. 1, s.334.

¹³ Abdülkerim Zeydan, *İslam Davetinin Esasları*, trc. Veli Ulutürk-Mehmet Karabulut, Risâle Yayınları, İstanbul 1988, s.11.

¹⁴ Al-i İmran, 3/ 104.

¹⁵ Al-i İmran, 3/ 110.

¹⁶ Müslim, İlim, 16.

¹⁷ Guillame, Paul, *Psikoloji*, çev. Refia Şermin, İÜEFY. İstanbul 1970, s.221.

¹⁸ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013, s.195-200.

¹⁹ İbn Manzûr, I, 351-352.

²⁰ Heyet, *Osmanlıca-Türkçe Büyük Lügat*, TÜRDAV; İstanbul 1981, II, 2114.

²¹ Abdullah Nasuh Ulvan, *Vücubü't-Tebliğü'd-Da' ve, Dârü's-Selam*, Kahire 1985, s.5-9.

²² es-Sabuni, Muhammed Ali, *en-Nübuvvetü ve'l-Enbiya*, Darü'l-Hadis, Kahire 1984, s.43-44.

²³ Maide, 5/ 99.

²⁴ Maide, 5/ 67.

²⁵ Karaman, s.51.

Hız Muhammed, insanlar arasında ayırım yapmaksızın müşriklere, gayri Müslimlere ve Müslimlere tebliğde bulunmuştur.²⁶ Allah'ın emirlerini ve yasaklarını insanlara tebliğ ederken onları olumsuzluklardan kurtarmak ve onların hidayetine yardımcı olmakla hayırlı ve şerefli bir görevi yerine getirmiştir. Aynı şekilde Peygamberlerin yolunda giderek bu görevi yerine getirenlerin de Kur'an'ın ifadesiyle hayırlı iş yapmış olmaktadır. Nitekim Kur'an'ın "İnsanları Allah'a çağıran, dine ve dünyaya yararlı iş yapan ve "Ben Müslümanım" diyenden daha güzel sözlü kim vardır."²⁷ âyetinde tebliğ işiyle uğraşanların hayırlı iş yaptıkları belirtildiği gibi, Müslümanlığın gereğini yerine getirip sözleriyle ilgili telkinde ve iletişimde bulunmaların da en güzel söz sahibi oldukları belirtilmiştir.

1.1.3. Vaaz

Vaaz kelimesi sözlük olarak kalbini yumuşatmak ve iyiliğe sevk etmek üzere bir kimseye söz söylemek veya sevap ve 'ikaba dair sözler hatırlatmaktır.²⁸ Terim olarak dini konularda cemaati aydınlatarak manen gelişmesini sağlamak üzere din âlimleri tarafından ibadet yerlerinde yapılan konuşmadır.²⁹ Başka bir deyişle, "Müslümanlara nasihat etmek, bilmedikleri dini işleri öğretmek, doğru olan dünya işlerine irşad etmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, şefkatli davranmak, büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi duygularını beslemek ve aşırıya kaçmadan güzel öğütlerde bulunmak" olarak tarif edilmektedir.³⁰

İslamiyet'ten önce vaazın bir irşad metodu olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Hz. Musa, Allah yolunda yapılan mücadele günlerini vaaz ederek anlatmıştır.³¹ Hz. Peygamber döneminde³² de devam eden vaaz, dört halife³³ ve sonraki dönemlerde İslam dünyasının değişik zaman ve yerlerde daha çok ulema tarafından icra edilmiştir.³⁴

Hız Peygamber, aşağıda belirtilen âyetlerin gereğini yerine getirmek üzere her fırsatta çeşitli vesilelerle vaazlarda bulunmuş ve yerine göre ibret alınması bakımından bazı kıssaları da anlatmıştır.

"Sen öğüt ver, çünkü sen ancak bir uyarıcısın. Onlara zor kullanacak değilsin" (Ğâşiye, 88/21-22).

"Gelecek azabdan korkanlara Kur'an'la öğüt ver." (Kâf, 50/45).

"Onlara kıssaları anlat. Umulur ki üzerine düşünür, ibret alırlar." (A'râf, 7/176).

Hız Peygamberin hâyetına bakıldığında vaaz konularının, genellikle Allah'a itaat, çeşitli dini konular, toplum yaşamı ile ilgili bazı meseleler, emir ve yasaklar şeklinde olduğu görülmektedir.³⁵

Bir din vaizi, vaaz verirken Hız Peygamber'e uyarak muhataplarına karşı yumuşak ifadeler kullanmalı. Güler yüzlü ve müjdeleyici olmalı. Anlatılan konunun mahiyetine ve kaynaklarına hâkim olmalı. Muhataplarının psikolojilerini, bilgi ve kültürel yapılarını, dini, ahlakı ve sosyal ihtiyaçlarını dikkate almalı. Ses tonunu iyi ayarlayıp beden dilini ölçülü kullanmalı. Dinin özü ile bağdaşmayan gerçek dışı kıssalara yer vermemeli. Riyaya yol açan yapmacık üslûptan kaçınmalı. Dinin topluma sunduğu barış, kardeşlik, fedakârlık ve hoşgörüyü dayanan söylemlerde bulunurken uyarılarında da korkutucu ve ürkütücü olmak yerine özendirici ve umut verici olmalıdır.³⁶ Aynı zamanda dedikoduya yol açacak söylemlerde bulunmamalı. Dini emirlerin yerine getirilmesinde ve sorunların çözümünde orta yolu seçmeli. Halkın anlayabileceği konuları, anlaşılır bir dille uygun zaman ve mekânlarda anlatmalı.³⁷

²⁶ Ahmet Önkâl, *Resûlüllah'ın İslam'a Tebliğ Metodu*, Hayrat Vakfı Yayınları, Konya 1988, s.8-10.

²⁷ Fussilet, 41/33.

²⁸ Ahmed ez-Zeyât, İbrahim Mustafa, *el-Mu'cemu'l-Vasît*, Mektebetü's-Şürûku'd-Devliyye, Kahire 2004s.1043.

²⁹ Hasan Cirit, "Vaaz", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XL, 404; Bülent Akot, "Tasavvufî İrşad Metodu Olarak Sohbetin Fonksiyonu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, say:31, c.7, 36.

³⁰ Beğavî, el-Hüseyn b. Mes'ûdî, *Şerhu's-Sünne*, Dimaşk 1390, XIII, 95; Mücteba Uğur, "Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVIII,292.

³¹ Müslim, Fedâil, 46:7/105.

³² Tirmizi, İlim, 16.

³³ A.J. Wensick, "Mescid", *İA*, MEB Yayınları, İstanbul 1970, VIII, 19-20.

³⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, 186.

³⁵ Buhari, İlim, 36:1/34.

³⁶ Cirit, 405-406.

³⁷ Kâtip Çelebi, *Mizanu'l-Hakk fi İhtiyari'l-Ahlak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s.123-125.

Vaazın, anlam ve önemine uygun olmasının yanında vaizin de, vaizde bulunması gereken niteliklere sahip olması gerekir. Bu nedenle Müslümanların kendisinden bekledikleri “kabul görmesi, gerilim yerine rahatlatmada bulunması ve dinin emirlerine uygun yaşaması” gibi özelliklere sahip olması gerekir.³⁸ Nitekim bu anlamda İmam-ı Gazali şu ifadelerde bulunmuştur: “Ben kendimi vaaz ve nasihat etmek için ehil görmemekteyim. Zira vaaz bir zekâttır, nisabı ise o vaazı öncelikle kendi nefesine kabul ettirmektir. Bu gerçekleşmedikçe nisab gerçekleşmez. Nisabın gerçekleşmemesi, zekâtı gerektirmez”.³⁹

1.1.4.Hutbe

Arapça bir sözcük olan hutbe, “hatebe” kökünden türetilmiş bir isim olup hatibin yaptığı konuşmaya denmektedir.⁴⁰ Terim olarak hatibin Cuma namazından önce ve bayram sabahı bayram namazından sonra minbere çıkıp burada cemaate yaptığı dini konuşmadır.⁴¹

Hutbenin amacı ise, Müslümanlara vaaz ve nasihatte bulunarak onları bilgilendirmek suretiyle dini duygularını geliştirmek, iyiliklere yöneltmek ve kötülüklerden sakındırmaktır.⁴² Dolayısıyla hutbede başta Yüce Allah övülmekte, kudreti ve yüceliği, Hz. Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğu tasdik edilmektedir. Sonrasında ise, Müslümanları Allah’a yaklaştıracak ve cennete girmelerine vesile olacak ibadetlerin yapılması tavsiye edilmekte ve Allah’ın gazabına vesile olabilecek olumsuzluklardan sakınmaları istenmektedir.⁴³

Yaygın din eğitiminin ve dini iletişimin en önemli vasıtalarından biri olan hutbe, Müslüman halkın en çok dinleme imkânı bulduğu bir iletişim vesilesidir.⁴⁴ Bu nedenle hutbe ile İslami bir bilgi, düşünce veya konu cemaate benimsetmek üzere ele alınınca usulüne uygun sunmak gerekmektedir.⁴⁵

Hz. Peygamber ve dört halife dönemlerinde dini, idari, siyasi ve içtimai faaliyetlerin yürütülmesi ve bu yönlerde insanların eğitilmesinde hutbeler büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle ilk dört halife gerekli dini, siyasi ve sosyal mesajları verdikten sonra hutbelerini çok önemli öğütlerle bitirmişlerdir. Örneğin Hz. Ebubekir, hutbelerini; “Allahım! En son zamanımı en hayırlı zamanım, en son amelimi en hayırlı amelim, sana rastladığım gün de en hayırlı günümü kıl” öğütünü ile bitirmiştir. Böylece Hz. Ebubekir, dünya hâyetının sonunu, ebedi hâyet olan ahiret hâyetinin başlangıcı olduğundan dünya hâyetinin olumlu sonuçlanmasının çok önemli olduğuna dikkat çekirmiş ve bunun için hayır ameller işlenmesi gerektiği gibi, Allah’ın yardımını dilemenin gereğine de vurgu yapmıştır.⁴⁶

1.1.5. Nasihat

Sözlük olarak; vaaz etmek, öğüt vermek, samimi ve ihlaslı davranmak, ihlasla tövbede bulunmak ve sevgide samimi olmak anlamlarına gelmektedir.⁴⁷ Nitekim, “Nuh dedi ki: Eğer Allah sizi azdırmak istemişse, ben size öğüt vermek istesem de fayda vermez.”⁴⁸ ayetinde “nasihat” sözcüğü, “öğüt vermek” anlamına gelirken, “Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah’a dönün”⁴⁹ ayetinde geçen Arapça metnindeki “nasuh” kelimesi de; çok halis, temiz ve samimi tövbe anlamına gelmektedir.⁵⁰

³⁸ Bekir Demirkol, “Vaizlerin Ehliyetleri ve Mesleğe Yatkınlıkları Üzerine Deneysel Bir Araştırma”, *AÜİFD*,1989, say:31, s.292. (283-330).

³⁹ Gazâli, Ebu Hamid Muhammed, *İhyâ ulûmi’ d-Dîn*, Kahire 1968,IV, 91.

⁴⁰ Ahmed ez-Zeyât, İbrahim Mustafa, s.243.

⁴¹ Recai Doğan, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler”, *AÜİFD*, c.39, s.492.

⁴² Şirbinî,el-Hatîb Muhammed, *Muğni’l-Muhtâc İla Ma’rifeti Maani Elfâzi’l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâkî el-Halebî, Mısır 1985,I,285.

⁴³ İbn Kayyum el-Cevzî, *Zâdu’l-Me’ad*, Daru’l-Kütbi’l-İlmiyye, thk. Şuayb el-Arnâvut, Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut 1989, I,398.

⁴⁴ Doğan, s.492.

⁴⁵ Mehmet Bulut, *Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yaygın Din Eğitimindeki Yeri* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997, s.35.

⁴⁶ Mahmut Dünder, *İlk Dönem İslami Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*, İşrak Yayınları, İstanbul 2011,s.38-40.

⁴⁷ İbn Manzûr, II,3927.

⁴⁸ Hud, 11/ 34.

⁴⁹ Tahrim,66 / 8.

⁵⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, Eser Yayınları, İstanbul 1971, VII,5126.

Terim olarak, yapılan amelleri yanlışlıklardan, kötülüklerden, hilelerden ve gösterişten kurtarıp temiz ve doğruya ulaştırmak gayesiyle tebliğ ve telkinde bulunan kimselerin, öfke, intikam ve menfaat gözetmeksizin muhatabının aklı nispetinde hakkı açıklamak ve söylemektir.⁵¹ Nitekim Hz. Peygamber, samimiyet ve ihlasla hakkı söyleme anlamında “Din, nasihattir.”⁵² ifadesinde bulunmuştur.

Nasihahat birçok alanla ilgili yapılmaktadır. Allah için yapılan, Allah’ın rızasını kazanmak, Allah’ın hakkını insanların hakkına tercih etmek için ihlas ve samimiyetle çalışmak ve başkalarını da buna teşvik etmektir.⁵³ Kur’an için yapılan, Kur’an-ı Kerim’in Allah tarafından Hz. Muhammed’e gönderilen mucizevi bir kitap olduğuna, huşu ve tazimle okunması ve onunla amel edilmesi gerektiğine, başkasına öğretilerek içerdiği emir ve yasakların tamamına uymanın gereğine inanmak demektir. Hz. Peygamber için yapılan, O’nun Peygamberliğini ve Allah tarafından getirdiklerini kabul etmektir. Müslümanların liderleri için yapılan, hak üzere oldukları sürece onlara yardımcı olmaktır. Bütün Müslümanlar için yalpan ise, bütün Müslümanları irşad etmek ve onlara yardımcı olmaktır.⁵⁴

1.1.6. Sohbet

Berber olmak, beraber olduğu kişi veya kişileri korumak ve onlara yardımcı olmak anlamına gelen “sohbet”⁵⁵ kelimesinin dini tebliğ ve davet şeklindeki en etkinliği Hz. Peygamber’in yaşantısında ve modelliğinde görülmektedir. Sohbet kökünden gelen ve Hz. Peygamberin sohbetinde bulunan sahabenin kişiliği, O’nun modelliğinde şekillenmiştir.

Mekke döneminde yaptığı İslam’ı tebliğ faaliyetleri ile müşriklerin tepkisini çeken Hz. Muhammed ve sahabe, evlerinde gizlice ibadet etmektedirler. Hz. Peygamber ve sahabe mescid haline gelen Dârü’l-Erkam’da hem namaz kılmakta ve hem de dini tebliğ ve sohbetlerde bulunmaktadır.⁵⁶ Buradaki faaliyetlerle yetişen yetenekli sahabe, dini tebliğ ve davet hizmetini yerine getirmek üzere Hz. Peygamber tarafından Mekke’nin dışında görevlendirilmişlerdir. Nitekim bu anlamda Cafer b. Ebi Talib Habeşistan’a gönderilmişken, Musab b. Umeyr Medine’ye gönderilmiştir.⁵⁷

Medine döneminde ise, Hz. Peygamber sahabe ile birlikte Mescid-i Nebevî’de namaz kıldıktan sonra, işi olmadığında, işi olmayan sahabe ile dini sohbetlerde bulunmuştur. Bazen ihtiyaca binaen namazın dışındaki sürelerde gün boyu dini sohbetlerde bulunmuş ve her konuda bilgilendirme yapmıştır. Bu sohbetler, ilgi çektiğinden sahabe tarafından sıkılmadan dinlenebilmiştir.⁵⁸

Kur’ân ve sünnet merkezli yapılan dini sohbette sohbet edecek kişinin, bilgi birikimi, fizyolojik duruşu ve karakter yapısıyla sohbet edilecekleri etkileyebilecek kâmil bir insan olmalıdır.⁵⁹ Aynı zamanda sohbetteki etkileşim, bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olduğu gibi, herhangi bir arayışa girdiklerinde yalnız olmadıklarının farkına vardırı ve dolayısıyla sorunlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olur.⁶⁰

Adabına uygun icra edilmesi gereken dini sohbetin modeli nebevidir. Bu da Hz. Peygamberin modelliğinde özellikle şu hususlara dikkat edilmektedir: Az ve öz konuşma, muhatabının seviyesini gözetme, ifrat ve tefritten kaçınma, sade anlaşılır, akıcı ve etkileyici konuşma, güler yüzlü ve samimi davranma, beden dilini kullanma, ihtiyacına göre cevap ve açıklamalarda bulunma, nezaket kurallarına uyma vb.⁶¹

⁵¹ Cürçani, Seyyid Şerif, *Kitabu’t-Ta’rifat*, Dârü’r-Reşâd, ts., s.269.

⁵² Buhari, İman,42.

⁵³ Bağdadî, Şehabüddin İbn Ahmet Receb el-Hanbeli, *Camii’l-Ulûm ve’l-Hikem*, Daru’d-deyn li’t-Turas, Kahire 1987, s.93-96.

⁵⁴ Karaman, s.55-56.

⁵⁵ Ahmed ez-Zeyât, İbrahim Mustafa, 507.

⁵⁶ Önkal, Ahmet Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, VII,47.

⁵⁷ Süleyman Uludağ, *İslam’da Mürşid ve İrşad Faaliyeti*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1975, s.11.

⁵⁸ Buhârî, Salât,13; Müslim, Mesâcid, 230.

⁵⁹ İrfan Gündüz, “Tasavvufi Bir Terim olarak Râbita”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,1989-1992 sayı: 7-8-9-10, s. 257.

⁶⁰ Müzaffâr Şerif, Carolyn W. Şerif, *An Outline of Social Psychology (Sosyal Psikolojiye Giriş)*, çev. Aysun Yavuz, Mustafa Atakay, Sosyal Yayınları, İstanbul 1996, I, 337.

⁶¹ Necmeddin Şeker, “Sözlü İletişimde Nebevî Metot Hz. Muhammed’in (As) Konuşma Üslubu ve Aadabı”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Temmuz-Aralık 2011,5 (10), s.114.

Hız. Peygamber örnek alınarak, yapılan konuşmalar cazip hale getirilmeli, dinleyiciler bıktırılmamalı ve her defasında farklı farklı usul ve üsluplar kullanılmalıdır.⁶² İçinde yaşanan çağın ve şartların gereklerine göre sohbetin içeriği ayarlanabilmeli, yerine göre sertlik ve yumuşaklığa, yerine göre de açık ve gizliliğe dikkat edilmelidir.⁶³

Özellikle Kur’ân-ı Kerim, “Doğru insanlarla olun” (Tevbe,9/119) âyeti ile sohbette bulunmanın ve terk edilmemesinin gereğine dikkat çektiği gibi, bu sohbetin nebevi bir metot uygulanarak buna uygun bir ortamda ve kişilerle olmasının gereğine vurgu yapmaktadır.

1.1.7. İrşâd

Sözlük olarak irşâd; doğru ve hak yola iletmek ve rehberlik etmek anlamına gelmektedir.⁶⁴ Nitekim “Allah’a teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır.” âyetinde geçen Arapça metninde “reşeden” kelimesi “irşâd” kelimesinin kökeninden olup doğru yol anlamına gelmektedir.⁶⁵

Terim olarak irşâd; akıl, nakil ve etkili ifadelerle insanları gafletten uyandırıp hidayet ve doğru yolu göstermektir.⁶⁶ Çoğunlukla Peygamberlerin ve onlara tabi olanların yerine getirdiği bu görevi yerine getirenlere “mürşid” denirken, bu görevin amacı ise; insanları Allah’a ibadet ve itaat etmeye kavuşturmadır.⁶⁷

Âyet ve hadislerden anlaşılacağı üzere İslami açıdan irşâd, fiili ve sözlü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Fiili irşâd, görülen herhangi bir kötülüğün, haramın önüne geçmesi ve ona engel olmasıdır. Bu konuda Peygamberimiz Hz. Muhammed; “ “Sizden her hangi biriniz bir kötülük görürse; onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse; diliyle engellesin, buna da gücü yetmezse; kalbiyle böğüz etsin. Bu da imanın en zayıf derecesidir”⁶⁸ sözlerini belirtmiştir. Sözlü irşâd ise doğru ve iyi olanın dille ve öğüt ile öğretilmeye çalışılmasıdır. Bununla ilgili Yüce Allah; “Sen öğüt ver. Çünkü öğüt, müminlere fayda verir”⁶⁹ âyet-i kerimesi ile sözlü iletişime işaret ederek bunun faydalı olacağını belirtmiştir. Yüce Allah, sapıtmış olan kavimleri bu yolla irşâd etmeyi bütün peygamberlerine sorumluluk yüklemiş ve bunların aracılığıyla insanlığa irşâd yolunu göstermiştir.⁷⁰

İrşâd ile dinin istediği duruma gelen insan, doğruyu yanlıştan ayıran, doğru yolu bulan ve doğru yoldan giden anlamında rüşd özelliğini kazanmaktadır.⁷¹ İnsanoglu, edindiği bu özellikle şahsiyet bütünlüğünü kazanabilmekte, maddi ve manevi değerleriyle bütünleşebilmektedir. Aynı zamanda edindiği tevekkül anlayışıyla psikolojik baskılara karşı koyabilmekte ve toplum çıkarlarını şahsi çıkarlarının önüne geçirmeyi öğrenerek dinin sosyal kontrol gücünden yararlanabilmektedir.⁷²

2. İletişim

Bilgi ve düşüncelerin yazılı ya da sözlü olarak aktarma, anlama, tepkide bulunma faaliyeti olan iletişim ile bilgi ve düşünceler paylaşılmakta ve ilgili tepkilerde bulunulmaktadır.⁷³ Aynı zamanda bir kültür tarihi kadar geçmişi olan iletişim, mesajlar aracılığıyla yapılan sosyal bir etkileşimdir. Bu da yüz yüze konuşma, yazılı bir metni okuma, televizyon izleme, radyo dinleme, edebi eleştiride bulunma, bir saç biçimini ve yüz hareketini oluşturma, bir çeşit giyim-kuşam içerisinde bulunma vb. fiziksel hareket ve biçimsel şekillerde gerçekleşebilmektedir. Burada iletişimin odak noktasında ve anahtar durumunda

⁶² Mustafa Armağan, “Hz. Peygamberin Mescidde Yaptığı Sohbetler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.27, (2007), 118-120.

⁶³ Ramazan Bûtî, *Fıkhu’s-Sire*, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe, Selami Yayınları, İstanbul 1984, s.91.

⁶⁴ İbn Manzûr, I,1510-1511.

⁶⁵ Cin, 72 / 14.

⁶⁶ İbn Manzur, I,1170.

⁶⁷ Karaman, s.57-58.

⁶⁸ Buhârî, Mezâlim, 22; Müslim, Libâs, 114.

⁶⁹ Zâriyat, 51/55.

⁷⁰ A’raf, 7/59; Hûd,11/50; Yâsin, 36/20; Ankebut, 29/36.

⁷¹ Bekir Topaloğlu, “İrşâd”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, s.455.

⁷² Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, Merter Yayınları, İstanbul 1978, s.258

⁷³ Bahadır, Abdülkerim, “Günümüz Kitle İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1997/7, s.469.

olan “anlam” bulunmaktadır ve bunda en etkili olan ise, dildir.⁷⁴ Zira iletişimin büyük bir kısmı dilin kodlamaları ve sistemi ile gerçekleşebilmekte ve anlam kazanabilmektedir.⁷⁵ Bu da dili iletişimin en önemli unsurlarından biri haline getirirken iletişimi de dilin en önemli fonksiyonu haline getirmiştir.

Dil ile iletişim fonksiyonu, kişi-içi iletişim, kişilerarası iletişim, örgüt-içi iletişim ve kitle iletişim şekillerinde gerçekleştirilmektedir.⁷⁶ Dolayısıyla kaynak, kanal, mesaj ve alıcı unsurlardan oluşan iletişimin temel amacı mesajın yanı sıra hedeflenen anlamın alıcıya ulaştırılmasıdır. Bu da başta dil olmak üzere kanal diye nitelendirilen iletişim araçlarıyla, kaynak durumunda olan aktarıcı tarafından alıcıya ulaştırılmak üzere, gerçekleştirilebilmektedir. Bu aktarımı gerçekleştirme anlamına gelen iletişim süreci, tek yönlü, çift yönlü ve çok yönlü olmak üzere üç türlü oluşabilmektedir. Tek yönlü iletişim, kaynak sadece mesajın alıcıya aktarımına önem vermekte, ancak geri dönüte yer verilmediğinden alıcının buradaki rolü ihmal edilmektedir. Çift yönlü iletişimde ise, kaynak, mesaja önem verdiği gibi geri dönüte de önem verdiği için alıcıyı ihmal etmemekte ve ona değer atfetmektedir. Çok yönlü iletişimde de kaynak ve alıcı, mesajda ve mesajın alıcıya ulaştırmada eşit derece sorumluluk taşımaktadırlar. Çünkü burada kaynak ve alıcı aynı anda mesajı hem gönderen ve hem de alan olduğundan iletişimin her iki ögesi de hem kaynak ve hem de alıcı konumunda olmakta, karşılıklı olarak birbirlerini etkilemekte ve birbirlerinin mesajlarını yorumlamaktadırlar.⁷⁷

İletişim, hem kişisel ve hem de toplumsal amaçları gerçekleştirmeye dönük olduğundan hem kişisel ve hem de toplumsal bir süreçtir. İletişim, iki kişiyi ilişki içine sokan psikososyal bir süreç olup toplumsal sorunları çözmektedir ki bu da bireyin kişisel yaşamından geçerek şekillenmektedir. Bu nedenle iletişim becerileri, hem bireyin ve hem de toplumun yaşamına zenginlik, saygınlık ve kalite katmaktadır. Dolayısıyla toplumsal sorunların demokratik çözümü için karşılıklı iki yönlü iletişimin olması gerekir. Oysaki otoriter gücün buyruğu ile zorla kabul ettirme olayı bu gücün ömrü ile sınırlı olduğundan çözüm yerine geçici bastırma olmaktadır⁷⁸. O halde her hâlükârda hayatımıza yön veren ve birlikte yaşamın ön şartı haline gelen iletişim⁷⁹, başta eğitim ve öğretim faaliyetleri olmak üzere tüm sorunların çözümünde önemli bir yer edinmekte ve yaşamı sürdürmenin merkezinde yer almaktadır.⁸⁰

3. Dini İletişim

Yukarıda değinildiği üzere başta eğitim olmak üzere sosyal yaşamı düzenleyen süreçlerin başında iletişim süreçleri bulunmaktadır. Eğitim açısından ele alınan iletişim ile bilgi, fikir, duygu, düşünce ve tutum becerilerinin paylaşımı neticesinde istenilen davranış değişikliği oluşturulabilmektedir. Din eğitimi açısından düşünüldüğünde belirtilen becerileri kazandırmaya çalışan müftü, vaiz, imam ve öğretmen gibi din eğitimcileri de dini iletişimi gerçekleştirmektedir. Bu nedenle dini iletişim; “talim, terbiye, tebliğ, davet, beyan, tezkiye, vaaz, irşâd vb. kavramları da kapsayan çok yönlü bir faaliyettir”.⁸¹ Aynı zamanda “ rehberlik etmek, yol göstermek, bilgi vermek, istenen istikamette inanç, tutum ve davranış oluşturmak amacıyla Allah’ın, peygamberler aracılığıyla kullarına ilahî mesajlar göndermesi, onların da bu mesajlara olumlu-olumsuz geri bildirimde bulunma faaliyetidir” şeklinde de tanımlanmaktadır.⁸² Dolayısıyla tarihsel süreçlerde iletişimin kullanıldığı alanlardan biri de din olmaktadır.

Kur’an-ı Kerim’e bakıldığında dini iletişimin çok boyutlu olduğu görülmektedir. Bu da Allah’ın mahlûkatları (kâinat, insan, melek, cin, şeytan vs.) ile olan boyutunun yanında insanın; Allah ile kendisiyle ve diğer varlıklarla olan boyutudur. Dolayısıyla dini iletişim, Allah ile kul arasında olabildiği gibi, etkili bir dini eğitim için kullar arasında da gerçekleşebilmektedir. Böylece eğitim merkezli dini

⁷⁴ Bingöl, Abdulkuddûs, “İletişim Bağlamında Mantık ve Dil”, *Ankara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999/40, 105-106.

⁷⁵ Judith Lazar, *İletişim Bilimi*, çev. Cengiz Anık, Vadi Yayınları, Ankara 2001, s.1.

⁷⁶ Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006, s. 38.

⁷⁷ Mustafa Köylü, *Psiko-Sosyal Açısından Dini İletişim*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2011, s.25-34.

⁷⁸ Doğan Cüceloğlu, *Yeniden İnsan İnsana*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002, s.12-13.

⁷⁹ İsa Kayaalp, *İletişim ve Dil*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s.105

⁸⁰ Cüceloğlu, s.14.

⁸¹ Ahmet Koç, *Din Eğitiminde Etkili İletişim*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016, s.13.

⁸² Hüseyin Certel, “Din-İletişim İlişkisi ve Dini İletişimin Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/2:21, s. 140.

iletişimin insanı merkeze alan boyutu Hz. Âdem’le başlamaktadır. İlk Peygamber ve insan olan Hz. Âdem, Yüce Allah’tan aldığı mesajları insanlara iletmekle dini iletişimin insandan insana olan eğitimsel boyutunu başlatmıştır. Sonrasında ise insani iletişimin Peygamber boyutu diğer Peygamberler aracılığıyla devam ederek Hz. Muhammed’le son bulmuştur.⁸³

Dini iletişimle dinleyicilere bilgilerin verilmesi ve kalıcılığının sağlanması için belli bir organizasyonun, planın olması ve mevcut materyallerin sistematik bir şekilde düzenlenmesi gerekir. Şöyle ki, verilen bilgilerde konudan konuya atlamak, rastgele akla geleni söylemek, gerekli olanları tamamlamamak iletişimde başarısızlığa sebep olabildiği gibi ilgili metot ve yöntemler ile araç gereçlerin sistemli ve planlı kullanılmaması da başarısızlığa sebep olmaktadır. Bu nedenle dini iletişim ile dini eğitim ve hizmetlerde bulunan şahsın yapacağı konuşmanın türüne, zamanına, durumuna ve ortamına göre bilgi ağırlıklı, ikna edici, motive edici konuşma yapılmalıdır. Konuşmanın giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde hangi metotların daha faydalı ve etkili olacağına karar vermelidir.⁸⁴

Gerek Peygamberler ve gerekse ümmetleri aracılığıyla devreye giren dini eğitimde, din eğitimi, din hizmeti, tebliğ ve irşâd faaliyetleri çerçevesinde iletilen mesajlar kadar çağın şartlarına, sosyal ve kültürel gerçeklerine uygun iletişim araç-gereçlerinden, yöntem-tekniklerinden haberdar olmak ve bunları bilinçli olarak kullanmak da önemlidir.⁸⁵ Zira çağın dini sorunlarının çözümü ve oluşan gereksinimlerin giderilmesi, ancak çağ insanının anlayabileceği, beklentilerine cevap verebileceği ve seviyesine uygun olacağı şekilde mümkün olmaktadır. Bu da çağa uygun araç gereçlerin, metot ve yöntemlerin seviyeye, zamana ve mekâna uygun bir şekilde kullanılması ile mümkün olmaktadır.

4.İslam’a Davette Dini İletişimin Anlam ve Önemi

İslam’a davette dini iletişim, daha önceden belirtilen telkin, tebliğ, nasihat, irşâd vb. kavramlarla gerçekleşmektedir. Bunun ilk öncüleri, kendilerine Yüce Allah tarafından doğrudan verilen görev gereği, Peygamberlerdir.⁸⁶ Kur’ân-ı Kerim, bu hususun önemini “Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah (cc) mü’minlere büyük bir lütufta bulunmuştur”⁸⁷ şeklinde belirtmektedir. Peygamberlerden davet alan ümmet ve âlimleri, “Âlimler, Peygamberlerin varisleridir”⁸⁸ hadisi şerifin gereği bu görevi sürdürmenin sorumluluğunu üstlenmişlerdir. Dini yaşamın reçetesi anlamına gelen Hz. Peygamber’in hayatını örnek alan ve uygulayan Müslümanlar, örnek alınması için tüm hayatını, sözlerini başkalarına ve sonraki nesillere aktarmışlardır. Nitekim sahabeden Ebû Zerr el-Gıfârî (ö.32/653); “Kılıcı enseme dayasalar bile, başım kesilinceye kadar Hz. Peygamber’den duyduğum bir sözü tebliğ etmeye vakit bulacağımı bilirim, elbette ki bu sözü tebliğ ederim”⁸⁹ ifadeleriyle dini davette iletişimde bulunma kararlılığını belirtmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber de, “Hazır olanlarınız, huzurda bulunmayanlara duyduklarını ve gördüklerini tebliğ etsinler. Zira hazır olanınız, sözümü kendisinden daha anlayışlı bir kimseye iletmış olabilir”⁹⁰ sözleri ile kendilerinden öğrenilenlerin aktarılmasını istemiştir. Yine “Her kim bir hayra delalet ederse, ona da hayrı işleyenin sevabı gibi sevap vardır”⁹¹ sözleri ile de bu davet ve iletişimin önemini ve mükâfatını bildirmiştir.

Hz. Peygamber; İslam’a davette tebliğ, çağrı, okumak, müjdelemek, öğüt vermek, uyarmak ve beden dilini kullanmak gibi yollarla insanlarla iletişimi kurmaktadır. Bu görevi üstlenen din eğitimsi âlimler ve görevliler de Hz. Peygamber’i örnek ve model olarak İslam’a davette kullandığı iletişim yolları kullanabilmelidirler. Bu arada istenilen Müslüman tipinin yetiştirilmesi için insanlarla iletişim kurarken onların alışkanlıklarını, ilişkiler sistemini, ihtiyaçlarını, sorunlarını, dünya görüşlerini, umut ve beklentilerini dikkate almak gerekir. Bu hususları dikkate alarak yapılan iletişim faaliyetleri ile kalplerin yumuşaması, düşünme, aklını kullanma, öğüt alma, iman etme, emirleri uygulama, değişme ve aydınlığa

⁸³ Koç, s. 51; Köylü, s.101.

⁸⁴ Köylü, s.120.

⁸⁵ Koç, s.13.

⁸⁶ Bayraktar Bayraklı, *Din İletişimidir*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2015,s.107.

⁸⁷ Âl-i İmrân, 3/164.

⁸⁸ Ahmed İbn. Hanbel, *el-Müsned*, thk. : Ahmed Mahmud Şakir ve Hamza Ahmed ez-Zeyn, 20 c., Dâru’l-Hadis, Kahire 1995/1416, c.16,s.71, hadis no:21612.

⁸⁹ Karaman, s.60.

⁹⁰ Buhari, İlim,10.

⁹¹ Müslim, İman,38.

çıkma gibi olumlu sonuçlar beklenmektedir. Böylece verilen mesajın anlaşılması, kavranması, analiz ve sentezinin yapılması, edinilen sonucun değerlendirilip hayata yansıtılması, dolayısıyla iletişim ile beklenen olumlu geri bildirim olması, dini bir davranış değişiminin olması anlamına geldiğinden İslam’a davette hedeflenen dini eğitimin gerçekleşmesi demektir. Aksi halde bu iletişim faaliyetleri öğretim safhasında kalıp eğitim safhasına geçmemektedir.⁹²

İslam’a davette dini iletişim sürecinin başarısı; dini konularda konuşan, yazan ve fikir ileri süren din eğitimcisinin ve din hizmeti verenin öncelikle kendini, sonra da hedef kitleyi ve iletişim ortamını tanımasıyla olabilmektedir. Bu da dini etkinliklerde bulunanın kendini tanımasını, güvenilir, çekici ve sempatik olmasını ve sonrasında hedef kitleyi tüm yönleriyle, iletişim ortamının fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleriyle bilmesini gerektirmektedir. Benlik tasarımı yapan ve kendisini tanıyan din davetçisi, özgüvenini kazandığından neleri yapabileceğinin, çevresinin kendisini nasıl etkilediğinin ve kendisinin de çevresini nasıl etkilediğinin farkında olur. Hayatını anlamlandırma ve yönetme bilincine sahip olarak kendi değer yargılarına ve ideallerine uygun davranır. Kendine olan saygısı, güveni ve mutluluğu artar. Tıpkı Muhammed İkbâl’in, “Kendini tanıyan, kendine hükmeder, kendine hükmeden, dünyayı kendi emrine alır.” sözünü söylediği gibi. Dolayısıyla öz bilinç sahibi din davetçisi, kendi iç hallerini, tercihlerini, kaynaklarını, sezgilerini, yani duygularını, duygularının etkilerini, güçlü yanlarını ve sınırlılıklarını bilir, tamamıyla kendinin farkında olarak kendini tanır. Hayatta, sorunlarla baş eder, zorluklar karşısında dayanma gücü artar, bundan ilham alarak başarı elde eder, kendisi ve çevresiyle barışık, mutlu olur. Oysaki kendini tanımayan din davetçisi, hem güvensizlik ve hem de olması gerekenden fazla güven gerçek dışı sonuçlara sevk etmektedir. Böylece kendisini tanıyan ve özgüveni kazanan din davetçisinin başarılı olabilmesi için adil, sorumluluk sahibi, güvenilir, dürüst, hoşgörülü, sabırlı, açık fikirli, sevecen, anlayışlı, esprili, cesaretlendirici, ödüllendirici vb. olmalıdır. Güven veren, güven duyan ve kendisine duyulan güveni boşa çıkarmayan olmalıdır.⁹³

Özellikle din davetçisinin özgüvenini sağlayabilmesi için özel alan, genel kültür ve pedagojik formasyon bilgilerine sahip olmanın yanında karakterli, kişilikli, samimi, çekici olmalıdır ve empati kurabilmelidir.⁹⁴ Böylece dini davette sağlıklı iletişimde bulunabilmesi için önce dini iletişimin ahlaki boyutunu gerçekleştirmesi gerekir. Bu da din davetçisinin sırsıyla kendisine, dinleyicilere, konuşmanın içeriğine ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmekle olabilmektedir. Din davetçisinin kendisine karşı sorumluluğu, konuştuğu alanda üst seviyede yeterli ve doğru bilgiye sahip olması ve kendisinin savunduğu fikre inanmasıdır. Dinleyicilere karşı sorumluluğu, dinleyicilerin eleştirel düşüncelerini hoş görebilmesi, bunların şeref ve haysiyetine itina ile saygı göstermesidir. Yapılacak konuşmanın içeriğine karşı sorumluluğu, yaptığı konuşmanın güvenilir ve sağlam kaynaklara-kanıtlara dayandırarak ileri sürdüğü fikir ve düşüncenin dinleyiciler tarafından net bir şekilde anlaşılmasından emin olmaktır. Toplumla karşı sorumluluğu ise, ileri sürdüğü düşüncenin toplumun faydasına yönelik olmasına dikkat etmektir.⁹⁵

Belirtilen sorumlulukları taşıyan din davetçisi, sağlıklı dini iletişimde bulunurken uygulaması gerektiği giriş, gelişme ve sonuç sıralamasına uymalıdır. Yapılacak konuşmanın başarısı için, giriş ile dinleyicilerin konuşmaya karşı ilgilerini ve motivasyonları kazandırılmalıdır. Konuşmanın esas kısmını oluşturan gelişme ile, girişte temin edilen motivasyonun konunun nedenini, niçini ve nasılını izahla devam ettirilerek dinleyicilerin konuyu kavrama güçleri artırılmalıdır. Bu da konuya bütünden parçalara ayırarak, mantıklı bir tarzda guruplara ve ana konulara ayırarak, konu bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa, en kabul edilenden az kabul edilene göre düzenlenerek anlatmakla gerçekleştirilmektedir. Sonuç kısmı ile, baştan itibaren konuşulanları ve konuşmanın ana temasını tekrar hatırlatarak dinleyicileri konuşmanın amacını kabul eder duruma getirilmektedir.⁹⁶

İletişim kurarak yapılan dini davette eşitsizlik reddedilerek insan merkeze alınmıştır. Yüce Allah, “Sizden herhangi bir ücret talep etmeyen bu kimselere tabi olun, onların sözlerine kulak verin, zira onlar

⁹² Bayraklı, s.161-162.

⁹³ Koç, s.54-62, 86; Muhammed İkbâl Lahori, *İslami Benliğin İçyüzü*, çev. A. Yüksel, Hece Yayınları, İstanbul 1986,s.67-69.

⁹⁴ Öcal,16-31.

⁹⁵ Köylü, s.112-119.

⁹⁶ Köylü,120-145.

doğru yola ermiş kimselerdir.”⁹⁷ âyeti ile Peygamberlerin dini davetlerinde haklı olduklarını, dünya ve ahiret hayrı için bunlara uyulmasını istemiştir. Dolayısıyla Kur’ân’da ve Sünnette dini davet ve tebliğ kapsamında dini iletişime ve ilmin yaygınlaştırılmasına önem verilmiştir. Bu da toplumun inanç, ibâdet, ahlâk, örf ve âdetlerin korunması, tüm olumsuzlukların giderilmesi için, ferdin ve toplumun huzurunu temin etmek üzere dini bir görev olarak sayılmıştır.⁹⁸

Sonuç

Yüce Allah, eşrefi mahlûkat olarak yarattığı insanı, layıkıyla dünya hayatını yaşamasını ve burada mutlu olmasını istediği gibi, akabinde yaşayacağı ahiret hayatında da mutlu ve huzurlu olmasını istemiştir. Bu durumu bildirmek ve bunun reçetesini sunmak için kullarıyla iletişimde bulunmak istemiştir. Bunun için yine insanlara lütufta bulunarak insanlardan Peygamberler seçerek göndermiştir. Bu iletişimin elçileri olan Peygamberler, Yüce Allah’ın çok değer verdiği kullarının dünya ve ahiret saadetleri için uygun gördüğü din denilen İlahi kanununu getirmişler ve insanlara iletmişler. Bu dinin içeriğini insanlara hem anlatmışlar ve hem de bunun örnek uygulamasını bizzat kendi yaşantılarında göstermişler. Başta Peygamberler ve sorasında varisleri durumunda olan âlimler, dinin içeriği olan ilahi mesajları birçok iletişim kanallarıyla insanlara aktarmışlardır. Bu kanallar ise, sözlü veya sözsüz olabilmektedir. Nitekim diğer Peygamberler gibi Peygamberimiz Hz. Muhammed de aldığı İlahi mesajları, birçok iletişim kanalıyla ümmetiyle iletişimde bulunarak aktarmıştır. Vahiy meleği Cebrail aracılığıyla Yüce Allah’ın mesajı olan Kur’ân, kendisine iletilmiştir. Hz. Peygamber de model ve örnek olması açısından İslam’a davette dini iletişimde bulunurken iletmek istediği İlahi mesajların gereğini önce kendi yaşantısında uygulamış, sonrasında bu mesajları insanlara iletmıştır. İnsanları bu mesajların gereğini yerine getirmeye davet etmiştir. Hz. Peygamber, İslam’a davette talim, terbiye, tebliğ, vaaz, hutbe, nasihat, sohbet, irşâd vb. kavramlar kapsamında çok yönlü faaliyetlerde bulunurken sözlü ve beden dilini kullanmak gibi yollarla insanlarla iletişim kurmuştur. Muhatabını tanıyarak seviyesine ve ihtiyaçlarına göre anlayacağı sade bir dil, müjdeleyici ve yumuşak bir üslupla uygun bir zaman ve ortamda onunla iletişimde bulunmuştur. Hz. Peygamberin ümmeti âlimler de Hz. Peygamberi örnek ve model alarak O’nun İslam’a davette kullandığı iletişim kanallarını kullandıkları gibi her çağa göre çağın gerektirdiği iletişim kanallarını da kullanmışlar.

Kaynakça

- Abdulhalim Mahmud, *ed-Davetü'l-İslamiyye*, Dârü'l-Vefâ, Kahire 1992.
- Akot, Bülent, “Tasavvufî İrşad Metodu Olarak Sohbetin Fonksiyonu”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, say:31, c.7, ss.30-39.
- Armağan, Mustafa, “Hz. Peygamberin Mescidde Yaptığı Sohbetler”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.27, (2007), ss.99-123.
- Bağdadî, Şehabüddin İbn Ahmet Receb el-Hanbeli, *Camîu'l-Ulûm ve'l-Hikem*, Daru'd-deyn li't-Turas, Kahire 1987.
- Bahadır, Abdulkerim, “Günümüz Kitle İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hâyetimiz Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1997/7, ss. 469-497.
- Bayraktar Bayraklı, *Din İletişimidir*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2015.
- Beğavî, el-Hüseyin b. Mes'ûdî, *Şerhu's-Sünne*, Dimaşk 1390.
- Bingöl, Abdulkuddûs, “İletişim Bağlamında Mantık ve Dil”, *Ankara üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999/40,ss.105-115.
- Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l-Buhari*, Mektebetü'l-İslami, İstanbul ts.
- Bulut, Mehmet, *Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimindeki Yeri* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1997.
- Bütî, Ramazan, *Fıkhü's-Sire*, çev. Ali Nar-Orhan Aktepe, Selami Yayınları, İstanbul 1984.
- Cebeci, Suat “Din Öğretimi Yöntemleri”, *Türkiye İlahiyat Tedrisatına Yardım Eden Dernekler Federasyonu*, İstanbul 2010, ss.305-334.
- Certel, Hüseyin, “Din-İletişim İlişkisi ve Dini İletişimin Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008/2:21, ss. 127-158.

⁹⁷ Yâsîn, 36 / 21.

⁹⁸ Karaman,61.

- Cirit, Hasan “Vaaz”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, XL, ss.404-407.
- Crcani, Seyyid Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat*, Dârü'r-Reşâd,ts.
- Cüceloğlu, Doğan *Yeniden İnsan İnsana*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Çelebi, Kâtip *Mizanu'l-Hakk fi İhtiyari'l-Ahlak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, MEB Yayınları, İstanbul 1993.
- Demirkol, Bekir, “Vaizlerin Ehliyetleri ve Mesleğe Yatkınlıkları Üzerine Deneysel Bir Araştırma”, *AÜİFD*,1989, say:31, ss.283-330.
- Doğan, Recai, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler”, *AÜİFD*, c.39, ss. 491-533.
- Dökmen, Üstün, *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, Merter Yayınları, İstanbul 1978.
- Dündar, Mahmut, *İlk Dönem İslami Eğitim-Öğretim Faaliyetleri*, İşrak Yayınları, İstanbul 2011.
- Gazâli, Ebu Hamid Muhammed, *İhyâu ulûmi'd-Dîn*, Kahire 1968.
- Guillame, Paul, *Psikoloji*, çev. Refia Şermin, İÜEFY. İstanbul 1970.
- Gündüz, İrfan, “Tasavvufi Bir Terim olarak Râbita”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,1989-1992 sayı: 7-8-9-10.
- Heyet, *Osmanlıca-Türkçe Büyük Lügat*, TÜRDAV; İstanbul 1981.
- İbn Kayyum el-Cevzî, *Zâdu'l-Me'ad*, Daru'l-Kütbi'l-İlmiyye, thk. Şuayb el-Arnaut, Muhammed Abdulkadir Ata, Beyrut 1989.
- İbn Manzûr, *Lisanü'l-'Arab*, (thk. Yusuf el-Bakâi, İbrahim Şemsüddin, Nadâl Ali), Müessesetü'l-A'lemî, Beyrut 2005.
- İbn. Hanbel, Ahmed *el-Müsned*, thk. : Ahmed Mahmud Şakir ve Hamza Ahmed ez-Zeyn, 20 c., Dârü'l-Hadis, Kahire 1995/1416.
- Judith Lazar, *İletişim Bilimi*, çev. Cengiz Anık, Vadi Yayınları, Ankara 2001.
- Karaman Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*,Diyanet Yayınları,Ankara 2010.
- Kayaalp, İsa *İletişim ve Dil*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- Koç, Ahmet, *Din Eğitiminde Etkili İletişim*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2016.
- Köylü, Mustafa, *Psiko-Sosyal Açından Dini İletişim*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2011, s.25-34.
- Muhammed İkbâl Lahori, *İslami Benliğin İçyüzü*, çev. A. Yüksel, Hece Yayınları, İstanbul 1986.
- Müslim, Ebu Hüseyin b. Haccac el-Kşeyri en-Neysaburi, *Sahihu Müslim bi Şerhi Nevevi*, el-Mektebetu'l-Mısriyye, Kahire ts.
- Öcal, Mustafa, *Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2013,s.195-200.
- Önkâl, Ahmet *Resûlullah'ın İslam'a Tebliğ Metodu*, Hayrat Vakfı Yayınları, Konya 1988.
- Önkâl, Ahmet, Nebi Bozkurt, “Cami”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.
- Önkâl, Ahmet, *Resûlullah'ın İslam'a Davet Metodu*, Hayra Hizmet Vakfı Yayınları, Konya 1981.
- Sabuni, Muhammed Ali, *en-Nübuvvetü ve'l-Enbiya*, Darü'l-Hadis, Kahire 1984.
- Şeker,Necmeddin, “Sözlü İletişimde Nebevî Metot Hz. Muhammed'in (As) Konuşma Üslubu ve Aadabı”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Temmuz-Aralık 2011,5 (10), ss. 111-128.
- Şerif, Müzaffer, Carolyn W. Şerif, *An Outline of Social Psychology (Sosyal Psikolojiye Giriş)*, çev. Aysun Yavuz, Mustafa Atakay, Sosyal Yayınları, İstanbul 1996.
- Şirbinî,el-Hatîb Muhammed, *Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Maani Elfâzi'l-Minhâc*, Matbaatu Mustafa el-Bâkî el-Halebî, Mısır 1985.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *el-Camiu's-Sahih Sünenu't-Tirmizi*, thk. Ahmed Mahmud Şakir, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- Topaloğlu, Bekir, “İrşâd”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.
- Uğur, Mücteba “Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussâs”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVIII, ss.291-326.
- Uludağ, Süleyman, *İslam'da Mürşid ve İrşad Faaliyeti*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1975.
- Ulvan, Abdullah Nasuh, *Vücubu't-Tebliğ'i'd-Da've*, Dârü's-Selam, Kahire 1985.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.
- Wensick, A.J., “Mescid”, *İA*, MEB Yayınları, İstanbul 1970.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Yayınları, İstanbul 1971.

Yılmaz,Hüseyin “Kur’an’ın Işığında İslam’a Davet”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sivas-1996,sy.1 ss.333-346.

Zeyât, Ahmed, İbrahim Mustafa, *el-Mu‘cemu’l-Vasît*, Mektebetü’ş-Şürûku’d-Devliyye, Kahire 2004.

Zeydan, Abdulkerim, *İslam Davetinin Esasları*, trc. Veli Ulutürk-Mehmet Karabulut, Risâle Yayınları, İstanbul 1988.

**RELATIONSHIP BETWEEN ENTREPRENEURIAL INTENTIONS AND POSITIVE
CAREERPLANNING ATTITUDES OF STUDENTS RECEIVING SPORTS EDUCATION**

Bayram UÇAR

Teacher, Firat University, Institute of Health Sciences

Yunus Emre KARAKAYA

Assoc. Prof. Dr., Firat University, Faculty of Sports Sciences

Abstract

In this study, it was aimed to determine the relationship between the entrepreneurial intentions of the students with high levels in the field of sport education in Turkey and their attitudes for career planning. “*Entrepreneurship Intention Scale*” and “*Career Planning Attitudes Scale*” were used to reveal the opinions of the students who received sports education. Analysis of the data obtained, using SPSS 22.0 package program for Classification of personal variables of the research group according to classification of independent variables, “*Independent Sample T-Test*” and “*One Way Analysis of Variance*” (ANOVA)”. Nevertheless, in Pearson Correlation Analysis, was used to determine the level the relationship between dependent variables. Statistical significance was accepted as $p < 0.05$. As a result of the study, there were no significant differences in gender and grade level variables in the opinions of students who received sports education about entrepreneurial intentions and career attitudes. There was a positive relationship between “*Entrepreneurship Intentions Scale*” and “*Career Planning Attitudes Scale*”. The relationship between these scales was found to be weak at $r = 0.389$.

Keywords: *Entrepreneurship, Career, Career Planning, Students, Turkey.*

Introduction and Purpose

Entrepreneurship is expressed as an innovative activity that combines existing resources with the capacity to produce new wealth (Drucker, 1985). Hisrich & Peters (1989), on the other hand, defines the process of creating something new, which takes on the financial, psychological and social risks that result in personal satisfaction by spending the necessary time and effort. Career can be defined as the development of activities, responsibilities, attitudes and behaviors of the person in his / her work life and the positions he / she has achieved throughout his / her life, especially making progress in the same profession, and getting more and more monetary awards and responsibilities (Sümer, 1999). Career development is a process that is not defined by choosing a profession or entering a profession. It is a dynamic concept that includes pre-vocational education, post-vocational duties, leisure activities, roles undertaken in society and development in lifelong tasks (Özgüven, 2003). The aim of this study is to reveal the relationship between entrepreneurship intentions and career planning attitudes of students receiving sports education.

Method

In this research, “*quantitative method*” was used. In the quantitative method, relational scanning” was preferred as the research design. The sample of the study, Firat University in Turkey, Harran University, Inonu University, the University of Bingöl, Adiyaman University who randomly selected and sports education in Erzincan University, 1120 students are. Two scale forms were applied to the students who received sports education. The Entrepreneurial Intention Scale was developed by Linan & Chan (2009) and is used to determine students' entrepreneurial intentions. The Career Future Scale was developed by Rottinghaus, Day & Borgen (2005) and is used to evaluate positive career planning attitudes in individuals.

Firstly, the normality test was performed and the scales and sub-dimensions showed normal distribution. Then, “Independent Sample t-Test” and “One Way ANOVA” were used to evaluate the level of differentiation due to independent variables in order to reveal the distribution of the research group according to personal variables. The level of statistical significance was accepted as $p < 0.05$. Again, ears Pearson Correlation Analysis” was used to determine the relationship between the dependent variables.

Results

In the following, statistical findings for the data obtained from the research group are given in tables.

Table 1. Average Score Levels of the Research Group's Views on Entrepreneurial Intent

Rank Id	Expressions	Mean	SD
1	As an entrepreneur, I'm ready to do anything.	4.921	2.260
2	My professional goal is to be an entrepreneur.	4.803	2.174
3	I will make every effort to establish and maintain my own business.	5.193	2.246
4	I am determined to start a business in the future.	5.183	2.211
5	I'm seriously thinking of starting my own business.	5.204	2.189
6	One day I have serious intentions to start my own business.	5.218	2.220

SD= Standard Deviation

When the opinions of the research group were examined in Table 1, it was determined that in Article 6, they reported the highest level of opinion with an average of = 5.218.

Table 2. The Results of the Independent Sample T-Test to Determine Whether the Study Group Differences According to Gender

Scale and Sub-Dimensions	Gender	N	$\bar{X}$	SD	t-Value	p-Value
Entrepreneurship Intentions Scale	Male	719	5.128	1.936	0.915	0.360
	Female	401	5.015	2.039		

*p<0.05

In Table 2, it was named as priority according to the gender variable of the research group.

Table 3. Results of One-Way Analysis of Variance (ANOVA) to Determine Whether the Study Group Differences by Class Variable

Scale	Sınıf Düzeyi	N	Mean	SD	F	p-Value
Entrepreneurship Intentions Scale	(a) 1st Class	365	5.174	2.061	0.478	0.698
	(b) 2st Class	363	5.006	1.971		
	(c) 3st Class	272	5.060	1.893		
	(d) 4st Class	120	5.133	1.896		

*p<0.05

In Table 3, no statistically significant difference was observed in the scale according to the class variable of the research group.

Table 4. Average Score Levels of Research Group's Opinions on Career Planning Attitudes

Rank Id	expressions	Mean	SD
1	I am quite successful in getting used to new business environments.	3.475	1.338
2	I can easily adapt to changes in my career plans.	3.491	1.281
3	I can overcome the obstacles that may arise in achieving my career goals	3.558	1.340
4	I'd like to take on new business tasks.	3.557	1.343
5	I can easily adapt to changes in the business world.	3.482	1,259
6	I can easily adapt to the increasing demands of business life.	3.454	1.243
7	Other people say I can easily get used to changes in my career plans.	3.460	1.253
8	My efforts will determine the success of my career.	3.676	1.443
9	When my career-related plans are not fully realized, I tend to reassure myself rather than worry.	3.500	1.325
10	I have little control over my career.	2.876	1.410
11	I have little control over the successes of my career.	2.821	1.451
12	I get excited when I think about my career.	3.533	1.401
13	Thinking about my career inspires me.	3.606	1.403
14	It bothers me to think about my career.	2.650	1.469
15	It is very difficult for me to set career goals.	2.767	1.404
16	It is difficult to associate my talents with a special career plan	2.825	1.375
17	I am aware of my professional interests.	3.583	1.373
18	I am very determined to follow my career dreams.	3.527	1.368
19	I'm not sure if I'm going to succeed in the future.	2.849	1.426
20	It is very difficult to find the right profession.	2.970	1.429
21	Planning my career is a natural business.	3.548	1.355
22	I am absolutely certain that I will make the right decisions about my career.	3.570	1.316
23	I'm very good at understanding the trends in the labor market.	3.275	1.300
24	I do not understand the trends in the labor market.	2.976	1.364
25	It is very easy to predict future changes in professions.	3.185	1.272

SD= Standard Deviation

In Table 4, when the opinions of the research group were examined, it was found that they gave the highest level of opinion to Article 8 with an average of = 3.676.

Table 5. The Results of the Independent Sample T-Test to Determine if the Study Group Differences According to Gender

Scale and Sub-Dimensions	Gender	N	$\bar{X}$	SD	t-Value	p-Value
Career Planning Attitudes Scale	Man	719	3.284	0.715	-0.287	0.774
	Woman	401	3.297	0.715		
Career Compliance	Man	719	3.371	0.897	-1.192	0.234
	Woman	401	3.439	0.933		
Career Optimism	Man	719	3.228	0.748	0.470	0.639
	Woman	401	3.207	0.721		
Perceived Information on Labor Markets	Man	719	3.168	1.001	0.995	0.320
	Woman	401	3.106	0.991		

*p<0.05

In Table 5, no statistically significant difference was observed in the scale and its sub-dimensions according to the gender variable of the research group.

Table 6. Results of One-Way Analysis of Variance (ANOVA) to Determine Whether the Study Group Differences by Class Variable

Scale	Class Level	n	Mean	SD	F	p-Value
Career Planning Attitudes Scale	(a) 1st Class	365	3.293	0.684	1.085	0.354
	(b) 2st Class	363	3.301	0.752		
	(c) 3st Class	272	3.314	0.732		
	(d) 4st Class	120	3.180	0.650		
Career Compliance	(a) 1st Class	365	3.438	0.895	1.683	0.169
	(b) 2st Class	363	3.415	0.935		
	(c) 3st Class	272	3.386	0.901		
	(d) 4st Class	120	3.228	0.895		
Career Optimism	(a) 1st Class	365	3.184	0.703	0.926	0.428
	(b) 2st Class	363	3.236	0.762		
	(c) 3st Class	272	3.270	0.798		
	(d) 4st Class	120	3.172	0.621		
Perceived Information on Labor Markets	(a) 1st Class	365	3.158	0.985	1.004	0.390
	(b) 2st Class	363	3.124	1.012		
	(c) 3st Class	272	3.209	1.013		
	(d) 4st Class	120	3.027	0.952		

*p<0.054

Table 6. Results of One-Way Analysis of Variance (ANOVA) to Determine Whether the Study Group Differences by Class Variable

Table 7. Correlation Analysis Results of the Relationship Between Entrepreneurship Intentions Scale and Career Planning Attitudes Scale

Scale	Identifiers	1	2
Entrepreneurship Intentions Scale (1)	r	1	
	p	-	
	N	1120	
Career Planning Attitudes Scale	r	0.389**	1
	p	0.000	-
	N	1120	1120

*p<0.05

As can be seen in Table 7, there was a positive relationship between “*Entrepreneurship Intentions Scale*” and “*Career Planning Attitudes Scale*”. The relationship between these scales ($r = 0.389$; $p < 0.000$) was found to be weak. Moreover, a moderate correlation between these two scales did not reveal the problem of multiple linearity. Therefore, in this study, “Simple Linear Regression Analysis lam could not be performed in order to better explain the quality of the relationship.

Results

The results of the research findings are as follows:

The research group was asked questions about entrepreneurship intentions, and it was concluded that the majority of students had intention to establish their own businesses in the future and they were determined and serious in this regard. In the research group, it was determined that both men and women thought the same. Also, there was no difference in their opinions according to the classes they received education.

They think that the research group has a thought about their career, that their career will be accomplished by their own efforts and that they can overcome it when there is a problem with their career. In addition, it was concluded that the students could not fully predict their tendencies in the labor market, they were

worried about their future and had difficulty in determining their career goals. In addition, it was seen that there was no difference in attitude between career planning attitudes between men and women and at class levels.

According to the opinions of the research group, a positive significant relationship was found between entrepreneurial intentions and career planning attitudes and the relationship was found to be weak.

Reference

- ,Drucker, P. (1985). *Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles*, New York, Harper & Row.
- Hisrich, R.D. & Peters, M.P. (1989). *Entrepreneurship: Starting, Developing, and Managing a New Enterprise*, Homewood, IL, BPI/Irwin.
- Liñán, F. ve Chen, Y. W. (2009). Development and Cross-Cultural Application Of A Specific Instrument To Measure Entrepreneurial Intentions, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33 (3): 119-144.
- Rottinghaus, P. J., Day, S. X. & Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A Measure Of Careerrelated Adaptability and Optimism. *Journal of Career Assessment*, 13 (1), 3-24.
- Sumer, C. (1999). Organizational Career Planning and Development as a Human Resource Management Activity (trans .: Organizational Career Planning and Development as a Human Resource Management Activity). *Turkish Psychology Bulletin*.
- Self-confidence, İ. E., *Industrial Psychology* (trans .: Industrial Psychology). Ankara: PDREM Publications, 2003.

**EVALUATION OF THE E-İÇİŞLERİ PROJECT AS AN ENTERPRISE INFORMATION
SYSTEM**

Hakan Murat ARSLAN
Doç. Dr., Düzce University

ABSTRACT

E-Transformation Turkey Project is a process aimed at better quality and faster service to society. In this process, it is aimed to operate with participatory, transparent, effective and simple steps. E-İçişleri Project; It is a flow of information that enables the transactions carried out by the Central Units, Governorships and District Governorates of the Interior Ministry to be carried out in electronic environment.

In this study, E-İçişleri system application was evaluated as enterprise information system. As a result of this assessment, it has been determined some problems for citizen. It is stated how these problems are solved. The obtained solutions were shared with the authorities. The study is thought to provide social benefit. Similar studies to be conducted in the future may address the failures and solutions of the E-İçişleri system for the authorities.

Key Words: Enterprise Information System, E-Transformation Turkey Project, E-İçişleri System

1. INTRODUCTION

E-İçişleri project initiated by the Interior Ministry within the framework of the E-Transformation Turkey Project. This project has conducted in the Ministry's central departments, all Governors, District and Provincial to ensure with electronically.

Thus, the data was formed that the workflows of the central and provincial units of the Ministry were accelerated, standardized, the creation of the databases enabling access and production of the desired information at any time by ensuring. These databases have conducted to provide high level accessibility services. E-İçişleri Project is not only an electronic document management system, it has modules that all units use jointly, and there are unit-specific modules that enable each unit to perform its own business processes in electronic environment.

It has been ensured that many applications of the citizen are able to make, control and receive the results in electronic environment including the E-Devlet system. With the integrations of other institutions, the governor's and district governor's information can be presented to these institutions in electronic environment instantly and the requested data can be received.

In the second part of the study, literature review, in the third part, methodology, in the fourth part, application and in the fifth part, the results and their interpretations are emphasized.

2- LITERATURE REWIEV

2.1. E-İçişleri Information System

E-İçişleri Project; It has transparent, effective and simple enterprise processes that ensure the continuity of the works and transactions carried out by the central units of the Interior Ministry governorate (81), district governorate (919) and provincial special administration (51) in electronic environment. It is an E-Transformation Project initiated in order to develop and diversify the citizen-oriented service concept with the help of information and communication technologies, to integrate repetitive projects and to share information in electronic environment with other public institutions and organizations (www.icisleri.gov.tr, 2019).

The services and applications of the Interior Ministry are carried out with this project on the internet. With the project, which forms an important part of the task of the Interior Ministry faster and healthier service can be provided. And also cost and time savings are also provided.

2.2. Enterprise and Enterprise Information Management

With the transaction process from the industrial revolution to the information age, the effective use of information has become increasingly important and has become much more critical. Determination of enterprise strategies, more effective management, ensuring customer satisfaction and so on is very important. As it can be understood from here, before the management decision, perhaps the first thing to do is to make it clear whether the information is correct or not.

Some of the most important problems faced by the institutions are the analysis of the information that will affect the decision mechanism, the reason why that information is important, whether it is sufficient by itself, and if additional information is necessary alone. If it take a more detailed examined the problems experienced in information management, it can be listed the main problems as follows (www.5m.com.tr, 2019);

- What information is required
- How to obtain meaningful data by collating different information about the same source
- Complexity of information sources
- Which information should be used when making a decision?
- When information is needed
- Whether the information is correct
- Who should share information?
- How often information should be updated
- Lack of segmentation of information
- Non-monitoring of information in digital environment
- Inability to generate functional and usable information from the sub units to the institutional information pool
- Not sharing the information with the necessary authority
- Failure to update enterprise memory
- What information should be reported

2.3. Document and Electronic Document Concept

The most important part of the information requirement and production of information, which consists of documents is great importance for public institutions. The documents that undertake enterprise communication, approval, verification and similar functions contain historical knowledge. Therefore, they constitute the most important sources of information for the future. Documents are of decisive importance in ensuring that decisions are made correctly with the coherent functioning of the institutional system. Documents as an element of management are indispensable for contemporary institutions.

They are a source of information for enterprise input, new applications and technologies. Knowledge as institutional input; one side is creating information outside the organization, while the other is the information generated and used within the organization. This information manifests itself permanently in documents (Özdoğan, 2015).

The document identifies any kind of physical environment where information is produced, received and protected as evidence in order to carry out business relations or legal obligations of institutions or individuals. Electronic Document is defined as any kind of written, audio and visual recorded information created by information and communication technologies such as various computer and portable electronic devices, transferred from any institution to another institution or person stored in the same environment (Glossary of Terms, 2019).

2.4. Electronic Document Management System (EDMS)

EDMS is vital in both public institutions and organizations in order to maintain profitability and to comply with legal requirements. It is a technology that includes imaging, document management and workflow processes used to create, capture, distribute, examine, approve, store, edit, archive, retract, and delete documents within the organization. It can provide minimum cost and workflow opportunities to government agencies or businesses. (KYOCERA Bilgitas Document, 2019).

Electronic document management is a large and complex field. This area should be handled with a system approach and the components of the system should work in harmony with each other. Electronic document management system software is the leading component of the system (Kandur, 2019).

3. METHODOLOGY

3.1. Importance of Research

As in many areas with the developing technology, there are changes in the communication between the citizen and the public services. With this development, the Interior Ministry has started to use the E-İçişleri project in order to make public services faster and more efficient. However, the missing and defective aspects of this application must be corrected as soon as possible. In this study, problems were identified and solutions were presented to the authorities.

3.2. Purpose of Research

In this study, it is aimed to evaluate and analyze the E-İçişleri project of the Interior Ministry as an institutional information system with developing technology in general and rapid developments. In this framework, E-İçişleri implemented project in Düzce Governorate was evaluated as an enterprise information system and solutions were proposed to the authority.

3.3. Research Method, Universe and Sample

In order to evaluate the E-İçişleri information system as an enterprise information system, research has been made on the E-İçişleri system used in Düzce Governorship. The universe of the study consists of the officials using the E-İçişleri system in the Düzce Governorate.

4. RESULTS

4.1. Düzce Governorship Web Page and E-İçişleri Project System

Düzce Governorship web page and the data contained in the relevant links are accessible to the public. In addition, the employees with authority can access relevant interfaces by (www.E-Icisleri.gov.tr) link. (Figure 1)

Figure 1. E-İçişleri Web Page (Login)

4.2. E-İçişleri System Review

In this project; users are required to conduct their business and transactions in electronic environment and spend as little time as possible while performing these transactions. In addition, it is aimed to use the existing home page at the entrance of the project and to guide the user to follow up the announcements and current news made by the relevant units.

E-İçişleri project can be accessed using the address, (www.E-icisleri.gov.tr) with user name and password. The certified login means the entrance to the system with the electronic signature sent to you.

4.3. General Problems and Solutions in E-İçişleri Project System

There are a lot of problems in the implementation of the E-İçişleri project due to the lack of qualified technical personnel. Because of this deficiency, it is necessary to employ qualified and experienced personnel who will work in the analysis, development and testing processes. Current staff can be provided with advanced training and adaptation to technological developments.

There are problems in the continuation of existing technical personnel and adaptation of new technical personnel to the project. Therefore, emphasis was placed on documentation and in-service training to accelerate the adaptation of new technical personnel to the project..

The analysis reports were standardized due to the high rate of return in the applications developed due to lack of control of the work processes of the personnel interviewed or insufficiencies in the analysis process. Participation in the project was ensured by sending the prepared reports to the approval of the relevant unit chief and possible deficiencies were reduced. Prior to the development process, workshops were held with the participation of the relevant unit personnel and business processes for the module were determined interactively.

Since the users of the system do not have sufficient information about the use of computers, the system could not be expanded to the desired level. Against this situation, problem has been minimized thanks to the trainings organized by the users about the computer and related interfaces, the documents prepared and the help of expert personnel. At the result, spread of the system has accelerated.

As the unit supervisors did not show sufficient sensitivity in the implementation of the project, awareness was provided by including the unit supervisors. Due to the development of the E-İçişleri system and the increasing number of users, performance problems are experienced. The solution to this problem was achieved by restructuring the system model and increasing the number of servers. Thanks to the flexible architecture of the software architecture, no problems were encountered during minor changes. Performance-impaired locations were identified and problems resolved.

5. CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

In this study, the results related to the evaluation of E-İçişleri information system as an institutional information system on the sample of Düzce Governorship are explained. The E-İçişleri system implemented in Düzce Governorate is generally sufficient.

With the E-İçişleri project, it is ensured that public institutions work in harmony with each other in electronic environment. The E-İçişleri project aimed to provide interaction between institutions and citizens, reach documents in a short time, make the right decisions, eliminate bureaucratic barriers and reduce the costs of stationery.

This system is mainly used in electronic networks in the Governorship of Düzce. E-İçişleri web page is easy to use and understandable. There were no problems regarding the security of E-İçişleri enterprise information system.

There are problems in the integration of different institutions to the E-İçişleri enterprise information system. In addition, it was found that there was performance problems in the project from time to time and there were slowdowns in the system logins.

Periodic in-service training should be provided to new and old personnel on the features and use of the E-İçişleri system. The usability of the E-İçişleri system web page should be designed according to the needs. Necessary improvements should be made in the technical infrastructure for these needs.

If an update will be made on the E-İçişleri system, it should be done out of working hours without interrupting the works and transactions.

REFERANCES

Kyocera Bilgitas Dokuman.

https://www.kyoceradocumentsolutions.com.tr/index/blog/elektronik_belge_yonetim_sistemi_ebys.html adresinden (2019, 5, 9) tarihinde alınmıştır.

Kandur, H. http://bilgitoplumu.gov.tr:8080/Document/1/2005_Eylem_Plani/060000_Eylem37.pdf adresinden (2019, 5, 9) tarihinde alınmıştır.

Özdoğan, N. S. (2015). E-içişleri Projesinde E-Belge Yönetimi uygulamasının Değerlendirilmesi. Ankara.

Terimler Sözlüğü (Glossary of Terms). 2019. Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi Terimler ve Tanımlar Sözlüğü: http://beyas.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/beyas/dosyalar/BEYAS_sozluk.pdf adresinden (5 11, 2019) tarihinde alınmıştır.

www.icisleri.gov.tr. <https://www.icisleri.gov.tr/e-icisleri-projesi> adresinden (2019, 04, 14) tarihinde alınmıştır

www.5m.com.tr: <http://www.5m.com.tr/service/kurumsal-bilgi-yonetimi/> adresinden (2019, 4, 17) tarihinde alınmıştır.

**THE APPLICABILITY OF FINANCIAL TRANSACTION TAX FOR ECONOMIC
STABILITY**

Filiz GIRAY

Bursa Uludag University

ABSTRACT

In the economic and financial crises, the increasing financial transaction volume and the effects it creates have a big share. A financial transaction tax (FFT) proposal has been raised to solve the problem of financial crises in the world and the economic instability created by them. With such a tax, both financial markets will be regulated and a source of income can be created for governments. A limitation on financial transactions will also have a positive impact on the real sector. In the recent global crisis, the financial sector is seen to be overgrowing. Financial crises require state intervention that reflects market failure. FFT has been proposed as this means of intervention. The FFT has proponents and opponents. The aim of this study is to examine the availability of a FFT tax as a tool in order to achieve economic stability in terms of theory and practice.

Key Words: Financial Transaction Tax, Financial Transaction, Global Financial Crises, Economic Stability

JEL: H20, H25, G10, G12

Introduction

With the increasing globalization in the 2000s that began in the 1990s, the fluidity of production factors, especially capital, has been increased. This case has accelerated the boom and mobility in financial transactions. In the last 10 years, the trade volume between financial markets and real markets has been opened. The increase in financial market trading volume exceeds that of real markets. Currency trading volume is 70 times greater than goods and services trading (Schulmeister, 2008:1). The main reason of this case is fluidity generated by the decline in transaction costs of many assets due to the technological process in e-trading and the increased competition between the stock exchanges. This development creates high frequency trading and finally financial crises (Fricke and Lux, 2015:120). Both the rise in financial transactions and the economic crises in the countries have attracted attention to FFT. Such a tax provides governments with an additional means of regulating and stabilizing financial markets (Schulmeister et al., 2008:2). FFT has quite a long history. The background of financial transaction tax is based on the 1930s. Keynes (1936), Tobin (1978), Stiglitz (1989) proposed these kind of taxes. However, from a historical point of view, discussions about this tax are usually held during times of crisis. There are three main reasons for this situation. First, economic, financial crises deepen with instability in stock prices, exchange rate rates and prices of goods and services. These instabilities are attempted to be remedied and/or reduced by FFT taxes. The second is the increase in the need for fiscal consolidation in the country as a result of the crises. FFT provides significant revenue to governments. It could be a major source of funding for the growing debt burden and budget deficits of governments. Therefore, FFT has the potential to generate strong revenue growth for International Development and other public purposes if it is taken at low rates on some of the financial transactions (Anderson, 2017:66). Third, the negative impact of a FFT on the real economy is less compared to other tax measures, such as a value-added tax increase.

Among the major reasons for this tax is raised more in the post-2000 crises is that technological development also affects financial markets. Financial innovation has made financial markets much more complex and created opportunities for the distribution of risk and better management (Schäfer, 2012:76). FFT's goal is to reduce regulatory arbitrage of financial institutions, trade that shines through at once, profit management that outweighs activity, and speculative transactions and to discourage excessive risk taking. The effect of financial transaction taxes on achieving economic stability is measured by the positive and negative effects this tax will have on the economy. FFT can make a significant contribution to the economy by preventing financial markets from severing ties from the real sector (Schäfer, 2012:76).

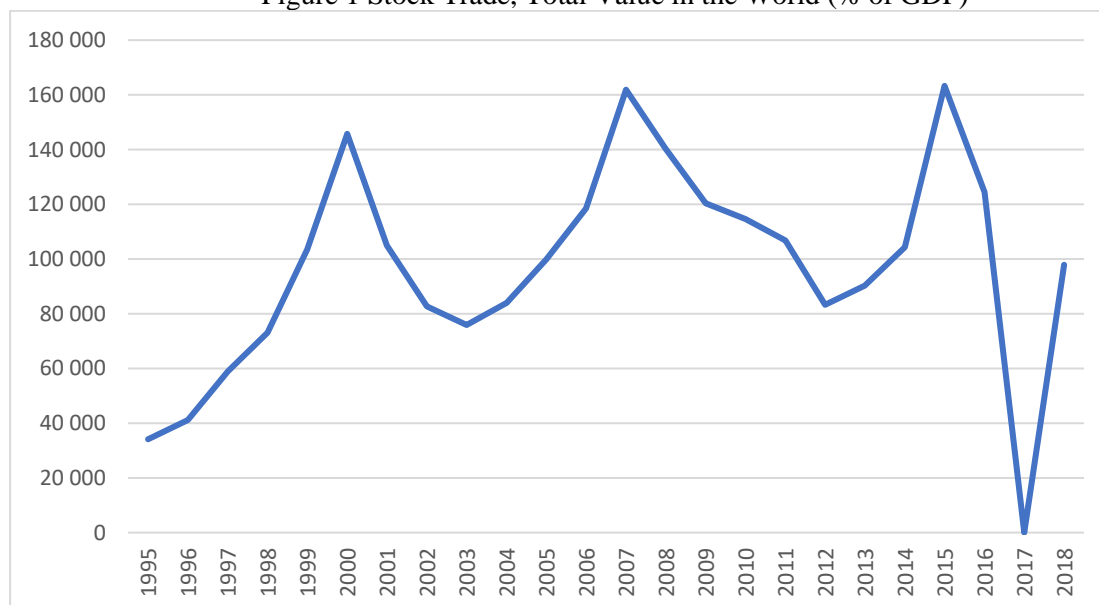
FFT differs from the taxes previously put forward by Keynes and Tobin. FFT is not limited to specific markets such as Keynes's proposed taxes for the stock market and Tobin's foreign exchange market (Schulmeister, 2010:2). In this study, the conceptual explanation of FFT will be made first in the theoretical framework. It is then explained in the framework of assumptions on which the views of those tax supporters and opponents are based. Then in the past there have been examples of applications for this tax and the European Union (EU)'s proposal is explained. The applicability of the tax on the basis of this practice and theory is discussed in the conclusion section

1. MARKET FAILURE IN FINANCIAL SECTOR

While the financial sector makes significant contributions to the economy, it also causes some problems such usage too many resources and misallocation of resources and undue risk that lead to a shift away from stability in the economy. These problems cause financial markets to fail to function, which is a consequence of market failure.

With the spread of globalization has increased the volume of financial transactions especially after 2000 (Figure 1). Stock volume rose rapidly from the 1990s onwards. It rose again in the 2001 and 2008 crises. The similar situation has been valid for all financial transactions. This development in financial transaction volume in particular is seen as the main cause of the recent global crisis (Sun et al. 2015:104). This development is mainly based on two sources. The first is that with financial innovation, huge amounts of production are taking place. This has led to easy entry into financial markets. The second is that the volume of trade (turnover) increases and the duration of holding financial instruments fall dramatically (Schäfer, 2012:77). Currency trading is among the most active in financial markets (Schäfer, 2012:76).

Figure 1 Stock Trade, Total Value in the World (% of GDP)

Source: The World Bank Data.

Schäfer (2012) stated that the 2007 financial crisis represented stability in financial markets as a “public commodity”. Characteristics such as the inability to exclude public goods and the lack of competition in consumption are seen to apply to financial market stability. Banks and other associates are neither deprived of using financial stability as long as there is stability, nor is there competition in the use of this commodity. Only the state can provide financial stability. Trade is seen as the use of “financial market stability” public property. In this context, FFT means contributing to financing this public property and preventing overuse (Schäfer, 2012:77).

From point of considering the benefits of financial transactions both private entrepreneurs and the public sector, the two main rationalities why it cannot be easy to impose a tax on these transactions can be based. What are the benefits of financial transactions?

The benefits of financial transactions can be listed as:

- With financial transactions, investors will save their incomes for future use.
- Borrowers use financial transactions for their current expenditures, such as homeownership, education, etc.
- Companies can finance their new projects through financial transactions. These projects mean new jobs, products.
- Producers use financial transactions to avoid risk.
- Governments benefit from financial transactions to use in areas such as infrastructure investments, social programs (Harris vd. 2014:5).

2. FINANCIAL TRANSACTION TAX

Financial transactions with financial instruments such as stocks and derivatives (securities transactions and currency transactions) constitute the financial sector. FFT can simply be defined as a tax levied on financial transactions in the form of the purchase and/or sale of securities. Tax is taken as an ad valorem tax that is a percentage of the market value of the securities traded (Burman et al. 2016: 173, 180).

The main objectives of the FFT which is imposed on the value of financial transactions are as follows:

- 1) Meeting the cost of the economic crises.
- 2) Correction of negative externalities and reduction of risk.
- 3) Creating new public revenue in areas such as closing budget deficits.
- 4) Providing stability in the economy.

Since it is difficult to measure the added value created by financial transactions, value added tax cannot be imposed on these transactions. Therefore, financial services are exempt from tax in countries that apply value added tax. This is why a FFV is needed to tax financial transactions. This tax should tax the gross value of transactions.

Tax base is the nominal value of securities traded. FFT's payer is those who sell and buy securities. The tax rate is not kept high enough to reduce the volume of financial transactions. But the tax could be a big and new source of public revenues. The tax rate may be high or low for the primary purpose (Pollin, 2012:97). Burman et al. (2016) supposed three rate for financial transactions: Stock and bond trades, swap and foreign exchange.

In practice, the FFT rate is usually between 0.1% and 0.5%, but sometimes it can be lower. For example the tax rate on the value of spot transactions is 0.5% in the UK, 0.1% in Australia, Brazil, China, 0.1% in Hong Kong 0.25% in India, 0.1% in Indonesia, 1 % in Ireland, 0.15% in Switzerland, 0.3% in Taiwan, 0.2 % in Singapore, 0.25% in South Africa and 0.5% in South Korea (Sun et al. 2015:104). The tax rate proposed by the European Union (EU) Commission is 0.1%. In derivatives trading, the rate is 0.01% of the value of the underlying assets for each party. This rate is low compared to other types of tax. The ultimate tax burden on securities depends on the volume of transactions (Burman et al. 2016: 174). The high tax burden can only happen when trade becomes widespread (Schäfer, 2012:78). In other words, the tax base is so large that significant income can be generated even at the low tax rate. This case increases interest on FFT. (Burman et al. 2016: 2017).

Some authors have defended financial transactions taxes, while others have criticized them.

2.1. Proponents of the Financial Transaction Tax

Schulmeister (2010) suggested based on observations that a small FFT between 0.1% and 0.01% would reduce price changes not only in the short term but also in the long term. This tax will also serve the fiscal purpose of taxation as well as any tax. In Europe, for example, a tax of 0.05% would generate revenue of approximately 1.6% in gross domestic product (GDP). This ratio differs between countries.

In the UK alone, the same rate of tax that would be brought into foreign exchange transactions would provide income of 3.6% of GDP. In Germany, this rate is 0.9% of GDP (Schulmeister, 2010 :1).

According to Harris et al. (2014), there are some costs of taxing financial transactions. A FFT would make financial markets less liquid by imposing additional costs on traders and distributors. Higher transaction costs would lower the value of stocks and bonds for investors. The value of the securities will fall, the cost of capital will rise further.

One general FFV may be more attractive for three reasons than the specific transaction tax. First, a general FFV is not discriminatory against specific types of market. Second, because the tax base is too broad, the tax rate can be too small. But a significant amount of tax income can also happen. Third, such a tax management can be implemented cost-free (Schulmeister, 2010 :2).

While some in the community want the financial sector to pay for these too many economic costs that this global financial crisis is burdening on everyone. Others suggest that the financial sector should have a fair share in taxes. This view is generally strong in countries where financial transactions are exempt from value-added tax and thus tax is avoided. The rationale for some of those advocating this tax is simply that this tax will provide governments with additional revenue support for additional spending and budget deficits, and the tax burden of other sectors will be alleviated. Some commentators say that in the presence of too much financial activity, investors will focus on short-term goals rather than long-term goals. However, a FFT can change this situation. That is, investors will lead businesses to less short-term values and more long-term values (Harris vd. 2014:5). The marginal cost of raising tax revenues with a well-designed FFT could be lower than the increase in income and corporation tax (Burman et al. 2016:207).

Based on the advantages of the above-mentioned FFT, some authors defend FFT based on the following assumptions (Schulmeister, 2010: 3-4):

- 1) The existence of excess commercial activity (liquidity) in modern asset markets due to the fact that short-term speculative activities are weighted. An FFT is expected to make markets less liquid as it will increase transaction costs.
- 2) The most dominant problem is that there is not a lot of variability in the prices of assets in the short term. Because short-term speculation causes fluctuations in the prices of assets long, this result creates their constant separation from the fundamental balance.
- 3) Rising values, interest rates and prices of goods and services, not only in exchange rates, will encourage entrepreneurs to weigh in on speculative activities. This will damage growth and unemployment which is macroeconomic variables
- 4) A uniform tax per transaction increases speculative transaction costs, shortening their maturity. Thus, this tax will have a stabilizing effect on asset prices, and macroeconomic performance will be able to improve.
- 5) A FFT will be able to compensate for the negatives caused by financial services which are excluded from value added tax.
- 6) FFT will be able to provide the government and/or public institutions with the income they can use it to achieve their political goals and/or for fiscal consolidation.
- 7) FFT may provide potential dual benefits by avoiding the incentive of short-term financial speculation that has little social value but high risk for the economy (Anderson, 2017:66).
- 8) One of the rationalities of the FFT is to direct investors towards the long-term perspective
- 9) Administrative and compliance costs are relatively small in FFT (Burman et al. 2016:196, 197).
- 10) Because many financial transactions are speculative qualified, they will contribute to financial and economic instability (Habermeier and Kirilenko, 2003:167).

Considering these functions of FFT, it is stated that this tax is in some sense complementary to financial markets (Schäfer, 2012:77).

Meyer et al. (2015), in their study of the French Financial Transaction Tax, which came into force in France in 2012, they found that the tax had a significant impact on the intensity of trade and the

behaviour of those who supply liquidity. In France, the volume was lower by about 1/3 compared to the past.

2.2. Opponents of the Financial Transaction Tax

Proponents of opinion against FFT argue that financial transactions do not have negative effects on the economy as suggested. It is stated that it is quite difficult for over-traded activities to cause price inefficiency. The right price can hardly be determined. In addition, there is no strong evidence that there is a relationship between trading volume and price fluctuations as much as between trading volume and price deviations (Schäfer, 2012:76). The authors who oppose FFV are based their critique on the fundamentally different perception of price dynamics and trade in financial markets.

In free market economies, the central role of financial transactions makes them different from other goods and services transactions. Its effects are not dissimilar to the taxation of trade in goods and services seen as directly obvious. Taxation of financial transactions creates many negative effects beyond financial markets. FIV can create indirect effects that burden costs on the entire economy (Harris et al. 2014: 6).

The assumptions of those who oppose FFV can be listed as follows (Schulmeister, 2010: 4):

- 1) High transaction volume in modern financial markets, the process of price formation, the basic balance of asset prices for easing, straightening movements are required.
- 2) Most short-term transactions are related to the distribution of risk.
- 3) Speculation is an indispensable component of the pricing process as well as risk distribution.
- 4) Any increase in transaction costs due to a financial transaction tax would make capital more costly, which would reduce liquidity. This situation leads to a decrease productive trading (Burman et al. 2016:172).
- 5) Endogenous excess caused by excessive speculation is not available.
- 6) It is difficult to apply transaction taxes. Actors will find ways to crack down on tax. Trade, for example, will shift to countries and markets where transaction taxes do not apply. The Swedish experience refers to this situation. Sweden imposed financial transaction taxes from 1984 to 1991. After the introduction of various taxes on trade, a significant proportion of trade has gone out of the country, primarily London. The result was that less tax could be charged than expected.
- 7) A new and higher FFT will make these operations more expensive and reduce them (Harris et al. 2014:5-6).
- 8) Lowering the volume of trading the FFT can cause some problems. Trade provides liquidity for business and fund productive investments. If FFT drops speculative trading and rent seeking it will be beneficial for the economy. But such an effect cannot be guaranteed (Burman et al. 2016:192).
- 9) Volatility may increase.
- 10) As the cost of capital will rise, the bank will pass the tax burden on to firms and other bank customers
- 11) The FFT could bring the danger of capital shifting from the taxed market to the untaxed markets (Fricke and Lux, 2015:120-121).
- 12) Security transactions taxes on the dealers inhibits their ability to help investors with transformation of latent demand (Habermeier and Kirilenko, 2003:166).

The expectation of FFT supporters is that the tax burden on the economy will be moved to the financial services industry. But despite being taxed from the industry, in reality the tax burden is primarily loaded on consumers because of higher wages and the wider spread between purchase and sale prices.

Also, it is also difficult to determine to whom an FFT laid down on different types of financial transactions and institutions is reflected. That's because it depends on many factors, including relative tax flexibility and market structure (Vella, 2012:91). Experiences have shown that the ultimate carriers of a tax burden are those who can always avoid it the least. The financial services industry will suffer from this as the tax reduces the volume of trade. But the harm consumers will see is much greater (Harris et al. 2014: 6).

Another argument put forward regarding FFT is that these taxes cannot be very efficient, because there are no reliable income streams. The volume of trade can vary significantly from year to year and as a result, revenue as well (Harris et al. 2014:8).

3. PREVIOUS LITERATURE

The FFT's past is old, as mentioned earlier. Theoretical and empirical studies have been conducted on these taxes. Empirical evidence can vary. The first proposal on FFT was made by Keynes (1936). Keynes proposed a tax on stocks to curb short-term speculative transactions and reduce firms' capital costs. Tobin (1978) referred to a levy on foreign exchange transactions. Work on the FFT continued afterwards.

Stiglitz (1989) claimed a turnover tax. He argued that such a tax is likely to increase the efficiency of the economy. The turnover tax has two advantages compare with a capital gains tax. First, this tax avoids arbitrage opportunities. It is allowed loss deductibility. Cambell and Froot (1994) have stated that a FFT leads to increased volatility. In his book, Michalos (1997) used the term "good taxes" for financial taxes, since these taxes bear all the characteristics such as enough revenue for public goods, ability to pay, administratively manageable and effective costs covered by a good tax. Habermeier and Kirilenko (2003) only handled securities in their work. As a result, they said that transaction taxes have a negative impact on price discovery, volatility and liquidity, and decline in informational effectiveness of market. Baltagi et al. (2006) in their empirical study for China, they concluded that raising the rate of a transaction tax from 0.3% to 0.5% reduces the volume of trade by about 1/3. After the increase in tax, there has been a decrease in volatility in the market. In a study by Darvas and Weizsäcker (2010), they proposed a fairly low level of transaction tax to limit socially undesirable transactions. Auten and Matheson (2010) found that increases in the very small FFT reduced trading volume in the largest. Demary (2011) analyzed how the effectiveness of FFTs can depend on different behavioral models. He has shown that a tax of 0.1% draws the limit of the transition from instability to a stable tax regime by simulation. According to his finding, FFT is more effective the less risk-averse traders are. Matheson (2012) showed that the asset price impact of a FTT depends on the tax rate, the turnover rate, and the dividend growth rate. Kirchler et al. (2012) indicated that the impacts of the FFT depend on the market structure. Pollin (2012) claimed if tax rate is too low, it could not both contribute to public revenues and discourage excessive speculative trading. Pomeranets, and Weaver (2013) noted that the higher rate an FFT reduces trading volume on the New York Stock Exchange, causing transactions to shift to other instruments. With the optimal transaction strategy to be implemented in the study of Sun et al. (2015), it is stated that the negative effects of FFT such as increasing transaction costs can be eliminated. Meyer et al. (2015) in their study, they examined the French financial transaction tax, which came into force in France in 2012. They state that this tax reduces the volume of trade. They proposed that policymakers should be aware of the link between tax design and investor behavior before the financial transaction tax. Fricke and Lux (2015) examined the effects of FFT on artificial financial markets through an empirical study. As a result of the analysis, they found that FFT had largely positive effects for the small-rate tax. There is a negative effect for large tax rates like previously found. A small tax would decline liquidity and transaction volume but could provide price closer main values and only marginally increase volatility. Burman et al. (2016) researched FFV for the United States. According to their finding, A FFV at a base rate of 0.34 % could raise about 0.4 % in GDP.

4. FINANCIAL TRANSACTION TAX IN PRACTICE

First, Sweden imposed a national financial transaction tax from 1984 to 1991. In Sweden, a tax at rate 0.50% was imposed on sales and purchases of assets in 1984. However it has been criticized for not meeting the expectations. The International Monetary Fund (IMF) states that the failure in Sweden stems not from the general concept of fiscal transaction tax but from designing flaws. The tax was only taken from transactions registered with the Swedish brokerage house. This case made it easier to avoid tax and caused tax base erosion (Burman et al. 2016:178).

The UK imposed a Stamp Duty Reserve of 0.50% on transactions of UK equities in 1986. This FFT provided significant revenue, although the tax rate was not lowered so that it did not include other derivatives and financial instruments to improve competitiveness (Persaud, 2011:12).

It was raised at the Pittsburg G-20 summit in 2009. As a compromise, it was agreed that the IMF should prepare a report on various financial transaction taxation options (Anderson, 2017:69). While the IMF report acknowledged that taking an FFT on financial transactions would increase tax revenues more, it was agreed that it would be more appropriate to take the tax over financial institutions' earnings and wage payments to address problems such as excessive size and risk-taking in the sector. Many G-20 countries imposed tax on financial transactions. In many countries such as China, India, Italy, France, South Africa, United Kingdom, most commonly used tax is imposed on the secondary market equity sales of assets at rates of 0.1% and 0.5% (Burman et al. 2016:175). At the G-20 meeting, the international FFT advanced that international public goods such as peace and development could be used for financing (Persaud, 2011:12).

In 2011, the EU Commission proposed a tax of 0.1% on spot transactions such as stocks and bonds and 0.01% on the titular value of derivative transactions to be implemented for support European countries in crisis in 11 member states (Belgium, Germany, Estonia, Greece, Spain, France, Italy, Austria, Portugal, Slovenia and Slovakia). Although the process is ready, talks in Europe have been deadlocked for some reasons. The crisis in Greece, the refugee crisis, political leadership shifts in many participating countries have led to the divergence from a FFT project (Anderson, 2017:67-68). In parallel, they introduced their own taxes in France and Italy. Of these eleven members, Belgium and Greece implemented the FFT (Hemmelgarn et al. 2016:217).

The eleven members of EU agreed in principle to implement such a tax in January 2014 in the EU (Harris et al. 2014: 5). The FFT was enacted in France in 2012, while there was uncertainty in the implementation of the tax as the EU. The French government intended to curb short-term trade with this tax and fund the burden of the financial crisis. The tax was put on stock purchases outside the entire country and country boundaries (Meyer et al., 2015). France will integrate EU FFT, which came into force in 2012, with the EU tax (Burman et al. 2016:172).

Ten EU countries (Austria, Belgium, France, Germany, Greece, Italy, Portugal, Slovakia, and Spain) agreed to present final proposal for FFT by the end of 2019. Implementation deadline is 1 January 2021. According to final proposal, the FFT rate will be no less than 0.2 per cent of the transaction value. (CFE, 2019).

While these developments are happening in the EU, on February 28, 2013, the American Congress that “*Wall Street Trade and Speculators Tax (The Wall Street Trading and Speculators Tax)*” a bill has been introduced to tax financial transactions. FFT was able to prevent speculative short-term and frequent trading. However, there have been criticisms that falling variability of assets price damages the economy by creating unnecessary risk and negatively effects on investment decisions (Burman et al. 2016:172).

Conclusion

Financial transactions that developed rapidly since the mid-1990s have caused financial crises and, ultimately, economic instability. The finance sector in particular is seen as the main cause of the recent global crisis. The increase in especially speculative transactions causes a crisis first in the financial sector and then in the real sector. The financial crisis represents market failure. A FFT has been considered as a fiscal policy tool to regulate financial markets. Value added tax on financial services cannot be applied, since it is difficult to measure the added value created in financial transactions. Therefore, financial services are exempt from tax in countries that apply value added tax. This is why an FFV is needed to tax financial transactions.

The background of FFTs is quite old. Although taxation of financial transactions dates back considerably, these taxes are especially on the agenda in times of crisis. The FFT is thought to compensate for the loss of revenue generated by the crisis and as a tool for economic stability. Many countries apply these taxes at the national level. However, when we look at the practices, it is seen that most of them are taxes on securities. Therefore, some of the financial transactions are taxed.

The FFT has a potential to decrease the negative effects of speculation and rent seeking activities. The FFT will regulate financial markets and ensure economic discounting. Also, such a tax could provide significant revenue to governments. Even if the tax rate is low, the tax revenue will be high because the tax base is high.

In favor and opposing views towards the FFT have been put forward. Empirical evidences can vary. For example, some studies found that volatility may be decreased, increased or is not reacted in response to FFT. However, Most of the research on FFT is based on evidence that this tax will lower liquidity by increasing transaction costs.

There are the examples of financial transaction taxes applied in countries. However, countries apply these taxes independently from each other and at the national level. As in the example of Sweden, where they are not based on a number of principles, they are unable to meet expectations. The EU has prepared the general FFT on this issue since these deficiencies are seen.

The marginal cost of raising tax revenues with a well-designed FFT could be lower than the increase in income and corporation tax. Thanks to FFT, speculative capital movements to address the risks posed by the real economy and macroeconomic stability are envisaged.

The implementation of the FFT by some countries will cause capital to go to other countries, especially in this global process. To avoid this, this tax must be placed on a multinational base. A common FFT system is its importance. One general FFV may be more attractive than the specific transaction tax.

FFV should have a broader base rate to reduce the opportunities for tax evasion and avoidance. Since the tax burden depends on the frequency of transactions of securities, the tax rate should be low.

References

- Anderson, S. (2017). 'Innovative Finance for Development: The Financial Transaction Tax's Bumpy Road to Progress', *Development*, 59, 66–70.
- Auten, G., T. Matheson (2010), 'The Market Impact and Incidence of a Securities Transaction Tax: The Case of the US SEC Levy', *103rd Annual Conference of the National Tax Association*, November 18-20, Chicago.
- Baltagi, BH, D. Li, Q. Li (2006) 'Transaction Tax and Stock Market Behaviour: Evidence form an Emerging Market', *Empirical Economics*, 31(2), 393–408.
- Burman, L.E., W.G. Gale, S. Gault, B. Kim, J. Nunns, and S. Rosenthal (March, 2016). 'Financial Transaction Taxes in Theory and Practice', *National Tax Journal*, 69(1), 171-216.
- Cambell JY, K.A. Froot (1994). 'International Experiences with Securities Transaction Taxes', *The Internalization of Equity Markets*, ed. J. A., Chicago: Chicago: University of Chicago Press.
- CFE (2019) *Financial Trnsaction Tax By 2021, Germany Announces, Brussels*. <http://taxadviserseurope.org/.../cfes-tax-top-5-round-up-of-eu-tax-policy-news-17-june-2019>
- Habermeier, K., A.A. Kirilenko (2003). 'Securities Transaction Taxes and Financial Markets', *IMF Staff Papers, IMF Third Annual Research Conference (2003)*, 50, 165-180.
- Harris, L., J. Ritter, S. Schaefer (2014). 'Statement of the Financial Economists Roundtable, October 2013: Financial Transaction Taxes', *Financial Analysts Journal*, 70(1), 5-8.
- Hemmelgarn, T., G. Nicodème, B.Tasnadi, P. Vermote and B.-A. Tasnadi (March, 2016). 'Financial Transaction Taxes in the European Union', *National Tax Journal*, 69(1), 217-240.
- Darvas Z, Weizsäcker J (2010). *Financial Transaction Tax: Small is Beautiful*, European Parliament. Economic and Monetary Affairs.
- Demary, M. (2011). 'Transaction Taxes, Greed and Risk Aversion in an Agent-Based Financial Market Model', *Journal of Economic Interaction Coordination*, 6, 1–28.
- Fricke, D. Lux, T. (2015). 'The Effects of A Financial Transaction Tax in an Artificial Financial Market', *Journal of Economic Interaction Coordination*, 10, 119-150.
- Keynes, J.M. (1936). *General Theory of Employment, Interest Rates and Money*. New York: Harcourt Brace and World.

- Kirchler, M., J. Huber, D. Kleinlercher (2012). 'Market Microstructure Matters When Imposing A Tobin Tax: Evidence from the Laboratory Experiments', *Journal of Economic Behaviour Organization*, 80, 586–602.
- Matheson, T. (2012). 'Security Transaction Taxes: Issues and Evidence', *International Tax and Public Finance*, 19(6), 884-912.
- Meyer, S., M. Wagener, C. Weinhardt (2015). 'Politically Motivated Taxes in Financial Markets: The Case of the French Financial Transaction Tax', *Journal of Finance Service Research*, 47, 177-202.
- Michalos, A. C. (1997). *Good Taxes: The Case for Taxing Foreign Currency Exchange and Other Financial Transactions*, Toronto: Dundurn Press, Science for Peace Series.
- Persaud, A. (2011). 'Taxing the Financial Sector', *Economic and Political Weekly*, 46(41).
- Pollin, R. (2012). 'Economic Prospects: A U.S. Financial Transaction Tax: How Wall Street Can Pay for Its Mess', *New Labor Forum*, 21(2), 96-99.
- Pomeranets, A., D. G. Weaver (2013). 'Security Transaction Taxes and Market Quality', *Working Paper 2011-2026*, Ottawa: Bank of Canada,
- Schäfer, D. (2012). 'Financial Transaction Tax Contributes to More Sustainability in Financial Markets', *The Financial Transaction Tax – Boon or Bane?*, *Forum*, 76-83.
- Schulmeister, S. M. Schratzenstaller, O. Picek (2008). *A General Financial Transaction Tax Motives, Revenues, Feasibility and Effects*, WIPO.
- Schulmeister, S. (2010). 'A General Financial Transaction Tax: A Short Cut of the Pros, the Cons and a Proposal', *WIFO Working Papers*, No.344. 1-17.
- Stiglitz, Joseph E., 1989. "Using Tax Policy to Curb Speculative Short-Term Trading." *Journal of Financial Services Research* 3 (2-3), 101-115.
- Sun, E. W., T. Kruse, M.-H. Yu (2015). 'Financial Transaction Tax: Policy Analytics Based on Optimal Trading', *Computational Economics*, 46, 103–141.
- Tobin J (1978). 'A Proposal for International Monetary Reform', *Eastern Economics of Journal*, 4(3–4), 153–159.
- Vella, J. (2012). "The Financial Transaction Tax Debate: Some Questionable Claims", *The Financial Transaction Tax – Boon or Bane?*, *Forum*, 90-95.

KANSER TEDAVİSİNDE FOTODİNAMİK TERAPİ (PDT) VE KİMYASAL AJANLARI

Mehmet SÖNMEZ

Department of Chemistry, Faculty of Science and Arts, Gaziantep University, Gaziantep, 27310, Turkey

ÖZET

Çağımızın en önemli hastalığı olarak görülen kanser, en çok ölüme sebep olan hastalıkların başında gelmektedir. Bu hastalığın tanı ve tedavisinde teknolojinin getirdiği yenilikler doğrultusunda, her geçen gün umut verici gelişmeler yaşanmaktadır. Günümüzde kanser tedavisinde yaygın olarak cerrahi, kemoterapi ve radyoterapi yöntemleri kullanılmaktadır. Bu tedavi yöntemlerine alternatif olabilecek olan **fotodinamik terapi (PDT) yöntemi** ilk olarak, 1995 yılında FDA (Food and Drug Administration – Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi) tarafından onaylanmış olup, dünyanın birkaç ülkesinde (Kanada, Amerika, Çin ve birkaç Avrupa ülkesinde) de kullanılmaya başlanmıştır. PDT, canlı dokularda ışığa duyarlı materyaller kullanarak, ışık ve oksijen kombinasyonundan faydalanıp tahrip olan dokuların tedavisi amacıyla uygulanan yeni bir terapi yöntemidir. Bu yöntem, seçici olarak tümörlü dokuyu yok eden ve fotosensitizör (PS) olarak adlandırılan bir ilaç ile lazer ışığının kombinasyonuna dayanır. Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucu bir makro halka sistemine sahip **Ftalosiyanın** bileşiklerinin fotodinamik terapide fotosensitizer olarak kullanılabilmesi, klinik çalışmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu bileşiklerin yüksek dalga boyundaki ışığı absorplayabilmeleri (630-700 nm), yüksek triplet hal kuantum verimlerine ve triplet halde uzun ömürlere sahip olmaları, ışık kullanılmadığı zaman herhangi bir toksik etkilerinin olmaması fotodinamik terapide etkin olarak kullanılabilirliğini arttırmaktadır. Özellikle vücut sıvısı içerisine direkt olarak verilebildiği için suda çözünebilen ftalosiyanınların sentezlenmesi fotodinamik terapi uygulamaları açısından çok önemlidir

Anahtar sözcük: Kanser, Fotodinamik terapi, Ftalosiyanınlar

PHOTODYNAMIC THERAPY (PDT) AND CHEMICAL AGENTS IN CANCER TREATMENT

ABSTRACT

Cancer, seen as the most important disease of our age, is one of the leading causes of death. Technological innovations in the diagnosis and treatment of this disease in line with each passing day, promising developments are experienced. Today, surgical, chemotherapy and radiotherapy methods are widely used in cancer treatment. Photodynamic therapy (PDT), which may be an alternative to these treatment methods, was first approved by the Food and Drug Administration in 1995 and started to be used in several countries (Canada, America, China and several European countries) of the world. PDT is a new therapy method used in the treatment of damaged tissues by using a combination of light and oxygen by using photosensitive materials in living tissues. This method is based on the combination of a drug called photosensitizer (PS) and laser light that selectively destroys tumor tissue. As a result of recent researches, clinical studies have shown that phthalocyanine compounds having a macro-ring system can be used as photosensitizers in photodynamic therapy. Furthermore, the ability of these compounds to absorb light at high wavelength (about 700 nm), high triplet state quantum yields and long lifetime in triplet state, lack of any toxic effects when light is used, increase their effective use in photodynamic therapy. Synthesis of water-soluble phthalocyanines is particularly important for photodynamic therapy applications, since it can be administered directly into the body fluid.

Keywords: Cancer, Photodynamic Therapy, Phthalocyanines

GİRİŞ

Kanserin kesin bir tedavisi olmaması ve her geçen gün görülme sıklığında artış bu hastalığı, insanların korkulu rüyası haline getirmiştir. Fakat tıptaki ilerlemelerle birlikte kanserde yeni nesil tedavi yöntemleri kullanımı geleneksel yöntemlere göre daha umut vericidir. Çünkü yeni nesil yöntemler vücut savunmasını güçlendiren, organizmanın kanser hücrelerini daha iyi tanımasını ve yok etmesini sağlayan özellikler taşır. Günümüzde kanser tedavisinde yaygın olarak cerrahi, kemoterapi ve radyoterapi

yöntemleri kullanılmaktadır. Kanser tedavisinde yeni nesil yöntem olarak kullanılmaya başlayan PDT'nin kullanımının gittikçe yaygınlaştığı görülmektedir.

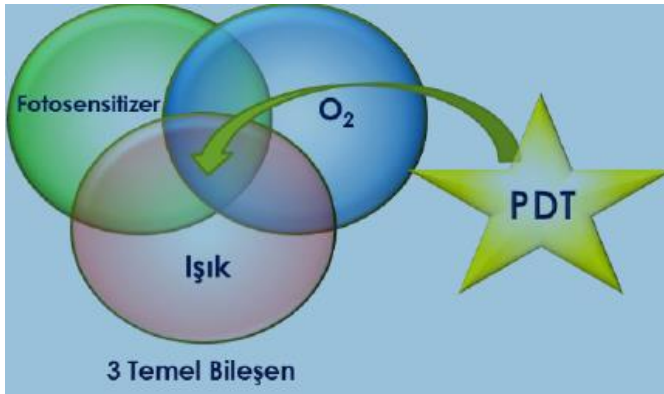
Bu yöntem, diğer klasik tedavi yöntemlerine göre çeşitli avantajlara sahiptir:

- ✓ Ameliyatın uygulanmadığı dokulara uygulanabilir.
- ✓ Kanser hücrelerinin az olduğu durumlarda kullanılabilir
- ✓ Kanser hücrelerine seçicilik sağlanabilir
- ✓ Yan etkileri çok daha azdır
- ✓ Direnç başlatmadan veya toplam doz sınırlarını aşmadan tekrarlanan dozlarla hastalar tedavi edilebilir (Lovell vd., 2010; Ethirajan vd., 2011).

PDT(Fotodinamik terapi) nedir?

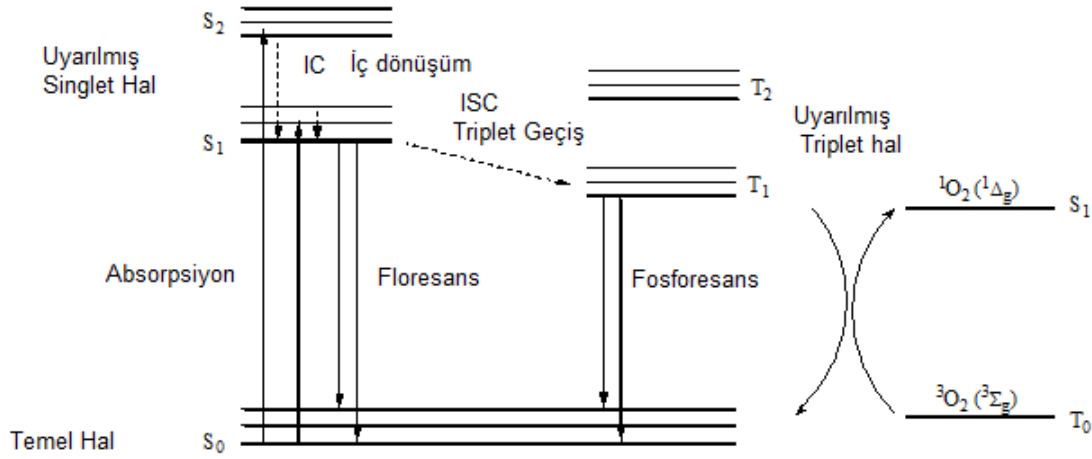
Fotodinamik tedavi, tümör kontrolü ve iyileştirilmesinde çok yeni ve umutlandırıcı bir yöntemdir. Fotodinamik tedavi, kanserin tedavi yöntemlerinden bir tanesidir. İlk fotodinamik tedavi protokolü 1995 yılında FDA (Food and Drug Administration – Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi) tarafından onaylandı. Dünyanın birkaç ülkesinde Kanada, Amerika, Çin ve birkaç Avrupa ülkesinde de kullanılmaya başlanmıştır.

Fotodinamik terapi; ışık, oksijen ve fotosensitizör gibi üç ajanın birlikte oluşturduğu etkiye dayanmaktadır. Fotodinamik terapi, fotosensitizörün uygun dalga boyunda uyarılmasıyla gerçekleşen farklı türlerde fotokimyasal reaksiyonlara dayanır.

Şekil 1. PDT'nin üçlü kombinasyonu

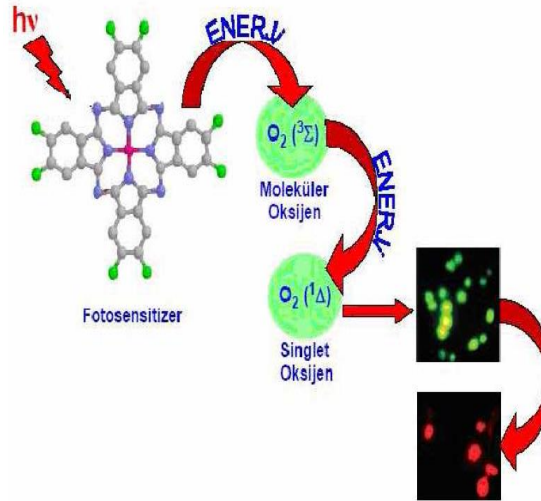
Fotodinamik terapi (PDT) , seçici olarak tümörlü dokuyu yok eden ve fotosensitizör madde (PS) olarak adlandırılan bir ilaç ile lazer ışığının kombinasyonuna dayanır. Bir molekülün potansiyel bir PS olabilmesi için absorbladığı enerjiyi depolaması gerekir. Buda uyarılmış haldeki elektronun yönünü değiştirmesiyle mümkündür. Uyarılmış haldeki PS triplet haldedir denir.

Şekil 2. Singlet oksijen üretimine yol açan elektronik geçişleri gösteren Jablonski diagramı

Fotodinamik terapinin uygulanması

PDT de kullanılan ışığın kırmızı dalga boyunda olması şart, çünkü insan dokusunda ışığın en geçirgen olduğu dalga boyu aralığı 630 ila 850-900 nm (ışığın kırmızı-yakın kızılötesi olduğu aralık) civarında olduğu düşünülmektedir. Bu ışık bir lazer olabileceği gibi LED kaynaklı bir ışık da olabilir. Bu yöntemde fotoduyarlı bir madde kullanılır. Foto hissedici maddenin tümörlü doku üzerine yerleşmesi ve oksijenli ortamda lazer ışınıyla aktif hale getirilmesi sonucu oluşan singlet oksijen tümörlü dokuyu yok eder. Uyarılmış haldeki fotoduyarlı bileşik, depoladığı enerjiyi moleküler oksijene transfer ederek singlet oksijen oluşumunu sağlar. Singlet oksijen toksik özellik gösterir.

Şekil 3. PDT’de singlet oksijen üretim ve etki şeması

PDT’de kullanılan bileşikler

İlk PDT reaktifi olan fotofrin, mesane kanseri tedavisi için 1993 yılında onaylandı. Şu anda, fotofrin, Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) tarafından çeşitli kanser türleri için onaylanmıştır. Kanser tedavisinde kullanılanların çoğu, porfirinler, ftalosiyaninler, klorinler, bakteriyoklorinler, texaphyrinler ve porfirozlar gibi tetrapirrol yapısına dayanır (Zhang et.al, 2018). İlk geliştirilenler, hematoporfirin türevleri (HPD), birinci nesil olarak tasarlanmıştır. Fakat, uzun süreli ışığa duyarlılığının az olması ve 630 nm’de nispeten düşük bir absorbansa sahip olması gibi bazı dezavantajlarından dolayı dünyanın her yerinden araştırmacılar etkin bir ışığa duyarlı ajan geliştirmeye aktif olarak katılmışlardır.

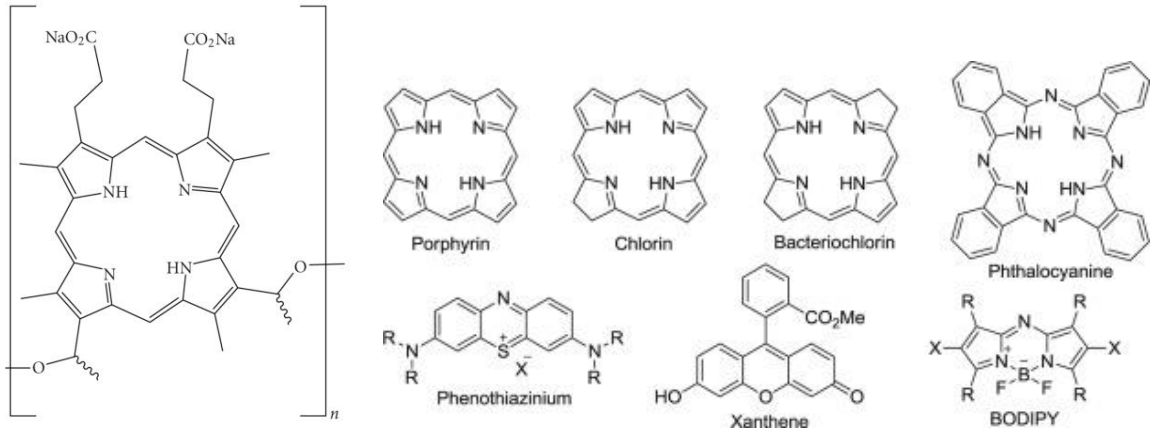

Figure 4. Birkaç antikanser PS'nin ve Fotofrin'in yapısal iskeletleri

İkinci nesil PS'ler saflık, uzun dalga boyu Emilimi, ışığa duyarlılık ve doku seçiciliği bakımından geliştirilmiştir. Birinci nesil PS, kanser hücrelerine spesifik değildir ve normal dokularda da birikme eğilimi göstermesi nedeniyle hassasiyetten yoksundur. İkinci nesil PS, birinci nesil PS'den daha etkili ve teknik olarak üstündür. İkinci nesil PS'lerin çoğu porfirin ve klorin yapısına dayanır. Üzerinde onlarca yıldan beri çalışılarak geliştirilmiş olan ikinci nesil bazı PS'ler: Metaloporfirinler (Lutrin® ve Lutex®) porphyces, pheo-phorbides (Tookad®), purpurinler (Purlytin®), ftalokya-nines, klorinler, Foscan®), protoporfirin IX öncüleri (Hexvix®, Metvix® ve Levulan®), fenotiyazinler (metilenblue ve toluidin mavisi), siyaninler (merosiyanin 540), dipiretin, hiperisin- ve Ksantanlar (Gül Bengal) (Zhang et.al, 2018).

SONUÇ

Günümüzde PDT ye daha uygun fotosensitizörlerin sentezine önem verilmektedir. Bunlar arasında en fazla üzerinde çalışılan ftalosiyanimlerdir. Belirli bir ışık ile etkileştirilen fotosensitizör uyarılıp moleküler oksijeni reaktif bir oksijen türüne yani singlet oksijene çevirir bu singlet oksijende kanserli hücrelerin yok edilmesine sebep olur. PS alanında yapılan araştırmalarda, kısa süreli ışığa duyarlılık, daha uzun aktivasyon dalga boyları ve daha yüksek singlet oksijen verimine sahip olan porfirin olmayan PS'lerin tasarımı, antikanser tedavisinde PDT alanında daha fazla ilgi çekmektedir. Yeni nesil PS moleküllerinin sentezine ek olarak, klasik PS'lerin farklı taşıyıcılarla ilişkilendirilmelerinin fotofiziksel özelliklerini geliştirmede ve/veya tümörleri hedeflemelerini geliştirmek için araştırılmaktadır. Bir yandan da, antikorlar, reseptör ligandları ve diğer hedefleme molekülleri, tümörlerde PS birikimini aktif olarak arttırmak için kullanılmaktadır. Öte yandan, PS'lerin sulu ortamdaki aktivitesini arttırmak veya sürdürmek ve bu molekülleri aktif olarak ve / veya pasif olarak tümörlere vermek için farklı nano yapılar kullanılmıştır. Bu sistemlerin her ikisi ve hatta bunların kombinasyonları, üçüncü nesil PS olarak adlandırılmış ve bu stratejinin antikanser PDT'de kullanımı ile ilgili literatürde bazı cesaret verici sonuçlar bildirilmiştir(Baskaran vd., 2018; Köksoy vd., 2019). PDT için yeni PS'lerin gelişimindeki önemli başarılarla birlikte, PDT'nin klinik uygulamada daha yaygın kullanım kazanması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

1. Huang, Z., A Review of Progress in Clinical Photodynamic Therapy, Technology in Cancer Research and Treatment, 4, 283-293, 2005.
2. R. Baskaran , J. Lee and Su-Geun Yang. Clinical development of photodynamic agents and therapeutic applications, Biomaterials Research (2018) 22:25.
3. J. Zhang,C. Jiang, J. Paulo, F. Longo, R. B. Azevedo, H. Zhang, L. A. Muehlmann. An updated overview on the development of new photosensitizers for anticancer photodynamic therapy, Acta Pharm. Sinica B, 8,2, 137-146, 2018.
4. Ethirajan, M., Chen, Y., Joshi, P., Pandey, R.K., 2011. "The role of porphyrin chemistry in tumor imaging and photodynamic therapy", Chemical Society Reviews, 40, 340-362.
5. B.Köksoy, M. Durmuş, M. Bulut. Potential photosensitizer candidates for PDT including 7-oxy-3-thiomethylphenyl coumarino-phthalocyanine, Inor. Chim. Acta, 498, 119137, 2019

**EFFECTS OF PERCEIVED MOBBING ON EMPLOYEES' STRESS AND
PSYCHOLOGICAL WELL BEING LEVELS**

Osman USLU

Sakarya University, Sakarya Business School

ABSTRACT

Mobbing, which is examined in the context of undesirable and abnormal behaviors in organizations, is explained by similar concepts such as psychological bullying, harassment, aggressive behavior and tyranny in the literature. There is a growing literature of mobbing, which has become an important problem especially in today's business and social life. It can be argued that factors such as prevalence of mobbing and its destructive effects are effective in the development of the related literature. In the literature, it is argued that health sector employees are more exposed to mobbing and causes of mobbing are emphasized. On the other hand, it is agreed that mobbing is still a concept that needs to be examined in terms of its causes and consequences. In this study, psychological implications of mobbing were discussed. In this context, it was aimed to investigate the potential effects of mobbing on behaviors closely related to working psychology such as stress and psychological well-being. For this purpose, a quantitative research was designed, and the data were obtained by questionnaire technique. The sample of the study consists of 124 participants working in different sectors. According to the findings, the mobbing perception of the employees positively affects their stress ($r: .333$; $p < .001$) and negatively affects their psychological well-being levels ($r: -.254$; $p < .01$). As the perception of mobbing increases, the level of stress increases and the level of psychological well-being decreases. The findings show that the perception of mobbing has a negative effect on the psychological aspects of the employees. It is expected that the study will contribute to future research and mobbing, stress and psychological well-being literatures.

Keywords: Mobbing, Stress, Psychological Well Being

**ALGILANAN MOBBİNGİN ÇALIŞANLARIN STRES VE PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ
DÜZEYLERİNE ETKİLERİ**

ÖZET

Örgütlerde istenmeyen ve anormal davranışlar kapsamında incelenen mobbing, yazında psikolojik yıldırma, bezdirme, saldırgan davranış ve taciz gibi birbirine benzer kavramlarla açıklanmaktadır. Özellikle günümüzde iş ve sosyal yaşamda önemli bir sorun haline gelen mobbinge ilişkin gittikçe büyüyen bir yazın gelişmektedir. Mobbinge ilişkin yazının gelişmesinde, mobbingin yaygın olarak gerçekleşmesi ve sonuçları itibariyle yıkıcı etkilerinin olması gibi faktörlerin etkili oldukları ileri sürülebilir. Yazında genel olarak mobbingin nedenleri üzerinde durulduğu ve sağlık vb. sektörlerde daha yaygın şekilde karşılaşıldığı hususunda vurguların olduğu görülmektedir. Öte yandan mobbingin halen nedenleri ve sonuçları bakımından incelenmesi gereken bir kavram olduğu konusunda hemfikir söz konusudur. Bu çalışmada ise mobbingin psikolojik sonuçları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda çalışmada mobbingin, stres ve psikolojik iyi oluş gibi çalışan psikolojisiyle yakından ilişkili davranışlar üzerindeki potansiyel etkilerinin sorgulanması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak nicel bir araştırma tasarlanmış ve veriler anket vasıtasıyla elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini farklı iş kollarında çalışan 124 katılımcı oluşturmaktadır. Bulgulara göre, çalışanların mobbing algısı stres düzeylerini pozitif ($r: .333$; $p < .001$) öte yandan psikolojik iyi oluş düzeylerini negatif ($r: -.254$; $p < .01$) etkilemektedir. Çalışanların mobbing algısı arttıkça stres düzeyleri de artmakta ve aksine psikolojik iyi oluş düzeyleri düşmektedir. Bulgular mobbing algısının psikolojik açıdan çalışanları olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın gelecek araştırmalara ve mobbing, stres ve psikolojik iyi oluş yazınlarına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Stres, Psikolojik İyi Oluş

Introduction

Mobbing, which is closely related to all segments of society in terms of its harmful consequences, has become a common encountered problem today. Mobbing can lead to unhappiness, loss of self-confidence, introversion, depression and even suicide (Paşalıgil, 2018). Mobbing, which occurs in different ways such as violence in the family, intimidation at work, and psychological harassment, is thought to affect individuals and employees negatively, especially in psychological terms. While it is a separate discussion on why the mobbing party performs this action, it can be also considered as an important issue in examining the effects of mobbing on individuals. Obtaining information about the experiences, emotions and psychology of individuals exposed to mobbing seems to be useful in terms of reducing future mobbing cases and taking precautions against mobbing. Although mobbing is currently trying to be prevented by law, it still remains a major problem. It is clear that examining the possible consequences of mobbing, which is an inevitable fact where people exist, and producing scientific studies in this field will contribute to both the field and practical life.

In the literature, both physical and psychological consequences of mobbing are emphasized (Erdiş, Genç & Aydınli, 2019). However, since mobbing is more of a psychological intimidation, the examination of psychological consequences becomes more important. In this respect, the aim of this study is to investigate the effects of mobbing perception on stress and psychological well-being. Both stress (Cohen, Janicki Deverts & Miller, 2007) and psychological well-being (Ryff & Keyes, 1995) are two phenomena closely related to employee psychology. Stress is a subjective thing that differs according to the individual and the psychology of the individual. While one factor stresses the individual, the other individual may not be affected from same factor. On the other hand, psychological well-being reflects the psychological state of the individual and is also a subjective condition just like stress. At this point, it can be argued that it is noteworthy to examine whether mobbing affects individuals' stress and psychological well-being levels. In this context, in this study, it is aimed to examine the effects of mobbing on the psychology of the individual rather than the other variables in the literature. In this respect, firstly, conceptual framework related to mobbing, stress and psychological well-being was introduced and then hypotheses were given. Then, the method part was shared and the findings were presented. Finally, the findings were discussed, interpreted in the context of the relevant literature and the study was finalized.

Conceptual Framework

Mobbing

Mobbing, which is explained with terms such as psychological violence, psychological terror, intimidation, harassment and bullying in the workplace, is defined as harassing one's rights systematically including hostile and unethical communication (Leymann, 1996). Psychologically cooling someone from work, isolation of a person as a group, harassment of individuals in verbal and non-verbal ways, threatening to dismiss them are all covered by mobbing. Today, mobbing has become a crucial problem especially in terms of the consequences it creates in business life. Macro and micro scale effective reasons for mobbing such as conflicts of interest, desire to establish superiority, envy, competition environment, cultural structure, personality, moral norms of society are discussed (Zapf & Einarsen, 2003; Neuman & Baron; Hoel & Salin, 2003). Besides that it is seen that rather than its reasons the consequences of mobbing are mostly discussed in the literature. Depression tendency is higher in individuals exposed to mobbing and their mental and psychological health is weakened (Duffy & Sperry, 2007). As a result of mobbing, individuals have difficulty in trusting the environment and mobbing increases their cynic attitudes (Pelit & Pelit, 2014). Stress and conflict with others are also important consequences of mobbing. Furthermore, people exposed to mobbing can develop hostile attitudes and even attempt suicide (Pompili et al., 2008). In fact the situation is not very different in business life. Mobbing triggers increase in the behaviors of being silent in the workplace, cynicism, dissatisfaction with work, weakening of organizational commitment, intention to leave, alienation and anti-production behaviors. Although various laws have been enacted to protect individuals exposed to mobbing, it still remains a problem. In this context, it is obvious that the studies carried out in the field related to the causes and consequences of mobbing will be beneficial.

Stress

Stress, which has become an inevitable fact of social and business life, is expressed as the psychological tension that an individual feels against environmental factors. In the case of tension, physical, biological and psychological changes occur in the body of the individual and these changes often affect the individual negatively. Even though the individual's performance is positively affected by mediocre level and controlled stress types (Aksoy & Kutluca, 2005), it is argued that stress is mostly a negative situation in the literature (Güçlü, 2001). There are many social, organizational, environmental and individual sources among the causes of stress (Aydın, 2004). In fact, all kinds of factors that push the individual to psychological tension are all stressors. In addition, individual factors have a special importance on stress. The same stress factor can affect different individuals at different levels. This subjectivity of stress reveals that individual resources are actually more prominent than other sources and stress is a psychological origin. In terms of consequences, stress can be evaluated just like the consequences of mobbing. Individuals exposed to stress conflict with other individuals. Even when the stress lasts, it turns into chronic stress and may result in disorders such as psychological health and depression (Aneshensel, 1996). Constant tension state, sleeping problems and increased alcohol and substance use are also important consequences of stress. Stress, which has consequences such as decreased commitment, loss of idealism, dissatisfaction with work and increased inefficiency in work life, continues to be a big problem today (Soysal, 2009). Since it is not possible to get rid of stress completely, learning to live with stress and trying to stay away from the factors that create stress is considered as the most effective methods for coping with stress.

Psychological Well Being

One of the concepts that emerged and developed with positive organizational behavior is psychological well-being. Psychological well-being is defined as a subjective and cognitive assessment of an individual's positive or negative feelings as a result of past experiences and satisfaction from life. In short, psychological well-being can be thought of as an individual's way of life is going well (Huppert, 2009). Psychological well-being, which is closely related to happiness, is directly affected by education, health and income status and life satisfaction of the individual. One of the important characteristics of psychological well-being is the subjectivity because it is based on perceptions and depends on self-evaluation of the individual. Ryff & Singer (2008) in their study to strengthen the conceptual foundations of psychological well-being, explained well-being through six dimensions. These dimensions can be expressed as self-acceptance, purpose in life, environmental mastery, positive relations with others, personal growth and autonomy. Although many factors such as marriage (Gove, Hughes & Style, 1983), social support (Thoits, 1985) and demographic characteristics (Huppert, 2009) are mentioned in the literature, personality is the most outstanding of these factors. The fact that psychological well-being is subjective is also based on personality. Psychological well-being is associated with psychological health, flexible and creative thinking, and pro-social behavior (Huppert, 2009). Similarly, previous studies reveals that psychological well-being is positively associated with life quality and happiness (Gatab, Shayan & Taheri, 2011), job satisfaction (Baruti, 2017), organizational commitment (Garg & Rastogi, 2009) and job performance (Wright & Cropanzao, 2000).

Hypotheses

It is seen that each of the mentioned forms mobbing application, such as psychological cooling from work, discrimination, leaving alone, isolation, threatening and intimidation are all actually stressors. Although it differs from individual to individual, it can be stated that the application forms of mobbing will have negative effects on individuals in general. Especially the possible negative effects of mentioned actions on individual psychology are obvious. At the same time, the consequences of mobbing are also often stressful for many people (Leymann & Gustafsson, 1996). Both the application forms of mobbing and the possible negative consequences of mobbing can create stress on individuals. When the findings of the previous studies are examined, mobbing has a positive effect on stress and it increases stress (Lee, Lee & Bernstein, 2013; Pranjic et al., 2006; Leymann & Gustafsson, 1996). When the linkage between the consequences of mobbing and the antecedents of stress is considered together and the findings of the studies in the literature are examined, it is seen that mobbing has a positive effect on stress. The hypothesis created in the light of this information can be expressed as follows:

H1: Employees' mobbing perception positively affects their stress levels.

When the definitions of mobbing are examined, it is seen that mobbing is directly related to employee psychology. Mobbing is something adversely affects employee psychology and puts in a bad mode. Therefore, it can be inferred that the feelings and emotions of individuals exposed to mobbing and consequences of mobbing have the potential to negatively affect the psychological well-being of individuals. It is normal for individuals who are systematically exposed to intimidation and bullying to have a negative perception of their psychology and environment. However, it is known that individuals with high levels of self-efficacy and emotional intelligence are less affected by the effects of unfavorable conditions than other individuals. Nevertheless, it is clear that mobbing will affect the psychology of individuals negatively in general (Pompili et al., 2008; Duffy & Sperry, 2007). Mobbing can also occur in the form of discrimination and exclusion (Weichselbaumer, 2003). The negative impact of exclusion and discrimination on individuals' psychology is already known. For all that, in a study based on two meta-analyzes, negative correlations were found between perceived discrimination and psychological well-being (Schmitt et al., 2014). In this context, the hypothesis developed for the effect of mobbing on psychological well-being can be expressed as follows.

H2: Employees' mobbing perception negatively affects their psychological well-being levels.

Method

In line with the aim of the study, a quantitative research was designed. The data of the research was obtained by using the survey technique. Since there is no sector comparison among the objectives of the study, easy sampling was preferred from non-probability sampling techniques. The sample of the study consists of 124 participants working in different branches. Of the questionnaires obtained through the online survey application, some of which were found to be sloppy, were canceled and 124 questionnaires were found suitable for analysis. While questionnaires were preparing, it was given attention to choose the scales which had already tested in terms of the validity and reliability. The scale of workplace bullying, developed by Einarsen and Raknes (1997) and later revised by Einarsen and Hoel (2001), was used to measure employees' perception of mobbing. The validity and reliability analysis of the scale were conducted by Aydın and Öcel (2009). The scale consists of 22 items and is a 5-point Likert type. Participants were asked to choose the appropriate time interval between "1-Never" and "5-Everyday". The 14-item perceived stress scale developed by Cohen, Kamarck and Mermelstein (1983) was used to measure stress. In the original scale, 7 items were reverse coded. The scale is a 5-point Likert type ranging from "Never" to "Very Frequent". Validity and reliability studies of the scale were conducted by Eskin et al. (2013). In order to measure psychological well-being, 8-items scale developed by Diener et al. (2009) was used. The scale is a 7-point Likert type and the participants were asked to mark the appropriate one between "1-Strongly Disagree" and "Strongly Agree". Validity and reliability studies of the scale were performed by Telef (2013).

Findings

When the demographic characteristics of the participants are evaluated, it is seen that the majority of the participants are single, have a bachelor's degree, between the ages of 18-25 and have a monthly income below 2000 TL. Gender was almost equally distributed among the participants. Table 1 shows the demographic characteristics of the participants.

Table 1. Demographic Characteristics of Participants

Demographic Characteristics		Frequency	Percent
Gender	Female	61	49.20
	Male	63	50.80
Marital Status	Single	87	70.16
	Married	37	29.84
Education Level	High School and below	51	41.13
	Undergraduate	18	14.52
	Bachelor's	55	44.35
Age	18-25	60	48.39
	26-30	35	28.22
	31 and above	29	23.39
Monthly Income (TL)	2000 TL and below	54	43.55
	2001-3000	34	27.42
	3001 and above	36	29.03

When the scales used in the study is examined, it can be stated that the participants' perception of mobbing is quite high, but their stress and psychological well-being levels are average. The reliability coefficients of the scales were found to be minimum around α : .86. This shows that the scales are quite reliable. Descriptive statistics related to the scales are presented in Table 2.

Table 2. Statistics for Scales

Scale	Mean	Standard Deviation	Cronbach's Alpha	Number of Items
Mobbing	4.22	.68	.935	22
Stress	3.13	.46	.868	14
Psychological Well Being	3.03	1.50	.945	8

Single regression analyses were applied to test two hypotheses developed within the context of the research. In this respect, firstly the effect of mobbing on stress and then the effect of mobbing on psychological well-being were examined. Regression analysis findings are summarized in Table 3.

Table 3. Regression Analysis Findings

Dependent Variables	Adjusted R ²	β	t
Stress	0.104	0.333***	3.918
Psychological Well Being	0.057	- 0.254**	-2.912

Note. Independent variable: Mobbing, ***.p< 0.001, **.p< 0.01.

Findings show that mobbing has a positive effect on stress. As employees' perceptions of mobbing increase, their stress levels increase. On the other hand, mobbing has a negative effect on psychological well-being. As employees' perceptions of mobbing increase, psychological well-being levels decrease. These two findings suggest that H1 and H2 were supported and mobbing is a factor that negatively affects employee psychology in this study.

Discussion and Conclusion

The aim of this study was to investigate the potential effects of mobbing on employee psychology. In this context, a quantitative study was designed and the effects of mobbing on stress and psychological well-being variables, which are closely related to employee psychology, were examined. According to the findings, mobbing perception of employees positively affects their stress levels. The stress level of the employees increases who think that they are exposed to mobbing and maltreatment at work. It seems to normal that factors such as strict control, ridicule, threatening, continuous criticism by others, ignoring ideas and opinions create stress on employees. It is natural that a possible increase in the intensity of these practices increases the stress level of the employees. Apart from stress, mobbing has some other consequences such as burnout, alienation and depression. In fact, these consequences are also important factors for creating stress independent of mobbing. Mobbing not only directly affects stress but also indirectly increases stress. There is consistency between the finding of this study and the findings of the studies investigating the effects of mobbing on stress in the literature (Lee, Lee & Bernstein, 2013; Pranjic et al., 2006; Leymann & Gustafsson, 1996). According to the other findings of the study, mobbing has a negative effect on psychological well-being. As the mobbing perception levels increase,

the psychological well-being decreases. Employees encountering mobbing practices in the workplace cause negative psychological conditions such as dissatisfaction, meaninglessness, disconnection from daily activities and pessimistic thinking about the future. Individuals who are psychologically negatively affected and maybe even exposed to depression can be considered as a natural condition that makes life meaningless, alienation from work and not being satisfied with the workplace. This finding is also consistent with the findings of other studies in the literature (Einarsen & Matthiesen, 1998; Niedl, 1996). Findings obtained in the context of this study reveal that mobbing or maltreatment perception affects employees' psychology negatively. This result is consistent with the general opinion in the literature. This research is an empirical evidence that mobbing is a negative action and its negative effects on employee psychology. Employee psychology has a very important place in the workplace. One of the most important conditions for organizations to achieve their goals is human. Therefore, it seems critical that employees are healthy, who are the most valuable entity for organizations. Taking measures to prevent mobbing will be beneficial for practitioners in protecting employee health. In this study, only the basic variables such as psychological well-being and stress are the subjects. On the other hand, there are many other variables such as emotional intelligence, psychological capital and psychological health that are closely related to employee psychology. In future research, the relationship between mobbing and the mentioned variables can be examined. The most important limitation of this study is the sample size. In future studies, research can be renewed with a similar construct in larger samples.

References

- Aksoy, A. & Kutluca, F. (2005). Çalışma hayatında stres kaynakları, stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 457-486.
- Aneshensel, C. S. (1996). Consequences of psychological stress: the universe of stress outcomes. In *Psychological Stress: Perspectives on Structures, Theory, Life-course, and Methods* Kaplan, H. B. (ed.), (pp. 111-136), Academy Press, San Diego.
- Aydın, O. & Öcel, H. (2009). İşyeri zorbalığı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (24), 94-103.
- Aydın, Ş. (2004). Örgütsel stres yönetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (3), 49-74.
- Baruti, T. T. (2017). Psychological well-being, job satisfaction, and organizational commitment among employees in Botswana. A research report submitted in partial fulfilment of the requirements for the Degree of MA by coursework and Research Report in the field of Organisational Psychology in the Faculty of Humanities, University of the Witwatersrand, Johannesburg.
- Cohen, S., Janicki-Deverts, D. & Miller, G. E. (2007). Psychological Stress and Disease. *Journal of the American Medical Association*, 298 (14), 1685-1687.
- Cohen, S., Kamarck, T., & Mermelstein, R. (1983). A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 24(4), 385-396.
- Diener, E., Wirtz, D., Biswas-Diener, R., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D., et al. (2009). New measures of wellbeing. *Social Indicators Research Series*, 39, 247-266.
- Duffy, M. & Sperry, L. (2007). Workplace mobbing: individual and family health consequences. *Couples, Families, and Health*, 15 (4), 398-404.
- Einarsen, S. & Hoel, H. (2001). The negative act questionnaire: development, validation and revision of a measure of bullying at work. 10th European Congress on Work and Organizational Psychology, Prag-Çek Cumhuriyeti.
- Einarsen, S. & Raknes, B. I. (1997). Harassment in the workplace and the victimization of men. *Violence and Victims*, 12, 247-263.
- Einarsen, S., & Matthiesen, S. B. (1998). Bullying, burnout and well-being among assistant nurses. *Journal of Occupational Health and Safety – Australia and New Zealand*, 14 (6), 563-568.
- Erdiş, E., Genç, O. & Aydın, S. (2019). Mobbing on construction professionals: causes, consequences, and precautions. *International Journal of Construction Management*, 1-10.
- Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F. & Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenilirlik ve geçerlik analizi. *Yeni Sempozyum Dergisi*, 51(3), 132-140.
- Garg, P. & Rastogi, R. (2009). Effect of psychological well-being on organizational commitment of employees. *The IUP Journal of Organizational Behaviour*, 7(2), 42-53.

- Gatab, T. A., Shayan, N. & Theri, M. (2011). The relationship between psychological health, happiness and life quality. *Proceida-Social and Behavioral Sciences*, 30, 1983-1985.
- Gove, W. R., Hughes, M. & Stlye, C. B. (1983). Does marriage have positive effects on the psychological well-being of the individual. *Journal of Health and Social Behavior*, 24, 122-131.
- Güçlü, N. (2001). Stres yönetimi. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 91-109.
- Hoel, H. & Salin, D. (2003). Organizational antecedents of workplace bullying. in *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace*, Eds. Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. & Cooper, C. (pp. 203-218), Taylor & Francis.
- Huppert, F. (2009). Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well Being*, 1(2), 137-164.
- Lee, Y., Lee, M. & Bernstein, K. (2013). Effect of workplace bullying and job stress on turnover intention in hospital nurses. *The Korean Academy of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 22 (2), 77-87.
- Leymann, H. & Gustafsson, A. (1996). Mobbing at work and the development of post traumatic stress disorders. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5 (2), 165-184.
- Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2), 165-184.
- Neuman, J. H. & Baron, R. A. (2003). Social antecedents of workplace bullying: a social interactionist perspective. in *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace*, Eds. Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. & Cooper, C. (pp. 185-202), Taylor & Francis.
- Niedl, K. (1996). Mobbing and wellbeing: Economic and personnel development implications. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5, 239-249.
- Pelit, E. & Pelit, N. (2014). The effects of mobbing on organizational cynicism: a study on hotels in Turkey. *International Journal of Human Resource Studies*, 4 (1), 34-56.
- Pompili, M., Lester, D., Innamorati, M., De Pisa, E., Iliceto, P., Puccinno, M., Nastro, P. F., Tatarelli, R. & Girardi, P. (2008). Suicide risk and exposure to mobbing. *Work* 31, 237-243.
- Pranjic, N., Males-Bilic, L., Beganlic, A. & Mustajbegovic, J. (2006). Mobbing, stress, and work ability index among physicians in Bosnia and Herzegovina: Survey Study. *Croat Med J.*, 47, 750-758.
- Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69 (4), 719-727.
- Schmitt, M. T., Branscombe, N. R., Postmes, T. & Garcia, A. (2014). The consequences of perceived discrimination for psychological well-being: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140(4), 921-948.
- Soysal, A. (2009). İş yaşamında stres. *Çimento, İşveren*, 17-40.
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (3), 374-384.
- Thoits P.A. (1985). Social support and psychological well-being: Theoretical possibilities. in: Sarason I. G., Sarason B. R. (eds) *Social Support: Theory, Research and Applications*. NATO ASI Series (D: Behavioural and Social Sciences), vol 24. Springer, Dordrecht.
- Weichselbaumer, D. (2003). Sexual orientation discrimination in hiring. *Labour Economics*, 10 (6), 629-642.
- Wright, T. A. & Cropanzao, R. (2000). Psychological well-being and job satisfaction as predictors of job performance. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(1), 84-94.
- Zapf, D. & Einarsen, S. (2003). Individual antecedents of workplace bullying. in *Bullying and Emotional Abuse in the Workplace*, Eds. Einarsen, S., Hoel, H., Zapf, D. & Cooper, C. (pp. 165-184), Taylor & Francis.

**THE EFFECT OF CORPORATE REPUTATION MANAGEMENT PERCEPTION ON
ORGANIZATIONAL IDENTIFICATION**

Hüsnü Serdar ÖĞE

Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Zehranur SANIOĞLU TANIŞ

Arş. Gör. Selçuk Üniversitesi, Akşehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effect of corporate reputation management perception on organizational identification which is important for today's competitiveness. For this purpose, a questionnaire was applied to the employees of a company operating in the real estate and automotive sectors based in Istanbul. 492 of the 500 questionnaires were analyzed by SPSS 22.0. According to the results of the study, positive significant relations were found between the sub-dimensions of perception of corporate reputation and organizational identification.

Key Words: Corporate Reputation, Perceptions of Corporate Reputation, Organizational Citizenship Behavior.

1. INTRODUCTION

Today, organizations need to apply different management styles than their competitors in order to survive in a constantly developing and changing technology and increasing competition environment. This difference can only be realized by attracting talented employees to the organization and keeping them in the organization. In this sense, talented employees prefer organizations with high corporate reputation and consider themselves as part of the organization and can stay here longer. However, those who identify with the organization will be able to work more efficiently and performance, which will increase the profitability of the organization. In addition, all perceptions of the organization in the eyes of both internal and external customers, such as good or bad, weak or strong, constitute corporate reputation (Fombrun, 1996: 37).

In this direction, the effect of corporate reputation perceptions on the organizational identification behavior of employees was investigated. For this purpose, the study consists of three parts. In the first part, the concept of corporate reputation management; In the second part, the concept of organizational identification and in the last part, the analysis of the questionnaires applied on the employees of a company operating in the real estate and automotive sectors, the evaluation and interpretation of the findings and the testing of the hypotheses are given. Then, the results of the study were mentioned and finally some suggestions were made in order to guide the future studies.

2. CONCEPTUAL FRAMEWORK

2.1. Corporate Reputation

An institution is a set of formal and informal rules that express the behaviors, actions, habits, traditions, values and beliefs of the people who come together in the process of living. Institution; a system that coordinates the activities of a community of people to achieve a clear purpose (Savaş, 2000: 652). At the other hand, it is a set of habits, behaviors, values and beliefs created to solve problems that people cannot perform or overcome alone (Şimşek and Fidan, 2005: 2). The main features of institutions can be listed as follows (Yurt, 2012: 6):

1. Institutions are long-term and changes can be observed over time.
2. Institutions are formed as a result of the actions and behaviors of individuals living together in society.
3. Knowledge, learning and experience play an important role in the formation, acceptance, emergence and expansion of institutions.
4. Institutions are not uniform in all societies. Every society has its own different traditions, habits, values and beliefs.
5. To reduce uncertainty by establishing a stable structure for interaction between people.

The concept of precious is an Arabic word; being respected in daily life, being valuable and reliable, is used in terms of respectability. The word “precious” comes from the same origin as the word reputation in Arabic. In the Turkish Dictionary of the Turkish Language Association, the word “precious” is defined as respectable, reputable, considerable, and passable. Sustainability is hidden in being precious. When mentioning reputation; comprehensive judgments about a person, organization or brand. Reputation for an organization or brand emerges as the common emotional response of customers, investors, suppliers, employees and society. Good reputation, whether corporate or individual, brings many advantages. First of all, reputation holders are always more tolerant than their competitors (Acar, 2012: 12-13).

In order to gain reputation, institutions should introduce themselves and give importance to communication in the most effective way besides the products and services of the institutions. For this reason, institutions that attach importance to their reputation give importance not only to their relations with their customers, but also to their relations with employees, shareholders, suppliers and other stakeholders. It is easier for institutions that are consistent and principled in their relations with their customers to gain reputation and to maintain this reputation (Besler and Sarıkaya, 2008).

Corporate reputation management is one of the most frequently discussed issues in business management in recent years. Due to its importance, corporate reputation is the focus of interest for both managers and researchers, and many books and academic articles have been published. Corporate reputation is a general expression of the extent to which an organization is valued, respected, reliable by its internal and external stakeholders. The corporate reputation, which has been heavily emphasized in many areas, has provided a competitive advantage for many businesses. Although corporate reputation is a concrete fact, it is a resource that adds value to the business. Therefore, corporate reputation management is a subject that academicians and business executives are working on with great care and attention (Alnıaçık, Alnıaçık and Genç, 2010:93-114). In various researches, many corporate reputation definitions have been made. Some of these definitions are given in table 2.1. shown at.

Table 2.1. Corporate Reputation Definitions [L1 SEP]

Weigelt and Camerer, 1988	A set of features that are loaded into an institution and extracted from past behavior.
Teece et al., 1997	Abstract value that allows the organization to realize its various purposes in the market.
Carmeli and Cohen, 2001	It is an abstract value, representing a kind of statistical summary of the organization's current values, position and future behavior.
Passow et al., 2003	Impressive or emotional reactions of customers, employees, investors and the general public to the organization, whether good or bad, weak or strong.
Rose and Thomsen, 2004	It is a reflection of people's perceptions. These perceptions are the basis of the past behavior of the institution.
Clardy, 2005	The image or description of the organization in people outside and inside.
Aqueveque and Davide 2007	It is the sum of the qualities that are extracted from past movements and forgiven to the institution and the sum of the attributes attributed to the institution as a result of past behaviors.
Fombrun, 2007	Corporate reputation; The emotional and rational ties the stakeholders establish with the organization are the clear definition of the image of the organization in all its stakeholders.

Kaynak: Gümüş and Öksüz, 2009a: 4-5.

The development process of the concept of corporate reputation can be examined in three terms as awareness, evaluation and value (Barnett et al., 2006: 30-33);

- **Awareness Period:** It is the period in which the target audience is aware of the existence of the institution but does not make any judgments about it.

- **Evaluation Period:** The target audience evaluates the status of the institution; evaluations, judgments, measurements and estimates.

- **Value Period:** It is the period in which the value and importance that stakeholders and external customers attach to the company are expressed and the importance of their abstract assets is understood.

Corporate reputation, which is the combination of identity and image; It represents clear, effective and emotional responses of customers, investors, employees and the public towards the name of the company. In the past, businesses have focused solely on the quality of products and services, while the concept of reputation is of great importance today. Now businesses have different purposes beyond making a profit. From this point of view, the concept of social responsibility remains limited. Contemporary businesses have to provide trust and credibility to their target audiences. Therefore, they are becoming transparent and gaining reputation by showing their customers themselves (Gezmen, 2014: 18).

Regardless of the sector in which organizations operate, having a good corporate reputation enables them to gain strategic advantage and increase their corporate performance and competitiveness (Akbulut, 2011: 103).

- **Establishing a comfortable event area for the organization:** Having a strong corporate reputation for the organizations enables them to overcome the crisis periods more easily and to compete. In addition, it creates a wider field of activity for institutions by developing standards, innovations and pioneering in the areas of corporate reputation they have gained (Fombrun, 1996: 34-37).

- **Reduce Risks:** Thanks to the developing communication and information technologies, today, information can reach a large number of people in a very short time and people can organize quickly around this information. For this reason, institutions can easily cope with the reactions of individuals and organizations that are organized in the face of negative situations and their strong reputation for news in the media, thus reducing the risks that may arise from their external environment (Akbulut, 2011: 104).

- **Increasing Sales:** The positive image, identity, values, responsibilities, products and services of an organization with a high corporate reputation in the society and its employees increase the confidence in its business and increase its operation and sales (Yurt, 2012: 17).

- **Reduce Costs:** The favorable reputation gives the organization a great advantage in negotiations with suppliers, credit providers and distributors. Consumers prefer the products and services of the company, which has a good reputation, even if they are highly priced, especially because their brand reputation is very valuable. For this reason, enterprises with high corporate reputation can keep the prices of their products and services at higher levels than their competitors (Fombrun, 1996: 40).

- **Attracting Talented Employees:** It is of great importance that the company recruits the right and qualified people to achieve the desired corporate reputation. Recruitment of talented employees has a good reputation; positive reputation allows people to choose that institution and there is a cyclic relationship between the two (Usta, 2006: 70).

- **Strengthening Morale and Commitment:** People who work in an enterprise known as high reputation in the society who develop their reputation by creating the perception that they offer quality products and services to consumers feel the respect of the organization. This situation increases employees' confidence in the organization and makes them think that there is no uncertainty about the future of the company, so that they feel job security, keep their morale high and increase their loyalty (Çillioğlu, 2010: 30).

- **Increasing Stability:** The positive recognition of the organization by the society is related to its good reputation and a strong reputation increases consumer confidence in products and services, makes demand regular, continuous and provides customer loyalty (Gökdağlı, 2010: 11). The loyalty of consumers and the stability achieved through their loyalty prevents the business from getting worse even in times of crisis (Çillioğlu, 2010: 30).

It is seen in the literature that there are many components that make up institutional reputation. In this study, the following components discussed by Charles J. Fombrun et al.

- **Having Information About The Institution:** In the formation of the corporate reputation of the organizations, general information about the products of the organization and the institution shared with the public by the organization itself has played a major role. Advertising, promotion activities, public relations applications, marketing campaigns etc. One of the most important gains to be achieved by conducting activities is the development of public awareness of the organization. As a result of this, positive or negative perceptions are formed in the minds of consumers (Schultz, Mouritsen and Gabrielsen, 2001).

- **Management Quality and Employee Quality (Vision):** The fact that an organization has qualified employees and qualified management makes it different from its competitors in the market. Especially in terms of management, the importance of a qualified workforce increases more and more in the making of strategic decisions and implementation of these decisions for employees. Considering that an enterprise with high corporate reputation will attract people who have graduated from proven universities, it can be concluded that the concepts of corporate reputation and employment of qualified employees mutually support each other (Devine and Halpern, 2001).

- **Products and Services:** Although reputation is an abstract value, it plays an effective role in the purchase of products and services by institutions. In the 1980s and 1990s, product and service quality became one of the most important issues for enterprises. During these years, Stanley C. Gault, CEO of Rubbermaid, stated that quality products and services should be considered in order to have a good reputation and four actions for quality products. These (Yirmibeş, 2010: 27);

- Expecting good products and service,
- To promote innovative product design,
- To promote good production,
- Regularly checking product quality,

Visible and palpable indicators that enable the organization to reach large masses are the products and services of the organizations. While positive experiences with the services and products of the organization affect the corporate reputation in a positive way, negative experiences will naturally lead to a negative impact on the corporate reputation (Altıntaş, 2005).

- **Leadership:** The reputation of the corporate leader is the product of corporate reputation and success. The position of the organization and its ability to capture and evaluate the opportunities at its location add value to the organization and ensure that the organization has the image of a positive leader in the external environment. The elements of the leadership reputation; reliability, accuracy and effective communication with internal stakeholders (Gümüş and Öksüz, 2009b).

- **Diversity:** Institutional diversity refers to various institutional areas, one of which is separated from the others by its role and special functions in society. The main benefit of perceiving as a different organization is to distinguish product services from their competitors easily and to choose products and services of a different organization. Differentiation is certain to separate an organization from other institutions. This is important for the organization to be noticed at least among its competitors and to draw attention to the products and services it offers. With this situation, the institution has the chance to provide information to consumers with high level of interest about the products and services it offers (Zyman and Brott, 2004).

- **Reliability:** Reputation is to be trusted. Trust gives institutions strength. However, trust is a fragile value because it involves the risk of being deceived and deceived, which can be lost in the shortest time possible (Karatepe, 2008). In terms of the reliability of the statements made by the organization, there is confidence in the disclosures related to the products, services, and related fields of the organization and employees to the public (Budd, 1994).

- **Social Responsibility:** Social actions can greatly contribute to the reputation of an organization. However, social actions that are not trumped in their favor can sometimes be overlooked and cause unfair criticism of the institution. If a business that the organization performs in good faith is perceived as wrong or the organization loses the good perception it reflects, such activities may have unexpected results. To put it briefly, communicating social responsibility and philanthropy activities is an issue that requires care and sensitivity for the reputation of the institution (Alsop, 2002).

2.2. Organizational Identification

Identification is defined in the Oxford Dictionary of English as güçlü strong sympathy, understanding or support for one person or something "or süre the process of establishing a close connection between one person / object and another person / object" (University of Oxford, 2006: 739). In the Great Turkish Dictionary of the Turkish Language Association, one of the definitions of identification is; "An object or an individual can assimilate or integrate all the characteristics of a cluster (www.tdk.gov.tr). From these definitions, it is possible to say that identification is a phenomenon or a process. In addition, there are two sides to this phenomenon to occur. In researches, one of the most important variables explaining the relationship between the individual in the organization is organizational identification (Turunç, 2011: 148).

Today, there are many definitions without consensus on organizational identification. All these different definitions; the member of the organization of the organizational membership of the self or cognitive (for example, to feel part of the organization, to internalize the values of the organization), affective (be proud of membership) or they try to express both by associating (Riketta, 2005: 361). In addition, all these definitions explain the relationship between the individual and the organization in terms of the individual's self and the effects of the membership of the organization on the individual's self are investigated in different ways (Karabey, 2005: 17). In general, most researchers; they recognize that organizational identification is a part of an individual's social personality and an output of their organizational identity (Çakınberk and exc. 2011: 93). In other words, if an individual uses the identity of the organization to identify himself, organizational identification occurs (Ravishankar and Pan, 2008: 223).

The most accepted definition of organizational identification was made by Ashforth and Mael (Riketta, 2005: 359). In this definition by Ashforth and Mael (1989: 21–22), organizational identification; it is a special type of social identification. In this context, they defined organizational identification as an individual perceiving herself as a part of the organization or feeling that she belongs to the organization. In other words, organizational identification is an extension of an individual's social identity and the perception that it belongs to a certain group of classifications (Mael and Ashforth, 1992: 104–105). The positive impact of organizational identification on organization members and the organization has long been recognized. Today, the concept of organizational identification has been revived and mobilized organizations to influence the identification of their employees (Çırakoğlu, 2010: 11). When the benefits provided to the organization are considered, it is assumed that organizational identification is related to job satisfaction, motivation, performance, loyalty to the organization, cooperation behavior and organizational citizenship behavior. In addition, since organizational identification increases behaviors consistent with organizational identity and values, it is seen as an important way for organizations to manage and coordinate their members' behaviors (Shamir and Kark, 2004: 123).

There are some studies in the literature that examine the relationship between corporate reputation management and organizational identification. As an example; In their study, Kırpık and Akdemir (2018) examined the relationship between perception of corporate reputation and organizational identification. TRC1 Region (Gaziantep, Adiyaman, Kilis) Organized Industrial Zones in the business operating in the different generations of 1,105 employees surveyed the most important result of the study, the most important result of the study, as the perceived corporate reputation levels of employees increases, organizational identification levels decrease, organizational identification levels decrease also appears to be declining.

In their study, Doğanalp and Kaplan (2018) aimed to determine the relationships between corporate

social responsibility, organizational identification and corporate reputation. According to the results of the study, 268 employees of 4 and 5 star hotels operating in Nevşehir have a positive and significant effect on organizational identification.

In the study of Kaplan (2018), he analyzed the effect of organizational reputation on organizational identification. According to the results of the study, a meaningful and positive relationship was found between organizational reputation and organizational identification.

In his study, Işık (2016) analyzed the mediating role of organizational identification in the effect of corporate reputation perception on job satisfaction. According to the results of the questionnaire applied to 883 academic and administrative staff in universities in Eastern Anatolia Region, there is a positive linear relationship with perception of corporate reputation, job satisfaction and organizational identification.

Based on the theoretical framework described above, the following hypothesis was developed to test the effect of employees' perception of corporate reputation on identification.

H₁: The perception of corporate reputation has an impact on organizational identification.

The research model established in this direction is shown in Figure 1.

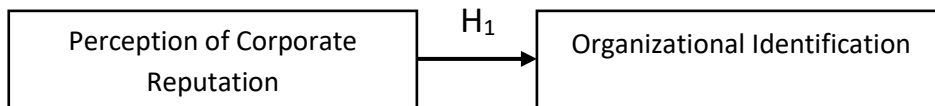

Figure 1. Research Model

3. PRACTICE

This research was designed as a quantitative research approach and comparative, relational and screening methods were used in the study.

3.1. Question and Purpose of the Research

In this study “What is the relationship between socialization and solidarity levels of shopping center employees and organizational identification?” the basic question is sought answers. Based on this problematic, the main purpose of this study is; The aim of this course is to examine the effect of organizational socialization and solidarity on organizational identification and the role of identification in the relationship between socialization and solidarity. In addition, the level of differentiation of organizational socialization and solidarity according to some demographic variables was examined.

3.2. Universe and Sample

The universe of this research, in general, real estate and automotive sector operating in the center of Istanbul and Turkey are working with a company with branches in 50 provinces throughout the country. However, since sampling the whole universe is impossible in terms of research conditions, a simple random sampling method was used to form the sample of the research. In this respect, the sample of the study consisted of randomly selected participants from among the employees in this company representing the universe.

Data collected from 500 employees working in the real estate and automotive sectors were used in the research. The questionnaire method was used to collect the data (printed on paper). 492 of the distributed questionnaires were retrieved. Since 8 of the returned questionnaires contain incomplete data, 492 questionnaires were analyzed with SPSS 22.0 statistical analysis program. Participation rate was %98.4. Looking at the demographic characteristics of the sample (Table 3.1.), more than half of the participants were male, the majority were married, the majority were in the age range of 31-36 years, and the majority of the participants were between 1301-3990 TL. and more than half of them have more than 10 years working experience.

Table 3.1. Frequency Distributions According to Demographic Variables (n = 492)

Demographic Variable		Frequency	Rate (%)
Gender	Male	276	43,7
	Female	215	56,1
Marital status	The married	421	85,6
	Single	64	13,0
	Divorced	6	1,2
Age	18-24 between	16	3,3
	25-30 between	52	10,6
	31-36 between	227	46,1
	37-43 between	117	23,8
	44-50 between	73	14,8
	51-55 between	6	
Education	High school	45	9,1
	Associate	127	25,8
	License	262	53,3
	MS and Ph.D.	57	11,6
Income status	1301-3990 TL	423	86,0
	3991-6990 TL	57	11,6
	6991 TL ve over	11	2,2
Experience	1 less than years	16	3,3
	1-3 year	20	4,1
	4-6 year	118	24,0
	7-9 year	84	17,1
	10-12 year	102	20,7
	13-15 year	28	5,7
	Over 15 years	123	25,0

3.3. Measurement Tools Used in Research

A questionnaire consisting of three parts was designed. In the first part of the questionnaire, there are 6 questions to question the demographic characteristics of the participants. In the second part of the questionnaire, Mael and Ashforth's (1992) scale of organizational identification was used to measure organizational identification. The expressions of the scale were taken from the Turkish translation of Polat (2009). There are 6 questions in this scale. In the third and last part of the survey, Fombrun et al. (2002) was used in the Corporate Reputation Scale. The statements regarding the corporate reputation scale were evaluated by Altıntaş (2005) as "Corporate Reputation and Anadolu University İ.İ.B.F. Sample alınmış. This scale has seven dimensions: information about the organization, management quality, products and services, leadership, diversity, reliability and social responsibility. Depending on the original usage in both scales in the second and third part of the survey; "1. I strongly disagree" ... "5. Absolutely I agree" 5-point Likert scale was used. (1) low sense of corporate reputation and low sense of identification, ..., (5) It represents a high sense of corporate reputation and a high sense of identification. Therefore, while evaluating, it was interpreted that the perception of corporate reputation and identification increased with approaching to 5, and that the perception of corporate reputation and identification decreased with approach to 1.

In order to check the superficial validity and reliability of the Turkish version of the scales used in the study, opinions of two different experts were obtained. In addition, 20 employees were piloted. As a result of these face-to-face surveys, necessary changes were made to the statements and the final version of the survey was completed.

4. FINDINGS

Cronbach's Alpha values were calculated to examine the reliability of the scales in the questionnaire. The values obtained were determined to be higher than the acceptable level $\alpha = 0,60$ and are shown in Table 4.1. (in parentheses).

In the study, Pearson correlation analysis was performed to reveal the relationships between dependent and independent variables and the correlation findings are shown in Table 3. According to the results of

the analysis, there is a statistically significant and positive relationship between the knowledge and organizational identification levels of the participants ($r=0,258$; $p=0,000$); a statistically significant and positive relationship between products and services and organizational identification levels ($r=0,129$; $p=0,000$); a positive and statistically significant relationship between leadership and organizational identification levels ($r=0,492$; $p=0,000$); a statistically significant and positive relationship between differences and levels of organizational identification ($r = 0.442$; $p = 0.000$); a statistically significant and positive relationship between reliability and organizational identification levels ($r = 0.170$; $p = 0.000$); There was a statistically significant and positive relationship between social responsibility and organizational identification levels ($r = 0,302$; $p = 0,000$).

Table 4.1. Mean, Standard Deviation, Cronbach's Alpha and Correlation Findings of Variables

SCALES	Or t.	S. S.	Informa tion About the Instituti on	Manage ment Quality	Produ cts and Servic es	Leaders hip	Divers ity	Reliabi lity	Social responsib ility	Organizati onal Identificati on
Information About the Institution	4,1	0,7 7	(0,700)	0,098*	0,299* *	0,206**	0,328* *	-0,003	0,076	0,258**
Management Quality	4,0 2	0,8 7		(0,677)	0,850* *	0,462**	0,619* *	0,757**	0,687**	0,030
Products and Services	4,1 4	0,9 9			(0,895)	0,582**	0,749* *	0,603**	0,817**	0,129**
Leadership	3,7 7	0,9 5			(0,777)	0,641* *	0,339**	0,627**	0,492**	
Diversity	4,2 7	0,8 0				(0,781)	0,760**	0,811**	0,442**	
Reliability	4,1 9	0,7 1					(0,612)	0,667**	0,170**	
Social responsibility	4,2 1	0,9 1						(0,743)	0,302**	
Organizational Identification	3,3 5	1,0 5								(0,851)

NOTE: Cronbach alpha reliability coefficients are given in parentheses.

** $p < 0,01$

* $p < 0,05$

Multiple regression analysis was performed to investigate the effect of independent variables on dependent variables. When the findings obtained and shown in Table 4.2 are examined, the relationship between organizational identification and corporate reputation management information, products and services, leadership, social responsibility and difference dimensions were found to be statistically significant. According to this, knowledge, leadership, social responsibility and difference dimensions have positive and significant effects on organizational identification; however, it is seen that the dimension of products and services has a negative and significant effect on organizational identification ($p < 0,05$). According to the results, it is understood that these dimensions of corporate reputation management explained 45% of the variance related to organizational identification, in other words, 45% of organizational identification was shaped depending on the perception of corporate reputation.

Table 4.2. Regression Analysis between Organizational Identification and Corporate Reputation Management

Dependent Variable	R ²	Independent Variable	B	Std. Error	t	P	F
Organizational Identification	0,445	Information About the Institution	0,172	0,040	4,30	0,000	55,398
		Management Quality	0,019	0,082	0,23	0,818	
		Products and Services	-0,493	0,077	-6,41	0,000	
		Leadership	0,286	0,037	7,68	0,000	
		Diversity	0,446	0,088	5,05	0,000	
		Reliability	-0,124	0,091	-1,36	0,174	
		Organizational Identification	0,197	0,060	3,27	0,001	

RESULT

Corporate reputation, which emphasizes the abstract values of organizations such as reliability, credibility, accuracy and responsibility, is the whole of good and bad evaluations of internal and external customers, partners, suppliers and credit institutions about the organization. In this sense, working in an organization with a positive corporate reputation can affect the value judgments and attitudes of employees. At this point, the concept of organizational identification, which means that the individual perceives herself as a part of the organization, gains importance.

The aim of this study; The aim of this course is to examine the effect of corporate reputation perception on organizational identification. For this purpose, the theoretical framework of the study on the concepts of corporate reputation management and organizational identification has been established and its status on the sample has been analyzed.

In the scope of the research, Relationship Analysis was conducted between the employees in order to examine whether there is a statistically significant relationship between the corporate reputation perception and organizational identification levels. According to the correlation coefficients, there was a statistically significant and positive relationship between the participants' knowledge and organizational identification levels ($r = 0.258$; $p = 0.000$); a statistically significant and positive relationship between products and services and organizational identification levels ($r = 0.129$; $p = 0.000$); a statistically significant positive correlation between leadership and organizational identification levels ($r = 0.492$; $p = 0.000$); a statistically significant and positive relationship between differences and levels of organizational identification ($r = 0.442$; $p = 0.000$); a statistically significant and positive relationship between reliability and organizational identification levels ($r = 0.170$; $p = 0.000$); There was a statistically significant and positive relationship between social responsibility and organizational identification levels ($r = 0,302$; $p = 0,000$). As a result, it can be said that organizational reputation management increases and decreases (statistically significant) together with the information about the organization, products and services, leadership, diversity, reliability and social responsibility. In order to examine this relationship in more detail, the effect of employees' perception of corporate reputation on organizational identification was examined. According to the results of the regression analysis, knowledge, leadership, social responsibility and difference dimensions have positive and significant effects on organizational identification; however, it is seen that the dimension of products and services has a negative and significant effect on organizational identification ($p < 0,05$). According to the results obtained, it is understood that the dimensions of corporate reputation management explained 45% of the variance of organizational identification, in other words, 45% of organizational identification was shaped depending on the perception of corporate reputation. According to all these findings, H1: "*Perception of corporate reputation has an impact on organizational identification.*" hypothesis was accepted. This result supports the results of some studies in the literature (Kırpık and Akdemir, 2018; Doğanalp and Kaplan, 2018; Kaplan, 2018; Işık, 2016).

Within the scope of the research, it is assumed that the answers of the participants reflect the current situation and give sincere answers. The research has two important limitations. The first is that the surveys could be applied to 500 people working in these shopping centers due to time and cost. The second limitation is that it was made only to the employees who agreed to complete the questionnaire and who were in the relevant enterprise on the day and hours of the survey.

The results of the research can make significant contributions especially for service sector managers and academicians working in this field. In addition, it may be possible to compare the results by applying the research to larger and / or different populations and samples.

REFERENCES

- Acar, E. (2012). *İtibar Yönetimi*. (1. Basım) Karadeniz Kitap Ltd. Şti.: İstanbul.
- Akbulut, E. (2011). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Kurumsal İtibar Yönetimi Sürecinde Halkla İlişkiler Uygulamalarının Rolü*. (Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Alsop, R. (2002). Companies Reputations Depend On Service They Give To Customers. *The Wall Street Journal*, 14. ^[1]_{SEP}
- Altıntaş, E. (2005). *Kurumsal İtibar ve Anadolu Üniversitesi İ.B.F. Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ashforth, B.E., Harrison, S.H. & Corley, K.G. (2008). Identification in Organizations: An Examination of Four Fundamental Questions. *Journal of Management*, 34 (3), 325-374.
- Barnett, M. L., Jermier, J. M. & Lafferty, B. A. (2006). Corporate Reputation: The Definitional Landscape. *Corp Reputation Review*, 9(1), 26-38.
- Besler, S. & Sarıkaya, M. (2009), *Kurumsal İtibarı Yaratmada Kurumsal Paydaş Yönetimi ve Medya ile İlişkilerin Önemi*.
- Budd, J. F. (1994). How to Manage Corporate Reputations. *Public Relations Quarterly*, 39(4), 11-15.
- Çakınberk, A., Derin, N. & Demirel, E. T. (2011). Örgütsel Özdeşleşmenin Örgütsel Bağlılıkla Biçimlenmesi: Malatya ve Tunceli Özel Eğitim Kurumları Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 89-121.
- Çınar, E. (2018). *Örgütsel İtibarın Örgütsel Özdeşleşme Etkisinde Benlik Saygısı ve Sosyal Rol Kimliğinin Düzenleyici Rolü* (Doktora Tezi), Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çırakoğlu, H. (2010). *Örgütsel Özdeşleşme ve İş doyumunu İlişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çillioğlu, A. (2010). *İç ve Dış Paydaşların Değerlendirmelerine Göre Anadolu Üniversitesi'nin Kurumsal İtibarı*. (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Devine, I. & Halpern, P. (2001). Implicit Claims: The Role of Corporate Reputation in Value Creation, *Corporate Reputation Review*, 4(1), 42-49.
- Doğanalp, B. ve Kaplan, A. (2018). Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Örgütsel Özdeşleşme Üzerine Etkisi: Kurumsal İtibarın Aracı Rolü. *Mukaddime*, 9(2), 155-180.
- Fombrun, C. J. (1996). *Reputation: Relaying Value From The Corporate Image* (Çev. 1. Baskı). Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.
- Gezmen, A. (2014). *Kurumsal İtibar Yönetimi ve Kurumsal İtibar Algısının Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma: Türkiye Büyük Millet Meclisi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökdağlı, G. (2010). *Kurumsal İtibar Yönetimi Aracı Olarak Firmaların Web Sitelerinin Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gümüş, M. & Öksüz, B. (2009). Çalışanların Kurumsal İtibar Sürecine Katılımlarında İçsel İletişimin Rolü. *Journal of Yasar University*, 4(16), 2637-2660.
- Işık, M. (2016). *Kurumsal İtibar Algısının İş Tatminine Etkisinde Örgütsel Özdeşleşmenin Aracı Rolü* (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Kaplan, A. (2018). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Kurumsal İtibar Algulamalarının Örgütsel Özdeşleşme Üzerine Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karabey, C. & İşcan, Ö. F. (2005). Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 231-241.
- Ravishankar, M. N., & Pan, S. L. (2008). The influence of organizational identification on organizational knowledge management (KM). *Omega*, 36 (2), 221-234.

- Riketta, M. (2005). Organizational identification: A meta-analysis. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 358–384.
- Savaş, V. F. (2000). *İktisadın Tarihi*. (4.Baskı) Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Schultz, M., Hatch, M. J. & Larsen, M. H. (2000). *The Expressive Organization: Linking Identity, Reputation, and the Corporate Brand* (1.Baskı). New York: Oxford University Press.
- Shamir, B. & Kark, R. (2004). A Single-Item Graphic Scale For The Measurement of Organizational Identification, *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 77, 115- 123.
- Şimşek, N., Fidan M. (2005). *Kurum Kültürü ve Liderlik*. (1. Baskı) Tablet Kitabevi: Konya.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>
- Turunç, Ö. (2011). Örgütsel Adaletin Çalışanların Örgütsel Özdeşleşme ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Örgütsel Özdeşleşmenin Aracılık Rolü. 13(1), 143-166.
- University of Oxford. (2006). *Oxford Advanced Learner's Dictionary: International Student's Edition* (7. ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Usta, M. (2006). *Örgüt Kültüründe Halkla İlişkiler ve İtibar Yönetimi Ege Akdeniz Bölgelerindeki Turizm İşletmeleri Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yirmibeş, S. (2010). *Kurumsal İtibar Yönetimi ve Kamuya Bağlı Bir Kurumda Kurumsal İtibarın Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yurt, İ. (2012). *Kurumsal İtibar Yönetimi Algısının Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisi: Düzce Üniversitesi Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Zyman, S. & Brott, A. (2004). *Bildiğimiz Reklamcılığın Sonu*, MediaCat.

**SPATIAL DECOMPOSITION OF LOCAL SERVICES IN TURKEY:
CASE OF MALATYA CITY**

Yakup BULUT

Prof. Mustafa Kemal University, Department of Political Science and Public Administration

Zehra KURT

Res. Asist., Mustafa Kemal University, Department of Political Science and Public Administration

ABSTRACT

The city which arose as a result of people's becoming sedentary is a system containing social phenomenon, beyond its physical structure. Cities which are the location and symbol of social changes are the places where people from all classes of the society live together. In terms of their features, local services which are important for the maintenance of local people's daily lives should be served in a way that everyone can benefit from them. However, in urban spaces where different classes of people whose income levels and socio-economic structures are different take place, in the presence of changing demands for services can prevent this situation. A lot of researches show that people who have similar characteristics live together in urban spaces. This situation results in variability in receiving services from living areas by people of different socio-economic characteristics. In this study, in Malatya case, the effect of the phenomenon of spatial differentiation which is defined as "the upside and downside of the ring road" on local services and in what way this situation is reflected on the urban space is described. The conceptual, theoretical and historical framework of the research was formed accordingly. Then, the data obtained from face to face interviews with local people, neighborhood headmen and municipal staff who are the determiners of local services living in Turgut Özal, Kernek and Melekbaba neighborhoods selected in Malatya, were analyzed.

Keywords: City, Urban Space, Spatial Differentiation, Local Service, Malatya.

INTRODUCTION

The urban spaces where local administrations provide local common services are the places where production, consumption and distribution relations develop and the class structure of the society is reflected in the urban space. First of all, the divergence in terms of income distribution is reflected in the urban space and results in the social layers living in different parts of the city. This difference in social space is reflected in the urban service provision in the same way and service offerings may vary according to the economic level of the city in terms of content.

Different income groups existing in the urban space may demand services that vary and differ depending on the socio-economic structure. Local governments are expected to provide services in equal attitudes and behaviors to all citizens regardless of the socio-economic situation of the citizen they serve, and to provide services in a balanced manner to all parts of the city. However, it cannot be said that local governments have the same attitude towards different service demands. Moreover, the fact that the people of the city are located in a different way may prevent the services provided to be equal and balanced. Therefore, the main problem is how to produce services that take into account the satisfaction of the social class rather than providing services of the same quality in all areas of urban space and that are appropriate to the physical and social conditions of the settlements. It is necessary to show whether this approach exists in the distribution of local services in urban space.

From this perspective, the study reveals the status of local services in the urban space in the neighborhoods determined on the Malatya scale. Within the scope of the research, firstly, the phenomenon of spatial segregation is explained and then the effect of spatial segregation on local services is revealed. Then, the effect of spatial differentiation on local services in the neighborhoods determined in Malatya scale is revealed. In this context, the purpose, scope and limitations of the research, the method of the research and the way the data were collected were explained. In this section, the differentiation of local services on the basis of neighborhoods is explained with the information and

findings obtained after the social and economic characteristics of the neighborhoods where the study is conducted. The study was concluded with a general evaluation of the research.

RELATIONSHIP BETWEEN SPATIAL SEPARATION AND LOCAL SERVICES

The city is a settlement unit that emerged as a result of people living together. As the cities started to form, the common needs of the people living in the urban space emerged. The resulting local needs determined the extent of urban services and the way people were located in the urban space. The urban space, which allows people to live together and collectively, has many differences. This difference between people's income levels, their social status, their living spaces and the services they receive, manifests itself in the types of services.

It is possible to see that people are positioned in different ways in urban space. These differences are usually due to factors such as age, gender, income and historical position. Some types of differentiation occur consciously, some are defined economically and some are realized as a result of individual preferences (Schelling, 2004: 488). Spatial segregation, defined as economic, is similar to those in urban space due to various disadvantages such as being unemployed, being subject to social exclusion, lack of access to social resources, being female householder, low education level, and inadequate public service. they share the same living space (Bıçk1, 2011: 363)

Spatial segregation is shaped by the dialectical relationship between society and space. The phenomenon of differentiation within the framework of the basic processes that ensure the dynamics of urban spaces is considered as “separation.” As a result of the tendency to gather ecological units having the same function in the same space, separated areas emerge (Erder, 2006: 36). According to Max Weber (2003: 49), spatial differentiation occurs as a result of individuals' desire to settle in various parts of the city in the determination of factors such as work environment, income, social status, customs, habits, pleasure, choice and prejudice. The belief that they live closely because they resemble each other or because they resemble each other may not be valid for the poor of the city. Because the location of the urban poor is usually a result of necessity rather than a preference.

While a large part of the urban space has settlements where lower income groups live at minimum level, there are sterile living spaces where middle and upper income groups maintain their lives. Individuals who have the same social status in both urban spaces live together. Lower income groups who had previously come with migration and lived in cheap housing areas in the periphery of the city, working in low-wage jobs, gradually went out of the system with the transformation of the system and a low-income middle section emerged in the depressed areas of the city without a regular job (Akkoyun, 2004: 1).

The relations between the social segments in the urban space have a class character. This is one of the dimensions that Engels emphasized most in his study based on his observations in Manchester. The neighborhoods of the city are separated from each other on a class basis.

Thus, Engels (1994: 100) describes the reflection of the differentiation between the social classes in urban space in Manchester.

“The city is so oddly established that even if one restricts himself to work and leisure trips, even if he lives in this city for years and goes out every day, he may not even face the poor neighborhoods and even the workers. Members of the money aristocracy can go to their workplaces by passing the short path in the middle of all those poor neighborhoods, without seeing that they are in the midst of the depressing misery hidden right and left ”.

One of the most important issues that come to mind when talking about cities and urban spaces is local services. Local services are “local joint” services such as cleaning, fire brigade, urban transportation, water and sewerage which have an important place in maintaining the daily life of the local people (Tekeli, 2009: 5). These services are shaped according to the laws and social values and expectations of the local people. The people of the city want to clean the streets and streets, collect garbage, provide

drinking and utility water, repair the roads and live in a healthy and safe environment. Within the framework of the globalization process and new socio-economic approaches, the services and delivery methods demanded from the private sector to the public sector (Kurt, 2011: 265). Therefore, the spatial segregation that results from the coexistence of similar people in the urban space also affects the positioning of local human needs.

ANALYSIS OF SPACE DISPOSAL OF LOCAL SERVICES IN MALATYA IN THE CASE OF TURGUT ÖZAL, KERNEK AND MELEKBABA NEIGHBORHOOD

Scope, Aim, Limitations and Methodology of the Research Area

The study includes Melekbaba, Kernek and Turgut Özal Neighborhoods in Malatya. In the case of Malatya, the selection of these neighborhoods is important in terms of revealing the spatial segregation over the city and the separation of local services in the urban place.

This study aims to reveal the spatial segregation by examining the distribution of services provided to local people located in the urban space, which is the determinant of local common service provision. The research provides the services of the local population of Malatya Municipality in different locations and the results of these services in terms of different segments and the status of differentiation versus service provision. Because urban space contains different income groups and groups with different socio-economic structure. In this respect, local services can be divided into prestige spaces and other spaces depending on the socio-economic structure. Therefore, this study is important in terms of demonstrating the existence of these differences in the urban space at the local service level.

The research covers the districts of Kernek, Melekbaba and Turgut Özal in Malatya. Considering the social and economic structure characteristics of the neighborhoods selected as exemplary areas in Malatya, it is seen that the concepts below and above the ring road are applied to everyone from neighborhood residents to deputies. This definition is due to its relative geographical characteristics but also qualitatively, usually due to the differences in income levels and social structures. Accordingly, Kernek and Turgut Özal Neighborhoods remain on the ring road while Melekbaba is on the ring road. In addition, since the neighborhoods on the ring road cover a large area as the surface area, there is a service differentiation within the neighborhood, and this includes sample areas selected as Kanalboyu in Kernek District and Fahri Kayhan Boulevard in Turgut Özal Neighborhood.

During the interviews conducted in the neighborhoods of the research, some people stated that they had problems of trust, or they did not have any idea about the issue. When the researcher demonstrated the nature of his research, this was misunderstood by many, and people refrained from giving clear information by thinking that the researcher was a member of any political party. In addition, during the interviews conducted in the institutions that provide service, some officials stated that they were concerned that information sharing would be used against the institutions and their managers. Another factor limiting the research was that it prevented the obtaining of healthy data partially because the information obtained from the headmen, residents and service providers of these neighborhoods did not match at some points. The last limitation of the study was the lack of resources to be informed about the city, such as city annuals, and the fact that the existing ones could only be obtained in printed form, and the lack of access to these data in the electronic environment prevented the ease of data usage. On the basis of neighborhoods, it is noteworthy that there are very few written sources and the lack of mukhtar information. Therefore, observation of the research area, interviews with residents and village headmen and field readings constitute the primary data source.

In this study, interview and observation method was used to reveal the existence of differentiation in local services in urban space. Interviews and observations were made in the related neighborhoods in Malatya. As a result of the theoretical research conducted before landing in the research area, the questions given in Annex 1 were directed to the municipal authorities providing the service provision, the headmen of the related neighborhoods and the residents of the neighborhood. Within the scope of the research, a total of 20 neighborhood residents, 10 municipal staff and 3 headmen were interviewed and data were collected. The information provided through the interviews was analyzed qualitatively

with the written sources collected. Interviews with local residents and muhtars were documented by sound recordings and spatial differentiation of local services was tried to be revealed.

Turgut Özal Neighborhood, which is located in these neighborhoods, mainly represents the habitats of high-welfare and advantageous groups. Fahri Kayhan Boulevard was chosen as the sample area in Turgut Özal Neighborhood. This section of the neighborhood has been handled due to the new structures and high socio-economic status of the people in the region. Considering the level of education, it is known that the inhabitants of Fahri Kayhan are mostly people with high levels of education and who have managed to improve themselves socio-culturally. As a matter of fact, this social profile is clearly seen in the interviews and observation of the area. One of the interviewees described this area as follows: *“Fahri Kayhan is a place where people with high purchasing power live. I can even say the house rents to show the socio-economic level here. We're people who pay at least rent. Dues, except for the janitor 750 TRY that we pay in other houses (for example, Istanbul houses) 1000-1100 TRY. With this money you can rent a house in three corners of Malatya. People have a high level of prosperity in every respect, and the reason they choose this neighborhood is because people are concentrated on the standard of living like themselves.”*

(N.A., 31, Housewife)

One of the areas chosen as the exemplary area is the Kernek District, which means Kanalboyu. It was known to be a place where the wealthy people lived in the 1980s, while in the 2000s, the wealthy people settled in the security sites outside the city and were included in the middle class living space.

Kanalboyu, which is generally an area where the civil servants live, is one of the places preferred by a middle-income civil servant because of its lively living space thanks to its businesses and its proximity to the city center. Although the income levels of people living in Kanalboyu are not very high, they generally have high social facilities and education levels. One of the subjects explained the reasons for living in Kanalboyu as follows:

“Kanalboyu is more than enough when we look at the conditions of Malatya in social and cultural terms. After Fahri Kayhan, I think this is the most beautiful neighborhood in Malatya. Almost all my friends here are officers. It is very advantageous for us to have mobility here until late. The lack of transportation problems and the presence of places where we will spend time with our friends are the biggest factors that make this place attractive. In short, I am happy to live here.”
(Ş.E., 41, Teacher)

With this and similar factors, Kanalboyu is the center of attraction of the city.

Melekbaba Neighborhood, which is under the ring road in Malatya, is known to be a neighborhood with low education level, low income group and more primary relations. People living in Melekbaba neighborhood are generally primary and secondary school graduates or have never been to school and have low education levels. The headman of the Melekbaba neighborhood, Ali Demir: In Melekbaba Neighborhood, one or two people gain universities each year,”he states how happy this situation even people.

Local Services and Spatial Differentiation of Turgut Özal, Kernek and Melekbaba Neighborhoods

In Fahri Kayhan region, it is stated that the services are privileged by the institutions and organizations active in the provision of services as well as the people of the city. The services provided to Fahri Kayhan are mostly realized in line with the demands and requests of the people of the region. The wealthy segment shapes the distribution of urban services in line with their demands and expectations and affects the direction of these services.

“Malatya has managed to add something to it every year and it has become a very popular city in recent years. Here the role of the municipality is huge, all staff work day and night without saying. Service is provided to all neighborhoods. However, as you can see from a physical perspective, in the neighborhoods you mentioned (in Kernek, Melekbaba and Turgut Özal neighborhoods) Turgut Özal has

the highest share of local services. The reason for this is the demand for services from those regions. Of course, the main services are offered to each neighborhood in a balanced way, but a transportation service or landscaping is more developed here. The reason is again the people of that region. After the new structures (which I mean the formation of Fahri Kayhan area), access to these places is more frequent.

(M.T., 29, Municipal Staff)

In Fahri Kayhan, transportation services are privilegedly distributed to this prestigious place of the city. MOTAS, which provides transportation services in Malatya, has the only direct means of transportation directly to Fahri Kayhan (Turgut Özal Neighborhood) and provides transportation service every 10 minutes. In addition, there are 7 more vehicles (Konak, Organized, Driver's School, Air Lodging, Karakavak, Çilesiz, Istasyon) and the transportation varies every 4 minutes (MOTAS Movement Officer, 2013). It is also stated that there were 4 new bus stops in the region after Fahri Kayhan structuring. The description of the local services utilized by the neighborhood is expressed by the neighborhood headman, Cebrail Yılmaz:

“Fahri Kayhan, which has new and smooth asphalt roads and green areas in terms of landscaping, has been physically the most attractive place of Malatya. Fahri Kayhan also benefits from garbage collection services such as health and education. Garbage containers located away from home are regularly inspected daily and garbage is collected and cleaning problems of people living in the area are eliminated. We certainly have shortcomings, we are young and we hope that we will have a long time ahead of us, but we are still in a very good position compared to many neighborhoods.”

(C.Y., 32, Headman)

Kanalboyu is a neighborhood where cafes and entertainment centers are concentrated. In Malatya, it is generally preferred by university students and young people from Malatya for fun or conversation. Kanalboyu is also a popular destination for private sector organizations as it is both easy to reach to the center and a place where they can find everything when they want to have fun.

In terms of landscaping, the roads of Kanalboyu are made of stone paving. Asphalt pavements and parquet roads are renewed every two years and maintenance and repair is performed in certain months of each year (Malatya Municipality, 2014).

Residents of Melekbaba Neighborhood are either partially or completely deprived of the services provided by the municipality such as zoning, transportation, environmental features and sports fields. In the neighborhood where people with low welfare levels live, urban services remained low.

In Melekbaba neighborhood, there is insufficient service provision in terms of pavement, road works, lighting and landscaping. Almost one of the street lamps was broken or no lamp was found. Although it has been built in some areas of the neighborhood, there is still a high rate of sewage problems. Culture, health, education, social facilities inadequate in terms of people in these neighborhoods are very complaining about the negative situation. One of the inhabitants expresses this structure, which exists in Melekbaba, as follows:

“We don't exist in our neighborhood! Health center, school, no reconstruction. We see the face of politicians from election to election, no one even nails a nail, and mayors and politicians.”

(A.Y., 47, Grocery)

As it can be understood from here, people in Melekbaba Neighborhood exhibit a differentiated structure in the place due to their poverty. As they are differentiated in space, they benefit from urban services and remain in the background and this situation creates poverty again. So in this vicious circle, the cause and effect are intertwined.

RESULTS

Human and society are becoming and transforming in a certain place. Therefore, human beings and society are connected to any place and connected to a place. Social, political, economic and cultural effects of the existing space, not only as a physical space, it is necessary to address the sociality of the approach. Socially formed space has a lively density ranging from architecture to urban policies, from cultural production to beliefs. People's desire to gain existence in a certain place formed the cities these days. With the emergence of cities, the local common needs and expectations of the people who started to live in the urban space began to become apparent in parallel with the position of the social structure in the space.

It is possible to see individuals from different income groups or from different language, religion, ethnicity, sect, cultural and gender identities in urban space. In this place, there are social class both in economic and socio-cultural terms.

It is possible to say that the social, economic and cultural problems of the local people or their problem-free lives constitute the social class in which they live. These relations also help to determine the place of society in economic space. The characteristics of the place held in the economic space can determine the general quality of the relations in socio-cultural and physical spaces. Benefiting from local resources, services and goods have similar characteristics with the local people 's different location. In the local / urban daily life, the relations between the social class and the relationship of different class with the city follow the same direction. The poor and wealthy people exhibiting an economically differentiated structure vary in the space from the location of the living spaces to the services they receive.

Economically differentiated structure is reflected in the city and socio-cultural differentiation manifests itself spatially. Groups that are similar and close to each other find accommodation in similar places and this shows the position of the services provided locally. Economically, the poor cannot benefit from the services such as education, health and transportation, which can meet their basic needs and enable them to reproduce their labor and this situation creates poverty again. This layer, which demands only the necessities to sustain its daily life, always pushes its demands such as landscaping and infrastructure services seen as luxury consumption to the background. On the other hand, the wealthy, socio-cultural sense of self-development has managed to have these basic needs more than the poor, as well as the need for entertainment, sports activities, etc. other services, such as.

In conclusion, the main purpose of this study, spatial differentiation and the question of how local services differentiate the space, brings us to the point:

- If we look at the utilization of neighborhoods in transportation services, we see that Melakbaba Neighborhood is the most lagging behind. In line with the information provided by MOTAŞ Movement Officer, which provides transportation in Malatya, Melekbaba provides transportation in 15 minutes intervals during the day, while Turgut Özal Neighborhood is provided in 4 minutes intervals. In addition, it is seen that the vehicles to Melekbaba are older than the buses that provide transportation to other neighborhoods.
- According to Melekbaba, which has parquet and stone pavements in terms of landscaping and infrastructure services, Kernek and Turgut Özal Neighborhoods, where pit roads, infrastructure and landscaping, where cleaning and sweeping of the municipality cleaning company personnel are carried out at all hours of the day and regular daily irrigation, again in the foreground.

All these services are provided for the purpose of individual development and development of neighborhoods. However, as it can be seen, it produces different results in different parts of the city, while creating areas where some regions can meet all their needs, in some places it provides less development than these regions. Therefore, the neighborhoods of Malatya scale differ in terms of population characteristics and have a population of approximately 3000 more than Fahri Kayhan and Kanalboyu selected in Melekbaba District, Turgut Özal District and Kernek District. In addition, the Melekbaba Neighborhood receives immigration and the number of residents is increasing. According to the proposition that urban services should be distributed in proportion to the population, Melekbaba Neighborhood should have the highest share of local quality service provision and Turgut Özal

Neighborhood should take the least share among these neighborhoods. However, as mentioned above qualitatively, Melekbaba has been the last district to benefit from urban services. The observations and investigations show that the distribution of urban services to the space is determined by social stratification and the demand and expectation of local people in this direction. Whether local services based on demand or local quality services, it differentiates the space and creates more or less social expectations. An effective factor in this is both the change in the socio-economic structures of the social segments and the transformation of municipal facilities into services.

REFERENCES

- Akkoyun, Nazım (2004). Kentsel Yoksulluk ve Süleymaniye Örneği.** İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Lisans Bitirme Tezi.
- Bıçkı, Doğan (2011). Küreselleşme Sürecinde Kentler: Mekânsal Yarımla, Yoksulluk ve Türkiye, (Der: Mehmet Zencirkıran). **Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Bursa: Dora Basım, ss. 361-379.
- Engels, Friedrich (1994). **İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu**, (Çev: O. Emre). İstanbul: Sosyalist Yayınlar.
- Erder, Sema (2006). **Refah Toplumunda Getto**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kurt, Nihat (2011). Kent Hizmetlerinin Geleceğinde Kentsel Sorumluluklar ve Kent Kültürünün Geliştirilmesi Stratejileri, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 9, ss. 263-278.
- Malatya Belediyesi Stratejik Planı 2010-2014, http://www.malatya.bel.tr/yayin/2010_2014_stratejik_plan/index.html, Erişim Tarihi: (12.06.2014).
- Schelling, Thomas C. (2004). Models of Segregation. The American Economic Review, 59(2). pp. 488-493.**
- Tekeli, İlhan (2009). **Cumhuriyetin Belediyecilik Öyküsü 1923- 1990**, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Weber, Max (2003). **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, (Çev: M. Ceylan). İstanbul: Yarı Yayınları.

LIST OF RESOURCE

Name	Age	Occupation
N.A.	31	Housewife
M. T.	29	Municipal Staff
A.D.	54	Headman
C. Y.	32	Headman
S.E.	41	Teachers

Annex-1: Example of Questions Asked to Subjects in Interviews

Asked Questions to Residents

- 1- What are the health services for your neighborhood? Are you able to benefit from these services when needed? For example, where do you get health care in case of any illness? Why is that?
- 2- Are basic and pre-school education services meeting your needs?
- 3- What are the environmental regulations in your neighborhood?
- 4- Are your garbage collected regularly?
- 5- How often can you reach your neighborhood with public transportation? Is that enough for you?

Questions Asked to the Mukhtars of the Neighborhood

- 1- What is the population of your neighborhood? Is there a family health center or any health facility in your neighborhood?
- 2- Are the infrastructure arrangements sufficiently done?
- 3- Does the neighborhood collect garbage regularly?
- 4- Are there any cultural activities available to the residents?
- 5- What is the frequency of public transportation of the municipality or private companies to your neighborhood as transportation service? (How many min or hour intervals) Can this period meet the needs of residents?

Questions Asked to Municipal Authorities

- 1- What are the population characteristics of Turgut Özal, Kernek and Melekbaba neighborhoods?
- 2- What are your criteria for local service delivery for these neighborhoods? How does the demand for services provided by the residents affect this situation?
- 3- Are there any differences in services offered to Turgut Özal, Kernek and Melekbaba neighborhoods? If so, why?
- 4- What are the services provided to the neighborhoods in terms of transportation, landscaping and infrastructure? Do you think these services are sufficient?

**“STRONG CURRENCY” VS “WEAK CURRENCY” IN FINANCIAL GLOBALIZATION
CONTEXT: DOES INTEREST RATE MATTER AS AN INDICATOR IN
CATEGORIZATION?**

Semliko Fulbert DOSSOU

Institute of Social Sciences, Faculty of Economic and Management Sciences, Department of Business Administration,
Ankara, Turkey

Abstract

Background and Aim: With the evolution of financial globalization, another categorization of currencies is gradually emerging: "hard currencies" also called "strong currencies" and "weak currencies". In this paper 4 selected developed countries with "hard currencies" namely U.S. dollar-(USD), European euro-(EUR), British pound-(GBP) and Japanese yen-(JPY) on the one hand and 4 selected emerging countries with relatively "weak currencies" namely the Turkish Lira-(TL), Brazilian Real-(BRL), Indian Rupee-(INR) and South African Rand-(ZAR) on the other hand are chosen for analysis. The objective of this study is to analyze the importance of interest rate as an indicator in this categorization.

Methods: The content analysis technique and exploratory research are adopted.

Results & Conclusion: The global trend shows that hard currencies generally have low-interest rates that vary within a narrow range, while weak currencies have high-interest rates that vary over a wider range (for the 10 years period after the global financial crisis namely from 2009 to 2018). So it is clear that the level and trend of long-run interest rate is an important indicator of distinction in term of a currencies' category. However, this indicator alone cannot be enough to confirm the category of a currency. In fact, the "interest rate" element represents one among many other factors. In addition, there are mechanisms by which a country's currency can move from "hard currency" category to "weak money" category or vice versa. The proof is that some emerging countries such as Brazil, Turkey, India, and South Africa are currently in this race (to move from weak to hard currency).

Keywords: Hard currency, Weak currency, Interest rate, Financial Globalization

**«MONNAIE FORTE» VS «MONNAIE FAIBLE» DANS UN CONTEXTE DE
GLOBALISATION FINANCIERE: LE TAUX D'INTERET EST-IL IMPORTANT EN TANT
QU'INDICATEUR DANS LA CATEGORISATION?**

Résumé

Contexte et Objectif: Avec l'évolution de la globalisation financière, une autre catégorisation des monnaies se fait jour: «monnaies fortes», également appelées «devises fortes» et «monnaies faibles». Dans ce papier, 4 pays développés sélectionnés avec des "monnaies fortes", à savoir le dollar américain (USD), l'euro européen (EUR), la livre sterling (GBP) et le yen japonais (JPY), d'une part, et 4 pays émergents aux monnaies relativement "faibles" "à savoir la livre turque (TL), le real brésilien (BRL), la roupie indienne (INR) et le rand sud-africain (ZAR) sont en revanche choisis pour l'analyse. L'objectif de cette étude est d'analyser l'importance du taux d'intérêt en tant qu'indicateur dans cette catégorisation.

Méthodes: La technique d'analyse de contenu et la recherche exploratoire sont adoptées.

Résultats & Conclusion: La tendance globale montre que les monnaies fortes ont des taux d'intérêts bas qui varient généralement dans une fourchette d'intervalle étroite, tandis que les monnaies faibles ont des taux d'intérêts élevés qui varient dans une fourchette d'intervalle large (pour la période de 10 ans qui a suivi la crise financière mondiale, c'est-à-dire de 2009 à 2018). Il est donc clair que le niveau et l'évolution des taux d'intérêt à long terme constituent un indicateur de distinction important en termes de catégorisation de monnaies. Cependant, cet indicateur ne peut à lui seul suffire pour confirmer la catégorie d'une monnaie. En fait, l'élément «taux d'intérêt» représente un parmi de nombreux autres facteurs ou indicateurs. En outre, il existe des mécanismes permettant à la monnaie d'un pays de passer

de la catégorie "monnaie forte" à la catégorie "monnaie faible" ou inversement. La preuve en est que certains pays émergents tels que le Brésil, la Turquie, l'Inde et l'Afrique du Sud sont actuellement dans cette course (passer d'une monnaie faible à une monnaie forte).

Mots-clés: Devise forte, Devise faible, Taux d'intérêt, Mondialisation financière

FINANSAL KÜRESELLEŞME KAPSAMINDA “GÜÇLÜ PARA” VS “ZAYIF PARA” AYRIMINDA BİR GÖSTERGE OLARAK FAİZ ORANI ÖNEMLİ MİDİR?

ÖZET

Arka plan ve amaç: Finansal küreselleşmenin artması ile, dövizlerin başka bir sınıflandırılması (ayrımı) da yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır: “güçlü dövizler” veya “güçlü para birimleri” ve “zayıf dövizler”. Bu çalışmada analiz için bir yandan 4 seçilmiş gelişmiş ülkeye ait, “ABD Doları (USD), Avrupa Avrosu (EUR) İngiliz Sterlini (GBP) ve Japon Yeni (JPY) olan “güçlü dövizler”; öte yandan 4 seçilmiş gelişmekte olan ülkeye ait Türk Lirası (TL), Brezilya Reali (BRL), Hindistan Rupisi (INR) ve Güney Afrika Randı (ZAR) göreceli olan “zayıf dövizler” seçilmiştir (ele alınmıştır). Bu araştırmanın amacı, bu ayırmada bir gösterge olarak faiz oranının önemini analiz etmektir.

Yöntemler: İçerik analizi tekniği ile keşif araştırması benimsenmiştir.

Bulgular & Sonuçlar: Genel eğilim, (küresel finansal krizden sonraki 10 yıl boyunca yani 2009'dan 2018'e kadar), “güçlü dövizlerin” genel olarak dar bir aralıkta değişen düşük faiz oranlarına sahip olduğunu, “zayıf dövizlerin” ise daha geniş bir aralıkta değişen yüksek faiz oranlarına sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, uzun vadeli faiz oranının düzeyi ve trendi, bir döviz kategorisinde (sınıflandırılmasında) önemli bir ayırım göstergesi olduğu söylenebilir. Ancak, sadece bu tek gösterge olarak bir dövizin kategorisini doğrulamak için yeterli olamaz. Aslında, “faiz oranı” unsuru başka birçok faktör veya göstergelerden birisidir. Buna ek olarak, bir ülkenin dövizinin “güçlü para” kategorisinden “zayıf para” kategorisine veya tam tersine hareket edebileceği mekanizmalar (olaylar) da vardır. Kanıt olarak, bu bağlamda Brezilya, Türkiye, Hindistan ve Güney Afrika gibi bazı gelişmekte olan ülkeler şu anda bu konuda yoğunlaşmaktadır (yani zayıftan güçlü döviz kategorisine geçmek için).

Anahtar Kelimeler: Güçlü Para, Zayıf Para, Faiz Oranı, Finansal Küreselleşme

INTRODUCTION

The global turbulence on the financial markets is gradually giving rise to a new perception or vision of currencies classification against each other. With the evolution of financial globalization, another categorization of currencies leads us (for the moment) to two groups: "hard currencies", also called "strong currencies" and "weak currencies". The last category is called "weak currencies" relatively to the first category.

With the evolution of concepts in the time, other categories of money can appear, so that one have for example, "hard currencies", "medium currencies" and "weak currencies". At this time, currencies currently considered relatively "weak" would, in turn, be perceived as relatively "strong" currencies against other categories of currencies still weaker. Indeed, it's possible that more than 3 categories of currencies emerge in the times to come. However, in this study, we focus on the two existing categories. The “*international strength of the US Dollar reflects the world's highest GDP of US \$ 18.57 trillion in 2016. China and India rank second and seventh in GDP global with \$ 11.19 billion and \$ 2.26 trillion, but not yet the "Chinese Yuan" nor the "Indian Rupee" is considered as strong currency*”¹. That shows that for a currency to be called a "hard currency", the level of GDP alone is not enough. Many complex (sometimes correlated) factors need to be taken into account, including how central bank policies in different countries operate to manage the stability of the money supply and interest rates. But in this article, we will focus only on the importance of the interest rate (paying attention to its interaction with the exchange rate).

¹ <https://www.investopedia.com/terms/h/hardcurrency.asp>

The main objective of our article is twofold: (1) to highlight the characteristics of a "strong" vs. "weak" currency and (2) to try to explain how a currency can move from the "strong currency" category to the "weak money" category or vice versa.

The suitable of this paper is organized as follows: section 1 gives an explanation about "hard currency", "weak currency" and their characteristics. Then in the second section, we give an overview of interest rates trends for a sample of 8 selected countries (4 countries with strong currencies and 4 countries with weak currencies). In Section 3, using a graph showing the interactions between the interest rate (as explanatory variable) and the exchange rate (as explained variable), we try to explain how the currencies of some countries could move from "hard currency" category to "weak currency" category and vice versa (all other factors being equal). Finally, a conclusion including some suggestions is presented in the last section.

1. THE CONCEPT OF "STRONG CURRENCY" AND "WEAK CURRENCY"

1.1. Strong Currencies and Their Characteristics

1.1.1. What is "Strong or Hard Currency"?

There is no clear definition of what exactly is a hard currency. Goldfajn and Rigobon (2000), in their paper, proposed four different series of hard currency based on different sets of data:

- At first glance, the "hardness" of a currency could be defined as *"the willingness of international agents to hold the currency, as measured by its actual use in cross border financial positions. This is indeed a natural definition of hard currency, but definitely a very restrictive one, since few currencies would classify as such. They think of this definition as the "strong form of hard currency"*.
- A second definition uses the same principle, i.e., *"the willingness of international agents to hold the currency but tries to incorporate more hard currencies into the sample using a more continuous definition of hardness. The problem, obviously, is how to implement this definition empirically. They denote this definition as the "weak form of hard currency"*.
- A third definition of hard currency is *"the willingness to use domestic currency in long term contracts. Its main problem is that by construction it is highly correlated with the degree of financial development of the country. In what follows, they refer to this definition as the "financial form of hard currency"*.
- Finally, the last definition of hard currency defines *"the hardness of the country in proportion to the perceived risk of the currency as embedded in the relative ratings of domestic and foreign currency sovereign debt"*. Goldfajn and Rigobon (2000), denominated this variable the *"Credit Rating definition of Hard Currency"*.

According to another definition, "hard currency" is an expression used in the field of economics. It is *"a currency that is constant, stable and easily convertible to other national parallels against other national currencies. In many countries, hard currency is accepted as "reserve currency"*². "Reserve money" is foreign currency that governments use for international payments due to their reliability and stability characteristics.

A "hard Currency", also termed "strong currency", is usually *"the currency of a strong geopolitical nation"*³. *"This currency is widely accepted around the world as a form of payment for goods and services"*⁴. It usually comes from a country that has a strong economic, financial and political situation. A hard currency is expected to remain relatively stable through a period of time, and to be highly liquid in Forex Markets. The political stability, fiscal outlook, and policy of the country's Central Bank play an important in determining how well a particular currency performs and pegs against other currencies. As an example of hard currencies, we can mention the U.S. dollar (USD), the European euro (EUR), the British pound (GBP) and the Japanese yen (JPY).

² <https://nedir.ileilgili.org/g%C3%BC%C3%A7%C3%BC+para>

³ <https://www.quora.com/What-is-hard-currency-and-soft-currency>

⁴ <https://www.investopedia.com/terms/h/hardcurrency.asp>

1.1.2. Characteristics (Advantages and Disadvantages) of a Hard Currency

❖ Advantages of a Hard Currency

A strong currency has a number of advantages for its holder.

- All of these currencies garner the confidence of international investors and businesses because they are not prone to dramatic depreciation or appreciation. A depreciation in a nation's currency is the result of either an increase in the money supply or a loss of confidence in its future ability as a store of constant value, because of either economic, financial or governmental concerns.
- One of the important advantages of hard currency is its high liquidity ability in international financial markets.
Traveling abroad (for example for tourism) is reassuring and is cheaper for holders of a strong currency. For example, Americans holding US dollars are able to see these dollars go further abroad, which gives them greater purchasing power and strong liquidity abroad.
The most tradable currencies in the world are the U.S. dollar (USD), European euro (EUR), Japanese yen (JPY), British pound (GBP), Swiss franc (CHF), Canadian dollar (CAD), Australian/New Zealand dollar (AUD/NZD) and South African Rand (ZAR). The U.S. dollar enjoys status as the world's foreign reserve currency, the reason it is used in 70% of international trade transactions⁵.
- Interest rates for hard currencies are generally low and their values vary within a narrow range; (for more detailed explanations see graphs 1a, 1b, 1c, and 1d with related comments in section 2).
One of the low-interest rates' explanatory reasons is the degree of certainty about the future and the level of low risk perceived by investors (Aksoy., 2018).
The decrease in the cost of credit (low-interest rates and low inflation rates) also enable highly indebted states to pay back at lower costs.
- Imports are cheaper for hard currency economies. For example, goods produced abroad and imported into the United States will be cheaper if the value of the manufacturer's currency falls against the dollar.
- Another important benefit of a strong currency is the strengthening of its status as a reserve currency in several countries of the world (abroad). While some countries, including Russia, Iran, and China, have questioned the status of the US dollar as a de facto global reserve currency, a strong dollar helps keep demand at a high level.
- A strong currency makes it possible to reach a virtuous circle (composed of economically and financially stable and strong countries); this is the case of the USA, Japan, Canada, some countries of the European Union, etc...

❖ Disadvantages of a Hard Currency

- A strong currency can slow down the exports of a hard currency country by losing market share in the low-money countries. Just as foreign imports become cheaper in a hard currency country, locally produced goods become relatively more expensive abroad. For example, while American-made goods tend to be more expensive than buying from other countries, American exports tend to fall and the dollar is weaker. Thus, as a dollar rises, American exporters face greater difficulties to sell American-made products abroad.
- National companies based in hard currency countries that are doing a lot of business abroad could suffer because the income they derive from sales abroad will fall in value in their balance sheets. Investors in these companies are also likely to see a negative impact.
- Tourism and the prices of goods and services in countries with strong currencies seem more expensive for visitors from abroad.

1.2. Weak Currencies and Their Characteristics

1.2.1. What is a ‘Weak Currency’

A weak currency is “one whose worth has decreased in value in comparison to other currencies”⁶. It is commonly found in nations with poor economic fundamentals, which may include a high rate of inflation, chronic current account and budget deficits, and sluggish economic growth. Currency is like a commodity. The value of a weak currency often shows strong (high) fluctuations in a long time period.

⁵ <https://www.investopedia.com/terms/h/hardcurrency.asp>

⁶ <https://www.investopedia.com/terms/s/weak-currency.asp>

For example, when an investor needs 100 "currency units" to buy a gold coin one day and 110 "currency units" to buy the same coin the next day, the currency in question is a weakened currency.

Like all assets, money is governed by the rule of supply and demand. When the demand for something increases, so does the price. For example, if most people convert their currency into Euro, the price of Euro increases and the Euro becomes a strong currency. Because more foreign currencies are needed to buy the same amount of Euro, the foreign currency becomes a weak currency against the Euro. A striking example of an unstable or a soft currency is the Argentinian peso, which in 2015, lost 34.6% of its value against the dollar, making it highly unattractive to foreign investors.

1.2.2. Characteristics (Advantages and Disadvantages) of a Weak Currency

❖ Advantages of a Weak Currency

A currency, although weak, present a number of advantages. Among others, we can quote:

- A weak currency may help a country's exports gain market share when its goods are less expensive compared to goods priced in stronger currencies. A weak exchange rate helps a country's exporters because it makes exports more competitive (or cheaper) in international commodity and other markets.
- The increase in sales may boost economic growth and jobs while increasing profits for companies conducting business in countries with hard currencies. In fact, foreign companies (based in countries with weak currencies) that do a lot of business in countries with hard currencies and those companies' investors will benefit. For example, Multinational corporations who have a large number of sales in the U.S., and therefore earn income in dollars, will see gains in the dollar translate to gains on their balance sheets.
- Tourism and the prices of goods and services in weak currency countries can seem cheaper to foreign visitors.
- A weak currency may boost consumers' incomes and tax receipts while benefiting debtors. When the value of debt remains the same, local borrowers may more easily pay down their debts.

❖ Disadvantages of a Weak Currency

Compared to the advantages, the disadvantages of a weak currency seem much more numerous. Among others:

- Nations with weak currencies usually have much higher levels of imports compared to their exports, resulting in more supply than demand for such currencies on international foreign exchange markets - if they are freely traded.
- While a temporary weak phase in a major currency provides a pricing advantage to its exporters, such a benefit seldom accrues to exporters in weak currency nations since other factors such as high input costs and bureaucratic red tape may offset this advantage.
- The paying back debt to foreign investors priced in foreign currency becomes more expensive.
- Because more of a weak currency is needed when buying the same amount of goods priced in a stronger currency, inflation can climb when economies import goods from countries with stronger currencies.
- In contrast, low economic growth may result in deflation and become a bigger risk for some countries. When consumers begin expecting regular price declines, they may postpone spending and businesses may delay investing. A self-perpetuating cycle of slowing economic activity begins.
- Another characteristic of a weak currency is its low liquidity ability in the international financial markets. These currencies garner less confidence of international investors and businesses because they could be prone to dramatic depreciation or appreciation.
- Foreign governments (with weak currencies) that need reserves in hard currencies like the US dollar will end up paying relatively more for these currencies. This is particularly important in emerging market economies.
- Interest rates for weak currencies are generally high and their values vary within a fairly wide range; (for more detailed explanations see graphs 2a, 2b, 2c and 2d with related comments in section 2). One of the high-interest rates' explanatory reasons is the degree of uncertainty about the future and the level of high risk perceived by investors (Aksoy., 2018).

2. AN OVERVIEW OF INTEREST RATES' TRENDS FOR SOME CURRENCIES FROM 2009 to 2018

Consider a sample of 8 selected countries including 4 developed countries (with hard currencies) and 4 emerging countries (with “relatively”⁷ weak currencies). The graphs below give us an overview of interest rate trends for these selected countries (see graphs 1a, 1b, 1c, 1d and graphs 2a, 2b, 2c, 2d). On these graphs, the 10 years period after the global financial crisis (of 2008) is the one we are focusing on. The general trend shows that:

- The *interest rates of hard currencies* are generally low and are often in a range with a small deviation. For example [0%, 2%] which shows only 2 points as deviation.
In some countries with strong currencies, the interest rate stayed below 2% during this last decade⁸ (during the period after the global financial crisis, ie from 2009 to 2018). As examples, we can quote the USA where the interest rate varied in the range [0%; 1.75%]; in Europe [0%; 1.5%]; in England [0%; 1%] and in Japan [-0.1%; 0.5%]; (see graphs 1a, 1b, 1c and 1d).
- The *interest rates of weak currencies* are generally high and are often in a range with a wide deviation. For example [5%, 15%] which shows 10 points as deviation.
In some countries with weak currencies, the interest rate stayed above 4% during this last decade⁹ (during the period after the global financial crisis, ie from 2009 until today).
As examples, we can quote in Brazilia, the interest rate varied in the range [5%; 15%]; in Turkey [4%; 10%]; in India [4.5%; 9%]; in South Africa [4%; 14%]; (See graphs 2a, 2b, 2c and 2d). There are also some weak currencies for which the interest rate exceeds 15%. For example, Argentina where the interest rate reached 24% in 2016 (World-Bank., 2018).

❖ Justification of our choice

In this paper:

- For "the 4 selected Developed Countries" we choose the U.S, England, Canada, and Japan; because as we said before, the most tradable currencies in the world¹⁰ are the U.S. dollar (USD), European euro (EUR), British pound (GBP) and Japanese yen (JPY).
- For "the 4 selected Emerging Countries" we choose Turkey, Brazil, India, and South Africa using respectively Turkish Lira (TL), Brazilian Real (BRL), Indian Rupee (INR) and South African Rand (ZAR) as currency; because, apart from the fact that these countries are considered as emerging economies (EMEs) evolving for the moment in the same category, we admit that they also have certain characteristics of common resemblance. For example, those belonging to economic groups:
  - ✓ Countries belonging to the "BRICS"; (BRICS) is an acronym for the combined economies of Brazil, Russia, India, China, and South Africa.
  - ✓ Countries belonging to the "MINT": Mexico, Indonesia, Nigeria, and Turkey.So it seems logical to choose these countries.

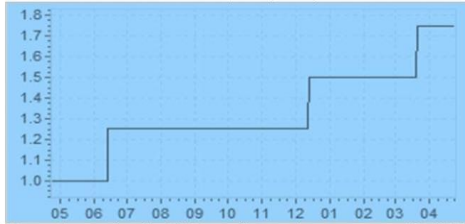
⁷ “Relative ” expression is used because it exists more hard currencies than the concerning currencies, and at the same time it exists weaker currencies than them. So we are in a relativity situation.

⁸ <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banques-centrales.aspx>

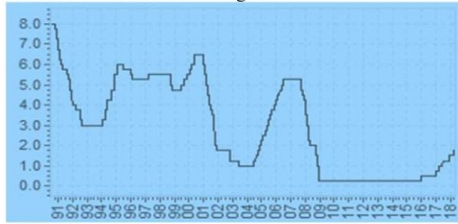
⁹ <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banques-centrales.aspx>

¹⁰ <https://www.edubourse.com/guide-bourse/devises-forex.php>

Graph 1a: Historical Interest Rates - Federal Reserve System (FED)
American interest rate - last year (2018)

American interest rates - long term

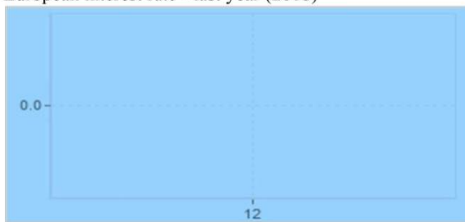

Note: Currently, the FED applies an interest rate of 1.50% to 1.75%.

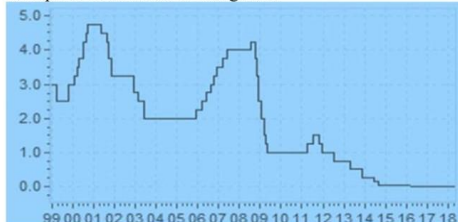
Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-americaine/taux-de-fed.aspx>

Graph 1b: Historical Interest Rates - European Central Bank (ECB)

European interest rate - last year (2018)

European interest rates - long term

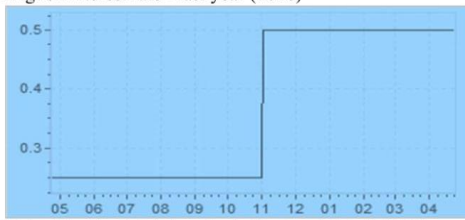

Note: The ECB interest rate (refinancing rate) is 0.000%

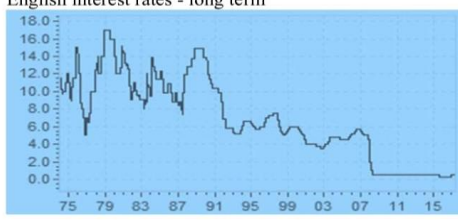
Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-europeenne/taux-de-bce.aspx>

Graph 1c: Historical Interest Rates - Bank of England (BoE)

English interest rate - last year (2018)

English interest rates - long term

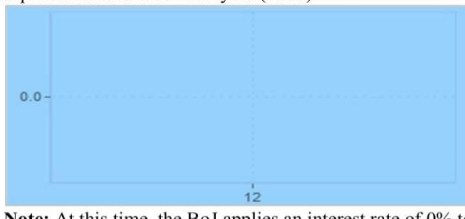

Note: The English interest rate (basic rate) is 0.500%

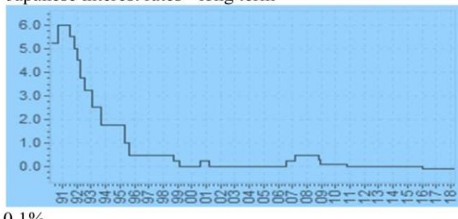
Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-anglaise/taux-de-boe.aspx>

Graph 1d: Historical Interest Rates - Bank of Japan (BoJ)

Japanese interest rate - last year (2018)

Japanese interest rates - long term

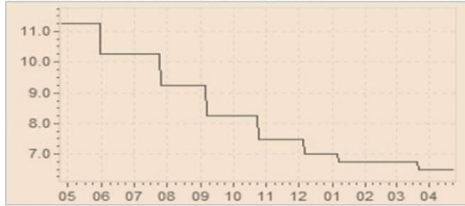
Note: At this time, the BoJ applies an interest rate of 0% to -0.1%.

Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-japon/taux-de-boj.aspx>

Graph 2.a: Historical Interest Rates - Brazilian Central Bank (BACEN)

Brazilian interest rate - last year (2018)

Brazilian interest rates - long term

Note: The Brazilian interest rate (actual base rate) is 6,500 %

Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-bresilienne/taux-de-bacen.aspx>

Graph 2b: Historical Interest Rates – Central Bank of Republic of Turkey (CBRT)

Turkish interest rate - last year (2018)

Turkish interest rates - long term

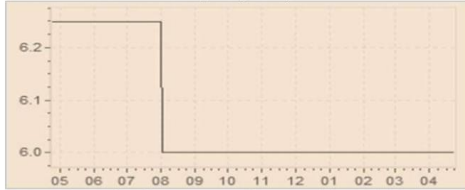

Note: The Turkish interest rate (base rate) is 8,000 %

Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-turque/taux-de-cbrt.aspx>

Graph 2c: Historical Interest Rates - Reserve Bank of India (RBI)

Indian interest rate - last year (2018)

Indian interest rates - long term

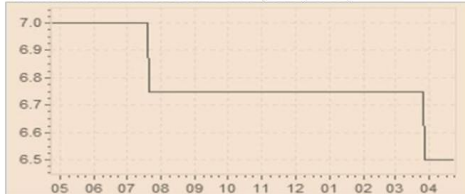

Note: The Indian interest rate (base rate) is 6,000 %

Sources: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-inde/taux-de-rbi.aspx>

Graph 2d: Historical Interest Rates - South African Reserve Bank (SARB)

South African interest rate - last year (2018)

South African interest rate - long term

Note: The South African interest rate (base rate) is 6,500%

Source: <http://fr.global-rates.com/taux-de-interets/banques-centrales/banque-centrale-sud-africaine/taux-de-sarb.aspx>

3. UNDER INTEREST RATE EFFECT, HOW CAN A CURRENCY OF A COUNTRY MOVE FROM "HARD CURRENCY" CATEGORY TO "WEAK CURRENCY" CATEGORY OR VICE VERSA?

To explain the phenomenon, let's take the example of "Turkish Lira" (TL) versus "US Dollar" (USD). The graph 3 shows how, in a free floating currency exchange rate system, a currency can move from the "hard currency" category to the "weak currency" category, (all other factors being equal).

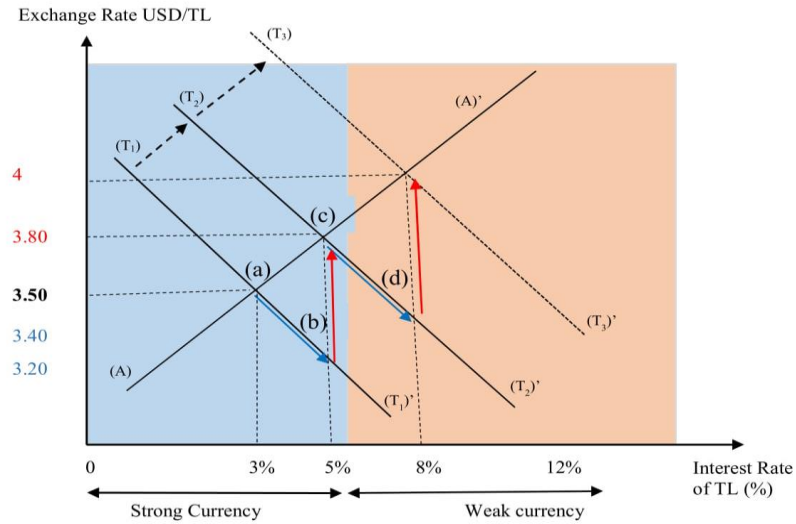
The right (T_1T_1') represents the demand of "US Dollar" (USD) and the right (AA') the offer of "Turkish Lira" (TL).

- Let's consider the point (a) on the graph. The initial interest rate of "Turkish Lira" (TL) is 3%. The USD / TL exchange rate corresponding to this point is 3.50. Turkish Central Bank and financial authorities may decide to increase the interest rate from (for example from 3% to 5%) in order to attract foreign capital and investors or face to the danger of inflation rising in the short term.
- . This situation triggers an increase in demand for "Turkish Lira" (TL). Thus the increase in demand for "TL" leads to an increase in its value compared to "US Dollar" (USD); which ultimately leads to a fall in the exchange rate. Then the USD / TL exchange rate falls from 3.50 to 3.20 for a lapse of time. So we reach the point (b).
- At this stage, the occurrence of a geopolitical, economic or crisis event in Turkey or in a country in strong relation with Turkey can influence the exchange rate in the country (due to globalization links). Then the USD / TL exchange rate can rise for example from 3.20 to 3.80 (although the interest rate remained unchanged; "i" = 5%). Thus with "US Dollar" (USD)'s demand curve slipping from (T_1T_1') level to (T_2T_2') level, a new exchange rate will be created. So we reach the point (c). In the international financial literature, several factors that influence the exchange rate in a floating free regime have been identified (Faruqee, 1995; Holden-P, Holden-M, & Suss, 1979 and Ricci, Lee, & Milesi-Ferretti, 2008; Yalçiner, 2012; Aksoy & Yalçiner, 2013) (see box 1).
- For a long time afterward, the Turkish financial authorities may decide to raise again the "i" interest rate (eg from 5% to 8%) in order to attract foreign capital and investors back into the country. The demand for the "TL" currency increases again, which leads to an increase in its value relative to the US dollar. Then the American dollar "USD" loses value face to Turkish Lira "TL". Hence, USD / TL exchange rate drops again from 3.80 to 3.50 (for a lapse of time). Except that this time, the decline in exchange rates that follows does not reach the initial low level (3.20). Then we move from point (c) to point (d); (see graph 3). So, continuing with this trend on long-term, the national currency "TL" moves from the "hard currency" category to the "weak currency" category.

There are also explanations for the movement in the opposite direction (all other factors being equal or any other influential factor remaining stable elsewhere). That means, the transition from "weak money" category to "hard currency" category. But this is not the subject of this article. Further research may be involved.

Throughout all this demonstration, the financial instrument handled (manipulated) is the interest rate.

Graph 3: Passage of a currency from the "hard currency" category to the "weak currency" category

Source: Created by the authors, inspired by (Yalçınar, 2012) and based on literature review

Box 1: Key Factors that Affect Foreign Exchange Rates

Key Factors that Affect Foreign Exchange Rates

All other factors being equal, higher interest rates in a country increase the value of that country's currency relative to nations offering lower interest rates. However, such simple straight-line calculations rarely exist in foreign exchange because this simple occurrence is complicated by a host of other factors that impact currency value and exchange rates. Although interest rates can be a major factor influencing currency value and exchange rates, the final determination of a currency's exchange rate with other currencies is the result of a number of interrelated factors that reflect the overall financial condition of a country in respect to other nations.

1) Political Factors

Political power and stability in a country are positively reflected in the country's economy. Factors such as the economic policy followed by the government, the level of uncertainty in the political system, the war threat, regulatory policies monitored by the Central Bank and/or regulatory agencies, and the Central Bank's interventions in the foreign exchange market will affect exchange rates.

2) Economic Factors

a. Balance of Payments: Changes in balances are considered as an important indicator in forecasting exchange rates. If the balance of payments in a country changes in a positive way, ie if the current balance is excessive, the effect is that the increase in international reserves and/or the decrease in foreign debts have a positive effect on the value of the country's money. If the balance of payments is bad, that is, if it gives a current account deficit, this will result in a decrease in international reserves and/or an increase in foreign debts, and the country is beginning to lose value.

b. Economic Growth: To analyze the impact of economic growth on exchange rates, the source of growth must be analyzed. If the source is domestic consumption growth and the budget deficit will be an increase in the country's imports in these conditions and in Turkey, for example, will increase the demand for the foreign currency may reduce the value of the Turkish lira. However, the growth of the investment source, especially foreign investments and exports in these circumstances will be worth the value of the country.

c. Differentials in Inflation Rates: It is known that in a country the supply of money will lead to an inflationary pressure if the demand increases. The goods produced by the country with high inflation rate will become more expensive compared to abroad demand for imported goods; so the country's currency will lose value face to foreign currencies. But in the short-term, the central bank gains value for the country because inflation will increase interest rates in the face of rising risk.

d. Government Debt: Government debt is public debt or national debt owned by the central government. Countries can engage in large-scale deficit financing to pay for public sector projects and governmental funding. While such activity stimulates the domestic economy, nations with large public deficits and debts are less attractive to foreign investors. The reason: A large debt encourages inflation, and if inflation is high, the debt will be serviced and ultimately paid off with cheaper real dollars in the future. Foreign investors will sell their bonds in the open market if the market predicts government debt within a certain country. As a result, a decrease in the value of its exchange rate will follow. In the worst case scenario, a government may print money to pay part of a large debt, but increasing the money supply inevitably causes inflation. Moreover, if a government is not able to service, its deficit through domestic means (selling domestic bonds, increasing the money supply), then it must increase the supply of securities for sale to foreigners, thereby lowering their prices. Finally, a large debt may prove worrisome to foreigners if they believe the country risks defaulting on its obligations. Foreigners will be less willing to own securities denominated in that currency if the risk of default is great. For this reason, the country's debt rating (as determined by Moody's or Standard & Poor's, for example) is a crucial determinant of its exchange rate.

e. Terms of Trade: As ratio comparing export prices to import prices, the terms of trade is related to current accounts and the balance of payments. If the price of a country's exports rises by a greater rate than that of its imports, its terms of trade have favorably improved. Increasing terms of trade shows greater demand for the country's exports. This, in turn, results in rising revenues from exports, which provides increased demand for the country's currency (and an increase in the currency's value). This results in an appreciation of the exchange rate. If the price of exports rises by a smaller rate than that of its imports, the currency's value will decrease in relation to its trading partners.

f. Other Economic Indicators: Many economic indicators, such as the unemployment rate and changes in tax rates, are of great importance to show the performance of the country's economy. If such indicators show an increase in economic performance, the result is the need to assess the supply and demand of the country, and the effects on supply and demand that are beaten.

3) Financial Factors

a- Differentials in Interest Rates: As it can be understood from this, the increase in interest rates has a great influence on exchange rates. The profit-oriented reason is that people or organizations direct the funds to the kind of currency that will provide the highest return. For example, if the interest rate in Europe is higher than that in the USA, the euro will appreciate as the demand for Euro denominated securities increases. In the USA, if the interest rate is high, the Dollar gains value. So the interest rate increase will lead to the appreciation of the currency. Foreign currencies have interest incomes. For this reason, when interest rates become attractive, the demand for foreign currency is increasing. Gold prices are falling with the increase in demand for the dollar. If there is no interest in gold, investors tend to foreign exchange. Rising interest rates causes exchange rates to rise.

b. Capital Movements: Capital movements have increased in recent years, and according to many experts they are even more important than foreign trade. The banks are moving to the region where they think that international capital will profit by opening branches in every country and making money transfers of developing technology happen quickly. Here, the capital gains momentum and purpose. The long-term investment-oriented capital affects the country's economy and employment positively, while the capital movements (hot money) aimed at generating profits from short-term speculative movements are breaking the foreign exchange balances at the same rate.

c. Money Supply: In international markets, it is known that if an economy's supply of money exceeds the requirement, it will lead to a loss of value for money. Likewise, when foreign exchange reserves are strengthened, that is, when the supply of foreign exchange is high, an increase in exchange rates will be seen.

4) Speculation

The speculators who try to predict the future price movements provide the necessary liquidity for the market. That helps the hedgers to take a position by using the liquid market. However, sometimes it is assumed that markets may be affected by speculative news about the country's economy. In fact, the power and reach of the media, even in foreign trade, have increased in recent years. According to many experts, the banks move and/or open branches in the region where they think that international capital will bring them profit. And in all the countries they are making money transfers as technology development happen quickly. Here, the capital gains momentum and purpose. The long-term investment-oriented capital affects the country's economy and employment positively, while the capital movements (hot money) aimed at generating profits from short-term speculative movements are breaking the foreign exchange balances at the same rate.

- A developed financial market (this includes the money market and the capital market).
- A considerable reduction in the currency's volatility (ie no spectacular appreciations and depreciations of its value).
- An increase in the currency's liquidity on international financial markets (for this it will be necessary to attract the confidence of foreign investors).
- Strengthening diplomatic and trade relations with the outside (other advanced countries)
- Membership and belonging to strong economic groupings
- Strengthening the balance of payments (in other words to reduce the budget deficit) by creating favorable conditions for the attraction and maintenance of foreign capital over the long term.

Some of these suggestions may seem very difficult but they are not impossible to achieve.

Limitations of the study and suggestions for future researches

The reality is not as simple and easy as it seems. Indeed to move from the "weak currency" category to the "hard currency" category, there is a lot of factors to be considered (as we said before), a number of conditions to be met and different steps to be followed.

Thus, for future researches, the following aspects could be explored and deepened.

- (1) The conditions for moving from a "weak" currency to a "strong" currency
- (2) The steps to go from a "weak" currency to a "strong" currency, etc.
- (3) In addition, since the exact definitions of "hard currency" vs. "weak currency" seem difficult to grasp, also the border to be considered (in terms of interest rate value) between these two categories of currencies still remains undetermined. For example, can we choose 4%, 5% or 6% as a border? If so, on what basis?
- (4) Also, in line with the classification of exchange rate regimes proposed by the IMF (fixed regime, floating regime and intermediate regime), the categorization of currencies could also change from 2 to 3 classes namely: "strong currency", "weak currency" and "intermediate class currencies".

These are some questions which could be debated by experts in the field.

REFERENCES

- Aksoy, A., & Yalçın, K. (2013). "İşletme Sermayesi Yönetimi" ; 5. Baskı Ankara.
- Aksoy, A. (2018). Securities and Portfolio Management, Gazi University, Ankara, Turkey.
- Cooper, N. (1997). "Key currencies after the Euro". Mimeo, Department of Economics, Harvard University, . p. https://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/geneva_full.pdf.
- Faruqee, H. (1995, March). Long-Run Determinants of the Real Exchange Rate: A Stock-Flow Perspective, Staff Papers (International Monetary Fund), Vol. 42, No. 1, pp. 80-107., *Published by: Palgrave Macmillan Journals*, p. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/3867341>.
- Holden-P, P., Holden-M, M., & Suss, C. (1979). The Determinants of Exchange Rate Flexibility: An Empirical Investigation., *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 61, No. 3 (Aug., 1979), pp. 327-333., p. http://www.jstor.org/stable/1926061?seq=1#page_scan_tab_co.
- MacDonald, R., & Clark, P. (1998, May). Exchange Rates and Economic Fundamentals: A Methodological Comparison of BEERs and FEERs , . *IMF Working Papers, INTERNATIONAL MONETARY FUND*, P 38, , pp. <http://www.elibrary.imf.org/view/IMF001/02205-9781451961683/02205-9781451>.
- Morrison, J. (2010, Oct 12). "International Monetary Exchange in Theory". *Middlebury College*, , pp. https://mediawiki.middlebury.edu/wiki/IPE/The_three_functions_of_money#cite_ref-2 .
- Ricci, L., Lee, J., & Milesi-Ferretti, G. (2008). Real Exchange Rates and Fundamentals: A Cross-Country Perspective, . *Journal: IMF Working Papers, Volume 08, Number 13, Page 1*, , pp. <http://www.elibrary.imf.org/view/IMF001/08815-9781451868753/08815-9781451868753/08>.
- World-Bank. (2018). World Bank World Development Indicators Database (WDI). Washington D.C. World Bank.
- Yalçın, K. (2012). Uluslararası Finansman, 2. Baskı, . Detay Yayıncılık .

Websites

1. http://www.investorwords.com/1928/fiat_money.html
2. <https://borsanasiloynanir.co/doviz-kurlarini-etkileyen-faktorler-nelerdir/>
3. <https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/4296/ciecpn5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
4. <https://ucnoktaforizma.wordpress.com/about/doviz-kurufiyatini-etkileyen-faktorler/>
5. <https://www.cliffsnotes.com/study-guides/economics/money-and-banking/functions-of-money>
6. <https://www.investopedia.com/articles/basics/04/050704.asp>
7. <https://www.investopedia.com/ask/answers/040315/how-do-changes-national-interest-rates-affect-currency-value-and-exchange-rate.asp>
8. <https://www.investopedia.com/articles/forex/051415/pros-cons-strong-dollar.asp>
9. <https://www.ladissertation.com/Soci%C3%A9t%C3%A9/Immigration/Monnaie-Forte-Ou-Monnaie-Faible-107995.html>

**YOUTH UNEMPLOYMENT AND HOPELESSNESS OF UNDERGRADUATE STUDENTS
ABOUT FINDING A JOB: AN EXAMPLE OF A FACULTY**

Serpil AYTAC

Prof. Dr. Bursa Uludağ University, Faculty of Economics and Administrative Science,
Labor Economics and Industrial Relation Department

ABSTRACT

Today, the problem of “youth unemployment is not only the most important problem in developing countries but also an important problem in developed countries. It is very important to identify the reasons that cause anxiety and concern about finding a job, especially for undergraduate students who are in the process of completing university education and who will step into business life. In this context, the aim of this study was to determine the opinions and concerns of undergraduate students about finding a job. The aim of this study is to determine the unemployment anxiety levels of the students of the Faculty of Economics and Administrative Sciences. The sample of this study consists of 1104 undergraduate students studying at a university. In this study, data were collected by using questionnaire technique. Rosenberg Self-Esteem Scale (1965), Beck Hopelessness Scale (1974) and Unemployment Attitude Scale (2012) were used to determine the students' anxiety levels and their attitudes towards unemployment. The obtained data were analyzed and interpreted with descriptive analysis and multivariate analysis techniques. 71% of the sample was female and 29% was male. The mean age was 21.35 ± 1.88 years and the age range was 18-30 years. 21% of the students who answered the questionnaire consisted of first grade, 33.3% second grade, 21.4%, third grade, 24.3% final year students. According to the findings, students believed they could find a job is only 24.3% were found to be due to the general uncertainty of the majority of the unemployment problem in Turkey. In addition, it was found out that the unemployment anxiety levels of the senior students were higher than the students in the first grade.

KeyWords: Youth Unemployment, Unemployment Anxiety, University students

Introduction

One of the most important functions of university education is to provide the youth with occupation and job. Being deprived or having an anxiety of being deprived of the acquisitions of working life significantly affects the mental health of individuals.

Especially in Turkey, among young people, and widespread unemployment in being educated workforce, this leads to a further increase anxiety and hopelessness. Unemployment anxiety causes feelings of pessimism, helplessness, resentment in the individual, pushes the individual to passivity, and prepares an environment for depression, thus causing the person to lose his / her dignity.

Turkey is a country where young people as active as found in the demographic structure. Therefore, the young population does not have sufficient labor supply to meet labor demand. This shows that unemployment, which is rapidly increasing in our country, does not only affect the active labor force between the ages of 15-64 which can be defined in general, but it is also a serious problem for young people

Especially since the 1980s, globalization and its neo-liberal policies have not only increased the problem of unemployment in the active labor force in general, but also influenced the globalization and the young population in particular. There are various age groups related to young people and international organizations such as UN and ILO are classified as young people between the ages of 15-24 (Kelleci and Türk, 2016: 12).

Youth unemployment is the situation of young people who are looking for a job, but cannot find a job, with the age range being that defined by the United Nations as 15–24 years old. An unemployed person is defined as someone who does not have a job but he/she has a power to work. So he or she is actively seeking work.

The ILO states that '40% of the youth unemployment rate is composed of the young population aged 15-24 (<https://www.ilo.org>). According to TUIK August 2019 data, youth unemployment rate is 27.1% (<http://www.tuik.gov.tr/Start.do>).

Literatur view

The literature on unemployment states that the relationship between employment status and negative mood is high. (Tiggeman and Winefi eld, 1984; Winefi eld and Tiggeman, 1985; Winefi eld and Tiggeman, 1989a; Winefi eld, 1995; Winefi eld, et al. 1992).

For many individuals, unemployment has proven to be negative and psychologically destructive to humans and society. (McKee-Ryan et al., 2005). Psychosocial ones are the leading ones. For this reason, many behavioral scientists have examined the psychological and social consequences of unemployment and have revealed its negativity. In particular, youth unemployment not only creates economic problems, but also causes serious social and psychological problems (O'Brien and Feather, 1990; Warr et al., 1988; Waters and Moore 2002; Winefi eld, 1995). In many studies, the psychological consequences of unemployment have been noted.

According to the results of the meta-analysis study conducted by Paul and Moser (2009), unemployment, depression, anxiety, psychosomatic symptoms, low subjective well-being and lack of self-confidence cause youth to look at the future with concern.

Güler (2011) states that those who are unemployed experience some kind of learned helplessness. According to a longitudinal study conducted by Tiggeman and Winefi eld'in (1984), unemployed people feel boredom, loneliness and anger towards themselves more often than employees. The hopelessness of the young people is increasing and they also think that they will be exposed to social exclusion by their family and close environment.

Hope is the expectations in realizing a future goal (Rideout and Montemuro 1986). Hopelessness is defined as the negative expectations in achieving a goal. (Durak and Palabiyikoglu, 1994: 311-312). Both hope and hopelessness are both a possible reflection of one's ability to achieve real goals in the future. Melges (1969) emphasized that hopelessness is the main problem in depression. Other findings accompanying hopelessness include feelings of worthlessness, helplessness, unhappiness, indecision, inability to take action, unable to continue their work, and guilt. All this leads to anxiety.

Anxiety is a state of arousal that occurs when a person is confronted with a stimulus, manifested by physical, emotional and mental changes (<https://www.psikoaktif.com>).

In Turkey, youth unemployment has been involved with numerous research attract attention. In a study conducted by Kart and Erdost (2008) on 287 university students in Ankara, unemployment concerns were found high among both social and science students.

Dursun and Aytaç (2009) investigated the anxiety levels of a total of 315 students studying at different faculties in a university. It was seen that 82% of the students who participated in the research had hope to find a job after graduation. It was found that state and trait anxiety scores of female students were higher than male students and this difference was statistically significant. In another study conducted by Dursun and Aytaç (2012), a significant difference was found between hopelessness, job priority, work experience, and anxiety levels according to the findings obtained from 275 students in the last class. In addition, significant differences were found between anxiety and hopelessness levels of the students in terms of gender.

Tunçsiper et al. (2012) a study was conducted on the unemployment attitudes of 535 senior students studying at various universities nearing the graduation stage. According to the findings, it is determined that the last year of university students' self-confidence will decrease if they cannot find a job within one year after graduation.

In a study conducted by Aslan (2015) on 751 university students in the undergraduate programs of twelve faculties, it was seen that female students had higher levels of anxiety in terms of gender, and hopelessness levels of students with low academic achievement levels were higher.

In a study conducted by Tayfun, Korkmaz (2016) on 441 senior students from various faculties, the relationship between the anxiety-causing factors and anxiety, depression and stress symptoms was investigated.

Çolakoğlu et al. (2017) found in their research to determine the anxiety levels of senior students of the Faculty of Economics and Administrative Sciences, they found that half of 185 senior students believed that they would find a job within one year after graduation. If they cannot find a job within a year, 24.6% stated that they will do a master's degree. In the study, no significant difference was found in terms of anxiety levels.

This study was implemented for the purpose of determining the anxiety and hopelessness levels of final year undergraduate students concerning working life.

Our problems in this study is as follows.

1. Does unemployment anxiety and hopelessness differ by gender?
2. Does unemployment anxiety and hopelessness differ according to students' grades?
3. Is there a relationship between unemployment anxiety, hopelessness and self-esteem?

Materials and Methods

The aim of this study is to determine the self-esteem, unemployment anxiety and hopelessness levels of students receiving an education that Bursa Uludag University Faculty of Economics and Administrative Science in 2018-2019 academic year.

Target population of the study which was planned as a descriptive study consisted of 1104 Sample number was calculated using the GPower 3.0.10 software for 80% power and 0.05 significance level. Data were collected using Personal Information Form and Rosenberg Self-Esteem Scale (1965), Beck Hopelessness Scale (1974) and Unemployment Anxiety Scale (2012) to determine the students' anxiety levels and their attitudes towards unemployment. In this study, data were collected by survey method and the materials included in the survey are as follows The obtained data were analyzed and interpreted with descriptive analysis and multivariate analysis techniques.

Personal Information Form: In the study, a personal information form consisting of 9 questions such as gender, age, class, academic achievement, and anxiety about finding a job were used.

The Beck Hopelessness Scale; developed by Beck, D. Lester and L. Trexler (1974), was adapted to Turkish and validity and reliability studies conducted by Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu and Tekin (1991) and Durak (1994). The scale aims to measure a person's negative expectations for the future. The Beck Hopelessness Scale consists of 20 items and is a self-assessment scale. The higher the score obtained from the scale, the higher the hopelessness in the individual. (Duman and Others, 2009, p.28). In this study, Cronbach Alpha reliability coefficient was found to be 0.72.

Unemployment Anxiety Scale: Unemployment anxiety questions used by Kart and Erdost (2008) were found to be composed of four different factors, namely Pessimism, Desire for Success, Optimism, and Seeking a Solution in the studies of Tunçsiper, Bıçıl and Biçen (2012). The scale is a 4-point Likert-type scale with a total of 14 items. C.Alpha value of the scale in this study is 0.81.

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES); This scale was developed by Rosenberg (1965) and adapted to Turkish by Çuhadaroğlu (1986). The scale is a 4-point Likert-type scale with a total of 10 items 1- Exactly 4- So wrong. In this study, Cronbach Alpha reliability coefficient was found to be 0.81.

In order to determine whether the obtained data are suitable for parametric analysis methods, skewness and kurtosis values of the data were tested with skewness and kurtosis analyzes and the values were

found to be within the range of -1.5 / +1.5 and sufficient normality for parametric analyzes. (Hair et al., 2014; Tabachnick and Fidell, 2013). (Skewness value is between -0.223 and 0.857, Kurtosis value is between 0.086 and -0.868). In the evaluation of data, frequency distributions, T test and F test were used.

The questionnaire was applied on the basis of voluntary participation to students studying in the Faculty of Economics and Administrative Sciences in a university during the spring semester of 2018-2019. In the research, each class was accepted as stratified according to stratified sampling method and questionnaire forms were distributed to the students in each class before the course. Data were collected within 1 week. A total of 1212 questionnaires were distributed directly to the students and 108 of the surveys were not included in the study because they contain incomplete data. Thus, analyses were conducted on 1104 questionnaires

Findings

Among the students who participated in the study; 71% were female and 29% were male. Their ages ranged between 18-30 and the mean age was 21.35 ± 1.88 years. 21% of the students who answered the questionnaire consisted of first grade, 33.3% second grade, 21.4%, third grade, 24.3% final year students. According to the findings, 24.3% of students believe that they will find a job after graduation. However, 30.4% do not believe that they will find a job, and 45.3% say that they are not sure to be due to the general uncertainty of the majority of the unemployment problem in Turkey. In addition, it was found out that the unemployment anxiety levels of the senior students were higher than the students in the first grade and their self-confidence in finding employment was lacking.

Correlation between related variables was examined. According to the results of the correlation analysis in Table 1, there was a negative and statistically significant relationship between self-esteem and hopelessness perception. A significant negative correlation was also found between self-esteem and unemployment anxiety. There was a positive and direct correlation between hopelessness and unemployment anxiety.

Table 1 - Mean, Correlation and Reliability Values of Variables

Variables	Items	Mean	St. D.	C.Alpha	1	2
1-Self-esteem	10	18.36	4.671	0.81	1	
2-Hopelessness	20	36.81	2.542	0.72	-.490**	1
3-Unemployment Anxiety	14	38.92	6.36	0.81	-.404**	.420**

** Correlations are significant in the 99% confidence interval (2-tailed).

As a result of the t-test conducted to determine whether the students' mean scores of general unemployment anxiety according to gender variable, the difference between the averages of the groups was statistically significant ($t = -2.479$; $p = 0.010 < 0.05$). But we could not find any difference with self esteem and hopelessness according to gender ($t = -, 072$; $p = 0.937 > 0.05$) ($t = -, 024$; $p = 0.980 > 0.05$) (Table 2)

Table 2. Group Statistics According Gender (t test)

	Gender	N	Mean	Std. Deviation	t	p
Self esteem	Women	784	1.8378	.49219	-.072	0.937
	Men	320	1.8400	.40300		
Hopelessness	Women	784	1.8398	.12894	-.024	0.980
	Men	320	1.8400	.12277		
Unemployment anxiety	Women	784	2.7631	.46574	-2.479	0.010*
	Men	320	2.8375	.41776		

* $p < 0,05$

One way Anova test was used to determine whether students' unemployment anxiety, self-esteem and hopelessness showed statistically significant difference in those who had hope of finding a job. As shown in Table 3; When the scores of students' hopelessness level and unemployment anxiety and self-

esteem was analyzed according to the hope of finding a job after graduation; we found that there was a statistically significant difference the average unemployment anxiety scores, Self esteem scores and Hopelessness scores.

Table3. Anova test results of students' unemployment anxiety, self-esteem and hopelessness scores according to their hopes of finding a job

Scales	Hopes of Finding a Job						Test	
	Definitely Sure (n.268)		Absolutly No (n.336)		Not sure (n.500)			
	Mean	Std.D.	Mean	Std.D	Mean	Std.D.	F	P
Hopelessness	1.90	.102	1.78	.139	1.85	.114	73.283	.000**
Unemployment anxiety	3.01	.486	2.61	.387	2.78	.422	68.100	.000**
Self-Esteem	1.62	.426	2.03	.505	1.82	.407	67.087	.000**

**p<0,01

After the analysis, it was seen that the unemployment anxiety of those who had no hope of finding a job was different. In the study conducted by Doğan and Çoban (2009) on the students of the faculty of education, it was found that those who were pessimistic about finding a job had more anxiety.

When examining whether there is a difference between the variables according to the grade level of the students; As it is seen in Table 4, there is a significant difference at the level of 1% (F = 10.158, p = 0.000) between the unemployment anxiety and the average of the students' grades.,At the same time we found significant difference at the level of 1% (F = 5.822, p = 0.001) between the hopelessness levels and the average of the students' grades variables There were no significant differences in other self-esteem variable in the study. (F=0.969, p=0.407)

Table 4. Unemployment Anxiety Differences Analysis by Students' Grades (One Way Anova)

Variables	Grades	N	Mean	F	P**	Post Hoc*
Hopelessness	1st grade	232	1.84	5.822	.001	2-4 3-4
	2nd grade	368	1.85			
	3rd grade	236	1.86			
	4th grade	268	1.82			
	Total	1104	1.84			
Unemployment Anxiety	1st grade	232	2.90	10.158	.000	1-2 1-3 1-4
	2nd grade	368	2.80			
	3rd grade	236	2.75			
	4th grade	268	2.69			
	Total	1104	2.79			

**p<0,01

*Tukey

Post hoc analysis was used to find out which classes of unemployment anxiety were different. When Table 4 is examined, it is seen that there is a significant difference in the 1% level of the unemployment anxiety averages of 1st grade students compared to 2nd, 3rd and 4th grade students. When we examined the hopelessness variables, we found there was a significant difference of hopelessness averages of 2nd and 3rd grade student with 4th students.

Table 5. Post Hoc Analysis for students grade with Hopeless and Unemployment Anxiety

Tukey HSD

Dependent Variable	(I) grade	(J) grade	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Hopelessness	1 st	2 nd	-,01031	,01059	,765	-,0376	,0169
		3 rd	-,02652	,01168	,105	-,0566	,0035
		4 th	,01893	,01133	,340	-,0102	,0481
		2nd	1,00	,01031	,01059	,765	-,0169
	3rd	3,00	-,01621	,01053	,414	-,0433	,0109
		4,00	,02923*	,01014	,021	,0031	,0553
		1,00	,02652	,01168	,105	-,0035	,0566
		2,00	,01621	,01053	,414	-,0109	,0433
	4th	4,00	,04545*	,01127	,000	,0164	,0745
		1,00	-,01893	,01133	,340	-,0481	,0102
		2,00	-,02923*	,01014	,021	-,0553	-,0031
		3,00	-,04545*	,01127	,000	-,0745	-,0164
Unemployment anxiety	1st	2,00	,09914*	,03755	,042	,0025	,1957
		3,00	,15574*	,04141	,001	,0492	,2623
		4,00	,21294*	,04016	,000	,1096	,3163
	2nd	1,00	-,09914*	,03755	,042	-,1957	-,0025
		3,00	,05660	,03735	,429	-,0395	,1527
		4,00	,11381*	,03597	,009	,0213	,2063
	3rd	1,00	-,15574*	,04141	,001	-,2623	-,0492
		2,00	-,05660	,03735	,429	-,1527	,0395
		4,00	,05721	,03998	,480	-,0457	,1601
	4th	1,00	-,21294*	,04016	,000	-,3163	-,1096
		2,00	-,11381*	,03597	,009	-,2063	-,0213
		3,00	-,05721	,03998	,480	-,1601	,0457

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

According to the results of this analysis, it is noteworthy that the unemployment anxiety levels of the first grades students were different from the other grades students. Self esteem variables not differences when compared to other classes.

Discussion and Conclusion

The most important factor affecting the anxiety and hopelessness of the senior students of the university is the future anxiety and the anxiety of finding a job. Unemployment is particularly prevalent in the young and educated labor force in Turkey, more of this leads to increased anxiety and hopelessness. Unemployment anxiety causes feelings of pessimism, helplessness, resentment in the individual, pushes the individual to passivity, prepares an environment for depression, and thus causes the person to lose his / her self-esteem.

Unemployed people may lose their self-esteem by experiencing the void of deprivation of a factor that plays an important role in determining their own identity and social status (Tinar, 1996: 108). Mlomo's (1996) study in South Africa found that individuals with low self-esteem experience more unemployment concerns.

In a study conducted by Kumaş (2001) on the unemployed, the first place among the unemployed was stress with 19%, depression with 9%, and anxiety with 6.8%.

In the study of Yüksel (2003) on 182 unemployed people in Ankara, 86.3% of the unemployed people were found to be depressed.

In many studies, the anxiety levels of the graduates were high (Turgut et al. 2004; Gizir 2005; Ersoy-Kart and Erdost 2008; Dursun and Aytaç 2009; Dursun and Aytaç, 2012; Mütevellioğlu et al. 2010; Kıcır 2010; Durukan and Yurt) Öncel 2013; Şanlı Kula and Saraç 2016; Akıncı 2016; Tekin Tayfun and Korkmaz 2016).

In this study conducted with the participation of university students, unemployment anxiety and hopelessness levels of students who had no hope of finding a job after graduation were found to be higher than those who had hope for finding a job. In addition, anxiety and hopelessness levels of university students vary according to the grades of their classes.

Unemployment, which has become widespread in recent years with globalization, affects the young population significantly. Turkey has a young population not in many countries. Improving the education policies of the youth, bringing them into the economy, introducing incentive policies, will eliminate unemployment and the anxiety it brings. Therefore, various social policy solutions can be developed. First of all, employment and economic policies that will balance the supply and demand of labor should be provided and new jobs should be created. Municipalities and non-governmental organizations can open courses for young people to improve their mental and professional aspects, improve and improve their competencies. Entrepreneurship of young people between the ages of 15-24 can be supported by the state and a certain budget can be allocated to the participation of young people in employment. For young people who do not have newly graduated experience, institutionalized large companies may be required to have at least 2 graduates each year and employ at least 6 months.

Some of the allowance can be provided by the state and some by employer, and experience can be provided to the person and a decrease in the anxiety of young people who will be employed after graduation can be achieved.

The aim here is to provide young graduates with inexperienced and therefore high levels of anxiety to find work and gain experience, even in the short term. In this process, employment strategies should be determined by taking the opinions and suggestions of young people and various studies should be done.

References

- Aslan, B.(2015), Genç işsizliğe yönelik alan araştırması: Üniversite öğrencileri arasında kaygı ve umutsuzluk, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2015, 2(6), 71-86
- Aydın, U. (2017). Türkiye’de Genç İşsizliği ve İstihdamı, <https://bilimdili.com/teknoloji/endustri/turkiyede-genc-issizligi-istihdami/> 24.04.2019,
- Çolakoğlu, T.& Kanyılmaz Polat,E. & Gezer Aydın, G. (2017), İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin işsizlik kaygısı üzerine bir araştırma: Biga İibf Örneği, *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences* 1, 29-39.
- Durak, A. & Palabıyıköğlu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği’nin geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Kriz Dergisi*, 2, 311-319.
- Dursun, S. & Aytaç, S. (2009). Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 72
- Dursun, S. & Aytaç, S. (2012). Üniversite Öğrencilerinin İşgücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ile Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 373–388.
- Gizir, C. A. (2005). Ortadoğu Teknik Üniversitesi Son Sınıf Öğrencilerinin Problemleri Üzerine Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 196–213
- Güler, K. B. (2011). İşsizlik Ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55 (1)
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). Multivariate data analysis: Pearson new international edition. Essex: Pearson Education Limited
- <https://bilimdili.com/teknoloji/endustri/turkiyede-genc-issizligi-istihdami/>.
- ILO Genç İstihdamı, <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/youth-employment/lang--tr/index.htm> . 24.04.2019,

- Kart M.& Erdost H. E.(2008). Unemployment Worries Among Turkish University Students, *Social Behavior and Personality*, 36(2), 275-288
- Kaygı Nedir? Kaygı Bozukluğu Nedir?. <https://www.psikoaktif.com/kaygi-nedir-kaygi-bozuklugu-nedir/> . 24.04.2019,
- Kelleci S., Türk Z. (2016). Genç İşsizliğinin İncelenmesi: OECD Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırılması, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*,5(13),10-25
- Keser, A. Güler Kümbül B. (2016), *Çalışma Psikolojisi*, Umuttepe Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul
- Kocaoğlu, M. (1997). Sosyal Politika, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası, Ankara:
- Kumaş,H.(2001), İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri,(Doktora Tezi),İzmir: *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- McKee-Ryan, F., Song, Z., Wanberg, C. R. ve Kinicki, A. J. (2005). Psychological and physical well being during unemployment: A meta-analytic study. *Journal of Applied Psychology*, 90 (1), 53-76.
- Melges FT (1969) Types of hopelessness in psychological process. *Arch Gen Psychiatry*, 20: 690-699
- Mlomo, Vuyelwa Christa (1996), Psychological Correlates of Unemployment: Low Self-Esteem and Depression, *Applied Master of Arts (MA) Clinical Psychology*, University of Zululand
- Murat, S., Şahin, L. (2011). *AB'ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği*, Avrupa Birliği Araştırmaları, İstanbul
- O'Brien, G. E. ve Feather, N. T. (1990). The relative effects of unemployment and quality of employment on the affect, work values, and personal control of adolescents. *Journal of Occupational Psychology*, 63 (2), 151-165.
- Paul, K. I. ve Moser, K. (2009). Incongruence as an explanation for the negative mental health effects of unemployment: Meta-analytic evidence. *Journal of Occupational & Organizational Psychology*, 79 (4), 595-621.
- Rideout E, Montemuro M (1986) Hope, morale and adaptation in patient with chronic heart failure. *Journal of Adv Nursing*, 11:429-438
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. bs.). Pearson, Boston.
- Tayfun,T. &Korkmaz, A.N. (2016),Üniversite Öğrencilerinde İşsizlik Kaygısı: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (8), 534- 558.
- Tınar, Mustafa Y. (1996), *Çalışma Psikolojisi*, Birinci Baskı, İzmir.
- TUİK,Hane Halkı İşgücü Araştırması, <http://tuik.gov.tr/Start.do> . Erişim Tarihi 24.04.2019,
- Tunçsiper, B. &Bicil, İ. M.& Biçen, Ö. F. (2012,). Üniversite son sınıf öğrencilerinin işsizlik kaygısına ilişkin tutumları üzerine bir uygulama. Türkiye Ekonomi Kurumu (TEK), Üçüncü Uluslararası Ekonomi Konferansı UEK-TEK'de sunulan bildiri, İzmir.
- Warr, P., Jackson, P. ve Banks, M. (1988). Unemployment and mental health: Some British studies. *Journal of Social Issues*, 44, 47-68.
- Waters, L. E. ve Moore, K. A. (2002). Predicting self-esteem during unemployment: The effect of gender fi nancial deprivation, alternate roles and social support. *Journal of unemployment Counseling*, 39 (4), 171-189
- Westman, M., Etzion, D. And Horovitz, S. (2004). The Toll of Unemployment does not Stop with the Unemployed, *Human Relations*, 57(7): 823–844.
- Winefi eld, A. H. ve Tiggeman, M. (1985). Psychological correlates of employment and unemployment: Effects, predisposing factors and sex differences. *Journal of Occupational Psychology*, 58, 229-242.
- Winefi eld, A. H. ve Tiggeman, M. (1989a). Unemployment duration and affective well being in the young. *Journal of Occupational Psychology*, 62, 327-336.
- Winefi eld, A. H. ve Tiggeman, M. (1989b). Job loss versus failure to find work as psychological stressors in the young unemployed. *Journal of Occupational Psychology*, 64, 79-89.
- Winefi eld, A. H., Winefi eld, H. R., Tiggemann, M. ve Gouldney, R. D. (1991). A longitudinal study of psychological effects of unemployment and unsatisfactory employment on young adult. *Journal of Applied Psychology*, 76 (3), 424-431.
- Winefi eld, A. H. ve Tiggeman, M. (1990). "Employment status and psychological well-being: A longitudinal study". *Journal of Applied Psychology*, 75, 455-459.
- Winefi eld, A. H., Tiggeman, M. ve Winefi eld, H. R. (1992). Unemployment distress, reasons for job loss and causal attributions for unemployment in young people. *Journal of Occupational Psychology*, 65, 213-218.

Winefi eld, A. H. (1995). Unemployment: Its psychological costs. *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, 10, 169-212.

Yentürk, N.; Başlevent, C. (2007), “Türkiye’de Genç İşsizliği”, Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu, No:2.

Yüksel, İ. (2003), “İşsizliğin Psiko-Sosyal Sonuçlarının İncelenmesi (Ankara Örneği), *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), ss.21-38

https://www.researchgate.net/publication/311523098_DETERMINING_WORRIES_OF_FINAL_YEAR_UNDERGRADUATE_STUDENTS_ABOUT_FINDING_JOBS_TURKISH_REPUBLIC_OF_NORTHERN_CYPRUS_TRNC_AS_AN_EXAMPLE [accessed Jul 26 2019].

**DEVELOPMENT OF ECOTOURISM IN THE WORLD: THE CASE OF ZONGULDAK
PROVINCE IN TURKEY**

Şermin ŞENTURAN

Prof. Dr. Zonguldak Bülent Ecevit University, Zonguldak, Turkey

Nesibe ŞENTÜRK

Beykent University, İstanbul, Turkey PhD.Student

ABSTRACT

The variety of natural environments needed for ever expanding variety of activities has become more evident, and the rural areas whose natural features are preserved (mountainous regions, rivers, seashores, beaches, deserts, etc.) have become the focuses of interest specifically sought for such activities. The objectives of this study are to determine the future development opportunities of ecotourism especially on local development and to examine this event in Zonguldak Province in Turkey. Ecotourism contribute to local development as touristic attractiveness. However, it is necessary to protect ecotourism that is presented as a touristic product in order to enable its sustainability in tourism and development.

Zonguldak is a city located at the northwest Black Sea region of Turkey, The city is cut by Filyos River. All around of the city covered by forests, seashores, watersprings and caves. The famous economic activity of the city was mine production before but nowadays it is decreased to approximately one to four degree. Protection by true planning and being presented as touristic products will contribute to the local development of the area. This paper presents Zonguldak city and its surrounding as a model to analyze an ecotourism destination having a rich potential.

Keywords: Ecotourism, Local development, Zonguldak Province

Introduction

Tourism is an area that experiences a real success in economic and territorial development of the countries, as it is practiced at a higher level, generating significant benefits and advantages. Countries like Turkey, France, Italy, Spain, Switzerland, Mexico, etc., are steadily developing and launching in travel and beyond this industry. Nowadays tourism has become an indispensable element of society, offering the opportunity of intercultural integration and most importantly, it provides a great contribution to world peace. The countries who want to get more share from this sector, should expose sustainable tourism and reveal alternative tourism products for new tourist profile with different expectations and interests, instead of conventional tourism theme composed of sea, sand and sun triangles. These countries are trying to attract the attention of today's tourists by allocating greater resources to the promotion and marketing.

Sustainable tourism requires a careful understanding of the relationship between the local community and environment, and also stresses the connection between political, economic, cultural community. As a sub-dimension of ecotourism, alternative tourism is based on projects which are alternative to conventional tourism activities and aims to diversify touristic destinations and products on a young touristic market subjected to identical products. It comes into play when people visit places and things other than the usual touristic objectives.

There are three large categories of this type of tourism: ecotourism, cultural tourism and adventure tourism. Ecotourism involves travel, most of the times to developing countries, to relatively undisturbed natural areas for study, enjoyment or volunteer assistance. It concerns itself with flora, fauna, geology and ecosystems of an area, as well as the people who live nearby, their needs, their culture and their relationship to the land. Volunteer tourism has drawn attention in recent years as an alternative form of tourism experience. Volunteer tourists are persons seeking a tourist experience that is mutually beneficial, that will contribute not only to their individual development, but also positively and directly to the social, natural and/or economic environments in which they are involved.

The variety of natural environments needed for ever expanding variety of activities has become more evident, and the rural areas whose natural features are preserved (mountainous regions, river and seashores, beaches, deserts, etc.) have become the focuses of interest specifically sought for such activities. These activities can be identified as physical activities (outdoor sports like active entertainment, generally hiking, cycling, climbing, water sports, and trekking), hobby, and practical interests (photography, painting, arts, cooking, etc.). Most of nature-based touristic activities revolve around the term of outdoor activities or include elements of outdoor activities.

Alternative tourism experiences usually include educational tours, volunteer travel, farm-stays, ecotourism, and other tourism types characterized by small-scale and locally owned and controlled operations. Since local residents are key stakeholders in tourism, sustainability cannot be achieved without their active support for the industry. The term that is generally used to refer to forms of tourism that seeks to enhance positive social, cultural and environmental impacts and is perceived as an alternative to mass tourism. Usually characterized by small scale; independent or small group activity; slow controlled and regulated development; as well as an emphasis on travel as an experience of host cultures and on the maintenance of traditional values and societies. Ecotourism is a starting point the natural living which is directly linked with the protection of natural environment, the contact with the local communities, the customs and traditions and the preservation of cultural heritage; furthermore, such tourists also encourage the establishment and development of businesses owned and controlled by local residents.

With rich natural resources, Turkey could come as soon as possible to the place it deserves in assessing the potential of alternative tourism. The region where this country is inside, offers various possibilities for alternative tourism. The main question of this study is “Why is the development of special interest and alternative forms of tourism essential in Turkey?”. The study also attempts to address the following questions:

- a) How ecotourism can be adopted to the tourism activities in Turkey
- b) How does reutilization of industrial spaces affect the development of special interest and alternative forms of tourism in Turkey?
- c) How can the junction between urban and rural environment be strengthened through the reutilization of industrial spaces?

This study was conducted to analyze Zonguldak province which has mine industry in the Western Black Sea Region of Turkey as a case, with 12 different alternative tourism possibilities. This area is promising future in this type of tourism with the caves, natural areas, waterfalls, springs and trekking areas, flora and fauna, rafting facilities, culture, ancient residential areas, private and famous canes. In this study, it was aimed to contribute to the promotion of the area in terms of alternative tourism of the environment and to create an underlying development framework for a region with a lagging economy but considerable natural assets. The underlying values of dealing with the area were that of sustainable development; hence, it can be focused on different segments of alternative tourism. This work represents a framework for empirically grounded and competitive tourism development strategies.

The goal of the research was to find a development potential for a developing region and to search for a link for the development of it – focusing on different forms of alternative tourism – and the preservation of the high values of the local natural and cultural assets. The study is supported by multicriteria landscape analysis. Multicriteria evaluation methods are most commonly used to rank and designate different land use choices for certain areas in a situation of landscape scarcity. The peculiarity of the presented evaluation lies in the application of multicriteria analysis. It concentrates on the assessment of areas from several parallel viewpoints (e.g. the viewpoints of different alternative tourism target groups) and instead of ranking and appraising possible choices it visualises the strength of the areas according to these considerations and does not exclude a certain territory being appointed to more than one target groups. The study incorporates a multicriteria landscape evaluation and a more complex assessment (complex potential value that couples the outcomes of the landscape evaluation with other factors that were drawn from an empirical analysis of actual tourism attraction points).

Literature Review

Tourism is an activity which is developed in different ways in each region mainly because of the diversity of characteristics of each place (Coccosis and Constantoglou, 2006). This diversification requires a different way of tourism management in tourism destinations as each place attracts different type of tourists because of the differences recognised between the motives and the characteristics of the journey. Considering these issues, the present paper outlines the specificity of implementing ecotourism from the perspective of tourism destinations, with a special focus on the Turkish context.

In the middle and late 20th century, the scope and intensity of traditional mass tourism activities exceeded the bearing capacity of the natural environment, leading to the destruction of the ecological environment around tourist spots and the devaluation of tourism resources, and hindering the sustainable development of the tourism industry.

Ecotourism emerged as a bridge between tourism development and environmental protection. It has received the support of tourism researchers and participants, and has become a sector with the fastest growth in the whole tourism market recently (Dhami et al, 2014). Implementing ecotourism initiatives in areas where sustainable development is required could help to protect natural landscapes while also contributing to the wealth of local residents. Areas that are suitable for ecotourism tend to have high-quality primitive ecological environments and abundant tourism resources. (Center for Responsible Travel, 2011)

Ceballos-Lascurain (1996) first defined the ecotourism concept as the responsible tourist behavior of enjoying and appreciating natural and cultural landscapes in a certain natural territory under the conditions of protecting the ecological environment, lowering the negative tourism influences, providing beneficial social and economic activities for local residents, and not disturbing the natural territory. In other words ecotourism is environmentally responsible and enlightening travel and visitation to relatively undisturbed natural areas in order to enjoy and appreciate nature (and any accompanying cultural features both past and present) that promotes conservation, has low visitor impact, and provides for beneficially active socioeconomic involvement of local populations. According to this definition, ecotourism can involve both cultural and environmental tourism and, in addition, benefits to the local population should be an integral part of the activity.

Ecotourism is now defined by The International Ecotourism Society (TIES). as "responsible travel to natural areas that conserves the environment, sustains the well-being of the local people, and involves interpretation and education" Education is meant to be inclusive of both staff and guests.

Ecotourism is about uniting conservation, communities, and sustainable travel. This means that those who implement, participate in, and market ecotourism activities should adopt the following ecotourism principles:

- Minimize physical, social, behavioral, and psychological impacts.
- Build environmental and cultural awareness, and respect
- Provide positive experiences for both visitors and hosts
- Produce direct financial benefits for conservation.
- Generate financial benefits for both local people and private industry.
- Deliver memorable interpretative experiences to visitors that help raise sensitivity to host countries' political, environmental, and social climates.
- Design, construct and operate low-impact facilities.
- Recognize the rights and spiritual beliefs of the Indigenous People in your community and work in partnership with them to create empowerment.

(<http://www.ecotourism.org>)

Ecotourists typically look for experiences that provide a sense of closeness to the natural attractions and local communities that first brought them to a destination. Any destination that seeks to attract these tourists must protect its resources while facilitating a sense of integration with the local community

(Epler, 2002, 23). Although there is an extensive scientific literature dedicated to ecotourism, it is quite scarce in studies which are focused on the definition of ecotourism destinations and their characteristics. Most information on this topic comes from environmental, ecotourism or national organisations.

Few external human activities impact such areas and the population tends to be small and the economy undeveloped. These areas have fragile and sensitive ecological systems, and too much external interference would lead to ecological imbalances or to environmental destruction that would be costly and take a long time to restore (Jackson & Hobbs, 2009). Nature reserves, with unique ecological environments and natural landscapes, are now ecotourism hotspots. Tourism development has brought benefits to the reserves but also posed significant ecological protection challenges. Presently, there are no universal appraisal standards for ecotourism development in nature reserves, and previous research focuses on value protection or on protection management (Sanchez et al, 2015).

As the global tourism industry continues to grow, people travelling and generating more domestic and foreign revenues is often done at the expense of the social and ecological integrity of destination regions. Consequently, tourism policy makers need to consider a variety of new approaches to make sure that the environment, local communities, visitors and business are not affected in a negative way by the impact of the industry (Fennell and Dowling 2003, 10). Despite the increasing concern over these impacts, little has been done, especially by governments, to stimulate policy development or to change weak policies that are currently being used. Given the growth in interest internationally in special interest tourism, notably ecotourism, based on natural and cultural resources, it is within these special areas that the challenges of sustainable development are the greatest. Increasing the conservation of their specific ecological assets is needed, although these very qualities attract increasing numbers of visitors (Howie 2003, 293-294).

In terms of social demands for ecotourism (Liu et al, 2014), research focuses on personal preference, psychological motivation, behavior (Hultman et al, 2015) and population characteristics (Tao et al, 2010). In relation to the long-term sustainable maintenance of nature reserves, evaluating the ecological quality of natural lands is of greater practical significance than evaluating tourism facilities (Font & Mihalic, 2002). Ecotourism suitability evaluation is also appropriate for evaluating the suitability of developing ecotourism activities in different sections of ecotourism areas. This evaluation is based on the influences that different natural factors have on the development of ecotourism activities and then identifies their respective weights and the spatial quality of their combination. Previously, the suitability of ecotourism was measured based on ecological bearing capacity (Prato, 2001) or by referring to the landscape visual evaluation method. In relation to reference indicators, studies have used evaluation criteria such as naturalness, wildlife distribution, ecotourism landscape and ecotourism community (Boyd et al, 1994), ecological value, tourism attractiveness, the environment's self-recovery ability and resource diversity (Kumari et al, 2010) landform and topography, land use, and slope (Bunruamkaew & Murayama, 2011).

Methodology

The purpose of this study is to determine the role of ecotourism on the local development of the area and to discuss this phenomenon in the case of Zonguldak Province in Turkey. In the study, together with an explanation of the concept of ecotourism, it will be given to the importance of the ecotourism in the provision of local development.

In the study, literature and observation techniques were used. This paper is a model to analyze an ecotourism destination following logical steps (general overview of the ecotourism destination, location and accessibility, ecotourism attractions and activities, accommodation facilities, ecotourism flow, best practices in ecotourism management), summarizing a large amount of information into relevant conclusions.

Research Results

Position and accessibility – Zonguldak is a city in the Northwest Black Sea region of Turkey. The city is cut by Filyos River. All around of the city covered by forests, seashores, watersprings and caves. The

famous economic activity of the city was mine production before but nowadays it is decreased to approximately one to four degree. Protection by true planning and being presented as touristic products will contribute to the local development of the area.

Zonguldak (and its surroundings) is rich in biological, geological and cultural landscape values. Effective protection of the landscape values of the city is expected to be owned and maintained so as to ensure the development of the local development in terms of ecotourism.

Its evolution and complex geology, its biologic, pedologic, climatic levels and its landscapes (the colors of green atmosphere change depending on day moments and seasons) make the Zonguldak a unique tourist attraction. It provides professional and qualitative services, as well as possibilities to practice various ecotourism activities. With its diversified and ecologic infrastructure, Zonguldak will be certainly deserving of being among the most visited tourist destinations in Turkey for its spectacular environment, a mainstay for backpackers, hikers, campers and other travelers.

The Filyos Stream flows through the area. The most important ecotourism attractions can be provided on this River and its surroundings with its unique combinations of geologic colors and erosional forms resulting in breathtaking views, the natural ecosystems, the great biological diversity. Filyos Castle and Tielon Antique City are the historical places that must be seen in a tourism activity. Gökgöl Cave is the longest cave with its approximately 850 meter long. Çayır Cave, Cumayanı Cave and Cehennemagzi Cave are also other second famous attraction areas in the area.

The ecotourism activities are aiming to be practiced in Zonguldak and environment are: guided tours, backcountry hiking or walking, camping, river trips, learning adventures (geology, history, archaeology, photography), professional development and opportunities for teachers, distance learning (internet-based educational programs), ranger programs (to learn more about the nature, science, history and culture of the Zonguldak) watching park movies and exhibitions, photography (there are photo hot spots where the lightning of the valley is more dramatic in the morning or late afternoon). The accommodation facilities are hotels in Zonguldak Ereğli, Çaycuma and Devrek. There are food, medical, financial, and religious services, advertising materials and souvenir stores in the area.

Conclusions

Based on the analysis of these ecotourism initiatives, we identified a series of recommendations regarding the development of ecotourism potential for local areas :

The first and most important matter is the fact that the destination must have an effective management organization, or any other entity that will be responsible for the coordination of tourism activities. This destination management organization should include both the private and the public sector and different types of stakeholders that are involved into the tourism sector or are adjacent to it. Currently, there are some local or regional NGOs in certain ecotourism destinations which are partially taking the responsibilities, but they are not fulfilling all the functions of such an organization mainly due to the lack of knowledge or experience in this field, and especially because of the legislative gap and lack of budget funds, at a local, regional or national level.

The second recommendation refers to the development of an ecotourism development strategy for each destination, that must be based on a feasibility study of the area as well as a on relevant research of the target market (identifying the “clients” and attempting to position the destination). The local administrative authorities must identify the unique selling proposition in order to try to create unique experiences packed in unique tourism products. The strategy should include a management and a marketing approach of the development of the destination in an indicated period of time (usually between 2 to 5 years). Another element that should be considered in elaborating the strategy is the planning of the activities and events that will take place in the destination.

Another very important recommendation is to monitor not only visitor satisfaction, but all the visitor information that can be obtained in order to target the market and improve the offer of each ecotourism

destination. In this sense, regular surveys and marketing research should be conducted in each ecotourism destination at both local and national level.

The above mentioned recommendations can be useful for local ecotourism destination managers, for the National Tourism Authority of and for the associations which are aiming to develop ecotourism at national, regional or local level.

Although this study provides information on the specificity of a developing ecotourism destination in Turkey, the current paper has some limitations. First, due to its case study approach, the present study cannot provide relevant data for national ecotourism destinations of Turkey, as the country has many of them, which may impose measures of adaptation. Second, it does not present information based on primary data, collected through qualitative or quantitative research methods. Thus, future research should be undertaken in other national and local ecotourism destinations with the aim of capturing stakeholders' attitudes, opinions and intentions regarding the ongoing processes which are been implemented in these areas.

References

- Boyd S.W., Butler R.W., Haider W., Perera A. (1994) Identifying areas for ecotourism in Northern Ontario, application of a geographical information system methodology. *Appl. Recreat. Res.*, 19, (1), 41
- Bunruamkaew K., Murayama Y. (2011) Site suitability evaluation for ecotourism using GIS & AHP, a case study of Surat Thani province, Thailand. *Procedia Soc. Behav. Sci.* 21, 269
- Ceballos-Lascurain H. (1996) Tourism, ecotourism and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development. IUCN. The World Conservation Union, Gland, Switzerland, and Cambridge, UK.
- Center for Responsible Travel. (2011) Responsible travel, Global trend & statistics, Market trends series. Washington DC.
- Coccosis, H., M.E. Constantoglou. (2006). The Use of Typologies in Tourism Planning. Problems and Conflicts. Paper presented at the 46th Congress of the European Regional Science Association (ERSA) Enlargement, Southern Europe and the Mediterranean, August 30th-September 2006, University of Thessaly.
- Dhami I., Deng J., Burns R.C., Pierferences C. (2014) Identifying and mapping forest-based ecotourism areas in West Virginia Incorporating visitors' preferences. *Tourism Manage.*, 42, (6), 165
- Epler Wood, M. (2002) *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. United Nations Publication.
- Fennell, D., and R. Dowling. (eds.). (2003) *Ecotourism Policy and Planning*. Wallingford: CABI.
- Font X., Mihalic T. (2002) Beyond hotels, nature-based certification in Europe. In M. Honey (Ed.), *Ecotourism & certification, setting standards in practice*. Washington, Island Press, 211
- Howie, F. (2003). *Managing the Tourist Destination*. UK: Cengage Learning.
- Hultman M., Kazemina A., Ghasemi V. (2015) Intention to visit and willingness to pay premium for ecotourism, The impact of attitude, materialism, and motivation. *J. Bus. Res.*, 68, 1854
- Jackson S.T., Hobbs R.J. (2009) Ecological restoration in the light of ecological history. *Science*, 325, 567
- Kumari S., Behera M.D., Tewari H.R. (2010) Identification of potential ecotourism sites in West District, Sikkim using geospatial tools. *Trop Ecol.*, 51, (1), 75
- Liu J.Y., Qu H.L., Huang D.Y., Chen G.Z., Yue X., Zhao X.Y., Liang Z.D. (2014) The role of social capital in encouraging residents' pro-environmental behaviors in community-based ecotourism. *Tourism Manage.*, 41, 190
- Prato T. (2001) Modeling carrying capacity for national parks. *Ecol. Econ.*, 39, (3), 321
- Sanchez-Sanchez R., Fortes-Garrido J.C., Bolívar J.P. (2015) Characterization and evaluation of noise pollution in a tourist coastal town with an adjacent nature reserve. *Appl. Acoust.*, 95, 70
- Tao C.H., Eagles P.F.G., Smith S.L.J. (2010) Profiling Taiwanese ecotourists using a self-definition approach. *J. Sustain Tour.*, 1, (2), 149
<http://www.ecotourism.org>

**SUCCESSION CONDITIONS STATED UNDER THE ARTICLE 127 OF THE CODE OF
OBLIGATIONS**

Mehmet Zahid YENER

Ankara Yıldırım Beyazıt University Law Faculty, Civil Law Department, Research Assistant

ABSTRACT

In the right to claim which bears a relative characteristic, creates a legal relationship only between the creditor and the debtor. This situation is natural result for the right to claim's relative characteristic. Law maker has made several exceptions to this situation. One of them is succession.

Succession, in the most general meaning, can be defined as a third party to fulfil someone else's debt satisfying the creditor and succeeding the creditor as much as the proportion of debt fulfilled. Succession divides into contractual succession and legal succession. Turkish law gives place to the contractual succession along with recognizing legal succession.

In this study, we explain succession which is regulated by Article 127 of Code of Obligation. While explaining the succession, the circumstances, the conditions and results specified in the law will be emphasized

I. INTRODUCTION

People, in the law order, have the independence to make a contract with anyone and everyone in any subject as they wish. The freedom that the parties have is stated as liberty of contract¹.

In the Turkish Law, there are a variety of categories of rights. If we evaluate these categories deeply, there will be separation of rights according to the bases of law branch, qualification and the authorities they provide.

Parties go into a contractual relationship as they agree on a contract. The most important authority the creditor party has is the right to demand the debt from the debtor. The authority in question is called right to claim by doctrine².

In the right to claim which bears a relative characteristic, creates a legal relationship only between the creditor and the debtor. The right to claim comes in front of us bearing relative characteristic. The point to be learned from this is the fact that the right to claim can only be brought forward to the debtor. In other words, it is not possible for the right to claim to be brought forward to a third party regarding the contractual relationship at hand.

Absolute right-relative right separation is only about the provision and consequences of these rights towards the third parties. Thus, this categorization does not create a difference for the right to be protected by the law order. This separation only comes up regarding who or whom to be demanded by. The right to claim arising out of debt relations only interests the parties as a rule since it is relative. Even though the debt relations are relative, this situation does not come up as an absolute reality. In some situations, as there will be provisions and consequences for the third parties, those third parties may be present as a party of the contract.

The strict application of relative principle may sometimes result in damages to the balance of interest of parties. Especially as a result of exigencies and economic necessities faced in commercial life has required the acceptance of legal ways that arise the change in parties in the debt relation between the creditor and the debtor.

¹ Yıldırım, **Abdulkerim**, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6. Edition, Adalet Publishing, Ankara 2017, p. 7; **Reisoğlu, Safa**, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Edition, Beta Publishing, İstanbul 2013, p. 34.

² **Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2018, p. 28; **Kılıçoğlu, Ahmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Edition, Turhan Publishing, Ankara 2016, p. 28.

The law maker has brought a variety of exceptions to the relative principle with different regulations. One of these exceptions is the succession relationship when the debt is fulfilled by a third party regulated in the Article 127 of the Code of Obligations Law.

II. SUCCESSION

i. Definition

Succession, in the most general meaning, can be defined as a third party to fulfil someone else's debt satisfying the creditor and succeeding the creditor as much as the proportion of debt fulfilled.³ Aside from this, succession is, also, defined as a person to take another's place with fundamental terms⁴. As we inspect the history of succession, it comes up as an institution to protect people in law order since the beginning⁵.

SEROZAN defines succession as a spell in the doctrine⁶. Succession according to SEROZAN, makes the third party to fulfil successor in measurement to his/her fulfilment proportion. This means an automatic, non-contractual claim delegation. Only the parties of the debt relation, which keeps its identicalness and continuity, changes. Change of party in a debt relation is defined as a spell since it doesn't create an interruption.

Succession in the debt relation shouldn't get confused with the succession regulated in inheritance under the Article 599 of the Civil Code. The right to claim passes on to a third party as mentioned in the succession in the light of Code of Obligations. The succession in inheritance is a distinctive institution that regulates the passing down of the goods from the deceased to the heirs⁷.

Succession divides into contractual succession and legal succession. Turkish law gives place to the contractual succession along with recognizing legal succession. In this context, the contractual succession is evaluated as delegation of rights and not as succession⁸.

Lawmaker did not want a simple recourse relation between the third person to pay the debt and the creditor. When the right to recourse and the succession is compared, the right to recourse may not provide enough guarantee for the third party. So, the lawmaker decided to create a stronger version of right to recourse as succession to prevent such situations⁹.

In succession, the debt is satisfied by a third party¹⁰. However, even if the debtor is satisfied, the debt doesn't end. Debt passes on to the person paying it by the legal delegation. The debtor keeps his title as the debtor. However, the creditor becomes the third person. The debt keeps its existence even when its paid. This situation is an exception to the termination of debt when its paid.

³ Kılıç, Mehmet Türk Hukukunda Borcun Üstlenilmesi, 1. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2013, p. 24.

⁴ Kılıçoğlu, Ahmet Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Publishing, Ankara 1979, p. 7; Akman, Samet / Burcuoğlu, Haluk / Altop, Atilla, Tekinay Borçlar Hukuku, 7. Edition, Filiz Publishing, İstanbul 1993, p. 208; İnan, Ali Naim / Yücel, Özge Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Edition, Seçkin Publishing, Ankara 2014, p. 588; Cüneyt Tenekeci, Külli ve Cüz'i Halefiyette Kesin Hükümün Sirayeti, Terazi Law Journal, Volume: 13, Issue: 138, Year: 2018, p. 108

⁵ Küçük, Damla, Borçluya Halefiyet, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Journal, Volume: 5, Issue: 1, June 2015, p. 55.

⁶ Serozan, Rona, Kocayusufoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt III, 6. Edition, Filiz Publishing, İstanbul 2014, p. 28-29.

⁷ Dural, Mustafa / Öz, Turgut, Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, Filiz Publishing, 9. Edition, İstanbul 2015, p. 12 ff.; İşgüzar, Hasan / Demir, Mehmet / Yılmaz, Süleyman, Miras Hukuku, 1. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2019, p. 22; Öztan, Bilgi, Miras hukuku, 7. Edition, Turhan Kitabevi, Ankara 2016, s. 22 ff.

⁸ Eren, p. 957; Kemal Oğuzman, Kemal / Öz, Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, 16. Edition, Vedat Publishing, İstanbul 2018, p. 263.

⁹ Kılıçoğlu, p. 589; Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II, 1. Edition, Legal Publishing, İstanbul 2015, p. 555.

¹⁰ Nomer, Haluk, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Edition, Beta Publishing, İstanbul 2015, p. 273; Hatemi, Hüseyin / Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Edition, Vedat Publishing, İstanbul 2015, p. 298.

ii. Succession Regulated Under Article 127

Succession accepted in the Turkish Law is the legal succession. In this context, one of the articles in which situations create succession is regulated under the Article 127 of Code of Obligations.

The old Code of Obligations numbered 818 had brought regulations regarding succession. The corresponding provision of 127th Article of Code of Obligations was regulated in the old Code of Obligations numbered 818 as the 109th Article. We see that the essence of both texts has not changed. This was explained in the provision reasons. It is stated as the words used in the provisions had changed but, the context was protected. The most important change may be the word ‘legally’ in the Code of Obligations numbered 818 which did not take place in the Code of Obligations numbered 6098. In my perspective, the lawmaker had taken out the word rightfully because it is easily understood that the third person will succeed the creditor in the situations counted in the article text. Besides this, the second paragraph of the Article 127 is a newly added provision. Lawmaker, in my opinion, has aimed to prevent possible different interpretations by stating that other succession rights are reserved.

According to Article 127, the third person to fulfil the debt to the creditor can save the goods pledged for another person’s debt if the third party has a property or a limited property right on such goods. The debtor must notify the creditor of the third party to fulfil the debt beforehand. Thus, the third party succeeds the creditor’s rights.

a. Succession Depending on the Debtor’s Will

It is possible to come to a conclusion of voluntary succession when the subject title is evaluated. However, the result is not true. Even if succession depends on the debtor’s will, the law has explicitly permitted this situation. So, the fundamental basis of succession mentioned here comes before us as the legal succession.

The third party to pay the debt to the creditor will succeed him as much as the creditor is satisfied and the debtor notifies the creditor of the situation¹¹.

The notification hereby must be made by the debtor himself or his/her representative to the creditor or his/her representative. Also, said notification must be made before or at most during the fulfilment of the contract¹². If the notification is made after the fulfilment, the debt relation will have been ended thus will not create a succession relation.

The way of notification above is not determined in the law. So, the notification can be made verbally or written with the freedom of form principle. However, notification made through notary or at least a written notification will be appropriate in order for the proof law¹³.

Succession notification, as its characteristic, is a legal relation in which the debtor’s statement must reach the creditor ex parte (one sided). However, in order for the succession relation to be born, the ex parte notification will not be enough, and a third party’s fulfilment must satisfy the creditor.

b. Saving the Goods that were Put in Pledge

According to the law, a third party becomes the creditor’s successor when he/she saves goods that were put in pledge by fulfilling the debt to the creditor.

Essentially, the third party does not have any fulfilment responsibility against the creditor. Here, the third party fulfils the debt in his/her own interest; specially to prevent and to save the good from being sold in an execution proceeding when the debt is not paid.

¹¹ **von Tuhr, Andreas** Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı Cilt I-II (Çeviren: Cevat Edege), 2. Edition, Yargıtay Publishing, Ankara 1983, p. 871; **Tercier, Pierre / Pichonnaz, Pascal / Develioğlu, Murat**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. Edition, On İki Levha Publishing, İstanbul 2015, p. 510.

¹² **Kılıçoğlu, Ahmet**, Borçlunun Alacaklıya İhbarı ile Halefiyetin Doğumu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Journal, Volume: 53, Issue: 1, Year: 1978, p. 445.

¹³ **Koçano Rodoslu, Emine**, Rücu Hakkı, Turhan Publishing, Ankara 2016, p. 39.

It is important to state that in order for the provision to be applied, the debt must belong to another person¹⁴. So, this provision will not be applied when a person fulfils the debt to save the good that was originally put in pledge for his/her own debt. In fact, person's fulfilment terminates the debt in this situation.

Moreover, there must be a good put in pledge for a debt that a third party fulfil in order to apply this provision. This provision will not be applied where a debt is not taken under guaranty with a pledged good.

Another condition for this provision to be applied is that a third part must have the property right or a limited property right on the pledged good¹⁵. Last condition required for the provision is that the creditor must be satisfied by the debtor. The satisfaction could be wholly or partially but, it should be kept in mind that partial satisfaction must have the conditions counted under the Article 84 of the Code of Obligations.

When the article text is examined, there is no difference between the pledge good to be movable or immovable property. In this context, I believe that the succession provision for the pledged goods under the Article 127 will be applied both to movable and immovable property pledges¹⁶.

iii. Provisions and Consequences of Succession

A person to fulfil a debt according to the Code of Obligations automatically becomes the creditor's successor taking his/her place. A third party to become the creditor's successor and having the creditor's rights directly arises out of the law. So, succession takes place without any other proceeding to be required.

A third party will take place as the creditor in the debt relation with succession. Debt keeps its existence with all of its facts. So, its maturity, fulfilment place and time, default, time lapse keeps on existing without any changes. Besides all of this, the interest with the main debt, surety, pledge, penal clause, all other secondary rights and rights that are not bonded to the creditor's personality passes on to the successor third party fulfilling the debt. Also, the debtor will be able to claim any defences he/she might have against the previous creditor.

If there are any documents given to the creditor, these documents must be passed on to the successor third party by the creditor.

The consequences abovementioned will be applicable in case of full satisfaction of the creditor. In case of partial satisfaction, the rights the creditor have will pass on to the successor partially. So, the successor will benefit from these rights with the creditor in proportion to his/her satisfaction.

In Turkish Law, not all payment by a third party will arise a succession since it depends on the law. In order to talk about a valid succession, the conditions stated in the codes must be met. Besides this, when a third party has paid the debt but, the conditions stated in the law for succession are not met completely, the third party, if the conditions are applicable, can apply to the provisions of proxy, negotiorum gesito (acting without authority), or unjust enrichment¹⁷.

¹⁴ **Franko, Nisim**, Borçlar Kanunu 109'ncü Maddesine Göre Halefiyet Halleri, Ankara Barosu Journal, Issue: 2, Year: 1981, p. 207.

¹⁵ **Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet / Özdemir, Refet**, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Yargıtay Publishing, Ankara 1987, p. 251; **Cansel, Erol / Özel, Çağlar**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, 1. Edition, Seçkin Publishing, Ankara 2014, p. 245.

¹⁶ **Uygur, Turgut**, Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler Cilt II, Türk Hava Kurumu Publishing, Ankara 1990, p. 480; **Akman / Burcuoğlu / Altop**, s. 210.

¹⁷ **Akıncı, Şahin**, Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, 7. Edition, Sayram Publishing, Konya 2013, p. 258; **Bozer, Ali**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Edition, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Publishing, Ankara 2007, p. 262.

BIBLIOGRAPHY

- Akıncı, Şahin**, Borçlar Hukuku Bilgisi Genel Hükümler, 7. Edition, Sayram Publishing, Konya 2013.
- Akman, Samet / Burcuoğlu, Haluk / Altop, Atilla**, Tekinay Borçlar Hukuku, 7. Edition, Filiz Publishing, İstanbul 1993.
- Antalya, Gökhan**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II, 1. Edition, Legal Publishing, İstanbul 2015.
- Bozer, Ali**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Edition, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Publishing, Ankara 2007.
- Cansel, Erol / Özel, Çağlar**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, 1. Edition, Seçkin Publishing, Ankara 2014.
- Cüneyt Tenekeci**, Külli ve Cüz’i Halefiyette Kesin Hükümün Sirayeti, Terazi Law Journal, Volume: 13, Issue: 138, Year: 2018, p. 108-117.
- Dural, Mustafa / Öz, Turgut**, Türk Özel Hukuku Cilt IV Miras Hukuku, Filiz Publishing, 9. Edition, İstanbul 2015.
- Eren, Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 23. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2018.
- Franko, Nisim**, Borçlar Kanunu 109’ncu Maddesine Göre Halefiyet Halleri, Ankara Barosu Journal, Issue: 2, Year: 1981, p. 202-220.
- Hatemi, Hüseyin / Gökyayla, Emre**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Edition, Vedat Publishing, İstanbul 2015.
- İnan, Ali Naim / Yücel, Özge** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 4. Edition, Seçkin Publishing, Ankara 2014.
- İşgüzar, Hasan / Demir, Mehmet / Yılmaz, Süleyman**, Miras Hukuku, 1. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2019.
- Kemal Oğuzman, Kemal / Öz, Turgut**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt I, 16. Edition, Vedat Publishing, İstanbul 2018.
- Kılıç, Mehmet** Türk Hukukunda Borcun Üstlenilmesi, 1. Edition, Yetkin Publishing, Ankara 2013.
- Kılıçoğlu, Ahmet** Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Publishing, Ankara 1979.
- Kılıçoğlu, Ahmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 20. Edition, Turhan Publishing, Ankara 2016.
- Kılıçoğlu, Ahmet**, Borçlunun Alacaklıya İhbarı ile Halefiyetin Doğumu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Journal, Volume: 53, Issue: 1, Year: 1978, p. 439-446.
- Koçano Rodoslu, Emine**, Rücu Hakkı, Turhan Publishing, Ankara 2016.
- Küçük, Damla**, Borçluya Halefiyet, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Journal, Volume: 5, Issue: 1, Year: 2015, p. 55-90
- Nomer, Haluk**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Edition, Beta Publishing, İstanbul 2015.
- Öztan, Bilgi**, Miras hukuku, 7. Edition, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.
- Reisoğlu, Safa**, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 24. Edition, Beta Publishing, İstanbul 2013.
- Serozan, Rona**, Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm Cilt III, 6. Edition, Filiz Publishing, İstanbul 2014.
- Tercier, Pierre / Pichonnaz, Pascal / Develioğlu, Murat**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 1. Edition, On İki Levha Publishing, İstanbul 2015.
- Uygur, Turgut**, Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Genel Hükümler Cilt II, Türk Hava Kurumu Publishing, Ankara 1990.
- Velidedeği, Hıfzı Veldet / Özdemir, Refet**, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Yargıtay Publishing, Ankara 1987.
- von Tuhr, Andreas** Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı Cilt I-II (Çeviren: Cevat Edege), 2. Edition, Yargıtay Publishing, Ankara 1983.
- Yıldırım, Abdulkerim**, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6. Edition, Adalet Publishing, Ankara 2017.

**ÇALIŞMA HAYATINDA ENGELLİ ÇALIŞANLARIN TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**
THE MAIN PROBLEMS AND SOLUTIONS OF EMPLOYEES WITH DISABILITIES IN
WORKING LIFE

Gökhan OFLUOĞLU

Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sanem BERKÜN

Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

ÖZET

Çalışma yaşamında bireyler belli bir standartta yaşamlarını sürdürebilmek için belli bir gelire ihtiyaç duyarlar. Bu gelirin de sürekli olabilmesi için bireylerin daimi bir iş sahibi olmaları gerekmektedir. Günümüzde nüfus artış hızı ve bununla paralel olarak artmayan iş olanakları işsizlik sorununun giderek büyümesine yol açmaktadır. Bireyin hayatını devam ettirebilmek için iş bulması ne kadar güçse, edinilen işte kalıcı olabilmesi de o kadar zor olmaktadır. Bireyin iş sahibi olmasıyla aynı zamanda sosyalleşmesi, toplumsal aidiyet ihtiyacı da karşılanmaktadır. Buna karşılık toplumda önemli bir yeri oluşturan engelli bireylerin iş bulması ve çalışma hayatında sürekli bir çalışan olmaları diğer bireylere nazaran daha zor olabilmektedir. Engelli çalışanların çalışma hayatında yer alması büyük önem göstermektedir. Çünkü engelli çalışanların hayatlarını kendi başına sürdürebilmeleri için sürekli bir gelir elde etmeleri ve üretim sürecinde yer almaları ulusal ekonomilere büyük katkı sağlayacaktır.

Engelli çalışanların işgücüne katılımını gerektiren birçok sebep bulunmaktadır. Öncelikle genel ekonomik ve sosyal nedenler, toplumsal ön yargıların önlenmesi, mesleki eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Küresel rekabette etkili olabilmek ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayabilmek, engellilerin de içinde bulunduğu dezavantajlı grupların istihdamı ile mümkün olacaktır.

Engellilerin sosyal hayatın her alanında olduğu gibi istihdam koşullarında da eşit olanaklara ulaşabilmeleri için özel politikaların uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Engellilere, özel eğitim programları ve ayrımcılığı önleyici uygulamalar ile fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir. Engellilerin zorunlu kota uygulamaları ile istihdam edilseler de mobing, cinsel taciz gibi birçok ayrımcı davranışlar karşısında sağlıklı işleyen bilgilendirme, şikayet ve denetim kanallarına ulaşabilmeleri sağlanmalıdır.

Birçok ülkede engellilere yönelik sosyal alanlarda imkanların artırılmasına yönelik politikaların düzenlenmesi ulaşım, eğitim ve iş olanaklarının artırılmasına neden olmuştur. Devletin yapmış olduğu politikalarındaki iyileştirmeler engellilerin memnuniyet düzeyini arttırmıştır. Ancak kamu ve özel kesimin engellilere yönelik politikalarda yeterince istekli olmayışı, engelli istihdamına fazla bir katkı sağlayamamıştır. Bu nedenle işverenlerin de engelli istihdamı konusundaki olumsuz tutumlarını tamamen ortadan kaldırmak için gerekli eğitim ve bilgilendirme yapılmalıdır. Ayrıca engelli çalışanlar için mesleki eğitim, rehabilitasyon konusunda kurum içi düzenlemeler yapılmalıdır. Böylece toplum, engelli çalışanlar konusunda daha bilinçli hale gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Sosyal Hizmetler, Engelli Çalışanlar

ABSTRACT

In working life to maintain a certain standard of individuals lives need a certain income. This income in order to have the time individuals are required to have a permanent job. Nowadays, in parallel with this population growth rate and non-increasing job opportunities, leads to the problem of growing unemployment. In an effort to maintain an individual's life, however, here's how to find a job to take it so hard, and it is permanently acquired. With an individual business owner at the same time, socialization, social belonging needs are met. In contrast, forming an important place in society for the disabled into jobs and in working life is constantly being an employee may be more difficult than other individuals. To take place in the life of disabled employees ' work shows great importance. Because for

the changeover to that employees with disabilities lives by himself in a constant revenue and take part in the production process will provide a major contribution to the national economy.

The labour force participation of employees with disabilities are many reasons that require. First of all, the overall economic and social causes, prevention of social prejudice, it is necessary for the development of vocational training and rehabilitation services. Global competition in order to be effective, economic and social development, people with disabilities, including the employment of disadvantaged groups will be possible.

As in all areas of social life and disability employment conditions and equal opportunities must be passed to the application of specific policies to reach. Services for persons with disabilities, special education programs, and discrimination on the basis of equality of opportunity with preventative applications. Although the mandatory quota applications and employment disability are mob, sexual harassment against many discriminatory behaviors well-functioning information, complaint and reach the control channel must be provided.

In many countries, disabled facilities in the areas of social policies for increasing regulation of transportation, education and job opportunities are increasing. The Government adhere to the improvements have increased the level of satisfaction of people with disabilities. However, in the public and private sector policies for the disabled lack of willing enough, is not much of a contribution to the employment of persons with disabilities. Therefore the negative attitudes about the employment of people with disabilities that employers also completely eliminate training and information should be required to. In addition, vocational training of employees with disabilities, rehabilitation of on-premises arrangements about regulations, should be improved. Thus, society will become more conscious about disabled employees.

KeyWords: Social Security, Social Services, Disabled People

Giriş

Türkiye’de “2002 Türkiye Özürlüler Araştırması” sonuçlarına göre, nüfusun %12.29’unu engelliler oluşturmaktadır. Engelliler içerisinde okuryazarlığı olmayanlar ve eğitim seviyesi düşük olanlar çoğunluktadır. Bu durumun nedenlerinden en önemlisi, engelli bireylerin eğitim hizmetlerinden ve olanaklarından tam olarak faydalanamamasıdır. Engelli bireylerin mesleki vasıflarının olmaması ve eğitim düzeylerinin düşük olması onların istihdam edilmelerini de sınırlamakta ve her beş engelliden sadece biri işgücü piyasasında yer almaktadır.

Engellilerin toplum içerisinde üretken ve aktif olarak yer alabilmesinin, engelliler ve toplum açısından önemine dikkat çeken bu çalışmada, niceliksel veriler ışığında engellilerin durumu irdelenmiştir.

Türkiye’de Engellilerin Durumu

Engelliler tarih sahnesinde dezavantajlı toplumsal gruplar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Farklı düzeylerde olmakla birlikte dünya genelinde toplumsal yaşama katılımsürecinde büyük engellerle karşılaşan engelliler eğitim, istihdam, kamusal ve sosyal hizmetlere erişim gibi birçok alanda sağlıklı insanlarla aynı fırsatlara sahip olamamaktadır. Bu durum Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çok daha belirgin şekilde hissedilmektedir (Berkün, 2019: 234).

İnsanlığın engelliliği toplumsal bir sorun olarak algılamasıyla devletler; engelli kişilerin ekonomik, sosyal, politik ve kültürel haklarını koruyan politikalar ve programlar geliştirmeye yönelmiştir. Bu yönelim engellilerle ilgili politikaların belirlenmesi, planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi için güncel ve güvenilir istatistiksel verilere olan ihtiyacı artırmıştır (Çalık, 2004). Sahip olunan veri tabanının niteliği ülkelerin gelişmişliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişmeler Türkiye’nin de içinde bulunduğu birçok ülkeyi engelli veri tabanı oluşturmaya yöneltmiştir.

Türkiye’de “2002 Türkiye Özürlüler Araştırması” engellilere yönelik ilk araştırmadır. Bu araştırma ile Türkiye’de engellilerin niceliksel ağırlığı, özellikleri, sosyo-ekonomik sorunları ve beklentilerinin

saptanması hedefine yönelik süreç başlamıştır. Türkiye’de nüfusun %12.29’unu engelliler oluşturmaktadır. Bu oranın %7,09’unu erkekler, %5,20’sini ise kadınlar oluşturmaktadır (2002 Türkiye Özürlüler Araştırması). 2011 Nüfus ve Konut Araştırması bulgularına göre ise en az bir engeli olan (3 ve daha yukarı yaş) nüfusun oranı %6,9’dur (4.876.000 kişi). Erkeklerde %5,9 olan bu oran kadınlarda %7,9 olarak saptanmıştır. Engelli nüfusun engel grubuna göre dağılımı Tablo 1’de gösterildiği gibidir. Engelli kitlesinin özelliklerinin bilinmesi engellilere yönelik politikaların başarısında öncelikle belirleyicidir.

Tablo 1: 2011 Genel Nüfus Engel Grubuna Göre Engelli Nüfus

Engel Grubu	Nüfus Oranı (%)
<i>Görmede zorluk yaşayanlar⁽²⁾</i>	1.4
<i>Duymada zorluk yaşayanlar⁽³⁾</i>	1.1
<i>Konuşmada (konuşma bozukluğu, tutukluk, kekemelik gibi nedenlerden dolayı) zorluk yaşayanlar⁽⁴⁾</i>	0.7
<i>Yürümeye, merdiven çıkmada / inmede zorluk yaşayanlar⁽⁴⁾</i>	3.3
<i>Birşeyler taşımada / tutmada zorluk yaşayanlar⁽⁴⁾</i>	4.1
<i>Yaşlılarına göre öğrenmede / basit dört işlem yapmada / hatırlamada dikkatini toplamada</i>	2.0

Kaynak: 2011 Nüfus ve Konut Araştırması, 3

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre her beş engelliden, sadece biri istihdam edilebilmiştir. 2011 Nüfus ve Konut Araştırması bulgularına göre ise işsizlik oranı %8,8’dir. Engelli nüfusta işgücüne katılma oranı toplamda %22,1 iken erkeklerde (%35,4) kadınlardan (%12,5) çok daha yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. 2011 yılında yapılan Nüfus ve Konut Araştırması sonuçları 2002 yılında yapılan Engelliler Araştırması sonuçlarıyla karşılaştırıldığında oranlarda genel oranlara kıyasla çok düşük seviyelerde kalmakla birlikte bir iyileşmenin olduğu görülmektedir. Engellilerin istihdam sorunları yaşamasında özel, temel ve mesleki eğitim sorunları, rehabilitasyon (tıbbi, sosyal, mesleki) yetersizliği, bakım hizmetleri eksikliği, toplumsal önyargı ve bilinçsizlik ile istihdama yönelik düzenlemeler ve uygulamalardan kaynaklanan birçok neden bulunmaktadır (2011 Nüfus ve Konut Araştırması; Şen, 2018: 133).

2002 Türkiye Özürlüler Araştırması’na göre engellilerin % 40.97’si, süreğen hastalığa sahip olanların ise % 47.10’u ilkokul mezunudur. Üstelik 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması İleri Analiz Raporu’na göre genel nüfusun %12,9’u okuma yazma bilmezken, engellilerde bu oran 3 kat daha fazladır (%36,3). Yüksekokula devam eden engelli oranı sadece % 2.24’tür (2002 Türkiye Özürlüler Araştırması İleri Analiz Raporu; Berkün, 2013: 85-90). Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü verilerine göre hazırlanan, özel eğitim okullarında, özel eğitim sınıflarında ve kaynaştırma sınıflarında öğrenim gören öğrenci sayılarının yıllara göre dağılımlarını içeren Tablo 2 aşağıdadır.

Tablo 2: Özel Eğitim Kurumlarında Örgün Eğitim Alan Öğrencilerin Yıllara Göre Dağılımı

Öğretim Yılı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			
			Özel Eğitim Okullarında	Özel Eğitim Sınıflarında	Kaynaştırma Eğitiminde	Toplam
2016-2017	1.362	12.009	48.212	42.900	242.486	333.598
2015-2016	1.268	11.595	49.206	36.742	202.541	288.489
2014-2015	1.254	10.596	43.796	32.265	183.221	259.282
2013-2014	1.248	9.733	40.505	29.094	173.117	242.716
2012-2013	1.261	10.344	33.877	25.477	161.295	220.649
2011-2012	814	7.607	42.896	20.968	148.753	212.617
2010-2011	753	6.843	40.189	18.576	93.000	151.765
2009-2010	700	6.005	36.599	15.712	76.204	128.515
2008-2009	670	5.695	30.671	13.015	70.685	114.371
2007-2008	561	4.758	28.252	9.252	58.504	96.008
2006-2007	537	4.979	27.439	9.643	55.096	92.178
2005-2006	495	4.680	25.238	8.921	45.532	79.691
2004-2005	480	4.524	22.082	8.130	42.225	72.437
2003-2004	441	3.441	19.895	7.405	35.625	62.925
2002-2003	490	3.385	17.988	6.912	31.708	56.608
2001-2002	342	2.834	17.320	6.912	29.074	53.306

Kaynak: Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bilgiler, 2018: 5

Türkiye’de engellilerin çoğu, yapılı çevredeki engeller nedeniyle okula ve hatta bir okuma yazma kursuna dahi gidememektedir (Soykut Sarıca & Yüksel, 2012: 58). 2010 Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması’na göre engellilerin %66,9’u kaldırımlar, yaya yolları ve yaya geçitlerinin kendileri için uygun olmadığını düşünmektedir. Yine %66,3’lük bir engelli grubu oturdukları binanın, %59,5’lik bir engelli grubu ise dükkân, market, mağaza ve lokantaları kullanırken zorluklarla karşılaşmaktadır. Keza engellilerin %58,4’ü kamu binalarının, %55,4’ü postane ve banka benzeri yerlerin engelli bireyin kullanımına uygun olmadığını belirtmiştir. Bu veriler merkezi idare ile yerel yönetimlerin engellilerin fiziksel erişimleri konusunda bütünsel ve koordineli çalışmadığını gösterirni teliktir (Çağlar, 2012: 563). Engelli bireyler yardım almadan günlük aktivitelerini gerçekleştirmekte zorlanmaktadırlar (Atıcı, 2007).

Engelli İstihdamının Gerekliliği

Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %10’unu oluşturan engellilerin ekonomik ve sosyal yaşama katılmaları ise tüm ülkelerin ulaşmayı istediği bir hedeftir. Kesin olmamakla birlikte Türkiye nüfusunun %12’sinin engelli olduğu tahmin edilmektedir (Aytaç: 129). Sahip oldukları engel, engellilerin diğer sosyal gruplarla bütünleşmesini önemli ölçüde zorlaştırmakta, bu duruma eklenen ekonomik ve sosyal problemler ise sorunu daha da çözülmez bir hale getirerek onları tamamen toplum dışına itmektedir. Çağdaş toplum olmanın öncelikli gereği; her bireye, bedensel yetersizlikleri dikkate alınmadan eşit hak ve olanakların sunulmasıdır (Kanbak&Gövenç, 2009: 92). Engellilerin toplumla bütünleşmesi önündeki engelleri azaltmak amacıyla alınan tedbirler, genellikle merhamet duygusundan yola çıkarak ayrı hukuki ve toplumsal düzenlemeler şeklinde olmakta, fakat bu durumun yarattığı pozitif ayrımcılık tekrar bir dışlanma süreci başlatmaktadır. Günümüzde gelişmiş ülkelerin geldiği nokta ise, katılımcı politikalar geliştirip onları uygulayarak engellilerin dışlanmasının önüne geçilmesi yönündedir (Toplu, 2009: 2). Birçok ülke bu amaçla; ekonomik ve toplumsal yaşamda, engel türü ne olursa olsun engelli tabanlı ayrımcılıkla mücadele etmek ve beraberinde, yasal ve sosyoekonomik düzenlemelerle toplumsal farkındalığı artıracak engelli katılımlı eğitim ve sosyal politikalar geliştirmek ve gerçekleştirmek çabasıdır (Barnes, 1997, 5).

İşsizlik ve çalışma yaşamından kaynaklanan sorunlar, engellileri kuşatan sorunlar arasında, diğer sorunların da nedenini oluşturmaktadır. Çünkü engelli bireylerin yaşamakta olduğu sorunların oluşmasında ya da şiddetlenmesinde, ekonomik yetersizlikler büyük ölçüde etkilidir. Engelli birey çalışarak hem elde ettiği gelire giderlerini kendisi karşılayabilecek ve dolayısıyla engelli bireyin kendisine olan saygısı artacak, hem de toplumun engellilere yönelik olan önyargısının azalmasına yardımcı olacaktır (Alkan Meşhur, 2004: 176-177). Tüm bunların gerçekleşebilmesi ise, engelli bireye yetenekleri dahilinde bir işte çalışma fırsatı vermek ve ona verimli olabileceğini

göstermekle mümkündür (Aytaç, 1993, 2). Engellilerin çalışma hayatında aktif olarak yer almaları sosyal ve ekonomik nedenlerle gereklidir. Birey, toplum ve devlete bakıştaki değişmelerin de bir sonucudur (Toplu, 2009: 51-55).

Engellilerin istihdamı öncelikle, engelli bireylerin toplumdan soyutlanmasını önleyerek, onların sosyal ve psikolojik yönden tedavi edilmelerine katkı sağlamaktadır (Alkan Meşhur, 2004: 176). Çalışma; bireyin, içinde yaşadığı toplumda güven içinde var olabilmelerini, kendini gerçekleştirebilmesini, hayatını sürdürebilmesini ve tüketici konumdan üretici konuma geçmesini mümkün hale getirmektedir (Yılmaz, 2001: 11). Çalışmanın kültürün önemli bir parçası sayıldığı günümüz toplumlarında, herkes gibi engelliler de çalışmaya/üretmeye isteklidirler (Karataş, 2001) ve çalışma hakkına sahiptirler. Keza sosyal devlet düşüncesi de, bir toplumda doğuştan veya sonradan engelli olan bir kişinin kendi haline bırakılmamasını ve insanca yaşayabilme fırsatlarının engelli ve sağlıklı tüm bireylere sunulmasını gerektirmektedir (Uşan, 2004: 219).

Engellilerin istihdamı ekonomik açıdan da gereklidir. Her şeyden önce, bit ülkenin ilerlemesinde, insan kaynakları, yaşamsal bir öneme sahip, değerli ve geliştirilebilen en önemli kaynaktır (Subaşıoğlu, 2008: 404). Çünkü insan kaynakları, diğer kaynakların rasyonel kullanılmasını mümkün kılan kıt bir kaynaktır (Yılmaz, 2004: 1995). Engelli bireyler yetenek ve durumlarına uygun olarak istihdam edildiklerinde tüketici konumundan çıkarak üretimde bulunabilecekler ve topluma yararlı hizmetler sunabileceklerdir. Keza engelli bireyler, sağlıklı bireylere göre daha fazla maddi gelire sahip olma ihtiyacı taşımaktadırlar. Bunun nedeni engelli bireylerin çoğu zaman çok ciddi maddi külfetler doğuran tedavilere gereksinim duymalarıdır. Ayrıca sağlıklı bireyler gibi engellilerinde bakmakla yükümlü oldukları aile bireyleri veya kendilerine bakan yakınları mevcuttur (Toplu, 2009: 53).

Günümüzde engellilere yönelik sosyal politikaların sosyal model ekseninde şekillendiği gözlenmekte ve engelliler ile engelli olmayan tüm insanların yasal, ekonomik, sosyal, kültürel... tüm haklarından eşit şekilde yararlanma hakkına sahip olduğu gerçeği kabul görmektedir (Toplu, 2009: 54). Bu bağlamda engelli hakları hareketi ve/veya sosyal model, baskının yerine yetki sahibi olmayı; yeknesak bir tedavi süreci yerine bütüncül bir sosyal bakım ve hizmetler yelpazesini; ve marjinalleşmenin/damgalanmanın yerine toplumla bütünleşerek toplumsal hayata dahil olmayı sağlamak adına uğraş vermektedir (Özgökçeler& Alper, 2010: 40). Uluslararası sosyal politikalar; engellilerin yetenek ve durumlarına uygun olarak istihdam edilmeleri ve çalıştıkları işlerinde başarı elde etmeleri için engellilerin desteklenmesini amaçlamaktadır. Engellilerin istihdam edilmeleri yanında çalışma hayatı ve iş ilişkilerinin engelliler açısından özel olarak düzenlendiği sosyal politikalar geliştirilmektedir (İkinci Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler, Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri, 2005: 51).

Sonuç

Engellilerin istihdam sorunlarının aşılmasında, öncelikle toplumun engellilere yönelik bakış açısını değiştirici, toplumun farkındalık ve duyarlılık düzeylerini yükseltici ve engellilerin toplum içerisinde üretken, aktif olarak yer alabilmesine katkı sağlayıcı kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının bu süreçte sorumluluk alması, kamuoyu bilinçlendirme çalışmalarının daha etkin ve yararlı olmasını sağlayacaktır. Yasal düzenlemeler yanında teşvik ve denetimlerin artırılması sürece katkı sunacaktır. Bilişim teknolojilerinin sunduğu fırsatlardan engelli istihdamının artırılması ve erişilebilirliğin sağlanması sürecinde yararlanılmalıdır. Konunun asıl muhatabı olan engellilerin görüş ve taleplerinin alınması da geliştirilecek sosyal politikaların başarısını artıracaktır. Engellilerin toplum içerisinde üretken ve aktif olarak yer alabilmesi ve diğer bireylere olan bağımlılıklarının en aza inmesi, onları daha mutlu ve güçlü kılacaktır. Bu ise toplumsal refah ve barışın tesisini kalıcı olarak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alkan Meşhur, F. H. (2004) “Engellilerin Çalışma Yaşamına Katılma Gerekliliği ve Uygulanan İstihdam Politikalarının Değerlendirilmesi”, *Öz-Veri Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, Aralık, ss. 176-183.
- Atıcı, İ. (2007) *Fiziksel Engelliler ve Kentsel Mekânın Kullanımı*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aytaç, S. (1993) "Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı", *Verimlilik Dergisi*, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, Ankara, ss. 2-15.
- Aytaç, S. “İstihdam ve Koruma Alanı Yaratmak Üzere Özürlüler İçin Sosyal Yaşam Merkezi Projesi”, ss.125- 158 Erişim Adresi: <http://iibf.kocaeli.edu.tr/ceko/armaganlar/turanyazgan/04.pdf> (25. 09. 2010).
- Barnes, C (1997) A legacy of oppression: A history of disability in Western culture. (Der:) Barton, L. & Oliver, M., *Disability Studies; Past, Present and Future*, pp. 4-24. Erişim Adresi: <http://www.leeds.ac.uk/disability-studies/archiveuk/Barnes/chap1.pdf> (25. 09.2010) .
- Berkün, S. (2019), “Yerel Yönetimlerin Dezavantajlı Gruplara Yönelik Değişen Rolü”, *İşletme ve Yönetim Araştırmaları 1*, Ed: Çavuş, M. F., Ankara, Akademisyen Kitabevi.
- Berkün, S. (2013), *Özürlülerin İstihdamında Ev Esaslı Tele Çalışma (Evde Tele Çalışma): Bursa İli Belediyelerinden Örnekler*, Ankara, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi Yayını, Yayın No:38.
- Çağlar, S. (2012), “Engellilerin Erişilebilirlik Hakları ve Türkiye’de Erişilebilirlikleri”, *AÜHFD*, 6(2), ss.541-598.
- Çalık, S. (2004) “Özürlülüğün Ölçülmesinde Metodolojik Yaklaşımlar ve 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması”, *Özveri Dergisi*, TC Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Cilt:1, Sayı:2, Erişim Adresi: <http://www.ozida.gov.tr/ozveri/ov2/ov2ozurlulugunolcul.htm> (06. 02. 2012).
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, (2018), Engelli ve Yaşlı Bireylere İlişkin İstatistik Bilgiler İstatistik Bülteni 2018, Erişim Adresi: <https://eyh.aile.gov.tr/uploads/pages/engelli-ve-yasli-bireylere-iliskin-istatistik-bilgiler/2018-yili-nisan-ayi-bultenini-bu-baglantiyi-kullanarak-indirebilirsiniz.pdf> (10.04.2019).
- İkinci Özürlüler Şurası Yerel Yönetimler ve Özürlüler, Komisyon Raporları ve Genel Kurul Görüşmeleri (2005) Nuro Matbaacılık, Ankara.
- Kanbak, A. & Gövenç, D. (2009), “ Engelli İstihdamına Yönelik Yerel Eksenli Bir Çözüm Önerisi: Bizimköy Örneği”, *Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:7, ss. 91-108.
- Karataş, K. (2001) "Özürlülerin İstihdamı ve Çalışma Yaşamında Karşılaşılan Sorunlar" *Görme Özürlüler İçin Rehabilitasyon Deneyimleri, Yeni Rehabilitasyon Politikaları ve Meslek Tanımları*, (Der:) Kasım Karataş. Körler Federasyonu Yayını, No: 4 Ankara, ss. 141-152.
- Özgökçeler, S. & Alper, Y. (2010) “Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss.33–54.
- Soykut Sarıca, Y. P. & Yüksel, E. (2012), “Yerel Yönetimlerde Sosyal Sorumluluk Projesi Uygulaması Olarak Sosyal Hayata Katılım: Engelsiz Yaşam”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 3(1), ss. 48-66.
- Subaşıoğlu, Fatoş (2008) “Üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri’nin “Engellilik Farkındalığı” Üzerine Bir Araştırma”, *Bilgi Dünyası*, Cilt:9, Sayı:2, ss.399-430.
- Şen, M. (2018) “Türkiye’de Engellilere Yönelik İstihdam Politikaları: Sorunlar ve Öneriler”, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), ss.129-152.
- Toplu, A. (2009) “Sosyal Dışlanma Perspektifinden Türkiye’de Özürlü İstihdamı” Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Uşan, M. F. (2004) "Kamu Ve Özel Sektör Açısından Özürlü İşçi İstihdamı", *Öz-Veri Dergisi*, Cilt I, Sayı 2, Aralık, ss. 218-228.
- Yılmaz, Z. (2001) "Avrupa Birliğinde ve Türkiye'de Özürlülerin Mesleki Rehabilitasyon Uygulamaları" Yayınlanmamış Özürlüler Uzmanlığı Tezi, Ankara, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Yılmaz, Z. (2004) "Çalışan Özürlülerin İş Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar ve Bunları Etkileyen Etmenler", *Öz-Veri Dergisi*, Ankara, Cilt I, Sayı 2, Aralık, ss. 193-195.
- 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması Temel Göstergeleri, Erişim Adresi: <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/oztemelgosterge.htm> (06. 02. 2012).
- 2002 Türkiye Özürlüler Araştırması İleri Analiz Raporu, Erişim Adresi: <http://www.ozida.gov.tr/arastirma/troailerianaliz.htm?menu=arastirma&sayfa=ilerianaliz> (06. 02. 2012)

2010 *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması* Erişim Adresi:
<https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf>
(06. 04. 2019).

2011 *Nüfus ve Konut Araştırması*, Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=15843>(06. 04. 2019).

FRENCH ON ACADEMIC OBJECTIVES IN TURKISH ACADEMIC ENVIRONMENT

Lamiha ÖZTÜRK

Hasan Kalyoncu University (Turkey)

Perihan YALÇIN

Prof. Dr., Hasan Kalyoncu University (Turkey)

ABSTRACT

The purpose of this reflection exercise is also to analyze and to better apprehend this new approach in construction which is French on academic objective and to explore the possibilities of translating these theories and approaches to the Turkish academic context. The purpose of this thesis is also to identify the needs of learners and to determine the main difficulties that Turkish students claim to face during their studies at university. To this end, we conducted a survey of a population of 180 learners. The collected data was analyzed via the SPSS for windows 26.0 and Excel program and an analysis of variance was applied to the data. As a result of our research work, the results obtained allowed us first of all to identify the needs of learners according to their training, secondly to understand the priority that must be privileged by the teacher in charge of this course and thus the didactic methodology to set up. Our results show that the lack of mastery of techniques and university methodology, as well as the shortcomings related to the disciplinary terminology are confusing and negatively affect their academic achievements. The French courses on objective university seems necessary for a non-French and allophone public and indispensable for an audience that specializes in a very specific field such as political science, law, medicine, economy etc.

Keywords: Learning strategy, FOS, FOU, disciplinary vocabulary, linguistic need

INTRODUCTION

The idea of identifying the origins and the main difficulties encountered by Turkish learners during the follow-up of their university courses was born from several observations that we try to summarize below. One of the first findings comes from a national survey conducted in 2013 by the French survey firm named TNS Sofres. As part of these studies and analyzes for the benefit of the French agency for the promotion of higher education, TNS Sofres highlights a real need, that of a methodological training in work and university curriculum. Need identified through an empirical study with 135 students from Turkey, scattered throughout the French territory and in various academic courses at the undergraduate level. According to this study, 81% of Turkish learners who participated in this survey deplored the lack of methodological and pedagogical training during and before their initial training. The second observation comes from the personalized educational and methodological services offered by the CUEF (University Center for French Studies) and which are almost non-existent in Turkey are one of the reasons for this research project. Indeed, the CUEF and many other specialized language centers offer services such as the acquisition of note-taking techniques, preparation for working methods and comprehension of a lecture, or video-based sessions. excerpts from lectures and / or specific tutorials in order to facilitate the integration and adaptation of the learner on the one hand to the university and on the other hand to the training in which he / she is registered to maximize the chances of academic success of these students. This reflection exercise aims to better understand this new approach in construction which is the FOU and to identify the needs of learners in the monitoring and understanding of the courses that are provided through their initial training and to reconcile and harmonize these needs. as part of the academic / academic structure that welcomes the learner. In order to clarify these difficulties, a survey is conducted among three distinct groups except the reference group. Learners must indicate the difficulties they encounter in class (lectures as practical work) or during exams.

The results should help to guide teachers in developing their syllabus and future curriculum in order to minimize the academic failures of learners and especially to ensure that the difficulties encountered by students / learners in period t are not the same. / reiterated for learners in period t + 1.

LITERATURE REVIEW

The learning and teaching of a foreign language has undergone many changes and continues to evolve according to the needs and profiles of both learners and teachers. According to Seara (2001) in the nineteenth century, a better understanding of the culture, values and norms of a people was the main motivation and motivation for learners to invest in learning a foreign language . This cultural motivation evolves towards a communication objective in the 90s (Seara , 2001). In the field of didactics of the FLE, the specificity of the public is at the origin of the reflection and the research in the teaching of the FOS. The specificity of the public is for many other languages also object of research and didactic and / or methodological reflection such as ESP (English for Specific purposes). English didactics have long made the distinction between the learner who has an academic purpose and the one who has a professional purpose . Strevens (1977) proposes a detailed taxonomy of the public concerned, that is to say it makes a distinction between the academic public, academic, professional with a clearly defined seniority and the professional " budding In a professional training situation. For many authors (Mourlhon-Dallies (2008) ; Robinson (1989)) this taxonomy is the pivot of this didactic field. Taxonomy applicable to the FOS itself in particular with the increase of student mobility at the international level. At the base, the different very specific needs of this academic population have forced the didactics to make a clear separation between the public concerned by the FOS to give birth to a new approach which is the FOU.

The increase in student mobility is therefore one of the main reasons for the development of the MAD, but not only. Indeed, Mangiante et Parpette, (2011: 6) associates the emergence of the FOU to i) the expansion of Francophone university programs (FUF) in the world,

ii) the need to improve the French (FLE) of certain learners in countries where "higher education is provided partially or entirely in French while secondary education is provided in the language of the country", iii) or even more so to the development of delocalized diploma courses (FDD).

The Turkish university context that has this particularity does not fit fully into the typology of the contexts mentioned above. The Turkish academic context is a foreign non-French-speaking and non-English-speaking context that offers higher education courses in Turkish (for the majority); in English, French and recently in German.

Ding Xue Bing (2015) summarizes the typologies that we use as follows:

Emergence conjecture by geographic location

Place	Emergence conjecture
la France	Incoming mobility of allophone students in France to undergo training at a French higher education institution
Foreign	Need to improve French (FLE) for certain learners in countries where "higher education is provided partially or entirely in French while secondary education is provided in the language of the country" FUF FDD
Turkey	Learning FLE (in preparation-integrated if necessary) at the sight of a specific training that will require courses of FOU Transfer of methodology, know-how, technique and terminology within some training to Turkish counterparts. (Note taking in class, writing of dissertation, thesis, comment of judgment, summary note, technical report, terminology and disciplinary specific vocabulary, idiomatic expression etc ...) FUF (example of the Faculty of Political Science of the University of Marmara or Yeditepe) FDD (including dual degrees prepared by Galatasaray University)

For Turkey, we make the distinction between learners who must follow a preparatory preparatory year to acquire a certain level of French (most often B2 according to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR)) and learners who once this required level is achieved, integrates the academic training resulting from their placements into the university entrance examination. This distinction is motivated for the following reason, a French student (who is de facto mastering the French language) when he integrates a law degree or medicine for example will have to acquire a certain number

of techniques, know-how (writing a stop comment for example ...) and terminology to be able to graduate from this training. This is also valid for Turkish learners who have chosen to integrate a Francophone training. Moreover, it should be emphasized that learning French as a foreign language in the context of a student's success in university education requires a much broader mastery of French than the learner who should not To master only the terminology of his training. In fact, whether it is the understanding of metaphors, idiomatic expressions, knowledge of French culture, history of France or the acquisition of learning techniques, learners of certain formations must master French to different level (cultural, historical, literary, artistic ...); it would therefore be relevant to develop a syllabus quite different from those devoted to students in a FUF or FDD. Following the integration of the Turkish university context into the FOU landscape, it is important to understand whether or not the definitions established by the largest number correspond to the Turkish university context. Mourlhon-Dallies (2011) defines the FOU as " French for specific purposes intended for audiences of students to study in a French (or French) university system " . If we try to integrate this definition in the Turkish university context we could define the FOU as "a French program on specific objectives designed to student learners in higher education to follow their Turkish education / training in a francophone university education with an integrated preparatory class (if not French at the beginning of training), preparatory class part integral part of the training concerned."

For Mangiante et Parpette (2011), the FOU is "the success of the university integration project which requires a linguistic mastery around communication situations specific to university life as a whole". We can therefore see that Mourlhon-Dallies (2011) focuses the definition of the FOU on the profile of learners and the nature of the content of the approach, while Mangiante and Parpette (2011) focused on the purpose of the study project. of the learner.

In addition to the definition proposed above, one could also propose the following definition:
The FOU in the Turkish university context, is a French course given to Turkish or allophone learners with specific needs in connection with their initial university education whose goal is first and foremost the success in their training, secondly the mastery and the development of language and non-language communication skills in a multicultural, academic and professional context within a relatively short time.

The FOU is therefore primarily the acquisition of a methodology, a know-how that must allow the learner to perform certain spots Such as academic writing (dissertation, thesis, synthesis etc.) and / or professional (report, report, executive summary, etc.), but also the acquisition of vocabulary and terminology specific to the training and / or professional project in question, throughout the training. In addition to these academic and professional aspects, for Mourlhon-Dallies (2011: 135), the FOU is a multi-faceted teaching that integrates French Academic (FA), French Language Second (FLS), French for University Integration (FIU) and / or the French professional transversal (FPT).

Tejeda Meza (2014: 27) summarizes the content of these four types of lessons :

- FA: acquisition and learning of note-taking, methodology, dissertation writing, dissertation, synthesis, stop commentary, prescription etc.
- FSL: encompasses all bureaucratic tasks (registration, opening a bank account, application, administrative formalities etc. ...
- FIU: as its name implies, it refers to the university culture, the relationships between teachers and students, between students themselves, etc.
- FPT: encompasses all the techniques, methodology and terminology related to the professional training in question, preparation for the course of studies etc. ...

The FOU is therefore involved in a logic of demand (Ding Xue Bing, 2015) or the methodology to be put in place must respond to the demand and needs of learners on a case by case basis (Mangiante et Parpette, 2004: 16).

The constraint and limit of the FOU is implicitly highlighted in its very definition, since a case-by-case methodology makes the work of the teacher extremely complex and difficult. He will have to elaborate

a plan and contents of the course, a different methodology for each trade, for each formation and for each specific request according to the learner of the same formation from where the complex elaboration of a syllabus. Beyond the syllabus, in view of these complexities, the elaboration of a global work seems to be hardly lost.

Although the FOU is a branch of the FOS, many authors emphasize the differences between these two fields didactic.

It is important to point out that the differences highlighted by the authors mentioned above concern an audience that is fully immersed in a context of learning their training, or other professional specialties or not in France.

In the context of the FOU in a Turkish university context these differences are evolving firstly according to the training in question and secondly because of the learning of French in a context without total immersion. In fact, the FOU in the Turkish university context is for the vast majority to students who pursue all their studies and academic training in Turkey.

Borg and Berard (2009) then Tejeda Meza (2014) summarizes these differences in the form of a table that we adapt to the Turkish academic context

Differences between FOS and FOU : adapted to the Turkish academic context

	FOS	FOU
Specialty retained	Unique specialty	Several often heterogeneous specialties
Course content	Focused on the discourse of the specialty in question	Focused on forms, cultural character, discourse according to training, academic skills, note-taking technique, academic French ...
Public Profile	Public with a common mother tongue and box	Public with a common mother tongue (for a large majority) Evolutionary numbers according to the formations Framed for a large majority

METHODOLOGY

Our research work is based on the study of three groups of students from three different universities in Turkey for the 2017-2018 academic year.

- The Department of Teaching the French Language of the Pedagogical Faculty of Gazi University .
- The Department of Teaching the French Language of the Pedagogical Faculty of Hacettepe University .
- The Department of Public Administration Francophone of the Faculty of Political Sciences of Marmara University.

The choice of Gazi University for our experimentation was based on the particularity of these courses of FOU. The Gazi University is one of the only universities that offers French language courses and French-language courses as well. We chose as a different study group, a sample of students from Hacettepe University for practical reasons (geographical ease to be able to carry out the interviews with the participants) and also because it is the department of the teaching of the French language placed second in the ranking in the placement of students as a result of their entrance examinations in higher education in Turkey. Our last choice is focused on Marmara University for various reasons. First of all, from a historical point of view, the University of Marmara is the first Turkish university to have offered a university education totally in French in the faculties of social, political and economic sciences (first department of French-speaking public administration). Secondly, this department is the result of a diplomatic agreement signed in October 1988 by the Turkish Higher Education Council, the French Ministry of Foreign Affairs and the National Foundation for Political Science. And finally, because this department offers courses of FOU at the L1 level.

THE PUBLIC

The public of this work consists of 102 students of the Department of Teaching of the French Language of the Faculty of Education of the University of Gazi all levels combined (L1, L2, L3, L4) for the academic year 2017-2018 .47 learners from Marmara University and 31 learners from Hacettepe University agreed to participate in our survey.

We therefore conducted a semi-directive survey of 180 Turkish students from these French-speaking sectors in Turkey.

Our analysis is divided into three groups except the control group.

The first group consists of 102 learners from Gazi University

The second group consists of 47 students from the universities of Marmara

The third group consists of 31 students from the University of Hacettepe .

The survey was conducted between January and March 2018.

Although the training is provided in French for the sake of clarity, our questionnaire was written in French and Turkish.

THE DATA COLLECTION

In order to determine the needs of learners and the relevance of an ef course, a questionnaire was developed. This questionnaire was inspired by the one experimented by Franic (experimentation of a FOU course at the University of Zagreb, 2014), Delalande (empirical research Masaryk University, 2017) and Zolana (questionnaire experimented at the university of 'Agostinho in Angola, 2013). Without forgetting of course the work of Borg (2001) which mentions to overcome progress "FOU according to the characteristic of situations and academic formations.

The student public and the Turkish university system with its own characteristics we transposed these different questionnaires in adequacy with the target audience.

In order to obtain relevant and usable results, we tested the clarity, neutrality and adequacy of our questionnaire with a control group made up of 7 learners from the Department of French Language Teaching of the Faculty of Education. Gazi University, 3 students from the Department of French Language Teaching at the University of Hacettepe and 5 learners from the French Public Administration Department of the Faculty of Political Sciences of Marmara University. This pre-test was done in a face-to-face interview with each of the sample learners. This preliminary survey was extremely rewarding for us because it allowed us to refine our questions and to highlight a number of difficulties related to the vocabularies used in the questionnaire itself. [1] . The lack of mastery of certain vocabularies used within the survey has reinforced the need for such an analysis. At the end of the questionnaire a free field was left for the respondents to express their opinions.

The questionnaire has four parts

- Data concerning the profile and status of learners
- Self-assessment of academic abilities
- Self-assessment in lexical comprehension and disciplinary vocabularies
- An open question with possibility for the respondent to add a comment

The questionnaire contains 47 questions. It was sent to the students of the three groups by email, and through the Facebook page of their Department.

DATA ANALYSIS

Calculations and tables were made using SPSS 26.0 and Excel statistical programs and tools. Finally, after applying an ANOVA (Analysis of Variance) to a factor in order to analyze the subcomponents and the significance between them, the Scheffe test allowed us to determine if one of the groups at an average different from the others. And finally a t-test was applied to consolidate our results.

RESULTS AND CONCLUSIONS

Our survey suggests that one of the main difficulties encountered by the learners surveyed is the lack of mastery of the note-taking technique. We use the verb to suggest because participants who have not

received any training in note-taking techniques (neither during these secondary studies nor during their university training) do not have this habit and are convinced that it is the teacher, who is wrong because he speaks too fast for them. A large majority of respondents followed an integrated preparatory year before starting their training in their respective departments. One of the most surprising results of our survey is undoubtedly the common difficulties of groups 1 and 3 concerning five disciplines taught in both formations. If one looks at the results in detail, it should be noted that the students of the Department of French Language Teaching, University of Gazi, declared 45.9% to have difficulty understanding in their French literature courses. This result is relatively close (44.3%) to that given by the learners of the Department of French Language Teaching, University of Hacettepe. It is noted that despite an integrated preparatory year, 43.8% of learners in group 1 and 44.9% of learners in group 3 report having difficulties in grammar. Learning a foreign language to children also seems to be a relatively difficult subject in its understanding for learners in groups 1 and 3. Turkish-French translation courses are a priori according to our sample better understood for learners in group 3. Given that for these subjects the same teachers do not teach in both universities, it seems difficult to attribute to the teacher the reasons for these difficulties. It would seem, therefore, that it is the discipline itself that is difficult for learners to understand, but if the difficulties encountered converge towards these disciplines by two independent groups, it would be appropriate to conduct a more in-depth survey of the five disciplines mentioned above and understand the reasons for these misunderstandings. Regarding the results of group 2, it seems unequivocal that legal matters pose great difficulties of understanding. The reasons for these difficulties are motivated by a bad mastery or even the lack of knowledge of the disciplinary terminology as well as the confusion made because of homonyms or paronyms. For more than half of respondents regardless of the group analyzed, the complexity of the sentences developed by teachers is a factor that negatively affects the understanding of the course in question. A very large majority of learners report that they have benefited from the alumni's course notes, particularly for the preparation of the latter for the semester and end-of-year exams. Overall, the average of the three groups indicates that a large majority of participants believe that their difficulties are related to disciplinary vocabularies and that it negatively affects their academic achievements. Although this is less pronounced for group 3, participants in groups 1 and 2 say for the most part that during lectures their teachers use a lexicon that is often foreign to them. The average of the three groups indicates that 81.2% of the participants think that their difficulties are related to the disciplinary vocabularies. Ditto for a large majority of the entire sample (78%) who believes that the (non) mastery of the disciplinary vocabulary negatively affects their academic achievements. The origins of the difficulties of comprehension differ according to the groups. In fact, the participants of the group 1 declare that their difficulties are related in particular to paronyms (77.2%) and idiomatic expressions (69.3%). These results are more or less similar for group 3, while for learners in group 2 are words of Latin origin (89.2%) and ambiguous expressions (81.6%) which are the main factors of their comprehension difficulties.

Frequency of students' responses on their French skills (on a scale from 1 to 5)

Question	Group 1			Group 2			Group 3		
	M	AND	Fr.	M	AND	Fr.	M	AND	Fr.
I understand without difficulty a text that I listen in French	2.9	1.06	102	3.8	1.02	47	3.1	1.08	31
I express myself fluently in oral French	3.4	1.02	102	3.8	0.98	47	3.5	1.01	31
I can read without difficulty a text in French	4.2	0.95	102	3.9	0.94	47	3.5	0.78	31
I express myself with ease in writing	3.8	0.91	102	4.1	0.96	47	3.9	1.15	31

Legend: M - arithmetic mean of estimates; AND - standard deviation; Fr - number of learners who evaluated each question.

Self-assessment in lexical comprehension and disciplinary vocabularies

Frequency of students' responses to their lexical and linguistic comprehension in French (on a scale from 1 to 5)

Question	Group 1			Group 2			Group 3		
	M	AND	Fr.	M	AND	Fr.	M	AND	Fr.
My difficulties are related to the disciplinary vocabulary?	4.1	0.92	102	4.2	1.08	47	4.4	1.31	31

Understanding and mastering vocabulary specific to economics, politics and others are elements that affect your academic success?	3.9	0.93	102	3.8	1.07	47	3.7	1.08	31
The specific vocabulary of certain subjects hinders my understanding and affects my academic results?	4.3	1.97	102	3.8	0.98	47	4.1	0.98	31
The teacher uses words that are unknown to me, hence my misunderstanding sometimes in progress.	4.0	1.67	102	4.6	0.95	47	3.9	0.97	31
These difficulties come from homonyms	2.7	1.21	102	3.1	0.85	47	2.5	1.71	31
These difficulties come from the paronyms	3.7	1.66	102	3.8	1.21	47	3.9	1.51	31
These difficulties come from ambiguous expressions	2.9	1.82	102	4.1	1.71	47	2.6	0.95	31
These difficulties come from words of Latin origins	2.8	1.41	102	4.2	1.21	47	2.7	0.97	31
These difficulties come from idiomatic expressions	3.1	1.77	102	4.0	1.51	47	3.5	0.94	31
The courses of « Ozel Alan Fransizcasi "Helped me better understand some notion and my license to meiu grasp the different context of the language	4.7	0.52	102	4.1	1.01	47	4.3	0.98	31
3 hours of class Ozel alan Fransizcasi Are insufficient, it would take more time for this matter	3.5	0.98	102	3.2	1.25	47	3.3	1.21	31

Legend: M - arithmetic mean of estimates; AND - standard deviation; Fr - number of learners who evaluated each question.

Our ANOVA analysis of variance tells us that there is no significant difference between the components and this, whatever the group analyzed. In other words, students' self-assessment of their language skills and academic abilities do not differ according to their training, but there is a significant difference between the groups for the third component. Indeed, it follows that the significance (.040) is established between the learners of the group 1 and 2 (university of Gazi and Marmara) and between the groups 2 and 3 (university of Marmara and Hacettepe). This significant difference results in particular from the origins of the difficulties encountered by the learners. In fact, learners in group 2 reported having difficulties with comprehension related to use of an unknown lexicon for these current ones. To be more precise for these learners of group 2 these difficulties are mainly related to ambiguous expressions, idioms and words of Latin origin. This result is not surprising since Group 2 learners take specialized training in political science in contrast to the other two groups who are students in the Department of French Language Education. The peculiarity of training in a very specific field such as public administration requires in the first place a good mastery of the vocabulary / basic terminology and a good knowledge of business culture, bureaucratic. Our research shows that FOU courses are necessary for a non-French and allophone audience and essential for an audience that specializes in a very specific field such as political science, law, medicine, economics etc. The needs analysis is therefore the key step in the constitution and development of the methodology and the corpus of the course of FOU that will be provided by the teacher.

General components of the self-assessments of the three groups.

General components	Frequency	Min.	Max.	t	significance
1. Self-assessment of students on their language skills	180	3.62	.59	1.91	.056
2. Self-Assessment of Academic Capabilities	180	3.89	.51	1.98	.047 *
3. Self-evaluation in lexical comprehension and disciplinary vocabularies	180	3.87	.50	1.92	.048 *

ANOVA test result

components general	Group	Frequency	F (Variance)	Sig .	Scheffe
1. Self-assessment of students on their language skills	Group 1	102	1.942	.078	-
	Group 2	47			
	Group 3	31			
	Total	180			
2. Self-Assessment of Academic Capabilities	Group 1	102	.927	.892	-
	Group 2	47			
	Group 3	31			
	Total	180			
3. Self-evaluation in lexiclaes understanding and disciplinary vocabularies	Group 1	102	2971	.040	2-3
	Group 2	47			
	Group 3	31			
	Total	180			

* P <.05

From a general point of view, learners are quite satisfied with their "learning" of the French language. However their self-assessment regarding their academic abilities is quite mixed. Indeed, a large majority believe that the know-how acquired in connection with their training or future profession is insufficient. On the whole, learners feel that their real skills in the broad sense of the term are rather weak and regret their shortcomings from a terminological, lexical and bibliographical point of view. There are also needs i) in the comprehension of scientific texts in writing, ii) in the follow-up of an oral conference, iii) to develop their speaking skills (difficulty expressed for them to do a presentation on a subject of specialty etc. ...) iv) to develop techniques and university methodology (note taking etc.) Our results converge with those of Franic (2014) who deplored the lack of support for the student, who ends up manifesting himself in the long term by an inability to develop and reinforce their linguistic, communicative and methodological skills. On the other hand, the learners surveyed are aware of the contribution and the immediate profitability of an EOF course to their training and academic success and consider that the number of hours reserved for this type of course could be revised upward. All three groups highlighted the positive impact of the FOU courses on their academic background. To the question do you estimate that 3 hours of theoretical courses are sufficient for a course like the FOU a slight majority of the respondents (53.4%) have considered insufficient this timing time. The temporal constraint is a very important factor for the FOS as for the FOU it would seem as underlined Zolana (2013) that the public of the FOU does not always know well identify their own needs because they do not know yet in which contexts of communication they will be in the near future. This contextual gap could partly explain why the time factor is not very significant in our analysis.

DISCUSSION

In light of these conclusions, here are our proposals below.

Even if it leads to discussion it seems more appropriate to propose courses of FOU in L3 and / or L4. Indeed, it is only after a solid foundation of knowledge and mastery of the French language that the FOU courses are better understood and respond more directly to the expectations of the learners. Learning French (FLE) during their first year preparatory integrated and consolidation of the latter during the four years of academic training does not always ensure the acquisition of a technique and / or editorial capacity to the height of the thesis or thesis academic. The methodological approach and the didactic development of a course of FOU supposes and represents a very important personal and temporal investment on the part of the teacher of FOU. He may also be forced to create his own teaching tools and above all must be in constant interaction with the teachers of other disciplines. We believe that this important investment will make it necessary to review the status of the FLE teacher in charge of the FOU course in terms of both salary and professional obligations. As an example, the French Institute of the Maghreb has set up a different salary schedule for teachers of FOU. Finally, on the date we close this research, we can only deplore the announcement made by the Higher Education Council (YÖK) concerning the freeze on the recruitment of students studying French language and literature. This decision will undoubtedly have a negative influence on candidates who would have liked to potentially integrate a French-language stream. It is essential that the French public authorities intervene to unblock

this situation because it is undeniable that the political presence on the international scene is a key factor for the development of a language. Otherwise, beyond the intellectual influence of France, it is the diplomacy of influence that is endangered.

REFERENCE

- Borg, S. (2001). Parcours didactiques et cohérences curriculaires Ou La notion de progression au service de l'ingénierie de l'éducation, Groupe d'Etudes et de Recherches pour le Français Langue Internationale Centre Culturel et de Coopération Linguistique de Turin (Italie). fle.asso.free.fr/adcuef/borg1.pdf
- Borg, S. & Berard, E. (2009). L'ouverture des filières universitaires francophones aux étudiants étrangers : Enjeux politiques, implications didactiques, culturelles et institutionnelles. Terre de FLE, N° 2.
- Delalande, H. (2017), Les Outils De Travail Universitaire Dans L'enseignement Du Français De Spécialité, chapitre de l'œuvre Texte de spécialité, texte scientifique à l'université.
- Franic, Y. (2014). Le français sur objectif universitaire : du concept à la pratique Zagreb : FF press, 2014, https://bib.irb.hr/datoteka/927503.Franic_FOU.pdf
- Mangiante, J.-M. et Parpette, C. (2004), Le Français sur Objectif Spécifi que : de l'analyse des besoins a l'élaboration d'un cours, Paris : Hachette livre.
- Mangiante, J.-M. et Parpette, C. (2011), Le français sur objectif universitaire, Grenoble PUG.
- Ministère Des Affaires Étrangères (Direction générale de la Coopération Internationale et du développement) Formations supérieures francophones à l'étranger. (2006). Disponible sur: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/Formationssuprecad.pdf>
- Mourlhon-Dallies, F. (2008) Enseigner le français à des fins professionnelles. Paris Didier.
- Mourlhon-Dallies, F. (2011). Le français sur objectif universitaire, entre français académique, français de spécialité et français pré-professionnel. Actes du Colloque Le français sur Objectifs Universitaires. Synergies Monde n° 8-2011, pp. 135-143.
- Robinson, P.-C. (1989). Working with language: a multidisciplinary Consideration of Language Use in Work Contexts. An overview of English for specific purposes. In H.Coleman (Ed.), 395-427. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Seara, A.R. (2001). L'évolution des méthodologies dans l'enseignement du français langue étrangère depuis la méthodologie traditionnelle jusqu'à nos jours. UNED.
- Strevens, P. (1977). New Orientations in the Teaching of English. Oxford : Oxford University Press.
- Tejeda Meza, L. (2014). La culture et la culture éducative en classe de français su objectif universitaire (FOU). Mémoire de Master professionnel soutenu sous la direction de Mme Catherine Carras. Université Stendhal de Grenoble 3.
- Xue Bing,D. (2015). Analyse d'une situation d'enseignement-apprentissage du Français sur objectif universitaire en école d'ingénieurs implantée en Chine. Linguistique.
- Zolana, A. N. (2013). Concevoir un programme de Français sur Objectifs Spécifiques. Difficultés théoriques et pratiques : le cas de la faculté d'économie de l'université Agostinho Neto. Thèse soutenue sous la direction de Monsieur Jean-Pierre CUQ. Université de Nice Sophia-Antipolis. , <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-00840355/document>

**CULTURAL ISSUES IN LANGUAGE TEACHING: A SUGGESTED LESSON PLAN FOR
TEACHING CULTURE IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOMS**

Hilal GÜNEŞ

Research Assistant, Hacettepe University, Faculty of Education, English Language Teaching Department, Ankara, TURKEY

ABSTRACT

Language and culture are two intertwined concepts which cannot be separated from each other. Apart from linguistic and communicative competence, intercultural competence is quite essential for language learners to be successful in a more globalized world. It not only contributes conversation as being much more meaningful, but also makes people understand other cultures and build relationships with the members of different societies. Therefore, the goal of the language teachers should be to teach not only the linguistic concepts of a language, but also teach culture. In this respect, building intercultural competence in language classrooms is of capital importance. Against this background, the aim of this paper is to illustrate a sample lesson plan which teaches culture by integrating four language skills (listening, speaking, reading, writing) in English language classrooms. To that end, “The Tea Traditions in Different Cultures” is selected as a main topic of the lesson. This lesson plan can be applied in various institutions ranging from universities to private courses targeting young adults.

Key Words: Cultural Issues In Language Teaching, Culture Lesson Plan, Intercultural Competence

1. INTRODUCTION

Understanding the concept of ‘culture’ is fundamental to be able to fully understand the relationship between language and culture. Three different major definitions of culture were made by the anthropologists in the past. First one made by Arnold (1867) advocated the idea that culture is related to intellectualism and art, referred to as ‘high’ culture, which means that culture only belongs to a small part of a society. Second one made by Tylor (1870), who objected to this definition and asserted that culture can be possessed by all people in the society. However, it makes a distinction between savage, barbarian and civilized cultures and states that former two are less developed than civilized cultures. Third one made by Boas in the 18th century rejected both of the former definitions and put forward that culture neither belongs to only high people nor is there any distinction between cultures as savage or civilized. Rather, it “emphasized the uniqueness of the many and varied cultures of different peoples or societies” (as cited in Spencer-Oatey, 2012, p. 1).

Examining such definitions, it can be understood that as the years passed, the notion of culture has been changed and developed in a more positive way and expressed as being universal, equally important and unique. Spencer-Oatey (2012) cites several other definitions of culture by different anthropologists and sociologists. From these definitions, it can be summarized that ‘culture’ is:

1. Learned or created by the society (Schwartz, 1992, as cited in Avruch, 1998)
2. Transmitted by symbols (Kroeber & Kluckhohn, 1952, p. 181, as cited in Adler, 1997, p. 14)
3. Constitutes distinctive achievements of human groups (Kroeber & Kluckhohn, 1952, p. 181, as cited in Adler, 1997, p. 14)
4. Transmitted from past generations or formed by individuals (Schwartz, 1992, as cited in Avruch 1998, p. 17).
5. Includes beliefs, arts, morals, laws, customs, capabilities and habits (Tyler, 1870; as cited by Avruch, 1998)
6. Distinguishes the members of one society from another (Hofstede, 1994, p.5)
7. Does not determine but influence each members’ behaviour and interpretations (Spencer-Oatey, 2008, p.3).

Culture influences behaviour and interpretations of behaviour. For example, ring gesture (thumb and forefinger touching) can be interpreted differently in different cultures; it indicates approval or agreement in some countries such as the UK, the USA and Canada while it is an improper and rude

gesture in many Mediterranean countries (Spencer-Oatey, 2012, p. 4). In addition, culture affects biological processes in the human body. To illustrate, eating rattlesnake meat is regarded as normal by some of the societies, while for the others it is just disgusting (Spencer-Oatey, 2012, p. 7).

Apart from linguistic and cultural differences, paralinguistic and prosodic features like tone of voice, pitch, loudness, pacing, and pauses also have an effect on the interpretation of the intended meaning between interlocutors. Some of such features, also referred to as contextualization cues, may be interpreted differently if the speakers do not share the same cultural backgrounds. Because of such different interpretations, misunderstandings and misjudgments may happen sometimes. In such situations, both sides think the normal behaviour is theirs, and they generally blame others for being ‘unnatural’ (Tannen, 1985).

Being aware of different cultural features of people who are communicated with is crucial for an effective intercultural communication. According to Standards for Foreign Language Learning (2006), successful intercultural communication takes place when two interlocutors have a conversation based upon openness and mutual understanding (as cited in Moeller & Nugent, 2014). According to (Byram, 1997), an interculturally competent speaker is “determined to understand, to gain an inside view of the other person’s culture while also contributing to the other person’s understanding of his/her own culture from an insider’s point of view (as cited in Moeller & Nugent, 2014, p. 2). Sinicrope, Norris, and Watanabe (2012) define intercultural competence as effective and appropriate interaction of two individuals from different cultural backgrounds (as cited in Moeller & Nugent, 2014).

People should be successful intercultural communicators to eliminate misunderstandings, misjudgments, and stereotypes, and to create a mutual understanding and tolerance. As Bennet (2004) puts forward, people should not avoid but seek cultural differences. Different cultures add richness to the world and broaden people’s horizons. Learning about other cultures contributes to one’s worldview positively as everybody has something to learn from others. In this respect, each and every culture needs to be appreciated and embraced.

2. BUILDING INTERCULTURAL COMPETENCE IN LANGUAGE CLASSROOMS

As a result of a more globalized world, there is an increasing necessity for embracing intercultural issues in language education. Although being very important, linguistic competence is no longer the only aim of language learning; intercultural competence is also one of the important elements of language learning. Therefore, language learners are expected to be interculturally competent who “possesses both communicative competence in that language as well as particular skills, attitudes, values and knowledge about a culture” (Moeller & Nugent, 2014, p. 2).

Language classrooms should have the aim of educating students who have intercultural communicative competence. Therefore, while planning a language curriculum, “time and space for cultural exploration and discovery” needs to be taken into consideration to make students become interculturally competent (Moeller & Nugent, 2014, p. 2). As culture continuously changes, the curriculum also needs to be innovated according to evolving nature of culture (Moeller & Nugent, 2014).

In an intercultural classroom environment, learning is often described as learner-centered, interactive, collaborative and engaging (Byram, Gribkova & Starkey, 2002; Common European Framework of Reference for Languages, 2001; Moore, 2006). In these classrooms, students act as researchers and discoverers of knowledge, exploring the topic both inside and outside of the classroom (Kearney, 2010; Lee, 1998; Moore, 2006). Teachers do not convey all of the information about the culture. Instead, they act as facilitators and guide students to analyze, discover, and evaluate the target culture (Byram et al., 2002). In these classrooms, students take responsibility for their own learning.

Creating an environment of curiosity and inquiry is very important for building intercultural communicative competence. Accordingly, activities and materials should be selected which motivate students towards learning different cultures. Authentic tasks and materials, audio and visual materials, portfolios and technology can be utilized in these classrooms. Tasks that require students to compare

native and target culture based on a common textual material is recommended so as to make students discover different worldviews independently (Byram et al., 2002).

Byram et al. (2002) indicate that before discovering a foreign culture, students should think about their preconceived ideas about that culture. This will be helpful for comparing their ideas before and after the process of culture teaching. In this respect, Moeller and Nugent (2014) underlines that it is necessary for teachers to guide students to reflect on their preconceived ideas about other cultures before studying other cultures. With this way, self-awareness and identity transformation of the students can take place. Being aware of one's own culture is a fundamental factor for moving forward to learning other cultures (Furstenberg, 2010). At this point, language teachers are recommended to give time to students so that they can identify the similarities and differences between the home culture and target culture (Byram, 1997).

3. A SAMPLE LESSON PLAN FOR TEACHING CULTURE

Topic of the Lesson: Tea Traditions in Different Cultures

Institution/ Context of Language Teaching: This lesson plan can be applied in various institutions ranging and universities to private courses.

Target Age: Young adults (aged between 18-22)

Grade Level: B2 (Upper Intermediate)

Length of Time: 60 minutes (mins)

Language Skills: Integrated Skills (Listening, Reading, Speaking, Writing)

Resources: Coursebook (What a World Reading 3: Amazing Stories from Around the Globe), PowerPoint presentation, two videos from YouTube, worksheets

Anticipated Problems and Solutions for Them:

1. Students may not know some of the vocabulary items in the YouTube videos.

Solution: The teacher will pre-teach some of the vocabulary items through PowerPoint presentation.

2. There may be some internet and electricity problems while watching the videos from YouTube.

Solution: For the internet problem, the teacher downloads videos from YouTube before coming to the class. For the electricity problem, the teacher brings her own computer with a full battery.

3. There may be no time left for the writing activity.

Solution: The teacher gives writing task as a homework.

Aims of the Lesson:

The primary aim of the lesson is to teach culture. For this aim, not only British and American culture, but also different cultures along with students' own culture will be focused on throughout the lesson. The subsidiary aim of the lesson is to teach vocabulary items related to topic of the lesson, and make listening, reading, speaking and reading activities related to topic of the lesson.

Objectives of the Lesson:

By the end of this lesson, students are expected to

1. be familiar with the unknown vocabulary items related to tea and their pronunciation by means of PowerPoint presentation.
2. differentiate between confusable vocabulary items such as brewing tea/steeping tea or cup/mug through PowerPoint presentation.
3. recognize history of tea and different tea traditions in various countries with the help of a reading activity.
4. practice newly learnt vocabulary items through listening and reading activities.
5. express similarities and differences between preparing a British and American tea after watching the YouTube videos.
6. interpret the information provided by the reading text and respond to comprehension questions.
7. utilize newly learnt vocabulary items in their writing task.
8. compare and contrast tea traditions between Turkey and other countries in their writing tasks.

Stage 1: Warm Up (1-2 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> Teacher (T) starts the lesson by greeting the students (Ss) and then asks how they feel. Students are expected to respond to the teacher. The teacher says: <i>“So, are you ready for the lesson?”</i> Students are expected to say <i>“Yes!”</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Teacher tries to create relaxing and friendly environment by greeting students and by asking about their mood. The teacher wants to make students ready for the lesson.
Stage 2: Lead In (3-5 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> The teacher asks questions like: <i>“What are your favorite beverages?”</i> <i>“What is the most important beverage of Turkish people?”</i> <i>“How often do you drink tea?”</i> <i>“When do Turkish people drink tea? In which occasions?”</i> Students are expected to answer these questions. 	<ul style="list-style-type: none"> By asking such questions, the teacher aims to make a smooth transition to the topic of the lesson by attracting students’ interest towards the topic. With the help of such questions, T creates a speaking opportunity for students to express their ideas. The questions which are relevant to their daily life can recruit their interest towards the topic. Thanks to this activity, they become aware of their own tea traditions and importance of tea for their culture, before learning about other cultures.
<ul style="list-style-type: none"> After getting the answers from the students, the teacher says: <i>“As you see, tea is an important part of Turkish culture, do you think it is also important for any other cultures?”</i> Upon receiving some answers from the students, the teacher asks further questions: <i>“Do you think tea is important for British people, American people? Which one do you think give more importance to tea?”</i> After getting some responses from the students, s/he says: <i>“Ok then, let’s learn about British and American way of making a tea.”</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Teacher aims to wrap up speaking activity and switch to the listening activity. By asking such questions, the teacher tries to attract students’ attention to the topic of the video, as the listening activity is related to British and American way of making a tea. Teacher creates an environment of curiosity and inquiry in order to guide learners toward intercultural competence.
Stage 3: Vocabulary Teaching (10 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> Before students watch the videos, the teacher pre-teaches vocabulary items that students may not know via PowerPoint presentation. In the presentation, she provides the picture, meaning, spelling and pronunciation of the vocabulary items along with an example sentence. 	<ul style="list-style-type: none"> Pre-teaching some of the vocabulary items will help students understand the videos more easily. PowerPoint presentation serves as a great visual for students as it includes pictures, definitions, spelling, and pronunciation of the words which takes students’ attention and facilitates students’ understanding. Students not only learn about the meaning, but also pronunciation of the words which is very important as they will make a listening activity.
Stage 4: Listening Activity (10 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> In this part, the teacher first makes students watch a video from a YouTube channel related to British way of making a tea (https://www.youtube.com/watch?v=2jZDBz0qVtM) 	<ul style="list-style-type: none"> The YouTube video is an authentic material, which offers students a real language rather than an artificial one. Nowadays, Youtube channels are very popular, so watching a video from a Youtube channel can attract students’ interest. The teacher also selects an enjoyable video which again takes students’ attention and make students have fun while watching the video. By watching the video, students will learn about British way of preparing a tea and learn more about tea culture in Britain.

	<ul style="list-style-type: none"> Students will have a chance to practice newly learnt vocabulary items. Students will develop their listening skills and familiarize with the British accent.
<ul style="list-style-type: none"> Before students watch the video, the teacher hands out a listening worksheet to students and then gives instruction about what Ss are going to do while watching the video: <i>“We’re going to watch the first video now, but before that, I am going to give you a handout. Please fill in the blanks while watching the video. So, is everything clear?”</i> Students are expected to say “Yes”. If there is something unclear, teacher explains it again. 	<ul style="list-style-type: none"> Students may not know what they should be paying attention to while listening, so the teacher gives instructions to make everything clear for the students. The teacher gives students a specific purpose for listening. It is important that students have an aim when they listen, rather than just listening without any purpose. Demanding students to fill in the blanks during listening activity, make students engage in the listening activity more.
<ul style="list-style-type: none"> The teacher starts the video and asks students if the sound is okay. After adjusting the sound, T continues the video. 	<ul style="list-style-type: none"> Not to lose time for poor quality of the sound, the teacher adjusts the sound before listening activity by asking students.
<ul style="list-style-type: none"> After the first listening, the teacher asks students whether they fill in the blanks. If they did not, they listen once more. After second listening, they answer the questions altogether. 	<ul style="list-style-type: none"> The teacher gives students a second chance to fill in the blanks. By answering the questions altogether, students will have a chance to check their answers.
<ul style="list-style-type: none"> After watching the first video, the teacher makes students watch the second video from a Youtube channel related to American way of making a tea (https://www.youtube.com/watch?v=PNvzOzUdZhw) T says that: <i>“We learned about British way of preparing a tea, now we are going to learn about American way of making a tea. Now, I want you to take some notes to spot the differences and similarities between British and American way of making a tea. You can use the second part of the worksheet which I gave you”.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Second video is also from a Youtube channel which takes students’ attention. As it is an authentic material, it provides students with a real language rather than an artificial one. The teacher selects an enjoyable video which makes students have fun while watching the video. By watching the video, students will learn about American way of preparing a tea and learn more about tea culture in America. Students will have a chance to practice newly learnt vocabulary items. Students will develop their listening skills and familiarize with the American accent. The teacher again gives instructions about what to do during listening, so as to make everything clear for the students. This time, the teacher assign students a different listening task. It is important that students do varied tasks. With this way, students will develop their note-taking skills. Moreover, they will identify similarities and differences between preparing a British and American tea after watching the videos.
<ul style="list-style-type: none"> After watching the video, T asks students to tell the process of making an American tea, used utensils, ingredients and so on. Later, the teacher wants students to identify differences and similarities between British and American way of making a cup of tea. After getting the answers, T proceeds to the reading activity. 	<ul style="list-style-type: none"> Thanks to this activity, students will consolidate what they have learnt about American way of preparing a tea. It will create an interactive environment and develop students’ speaking skills. Students will recognize that British and American tea cultures are quite different.
Stage 5: Reading Activity (20 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> Teacher introduces the reading activity by saying that: <i>“So far, we have learnt about how British and American people make their tea. Do you want to learn more? For example, history of tea and different tea traditions in different countries?”</i> Students are expected to say “Yes” 	<ul style="list-style-type: none"> The teacher wants to make a smooth transition to the reading activity. Teacher creates an environment of curiosity and inquiry.

<ul style="list-style-type: none"> • After getting the answers, the teacher hands out a reading text and a vocabulary worksheet to students and then gives instruction about what they are going to do: <i>“Now we’re going to read a text which is about the story of tea. While reading the text, I want you to work in pairs with the person next to you and make some vocabulary activities first. For the vocabulary activity, you have 10 minutes”</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • The teacher gives a clear instruction about what students will do while reading. • For the vocabulary activity, she sets time limit as 10 minutes. Setting a time limit for each activity is important for effective usage of time during lessons. • The teacher wants students to work in pairs to create a cooperative and collaborative environment. Through a pair work activity, students will have a chance to learn from each other. • With the help of the vocabulary activity, students will have a chance to learn unknown vocabulary items from a meaningful context and then practice them by filling in the blanks with the newly learnt vocabulary items.
<ul style="list-style-type: none"> • After vocabulary activities, the teacher wants students to make reading comprehension activities with their pairs. For these activities, the teacher sets time limit as 10 minutes: • <i>“Now, you are going to make reading comprehension activities. First activity is about understanding the main idea of each paragraph. And the second one is about understanding the details. You will again work in pairs. You have 10 minutes for these activities.”</i> • After the time is up, the teacher checks the answers together with the students. 	<ul style="list-style-type: none"> • The teacher gives a clear instruction about what students will do while reading. • For the vocabulary activity, she sets time limit as 10 minutes. Setting a time limit for each activity is important for effective usage of time during lessons. • The teacher wants students to work in pairs so as to create a cooperative and collaborative environment. Thanks to a pair work activity, students will have a chance to learn from one another. • With the help of the vocabulary activity, students will have a chance to learn unknown vocabulary items from a meaningful context and then practice them by filling in the blanks with the newly learnt vocabulary items. • First reading comprehension activity is about understanding the main idea of each paragraph which will develop students’ skimming skills. Second reading comprehension is about remembering details, which will improve their scanning skills. The last reading comprehension activity is about making inferences which means drawing conclusions based on information that has been implied rather than directly stated and is an essential skill in reading comprehension. • Thanks to the reading activity, students not only develop their vocabulary knowledge and reading skills, but also learn about history of tea and different tea traditions around the world. • It is important that students will not just learn about British or American tea culture, but also learn about different countries’ tea cultures such as China, Japan, India, and Mongolia. This will broaden their horizons towards different cultures, making them realize that they have common values with other nations.

Stage 6: Writing Activity (10 Mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> • The teacher wants students to write a comparison/contrast paragraph, consisting of 150-200 words, related to similarities and differences of tea traditions between Turkey and any other country they want. 	<ul style="list-style-type: none"> • Thanks to the writing activity, students will have the opportunity to put into practice what they have learnt so far in a controlled environment. • This is an authentic task which is related to students’ daily life. • With the help of this activity, students will use the language in a meaningful context, by identifying similarities and differences between their own culture and another culture.

	<ul style="list-style-type: none"> To compare tea culture of their country with another country, students will have the opportunity to research and discover more about tea culture of another country.
<ul style="list-style-type: none"> The teacher provides students with some questions to focus on while making the comparison: what is the most preferred tea type? (e.g. green tea or black tea, tea bag or loose leaf, and so on.) how is it made? (e.g. its ingredients, used utensils, brewing process and so on) how is it served? to whom is it served? why is it drunk? when is it drunk? where is it drunk? with whom is it drunk? why is it important? 	<ul style="list-style-type: none"> The teacher provides students with some questions to focus on while making the comparison. This will guide students' writing and help them organize their writing. . This activity will develop students' writing skills.

Stage 7: Wrap Up (1-2 mins)	Justification
<ul style="list-style-type: none"> The teacher finishes the lesson by stating that: <i>"Today, we have learnt about different tea traditions, so I wonder what is the most interesting / useful / important thing that you have learnt today?"</i> T tries to get answers from many students as possible. Then, she finishes the lesson by saying: <i>"So, it is the end of our lesson today, I hope you enjoyed it. Thank you so much for your participation, see you next lesson".</i> 	<ul style="list-style-type: none"> The teacher aims to wrap up the lesson smoothly. Thanks to this activity, students will have a chance to think about what they have learnt so far and express it to their friends.

4. CONCLUSION

In this paper, first, the notion of culture is examined and discussed. Then, the concept of intercultural communication is explained and its importance in language classrooms is emphasized. Some of the key features for building intercultural competence in language classrooms are noted. Furthermore, both teacher and learner roles in these classrooms are presented. In the second part of the paper, a sample lesson plan for teaching culture created by the researcher is presented. Each stage of the lesson is explained in detail and justification for each activity is offered. This lesson plan can be used by English language teachers who aim to teach culture in their classrooms effectively.

REFERENCES

- Adler, N. (1997) *International Dimensions of Organizational Behavior*. 3rd ed. Ohio: South-Western College Publishing.
- Avruch, K. (1998) *Culture and Conflict Resolution*. Washington DC: United States Institute of Peace Press.
- Bennett, M. J. (2004). *Becoming interculturally competent*. In J.S. Wurzel (Ed.), *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education*, 2, 62-77.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching: A Practical Introduction for Teachers*. Strasbourg: Council of Europe.
- Furstenberg, G. (2010b). Making culture the core of the language class: Can it be done?. *The Modern Language Journal*, 94(2), 329-332.
- Hofstede, G. (1994) *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: Harper Collins Business.
- Kearney, E. (2010). Cultural immersion in the foreign language classroom: Some narrative possibilities. *The Modern Language Journal*, 94 (2), 332.
- Lee, L. (1998). Going beyond classroom learning: Acquiring cultural knowledge via on-line newspapers and intercultural exchanges via on-line classrooms. *Calico Journal*, 16(2), 101-120.

- Moeller A.J., & Nugent K. (2014). *Building Intercultural Competence in the Language Classroom*. Faculty Publications: Department of Teaching, Learning and Teacher Education. 161.
- Moore, Z. (2006). Technology and teaching culture: What Spanish teachers do. *Foreign Language Annals*, 39(4), 579-594.
- Spencer-Oatey, H. (2008) *Culturally Speaking. Culture, Communication and Politeness Theory*. 2nd edition. London: Continuum.
- Spencer-Oatey, H. (2012) What is culture? A compilation of quotations. *GlobalPAD Core Concepts*. Available at GlobalPAD Open House <http://go.warwick.ac.uk/globalpadintercultural>
- Tannen, D. (1985). *Cross-Cultural Communication*. In T. van Dijk (ed.) *Handbook of Discourse Analysis* (vol:4). London: Academic Press.

THE USE OF INSTRUMENTAL REPERTORY IN SOLFEGGIO EDUCATION

Mesut Erdem ÇÖLOĞLU

Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Müzikoloji Bölümü

ABSTRACT

The professional music education in Turkish conservatories' music departments consists of two central cores: The first is the practical courses in which the student actively plays her instrument, and the second is the theoretical courses that are conducted without playing. One of the main issues in institutional music education is the lack of connection between these two main fields. This disconnection results in an ineffective transmission of the experience and ability between courses. Solfeggio (or sight-singing), being the first step of the theoretical core, and a crossing point of the music practice and intellectual thinking, has crucial importance in music education. Traditionally, the solfeggio is defined as the training of the musical language –mainly limited to the pitches and values- basically through textbooks written according to the syllabus prepared in this aim. These textbooks include work-like exercises composed according to the program, yet pieces from the real musical repertory rarely find a place in these books.

Furthermore, solfeggio syllabus is based on a mathematics-like progression instead of musical thinking. Defined in this way, solfeggio becomes a significant obstacle to resolve the isolation between theory and practice. Another obstacle might be found in the professional formation of instructors: practical courses are conducted by performers, and theoretical ones by theorists. Unfortunately, these instructors are not generally experienced in the other field, and they generally have a shallow interest in how things work in the 'other' field.

This problem might be overcome through enriching theoretical courses with works chosen from the real music repertory. Thus, the student would experience the theoretical knowledge as a part of her real musicianship (a performer) and realizes that music is the product of the interaction of two main activity types, practical and theoretical, or, performative and intellectual. "Musical Formation" (Formation Musicale) approach, appeared in France at the beginning of the '80s, has this principle in its basis. Until today, many new educational tools and methods importing the real musical works into the theoretical courses have been created, and Musical Formation approach has got significant outcomes.

However, the problem has not entirely solved by this approach. Actually, from the student's point of view, pieces chosen from the real works do not differ from the solfeggio exercises, unless they make part of the student's repertory, as it does not refer directly to her needs on instrument training.

This problem could be solved by developing new educational materials directly from the current repertory that students play, and to redefine the theoretical syllabus concerning the needs and requirement of the instrument training pedagogy. Creating studies, exercises and homework for sight-singing, dictation, rhythmic reading and also for harmony or analysis from the pieces chosen from the instrumental based courses of that semester would be an essential step to resolve the isolation between performative and intellectual sides of the music education.

Keywords: Music Education, Solfeggio, Musical Formation Approach, Instrumental Repertory.

INTRODUCTION

One of the fundamental issues concerning the professional music education is the problem of implementing the experience obtained in theoretical courses in instrument training. Despite 12-years education in theoretical courses, such as solfeggio, music theory, analysis, harmony and musical forms, the interaction between theory and instrument practice rarely goes beyond the right "sight-reading," limited to the pitches and note values. This lack of transmission does not depend on the individual success or failure of the students; even successful students in both fields fail to create a systematic approach about using their theoretical experience in instrument practice as a soloist, orchestral player or in chamber music. The problem becomes more apparent in the further stages of the education, yet its

roots lie in the solfeggio courses, the first step of theoretical education. In fact, solfeggio has crucial importance in music education since it fuses theoretical thinking with the music practice. The relation between theory and practice, intellectual and performative sides of music, depends on how solfeggio is defined. If solfeggio and basic music theory are presented as a technical medium in isolation, without reference to the instrument practice and musical expression, the interaction between theory and practice becomes restricted to sight-reading.

These observations are not based on a statistical survey or scientific researches; it is the outcome of the observations achieved in 20 years of experience as an instructor in different institutions, through classes, rehearsals, exams and dialogues with colleagues. The core of this paper will be on the solfeggio practice conducted in the Turkish conservatoires' music departments; nevertheless, the observations and suggested solutions might also be purposeful for the other courses in the theoretical core. The focus of this paper is to define the problem with its divers' aspects, to fix the causes, propose some solutions and, of course, to be a point of departure for further scientific researches.

INTERACTION BETWEEN PRACTICE AND THEORY IN MUSIC EDUCATION

For an effective musician training, a connection between theoretical and practical courses is required, and isolation between them should be avoided (Sevgi, 1982: 1). Even in the traditional approach, solfeggio training is considered to have "supplementary, promotive and constructive qualities to fulfil the instrument training" (Yazan: 2007:8; Nemutlu and Sonakın, 2004:1). Yet, there are three main points that undermine this objective: (1) Neither of the theory or the instrument instructors has systematic experience and knowledge about the other field, (2) theoretical and instrumental training are based -in fact, not so necessarily- on different pedagogical approaches, and they are mutually exclusive, and (3) there are no direct relation between the repertoires of these fields. Accordingly, throughout their education, students could not attain the perspective and mechanism for relating the intellectual aspect of the music to its practical aspect. As a result, from the student's standpoint, theoretical courses become a useless activity trying to instruct non-functional information, and the instrumental training becomes reduced to a 'craftsman' activity, aiming to bring some technical ability in, deprived of any intellectual goal. At further levels of education, after the student has overcome many technical challenges, instrument training tends to develop some intellectual aspects, yet these aspects seem to be by-products instead of outcomes of an intentional approach.

Still, works in classical repertory generally get their peculiar meaning through reference to the style and language they are composed within. Especially, romantic masterworks, which form the substantial amount of the instrument training, gain this privilege of being masterworks, by deviating from the conventions of their era and reshaping musical language for the following generations. In short, one of the parameters what makes a musical work valuable is its position in its period; and this value could be uncovered mainly by employing analytical means or by musicianship's intuition tacitly gained through education. Performers having received an education in which theoretical knowledge is presented as being a part of the instrument training, will be a step closer to grasp this value, utilizing her analytical experience, tacitly or overtly, and project it during the performance.

However, it is hard to find any emphasis on the theory textbooks about the necessity of interaction. These textbooks (generally imported from the old French/Italian tradition) consist mostly of exercises created for the exclusive purpose of teaching solfeggio, harmony or theory, not the music itself. Added to that, the instructors of solfeggio and related courses are not generally trained in performance but in composition, consequently their attitude toward musical sound has a basic difference from that of the performers: For a composer (or a theorist) a musical work is an abstract and mental sound design, while for a performer the musical work is the result of a physical motion.¹

This difference is the basic cause of the problem mentioned above. There are some examples of theory instructors with an instrumental past. However, unless they are not trained in composition or theory,

---

¹This differentiation is mostly due to the separation of composition and the performance activities in the XIX. Century, parallel to the institutionalization of music education in France, after the revolution. (Culioli, 1993:3-10)

when they embrace this composition-based perspective, they try to play a role they were not experienced, which is not an ideal case.

A second source of the problem is the deficiency of pedagogical means. Since traditional music education is mostly based on work-shadowing mentor system, the pedagogy is never taught in the conservatory curriculum, be the theoretical or instrument training. Conservatory students never get trained in educational tools and methods during their academic training. However, the problem of the formation of music instructors goes beyond the limits of this paper and will not be mentioned again.

In short, the solution to the problem of isolation focalises on three points: (1) Experiencing and training the music instructors about the 'other' perspective of the music practice, 2) Supplying pedagogical tools for students whose goal is to become instructors in music schools, (3) Creating coordination between theoretical and practical curriculum. For the first one, the focus should be training the instructors of the instrument-related courses about the mental and abstract design of the musical work, and provide experience to the instructors of theory-based courses about performance. For the second, some courses about musical pedagogy and education methods should be added in conservatory's curriculum. Lastly, the theoretical syllabus should be enriched by works chosen from the syllabus of the instrument-related courses. This paper will investigate the possible application of this last point in solfeggio education.

TRADITIONAL SOLFEGGIO TRAINING

There are many different factors for this lack of connection. The first one lies in the definition of the solfeggio in the traditional manner: From this perspective, with a simplistic formula, solfeggio is the training of reading and writing the music (Aydoğan, 199:38; Gazimihal: 1961:234; Ertok, 1994:31, Özgür and Aydoğan, 199:4-5; Kolçak, 2005:265; Munro, 1987:99). Accordingly, solfeggio training is based on the instruction of the music reading ability through textbooks written in that purpose (Kılıçarslan, 1995: 6-7; Say, 1985: 483-484; Culioli, 1993:5). In Turkey, solfeggio is the first step of the theoretical core, and it has its place in the academic curriculum under the same name. There are some other titles that as 'Musical Hearing' or 'Musical Reading' used in different universities, yet these names do not change the purpose mentioned above (Yazan, 2007:5-8).

In Turkey, the primary textbooks for solfeggio training used in conservatories are those composed at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries by French or Italian composers dealing mostly with musical pedagogy, such as Lavignac, Bona, Fontaine and Pozzoli. The principle beyond these textbooks was the training of the pitch and rhythmic values above all, pushing articulation, dynamic, texture and style into the background. Although there are some references to the real music repertory, these textbooks mainly consist of musical work-like exercises. These exercises are composed according to a pedagogical approach that classifies the musical material in isolation and arranging them in an abstract, quasi-mathematical way.

For instance, in "*Eléments Pratiques du Rhythme Mesuré*" a textbook written by Fontaine, rhythmic reading is presented through an abstract mathematical ordering, according to some dichotomies as regular and irregular, binary and ternary, division and subdivision. The rhythmic values are isolated from dynamic, articulation, musical structure, throughout the book. This approach is not limited to rhythmic reading. Lavignac's famous "*Solfège des Solfèges*" begins with pieces in C Major, with whole note values and adjacent intervals. The textbook goes on with adding new note values ordered according to their proportional values and new intervals in a plodding pace. Sight-reading is limited to the pitches and values; dynamics, articulations, musical expression, style, and all other parameters are highly neglected. Also, accompaniments have much more to do with presenting a harmonic background than being part of the musical expression.

Some of these solfeggio textbooks are designed more musically. For instance, in Pozzoli's "*Solfeggi Cantati Con Accompagnamento Di Pianoforte*", there is a stylistic variety with various musical structures and accompaniment textures. However, this stylistic variety is limited to the functional tonality and classical/romantic expression. Moreover, the mathematical arrangement of the musical material is still present in Pozzoli's book series, in a much musical way, though. In short, all of these

solfeggio textbooks consist of musical work-like exercises having the aim of solfeggio training, not the music itself and all are based on solfeggio syllabus, which is not based on musical thinking.²

On the other hand, instrument training, especially at the beginner's level, has an entirely different syllabus based on entirely different requirements. For instance, in a traditional solfeggio course, the student will experience the concept of key signature toward the end of the first semester, however, in instrument training, it appears at the very beginning, as a result of technical features of the instrument — the same for the ledger lines, accidentals and upbeats. In short, the principles of pedagogical progress are different in instrument and solfeggio training, and that is why, especially in the first semester, the instrument instructor is generally obliged to introduce many notions related to the music theory. Consequently, the student begins to question the necessity, and even the 'reality,' of theoretical knowledge/courses, at a very beginning level of her music education.

THE USE OF MUSICAL WORKS IN SOLFEGGIO TRAINING AND 'FORMATION MUSICALE'

In France, in the '80s, a new approach is developed after many congress and researches on music education. The main objective of this new approach was to replace solfeggio with a brand new approach, "Musical Formation" (Formation Musicale) and to redefine the focus and the aim of theoretical training. The first step was to replace solfeggio exercises with works selected from the real music repertory, not limited to the classical-romantic styles. The primary purpose of this replacement was to show all musical parameters in interaction and to introduce the stylistic plurality of the repertory at the very beginning of music education. With this innovation, it is estimated that the student's point of view to be shifted from assessing the piece used in theoretical purposes as an exercise, into perceiving it not being different from the musical works she plays in her instrument.

In contrast to the solfeggio tradition, Musical Formation (henceforth MF) textbooks do not present pitches and values in isolation but as a part of the musical expression alongside with dynamic, articulation, accompaniment texture and musical structure. The piece is displayed as an artistic and cultural product, not as an exercise. The study of a piece begins with the title, composer and the instrument context. Moreover, dynamics, articulation and also the structural components (which are postponed, in the traditional approach, until the further levels of the education), make an essential part of the MF program. The structural components as cadence, phrase, parts are introduced to the young student not being as theoretical categories but as an essential means of the musical expression. Moreover, as being real musical works, the pieces in MF textbooks could also be used to develop an attitude toward musical interpretation, by listening to and assessing various interpretations by different artists. Thus, MF has helped the students to develop a more conscious attitude toward the concept of musical work, musical culture and make them meet to the core music repertory at early ages.

The MF approach is not limited to the sight-singing; similar principles are also applied to the rhythmic reading, theory studies and harmony. For instance, in rhythmic reading textbooks, such as the "*Jeux de Rythmes et Jeux de Clés*" written by J. C. Jollet, rhythmic values are introduced in a musical phrase with tempo, articulation and dynamics. In short, MF aims to teach music with all aspect in interaction and with an emphasis on real music works, real musical values and thinking, and on artistic experience, in short, presenting the music as a multifaceted and multicultural art.

MF has entered Turkey music education at the end of the 90s. The first two conservatories that adapted this innovative approach are MSFAU and Bilkent University. This approach is still in use in these universities under the name of solfeggio for pragmatic purposes, and some more conservatoires have begun to adopt the MF approach, as Anadolu University and Mersin University. The aim of the MF is presented on the MSFAU exam guide as follows: "If the solfeggio courses aim to create a complete

---

² This problem is not peculiar to Turkey, a 1983-dated study in France reaches a similar outcome: "This technique sum which excludes the musical context is the flaw of our educational system" (Culioli, 1993:7).

perspective of music, it would be easier for the student to transfer the experience obtained in this course to the instrument, chamber music and orchestra repertory." (Nemutlu and Sonakın, 2004:1)

THE CRITIQUE OF THE MF APPROACH

The MF approach has diminished the problem of isolation, yet it could not have entirely solved it. Being designed in tight-knit relation to the music repertory, MF excludes the non-musical and mathematic-like progress of the traditional solfeggio approach, but its program is not grounded on the principles of the instrument training either. The MF approach is based on the prevalence of the musical material in repertory: The most prevalent practices in the repertory should be the first to be taught. However, instrument training has a different prevalence of musical material. Notably, the first years of the instrument training involve very different priorities and requirements. At that point, the achievement of the MF seems to be the replacement of the mathematical-like progress and musical work-like solfeggio exercises with the real musical works, comprising materials with some prevalence in repertory. The gap between theory and music is filled, but the one between theory and instrument is still deficient.

More specifically, the real problem is the fact that the music works in the MF textbooks are different from those that are used in instrument training. Instead of planning a repertory chosen among the works of the instrument-based courses' syllabus, the textbooks of MF include a large number of well-known pieces without having a direct relation to the instrument training. For instance, an excerpt from a Baroque sonata proper to the MF's first year's syllabus might be used in the first year's textbook, even if it is taught in the second year of the instrument training. There is a sum of 77 pieces in the three frequently used MF first year's textbook, *Musicalement Votre*, *Mélimelodies* and *Livre de mélodies*, none of them is used in instrument training of the first year. For a fresh student, the lack of synchronicity between courses reduces the probability of establishing an interaction between theory and practice. From her point of view, unless the same work is not treated in the same semester, there is little difference between a solfeggio exercise and a musical work, which she does not play at that moment.

To sum up, there are two fundamental critiques against MF: (1) It does not directly aim to fulfil the needs of the instrument training, (2) Unless, it is not enriched with the exact instrument training repertory, its effect remains limited and does not entirely remove the isolation between fields.

INCLUSION OF THE CURRENT INSTRUMENT-RELATED COURSES SYLLABUS INTO MF

Two solutions might be proposed to remove the isolation and promote the student to transfer her experience between theoretical and practical sides of the music. The most direct solution would be the realization of theoretical courses by the instrument instructor herself during the instrument courses. Even though it seems attractive, this solution would be somehow utopist, as it requires all the instrument instructors to be trained in a different field other than they have been educated. Moreover, in this case, the student's music knowledge and culture will be completely limited to her instrument's program. For instance, in this case, polyphonic thinking might be neglected entirely for a flautist or violinist, or a pianist might be deprived of developing habits of listening to the intonation.

The second solution would be the reorganization of the MF and other theoretical courses' syllabus by taking the needs of instrument training into account and enriching the syllabus with works selected from the instrument-related courses. In that solution, the instrument-related courses repertory should be taken beforehand, and the MF instructor should prepare studies on works selected within this repertory. She should also keep in contact with the instrument instructor, to be informed about specific needs and requirements about that repertory. The basic principle should be to present the musical material as a physical gesture and to push its conceptual aspect back. That interaction between the instrument and sight-singing programs would promote the student not only to see the work in a different perspective and develop a studying strategy, but also to experience different interpretation possibilities through vocalizing it. This might help to student to look for different musical expressions, which might be hard to try on her instrument due to the possible technical challenges. When studied in the classroom with diverse instrument students, each student will develop knowledge about the repertory of the other instruments and avoid from being isolated on her instrument's repertory. This achievement is especially

crucial as acquiring habits and experience about other instruments is an essential part of "playing, making music together." Moreover, by using her instrument program to learn about theory, the student will develop a personal attitude towards the transmission between intellectual and performative sides of the music practice. Lastly, by creating a new repertory for each class every year, instead of using a fixed program, it would be possible to develop new approaches peculiar to that class and the education would become more efficient.

CONCLUSION

The roots of a fertile transmission between theoretical and practical courses should be grounded in the first year of the music education, hence on solfeggio (or MF) courses. The content of this course should not be limited to the technical, quantitative side of musical literacy, so to speak, pitches and note values. These parameters, which are an integral part of music education, should not be taught in isolation, but in interaction with qualitative features of the musical language, the musical expression and culture. Students, through this course, should develop their own way about creating contact between the intellectual and practical aspect of the music, and should learn about different styles, different repertoires, and about the multiplicity embedded in musical language. In Turkey, conservatoires' music departments have a total amount of 30 hours a week Solfeggio/MF courses during the first four years of secondary school, and the students begin to develop their musical identity in these courses. Furthermore, solfeggio/MF courses have crucial importance to create a solid basis for further theoretical courses such as musical analysis, harmony and musical forms.

By replacing the traditional textbooks and repertory of solfeggio by the MF approach, a solid ground on which theoretical and practical experience might interact could be established. However, this approach also needs to be enhanced through considering the requirement of instrument training and through enriching the syllabus with works chosen from the repertory of the instrument-related courses. It is especially important to have pieces chosen among the students' current program. This approach might also readily be adopted in other theoretical courses.

Moreover, a further step might be training the instructors and informing them about the aims, methods, functions and the essence of the 'other' side of the music. Even it seems to be conducted in two separate cores, the essence of music education is to present and to teach all the component of the musical practice in relation.

REFERENCES

- Sevgi, A. (1982). "G.Ö.Y.Y Müzik Bölümü Müziksel İşitme-Okuma-Yazma Eğitimi I,II. Yarıyıllarında Kullanılan Yöntem, Kaynak, Araç-Gereçler Üzerine Bir Araştırma" Asistanlık Tezi, Ankara. Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü.
- Say, A. (1985). "Müzik Ansiklopedisi" Ankara: Ahmet Say Yayınevi.
- Gazimihal, M. R. (1961). "Musiki Sözlüğü" İstanbul: İstanbul Milli Eğitim Yayınevi.
- Aydoğan, S. (1998). Müzik Öğretmeni Yetiştiren Kurumlarda Müziksel İşitme Okuma Öğretimi. Doktora tezi. Ankara. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yazan, E. İ. (2007). Konservatuvar Şarkıcılık Lisans Programlarında Solfej Eğitiminde İzlenen Kaynak ve Yöntemlerin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertok, N. (1994). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Günümüze Kadar Yazılmış Solfej Kitaplarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıçarslan, A. (1995). Geleneksel Türk Müziğinde Solfej Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Munro, W. (1987). Chambers Pocket Guide to Language of Music. Edinburgh: Chambers Ltd.
- Kolçak, O. (2005). Müziği Öğreniyoruz. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özgür Ü. and Aydoğan, S. (2015). Müziksel İşitme Okuma Eğitimi ve Kuram-1. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Culioli, Ch. (1993). Objective Musique. Paris: Cité de la Musique.
- Nemutlu, M. and Sonakın, İ. M. (2004). Örnek Seviye Sınav Dosyası-Giriş Metni. İstanbul.
- (ed.) Jollet, J-C. (1989). Livre de Méloïdes, (Volume 1). Paris: Gérard Billaudot.
- (ed.) Jollet, J-C. (1997). Musicalement Votre, (Volume 1). Paris: Gérard Billaudot.

- (ed.) Jollet, J-C. (1995). Mélimélodies, (Volume 1). Paris: Gérard Billaudot.
Lavignac, A. (1994). Solfège des Solfèges (Volume 1A). Paris: Henry Lemoine.
Fontaine, F. (1970). Eléments Pratiques du Rythme Mesuré. Paris: Henry Lemoine.
Pozzoli, E. (2007). Solfeggi Cantati Con Accompagnamento Di Pianoforte (Volume 1). Milano: Ricordi.
Jollet, J-C. (1995) Jeux de Rythmes et Jeux de Clés, (Volume 1). Paris: Gérard Billaudot.

**DETERMINATION OF OBJECTIVES FIT FOR PURPOSE IN THE EDUCATION OF
SUBSIDIARY PIANO**

Burak BASMACIOĞLU

Associate Professor, Anadolu University

ABSTRACT

Piano has a significant place in the education of music; it is used as the main lesson tool almost in every lesson related to music. Piano education is provided in conservatories and music schools both as a major and as subsidiary/complementary/auxiliary concentration.

Major piano education proceeds through traditional methods and materials, on the basis of master-apprentice relationship. Subsidiary (complementary, auxiliary) piano lessons, which are taught students whose major is not piano, does not aim to provide a second profession; therefore, subsidiary piano education is not planned with traditional approaches as it is in major piano education, because that causes student to miss out the equipments which he/she will need in his/her own major.

While mastering in piano has been aimed through “artistic skills” in major piano education, progress of the student should be aimed in subsidiary piano education through the “functional skills” acquired on piano. When subsidiary piano education is planned in order to provide the skills that are appropriate to the major of the student, when method and materials are used in accordance with this plan, and assessment and evaluation in accordance with this material is performed, the quality of the education will undoubtedly increase, it will be possible to train more well-equipped musicians.

Keywords: Music education, Subsidiary piano, Functional skills, Auxiliary piano education, Complementary piano education.

INTRODUCTION

Piano as a main instrument which should be learnt by every musician due to its possibilities and contributions in many fields is a part of educational programs in conservatoires and music schools (Buchanan, 1964; Vernazza, 1967; Trantham, 1970). The reasons why piano is preferred as the main instrument can be mentioned like this: wide compass, having separate keys for each note, having stable intervals, being correctly heard of notes, polyphony, homophony, polyrhythm, polytonality etc. Piano education can be separated into two fields as major and subsidiary. When this separation is applied through desired skills to be acquired, a clearer frame will be attained.

In this study, the term “subsidiary piano” describes the complementary/auxiliary piano education taught to students whose major is not piano. This education is mostly taught compulsory in conservatoires and music schools; however, under which name or at which age it is provided may change depending on the institution and departments. Subsidiary piano education may start at elementary school level (10-11 years) in some branches, or at university level (18-19 years).

One of the most common problems is subsidiary piano education does not correspond with the targeted learning outputs of the major of the student. Of course, there is not only one way of solving this problem; however, questioning the reasons of the problem will enable creating solutions fit for the purpose.

MAJOR (MAIN) PIANO EDUCATION

Children are more advantageous than adults in terms of learning convenience and muscle growth, they can progress more in short time; therefore, traditional piano education starts at younger ages (5-10 years). Attaining a correct posture at the beginning is quite important; finger, hand and arm positions are dwelled on acutely in order not to having problems at advanced levels and to have a quick technical improvement. Musical expression and the control of the keys are the subjects that are practiced from the easiest pieces.

Solo piano repertoire is vast, and the education is planned around a long-term curriculum. In addition to etudes which involves technical difficulties, there is also one piece from main eras/styles – Baroque, Classical, Romantic, 20th Century etc. – of solo piano repertoire in the exams which are given each term or at the end of school year.

Long exams and recital programs are completely played by heart. The custom to play by heart started with Clara Schumann in 19th century and has become one of the important parts of classical piano tradition. Some teachers want to listen to the piece as played by heart even in the first lesson.

The all piano teachers of the school usually present in the juries of piano exams. Practices and rehearsals are performed on the pianos from different stages and on different pianos to have a better quality of the practiced details. Members of the jury share their opinions related to the state of the student and the pieces played after the exam.

“Artistic skills”, which is the combination of artistic and technical skills, are tried to be taught to student in major piano education; these skills can be mentioned like this: correct sitting, the position of arms, hands and finger, mastering the keyboard, quality of the sound, phrasing, being heard of different parts separately, playing clearly, velocity, mastering the pedals, playing by heart, knowledge of style and wide repertoire etc.

Mastering the piano through all these artistic skills, progressing towards the better, the perfect in terms of artistic and technical ways are aimed in major piano education.

SUBSIDIARY PIANO EDUCATION

When the music education starts, basic knowledge of notes is taught in subsidiary piano lessons first, the experience of playing starts immediately. The progress in piano, which is easy to start playing when compared to other instruments, is also quite fast. Therefore, easy musical forms, a lot of basic concepts such as tonality and polyphony are usually taught in piano lessons first. The common “functional skills” that piano education provides to students who are taught in other branches are: to be able to study lessons such as solfeggio, harmony, musical forms, to be able to practice them, to be able to hear the notes and sounds correctly, to be able to perform them easily, reading scores with two clefs, to improve sight reading skill, to be able to practice polyphony, homophony, polyrhythm and polytonality etc.

In addition to all these skills, students in other branches need some other skills which can be improved and/or acquired through piano:

Music Teachers: playing together, to be able to perform sight reading, to be able to play cadence, to be able to harmonize a melody, to be able to transpose, to be able to improvise, to be able to perform the certain parts of the work with multi parts separately or as groups etc. (Buchanan, 1964; Kasap, 2005b).

Instrumentalists: to be able to be familiar accompaniment part of the practiced work; to be able to understand accompaniment mechanism, to try phrasing with different instruments etc.

Vocalists: to be able to play chromatic voice exercises, to be able to transpose, to be able to sing while accompanying, to know basic partimento and basso continuo, to be able to understand accompaniment mechanism etc.

Musicologists: to be able to analyze, to be able to perform score and its parts; to know basic partimento and basso continuo, to intensify the tonality knowledge, to be able to apply harmonic relations; to be able to identify and try practicing homophonic and polyphonic patterns through instrument practice; to be able to perform abstract information and samples in research texts; to experience the action of playing along with the singing; to gain experience in subjects such as transformation of note into sound etc.

All these functional skills that can be gained or improved through subsidiary piano education should be determined in a way that can make a positive difference in the studies of the student in his/her branch,

the selection of method and materials used should be accordingly, the process of lessons and evaluation should be planned in this direction.

PROBLEMS AND SUGGESTIONS

When subsidiary piano education is approached as a slower, simplified version of major piano education, artistic skills get ahead of functional skills. Determination of all the details of subsidiary piano education by pianist academicians causes education process to gain qualifications that exceed acceptable and ideal purposes. Subsidiary piano lesson should not be approached as a lesson for piano departments; the ideas of the instructors in related branches should be consulted in order to determine the purposes correctly while preparing the curriculum.

The selection of the materials of lessons and study materials should be appropriate to the age of student; the younger students should not be lumped together with older students. When the age gets older, muscle control and learning get slower, ensuring coordination gets harder. For instance, the process of a student at the age of eleven will be different from the student at the age of eighteen at the same period. It should not be forgotten that the older students have a sophisticated music accumulation, and the studies at beginner level will not correspond with this accumulation (Stacy, 1967).

The exams should be in the same environment, with the instruments that the lessons are performed. For instance, if the lessons are carried out with the upright piano and the lessons are carried out with grand piano, this will create serious problems for the student playing with score. When the distance between the score and hands increases, the change in the weight of keys and acoustic environment cause coordination disconnection and distract the student. Similarly, playing the piano in a big concert hall or sitting very closely to the jury in a small room can not be considered as an acceptable exam environment for the students who are provided with subsidiary education.

If the exams are evaluated by a committee, the number of members may be as few as possible. A jury consisting of a large number of piano teachers as in the major piano exams will be distressing for a student who does not have artistic skills.

Since the improvement in piano is progressive as in all other instruments, the student should repeat the course in the case of failure. Taking more than one piano lessons with different levels in the same term and/or taking more than one piano exams at different levels are meaningless in the process of progressive education.

Providing individual lessons in order to teach and improve functional skills is not always necessary. It is also possible to obtain good results from group subsidiary piano lessons. In this way, course load per each teacher can also be reduced (Lancaster, 1979; Kasap, 2005a).

CONCLUSION

Piano education which has an established tradition is based on master-apprentice relationship. In other words, the knowledge and accumulation which is transferred from teacher to student for ages are preserved, improved and transferred to following generations. Instrument education, in this way, has a quite traditional and conservative structure which is why music schools are called conservatoires. On the other hand, the methods and materials used to train pianists are not usually appropriate to improve functional skills. Piano should be approached as the purpose in major piano lessons and as a tool in subsidiary piano lessons. It seems necessary to look from the point of view of other branches instead of from the pianists', to produce methods and materials that aim to provide appropriate functional skills to the major of the student, to use and improve this production, to convey the education quality to a modern point and to teach more equipped musicians.

REFERENCES

- Buchanan, G. (1964). Skills of Piano Performance in the Preparation of Music Educators. *Journal of Research in Music Education*, 12(2), 134-138.
- Duckworth, G. (1965). Piano Education. *Music Educators Journal*, 51(3), 40-44.
- Hull, J. (1985). Issues in Piano Pedagogy III. *American Music Teacher*, 34(3), 17-19.
- Kasap, B. T. (2005a). Group Piano Training in the United States of America. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 191-206.
- Kasap, B. T. (2005b). Importance of Functional Piano Skills for Music Teachers. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 149-154.
- Lancaster, E. L. (1979). Training the Group Piano Instructor. *American Music Teacher*, 28(5), 16, 18.
- Landau, V. (1955). Some Opinions on Piano Class Organization and Pedagogy. *Music Educators Journal*, 41(4), 70-71.
- Lowder, J. E. (1983). Evaluation of Keyboard Skills Required in College Class Piano Programs. *Contributions to Music Education*, 10, 33-38
- Pearce, E. T. (1985). Issues in Piano Pedagogy II. *American Music Teacher*, 34(3), 14, 16.
- Stacy, M. (1967). Functional Piano. *American Music Teacher*, 16(4), 18-19, 54.
- Trantham, W. E. (1970). A Music Theory Approach to Beginning Piano Instruction for the College Music Major. *Journal of Research in Music Education*, 18(1), 49-56.
- Uszler, M. (1985). Issues in Piano Pedagogy I. *American Music Teacher*, 34(3), 10, 12-13.
- Vernazza, M. (1967). Basic Piano Instruction in the College. *American Music Teacher*, 16(6), 17-18, 20, 45.
- Zack, M. L. (1959). Basic Piano Skills for the General Music Teacher. *Music Educators Journal*, 46(1), 93.

**USABILITY OF BEGINNER’S LEVEL VIOLIN METHODS BASED ON THE PRINCIPLE
OF LISTENING IN TRADITIONAL EDUCATION**

Hale BASMACIOĞLU
Assoc. Prof., Anadolu University

ABSTRACT

Instrument training can be classified as general, amateur and professional. Violin training in conservatories is separated from amateur training with its high level and professional characteristics. It is carried out with lessons such as instrument lessons, solfeggio, piano, choir and orchestra. These lessons support several skills such as hearing, sense of rhythm, listening etc. This parallelism of education especially is a must for them to cope with intonation problem of strings.

It is essential for training competent musicians to plan professional violin training process and determine and implement methods, systematically.

Methods are the basis of violin training. Although, etude books of pedagogues, established a violin school throughout history, are different from each other, each one was planned on specific principles and they are still guiding in traditional education.

Instrument lessons are given individually; lessons are configured learning level and capability of students. It is extremely important for the training process to lay the foundation in the beginning through proper technical skills. Violin education requires disciplined and planned practices, therefore proper practice skills should be gained in the beginning.

Violin technique has difficulties either for right hand or left hand. Furthermore, acute hearing capacity is needed for playing at proper intonation. Improving muscles and muscle memory through technical practices also provides correct intonation. A child who just started learning violin has to cope with all these difficulties at the same time. It is expected from him/her not to forget what he/she learns in lessons and strengthen them through personal practices. It needs an enduring process for a child, whose cognitive and psychomotor skills have not been completed, yet to learn how to use his/her body unnaturally, internalize these movements and also comprehend his/her movements surface as sounds. Undoubtedly, teacher must plan this process well for his/her student not to lose his/her interest and develop various approaches on issues such as training materials and teaching. At this point, it has been observed that use of methods with CD improves motivation.

Methods with CD at beginner's level are constructed on listening and accompaniment playing. While, learning open strings without any melody, the student perceives his/her own voice in polyphonic music through accompaniment. It allows the student to develop his/her skills as listening, accompaniment playing and rhythm while having fun. In some methods, there is a violin part for teacher to play and playing along with his/her teacher improves motivation of the student.

Methods with CD with innovative teaching ways as reflection of technological developments on music education are functional as a source of motivation and skills provided violin training at early ages. However, they cannot take the place of traditional and experienced starting methods of professional education institutions as conservatories. Traditional methods are planned for gaining high level technical skills and in this sense, these methods based on playing rather than technical and musical development fall behind.

Keywords: Violin methods, Violin education, Methods with CD, String Instruments, Conservatory.

INTRODUCTION

Efficient performance of instrument training is possible through systematic practice of basic techniques and methods. It is inevitable to use various disciplines and programs and adapt changing structure of our age as well as traditional methods for increasing efficiency and motivation of education. Technology

becomes a part of our daily life has begun acting playing an active role by presenting innovative approaches in instrument training. High-quality and fluent communication of visual and aural data has made remote education possible and supporting music scores used in courses with additional materials as CD/DVD media has added a different dimension in traditional works. Professional violin education provided in conservatories should be multi-directional, comprehensive and systematic. In addition, psychological aspect of education should be noted, within this sense, motivation confronts us as an important element of instrument training.

“Learning and teaching violin covers a course of education like other fields of art. It is expected that this education is in accordance with particular principles for it to be efficient, successful and permanent. However, based on art education is open for creativity and it should not be restricted by narrow perspectives, violin training, especially its teaching methods should be improved through large boundaries by taking advantage of other disciplines while being open to innovations for getting more efficiency from the instrument and student. In this sense, different quests for teaching methods of violin training (such as, potential contributions of adding new aspects from various fields in playing/performing methods on performance) stand out” (Yağışan, 2008).

In this study, the contributions and positive and negative impacts of using methods with CD at beginner's level mainly designed for early age and/or amateur violin training on traditional violin training as a supporting element of professional instrument lessons are analyzed.

VIOLIN TRAINING

“Music education is basically organized and done for three purposes as ‘general’, ‘volunteer’ and ‘professional’. General music education is necessary and intended for everyone regardless of their relationship with music” (Say, 2005).

“Amateur music education is for the ones interested and loves music. It aims to provide satisfaction through an efficient musical participation and bring in the musical behaviors for continuing and improving it. Here, the important issue is not talent, but aspiration of individuals. Amateur music education is also a preliminary and a lower step of professional music education. Professional Music Education is for the ones willing to choose music as their profession. Therefore, it aims to bring in musical behaviors required for the profession and this process is carried out by experts” (Tarman, 2006).

Conservatories are institutions providing professional music and instrument training. In addition to instrument lessons, they have a comprehensive and systematic structure where various disciplines such as solfeggio, choir, piano, orchestra etc. are carried out simultaneously. Although, each discipline has its specific phases, they support each other and carried out in coherence. It is especially important for improving strings to bring in skills to students such as musical hearing, sense of rhythm, polyphonic hearing and listening. In this sense, solfeggio, piano, and choir lessons are the primary lessons for improving listening skill. Furthermore, playing pieces accompanied with piano since the beginner's level strengthens listening, association, musical and polyphonic perception.

Playing violin requires using physical, aural and musical skills simultaneously. Coordination of right and left hands is extremely important. Therefore, the proper technical equipment and study and learning methods to be provided in the very beginning of training are the requisites for training good players. In this context, if, the skills as posture, holding the bow with right hand, using bow and holding the violin, positioning left hand, movements of fingers and learning their places are provided progressively at first, this will fertilize the difficult learning process.

As well as the difficulties, especially for beginners, such as controlling the pressure on strings, holding and moving the bow properly, it is another problem that there is not any marking on the fingerboard of violin indicating the positions of notes. The positions of fingers on a fingerboard are found by the player

through his/her aural skills. Correct music notes on the fingerboard of a violin are learned through muscle memory and coded in the brain. Therefore, it is very important for students to listen themselves.

It is the essential condition for strings to play them through correct intonation (sounds are in tune and heard correctly) and this requires high-level aural awareness. Although, aural perception is high, a student at beginner's level should perform his/her works on left hand technique through a careful hearing, otherwise technical failures will negatively influence intonation.

BEGINNING METHODS

“Instrument methods are books with musical note samples used from the beginning phase of instrument training which has a consistent educational process from easy to difficult. Instrument methods have been renewed by modern educational conceptions developed through ages. The important aspect in definition of its age is that a method is consistent and its results in practice are approved at international scale” (Say, 2005).

The methods used for violin training in conservatories of Turkey vary based on teachers and starting approaches. As instrument training is carried out on master-apprentice relationship, teachers draw a direction for their students through methods and knowledge they have learned from their masters.

Ecoles accepted in violin training and the methods written by violin pedagogues as representatives of these ecoles are still used in our country just like the rest of the world. Although, the beginning techniques in methods vary structurally, principles of each one of them are based on specific foundation. Although, these progressively and systematically planned methods have starting elements changing based on schools and eras, almost all of them firstly present the information on holding a violin and bow correctly by supporting with visuals and then start etudes for learning how to use a bow on open strings. At this phase, it might be observed that different strings are used for teaching how to use a bow. The preferences here are formed by considering advantages of the strings.

The advantages of starting with A-string can be listed as follows: parallel movement of right arm to the ground, by this way, loosening muscles without having to carry the bow and releasing weight of the arm on the bow as well as making it easier to use the bow parallel to the bridge.

With regards to D-string, elbow is a little bit higher, but it is similar to the position with the A-string. This string is mostly preferred for imitable, perceptible and by this way controllable with regards to intonation as it is at a closer pitch to human voice.

We see similar system differences on deciding the part where the student will begin working on the bow. In the methods begin on the middle of the bow, on the upper part of the bow or with the whole bow, position of the arm changing based on different parts of the bow are considered.

The method differences observed on right hand teaching are also observed similarly for positioning the fingers of left hand. Like there are methods positioning the second finger between major second interval which is close to natural position of the left hand, there are also methods teaching the second finger through minor second interval. Different technical approaches can also be observed for gradually increasing difficulty levels of etudes and gained skills: using whole bow, staccato bow, playing double stops etc.

Instrument training is tailor-made and based on multidimensional parameters influencing learning. Physical and aural skills are not solely sufficient, while psychological aspects influence learning and success. Violin methods are instructive, purpose determinants of this process. Muscle development, aural skills, musical awareness and perception of each student will be different; a teacher should know his/her student well under these multidimensional parameters and organize training materials in accordance with the needs of student. Although, the method or methods to be used at this point is determined based on long-lasting habits and system of the teacher, it will be inevitable to organize

materials in accordance with learning acquisitions and needs. Education can be continued with a single method, while characteristics of different methods can also be used.

Professional violin training requires disciplined and systematic work beginning from the front-end. Reflection of this severity is felt a little bit more through some traditional methods. Repetitions for achieving technical perfection and these methods with aural difficulties might reduce the interest and eagerness to work for children. And this causes ruptures and barriers in learning. While teaching, it will be advantageous to apply motivating methods and use different etude books.

Technological developments have also brought in various approaches on education. An aspect of this, reflecting on violin training is violin methods arranged for training much more amateur individuals at early ages. Fundamental difference of these methods from traditional ones is they are configured on CD recordings. CDs firstly contain recordings of the only solo violin parts of etudes, then the whole piece accompanied with piano or orchestra, and finally only the accompaniment part for the student to play along. In addition, some of them have recordings at different speeds for firstly playing at slow speed, and then high speed. The purposes of this innovative approach are beyond making learning entertaining but providing control and ease for difficulties experienced at the beginning. Here, another important aspect, family becomes a part of the issue. A family which is not a musician, cannot help a child learning an instrument, however the first years of instrument training cannot be carried out without the teacher, student and family triangle. The child cannot progress enough without repeating his/her outcomes of learning at home. The child who has to improve and strengthen several skills simultaneously and work by considering them, needs motivation until he/she develops working skills and habits. Here, family steps in as the control mechanism. Considering, a family does not have any background on instrument training, the role of it will be supportive but passive. Motivation of methods with CD mostly addresses violin training of preschool children. As a system, after lessons, family, especially the mother gets involved in practice at home, records videos and supervises practices.

CD firstly allows the student to listen what he/she will play. And this enables a child does not know how to create any sound yet to objectify what he/she will play in a sense. It allows him/her to listen it again and again during practice and compare it with what he/she plays. CD recordings allows perceiving music within a totality through accompaniment part and provides benefits for the factors such as playing together and sense of rhythm.

Yet, different from traditional methods, these methods begin by playing open strings as pizzicato. Accompaniment for open strings allows student to perceive his/her part within holistic structure of music in the first lesson. Another method is to create etudes with familiar tunes. Several methods use (rhythmic) variations of the song “Twinkle-Twinkle Little Star” (Ah! vous dirai-je, maman). And this is another source of motivation. In addition, while playing an internalized melody through an instrument, it is based on a familiar source. Being an easy playing piece is another positive characteristic.

It is possible to find this melody also in traditional books; most of the violin students at conservatories play this melody by W.A.Mozart and its variations.

Some methods with CD at the beginner’s level can be mentioned like this:

- Abracadabra Violin, Peter Davey;
- Essential Elements for Strings - Violin Book 1, Hal Leonard;
- Suzuki Violin School 1 & 2, Shinichi Suzuki;
- Violin Positions 3-2-½, Nico Dezaire.

CONCLUSION

Considering gradual acquisitions of methods with CD, no structure to satisfy high-level technical equipment which should be obtained in professional violin training can be found. It is observed that methods with CD provide specific motivations for the beginner's level, in further levels, they are limited with amateur training.

It is essential to structure all phases of conservatory violin training which begins at primary education and continues until university graduation systematically and pedagogically for producing graduates with high level technical and musical equipment. The building stones of the violin training to provide these acquisitions are the etude books of important pedagogues of the history of violin which have been experienced for centuries.

For beginning violin training, age is an important factor which directly influences learning. Although, it is considered as an advantage to begin violin training at early ages, beginning phase becomes difficult as the child has not fixed the concepts of abstract-concrete and completed his/her psychomotor development. The primary purpose of teaching violin is to endear playing violin and most importantly practicing it. Using methods with CD as one of the ways applied in this context, in a part of violin lessons, improves motivation and eagerness to practice. In addition, it also provides an atmosphere for the family where they can track improvements of their children and guide them. For a primary school student aimed to get required skills in a short while, methods with CD will be functional only during the first term. In this sense, it does not seem possible that methods with CD will take the place of traditional methods used in professional violin training.

REFERENCES

- Aras, T., & Parasız, G. (2012). *Teknolojinin Müzik ve Müzik Eğitimi Alanındaki Yeri ve Önemi*. In D. Bulut (Ed.), Paper presented at the X. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu (pp. 1106-1113). Niğde: Niğde Üniversitesi Yayınları.
- Başaran Tanrıöver, G., & Tanrıöver, A. U. (2015). The Difficulties that can be Encountered in the Violin Education in the Process of General, Volunteer and Vocational Musical Education. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 32, 555-567.
- Coşkuner, S. (2016). Analysis of ‘Little Violinist’ Violin Method in Terms of Target Behaviour. *UÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(2), 183-208.
- Göktürk Cary, D. (2011). Comparing Two Contemporary Violin Teaching Methods: Suzuki and Rolland. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 401-408.
- Kasap, B.T. (2009). *Müzik Eğitiminde Teknolojik Yaklaşımlar*. In A. Uçan (Ed.), Paper presented at the 38th International Congress of Asian and North African Studies (Vol. 1, pp. 447-454). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Özen, N. (2004). Methods of Music Education Used in Instrument Education. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 57-63.
- Say, A. (2005). *Müzik Sözlüğü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Şendurur, Y. (2001). The Effective Learning-Teaching Techniques for Violin Education. *GÜ Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(3), 145-155.
- Tarkum, E. (2006). Keman Öğretiminde Rol Oynayan Faktörler. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 169-173.
- Tarman, S. (2006). *Müzik Eğitiminin Temelleri*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Uslu, M. (2012). Approaches for Qualitative Violin Training. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 1-11.
- Yağışan, N. (2008). *Keman Çalmanın Biomekanik Analizi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

**ENERJİ TALEBİNİN DEĞİŞİMİ ve
ENERJİ POLİTİKALARININ LUŞTURULMASINDAKİ YERİ**

A. Beril TUĞRUL

Prof. Dr. İstanbul Teknik Üniversitesi – Enerji Enstitüsü Ayazağa Kampüsü – 80626, Maslak –İSTANBUL

ÖZET

Ülkelerin refah devleti olma hedefine ulaşabilmeleri için giderek artan enerji gereksinimlerini karşılamaları zorunluluk arz etmektedir. Bir başka deyişle, sanayileşme ve teknolojik gelişim ile birlikte artan dünya nüfusu küresel boyutta enerji ihtiyacını yadsınamaz boyutlara getirmiş bulunmaktadır. Enerji talebi gün içinde ve mevsimsel olarak aynı olmayabilmektedir. Bu çalışmada, öncelikle günlük ve mevsimsel enerji talebi değişimi detayı ile ele alınarak incelenmektedir. Bir başka deyişle, günlük talep eğrisinin yanı sıra mevsimsel talep eğrisi değişimi verilmekte ve irdelenmektedir. Buradan hareketle maksimum enerji talebi ve geleceğe yönelik planlama tahmini konusu incelenmektedir. Belirlenen maksimum enerji talebinden hareketle gelecek projeksiyonu bağlamında durum irdelenmektedir. Fazla olarak, emre amade bir başka deyişle baz santraller göz önüne alınarak enerji planlaması ve dolayısıyla enerji politikaları içinde elektrik santrallerinin olması gereken dağılımı konusunda bilgi verilmektedir. Bu bağlamda emre amade santrallerin yakıtlarının dünya enerji-politiğindeki yeri ve önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elektrik talebi, Enerji politikaları, Enerji santralleri, Günlük talep eğrisi, Mevsimsel talep eğrisi

**TIME DEPENDENCY OF ENERGY DEMAND and IMPORTANCE in THE
CONSTITUTION of THE ENERGY POLICY**

ABSTRACT

It is necessary covering of the energy demand for creating countries' social-economics and cultural environment and also their welfare levels that are rising continuously in altitude age. Increasing of the energy demand that is an incredible matter of the world for the countries grows up by population, industrialization and technologic development. Energy demand is not the same in every time e.g. it can change according to day time which is related with working time schedule and/or sundial cases. At the same time, seasonal changing is also effective on the energy demand. In this study, changing of the daily energy for the countries was taken up by electricity demand and variation of investigated in detailed. In addition of it, seasonal changing of energy demand examine also with the variations. Both demand curves made superposed and reaching the maximum energy demand value. It was noticed on the importance of energy demand curves in the energy policy in the point of view future projection by using strategic, operative and technique-tactics criteria. Furthermore importance of the availability of the power plants was evaluated by the point of energy policies.

Key Words: Energy demand, Energy economics, Energy power plants, Daily demand curve, Seasonal demand curve

Giriş

Yaşadığımız çağda ülkelerin, sosyo-ekonomik olduğu kadar kültürel çevrelerini de yaratabilmeleri ve refah düzeylerini artırabilmeleri için giderek artan boyutlarda enerji gereksinimlerini karşılamaları gerekmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz bilgi çağında enerjiye duyulan ihtiyaç büyük bir artış trendi göstermektedir. Esas itibarıyla, nüfus, sanayileşme ve teknolojik gelişim ile artan enerji gereksinimini karşılamak halen dünyanın tüm ülkelerinin yadsınamaz sorununu oluşturmaktadır [1].

Öte yandan, elektrik enerjisinin kullanımı vazgeçilmezlik niteliği taşımaktadır. Zira dönüşümünün kolay olması ve kilometrelerce uzağa alternatif akım bağlamında iletilebilmesi elektrik enerjisinin kullanımını öne çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, enerji politikalarının oluşturulmasında elektrik enerjisinin dolayısıyla da elektrik santrallerinin yeri ayrı bir öneme sahip bulunmaktadır. Bu bağlamda, ülkelerin

elektrik üretimi ve elektrik tüketimi ile bunların kişi başı değerleri ülkelerin kıyaslanması ve değerlendirilmesinde indikatör parametre olarak düşünülmektedir.

Ülkeler için enerji politikaları oluşturulurken enerji talep tahmini yapmak özellikle de elektrik enerji talebini yapmak ayrı bir önem taşımaktadır. Zira elektrik santral yatırımları ve ilgili enerji planlamalarıyla enerji politikalarının oluşturulması gerekmektedir. Dolayısıyla, burada enerji talebinin zaman bağımlılığının bilinmesi bir zorunluluk olmaktadır.

Diğer taraftan “Enerji Talebi” ifadesiyle; gerçekleştirilmek istenen faaliyetlerin tümü için talep edilen enerji kast edilmektedir. Konuya yakın bir diğer kavram ise enerji tüketimidir. “Enerji Tüketimi” ile de yapılan faaliyetler için harcanan enerji ifade edilmek istenmektedir. Birbirine yakın kavramlar olan enerji talebi ve enerji tüketimi arasında gerçekte farklılık bulunmaktadır. Şöyle ki; ülkenin olanakları yeterliyse enerji talebi karşılanabilmekte, ancak ülke imkânları yeterli değilse çeşitli kısıtlar nedeniyle talep karşılanamamaktadır. Enerji talebi ve enerji tüketimi birbirine eşit ise; enerji politikaları bağlamında enerji planlaması uygun yapılmış ve enerji talebi karşılanabilmiş anlamına gelmektedir. Genellikle gelişmiş ülkelerde enerji talebi karşılanabilir olmakta ve enerji talebi ile enerji tüketimi eşitlenebilmektedir.

Gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde birçok kez enerji talebinin karşılanamayarak, karşılanabildiği kadarıyla enerji tüketimi gerçekleşiyor olmaktadır. Bir başka deyişle, enerji talebi olmasına karşın yeterince karşılanamıyor anlamına gelmektedir. Bu çalışmada, geçmiş verilerin değerlendirmesinde talebin karşılanabildiği kabul edilmiş ve enerji tüketimi değerleri geçmişteki enerji talebini de temsil edebileceği kabulü yapılmıştır. Ancak, gelecek projeksiyonu içinde enerji talebi ülke gelişim planlamaları çerçevesinde göz önüne alınarak olabilecek tüm talebin karşılanmasına yönelik enerji tüketiminin gerçekleşmesine ilişkin enerji politikalarının oluşturulması esasına dayanan bir irdeleme yapılması benimsenmiştir.

Elektrik Enerjisi Talebinin Zaman Bağımlılığı

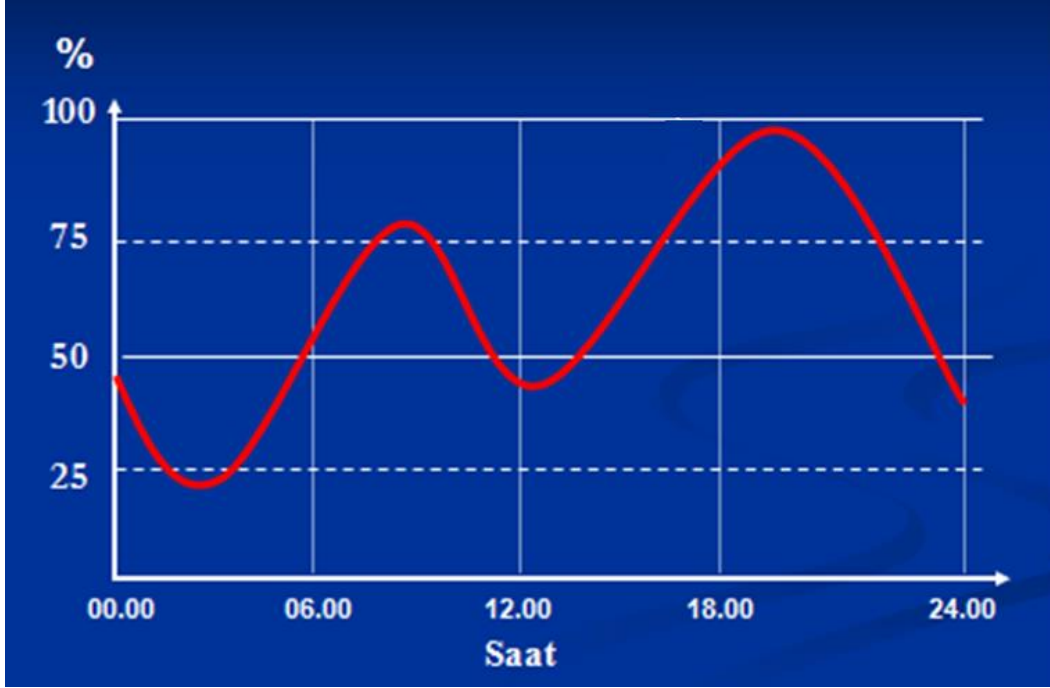
Ülkeler için her zaman diliminde enerji talebi aynı olmayabilmektedir. Örneğin; günün her saatinde enerji talebi aynı olmamakta, çalışma saatleri olan mesai saatlerine göre ve /veya güneşin batmasıyla ilişkili olarak enerji talebi değişebilmektedir. Keza, mevsimsel olarak da enerji taleplerinde farklılıklar olabilmektedir. Bu bağlamda, elektrik enerjisi talebinin günlük ve mevsimsel değişimi üzerinde ayrı ayrı durmak yerinde olacaktır.

Elektrik enerji talebi ülkeden ülkeye hatta yerleşim yerlerine göre değişim gösterse de genel bir değişim eğrisinden bahsetmek mümkündür. Burada, ülkeden ülkeye enerji talebi değişimi derken; özellikle kışın gün ışığından az yararlanan, buna karşın yazın gün ışığından fazla yararlanan ülkeler (örneğin; Baltık ülkeleri) ifade edilmiş olmaktadır. Bununla beraber böylesi ülkelerde bile genel ortalama bir günlük talep eğrisinden yine de bahsedilebilir. Bu bağlamda burada, Türkiye ile beraber dünyada çok sayıda ülkeyi kapsayan ılıman iklim kuşağındaki bölgeler için elektrik enerji talep eğrisi değişimi üzerinde durulacaktır.

Elektrik enerji talebi incelemesi günün başlangıç noktası olarak kabul edilen Saat: 00.00 itibarıyla ele alındığında gece yarısı saat dilimindeki elektrik enerji talebinin düşüşte olduğu ve sabaha karşı Saat 03 sularına kadar bu düşüşün devam ettiği görülmektedir. Bir başka deyişle, Saat 03'e kadar, Saat: 00.00'a göre elektrik enerji talebi düşüşünün devam ettiği ve günün en düşük elektrik enerji talebi değerine ulaştığı tespit edilmektedir.

Bu saatten itibaren ise tekrar bir yükseliş gözlenmekte ve sabah Saat: 06 civarında tekrar gece yarısı değeri civarında bir elektrik enerjisi talep değerine ulaştığı belirlenmektedir. Sabah saatlerinde söz konusu bu yükselme devam etmekte ve yaklaşık Saat: 10.00 civarında bir pik yapmaktadır. Bir başka deyişle, 06.00 saatlerinde başlayan artış trendi saat 10 civarına kadar sürmekte bu saatten itibaren bir düşüş göstererek bu düşüş öğle saatlerine kadar (yaklaşık Saat: 12 civarına kadar) süre gitmektedir. Bu düşüş genellikle sabah Saat 06 değeri mertebesine kadar olmaktadır.

Daha sonra tekrar bir artış trendi gözlenmekte ve bu artış, akşam Saat 17-19 zaman dilimine kadar sürmekte ve söz konusu olan bu saatlerde günün en önemli maksimal pikini oluşturmaktadır. Bu zaman diliminden sonra ise tekrar bir düşüş trendi başlamakta ve gece yarısında bir başka deyişle günün başlangıcındaki değerini almaktadır. Böylece de elektrik talebinin günlük değişim devinimi tamamlanmış olmaktadır. Şekil 1’de elektrik enerji talebinin günlük değişim eğrisi genel haliyle görülmektedir.

Şekil 1 Elektrik Enerji Talebinin Genel Günlük Değişim Eğrisi [2].

Şekil 1’deki ekstrem noktalarını ele alıp irdelediğimizde, günlük yaşamın genel karakteri ile yakından ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Elektrik enerji talebinin günlük değişim eğrisinin ilk ekstremi günün başlangıcı olarak kabul edilen gece yarısından sonra sabaha karşı Saat 03 civarında bir minimum noktası olarak görülmektedir. Bu minimumun oluşmasının nedeni toplumun büyük bir bölümünün dinlenme ve uyku döneminde olması olup, üç vardiya çalışmayan sanayi kurumları ve diğer işletmelerin kapalı olması ve dolayısıyla da enerji tüketiminin olmamasından kaynaklanmaktadır.

Saat 10 civarındaki ikinci ekstrem bir maksimal pik olup, toplumun aktif yaşam içinde olduğu, sanayi kurumlarının ve diğer işletmelerin de aktif olduğu dönemin gereksinimi olan elektrik enerjisi talebini temsil ediyor olmaktadır. Bir başka deyişle, günlük yaşamın sabah saatlerinden itibaren canlanması ile elektrik enerjisi talebi artmakta ve elektrik enerjisi tüketimi de pik yapmaktadır. Söz konusu saat diliminden sonra çeşitli aktivitelere öğle tatili nedeniyle ara verilmesi nedeniyle de Saat 12 civarında ikinci minimum oluşmaktadır.

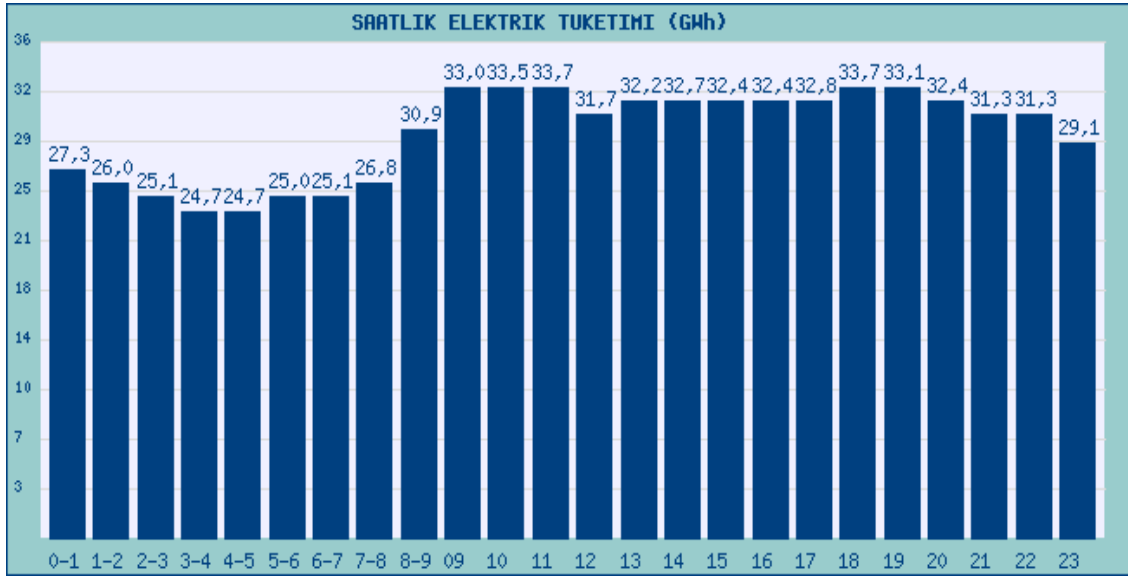
Akşam 17-19 saatleri civarındaki ikinci ve en yüksek değere sahip maksimal ekstrem görüldüğünün nedeni ise akşam saatlerinin canlılığı, güneşin batışı ile aydınlanma gereksiniminin artıyor olması ve aynı zamanda birçok sanayi kuruluşunun ve diğer işletmelerin de hala çalışıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu maksimal pikin saat diliminin geniş aralıklı olması ise güneşin etkisinin günden güne dolayısıyla mevsimden mevsime değişiyor olmasından kaynaklanmaktadır denebilir.

Bu saat diliminden sonra yavaş yavaş bazı (özellikle de tek vardiya çalışan) sanayi kurumlarının ve diğer işletmelerin devreden çıkması ve toplumun da giderek dinlenme ve uyku dönemine girmesiyle elektrik enerjisi talebinde düşüş gözlenmektedir. Bu düşüş ise Saat 03 civarındaki minimal ekstreme kadar süre gitmektedir.

Şekil 1’de verilen eğriye uygun olarak gelişen çok ekstremli elektrik enerji talebinin günlük değişimi, enterkonnekte sistem için hiç de kolay uygulanabilirlik ifade etmemektedir. Zira enterkonnekte sistemden, dolayısıyla trafo sistemlerinden böylesi çok pikli değişimle elektrik çekimi teknik sorunlara neden olabilmektedir. Bundan ayrı olarak, elektrik üreten santralların çalışma güçlerinin gün içinde değiştirilmesini gerekli kılmaktadır. Hatta daha da ileri olarak, bazı santralların devreden çıkması ve/veya girmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Tüm bu söz konusu durumlar, günlük enerji üretiminin ve bu bağlamında dağıtımının güvenli ve güvenilirlikle sağlanmasında sorunlar oluşturabilmektedir. Bu nedenle, Şekil 1’deki gibi bir elektrik enerji talebinin günlük değişimindeki ekstrem noktalarının birbirine yaklaştırılması gerekliliği kendini göstermektedir. Bu amaçla, ülkeler günlük yaşamın düzenlenmesi konusunda ilgili tedbirleri almaktadırlar. Bir başka deyişle, elektrik enerji talebinin günlük değişimine ilişkin olarak elektrik gereksiniminin realistik ve rasyonel şekilde hayata geçirilmesi ile ilgili tedbirlerle sağlanmaktadır.

Türkiye de böylesi düzenlemeleri yapan bir ülke olup, başarılı şekilde rasyonel sonuçlara ulaşan ülkeler arasında yer almaktadır. Şekil 2’de Türkiye’nin elektrik enerji talebinin günlük değişim eğrisi (10.03.2016 tarihi itibariyle) saatlik elektrik tüketimi görülmektedir.

Şekil 2 Türkiye’nin Elektrik Enerji Tüketiminin (10.03.2016 Tarihi İtibariyle) Saatlik Elektrik Tüketimi [3]

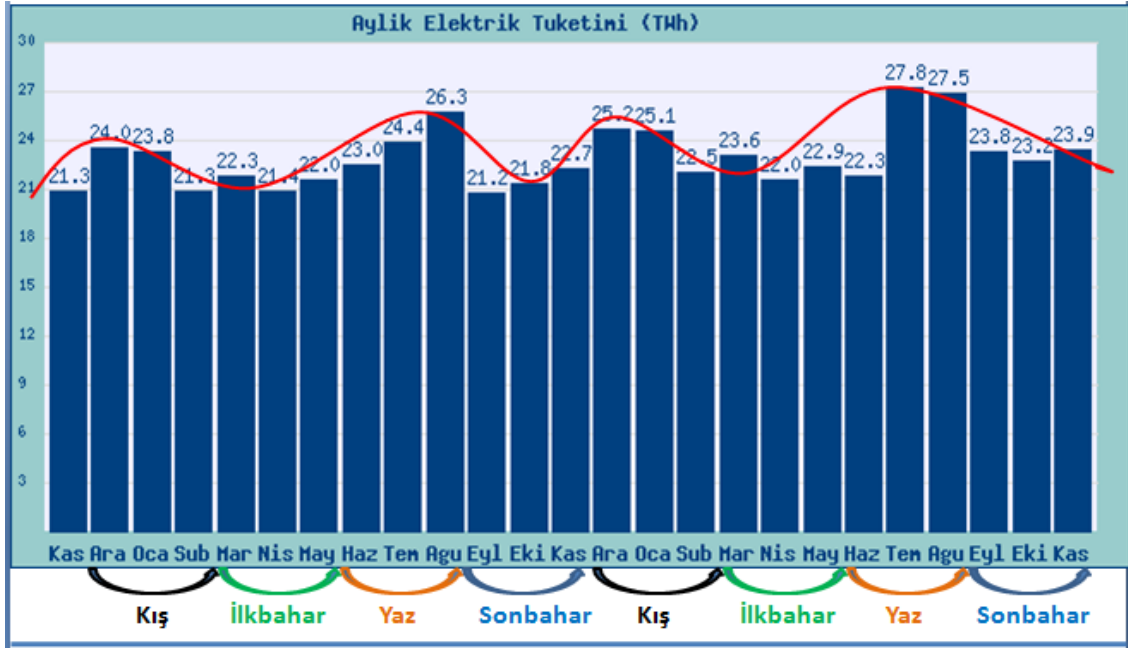
Elektrik Enerjisi Talebinin Mevsimsel Değişimi

Elektrik enerjisi talebinin zaman bağımlılığı sadece günlük olmamakta aynı zamanda mevsimsel değişim de elektrik enerjisi talebinde değişime neden olmaktadır. Bu bağlamda sağlıklı bir elektrik enerjisi talep tahmini yapabilmek için mevsimsel değişimin de bilinmesi ve incelenmesi gerekmektedir. Elektrik enerjisi talebinin mevsimsel değişimi için elektrik tüketiminin aylık değişimi üzerinden değerlendirme yapmak yerinde olacaktır. Elektrik enerjisi talebi incelemesi için aylık elektrik enerjisi tüketimi ele alındığında; Aralık ve Temmuz/Ağustos aylarında tüketimin maksimumdan geçtiği, buna karşın Nisan ve Eylül aylarında tersine olarak minimumdan geçtiği görülmektedir [3].

Mevsimsel olarak elektrik enerjisi talebinin değerlendirmesi Türkiye üzerinden yapılmak istenirse; kış ve yaz mevsimlerinde elektrik enerjisi tüketiminin yüksek olmasına karşın ilkbahar ve sonbaharda tüketimin düşük olduğu gözlenmektedir (Şekil 3). Hemen fark edildiği üzere değişim eğrisi pikli olup pik değerleri birbirine yakın değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda söz konusu pikli değişim bölgesinin sinüzoidal değişime yakınsayan bir değişim gösterdiği söylenebilir.

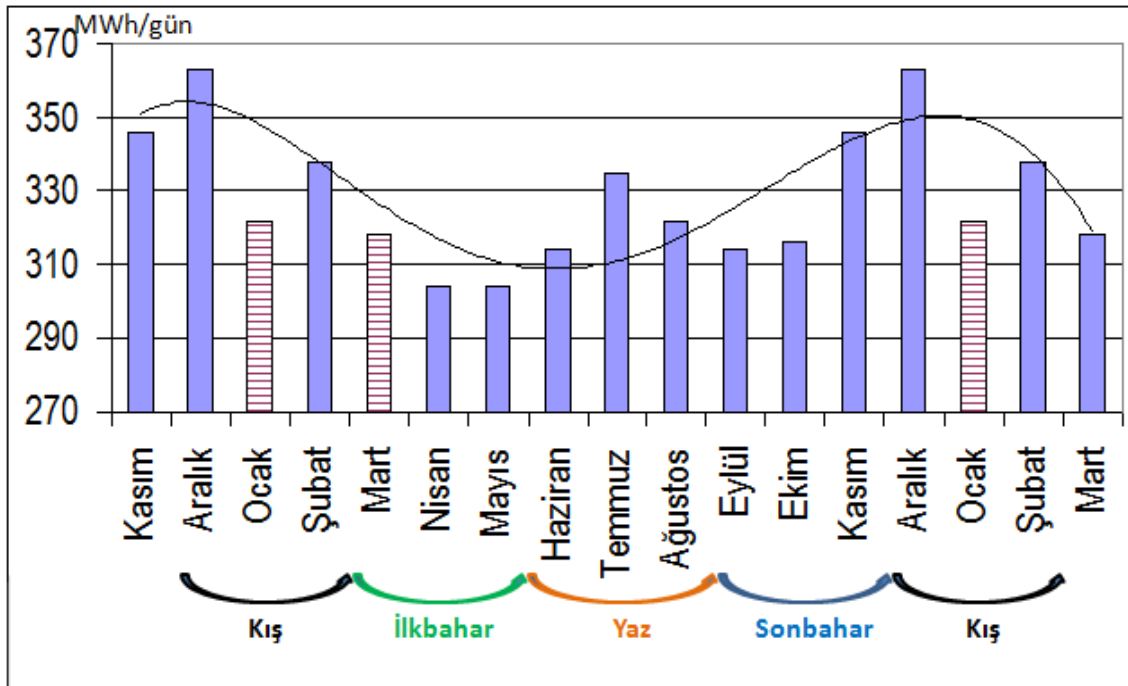
Şekil 3’ten hareketle günümüzde Türkiye’nin aylık ve mevsimsel enerji tüketim değerlerinin değişimi için yaz ve kış maksimal piklerinin olduğu bir trendi ifade ettiği tespit edilmektedir. Burada şunu

belirtmek yerinde olacaktır ki; Şekil 3'teki Türkiye'nin elektrik enerji tüketiminin aylık ve mevsimlik değişimi yaklaşık son 6-8 yıllık gelişimi temsil etmektedir.

Şekil 3 Türkiye'nin Son Yıllardaki Elektrik Enerji Tüketiminin Aylık ve Mevsimlik Değişimi

Bundan önceki yıllarda Şekil 4'teki gibi bir değişim (1999 yılı itibarıyla) görülmekteydi [2]. Bir başka deyişle, yaz piki etkinleşmemişti ve sadece kış dönemlerinde, pik elektrik tüketimi oluşmaktaydı. Son yıllarda, Türkiye'nin yaz aylarındaki elektrik tüketimi (sanayi üretiminin yaz dönemi üretiminin önem kazanması ve klima kullanımının da yaygınlaşmasıyla) hızla artmış ve kış pikine ilaveten yaz piki oluşmuş bulunmaktadır. Bu bağlamda, dünyayı etkileyen ve ülkemizin de payına düşeni almakta olduğu küresel iklim değişiminin etkinleşmiş olduğu söylenebilir.

Şekil 4 Türkiye'nin 1999 Yılı için Elektrik Enerji Tüketiminin Aylık ve Mevsimlik Değişimi

Şekil 3'teki değişim eğrisinde de değişim bölgesinin yine sinüzoidal değişime yakınsayan bir değişim gösterdiği gözlenmektedir. Şekil 3 ve Şekil 4 beraberce değerlendirildiğinde her iki eğride de Türkiye'nin elektrik enerji tüketiminin aylık ve mevsimlik değişim eğrisinin değişim bölgesinde sinüzoidal değişime yakınsadığı ancak, periyodun sıklaştığı bir başka deyişle frekansın arttığı belirlenmiş olmaktadır.

Türkiye bağlamında, burada şu hususu da belirtmek gerekir ki; son yıllarda yaz pikinin ulaştığı elektrik tüketimi değeri, kış pikinin ulaştığı değeri aşmış bulunmaktadır. Bu husus, hayli ilginç olup, küresel ısınma etkisinin enerji politikalarına yansıyan argümanı olarak nitelenebileceği gibi, ülkemizin yaz ayı çalışma programının arttığı ve ayrıca (klma kullanımı gibi) konfor şartlarının da geliştiği anlamına da gelmektedir.

Bu durum, elektrik santrallerinin emre amadeliğine önem kazandıran bir husus olmaktadır. Bilindiği üzere, emre amade santral nitelemesiyle; mevsimsel ve günsel şartların değişiminden etkilenmeden, her istendiği zaman enerji üretebilen dolayısıyla devreye girebilen santral kast ediliyor olmaktadır. Bu bağlamda, fosil yakıtlı ve nükleer santraller emre amade santraller olarak öne çıkmaktadır [4-5].

Enerji Politikalarının Oluşturulmasında Enerji Talep Tahmini

Enerji politikalarının gelecek projeksiyonu bağlamında oluşturulmasında enerji talep tahmini önemli bir yer tutmaktadır. Enerji talep tahmini ise ülkelerin enerji tüketim eğrilerinden hareketle yapılabilmektedir. Geleceğe yönelik elektrik enerji talebi tahmini yapabilmek için günlük elektrik enerji talebinden hareket etmek uygun ve doğru bir yaklaşım olmaktadır.

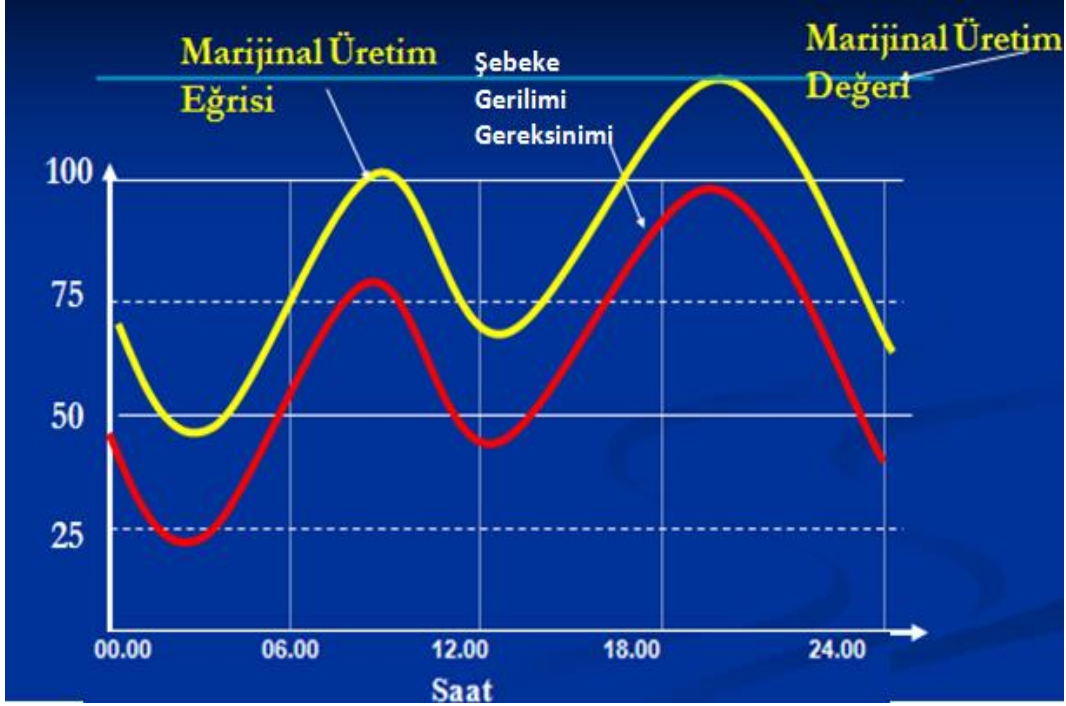
Burada şunu belirtmek gerekir ki rasyonel bir elektrik enerji talebi tahmini yapabilmek için ülkenin en yüksek enerji tüketiminin kaydedildiği günün değerleri göz önüne alınarak günlük elektrik enerji talebi eğrisini oluşturup nümerik olarak bu değerden hareketle enerji planlamalarında kullanılması yerinde olmaktadır.

Ancak, sadece bu ulaşılan değerle çalışmak ta yeterli olmamaktadır. Zira tüm santraller emre amade, bir başka deyişle günlük ve mevsimsel özelliklerden bağımsız olarak her istendiği zaman devreye girememekte veya ayrıca tam güçte de devreye girememektedir. Fazla olarak, emre amade santrallerin da bakıma girmeleri gerekebilmektedir. Bu bağlamda, maksimum günlük elektrik enerji talebi eğrisine ilaveten "Marjinal Elektrik Enerji Talep Eğrisi"nin oluşturulması gerekmektedir. Böylelikle, içinde bulunan zaman sürecine ilişkin enerji-politik planlama için düşünülecek talep ihtiyaç eğrisine ulaşılmış olmaktadır. Şekil 5'te elektrik enerji talebinin gelecek tahminine ilişkin oluşturulan marjinal payı ile günlük değişim eğrisi görülmektedir.

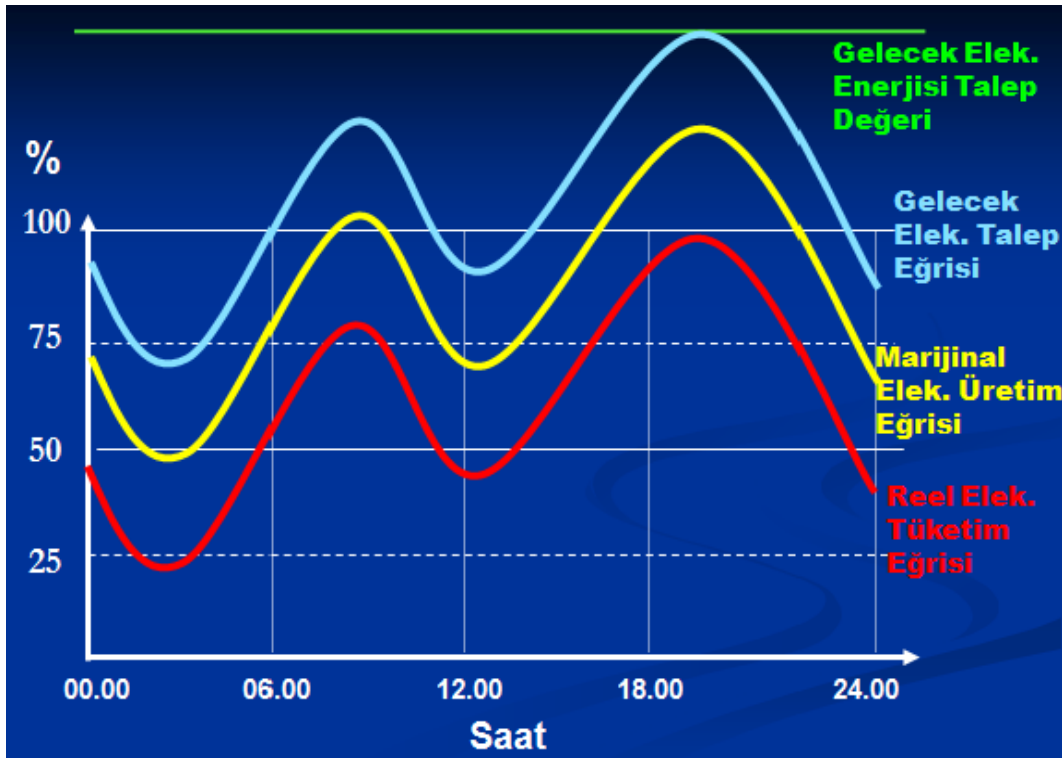
Söz konusu marjinal pay, ülkelerde farklı marjinal oranlarla uygulanmaktadır. En az % 10 olması beklenir. Ancak, bu değer yenilenebilir enerji santrallerinin sınırlı kullanıldığı haller için bir limit değerdir. Gelişmiş ülkelerde bu payın en az % 30'lardan başlayarak daha yüksek oranlarla enerji politikalarının oluşturulmakta olduğu gözlenmektedir.

Geleceğe ilişkin enerji-politik planlamaların yapılabilmesi için Şekil 5'teki gibi marjinal elektrik enerjisi talep eğrisine, ülkenin gelecek projeksiyonuna ilişkin gelecek kalkınma programları çerçevesinde öngörülen kalkınma oranları ve bu bağlamda elektrik enerji talebinin ne oranda artmasının beklendiği göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, geliştirilmiş elektrik enerji talebinin gelecek tahminine ilişkin oluşturulan günlük değişim eğrisi Şekil 6'da görülmektedir.

Şekil 5 Elektrik Enerji Talebinin Gelecek Tahminine İlişkin Oluşturulan Marijinal Payı ile Günlük Değişim Eğrisi

Şekil 6 Elektrik Enerji Talebinin Gelecek Tahminine İlişkin Oluşturulan Nihai Günlük Değişim Eğrisi

4. Sonuç

Sanayi devriminden bu yana küresel ölçekte enerji gereksiniminin giderek arttığı dünyamızda her ülke için enerji planlamaları ve bu bağlamda enerji politikalarının oluşturulması için enerji projeksiyonu ve enerji talep tahmini büyük önem taşımaktadır. Enerji talebi içinde başat bir yeri olan elektrik enerjisinin talep tahmini ise öncelikle üzerinde durulması gereken konuyu oluşturmaktadır.

Elektrik enerji tahmini için ise ilk olarak bakılması gereken parametre yakın geçmişteki elektrik tüketim değerleri olmaktadır. Burada, günlük elektrik tüketimi ve bu değerlerin aylık ve mevsimsel değişimi bağlamında en büyük elektrik tüketiminin oldu güne ilişkin değerlerin bilinmesi öne çıkmaktadır. Böylelikle, ülkenin en yüksek enerji talebinin karşılanması mümkün olabilecektir.

Bu değerlerin geleceği planlama bağlamında değerlendirilebilmesi için ise ülkenin genel hedefleri ve politikalarından hareketle nasıl gelişeceğine ilişkin planlamaların bilinmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, kalkınma programlarının hedefleri göz önüne alınarak lojik elektrik talep tahmini yapılabilir.

Tüm bu hususlar göz önüne alınarak geleceğe yönelik günlük elektrik enerji talebinin rasyonel tahmini öngörülebilir. Bir başka deyişle, enerji politikalarının realistik tahmini belirlenebilir. Elektrik enerjisi talep tahmininden hareketle elektrik santrali yatırımları yönlendirilebileceği gibi enerji kaynağı bağlantıları ve yatırımlarına da yön verilebilecektir. Fazla olarak, ülke geçmiş enerji tüketim ve kullanım değerlerinden hareketle bir korelasyon oluşturulabilir ve genel enerji talep tahminine geçilebilir ve böylelikle de enerji yatırımlarının yönlendirilmesi mümkün olabilir.

Kaynakça

- [1] A.B. Tuğrul, (2018), Enerji Politikaları İle Nüfus İlişkisi, 7. Uluslar arası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi, 11-14 Ekim 2018 Bakü / Azerbaycan, Bildiri Kitabı s: 9-17.
- [2] İ. Ünsal, (2004), Enerji Gündemi ve Hidroelektrik Potansiyelimiz V. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu Bildiri Kitabı, Cilt I, s: 273-295.
- [3] Türkiye Elektrik Tüketimi, (2016), Enerji Atlası.
- [4] A.B. Tuğrul, (2012)“Enerji Santralleri ve Farklı Yönlerden Mukayeseli Değerlendirilmesi”, 18. Uluslararası Enerji ve Çevre Konferansı ICCI-2012, İstanbul, Bildiri Kitabı s:1-4.
- [5] A.B. Tuğrul, (2018), Enerji Ekonomisi Açısından Enerji Santrallerinin Mukayeseli Değerlendirilmesi, I. Uluslar arası İKSAD Sosyal Bilimler Kongresi, 9-11 Mart 2018, Mardin, Bildiri Kitabı, s: 591-599.

TÜRK TOPLUMUNDA CİNSEL ESTETİK VE KADIN

Nermin GÜRHAN

Dr. Öğretim Üyesi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Elif ALTUN

Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Gökçen ERDOĞAN

Dr. Öğretim Görevlisi, Yakın Doğu Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü

Didar KARAKAŞ

Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimler Fakültesi Hemşirelik Bölümü

ÖZET

Değişen Dünya’da fiziksel çekiciliğin önem kazandığı günümüzde, görünümünden memnun olmayan kişi sayısı gittikçe artmaktadır. Bunun sonucu olarak da estetik cerrahiye başvuran kişi sayısında ve bu alanda yapılan harcamalarda artış olduğu ifade edilmektedir. Estetik operasyondaki bu artış vajinal estetik yaptıran kişi sayısında da meydana gelmiştir. Dünya’da ilk olarak vajinal estetik; kadınlarda vajinanın şeklinden ve görünümünden kaynaklanan bozukluk durumunda yapılan operasyon olarak tanımlanmaktadır. Vajinal estetik operasyonlar estetik amaçlı cinsel estetikler ve işlevsel amaçlı cinsel estetikler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmaya konu olan operasyonlar işlevsel operasyonlar değil; kliteroplasti, epizyotomi, labioplasti, genital bölgenin lazerle rengini açma ve özellikle vajinoplasti gibi estetik kaygı ile başvuru alanlar ele alınmıştır. Bu operasyon ile kadınların özgüvenlerini tazelediği, cinsel doyumlarında ve aile yaşamlarında olumlu bir değişiklik meydana getirdiği ifade edilmektedir. Burada vurgulanan, eşler arasında yaşanan cinsel sorunların kadın bedenine indirgenip sorumlu olarak kadının tutulması, kadınların ilişki esnasında cinsel eşlerinden utanması üzerine özgüven eksikliği yaşamasına neden olduğudur. Bu konu feminist bakış açısıyla ele alındığı zaman, kadının kendi bedenine bakışının, ataerkil toplum yapısının kadınlara dayatmış olduğu toplumsal ve psikolojik etkenlerden soyutlanamayıp, kendi gördüğü “ben” i erkek bakış açısıyla yani eşlerinin gözünden bakarak değerlendirmesi olarak ifade edilebilir. Bir başka ifadeyle, kadının kendi mutluluğundan daha fazla cinsel eşinin mutluluğunu öne çıkarması; yani kadının kendini eşini mutlu etmekle görevli saymasıdır. Değişen ataerkil toplum yapısıyla birlikte geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş olmuştur. Bununla birlikte türk kadınının çalışma hayatına girmesi, teknolojinin gelişmesi ve aile hayatında daha fazla söz sahibi olmasıyla ilişkili olarak cinsel doyumuna daha fazla önem vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Estetik Operasyon, Cinsel Estetik, Vajinal Estetik

SEXUAL AESTHETICS AND WOMEN IN TURKISH SOCIETY

ABSTRACT

In today’s world, where physical attractiveness gains importance in a changing world, the number of people dissatisfied with its appearance is increasing day by day. As a result of this, it is stated that there is an increase in the number of people applying to aesthetic surgery and the expenses made in this field. This increase in aesthetic surgery has also occurred in the number of people who have had vaginal aesthetics. Firstly, vaginal aesthetic in the world it is defined as the operation performed in case of disorder caused by the shape and appearance of the vagina in women. Vaginal aesthetic operations are divided into sexual aesthetics for aesthetic purposes and sexual aesthetics for functional purposes. The operations subject to this study are not functional operations; cliteroplasty, episiotomy, labioplasty, laser lightening of the genital area and especially those who apply with aesthetic concern such as vaginoplasty are handled. With this operation, it is stated that women are reassuring their self-esteem and have a positive change in their sexual satisfaction and family life. It is emphasized here that the sexual problems between the spouses are reduced to the female body and that the women are held responsible and that women experience a lack of self-confidence due to their embarrassment. When this issue is handled from a feminist point of view, it cannot be isolated from the social and psychological factors imposed on women by the patriarchal social structure, it can be expressed as the evaluation of the “self” that he sees from a male perspective, that is, from the eyes of his wives. In other words, the woman emphasizes the happiness of her sexual partner more than her own happiness; that is, the woman considers herself

responsible for making her husband happy. Together with the changing patriarchal society structure, there has been a transition from extended family structure to nuclear family structure. However, Turkish women's participation in working life, they have given more importance to sexual satisfaction in relation to the development of technology and having more say in family life.

KeyWords: Aesthetic Operation, Sexual Aesthetic, Vaginal Aesthetic

Giriş

Dünya var olduğu andan itibaren dış görünüm her daim önemli bir yer tutmuştur. Günümüz değişmekte ve gelişmekte olan dünyasında da fiziksel sağlık ve güzellik büyük önem taşımakta ve taşımaya devam etmektedir. İnsanlar, her daim hem kendileri hem de başkaları tarafından olumlu algılanmak, beğenilmek ve takdir edilmek istemektedir. Genel eğilimin bu şekilde olması, insanların kendi bedenlerini olumlu veya olumsuz bir şekilde algılamasına sebep olmaktadır. Estetik ürünler ve yaşlanma karşıtı kremler de dâhil olmak üzere, güzellik ürünleri tüketimindeki hızlı artış, vücudun cerrahi müdahaleler yoluyla dönüşümü sağlıklı davranışların olmazsa olmaz bir şekilde dâhil edilmiştir. Bu durumların sonucu olarak estetik operasyonlar, kişisel bakımın bir başka şekli haline gelmiş ve estetik operasyonların sayısının her geçen gün katlanarak artmasına sebep olmuş ve olmaktadır. (Cooper, 2007).

Estetik cerrahi ya da plastik cerrahi, insan vücudunun bütün bölümlerini ilgilendiren konjenital ya da sonradan oluşmuş işlev ve şekil bozukluklarının operasyonla onarılması, tedavi edilmesi, kopan parçaların yerine takılması ya da eksik olan parçaların yeniden yapılması, birçok farklı güzelleştirme ameliyat ve uygulamalarını içermektedir (Gülseren, 1997). Burada estetik ve plastik cerrahi ile ilgili plastik rekonstrüktif cerrahi kavramını açıklamakta fayda vardır. Bir şeye yeni şekil vermekle ilgili olan plastik sözcüğü, yalnızca görüntünün değişmesi olabileceği gibi, vücut üzerindeki yapıların yeniden yapılması ve işlevsel hale getirilmesi ve her türlü şekillendirilmesini de içermektedir. Yeniden yapmak ve inşa etmek anlamına gelen rekonstrüktif sözcüğü, çeşitli sebeplerle kaybedilmiş bir organ parçası ya da organın yeniden yapılması (rekonstrüksiyon) veya doğuştan olmayan bir organın yapılması olup (konstrüksiyon) plastik cerrahinin de temel uğraşlarından biridir. Güzellikle ilişkili olan estetik sözcüğü (Şen ve ark., 2003) ise, normal olan bir beden parçasının kişinin zihninde imgelemiş olduğu ya da toplumda daha güzel olarak algılanan şekle dönüştürmektir. Bireyler belirtilen birçok sebep nedeniyle estetik operasyon seçeneğine yönelmektedir.

Derya ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada 289 bireyin estetik cerrahi ile hedefledikleri özellikler; estetik cerrahi ile daha rahat ve öz güvene sahip (% 69,2), daha çekici ve güzel / yakışıklı olma (% 38,8), daha kadınsı olma (% 18,3), aile, sosyal ve profesyonel ilişkilerde daha başarılı olma (9,7). %) ve cinsel olarak daha memnun olma (% 8,3) şeklinde bildirilmektedir. Burada da belirtildiği gibi, bireylerin estetik operasyonları olma sebeplerinden bir diğeri de cinsel yaşamdan daha memnun olmak istemeleridir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) cinselliği; fiziksel, sosyal, entelektüel ve duygusal yönlerin aşkı, iletişimi ve kişiliği zenginleştirici etkilerinin bileşiminden oluşmaktadır diye tanımlamaktadır. Bilinen bir gerçek tirki cinsellik, biyolojik, psikolojik, soyo-ekonomik, etnik, hukuki, spiritüel birçok faktörden etkilenmektedir.

Cinsel estetik konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bedene dair olan düşünce yapılarına bakıldığı zaman, düşünceler coğrafi yapıya ya da zamana göre farklılık gösterse de, kadın bedeninin patriyarkar sistemin yol açtığı değersizleştirmeyi göz ardı etmemek gerekmektedir. Batı düşüncesinin şekillenmesine rol oynayan filozoflardan Aristoteles kadını eksik bir erkek olarak tanımlamaktadır. Erkek ruhunun özgürlüğü akıl ile olurken, kadının ki beden ile olduğunu savunmuştur. Yani kadının temel fonksiyonunu üreme olarak ortaya koymaktadır (Sargın ve Çiftçi, 2012). Ataerkil sistem kamusal yaşamdan aile hayatına kadar kadınlar üzerinde etkisini sürdürmektedir. Hatta kadının cinselliğine, nasıl yaşayacağına, kaç çocuk doğurup doğurmayacağına karar veren bir kontrol mekanizması sağlayan bu söylemler toplumun yapısını da şekillendirmektedir (Davis, 2010). Toplumun yapısını etkileyen faktörler arasında dinsel ve kültürel değerler yer almaktadır. Bu sebeple kadın cinselliği Müslüman toplumlarda bu faktörlerden etkilenerek gizlenen ve konuşulmayan bir konu haline gelmektedir (İlkaracan, 2004). Varolan bu kontrol mekanizmasından etkilenen kadın cinsellik ve kendi vücutları

hakkında bilgilerden yoksun bir şekilde büyümektedir. Bu durum kadın evlediği zamanda devam etmektedir.

Bu konu feminist bakış açısıyla ele alındığı zaman, kadının kendi bedenine bakışının ataerkil toplumdaki etkilendiği şeklinde açıklanmakta ve savunulmaktadır diyebiliriz. Feminist bakış açısına göre kadın, toplumsal etkenlerden soyutlanamayıp, kendine eşinin gözüyle bakıp değerlendirmektedir. Bir başka ifadeyle, kadın kendi mutluluğundan çok cinsel hayattaki eşini mutlu etmeyi bir görev olarak bilmektedir (Sargın ve Çiftçi, 2012).

İlk olarak Avrupa ve Amerika’da başlayan vajinal estetik, son yıllarda Türkiye’de de önemli bir eğilim haline gelmiştir. Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Türkiye’deki başvuruların estetik kaygıdan ziyade eşlerin cinsel yaşamlarında yaşadıkları sorunlar daha fazla görülmektedir. Dünya’da ilk olarak vajinal estetik; kadınlarda vajinanın şeklinden ve görünümünden kaynaklanan bozukluk durumunda yapılan operasyon olarak tanımlanmaktadır. Vajinal estetik operasyonlar estetik amaçlı cinsel estetikler ve işlevsel amaçlı cinsel estetikler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu çalışmaya konu olan operasyonlar işlevsel operasyonlar değil; kliteroplasti, epizyotomi, labioplasti, genital bölgenin lazerle rengini açma ve özellikle vajinoplasti gibi estetik kaygı ile başvuru alanlar ele alınmıştır (Braun, 2005; Goodman, 2009; Goodman ve ark., 2011).

Uluslararası Estetik Plastik Cerrahi Topluluğu-The International Society of Aesthetic Plastic Surgery (ISAPS), 2017 yılında birçok farklı ülkende (30 ülke) yer aldığı bir araştırma da toplam 1329 plastik cerrahın verileri derlenmiştir. Çalışma verileri, 2016 yılında aynı topluluğun yaptığı araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında toplam plastik cerrahi işlemlerinde %4 oranında bir artış olmuştur. Özellikle vajinal gençleştirmeledeki değişim %22 oranında olmuştur. Bu da cinsel estetiğin son yıllarda giderek arttığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Aynı çalışmada, 2017 yılında, Amerika’da toplam 6.800 plastik ameliyat yapılırken, Türkiye’de 1200 plastik ameliyat yapılmıştır ve Türkiye 9. Sırada yer almaktadır. Amerika ve Türkiye arasında kalan ülkeler sırasıyla, Braziya, Çin, Japonya, Güney Kore, Hindistan, Meksika ve İtalya’ dır.

Türkiye’de ve dünyada vajinal estetikle yapılmış birkaç çalışmadan bahsedilmiştir. Sargın ve Çiftçi (2012) vajinal estetikle ilgili kadın bloglarından ve internet sitelerinden toplanan bilgilerle bir kadın hekimle görüşerek bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada, kadınları cinsel estetiğe yönelten sebepler arasında sık cinsel ilişki, kilo alıp verme, genetik faktörler, yaş, doğum sonrası sarkmalar bildirilmiştir. Kadınlar labiaplasti operasyonu ile, şekil düzensizliklerinin verdiği psikolojik rahatsızlığı ve sarkmayı ortadan kaldırmak, cinsel ilişkiden zevk alınmasını sağlamak, dar kıyafetler giyildiğinde rahat etmek ve en önemlisi de eşlerine daha güzel görünmeyi sağlamak istediklerini bildirmektedir. Görüşmenin yapıldığı uzman hekim, günümüzdeki toplum yapısındaki kadının ne isteyip istemediğini daha rahat ifade ettiğini, ekonomik durum, eğitim seviyesi yükseldikçe cinsel organları hakkında daha fazla bilgiye sahip olduklarını belirtmiştir. Aynı çalışmada, Türkiye’de cinsel estetik operasyonların yaptırılması bölgeden bölgeye farklılık gösterdiği belirtilmiştir. Kırsal bölgedeki kadınlar daha çok cinsel eşlerinin onları terk edeceği korkusuyla ya da isteğiyle yaparken, kentsel bölgedeki kadınlar hem kendi istekleri hem de cinsel eşlerinin istekleri doğrultusunda operasyon yöntemine başvurduğu bildirilmektedir.

Bir Alman araştırmasında, labiaplasti ameliyatı yapıldıktan sonra 812 hastanın %90’ını ameliyat sonrası psikolojik sıkıntılarında bir azalma olduğunu bildirilmektedir (Gress, 2013).

Güzellikle ilişkilendirdiğimiz estetik açılarından durumu ele alacak olursak; benliğimizin fiziksel boyutunu oluşturan beden algısı, fiziksel yeterliliklerimiz, sağlık durumumuz ve cinsellikle ilgili algı ve tutumları içermektedir diyebiliriz (Üstündağ ve ark., 2007). Bu bağlamda ameliyat sonrası olumlu olan beden algısıyla birlikte psikolojik sıkıntılarda bir azalma olduğu söylenebilir.

Avustralya’da yapılan çalışmada, labiaplasti ameliyatı geçirmiş 48 kadın, labiaplasti memnuniyeti, ameliyat sonrası genital organından görünüm memnuniyeti, cinsel tatmin ve psikolojik iyilik açısından değerlendirilmiştir. Labiaplasti ameliyatından sonra araştırmaya göre, görünüm olarak tatmin (%66,6),

işlevsel tatmin (%77,1), amacına ulaşma (%77,1) önemli oranda yüksek bulunmuştur. Araştırmada, kadınların ameliyat öncesi psikolojik iyiliği ile ameliyat sonrası psikolojik iyiliği arasında olumlu yönde önemli farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Yani araştırmada kadınların ameliyat sonuçlarından duyduğu memnuniyet, cerrahi öncesi hatırlanan seviyelere kıyas edildiğinde, cinsel tatmin ve psikolojik iyilik halindeki iyileşmelere yol açtığı bildirilmiştir (Sharp ve ark., 2017).

SONUÇ

Türkiyede kadının cinsel estetiğini etkileyen birçok faktör bulunmakadır. Fakat temelinde toplumsal normların kadınlar üzerinde kurduğu denetimin etkisi görülmektedir. Kadınlar bu denetimden dolayı cinsellik konusunda bilgi sahibi olamamakta ve bu durumdan dolayı da erkeğin istediği doğrultuda hareket etmektedir. Fakat cinselliğin farkında olan kadın kendi bedeni üzerindeki kararını kendi vermektedir.

KAYNAKLAR

1. Gress S. (2013). Composite reduction labiaplasty. *Aesthetic Plast Surg*; 37(4): 674-683.
2. Sharp G, Tiggenmann M, Mattiske J. (2017). A retrospective study of the psychological outcomes of labiaplasty. *Aesthetic Surgery Journal*; 37(3): 324-331.
3. The International Society of Aesthetic Plastic Surgery(ISAPS)(2017). International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures Performed in 2017. Columbus: ISAPS.
4. The International Society of Aesthetic Plastic Surgery(ISAPS) (2016). International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures Performed in 2016. Columbus: ISAPS.
5. Derya YA, Taşhan ST, Duman M, Nacar G. (2017). Social physique anxiety levels and influential factors in women who have aesthetic surgery. *Türkiye Klinikleri J Gynecol Obst*; 27(4):169-77.
6. Cooper LB. (2007). Nursing students' perceptions of clients undergoing elective cosmetic surgery. *Plast Surg Nurs*;27(3):158- 62.
7. Sargın M, Çiftçi H. (2012). Vajinal estetik operasyonlarının kadın için anlamı nedir? III. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Aile ve Sağlık Politikaları. İstanbul. 194-199.
8. World Health Organization. Developing sexual healthprogrammes. 2010.
9. Gülseren, Ş. (1997). *Psikiyatri ve cerrahi, konsültasyon liyezon psikiyatrisi*, İzmir: Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları:245-270.
10. Şen, Z., Ersoy, A., Serel, S., Emiroğlu, M., Gültan, S. & Soykan, A. (2003). Plastik ve rekonstrüktif cerrahi girişimlerinin psikiyatrik yönleri, *Türk P.R.C Dergisi*; 11(2):117-122.
11. Üstündağ, H., Demir, N., Zengin, N. & Gül, A. (2007). Stomalı hastalarda beden imajı ve benlik saygısı. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*; 27(4):522-527.
12. Goodman M. (2009). Female cosmetic genital surgery. *Obstetrics & Gynecology*; 113 (1): 154-159.
13. Goodman M, Fashler S, Miklos J, Moore R, Brotto L. (2011). The sexual, psychological, and body image health of women undergoing elective vulvovaginal plastic/cosmetic procedures: a pilot study. *The American Journal of Cosmetic Surgery*; 28(4): 219-226.
14. Braun V. (2005). In search of (better) sexual pleasure: female genital 'cosmetic' surgery. *Sexualities*; 8 (4): 407-424.
15. Yuval- Davis N. (2010).Cinsiyet ve Millet. İstanbul: İletişim Yayınları.
16. İlkaracan P. (2004). Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik. İstanbul: İletişim Yayınları.

TANZİMAT DÖNEMİNDE KADININ DURUMU

Elif EKİNCİ

Öğr. Gör. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Üzümlü Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü

ÖZET

Osmanlı Devleti'nde önemli bir kurum olarak kadılığın ana görevinin adliye işleri ile ilgilenmek olduğu düşünülebilir. Ancak kadı, yargıçlık yetkisinin yanında yerelde de hizmet veren birçok görevi de icra etmiştir. Yani birbirlerinden farklı görevler sadece bir kişinin yükümlülüğündedir (kadının sorumluluğundadır). Kadılar, adli görevlerinin yanında, idari, beledi, mali ve asayiş konularında da, görev yaptıkları kazalarda tek söz sahibidirler. Devletin temel görevi halka hizmet sunmak olduğundan, merkezi yönetim tarafından görevlendirilip atanan temsilcileri vasıtasıyla hizmetleri aksatmadan yerine getirmeye çalışmıştır. Kamu hizmetleri, adli idari ve beledi şeklinde bir bölümlendirilmeye tabi tutulmadan bütün içerisinde sunulmuştur. Halkın sosyal ihtiyaçları, güvenliği ve diğer yapılması gereken idari hizmetler bir bütün içerisinde yerine getirilmiştir. Tanzimat döneminde kadılıkla ilgili çeşitli reformlar yapılmış fakat Osmanlı devletinin gerileme dönemlerinde yolsuzluk ve rüşvet ile anılan bu kurum da çöküş dönemine girmiştir.

Özetle Kadılık; Osmanlı Devleti'nde idari, adli ve belediye hizmetlerini icra etmiş, zaman zaman zayıflama dönemleri içerisine girmiş, ancak altı yüzyıldan fazla bir süreçte görev yapmış önemli bir Osmanlı kurumudur. Kadılık müessesesi, Osmanlı Devleti'nin tanzimat öncesi döneminde var olduğu gibi, tanzimat döneminde de varlığını sürdürmüş ve etkinliğini artırmış ve bu dönemde çıkarılan kanunlarla değişikliğe uğratılmıştır.

Çalışmada ilk olarak kadılık müessesesinden, kadının taşra ve adli alandaki görevlerinden, eğitiminden ve yardımcılarında bahsedilecektir. İkinci bölümde ise kadınların Tanzimat dönemindeki durumundan, onlar için çıkarılan kanunlardan ve talimnamelerden bahsedilecek ve gayrimüslimlerin tanzimattaki hukuki durumlarından bahsedilecek ve sonuç olarak Talimnamenin kısa bir değerlendirilmesi yapılarak Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkarılan kanunla kadılığın kaldırılmasına kadarki süreçten bahsedilecektir. Değerlendirme kısmıysa; Tanzimat döneminde Osmanlı Devleti'nin merkezi otoritesini güçlendirme çalışmalarının, kadılığa yansması üzerine olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadı, yerel yönetimler, yönetim, Tanzimat Dönemi.

THE STATUS OF QADI DURING THE TANZIMAT PERIOD

ABSTRACT

The establishment of Qadi (Kadılık Kurumu) can be thought that who deal with on judicial affairs in the Ottoman Empire. However, the qadi (kadı) was authorized to carry out many duties serving the local people as well as the jurisdiction. That is, different tasks are gathered under the responsibility of one person only. In addition to their judicial duties, qadis also had a vital responsibility on administrative, municipal and security issues. Since the provision of services to public is the main duty of state, the state has tried to carry out the services through its appointed representatives without disruption. Public safety, social needs and other administrative services were evaluated as a whole and public services were not explicitly classified as judicial, administrative and municipal. During the Tanzimat reform era, various reforms were made about the judiciary, but this institution, which was referred to as corruption and bribery during the regression periods of the Ottoman state, also entered a period of collapse.

In short: qadi (kadı) who served on judicial, administrative and municipal services, had an important role for Ottoman empire that entered into weakening periods from time to time, but served for more than six centuries.

In this study, firstly, it will be mentioned on, the establishment of qadi, qadi's education, assistants and their duties on provincial and judicial areas. In the second part, it will touched on, qadi's status in the tanzimat reform era, judicial regulations for qadi's ,such as laws and manuals, also non-muslim's legal

status on tanzimat reform era. In the conclusion, it will referred on the process which is abolition of the qadi's system after proclamation of republic and reflections of efforts to strengthen the central authority of the Ottoman Empire to the qadi's during the Tanzimat reform era.

Keywords: Qadi (kadı), local governments, governance, the tanzimat era.

1.Kadılık Müessesesi

Kadılık İslam hukukunun önemli bir noktasında yer alan memuriyettir. Osmanlı çağı içinde gelişen görevleriyle kadı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar en önemli mülki amir ve yargıçtır. Bu görev halkın ihtiyaçlarına cevap veren ve kamu otoritesine dayanan vasıftadır.(Ortaylı, 2017:19).

İslam devletinde hâkimlik görevini ilk olarak Hz. Muhammet yürütmüştür. Dört Halife döneminde de hâkimlik halifelerin görevleri içinde yer almaktaydı. Devletin zamanla toprakları ve sınırlarını genişledikçe, bürokratik işlemleri de artmış ve yargı alanında görev bölüşümü icap etmiştir. İslam Devleti'nin yöneticileri, adaletli yönetimi kendilerine düstur edinmişlerdir. Hükümdarların belirli zamanlarda dava dinlemesi ve en yüksek temyiz merci olması yukarıda belirttiğimiz prensiple açıklanabilir. Ne var ki bu kadar geniş bir ülkede hükümdarın adli görevlerin hepsini yüklenmesi ve yerine getirmesi imkânsızdır. Bundan dolayı hükümdarlar kendi adlarına yargıçlık yetkilerini yerine getirecek hâkimler tayin etmişlerdir. İslam hükümdarları, ilk halifelerden başlayarak İslam hükümdarları da yargı yetki ve görevlerini niyabet prensibine dayanarak bir memura bırakmak geleneğini devam ettirmişlerdir (Ortaylı, 2017:19).

Kadıların tayinleri, kronolojik olarak önce halife, sonra valiler ve daha sonra da merkezde bulunan “Kaadiy'ul kudat” tarafından gerçekleştirilmekteydi. Bu üst düzey memura “hakim'ül hükkam” da denilirdi. Atanmaları için özel nitelikler aranmaktaydı. Prosedürlere göre bir kadının atanması için asıl istenilen çok iyi derecede Şer'i hukuk bilgisine sahip olmaktı. Fakat bu derece Şer'i hukuk bilgisine sahip olanlara zor rastlanıldığı için daha makûl nitelikler aranmaya başlanmıştır. Bir kadının atanması için gerekli nitelikler şunlardır: (Ortaylı, 2017:21)

- Reşitlik,
- Adaletli olmak
- Temyiz kudretine sahip olmak,
- Hukuk ehliyetine sahip olmak,
- İyi derecede hukuk bilgisine sahip olmak ve
- Erkek olmalıdır. Kadınlar ne kadar donanımlı olursa olsunlar kadı olamazlardı (Ortaylı; 2017:22).

Kadının azledilmesi ise şu gerekçelere bağlıydı:

- Sağır, kör ve dilsiz olması
- Temyiz kudretini ve aklını kaybetmesi,
- Yolsuzluk, adam kayırma gibi etik dışı davranışlarının anlaşılması,
- Kurallara aykırı şekilde görevini yapması,
- Bilgisiz olduğu anlaşılırsa azledebilirdi.

Kadılar atandıklarında üstünde Padişahın tuğrasının bulunduğu “berat” adı verilen belge verilirdi ve “berat resmi” adı verilen harç alırlardı (Ortaylı, 2017:23).

1.1.Kadının Taşra Yönetimindeki Rolü

Osmanlı Devleti'nde kadılık kurumu üç önemli niteliğe sahipti;

- Kadılık kurumu merkezi yönetime bağlıydı ve yerel yönetimlerden bağımsızdı.
- Kadılar sadece yargı alanında değil, idari ve mali alanlarında da yetki sahibiydiler.
- Kadılar belirli bir eğitime tabi tutulurlardı ve görev yaptığı yerlerdeki yetki süreleri sınırlı ve belirliydi.

Kadılar, görev yaptıkları yerin mülki idari amiri olmalarından ötürü o yerdeki tüm memurları denetleme ve devlete ödenecek olan vergileri toplama görevlerine de sahiplerdi (Anıl, 1993: 47). Kadının idari görevleri kısaca şu şekildedir (Ortaylı, 2017: 34):

- Şehri yönetmek ve güvenliğinden sorumlu olmak,
- Esnaf ve loncaları denetlemek,
- Pazar yerlerini ve ürünlerin üretimlerini denetlemek,
- Camileri, vakıfları ve okulları denetlemek
- Şehrin mimari dokusunu korumak ve imar düzenini sağlamaktır.

Kadıların idari görevleri sadece bunlarla da sınırlı değildi. Kadıların diğer idari görevleri (Feyzioğlu, 2010: 15):

- Devleti'nin isteği doğrultusunda halktan asker yazmak,
- Sefere gidildiği esnada askerlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak ve kontrol etmek,
- Gayrimüslimlerin davalarına bakmak, noterlik yapmak,
- Ailelerin yanına gönderilen yeniçeri oğlanlarını kontrol etmek
- Hazineye ait malların alım satımı ve kira işleriyle ilgilenmek.

Kadının mahalli görevlerini sıralayacak olursak; (Aköz ve Yörük, 2004: 214):

- Kentin refahını, sağlığını ve çevre düzenini sağlamak, çevrenin temiz tutulmasına önem vermek
- Pazarlarda istikrarı sağlamak için pazar yerlerini ve pazarda satışa sunulan ürünlerin fiyatlarını denetlemek,
- Çarşı ve pazarlarda satılan ürünlerin fiyat kontrolünü yapmak,
- Esnafın kullandığı tartı vb ölçü aletlerini denetlemek,
- Bölgenin imar planlarının uygulanışını sağlamak,
- Halkın ihtiyaçlarını oluşturan temel maddelerin karaborsaya düşmesini önlemek,
- Düzeni sağlayabilmek için emir ve yasaklar koymak,
- Emir ve yasaklara uymayanlara gerekli cezaları vermektir. Osmanlı Devleti, belediye yönetimini mülki ve askeri hizmet içerisinde değerlendirmiştir.

1.2.Kadılığın Adli Görevi

Kadılar görev yaptıkları bölgelerin şer'i mahkemelerinde Hanefi mezhebine uygun yargılama da bulunmaktaydılar. Baktığı davalar; evlilik, nikah akti, miras, vasiyet ve vakıfların hükümlerine uygun işlem yapılması, cinayet vb. konular üzerinedir (Uzunçarşılı, 1965: 108-109). Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadılar almış oldukları kararlar; padişahın onayı olmadan, hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle diğer kadılarının karşısına çıkarılmamaktaydı (Ekinci, 2001: 964-966).

Kadılar yalnızca görevlendirildikleri kazalardaki davalara bakmakla yükümlüydüler. Bu dönemde kesin hükme bağlanan bir dava tekrar başka ya da aynı mahkemede görülmek üzere gönderilmezdi. Divan'ı Hümayun, pek çok davanın bakıldığı ve Padişah hükmü ile hareket eden üst düzey bir yargı organıydı. Kadılar görev yaptıkları kazalarda noterlik hizmetini de üstlenmişlerdir ve Kadı dışında bu hizmeti yürüten başka bir memur bulunmamaktadır. Noter olarak Kadı; tapu sicillerini derleme ve düzenleme, varis tayin etme, senetleri düzenleme, evlilik ve boşanma gibi görevleri üstlenmiştir (Feyzioğlu, 2010: 14).

1.2.1. Gayrimüslimlerin Hukuki Durumu

Osmanlı devletinde hukuk, diğer Türk ve İslam devletlerinde olduğu gibi İslam hukukuna dayanır. Devletin gayrimüslimlere uyguladığı hukuk da İslam Hukukuna dayanmaktadır. Yalnız gayrimüslimlerin hukuksal durumu farklıdır. Osmanlı da zimmet; Müslüman cemaatin, İslam'ın üstünlüğünü tanımak şartıyla diğer ilahi dinlere bahsettiği dostluk ve korumayı ifade etmekteydi. İslam hukukunda, İslam devletinin himayesini kabul edip, can ve malları güvence altına alınan bu "zimmiler" in, Osmanlı devleti içinde dinini özgürce yaşayabilme hakkının verilmesi ile birlikte, zimmilerin kendi dinlerince yasak olmayan fiilleri İslam hukuku açısından da aykırı olmamaktaydı (İslam hukuku bu sınırları belirlemişti). Örneğin domuz eti yemeleri gibi. İslam özel hukuku sadece Müslümanlara uygulandığı için, özel hukuk açısından kendi toplulukları (cemaatleri) içerisinde geçerli olan dini hukuka tabilerdi. Her cemaatin dini lideri vardı yalnız seçtikleri dini liderler padişahın huzuruna çıkar

ve padişah tarafından onay verirse dini lider (patrik) görevine başlardı. Evlenme, boşanma vasiyet gibi özel hukuka tabi konularda medeni hakları tamamen kendi hukuki sistemlerine göre tanzim ederlerdi. Bazı küçük davalar kilise mahkemelerinde görülür fakat verilen kararlar onlar adına Osmanlı Devleti tarafından infaz edilirdi. Aile hukukunda zımniler tamamen kendi dini hukukların tabi iken, borçlar ve ticaret hukukunda “zımmiler” bazı istisnalar dışında islam hukukuna tabi idiler. Zımniler ayrıca islam hukukuna göre vergilendirilirdi (Özcoşar, 2003:126).

1.3.Kadınların Eğitimleri

Osmanlı Devleti’nde devlet memuru olabilmek için medreselerde eğitim almak gerekmektedir (Arık, 1997: 2-3). Kadınları yetiştirmek için iyi derecede eğitim veren medreseler dışında herhangi başka bir eğitim kurumu bulunmamaktaydı. Osmanlı Devleti’nde ilmiye sınıfına mensup olanlar, medrese kökenli olup, buradan mezun olduktan sonra kadılık, müderrislik, katiplik gibi alanlarda görev yapmaktaydılar (Feyzioğlu, 2010: 5). Medreseler Fatih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde gelişme göstermiştir. Fatih döneminde medreselerde dini konularda eğitim verilmekteyken, Kanuni döneminde tıp ve matematik gibi pozitif bilimler medrese müfredatına eklenmiştir. (Arık,1997: 6).

Medreselerde eğitim- öğretim dönemi uzun bir süreci kapsamaktadır. Medreselerde öğrencilere mezun olurken iki seçenek sunulmaktaydı; ilki medresede müderris olarak kalmak diğeri ise kadı olmaktı. Müderris olabilmek için çok başarılı olmak gerekiyordu ve öğrencilerden en başarılıları bu alanda ilerliyorlardı. Diğerleri ise kadı olarak atanıyorlardı. Osmanlı medreselerinde eğitim ve öğretim uzun bir süre almaktadır. Bu eğitim kurumlarından mezun olan kişilerin önünde iki seçenek bulunmaktaydı. Birinci seçenek, bitirdiği medresede kalıp zaman içerisinde yükselerek müderris olmaktı. Ancak bu yolda ilerleyebilmek için bütün öğrenciler arasında en başarılı olanlardan olmak gerekiyordu. İkinci seçenek ise kadı olarak atanmaktı. Üstün başarılı olanlar kadı olarak atanmamaktaydılar (Feyzioğlu ve Kılıç, 2005: 32-33). Kadınlar önce Padişah huzurundaki sınavdan sorumlu tutulmuşlar fakat bu gelenek 18. Yüzyılda değişerek kadıasker huzurunda sınava tabi tutulmuşlardır. Sınavı geçenler Şeyhülislamın onayına sunulur ve ferman hazırlanır, sonrasında ise kadıaskerlik dairelerinden birine kayıt yaptırılırdı. Bu aşamalar kadınların atanması için zorunluydu.

1.3.Kadıya Yardımcı Olan Kişi ve Kurumlar

Kadınlar görevlerini yerine getirirken, naip, müftüler, asesler, kale dizdarları ve kâtiplerden yardım almaktaydılar (Çağdaş, 2011:395).

Kadının üstlendiği görevlerin çok ve çeşitli olması ve büyük bir alanı yönetmelerinden ötürü, tek başına yürütemeyeceği görevler için yardımcıları seçerek onlardan destek almışlardır. Kadının sorumlu olduğu bölge; kasaba nahiye ve köylerden oluşmaktaydı. Bu hiyerarşik düzen içerisinde tüm yetkiler kadıya aitti ve üst amir de kadıydı (Arık, 1997:26; Ortaylı, 1976: 97-98). Kadınlar sorumlu oldukları bölgelerde kendisine yardımcı olması için “naib” seçmekteydiler. Naibler kadılık vasıflarına sahip olabilecek düzeydeydiler. Kadınların tayinleri uzak yerlere çıktığı zaman merkezde kalmayı tercih edebilirler ve yerlerine naibleri gönderebilirlerdi ve maaşlarını da kendi gelirlerinden verebilirlerdi (Ekinci, 2001: 963). Naiblerin sayılarını çoğaltma yetkileri yoktu ve naib olarak atanacak kişi o bölgenin ileri gelen âlimleri arasından seçilmeliydi ve buradaki medreselerde eğitim alan ve mezun olan kişiler olmalıydı. Eğer kadı yeni bir mahkeme kurulmasını ve naib atanmasını istiyorsa bunu merkezi yönetime yazılı olarak bildirmek ve yönetimin onayını alması gerekiyordu (Ortaylı, 1976: 98). Naibler pek çok görevi yerine getirmelerinden dolayı kendi içinde sınıflara ayrılmaktaydılar (Arık, 1997: 27).

Gayrimüslim mahalle yönetimlerinin başındaki papazlar ve müslüman mahallerin başında olan imamlar, kadının diğer önemli yardımcılarıdır. İmamlar dini görevlerinin yanında;

- Mahalle sakinleri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda arabulucu olup genel olarak asayiş sağlama,
- Mahalleyi denetim altında tutmak (giren-çıkanları kontrol etmek),
- Mahalle içerisindeki evlerde içki içilmesine ve geceleri çalgılı çengili eğlenceler yapılmasına mani olmak,
- Sokakların temizliğini denetlemek ve gerektiğinde halkı uyarmak
- Evlenme, boşanma ve taşınma işleri ile ilgilenmektir.

Subaşılar gelecek olursak; Osmanlı devletinden öncede var olan subaşılar memur olmanın ötesinde askeri bir kimliğe sahiplerdi. Önce ordu komutanlığı görevini icra eden subaşı zamanla önemini kaybetmeye başlamış ve kasaba, sancak gibi yerleşim alanlarında bu bölgelerin güvenliğini sağlamışlardır (Aköz ve Yörük, 2004: 127). Asayiş sağlama görevini kadı adına subaşılar yerine getirmekteydi (Akdağ,1955: 50). Yakaladığı suçluları kadının önüne çıkarırdı. Cezalandırma kararını ise kadı verirdi (Şengül, 2011: 26). Asesbaşı da Subaşıların yardımcısıydı ve geceleri nöbet tutarak şimdiki polislerin görevlerine benzer işleri yaparlardı.

Kale dizdarları, müftüler ve mahkeme kâtipleri kadıya yardımcı olan diğer görevlilerdir.

2. Tanzimat Döneminde Kadılık

Tanzimata geçmeden önce, tanzimat arifesinde Padişah III. Selim döneminde çıkarılan 1793 fermanını incelediğimizde kadılık ve naiplikle ilgili şu düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz; Rumeli ve Anadolu kadılarının bazılarının cahil olduğu ve uygulamadaki yetersizlikleri, aldıkları kararların ne kadar düzgün olduğunun sorgulandığı ve uygunsuz davranışları belirtilmiştir. Ayrıca kadıların şeriata aykırı davranarak, buldukları kazaların ileri gelenleriyle yapılan davalarda onları ve taraflarını tuttuğu ve haksızlık yaptığı, devletin devamlılığı ve adaletin sağlanması için bu çarpıklıkların kaldırılması gereği üzerinde durulmuştur. Taşraya görevli giden kadıların şeriata uymalarının ve dindar olmalarının gerekliliği belirtilmiştir. Belde hâkimlerinden biri şeriata aykırılık teşkil eder ve zorbalık yaparsa, araştırılıp doğruluğu tespit edildiğinde görevden alınacağı ve cezalandırılacağı, arpalık sahiplerinin de gereğinden fazla harç alması durumunda, şeriata uygunsuz hareket edenlerin naipleriyle birlikte cezalandırılacağı vurgulanmıştır¹.

Kadı olmak için; donanımlı, alanında yeterli bilgi ve beceriye sahip, medrese eğitiminden geçilmesi gerektiği baz alındığında, herkesin zorlukla sahip olduğu bu mertebeye, adam kayırma ve akraba yollarıyla torpil yapılarak kolaylıkla erişebildiği vurgulanmıştır. Bunun üzerine kadılık alımlarının sınavsız yapılmayacağı, hiç kimsenin rica yoluyla göreve atanmayacağı (mansıp yapılması) ve kazasker divanlarında kimsenin rütbesinin üstünde rütbe atayamayacağı (mansıp verilmemesi) belirtilmiştir²

Kadıları konu alan fermanın yayınlanmasının akabinde 1793 Aralığında bir Hatt-ı Hümayun daha yayınlanarak eklemeler yapılmıştır. Bu yeni Hatt-ı Hümayun ile Anadolu ve Rumeli kazalarına tayin edilen kadıların kazasker divanı dışında kazaskerler tarafından bir üst rütbe verilmeyeceği ve bu şekilde edilene üst rütbeye itibarın olunmayacağı ve kanunlara zorunlu olarak uyulması gerektiği emredilmiştir.

Tanzimat fermanıyla başlayan yeni dönemde Osmanlı reformcularının başlattığı girişimlerden bir diğeri de, kadılık kurumu ve şer' i mahkemelerle ilgili düzenleme getirecek yeni bir yönetmeliğin hazırlanmasıydı. Bu yönetmelik “Mukteza-yı irade-i merhamet-ifade-i şahane” olarak adlandırılmıştır ve yönetmelik; kadı ile yardımcıları naiplere dağıtılmıştır. Söz konusu yönetmelik yedi madde içermektedir. Talimnamenin 1840 yılında yayımlandığı düşünülmektedir. Talimatnamenin konusunu, muhassılın (idari ve mali reformları yerine getirecek olan kişi) görevleri oluşturmaktadır (Akıba, 2007:9).

Bu talimnameye geçmeden önce 1838 yılında çıkarılan Tarik-i İlmiye'ye Dair Ceza Kanunnamesinden kısaca bahsetmekte fayda vardır. Kadılık müessesesinde yolsuzluk ve rüşvet artmış, dönem kadıları; kendi adına atadıkları naipleri sık sık görevlerinden alarak yerlerine yenilerini göndermeye başlamışlardır. Böylece yeniden atama yapılmış gibi her birinden kuralı olarak para alımı yapılmıştır. Adaletin gözetimine bırakılan yerel yöneticilerin seçimlerine de karışmış, dilediklerini ileri gelenlere benimseterek; rüşvet karşılığında muhtar, ayan ve voyvoda olarak seçtirebiliyorlardı.

II. Mahmut Tanzimat reformunun ilanından önce kadılık ve naipliğin düzeltilmesi için çeşitli girişimlerde bulunmuş olsa da başarılı olamamıştır. Son çare olarak adalet kurumu olan kadılığın

¹ Türk Tarih Kurumu Yazmalar, no: Y-534.

² Türk Tarih Kurumu Yazmalar, no: Y-534

düzelmesi için kanun çıkarmıştır. 1838 tarihli “Tarik’i İlmiyye’ye Dair Ceza Kanunnamesi” ni yürürlüğe koymuştur. Tüm vilayet ve sancaklara gönderilen bu kanun da; Rumeli ve Anadolu Kazaskerlerinin vazifeleri sırasında rüşvet ile kadı atadıkları anlaşılırsa, aldıkları ne ise sahiplerine iade edileceği, rüşvetle elde edilen görev ve ünvanın ellerinden alınacağı ve kazaskerinde durumuna uygun olarak cezalandırılacağı yer almıştır. Görev süresi dolan kişinin görevi uzatılacak olursa Şeyhülislam’dan onay alınacağı belirtilmiş, bu kurala uymadan yapılan atamaların hiçe sayılacağı ifade edilmiştir. Halen eğitim ve öğretimde kadılıkta bulunan kimse, her ne kadar ilim irfan sahibi de olsa, tutum ve davranışlarında eğer uygunsuzluk tespit edilirse, şer’ en ve örf’ en erbabınca uygunsuz olduğu tespit edildiğinde, hiçbir kazanın yönetiminin verilmeyeceği söylenmiştir. Gerek İstanbul’da gerekse diğer mahallelerde yönetici olan kişiler, müslüman ve gayrimüslim olsun farketmeksizin, şeriatın gereklerine göre karar vereceklerdir (Çadircı, 145-146-147)

Talimname-i Hükkam'ın birinci ve ikinci bentlerinde yer alan hükümler bu talimnamenin en önemli reform maddelerini oluşturmaktadır (Akıba, 2007:9).

İlk madde naiblerin atamalarıyla ilgilidir. Buna göre muhasılların atandığı merkezi kazaların naibleri, şeyhülislam vasıtasıyla görevlendirileceklerdi. Atama sürecinin tanımı şu şekildedir: “Muhassıllık merkezlerinde görevlerini ifa eden kaza kadılarının, statüleri itibariyle mevleviyet, arpalık gibi olmaları mümkündü. Şeyhülislam, kadınların ellerinden mürasele belgesini alıp, muhasıllık merkezlerine tayin edilecek naiblere verecekti. Bunun yanında, muhasıllık merkezine bağlı olan kadınların müraseleleri de yine şeyhülislam vasıtasıyla merkez naiblerine verilecek ve bu kez merkez naibleri kendi muhasıllığına bağlı kazalara naibler yetkilendirilecek ve onların eylemlerinden sorumlu olacaklardı. (Akıba, 2007: 9)

Muhassıllık merkez naibinin atama yetkisinin bizzat şeyhülislam tarafından üstlenilmesiyle, naib atama şeklinin düzenlenmesinde ciddi bir ilerleme kaydediliyordu. Bu durumun ilerleme olarak nitelenmesinin sebebi daha önce naiblerin kadınlar tarafından atanmasından kaynaklanmasındır. Her ne kadar naibin likayati 1838 ilmiye ceza kanunnamesi vasıtasıyla denetlenmeye çalışılsada naib atamalarının prosedürü merkezi yetki alanının dışında kalıyordu. (Akıba, 2007:10)

Talimnamenin ikinci maddesinde, naiblerin maaşa bağlanması itibariyle, kadılık-naiblik sisteminde ciddi bir değişiklik yapmıştır. Muhassıllık merkez naiblerine meclis-i vala'nın kararına göre ve muhasıllık merkezine bağlı kazalarda bulunan naiblere de muhasıllık meclisinin görüşüne göre maaş bağlanacaktı. Naibin hazırladığı senetlerden alınacak miktar, muhasıllık meclisi kararı ile toplanacaktı. Toplanan bu harçların üçte biri, katip gibi mahkeme de çalışan memurlar için ayrıldıktan sonra geriye kalan kısmı meclis sandığında biriktirilecekti.

Yetimlerin ve vakıf mallarının korunması vazifesi şer’i mahkemesinin sorumluluğu olsa da ikinci maddenin son bölümünde belirtildiği üzere meclisin de görevi olduğu ifade edilmiş, ve bu gelişme meclisin mali yetkileri açısından güçlendiğinin kanıtı olmuştur. Tanzimat döneminde mali konudaki reform hareketlerinin temel amacı, iltizamın bertaraf edilmesiyle merkezden muhasıl tayin edip direkt vergi elde etmekle halkın üretim fazlasını mültezimlerin baskısı olmadan tamamen devletin doğrudan görevi haline getirmektir (Akıba, 2007:15). Bu bağlamda daha önce kadınların ve naiblerin denetiminde olan mahkeme harçlarına(bir nevi vergi niteliğinde olan) devlet elinden yürütülmesi amaçlanmıştır. Kadılık kurumu için hazırlanan, mali alanda yapılmış olan bu yenilikler, ülkenin mali kaynaklarının doğrudan devlet eliyle yürütülmesi ve denetlenmesini sağlayan önemli bir merkezileştirme politikası olmuştur. Üçüncü ve dördüncü maddelerin konusunu mahkeme harçları oluşturmaktadır. Naible birlikte çalışan müdürler için naiblerin maaşından onlara ücret ödenmesi hükmü dördüncü maddenin içeriğini oluşturmaktadır (Akıba, 2007:16)

Reform programı; 5 Mart 1840'dan itibaren uygulanmaya başlamıştır. Reformda yer alan maddelerin doğru uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmesi için bu bölgelere (Anadolu ve Rumeli'nin bir kısmı) müfettiş gönderilmiştir (Çakır, 2001:101-102).

Naiblerin merkezden atanarak maaşa bağlanmaları, kadıdan bağımsız olmalarını yani onların yardımcılarını olma yönlerini bertaraf etmiştir.

İltizam usulüne son verilmesi, merkezden muhasılların atanması gibi reformlar; ilk dönemlerde halkın direnişiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum içerisinde devlet gelirlerinde ciddi bir gerileme yaşanmıştır (1256 mali yılında). 1841 yılının mart ayında da bu reformların başını çeken Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa görevinden alınmıştır. Bu dönemden sonra ciddi revizyonlar yapılmaya başlanmıştır (İnalçık, 1990:632).

Naibler, rutin olarak aldıkları gelir kaynaklarından yoksun kalmışlardı, bir taraftan da gelirlerinin bir kısmını rütbe sahibi olanlara ve diğerlerine verme mecburiyeti de ortadan kalkmıştı. Naiblere ve diğer rütbelilere merkezden maaş bağlanmasıyla, naiblerin rütbelilere bağımlılığı problemi ortadan kalkmıştır ve naiblere maaş ödenmesinden vazgeçildiği dönemde de bu usul devam ettirilmiştir. 1841’de yapılan Tanzimat reformları bu bağlamda kadılık-naiblik sisteminde temel değişikliklere sebep olan ve bu sistemin iltizam usulüyle tamamen yollarını ayırdığı çok önemli bir düzenlemedir (Akıba, 2007:30).

2.1. Tanzimat Döneminde Gayri Müslimlerin Hukuki Durumu ve Mahkemeler

Klasik dönemde olduğu gibi zimmiler (gayrimüslimler), tanzimat döneminde de kendi şahsi davalarını kendi dini temsilcilerine götürmekteydiler. Bu mahkemelerin kararları kesindi ve Osmanlı icra makamlarında yerine getirilmekteydi. Bu olanaklara rağmen daha uzuc olduğu ve güvenilir buldukları için davalarını kadıların karşısına çıkarmakta ve Osmanlı mahkemelerine götürmekteydiler. Tanzimattan sonra 1856 İslahat fermanı ile gayrimüslim tebaa için ıslahatlar yapılmış ve değişen-gelişen Osmanlı millet sisteminin denetimi altında olan gayrimüslim cemaatlerin temsilciliklerinde birer meclis kurulmuştur. Yalnız iktidarla cemaat temsilcileri arasında, imtiyaz sınırlarıyla ilgili sürtüşmeler yaşanmaya başlanmıştır ve devlet, gayrimüslim davalara bakmaya kendini zorunlu hissetmiştir. 1917’de cemaat mahkemeleri tamamen kaldırılarak tüm görevleri şeri mahkemelere verilme girişiminde bulunulmuş fakat ağır tepkilerden dolayı tekrar 1919’da eski düzene dönmüştür. Lozan Anlaşması ile cemaat mahkemeleri kaldırılmış ancak cemaatlerin adli imtiyazlarının sürdürüleceği kabul edilmiştir ki Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla birlikte bu durum kalkacaktır (Ekinci, 2001:65-70).

Gayrimüslimlerin durumunun yanında genel olarak Osmanlı mahkemelerine bakacak olursak; yolsuzluk ve rüşvetin artması, kadılık kurumunun zayıflaması, Avrupa da sanayi devriminin yaşanması ve sınai ticari gelişmeler, yabancı devletlerin baskıları, hukuktaki bazı eksiklikler ve Osmanlı devletinin merkezi otoritesini güçlendirmek istemesi gibi pek çok sebep yeni mahkemelerin kurulmasının önünü açmıştır. Mahkemeler kurulurken, aynı idari alanda olduğu gibi hukuk alanında da Fransa modeli örnek alınmıştır. Tanzimatın ilanıyla birlikte öncelikle ticaret mahkemeleri kurulmuş sonra 1917’de Şeri’ye mahkemeleri adliye mahkemelerine aktarılmış fakat İttihat ve Terakki fırkası düşünce tekrar eski modele dönmüş ve Cumhuriyet döneminde tamamen kaldırılmıştır. İdari yargı da Fransız örneğine göre düzenlenmiş, 1868’de merkezde kurulan Şura’yı Devlet, taşralardaki idari mahkemeler için bir temyiz merci olarak kurulmuştur (1864 yılında idari rejime geçilmiştir.). Cumhuriyet döneminde ise Şura’yı Devlet Danıştay adını almıştır (Ekinci, 2001:71)

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu’nun askeri alanda zayıflaması, idari ve mali açıdan yıpranmasına ve gerilemesine sebep olmuştur. Gerileme devrine girilmesiyle beraber her kurumda olduğu gibi kadılık kurumu da bu yıpranmadan nasibini almıştır. Kadı olmak için medrese mezunu olmak şart iken, bu dönemde okuma yazma bilmeyenlerde kadı olarak atanmışlardır. Kadılık teşkilatında yolsuzluk ve rüşvet gibi etik dışı davranışlar artmaya başlamış, kadılık itibar kaybetmiş ve eğitilmiş kimseler kadılığı tercih etmeyerek medrese hocalığı yapmayı uygun bulmuşlardır. Bu olumsuzluklar kadılığın çöküşünü hızlandırmıştır.

Osmanlı Devleti’nde 1864 yılından sonra yapılan düzenlemeler ile; bir bütün olan idari ve adliye alanları birbirinden ayrılmıştır. 1879’da kurum yeniden revize edilmiştir. Daha önce yargı içerisinde bulunmayan, noterlik, savcılık gibi unsurlar sisteme katılmıştır. Yapılan ıslahatlarla şer’i mahkemeler zayıflatılmıştır. Kadıların da yetkileri bu dönemde azaltılmıştır (Beledi, mali ve adli görevlerinden sadece sınırlı şekilde adli görevi kalmıştır.) Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla rejim değişmiş, laiklik ilkesinin benimsenmesiyle Şer’i mahkemelerin tamamı kaldırılmıştır (Ekinci, 2004: 352-354). Tevhidi Tedrisat Kanunu (1924 yılında çıkarılmıştır) ile kadı yetiştiren medreseler kapatılmış,

sonrasında ise gene aynı yıl içerisinde yapılan yeni düzenlemeyle (Mehakimi Şer'iyenin İlğasına ve Mehakim Teşkilâtına Ait Ahkâmı Muaddil Kanunu) kadılık teşkilatı, Türk idari ve adli yapısından resmi olarak kaldırılmıştır (Anıl,1993: 99).

Osmanlı Devleti'nin Merkezîyetçi Yapısını Güçlendirmesi Açısından Tanzimat Dönemi Kadılık Kurumuna Yönelik Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Tanzimat reformları 1839 yılında başlamış ve kadılık kurumunu da önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu dönemde kadılık kurumunun en büyük problemi naiblik usulünün yaygınlaşmasıyla birlikte halktan harç alma görevinin kadıdan naibe aksetmesi ve bir nevi iltizam da denilen bu sistemin mali krize sebep olmasıdır. Tanzimat reformlarının ilk hareketi kadı- naip sisteminin iltizam usulüyle örtüşen bu yapısının kaldırılmaya çalışılmasıdır. Tanzimat hareketleri genel olarak yönetimi merkezileştirmeyi amaçlamakta ve buna paralel olarak idari ve mali sistem merkezleştirilmek istenmektedir. İltizam usulüne son verilerek merkezden maaşlı naip atılmaya başlanmış ve mahkeme harçları da devletin hazinesinde toplanmıştır.

- Osmanlı devletinin bu dönemde hem idari hem de adli alanda merkezîyetçi yapısını güçlendirmeye çalıştığını; usulsüzlüklerin arttığı kadılık-naiblik teşkilatının yeniden düzenlenmesinden, iltizam usulüne son vermesinden ve merkezi idarenin atadığı memurlarca bu görevlerin yerine getirilmesinden anlayabiliriz. Görülüyor ki adli ve idari alan merkezin denetimi altında yürütülmektedir.
- Reformlar uzak bölgelere kadar ilerledikçe, ilmiye teşkilatının bürokratikleşmesi de hızlanmıştır. Naiblerin merkezden atanması usulüyle yeni naiblik sisteminin kurulması, kadılık kurumunun önemini (itibarını) artırıcı bir etki olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akdağ, Mustafa (1955), “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1-2, (27-51). Aköz, Alâaddin - Yörük, Doğan (2004), “XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı'ndaki Taşra Görevlileri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 14, Güz, (107-132).
- Akiba, Jun (2007). “Kadılık Teşkilâtında Tanzimatın Uygulanması: 1840 Tarihli Talimname-i Hükkâm”. Osmanlı Araştırmaları XXIX: 9-40.
- Anıl, Yaşar Şahin (1993), Osmanlı'da Kadılık, İletişim Yayınları, İstanbul. Arık, Feda Şamil (1997), “Osmanlı'da Kadılık Müessesesi 1”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:8, (1-71).
- Çadırcı, Musa (2011), Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri, (Der. Tülay Ercoşkun), İmge Kitabevi, İstanbul
- Ekinci, Ekrem Buğra (2004), Osmanlı Mahkemeleri (Tanzimat ve Sonrası), Arı Sanat Yayınevi, İstanbul2004: 352-354
- Ekinci, Ekrem Buğra (2001), Tanzimat Devri Osmanlı Mahkemeleri, Ankara Barosu Dergisi. Cilt:1.
- Feyzioglu, Hamiyet Sezer (2010), Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Düzenlemeler, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Feyzioglu, Hamiyet Sezer - Kılıç, Selda (2005), “Tanzimat Arifesinde Kadılık- Naiplik Kurumu”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 38, (3153).
- İnalçık, Halil (2000), Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet, Eren Yayınları, İstanbul.
- Ortaylı, İlber (2017), “Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı”, Kronik Yay., İstanbul.
- Ortaylı İlber (1976), “Osmanlı Kadı'sının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, (95-107).
- Özcoşar, İbrahim (2003), “ Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Hukuki Durumu ve Millet Sistemi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı:2.
- Şengül, Ramazan (2011), Yerel Yönetimler, Umuttepe Yayınları, KocaeliUzunçarşılı, İsmail Hakkı (1965), Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu Yayınları (Basımevi), 8. Seri, Ankara. Türk Tarih Kurumu Yazmalar, no: Y-534

**‘BİZ’ ROMANINDAKİ OTORİTERYANİZM BAĞLAMINDA ‘BEN’ VE ‘ÖTEKİ’ İKİLİĞİ
YEVGENİ ZAMYATİN’İN BİZ ROMANI İNCELMESİ**

Hande BİLGİN

Araştırma Görevlisi, Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Yönetim Bilimleri

ÖZET

İnsan, toplum ve devlet ilişkilerinin ele alındığı anti-ütopya eserleri denildiğinde akla gelen “Cesur Yeni Dünya” (Aldous Huxley) ya da “1984” (George Orwell) ten önce “BİZ” romanı vardı. İlk büyük ve politik anti-ütopyik fantezisi olarak, BİZ, yirminci yüzyılın en büyük romanlarından biridir. Bu romanda kara mizahla birlikte sunulan mesajda umudun özgürlüğe açılan bir kapı olduğunun altı çizilmiştir.

Zamyatin’in kaleme aldığı bu değerli eser Çarlık Rusya’sının hüküm sürdüğü yıllarda yazılmıştır. Her ne kadar roman, Rusya’daki zor günleri esnasında kaleme alınsa da direk olarak Rus Devrimini konu almaz. Bu yüzden, eserleri göz önüne alındığında, Zamyatin’in politik görüşünü direkt açıklamak zordur. Komünistlerin birden fazla defa zulmüne uğramış olsa da farklı bir siyasi görüş savunucusu olmamıştır. Kendisi ile ilgili en net şekilde ifade edilebilecek özelliği ise matematiksel ahenge duyduğu hayranlıktır.

Devrimden 1000 yıl sonrasında kurulan bir teknokratik totaliter devlette yaşayan bir insanın, her yerde, her şeyi bilen, her şeyi gören ve her şeyi denetleyen bir diktatörün insanları makineleştiren baskılarına duyulan farkındalığın, isyanın anlatıldığı bir kitaptır. Tek ve Kutsal güç olarak kabul edilen devletin vatandaşları yalnızca sayılarıyla tanınır ve isimleri yoktur. Hikâyenin kahramanı, kutsanmış devletin 1000 yıl öncesinde gerçekleştirdiği Devrim’in değişmez ilkelerini uzaya, başka gezegenlere taşımayı amaçlayan bir uzay gemisi üzerinde çalışan bir mühendis olan D-503’tür. Teknokratik devletin tüm kuralları ve yaşam kodları matematiksel hesaplarla belirlenmektedir. Anti-hümanist bu uygulamalar, o dönemin hâkim yönetim yaklaşımı olan Taylorizm’e gönderme ile anlatılmaktadır. Biz romanında geçen dünya, “Yararlanıcı” tarafından yönetilir ve düzenin sağlanmasında “Koruyucular” başkanlık eder. Tek devletin, bütün vatandaşları, camdan yapılmış dairelerde yaşarlar, böylece mükemmel bir şekilde gözlemlenebilirler.

Zamyatin bu eseri ile anti-hümanist tüm yaklaşımlara çaktığı kıvılcım ile sanatsal bir yol açtı ve diğerlerine örnek oldu. Bu alanda eserler kaleme alan tüm yazarlara “gerçeklerin içinden can yakıcı edebiyat” -yani yayınlandığı zamana zarar rahatsızlık verebilecek edebiyat yazma- ya teşvik etti. Biz romanı, teşvik ettiği diğer distopyalardan farklı olarak politik farkındalığın daha çok ele alındığı eserdir. Kurgulanmış mutluluktan, özgürlüğe giden yolculuğu kaleme aldığı kitabı, insan ruhunun; rasyonelleşmiş, mekanize olmuş (Taylorist) ve acımasız dünyaya karşı başkaldırısının en güzel örneklerinden biridir.

Anahtar Kelimeler: Biz, Zamyatin, Taylorizm, Kara Mizah, Distopya

**THE DICHOTOMY OF SELF AND OTHER IN THE CONTEXT OF AUTHORITERIANISM
IN NOVEL OF ‘WE’ YEVGENY ZAMYATIN’S WE NOVEL REVIEW**

ABSTRACT

Before “Brave New World” (Aldous Huxley) or “1984” (George Orwell) which are the anti-utopian novels dwell on human, social and state relations, there was “We” that is exactly the classic dystopian novel. As the first major and political anti-utopian fantasy, the “We” is one of the greatest novels of the twentieth century. In this novel, the message presented with black humor underlines that hope is a gateway to freedom.

This valuable work by Zamyatin was written during the reign of Tsarist Russia. Although the novel was written during the chaotic times of Russia, it is not directly about the Bolshevik Revolution. Therefore, given his work, it is difficult to directly explain Zamyatin's political view. Even though, he was

persecuted more than once by the Communists, he did not advocate a different political view. Besides, the most obvious feature about him which is his admiration for mathematical harmony.

It is a book that describes the rebellion of the awareness of the oppressions of a human being living in a technocratic totalitarian state that was founded 1000 years after the revolution, ruled by a dictator who knows, sees and controls everything. Citizens of the state, which is regarded as a single and Holy power, are known only for their number and no names. The protagonist of the story is D-503, an engineer working on a spaceship aiming to carry the invariable principles of the Revolution, which the blessed state had carried out 1000 years ago, into space and other planets. All rules and codes of life of the technocratic state are determined by mathematical calculations. These anti-humanist practices are explained with reference to Taylorism, the dominant management approach of that period. The world mentioned in us novel is ruled by the “Beneficiary” and “Protectors” preside over the establishment of order. All citizens of a single state live in glass apartments, so that they can be perfectly observed.

Finally, with this work Zamyatin sparked an artistic path with all the anti-humanist approaches and set an example for others. Zamyatin encouraged all the authors who wrote works in this field to write “harmful literature” from the truth that would cause disruptions when published. Unlike other dystopias that it promotes, ‘We’ is a work that focuses more on political awareness. The book, which he wrote about the journey from edited happiness to freedom, is about the human soul; It is one of the best examples of the rebellion against the rationalized, mechanized and cruel world.

Keywords: We, Zamyatin, Taylorism, Black Humor, Dystopia

KİTAPTAN TEMEL KAVRAMLAR

Tek Devlet: Hükmettiği insanların kendilerinden mümkün merteye koparıldığı, işleyişin kusursuzluğu için dışının bir parçası haline getirildiği, kusursuz eşitlikteki bir denklem içerisinde yaşamın sürdürüldüğü bir örgütlenme biçimi. Tek Devlet bu eserde, yaşamın matematiksel bir düzende sürdürülebilmesi adına bireyleri ilkelliğe sürükleyecek tutku ve güdülerinden soyutlamış, insan olabilmeden uzaklaşan bireyler sayılarla ifade edilir hale gelmiştir.

Velinimet: Tek devletin tek gücü; tek başı Velinimet. Baş yöneticidir, seçimle iş başına gelir. Kesinliğin ve şaşmazlığın nişanesi olarak tek düşüncenin, tek doğrunun ve tek geçmiş-geleceğin yöneticisidir.

Entegral ya da İntegral: İnsanı kendinden, ruhundan, hayallerinden, dürtülerinden koparan; kusursuz, kesin, ahenk içerisindeki bir tek devletin yeni hedefi uzaydı. Bu hedefe de İntegral adlı uzay gemisinin yapılmasıyla birlikte ulaşılır olacaktır. Başka gezegenlerin keşfi ve bu hatasız sistemin yayılması için inşa edilen İntegralde, eserin baş kahramanı çalışmaktadır.

Yeşil Duvar: Birey sadece benliğinden koparılmamış, aynı zamanda doğadan da koparılarak, yapay-mekanik ve sorunsuz işleyen sistem haline getirilmiştir. Doğa, yeşil duvarlarla sınırlı bu mekanik devletin ardında bırakılmıştır.

Gaz Çanı: Kitapta sıkça bahsedilen sınırlandırılmış özgürlük ve devlet tarafından belirlenmiş mutluluk kavramlarının koruyucuları ve düzenleyicileri olarak; Makine, Velinimet, Küp, Koruyucuları ve Gaz Çanını görebiliriz. Soyutluğun hiçbir şekilde yer edemediği bu devlette belki de en keskin soyutluk Gaz Çanı’dır. Gaz Çanı “Biz’in” içinde “Ben” olmaya çalışan sayıların cezalandırılmasında kullanılır. Rüya, aşk, kıskançlık, hayal, ruh, özgürlük gibi hastalıklı hislerin açığa çıkması nihayetinde failin cezalandırılmasında kullanılır. Bu ceza zehirli birden fazla gazın, çan şeklindeki camdan yapılma fanusun içerisine zehirli gazların zerki ile öldürülmesi ile gerçekleştirilir. Son teknoloji bir idamdır da denilebilir.

Saat Tableti: Eseri incelerken metot olarak kodlamaya gittiğimizde en çok karşılaşacağımız on iki kelime şunlardır: kesinlik, şaşmazlık, kurallı, sınırlandırılmış, tek, bireyselleşmemiş, matematiksel, ahenk, düzen, bilge, ilahi, bütün ve düz çizgidir. Bu kavramların devlet bünyesinde sağlanması kaçınılmaz bir programlamayı da beraberinde getirmektedir. Programla saat tableti ile sağlanmakta

sayıların her anları dakika dakikasına bu tablette kurgulanmıştır. Tüm sayılar aynı saatte uyur (22:30), aynı saatte uyanır, üniforma giyerler, dörderli gruplar halinde hareket edip, her sabah milli marşlarını hep bir ağızdan okurlar, aynı saatte iş başı yaparlar, aynı saatte paydos ederler, aynı saatte yemek yerler. Cam duvarlar ötesi gözlenmedikleri kendilerine ait kısıtlı bir zamanları vardır o da kişisel saattir.

Kişisel saat: Tek Devlet, sürekli ve düzenli olarak cam duvarlarla çevrili olan sayıları denetler hatta sokaklarda dahi sayıları dinleyebilmek adına düzenlenmiş cihazlar bulunmaktadır. Kendilerine ait yine devletin kontrolü altındaki tek zamanları kişisel saatleridir. Kişisel saatlerde, sayılar daha önce cinsellik yasabilmeleri adına kayıt ettirdikleri kişilerle “pembe kupon”lar alarak; belirtilen saatler içerisinde cam duvarlarının storlarını indirebilmektedirler. Baş karakter D-503’ün pembe kuponlarını paylaştığı cinsel partneri O-90 ile sonradan pembe kuponlarının yegâne sahibi I-330 olmuştur.

D-503: Asıl kahraman, matematikçi ve mühendis. Yapay dünyasının yapay mutluluğunda huzuru yakalamış ve hayatı matematiksel kurallarla yorumlayan bir zat. Öyle ki, onun için bilinmeyen duygular X ile ifade ediliyor, içerisinde çıkamadığı çözümüne varamadığı her olay karşısında kendisini karekök eksi bir irrasyonel (düzensiz sayılar) sayısı olarak görmekte ve kök dışına çıkamamanın bunaltısını yaşamakta. I-330 ile tanışana kadar matematiksel denkleminin en düzenli somut görseli olan tek devletin sınırlandırdığı özgürlüğün savunucusudur. Benzeşen bireylerin gün geçtikçe benzeşerek bir standart oluşturulmasını ve oluşturulan standartın korunmasının öneminden sıklıkla bahseder. Kendi yaşam tarzlarının en medeni şekil olduğunu ve bu aşamaya geçişin ise ancak ve ancak bilimle sağlanabileceğini savunan kahraman bu bilimsel kalkınmanın sadece Tek Devlete değil yeni hedef olan uzaya da iletilmeli. Uzay’a bu kusursuz iyiyi iletmek adına İntegral adı verilen bir uzay gemisinin yapılışında görev alıyor. Çalışmaları esnasında günlük tarzında tuttuğu kayıtlarda kendi içine yaptığı yolculuğa dağınık yer yer karmaşık da olsa şahit olabiliyoruz. Bu yolculuğun rotasının değiştiği nokta ise “aşk”, “ait olma isteği” ve “kıskançlık” ile başlıyor. Tek Devletin yasakladığı ruh, hayal ve rüya ile tanışması I-330’ün hayatına girmesi ile başlıyor. Artık aşkın kör ettiği gözleri ruhuna dönüyor, hayalleri ve rüyaları onu Tek Devlete karşı sorgulayıcı bir tavra sürüklüyor.

O-90: Bireyselleşmemiş, homojenlik mutluluk algısındaki alt pembe ton olarak karşımıza çıkan O-90, D-503’ün cinselliği yaşadığı partneri ve aynı zamanda R-13’ünde partneri. I-330 sahneye çıkana kadar iki pembe kuponlu arasında yaşadığı sorgulamadığı hayatı kıskançlıkla simsiyah oluyor. D-503’teki değişiklikleri ilk fark eden ve ona olan bağlılığının konulan kurallar kadar net olmadığını gösteren birçok Tek Devletin kalıpları dışında davranış sergileyen karakter.

I-330: Kahramanımızı biz olmaktan soyutlayan, ruhu ile bedeni arasındaki bağı kuran güzel kadın. Onu antik eve götürerek, tek devletin gri ve tek tonlu renkleri dışındaki renklerle buluşup, rüyalar görmesini sağlayan aşkı. Tek devlete hizmet etmek için doğan, eğitim gören ve çalışan; aşkı ve cinselliği matematiksel denklemler içinde çözen D-503 için çıkmazları yaratan kadın. D-503’ü irrasyonel belirsizlik ile boğan onda ilk kez kıskançlığı, rüyayı, hayalleri yaratan; kusursuzluğun kusurlarını gün yüzüne çıkaran kişi olarak karşımıza çıkıyor.

1.KİTABIN TANITIMI

1.1.KİTABIN ADI: BİZ

1.2.YAYIMLANAN YER: İthaki Yayınları, İstanbul / Ekim, 2018

1.3. KİTABI HAZIRLAYAN: Yevgeniy İvanoviç Zamyatin/

1.3.1. ÇEVİRMEN: Serdar Arıkan, Fatma Arıkan.

1.4. ANAHTAR KELİMELEER: Distopya, Totaliter Rejim, Kapitalist Toplum, Taylorizm

2. KİTAP İÇERİĞİ

Kabusvari bir gelecek kehaneti olan bu eserde yazar tek düze hale gelmiş toplum yapısını eleştirmekte ve en kusursuz olarak görülmekte olan bu yapının dahi bireyin ruhuna, özüne indiğinde bir alternatif yaratmak adına başkaldıracağını vurgulamaktadır.

Kitabın dikkat çeken noktalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Tek Devlet adı verilen ve yönettiği topluma tamamen nüfuz etmiş olan, matematiksel bir denklemin parçalarını sorunsuzca problemleri çözmek adına güdülenmiş bir yapıdır.

Matematiksel bir denklemin parçası olarak gördüğü toplumdaki bireyleri o denli somutlaştırmıştır ki bireylerin isimleri yoktur, kendilerini, kendilerine verilen sayılarla ifade etmektedirler.

- Sayıları yöneten baş yönetici Velinimetdir, seçimle iş başına gelir. İyilikçi ya da Hayırsever olan Tek Devlet'in başı olarak kabul görülür.
- Her şeyin mekanik ve kesin olduğu devlete birey doğaya karşı baş kaldırmış ve onu Yeşil Duvar adını verdiği sınırların ötesine itmiştir.
- Tek Devletin tek düzeninde benliği yaratabilecek her şey yasaktır. Yasakların başında Tek Devletin ahengini ve düzenini ortadan kaldırabilecek özgürlük kavramı yer alır, tek devlette biz Tanrıdan ben ise şeytandan gelir inancı yaygındı. Bizi ben yapabilecek her şey cezalandırılacaktı.
- Bireylerin, saat tabletine uymamaları, devlete baş kaldırmaları, devlet için çalışmamaları, devletin sınırlandırdığı özgürlük alanı dışında bireysel özgürlük alanı yaratmaya kalkışmaları, hayal kurmaları, ruhları ile bütünleşmeleri kısacası tekin teklifi bozabilecek her şey yasaktır.
- Koruyucular bürosu bu yasaklara uymayan sayıları tespit ederler ve en nihayetinde aşırı radikalleşenler gaz çanı adı verilen idam düzeneğinde cezalandırılırlar.
- Kitapta bu kurallara sıkı sıkıya uymaya özen gösteren 2 temel kahraman bu kurallardan bıkmış halde mutluluğun belirlenemeyeceğine yavaş yavaş idrak eden şair R-13 ve bu kurgulanmış dünyaya isyan eden I-330'dur.

Kitabın asıl kahramanı Tek Devletin kusursuzluğuna hayran ve onun çizdiği düzende mutluluğu bulmuş bir mühendis olan D-503'tür. D-503'ün kusursuz dünyası, I-330 ile tanışması ile alt üst olur,

- Tek devletin yasakladığı alkol ve tütünün, ilk zerresini dudaklarında tattığı, onu
- I-330, kahramansızımın sadece hayatına değil, rüyalarına da girmektedir. Artık sistematik kusursuzlukta çalışan beyni kahramanımıza yeni oyunlar oynamaktadır ve bu zamana kadar hiç yaşamadığı hisleri bir bir karşısına çıkartmakta ve çözümünde onu Tek Devletin uzaklarına sürüklemektedir.
- İlk zamanlarda rüyalarının, hayallerinin, kendi kendine düştüğü dipsiz sohbetlerini bir hastalık olarak algılayan kahramanımızın içine düştüğü irrasyonel çıkmazda yalnız olmadığını, birçok sayının da en az kendisi kadar bu düzene karşı kendilerini sorguladığını görmektedir.

Kitapta bahsi geçmeyen önemli noktalar ise şöyledir:

Devlet yönetiminin bu denli detaylı ve kontrollü olduğunu belirtilen Tek Devlette;

- D-503'ün nasıl doğduğu, nasıl yetiştirildiği ile ilgili neredeyse hiçbir bilgi kaleme alınmamış bu denli bu yönetime teslim olan D-503'ün aldığı eğitim bir iki kelime ile aks ettirilmiştir.
- D-503 ve R-13'ün dışındaki karakterlerin iş tanımları yapılmamış özellikle Velinimet 'in görev alanı ne kadar güçlü olduğuna dair kesin tanımlara yer verilmemiş.
- Düşmanın tasviri yapılmamış.

Distopyanın miladı olan bu kitaptan ilham alıp hazırlanan diğer ünlü eserler:

- Cesur Yeni Dünya- Aldous Huxley
- 1984- George Orwell
- Hayvan Çiftliği- George Orwell
- Otomatik Piyano- Kurt Vonnegut Jr
- Fahrenheit 451- Ray Bradburry
- Otomatik Portakal- Anthony Burgess

FREDERICK TAYLOR VE BİLİMSEL YÖNETİM İLKELERİ

Frederick Winslow Taylor, Amerikalı Yönetim bilimci olarak “Bilimsel Yönetim İlkelerinin kurucusu olarak literatürde yer edinmiş, başarılı bir mühendis ve yönetim bilimi uzmanıdır. 20 Mart 1856 tarihinde Amerika Birleşik Devleti’nde dünyaya gelmiş, 59 yaşında, 21 Mart 1915 tarihinde Amerika’da hayata gözlerini yummuştur.

Literatürde ilkelerini Taylorizm olarak da görebileceğimiz bilimsel yönetimin babası olarak kabul gören Frederick Winslow Taylor, verimlilik ve zaman etütleri geliştirdiği yönetim metodu ile sanayi devriminin dönüştürdüğü tüm ülkelerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Aykaç, 2003).

Pennsylvania Germanstown’da , Amerika’nın önemli okullarında eğitim görmüş ve orta-üst sınıfa mensup bir ailenin çocuğu olarak hayata gözlerini açan Taylor’un Babası Pensilvanya’nın ileri gelen ailelerinden bir olan Quakerlardan geliyordu ve Princeton Üniversitesi mezunlarındandı ve avukatı (Schachter, 1989). Annesi Emily ise varlıklı bir iş adamının kızıydı ve ailesinin Avrupa seyahatlerinde iyi bir eğitim almışlardır (Schachter, 1989).

Frederick Winslow Taylor’un babası, oğlunun tıpkı kendisi gibi iyi bir okulda öğrenim gördükten sonra avukat olmasını istemişti ve bu amaçla Frederick Winslow Taylor 12 yaşındayken ailecek çıktıkları Avrupa turunun akabinde Philadelphia’da New Hampshire’daki okula başladı ve bu okul onun Harvard’a gitmesi için altın bileti ona sunuyordu (Kanigel, 1997).

Yoğun bir çalışma temposu ardından Harvard Üniversitesine girişi sınavlarını kazanan genç Taylor beklenmedik bir sağlık problemi yüzünden eğitim hayatını yarıda bırakmak zorunda kalacaktır. Ancak gözlerinin önemli ölçüde bozulması nedeniyle öğrenimini sürdüremedi. Gaz lambasının ışığında saatlerce ve günlerce çalışan Taylor gözlerini çok yormuş ve retinasının önemli ölçüde hasar görmesine neden olmuştur. Bunun üzerine doktoru, şiddetli baş ağrıları için Taylor’a yakın okuma yapmaması konusunda ikazda bulunmuştur.

Frederick Winslow Taylor, kendisine başarılı ve saygın bir gelecek vaat eden eğitim hayatını yarıda bırakmak zorunda kaldığından, kendine yeni bir sayfa açar. Taylor’un meslek hayatı 14 yaşında 1870 Philadelphia’daki bir makine yapım atölyesinde ve işleri en iyi biçimde öğrenmesi amacı ile makinist çıraklığı başlamıştır (Witzel, 2003).

Genç ve hırslı Taylor çok kısa sürede çıraklıktan, usta başlığına kadar yükselmiş ve üretim esnasında bir işletmenin hemen hemen her noktasında görev yapmıştır. Gözlerinin ve sağlığının bir nebze daha düzeldiği dönemler Taylor, çalışkan bir usta başı olarak; işçilerinden daha fazla çalışmalarını ve daha çok üretim yapmalarını istemekte ve yine aynı dönemde (kapitalizmin etkisi) işçi- işveren arasındaki gerilimin üstesinden gelme adına çıkış yolları aramaktadır.

Kapitalizmin etkileri sadece Taylor’un gündeminde değildi, Amerikan Makine Mühendisleri Derneği (ASME) Taylor gibi uzmanlarla, alanlarında başarılı mühendislerle birlikte mevcut sorunlara çözüm yolları aramışlardır.

Endüstrileşmenin hızlandığı ve insanları adeta sürekli çalışan makineler haline getirdiği bu yıllarda insanla, bilgi ile ve teknikle ilgili sorunların çözülmesi adına Amerikan Makine Mühendisleri Derneği (ASME) düzenlediği toplantılar ile önemli adımlar atmıştır.

Yoğun tempoda geçen bu toplantıların Taylor için belki de en önemlisi, bir şirket sahibinin “Bir Ekonomist Olarak Mühendis” başlıklı bir tebliğ sunması nihayetinde gerçekleşmiştir. Bu tebliğde, ASME’nin “yönetim” kavramını bağımsız bir alan olarak ele alması gerektiğini talep ederek bu konudaki çalışmaların bir an evvel yapılmasını dernek üyelerine beyan etmiştir.

Bu beyanın ardından belki de yapılan en detaylı ve dikkat çekici çalışma Taylor’un kaleminden “Parça Baş Sistemi” başlıklı makaledir (Can, 2001).

Parça Başı Sistemi makalesi iki temel tez üzerinde şekillenmiş önerileri içeriyordu; ilki zaman ölçümlerini temel alan iş standartlarının belirlenmesi ve korunması iken ikincisi alanda uzmanlaşmayı (Can, 2001). Uzmanlaşmanın beraberinde planlamaya da vurgu yapan Taylor, planlamanın atölyedeki işlerden bağımsız bir şekilde yapılması gerektiğini savunmuştur.

Maksimum çıktının elde edilmesi adına birçok öneriyi içeren bu makale, Taylor'un en ünlü eseri olan "Bilimsel Yönetimin İlkeleri" çalışmasının da temelini oluşturmuştur. Büyük etkiler yaratan bu çalışmalar, aynı dönemin üretim devlerinden birisi olan Henry Ford, 1913'lü yıllarda Taylor'un görüşleri doğrultusunda kitlesel üretime geçerek, fabrikalarında bant sisteminin başlatmıştır (Aykaç, 2003).

BİLİMSEL YÖNETİM İLKELERİ

Taylor, tecrübelerine ve aldığı eğitime dayanarak iyi yönetimle ilgili birçok görüş ileri sürmüştür. Bunlar içerisinde en çok bahsi geçenler ise; iyi yönetimin bilimle arasındaki doğru orantıdır. İyi yönetim, açıkça tanımlanmış kurallara ve ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilmelidir (Yeniçeri, 2002). Bu yanı sıra yönetimi bir sanat olarak kabul etmiştir ve kendi çalışmalarında yönetim konusunu ayrı bir disiplin olarak ele almıştır. Gilbreth (1973) göre Taylorun sanat olarak ele aldığı yönetimi şu şekilde tanımlanmıştır: "Yönetim sanatı, insanlara ne yaptıracağını tam olarak bilmek ve sonra da onların en iyi ve ucuz şekliyle ne yaptıklarını görmektir".

Taylor bu teoriyi ortaya atmasında yine kuvvetli gözlemleri kendisine yardımcı olmuştur, bireyin günlük faaliyetlerindeki verimsizlik, bilimdeki gerileme, işe alımlarda bilimsel tekniklerin dikkate alınmaması, detaylı olarak hesaplanmamış işler için yapılan büyük yatırımlar, zaman etütlerinin yapılmaması ve zamanın verimsiz kullanımı ve birçok nedenden ötürü nedeniyle tüm ülkenin ekonomisinin de insan kaynağının da maruz kaldığı zarar olarak ifade etmiştir. Bu zararın temel nedeni verimsizlik ve bu verimsizliği ortadan kaldırmak amacı ile olağanüstü bir insan aramak ya da beklemekten öte; bilime dayalı sistematik bir yöntemle her bir detayı daha önceden dizayn edilmiş bir üretim anlayışının geliştirilmesinin altını çizmiştir (Drucker, 1999). İyi yönetimin ilkelerini ise bu yukarıdaki anlatıma bağlı olarak şu şekilde belirtebiliriz; bunlardan ilki en iyi yönetimin bilimle belirlenmesi, ikincisi bu yönetimin kurallara, tanımlanmış kanunlara ve açıkça belirlenmiş ilkeler bağlı olması, üçüncüsü ise denetimlerin sıklıkla yapılmasıdır.

Teorinin ilkeleri Taylor tarafından 1911 yılında yayımlanan "*Bilimsel Yönetimin İlkeleri*" (*The Principles of Scientific Management*) çalışması ile ortaya koyulmuştur. Temel olarak bu çalışma maksimum verimi almak adına yönetimin ne şekilde kararlar alıp ne şekilde hareket etmeleri üzerinde durmaktadır. Üretim organizasyonu olarak da tanımlana bilen bu faaliyette zaman etüdü olarak geçen ritim ve hız analizlerinden, planlamaya, iş başına yapılan işe göre belirlenen ücrete dayanmaktadır (Can, 2001). Bu ilkelerle ilgili ortaya çıkan kavramları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Fonksiyonel Usta Başları
- Zaman etütleri
- Hareket etütleri
- Motivasyon – Cezalandırma
- Verimlilik,

Teori genel manada bir işin nasıl yapılacağına odaklanmış, bununla ilgili yöntemin önceden belirlenmesi ve işin yapılacağı zamanın tespit edilmesi sürecindeki ayrıntılı talimatlara değinmiştir (Gilbreth, 1973). Bu çalışma bu süreçlerde işçilerin güdülenmesi adına ödül-ceza tekniğinin de sıkça kullanmıştır.

Kısaca özetlersek, bu ilkelerin ana amacı işçinin verimini artırmak bu sayede işçiden maksimum çıktı sağlamak. Bunu yaparken yöneticiye düşen görevler ise şu şekildedir; işçinin üretim esnasındaki yapacağı hemen hemen her hareketin planlanması, işçilerin bu plan çerçevesinde örgütlendirilmesi ve en nihayetinde kontrollerinin sağlanması gerekmektedir (Kozlu, 1986).

Bilimsel yönetim ilkeleri, Taylor ile birlikte yönetim konusunu en temel anlamı ile tesadüfiliklerden ve sezgisellikten sıyrarak nesnel-bilimsel bir temel üzerinden hareket etmesini sağlamıştır. Tüm yönetsel uygulamalara bilimsel bir bakış açısı kazandırmayı amaçlayan bu teori, yönetim erkinin hesaplanabilir ve ölçülenebilirlik açısından tarihsel bir önem kazandırmıştır.

Sürgün olarak gittiği İngiltere’de Taylor’un yönetim yaklaşımının etkileri hissedilmekteydi ve Zamyatin insanı makinenin dişlisi olarak gören bu yaklaşımı eserinde distopik olarak eleştirmektedir

ÖNSÖZ

Çeviren: Sabri Gürses

Göğü allak bullak eden, kül rengi sessizliği paramparça eden fırtınalar, kasırgalar-yeryüzünün en güzel şeyi onlardır ve hep onlar olacak, yeryüzü yaşlanıncaya, Laodikya Kilisesi’nin meleği gibi, ılık entropinin içinde uykuya dalıncaya kadar en güzel şeyler hep onlar olacak, insanların kanı kızıl ve ateşli oldukça, insanlık genç oldukça hep isyanlar, hep devrimler olacak. Olmak zorundalar zaten- tıpkı fırtınalar gibi: güneş ışıllı ışıllı, hava kristal gibi, çiçekler kokulu olsun diye. Laodikya zamanlarını, her şeyin dizginlediği, tamamladığı, hesapladığı, ölçüldüğü zamanı, bir daha hiçbir isyanın olmayacağı, hiçbir çılgınlığın duyulmayacağı zamanı sadece dişleri dökülmüş olanlar hayal eder. Entropi bu çağında daha korkunç bir şey bilmiyorum- ve işte bu sayfaya düşen gölge o çağın gölgesidir.

Neyse ki bu- herhâlde yaşlılık gibi kaçınılmaz olan çağ- hala sonsuzca uzakta. Neyse ki biz fırtınalı günlerde yaşıyoruz. Bir yankı azalarak da olsa Rusya’nın dört bir yanına hala dağılıyor, kuru ve yakıcı bir rüzgâr doğudan batıya esiyor, orada, batıda bulutlar sarıyor bütün demir dökümleri-ve yakından aşağıdaki kafaların üzerine boşanacak, çılıncıca ıslatacak sular, yıkayacak köhnemiş binaları ve devletleri.

Ama insan enginlerin aradan sızıp gelen rüzgarından günlerdir- asırlardır uzaklaşmış, açlık ve soğuktan, vahşi hayvan ve insanlardan korumak için eskisinden yüz kat daha çok granitle, daha çok demirle yeni duvarlar örüyor, yeni devletler kuruyor. Peki sonra ne olacak?

Sonra- evrimin yataklı vagonunda devletsiz düzene kadar görmeyi hayal eden iyi insanlar var. Bu iyi insanlar diyalektiği bırakıyor, değişmez sosyal adalet yasasını bırakıyor: devlet kendini ve hedeflerini yaşıyor, ama ölmeyi gönüllü olarak elbette kabul etmiyor- o yüzden yeni şimşekler, fırtınalar, kasırgalar başlayacak. Böyledir bu yasa, sonsuza dek fırtına gibi bir “d” ile taçlanan o yumuşak “evrim” böyledir. Hala çok uzak, belki de şimdilik, kimsenin hala duymadığı bu fırtınanın güçlü nefesi bu sayfalarda duracak.

Onları böyle duyamazlar belki. Ama zeki bir Alman “Filozof aptal olmaya mecbur değildir” demişti. Okur da mecbur değil. Ben yürümenin, marş adımı atmanın ötesine geçip uçabilenler için ben yazdım.
Yevgeni Zamyatin, 1992

Tek Bir Benin Biz Yanılgısından Farklı Bizlerin Ben Özüne Dönmüş Bir Adamın Öyküsü Yevgeni Zamyatin’in Biz Romanı İncelmesi

Göçmen yazarın gelecek odaklı güncel hicivi olan “Biz”, Sovyet-Rus edebiyatının yasaklı yazarı Yevgeniy İvanoviç Zamyatin’e (1884-1937) aittir. Kara ütopyasında kaleme aldığı gibi kusursuz, tek düzen (!) tahrip edici kuralları ile henüz 19 yaşındayken karşı karşıya gelmiştir. 1905 devriminin öncesinde ve sonrasında çarlık Rusya ile devrime destek verdiği için çatışmış, birçok kanunun ve yasağın altında ezilmiş bir hayatın kaçak sanatkârı olmuştur. Tutuklanıp ve sürgüne götürülmeden önce Zamyatin, Peterburg Politeknik Enstitüsü Gemi-inşa bölümünü okumaktaydı. Sürgünün yarıda bıraktığı eğitim hayatını ülkeye yasaklandığı dönemde geri dönüp, tamamladı.

Genç ve hırslı Zamyatin ilk öyküsünü 1908 yılında yayınlarken edebiyat çevrelerince dikkatleri üzerine çekmeye başladı. 1908- 1910’lu yıllarda kaleme aldığı kısa ve uzun öykülerinde “ Rus taşrası” ve “savaş teması” üzerinde duruyordu. Bu tarihlerde bir dönem yurtdışına gönderilse de geri dönüşünde edebi çalışmalarına kaldığı yerden devam etmiştir. 1910’lı yıllar, sadece edebiyat çevresince dikkat çektiği yıllar olmamıştır maalesef, Zamyatin sol burjuva demokratik partisini destekleyici tutumları yüzünden

yeniden kanunlar ve kuralların ezici ağırlığıyla karşı karşıya gelmiştir. Bu dönemde yeniden tutuklanıp, hapsedilen yazar bir süre sonra serbest bırakılmıştır.

1920'li yıllar Zamyatin'nin "Rus taşrası" ve "savaş" temalarını konu alan kısa öykülerine ara verip, siyasi içerikli makalelere ağırlık vermiştir. Makalelerinde, yoğun bir üslup kullanan Zamyatin tek, en ve değişmez bir doğrunun meşruiyetini kazandırmaya çalışan her kural, her hareket ve her davranışın "gri bir teksesli basitlik" getireceğini savunmuştur (Romanova, 2003). Özellikle "Biz" adını verdiği distopyasında, her bir farklılığın rengini solduran, azametli ve anıtsal tek düşüncenin yarattığı gri ve metalik atmosferi eleştirmiştir (Romanova, 2003).

1920'li yılların politik ve eleştirel Zamyatin'nin görüşleri, yazarı dünyaya tanıtacak "Biz" eserinin arak palanı niteliğindedir. Çarlık döneminin yönetimi, kuralları ve kanunları ile başı deritte olan yazar, yazılarındaki eleştirileri öyküleştiren romanına yedirmiştir.

1920'li yıllardaki yayınlama şansı olmasa da tamamlama şansını yakaladığı bu romanın keyfini çıkarması uzun sürmeyen yazar, 1923 yılında yeniden tutuklanmıştır. Bu tutuklanmanın sonucunda yurtdışına sürgüne gönderilmesi karar verilmişse de Zamyatin Rusya'da kalmıştır.

İlk olarak 1923'te Çekçe olarak edebiyat dünyasında yer edinmiştir. Daha geniş kitleler buluşması için kaleme alındıktan 4 koca sene sonra Zamyatin'nin "Biz" adını verdiği distopyası, 1924 yılında İngiltere'de yayınlanmıştır. Büyük Britanya'da çeviri olarak yayınlanan bu eser için yazar; "benim en espritüel ve en ciddi çalışmamdır" ifadesini kullanmıştır (Romanova, 2003).

Eser, yazarın o dönem etkilendiği "İlkelcilik ya da Primitivizm" adı verilen akımın etkisi hazırlanmıştır. İlkelcilik ya da primitivizm; insanlık tarihinin ilk dönemlerinde ya da ilkel insanlar arasında yaşamın çok daha iyi, dürüst ve etik olduğunu savunan bir inanç akımıdır. İlkelciliğe göre insan uygarlığının gelişmesi ve ilerlemesiyle bu değerler bozulmaya uğramıştır. Bu akımın etkisi ile yaşama geçirilen diğer önemli eserler şu şekildedir: Uyuyan Çingene Henri Rousseau; Mysterious Water Paul Gauguin; Hollywood Africans Jean-Michel Basquiat.

Distopik bir geleceğin konu edildiği, totaliter ve bireyin özgür isteminin sınırlayan ve yönetmek adına herhangi bir çabası olmaksızın sahte mutluluğa yönettiği güruhu ikna etmiş iktidarları betimleyen/eleştiren kara ütopyaların romanların ilk örneğidir. Roman en gelişmiş, en sistematik ve en kusursuz örgütlenmelerin dahi bireyin içindeki özgürlük istemini yok edemeyeceği iddiası ile kaleme alınmıştır. Bu kitaba konu olan eleştiriler dizinini bir ülkeye bağlamak mümkün ancak yetersizdir. Bu eser daha ziyade sanayi devriminin kurguladığı kapitalist topluma olan yergidir demek daha mümkün olacaktır (Salayçık, 2004).

Kapitalist devlet düzeninin makine çarklarından bir dişli hali getirilmiş bir devletin öğretilerine doğmuş bir mühendisin kendi dünyasına kırptığı gözü ve o gözü açan bir aşkı kaleme almış, karanlık gelecek tasvirini içeren bu romanda, asıl kahraman D-503 ve onun kayıtları ile mevcut düzen ironi bir didaktik üslup harmanlanmıştır. Bu kayıtlar ilk olarak İntegral adını verdiği makine üzerine çalışırken tuttuğu ilk kayıtlarla başlıyor ve kayıt 1 şüphesiz; Tek Devlet olarak tarif ettiği İki Yüz Yıl Savaşlarından galip çıkan ve kusursuz bir düzen kuran devletlerine olan hayranlıklarından bahseder. İlk kayıтта baş kahraman ile ilgili detaylı bir açıklama yapılmasa da İntegral'i ve Tek Devleti izah ederken, kullandığı üsluptan Taylorist olduğu anlaşılmaktadır. Kitap'ta değinilmese de İntegral sadece başka gezegenlere Tek Devlet'in hakimiyetini gösterecek bir uzay aracı değil aynı zamanda Tek Devlet düzeninin minyatür bir sunumu olarak başka atmosferlerde bütünü bireye galip geldiği bir gücü temsil edecektir, bunu Zamyatin'in şu satırlarından onun İntegral'ini çıkarabiliriz:

"İNTEGRAL 'in dış uzaya yükseleceği o büyük, tarihi an yakındır. Kahraman atalarınız bin yıl önce tüm yeryüzünü Tek Devlet'in egemenliği altına aldılar. Şimdi ise sizin önünüzde daha yüce bir kahramanlık duruyor: camdan yapılmış, elektrikli ve ateş soluyan İNTEGRAL'in Kâinatın sonsuz denklemine çözeceksiniz. Diğer gezegenlerde yaşayan, belki de hâlâ ilkel özgürlük ortamında bulunan meçhul varlıklar aklın iyilikçi boyunduruğu altına almanız gerekiyor. Eğer bizim kendilerine

matematiksel, hatasız mutluluğu getireceğimizi anlamazlarsa, onları mutlu olmak zorunda bırakmak bizim borcumuzdur. Ama silahtan önce sözü deneyeceğiz.” (Zamyatin, 2018:11)

Tek Devlet içerisinde kişilerin bir adı yoktur, hepsi kendilerine verilen sayı ve harflerden oluşan birer kod taşırlar. Birey özellikleri tamamen ortadan kaldırılan bu sistemde herkes sadece birer kod ve yakalarında taşıdıkları plakalarla varlıklarını sürdürürdüler. Devlet içerisindeki her kişi tamamen şeffaf odalarda, gözetimine açık bir şekilde yaşarlar. Devletin sınırları Yeşil Duvar olarak adlandırılan şeffaf bir cam fanus ile belirlenmiş ve cam fanus içerisindeki her şey yasalarla belirli bir düzene sokulmuştur. Kalkma saatleri, yatma saatleri, kişisel saatler vs. her şey belirli bir düzen dahilindedir. Düzen ve sistematığı belirtmek üzere her şey düz çizgiler ve keskin hatlarla belirlenmiştir. Ülkenin yerleşim planı, şehrin cadde ve sakakları, yaşam yerleri tamamen hepsi düz ve geometrik düzen içerisinde belirlenmiştir. Düz çizgi kurulan yeni devletin ana çizgisidir, sapmalara, hatalara, kişisel düşüncelere, bireysel olan hiçbir şeye izin vermez, sistemin bekası bu ana çizgi ile sembolize edilmekte ve ayrıcalığı vurgulanmaktadır :

“...tüm insanlık tarihi bilebildiğimiz kadarıyla göçer yaşam tarzından daha yerleşik bir yaşama tarzına geçişin tarihidir. Buradan, en yerleşik yaşam tarzının (bizimki) aynı zamanda en mükemmel yaşam tarzı (bizimki) olduğu sonucunu çıkartmak gerekmiyor mu? Ulusların, savaşların, ticaretin ve çeşitli Amerika'ların keşfinin yapıldığı tarih öncesi zamanlarda insanlar bir uçtan diğer uca koşuşturup dururlardı. Bu yerleşik yaşama kolayca ve hemen geçilmediğini kabul ediyorum. Savaşların tüm yolları mahvettiği ve yolların otlarla kaplandığı o ilk zamanlarda, birbirlerinden sık ormanlık yeşilliklerle ayrılmış şehirlerde yaşamak hiç de rahat görünmese gerek. E, bundan ne çıkar? İnsan, kuyruğunu kaybettikten hemen sonra sinekleri kuyruğunun yardımı olmadan kovmayı da hemen öğrenememiştir muhakkak. Hiç şüphesiz ilk zamanlar kuyruk hasreti çekmiştir. Ama şimdi kuyruğumuzun olduğunu tahayyül edebiliyor musunuz? Ya da “ceketsiz”, çıplak olarak sokakta dolaştığınızı hayal edebilir misiniz? Burada da aynı şey: Yeşil Duvarla sarılmamış bir şehir ve Tablet'in sayısal cübbesinin sarmadığı bir yaşam tahayyül edemiyorum

D-503, İntegral'inden ve devletinden arka plana koyduğu ve çok çok da yok saydığını kendini, yine Tek Devletin'nin ve İntegral'in gölgesinde şu şekilde tanımlar:

“Ben, İntegral'i inşa eden D-503, Tek Devlet'in matematikçilerinden sadece biriyim. Benim sayılara alışık kalemim uyumlu seslerin ve kağıyelerin şarkısını yazmaya muktedir değildir. Ben yalnızca gördüklerimi, düşündüklerimi, daha doğrusu bizim düşündüklerimizi (tam da öyle: biz, hem izin verin kayıtlarımın başlığı da bu “BİZ” olsun) yazmayı deneyeceğim. Ama bu kayıtlar, ne de olsa bizim yaşamımızın, Tek Devlet'in matematiksel mükemmel yaşamının bir türevi olacaktır. Eğer böyleyse, peki bu, benim irademim dışında kendi kendine bir şiir olmayacak mı? Olacaktır, inanıyorum ve biliyorum.” (Zamyatin, 2018:12)

Sayıların oluşturduğu bu toplumda hemen hemen her şey rakamsal kesinliğin belirlediği düzlemde değişmezdi. Sayılar aynı saatte uykularından uyanırlar, aynı saatte çalışmaya başlarlar aynı saatte yemek yerler, aynı saatte işlerinden ayrılırlar ve aynı saatte camlarla kaplı o şeffaf dünyalarına dönerek yine aynı saatte uyumaları için çalınacak zili beklerlerdi.

“Biz milyonlar her sabah altı tekerlek şaşmazlığıyla aynı saatte, aynı dakikada yek vücut uyanırız. Tek bir milyon olarak aynı saatte çalışmaya başlar, tek bir milyon olarak aynı saatte işi bitiririz. Milyonlarca eli olan tek bir bedende eriyerek Tablet'in belirlediği aynı dakikada gezmeye çıkar ve salona gider, Taylor egzersizlerinin yapıldığı salona gider, oradan da uyumak için ayrılırız...”

O denli matematiksel düşünmeye kodludur ki bilemediği kavramlar, olgular, olaylar ve tanımlayamayacağı her şey için “X” kullanırken; anlasa da anlamasa da içerisinde çıkamadığı durumlar için eksi bir irrasyonel sayısını kullanır. Buradan D-503'ün hayati akışta öznel hiçbir yaklaşıma yer vermeyip, nesnellığın sağlamaştığı ve daha önceden kurgulanmış; duyguların, doğanın temas edemediği dünyada müdahale edilmemiş gökyüzüne dahi yer yok:

“Ama, ya gökyüzü! Mavi, tek bir bulutla bile bozulmamış (o saçma, intizamsız, aptal bulut kümeleri antik çağlardaki şairlere ilham vermişse eğer, eski insanların zevkleri ne kadar da ilkelmiş). Ben sadece bunun gibi steril ve pürüzsüz gökyüzünü severim (biz severiz dersem, yanlış söylemiş olmayacağıma inanıyorum). (Zamyatin, 2018:13)

600 yıl sonrasının örgütlenmesinden, Yeşil Duvarların arkasından, görünmeyen vahşi dünyanın bireylerin bireylikten uzaklaşmasını sağlayacağı ve onları kaosa sürükleyici inancına bilemediği kavramların, alışılmadık, düzenlenmemiş, kurallaştırılmamış her şeyin zararından bahseder:

Böyle günlerde tüm dünya, Yeşil Duvar ve tüm yapılanınız gibi hep aynı değişmez ve sonsuz camdan yoğrulmuştur. Böyle günlerde nesnelere en mavi derinliklerini, o güne kadar farkına varılmamış şaşkıncı denklemlerim görürsün ve burhan bugüne kadarki, en alışıldık, en gündelik şeylerde görürsün” (Zamyatin, 2018:13)

Halk bireylikten o denli uzakta ki karakterlerinin virgülleri olacak “isim”leri dahi yok, matematiksel bir düzemin parçası olan bireyler sayılarla toplumda yer edinmekte ve asla ayrılmamaktadırlar. Hemen hemen hepsi birbirinin aynısı devletin sıkça dayattığı planlanmış, düzenlenmiş, kurallar dahilinde sunulmuş, kurgulanmış, tanımlanmış ve öngörülmüş bu dünyadan birbirinin aynısı bireylerin rollerinin de Tek Devlet tarafından hazırlanmış olması şaşkıncı değil, aynı zamanda bu aynı düzenin çarkını oluşturulan birbirinin aynısı bireylerin oluşmasını da sağlayan yani Tek Devleti, ikamesi imkânsız bir otorite haline getiren bu devrimin kaynağı da ancak ve ancak bilim olarak görülmüş. Ahengin sağlanması bilim ve teknoloji ile donatılmış, tesadüfiliği def etmiş bir örgütlenmenin eseri olacağını yazarın şu satırlarından çıkarabiliyoruz:

“İnsanların daha henüz özgürce, yani organize edilmemiş, ilkel durumda yaşadıkları zamanlar hakkında inanılmaz çok şey okudum ve işittim. Ancak bana her zaman en inanılmaz gibi gelen şey, özellikle şudur: o zamanki, hatta kullandığımız başlangıç aşamasındaki devlet erki nasıl olmuş da insanların bizim Tabletimize benzer her şeyden yoksun olan 22 rakam, kesin belirlenmiş yemek zamanları olmadan ve akıllarına estiği zaman uyumalanna ve uyanmalanna izin vermiş? Bazı tarihçiler o zamanlarda gece boyu sokaklarda ateşlerin yandığını, insanların bütün gece sokaklarda yürüdüklerini ve arabayla gezdiklerini anlatıyorlar” (Zamyatin, 2018:22)

İlk sinyallerini Antik Ev’den sonra gördüğü rüyalarla veren yeni D-503; hastalık olarak düşündüğü hayallerinin ve kendisi ile baş başa iken sıkça karşı karşıya geldiği ruhunun, bedenini içten dışa yakan aşkının, kıskançlığının nihayetinde daha fazla Biz’in sarsılmaz ve kusursuz bir parçası olarak devam edemez. Tek Devlet’e karşı ayaklanmanın bir parçası olur, artık savaşını ben olarak verecektir. Düş gücü ve kişiliklerini kaybetmeyen insanların gizli çalışmaları ve telkinleri sonucunda D-503 de kendini özgürlük mücadelesinin içinde bulur. Eserde özgür, dış dünya Tek Devleti’n sınırlarını belirleyen cam fanusun dışında kalan bölge ile sembolize edilir. Cam fanus, sistem ve özgürlük arasındaki yegâne çizgidir. Fanusun dışındaki dünya yeşil ve vahşi orman şeklinde resmedilir. Her şeyin düz çizgiler halinde bulunduğu devletle kıyaslanınca ormanlık bölge vahşiliği ile dikkat çekmektedir. Devlet sınırları içerisinde özgürlük ve buna bağlı olarak seçim de mantık sınırlarını zorlayan olgular olarak algılanmaktadırlar ve doğal olarak onların da belirli bir sistematiğe, mantık ölçüsüne bağlanması gerekmektedir. Seçim ve demokrasi için kendi dünya ile kıyaslama yapılmaktadır:

"Bu doğal olarak eskilerin düzensiz ve organize edilmemiş hatta söylemesi komik de olsa önceden seçimlerin tahmin edilemediği seçimlerine benzememektedir. Devleti önceden tahmin edilemeyen tesadüfler üzerine kurmak körü körüne kurmak akılsızlıktan başka nedir? (.. .) Aramızda, burada her şeyde olduğu gibi herhangi bir tesadüfe veya beklenmeyen şeylere yer olmadığını söylemeye gerek var mı? (.. .) Eskilerin seçimleri aynı bir hırsız gibi gizli saklı yaptıkları söylenir. (.. .) Bizim saklayacak veya utanılacak bir şeyimiz yok " (Zamyatin, 2018: 98).

Artık geri dönüşleri kalmamış bir kez olsun özgürlüğün, bir kez olsun birey olabilmenin tadını almışlardır. Aşk, tutku ya da başka bir tetikleyici duygu baş kahramanımızı hiç özlem duymadığı hislerin içinde kendi başına kalmaya itmiştir. İlk kez onu koşulsuz sevebilecek, kuralsız dinleyecek, mekanik

olmayan bir kalbe ihtiyaç duymuştur yani anneye... Bir ailesinin olmaması, metalik gri dünya ve duyguların suçuydu ve onları buradan kurtaracak tek yol da devrimdi. Yapmaya kalkıştılar ama devlete yakalandılar... ümitleri öldü mü bilinmez ama gaz çanı aşklarını öldü

KAYNAKÇA

- Aykaç, B. , (2003), “Frederick Taylor’ın Görüşlerinin Değerlendirilmesine Yeni Bir Yaklaşım”, Türkiye’de Kamu Yönetimi, Ed. B.Aykaç, Ş. Durgun, H. Yayman, Yargı Yay., Ankara.
- Drucker, P., (1999), “21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları”, Çev. İ. Bahçivangil – G. Gorbon, Epsilon Yay., İstanbul.
- Drucker, P., (2000), “Gelecek İçin Yönetim, 1990’lar ve Sonrası”, Çev. Fikret Üçcan, Gilberth, F. B., (1973), “Primer of Scientific Management”, Easton Hive Pub. Comp., New York, ABD.
- Krılova, S.V., (2005), "Yevgeniy İvanoviç Zamyatin11, İstoriya russkoy literaturı XX ueka 1910-, Moskva. ·
- Kozlu, M.,(1986), “Kurumsal Kültür”, Bilkom, İstanbul.
- Romanova, (2003), Russkiye pisateli XX veka, Sfovar-spravoçnik, Moskva, İzd. Flinta –Nauka.
- Salayçık, Y., (2004), "Signal ob opasnosti, ugrajayuşçey çeloveçestvu, O romane "Mty" Yevgeniya Zamyatina", Desyat /uçşih russkih romanov XX ueka, Moskva, İzd. Luç.
- Schachter, (1989), “The Public Administration Community”, State University of New York Press, New York, USA.
- Taylor, F. W.,(1947), The Principles of Scientific Management, Harper&Row Pub., New York.
- Taylor, F. W., (1967), “The Principles of Scientific Management”, (Copyright 1911), The Norton Library, New York.
- Taylor, F. W., (1985), “The Principles of Scientific Management”, Easton, Hive Publishing, Co., Easton, USA.
- Witzel, M., (2003), “Fifty Key Figures in Management”, Routledge, USA, 2003.
- Yeniçeri, Ö., (2002), “Örgütsel Değişmenin Yönetimi, Sorunlar, Yöntemler, Teknikler, Stratejiler ve Çözüm Yolları”, Nobel Yay., Ankara.

**MEDIATOR ROLE OF CULTURAL INTELLIGENCE ON THE RELATIONSHIP
BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND INTERCULTURAL COMMUNICATION
COMPETENCE**

Selçuk YEKE

Res. Asst. Istanbul University, Business Administration Faculty

Fatih SEMERCIÖZ

Prof. Istanbul University, Business Administration Faculty

ABSTRACT

Cultural intelligence has been major topic related to cultural based relationships in companies. Besides cultural intelligence, intercultural communication competence is handled by managers to provide an effective work environment. Relationship between cultural intelligence and intercultural communication competence is pointed out in literature (Bücker et al., 2014). Personality traits are critically pursued by managers to understand its effect on intercultural communication competence. Big five personality traits are mentioned in literature (Costa and McCrae, 1995). It can be mentioned that personality traits explain the intercultural communication competence. While some traits are possible to carry out intercultural communication, other traits might not be possible to set communication with others (Bennett, 1998).

It can be said that cultural intelligence and intercultural communication competence vary with regard to big five personality traits. In this context, our study focuses on the mediator role of cultural intelligence relationship between personality traits and intercultural communication competence. Quantitative method were used in accordance with goal of research. In this direction questionnaire was preferred to collect datas. Total 104 questionnaires were gathered from employees. While selecting the employees it was considered that employees often meet with their foreign directors at workplace. Employees work at various industries such as automotive, medication and leasing.

Findings revealed that cultural intelligence has positive relationship with intercultural communication competence. While neuroticism dimension of personality traits has negative relationship with cultural intelligence and intercultural communication competence, extraversion dimension of personality traits has positive relationship with cultural intelligence and intercultural communication competence. Other dimensions of personality traits have no relationship with cultural intelligence and intercultural communication competence According to mediator analysis, cultural intelligence has mediator role between extraversion dimension of personality traits and intercultural communication competence. It was confirmed that full mediation of cultural intelligence arose between extraversion and intercultural communication competence. Effect of extraversion decrease on intercultural communication competence when cultural intelligence is clearly considered. According to this result, it can defended that effect of extraversion on intercultural communication competence is not significant without cultural intelligence. As a result of another mediation analyses, there were no mediation of cultural intelligence between another dimensions of personality traits and intercultural communication competence.

Key words: personality traits, cultural intelligence, intercultural communication competence

INTRODUCTION

Nowadays, employees are one of the most critical resources for companies. When employees are happy at workplace, they can easily adopt to mission, vision and strategies of companies. But these employees have generally various cultures. Furthermore, personality traits of these employees have too much distinctness. That's why it so crucial to harmonize these cultures and different personality traits for reaching targets of companies. In this direction, managing cultural diversity and understanding personality traits influencing intercultural communication are crucial to successfully execute strategic decisions.

There are employees who have different attributes and various capabilities in companies. In modern world, companies have employees who have various cultures. Employees who acknowledge cultural differences and show understanding towards these differences have an important qualification.

Companies try to hold these capable employees. As personality traits of employees are diverse from each other, feeling and viewpoint of employees to cultural differences might change obviously. Comprehending of various cultures can vary to the extent personality traits. While some employees do not get used to work with individuals who have a diverse culture, conversely some employees can work by complying with them quickly. Hence, personality traits of employees are a considerable factor to find out various cultures. When communicated with individuals who have diverse cultures, personality traits of employees influence quality and structure of communication.

It is required to edit cultural diversities to form an interaction with individuals having various cultures. It requires to have information about norms, figures and practices of foreign cultures. In this study, firstly, hypothesis which include mediation role of cultural intelligence on relationship between personality traits and intercultural communication competence is developed. Then, validity and reliability analysis of variables are presented. Lastly findings and conclusion are shared clearly.

1. CONCEPTUAL FRAMEWORK AND HYPOTHESIS DEVELOPMENT

Personality is a theme which is often discussed by researchers. As each individual has a complex personality, it is not easy to absolutely recognize individuals. Attributes of individuals help to us for discovering them. At this point, personality become a significant factor because it has different characteristics. Physical attributes of individuals and also their thoughts, feelings, behaviors, acts, habits, demands and attitudes considerably vary from person to person (Günel, 2010). Some models were presented to investigate personality. In this research, Big Five Personality Model which is extensively used by another researchers was preferred to measure personality traits. According to Big Five Personality Model, personality traits have five dimensions. These dimensions are extroversion, openness to experience, neuroticism, agreeableness and responsibility. (Costa and McCrae, 1995). Extraverted individuals are outgoing, expressive, energetic, and dominant. They tend to be vigorously, actively, and surgently involved with the world around them. Open individuals are imaginative, creative, and aesthetically sensitive. They are able to quickly learn everything. Also it can be said that they are very clever and insightful. Neurotic individuals are anxious, vulnerable to stress, guilt-prone, lacking in confidence, moody, angry, easily frustrated, and insecure in relationships. Agreeable individuals are cooperative, considerate, empathic, generous, polite, and kind. Agreeableness also includes a willingness to accommodate others' wishes. Lastly, conscientious individuals are responsible, attentive, careful, persistent, orderly, and planful; those low on this trait are irresponsible, unreliable, careless, and distractible (Caspi vd., 2005; 456-460).

It is remarked that personality traits addition to other variables such as gender, social-economic class, race and physical appearance are investigated within cultural differences. To achieve intercultural communication, each individual have to perceive attributes of another individuals. It is advanced that individuals should give feedback to each other. In this direction, personality traits of individuals crucially contribute to achieve intercultural communication (Bennett, 1998). Some personality traits are come into prominence to provide effectively intercultural communication. Extrovert, open and agreeable individuals tend more to carry out intercultural communication. According to a study which was practiced in Malaysia, extrovert, open and agreeable individuals create more the intercultural communication (Ramalu et al., 2010). Another study which was practiced at 80 organizations for expatriate spouses all over the world mentioned again that openness, extroversion and neuroticism have effect on intercultural interaction (Ali vd., 2003). Besides that there are studies that examine relation between personality traits and cultural intelligence (Ang et al., 2006; Duff et al., 2012; Şahin., 2014). Personality traits contribute to each dimensions of cultural intelligence. Personality traits have influence on cultural intelligence by different ways. Ang et al.,(2006) found that openness was related to all four factors of cultural intelligence. Furthermore, they revealed that extraversion would be related to motivational and behavioral cultural intelligence and agreeableness and neuroticism would be related to behavioral cultural intelligence. They also expressed that conscientiousness was related to metacognitive cultural intelligence.

And lastly it can be said that there is close relation among these cultural intelligence and intercultural communication competence. Cultural intelligence and intercultural communication competence are

concepts related to each other. Cultural intelligence is to get information about behavior and thought style of individuals having unfamiliar cultures. Getting the information helps individuals to communicate with each other as verbal and un verbal. Cultural intelligence prompt the individuals to communicate with others having unfamiliar cultures. Also it contributes for preferring more suitable behavior style (Bücker et al., 2014). Groves et al.,(2015) carried out a research about relationship between cultural intelligence and cross-cultural negotiation effectiveness. Research was implemented to total of 113 fully employed MBA students, each representing a different organization. As a result of research, cognitive and behavioral cultural intelligence explained unique variance in negotiation performance.

In terms of result of these studies, it is thought that effect of personality traits on intercultural communication competence can not be meaningful and significant without cultural intelligence. So, it is supposed that there may be mediation role of cultural intelligence on relationship between personality traits and intercultural communication competence.

H1: There is mediation effect of cultural intelligence on on relationship between personality traits and intercultural communication competence

2. METHODOLOGY

2.1. Research Goal

In this research, it is aimed to identify relationship between personality traits, cultural intelligence and intercultural communication competence. It is investigated whether this relationship can be statistically confirmed. It is expected that personality traits have effect on cultural intelligence and intercultural communication competence. Also it is expected that cultural intelligence has effect on intercultural communication competence positively and cultural intelligence has mediation role on relationship between personality traits and intercultural communication competence. To confirm these relations, datas were collected from employees working together with directors who have a diverse culture.

2.2. Research Design

Quantitative method were used in accordance with goal of research. In this direction questionnaire was preferred to collect datas. Personality traits were measured by 30 items under the “Big Five” traits (Costa and McCrae, 1995), Cultural intelligence was measured by 20 items (Ang vd., 2007; 366). Intercultural Communication Competence was measured by 16 items (Neuliep and McCroskey, 1997; 149).

Total 104 questionnaires were gathered from employees. While selecting the employees it was considered that employees often meet with their foreign directors at workplace. Employees work at various industries such as automotive, medication and leasing. Automotive company’s directors have originally German culture. Medication company’s directors have originally Indian culture. Lastly leasing company’s directors have originally Arabian culture. German directors work at each department of automotive company. In medication company, Indian directors only work at R&D departments. So, it was chosen employees who only work at R&D departments. Lastly, In leasing company, there are only two Arabian directors. While employees working at leasing company directly communicate with

rabian directors, they indirectly have interaction with another Arabian directors who work at banking companies operating as subsidiary of leasing company.

2.3. Findings

Firstly, validity and reliability analysis were performed in study. After that, mean values of variables were calculated and correlation between the variables was examined. Finally, mediator analysis was performed in accordance with purpose of the research.

2.3.1 Validity and Reliability Analysis

2.3.1.1 Validity and Reliability Analysis of Personality Traits

Before the validity analysis, at first item total correlation coefficients of items in the dimension were examined. According to social sciences discipline, items whose item total correlation coefficients is less than 0,20 should be removed from scale (Mantar vd., 2010; 7). As a result of item total correlation, one item was excluded from analysis as it remained below 0,20. As a result of factor analysis, it was decided to remove seven items from scale due to load taking in more than one dimension. Factor loadings are generally expected to be over 0,40 (Şencan, 2005; 779). The factor loadings of the remaining items in the scale were collected over 0,40 and as a result a 5-factor structure consisting of 22 items was formed. After factor analysis was practiced, dimensions of personality traits were formed as neuroticism, extroversion, openness, agreeableness and consciousness. Results related to factor structure of personality traits were presented at Table 1.

Table 1: Results Related To Factor Structure of Personality Traits

Dimension Numbers	KMO Value	Bartlett Test	Explained Variance
5	0,863	0,000	%75

Cronbach Alpha values of personality traits dimensions were calculated too. The internal consistency coefficient of the neuroticism was 0.914, the internal consistency coefficient of extroversion was 0.863, the internal consistency coefficient of the openness was 0.759, the internal consistency coefficient of agreeableness was 0.920 and the internal consistency coefficient of consciousness was 0.932. When Cronbach Alpha value is generally more than 0,70 in social sciences, it is pointed out that scales are reliable (Kurtuluş ve Okumuş, 2006). Internal consistency coefficients of personality traits dimensions were greater than 0.70. In this case, it can be commented that dimensions of personality traits are reliable. Results related to internal consistency coefficients of personality traits dimensions were presented at Table 2.

Table 2: Results Related To Internal Consistency Coefficients of Personality Traits Dimensions

	Internal Consistency Coefficients (Cronbach Alpha)
Neuroticism	0,914
Extroversion	0,863
Openness	0,759
Agreeableness	0,920
Consciousness	0,932

2.3.1.2 Validity and Reliability Analysis of Cultural Intelligence

The item total correlation coefficients of items in the cultural intelligence scale consisting of 4 dimensions and 20 items were examined. As a result of item total correlation, it was confirmed that all items were more than 0,20. Therefore, no item was removed from scale. As a result of factor analysis, it was decided to remove five items from scale due to load taking in more than one dimension. The factor loadings of the remaining items in the scale were collected over 0,40 and as a result a 4-factor structure consisting of 15 items was formed. After factor analysis was practiced, dimensions of cultural

intelligence were formed as meta-cognitive, cognitive, motivational and behavioral intelligence. Results related to factor structure of cultural intelligence were presented at Table 3.

Table 3: Results Related To Factor Structure of Cultural Intelligence

Dimension Numbers	KMO Value	Bartlett Test	Explained Variance
4	0,834	0,000	%73,4

Cronbach Alpha values of cultural intelligence dimensions were calculated. The internal consistency coefficient of the cultural intelligence was determined as 0.911. In this case, it can be commented that cultural intelligence scale is reliable. Results related to internal consistency coefficients of cultural intelligence and its dimensions were presented at Table 4.

Table 4: Results Related To Internal Consistency Coefficients of Cultural Intelligence and Its Dimensions

	Internal Consistency Coefficients (Cronbach Alpha)
Cultural Intelligence	0,911
Meta-Cognitive Intelligence	0,822
Cognitive Intelligence	0,851
Motivational Intelligence	0,911
Behavioral Intelligence	0,720

2.3.1.3 Validity and Reliability Analysis of Intercultural Communication Competence

The item total correlation coefficients of items in the intercultural communication competence scale consisting of 1 dimensions and 16 items were examined. As a result of item total correlation, one item was excluded from analysis as it remained below 0,20. As a result of factor analysis, it was decided to remove four items from scale due to load taking in more than one dimension. The factor loadings of the remaining items in the scale were collected over 0,40 and as a result a 2-factor structure consisting of 11 items was formed. After factor analysis was practiced, dimensions of intercultural communication competence were formed as self confidence-sympathy and displeasure. Results related to factor structure of intercultural communication competence were presented at Table 5.

Table 5: Results Related To Factor Structure of Intercultural Communication Competence

Dimension Numbers	KMO Value	Bartlett Test	Explained Variance
2	0,786	0,000	%61,9

Cronbach Alpha values of intercultural communication competence dimensions were calculated. The internal consistency coefficient of the intercultural communication competence was determined as 0.696. The internal consistency coefficient of intercultural communication competence is nearly close to 0,70 which is accepted as minimum reliability limit in social sciences. In this case, maybe it can be commented that intercultural communication competence scale has minimal reliable. Results related to internal consistency coefficients of intercultural communication competence and its dimensions were presented at Table 6.

Table 6: Results Related To Internal Consistency Coefficients of Intercultural Communication Competence and Its Dimensions

	Internal Consistency Coefficients (Cronbach Alpha)
Intercultural Communication Competence	0,696
Self Confidence-Sympathy	0,872
Displeasure	0,850

2.3.2 Means

Means related to personality traits, cultural intelligence and intercultural communication competence were calculated. The mean of neuroticism is 2.29, the mean of extroversion is 4.00, the mean of openness is 3.52, the mean of agreeableness is 4.2 and the mean of consciousness is 4.05. While the mean of cultural intelligence is 3.51, the mean of intercultural communication competence 2.99. Accordingly it can be said that mean of neuroticism is low but means of extroversion, openness, agreeableness,

consciousness and cultural intelligence are high. Also it can be said that mean of intercultural communication competence is approximately in the middle point.

2.3.3 Correlation Analysis

Correlation values between cultural intelligence, interpersonal communication competence and dimensions of personality traits are presented Table 7.

Table 7: Correlation Values Between Cultural Intelligence, Interpersonal Communication Competence and Dimensions of Personality Traits

	Cultural Intelligence	Intercultural Communication Competence
Cultural Intelligence	1	0,649**
Neuroticism	-0,153	-0,248*
Extroversion	0,279**	0,215*
Openness	0,185	0,074
Agreeableness	0,137	0,074
Consciousness	0,236*	0,138

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

According to correlation analysis, it was seen that there is low positively correlation between extroversion and cultural intelligence. There is also low positively correlation between consciousness and cultural intelligence. It was seen that there is low positively correlation between extroversion and intercultural communication competence. But there is there is low negatively correlation between neuroticism and intercultural communication competence. Lastly, it was occurred that is also medium positively correlation between cultural intelligence and intercultural communication competence.

2.3.4. Mediator Analysis of Cultural Intelligence On Relationship Between Personality Trait and Intercultural Communication Competence

Mediator role of cultural intelligence on relationship between personality trait and intercultural communication competence was analysed by SPSS PROCESS v3.2. As a result of analysis, mediator role of cultural intelligence on relationship between extroversion and intercultural communication competence was confirmed. The mediation effect of cultural intelligence on relationship between openness, agreeableness, consciousness and intercultural communication competence has not been examined, since openness, agreeableness and consciousness do not have significant effects on intercultural communication competence. Results towards mediator role of cultural intelligence on relationship between extroversion and intercultural communication competence were presented at Table 8.

Table 8: Results Related To Mediator Analysis of Cultural Intelligence On Relationship Between Extroversion and Intercultural Communication Competence

	Intercultural Communication Competence		
	Total Effect	Direct Effect	P Value
Extroversion	0,117	-	0,426
Extroversion * Cultural Intelligence	-	0,030	0,526
Indirect Effect: 0,087			
BootLLCI	Boot ULCI		
0,012	0,212		

CONCLUSION

This research, which is practiced on automotive, medication and leasing firms in Turkey, was carried out whether there is mediation role of cultural intelligence on relationship between personality traits and intercultural communication competence. Relations between personality traits, cultural intelligence and intercultural communication competence was investigated by interview which is qualitative data collection method. This time mediator role of cultural intelligence on relationship between personality trait and intercultural communication competence was handled as empirical. Result showed to us that there is mediation role of cultural intelligence on relationship between extraversion and intercultural

communication competence. It can be seen that there is a relationship between extraversion and intercultural communication competence. But it is cited that its basis reason is cultural intelligence. Extraversion is not sufficient alone to set intercultural communication. Because it is so important to understand directors having various cultures. So, if employees do not have cultural intelligence which is essential to understand various cultures, it will be very meaningless to set communication with others. Extrovert employees might know how approach to situations but they have to realize information about directors' cultures. Another result is that personality traits have influence on cultural intelligence and intercultural communication competence. Cultural intelligence and intercultural communication competence can be vary according to personality traits. So it is crucial to properly evaluate the personality traits.

Cultural intelligence is a critical capability to provide efficiently intercultural communication. When cultural intelligence is handled with personality traits, understanding attitude and behavior of individuals having various cultures can be easier. However cultural intelligence and personality traits are critical to have intercultural communication competence, effort and desire of individuals for adapting to foreign cultures fundamentally manifest that competence.

Although this investigation was implemented on automotive, medication and leasing firms in Turkey; findings might not be transferable to all organizations having various cultures. Interesting results can emerge in organizations that have directors and employees having more various cultures.

REFERENCES

- Ali, A., Van der Zee, K and Sanders, G. (2003), Determinants of Intercultural Adjustment Among Expatriate Spouses, *International Journal of Intercultural Relations*, 27(5), pp. 563-580.
- Ang, S., Dyne, L. V and Koh, C. (2006), Personality Correlates of The Four - Factor Model of Cultural Intelligence, *Group & Organization Management*, 31(1), pp. 100-123.
- Ang, S., Dyne, L. V., Koh, C., Ng, K. Y., Templer, K. J., Tay, C and Chandrasekar, N. A. (2007), Cultural Intelligence: Its Measurement and Effects On Cultural Judgment and Decision Making, *Cultural Adaptation and Task Performance, Management and Organization Review*, 3(3), pp. 335-371.
- Bennett, M. J. (1998), Intercultural communication: A current perspective. In Milton J. Bennett (Ed.), *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings*, ME: Intercultural Press, Yarmouth, pp. 1-226.
- Bücker, J. L. E., Furrer, O., Poutsma, E and Buyens, D. (2014), The Impact Of Cultural Intelligence On Communication Effectiveness, Job Satisfaction and Anxiety For Chinese Host Country Managers Working For Foreign Multinationals, *The International Journal of Human Resource Management*, 25(14), pp. 2068-2087.
- Caspi, A., Roberts, B. W and Shiner, R. L. (2005). *Personality Development: Stability and Change*, *Annual Review of Psychology*, 56, 453-484.
- Costa, P. T and McCrae, R. R. (1995), Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using The Revised NEO Personality Inventory, *Journal of Personality Assessment*, 64 (1), pp. 21-50.
- Duff, A.J., Tahbaz, A and Chan, C. (2012), The Interactive Effect of Cultural Intelligence and Openness On Task Performance, *Research and Practice In Human Resource Management*, 20(1), pp. 1-12.
- Groves, K. S., Feyerherm, A and Gu, M. (2015), Examining Cultural Intelligence and Cross-Cultural Negotiation Effectiveness, *Journal of Management Education*, 39(2), 209-243.
- Günel, Ö. D., (2010), İşletmelerde Yıldırma Olgusu ve Yıldırma Mağdurlarının Kişilik Özelliklerine İlişkin Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (3), pp. 37-65.
- Kurtuluş, K and Okumuş, A. (2006), Fiyat Algılamasının Boyutları Arasındaki İlişkilerin Yapısal Eşitlik Modeli İle İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi*, 17 (53), pp. 3 - 17.
- Mantar, A., Yemez, B and Alkın, T. (2010), Anksiyete Duyarlılığı İndeksi-3' ün Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması" *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21, pp. 1 - 11.
- Neuliep, J. W and McCroskey, J. C. (1997), The Development of Intercultural and Interethnic Communication Apprehension Scales, *Communication Research Reports*, 14(2), pp. 145-156.
- Ramalu, S., S., Rose, R. C., Uli, J and Kumar, N. (2010), Personality and Cross - Cultural Adjustment Among Expatriate Assignees In Malaysia, *International Business Research*, 3(4), pp. 96-104.

Şahin, F., Gürbüz, F and Köksal, O. (2014), Cultural Intelligence (CQ) In Action: The Effects of Personality and International Assignment On The Development of CQ, International Journal of Intercultural Relations, 39, pp. 152-163.

Şencan, H. (2005), Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik, Seçkin Yayıncılık, Ankara, pp. 1 - 865.

**THE THEATRE OF THE OPPRESSED AS A METHOD OF STRUGGLE IN THE CONTEXT
OF GENDER-BASED DISCRIMINATION AND AN EXAMPLE OF PRACTICE:
PARTECIPARTE TROUPE**

Ozlem BELKIS

Assoc. Prof., Dokuz Eylul University, Performing Arts Department

Nazli TUGCU

Dokuz Eylul University, Graduate School Of Social Sciences, Women's Studies Department

ABSTRACT

The assumption that gender roles are natural and immutable produces gender stereotypes based on dualism, imposes itself as a continuously strengthened norm and justifies gender-based discrimination and violence. This sexist culture places the white-heterosexual-male identity at the top of the hierarchy and gives him all privileges and priorities, while violating the human rights of women and all individuals outside the gender patterns.

One of the effective methods of struggle and transformation against gender inequality is the Theatre Of The Oppressed, which was developed by the Brazilian theatre practitioner, Augusto Boal (1931-2009). The Theatre Of The Oppressed, as a whole of theory and methods, is practicing all over the world from the 1970s to the present day in the struggle against all forms of oppression. The Theatre Of The Oppressed allows people to recognize the oppressions they are exposed at the level of critical consciousness, understand the underlying ideology of oppression and gives them a chance to transform the oppression.

The basis of this study is, to research the transformative power of the Theatre Of The Oppressed in the context of gender-based discrimination and violence. For this purpose, the troupe of PartecipArte's practices were examined and discussed.

INTRODUCTION

The phenomenon of violence manifests itself in many different ways from the beginning of human history. The content of violence has been redefined, re-conceptualized and diversified continuously in terms of historical, cultural and social aspects depending on the development of societies within the framework of human rights. The fact that violence is handled by many social sciences such as sociology, biology, philosophy, law, political science, anthropology, psychology and criminology shows that violence remains a multifaceted social problem.

World-wide statistics indicate that ninety percent of the perpetrators of violence are men (Perry, 2016: 157), this data indicates that violence should be accepted as an important symptom of gender inequality. There is a strong relationship between gender equality perception and gender-based discrimination and violence. "Violence, as narrowly accepted, is not physical; it is structural" and its source is the gender-based patriarchal structure (Yarar, 2015: 9, 24). Inequalities between genders are closely intertwined with inequalities resulting from physical disability as well as phenomena such as class, skin color, sexual orientation (Gaag, 2018: 57). What distinguishes the gender hierarchy from other systems of inequality is, gender-based repression is not specific to a particular segment of society; the phenomenon of gender intersects all hierarchies horizontally. While it is universal with its horizontality, it differs vertically; which hides the women's categorical secondary status, makes women dependent on the circle of oppression and complicates the struggle (Ertürk, 2015: 33). However, it is not only women who are exposed to gender-based discrimination and violence. It affects all individuals outside the norms of heterosexual and hegemonic masculinity, violates their Right to Life and fundamental human rights.

Gender inequality began to take place in the world agenda with the establishment of the UN in 1945, improvements and measures related to the issue were put into force. States parties have made legal arrangements to combat gender inequality under international conventions. Changes in government policies and the steps taken to achieve gender equality in the social, political and economic areas are, of course, important developments. The UN estimation which says that more than eighty years are needed

to achieve gender equality (Gaag, 2018: 16), proves that these efforts are not enough. Before legal improvements, there is a need for change in our hearts and minds. To make a permanent transformation possible, we must demolish the sexist culture and without marginalizing any gender identity we need to build an equal culture for all individuals.

In recent years, dramatic activities are frequently used as an educational tool and learning is provided through aesthetic experience. Theatre art stands out as one of the methods for education and awareness studies carried out in different ways. In this context, Theatre Of The Oppressed is an ideal tool for social transformation. B.C. In the sixth and seventh centuries the theatre, which was considered the root of the mythological rituals of the people, gradually became an art show that ceased to be a part of religious ceremonies. The stage and life are separated, the capacity of people to act turns into a passive watching activity, playing becomes an actor's privilege. B.C. In the 330s, the tragedy, theorized by Aristotle, is the reference of Western theatre. Despite the formal changes it has undergone by time, it has maintained the catharsis function until present. Through the mainstream theatre, cinema and television productions, catharsis function is still intimidating people, eradicating the tendencies that are thought to be bad or illegal and creating passive individuals in society. On the contrary, Boal transformed the theatre art into a tool for society to be liberated without being an oppressed and an oppressor.

Let there be no doubt: Aristotle formulated a very powerful purgative system, the objective of which is to eliminate all that is not commonly accepted, including the revolution, before it takes place. His system appears in disguised form on television, in the movies, in the circus, in the theaters. It appears in many and varied shapes and media. But its essence does not change: it is designed to bridle the individual, to adjust him to what pre-exists. If this is what we want, the Aristotelian system serves the purpose better than any other; if, on the contrary, we want to stimulate the spectator to transform his society, to engage in revolutionary action, in that case we will have to seek another poetics. (Boal, 2014a: 47)

Augusto Boal's poetics, Theatre Of The Oppressed, has seven different techniques which named as; Image Theatre, Forum Theatre, Newspaper Theatre, Cop-in-the-Head, Legislative Theatre, Rainbow of Desire and Invisible Theatre. The common purpose of all these techniques are; rehearsing the real life to create individual and social changes that liberate the oppressed, producing strategies to provide solutions. "The theatre is not revolutionary in itself, but it is surely a rehearsal for the revolution" (Boal, 2014a: 111). Therefore, The Theatre of the Oppressed is an ideal method for raising awareness of gender equality and transforming the patriarchal culture.

THEATRE OF THE OPPRESSED TROUPE: PARTECIPARTE

PartecipArte is founded by Olivier Malcor in 2008, with the aim of triggering social and political change by applying the Theatre of the Oppressed methods as a transformative art. PartecipArte is an important group not only at the local level but also within the international network of the Theatre of the Oppressed with their effort to address gender inequality as well as all kinds of inequality and oppression. PartecipArte, which performs most of its activities in Rome, is the only permanent Theatre of the Oppressed troupe in the city. They reach people who come together for a relatively homogeneous and common purpose through festivals, training activities or workshops, and they reach a wider audience through Forum Theatre practices in various parts of Italy. PartecipArte events take place in autonomous social centers, occupied houses or educational institutions, which gives a chance to reach a wide range of people, from children to young people, immigrants to LGBTQ+ individuals.

Forum Theatre, which is frequently used among all the Theatre of the Oppressed techniques, questions how to handle a concrete oppression situation and tries to produce strategies that can eliminate this oppression. Forum Theatre presents an unresolved scene of oppression with a short play (of 5-10 minutes duration) and then it replays with the spect-actors invited to stop the scene in a moment of crisis where they disagree with the course of action and want to propose a different solution. Forum Theatre has a democratic and collective structure, which all participants can discuss their ideas, put their ideas into action and experience possible outcomes. It gives participants the opportunity to experience to change

an existing oppression situation and to see what they can or can't do. It does not claim to impose anything or teach things. "It is not the place of the theatre to show the correct path, but only to offer the means by which all possible paths may be examined" (Boal, 2014a: 135).

In the 2017-2018 season, PartecipArte performed three Forum plays; Amore Mio, Una Bella Promozione, Uomini Che Ci Provano, each with a theme of gender inequality. However, a Forum Theater event lasting an average of two hours is not sufficient for the individual or social transformation, which is the aim of the method, especially during the sessions where the participants do not show homogeneous features. As Boal himself and some of the Theatre of the Oppressed practitioners experiences shows that; The Forum Theatre is as successful as it can be sustained through repetitions spread over a wide period of time with people who have been subjected to common oppression.

CONCLUSION

In order to make Theatre of the Oppressed an effective transformation tool of the struggle for gender equality;

- Troupes using the method of Theater of the Oppressed should reach as many people as possible and they should produce works appropriate to the situations of oppressions experienced in their real lives. Practitioners should explain that, Theatre of the Oppressed is a very powerful tool which belongs to public.
- Theatre of the Oppressed groups should multiply in an organized way, spread to every neighborhood, every village and the method should become available for all oppressed people.
- Local political organizations should be encouraged to use the Theatre of the Oppressed, particularly the Legislative Theatre.
- Regular training activities should be organized by the Theatre of the Oppressed groups and new people should be trained to use the method.
- The use of Theatre of the Oppressed as an effective training tool should be encouraged in all institutions with social functions.
- Academic studies at undergraduate and graduate levels should be increased in this field.
- In gender equality trainings, instead of approaches where trainers are narrators and participants are passive listeners, interaction and dialogue should be used.
- Postgraduate academic programs such as Drama, Drama Therapy, Social Theatre, Pedagogical Theatre should be multiplied to functionalize the art of theatre in education and social contexts.

Bibliography

- Boal, A. (2014a). *Ezilenlerin Tiyatrosu*. Çev. Necdet Haşgül. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Ertürk, Y. (2015). *Sınır Tanımayan Şiddet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gaag, N. V. D. (2018). *Feminizm*. Çev. Beyza Sümer Aydaş. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Perry, G. (2016). *The Descent Of Man*. London: Penguin Books.
- Yarar, B. (Der.). (2015). *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

(This study is supported by Dokuz Eylül University Scientific Research Coordination Unit. Project Number: 2018.KB.SOS.002, of which titled "The Theatre Of The Oppressed In The Context Of Gender-Based Discrimination And Violence, The Troupe Of PartecipArte As An Example of Practice")

A COMPARATIVE STUDY ON *DESTÛR-I ŞÂHÎ* OF ŞEYHOĞLU SADRÜDDİN AND
CANTERBURY TALES OF CHAUCER

Abdullah ESEN

Research Assistant at Istanbul 29 Mayıs University, Turkish Language and Literature Department

ABSTRACT

In this study, the works of Şeyhoğlu Sadrüddin and Chaucer, both of whom lived in the second half of the fourteenth century will be compared in terms of form, genre, and subject in general, in particular one of the frame stories in *Destûr-ı Şâhî* which is a Turkish translation from Persian language by Sadrüddin and one frame story from *Canterbury Tales* of Chaucer, who is regarded as one of the most important authors in English literature. will be examined in terms of plot and handling of similar subjects. Before entering the main subject of the study, firstly the general definitions and methods of comparative literature will be mentioned and the position of the comparison we are trying to make in terms of comparative literature studies will be determined. Later, the case of both national literature during the period of Şeyhoğlu Sadrüddin and Geoffrey Chaucer will be discussed. Then, the works of *Destûr-ı Şâhî* and *Canterbury Tales* will be briefly introduced in terms of genre, content, and form and finally, a frame story in both works will be compared.

ÖZET

Bu çalışmada her ikisi de ondördüncü yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Şeyhoğlu Sadrüddin ve Chaucer'in eserleri genel olarak şekil, tür ve konu üzerinden karşılaştırılacak, özelde ise Şeyhoğlu Sadrüddin'in tercüme yoluyla Türk edebiyatına kazandırdığı bir eser olan *Destûr-ı Şâhî: Marzubanname Tercümesi*'ndeki çerçeve hikayelerden biri ve İngiliz edebiyatının en büyük isimlerinden biri olarak kabul edilen Geoffrey Chaucer'in *Canterbury Tales* adlı eserinde yer alan çerçeve bir hikaye olay örgüsü ve konunun ele alınışı bakımından incelenecektir. Çalışmanın asıl konusuna girmeden, öncelikle karşılaştırmalı edebiyatın genel tanımlarından ve yöntemlerinden bahsedilecek ve burada yapmaya çalıştığımız karşılaştırmaların karşılaştırmalı edebiyat çalışmaları açısından konumu belirlenecektir. Daha sonra Şeyhoğlu Sadrüddin ve Geoffrey Chaucer'in yaşadıkları dönemdeki her iki ulusal edebiyatın durumundan bahsedilecektir. Ardından *Destûr-ı Şâhî: Marzubanname Tercümesi* ve *Canterbury Tales* eserleri kısaca tür, içerik ve şekil yönleriyle tanıtılacak ve son olarak her iki eserdeki birer çerçeve hikaye karşılaştırılacaktır.

A Comparative Study on *Destûr-ı Şâhî* of Şeyhoğlu Sadrüddin and *Canterbury Tales* of Chaucer

Emel Kefeli provides a panorama of the changes and transformations of this discipline overtime in her article, which examines comparative literature in many respects.¹ Benefiting from many Turkish and foreign sources, Kefeli first reveals the ways how the definition of comparative literature has taken from the first studies in the field to the present day. The comparative expression was first used by Cuvier in his *Anatomie Comparée*; the first association of this term with literature is in Germany with the history of comparative literature. The first definition of comparative literature in history, “the study of oral literature, the passage of the themes in folk tales from work to work and how these themes are processed into ‘high-level literature’ is the definition of Slavic and Scandinavian countries, but this approach is not much accepted in European literature. Another meaning of comparative literature is to examine all the world literature on five continents based on the concept of “world literature” used by Goethe. This definition suggests that universal literature should be considered as the subject, genre and expression methods of national literature and that this literature should be examined within the framework of development processes, intellectual movements, and literary movements. The meaning that examines the relationship dimensions such as similarity, difference, influence, proximity, the distance between two or more kinds of literature is given by French comparative literature researchers headed by Fernand Bakdensper. This definition, which emerges from the universal literature, aims to emphasize the cultural unity of Europe in Europe through cultural diversity and partnerships in Europe. Claude Pichois and

¹ Emel Kefeli, “Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4: 8, (2006), 331-350.

André Rousseau, on the other hand, broaden the framework of this definition and make a definition that includes “better describing and tasting different kinds of literature.” Owen Aldridge makes comparative literature a multidimensional way by removing comparative literature from other literary disciplines.

In a comparative literature research, it is difficult in many respects to clearly define the limits of methods and theoretical approaches. First, it is essential to have certain qualifications for a comparative literature researcher. A researcher, who has a command of the language, culture, and issues of the literature to be studied comparatively, needs to know how to get help from different disciplines and be able to use and interpret the data effectively. Van Tieghem, who complains about this situation and argues that the field should be developed by cultured people with a broad vision, writes comparative literature studies on the axis of source and influence issues. This approach has been adopted for a long time and comparative literature studies are still carried out with this method. Contrary to Van Tieghem, who is not much involved in theme studies, comparators such as Brunetière and Gaston Paris focus on folklore studies, the themes of epics and legends of different cultures. René Wellek and Austin Warren criticize the methods of French comparators as over positivist on literary works. Etiemble argues that comparative literature studies should be developed with linguistic methods. From this point of view, structuralist comparative literature studies are opened in light of semantics and semiotics disciplines. The Baldensperger school puts the question of how a writer is perceived in another culture into the field of comparative literature. Such approaches are frequently encountered in studies of Western influence in Turkish literature after Tanzimat. Such influences, sources, and perceptions made among the national works of literature have necessitated benefiting from different disciplines since the 20th century. Technological developments and intercultural interaction and communication are much faster than in previous centuries, making comparative literature studies both easier and more difficult. The fact that contemporary literature is multi-faceted, multi-referenced, and the authors are more open to interaction, complicates the studies focused on influence, source, and perception. After this point, in our century, which is called the age of multiculturalism, benefiting from all disciplines, especially social sciences, will guide the further comparative studies.

In the same article, Kefeli collects the approaches accepted and applied in comparative literature studies under the titles of “source, influence, translation and adaptation and travels, travelogues”. This approach, which involves the determination of the internal and external sources to which an author or work is fed, is to try to present a panorama of how an author is influenced by both her/his own life and other lives, books, geographies, and all similar details and how s/he reflects on her/his life, art understanding, and works. It is one of the most exciting travels of comparative literature to examine the networks of relations between multicultural and multifaceted national writers with other cultures. The issue of influence is more complex than the source. Here, the comparator should be versatile and competent in world literature and movements, as well as reading and having a good memory and catching up with the similarities very well. Since influences are not always from first-class writers and sometimes from second and third-class popular writers, it is a grueling process to study comparative literature within the framework of influence. Although another approach, titled ‘translation and adaptation’, appears to be relatively an easy comparative approach to literature, such studies can gain a different dimension, especially if there is some kind of rewriting as in the first translation works of classical Turkish literature. Contrary to today's translation standards, translations from the first works of Turkish literature in the field of Anatolia to the first years of the Republic were some kind of rewriting and creation. An author can change the protagonist even in a mathnawi according to her/his own culture, and s/he can intervene and censor according to the norms of the receiving culture. At this point, in comparative literature studies, it may be necessary to get help from several disciplines such as cultural studies, sociology, psychology and so on. Under the title ‘travels and travelogues’, cultural encounters experienced by an author or a narrator are included in the field of study in the travels of a writer and in the travel books in which these travels turn into a literary form. Such studies are both abundant for both classical Turkish literature new Turkish literature after 1839.

As Kefeli mentions, the comparative literary works, which have slippery and ambiguous background in the 21st century, have now become the subject of comparators' concerns on an appropriate basis, as

Charles Bernheimer puts it.² Comparative literature researchers, who are in a worried mood from the past to the present, can apply different approaches and methods and get help from different disciplines.

It is seen that the works produced between the fourteenth and nineteenth centuries, which were called the classical period of Turkish literature before the Tanzimat period, were rarely subject to comparative literature research. These studies are mainly made on Persian and Arabic works translated into Turkish literature. Hellmut Ritter, one of the most important orientalist of the twentieth century, has a book that examines *the effects of Eastern Mythology on Literature: Comparative Literary Texts*.³ Some of the articles in this book are also studies on translation and influence.

Comparative literary studies are usually conducted between the products of at least two different cultures, where interaction is evident. Since the translation of *Marzubanname* and *Canterbury Tales* through the question of translation, influence, and source, which is one of the methods of comparative literature, cannot be within the scope of this study, two writers and these works will be briefly introduced; will be compared in terms of plot.

The fourteenth century was one of the turning points in English literature. In Britain, bilingualism is now replaced by monolingualism. Although French has had a major impact on English, French has now become a language spoken exclusively among the nobles, and French is no longer regarded as a privilege among the public. William Langland, John Wiclif, Bishop Barbour, and Geoffrey Chaucer are prominent writers and poets in English literature in this century. Chaucer's place is very different. One of the proofs of how important he is that he uses English as a literary language in his works in a very successful way to be able to influence many writers, poets, and literary critics until modern times.⁴

In the foreword to the Turkish translation of *Canterbury Tales*, Nazmi Ağıl gives detailed information about this work. In *Canterbury Tales*, Chaucer used framing, a traditional narrative method. In this work of Chaucer, there are stories that a group of people from various classes of society who came together to perform the pilgrimage to Jerusalem told each other in order not to get bored. The pilgrim candidates consist of 31 people and there are 24 stories in the work. “The connection between the stories provides the pilgrims to tease each other and make comments about the stories.”⁵ The educatory side of the stories is not directly depicted, instead, the messages are given with ironic and satirical references.

The fourteenth-century Anatolian field is a period of encounter with different cultures and genres for Turkish literature. In this period, which is called the period of principalities, there is a race to become a cultural center among the principalities. After the dissolution of the Anatolian Seljuk State, the Anatolian princes were sensitive about giving Turkish works. The first examples of the poetry of Sultan Veled in Turkish poetry, later Kadi Burhaneddin, Hoca Dehhani began to multiply Turkish poems by successful examples. This century is also a period of intensive translation activities. The princes, who did not know the Arabic and Persian languages as well as the Seljuk sultans, wanted these works to be translated by talented individuals as a natural need. The work *Destûr-ı Şâhî*, originally written by Marzuban bin Rüstem in Persian, is a work rewritten by Şeyhoğlu Sadrüddin in this way.

Marzubanname, which was translated into Turkish by Sadrüttin Şeyhoğlu for the first time in the middle of the 14th century by the order of the Germiyan Prince, Süleyman Şah (1361-1387), is a work composed of stories like Kelile and Dimne stories. The original of the work was written by Marzuban b. Rustem b. Shahriyar b. Sharvin in Taberistan, Iran. Then it was translated into the literary Iranian language by Sadrüddin Varavîni in the 13th century and dedicated to the Azerbaijani Atabeg Ebulkasî Râbidüddîn (1210-1225). Şeyhoğlu's translation, with the title

² Charles Bernheimer, “Introduction, The Anxieties of Comparison,” *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*, ed. Charles Bernheimer (London: Johns Hopkins University Press, 1994), 16.

³ Hellmut Ritter, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi: Karşılaştırmalı Edebiyat Metinleri*, ed. Mehmet Kanar (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011).

⁴ “English Literature in the Middle Ages,” last update 6 February, 2019, <https://www.britainexpress.com/History/English-Literature-in-the-Middle-Ages.htm>.

⁵ Geoffrey Chaucer, *Canterbury Hikayeleri*, trans. Nazmi Ağıl (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002), 23.

Destûr-ı Şâhî is based on this text of Varavînî. The original work consists of 9 chapters, but the translation is of ten chapters. This last section was added to the main text by Şeyhoğlu. The translator made some changes, additions, and substitutions in the translation of the story. Some of the stories are found in *Kelile and Dimne, Thousand and One Nights, Tutiname* and in other Eastern classics.⁶

Chaucer's *Canterbury Tales* consists of intertwined stories that a group of pilgrims tells each other during their pilgrimage. In this type of narrative, called framing or frame stories, stories are divided into other smaller stories and then combined into a larger story. In Şeyhoğlu's *Destûr-ı Şâhî*, frame stories were used in the same way, but the number of main narrators was limited to two narrators, the sultan, and the vizier. One of the main differences between the two works is that although *Canterbury Tales* is a verse, *Destûr-ı Şâhî* is prose. Another important difference is that *Canterbury Tales* is an original work, whereas *Destûr-ı Şâhî* is the translation of a Persian work. However, the understanding of translation in that century is far from the principles of translation studies today, and the fact that the author added a section not found in the original one, gives the idea that *Destûr-ı Şâhî* can also be considered as an original copyright work.

The main topic of the Miller's Story, one of the frame stories in *Canterbury Tales*, is being cheated by an old carpenter by his young wife with a young man who is their tenant.⁷ The story is as follows: An old and wealthy carpenter has a newly married wife and a poor tenant who is a student of astrology and fortune, yet a student. The carpenter's wife is as beautiful as she is young, and Nicholas, the notorious tenant, falls in love with Alison, the wife of Carpenter John. Nicholas uses all sorts of tricks to deviate her out of the way and makes her fall in love with himself. At the same time, another young man named Absalon, who works as a writer in the church, falls in love with Alison, but Absalon does not give him heed. One day, Nicholas makes a plan to be with Alison. According to this plan, Nicholas is absent for a while, and it attracts John's attention. When John visits Nicholas, he sees him in trance. According to astrology, Nicholas tells him that there will be a greater flood than Noah's flood, and the stars tell John to build three boats, hang them on the ceiling, and wait for the flood upstairs three days later. John believes it and makes two boats and finds a bathtub. He waits for three days on the top floor of the house to cut the ropes of the tubs and boats, but he falls asleep on the first night. As the carpenter falls asleep, Alison and Nicholas go downstairs and get what they want. When it is heard that John hasn't been in his office for a few days, Absalon eagerly wants to see Alison and starts serenading at his door. Alison is blindfolded at night and turns to Absalon, who wants to kiss him, and makes him kiss her backside. Absalon returns with surprise and sadness and comes again the next night. This time Nicholas wants to make the same joke, but Absalon is prepared and sticks the brand Nicholas' backside. When Nicholas shoutes painfully, carpenter John wakes up and cuts the ropes thinking that the deluge has begun and falls to the front of the house in the bathtub, remains in the wreck and understands what is happening. When the neighbors meet, Alison tells John what he is doing, and embarrasses him in public. The carpenter remains ashamed and deceived. Absalon remains having kissed Alison's backside instead of her lips, Nicholas is punished with a stamp on his ass. The only one that doesn't get hurt is Alison in the story.

The main subject of Dâsitân-ı Zen-i Dürger "(The Story of Carpenter's Wife), which is one of the frame stories in *Destûr-ı Şâhî*, is also a matter of deception. In this story, where the narrator is a camel, the main protagonists are an old carpenter and his young and beautiful wife.⁸ According to the story, the carpenter is skillful at work and the beauty of his wife is legendary but the carpenter's wife goes out every night to meet his lover and returns home in the morning before her husband wakes up. One day the carpenter understands this and at night he locks the door from the inside. Returning home in the morning, his wife screams and calls the carpenter; she threatens to throw herself into the well in the

⁶ Hasan Kavruk, "Klasik Öncesi Dönem: Mensur Hikayeler," *Türk Edebiyatı Tarihi*, v. I, ed. Talat Sait Halman et. al., (İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2005), 530.

⁷ The story is read and summarized from: Geoffrey Chaucer, *Canterbury Tales*, ed. Nevil Coghill, (London: Penguin Books, 1977), 105-122.

⁸ The story is read and summarized from: Sadru'd-dîn Şeyhoğlu, *Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, ed. Zeynep Korkmaz, (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevli, 1973), 268-269.

garden if he does not open the door. When the carpenter is indifferent to this, the woman goes to the well and throws a large stone into the well. Hearing the sound, the carpenter cannot stand and comes out immediately, his wife hiding next to the door, enters the house and locks the door. Then the wife calls the neighbors shouting, accusing her husband of cheating on her. Then the husband and wife go to a judge and the judge finds the carpenter is right. The story ends here, and the narrative camel expresses that its aim in telling this story is to show that if the femininity characteristics of men outweigh the masculinity characteristics, men will also look like women.

When we look at the similarities and commonalities in both stories, the first thing that draws attention is the deceiving woman theme. Another remarkable point is that the profession of the deceived figure in both stories is a carpenter. When we focus on the differences, first of all, Chaucer's frame story appears to be more successful in terms of both the development of characters, the vividness of the depictions, and the more detailed processing of the plot. Since Şeyhoğlu's frame story is a direct advice, the plot and the development of the characters are not taken into consideration. Chaucer, first of all, tells the stages of the deceiving female figure in the story; the elimination of a young woman married by an old carpenter by a handsome and flirtatious young man is described in detail. On the other hand, in Şeyhoğlu's translation, the carpenter's wife is first introduced to the reader with her beauty, and it is immediately told that this woman is a woman who is already cheating on her husband. The processing of the plot also causes differences between the characters in the narrative. The carpenter in Chaucer's frame story is quite naive, and there are certain reasons why he can easily believe his wife's girlfriend: Nicholas' knowledge of astrology. In Şeyhoğlu's story, there is no information about the lover of his wife. Another issue in terms of characters, Chaucer names each character, whereas in Şeyhoğlu's story there is no name for the characters. Another one of the important differences in the plot is that the carpenter, the character cheated in *Destur-ı Şahi*, is rewarded in a sense by the judge at the end of the story, while the carpenter in *Canterbury Tales* is left in a disgraceful and funny situation. Likewise, the fact that the deceiving woman slanders her husband and cheating on her husband is revealed in *Destur-ı Şâhî*, but in *Canterbury Tales*, it is not revealed that the woman is deceiving on her husband and the woman enjoys the situation into which her husband falls.

Conclusion

To follow the reasons for the differences between these stories, from the differences between two different societies to the stylistic understanding of the writers, there can be several explanations. First of all, *Destur-ı Şâhî*, which was translated into Turkish literature from a Persian work upon the request of an Anatolian prince, may have been censored within the framework of certain criteria for being presented to a ruler. *Canterbury Tales* is a work that can be read by the public rather than being presented to any patron, so there may not be a need for censorship in the language and subjects used. As we have already mentioned, the story of the carpenter's wife in *Destur-ı Şâhî* is a story focused on ending directly with advice, and the narrator finally expresses the purpose of telling the story. In *Canterbury Tales*, the message that the story wants to give, and which can be considered open to interpretation is given more implicitly and embedded into the story. It is interesting in several ways that two different writers, who grew up in two different societies, incorporate similar topics into their stories. The fact that one of the main characters is a carpenter and that the cheating side is a woman are other issues that need to be examined separately. Both *Destur-ı Şâhî* and *Canterbury Tales* feed on folk tales which is a world heritage. To come across such similar stories in different ways in different geographies should not be considered as a plagiarism matter but should be seen as different reflections of the common world cultural heritage in different kinds of literature. In conclusion, the two stories in the works of Chaucer and Şeyhoğlu, two writers who lived in different societies in the fourteenth century, were tried to be compared in terms of theme and plot, in order to show that similar subjects were handled differently according to the social environment of the writers and the reasons for writing their works.

Works Cited

- Bernheimer, Charles. 1994. "Introduction, The Anxieties of Comparison." In *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*, ed. Charles Bernheimer, 1-20. London: John Hopkins University Press.
- Chaucer, Geoffrey. 2002. *Canterbury Hikayeleri*. Translated by Nazmi Ağıl. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- . 1977. *Canterbury Tales*. Ed. Nevil Coghill. London: Penguin Books.
2019. *English Literature in the Middle Ages*. Şubat 6.
<https://www.britainexpress.com/History/English-Literature-in-the-Middle-Ages.htm>.
- Kavruk, Hasan. 2005. *Klasik Öncesi Dönem, Mensur Hikayeler*. C. I, in *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ed. Talat Sait Halman et. al. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kefeli, Emel. 2006. "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 331-350.
- Ritter, Helmut. 2011. *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi: Karşılaştırmalı Edebiyat Metinleri*. Ed. Mehmet Kanar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şeyhoğlu, Sadru'd-dîn. 1973. *Marzubân-nâme Tercümesi: İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*. Ed. Zeynep Korkmaz. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

**ANAYSIS OF US AND THEM REPRESENTATION OF SYRIAN REFUGEES THROUGH
THE NEWS HEADLINES IN THE TURKISH PRINTED PRESS**

Gülsüm Songül ERCAN

Asist. Prof. Dr. Dokuz Eylül University, Department of Linguistics, 35390, İzmir, Turkey

Özgül BAŞARAN

Inst. İzmir Institute of Technology, School of Foreign Languages, 35430, İzmir, Turkey

ABSTRACT

With the start of the civil war in Syria, a lot of Syrians started to take refuge in Turkey. Since then, the issue of Syrian refugees has occupied a great place in the Turkish media, especially in the newspapers. Therefore, analyzing news stories is thought to shed light to this issue. Headlines in the news stories give the topic of the news stories and act like summaries of the news. That's the reason why in this paper, headlines of the news stories are investigated. The aim of this paper is to analyze the headlines to reveal US and THEM representation on the issue of Syrians refugees. With this aim, ideological square which is put forward by van Dijk is used as the main methodology. Results show that Positive Self Presentation is the most frequent in the headlines analysed. This is followed by Positive Other Presentation. The least frequent categories are Negative Self Presentation and Negative Other Presentation.

INTRODUCTION

When the civil war broke out in Syria, a lot of Syrians started to take refuge in Turkey. At the beginning, they were welcomed as 'guests' and Turkey acted as a welcoming neighbor since the Turks and Syrians have had strong bonds resulting from common religious beliefs and similar cultural traits. However, as time passed, discourses on Syrian refugees began to change as their stay in Turkey extended. In the Turkish media, opinions for or against Syrian refugees in Turkey have been discussed extensively.

Media is an institution which plays a great role in shaping public opinion through news. Although it is believed that media is an institution which is expected to inform people in a neutral and objective way about the events happening in the native country and the world, research conducted on media shows that media contributes to the stereotypical and biased perceptions of immigrants and refugees (Dijk, 1989: 218; Fryberg et al, 2012: 105; Teo, 2000). Therefore, aim of this study is to analyze news headlines published in three Turkish newspapers (Hürriyet, Sabah, Posta) with the most circulation in the country between the dates of March 2016-2017 to reveal US-THEM representation on the issue of Syrian refugees. Therefore, in this paper these research questions are investigated to reveal US-THEM representation:

1. How is 'US' namely the Turks represented in the news headlines?
2. How is 'THEM' namely Syrians represented in the news headlines?

With this aim, Critical Discourse Analysis, especially ideological square which is suggested by van Dijk is utilized to analyse the news headlines.

THEORETICAL FRAMEWORK

Newspaper Headlines

While analyzing the news, headlines gains a great focus in the media studies. That's because headlines serve three main functions. Firstly, they provide a brief overview of the main news. Secondly, they constitute an indicator of the style and values of the news outlet. Finally, they catch the attention of the reader (Conboy, 2007). Van Dijk emphasizes that headlines have a special role, because headlines express the most important topic of the news. They also help the reader to make guesses about the main topic of the text (1985:70-77). Therefore, the main focus of this study is the headlines since they summarize the main topic of the news stories.

Critical Discourse Analysis and Ideological Square

Critical Discourse Analysis (hereinafter CDA) is a method which focuses on analyzing social issues with a complex, multidisciplinary and multi-method approach (Wodak and Meyer 2009: 2). Its aim is to provide researchers the tools for understanding, revealing and resisting inequality and hegemony in a specific discourse. CDA also offers tools to understand and reveal 'US' and 'THEM' distinction in a specific discourse. There are some prominent researchers in the field of CDA and they offer different approaches to CDA.

Fairclough (1992: 63) suggests that discourse is a social practice, and therefore, in his studies, he draws a three-dimensional framework for understanding and analyzing discourse. The first dimension is discourse as text; the organization of linguistic features and concrete examples of discourse. While analyzing discourse, analysis of word choices (metaphors), grammar (passive-passivity), text structure should be taken into account. The second dimension is discourse as a discursive practice, that is, discourse is produced, distributed, and consumed in society. Taking discourse as discursive practice means that after analyzing vocabulary, grammar, cohesion and text structure, attention needs to be paid to speech acts and intertextuality that connect the text to the wider social context. The third dimension is discourse as a social practice, which includes ideological influences and the hegemonic processes of discourse. Fairclough constructed the social change approach that advocated the thesis that hegemonic change brings discursive changes. The manner in which discourse is represented sheds light on the emergence of new discourses and new resistances to power (cited by Blommaert, 2005: 29-30).

Wodak and Meyer offers Discourse-Historical Approach to CDA. This approach focuses on discursive and linguistic elements, social practices and a detailed study of these (Wodak and Meyer, 2001: 62). They have come up with 5 discursive strategies to analyze and understand positive and negative representations in a specific discourse. These are Referential/nomination, Referential/nomination, Predication, Argumentation, Perspectivation, Intensification/mitigation (Wodak and Meyer, 2009: 73).

Finally, van Dijk offers ideological analysis to identify ideologies and 'US' and 'THEM' representation in CDA. Van Dijk defines ideology as the social beliefs of a group and expresses the aims of being a member of a group namely categories of the *Ideology Schema* as follows (2000: 17):

- Membership criteria: Who does (not) belong?
- Typical activities: What do we do?
- Overall aims: What do we want? Why do we do it?
- Norms and values: What is good or bad for us?
- Position: What are the relationships with others?
- Resources: Who has access to our group resources?

In general, these definitions describe what it means to be a member of a group or to feel as a common group. For this reason, van Dijk also calls these schemes as group self-schemas. He puts forward the idea that ideology is a form of self (US) and other (THEM) representation, but also includes common beliefs and criteria for group membership. Ideology is one of the basic forms of social cognition that defines group identity, and hence the social identity and belonging of its members (van Dijk, 2000: 18).

Group membership first describes who belongs to us or not, and how we distinguish ourselves from them and others. In this context, van Dijk mentions four strategies in ideological discourse and the basis for ideological analysis which constitutes the basis for this paper (van Dijk, 2000: 43-44):

- Emphasize positive things about Us.
- Emphasize negative things about Them.
- De-emphasize negative things about Us.
- De-emphasize positive things about Them.

To sum up, ideological square proposed by van Dijk is the main investigation of this paper and in the following section the database and method is described in detail.

DATABASE AND METHOD

The database of this paper consists of 114 news headlines published in three different newspapers between the dates of March 2016-2017. Ideological square suggested by van Dijk is used to analyze the headlines.

FINDINGS AND DISCUSSION

As seen in the table 1 below, in the analyzed headlines positive SELF representation is emphasized. This is followed by positive OTHER representation which shows that refugees are welcomed in the country and media contributes to their inclusion in the society. Least frequent categories are Negative US and Negative THEM which is 17,54%.

Table 1. US and THEM Representation of the Analysed Headlines

NEWS HEADLINES PUBLISHED BETWEEN MARCH 2016-2017			
REPRESENTATION		Number	Frequency (%)
US	Positive	48	42,11
	Negative	20	17,54
THEM	Positive	26	22,81
	Negative	20	17,54
TOTAL		114	100

Positive US representation examples from the database can be seen below:

(1) SURİYELİLERE ÇIRAKLIK VE USTALIK EĞİTİMİ
Apprenticeship and Training for Syrians

Hürriyet, 02.10.2016

(2) FİDYE İÇİN KAÇIRILAN SURİYELİ KURTARILDI
Syrian Kidnapped for Ransom is Rescued

Hürriyet, 10.07.2016

(3) 1 YILDA 5 BİN SURİYELİYE ÇALIŞMA İZİNİ
Work Permit for 5 thousand Syrians in a Year

Sabah, 20.02.2017

(4) SURİYELİLERE 200 TON SÜT YARDIMI YOLA ÇIKTI
200 Tons of Milk Aid to Syrians

Sabah, 02.01.2017

(5) SURİYELİ DOKTORLARA ÇALIŞMA İZİNİ
Work Permit for Syrian Doctors

Posta, 27.01.2017

Negative US representation examples from the database are listed below:

(6) SURİYELİ ÇOCUĞA PİDE DAYAĞI
Beating Syrian Child for a Bread

Hürriyet, 06.04.2016

(7) SURİYELİLERE KARŞI NEFRET KOALİSYONU VAR
Hate Coalition Against Syrians

Sabah, 14.07.2016

(8) POLİS KURŞUNU 6 YAŞINDAKİ SURİYELİ KIZI ÖLDÜRDÜ
Police Bullet Kills 6-year-old Syrian Girl

Sabah, 19.05.2016

(9) BETON MİKSERİ İKİ BİSİKLETLİ SURİYELİYİ ALTINA ALIP EZDİ
Concrete Mixer Runs Over Two Syrian Bikers

Sabah, 07.08.2016

(10) SURİYELİ ÇOCUKLARI KÖLE YAPMIŞLAR
Syrian Children Made Slaves

Posta, 01.06.2016

Positive THEM representation examples from the database are shown below:

(11) ŞİRKETLERİN YARISINI SURİYELİLER KURDU
Syrians Set up Half of the Companies

Hürriyet, 21.05.2016

(12) ZENGİN SURİYELİLER TÜRKİYE YE YÖNELDİ
Rich Syrians are Coming to Turkey

Sabah, 20.11.2016

(13) SURİYELİ GÖÇMENLER VASIFSIZ İŞÇİYİ GELİŞTİRECEK
Syrian Immigrants will Improve the Workers

Sabah, 13.03.2016

(14) SURİYELİLERİN DUALARIYLA BÜYÜDÜK
We've developed with the prayers of Syrians

Posta, 10.07.2016

(15) SURİYELİ ÇOCUKLAR HAYAT KURTARDI
Syrian Kids Saved a Life

Posta, 04.06.2016

Negative THEM representation examples from the database are as follows:

(16) MEHMETİMİZ EL BAB DA ŞEHİT OLURKEN SURİYELİLER TÜRK KIZLARIYLA
GEZİYOR

While our Soldiers Dying in El Bab, Syrians are Wandering Around with Turkish Girls

Hürriyet, 01.02.2017

(17) SAKA AVLAYAN SURİYELİYE 14 BİN 546 LİRA CEZA
14 Thousand 546 Liras Fine for Syrian Hunting Goldfinch

Sabah, 13.07.2016

(18) HAZIRLADIKLARI BOMBA ELLERİNDE PATLAYAN 2 SURİYELİ ÖLDÜ
2 Syrian Died While Preparing a Bomb

Sabah, 07.07.2016

(19) SURİYELİ GRUP AFGANLARA SALDIRDI
Syrian Group Attacked Afganis.

Posta, 01.03.2017

(20) SURİYELİLER ÖLDÜRDÜ
Syrians Killed

Posta, 15.02.2017

CONCLUSION

Media's role of shaping society is the main starting point of this paper. Results on the distribution of the news headlines in four categories regarding US and THEM representation show that the news headlines regarding Syrian refugees are positive in general. Media spares a great place to Positive US representations. Then comes the Positive Other representation about refugees. Finally, Negative US and Negative THEM representation found a place in the media.

REFERENCES

- Blommaert, J. (2005). *Discourse: A critical introduction*. Cambridge University Press.
- Conboy, M. (2007). *The Language of the News*, Routledge, New York.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change* (Vol. 10). Cambridge: Polity press.
- Fryberg, S. A., Stephens, N. M., Covarrubias, R., Markus, H. R., Carter, E. D., Laiduc, G. A., & Salido, A. J. (2012). How the media frames the immigration debate: The critical role of location and politics. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 12(1), 96-112.
- Teo, P. (2000). Racism in the news: A critical discourse analysis of news reporting in two Australian newspapers. *Discourse & society*, 11(1), 7-49.
- van Dijk, T. A. (1985). *Structures of News in the Press: Discourse and Communication*.
- Van Dijk, T. A. (1989). *Mediating racism: The role of the media in the reproduction of racism. Language, Power and Ideology. Studies in Political Discourse*. Amsterdam, Phil, 7, 199-226.
- van Dijk, T. A. (2000). *Ideology and discourse: A multidisciplinary introduction*. Pompeu Fabra University, Barcelona.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2001). *Methods of critical discourse studies*. Sage.
- Wodak, R., & Meyer, M. (2009). *Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. Methods of critical discourse analysis*, 2, 1-33.

**THE ESTABLISHMENT AND FUNCTIONING OF CHILDREN'S FOLLOW-UP CENTERS
IN TURKEY
TÜRKİYE 'DE ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ 'NİN KURULUŞU VE İŞLEYİŞİ**

Nurten Gülsüm BAYRAK

Msc. Giresun Prof.Dr. A. İlhan Özdemir Training and Research Hospital,Giresun, Turkey

Nermin GÜRHAN

Associate Professor. Dr. Gazi University Health Sciences Faculty, Nursing Department, Ankara, Turkey

Didar KARAKAŞ

Research Assistant. Gazi University Health Sciences Faculty, Nursing Department, Ankara, Turkey

ABSTRACT

The main aim of this article is to provide information about organization, operation and coordination of Child Advocacy Centers in Turkey. Within the scope of the article, Child Advocacy Centers were examined with literature review. In recent years, the prevalence of child sexual abuse in our country has increased remarkably. There was a need to evaluate all the aspects of child sexual abuse and establish new units to minimize the child trauma from these process. Before the establishment of Child Advocacy Centers, the practices in our country were traumatizing for children. The purpose of the establishment of Child Advocacy Centers is to ensure that in case of suspicion or presence of sexual abuse of the child, forensic interviews with the child and all the procedures related to the process can be done at once without having traumatized the child. In these centers, which started as a pilot application at first and then spread throughout the country; Professionals such as specialist psychiatric nurses, psychologists, social workers, child development professionals are subjected to a certain certificate program and those who are successful in theoretical and practical examinations can have forensic interviews with children. These centers serve with a multidisciplinary team approach and are coordinated with many institutions and organizations. More concrete data on child sexual abuse has been obtained after the establishment of these centers in many provinces. In these centers, child and family dynamics are evaluated together and necessary precautions are taken within the scope of the Child Protection Law, considering the child's best interests according to the extent of sexual abuse experienced by the child. It is believed that the actions which are taken for child sexual abuse, legal process, academic studies and the data obtained from these studies about child sexual abuse over the last decade of Turkey are expected to provide contribution to the literature about the scope of child sexual abuse in Turkey.

KeyWords: Child abuse, Children Advocacy Centers, child.

GİRİŞ

Toplumların ilerleyebilmeleri, çocukların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı gelişmeleri ile mümkün olmasına karşın tüm dünyada evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkan çocuk istismar ve ihmali Tıp dünyasında ilk kez 1946 yılında radyolog Caffey tarafından tanımlanmış ve her geçen gün artarak devam etmektedir. Ne yazık ki çocuklar dünyada hak ettikleri yaşama erişememekte , yaşamış oldukları ihmal ve istismar gibi çeşitli şiddetler sonucu ruh sağlıkları bozulmakta , sosyal, akademik vb. yönlerden olumsuz etkilenmekte ve ileriki yaşamlarında ise ne yazık ki istismar ya da ihmal uygulayan kişileri oluşturarak kısır döngüyü devam ettirmektedirler. Dünyadaki artışa paralel olarak ülkemizde de çocuk istismar ve ihmaliindeki artış dikkat çekmektedir. Bu artışın yeni yeni dillendirilen farkındalıklar yaratılan ve toplumun bilinçlenmesi ile ihbarların artışının artması mı yoksa ihbar ve paralelinde istismarcıların sayısında da bir artış mı olduğuna yönelik henüz sağlıklı verilerimiz bulunmamaktadır.

ÇOCUK VE ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI

Dünya Sağlık Örgütü ya da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde olduğu gibi on sekiz yaşını doldurmamış tüm bireyler bizim ülkemizdeki gerek 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu gerekse 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda çocuk olarak kabul edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre çocuk istismarı; çocuğun sağlığını, yaşamını ve gelişmesini tehlikeye atacak şekilde bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar, haklarını ihlal eden her türlü eylem ve eylemsizliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle çocuğun beden ve ruh sağlığına zarar

veren, zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel ve cinsel gelişimini olumsuz etkileyen, kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar olan kaza dışı ve önlenabilir bir davranışa maruz kalması, çocuğa karşı kötü muamele ya da çocuk istismarı şeklinde tanımlanmaktadır.

Büyük bir çoğunluğu Müslüman olan ülkemiz, çoğunlukla ataerkil bir aile yapısına sahiptir. Özellikle doğu bölgelerimizde ağırlıklı olmak üzere erkeklerin kadınlardan daha çok saygı gördüğü, erkek üstünlüğünün ve otoritesinin egemen olduğu bir anlayış hakimdir. Erkek egemenliğinin hakim olduğu, ataerkil aile yapısı olan ve erkeğin iktidarına boyun eğilmesinin öğretildiği toplumumuzda özellikle kız çocukları istismara açık ve savunmasız bir duruma gelebilmektedir. Erkeklerle karşı çıkmanın engellendiği bazı ailelerde, kız çocuklarının kendi bedenleri üzerinde kontrolünün olmadığı ve dolayısıyla kendilerini ifade edemedikleri görülmektedir. Aynı şekilde cinselliğin de namus kavramı ile ilişkilendirildiği ülkemizde, bu kavramın hala bir tabu olarak görüldüğü, aile içinde rahatlıkla konuşulup tartışılmadığı, gizlendiği, görmezden gelindiği görülmektedir. Çocuk cinsel istismarı açısından bakıldığında ise toplum baskısı, özellikle bazı zamanlarda annenin bu durumu görmezden gelmesi hatta normalleştirilmesi, baskı, tehdit, istismarcının otoritesi gibi nedenlerle çocuğa yönelik cinsel istismar vakaları gizli kalabilmekte, adli mercilere yansımamaktadır. Oysaki genel olarak çocuk, aile ve toplumdaki risk faktörleri değerlendirildiğinde çocuğun; engelli olması, davranış ve uyum sorunlarının olması, kronik hastalığının bulunması, ailenin; parçalanmış, aile bireylerinde alkol madde kötüye kullanım öyküsü, tek ebeveynli olma, ailenin düşük eğitim düzeyi, duygusal yetersizliği, otoriter olması toplumun; yoksulluk, kültürel normlar, şiddet eğilimli, yüksek suç oranı, sosyal eşitsizlik vb. faktörler genel olarak çocuk cinsel istismarı için risk faktörleridir. Bizim ülkemizde ise parçalanmış bir ailede yaşıyor olmak, annenin eğitim düzeyinin düşük olması, tek ebeveynli olmak, ataerkil bir ailede yaşıyor olmak, özellikle kız çocuğu olmak, vb. risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca çocuğa yönelik cinsel istismar durumlarında aile dinamikleri de çok önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle enstestin yaşandığı ailelerde , annenin çocuğunu korumadaki rolü de yine aile dinamiği ile ilişkilidir. Kadının güçsüz olması, şiddet görmesi, ekonomik olarak bağımlı olması da , kadının çocuğunu korumasını güçleştiren faktörlerdir. Ayrıca babanın da tutucu değerlere sahip olması çocuğunu ve eşini boyun eğici ve savunmasız bir duruma getirip cinsel istismar riskini artırmaktadır. Özellikle cinselliğin rahat konuşulamadığı ülkemizde cinsel istismar namus ile ilişkilendirilip kirlenmişlik olarak değerlendirilebilmektedir. Ailenin cinsellikle ilgili toplum tarafından kabul edilmiş değerleri benimsemesi, çocuğa karşı olumlu yaklaşımı engelleyip , çocuğu toplumun damgalayıcı tutumlarına açık hale getirmektedir.(Gürhan,2015)

TÜRKİYE’DE ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARI

1- Bağ, Ö., Aşen ,S.(2017) ‘ın Çocuk İzlem Merkezinde Cinsel İstismarın Değerlendirilmesi isimli çalışmasında; İzmir ÇİM’e bir yılda 943 cinsel istismar vakası geldiği ve çocukların yaş ortalamasının 14 olduğu , vakaların %16 sının psikiyatrik muayenede dışı vurum ile %28 inin ise gebelik dolayısıyla olduğu ayrıca istismarcıların %80.6 tanındık, %19.4 ünün ise yabancı olduğu tespit edilmiştir.

2- Şimşek,Ş.,Uysal,C.,Gençoğlan,S.,Bez,Y.(2013)’in Türkiye’de Çocuk İstismarı : Gözde Geçirme Çalışması (Derleme) ile ilgili yaptığı çalışmaya göre olguların %50 den fazlasının 12-18 yaş aralığında olduğu, cinsel istismar görülme sıklığının yaş ile birlikte artış gösterdiği , ülkemizdeki çalışmalarda kız/erkek oranının en düşük; 1.3 en yüksek 6.6. olduğu, ayrıca penetrasyona maruz kalma oranının %24.7 ile %52.1 arasında değiştiği sonucuna varılmıştır.

3- Bakır, E., Kapucu, S. (2017) ‘in Çocuk İhmal ve İstismarının Yapılan Araştırmalara Yansımaları: Bir Literatür İncelemesi isimli çalışmasına göre; araştırma konularında ihmal ve istismarın birlikte kullanıldığı çalışmaların oranının %43.31 olduğu, en çok çalışılan özel konunun % 36.72 ile cinsel istismar olduğu, örneklem grubu açısından bakıldığında ise en az çalışılan grubun %7.81 ile aile olduğu sonucuna varılmıştır.

4- Beyazıt, U., Ayhan, B.A. (2015) ‘ın 2001-2013 yılları arasında Türkiye’ de yapılmış olan 30 bilimsel çalışmayı kapsayan çalışmasında ; Türkiye’de Çocuğun Mağdur Olduğu Cinsel İstismar Olgularını Konu Alan Bilimsel Çalışmaların İncelenmesi isimli çalışmada vakaların %78.53 ‘ü kız % 21.47’si erkek olduğu, çalışmaların %67.74 ‘ünün Tıp Fakültesi ve Sağlık Bakanlığına Bağlı özel hastane ve

devlet hastanelerinde yapıldığı, istismara uğrayan kızların yaş ortalaması %11.69, erkeklerin ise % 10.06 olduğu, istismarcıların % 39.98’inin tanıdık kimse olduğu sonucuna varılmıştır.

✓ TÜİK verilerine göre; çocuk mağdur sayısı 2013’te 121.717 iken 2017’de 155.240’e yükselmiştir. (www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt-id=1070)

Erişim tarihi: 01.11.2019

✓ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğüne göre; Çocuk cinsel istismar hükümlülerinin yüzdesi % 42,5 iken (2006 yılında) % 58,8’e (2016’da) yükselmiştir. (www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/Sayfa/Döküman/27820191126572016.pdf)

Erişim tarihi: 01.11.2019

✓ Cinsel suç mağduru olan çocukların yüzdesi 2014’ten 2016’ya %33 artmıştır. (www.adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/Sayfa/Döküman/27820191126572016.pdf) Erişim tarihi: 01.11.2019

✓ Dünya Sağlık Örgütü 2017 verilerine göre; dünya çapındaki çocukların %26 sı cinsel istismara maruz kalmakta ve bu vakaların %90 ında fail çocukların yakını çıkmaktadır.

✓ ([https://www.who.int/uat-portal/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse\(-\)](https://www.who.int/uat-portal/data/indicators/indicator-details/GHO/lifetime-prevalence-of-child-sexual-abuse(-)))

Erişim tarihi: 01.11.2019

✓ İnternette özellikle çocuklara yönelik şiddet ve cinsel içerikli yayınları azaltma hedefiyle İngiltere’de kurulan ‘‘İnternet İzleme Vakfı (IWF)’’ 2016 yılında çocuk istismarına dair içeriklerin yer aldığı 57.335 internet sitesi tespit etmiştir. IWF’nin raporunda internet kurbanlarının %89 unun kız çocuğu olduğu ve içeriklerin %60 ının ise Avrupa merkezli sunuculardan elde edildiği kaydedilmiştir.

(<https://www.iwf.org.uk/report/2018-annual-report>)

Erişim tarihi: 01.11.2019

Genel olarak değerlendirildiğinde ülkemizde çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili yapılan çalışmalar belirli bölgeler ile sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni ise öncesinde Çocuk Koruma Birimleri’ nin daha sonra ise Çocuk İzlem Merkezlerinin belirli illerde olması, çalışmaların yapılabilmesi için gerekli kurumlardan alınması gereken izinlerin adli bir süreç olması nedeniyle kolay olmaması, ayrıca cinselliğin ülkemizde halen bir tabu, bir namusu temsil eder nitelikte görülmesi, ayrıca çocuk ve aile olarak değerlendirildiğinde genellikle yasal mercilere bildirilme hususunda baskı ve tehdit oluşturabilecek bir boyut alabilme ihtimali nedeniyle çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili verilerin yetkili mercilere ulaşması ve kayıtlara geçmesi tam olarak gerçekleşmediğinden dolayı cinsel istismara yönelik mevcut verilerin elde edilen verilerden çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

TÜRKİYE’DE ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ (ÇİM)

1980 li yıllarda çocuk ihmal ve istismarına yönelik artan farkındalıkla birlikte ülkemizde Çocuk Koruma Birimleri kurulmaya başlanmıştır. İlk çocuk koruma birimi ise 1998 yılında İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesinde kurulmuş 2000 li yıllardan itibaren ise çoğunluğu üniversite bünyesinde olmak üzere Çocuk Koruma Birimleri sayıca artmaya başlamıştır. 2006 yılında Gazi Üniversitesi bünyesinde açılıp sonrasında İstanbul, İzmir, Adana, Kayseri, Antalya, Samsun, Düzce, Aydın gibi illerde kurulmuş olan Çocuk Koruma Araştırma ve Uygulama Merkezleri ; fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalmış çocukların değerlendirilmesi, tedavilerinin yapılması ve izlemlerinin yapılması amacıyla kurulmuştur. Ancak bu birimlerde yeterli sayıda nitelikli ve donanımlı personelin olmayışı, koordinasyondaki birtakım sıkıntılar vb. nedenlerle çocuklar zaman zaman ikincil bir örselenmeye maruz kalabilmekteydiler. Bu nedenlerle özellikle paydaş kurumlarla işbirliği halinde olma ve çocuğun örselenmesini en aza indigeme gerekliliği Çocuk İzlem Merkezleri’nin açılmasına ilişkin çalışmaların başlamasına neden olmuştur. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak paydaş kurumlar ; Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Adli Tıp Kurumu, Diyanet İşleri Bakanlığı ile Ankara Üniversitesi işbirliği içinde ÇİM Yönetim ve Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Paydaş kurum temsilcileri ile yapılan toplantılar sonucu pilot uygulama olarak ilk Çocuk İzlem Merkezi 2010 yılında Ankara ‘da açılmıştır. 2012 yılından itibaren Ankara, Kayseri, Gaziantep, Samsun gibi illerde resmi olarak açılmış ve ülke genelinde tüm illere açılması planlanmıştır. Türkiye’de 2019 yılı itibarıyla 4’ü İstanbul ‘da olmak üzere 37 ilde toplam 40 Çocuk İzlem Merkezi bulunmaktadır. Çocuk İzlem Merkezleri ‘‘2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi’’ ile

hizmetini sürdürmektedir. Çocuk İzlem Merkezleri'nin yönetmeliği yoktur ancak hazırlık aşamasındadır. Çocuk İzlem Merkezlerinde görevlendirilecek kişilerin psikolog, uzman psikiyatri hemşiresi, sosyal hizmet uzmanı, çocuk gelişimcisi vb. çocuk ile ilgili alanlarda eğitim almış olması gerekmektedir. Kişilerin bu merkezlerde görev alabilmeleri için "Çocukla Adli Görüşme Sertifika Programı" dahilinde bir sertifikasyon eğitimine tabi tutulmaları gerekmektedir. Önceki uygulamalar ile karşılaştırıldığında ise; üniversite bünyesinde kurulmuş olan çocuk koruma birimleri fiziksel, duygusal, cinsel istismara maruz kalmış çocukları kapsamaktaydı ve çocuk ile ilgili alanlarda eğitim almış, donanımlı ve nitelikli personelin yetersizliği nedeniyle çocuk cinsel istismarı bu gözden kaçabilmekteydi, ayrıca çocuk yetkili kurumlara defalarca istismarı anlatmak durumunda. Farklı birimlerde muayene olmak durumunda kalabilmekte dolayısıyla bu durum da çocuk için travmatize ediciydi. Ayrıca koordineli çalışması gereken kurumlarda aksaklıklar yaşanmakta bu durum da süreci uzatmakta yine çocuk için örselleyici olmaktadır. Çocuk İzlem Merkezleri kurulmadan önce; istismar mağduru ya da şüphesi olan çocuk konuyu önce kolluğa taşıyan kişiye (ihbar halleri hariç), ardından kolluğa, sonra savcıya, mahkeme heyetine ve adli tıp kurumu görevlilerine anlatmak durumunda kalıp her defasında tekrar tekrar örselenmekteydi. Çocuk İzlem Merkezleri çocuğun örselenmesini en aza indirgeyip istismar mağduru ya da şüphesi olan çocuğun ilgili kamu kuruluşları ile koordineli olarak, güvenli ve çocuk dostu bir ortamda, çocuktaki travmanın etkilerini azaltmak, korunma altına alınması gereken durumlarda, çocuğun kalabileceği uygun bir ortam sağlanıncaya kadar geçici bir süre barınma, beslenme, giyim, sağlık ve güvenlik gereksinimlerinin karşılanması, aile ile görüşme yapılarak çocuğun aile dinamiklerinin değerlendirilmesi ve ailenin ilk danışmanlık gereksinimlerinin karşılanması, toplumun çocuğa yönelik suçlar ve korunma yolları konusunda eğitimlerinin yapılması amacıyla kurulmuştur. ÇİM ler çocuğa yönelik fiziksel ve duygusal istismardan ziyade sadece cinsel istismar vakalarını kabul edip çocuk ile adli görüşme yapmaktadır. Çocuk ile ilgili alanlarda eğitim almış ve çocukla adli görüşme sertifikası bulunan kişilerden oluşan bir ekip ile hizmet vermektedir. Koordineli çalışılan birimler ise sabit bir ekipten oluşmaktadır. ÇİM çalışanlar ve koordineli çalışan birim çalışanları sivil kıyafetler giymekte, tüm işlemler gizlilik esasına göre yapılmaktadır. Çocuk muayene olmak durumunda kaldığında (gerek darp cebir, gerek kızlık muayenesi ya da fiili livata olup) tüm işlemleri ÇİM lerde yapılmaktadır. Kısacası çocuk için gerekli olan tüm adli ve tıbbi işlemler alanında uzman kişilerce tek seferde yapılmakta ve çocuğun yüksek yararı düşünülerek gerekli tedbir kararları alınmaktadır. Ayrıca aile görüşmesi de bu birimlerde yapıp aileye danışmanlık yapılmaktadır. (Pof.Dr.Atalay Yörükoğlu Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Politikaları Çalıştay VII. 2012 ; Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018)

DÜNYADAKİ ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI VERİLERİ VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Küresel düzeyde bakıldığında; WHO 2017 verileri; 2-17 yaş arasındaki 1 milyar çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kaldığını tahmin etmektedir. (pbc2019.org)

ABD 'de kadınların %20 si erkeklerin %5-10 u cinsel istismara maruz kalmaktadır. Özellikle 14-17 yaş arası gençlerin %16 sının cinsel istismara uğradığı belirtilmektedir. (victimsofcrime.org) Kuzey Amerika ; remi verileri ise her yıl 700 milyondan fazla çocuğun şiddet ve istismara uğradığını bildirmektedir. (pbc2019.org)

Avrupa ülkelerinde WHO 2013 verileri göre 18 milyon çocuğun cinsel istismar mağduru olduğu tahmin etmiştir. Cinsiyete oranla bakıldığında ise kızların %13.4 'ü erkeklerin %5.7 'si olarak belirtilmiştir. UNICEF 2017 raporu 28 Avrupa ülkesinde yaklaşık 2.5 milyon genç kadının 15 yaş öncesinde cinsel istismara uğradığını belirtmiştir. (pbc2019.org)

Asya ülkeleri olarak bakıldığında ise; Hindistan'da 2001-2011 yılları arasında yapılan çalışmalar çocuk istismarının %336 lık bir artış gösterdiğini belirtmiş ve çocuk tecavüzlerine ilişkin 48.338 vaka bildirmiştir. Yani 2001 'de yıllık 2113 vaka var iken bu sayı 2011 'de yıllık 7112 vakaya yükselmiştir. (pbc2019.org)

Okyanusya; AIHW tarafından Şubat 2018 'de yayınlanan ve 2015-2017 yıllarını kapsayan verilere göre her 6 kadından biri (%16 veya 1.5 milyon kadın) fiziksel olarak veya cinsel yaştan önce istismara

uğradığı bildirilmiştir. Erkeklerin %11 ‘ i yani 9.92 bin çocuk yaşta istismara uğradığı belirtilmiştir. (pbc2019.org)

Afrika; Güney Afrika Adale ve Suç Önleme Merkezi’nin yaptığı çalışmaya göre; 2016 yılında kadın veya erkek her 3 Afrikalı’dan birinin 17 yaşına gelmeden önce cinsel taciz riski altında olduğunu ve Afrika’daki Ulusal Ölçekte 15-17 yaş arasındaki 784.967 gencin cinsel istismara uğradığı belirtilmiştir. (pbc2019.org)

Essabar ve ark.(2015) Fas’ta çocuk cinsel istismarına yönelik yaptığı literatür çalışmasında 311 olgu incelemiştir. Çalışmasında vakaların %72 sinin düşük soyo ekonomik bir sınıfta olduğu, failerin ise %100’ünün erkek olduğu, ayrıca vakaların %70 inin failinin tanıdık veya aile üyelerinden oluştuğu ve vakaların %16 sının enest olduğunu belirtmiştir.

Bath ve ark(2012) Çocuk cinsel istismarının şu andaki yaygınlığına ilişkin yaptığı inceleme ve metaanaliz çalışmasında dünya çapında 24 ülkeden 50 çalışma dahil edilmiştir. Yaygınlığın kızlarda %8-31 erkeklerde ise; %17 olduğunu belirtmişlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ; çocuğa yönelik cinsel istismar vakaları sadece Türkiye’de değil tüm dünyada önemli bir sosyolojik sorun olmakla birlikte, hızla gelişen ve değişen teknoloji , kültürel yapı, sosyal ilişkiler vb. gibi faktörlerin de bu sorunu tetiklediği düşünülmektedir.

ÇİM de GÖREV YAPACAK PERSONELİN NİTELİĞİ

ÇİM ‘ de görevlendirilen personelin çalışması, özellikli bir birim olması nedeniyle gönüllülük esasına dayanmaktadır. Hassas gruplar ile çalışıldığı için, çocuğun direkt ya da dolaylı olarak hiçbir şekilde zarar görmemesi amacıyla çalışan personel istekli, özverili, sakin ve duyarlı olmalıdır. Ayrıca çocuk gelişimi, çocuğa uygun yaklaşım, çocuğun sıkıldığındaki ip uçlarını yakalama gibi çocuğun dilinden anlayabilmelidir. Bu merkezlerde görev alacak personelin uzman psikiyatri hemşiresi, psikolog, çocuk gelişimci, sosyal hizmet uzmanı gibi meslek elemanlarından oluşması gerekmektedir. (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018)

ADLİ GÖRÜŞME SERTİFİKA EĞİTİMİ

Sertifikasyon eğitimi teorik, uygulama ve ileri uygulama olarak üç aşamadan oluşmaktadır. Sertifikasyon için eğitim merkezleri ise İzmir ve Ankara olarak belirlenmiş olup özel olarak hazırlanan bir program dahilinde ÇİM de görev alacak personele eğitimler verilmiştir. Teorik eğitim içerik olarak konu ile ilgili olan yasal mevzuat, çocukla iletişim, çocukluk dönemi özellikleri, çocukla iletişim, çocuk cinsel istismarı, istismarın kısa ve uzun dönem etkileri, çocukluk çağında görülen psikopatolojiler, adli muayene, adli ve aile görüşmelerinin nasıl yapıldığı, raporlarının yazılması, çocukla adli görüşme teknikleri, çocuk izlem merkezlerinin işleyişi, koordineli çalışılan birimler, ÇİM de görev alan kişiler ve görevlerini içermektedir.

Teorik eğitimin ardından adaylar eğitim aldıkları konular üzerinden sınava tabi tutulmakta en az 70 puan alan adaylar başarılı sayılmaktadır. Daha sonra uygulama eğitimi için adaylar ilk uygulama eğitimine tabi tutulmaktadır. İlk uygulamada adaylara daha önce yapılmış adli görüşmeler ayrıca özel durumlarda örn; mental retarde olanlarda, gebe olan çocuklarda ve komplike olan özel durumlarda adli görüşmede nasıl yol izleyeceklerine yönelik adli görüşme videoları izletilmekte ve adayların kendi aralarında durum değerlendirmesi, tespitler yapmaları istenmekte ve beyin fırtınası şeklinde yapılan adli görüşmenin genel değerlendirmesi yapılmakta ayrıca adaylardan eğitmenin kurgu olarak verdiği bilgiler doğrultusunda rol play yapmaları istenmekte ve yapılan rol play doğrultusunda eksik ya da yanlış görülen kısımlar üzerinde durularak doğru görüşme tekniğinin pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

İleri uygulamada ise adaylara ikamet ettikleri illere en yakın Çocuk İzlem Merkezlerinde en az 8 adli görüşme yapmaları amacıyla görevlendirilir. Adaylar belirlenen Çocuk İzlem Merkezlerinde adli görüşme yaparken, orada çalışan ÇİM personeli tarafından bir değerlendirmeye tabi tutulurlar. Belirlenen bir form dahilinde adayların adli görüşme formatına uygun olarak görüşmeyi yapıp yapamadıkları değerlendirilmektedir. İlk uygulamada 8 adli görüşmeyi formatına uygun yapan ve

yaptığı görüşmelerin raporlarını yazan adaylar daha sonra ileri uygulama sınavına tabi tutulurlar bunu için de, bakanlık tarafından belirlenen ÇİM de çocukla adli görüşme yaparlar ve bu esnada adli görüşmeciler tarafından yeterlilikleri değerlendirilir. İleri uygulamayı formatına uygun yapıp adli görüşme raporunu düzenleyen adaylar başarılı sayılır ve ‘Çocukla Adli Görüşme ‘sertifikasını almaya hak kazanırlar.

ÇİM İŞLEYİŞİ

a-Müracaat ve Çocuğun Çim’ e Getirilmesi

Çocuğa yönelik bir cinsel istismar şüphesi olduğunda müracaat ilçe jandarma ya da jandarma karakol komutanlıklarına yapılmış ise bu alanda görevli çocuk koruma personeli tarafından olaya müdahale edilir. Çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin müracaatı alınır, Cumhuriyet Savcısı ve Jandarma Çocuk Merkezine bildirilir. Jandarma çocuk merkezi personeli, Cumhuriyet savcısının talimatı ile olay yerine sivil araç ile gidilerek mağdur çocuğun ÇİM’ e naklini yapar. Başvuru polis merkezine yapılmışsa, Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek talimat alınır. Çocuk polis birimine getirilmiş ya da gelmişse aileye bilgi verilir ancak şüpheli aileden biri ise aileye bilgi verilmez. Savcılığın talimatı doğrultusunda çocuk sivil araç ile ÇİM’ e nakledilir. Polis merkezinde çocuğun ifadesi alınmaz, nakil esnasında görevli polis memuru kendini tanıtarak, nereye götürüldüğü ve süreç hakkında çocuğa kısa bilgi verilir.

Adli Görüşme Öncesi Hazırlık

Çocuk ÇİM ‘ e getirildiğinde BARO’ dan çocuk adına avukat talebinde bulunulur. Adli görüşme öncesi çocuk ile ön görüşme yapılarak çocuk adli görüşmeye hazırlanır. Bu arada aile görüşmecisi aile ile görüşmeler yaparak aile dinamikleri ve çocuk hakkında bilgi alır ve aileye süreç ile ilgili olarak danışmanlık yapar. Ön görüşme ve aile görüşmeleri bitip gerekli hazırlıklar tamamlandığında çocuk adli görüşme odasına alınır ve adli görüşme başlatılır.

Ön Görüşme Süreci

Ön görüşme ; adli görüşme öncesi çocuk ile tanışmak, güven oluşturmak, çocuğu adli görüşmeye hazırlamak için önemli bir süreçtir. Bu aşama; ön görüşme odasında adli görüşmeci ve çocuk arasında yapılır. Görüşme; ergen ise ergen ön görüşme odası, küçük çocuk ise küçük çocuk ön görüşme odasında yapılmalıdır. Adli görüşmeci bu süreçte çocuğun gelişimsel dönemi ile uyumlu olup olmadığını değerlendirerek adli görüşme esnasında çocuğun vereceği detaylar ile ilgili bir öngörü oluşturur. Çocuğa adli görüşme odası hakkında bilgi verir. (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018)

Adli Görüşme Süreci

Adli görüşme odası ; mağdur çocuk ile adli görüşmenin gerçekleştiği odadır. Oda; sessiz, uygun ısıda ve aydınlık olmalı , odada dikkati dağıtıcı nesnelere bulunmamalıdır. Oda oldukça sade döşenmiş olup karşılıklı iki koltuk ve ortada bir sehpa ile çocuğun ifadeleri sırasında not almak için pano ayrıca tek yönlü ayna ve video kayıt sistemi bulunmalıdır. Ayrıca odada iki kamera bulunmalı, bir kamera odaya odaklanmışken, diğer kamera çocuğa odaklanmış olmalıdır. Kameralar odaların fark edilmeyen yerlerine kurulmalıdır. Çocuğa kameralar ve kayıt sistemi ile ilgili bilgi verilmelidir. Kamera kadrajı, ifadeyi izleyen herkesin , çocuğun davranışlarını gözlemleyebilmesi için tüm odaya hakim olmalıdır.

- ✓ Adli görüşmenin başlangıcında; çocuğun kendini rahat ve hazır hissetmesini sağlamak için yardımcı olunmalı, sözel ve sözel olmayan yollarla yakın ve sıcak bir ilgi sunulmalıdır.
- ✓ Çocukla göz teması kurulmalı ancak bu rahatsız edici boyutta olmamalıdır.
- ✓ Adli görüşmeci kendini ve ne iş yaptığını tanıtır ve odanın özellikleri hakkında yaş düzeyine uygun bilgi verir. (Görüşmeyi izleyen kişiler olduğu ve görüşmenin kayıt altına alındığı ile ilgili)
- ✓ Çocuğun hakları söylenir.(Görüşme esnasında bilmediğin bir şey olursa bilmiyorum, hatırlamadığın bir şey olursa hatırlamıyorum, anlamadığın bir şey olursa anamadım diyebilirsin gibi)
- ✓ Görüşmeyi izleyen kişilerin soruları olduğunda adli görüşmeciye kulaklık aracılığı ile sorulacağı söylenir.
- ✓ Yavaş konuşulmalı, kısa cümleler kurulmalı ve cümleler arasında durularak çocuğun anlaması için zaman sağlanmalıdır.
- ✓ Çeşitli kelime ve ünlemler kullanarak, çocuğun anlattıklarına dikkat verildiği vurgulanmalıdır.
- ✓ Görüşme boyunca ara ara anlattıklarından ötürü teşekkür edilmelidir.

- ✓ Adli görüşmenin başlangıcında çocuğun gerçek yalan ayrımını yapıp yapamadığını değerlendirmek için; *“Adli görüşme odasının çok önemli bir kuralı var biz burada sadece gerçekleri konuşuyoruz”* denir ve ardından *“Gerçek nedir?”* şeklinde bir soru yöneltilir ve çocuğun verdiği cevap üzerinden gerçek yalan ayrımını yapıp yapamadığı değerlendirilir.
- ✓ Çocuğun demografik bilgileri alınır (doğum tarihi, hangi okula gittiği, ailesinde kimlerin olduğu, adresi)
- ✓ Ardından çocuğa *“Şimdi burada bulunma sebebine yönelik konuşalım. Neler oldu anlatır mısın?”* denilerek yaşamış olduğu olayı anlatması istenir. Çocuğun sözünü kesmeden yaşamış olduğu olayı nesirsel bir şekilde anlatması beklenir. Çocuk olayı anlatırken önemli noktalar ile ilgili panoya notlar alınır.
- ✓ Çocuk olayı anlattıktan sonra olayın detayları üzerinde durulur. Burada dikkat edilmesi gereken noktalar ise; yargılayıcı, yanlı, yüklü sorular sormadan açık uçlu sorular yönelterek detaylar hakkında bilgi alınır.
- ✓ Çocuğun konuşması hiçbir şekilde kesilmemeli, çocuk ilgisiz şeyler anlatıyorsa konuşmasını bitirmesini sakın biçimde beklenmeli ve daha sonra ilgili soru yeniden yöneltilmelidir.
- ✓ Çocuğun anlattığı her bir noktayı ayrı ayrı doğru anlayıp anlamadığı çocuğa yönelterek teyit edilmelidir.
- ✓ Bazı durumlarda utanan ve olayın detayını anlatamayan ergenlerde anatomik resimler kullanılmalıdır.
- ✓ Yaşı küçük çocuklarda kendiliğinden öykü gelmezse , çocuğun kendisi, ailesi, yakın çevresi vb. hakkında bilgi edinmek, iyi kötü dokunmayı ayırt edip edemediğini belirlemek için Johnson resimleri kullanılır.
- ✓ Görüşmenin sonunda çocuğa verdiği bilgiler için teşekkür edilir. *“Vücudumuz bize özel birisi senin iznin olmadan vücuduna dokunduğunda “hayır” “yapma “ diyebilirsin, devam ederse bağırıp , yardım isteyebilirsin. Güvendiğin birine anlatmalısın”* şeklinde kısa bir eğitim verilmelidir.
- ✓ Çocukla görüşmenin sonucuna bağlı olarak çocuk ve velisinin bir araya getirilmesi özel bir dikkat gerektirir. Aile ile yapılan görüşme sonucunda çocuğun aile ile karşılaşmadan önce, ailenin çocukla görüşmeye hazırlanması (ailenin rahatlaması, sakinleşmesi, çocuğa yönelik tepkilerinin değerlendirilmesi) sağlanmalıdır.

Adli görüşmeci çocuğa ve aileye merkezde buldukları süre içinde refakat etmelidir. Risk durumuna göre psikiyatrik değerlendirme ya da sosyal hizmet müdahalesi için çocuğu gerekli kurumlara yönlendirmelidir. Gerekli gördüğü durumlarda çocuğa tamamlayıcı, tedavi edici , iyileştirici bir müdahale planı oluşturulması yönündeki önerisini savcılığa sunmalıdır.

(Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018; Gürhan,2015; www.unicef.org.tr/bilgimerkezi.aspx?grup=23 (Erişim tarihi: 01.11.2019)

Adli Görüşmede Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- ✓ Uygunsuz Görüşme Tekniği; Özellikle 5 yaşından küçük çocuklarda örn; *“Popona mı dokundu? şeklindeki bir soruya yönlendirici olması nedeniyle genellikle çocuklar “evet” yanıtını verebilmekte bu durum da yanıltıcı olabilmektedir.*
- ✓ Sosyal baskı uygulama, ikna etmeye çalışma
- ✓ İstismarcıyı olumsuz sıfatlarla betimleme
- ✓ Kendi görüşünü ifade etme
- ✓ Neden? Niçin? Sorularını kullanma
- ✓ Çocuğun davranışlarına yorum yapma, yargılama
- ✓ Gereksiz soru sorma
- ✓ Göz temasını kesme
- ✓ Odak konudan uzaklaşma

Çocuğun yemek, tuvalet, su vb. gibi ihtiyaçlarını görmezden gelme

(Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018; Gürhan,2015)

Aile görüşmesi

- ✓ Aile görüşmesi; mağdur çocuğun aile dinamiklerini değerlendirmek , çocuk ve ailesi ile ilgili durum tespiti yapmak , risk faktörlerini belirlemek, çevresel risk faktörleri varsa belirlemek, çocuğun son dönemlerde yaşadığı değişiklikler ve aile içindeki davranışlarına ilişkin bilgi almak, ailenin çocuğa karşı tutumunu saptamak ve elde edilen veriler doğrultusunda gerekli tedbir kararlarını belirlemek, ayrıca ailenin ÇİM de bulunduğu süreç içerisinde olayla ilgili endişelerini azaltmak, danışmanlık yapmayı içeren görüşmelerdir.
- ✓ Öncelikle mağdur çocuk hakkında demografik bilgiler alınır.(çocuğun adı, adresi, okulu, telefonu)
- ✓ Ailede bulunan kişiler, eğitim düzeyleri, meslekleri, varsa diğer kardeşlerin bilgileri, akraba evliliği olup olmadığı , evlilik şekli, ebeveynlerde madde, sigara , alkol kullanımı kronik hastalık , sabıka kaydı olup olmadığı olup olmadığı
- ✓ Çocuğun oturduğu evin fiziksel özellikleri, oda sayısı, çocuğun kendine ait odasının olup olmadığı, ailenin ortalama aylık geliri, sosyal güvencesi, sosyal yardım alıp almadıkları sorgulanır.
- ✓ Ailedeki risk faktörleri sorgulanır; işsizlik, erken yaşta evlilik, ailede engelli bireyin varlığı, parçalanmış aile, uygun olmayan yaşam koşulları, aile içi şiddet, fuhuş, düşük eğitim düzeyi, çocuk sayısının fazla olması, üvey ebeveyn vb.
- ✓ Mağdura ilişkin aile tarafından belirlenen davranışlar sorgulanır; kendine ve başkasına zarar verici davranış, intihar girişimi, okuldan, evden kaçma, yalan söyleme, hırsızlık, saldırganlık, düşük ders başarısı, içe kapanıklık, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, sigara ,madde kullanımı, olumsuz arkadaş çevresi vb.
- ✓ Mağdura ilişkin bireysel özellikler sorgulanır; önemli bir hastalığı, sağlık raporu, beslenme, uyku durumu, boş zaman aktiviteleri vb.
- ✓ Ailenin olaya karşı tutumu, tepkisi ve yaşanan olay nedeniyle karşılaştıkları sorunlar belirlenir. (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı, 2018)

Çocuğa Adli ve Tıbbi Muayenenin Yapılması

Adli görüşmenin ardından vakanın özelliğine göre ve gerekli olduğu durumlarda savcının talimatı doğrultusunda mağdur çocuktan iç ve dış beden muayenesi, ruh sağlığının yerinde olup olmadığına dair rapor, gerekli hallerde tahlil, sürüntü örnekleri vb. istenebilir. Değerlendirmeyi öncelikle ÇİM' de görevli adli tıp uzmanı yapar ve düzenler, raporlarını yazar ancak adli tıp uzmanının olmadığı durumlarda hemşire tarafından konsültan doktorlar ile iletişime geçilerek ÇİM' e yönlendirilir. Böyle durumlarda kadın doğum uzmanı iç beden muayenesini, çocuk cerrahi uzmanı anal muayeneyi, uzman çocuk doktoru darp cebiri, çocuk psikiyatrisi ruh sağlığını değerlendirmekle yükümlüdür. Adli muayene öncesi çocuğun rızası alınmalıdır. Çocuk 15 yaşından küçük ise aileden yazılı onam alınmalıdır. Adli muayene sırasında görevli hemşire çocuğa rahat bir ortam sağlayarak, çocuk ile iyi bir iletişim kurmalı ve çocuğu rahatlatmalıdır. Yapılan tüm adli muayene raporları kayıt altına alınmalı ve raporun bir örneği de dosyada bulunmalıdır. Rapor üzerinde karalama yapılmamalı, okumaya engel olmayacak şekilde üzeri çizilerek yanına doğrusu yazılmalıdır.

Bu süreç içerisinde mağdur çocuk hiçbir şekilde Çocuk İzlem Merkezi'nden çıkarılmadan tüm işlemleri ÇİM'de yapılmaktadır. Çocuğun yüksek yararı düşünülerek alınan tedbir kararları doğrultusunda mağdur çocuğun kurum bakımına mı alınacağı yoksa aileye mi teslim edileceğine karar verilirken savcı; çocuğun beyanını, aile ve adli görüşmecilerin kanaatlerini değerlendirerek çocuğun nerede kalması gerektiği yönünde talimat verir (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı, 2018).

Adli Görüşme Raporunun Yazılması

Adli görüşmeci on gün içerisinde adli görüşme raporunu yazıp, çocukla ilgili tespitlerini, önerilerini ve kanaatlerini raporda bildirmekle yükümlüdür. Adli görüşme raporlarında; görüşmenin tarihi, saati, görüşmeyi kimlerin dinlediği ile ilgili bilgi verilir. Ardından mağdur çocuğun gerçek yalan ayırımı yapip yapamadığı ve görüşme CD sinin ekte olduğu belirtilir ve çocuğun anlattığı olayın detaylarındaki ipuçları ve istismara uğramış olabileceğine ilişkin beyanları tırnak içinde özellikle belirtilir. Adli görüşme raporları kayıtlı CD dinlenerek yazılmalı dolayısıyla önemli noktaların gözden kaçmamasına dikkat edilmelidir.

Çocukla yapılan adli görüşme sonrasında , adli görüşmeci tarafından tespit edilen risk faktörleri raporda belirtilmeli ve alınacak tedbir kararları elde edilen risk faktörleri üzerinden gerekçeleriyle belirtilmelidir.

Aile Görüşme Raporunun Yazılması

Adli görüşme öncesinde, aile görüşmecisi mağdur çocuğun aile bireyleri ile bir görüşme yapar, Aile görüşme raporları içerik olarak; çocuk ile ilgili demografik bilgileri, çocuğun ÇİM e geliş nedenini ve yine çocuk ile ilgili aile tarafından gözlenen davranışları, ailenin ekonomik durumunu ve aile dinamikleri ile ilgili bilgileri içerir. Elde edilen bilgiler ışığında çocuk ve aile için alınması gereken tedbir kararları belirlenir ve gerekçeleri ile birlikte aile görüşme raporuna yazılır. (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı, 2018)

ÇOCUK İSTİSMARI İLE İLGİLİ YASAL MEVZUAT VE UYGULAMALAR

Türk Hukuk Sisteminde çocukları koruyucu hükümler tek bir kanun altında değildir. Çocukların korunmasına dair hükümler içeren başlıca kanunlar ve kabul edilmiş tarihleri;

2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi : 4 Ekim 2012

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu: 3 Temmuz 2005

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu: 4 Aralık 2004

Türk Ceza Kanunu: 26 Eylül 2004

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu: 27 Mayıs 1983

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu: 20 Kasım 2001

6284 Sayılı Kadının Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun: 8 Mart 2012

Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu: 21 Haziran 1927

4857 sayılı İş kanunu :22 Mayıs 2003

Çocuk Hakları Sözleşmesi: Türkiye bu sözleşmeyi 14 Ekim 1990 tarihinde imzalamıştır.

(Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı 2018; Gürhan,2015)

ÇOCUK İZLEM MERKEZLERİ İLE KOORDİNELİ ÇALIŞAN KURUMLAR

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Çocuk İzlem Merkezlerinde ; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasındaki işbirliğinin güçlendirilerek sağlıklı bireylerin yetiştirilmesine ve çocukların istismar nedeniyle yaşadıkları mağduriyet ve travmalarının giderilmesi ve onların sağlıklı bireyler olarak topluma yeniden kazandırılmasına yönelik çalışmalar yapılması hedeflenmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görev ve sorumlulukları çerçevesinde merkeze gelen çocukların uygun hizmet modelinden yararlanabilmeleri için sosyal inceleme ve değerlendirmelerine katkı sunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı

Öğrenci tarafından sınıf/branş öğretmenine veya rehber öğretmenine ifade edilen ihmal ve istismar vakalarında; risk aile ortamından kaynaklı ise ailenin izni alınmaksızın okul idaresince gizlilik ilkeleri doğrultusunda yazılı olarak durumdan haberdar edilerek kolluk kuvvetlerine ya da Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Risk aile dışından kaynaklı ise; durum okul idaresine gizlilik ilkesi doğrultusunda yazılı olarak bildirilir. Aile durumdan haberdar edilerek ve çocuk sürece dair bilgilendirilerek kolluk kuvvetlerine ya da Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur.

Okullara yansıyan ihmal ya da istismar şüphesi bildirim yükümlülüğünün (Çocuk Koruma Kanunu 6.madde) yerine getirilmesi için yeterlidir. Çocuğun bir ihmal ya da istismar durumunu ifade etmediği halde ihmal ya da istismara uğradığını tespit eden /şüphelenen öğretmeni durumu okul idaresi , rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisine bildirir.

Emniyet Genel Müdürlüğü

Cinsel istismara uğrayan çocuğun müracaatı veya alınan ihbar sonucunda kolluk görevlileri tarafından ilgili kişilerin ifadesinin alınması ve çocuğun uzman kişilerce adli görüşmesinin yapılması amacıyla Çocuk İzlem Merkezinin bulunduğu illerde Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda Çocuk İzlem Merkezlerine nakli yapılır.

Jandarma Genel Komutanlığı

Jandarma sorumluluk bölgesinde suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklar ile ilgili işlemlerin, kolluğun eğitimli uzman personeli tarafından yürütülmesi, birlikler arasında koordinasyonun sağlanması amacıyla Jandarma Genel Komutanlığı karargahında “ Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü” teşkil edilmiş olup İl Jandarma Komutanlığında “Çocuk ve Kadın Kısım Amirlikleri” kurularak diğer il, ilçe ve Jandarma Karakol Komutanlıklarında “ Çocuk ve Kadın Suçları İşlem Astsubayı” kadrolanmıştır.

Çocuk ve Kadın Kısım Amirliklerinin Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Olan Çocuklar ile İlgili Görevleri

- ✓ Jandarma birimlerine getirilen çocuklar ile ilgili Cumhuriyet Savcılığına bilgi vererek, işlemleri Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda yürütür.
- ✓ Çocuğun ailesi ya da yasal temsilcisi ile irtibata geçmek ve durumu hakkında bilgi vermek. Çocuğu istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez.
- ✓ Mağdur çocuğun sağlık durumunun belirlemesi için resmi sağlık kurumu ya da Adli Tıp Kurumu’na vekil nezaretinde sevk edilerek adli sağlık raporu alınmasını sağlamak
- ✓ Suç mağduru çocuğun vekili yoksa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilmesi sağlamak.
- ✓ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda tanımlanan korunma ihtiyacı olan çocukla(mağdur, tanık vb.) Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda yakınlarından birinin (veli, vasi veya bakımını üstlenen kimse) nezaretinde kolluk görevlilerince mülakat ve görüşme yapmak . Mağdur çocukla mülakat ya da görüşme sırasında çocuğun yanında psikolog, psikiyatri, tıp, sosyal hizmet veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulunmasını sağlamak.
- ✓ Mağdur çocuğun dinlenmesi sırasında görüntü ve ses kaydını almak.
- ✓ Mağdur çocuk soruşturma ve kovuşturma evresinde bir defa dinlenebilir. Yani, mağdur çocukla birden fazla görüşme yapılamaz. Ancak, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması zorunluluk arz eden durumlarda dinleme olanağı vardır.
- ✓ Suçun mağduru çocuksa, bunlara karşı işlenen suçüstü hallerinde , kovuşturulması suçtan zarar gören kimsenin şikayetine bağlı olan fiillerde şüphelinin yakalanması ve soruşturma yapılması için şikayet şartı aranmaz.

BARO

- ✓ CMK kapsamında yasal zorunluluk gereğinin amacına ulaşması ve adil yargılanma hakkından mağdur çocuğu desteklemeyi hedeflemektedir.
- ✓ Yargı süreci içinde ciddi anlamda zarar gören istismar mağduru çocukların yasal haklarından, yasanın amacına uygun bir şekilde faydalanmaları için çalışmalar yapmaktadır (Çocukla Adli Görüşme Sertifika Eğitim Programı, 2018)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuğun gelişimini her yönüyle olumsuz etkileyen çocuk cinsel istismarı tüm dünyada hukuki, ahlaki, psikolojik ve sosyal bir sorundur. Bu soruna ilişkin bilimsel çalışmalar 2000’li yıllardan itibaren artış göstermiş olsa da literatürde elde edilen verilerin gerçek verilerden çok daha düşük oranda olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda, gerek sosyal medya, basın yoluyla gerekse çeşitli eğitimlerle kişilerin farkındalık düzeyi artmış ve konuya ilişkin çözüm yolları aranmıştır. Çeşitli paydaş kurumların bir araya gelmesiyle birlikte Çocuk İzlem Merkezleri’nin kuruluşuna ilişkin çalışmalar başlatılmış ve 2010 yılında Ankara’da ilk pilot uygulamanın ardından 2012 yılında Ankara başta olmak üzere, Kayseri, Gaziantep ve Samsun illerinde 2012/20 Başbakanlık Genelgesi ile resmi olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Türkiye’de 2019 yılı itibariyle İstanbul’da dört tane olmak üzere, çeşitli illerde toplam 40 Çocuk İzlem Merkezi bulunmaktadır ve bu merkezlerin her ile kurulması planlanmaktadır. Bu merkezlerin amacı cinsel istismar şüphesi ya da mağduru olan çocukların yaşamış oldukları cinsel istismarı, alanında uzman kişiler aracılığı ile ikincil örselenmesine fırsat vermeden anlatmasını sağlayıp gerek görüldüğü takdirde tüm adli ve tıbbi muayenelerinin yapılması ve vakanın özelliğine göre tedbir kararlarının alınmasını sağlamaktır. Yapılan tüm uygulamalar ve tedbir kararları 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun gereği çocuğun üstün yararı düşünülerek yapılmaktadır. Çocuk cinsel istismarı, çocuğun ileriki dönemlerde de hayatını birçok yönden olumsuz etkileyen bir durum olduğu düşünüldüğünde tüm bu uygulamalarla birlikte çocuk cinsel istismarında buz dağının görünmeyen

kısmını da ortaya çıkarmaya ve bu konuda paydaş kurumlarla birlikte farkındalık çalışmalarının artırılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar konuya ilişkin farkındalık artıp, bu merkezler aracılığı ile paydaş kurum çalışanlarına okullara eğitim verilse de cinsel istismarı önlemeye yönelik girişimler istendik düzeyde değildir hatta son yıllarda özellikle artış eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu duruma yönelik olarak;

- ✓ Öncelikle cinsel istismarı önlemeye ya da ortaya çıkarmaya yönelik ülke çapında kapsamlı ve multidisipliner bir çalışma planına, ardından somut uygulamalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- ✓ Cinsel istismarı önlemeye yönelik okul temelli programlara ağırlık verilmeli, her kademedeki öğrenciye ilgili konuya ilişkin yaş düzeyine uygun eğitim verilmelidir.
- ✓ Öğrencilere cinsel istismar ile ilgili verilen eğitimin yanı sıra kendilerini istismardan ve diğer cinsel tehlikelere karşı nasıl koruyacaklarına ilişkin de bilgi verilmelidir.
- ✓ Çocuk izlem merkezlerinin sayıları artırılmalı, mağdur çocuğa ve ailesine de her aşamada hukuki destek sağlanmalıdır.
- ✓ Literatürde Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili çalışmaların belirli bölge ve belirli örneklerle sınırlı olması ve cinsellik ile ilgili konuların konuşulmasının bir tabu olarak görülmesi dolayısıyla cinsel istismar ile ilgili yaygınlık verilerinin tahmin edilenden çok daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla gerçek verilerin elde edilmesi ve elde edilen veriler doğrultusunda, koruyucu, önleyici ve sürdürücü tedbirlerin alınması ve gerekli hukuki düzenlemelerin revize edilmesinin, mağdur çocuğun ve ailesinin güçlendirilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.
- ✓ Adli görüşme sonrası mağdur çocuğa uygulanan tedbir kararlarının ve gerektiği durumlarda istenen sosyal inceleme raporlarının uygulanma süresi illere göre bazen değişkenlik göstermekle birlikte bazı durumlarda kurum bakımında kalması gereken mağdur çocuğun kısa bir süre sonra ailesine teslim edildiği bilinmektedir. Çocuğun yüksek yararı düşünüldüğünde bazı uygulamalar tutarsızlık gösterebilmektedir. Aynı şekilde Çocuk İzlem Merkezlerinin işleyişi ve adli, aile görüşme raporlarının içeriği de farklılık gösterebilmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı ortak bir payda da buluşabilmek adına Çocuk İzlem Merkezi yönetmeliğinin en kısa sürede çıkarılmasına gerek duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

- 1.Bakır,E., Kapucu,S. (2017) Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye ‘de Yapılan Araştırmalara Yansıması : Bir Literatür İncelemesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 4(2):13-24
- 2.Koç,F.,Aksit,S.,Tomba,A.,Aydın,C.,Koturoğlu,G.,Çetin,K.S.,Aslan,A.,Halıcıoğlu,O.,Erşahin,Y.,Turhan,T.,Çelik,A.,Şenol,E.,Kara,S.,Solak,U.(2012)Çocuk İstismarı ve İhmali Olgularımızın Demografik ve Klinik Özellikleri: Ege Üniversitesi Çocuk Korum Birimi’nin Bir Yıllık Deneyimi. Türk Pediatri Arşivi 47: 119-124
- 3.Bulut,S.(2016) Çocuk Cinsel İstismarı Hakkında Bir Derleme. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi Cilt:3 Sayı: 28 Sayfa: 139-150
- 4.Şimşek,Ş.,Uysal,C.,Gençoğlan,S.,Bez,Y.(2013) Türkiye’de Çocuk Cinsel İstismarı: Gözden Geçirme Çalışması. Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi, Cilt 4,Sayı 14, Sayfa: 39-45
- 5.Alpaslan, A.H. (2014) Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar. Kocatepe Tıp Dergisi (15)2: 194-201
- 6.Gökkaya,B.V.(2018) Cinsel İstismar ve Çocuk (Sivas İli Örneği) The Journal Of Academic Social Science Studies No: 66 Sayfa: 425-432
- 7.Beyazıt,U.,Ayhan,A.B.(2015)Türkiye’de Yapılmış, Çocuğun Mağdur Olduğu Cinsel İstismar Olgularını Konu Alan Bilimsel Çalışmaların İncelenmesi .The Journal Of Academic Social Science Studies No: 31 Sayfa: 443-453
- 8.Öztürk,B.A.(2009) Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aile İle Çalışma. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Cilt: 20 Sayı: 2 Sayfa: 89-97
- 9.Bozbeyoğlu,Ç.A.,Koyuncu,E.,Kardam,F.,Sungur,A.(2010) Ailenin Karanlık Yüzü: Türkiye’ de Enstest. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Cilt:3 Sayı: 1 Sayfa: 1-32
- 10.Ahioğlu,N.(2004) Yayınlarla ve Yargı Kararlarına Göre Türkiye’de Çocuk İstismarı. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi 3(6), 277-286
- 11.Horozgil,D.(2011) Çocukların Cinsel İstismarı Suçunun Basit Şekli (TCK m. 103/1) TBB Dergisi Sayı :93 Sayfa: 108-142
- 12.Polat,O.(2018) Türkiye’ de Çocuk İstismarı Raporu-2 (imdat.org)

- 13.Bayün,S., Dinçer,C.N.(2013) Çocuk İzlem Merkezi. Hukuk Gündemi Sayı: 2 Sayfa: 92-95
- 14.Pof.Dr.Atalay Yörükoğlu Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Politikaları Çalıştayı VII. (2012)Çalıştay Raporu. Çocuk Koruma Birimleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi 19(1) Sayfa: 47-50
- 15.Aydemir,İ., Yurtkulu,F.(2012) Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarla Mücadelede: Çocuk İzlem Merkezi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi 1(2) Sayfa: 152-163
- 16.Danış,Z.M., Aygün,M., Karasu,M.Danış,Y.(2019)Çocuk İzlem Merkezleri ve Sosyal Hizmet. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı: 89 Sayfa:518-528
- 17.Erükçü,G., Akbaş,E.(2013) Mağdur Çocuklarla Adli Mülakat Teknikleri. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi Cilt: 24 Sayı: 1 Sayfa: 199-207
- 18.Bağ,Ö.,Alşen,S.(2017) Çocuk İzlem Merkezinde Cinsel İstismarın Değerlendirilmesi. Anadolu Psikiyatri Dergisi 18(1): 62-68
- 19.Biz Geleceğiz Projesi Çocuk İhmal ve İstismarı Sempozyumu Sonuç Raporu (2018)
- 20.Bağ,Ö.,Alşen,S.(2016) Çocuğun Cinsel İstismarının Değerlendirilmesinde Yeni Model : Çocuk İzlem merkezleri. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi 6(1): 9-14
- 21.Çocuk Adalet Sistemi Sorun Tespit Raporu (2015) Çocuk Haklarında Çalışan Avukatlar Ağı (ÇAÇAv)
- 22.Trabzun Barosu Çocuk Hakları Komisyonu (2015) Çocuk İzlem Merkezleri Türkiye Raporu
- 23.Ersoy,E.(2005)Çocuk Cinsel İstismarı Vakalarında Adli Görüşme: Günümüz Teknikleri ve Gelecekteki Yönelimler.(Özet çeviri) İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Yüksek Lisans Programı Sayfa: 1-15
- 24.Ovayolu,N., Uçan ,Ö., Serindağ,S.(2007)Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi Cilt: 2 Sayı: 4 Sayfa: 14-21
25. T.C.Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personele Yönelik İstismar İle Mücadelede Rehber Kitapçığı
- 26.Çok Geç Olmadan Çocuk İstismarına Dur De (2018) İstanbul Paydaş Analizi ve Politika Raporu
- 27.Topdemir,C.(2016) İstismar Mağduru Çocuğun Korunmasında Bir Uygulama: Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi Sayı: 43
- 28.Kafadar,H.(2014) Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)ve Adli Tıp Yaklaşımı. Journal of Clinical and Analytical Medicine 4;5 (2): 279-281
- 29.Mavili,A.,Bilgin,Ö.(2017) Kurum Bakımındaki Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 1(2): Sayfa 106-126
- 30.Dokgöz,H., Kar,H.(2017) Çocukta Cinsel İstismar. Türkiye Klinikleri 3(3):169-174
- 31.Acehan,S., Bilen,AÇ., Ay,O.M., Gülen,M., Avcı,A., İçme,F. (2013) Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi 22(4): 591-614
- 32.Beyazova,U., Şahin,F.(2007) Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşımında Hastane ve Çocuk Koruma Birimleri. Türk Ped Arşivi 42 Özel sayı: 16-8
- 33.Aktepe,E.(2009) Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı .Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 1: 95-119
- 34.Koç,F., Aksit,S., Tomba,A., Aydın,C.,Koturoğlu,G., Çetin,K.S., Aslan,A., Halıcıoğlu,O., Erşahin,Y., Turhan,T., Çelik,A., Şenol,E., Kara,S., Solak,U.(2012) Çocuk İstismarı ve İhmali olgularımızın demografik ve klinil özellikleri : Ege Üniversitesi Çocuk Koruma Birimi ‘nin Bir Yıllık Deneyimi. Türk. Ped. Arşivi 47: 119-24
- 35.İmren,S.G., Ayaz,B.A., Yusufoğlu,C., Arman,R.A.(2013) Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerde Klinik Özellikler ve İntihar Girişimi ile İlişkili Risk Etmenleri. Marmara Medical Journal 26: 11-16
36. Şimşek,Ş., Fettahoğlu,E.Ç., Özatalay,E. (2011) Cinsel İstismara Uğramış Çocuklarda ve Ebevyenlerinde Travma Sonrası Stres Bozukluğu . Dicle Tıp Dergisi 38(3): 318-324
- 37.Göker,Z., Aktepe,E., Hesapçioğlu,S.T., Kandil,S.(2010) Cinsel İstismar Mağduru Olan Çocukların Başvuru Şekilleri , Klinik ve Sosyodemografik Özellikleri .S.D.Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 17(4): 15-21
- 38-Alpaslan,A.H.(2014) Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar . Kocatepe Tıp Dergisi 15(2): 194-201
- 39-Yalçın,H., Koçak,N., Duman,G.(2014) Anne Babaların Çocuk İstismarıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel sayı 1) : 137-143
- 40.Öncü,E., Kurt,Ö.A., Esenay,I.F., Özer,F.(2012) Çalışan Çocukların Ailede İstismarı. Türkiye Halk Sağlığı Dergisi 10(3): 128-140
- 41.Yolcuoğlu,G.İ.(2009) Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. Aile ve Toplum 11(5): 43-57

- 42.Çöpür,M., Üneri,Ş.Ö., Aydın,E., Bahalı, M.K., Tanıdır,C., Güneş,H., Erdoğan,A.(2012) İstanbul İli Örnekleminde Çocuk ve Ergen Cinsel İstismarlarının Karakteristik Özellikleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi 13: 46-50
- 43.Demirci,Ş., Doğan,K.H., Erkol,Z., Deniz,İ.(2008) Konya ‘da Cinsel İstismar Yönünden Muayenesi Yapılan Çocuk Olgularının Değerlendirilmesi . Türkiye Klinikleri j Foren Med 5: 43-49
- 44.Taner,A.H., Çetin,F.H., Işık,Y., İşeri,E.(2015) Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerde Psikopatoloji ve İlişkin Risk Etmenleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi 16(4): 294-300
45. Barth,J., Bermetz,E., Trelle,S., Tonia,T.(2012) The Current Prevalence of Child Sexual Abuse Worldwide : A Systematic Review and Meta analysis. Int J Public Health DOI 10.1007/S00038-012-0426-1
- 46.McElvaney,R., Lalor,K.(2014) Child Abuse in Europe. In J. Conte (Ed) Child Abuse and Neglect Worldwide , Vol. 2. Santa Barbara CA: Praeger
- 47.Tıraşçı,Y., Gören,S.(2007) Çocuk İstismarı ve İhmali. Dicle Tıp Dergisi 34(1): 70-74
- 48.Bilginer,Ç., Hesapçioğlu,T.S., Kandil,S.(2013) Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı: Mağdur ve Sanık Açısından Çok Yönlü Bakış. Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences 26: 55-64 DOI: 10.5350/DAJPN2013260106
- 49.Ahioğlu,N.(2004) Yayınlar ve Yargı Kararlarına Göre Türkiye’de Çocuk İstismarı. Eğitim Bilimleri ve Uygulama 3(6): 277-286
- 50.Ayan,S., Kocacık,F.(2009) Çocuk İstismarı : Sivas (Türkiye)Örneği. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi 6(1): 953-968 ISSN: 1303-5134
- 51.Essabar,L., Khalqallah,A., Dakhama,B.SB.(2015) Child Sexual Abuse : Report of 311 Cases With Review of Literature . Pan African Medical Journal 20:47 DOI: 10.11604/pamj.2015.20.47.4569
- 52.pbc2019.org
- 53.victimsofcrime.org
54. (www.adliscil.adalet.gov.tr/Resimler/Sayfa/Döküman/27820191126572016.pdf)
Erişim tarihi: 01.11.2019
- 55.Gürhan,N.(2015) Her Yönüyle Çocuk İhmal ve İstismarı . Nobel Tıp Kitabevi Ankara 1. Baskı.
- 56.Başbakanlığın 04.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)konulu 2012/20 No’lu Genelgesi.
- 57.Çocuk Koruma Kanunu (2005) Resmi Gazete 15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı 5395 sayılı kanun
- 58.Türk Ceza Kanunu 5237 sayılı. Resmi Gazete 25611 sayı ve 12.10.2004 tarihli
- 59.Sosyal Hizmetler Kanunu 5799 sayılı. Resmi Gazete 18059 sayı ve 27.05.1983 tarihli.
- 60.www.unicef.org.tr/bilgimerkezi.aspx?grup=23 (Erişim tarihi : 01.11.2019)

**HYMEN AS A SOCIAL PROBLEM
TOPLUMSAL BİR SORUN OLARAK KIZLIK ZARI**

Nermin GÜRHAN

Associate Professor. Dr. Gazi University Health Sciences Faculty, Nursing Department, Ankara, Turkey

Didar KARAKAŞ

Research Assistant Gazi University Health Sciences Faculty, Nursing Department, Ankara, Turkey

Gökçen ERDOĞAN

Assistant Professor. Dr. Yakın Doğu University Medical Faculty, Department of Gynecology and Obstetrics, Kıbrıs

Elif ALTUN

Research Assistant Gazi University Health Sciences Faculty, Nursing Department, Ankara, Turkey

ABSTRACT

The norms imposed on women by societies and cultures in the World and in our country provide control over the female body and reinforce the patriarchal structure. The control mechanism of this situation has been and continues to be “hymen” throughout the history. Hymen, which has become a symbol of the transition from maide to femininity, has also become an important element of first sexual intercourse or first togetherness. Hymen, which is known to have no anatomical function, has been used as an element of pressure on women and continues to be used. In developing societies, especially in eastern societies, the hymen holds an important place in terms of being equal to the concept of virginity (first sexual intercourse etc.). In societies where virginity is at the forefront, women who have had sexual experience before marriage undergo hymenoplasty in order not to be isolated from the society and to give the message to the man she married that “I am having this experience with you first.”. Although the sexual experiences before marriage, especially in the eastern regions of the Turkish society, are considered more normal than before, hymen is still important and this situation causes an increase in hymenoplasty. In recent years, families in the World and in our country can use hymenoplasty as a tool to cover sexual abuse. In these operations which can be performed permanently and temporarily, financial gain can be obtained from women and this situation can be turned into a sector. This situation, which intervenes in women’s life with its social, psychological and ethical dimensions, restricts the fundamental rights and freedoms of women. In addition, women consider hymen planting as a vital issue because of the pressure. In these circumstances, gender roles and stereotypes arise as a result of the society’s control over women. A piece of tissue without any anatomical function becomes a life threatening factor for women.

Key Words: Hymen, Virginity, Hymen Examination.

GİRİŞ:

Kadınlar yüzyıllar boyunca hep eril cinsiyet ile karşılaştırılmış, fiziksel olarak farklılıklar ise eksiklik olarak görülmüş ve bu nedenle de kadınlar, hayatın neredeyse tüm alanlarında sorunlar yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Anaerkil bir toplumdaki ataerkil bir topluma geçiş ile dünyada ve ülkemizde toplumların ve bu toplumlara bağlı kültürlerin kadınlar üzerine dayattığı normlar sonucu kadın bedeni üzerinde denetleme oluşturulmuş ve bu durum ataerkil yapının pekiştirilmesini de sağlamıştır. Özellikle bu durumun denetim mekanizması ise tarihler boyunca “hymen” olarak bilinen “kızlık zarı” olmuş ve olmaya devam etmektedir. Kızlıktan kadınlığa geçişin bir simgesi haline gelmiş olan hymen, ilk birliktelik ya da ilk sahip olmanın da önemli bir unsuru yani bekâretin belgelenmesi haline gelmiştir. Kızlık zarı tıbbi adı ile hymen, vajen girişini kısmen kapatan, elastik ve değişik yapılarda kılcal damarlardan oluşan ince bir zarıdır. Genellikle ilk cinsel ilişkide yırtılabilen bu zar 11-12 yaşına kadar enfeksiyonlardan korunmak ve üretrası olmayan kız çocuklarında üretra yapımı kullanımı haricinde kadın sağlığı açısından başkaca bir yararı olmayan, kapalı olması dışında patolojik herhangi bir durum tanımlanmamaktadır. Elastik bir yapıya sahip olan hymen, kadınlar arasında değişiklik gösterebilen bir yapıya sahiptir (Çevik, Tapucu et al. 2003). İlk birliktelik, ilk sahiplenme, bekâretin simgesi gibi önemli toplumsal yükler yüklenmesi nedeni ile tarihler boyunca ve günümüzde birçok toplumda ve toplumumuzda hala kadınlar bu durumlardan dolayı bekâret kontrolüne götürülebilmektedir (Taşkın, 1997). Tarih boyunca kadın olmanın önemli bir unsuru olarak görülen ve kültürel olarak büyük değerler yüklenen, batılı toplumlarda ise kültürel her hangi bir önemi olmayan kızlık zarı ülkemizde ve başkaca doğu ülkelerinde bireylerin yaşamını büyük oranda etkilemiş ve

etkilemeye devam etmektedir. Ülkemizde bölgeler arasında dahi farklılıklar görülmektedir, özellikle yaşam koşullarının farklılık taşıdığı toplumlarda, ekonomik ve toplumsal statülerdeki kişilerde batılı toplumlarda olduğu gibi herhangi bir anlam yüklenmemiş ya da yüklenmemiş gibi gösterilmektedir (Gürsoy, 1999).

Daha çok doğu toplumlarında ve ülkemizin de doğu kültüründe yapılan bekâret uygulamasında; Hindistan’ da su ve ateşle uygulanan iki yöntemle geleneksel ritüeller eşliğinde uygulama yapılmaktadır. “Kukari ki Rasam” adı verilen geleneksel ritüellerde, su ile yapılan yöntemde başka bir kişi yüz adım atana kadar kadının su altında durması istenir. Su altında duramayan kadının bakire olmadığı şeklinde değerlendirme yapılırken, su altında durabilen kadın bakiredir şeklinde değerlendirme yapılmaktadır. Ateş ile yapılan bekâret kontrolünde kadının ince bir eldiven giyerek kızgın bir demiri tutması ve yürütmesi istenmektedir. Bu şekilde yürüyebilen kadın bakire olarak değerlendirilirken, yürüyemeyen kadın bakire değildir şeklinde değerlendirilmektedir. Bakire olmayan kadınlara işkence yapılarak bu durumdan sorumlu erkeğin ismi öğrenilmeye çalışılır. Kadınlar bu işkenceden kurtulmak için bir isim söylemek zorundadırlar. Daha sonra ismi söylenen erkek kadının ailesine tazminat vermekle sorumlu tutulur (Women's Rights as Human Rights, 2014). Yasalardada her hangi bir önlem yer almadığından dolayı bir cezasıda bulunmamakta ve ahlaki olmayan bu uygulamalara karşı çıkacak kadın örgütleri ve toplumlarda bu durumu değiştirmede yeterince güçlü olamamaktadır. Güney Afrika’ da ise AIDS önlenmesi amacı ile ritüel şeklinde ya da okullarda yapılan bekâret kontrolünde cinsel ilişki azaltılmaya çalışılmaktadır. Güney Afrika da cinsel ilişkiyi azaltarak AIDS ile dolaylı olarak mücadele etmek için okullarda bekâret kontrolleri düzenli olarak yapılmaktadır. (Women's Rights as Human Rights, 2014).

TÜRKİYE’ DE BEKÂRET KONTROLÜ VE ANLAMI

Ülkemizde bekâret kontrolünün ne zamandan beri var olduğu ve ne sıklıkta yapıldığına dair çok sınırlı sayıda araştırma bulunduğundan, mahrem bir konu olduğu ve adli vakalar dışında gizli yapıldığı için bilinmemektedir. Ülkemizde evlilik öncesinde erkek ve ailesi isterse kadın bekâretini belgelemek, gerdek gecesi sonrası bekâretinden şüphelenilen kadının bekâretini sorgulamak, fiziksel travma sonrası bekâretin zarar görüp görmediğini sorgulamak, gözaltı öncesi ve sonrasında cinsel taciz iddiaları, tecavüz vb gibi durumlar çerçevesinde bekâret kontrolü yapılmaktadır (Gürsoy, 1999). Babalar ve diğer aile üyeleri, eş olarak erkek, adli yetkililer, okul ve yurt müdürleri bekâret kontrolü isteyebilmektedir (Türk Tabipler Birliği Etik Kurul Görüşleri, 2001). Evlilik öncesi ve evlenilen gün bekâretten şüphelenildiğinde belgelenmesi beklenen kadınlarda, evlendikleri gün gerdek gecesi, çarşaf gösterme vb gibi kültürel dayatmalar ile de bekâretlerini belgelemek zorunda bırakılmaktadırlar. Kadınlar bu durumlarda yoğun bir baskı altında bırakılmakta ve kurtulabilmek için de intiharı düşünebilmektedirler (Yıldız, 2008). Yine ülkemizde de kızlık zarı muayenelerinde kadın dışında herkesin bedeninde söz sahibi olması yasalarla desteklenirken, namus cinayetlerinde ceza indiriminin de eklenmesi bu tür olayların azalmasının önüne geçmektedir. Türkiye’ de en çok Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesi’ nde görülen namus cinayetlerinde ölüm kararını genellikle 18-15 yaş altı erkek çocuklar yerine getirmektedir. Böylece suçu işleyenlerin az bir ceza ile cezalandırılmaları hedeflenmektedir. Tüm bunlar göstermektedir ki kadın kendi bedeni üzerinde bile söz sahibi değildir. Toplumsal olarak ülkemizde cinsiyete göre bekâret kavramı değişmekte; kadınlar için evlenene kadar bekçiliği yapılan namus kavramı olarak adlandırılan, erkekler için ise bekâret kaybına göz yumulan özel bir anlamı olan kavramdır (Tezcan, 2003). Kadınlarda bekâret kaybı sonrasında intiharlar, namusun temizlenmesi için cinayetler meydana gelirken; erkeklerde bu durum övünç hikâyeleri olarak anlatılmaktadır. Oysa fark edilmeyen unsur, erkeklerin kendi yakınlarında aradıkları ve bekçilik etmiş oldukları namus simgesi olan kızlık zarı övünç duydukları başka kadınlarda ilk ben sahip oldum, kendini bana verdi gibi bahsedilen kadınlarda başka namus bekçilerinin kadınlardır. Yani her halükarda kadın kendi bedenini bile korumaktan aciz ve bedenine yönelik söz söylemede yetersizlerdir. Bu durumlar ataerki aile yapısının toplum bireylerine bir öğretisidir (Gürsoy, 1999; Gürsoy & Arslan Özkan, 2014).

KIZLIK ZARI İNCELEMESİ VE ŞİDDET

Kadına yönelik bir şiddet olarak nitelendirilen kızlık zarı incelemesi, fiziksel, duygusal ve cinsel boyutu ile kadının temel haklarına saldırı içermektedir. Bu uygulama ile töre cinayetleri, intihar gibi durumlardan dolayı kadının yaşamı tehdit altına girmekte ve muayenelerin uygun koşullar ve uzmanlar tarafından yapılmadığında genital ve üriner enfeksiyonlara da sebep olabilmektedir. Tüm kadınların

pozisyon işlem vb. nedeni ile çekindikleri ve kaçındıkları jinekolojik muayeneler bekâret kontrolü nedeni ile toplumsal ve duygusal zorlanmalar sonucu zorunlu olarak uygulanmasına rıza gösterilmekte ve bu zorlanmalar sonrası cinsel yaşamda önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Başlangıçta güven temeli olmadan kurulan ilişkiler, sağlıklı istendik ilişkiler olmamaktadır. Şüphe ve güven duygusu olmamasına bağlı olarak kurulan birlikliliklerde kadın terk etmek istediğinde eşi tarafından öldürülebilmektedir. Sonuç olarak jinekolojik hastalıklar ve namus kisvesi altında kadınlar zarar görmektedir (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, 1995).

HYMENOPLASTİ

Kadın ve dolaylı olarak toplum üzerinde bu kadar önemli bir yer teşkil eden kızlık zarının kaybı durumda çeşitli çözümler üretilmeye çalışılmış ve cerrahinin de gelişimi ile birlikte toplumsal bir tabu olan bekârete “hymenoplasti” adı altında bir çözüm bulunmuş ve uygulaması da hızla yayılmıştır. Kadınlar bu toplumsal baskılardan kurtulmak için ekonomik olarak zorlandıkları ve ucuz imkânlarla merdiven altı gizli uygun olmayan kişilerin eline düşerek yaşamları ve beden sağlıkları tehlike altına atılmaktadır. Kızlık zarının diktirilmesi anlamına gelen hymenoplasti, jinekologlar tarafından belli bir ücret karşılığında yapılmaktadır. Kızlar için bir umut gibi görünse de aslında toplum yargılarının yalan ile kapatılması işlemidir (Gürsoy & Vural, 2003). Geleneksel anlayışın baskın olması ve hala kabul edilmesi nedeni ile olumlu bir durum olarak görülse de aslında kadınların duygu, düşünce ve değer yargıları yok sayılmaya devam edilmektedir. Yine ülkemizde dâhil olmak üzere başkaca doğu ülkelerinde de kızlık zarını kaybetmemek için anal ilişkide bir artış olduğundan bahsedilmektedir. Böylece kadınlar bekâretlerini kaybetmemekte, erkekler ise bekâretimi aldın o zaman evlen yükünden kurtulmakta olduğu için anal yolu tercih ettiklerini ve bu durumun da başka sağlık sorunlarını oluşturduğu görülmektedir (Gürsoy, 1999).

KIZLIK ZARI İNCELEMESİNİN ETİK VE HUKUKİ BOYUTU

Tıp etiğinin temel ilkesi olan zarar vermeme ilkesi açısından kızlık zarı incelemesine bakacak olursak, kızlık zarı incelemesi hangi nedenle yapılırsa yapılsın bireye zarar verecek nitelikte bir uygulamadır. Bu inceleme yapılırken psikobiyososyal bir varlık olan kadın biyolojik bir varlık olarak ele alınmakta; duygu, düşünce ve değerleri göz ardı edilmektedir. Diğer bir tıp etiği ilkesi olan özerkliğe saygı ilkesi açısından kızlık zarı incelemesine bakacak olursak; her ne sebep ile olursa olsun kızlık zarı incelemesinde özerklik kadına ait değil topluma aittir. Kadın kendi isteği ile muayene oluyor olsa dahi aslında kadın toplumsal baskı ile muayene olmaktadır ki buda ilkenin ihlalidir. Özerkliğe saygı göstermenin en önemli göstergelerinden birisi olan aydınlatılmış onam (Bilgilendirerek rıza) ilkesi açısından kızlık zarı incelemesine bakacak olursak; adli ya da diğer sebeplerle önceden alınan onamın aslında kadına ait değil, toplumun, ailenin baskısından kurtulma sonucu zorunluluktan kabul edilen bir işlem olduğu görülür (Roberson & Melliss, 1997; Gürsoy, 1999; Kapani, 2011). Gizlilik/sır saklama ilkesine bakıldığında; kızlık zarı incelemesini yapan hekim ve bu uygulamaya katılan hemşire ya da ebelerin, incelemeye yönelik bilgileri saklama sorumlulukları vardır. Kadına yönelik inceleme sonrası elde edilen bilgilerin başkalarına söylenmesi bu ilkenin ihlaline sebep olurken bazı zorunluluk vb durumlarda sağlık çalışanının kadını korumak amacıyla diğer kişilere bilgi vermesi rapor vermesi ilkenin ihlalini haklı göstermek için kullanılabilir. Kadının bakire çıkmaması gibi bir sonuçta ise kadının zarar görme olasılığı kaçınılmaz bir sonuçtur. Son olarak adalet ilkesi açısından kızlık zarı incelemesine bakacak olursak; ihtiyacı olana ihtiyacı kadar sağlık hizmeti sunumu olan bu ilkede, aslında kadının ihtiyacı olmadan bu hizmetin verilmesi ilkenin ihlal edildiğini gösterir (Roberson & Melliss, 1997; Gürsoy, 1999; Kapani, 2011).

Kızlık zarı incelemesine yönelik yasalara bakıldığında Adalet Bakanlığı Yönetmeliği'ne göre cumhuriyet başsavcısının yazılı izni ile inceleme yapılır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na bakıldığında da (Madde 17) “Tıbbi zorunluluklar ve konuda zorunlu haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz” maddesinin yer aldığı görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Adli olaylar dışında yapılan kızlık zarı incelemelerinde yasalar ihlal edilmekte ve yapılan uygulamaların ülkemizin de içinde bulunduğu sözleşmeler ile bağdaşmadığı görülmesine karşın uygulamalara devam edilmektedir (Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her

Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Pekin Deklarasyonu) (Roberson & Melliss, 1997; Gürsoy, 1999; Kapani, 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk toplumunun özellikle doğu bölgelerinde daha çok olmak üzere evlilik öncesi yaşanan cinsel ilişkiler önceye göre daha normal karşılanmasına rağmen kızlık zarı hala önem taşımaktadır. Ahlak, din, ekonomik ve toplumsal koşullarla bağlantılı olan kadın rollerine bakıldığında, kadınların ataerkil zihniyete bugün eğmeleri beklenmektedir. Cinsellikle ilgili söylem ve davranışları kısıtlanmış ve bu anlayış içinde yüzyıllardır tutsak olarak kalmışlardır. Bekâret, cinsel ilişki gibi kadın cinselliğine yönelik konuların kadınlar tarafından konuşulması dahi tabulaştırılmıştır. Toplum tarafından kadınlar üzerinde oluşturulan bu baskı, kadınları bekâret kavramına ilişkin bazı tutum ve davranışlara itmiştir. Psikolojik, sosyal, etik açıdan kadınların hayatına müdahalede bulunmuş ve kızlık zarı incelemesi kadınların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamış, toplum tarafından oluşturulan baskıdan dolayı kadınların kızlık zarı dikimine yönelmesine ve hayatlarını tehdit edecek bir unsur haline gelmesine sebep olmuştur.

Ülkemizde kadınlara yönelik yasalar, ülkemizin dahil olduğu sözleşmeler, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve etik ilkeler doğrultusunda sağlık hizmeti sunumu için gerekli uygulamaların yapılması, sağlık kurumlarında bu konular ile ilgili hizmet içi eğitimlerin planlanması gerekmektedir. Kadınlara karşı yapılan bu haksızlığa karşı eğitimcilerin öğrencilerine insan haklarını öğretmek bu konuya farklı bir bakış açısı kazanmalarını sağlaması gerekir. Ayrıca kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesi de kadınların güçlenmesine ve kendi hayatları üzerinde kontrol sağlamalarına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Çevik, E., et al. (2003). "Toplumsal ve Etik Bir Sorun Olarak Kızlık Zarı İncelemesi." *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics* 11(3): 170-177.
- Gürsoy, E. (1999). *Gebe ve Jinekoloji Polikliniklerinde Çalışan Ebe ve Hemşirelerin Kızlık Zarı Muayenesi Hakkındaki Görüş ve Yaklaşımları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürsoy, E., Arslan Özkan H. (2014). Türkiye’ de Üniversite Öğrencilerinin Kadına İlişkin Namus Algısı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 5 (3), 149-159.
- Gürsoy, E., Vural, G. (2003). Nurses’ and Midwives’ Views on Approaches to Hymen Examination. *Nursing Ethics*, 10 (5), 485-490.
- Kapani, M.(2011). *İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları*. Ankara, BB101 Yayınları.
- Taşkın, L. (1997). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. Ankara, Sistem Ofset Matbaacılık.
- Tezcan, M. (2003). *Türkiye’de Töre (Namus) Cinayetleri Sosyo Kültürel Antropolojik Yaklaşım*. Ankara, Naturel Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Erişim tarihi:01.11.2019.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf.
- Türk Tabipler Birliği Etik Kurul Görüşleri. Erişim tarihi:01.11.2019.
https://www.ttb.org.tr/kutuphane/etik_gorus.pdf.
- Roberson, A.H., & Merrillss, J.G. (1997). *Human Rights in the World*. Manchester: Manchester University Press.
- Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu. Erişim tarihi:01.11.2019.
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>.
- Yıldız, M.C. (2008). Türkiye’ de Töre Baskısına Bağlı İntiharlar ve Töre Cinayetleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(9): 209-213.
- Women’s Rights as Human Rights. Erişim tarihi:01.11.2019.
<http://www.webster.edu/arts-and-sciences/affiliates-events/2010-conference.html>.

SULAK ALANLAR HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME VE ÇANAKKALE'DEKİ SULAK ALANLAR

Rüştü ILGAR

Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü

ÖZET

Çanakkale ili ülkemizin kuzeybatı bölümünde adıyla anılan bir boğazın iki yakasında toprakları bulunan ve ülkemizin en büyük adalarından ikisine sahip bir ildir. Akdeniz ve Karadeniz iklimlerinin birbirine yaklaştığı Marmara geçiş iklimi özelliklerine sahip il topraklarının % 54'ü ormanlarla kaplıdır. Ayrıca farklı topografya şekillerine sahip olması il genelindeki flora ve faunanın çeşitlenmesine sebep olmuştur. Büyüklüğüne bakılmadan; derin ya da sığ göller, bataklık ve sazlıklar sulak alanlar adı altında toplanmıştır. Sulak alanlar, yeryüzünün en hassas ekosistemleri olup, doğal yaşama alanlarıdır. Ülkemiz sulak alan ekosistemi açısından oldukça zengindir. Ramsar Sözleşmesi kriterlerine göre Türkiye'de 135 adet uluslararası öneme sahip sulak alan belirlenmiştir. Bu alanların çoğu su kuşları ve balık türleri açısından oldukça zengin olup, çok sayıda hayvan ve bitki türüne yaşama ve üreme ortamı sağlamaktadır. Çanakkale, paleoarktik bölgenin bir bölümünü teşkil eden Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasındaki kuş göç yolları üzerinde bir köprü vazifesi gören alanlardan biridir. Coğrafi konumundan dolayı geçiş iklimi özellikleri nedeniyle sulak alanlarda 90 kuş türü tespit edilmiştir. Çanakkale il sınırları içerisinde Ramsar sözleşmesi listesinde bulunan A sınıfı sulak alan bulunmamaktadır. Ancak Çanakkale ili, sulak alanlar açısından önemli bir potansiyele sahiptir. İl sınırları içerisinde sulak alan özelliği gösteren alanların korunması ile ilgili yasal bir mevzuat olmadığı için, bu yerler ile ilgili ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber bu alanlardan önemli olanlar şunlardır; Kavak Deltası, Suvla Lagünü, Gökçeada Dalyanı, Biga Çayı ve sulak çayırıları, Çardak Lagünü, Sarıçay Deltası, Umurbey Lagünü, Kumkale Sazlığı ve Akşin Deltası, Araplar Boğazıdır. Bu alanlar çevresi yaban hayatı açısından oldukça zengin alandır.

Sulak alanlar, ülkemizde ve dünyada ciddi bir şekilde insan tehdidi altındadır. Canlı yaşamının devamlılığı, flora ve fauna zenginliğinin sürekliliği ile beraber insan yaşamının da doğal yaşam dengesindeki yeri için sulak alanların korunması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale, Sulak Alan, Ekosistem, Delta, Fauna

A GENERAL EVALUATION ABOUT WATERY PLACES AND THE WETLANDS IN ÇANAKKALE

ABSTRACT

Çanakkale province is a our country in the NW par of named for two sides of a throat located on earth and our country the largest islands two of the having an province.Mediterranean and Blacksea climates each other approached the Marmara transition climates have features province lands % 54 is coated with forests. Also have different topographical forms province-wide flora anda fauna has caused diversification.

Deep and shallow lakes, marsh and reeds are called wetlands without caring their size. Wetlands are the most sensitive ecosystem and also they are places for natural life. Our country is quite rich for wetlands. According to the Ramsar Agreement, our country has 135 wetlands which are very important for international relations. Most of these places are very rich for water birds and fishes, also a lot of animals and plants are supported for living and breeding by these places. Çanakkale, which constitutes a part of the area we paleoartic Europe, Asia and is one area that serves as a bridge between the African continent and on bird migration routes. Due to the transition characteristics due to its geographical location, climate, 90 bird species live in the wetlands.

The wetlands can be found in Ramsay list as a class aren't found in Çanakkale, but Çanakkale has a big potential for the wetlands. As there is no any law to protect wetlands in Çanakkale, we can't find details

about these places. Furthermore, the most popular wetlands are: Kavak Delta, Suvla Lagoon, Gökçeada Fishpond, Biga Bourn and its watery meadows, Çardak Lagoon, Sarıçay Delta, Umurbey Lagoon, Kumkale Reeds, Akşin Delta, and Arap Bosphorus.

The wetlands are seriously under the danger of man. It needs to be protected for continuity of human life and the richness of flora and fauna. These areas are rich environment for wildlife.

Keywords; Çanakkale, Wetlands, Ecosystem, Delta, Fauna

INTRODUCTION

Wet lands are the ecosystems where ecological productivity and biological diversity is at the highest level following tropical forests. They are the appropriate feeding, sheltering and breeding environment for many species. They are known as the natural wealth museums of both the country they are in and of the world. Wet lands are defined in Ramsar Convention as “all of the marshes, peat lands or waterlogged lands covering the areas no deeper than 6 metres at the ebb tide of high tide-low tide motion of natural or man-made, permanent or temporary, still or active water with fresh, hard or salt water” (Ramsar Convention Bureau, 1993).

Wetlands gather wide-range land, coastal and sea habitats with a set of common features (Dugan, 1990). Wetlands include coastal wetlands such as marshes, peat lands, flood plains, rivers, lakes, salt marshes, mangrooves, *posedonia ocanica* (seagrass beds), corals, coastal lands no deeper than six meters at tide moment and man-made wet lands such as waste water treatment pools and dams. Twenty-five types were grouped as follows:

Coastal areas		13) mountain rivers
Open sea	1) inter-tidal zone	14) brooks
	2) permanent shallow waters	Storage reservoirs 15) with stable water levels
Sea bays and straits	3) shallow sea waters	16) with changing water level
	4) deep bays	Other areas
	5) shallow bays	Lakes
	6) fresh and brackish water bays	17) salt lakes
Mouths of rivers	7) lagoons, both salt and fresh, natural and artificial	18) fresh nutrient-rich lakes
	8) tidal estuaries	19) fresh nutrient-poor lakes
Coasts	9) deltas	20) fresh peaty lakes
	10) islets	Mires
River valleys	11) continental or large island coasts	21) fen and transitional mires
	12) lowland rivers	22) peat bogs
Rivers and flood plains	Temporary waters	23) from snowmelt or rainfall
	Artificial ponds	24) ponds, small reservoirs
		25) irrigation, drainage systems

(Matthews, 2013:39)

The wetlands in Turkey were categorized by the officers of Ministry of Forestry and Water Affairs, Directorate of Nature Conservation and National Parks as suitable to European Community (1993) characteristics and the said wetlands were divided in 7 groups according to this classification.

- o Estuary and deltas,
- o Fresh water marshes,
- o Lakes,
- o Rivers and flood plains,
- o Peatlands,
- o Coastal wetlands,
- o Man-made wetlands (Meriç and Çağırnkaya, 2013).

Functions and values of wetlands may be evaluated under 3 main topics as direct use values, indirect use values, social and cultural values.

- Direct use values: Natural products with market value such as salt production, water products, reed, timber, grazing, drinking, utility, irrigation water, transportation, tourism facilities.
- Indirect use values: They have the functions with great indirect contributions to economy, such as regulating the water regime by feeding and discharging underground water, decreasing the impacts of storms and floods, regulating the climatic conditions of the relevant area, improving the water quality by keeping and using residues and toxic materials, storing sediment and feed, and having biological diversity.
- Social and cultural values: Wetlands have special characteristic features as they are parts of the cultural heritage. They form the basis for important local traditions in many places. They enable social, recreational and tourism activities (The Ministry of Forestry and Water Affairs, 2013:69).

Wetlands cover 7-9 million km² of the earth and they are located everywhere except for Antarctica. This value is 4-6% of the world. It can be seen that more than half of the wetland (56%) are in subtropical areas of 2.6 million km² and in tropical areas of 2.1 million km² based on reviewing the distribution of wetland on earth. It is followed by boreal of 2.6 million km², mild of 1 million km², poles of 0.2 million km².

Turkey is a country which is rich in wetlands (Turkish National Report Draft, 2002). Turkey is in the center of old world lands and is established on two peninsulas surrounded by sea at three sides. The country has a wide range of land forms due to the positive effects of its special location. Wetlands may be classified as wetlands in tectonic base, wetlands in carstic base, wetlands in volcanic base and wetlands in diking basins (Zor, 2014). Positive situations in the geological structure have affected the diversity of land forms and climatic diversity. Formed by various phases in geological processes, Turkey is rich in wetlands. Positive estimation is that the wetland is 2.5 million hectares (WWF-Turkey 2008). Turkey has 135 wet lands of international significance. According to Ramsar Convention criteria, 135 suggested wetlands of international significance in Turkey are as follows (Significant Wetlands in Turkey - Our Ramsar Areas, 2013). The wetlands of international significance in Turkey are;

- Abant Gölü (Bolu)
- Acıgöl (Denizli)
- Ağyatan Gölü (Adana)
- Akdoğan Gölü (Muş)
- Aksu Deltası (Antalya)
- Akşehir Gölü (Konya)
- Aktaş Gölü (Ardahan)
- Akyatan Gölü (Adana)
- Alaçatı Kıyı Ekosistemi (İzmir)
- Aras ve Karasu Taşkınları (İğdır)
- Atatürk Baraj Gölü (Şanlıurfa)
- Avlan Gölü (Antalya)
- Aygır Gölü (Kars)
- Ayvalık Kıyı Ekosistemi (Balıkesir)
- Bafa Gölü (Aydın, Muğla)
- Balık Gölü (Ağrı)
- Balıkdamı Sazlıkları (Eskişehir)
- Batmış Gölü (Bitlis)
- Bendimahi Deltası (Van)
- Beyşehir Gölü (Isparta, Konya)
- Bolluk Gölü (Konya)
- Bulanık Ovası Sulak Alanları (Muş)
- Burdur Gölü (Burdur)
- Büyükçekmece Gölü (İstanbul)
- Büyükmenderes Deltası (Aydın)

- Cizre Sulak Alanları (Şırnak)
- Çaldıran Ovası Sulak Alanları (Van)
- Çalı Gölü (Kars)
- Çavuşçu Gölü (Konya)
- Çelebibağı Sazlıkları (Van)
- Çıldır Gölü (Ardahan)
- Çıralı Obruğu (Konya)
- Çiçekli Gölü (Van)
- Çimenova Gölleri (Van)
- Çorak Gölü (Burdur)
- Çöl Gölü ve Çalıkdüzü (Ankara)
- Dalaman Sulak Alanları (Muğla)
- Dalyan Sulak Alanı (Muğla)
- Doğubeyazıt Sazlıkları (Ağrı)
- Dönemeç Deltası (Van)
- Dupnisa Mağarası (Kırklareli)
- Eber Gölü (Afyonkarahisar)
- Edremit Sazlıkları (Balıkesir)
- Eğirdir Gölü (Isparta)
- Eksisu Sazlıkları (Erzincan)
- Erçek Gölü (Van)
- Ereğli Sazlıkları (Konya)
- Fırtına Deresi (Rize)
- Gediz Deltası (İzmir)
- Girdev Gölü (Muğla)
- Gökçeada Dalyanı (Çanakkale)
- Gökdere (Karaman)
- Göksu Deltası (Mersin)
- Gölbaşı Gölleri (Adıyaman)
- Gölcük Gölü (İzmir)
- Gölcük Gölü (Isparta)
- Gölhisar Gölü (Burdur)
- Gököy (Muğla)
- Gölova Gölü (Erzincan)
- Güllük Deltası (Muğla)
- Güney Keban Dam (Elazığ)
- Haçlı Gölü (Muş)
- Hafik Gölü (Sivas)
- Hazar Gölü (Elazığ)
- Hirfanlı Dam (Ankara)
- Hörmətçi Sazlığı (Kayseri)
- Işıklı Gölü (Denizli)
- İğneada Longozu (Kırklareli)
- İron (Sazlıkbaşı) Sazlığı (Muş, Bitlis)
- İzmit Gölü (Bursa)
- Kapuzbaşı Kaynakları (Kayseri)
- Karadere (Rize)
- Karagöl ve Çinili Göl (Adana)
- Karakaya Dam (Malatya)
- Karakuyu Sazlıkları (Afyon, Burdur)
- Karamık Sazlıkları (Afyon)
- Karataş Gölü (Burdur)
- Karkamış Taşkın Ovası (Şanlıurfa)
- Kaz Gölü (Van)
- Kesik Gölü (Adana)

- Kızılırmak Deltası (Samsun)
- Kızören Obruğu (Konya)
- Kocaçay Deltası (Bursa)
- Konya Acıgöl (Konya)
- Kovada Gölü (Isparta)
- Kozanlı Gökgöl (Konya)
- Köyceğiz Gölü (Muğla)
- Kulu Gölü (Konya)
- Kuş Gölü (Balıkesir)
- Kuyucuk Gölü (Kars)
- Küçükçekmece Gölü (İstanbul)
- Küçükmenderes Deltası (İzmir)
- Marmara Gölü (Manisa)
- Meke Maarı (Konya)
- Meriç Deltası (Edirne)
- Metruk Tuzlası (Muğla)
- Meyil Obruğu (Konya)
- Mogan Gölü (Ankara)
- Nazik Gölü (Bitlis)
- Nemrut Gölü (Bitlis)
- Olukköprü Kaynakları (Antalya)
- Palas Gölü (Kayseri)
- Pamukkale (Denizli)
- Patara Kıyı Ekosistemi (Antalya)
- Putka Gölü (Ardahan)
- Sakarya Deltası (Sakarya)
- Salda Gölü (Burdur)
- Samsam Gölü (Konya)
- Sapanca Gölü (Sakarya, Kocaeli)
- Sarıkum Gölü (Sinop)
- Sarısu Ovası Sulak Alanları (Ağrı)
- Sarıyar Dam (Ankara)
- Saroz Körfezi (Çanakkale)
- Seyfe Gölü (Kırşehir)
- Sodalı Göl (Bitlis)
- Sultansazlığı (Kayseri)
- Terkos Gölü (İstanbul)
- Tersakan Gölü (Konya)
- Tortum Gölü (Erzurum)
- Tödürge Gölü (Sivas)
- Turna Gölü (Van)
- Tuz Gölü (Aksaray)
- Tuzla Gölü (Adana)
- Ulas Gölleri (Sivas)
- Uluabat Gölü (Bursa)
- Uyuz Gölü (Konya)
- Van Gölü (Van)
- Yarıklı Gölü (Burdur)
- Yedikır Dam (Amasya)
- Yeniçağa Gölü (Bolu)
- Yeşilirmak Deltası (Samsun)
- Yumurtalık Lagünü (Adana)
- Yunak Akgöl (Konya)
- Yüksekova Sazlıkları (Hakkari)
- Yüzenada Sulak Alanı (Bingöl)

• Zamantı Nehri (Kayseri)

764107 hectares of the wetlands stated above, corresponding to 3 wetlands are accepted as Wetlands of National Significance, 10289 hectares, corresponding to 9 wetlands are accepted as Wetlands of National Significance. The number of wetland areas registered as “Ramsar Area” is 14 and covers an area of 184 487 hectares according to Ramsar Convention.

Table 1. Registered Wetlands of Turkey

Ramsar No.	Ramsar Ref. No.	Wetland Name	Location	Accept Date
3TR001	657	Göksu Deltası	Mersin	13 July 1994
3TR002	658	Burdur Gölü	Burdur	13 July 1994
3TR003	659	Seyfe Gölü	Kırşehir	13 July 1994
3TR004	660	Manyas Kuşgölü	Balıkesir	13 July 1994
3TR005	661	Sultan Sazlığı	Kayseri	13 July 1994
3TR006	942	Kızılırmak Deltası	Samsun	15 April 1998
3TR007	943	Akyatan Lagünü	Adana	15 April 1998
3TR008	944	Uluabat Gölü	Bursa	15 April 1998
3TR009	945	Gediz Deltası	İzmir	15 April 1998
3TR010	1618	Meke Krater Gölü	Konya	21 July 2005
3TR011	1619	Yumurtalık Lagünleri	Adana	21 July 2005
3TR012	1620	Kızören Obruğu	Konya	02 May 2006
3TR013	1890	Kuyucuk Gölü	Kars	28 August 2009
3TR014	2145	Nemrut Gölü	Bitlis	17 April 2013

Wetlands are the most efficient and most threatened areas in the world (TÇV, 1993). These areas both shelter fast-diminishing animal species and plants in an amount of eight times the wheat produced in farms in terms of yield. Wetlands are important for both many bird species and for the life cycle of many fresh and sea fish. Many bird species benefit from wetlands both as resting and sheltering areas during their migration and for protection against predators. Many wetlands serve fish for spawning, sheltering and protection against fishing. Being used by amphibian species as breeding areas, wetlands are ecosystems comprising many mammalian and endangered species (Koohafkan, 2005). Wetlands are the most significant genetic reservoirs of the world having dense organism collection comprising rich plant animal species formed as a result of natural processes of hundreds of thousands of years and characterized in the environment (Erdem, 2004). It has 40% of all species around the world and 12% of all of the animal species (WWF- Turkey 2008).

Wetlands in Turkey are quite productive in terms of diversity. There are two primary reasons. The first is that Turkey has rich and various wetlands at different ecological characteristics and the second reason is that two of the most important four bird migration routes on the west paleoartic region is over Turkey (Özyanık, 2013). Wetlands in Turkey have various characteristics based on the different climate, topography, elevation, soil structure and permeability of our country. Wetlands in our country may be divided to two groups as wetlands close to seas and upcountry wetlands. Wetlands that are in areas close to sea are much more suitable for sheltering, feeding and protection of water birds as there is water throughout the year, plant and nutrients are rich and as they have more favorable climate conditions compared to upcountry.

OBJECTIVE and METHODS

Among scientific research methods, survey method was used in this study. The current situation was revealed by survey model in order to make evaluation. Survey models are research approaches aiming at describing a condition which was present in the past and is present now. Any incident, individual or element that is the subject matter of the research is tried to be defined within its own conditions and as it is. No efforts may be made to change or influence them in any case (Karasar, 2015, page 77). Literature and field research is made considering Meriç and Çağrankaya, 2013 in the survey model.

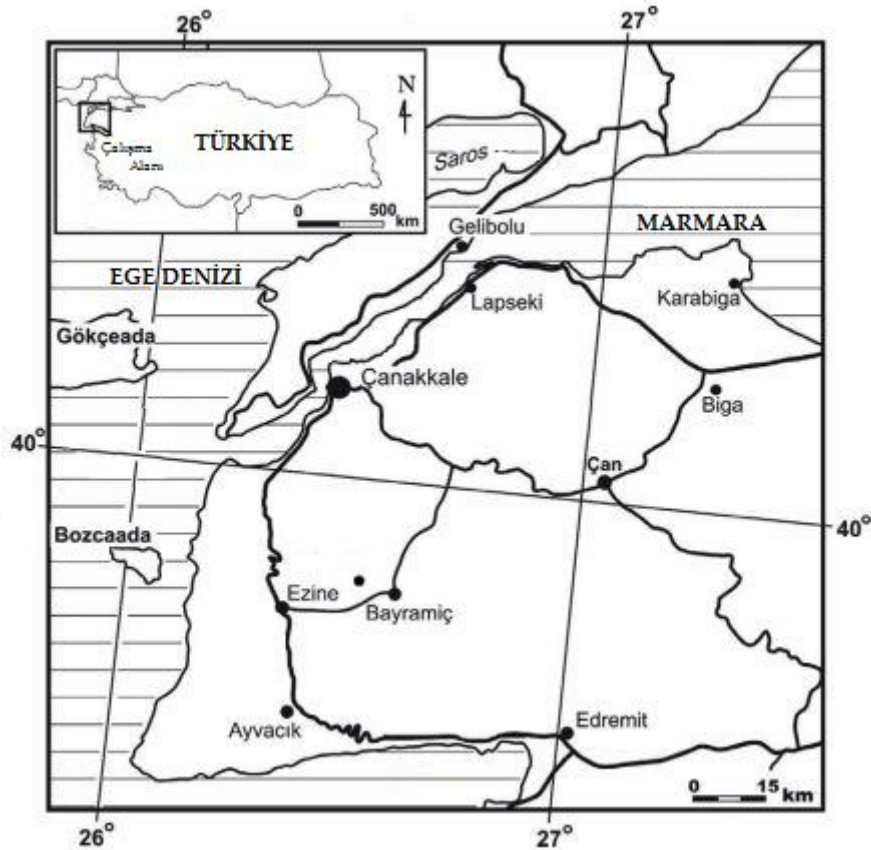
Purpose of the Study: The purpose of the study is to determine the wetlands and discuss positive and negative elements influencing the wetlands throughout Turkey and determine them in Çanakkale

province. The notion of wetland and general information concerning wetlands shall be mentioned, the importance of wetlands shall be referred, brief information regarding the general conditions of the wetlands in Turkey shall be referred briefly and wetlands of Çanakkale province and their current situation shall be examined. The obtained findings shall be interpreted and the study shall be finalized with the suggestions to protect the wetlands in Çanakkale.

Limitedness: The research is limited to the areas at wetland status and to the primary wetlands within the border of Çanakkale province.

There are not abundant studies addressing the wetlands in a broader sense in the researches performed. There is up-to-date knowledge in the resources reached rather than pure knowledge, which limited our study. The lack of resources reached in library study is another important element interrupting the study. Many wetlands with miscellaneous dimensions throughout the province in our study which is required to be field survey have led some of them to be overlooked and be approached by general and up-to-date knowledge.

Research Population and Sample: A population is the body of elements which the research results are required to be generalized. Sample is a small cluster selected according to certain rules within a specific population and accepted to have representation capacity for the population from which it was selected (Karasar, 2015, pages 109-110). The population of this study is the wetlands in Turkey and the sample is Çanakkale located at the northwest of Turkey, at east longitude, 39° 27' - 40° 45' north latitudes and 25° 40' - 27° 30' east meridians. Çanakkale is at the west side of Marmara Region, located on Gelibolu Peninsula and Biga Peninsula. Çanakkale is the second province on the Asia-Europe continents and Anatolian-Thrace lands. Çanakkale's geopolitical significance is increased by its being on more than one continent. Furthermore it is one of the provinces having the most coasts on sea. Avlaka Cape in Gökçeada, which is the westernmost point of Turkey, is also within the borders of Çanakkale province. There are five islands in Çanakkale province. The name, surface area and coastal lengths of the islands are: Yılanadası 1.2 km, 0.08 km²; Bozcaada 34.5 km, 36.03 km²; Tavşanadası 5.0 km, 0.93 km²; Büyükada 3.0 km, 0.34 km²; İmroz Adası 92.0 km, 279.24 km². The projection area of Çanakkale is 9.950 km², the actual area is 10.347, the surface area is 9.737 km².

Figure 1. The Location of The Study Field.

All stream resources in the province are used as the primary water resources in large waterworks that are commissioned by The General Directorate of State Hydraulic Works. Besides, Atikhisar Dam which is the resource for potable water in the central district, was established on Sarıçay.

RESULTS

There is no A class wet land available within the provincial borders of Çanakkale, which is stated in Ramsar convention. However Çanakkale has an important potential in terms of wet lands. As there is not any legal legislation for protecting areas having wet land characteristics within the borders of the province, no detailed information concerning those areas is available. The closest samples to the sample of the research, which is in interaction, is a wetland composed of a small willow forest at the coast of a few-hours distance Kuşçenneti (Bird Paradise) National Park, Kuş Lake (a.k.a Manyas Lake) and İzmir Bird Paradise (a.k.a Gediz Delta or Çamaltı Saltpan) that is famous for the flamingo colony especially based in two big deltas and the other is Büyük Menderes Delta just at the south side, which are at Aegean coasts at three-four hours-distance to our field of study.

o Estuary and deltas:

No estuaries are available in Çanakkale province. Deltas developed based on the drainage field due to the stream of the strait at the outfall of the stream at the coasts of Çanakkale Strait. These areas revealed the wetlands that are vital for ecological life (Ilgar, 2007).

Sarıçay Delta: This area is the area where Sarıçay deposited its alluvium and formed delta. This delta area turned to a building area almost completely by expansion of Çanakkale province in time.

Kavak Delta: It has no legal protection status. However the Delta has the feature of two different wetlands within 135 important wet lands in our country. The first feature is that it is a marine and coastal wetland which creates sandy and graveled coasts and marshes, the second feature is that it contains seasonal and temporary fresh water lakes and seasonal fresh water reeds. The agriculture methods have improved day by day and settlement towards the coasts threatens the region. The types of birds

encountered are primarily collared pratincole, common tern, little tern, wigeon, ruddy shelduck and marsh sandpiper (Akbulut and all, 2006). Frog and reptile stock gain an important place in the herpetofauna of Çanakkale province (Uysal and Tosunoğlu 2013).

Salt Pan Delta and River Branches: It is a terrestrial wet land having permanent stream, river, brook-like characteristics. Furthermore it also has permanent fresh water reeds and pond-type characteristics (L/M/Tp). It is among the important wet lands of the province for water birds and coastal birds. The reeds in the area create feeding and breeding area for many bird species. The key problems are salinization and pollution in the land by agricultural activities and illegal hunting.

Karabiga-Kocabaş Brook Delta: It is a terrestrial wetland having the features of permanent terrestrial delta and permanent fresh water reed/pond and river, stream, brook features (L/M/Tp). In ecological terms, it is a feeding, nesting and sheltering area for birds. The environmental pollution arising from the daily activities and waste of the people is constituted of husbandry, hunting and agricultural activities.

Kumkale reeds and Akşin Delta: It is in the Troya National Park at 2.5 km west of Kumkale town. It is a terrestrial wet land having permanent stream, river, brook-like characteristics. Furthermore it has permanent fresh water reeds and pond-type characteristics (L/M/Tp). It is also a feeding and breeding area for many bird species. It is protected better as it is a natural reserve. 119 bird species of 39 families of 4 orders were identified, 40 of these species are local, 29 are winter migrants, 24 are summer migrants, 22 are transits and 4 are food visitors.

Umurbey Delta: It is the area where Umurbey Brook flows into Çanakkale Strait. It is a wetland of 450 hectares. It is a wetland having permanent fresh water reeds and pond-type characteristics (L/Tp). In ecological terms, it is an important wetland for shelter, breeding and feeding of birds. It is negatively effected by husbandry, agricultural activities, hunting, environmental pollution and housing.

o Fresh water marshes

A marsh is a humid and sludged soil area that is under water in generally pluvial seasons, which waterlogged more or less throughout the year and which can sink when weight is added on. There are watertight layers around a marsh, such as clay. There are local marshes especially at the coasts of lakes, ponds and at the sides of streams which are close to sea level in the province. Sarıçay, Umurbey, Kavak Çayı, Karamenderes (Araplar Strait), Yeniköy Papaz Coast and River Branches, Atikhisar Dam coasts contain partial marshes. However there is not a geographical unit such as vast marshes within the province in geomorphological terms.

o Lakes and Lagoons (coastal lagoons)

There is not big natural lakes within the borders of Çanakkale province. However, there are many dam lakes and coastal lagoons. The natural small lakes and lagoons are as follows within the province:

Çardak Lagoon: Formed as spit and lagoon morphologically. It is a first-degree natural archaeological site coastal-nautical wetland. It is an important housing, feeding and breeding zone for birds. It is very rich in terms of bird fauna (Samsa, 2012). 82 species of 35 families pertaining to 15 orders were registered in a study (Çalışkan et. Al., 2013). It is under the threats of environmental pollution, housing and human pressure.

Figure 2. A View from Çardak Lagoon

Geyikli/Dalyan Heart Lake Lagoon: It is a marine and coastal wetland with the characteristics of coastal salt water/hard water lagoon. It is also an important breeding area for water birds. The most significant problem within the area is hunting.

Güvemalan Hoyrat Lake and Reeds: Kemikli, Güvemalan and Mandıra Streams feed the lake. It is a terrestrial wetland having permanent fresh water-type wetland characteristics. Permanent fresh water reeds are the housing, feeding and breeding areas for many bird species, primarily for anatidae family due to its ponds.

Nilüfer lake: The Location of the Area: It is a terrestrial wetland in Biga Kalafat Village. It is a very small-scale terrestrial lake in oak thicket where *Nymphaea alba* taxon is dominant.

Acı Ece Lake: Acı Ece Lake is within the rectangular area formed by Yeniçiftlik Town and Tokatkırı, Adliye and Güleç Villages. The natural lake was dried by drainage ditches according to the decision taken by the administration of the time after 1958 and sold by the Ministry of Finance after 2011. The area, where agricultural activities are performed currently, has lost its wetland characteristics. It is exposed to hunting and agricultural activities.

Kocagöl Reeds-Özbekaltı: It is a terrestrial wetland comprising seasonal fresh water reeds and ponds formed by stream accumulation. It is a private property. The most significant problems of the area are the ditches guttered by the private property owner.

Büyük and Küçük Kemikli Salt (Suvla) Lake: It is a marine and coastal wetland of Küçük and Büyük Anafartalar villages within Gelibolu Peninsula Historical National Park. This lake is connected to Saros gulf in winter. However, the water in the lake evaporates and a salt layer arises. Therefore ecosystems in this area have been damaged (Bademli, R., 2000) It is a significant wetland for birds.

Gökçeada Salt Lake (Aydıncık Lagoon): It is at the northwest end of Gökçeada district. It is a coastal hard water/salt water lagoon-type marine and coastal wetland. It contains black mud comprising sulphur (Kahraman, 2005). People take mud bath with the mud. It is believed that mud bath is good for arthritis, psoriasis and rheumatic diseases (Yaşar, 2006). Among 135 important wetlands in our country, the area is a significant breeding habitat for many bird species. The area and the bird species are adversely affected by the activities of people.

Furthermore Gökçeada contains very tiny *Şahinkaya*, *Şirinköy*, *Eşelek ve Uğurlu ponds*.

Ø Rivers and flood plains,

The general characteristics of the streams in Çanakkale province have been reviewed and it has been found the streams in Gelibolu Peninsula are short and have low flow. The streams of Biga Peninsula are longer and have higher flows than the others. Deltas were formed due to the flow of the strait at the

streams' outfall of the coasts of Çanakkale strait. These areas revealed the wetlands that are vital for ecological life (Ilgar, 2007).

The streams of Gelibolu peninsula are very short and tend to dry in summer. The rocks forming the peninsula have generally high porosity and permeability, however the underwater storage of the region is not of a significant magnitude (Erginal and Ertek, 2002). Those are: Azmak Stream (flow rate 4 lt / sec.), Karayüzük Stream (flow rate 3 lt / sec.) flowing to Saros Gulf, the streams flowing to Çanakkale Strait are (flow rate 2-9 lt / sec.), Bigalı Stream, Kilye Stream, Ilgar stream, Burgaz stream, Şarlayan Stream, Hayıtlı Stream.

Kocabaş brook, Bayramdere, Umurbey Brook and Sarıçay which are located in Biga Peninsula in Çanakkale are in North Marmara Basin, Karamenderes Brook, Tuzla Brook and Mihli Brook are in South Marmara Basin. Especially Sarıçay, Kocabaş Brook ve Menderes Brook are threatened by pollution as they are in interaction with many settlements due to the drainage areas.

Table 2. General characteristics of streams in Çanakkale (25th Regional Directorate of General Directorate of State Hydraulic Works, 2016)

Name of Stream	Total Length (km)	Length Within The Borders Of	Max. Flow	Location of Source	Flow Location
Kara Menderes	109	109	1530	Kazdağı	Marmara Sea
Tuzla Stream	80	80	1400	Kırburun	Ege Sea
Sarıçay	40	40	1300	Küçükburun	Çanakkale Strait
Kocabaş Stream	84	84	1345	Kaynarca	Marmara Sea
Mihli Stream	28	12	75	Kazdağı	Edremit Gulf Of
Kavak Stream	50	18	1100	Ballı	Gulf Of Saros
Bayramdere	11	11	1,123	Taşlıburun	Marmara Sea
Büyükdere	10	10	1,048	Genişdağ	Kaleköy
Çınardere	28	28	0,791	Sisalandağı	Marmara Sea
Tayfurdere	19	19		Ağılyeri	Çanakkale Strait
Umurbey Stream	22	22	16,677	Avcı Tepesi	Çanakkale Strait
Kocaçay	62	62	4,584	Bardakçı	Kocabaş Stream
Agonya Stream	148	70	2,304	Katrandağı	Ortaca

Karamenderes is the biggest stream in terms of length and flow in the province. It rises from Kaz Mountain. Its length is 109 km and its average flow is 1530 m³/second. The stream flows permanently in summer and winter. It is rich in terms of flora and fauna. However presence of animals is quite important (Uysal, 2011)

Figure 3. A view of Araplar Strait and Karamenderes Delta

Sarıçay is significant for Çanakkale. It contains Atikhisar Dam which forms the main potable water resource of the city. Sarıçay is a delta and an important wetland with a high probability of danger of flood, which keeps developing on the agricultural fields and is under the threat of urban areas (Çavuş and Uysal 2017:108).

Figure 4. Sarıçay Delta has become a total urban area today.

Bozcada Çayır (River Branch): It is a terrestrial wetland at the west side of Bozcaada. It is the sole wetland area of the island and is an important area for aquatic fauna. Permanent fresh water reeds and ponds host bird species. It is adversely affected by tourism activities and agricultural activities.

o Peatlands

Peatlands are anaerobic acidic environment formed by stacking of dead herbal wastes in wetlands. They are natural heritages and museum as a peatland is formed in time period of hundreds of years. As they keep everything in them, they give hints to the factors in the past cultures. They are accepted as the kidneys of the nature as their storage of carbondioxide is more than the whole of the forest on earth, as they can store rain water and filter flood and water. The biggest peatland marsh in Turkey is in Ağaçaşlı Plateau in Sürmene district. Furthermore Karagöl in Bozkurt district of Denizli province is another

important peatland and hosts endangered endemic plants and animals. There are no peatlands in Çanakkale.

o Coastal wetlands

All lagoons and streams in Çanakkale province are within the class of coastal wetlands as stated above. Some of them have fresh water characteristics while some of them have salt water/hard water characteristics.

o Man-made wetlands

Dams and ponds used actively for potable water, irrigation water supply and preventing flood, of which constructions are completed within the province are:

Table 3. Lakes and ponds within the province of Çanakkale (25th Regional Directorate of the General Directorate of State Hydraulic Works, 2016)

Name Of The Pond	Type	Lak e Volu	Irrigation Area (Net), Ha	Ending Year	Intended Purpose
Atikhisar Dam	Zoned earth filling	9,22	3069	1975	irrigation + drinking
Gökçeada Zeytinli Dam	Zoned earth filling	14,48	700	1984	irrigation + drinking
Bayramiç Dam	Soil filling	86,50	16437	1975	irrigation + energy+dinkngr
Bakacak Dam	Sand massive, rocky Filling	136	9000	2000	irrigation
Tayfur Dam	Sand massive, rocky Filling	5,712		1985	drinking
Umurbey Dam	Sand massiveli small sandy-- gravel rocky	52,694	3661	2008	irrigation
Ayvacık Dam	Sand massiveli small sandy- gravel rocky	39	3368	2008	irrigation +drinking
Taşoluk Dam	Sand massive, rocky filling	88	9352	2009	irrigation
Bayramdere Dam	Sand massive, rock Dolgu	18,45	1050	2010	irrigation +drinking suyu
Yenice -Gönen Dam (Gövde İl Sınırları)	Sand massive, rocky Dolgu	227,04	20515	1997	irrigation + energy +drinking
Uzun hızırılı Pool	Sand massive, rocky Dolgu	4,9	319	1966	irrigation
Koyunyeri Pool	Homogeny filling	2,9	423	1988	irrigation
Fındıklı Pool	Homogeny filling	0,85	69	1990	irrigation
Alpagut Pool	Homogeny filling	1,85	214	1990	irrigation
Uluköy Pool	Homogeny filling	2,9	303	1993	irrigation
Küçükli Pool	Homogeny filling	5,92	800	1998	irrigation
Kozçeşme Pool	Homogeny filling	4,24	739	1999	irrigation
İntepe Pool	Sand massive semi permeable geçirimli	0,67	114	2008	irrigation
Kayatepe Pool	Homogeny filling	1,3	307	2008	irrigation
Yenice Çınar Pool	Homogeny filling	0,73	168	2009	irrigation
Tavaklı Alemşah Pool	Sand massive rocky Filling	0,85	147	2006	irrigation
Örenli Pool	Sand massive rocky Filling	1,17	198	2006	irrigation
Çan karakoca Pool	Homogeny filling	1,72	323	2011	irrigation
Biga Ayıtdere Pool	Sand massive toprak filling	6,78	1157	2010	İrrigation

Hamdibey Asar Pool	Sand massive semi permeable filling	3,56	870	2011	irrigation
Beybaşı Pool	Sand massive rocky filling	0,52	87	2013	irrigation
Biga Hacıpehlivanlı Pool	Sand massive rocky filling	0,94	180	2012	irrigation
Çan Altıkulaç Pool	Sand massive rocky filling	3,3	532	2012	irrigation
Ezine Akçin Pool	soil filling	10,298	820	2011	irrigation
Biga Kaynarca Pool	Homogeny filling	18,51	2045	2011	irrigation

CONCLUSIONS and SUGGESTIONS

Wetlands in Turkey are not regarded significant adequately. For example, 21 wetlands (93 582 ha) were completely dried by legal entities especially between 1950-1970 for providing agricultural lands, for preventing flood and for fighting against malaria in Turkey. In 17 wetlands, an area of 143 956 ha was left to dry for preventing flood and as a result of interventions in water regime. (Erdem, 2004).

Currently, wetlands in Turkey are under pressure due to fishing, agriculture and stocking, reed production, tourism and transportation facilities (Significant Wetlands in Turkey - Our Ramsar Areas, 2013).

Most of the wetlands within the province are at the coasts of Çanakkale Strait. As a result of the geographical position of Çanakkale formed by its geological and geomorphological structure of Çanakkale Strait, the region is rich in terms of wetlands and their biological diversity.

Figure 5. Wetland distribution in Çanakkale

Grazing is also a significant problem in wetlands of Çanakkale. People living in the rural regions graze their cattle in wetlands and the uncontrolled grazing damages wetland. ecosystems.

Pesticides and waste adversely affect the wetlands and the living creatures in wetlands in our province. Especially the chemical pesticides mixed to soil due to rise in mechanization and use of pesticides have accumulated in streams, and as a result of such accumulation the lives of fish, frogs, water birds and many organisms are adversely affected or even they become extinct.

Building secondary homes for summer vacations are on rise around the wetlands due to the natural beauties and other significant features that they contain. Fast-settlement is a current problem around the wetlands.

Another problem in our wetlands is excessive reed harvesting activities. The natural balance is broken due to the destruction of plants and therefore the water birds and nests of these birds are adversely affected.

There is confusion in authority in protection of waterlands (Ceran, 2007). The same situation applies to Çanakkale.

REFERANCES

- Akbulut, M., Odabaşı, S.S., Odabaşı, D.A. and Çelik, E.Ş., 2006. Çanakkale İli'nin Önemli İçsuları ve Kirlenici Kaynakları. Su Ürünleri Dergisi, 23(1).
- Bademli, R. 2000. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Tespit ve Değerlendirme Çalışmaları Raporu, T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Ceran Y., 2007. *Sulak Alan Yönetim Planlaması Rehberi – Türkiye'nin Sulak Alan Mevzuatı*, 2007, Ankara
- Çalışkan V., Tosunoğlu M., Öztürk M.Z., Samsa Ş., Arslan F., Bay A., 2013 "Çanakkale İçin Bir Tabiat Parkı Önerisi Çardak Kıyı Oku ve Lagünü (Çardak Kuş Cenneti)", Arüv Çevre Müh. Müş. Hiz. san. Tic. Ltd. Şti, Çanakkale
https://www.researchgate.net/profile/Vedat_Caliskan/publication/323613091_Canakkale_Icin_Bir_Tabiata_Parki_Onerisi_Cardak_Kiyi_Oku_ve_Lagunu_Cardak_Kus_Cenneti/links/5a9ff58e45851543e6353078/Canakkale-Icin-Bir-Tabiat-Parki-Oenerisi-Cardak-Kiyi-Oku-ve-Laguenue-Cardak-Kus-Cenneti.pdf
- Çavuş C.Z., Başaran Uysal A., 2017. "Çanakkale`de Kentsel Yayılma ve Kırsal Alanlara Etkisi", 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 41. Kolokyumu, Konya, Türkiye, 7-9 Kasım 2017
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2016. Hassas Alanlar Daire Başkanlığı, Ankara
- Dugan, P. J., 1990, Sulak Alanların Korunması: Güncel Konular ve Gerekli Çalışmalar Üzerine Bir inceleme, DHKD, 1990, İstanbul
- Erdem, O. 2004. "Sulak Alanlar, Önemi, Temel Sorunları, Türkiye'nin Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanları", Haber Ekspres Gazetesi, 28 Şubat 2004.
- Erdoğan, S. 2007. Sulak Alan Tipleri, Sulak Alan Yönetim Planlaması Rehberi, Kuş Araştırmaları Derneği Ankara, s. 59-71
- Erginal, E. and Ertek, A. 2002. "Çanakkale Boğazı Havzasının Faylı Akarsu Vadilerinde Jeomorfolojik Araştırmalar" Türkiye Kıyıları Öz Bildiriler Kitabı, Reklam Reklam, Ankara s.1271-1281
- Ilgar R., 2007. Çanakkale Boğazı Fiziki Coğrafyası, Gazi Kitapevi, s. 79-90, Ankara.
- Kahraman Ö.S., 2005. Geçmişten Günümüze Gökçeada'da Yerleşmelerin Dağılımında Etkili Olan Faktörler, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi, s.25-42
- Karasar N. 2015. Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Nobel.
- Koohafkan, P., 2005. Use of Agro-ecological Zones and Resource Management Domains For Sustainable Management of African Wetlands, Resource Papers Presented at the Consultation, <http://www.fao.org/docrep/003/x6611e03b.htm>
- Matthews, GVT. 2013. The Ramsar Convention on Wetlands: its History and Deve-lopment by G. V., Published by the Ramsar Convention Bureau, Gland, Switzerland, p.38-39
- Meriç, T., Çağırnkaya, S. 2013. Sulak Alanlar, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara, s.160

- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2013. Sulak Alanlar, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü, Beştepe, Ankara
- Özyanık, A., 2013, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Hassas Alanlar Dairesi Başkanlığı, Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü, 2013
- Ramsar Convention Bureau, 1993. Ramsar Convention Bureau, Gland, Switzerland.
- Samsa Ş. 2012. Çardak (Çanakkale/Türkiye) Lagünü Avifaunası. Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- TÇV, 1993. *Türkiye'nin Sulak Alanları*, Türkiye Çevre Vakfı, 1993, Ankara
- Türkiye Ulusal Raporu Taslak. 2002. TÜBİTAK, Vizyon 2023, Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma, Ankara.
- Uysal İ., 2011, *Karamenderes (Kumkale) Deltası'nın (Çanakkale-Türkiye) Zoolojik Zenginliği*, X.Ulusal Ekoloji ve Çevre Kongresi 04-07 Ekim 2011, Çanakkale
- Uysal, İ. and Tosunoğlu, M. 2013. Kavak Deltası (Saroz Körfezi)'nin Herpetofaunal Zenginliği, *Anadolu Doğa Bilimleri Dergisi*, 3(2):52-58.
- WWF-Türkiye 2008. (Ed. Deniz Şilliler Tapan) Türkiye'deki Ramsar Alanları Değerlendirme Raporu, WWF-Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Ankara.
- Yaşar, O. 2006. Turizm coğrafyası açısından bir araştırma: Gökçeada (İmroz). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 1, 1-32.
- Zor, M. 2014. Türkiye'nin Sulak Alanları, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (1)

ÇANAKKALE KÖY HAYIRLARINA BİR ÖRNEK KARAPINAR KÖYÜ HAYIRI

Hayri ÇAMURCU

Dr. Öğr. Üyesi Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü
Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı

Elif ERDOĞAN

Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

ÖZET

İnanç kültürünün bir yansıması olarak ortaya çıkan geleneklerden birisi de köy hayırlarıdır. Köy hayırlarının kökeni, Türk kültürünün bilinen en eski uygulamalarına kadar uzanmaktadır. Hayırlar genellikle bu iş için seçilmiş bir alanda, bütün bir köy halkı ve hayırseverlerin katkılarıyla düzenlendiği ve herkesin doğal davetli olduğu, duaların edildiği, birlikte yemeklerin yendiği uygulamalardır.

Çanakkale ve çevresi köy hayırları açısından oldukça zengin bir birikime ve öneme sahiptir. Çanakkale köy hayırları, çoğunlukla nisan, mayıs, kısmen de haziran ayının cumartesi pazarında bir gün olarak yapılmaktadır. Çalışmamızda Çanakkale ilinde gerçekleştirilen köy hayırlarının özelliklerini ortaya konularak, Karapınar Köy Hayrı özelinde karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalışmamız nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması, arazi incelemeleri ve doküman değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Karapınar Köy Hayrı son üç yılı etkin katılım yoluyla bütün ritüelleri ile takip edilmiş olup, sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınmıştır.

Her yıl geleneksel olarak hayır düzenlenen Karapınar Köyü, Çanakkale merkez ilçeye bağlıdır. Çanakkale'ye uzaklığı 35 km'dir. Çanakkale – Bayramiç yolu üzerinde bulunan bu köy, merkez ilçenin en son köyüdür. Karapınar Köyü, Çömlekçi ve Karapınar adlarında iki mahalleden oluşmaktadır. Ayrıca organizasyonu yapan köy, 2018 yılı verilerine göre merkez ilçeye bağlı köylerin içinde 23 kişi ile nüfusu en az olanıdır. Karapınar Köyü tarihi eski olmakla beraber şehre uzaklığı, ulaşımın zorluğu, engebeli bir arazide yer alması nedeniyle ekonomik açıdan da fakir bir köydür.

Karapınar Köy Hayrı da yukarıda bahsedilen köy hayırlarından biridir. Bu köyün hayrını diğer köylerinden farklı kılan bazı özel uygulamalar ve adetler vardır. Köyün hayrını, civar köylerin hayırlarıyla karşılaştırıldığında daha eski bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Nüfusu ve ekonomik yapısı ile köyde yaşayanların köy hayrını organize etmesi ve ekonomik giderlerini karşılaması mümkün görülmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Köy hayırları, kültür, Karapınar Köyü, sosyalleşme, dinî ritüeller.

ÇANAKKALE VILLAGE CHARITIES: THE CASE OF KARAPINAR VILLAGE

ABSTRACT

One of the traditions born as a part of Islamic culture is the village charities organized annually by the villagers. The roots of village charities date back to the earliest ancient Turkish cultural practices known so far. The Çanakkale region in Turkey has an important place with regards to village charities with the richest variety of practices. These charities in Çanakkale region are usually held at weekends in April, May or sometimes in June, lasting a single day. The activity usually takes place at the village square, where guests, all of the people living in the neighborhood without any invitation, come together to enjoy delicious local food and pray God all together. This study looks into the special features of Karapınar village charity practices. In this study, as qualitative research methods, case study, field observations, and also document analysis were employed. Karapınar village charity was observed by the researcher and video recorded in the last three years, including all the special rituals.

The Karapınar village charity, organized every year as a tradition, is held in Karapınar, a village 35 km away from Çanakkale city center, and is located on the Çanakkale – Bayramiç route. This village has two neighbourhoods: Çömlekçi and Karapınar. There are some special features that make this charity different from all the others. It has been observed that this charity practice has much older roots as compared to others. Another interesting point is that this village's population is only 22 people, which makes it the smallest village. The village is located at a mountainous area and access by road is quite

challenging and all these make the village a poor one in economic terms. It seems almost impossible for these villagers of 22 people to organize such an impressive charity ceremony both economic-wise and population-wise.

Keywords: Village Charities, Culture, Karapınar Village, Socialization, Religious Rituals.

Giriş

Yerleşme tarihi açısından dünyanın yerleşime açılan en eski bölgelerinden olan Anadolu, çok sayıda medeniyete beşiklik etmiştir. Anadolu farklı bölge ve şehirlerinde, farklı kültürlerin ve dinlerin izlerini yansıtmakta, bu durum da ülkemiz kültürüne zenginlikler katmaktadır.

Günümüzde pek çok toplumun sosyo-kültürel yapısı, sanayileşme dolayısıyla da küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan bireyselleşmenin etkisi altına girmiştir. Bireyselleşme, her şeyden önce insanlığın toplumsal birliklerden değil, bireylerden oluştuğu düşüncesine dayanır. Ancak Türk kültüründe yardımlaşma ve dayanışmaya dair uygulamaların köklü bir geçmişi olduğu tespitinde bulunmak mümkündür.

Yardımlaşma ve dayanışma gelenekleri Türk kültürü için oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu tür gelenekler, bireyselleşmenin Türk kültürü üzerindeki yıkıcı etkisini azaltmakta, toplumun kendine has özelliklerinin korumasına yardımcı olmaktadır¹.

Bir yıl içerisinde doğada meydana gelen değişiklikler toplum hayatını her zaman etkilemiş ve bunlar tarih boyunca bütün halklar tarafından çeşitli tören, ayin ve bayramlarla kutlanmıştır. Bu törenler, toplum hayatındaki önemine göre şu veya bu şekilde korunmuş, bir kısmı zamanla sadece bazı motiflerini geride bırakarak kaybolmuş, en önemlileri ise günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Havaların ısındığı, tabiatın, hayvan ve bitkilerin canlandığı, dağların, ormanların, çimenlerin yeşillendiği ve özellikle hayvanların yavrulamaya başladığı ilkbahar mevsimi, doğal olarak toplum hayatını en çok etkileyen mevsimlerden birisi olmuştur. Bunun içindir ki tüm dünya halklarında ilkbahar törenleri canlı bir şekilde hâlâ yaşatılmaktadır. Kuzeydoğu Asya'dan Merkezî Avrupa'ya kadar geniş bir coğrafyada yaşayan Şamanist, Budist, Hıristiyan, Musevi, Müslüman Türk Halkları arasında bugün de varlığını korumakta olan ve her yıl coşkuyla kutlanan Yılbaşı/Bahar bayramı değişik adlarla anılrsa da, fonksiyonel, semantik (anlam) ve pratik açılarından bir bütün olarak ortaya çıkmaktadır².

Bu törenlerin İslamiyet sonrası fonksiyonu aynı olmakla beraber, amaçları ve uygulanan ritüellerinde değişimler devam etmiştir. Törenler zaman içinde daha çok dini amaçlı ölüm, doğum, adak (herhangi bir isteğin olumlu sonuçlanması halinde), milli veya dini bayramlar, hac veya umre sonrası vb. özel günlerde gerçekleştirilen ve davetli davetsiz çok sayıda insanın katıldığı toplantılar haline dönüşmüştür. Bu toplantılarda katılanlara çeşitli ikramların yanında yemek verilmesi, katılanların bir şekilde doyurulması gelenek halini almıştır. Halk arasında bu tür törenler “**hayır**” olarak adlandırılmıştır: adak hayır, ölüm yıldönümü hayır, hac hayır, umre hayır vb.

Terim olarak “hayır” sözcüğü Dinî Terimler Sözlüğünde, “İyilik. Dinin ve aklın beğendiği, güzel ve faydalı gördüğü şey.” olarak tanımlanmıştır.

Anadolu'daki kültür zenginliklerinden birisi de “**köy hayırları**”dır. Günümüzde özellikle Çanakkale, kısmen Balıkesir çevresindeki köylerde gerçekleştirilen bu kültürel faaliyet, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın güzel örneklerinden biridir.

Köy hayırlarının kökeni, Türk kültürünün bilinen en eski uygulamalarına kadar gider. Eski Türk Kültürlerinde olduğu gibi Çanakkale köy hayırları nisan ve mayıs aylarının herhangi bir hafta sonunda,

¹ EROL, M., 2004, Köy Hayırlarının Yapısal ve İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme, <https://dergipark.org.tr>

² PİRVERDİOĞLU, A., 2016, Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği, Türk Tarihi ve Kültür Araştırmaları, <https://www.altayli.net/turklerde-yilbasi-ve-bahar-gelenegi.html>

seyrek de olsa haziran ayı başında yapılır. Genellikle bu iş için seçilmiş bir alanda, bütün bir köy halkının katılımıyla düzenlenen hayırlar; herkesin doğal davetli olduğu, duaların edildiği, birlikte yemeklerin yendiği uygulamalardır.

Hayır törenlerinin uygulanışı esnasında Kur'an ve mevlit okunması, vaizler getirilerek vaaz verdirilmesi, hayır alanında cemaatle namaz kılınması, topluca dualar edilmesi vb. gibi bazı dinî etkinliklerin yapılması katılımcılara, köy hayırlarının başta dinî birer uygulama olduğu zannını vermektedir. Fakat bu uygulamaların birer dinî gelenek olduğu söylenemez. Hayırlar üzerinde yaptığımız çalışmalar göstermektedir ki bu uygulamaların amacı ve uygulama şekli dinî törenlerden farklı olmaktadır.

Materyal Metot

Çanakkale ilinde bulunan hemen her köy kendi çapında bir köy hayırını yapmaktadır. Köy hayırlarına çok geniş kapsamlı katılımların olması ve hayırların takvime bağlı olarak düzenlenmeleri, eski geleneklerden ilham alındığını göstermektedir. Hayırlar, köyler arasında belirli bir sraya göre düzenlenmektedir (Şekil 1 ve 2).

Bu çalışmada, “gözlem ve mülakat” yolu ile tespit ettiğimiz köy hayırlarına dair uygulamalar, Karapınar Köyü hayırını örneğinden hareketle ortaya koyulmuştur. Karapınar Köyü'nün gerçekleştirdiği köy hayırının özellikleri ortaya konularak, diğer köylerin hayırlarından yapılaş ve fonksiyon açısından farklılıklar, hayır esnasında karşılaşılan sorunlar üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Köyün meskenleri ve eklentileri ile hayır faaliyetlerinin hemen tamamı filme alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması, arazi ve doküman değerlendirilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır³.

Araştırma Evreni

Araştırmanın evreni, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünüdür. Örnekleme ise belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümedir. Bu araştırmanın evrenini Çanakkale ve çevresinde yapılan köy hayırları oluşturmakta, örneklemini ise Karapınar Köyü Hayırını teşkil etmektedir. Çünkü Karapınar Hayırını düzenlenişi, organize eden kişiler ve katılımcılar açısından farklılık gösterir. Ayrıca diğer köylerde görülmeyen sadece bu köyde yapılan “açık arttırma” geleneği bu köy hayırını ayrıcalıklı kılmaktadır. Çalışmanın sonunda Karapınar Köyü Hayırını'nın sosyal ve kültürel açıdan önemine ve etkilerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Değerlendirme

Çanakkale ve çevresi ilkçağlardan beri yerleşmelerin görüldüğü bir yöredir. Her ne kadar Çanakkale Şehri'nin kuruluşu Fatih Sultan Mehmet Han'a dayanıyor ise de; Çanakkale'nin yakın ve uzak çevresinde çok sayıda antik kent bulunmaktadır. Çanakkale'ye yaklaşık 25 km mesafedeki Truva, 80 km uzaklıktaki Alexandria Troas ve Asos, 5 km uzağında Dardanos, hemen kuzeyinde Abidos, karşısında yer alan Kilitbahir'de Sestos olmak üzere çok sayıda antik kent kurulmuştur.

Bilinen tarihi itibariyle yerleşme tarihi ilkçağlara kadar giden Çanakkale ve çevresi, çok farklı devletlerin hâkimiyeti altına girmiştir. Yunan egemenliğinden Pers hâkimiyetine girmiş, ardından İskender ile Makedonların, Bergama Krallığı, Roma ve Bizanslıların yönetiminde kalmış, VII. ve VII. yüzyıllarda Arapların, Haçlı Seferleri sırasında Avrupalıların istilasına uğramıştır. Karesi Beyliği ile Türklerin hâkimiyeti sağlanmış, 1360'lı yıllarda Osmanlıların yönetimi altına girmiştir⁴.

Farklı medeniyet, kültür ve dinlere sahip bütün bu uygarlıkların her biri birbirini etkilemiş; Çanakkale çevresinin kültürel zenginliklerine katkıda bulunmuşlardır. Yukarıda sayılan kültürlerin hemen hepsinde ilkbahar mevsiminin ayrı bir yeri vardır. Havaların ısındığı, tabiatın, hayvan ve bitkilerin canlandığı,

³ Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

⁴ TUNCEL, M., İslam Ansiklopedisi “Çanakkale” maddesi, C. 8, s. 197, Diyanet İşleri Yayını.

dağların, ormanların, çimenlerin yeşillendiği ve özellikle hayvanların yavru lamaya başladığı ilkbahar mevsimi, doğal olarak toplum hayatını en çok etkileyen mevsimlerden birisi olmuştur. Bunun içindir ki tüm dünya halklarında ilkbahar törenleri canlı bir şekilde hâlâ yaşatılmaktadır.

Bu mevsimde Çanakkale ve çevresinde yapılan etkinliklerde birisi de “köy hayırları”dır. Köy hayırlarının ne zamandan beri yapıldığı konusunda yazılı belgeler yoktur. Bu konuda çeşitli tevatürler vardır. Hayırlar, Çanakkale Savaşları sırasında askerlere yardım ve yiyecek temini için yapılan yardımlaşmaların devamı olabileceği gibi, Cumhuriyet’in ilk yıllarında düzenlenen “Çiftçi Cemiyeti” etkinliklerinin sürmesi olarak da değerlendirilebilir. Yörede yaşlılarla yapılan görüşmelerde verilen ortak cevap “Ne zamandan beri yapıldığını bilmiyorum. Ben bildim bileli yapıyor.” şeklindedir.

Baharı karşılama etkinlikleri arasında görülebilecek köy hayırları genellikle nisan ayı sonu ve mayıs ayı içi, nadiren haziran ayı başlarında yapılmaktadır. Son yıllarda ramazanın mayıs ayına gelmesinden dolayı haziran ayına kaymalar görülmektedir. Örneğin, 2019 yılında birçok köy, hayırını haziran ayının 1. ve 2. haftaları yapmışlardır. Bu erteleme önümüzdeki birkaç yıl devam edecektir. 2017, 2018, 2019 yıllarında planlama yapılırken ramazan dolayısıyla haziran sonu hatta temmuz ayında bile köy hayırları yapılmıştır.

Genellikle hayır düzenlenen köyler Sünnî inancına mensup Yörük, Manav, Yerli, Muhacir veya Karma özellikteki köylerdir. Fakat son yıllarda yöredeki Türkmen Alevî köylerinde de köy hayırları düzenlendiği görülmektedir. Bu durumun nedeni şöyle açıklanabilir: Komşu köylerin birbirini hayır etkinliğine davet etmesi adettendir. Alevî köylerindeki yurttaşlar davet edildikleri köy hayırlarına katılırlar fakat kendi köy hayırları olmadığından karşı davette bulunamazlar.

Özellikle son yıllarda Çanakkale’de köy hayırlarının yaygınlaştığı görülmektedir. Birçok köy uzun süredir ara verdiği hayır etkinliğini yeniden canlandırmıştır. Bu süreç kırsal yerleşmeler arasında örtülü bir rekabete yol açtığı gibi, köylerin kültürel ve dinsel bakımdan ayırt edilmesini de belirginleştirmektedir. Yöredeki az sayıda Alevî köyünün bu süreçte ortama uyum sağlama ihtiyacını hissedeceği açıktır. Bu yönüyle hayır etkinlikleri köyler arasındaki etkileşimleri artırdığı gibi, yöre toplumlarının kültürel bakımlardan benzeşmesine de etki etmektedir⁵.

Foto 1: Karapınar Köyü’ndeki Meskenler ve Eklentileri

Karapınar’ın kuruluş tarihi eski olmakla beraber şehre uzaklığı, ulaşımın zorluğu, engebeli bir arazide ve dağlık bölgede yer alması nedeniyle ekonomik açıdan fakir bir köydür. Köy hakkında görsellerin

⁵ ÇAVUŞOĞLU, İ., ÇALIŞKAN, V., Kültürel Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Çanakkale İlinde Geleneksel Köy Hayırları, Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildirileri, 21-23 Mayıs 2015, Ankara.

incelenmesinden de anlaşılacağı üzere halen köyde yaşayanlar sadece hayvancılıkla geçinmektedirler. Bu yönüyle de diğer köylerden ayrılmaktadır. Tablo 1’den anlaşılacağı gibi köy nüfusu her yıl azalmaktadır. 1950’li yıllarda köyün nüfusu 150 civarında iken devamlı göç vermesi nedeniyle 1970’te 132, 1990’da 56, 2000 yılında 22, 2018 yılında 23 kişi olarak sayılmıştır. Köylülerle görüşmelerimizde ve yerinde yaptığımız gözlemlerimize göre köyde yaşayanlar daha da azdır. Köy nüfusuna kayıtlı olmakla beraber Kepez’de yaşamakta olanları bizzat tanımaktayız. Son 31 Mart seçimlerinde muhtar adayı olan kişi dahi ailesi ile Kepez’de yaşamaktadır.

Tablo 1: Karapınar Köyü’nün Nüfusunun Seyri (1935-2018)

YIL	1935	1945	1960	1970	1990	2000	2018
NÜFUS	147	161	134	132	56	22	23

Kaynak: TÜİK Verileri

Karapınar’da, nüfusu ve ekonomik yapısı ile köyde yaşayanların köy hayrının ekonomik giderlerini karşılaması mümkün değildir. Hayırın her türlü giderini köyün dışında yaşayanlar karşılamaktadır. Bu yönüyle diğer köylerden ayrılmaktadır. Köy hayrının yapılacağı gün tamamı köy dışında yaşayanların katılımı ile köyün nüfusu bir günlüğüne 1000’i geçmektedir. Dolayısıyla hayır günü dışarıya göç etmiş köylülerin buluşma, tanışma ve kaynaşma günüdür. Bu açıdan hayırın dinî ritüellerin uygulanmasının yanında sosyolojik yönü daha çok önem arz etmektedir. Bu yüzden Karapınar’dan göç etmiş olanlar uzak yerlerde olsalar da hayır gününe katılmayı önemsemektedirler. Özel aracı olanlar birbirleriyle haberleşerek köye gelirken, aracı olmayanlar ise kamu kurumlarından (Kepez veya Çanakkale Belediyeleri) araç tahsis ettirerek topluca gelmektedirler. 2019 yılında iki belediye otobüsü bu işe tahsis edilmiştir.

Foto 2: Köy Hayır Alanı ve Hayıra Katılanların Araçları

Köy hayrının o yıl yapılıp yapılmayacağı konusunda karar muhtar ve köy ileri gelenlerinin ocak veya şubat ayları içinde gerçekleştirdikleri toplantıda görüşülür. Karapınar Köyü muhtarı ve hayır yapma kararı alan diğer köy muhtarları, Çanakkale şehir merkezindeki muhtarlar odasında toplanırlar ve köylerin hayır tarihlerini belirlerler. Bunda amaç, çok sayıda köyün hayır tarihinin çakışmamasıdır. Fakat hayır yapacak köy sayısı hafta sayısından çok olduğundan bazı haftalar birkaç köyün hayır çakışabilmektedir. Birbirine yakın ve komşu köylerin hayır tarihlerinin aynı haftaya gelmemesine özellikle dikkat edilir (Şekil 1 ve 2).

Araştırma konumuzu oluşturan Karapınar Köyü, hayırlarını genellikle mayıs ayının 3. haftası yapmasına rağmen, 2019 yılındaki hayırlarını Ramazan Bayramı sonrasına 9 Haziran’a ertelemişlerdir.

2019 YILI ÇAN İLÇESİ KÖYLERİNİN HAYIR TARİHLERİ	Tüm Halkımız Davetlidir.	2018 YILI GELENEKSEL KÖY HAYIRLARI GÜNÜ TARİH SIRA LİSTESİ
14 NİSAN 2019 PAZAR	ÇEKİÇLER KÖYÜ ÇOMAKLI KÖYÜ	15-NİSAN-2018 PAZAR GÜNÜ 1-ÇIPLAK KÖYÜ 2-MUSAKÖY KÖYÜ 3-KIZILCAÖREN KÖYÜ
20 NİSAN 2019 CUMARTESİ	UZUNALAN KÖYÜ HACIKASIM KÖYÜ	12-MAYIS-2018 CUMARTESİ 1-AKÇALI KÖYÜ 2-GOKÇALI KÖYÜ 3-KARACALAR KÖYÜ
21 NİSAN 2019 PAZAR	YAYKIN KÖYÜ YENİÇERİ KÖYÜ KÜÇÜK PAŞA KÖYÜ ÇALTIKARA KÖYÜ	21-NİSAN-2018 CUMARTESİ : 1-YUKARIÖKÇULAR KÖYÜ
27 NİSAN 2019 CUMARTESİ	KARAKADILAR KÖYÜ KÜÇÜKLÜ KÖYÜ OZANCIK KÖYÜ OSMAN EFENDİ MAH. ŞEHİTLER HAYRI	13-MAYIS-2018 PAZAR GÜNÜ: 1-SARAYCIK KÖYÜ 2-ÇINARLI KÖYÜ (YEMEKLİ) 3-KUMKALE KÖYÜ 4-BODURLAR KÖYÜ 5-DÜMREK KÖYÜ 6-AŞAĞIOKÇULAR KÖYÜ
28 NİSAN 2019 PAZAR	HURMA KÖYÜ BOSTANDERE KÖYÜ ALTIKULAÇ KÖYÜ CİCİKLER KÖYÜ İLYASAĞA KÖYÜ ASMALI KÖYÜ KALBURCU KÖYÜ	22-NİSAN-2018 PAZAR GÜNÜ: 1-YAPILDAK KÖYÜ 2-KURŞUNLU KÖYÜ 3-SALAVAT MAHALLESİ (AŞAĞIOKÇULAR KÖYÜ)
1 MAYIS 2019 ÇARŞAMBA	BÜYÜK PAŞA KÖYÜ	29-NİSAN-2018 PAZAR GÜNÜ : 1-YAĞCILAR KÖYÜ 2-AKÇAPINAR KÖYÜ 3-ALİ KURBANLAR MAHALLESİ (ÇAMYAYLA KÖYÜ) 4-TERZİLER KÖYÜ 5-KIZILKEÇİLİ KÖYÜ
4 MAYIS 2019 CUMARTESİ	HALİLAĞA KÖYÜ KIZILELMA KÖYÜ YAYA KÖY TERZİLER ÇAKMAKÇAYIR MAHALLESİ	17-HAZİRAN-2018 PAZAR GÜNÜ: 1-KARAPINAR KÖYÜ
5 MAYIS 2019 PAZAR	DANAPINAR KÖYÜ KARAKOCA KÖYÜ ESKİYAYLA KÖYÜ	24-HAZİRAN-2018 PAZAR GÜNÜ: 1-ÇAMYAYLA KÖYÜ 2-ALANKÖY KÖYÜ 3-ULUPINAR KÖYÜ 4-SERÇİLER KÖYÜ

Muhtarlar Derneğinin Köylerimize hediyesidir.

Foto 3: Çanakkale ve Çan'a Bağlı Köylerde Yapılacak Hayır Tarihlerinin İlanı

Kesin tarih belirlendikten sonra hayır işlerini takip edecek bir komite kurulur. Komitede herkes aynı yetkide olsa da, bir komite başkanı seçilir⁶. Herkesin sevip saydığı, bu işlerde tecrübeli, hesap ve kitap işlerinden anlayan birisi komite başkanı seçilir. 2019 yılı komite başkanlığını, Çanakkale Belediyesi'nde uzun yıllar personel müdürü olarak çalışıp emekli olan Halil UYANIK yapmıştır. Karapınar köy hayırı komitesi, genellikle Kepez Beldesi'nde yaşayan köylülerden oluşur. Çünkü Kepez'de yaşayan köylülerin sayısı çok olduğu gibi, Kepez ulaşım açısından da Karapınar köyüne yakındır.

Komite üyeleri kendi aralarında zaman zaman toplanarak hayır gününe kadar ön hazırlık olarak; çağrılacak ve gelebilecek konukların sayısı, verilecek ikramların (Bazı köylerde davetlilere keşkek ve ayran verilse de Karapınar'da pirinç veya bulgur pilavı ile hoşaftır.) türü ve miktarı, ihtiyaç duyulan malzemelerin listesi ve nereden temin edileceği, hayıra gelecek olanlar için belediyelerden otobüs temini, pişirilecek yiyecekler için odun temini, hayır alanında insanların ihtiyacı olan suyun tedarik edilmesi, hayır günü görevlendirilecek kişilerin tespiti, yapılacak harcamaların miktar ve kaynaklarının planlanmasını yaparlar.

Yukarıda yapılacak işlerin gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulacak para miktarı ve tahmini bütçe çıkarılır. Diğer köylerde bu para köy hane sayısına bölünür ve gönüllülük esasına göre tahsil edilir. Fakat bu ihtiyaçları Karapınar Köyü'nde yaşayan toplam 8 ailenin tedarik etmesi mümkün değildir. Köyde yaşayanlar nakti yardımdan çok, emek ve canlı hayvan yardımında bulunurlar. Bu konuda asıl önemli kaynak diğer köylerin hiçbirinde görülmeyen sadece bu köye mahsus olan ve hayır sonrası yapılan "ihale"den elde edilen paralardır. Araştırmamız içinde köylülerin ihale dedikleri, açık arttırma konusunu ayrıntılı şekilde anlatacağız. İhalede söz verilen paraların bütçeyi karşılamadığı durumlarda ihtiyaç olan para köyden göç etmiş diğer yerlerde yaşayanlar tarafından karşılanır. Komite başkanı ve üyeleri bu iş için köy dışında yaşayan köylülerden telefon aracılığıyla ve değişik yollarla irtibata geçerek gönüllülük esasına bağlı kalmak kaydıyla para isterler.

Hayırın yapılacağı tarih, yakın köylerde camilere ve kahvelere yazılı metin halinde asılır. Ayrıca İl Müftülüğü aracılığı ile cuma günü hutbelerde veya vaazlarda duyurulması için girişimde bulunulur.

⁶ 2019 yılındaki hayırı düzenleme komitesinde Murat TUNA, Halil UYANIK, Selahattin TUNA, Mehmet ACAR (muhtar), İsmail ACAR, Nasuh UYANIK görev almışlardır.

Karapınar Köyü'nün hayır alanı iki mahallenin ortasına yakın bir yerde köy mezarlığının bitişiğinde bulunmaktadır. Meşe ve çam ağaçlarının kapladığı bir plato yüzeyi olan alan, bu iş için düzenlenmiştir. Hayır alanına sabit tuvaletler ve kullanılacak malzemelerin konulduğu 25 m² kadar bina inşa edilmiştir. Abdest almak için çeşmeler konulmuştur. Hayır alanı yakınında su kaynağı yoktur. Hayırın yapıldığı gün ihtiyaç duyulan su tankerlerle alana getirilmektedir.

Hayırdan birkaç gün önce bütün malzemeler alınır. 2019 yılı hayırında davetlilere bulgur pilavı, üzüm hoşafı verilmesi kararlaştırılmıştır. Pilavın içine konulacak et genellikle köyde yaşayanların bağışladıkları hayvanlardan elde edilir. Yiyeceklerin pişirileceği yer hazırlanır ve odun getirilir. Pilavları pişirecek aşçılar ve hoşafı yapacak ustalarla belirli bir ücret karşılığı anlaşılır. Bulaşıkları yıkamak için bulaşıkçılar tutulur. Bulaşıkçılar genelde köy kadınlarıdır ve bu işi parasız yani hayırına yapmayı tercih ederler. İkramların malzemelerinin alım ve temininde, pişirilmesinde, dağıtım sırasında kullanılacak tepsi, tas, kaşık, sürahi vb. gereçlerin temininde çok dikkatli davranılır. Gelen misafirlerin bir eksiklik yaşamaması ve memnun kalması için büyük özen gösterilir. Kullanılacak ses düzeni için ilgili firma veya kişilerle görüşülüp anlaşılır.

Hayırın yapıldığı günün sabahı daha güneş doğmadan komite üyeleri ve daha önceden belirlenmiş daha çok gençlerden oluşan görevliler hayır alanına gelirler. Önce hayır alanının genel temizliği topluca yapılır. Gelen misafirlerin oturacağı ağaçların altlarında varsa taşlar, ağaç yaprakları ve kırılmış dallar, kurumuş otlar ve diğer atıklar toplanarak alandan uzaklaştırılır.

Görevliler arasında pilavı pişirecek aşçılar ve hoşafı hazırlayacak ustalara yardım etmek üzere görev dağılımı yapılır. Hayır alanının yakınında su kaynağı olmadığından köyden veya yakın köylerden temin edilen traktör ve su tankerleri ile içmek, abdest almak ve tuvaletlerde kullanmak amacıyla su getirilir. Hayır alanına gölgelik çadırlar kurulur. Tuvaletler temizlenir. Gelen misafirlerin oturmaları için sandalye ve masaları taşınır, kilimler, halılar ve sergi denilen örtüler yerlere serilir. Özellikle vaaz verilecek, mevlit okunacak ve namaz kılınacak alanın düzenlenmesine dikkat gösterilir (Foto 4). Hayır alanı girişine mutlaka bir bayrak asılır.

Foto 4: Hayırda Dini Ritüeller Vaaz ve Namaza Hazırlık

Pilavların ve hoşafların hazırlanması oldukça zahmetlidir ve uzun zaman alır. Gelen davetli durumuna göre 25-30 kazan pilav, 15 kazan kadar hoşaf pişirilir. Elbirliği ile pişirilen pilav kazanları **kilim** veya **sergi** denilen örtülerle kapatılır, dinlenme ve soğumaya bırakılır. Hoşaf kazanları herhangi bir örtüyle örtülmez. Sadece kapakları kapatılır ve soğumaları beklenir.

İkramların öğle namazı sonrası verileceği bilinmesine rağmen, saat 10'dan itibaren misafirler ve köylüler alana toplanmaya başlar. Saat 12'ye kadar tanışma ve sohbetler, piknik havasında gerçekleştirilir. Gençler, kızlı erkekli sohbetler yapar ve tanışırlar. Vaaz veya mevlit başlayıncaya kadar geçen süre köylüler için tanışma, hal hatır sorma, ekonomik veya sosyal sorunların tartışılması için ideal bir zamandır.

Öğle namazından 1,5 - 2 saat önce mevlithanlar ve varsa İl Müftülüğü'nce görevlendirilen din görevlileri gelirler. Önce dinî ve güncel konularda vaaz verilir. İlahiler söylenir. Kur'an ve mevlit okunur, dualar yapılır. İsteyenler topluca öğlen namazını kılarlar. Namaz sonrası yapılan "âmin duası"na alanda bulunan herkes katılır.

Duaya müteakip yemek dağıtımı yapılır. Yemek olarak bulgur pilavı, içecek olarak üzüm hoşafı dağıtılır. Burada pilavlar tepsiler, içecekler taslar içinde dağıtılır. Tepsinin içindeki pilav kenarlara itilerek orta yerine hoşaf tası konulur. Hoşaf çekirdeksiz üzüm, vişne, kızılıcak, limon kaynatılarak ve içine renklendirici karıştırılarak yapılır. Kullan-at olarak adlandırılan ve çevre kirliliği yaratan pet tabak ve bardaklar kullanılmaz. Böylece çevre kirliliği oluşmaz.

Boşalan tepsiler yine görevli gençler tarafından toplanır. Gelen misafirlerin doyduğu anlaşılınca eğer pilav ve hoşaf artarsa isteyenlere kap-kacak içinde veya naylon poşetlerde dağıtılır. Böylece yiyeceklerin tamamı dağıtılmış olur. Bulaşıklar görevli kadınlar tarafından yıkanır. Kazanların ve tepsilerin bir kısmı köyün ortak malları arasındadır. Hayır alanı içinde bulunan yapıda saklanır. Bu malzemeler düğün, nişan veya diğer hayırlarda kullanılabilir. Köyler arasında hayırlarda kullanılacak malzemelerin emaneten alınıp verilmesinde yardımlaşma vardır.

Foto 5: Pilav ve Hoşaf Dağıtımı

Yemek faslı bitince başka köylerde görülmeyen ve Karapınar'a ait bir başka etkinlik yapılır. Bu etkinlik, köylülerin "ihale" dedikleri açık arttırma etkinliğidir. Bu oldukça ilginç adet, hayır alanının ortasında yapılır. Hayır için bağışlanmış fakat kullanılmamış ürünler ve canlı hayvanlar açık arttırma yöntemiyle satılır. Buradan elde edilen gelir bir yıl sonraki hayırın masraflarını karşılamak için kullanılır. İhale esnasında paraların ödenmesi yerine taahhüt olarak kabul edilir. İhale kâtibi tarafından açık arttırmada ürünü almış olanın adı ve paranın miktarı kayıt altına alınır. Daha sonra hayır düzenleme komitesi tarafından para tahsil edilir.

Açık arttırma işlemini bu yörede “cazgır” denilen kişi yönetir. Cazgırlığı hemen her yıl, bu köylü olup Çanakkale’de ikamet eden İsmail ACAR (Lakabı Çavuş) yapmaktadır. Açık arttırma başlarken cazgır yüksek sesle hoparlörden ihalenin başladığını duyurur. Söze “Çanakkale merkez köylerinden olup aç susuz kalan varsa beni bulsun, karnımı doyuralım.” diyerek başlar; hayıra katılanların hepsinin doyurulduğunu, orada aç kalanın olmadığını ilan etmiş olur. Sonra kısa bir konuşma yapar ve yöreye ait bir türkü okur. O bunları yaparken arkada açık arttırmada satılacak ürünlerin sıralaması ve planlaması yapılır. İhale yapılacak alanın etrafına isteyen herkes toplanır. İhaleyi katılımcıların kimisi oturarak, kimisi ayakta seyrederek.

Foto 6: Yemek Yiyen Misafirler ve Bulaşıkçılar

İhalenin kuralları şöyledir: İhaleye herkes katılabilir. Cazgır önce satılacak ürünü tanıtır. Bu tanıtım sırasında halkın katılımını sağlamak, heyecanını arttırmak için rakamlar ve miktarlar konusunda abartılar yapılır. Bir kilo yerine bir ton şeker, makarna, tuz, yağ vb. Satılacak ürün veya hayvanın ilk fiyatını cazgır belirler. “Tellaldan 100 lira” diyerek arttırmayı başlatır. Ürünün verilen her fiyatını cazgır yüksek sesle ilan eder. Fiyat yeterince yükseldiğine inanırsa “haraç 1”, “haraç 2” ve “haraç 3” der, ürünü en yüksek fiyata alanı ilan eder. Bu sırada ihale kâtibi satılan ürünleri ve fiyatlarını yazar. Böylece bir yıl sonraki hayırın masrafları ve parasal olarak katılacaklar tespit edilir. Genellikle para hemen orada tahsil edilmez. İhaleye katılanlar ve ürün alanlar bu parayı taahhüt etmiş sayılır. Bir sonraki hayıra yakın para istenir.

Bu arttırmada ürününün ekonomik fiyatından çok sosyolojik fiyatı önemlidir. Bu ihalede ürünlerin gerçek değerine bakılmaz. Sevap kazanmak veya bir yıl sonraki köy hayırına katkıda bulunmak temel hedeftir. Litresi 20 lira olan zeytinyağının fiyatı 8-10 kata çıkabilir. Bir kuzu veya oğlak normal ederinin 5-10 katı fiyatına satılabilir. Bazen ürünü alanlar tekrar bağışlar ve aynı ürünler ikinci veya üçüncü defa arttırmaya girebilir. Açık arttırmada satılacak ürünler gruplar halinde tasnif edilir ve numaralandırılır. Örneğin, 5 kilo zeytinyağı, 3 kilo tuz, 5 kilo un, 5 kilo şeker bir grup olarak ayrılır ve numaralandırılır.

Foto 7: Açık Artırmada Satılan Ürünler

Canlı hayvan olarak genellikle oğlak veya kuzular bağışlanır. Hayvanlar birer birer açık arttırmaya çıkarılırlar. Açık arttırma sırasında 3 kiloluk bir oğlak 300 liraya, 4 kiloluk bir kuzu 650 liraya satılmıştır. Ürünler normal fiyatının çok üzerinde fiyata satılabilmektedir. 5 litre zeytinyağı, 5 kilo şeker, 2 kilo makarna, 1 kilo şehriyeden oluşan ürün grubu 500 liraya alıcı bulabilmektedir. Halbuki aynı ürünleri marketten alsanız 130-140 liraya alabilirsiniz. Kiloluk lokumu açık artırmada 100 liraya alan kişi hemen açıp orada olanlara ikram ettiğine tarafımızca tanık olunmuştur. Yine tanık olduğumuz başka bir olay: 5 kilo şeker, 5 litre ayçiçek yağını, 5 kilo makarnayı, 3 kilo tuzu 650 liraya alan birisi ürünlerin tamamını tanıdığı bir fakire bağışlamıştır. Burada temel felsefe sevap kazanma, köy hayrının devamına katkıda bulunma ve yardımlaşmadır.

Açık arttırma işlemi var olan ürünlerin tamamı bitinceye kadar devam eder. 9 Haziran 2019 tarihinde düzenlenen hayırda açık arttırmada katiplik yapan Halil Uyanık'ın ifadesine göre yapılan açık arttırma sonucunda 2020 yılında yapılacak hayır masraflarına yakın bir para taahhüt edilmiştir⁷.

Sonuç

Kökenleri İslamiyet öncesi Türk kültürüne kadar uzanan köy hayırları, uygulanan ritüelleri değişmekle beraber fonksiyon olarak Çanakkale ve köylerinde devam etmektedir. Genellikle nisan ve mayıs aylarında yapılan köy hayırları artık gelenek haline gelmiştir. Hayırlarda dinî etkinliklerin yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlerde yapılmaktadır. Bu faaliyetler köyden köye değişik göstermektedir. Karapınar Köyü Hayır organizasyonu, katılımcıların beklentileri ve amaçları, hayır sonrası yapılan faaliyetler bakımından diğer köylerden ayrılmaktadır.

1950'li yıllarda 150 kişiyi aşan nüfusunun büyük kısmını göç yoluyla kaybetmiş olan Karapınar Köyü sakinleri, günümüzde 20 kişiyi ancak aşan nüfusu, zayıf ekonomik yapısı ve kısıtlı olanakları ile oldukça masraflı olan hayır gerçekleştirmezler. Göç etmiş olan insanların köylerine bağlılıklarını devam ettirebilmek ve yılda bir defa toplanarak buluşma vesilesi olarak köy hayrını devam ettirmektedirler. Toplumsal dayanışmanın güzel bir örneğini oluşturan Karapınar Köyü Hayır, halen köyde yaşayanlardan çok dışarıda yaşayanlarca organize edilmektedir. Hayır günü köye gelenlerin sayısı 1000'e yaklaşır. Misafirler hayır sayesinde hem köydeki akrabalarını ziyaret etmekte hem birbirleriyle buluşmaktadırlar. Dışarıdan gelenler çocuklarını getirme konusunda oldukça hassas davranırlar.

⁷ Bu köyden göç etmiş, Kepez'de yaşamakta olan Halil UYANIK, halen Kepez Belediye Başkan Yardımcısı olarak görev yapmaktadır.

Çocuklarının köylerini tanımalarını ve eş-dost ve akrabalarıyla tanışmalarını isterler. Bu yönüyle hayırın dinî boyutundan çok sosyolojik yönü önem arz etmektedir.

Diğer köylerde yapılmayan “**açık arttırma**” etkinliği hayıra ayrı bir renk kattığı gibi, gençlerin ilgilerini çekmektedir. Aynı zamanda bir sonraki yılda yapılacak hayırın yapılmasına ve masraflarının karşılanmasına vesile olmaktadır.

Kaynakça

ÇAVUŞOĞLU, İ., ÇALIŞKAN, V., Kültürel Coğrafya Açısından Bir İnceleme: Çanakkale İlinde Geleneksel Köy Hayırları, Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildirileri.

EROL, M., 2004, Köy Hayırları'nın Yapısal ve İşlevsel Özellikleri Üzerine Bir İnceleme, <https://dergipark.org.tr>, 21-23 Mayıs 2015, Ankara.

Karasar, N. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları.

PİRVERDİOĞLU, A. , 2016, Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği, Türk Tarihi ve Kültür Araştırmaları, <https://www.altayli.net/turklerde-yilbasi-ve-bahar-gelenegi.html>.

TUNCEL, M. , İslam Ansiklopedisi “Çanakkale” maddesi, C. 8, s. 197, Diyanet İşleri Yayını.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

KÜRESELLEŞMENİN, TÜRKİYE'NİN SANAYİ MEKTEBİ OLAN SÜMERBANK ÜZERİNE ETKİSİ

Menderes KOYUNCU

Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Van Meslek Yüksekokulu Van/ Türkiye

ÖZET

Türkiye Cumhuriyetinin ilk kuruluş yıllarında, milli temel ihtiyaç ve ülkenin gelişimi için tüm milli kaynak ve iktisadi unsurlarını kullanarak sanayileşme hareketinin verimli ve entegre bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla bizatihi Atatürk tarafından Tekstil; Deri Ayakkabı, Hazır giyim den seramik'e, çimentodan, maden'e, Bankacılığa kadar milli menfaatler üzerine kurulan sanayide öncü, katar görevini üstlenen, İstanbul, İzmir, Kayseri, K. Maraş, Adana, Mersin, Sivas, Tunceli, Elazığ, Diyarbakır, Van, Kars, Erzurum gibi tüm Anadolu'ya ekonomi seferberliği halinde yayılmış ve halk ile bütünleşmiş güçlü bir kuruluştu Sümerbank.

Küreselleşme, siyasal, teknolojik ve özellikle ekonomik boyut da düşünülen uluslar arası birleşme, bütünleşme ve homojen olma sürecidir. Bir durumdan öte, bir akımı çağrıştıran adeta tüm dünya uluslarını tek devlet, tek bayrak, tek millet olarak bir arada tutuma, birleştirme amacı güden bir olgu olarak görülmektedir. Bu sözcüğü ilk yönetim düzenine sokan kişi 1962 yılında Kanadalı sosyolog Marshall McLuhan'dır. Soğuk savaşın simgesi olan Berlin duvarının yıkılışı ardından SSCB'nin Perestroyka ve Glasnost politikaları çerçevesinde tanımlanan kimine göre dağıldığı yok olduğu düşünülen, Büyük kutuptan biri olan Rusya'nın bitmiş görülen sanal durumu karşısında bu sözcük daha bir anlam kazanarak dünyaya egemen ve her yazar, çizer takımın dilinde pelesenk olmuş sihirli bir sözcük haline gelmiştir. Dünya yönetim sistemi, yeni bir paradigma oluşturmuştur. Bu sisteme göre devletler; sosyal devlet olmaktan çıkacak, elini ekonomik alanlardan hızla çekecek kendini belirli alanlarda tutacak ve sivil toplum örgütleri kurulacaktır denilmektedir.

1980'li yıllarda, ülkeler üzerinde iyice kendini belli ettirmeye çalışan bu sistem, ilk başlarda oldukça şirin gözükken, dünya barış ve huzurunu sağlayacak ve tüm dünya insanların mutluluğu için çalışacak, bir sistem olarak algılanmış veya sistemin çok önemseydiği sivil toplum kuruluşları tarafından algılanmıştır. Tüm dünya milletleri kendi coğrafyalarından ve kendi diasporalarından kopup gelecek, farklı bir coğrafyada birleşecek bütünleşecek, barış ve huzur ortamı içerisinde özgür olacaktır. Tüm değerlerinizi bir payda da tutacak küresel bir potada ancak mikro düzeyde laboratuvar ortamlarında mümkün olabilecek oldukça yüksek bir sıcaklıkta farklı toplumların değerleri eritilerek yeni bir normlar ve değerler sistemi ortaya koyacaktı. Sonuçta evrensel bir barış olacak, asla savaşlar olmayacaktı. ABD siyaset bilimci Francis Fukuyama bunu batı sisteminin büyük başarısı olduğunu artık tek kutuplu tek bir gücün hakim olduğunu hatta bu güç'e itaat edilirse dünya barışının geleceğini artık savaş ve tarihin sonu geldiğini ifade etmiştir. Aslında tam da bu noktada Sümerbank'ın kapatılması ile ülkemizde yeni bir savaşın başladığını görmekteyiz.

Anahtar kelimeler; Küreselleşme, Sümerbank, Ekonomi, Holding, Göç, Çevre, Endüstri

ABSTRACT

The first anniversary of the Republic of Turkey is not one of national basic requirements and the need to visit one, ever to industrialization and economic resource by combining all of them into action. Leather shoes, ready -to- wear from ceramics, cement to mining, Banking, pioneer in the industry of national stakeholders, assuming the role of Istanbul, Izmir, Kayseri, K. Maraş Adana Mersin, sivas Tunceli, Elazığ, Diyarbakir, Van, Kars Erzurum in case of economic molilization in all Anatolia and spread to the peple was a powerful organization integrated.

Globalization is the process of intenational unification integration and homogeneti, which is considered in the political, technological and especially economic dimensions. More than asitution, it si seen as phenomen that aims to unite and unite all nations of the world as one state, one flag and one nation. It was the Canadian sociologist Marshall McLuhan in 19662 who put the word in the first order. following the collapse of the Berlin, the symbol of the Cold war, the word of the Soviet Union, which was thought

to have disappeared according to some of the policies defined by the USSR's perestroika and Glasnost policies has become a rosewood magic word. The world management system has created a new paradigm. according to this system states, It is said that it will cease to be a social state, withdraw its hand rapidly from economic ares, keep itself in certain ares and establish non- governmental organizations

In the 1980, this system which tried to make itself known over the countries was perceived as system that would seem to be very cute at first to ensure the peace and tranquility of the world and to work for the happiness of all the people of the world, or was perceived by the non- governmental organizations. All the nations of the world will break free from their own geography and their diaspora they will unite in a different geography and they will unite and be free in peace and tranquility. In a global crucible that would keep all your values in a denominator, but at very high temperature that would be possible in a micro-level laboratory environment, the values of different societies would be melted to create a new system of norms and values. As a result, there would be a universal peace there would never be wars. US political scientist Francis Fukuyama stated that it was a great success of the system and that a single pole single power was dominant, and if this power was obeyed the future of world peace would be the end war and history.

In this study, how torn between the teeth of the metal toothed monster called Turkey, which is the heart of the industry Sümerbank collaborative liberal civil society organizations globalization and stuck in the liberal economy panorama at one end manufacturing, shaking at not production the pendulum the other end, the base of loose social structure of not production and management unworthiness has tried to explain the effect on.

Keywords. Globalization, Sümerbank, Economy, Holding, Migration, Environment, Industry

1. Giriş

Endüstri devrim tarihine kısaca bakıldığında, kolaylıkla görülmektedir ki, uzaklar yakınlaştıkça, üretim artıkça toplumların yaşam kalitesi artmış ve bu durum sürekli yenilenecek artan sürdürülebilir bir hal almıştır. Bu duruma ilk taşın koyulması 19 yy dır. Bu yüz yılda gelişen milliyetçilikle birlikte çok uluslu çok milletli devletler (imparatorluklar) yıkılmış yerini daha çok etnisiteye dayanalı homojen ulus devletleri doğmuştur. Endüstriyel gelişmeler simbiyotik bir biçimde kimlikleri etkileyerek veya etkiletilerilerek yeni bir çağda yeni bir kimlik tanımlamalarına yol açmıştır.

20 yy gelindiğinde kapital kendine yeni bir suni bakır alan yaratarak yeni bir tanımla ortaya çıktı. Bu tanımın adı, Küreselleşme idi. Post modern çağın yaygın hale gelmesi demokrasi insan hakları janjanlı laflar suni rüzgarlar oluşturarak tüm dünyada fırtınalar estirmiştir^[1]. Ve Kapitalist üretimin yeniden yapılanmasıyla kendini gösteren yeni bir kalkınma modeli ve enformasyonun gelişimi ile birbirini tamamlayan bir ilişki kurulmuştur.^[2]

Tüm dünya insanların birbiri ile entegrasyonunu sağlayan küreselleşmeyi, devletler değil, uluslar arası holdingler, şirketler hatta aileler yönetiyordu. Örneğin Rockefeller, Rothschild, Morgan, Dupont, Collins, Bundy, Astor aileleri gibi... Ve bunların paralarını yöneten, yatırım yapan, para alıp satan, Finans spekülörleri ve devlet satın alan adamları... Dünyanın tanıdığı önemli kişilerden biri George Soros dur.

Bilişim teknolojisi ile iyice küçülen dünyanın, internet vasıtasıyla her türlü bilgiye ve gezegenin en ücra köşesine ulaşılabilmesi, bireyleri daha özgürleştirilmesi, ticaret, rekabet ve işbirliği alanlarını kolaylaştırması sanal ticaret merkezlerinin yükselmesine neden olan bu çağ, devlet sınırlarını sanal olarak ortadan kaldırıyordu. Dünyanın kendisi sınırı ve gümrük kapısı bilgisayarının monitöründen ibaretti. Bu teknoloji ile insanlar akıllara ziyan etkileşimle bütünleşiyor tek bir beden haline geliyordu adeta. Amerikalı siyaset bilimci Colin Crouch küreselleşmeyi ve beraberinde post demokrasiyi üç ana temada toparlamıştır;

1) Küresel hissedarlar sınıfı

2) Global sınıfın kullandığı hegemonik bir ideoloji (neoliberalizm) ve siyasi etki kullanma gücü

3) Siyasal sınıf kendisini seçmenlerle ve lobcilerle birlikte giderek artan bir şekilde eşgüdümlü bir şirket sunarak geniş bir politika yelpazesinde net bir rehberlik sağlayan bir pazar ideolojisi. Bu sistemde hala vatandaşların haklarını korumakta seçimler önemli olsa da ciddi çıkar çatışmalarını dile getirme konusu giderek boş bir kabuk haline geliyordu^[3]. diyor.

Soğuk savaşın, sembolü haline gelmiş olan Berlin duvarının yıkılışı ile dünyanın bölünmüşlüğü'nün iki kutupludan tek kutuplu hale gelişin bütünleşme ruhunun bir göstergesi olarak algılanmıştır. Soğuk savaşın sona ermesi bir çok devletlerin SSCB den ayrılarak yeni devletlerin kurulmasına neden olmuş dünya haritası yeniden çizilmiş yeni sınırlar belirlenmiştir. Hudutlar devletlerin kuruluşunda, güvenliğinin ve devlet tanımının en belirgin özelliğidir. Sınır bir devletin namusu, devlet olabilmenin en önemli parçası olarak algılanmaktadır. Sınırın içindekiler ve dışındakiler sürekli birbirini ötekileştirerek, sınır içi güvenli sınır dışı güvensizlik addedildiğinden sürekli korunması gerekli idi. Küreselleşme bu sınırları ortadan kaldırıyor, sınır kavramını anlamsızlaştırıyordu^[3,4].

1990 yıllarla birlikte savaşların olmayacağı bir dünya barışı olacağı ruh hali içerisindeydi ülkeler. Bu Ruh hali çok da uzun sürmedi, kompo teorilerini göz önüne almaz isek, 11 eylül 2001 de ABD 'in New York şehrinde dünya ticaret merkezinin kuzey ve güney kulelerine saldırı düzenlenmesi ve 2996 kişinin ölü ile sonuçlanan dünyayı sarsan olay ile dünyanın sevgi ve barış umudu olan küreleşme ruh hali bambaşka bir ruhun doğuşuna vesile oldu^[5]. Bu ruhun ve onun vücut bulmuş hali güvenlik ve korumacılıktı. Fukuyaman'ın Berlin duvarı ve ardından SSCB nin dağılmasından cesaret aldığı varsayılan "Tarihin Sonu" diye yazdığı makalesinin tersi vuku bulmuş, yine ABD siyaset bilimci, Samuel P. Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" kitabı ile adeta Tarihin yeniden başladığını ifade etmiştir.

Batı-SSCB ve Üçüncü Dünya ülkeleri diye kutuplaşan dünya düzeni Sovyetlerin dağılması ile ekonomik, siyasal, kültürel, ideolojik farklılıklar ortadan kalktığı düşünülerek, Batı yeni bir düşman tanımlamasına girmiştir. Huntington Batı uygarlığı karşısında Çin Japonya, Hind, İslam, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika uygarlığı olarak çıktığını ifade ederek, insanlar artık kendilerini siyasal ideolojiler değil kültürleri ile tanımlanacağını ortaya koymuştur^[6,7]. Küresel siyasette, soğuk savaşın yerini alan sekiz ayrı uygarlık, yeni dünya düzenini anlama ve uygarlıklar arası çatışmaları kavrama, uygarlık tanımı evrensel mi yoksa emperyalizmin yeni bir yüzümü sorusunu sormamıza neden oluyor. Ve bu yüzden bizim coğrafyamızda hep söylene gelinen " Dünyada Haç ve Hilal'in savaşı vardır gerisi yalandır" savı her devrin anahtar kelimesi olma özelliğini 21 yy da koruyor mu? Enformasyon ve yapay zekanın bir çok teknolojiye kullanıldığı günümüzde acaba uygarlık çatışması değil de uygarlık bütünleşmesi olamaz mı? Cengiz Aymatov'un "Gün Olur Asra Bedel" kitabında dediği gibi biz, uygarlıklarla buluşmaya antlaşmaya hazır mıyız? İnsanlar sonu gelmez çekişmeler, kavgalar yüzünden ne kadar geri kaldıklarını, entelektüel gelişme bakımından ne kadar zararlı çıktıklarını anlayabilecekler mi?^[5]

Bu çalışma, Türkiye sanayisini kalbin olan Sümerbank'ın işbirlikçi liberal sivil toplum örgütleri küreselleşme denilen metal dişli canavarın dişleri arasında nasıl parçalandığını ve liberal ekonominin panaoptikon'unda sıkışmış, bir ucunda üretim, diğer ucunda üretimsizliğin sarkacında sallanarak, üretimsizlik ve yönetim liyakatsizliğinin tabanı gevşek toplumsal yapı üzerinde etkisini açıklamaya çalışmıştır.

2. Sümerbank'ın Faaliyet Alanları ve Modern Tasarıma Ayak Uyduramaması

Büyük Önder ATATÜRK tarafından "Sümerbank" adı verilerek 03 Haziran 1933 tarih ve 2262 sayılı Kanun ile 11 Temmuz 1933 tarihinde kurulmuştur. 17 Haziran 1938 yılında 3460 sayılı kanunla Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü (KİT) haline getirilmiştir.

Bu çerçevede Sümerbank, Pamuklu Dokuma, Yünlü Dokuma, Deri ve Ayakkabı, Kimya, Toprak ve Seramik, Kağıt ve Demir-Çelik Sanayi ve bankacılık sektörlerinde faaliyet göstererek Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güney doğu bölgelerine ekonomik ve sosyal alan olmak üzere bilgi, görgü ve ekmek götürmüştür. Sümerbank, hızla sanayileşen Türkiye Cumhuriyetinin endüstriyel kalbi olmuş, yetersiz

yetkinsiz insan gücünü, yeterli yetkin hale getirme, özel girişimi destekleme ve diğer temel üretim birimlerine öncülük etme görevi üstlenen devletçi siyasetin simgesi halidir ^[6]

Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere Anadolu da bir çok fabrikaları kuran Sümerbank üretim ve liyakat kavramlarını zihinlere yerleştirerek Türk Milletinin ruhunda millilik hissi uyandırmıştır. Türkiye Cumhuriyetinin endüstrileşmesinin yanında sosyal kültürel yapısının mihenk taşı olmuştur.

Anadolu'yu kaplayan Sümerbank tesisleri sanayileşme ile birlik de modernite ve modern toplum olma yolunda model olmuştur. Fabrika çalışanlarına o zamana göre oldukça modern konutlar, kütüphaneler, spor alanları, tiyatro, kayak merkezleri, tasarım ve moda gösterileri, hafta sonları fabrikalar da verilen müzikli yemekler, toplumsal bağın kuvvetlenmesine vesile olmuş, topluma aidiyet duygusu oluşturmuştur.

Sümerbank, tüm ev tekstilleri, hazır giyim, ayakkabı v.b tüm toplumsal ihtiyaçları uygun fiyatla alınabilir kılarak ülkenin her noktasına satış mağazaları ile ulaştırmıştır. üretimde devlet anlayışının bir simgesi olan Sümerbank, hem devlet sanayinin, hem de özel sektörün okulu olmuştur.

Özel sektörün bilgi ve becerisinin sermaye birikiminin zeminini hazırlamıştır. Devlet ve özel sektörün kurulacak gerekli sanayi kuruluşların etüt ve proje işlerini hazırlayarak yönetmiştir. Özel kuruluşlara ortak olarak gelişmelerine yardımcı olmuş, sanayi kuruluşlarına bankacılık alanında faaliyet de bulunmuş, ulusal sanayinin gelişi için tüm gerekli önlemleri almıştır.

1980'lerle birlikte Sümerbank hazır giyim konusunda kendi markalarını yaratma yolunda adımlar atmıştır. Çocuk giyim markası olan özellikle okul önlükleri, yakaları ve ayakkabıları ve bunlara ait Uçan Balon, Genç ve Genç ile Yeni Çizgi, Çağdaş Çizgi isimli giyim ve ayakkabı markaları ve bunların satış mağazaları bulunmakta idi^[8]. Ancak zamanla makine parkının yenilenmemesi, tasarımda sistematik bir gelişim gösterememesi ve satış da piyasaya düzenine ayak uyduramaması onu daha bir geleneksel hale getirmiştir.

2. Küreselleşmenin Duraksama Dönemi ve Sümerbank'ın Yok Oluşu

Küreselleşme evrensel bir barış meydana getirecek, savaşlar sona erecek derken ermedi. Başka bir boyut da eskisini aratacak ölçüde artırdı. Batı toplumu, uzaklardan sempati, hoşgörü ile baktığı ve farklılığımız zenginliğimiz dediği değerlere yaklaştıkça tahammül edilemedi. Bu durum Suriye'nin iç savaşında bariz bir şekilde görüldü. Toplumsal ilkelerini bozan, yaşam kalitesini düşüren bir tehdit olarak görmeye başladı. Örneğin Macarlar, güvenlik güçleri hatta gazetecileri dahil göçmenleri ördükleri çitlerden geçirmemek için ellerlerinden geleni yaptılar. Göçmene Çelme takan bir gazeteci, dünya basınına malzeme olmuştu

Göçmenler, İnsanlığın var oluşundan bu güne göç hareketleri hem kendi coğrafyalarında hem de kendi coğrafyalarının dışına, başta ekonomik nedenler olmak üzere sürekli hareket halinde olmuşlardır. Örneğin günümüzde Arap baharı diye ifade edilen tüm dünyanın özellikle orta doğunun entropisini değiştiren iç , milyonlarca insanın göçüne toplumların kaosuna eden olmuştur.^[1,2]

Bu durum Fundamentalizmin güçlenmesine ve tutuculuğun artmasına neden olmuştur. İnsanlar, gerileme psikozuna girerek modern ve seküler yaşamı ret eder hale gelmiştir. Böyle bir durumda, toplum, rasyonel değişimlere karşı, geçmiş zamanların değer ve normları ile tepki veriyordu. İnsanlar bildiği tanıdığı kötüyü bilmediği tanımadığı kötüye tercih eder duruma gelmişti. Güvenlik meselesi ön plana çıkarak marjinal hareket olarak kalan sağ söylemler ve partiler büyük zaferler kazanması (Fransa da 2017 seçimleri Marine Le Pen %21 oy almıştır)^[1] Dünya toplumunun entropi değişikliğinin bir sonucudur.

Endüstri 4.0 küresel işgücünün %65 'ni oluşturan 15 ülkede 5,1 milyon iş kaybına yol açacağı beklenilmektedir^[9]. Teknolojinin geldiği nokta tersinmez bir noktadır. (Robotik, dijital otomasyon, yapay zeka) Bu yakın zamanda pek çok insanın iş bulabilmesine evine aş, ekmeğe götürmesini şiddetle azaltacak demektir. Bu şiddeti, kendilerine iktidarı açacak karlı, boranlı yolda büyük bir Greyder olarak

gören öngörülü politikacılar bu aracın direksiyonuna geçerek, istihdam, güvenlik diyerek iktidara geldiler. Globalleşme sürecinde, siyasi iktidarların dillerinde pelesenk etmiş oldukları, insan hakları, özgürlükler, katılımcı demokrasi, bireysel haklar gibi cümlelerin yerini artık istihdam, korumacılık, güvenlik, ev, ekme, aş gibi cümlelere bırakmıştır.

Küreselleşmede, ekonomi değişik ellerde toplanmakta iken, şimdi bu kaynaklar tek elde toplanmaktadır. Dolayısıyla kaynakları tek elde toplayan devletler otoriter yapıya bürünerek, topluma ölümü gösterip sıtmaya razı ettiler. Ve en önemlisi toplumun eleştirel yeteneğini aşağıdaki denklemi kullanarak ortadan kaldırdılar ve itaatkar bir duruma soktular.

Korku+ Nefret→ Politik Güç

Küreselleşmede duraksamanın bir göstergesi de; Günümüzde özellikle dini filmlerde gördüğümüz kaleler içinde yer alan şehirler ve çevrili duvarlar, İnsanlık tarihi kadar eskidir. Bu gün, devletlerin sınırları, sanal duvarların yerini yeniden kale sahici duvarlar çitler almaktadır.

Dünya binlerce dolarlar harcayarak duvarlar örüyor, ABD - Meksika, Hindistan-Pakistan, Suudi Arabistan-Yemen, Botsvana-Zimbabve, İran-Pakistan, Özbekistan-Kırgızistan, Brezilya-Paraguay, Türkmenistan-Özbekistan, Tayland-Malezya, Kuveyt-Irak, Kıbrıs, Fas Güvenlik duvarı ve hala Avrupa'ın eski duvarları Kuzey İrlanda Katolik ve Protestan bölgelerini ayıran sekiz metrelik beton ve metal duvar yerli yerinde duruyor. Küreselleşmenin, karşıtı olan duvarlar ve çitler, gelecek de, daha fazla ülkelerin sınırları duvarlarla örüleceği, ayrışmaların yapılacağı görülmektedir^[9,10].

Duvarlar, eskiden şehri korumak iken bu durum evrile evrile demokrasi, insan hakları, istikrar ve temel hak ve özgürlükler koruma biçime dönüştü. Küreselleşmenin sarsıntısı ile birlikte demokrasi kavramı altındaki tüm sözde değerler güvenliğin ön plana çıkması ile birlikte anti demokratik bir biçime dönüşmüştür.^[11,12,13] Bu dönüş, toplumsal güvenlik ve terörizm karşısında oldukça olağan karşılanarak toplumsal kısıtlamalara hoşgörü ile bakılmasına neden olmuştur. Bu durum demokrasinin beşiği sayılan ülkelerde bile değerlendiriliyor, sağ marjinal söylemler, zaferler kazanıyordu. Çünkü uluslararası konjonktür de oldukça anlamlı bir yeri vardı.^[1]

Ülkemizde ise, küreselleşme politikalarının çok popüler olduğu 1980 yıllar bizim küçümseyerek baktığımız veya baktırıldığımız bu durum bir algı oluşturarak Sümerbank'ı tüm KİT'leri yok pahasına siyasi yandaşlara satılarak, bu üretim yerleri kısırlaştırılmış ve üretim dışı amaçlar için kullanılmıştır. Bugün yine aynı politikalarla eğitim sistemi hedef alınmış, sistem ticarileştirilmiş, topluma öncü, akli uygulayan bilim üretmesi gereken üniversiteler 1980 yılları tabiri ile adeta KİT'ler halini almıştır.

Gezegimizin egemenleri, savaşa, kavgaya silahlanmaya karşı bir mücadele şekli sunabilecek mi? Dünya tarihi, bir savaşlar tarihi olmaktan çıkabilecek mi? Savaşlar tarihini, dünyayı yönetenler, cesurca, mertçe karşı durarak sonlandırabilecek mi?

Küreselleşme ile birlikte, tarihin sonu ve antitezi olan medeniyetlerin çatışması gibi Dünya çapında akademik ve entelektüel tartışmalara yol açan Fukuyama, Samuel Huntington ve onun gibi ABD siyaset bilim yazarları, İstihbarat bağlantılı sivil toplu örgütlerinde, dünya toplumlarına yön vermek ve dış güvenlik politikaları üretmek adına kaleme aldıkları yazılar kendi toplumu değil tüm insanlığa yararlı tartışmalar olmalıdır.

Uygarlıklar arasında tecrübe, bilgi alışverişi yapmak tüm dünya insanların ortak yararı için yeni bir düşünce yeni bir ruh geliştirmek, ortak evrensel akıl üretmek, birleştirerek insanlığın mutluluğu için evrensel zafer kazanmak olası değil mi? Bu sorulara cesurca cevap verildiğinde, gezegenin eninde sonunda bitecek olacak enerjisi için tedbirler alınmaz ise başta her türlü kirlilik olmak üzere gezegendeki hayatın sonlanacağını bilerek fikir yazıları yazılmalıdır. Tüm canlıların bu gezegenin bir parçası olduğu düşünülerek ve üstünlükler kaygısı bittiğinde ancak savaşsız tarih yazılacaktır.

3. Sonuç

Şekil 1: Sonucun alegorik ifadesi

Küreselleşmenin sonucu yok olan Sümerbank bağlamında Türkiye de ve Dünya da genel olarak aşağıdaki maddeler halinde sıralanan sonuçlara neden olmuştur.

- Siyasi erk'in üretim sistemine müdahil oluşu ve yeni rant alanlarına yönelişlerine sebep olmuştur. Örneğin bugün Üniversiteler, 1980 tabiri ile müptezelleşen KİT'ler olmuştur.
- Üretim sistemin iğdiş edilmesi ile üretim mantalitesi değişmiş, toplum aşırı tüketici konumuna geçmiştir.
- Liyakatin yok olması ile birlikte, toplumsal bağın kopuşu, toplumsal istikrarı koruma güçleşmiş, toplum, insancık yığınlarına dönüşme eğilimine girmiştir.
- Güvenlik temel alınmış
- İşsizlik artmış
- Uluslararası göç artmış
- Bölünme korkusu,(etnik milliyetçilik akımları, bireyselleşme)
- İstihdamı koruma
- Siyasi güç artışı (egemen sınıf)
- Marjinal sağ hareketlerin yükselişi
- Patrimonyal bir devlet anlayışı
- Yeniden sınırlara duvar ve çitler örülmesini sağlamıştır.
- Oldukça paradoksal bir şekilde liberalizmin kalesi olan ABD korumacı (Gümrük, vize ve kotalar, Amerikan yerli malı, Amerikalı emekçi) ve duvarcı bir politika uygular iken oldukça şaşkırtıcı bir şekilde Devlet kapitalizmi uygulayan Komünist Çin liberalizmi savunuyor olma durumuna gelmiştir.
- Türkiye Cumhuriyetinde ise, Sümerbank ki o; tüm toplumun ortak paydası, bir arada tutan toplumsal bağı teşkil eden, adına şiirler yazılmış bu kuruluşun yok olması Ulus ve Millet olma bilinçinin yok olmasını daha yumuşak bir ifade ile yozlaşmasını sağlamıştır.
- Aynı zamanda panoptikon bir toplum oluşturarak tepkisel düşünce sistemini etkisizleştirmiştir.

Kaynaklar

- 1) Arıboğan, D.Ü., Duvar (Tarih Geri Dönüyor). İnkılap yayınları. 3. Basım. İstanbul, 2018.
- 2) Robertson, R., Küreselleşme ve Toplum Kuramı ve Küresel Kültür. Çev. Ü.H. Yolsal, Ankara Bilim ve Sanat yayınları. 1999.
- 3) Crouch, C., The political Quarterly. 8(1) 2016, 71-75.
- 3) Castells, M., Ağ Tolumunun Yükselişi. Çev. E. Kılıç Bilgi Üniv. yayınları, İstanbul 2013.
- 4) Steger, M.B., Küreselleşme. Çev. A. Ersoy Dost kitabevi, 2006. Ankara
- 5) Arıboğan, D.Ü., Globalleşme Senaryosunun Aktörleri. Derin yayınları, 2. Basım, İstanbul ,2001.
- 6) www. sumerholding.gov.tr. Erişim Tarihi: 25/03/2019
- 7) Kongar, E., Küresel Terör ve Türkiye. Remzi Kitabevi, 1. Basım, İstanbul, 2001.
- 8) Berk, G.G., Sümerbank işletmelerinde Tasarıma bir içerik analizi: Sümerbank süreli yayınları üzerine bir çalışma. Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi; 2016, sayı:16; 111-120
- 9) www.haberturk.com. Erişim tarihi 1/03/2019
- 10)Kongar, E., Yeni Emperyalizm, Huntington ve Eleştirisi. www. kongar.org. Erişim tarihi: 4/03/2019
- 11) Aymatov, C., Gün olur Asra Bedel., . Refik Özdal, Ötüken yayınları, 44 Basım, İstanbul, 2016.
- 12) TÜSİAD- Sabancı Üniv. The Global Competitiveness Report 2016-2017. (www.weforum.org)
- 13) Ünlü, D.E. Dünya Milyar Dolarlık Duvarlarla Çevriliyor. www. dünya.com. Erişim Tarihi: 11/3/2019

LÜKS PAZARLAMADA YENİ TREND: MODA FİMLERİ

Evrım KABUKCU

Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye

ÖZET

Moda endüstrisinde birbirine karşı rekabet eden çok sayıda yerel ve uluslararası marka bulunmaktadır. Markaların ön plana çıkabilmesi için, insanların takip etmeyi sevdiği bir yaşam tarzı sunmaları gerekmektedir. Aynı zamanda, son yıllarda moda markalarının kendi kitleleriyle iletişim yolu, *YouTube* gibi video platformları tarafından önemli ölçüde değiştirilmiştir. Filmler, yirmibirinci yüzyılın başından itibaren moda markaların imajını oluşturmak için yenilikçi bir ortam olarak benimsenmiştir. Moda filmleri; duygusal pazarlama, marka bilinci oluşturma ve iletişime alternatif bir tür olarak çoğunlukla lüks moda markaları tarafından kullanılmaktadır. Böylece bu lüks markalar, moda endüstrisi için bütünlük bir pazarlama ve iletişim stratejisi oluşturmakta ve görsel anlatım yoluyla müşterileri ile derin duygusal bağlar kurmaktadır. Bu çalışma kapsamında kalitatif (nitel) bir araştırma yapılmıştır. Bu kalitatif (nitel) araştırmanın amacı, seçilmiş olan moda filmlerinin yaşam biçimi sunumlarını incelemek ve böylece lüks moda markalarının bütünlük pazarlama ve iletişim stratejilerini araştırmaktır. Bu araştırmada, lüks moda markaları, duygusal pazarlama çalışmaları ve film endüstrisini bir araya getiren seçilmiş moda filmleri analiz edilerek markaların müşterilerine sunmuş oldukları yaşam biçimlerinden yola çıkılmış; moda pazarlama ve iletişim stratejileri irdelenmiştir. Reklam ve tanıtım amaçlı gerçekleştirilen moda filmlerinin sanatsal değeri tartışmalara konu olsa dahi günümüz dünyasında markaların moda filmlerine yöneldikleri ve bu filmlerden stratejik olarak çok ciddi katkılar bekledikleri izlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Lüks Markalama, Moda Filmi, Moda Pazarlama Ve İletişim Stratejisi

A NEW TREND IN LUXURY MARKETING: FASHION FILMS

ABSTRACT

The fashion system creates symbolic boundaries between what is and what is not fashion, and defines general aesthetic tastes. Fashion manufacturers, including designers and fashion workers, contribute to the definition of taste as fashionable products. After the fashion products are manufactured, they go through a transformation process and the mode of production of fashion travels in different institutions. There are many local and international brands competing against each other in the fashion industry. In order for brands to come to the forefront, people need to be offered a lifestyle that they like to follow. At the same time, the way in which fashion brands communicate with their own masses in recent years has been significantly modified by video platforms such as *YouTube*. According to various authors; The consumption of luxury fashion products allows consumers to feel feelings of love, pleasure, pride and pride, as well as to make consumers feel at a different social status than other members of the society. Luxury marketing developed due to the complex structure of luxury fashion products can be defined as a strategic tool developed to capture luxury fashion consumers. The continuous development of Internet technology and the rapid spread of this development in the global sense cause to change and diversify the marketing activities of luxury fashion brands. In this context, from the beginning of the twenty-first century, the films have been adopted as an innovative environment to create the image of fashion brands. As an alternative to emotional marketing, brand awareness creation and communication, fashion films are mostly used by luxury fashion brands. Thus, these luxury brands create an integrated marketing and communication strategy for the fashion industry and establish deep emotional connections with their customers through visual expression. In this study, a qualitative research was conducted. The aim of this qualitative research is to examine the lifestyle presentations of selected fashion films and thus to investigate the integrated marketing and communication strategies of luxury fashion brands. In this research, by analyzing selected fashion films that bring together luxury fashion brands, emotional marketing studies and film industry, life styles of brands have been examined and fashion marketing and communication strategies are examined. In the emotive fashion films of luxury brands, generally, rather than the real aspects of the products; emotional satisfaction to the consumer is emphasized. Emotional purchasing motifs have been processed in these films, which are quite rich in terms of

analogies and symbols used. Even if the artistic value of fashion films for advertising and promotional purposes is subject to debate, in today's world, brands are looking for fashion films and these films are expected to be very strategic contributions.

Keywords: Emotional Luxury Branding, Fashion Film, Fashion Marketing And Communication Strategy

Giriş

Yeni medyanın yükselişi ile birlikte toplumun bilgi paylaşımı yeniden şekillenmiştir. Günümüzde şirketler sosyal medyayı hedef tüketicileri ile iletişim kurmanın başlıca yolu olarak görmektedir. *Facebook, Twitter, YouTube ve Instagram* gibi çevrimiçi uygulamaları basılı medyanın geleneksel iletişim metotlarını yerine şirketiyle ilgili haberleri eğlenceli ve ilgi çekici bir biçimde yaymak için sosyal medyaya yönelmektedir.

Yayımlanan bir makale (Shields, 2014), lüks moda şirketlerinin markalarını pazarlamak için *YouTube*'a yönelmeye başladıklarını vurgulamaktadır. Kim & Ko (2010)'a göre, olgunluk aşamasında olan lüks pazar, tüketici sayısında önemli bir artış olması ile birlikte çok çeşitli tüketiciye hitap edebilme yeteneğinin geliştirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. *YouTube* gibi platformların ve lüks pazarın başarı kombinasyonu ile bu markalar, tüketiciye ulaşmak için marka eğlencesine dönüşmüştür. “*Madison & Vine*” olarak da adlandırılan bu terim, “sırasıyla, iki endüstriyi temsil eden iki ünlü cadde adından oluşan *sürekli reklam ve eğlenceyi birleştirmeye referans*” olarak tanımlanmaktadır (O’Guinn et al., 2012). Son yıllarda *YouTube* ve *Vimeo* gibi ortak video platformlarının konsolidasyonu, moda markalarının izleyicileri ile iletişim kurma biçimini önemli ölçüde değiştirmiştir. Moda filmleri, yirmibirinci yüzyılın başında lüks markalar tarafından markalarını inşa etmek için benimsenen, yeni ve devrimci bir araç olarak ortaya çıkmıştır (Soloaga ve Guerrero, 2016).

Moda Pazarlamada Moda Filmleri

Bir moda filmi, görsel-işitsel reklamların, filmlerin, kısa filmlerin, video kliplerin ve video sanatının varisi olan, moda markaları tarafından kullanılan yeni bir iletişim şeklidir. Markalı bir içerik biçimi olarak tanımlanabilir (Del Pino ve Castelló, 2015) ve tüketicilerin dijital devrime cevap olarak yirmibirinci yüzyılda nasıl davrandıklarının bir sonucu olarak tanımlanabilir (Soloaga ve Guerrero, 2016). Moda filmi, yaklaşık yirmi yıl önce webde doğmuş olan moda pazarındaki son iletişim aracıdır, ancak bu son on yılda yayılımını ve etkileme potansiyelini kesinlikle arttırmıştır. Günümüzde moda filmleri, moda imajlarının gücünü pekiştirmekte, net tüketiciler için yeni marka deneyimleri geliştirmektedir (Buffo, 2016).

Mijoviç (2013) üç farklı tür moda filmi olduğunu belirtmektedir: “*anlatı dışı*”, hareketi olan bir tür dergi editörlüğü; modaya ilham veren bir simge olarak odaklanan “*geleneksel anlatı*” ve giysinin konunun merkezi olduğu ve giysilerin özellikleri ve hareketlerinin gerekli olduğu “*organik anlatı*”dır. “*Dior, Chanel, Hermes, Loewe veya Louis Vuitton* gibi bazı lüks markalar genellikle güzellik, zarafet, çekicilik, uyum ve bazen de mutluluk, nezaket, güzellik ve entellektüellik peşindedir. Karakterlerle bir konu işlemek ya da ürünlerin ustalık sürecini tanımlamak olsun, her iki durumda da asıl amaç *estetik ve özgünlüğü* göstermektir” (Soloaga ve Guerrero, 2016).

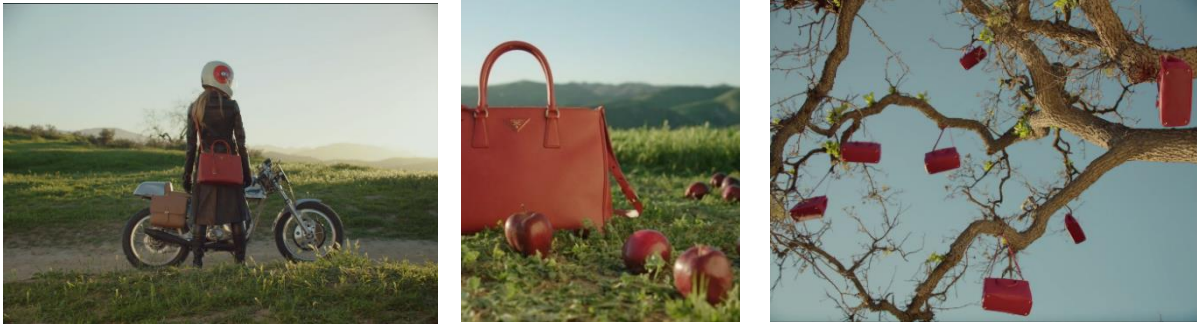
Bir moda filminde *üretken dili* düzenlemek marka içeriği üretmektedir. Görüntüler gerçek ve hatırlatıcı olabilir. Bununla birlikte, konu ile ilgili olan; odağın anlatı grafiği üzerinde değil, her bir karede olmasıdır. Böylece, her fotoğraf kendi başına yaşayabilecek bağımsız bir birimdir. Aslında, bu çerçeveler genellikle moda dergilerindeki reklam kampanyaları için kullanılmaktadır. “*Buna mükemmel bir örnek, Dior destanının dört bölümü olan Secret Garden-Versailles*’dir. İlk üç bölüm Inez van Lamsweerde ve Vinoodh Matadin tarafından çekilmiş ve müzik Depeche Mode tarafından yapılmıştır. Bu Dior destanında farklı olan tek film, Rihanna’nın sekizinci stüdyosu albümü *Only If a Night*’ın müzikleri için Versailles’deki şato ve bahçelerde Steven Klein tarafından çekilmiştir. Bununla birlikte, her bölümdeki anlatı planını tartışmak zordur, çünkü görüntüler hızlı bir şekilde sunulur ve mutlak olarak birbiriyle bağlantılı değildir” (Buffo, 2016). İzleyici gizli anlamı bulmaya çalışır, ancak

her kare tek başına durabilir ve kendi mesajını iletebilir. Bu tek Dior görüntülerinin çoğu moda dergilerindeki reklam kampanyalarının bir parçası olarak kullanılmıştır.

Figür 1. Dior, Secret Garden IV
(YouTube, 2017)

Moda filmlerinde *dilin yeniden üretilmesi*, gerçek dünyanın düşlemini yaratır ve kurgu genellikle sinematografiktir. Bir aksiyon sahnesinin karelere bölünmesi, gerçeküstü görünse bile, hikaye anlatımı ile iç içedir. “Çok ilginç bir örnek, beş bölüm içeren *The Postman Dreams by Autumn De Wilde* adlı (*The Postman, The Makeout, The Battlefield, The Tree, and The Laundromat*) Prada efsanesidir. Ana fikir saplantı gibi *sahiplenmedir* ve mutlak kahramanı *Prada Galleria Bag*'dır. Bu hayali dünya, üreme dilini kullanarak, çocukluk arzuları ve olgun fantezileri tarafından canlandırılmaktadır. Örneğin, Ağaç bölümündeki kahraman, bir motosiklet üzerinde açık bir manzaradan geçen bir kadındır ve kırmızı elmalar yerine kırmızı Prada Galleria Çantalarının bulunduğu bir ağacın yanına gelir. Bu çantalardan birini alır ve bir motorun sesi duyulur. Kadın motosikletin arkasında ve başını sesin kaynağına çevirir; postacı garip aracında monitörün aynı tarafından görünür. Hikaye gerçeküstü ama dil yeniden üretilmiştir. Dizi, Amerikan sinemasının belirli bir tarzının *Wes Anderson* tarzına benzer şekilde) oynaklığına ve ne getireceğini anlayan moda vizyonerlerinin yaratıcılığına bir övgüdür (Buffo, 2016). Süre, her bölüm için yaklaşık 1 dakikadır ve her hikaye, temel ve kısa bir durumu ortaya çıkarır, ancak bu sekansın aşırı değerine bağlı olarak güçlü bir şekilde bağlanır. Bu nedenle; internet ortamı, rüya dünyasında modayı teşvik etmek için kullanılmaktadır.

Figür 2: The Tree, Prada 'The Postman Dreams'
(Source: YouTube, 2017)

Figür 3: Lee Alexander McQueen, 1969-2010: Fashion Film
Nick Knight / Edward Enninful / Alexander McQueen
(Source: SHOWstudio, 2017)

Moda filmindeki *metaforik dil* açık ve somut değildir; ancak herhangi bir şeyin metaforu optik bir yanılsama yaratır. İzleyicinin bu yanılsama içinde kaybolması beklenir. Metaforik dilin odağı; atmosferin karanlığı, sıkıntısı ve hatta biçimsizliğinin estetik tadındadır. Düzenleme, duygularla bağlantı kurmak için genellikle deneyseldir. Özellikle özel efektler oluşturmak ve sanal bir gerçeklik üretmek için yeni teknolojiler kullanılmıştır. Bu, günümüzde yeni nesil tüketicilerin tercih ettiği şeydir. Bu tip moda filmlerine örnek olarak *SHOWstudio* verilebilir. “Nick Knight'ın web sitesi *SHOWstudio*, moda markaları için yenilikçi bir yaratıcı bölge sunan moda filmi konsepti için çok önemli bir referans noktasıdır. 2000 yılında kuruluşundan bu yana *SHOWstudio*, moda laboratuvarı olarak önemli bir yer edinmiştir. Sanatçılar, stilistler, fotoğrafçılar ve moda editörleri arasında geniş bir etki yaratmaktadır” (Soloaga ve Guerrero, 2016).

Sonuç

Bu çalışmada verilen örnekler üzerinden lüks moda markalarının hedef tüketicilerine ulaşmak için *YouTube*' u etkili bir şekilde kullandığı ve bu sayede marka kimliğini güçlendirmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu kanalları kullanarak, moda markaları moda pazarındaki konumlarını güçlendirebilirler. Moda filmlerinin geleneksel reklamlardan en önemli ayrıcalığı moda müşterileriyle karşılıklı ilişki kurma becerisine sahip olmasıdır. Bu platformlar aracılığı ile moda markaları, lüks moda takipçileri ve tüketicileri ile iletişime açıktır. Bu nedenle moda filmleri bir pazarlama şeklidir ve ayrıca markaların moda müşterileriyle iletişim kurması için muhteşem bir araçtır. Bu aracın örnekler üzerinden kalitatif olarak el alındığı bu çalışma, kantitatif çalışmalar ile moda tüketicileri üzerinde sınanabilir ve çeşitli faktörlerle etkileşimi farklı tekniklerle ölçülebilir.

Kaynaklar

- Buffo, S. (2016). Fashion Films and Net-aesthetics. *Journalism and Mass Communication*,6(7), 409-419.
- Del Pino R. A. & Castelló M. A. (2015). La comunicación publicitaria se pone de moda: branded content y fashion films. *Revista Mediterránea de Comunicación* 6(1), 105- 128.
- Kim, A. & Ko, E. (2010). Do social media marketing activities enhance customer equity? An empirical study of luxury fashion brand, *Journal of Business Research*, 65, 1480–1486.
- Mijovic, N. (2013). Narrative form and the rhetoric of Fashion in the promotional Fashion film. *Film, Fashion & Consumption* 2(2), 175-186.
- O’Guinn, C., Allen, C., Semenik, R. & Scheinbaum, A. (2012) Advertising & Integrated Brand Promotion, 7, 1-362.
- Shields, M. (2014, November 3). Fashion Brands Like Chanel and Dior Are Starting to Figure Out YouTube, *The Wall Street Journal*.
- SHOWstudio. (2017, June 28). Fashion film. (Video file), Erişim: https://www.showstudio.com/project/lee_alexander_mcqueen_1969_2010/fashion_film
- Soloaga, D. P. & Guerrero, G. L. (2016). Fashion films as a new communication format to build fashion brands. *Communication & Society* 29(2), 45-61.
- YouTube. (2017, June 27). Dior Secret Garden IV-Versailles-Long Version (Video file), Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=KIx78Ubj7rY>
- YouTube. (2017, June 28). The Tree, Prada 'The Postman Dreams' (Video file), Erişim: <https://www.youtube.com/watch?v=U59C2FFhJio>

POST MODERNİZM AKIMININ GİYSİLERE ETKİSİ

Nazan AVCIOĞLU KALEBEK

Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarım Fakültesi, Gaziantep/ TÜRKİYE

Gökçe ÖZDEMİR

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarım Fakültesi, Gaziantep/ TÜRKİYE

ÖZET

Moda olgusu, toplumda yer alan yaşam tarzı, bakış açısı, alışkanlık, v.b. gibi birçok oluşumu içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Moda (mode) Latince de oluşmayan sınır anlamına gelen “Modus”tan gelmektedir. Ortacağ Fransa’da ise “La Mode” olarak karşımıza çıkmaktadır. Latince moda, modus ve modernus kelimelerinden türetilen moda ve modern kelimeleri düne ait olmayan yeni anlamında kullanılmaktadır. Moda, değişime direnemeyen kendini mecburen değiştirmek ve geliştirmek zorunda kalmaktadır. Bu yüzden moda sonu gelmeyen bir süreçtir. Bu değişime sebep olan birçok etmen vardır. Bunların başında sanat ve sanat akımları gelmektedir. Tarihsel süreç içerisinde sanatçılar eserlerinde giyim kuşamı ve modayı işlemişlerdir. Bu çalışmada, kayda değer moda akımlarından olan post modernizm akımının giysi tasarımına nasıl yön verdiği çalışılmıştır. Postmodernizm akımının giysi tasarımına nasıl yön verdiği çalışılmıştır. Postmodernizm akımı kopuş veya modernizm rafine edilmiş ileri bir hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı giysi teknikleri kullanılarak, post modernizm akımı ile on farklı giysi tasarımı yapılmıştır. Elbise ve etek yapımında % 100 polyester, kadın üst giyimi olan tıört ve gömlek yapımında ise % 87 polyester, % 10 pamuk ve % 3 elastan bezayağı ve dimi dokuma kumaş kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Moda, Tasarım, Giysi, Moda Akımı

THE EFFECT OF POST MODERNISM TREND ON CLOTHES

ABSTRACT

The phenomenon of fashion is included in a wide area including into many formations lifestyle in society, perspective, habit, etc. Fashion (mode) comes from “Modus”, which means the border that does not occur in Latin. In Medieval France, (fashion) mode can be accepted as “La Mode”. Fashion and modern which are derived from the Latin fashion, modus and modernus are used as new meaning that does not belong to yesterday. Fashion is forced to change and develop itself that cannot resist change. Therefore, fashion is an endless process. There are many factors that cause this change. Art and art movements are the leading ones. In the historical process, artists have designed clothing and fashion in their works with the aid of arts. In this study, it is studied post modernism trend, which is one of the notable fashion trends in clothes design. It was studied how post-modernism trend effects clothes design. The post-modernism trend appears as a rupture or a refined state of modernism. Using different garment techniques, post modernism was applied on ten different garment designs. 100% polyester is used for making dresses and skirts, 87% polyester, 10% cotton and 3% elastane plain and twill woven fabrics are used for making t-shirts and shirts for women's outwears.

Keywords: Post Modernism, Fashion, Design, Clothing, Fashion Trend

1.GİRİŞ

Moda ve sanat birbirinden ayrılmayan olgulardır. Tarih boyunca sanattaki dönemler ve akımlar, dönemin giysi ve modasını etkilemiştir. Farklı dönemlerde modanın sanat ile etkileşiminden doğan birçok tasarım ortaya konulmuştur. Bu etkileşimin en belirgin örneklerinden biri, 1930’lu yıllarda sürrealist yaklaşımlarla dönemin çok ilerisinde tasarımlar yapan modacı Elsa Schiaparelli ve Salvador Dali işbirliği ile ortaya çıkmıştır. Salvador Dali’nin tablolarında ortaya koyduğu figür ve desenler Elsa Schiaparelli için bir ilham kaynağı olmuştur. Schiaparelli’nin 1936’da tasarladığı ceplerinde çekmece kulplarını andıran düğmelerin yer aldığı “çekmece elbise” ve istakoz desenini giysiye uyarlayan “istakoz elbise” bunlara örnek gösterilebilir. Türkiye’den sanat ve moda ilişkisi ile ortaya çıkan örnek vermek istersek Hüseyin Çağlayan karşımıza çıkmaktadır. 2008 yılında İstanbul Modern’de “Tasarım Kentleri” sergisi açılmıştır. Eski dönemlere gittiğimizde Romanesk Dönemde Haçlıların zırh, zincir ve tuniklerden

oluşan savaş giysileri dönemin giysilerine ilham vermiştir. Barok Dönemi'nde Mimari yapılarda baş gösteren sivri ve dikey yapılanma, dönemin giysilerinde parlak, göz alıcı, aşırıya kaçan giysi tasarımları ile kendini göstermiştir. Klasik dönemlerden sonra modern sanat ve akımları da yenilik ve değişim arayışı içinde olan moda tasarımcıların tasarımlarını etkilemiştir. Postmodernizm ve pop-art gibi yenilikçi akımları moda yön vermiştir. Günümüzde postmodernizm akımının en önemli temsilcisi Issey Miyake sürekli yenilik arayışında olmuştur. 1998 yılında Paris'te moda severlerin beğenisine sunduğu "Making Things" sergi giysiyi salt moda kalıplarından çıkarmıştır. Sanat yapısı değerinde olan giysilerin müzelerde sergileniyor olması, tasarımcıların giysileri müzeleri defile mekanı olarak kullanması bu tasarımların sanat yapıtı olarak algılanmasını sağladığı açıkça görülmektedir [1-5].

Aktepe (2012), Moda sanat mıdır?, Moda tasarımcısı sanata ne kadar yakındır?, Moda tasarımı sanatsal kimliğini, kişiliğini nasıl oluşturacaktır? ve farklı sanat dallarından beslenerek, kendini moda tasarımı alanında nasıl özgürleştirecek ve markalaşacaktır? gibi sorulara yanıt bulmaya çalışmıştır. Moda ve tekstil tasarımı sürecinde tasarım, sanat, sanatçı kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkiye değinerek yanıt bekleyen sorulara açıklık getirmiştir [6]. B.Boğda Saygılı, (2018), sanat akımlarından biri olan kubizm sanat akımının ortaya çıktığı 1900'lü yılların başından günümüze kadar gelen dönemde moda olan etkisi örnekler verilerek açıklanmıştır. Çalışmada veri toplama tekniği olarak belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Belge tarama sonucu elde edilen bulgular görseller ile desteklenmiştir. Sonuç olarak, sanat akımlarının belirli bir döneme ait olmadığı, sanatçılar ve tasarımcılar için her daim araştırma kaynağı olabildiği bir alan olduğu, kendi alt alanlarında dönem dönem tekrar moda ilham verdiği bulunmuştur [7]. Ş.B. Güncü (2017), Art Nouveau akımının moda sektöründeki etkisi üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışma kapsamında öncelikli olarak moda sektörünün genel tanımı yapılarak, Art Nouveau kavramı, dönemi ve tasarım özellikleri ve bahsi geçen akımın sanatçılarından bahsedilmiştir. Art Nouveau'nun hakim olduğu dönemde yapılmış tasarımlardan örnekler sunulmuştur. Yumuşak kıvrımlı çizgilerin yoğun olarak kullanıldığı, bitkisel süslemeyi ön plana çıkaran özgün tasarımların yapıldığı vurgulanmıştır. Mimariden mücevhere, endüstriyel ürünlerden dekorasyona kadar geniş bir alanda etkili olan Art Nouveau'nun moda sektöründe de etkili olduğu görülmektedir [8]. Ş. Özudoğru (2013), 20 yy başlarında ortaya çıkan dört farklı modern sanat akımları (Kübizm, Gerçeküstücülük, Futurizm ve Konstrüktivizm) ile moda arasındaki etkileşim incelenmiştir. Kübist sanatçılar doğanın birebir temsilinden uzaklaşarak, geometrik şekillerden meydana geldiğini belirterek doğayı geometrik formlar olarak resmetmişlerdir. Giyimde yansması ise geniş hacimli yapılar, formların belirsizliği olarak ortaya çıkmıştır. Gerçeküstü sanatçılar prova mankenlerini ve kıyafetleri sanal bir ortam olarak kullanmışlardır. Fütürist sanatçıların amaçlarından biri dünyayı değiştirmek için bir araya gelmektedirler. Kullandıkları malzemeler alüminyum, cam, metal ve ahşap giysi yapımında alışık olmadığımız tekniklerdir. Konstrüktivizm, Rusya'da uzun bir süre Bolşevikler tarafından gerçekleştirilen Ekim Devrimi'nin remi sanatı olup gündelik hayatı yeniden inşa etme üzerine kurulmuştur. Rusya'da tekstil endüstrisindeki aksaklıkları gidermek amacıyla işçilerin gündelik hayatlarına ve çalışma koşullarına uygun olacak şekilde süsten arındırılmış, yalın ve burjuvazi değerlerden uzak kıyafetler tasarlamışlardır [9].

Bu çalışmada, incelenen akım modernizm ötesi ve sonrası anlamında kullanılan Postmodernizmdir. Postmodernizm akımı II.Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkarak günümüze kadar birçok sanatçı tarafından ilham kaynağı olmuştur.

2. YÖNTEM

Çalışma, 4 farklı koleksiyondan oluşmaktadır. Her koleksiyon 10 parçadan meydana gelmektedir. Koleksiyonların ilk aşamasında kara kalem ile 5 farklı modelden 6'şar tane modelden model geliştirme olacak şekilde toplam 30 adet eskiz çizimi yapılmıştır. Her bir koleksiyonun eskiz çizimleri içerisinden konuya en iyi yansıtan 10 tanesi koleksiyon parçası olarak araştırmacılar tarafından seçilmiştir. Seçilen koleksiyon parçaları renklendirilmiştir. Seçilen koleksiyonun tüm modellerinin artistik ve teknik çizimleri yapılmıştır. Her koleksiyondan bir ürün dikilmek için seçilmiştir. Dikimi yapılacak ürünlerin öncelikle kalıpları çıkartılmış, sonrasında dikimi yapılmıştır.

3. TASARLANAN MODELLER

Çalışma kapsamında dört farklı koleksiyondan birer ürün olacak şekilde dört bitmiş ürün elde edilmiştir. Her bir koleksiyonun esinlendiği tema görselleri, seçilen on koleksiyon parçasının artistik çizimleri, teknik çizimleri ve fotoğraf çekiminden oluşan bord hazırlanmıştır.

Koleksiyon 1.

Tasarımı yapılan birinci koleksiyon postmodern mimari yapıardan (Şekil 1 ve 2) esinlenerek çizilmiştir. Eğri ve her an düşebilir izlenimi verilen yapıardan hareketle tasarımın fotoğraf çekimi Şekil 3’de verilmiştir. Şekil 4’de 10 farklı modelden oluşan artistik çizimler gösterilmiştir. Şekil 5 ‘de ise teknik çizimleri yapılmıştır.

Şekil 4. Artistik çizimleri (Koleksiyon 1)

Şekil 5. Teknik çizimleri (Koleksiyon 1)

Koleksiyon 1’de uyumsuz öğelerin aynı kıyafette bir araya getirilerek özgün tasarımlar oluşturulmuştur. Oluşturulan tasarımlar birbirine aykırı renk ve çizgilerden oluşan asimetrik tasarımlardır. Bitmiş üründe asimetrik çizgiler ve farklı renk kombinlerini görmek mümkündür.

Koleksiyon 2.

Postmodernizm akımı ile mobilya yerleşiminin yapıldığı odalardan (Şekil 6 ve 7) hareketle Şekil 8’de verilen postmodern giysi tasarımı yapılmıştır. Koleksiyona ait artistik çizimleri Şekil 9’da verilmiştir. Artistik çizimlerin teknik çizimleri Şekil 10’da sunulmuştur.

Şekil 9. Artistik Çizimleri (Koleksiyon 2)

Şekil 10. Teknik Çizimleri (Koleksiyon 2)

Koleksiyon 2, renklerin ve çizgilerin zenginliği ile oluşturulmuştur. Özellikle postmodernizmin farklı parça ve tarzları birleştirilerek bir bütün ortaya çıkarma özelliği dikkate alınarak özgün tasarımlar yapılmıştır. On koleksiyon parçası arasından dikilmek üzere seçilen bitmiş ürün için neon renklere sahip üzeri baskılı jarse kumaş tercih edilmiştir.

Koleksiyon 3.

Tasarımı yapılan bir diğer model Şekil 13’de fotoğraf ile gösterilmiştir. Koleksiyon tasarlanırken esin kaynağı olan görseller Şekil 11 ve 12’de verilmiştir. Koleksiyon 3’e ait artistik çizimleri Şekil 14’de ve teknik çizimleri ise Şekil 15’de gösterilmektedir.

Şekil 11. Tema 1 (Koleksiyon 3)

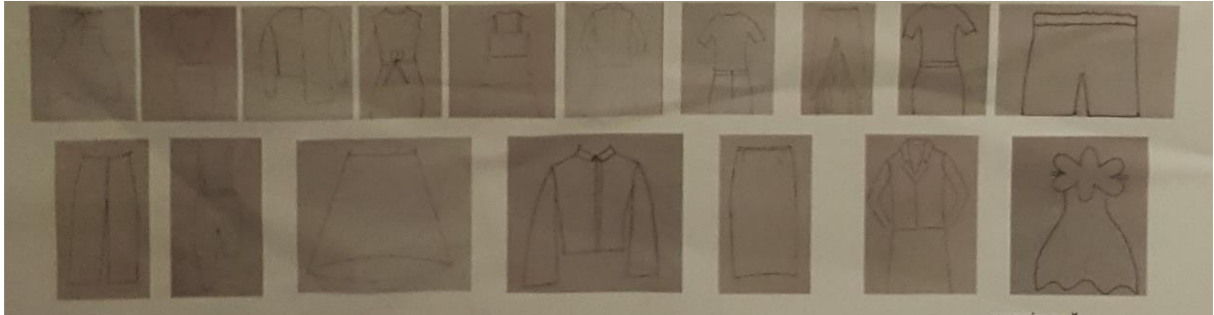
Şekil 12. Tema 2 (Koleksiyon 3)

Şekil 13. Fotoğraf çekimi
(Koleksiyon 3)

Şekil 14. Artistik çizimleri (Koleksiyon 3)

Şekil 15. Teknik çizimleri (Koleksiyon 3)

Koleksiyon 3’de tekdüzeliğe karşı gelen postmodernizmi tanımlayan birbirine zıt renkler tasarım öğeleri göz önüne alınarak bir bütünlük içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca bitmiş üründe üst bedende kullanılan kumaşla ile aynı dokuda olan tekstil materyali gelişigüzel salaş duracak biçimde alt beden etek ucuna püskül görüntüsü verecek şekilde yerleştirilmiştir.

Koleksiyon 4.

Koleksiyona ait son giysi Şekil 18’de verilmiştir. Tasarım yapılırken esinlenme kaynağı olan iki görsel Şekil 16 ve 17’de, modele ait artistik çizimleri Şekil 19’da ve teknik çizimleri Şekil 20’de gösterilmektedir.

Şekil 16. Tema 1 (Koleksiyon 4)

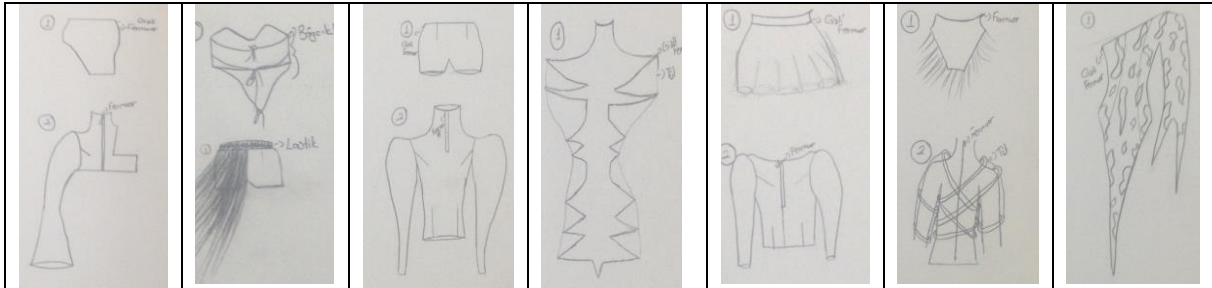
Şekil 17. Tema 1
(Koleksiyon 4)

Şekil 18. Fotoğraf çekimi
(Koleksiyon 4)

Şekil 19. Artistik çizimleri (Koleksiyon 4)

Şekil 20. Teknik çizimleri (Koleksiyon 4)

Koleksiyona ait parçalar postmodernizmin eğreti tanımlanmış kavramına paralel olarak mevcut giyim tarzına aykırı olmayı yansıtan tasarımlardır. Bundan dolayı tasarımlarda neon renkler ve alışılmışın dışında çizgiler kullanılmıştır.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

19 yy'da sanayi devrimiyle birlikte, toplum içinde farklı kültür ve çevrelerde köklü değişimlere neden olmuştur. Sanat dünyasında bu değişimlerden payını almıştır. Modern sanat olarak birçok akım ortaya çıkmıştır. Bu akımlar Kübizm, Postmodernizm, Futurizm, Sürrealizm ve Konstruktivistizmdir. Bu çalışmada postmodernizm akımı ele alınmıştır. Postmodernizm akımı ile moda arasındaki etkileşiminden dolayı ortaya çıkan tasarımlar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen tasarımlarda postmodernizmin mevcuta karşı çıkış düşüncesine uygun olarak neon renkli ve parlak görümlü kumaşlar tercih edilmiştir.

Modada postmodernizmden ilham alan tasarımcılar; Issay Miyake, Karl Lagerfield, Franco Maschino'dur.

Sanat akımları belli dönemlerde ortaya çıksa da, zaman zaman farklı dönemlerde sanatçıların beslendiği bir kaynak haline gelmiştir. Moda tasarımcıları, sanat akımlarından ilham alarak özgün yapıtları tüketicinin beğenisine sunmuştur. Günümüz tasarımcıları sürekli yenilik arayışında olurken, tüketicilerde yeni stilleri süratle talep eder ve tüketir hale gelmiştir. Bu durumda, moda modern dünyanın yeniliklerini kullanmak zorunda kalmıştır.

KAYNAKLAR

1. A. Günay, (2012), I.Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu, 8-10 Ekim 2012. “Giyside Sanatsal Yaklaşım”, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, Antalya/Türkiye.
2. N.Akdemir, (2016), “Moda İllüstrasyonunda Art Deco Etkisi”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, Sayı:37, 183-197.
3. Ş.Yıldız, (2015), “Gotik Dönem Mimarisi ve Dönem Giysi Tasarımlarına Etkisi”, International Journal of Science Culture and Sport, Volume:4 (Special Issue), p:247-258.
4. N.Kumaş Şenol, (2018), “Minimalist Sanat Akımının Moda Üzerindeki Etkisine Genel Bir Bakış”, Art ve Sanat Dergisi, No:9, 437-448.
5. G.Yetmen, (2011), “Günümüzde Kadın Giyim Modasında Retro Vintage Eğilimlerinin Durumu”, Sanat Dergisi, No:50, 61-72.
6. Ş. Aktepe, (2012), I.Uluslararası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, “Moda ve Tekstil Tasarımı Sürecinde Sanat/Sanatçı İlişkisi”, 8-10 Ekim 2012, Antalya, Türkiye.
7. Ş.B.Güncü, (2017),”Moda Sektöründe Art Nouveau Etkisi”, Art ve Sanat Dergisi, No:8, 437-449.
8. B.Boğday Saygılı, (2018), “Modada Kübizm Etkileri”, Journal of Arts, Cilt:1, Sayı:3, 23-32.
9. Ş. Özüdoğru, (2013), “Modern Sanat Akımları ve Moda”, İdil Sanat Dergisi, Cilt:2, Sayı:6, 211-237.

INTERACTION OF ART AND PSYCHOLOGY

Birsen ÇEKEN

Prof. Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Art and Design, Graphic Desing Department

Asuman AYPEK ARSLAN

Assoc. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Art and Design, Department of Visual Arts

ABSTRACT

In the historical process, the most powerful tool used by people to express themselves has been the works of art. With these works, man has transformed what he sees, feels or imagines into visible, audible, sensible and touchable forms. All these products have helped people to express themselves in some way. Art, which is a concrete manifestation of beauty, has played an important role in human life. Art, which has existed since the existence of humanity, has not only been the expression of beauty and beauty, but also has become an indispensable source of psychology by affecting emotions and psychological moods. Art played an important role in the aesthetic transformations of societies as well as the personal development and self-realization of the artist. Sensation, perception, creativity, motivation, talent, personality etc. in art. It is important to perceive art and produce a work of art. The field of psychology's existence in art is art psychology. Art psychology examines the relationship between the artist, the work and the art audience. In doing so, it starts from its own theories and concepts. Psychology and art should be two disciplines that should not be considered as separate disciplines that explain and understand human beings. In this study, the connection between art and psychology and psychological factors in the stage of art production were examined.

Keywords: Art, Psychology, Artistic Exspression.

INTRODUCTION

When thought as a communication tool, art has been the language of human being. That's why human being has expressed himself by means of art the best for centuries. An artist creates what he experiences. Creation is also a task of "bringing together". While making his work of art, the artist brings his feelings, thoughts, his past and future and himself together. While the work of art was once an image in the mind of the artist, it is turned into a living structure and a form by splitting from an idea or an image. This transformation is the refinding of the artist himself in every new form and his creation of a new expression in every new work. Man has recreated the world he perceives through art for centuries.

Besides that, feeling was able to free itself from the rooms inside man only in 20th century. Twentieth century is also the period when psychology was liberated. In this period, a great many theories investigated the perspective, perception and human being. As an example, Gestalt theorists tries to examine whole-part combination while psychoanalysis theory tries to go deep into human being. The deeper the human mind is examined, the more liberated it becomes. Individuals have tried to "express themselves" by using all the sources. Man is a social being. Art is a media of expression of the social human being expressing himself. Psychology examines these ties between the work of art, the artist and the receiver in the light of present theoretical knowledge. The psychology of the artist affects the emerging work of art and the psychology of the spectators affects this work of art and evaluating the artist. The psychological processes of the artist looking, seeing, being influenced and producing a work of art and the receiving and perceiving spectator of an art are within the interest of the psychology of art. The interaction of the artist, the art and the receiver could be sorted as the internal world of the artist and his subject of inspiration, the interaction of art and the product of art at the stage of turning a subject into a content, the importance of the target mass towards whom the artist turns, the meeting of the work of art and its receiver, the judgements of the receiver after meeting the work of art, his responses and images. The studies carried out into the psychology of art were first based on perception mostly. Rudolf Arnheim, Paul Klee, Wassily Kandinsky and Gregory Kepes are the famous researchers in this field.

PSYCHOLOGICAL COMPONENTS AFFECTING THE ARTISTIC EXPRESSION

People are affected by any event they experience and carry the effects of this event. The artist has the tracks of the life he experiences on the works he produces. The artist is affected by everything touching

at him, by a word, a moment, a tiniest material, namely, by everything he strains. When it comes to the structures of this internal world called as the strainer of the artist, it is likely to see sensation, perception, the creativity of the artist, his inspiration, feelings, personal qualities, aesthetic perspective, intuitions and social responses as he is a social being.

In order to perceive the world, we should firstly feel what is around us. Sensation is the reception of the external stimulants by our brain without being exposed to chaos. We cannot perceive what is happening around us without sensation. Sensation is of importance in terms of art. Sensation is the origin of the formation of an aesthetic manner. Aesthetic experiences such as watching a landscape with pleasure, having the taste of music etc. are regarded as a sensual event in the first plan. It is because none of these processes are experiences without applying for the senses. Just like watching a landscape or a painting is regarded with the sense of sight, listening to a work of music is related to sense of hearing (Timuçin, 2005). In the process of perceiving art, our senses must firstly be in conscious or unconscious, direct or indirect relation with the stimulants in our internal and external world for artistic or aesthetic feeling, perceiving and liking followed by them; therefore, both arranging this relation to some extent and analysing its results is an extremely complex task. The psychology of art here has the characteristic of a bridge between all interactions for their expression.

It is likely to regard sensation as the effect that is left over our sensual organs by the stimulants and to think perception as the meaning given to this effect. Perception is the shaping of the material placed in the brain. Perception is defined in psychology as the organization, interpretation and giving a meaning to the stimulants recorded by our sensual organs in our brain (Morgan, 1995). While examining a work of art or looking at a building constructed by an architect, we feel how that person is in a process of perception with regard to the world. The images placed at that picture, the shape of the sculpture made, its emotional expression is a product of the images in the mind of the artist. Besides that, the form or the image shaped in our mind with the data coming from that object gains meaning by combining with our past experiences and emotions. For that reason, it is likely to define perception not only as the process of seeing an object observed as a whole but also as a process of filling this experience by that person with its background.

It is likely to say that an important leg of artistic expression is the creativity of the artist. Creativity has a large field of definition. The process of creativity is the task of releasing a new product by using different thoughts or materials with a conscious or unconscious thinking system. A great many people in the fields of literature, psychology, art and science defined creativity. Read defines creativity as the existence of something which has no form or having no face beforehand and adds that “it could be creation out of nothing and also mostly and generally using an existent object in its new form and adapting it again” (Velioglu, 2000). Suchkov defines creation as follows: “creation is nothing but rearrangement of the parts of the whole which we call reality and manifestation of them once again” (Yolcu, 2004). In a general and extensive definition, creation could be relating new things out of known things, making a new and original synthesis, finding new solutions for some questions. In creative phenomenon, both senses, cognitive processes based on sensation and emotions and cognitive and intellectual processes play a role. What directs creativity in the artist is his imagination. Real beings and events could be turned into an unforgettable work of art by combing with his imagination. In this process, some sides of the real beings and events are thrown away and some sides reveals the style of the artist peculiar to him with creation of the original, with both the subjects he deals with and the materials and the style of processing them. The creativity of art is finding a solution or responding to the concerns resulting from the conflicts and infighting of the person and from his happiness, passions and enthusiasms. In this sense, the artist as a person solves his concerns through creativity. If he is dealing with plastic arts, he could free them from the abstractions in the mind and turn them into concrete.

Another important factor in the expression of the artist is the issue of inspiration. When such questions as where does motivation come for the artist or how does the artist decide where to start to form a work of art come to the mind, it is likely to have a look at the definitions regarding inspiration by various artists. Inspiration is the action of orientation by the artist to work by being affected by the reality in the external world before he creates his work of art. As the lexical meaning, the metaphysical characteristic

of inspiration is ignored and with its modern meaning, it is given as a concrete impulse leading the artist to work and produce (Walther, 2005). The artist needs to create using an external material with such experiences as the inspiration needed by the creative self of the artist, imagination, visualization in order to form his internal purpose. During the creative work, the case of a certain feeling and consciousness of the artist at that moment is transferred on the canvas. It is not possible to produce the same painting in another time and he cannot catch the time. It is because the factors resulting from the self at that moment made him choose peculiar colour, intensive form and composition. The experience obtained is the manifestation of the emotions at that moment at the work of art created (Güney, 1999).

The creation of the artist reveals an activity where the real world is internalized, recognized, evaluated, made conscious, commented, in this way a spiritual statement comes out. The character of artistic statement emerging during the creation process is primarily based on the personality of the artist. In addition, aesthetic feeling and aesthetic perspective are of vital importance in the production of the artist. Aesthetic feeling is defined as a form of perception of nature by human being, of himself and the realities outside him. This perception is a special form of relation between the subject and the object against reality. “The painter does not try to imitate nature blindly. It is not a logician trying to reflect that reality, either. What’s important is the aesthetic reality; that’s to say, it is a sensual vitality and plastic taste which the artist gained at a certain time by means of enlivenment on a stone or on the canvas. Aesthetic perspective is not copying nature literally but it requires that the artist reveals the whole of the responses for what he sees” (Bracken, 1986).

Our intuitions are our knowledge about the world around us which we are aware, we envisage can perceive through our feelings while we do not know anything about it. Intuitive knowledge is not a type of teachable knowledge. A phenomenon is created in the soul of the artist getting impressions from the nature just for one time. It is an expression. This expression is not eternal but it is just for one and it is not continual. The artist cannot preserve this expression in his mind for a long time and he finds this aesthetic expression by concreting the objects through such physical beings as voice, tone, paint, marble and wood. At the end of this process, it causes an aesthetic satisfaction at the artist (Tunalı, 2007). Arnheim (2007) defined intuition as the ability to know realized in the perceptive field of freely interacting forces. Just as an observer scans the area surrounded by the environment and perceives various components of picture, its types, colours and the relations between them, the artist creates the composition order of the work of art similarly and controls them. Intuitive thinking processes are influenced in a continual space, completes its course with a system and becomes a total work of art.

In the relation of the artist with the community, the artistic development of human being depends on the legality of the social development and is directly based on the structure of the social life. The artist exhibits his thoughts which he melts in his own pot. Both fine arts and literature show how the artist perceives the world through the language of symbols he forms. It is likely to say that community affects the artist with its changing structure, the artist affects people with his changing internal dynamics and then he affects the community once again. Social events like feudalism, capitalism, slavery have always affected artistic culture as well. People have always learned new things in the flow of time, communities have experienced various stages and art has experienced various stages based on communities with the effect of people. The views of the artist in these changing stages are shaped by the community he lives in and they are conditioned. A great many artists produced a work of art in a way to keep up with this change and adopts with the changing community, changing culture and with the changing weight of beliefs and in the form of a rebellion (Parman, 2005). In this sense, it is likely to say that any process, event, trauma or any kind of feature belonging to that culture experienced by a community affect the production stages of the artist.

CONCLUSION

The mood of the artist as a productive person has always been in the domain of psychology science. Such issues as sensation, perception, creativity, personality, motivation, which are in the research area of psychology has shed light on the perspective of psychology for the art and artist. In this way, art and science of psychology have become the supporter of each other, since “human being” is the common ground for these two sciences out of technical and theoretical knowledge. Even though art is not a field

of understanding and explaining as a whole just like psychology, it cannot be ignored that it provides this to some extent. That is to say, a work of art can lead us to feel something and to form an experience with senses, intuition and perception. While the artist is revealing his work of art, he mainly makes the objects attain a spiritual dimension in a materialistic way. The most important source of the spiritual dimension at art is the internal self, psychological world of human being. Man can perceive his own being and psychological structure by means of observation just as he perceives the objects around him and can experience a consciousness process. In the adventure of man's knowing himself, it is likely to encounter the effects of aesthetic influence and of art/work of art. It is because all the arts like painting, architecture, sculpture, literature, music etc. are related to hearing and seeing senses present in the consciousness of human being. It is difficult to make artistic or psychological experiences meaningful without adding senses to the processes of knowing, consciousness and perception. Just as art is as a result of aesthetic behaviours, psychology forms the investigation field of human behaviours. For that reason, it is true that art and work of art are in the field of investigation of aesthetic behaviour and of psychology directly or indirectly. Within the complex psychological structure of human being, it is likely to see that the psychological reflection and analysis of the artist, viewer and work of art are of an importance place as much as the taste formed by beautiful and beauty.

REFERENCES

- TIMUÇİN, A. (2005). Aesthetics, Bulut Publications, Istanbul.
- TUNALI, İ. (2007). Aesthetics, Remzi Bookstore, Istanbul.
- ARNHEIM, R. (2007). Visual Thinking, Trans. Rahmi Odal, Metis Publications, Istanbul.
- PARMAN, T. (2005). Psychosis and Creativity, Psychoanalytical Writings, Number of Psychosis: 165167.
- BRACKEN, P. (1986). Psychiatry and Surrealism, Bulletin of the Royal Collage of Psychiatrists, Vol 10, April; 80-81.
- GÜNEY, M. (1999). Art, Self Object and Inspiration, Clinical Psychiatry, 1: 42-45.
- WALTHER, I. (2005). Vincent Van Gogh 1853 - 1890 Dreams and Reality, Trans. Ahu Antmen, Remzi Bookstore, Istanbul.
- VELİOĞLU, S. (2000). Human Creation and my Edie, Turkey İş Bank Publications, Istanbul.
- PASSENGER, E. (2004). Theories and Methods of Art Education, Nobel Publications, Ankara.
- MORGAN, C. (1995). Introduction to Psychology, Trans. Editor: Sirel Karakaş, Hacettepe University Department of Psychology Publications, Ankara.

BRAND OF STREET ART: KEITH HARING

İrem BİLGİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Arş. Gör.

ABSTRACT

Street art is generally considered as the sub-cultural field. Graffiti and illustrations we see in the side-streets, wrecks and derelict buildings in our country and in the world have an impact that mostly feeds hip-hop culture and includes political manifestations or entertaining messages. The legitimation process of illegal street art took long. Even though many of the street artists hide their name or face due to illegal reasons, some artists succeeded in gaining acceptance and recognition all over the world with their real identity or pseudonym. One of these artists, Keith Haring's iconic illustrations he drew on the walls of New York subway station in 80s today have become an inspiration to popular brands. Legitimateness among street artists has undoubtedly become the accomplishment of Keith Karing in this field. The cooperation of the artist with the world-renowned famous brands has significantly enriched the value of the street art.

Keywords: Keith Haring, Street Art, Branding, Illustration, Visual art

INTRODUCTION

Mankind has been painting the walls since ancient times. Even though adventure of painting wall starting with cave paining has turned into pictograms or signboards for informative purposes, today's modern street art starts in 1970s. "We can say that street art has increased, especially in subway station especially in 1970s. This movement started in Philadelphia, where political environment that emerged in 1960s was redefined; political activists made statements defining the borders of their neighborhood (Hunter, 2012, p.22). The street art, which spread especially in USA, has survived till today feeding on hip hop and skateboarding culture. Street artists assert that art is not only made up of galleries, and it should embrace every segment of society. According to Chalfant, street art is based upon the creativity of the alienated communities of America in the second half of twenty first century. It is giving inspiration to individuals in similar conditions in an increasingly urbanized world where the gap between the rich and the poor widens (Lewisohn, 2010, s:8).

Chamberlin defined street art as "Street art is both a global movement and a reflection of the community. Style and content may vary from city to city, from country to country to some extent...It is the prominent and dynamic part of a city and its communities and it can be an energetic communication tool which is smart and inciting, full of symbolism, metaphoric and interactive. It is sometimes political, open to community awareness, it may provoke, challenge and take delight (Chamberlin, 2016). Although this entertaining language mostly feeds on graffiti, concepts of "graffiti" and "street art" should not be confused.

Street art and graffiti are considered as separate fields. Street art should appeal to large masses. Generally illustration-illustration and typography or only typography is diversified with the combinations of handwriting called as hand lettering. As for graffiti, it is a graphical style composed of handwritten letters and which is mostly unreadable. Graffiti artists use a language that can be only comprehended by graffiti artists.

(Figure 1 and 2).

Figure 1. (Upper Left) Graffiti Example, Artist: Atione, Ankara – Figure 2. (Upper Right) Example of Street Art, Artist: Karagözüktükaptan, Ankara

KEITH HARING

The artist, who was born in 1958 in Pennsylvania in USA, studied in School of Visual Arts (SVA) in New York. While keeping his perseverance as a student in SVA, Haring made experiments in the fields of performance, video, installation art and clipart. The artist was inspired by the soul of New York city and the graffiti especially in the subway stations. When he recognized the unused advertisement panels covered with dull black paper in a subway station in 1980, he found an incredibly effective tool appealing to large masses. He began to draw on these white empty panels along the metro lines with White chalk. During the years 1980 and 1985, Haring made approximately 40 “subway drawing” a day. As stated by Haring, the subway became a” laboratory “to develop his ideas and try with the simple lines (www.haring.com) (Figure 3).

(Figure 3.) Illustrations drawn by the artist in New York Subway Station in the beginning of 1980

In the midst of 1980, he became friends with such artists as Andy Warhol, Kenny Scharf and Jean-Michel Basquiat and collaborated with the celebrities such as singer, Grace Jones. Haring, became a worldwide known artist in a few years. Besides York and United States of America., he produced many works in the streets of Tokyo, Napoli, Antwerp, London, Cologne, Milan, Basel, Munich , Bordeaux, Amsterdam, Paris (Figure 4 and 5).

Figure 4. "We the Youth, Philadelphia, 1987

Figure 5. "Houston St. Mural", 1982

Following his fabulous accomplishments in the street art, he performed his art on the t-shirts people wear, goods they use, posters, badges and magnets. Haring, opened a store named as Pop Shop in New York in 1986 so that his art could be accessed by everyone. (Figure 6). He explained the philosophy underlying Pop Shop as follows "I want to maintain the same communication with the subway drawings. I desired to attract the same large mass of individuals, and I would like to appeal not only to collectors but also the children of Bronx. The main point was that I did not want to produce works that would trivialize the art. In other words this was still a work of art. (www.haring.com). Following New York, Haring, then opened a Pop Shop branch Office in Tokio. He painted the walls, ceilings, floors of both places, organized exhibition styles according to his artistic point of view.

Figure 6. Interior part and front window of Pop Shop- New York Store

The purpose of this store was to enable the access to the works as cheap products by everyone. Instead of reproducing the current works, Harin began to produce designs for Pop Shop. Thus, his name, brand and works spread throughout the world (Figure 7).

Figure 7. Badges (left), porcelain dinner set (right) sold in Pop Shop

Keith Haring and Famous Brands

Pop shop store is considered as a beginning for the artist to perform his works on the products. Although these stores were closed, various world-known brands occasionally applied the popular icons of Keith Haring to their products

Especially famous brands of the clothing sector utilized the popularity of the artist and included in their collections. As part of their nature, brands are visual; each of brand logos, product design, packaging, brandization and brand marketing campaigns use visual materials for their brand images based upon creativity. (Schroeder, 2005, p: 1292). Brands work upon these creative visuals with the designers utilizing art. Visuals of Keith Haring are preferred as they appeal to audience from every background and social segment.

He put forward his point of view on the use of his artistic works in commercial products. “Use of commercial projects enabled my works to access to millions; which would not as an unknown artist in the otherwise case. I think, the purpose of making art is to keep in touch with the cultures and contribute to them.” (www.haring.com).

When alive, the artist, gained more products thanks to Pop Shop. Before his death, he cooperated with the watch brand, Swatch and produced a special watch (Figure 8).

Figure 8. Swatch watch brand and Keith Haring collaboration 1985

Iconic works of Keith Haring which became unforgettable following his death in 1990 became prominent again thanks to many brands. Among these, the products of the most famous brands are as follows:

Reebok, famous sports brand, produced “Crack is Wack” themed shoes, which is one of the well-known products of the artist in 2014. (Figure 9).

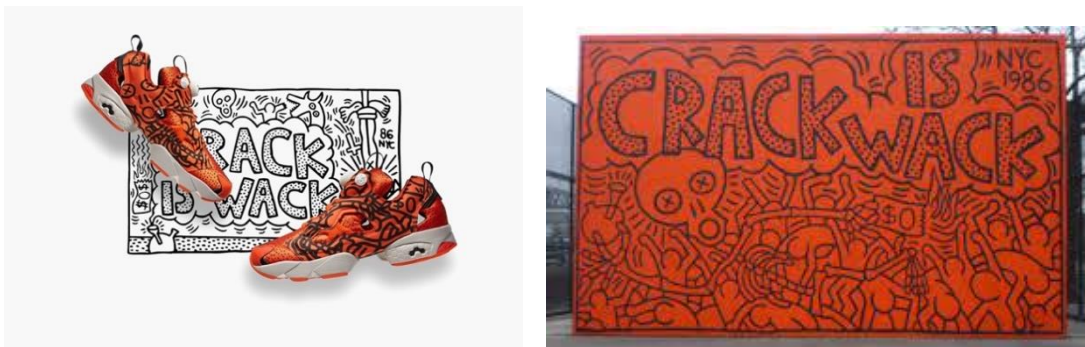

Figure 9. Reebok sport brand “Crack is Wack” shoes, 2014

He framed the films of “Polaroid”, brand of camera which poses an instant film with the patterns of Keith Haring (Figure 10.)

Figure 10. Films of Polaroid firm with Keith Haring edition 2017

Figure 11. Keith Haring Capsule, Shoe released to the market for the Week of Honor by Adidas Originals brand, 2019

Famous Brand, Lacoste used the iconic visual style of the artist for 2019 season. The collection includes polo shirts, t-shirts, jackets, sports shoes of Haring (Figure 12).

Figure 12. Photos from Keith Haring collection of Lacoste Brand, 2019

Besides the examples given above, such world-known brands as Stradivarius, Uniqlo, Tommy Hilfiger, Toms, Herschel continued to add the artistic works of Haring to their collections.

CONCLUSION

Street art has been acknowledged as the sub-cultural field from past to present and has been studied in academic researches within a narrow frame. It can be said that street artists generally produce works for the streets and interior walls of buildings. However, Keith Haring embarked on an adventure with Pop Shop stores even in 1980s to share his works with large masses. If we consider that personal products created by the artists and designers began to spread in 2000s, Haring can be asserted to be the Pioneer of his era. Acceptance of his works as icons in such unaccepted field and production of them by famous brands have become the main reason of this research.

Even if his collaboration with the famous brands is criticized by the activists due to the philosophy to which street art belongs, the purpose of Haring was not to earn money. Haring desired to ensure the accessibility of his art to all communities. He tried this with such simple products as badge and t-shirt, not with expensive products. Therefore, it can be said that Haring “democratized the art.”

Keith Haring, attributed his art to society. 2 years before his death when he was diagnosed with AIDS, he developed social responsibility campaigns, organized workshops. He established Keith Haring Foundation in 1989. He raised donations for children who are in need and those infected with HIV / AIDS virus. The artist has become immortalized throughout the world with his social attitude and sincerity in his works.

REFERENCES

Chamberlin, L. (2016) *Street Art, International*, Hardie Grant, London

Hunter, G., (2012), *Street Art From Around the World*, Arcturus Publishing, London, 22

Lewisohn, C. (2010), *Street Art: the Graffiti Revolution*, Tate Publishing, London, 8

Schroeder, J. E. (2005), *The Artist and the Brand*, European Journal of Marketing Vol. 39 No. 11/12, 2005 pp. 1291-1305

www.haring.com

**RESEARCH ON QUALITY COST AND INSPECTION AT FINAL PRODUCT IN
FURNITURE ENTERPRISES**

Hasan SERİN

Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Faculty of Forestry, Forestry Industry Engineering, Kahramanmaraş, TURKEY

Yunus ŞAHİN

Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Faculty of Forestry, Forestry Industry Engineering, Kahramanmaraş, TURKEY

ABSTRACT

Growingly, organizations are aware of quality management and strategic significance of quality. Several organizations have realized at the conclusion that efficient quality management can develop their abilities of competitive and ensure strategic advantages in the market. Quality has a important role in targets of sustainability and customer satisfaction of the management. There are two methods as classic and modern quality methods for sustainability and customer satisfy at the management. Inspection of final products and cost of quality are important factors at quality management. End of the production line, at every stage of production, first and last parts, random sample inspection are steps for inspection process. Cost of quality provides an effective measure of improvement if re-calculated after the improvement has been made.

Production of furniture in Turkey dates back to the 19th century and was done in small workshops as tradesmen production. Even so, by the rapid globalization and all other aspects, present industry of furniture is becoming a popular sector. As for that data from Turkish Statistical Institute (TurkStat), in 2012 production of furniture was performed as 10,3 billion Turkish Liras. As far as the recent General Census of Industry and Business Establishments, the sector of furniture employs 151.904 people and the industry has 33.924 companies manufacturing varied furniture.

In this study, it was examined that inspection of final products and cost of quality at many furniture enterprises in Turkey. These enterprises take place at 24 numbers industry regions (Bursa, İstanbul, Kayseri, etc. in Turkey). Face to face survey method were used at these enterprises. The data was evaluated by using SPSS program. After the results, particular a product group (41,1%) did inspection of final products at the end of the production line. Enterprises (85,5%), which use traditional quality management, didn't collect data about cost of quality.

Keywords: Quality, Furniture, Survey, Turkey

INTRODUCTION

Quality is the total composite product and service characteristics of marketing, engineering, manufacture, and maintenance through which the product and service will meet the expectations of the customer (Feigenbaum, 1961).

The lack of clarity of the cost of poor quality in organizations led to a lack of focus on improvement for many years. It was only with the advent of the Cost of Quality approach in the 1950's (Feigenbaum, 1961; Defoe and Juran, 2010).

The principal benefits of the cost of quality system are (Crosby, 1979; Deming, 1990);

- It provides a clear indication of the scale of the opportunity presented by current poor quality performance and a guide as to the level of resources which can be committed,
- Provides an effective measure of improvement if re-calculated after the improvement has been made,
- By translating quality issues into financial measures it facilitates senior management commitment to improvement activities and suggests priority areas for improvement.

W. Edwards Deming was one of the strongest henchmen of quality management and after World War II, an enrollee of the select low credited with conducive to the rapid revitalization of the Japanese economy. The Deming management method is currently adopted by several firms in the world.

Improvement of quality is the use of a calculate and defined progression process, thus Plan-Do-Check-Act (Ronald and Clifford, 2009).

Production of furniture in Turkey dates back to the 19th century and was done in small workshops as tradesmen production. Even so, by the rapid globalization and all other aspects, present industry of furniture is becoming a popular sector. Production of furniture in Turkey is concentrated mostly in Kayseri, İstanbul, Bursa (İnegöl), Ankara, İzmir and Adana. The most important production of furniture areas are in İstanbul and the region of Bolu-Düzce, which is famous for its production of wood products (Anonymous, 2013; Anonymous, 2016).

In this research, it was examined that inspection of final products and cost of quality at many furniture enterprises in Turkey. Face to face survey method were used at these enterprises.

MATERIALS AND METHOD

Furniture enterprises in organized industry zones was chosen as material. Survey was prepared to get knowledge about cost of quality and inspection of final products. 295 number surveys were filled by the eager managers with face to face method. The most of surveys were filled Bursa, Ankara, İstanbul and Kayseri where the furniture industry is commonly.

The surveys were evaluated by SPSS program. Frequency tables were formed and low frequency question options were combined. Frequency distribution was given according to two different criteria as production type and quality management.

FINDINGS

It was determined that how inspection of final products and situation of cost of quality as regards production type and quality management. Order based production and particular a product group were selected as a production type and traditional quality management and total quality management were selected as a quality management. It was determined with chi-square test at 95% confidence interval that how inspection of final products at furniture sector.

Table 1. Inspection of final products as regards production type

Production Type	Inspection of Final Products (%)				
	End of the Production Line 100%	At Every Stage of Production	First and Last Parts	Random Sample Inspection	Total
Order Based Production	18,1	9,9	2,2	2,1	32,3
Particular a Product Group	41,1	17,7	2,8	6,1	67,7
Total	59,2	27,6	5,0	8,2	100

*p>0.05 no difference between them.

As a result of evaluating the data according to production type at Table 1; order based production (18,1%) and particular a product group (41,1%) did inspection of final products at the end of the production line. Order based production (2,2%) did inspection of final products at first and last parts. Particular a product group (6,1%) did inspection of final products as random sample inspection.

Table 2. Inspection of final products as regards quality management

Quality Management	Inspection of Final Products (%)				
	End of the Production Line 100%	At Every Stage of Production	First and Last Parts	Random Sample Inspection	Total
Traditional Quality Management	57,1	23,3	4,3	6,1	90,8
Total Quality Management	2,1	4,3	0,7	2,1	9,2
Total	59,2	27,6	5,0	8,2	100

*p>0.05 no difference between them.

As seen Table 2, it was determined that inspection of final products as regards quality management. Traditional quality management (57,1%) and total quality management (2,1%) did inspection of final products at the end of the production line. In total; according to quality management end of the production (59,2%), at every stage of production (27,6%), first and last parts (5,0%), and random sample inspection (8,2%) were found at Table 2.

Table 3. Knowledge about costs of quality as regards production type

Production Type	Costs of Quality (%)		
	Yes	No	Total
Order Based Production	13,9	86,1	100
Particular a Product Group	22,8	77,2	100

*p>0.05 no difference between them.

Enterprises, which use order based production, 86,1% of them didn't get knowledge about cost of quality at Table3. Particular a product group enterprises (77,2%) didn't know about cost of quality. But 22,8% of them got knowledge about cost of quality.

Table 4. Knowledge about costs of quality as regards quality management

Quality Management	Costs of Quality (%)		
	Yes	No	Total
Traditional Quality Management	14,5	85,5	100
Total Quality Management	73,9	26,1	100

*p>0.05 no difference between them.

As you seen at Table 4, it was determined that cost of quality data were collected or not as regards quality management. Enterprises (85,5%), which use traditional quality management, didn't collect data about cost of quality. However, enterprises (73,9%), which use total quality management collected data about cost of quality.

CONCLUSION

The most of enterprises have no data about cost of quality. Accounting and quality departments accepted that quality has a cost, but they don't know exactly what parts consist of costs of quality. Also they don't know that if they product quality products, failure products and costs will decrease.

While 14,5% of enterprises (traditional quality management) collected data about cost of quality, enterprises (73,9%), which use total quality management collected data about cost of quality. It means that total quality management is better than traditional quality management about quality system.

A great majority of enterprises have not quality department. They do inspection of final products as quality process but it is not like that. If employee number increases, existence of quality department will increase.

REFERENCES

- Anonymous, 2013. The Turkish furniture products assembly sector report.
- Anonymous, 2016. Furniture industry, Republic of Turkey – Ministry of Economy.
- Crosby, P.B., 1979. Quality is Free. McGraw Hill, London.
- Defoe, J.A., and Juran, J.M., 2010. Juran's Quality Handbook: The Complete Guide to Performance Excellence. McGraw Hill, New York.
- Deming, W.E., 1990. The New Economics. IT CAES, Cambridge, MA.
- Feigenbaum, A.V., 1961. Total Quality Control. McGraw Hill.
- Ronald, D. M. & Clifford, L. N. 2009. The history of the PDCA cycle. Proceedings from the Seventh Asian Network for Quality Congress, Tokyo.

**INVESTIGATION OF MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS GARDEN DESIGN
CRITERIA AND SAMPLES FROM TURKEY**

Erdi EKREN

Araç. Gör., Kahramanmaraş Sutcu Imam University, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture 46050
Kahramanmaraş, Turkey

ABSTRACT

The plants that have both odor and taste characteristics and are used as pharmaceutical raw materials are called “medicinal and aromatic plants”. These plants have an ancient history. It is possible to find the first works written on medicinal plants used for healing in China, India, Egypt, Greek and Roman history. Medicinal and aromatic plants have a very important place in the aesthetic and functional aspects of planting design works with leaf forms, different colors and flowers and fruits in different colors and textures. They also have a wide range of use in collection gardens, healing gardens, therapeutic gardens, botanical gardens, rock gardens, flower beds, roof gardens, sloping land and highways with their functional and aesthetic features. Turkey has a diversity of flora thanks to having three different floristic regions, different geographical features and different climate varieties. The number of plant taxon in Turkey is approximately 12.000. About 1.000 of these species has medicinal and aromatic properties. Especially Anatolia contains plants that have been used for thousands of years in pharmaceutical production. So Turkey has a very important potential about medicinal and aromatic plants. In this context, medicinal and aromatic gardens to be designed in Turkey have an important opportunity in using natural species. Determination of medicinal and aromatic plants garden design criteria and giving examples from Turkey on this issue are the aims of this study. As a result, the importance of complying with general design principles and using natural species to ensure the sustainability of medicinal and aromatic plant garden is emphasized.

Keywords: Medicinal And Aromatic Plants, Design Criteria, Planting Design

INTRODUCTION

The plants that have both odor and taste characteristics and are used as pharmaceutical raw materials are called “medicinal and aromatic plants” (Erbaş, 2013). People used plants for various purposes such as food, warming, defense, tapping their feelings, and most importantly finding healing throughout the history. It is possible to find the first works written on medicinal plants used for healing in China, India, Egypt, Greek and Roman history. For example, it is understood from the paintings on the walls of the temple and tomb that *Linum usitatissimum* L. culture was made in Egypt B.C. IV (Karamanoğlu, 1977). As the ages progressed, with the development of medicinal science, the importance of medicinal and aromatic plants used for the purpose of healing has also increased and it has become a big market that deals with various professions (Arslan et al., 2018).

Medicinal and aromatic plants have a very important place in the aesthetic and functional aspects of planting design works with leaf forms, different colors and flowers and fruits in different colors and textures. Medicinal and aromatic plants have a wide range of use in collection gardens, healing gardens, therapeutic gardens, botanical gardens, rock gardens, flower beds, roof gardens, sloping land and highways with their functional and aesthetic features (Arslan and Ekren, 2018).

Turkey has a diversity of flora thanks to having three different floristic regions, different geographical features and different climate varieties. The number of plant taxon in our country is approximately 12.000. About 1.000 of these species has medicinal and aromatic properties. Furthermore, while the number of endemic plant species in the continental flora of Europe was around 2.750, approximately 3.700 of the species in our country are endemic (Arslan and Ekren, 2018). Anatolia, which is the place where the grains that feed humanity spread to the world, contains plants that have been used for thousands of years in pharmaceutical production. For example; The Hittites made medicine from the olive tree, which belongs to Anatolia, four thousand years ago. It is possible to see these examples today. Chewing gum obtained from Cilician Fir (*Abies cilicica* (Antoine & Kotschy) Carriere) is used for the treatment of stomach and ulcer diseases by eating with honey on an empty stomach. In Balıkesir

province, the fruits of Cade Juniper (*Juniperus oxycedrus L.*) are eaten for the treatment of stomach diseases and bronchitis (Torlak et al., 2010; Arslan and Peng, 2013).

Determination of medicinal and aromatic plants garden design criteria and giving examples from Turkey on this issue are the aims of this study.

MATERIALS AND METHODS

The research material consists of medicinal and aromatic plants. The definition of medicinal and aromatic plants, their usage areas and potential of these plants in Turkey have been examined with priority. Later, it has been mentioned that the medicinal and aromatic plants gardens provide positive contributions to health by stimulating human senses. In order to ensure the sustainability of medicinal and aromatic plants gardens to be created within the scope of these benefits, general design principles have been examined. Furthermore, some medicinal and aromatic garden examples from Turkey have been given.

RESULTS AND DISCUSSION

Medicinal and aromatic plants stimulate the senses of people. Medicinal and aromatic plants and a variety of activities stimulate the senses of those who use the garden. For example; with pleasant smelling plants that bloom in different seasons the sense of smell, with plants that have different tissues the sense of touch, with plants that have aesthetically valuable leaves, flowers and fruits the sense of sight is stimulated. Besides, the collection and taste of the cultivated products stimulate the sense of taste (Figure 1) (Arslan and Ekren, 2017).

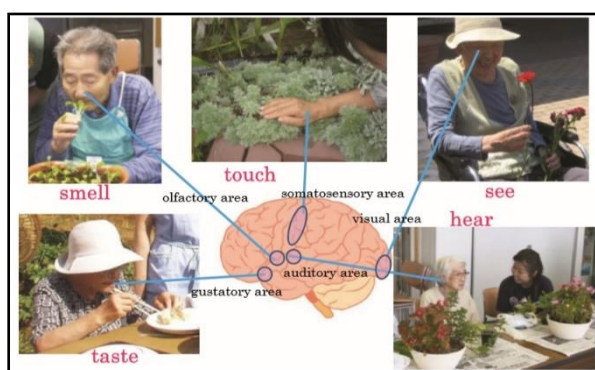

Figure 1. Stimulation of five senses in medicinal and aromatic plants garden (Toyoda, 2012)

Medicinal and aromatic plants are used in parks and gardens at different scales for functional and aesthetic purposes (Arslan and Peng, 2013). In the gardens created with these plant species, beside stimulate human senses and make positive contributions to their health, the following benefits are aimed to (Anonymous, 2017);

- Research, produce and introduce medicinal and aromatic plants,
- Contribute to the preservation and development of plant diversity by creating a gene center,
- Promote the effective and safe use of medicinal and aromatic plants,
- Encourage the cultivation of medicinal and aromatic plants,
- Provide workspace and materials for educational institutions and programs,
- Provide the basis for the studies on the usage of medicinal and aromatic plants,
- Create recreation area for users.

Gardens to be formed with medicinal and aromatic plants should be established according to general design principles in order to ensure their sustainability although they differ in design according to special situations (e.g., age and disease conditions of the user groups they address).

General design principles of medicinal and aromatic plants garden;

- It is beneficial to use medicinal and aromatic plants in groups to achieve a stronger effect (Anonymous, 2017a).
- Planting of medicinal and aromatic plants can be carried out by classifying according to their lifespan, family, ecological requirements or active substance groups (Kırıcı et al., 2016, Anonymous, 2017a). In particular, the use of plants with ecological requirements in groups will facilitate maintenance.
- Given the seasonal characteristics of the plants to be used in the garden, the garden must be kept effective throughout the four seasons (Bowers, 2003; Arslan et al., 2018)
- Access to plant beds should be easy. Make sure that plants are easily accessible because medicinal and aromatic plant species are usually harvested (Anonymous, 2017a). In terms of ease of access, wheelchair users and visually impaired visitors should make the most of the garden.
- Planting the perennial plants separately from the annual and biennial plants will prevent the roots from being damaged during dismantling and planting (Anonymous, 2017a).
- Since the garden also has a duty to introduce medicinal and aromatic plants, it is important to create identification labels of plant species.
- In addition to making positive contributions to human health, some of the medicinal and aromatic plants have a toxic effect. These species used in garden designs should be indicated with a warning sign in order to prevent visitors from being damaged (Anonymous, 2017a)
- An easy-to-perceive order should be created with well-defined walkways. It is important to make the necessary guidance for the elderly and that the width of the walkways is suitable for wheelchair use (Anonymous, 2017b).

In the scope of this study, medicinal and aromatic plants garden examples from Turkey have been given.

Zeytinburnu Medicinal Plants Garden – Istanbul

It is Turkey's first medicinal plants garden. It was established on an area of 14 acres and opened in 2005. There are more than 700 medicinal plant species in the garden as well as a research center, greenhouse, herbarium, seed bank, plant laboratory, plant drying room and sundial (Figure 2). The garden, which is planned as an education and research center, offers seminars on herbal therapy, chemistry of herbs and nutrition, herbal oil therapy, massage therapy and natural body care. In addition to providing work space and materials for educational programs and supporting specialization studies, summer and winter internship opportunities are provided for students from related departments (Anonymous, 2017). Some medicinal plants used in Zeytinburnu Medicinal Plants Garden are given in Table .1.

Figure 2. General view of Zeytinburnu Medicinal Plants Garden (Anonymous, 2015)

Table 1. Some medicinal plants used Zeytinburnu Medicinal Plants Garden (Alpınar and Küçük 2015)

Scientific Name		
<i>Achillea millefolium L.</i>	<i>Elaeagnus angustifolia L.</i>	<i>Morus alba L.</i>
<i>Aesculus hippocastanum L.</i>	<i>Ginkgo biloba L.</i>	<i>Myrtus communis L.</i>
<i>Ajuga reptans L.</i>	<i>Hedera helix L.</i>	<i>Nerium oleander L.</i>
<i>Aloe vera (L.) Burm. fil.</i>	<i>Hibiscus syriacus L.</i>	<i>Platycladus orientalis (L.) Franco</i>
<i>Antirrhinum majus L.</i>	<i>Laurus nobilis L.</i>	<i>Prunus cerasus L.</i>
<i>Berberis vulgaris L.</i>	<i>Lavandula angustifolia Miller</i>	<i>Prunus laurocerasus L.</i>
<i>Calluna vulgaris L.</i>	<i>Ligustrum vulgare L.</i>	<i>Punica granatum L.</i>
<i>Celtis australis L.</i>	<i>Liquidambar orientalis Mill.</i>	<i>Quercus robur L.</i>
<i>Ceratonia siliqua L.</i>	<i>Melissa officinalis L.</i>	<i>Rhus typhina L.</i>
<i>Digitalis purpurea L.</i>	<i>Mirabilis jalapa L.</i>	<i>Ribes rubrum L.</i>

Cukurova University Ali Nihat Gokyigit Medicinal and Aromatic Plants Garden - Adana

It has an area of 8500 m². It aims to protect the plants it owns, to ensure sustainable use, to transfer it to future generations, to provide material resources for researchers and to ensure the recognition of plants. There are 180 medicinal and aromatic plant species in the garden. These plants were classified according to the active substance groups and planted in 8 separated beds in the garden. Some plants used in the garden can be seen in the Table 2 (Kırıcı et al., 2016).

Table 2. Some medicinal and aromatic plants used in Cukurova University Ali Nihat Gokyigit Medicinal and Aromatic Plants Garden (Kırıcı et al., 2016)

Scientific Name		
<i>Achillea millefolium L.</i>	<i>Ginkgo biloba L.</i>	<i>Rhus typhina L.</i>
<i>Aloe vera (L.) Burm. fil.</i>	<i>Koelreuteria paniculata Laxm.</i>	<i>Rosmarinus officinalis L.</i>
<i>Calendula officinalis L.</i>	<i>Lavandula angustifolia Mill.</i>	<i>Salvia officinalis L.</i>
<i>Cerasus mahaleb (L.) Mill.</i>	<i>Lavandula angustifolia Miller</i>	<i>Santolina chamaecyparissus L.</i>
<i>Cheiranthus cheiri L.</i>	<i>Melissa officinalis L.</i>	<i>Sedum album L.</i>
<i>Crataegus oxyacantha L.</i>	<i>Myrtus communis L.</i>	<i>Tagetes patula L.</i>
<i>Daphne sericea Vahl.</i>	<i>Ocimum basilicum L.</i>	<i>Taxus baccata L.</i>
<i>Digitalis purpurea L.</i>	<i>Papaver rhoeas L.</i>	<i>Thymus vulgaris L.</i>

Western Mediterranean Agricultural Research Institute – Antalya

In the garden opened in 2010, polyculture was applied and most species were represented by a single plant. Around 450 plant species were classified according to their families and placed in the garden arranged as beds (Figure 3). Some plants used in the garden can be seen in the Table 3 (Çınar et al., 2014).

Figure 3. A view of Western Mediterranean Agricultural Research Institute (Anonymous, 2011)

Table 3. Some medicinal and aromatic plants used in Western Mediterranean Agriculture Research Institute (Anonymous, 2011)

Scientific Name		
<i>Achillea millefolium L.</i>	<i>Momordica charantia L.</i>	<i>Phyla canescens (Kunth) Greene</i>
<i>Arctium lappa L.</i>	<i>Myrtus communis L.</i>	<i>Pistacia terebinthus subsp. Terebinthus</i>
<i>Artemisia dracunculus L.</i>	<i>Origanum majorana L.</i>	<i>Satureja hortensis L.</i>
<i>Centaurea iconiensis Hub.-Mor.</i>	<i>Origanum onites L.</i>	<i>Sorbus umbellata Fritsch</i>
<i>Chelidonium majus L.</i>	<i>Origanum syriacum L.</i>	<i>Symphytum officinale L.</i>
<i>Digitalis lanata Ehrh.</i>	<i>Origanum vulgare L.</i>	<i>Thermopsis turcica Kit Tan, Vural & Küçüködük</i>
<i>Mentha spicata L.</i>	<i>Passiflora incarnata L.</i>	<i>Thymus x citriodorus (Pers.) Schreb.</i>

Izmit Medicinal and Aromatic Plants Garden - Izmit

Founded in 2016 on an area of 2,000 m², the garden has 64 different plant species (Figure 4) (Anonymous, 2016). There are identification labels containing various information about plant species (Figure 5). Some plants used in the garden can be seen in the Table 4.

Figure 4. The plan of the Izmit Medicinal and Aromatic Plants Garden (Anonymous, 2016)

Figure 5. Example of identification label (Anonymous, 2016)

Table 4. Some medicinal and aromatic plants used in Izmit Medicinal and Aromatic Plants Garden (Anonymous, 2016)

Scientific Name		
<i>Agave americana L.</i>	<i>Colchicum speciosum STEVEN</i>	<i>Lonicera caprifolium L.</i>
<i>Ageratum houstonianum Mill.</i>	<i>Gaultheria procumbens L.</i>	<i>Melissa officinalis L.</i>
<i>Ajuga reptans L.</i>	<i>Hypericum perforatum L.</i>	<i>Muscari caucasicum (Griseb.) Baker</i>
<i>Alcea rosea L.</i>	<i>Iris germanica L.</i>	<i>Phyla canescens (Kunth) Greene</i>
<i>Anemone sylvestris L.</i>	<i>Jasminum fruticans L.</i>	<i>Rosa canina L.</i>
<i>Artemisia vulgaris L.</i>	<i>Laurus nobilis L.</i>	<i>Rosmarinus officinalis L.</i>
<i>Asparagus acutifolius L.</i>	<i>Lavandula angustifolia Miller</i>	<i>Santolina chamaecyparissus L.</i>

Hekim Sinan Medicinal and Aromatic Plants Garden – Kutahya

This garden was established in 2011 on an area of 11,000 m². The garden was named after the first physician of the Ottoman Empire in the 15th century, Yusuf Sinan. There are about 400 plant species in 89 parcels (Figure 6). There are also production areas, the facility where plant extracts are obtained, a laboratory, a conference hall, a shop and a greenhouse. Some plants used in the garden can be seen in the Table 5 (Anonymous, 2016a; Anonymous, 2016b).

Figure 6. A view of Hekim Sinan Medicinal and Aromatic Plants Garden (Anonymous, 2016a)

Table 5. Some medicinal and aromatic plants used in Hekim Sinan Medicinal and Aromatic Plants Garden (Anonymous, 2016a)

Scientific Name		
<i>Echinacea sp.</i>	<i>Origanum vulgare L.</i>	<i>Mentha x piperita L.</i>
<i>Symphytum officinale L.</i>	<i>Origanum onites L.</i>	<i>Melissa officinalis L.</i>
<i>Salvia officinalis</i> “Garden Sage”	<i>Stacia stchys</i> “Pholomis”	<i>Lavandula angustifolia Miller</i>
<i>Salvia officinalis</i> “Extracta”	<i>Hypericum perforatum L.</i>	<i>Sambucus ebulus L.</i>

CONCLUSION

Medicinal and aromatic plants today have a very important place in the aesthetic and functional aspects of plant design studies with leaf forms in different colors and textures and flowers in different shape and colors (Arslan et al., 2018). Medicinal and aromatic plant gardens are important for the research, production and promotion of these plants.

Turkey has a very important potential for medicinal and aromatic plants thanks to its floristic richness. However, Turkey has not yet reached the desired level in terms of forming a garden of medicinal and aromatic plants. It is very important to disseminate both academic and design studies on this subject. In this context, public institutions and organizations and private sector should be informed about the benefits and objectives of the garden of medicinal and aromatic plants and budget should be allocated to this issue. In addition, the establishment of non-governmental organizations and associations related to the subject will be an important step in the spread of medicinal and aromatic plant gardens in Turkey. Medicinal and aromatic plants gardens can be created for common use in different scales parks. In addition, the user groups (age groups) that they address and the gardens (therapy gardens, healing gardens, etc.) that can be designed in accordance with the conditions of these user groups (disease state) can be created. Although the gardens to be formed with medicinal and aromatic plants show differences in terms of design according to these special circumstances, general design principles should be adhered to in order to ensure their sustainability.

As in all landscape architecture studies, planting design stage is very important in the design of medicinal and aromatic plant gardens. In this context, selecting the right species suitable for the intended use and placing these species in the direction of the desired effect are the main factors affecting the success of the planting design. The use of natural plant species from the region where the garden will be applied will minimize the risk of failure of the implementation. However, it should not be underestimated that medicinal and aromatic plants gardens are usually created within the scope of botanical gardens and those botanical gardens are the places where people have the opportunity to see plant species that do not belong to that region for the first time.

REFERENCES

- Alpınar, K., Küçük, İ., 2015. Zeytinburnu Tıbbi Bitkiler Bahçesi, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, ISBN: 978-605-859-889-8.
- Anonymous, 2011. Web Site: <https://kumpinaridotcom.wordpress.com/2011/12/05/tibbi-ve-aromatik-bitkiler-gezi-notlari-3/>, Access Date: 29.11.2017.
- Anonymous, 2015. Web Site: <http://www.zeytinburnu.istanbul/Haberler/700-Cesit-Bitki-Turu-Koruma-Altina-Alindi>, Access Date: 05.12.2017
- Anonymous, 2016. Web Site: http://www.izmit.bel.tr/projeler/tibbi-ve-aromatik-bitkiler-bahcesi_183.html, Access Date: 11.12.2017.
- Anonymous, 2016a. Web Site: <http://hekimsinantibbitkiler.blogspot.com.tr/>, Access Date: 07.12.2017.
- Anonymous, 2016b. Web Site: <http://www.tarim.com.tr/Roportaj/1938/Doganin-Mucizevi-Bitkilerinin-Dostu-ve-Arastirmacisi-Nazim-Tanrikulu.aspx>, Access Date: 03.12.2017.
- Anonymous, 2017. Web Site: <http://ztbb.org/>, Access Date: 09.12.2017
- Anonymous, 2017a. Web Site: https://extension.unh.edu/resources/files/Resource003548_Rep5083.pdf, Access Date: 05.12.2017.

- Anonymous, 2017b. Web Site:
<http://www.extension.umn.edu/garden/landscaping/design/healinggardens.html> Access Date:
04.12.2017.
- Arslan M, Kalaylioglu Z, Ekren E. 2018. Use of Medicinal and Aromatic Plants in Therapeutic Gardens. *Indian J of Pharmaceutical Education and Research*, 51(4S):S151-S154.
- Arslan M, Peng M. 2013. Taiwan ve Türkiye’de Tıbbi ve Aromatik Bitki Türlerinin Kullanımı, V. Süs Bitkileri Kongresi; 06-09 Mayıs; Yalova, Türkiye.
- Arslan, M., Ekren, E. 2018. Mythos and Opportunities of Usage in Landscape Architecture of Some Medicinal and Aromatic Plants Naturally Growing in Turkey, Mersin University School of Medicine Lokman Hekim Journal of History of Medicine and Folk Medicine, Volume: 8, Issue: 3, p.172-184.
- Arslan, M., Ekren, E., 2017. Yaşlı Kişilerin Sağlığı ve Etkinlikleri İçin Terapi Bahçeleri, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, s: 361-373.
- Bowers, D.A., 2003. Incorporating Restorative Experiential Qualities and Key Landscape Attributes to Enhance the Restorative Experience in Healing Gardens Within Health Care Settings, Master Thesis, Washington University, pp.108, Washington.
- Çınar, N., Uysal, F., Karagüzel, Ö., Kaya, A.S., 2014. BATEM Tıbbi Aromatik Bitkiler Koleksiyon Bahçesi: Türlerin Adaptasyonu ve Fenolojik Gözlemleri, II. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 23-25 Eylül 2014, Yalova, Türkiye.
- Erbaş S. Türkiye’nin Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkileri, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü e-kitap Kütüphanesi, Yayın No:36, Ankara; 2013
- Karamanoğlu, K., 1977. Pharmaceutical Botany, Ankara University Faculty of Pharmacy Publications, Textbook No:44, Publication No:328, , pp. 3-5, Ankara.
- Kırıcı, S., Demirci, S., Çakan, H., Çalışkan, T., Kavak, S., 2016. Çukurova Üniversitesi Ali Nihat Gökyiğit Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bahçesi, III. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu, 4-6 Ekim 2016, Antalya, Türkiye.
- Torlak, H., M, Vural., Z, Aytaç., 2010. Türkiye’nin Endemik Bitkileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Pelin Ofset, Ankara, 220.
- Toyoda, M., 2012. Horticultural Therapy in Japan -History, Education, Character, Assessment-, International Conference of Healthcare and Therapeutic Design, 08-09 January 2012, Taichung, Taiwan.

MİMARİ AÇIDAN SELÇUKLU VE OSMANLI CAMİ ESTETİĞİ

Abdullah DURAKOĞLU

Doç. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Hamit COŞKUN

Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

ÖZET

Mimari açıdan Selçuklu ve Osmanlı cami estetiğini belirlemeye ve karşılaştırmaya yönelik olan bu çalışmada, her iki dini mimarının en önemli özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Allah'ı taklit ederek güzel olana ulaşma fikriyle yola çıkan Türk- İslam mimarisi, Selçuklular döneminden başlayarak, camileri estetik kaygılarla tasarlamaya başlamışlardır. Türk- İslam cami mimarisi, estetik bakımdan Mimar Sinan döneminde doruğa ulaşmıştır. Bunun en büyük nedeni, caminin tüm mekânlarında simetri anlayışının uygulamaya geçirilmesidir. Bu durum, aynı zamanda Selçuklu cami mimarisi ile Osmanlı cami mimari anlayışının en önemli farkını da göstermektedir. Çalışmanın sonunda, estetik kaygılarla yapılsa da Selçuklu camilerinin genellikle aşamalı olarak inşa edilmesi ve farklı mimarlar tarafından yapılması nedeniyle organik bütünlüğünü koruyamadığı buna karşın Osmanlı camilerinin belirli bir planla yapıldığından daha estetik görünüme sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda Selçuklu cami mimarisi ile Osmanlı cami mimarisinin estetiğine yön veren özellikleri de ortaya konulmuştur. Bu özelliklerden bir bölümü şöyle sıralandırılabilir: Selçuklu camilerinin süslemelerinde ağırlıklı olarak geometrik figürlere yer verilirken Osmanlı camilerinde bitki figürlerine yer verilmiştir. Selçuklu camileri genellikle iki veya üç kubbeli, Osmanlı camilerinin çoğu ise ortada tek merkezi kubbeli tasarlanmışlardır. Selçuklu camilerinde ışık miktarı az ve düzensizken Osmanlı camilerinde ışık miktarı yeterli ve daha da düzenlidir. Çalışmada ayrıca, Günümüz Türkiye'sinde Osmanlı camilerinin birer kopyası biçiminde camilerin inşa edilmeye devam ettiği ancak günümüz camilerinin estetik açıdan Osmanlı camileri kadar etkileyici olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, kalıplara beton dökerek kısa zamanda yapılan bu camilerin hiçbirinde işçiliğin detaylarına özen gösterilememesidir. Bu durum, ayrıca Osmanlı döneminden beri Türk dini mimarisinde önemli bir gelişim olmadığını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Mimarisi, Osmanlı Mimarisi, Estetik, Cami.

GİRİŞ

Sanat eserleri, her tür ve düzeydeki form ya da biçimleriyle belli bir dünya görüşü ve hakikat tasavvurunun belli bir dönem ve bölgedeki görüş ve anlayış tarzını dışa vurur. İslam sanatı da İslam'ın varlık tasavvurunu, değer telakkisini ve hayatı algılayış ve anlamlandırış tarzını yansıtır. Bu sanat, İspanya'dan Endonezya'ya kadar birbirinden uzak toprakları birleştiren bir kültür ve medeniyetin ifadesidir (Koç. 2016: 15).

Müslümanların varlık tasavvuru, değer telakkisi ve hayatı algılama ve anlamlandırma tarzı en iyi mimari eserlerle ifade edilir. Çünkü mimari eserler, hat, musiki ve tezhip gibi diğer alanlardaki sanat eserlerinden hem daha kalıcıdır, hem de daha büyük bir kitle tarafından algılanmaktadır. İslam dini mimari eserler arasında en önemli olanları ise camilerdir.

Tüm Müslümanlar için ibadet mekânı olan cami, Osmanlı klasik döneminde muhteşem ölçülere ulaşarak her bir yapı elemanı fonksiyonelliği ile öne çıkmıştır. Bunun yanı sıra yine tüm yapı elemanları sembolik manalara haiz olmuştur (Çaycı, 2017: 94). Camilerin her bir yapısının sembolik manalara haiz olması, onun estetiğine de yön vermiştir. Bu yönüyle düşünüldüğünde geçmişin mirasını devralsa da her devrin İslam mimarisi, farklı tarzlarda eserlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

SELÇUKLU VE OSMANLI CAMİLERİNİN YAPI ELEMANLARI

Camilerin en önemli mimari elemanlarından biri, minaredir. Şekil bakımından minarelerle ilgili İslam coğrafyasında iki uygulama dikkati çekmektedir. Bunlardan biri, Kuzey Afrika ve Endülüs'teki kule tarzındaki minarelerdir. İkincisi ise Afganistan, Hindistan, İran, Suriye ve Anadolu'daki silindirik

minarelerdir (Çaycı, 2017: 136). Tarzları ayrıntılı incelendiğinde birbirinden farklı olsa da Selçuklu ve Osmanlılar, silindirik minareler inşa etmişlerdir.

Türk minare mimarisinde temel biçim anlayışı aynı kalmış, ancak zaman içinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Selçuklular devrinde kalın gövdeli minarelerin yerini daha sonraki devirlerde daha zarif ve ince minareler almıştır (Uysal, 1990: 510). Selçuklular döneminde minarelerin yapımında ana malzeme taş olmasına rağmen, tuğladan da yapılan minarelere rastlanmaktadır. Ancak Selçuklu minareleri daha basık gövdelidir. Osmanlı minareleri ise daha uzun ve sivri uçlu inşa edilmişlerdir (Kılıç, 2011: 257). Osmanlılar döneminde özellikle İstanbul'un fethedilmesinden sonra minareler, şehrin silüetini belirleyen unsurlar olacak biçimde inşa edilmeye başlamışlardır. İslam uygarlığında bu tarzda minarelere sahip olan camilerin büyük bir bölümü, İstanbul'da bulunmaktadır. Zarif görünüme sahip minarelerin de etkisiyle İstanbul'un daha güzel bir görünüme sahip olmasına neden olan bu camiler arasında Büyük Mecidiye Cami, Süleymaniye Cami ve Sultanahmet Cami yer almaktadır.

Camilerin en önemli yapı elemanlarından biri de örtü (çatı) sistemidir. Özellikle 12. ve 13. Yüzyılda Selçuklu cami mimarisinde dört eyvanlı plan ve kubbeli dua mekânları ile kümbetlerden söz edilir. Osmanlı döneminde Yıldırım Beyazıt döneminden sonra ise özgün denemelere girilmiştir. İlk olarak Bursa Ulucami'de uygulanan sistem, Osmanlı klasik mimarlığının oluşumu yolunda atılan adımlardan biri olma niteliği taşır. Burada geleneksel bol sütunlu klasik Arap cami modelinin mekân kurgusu aynı kalsa da örtü sistemi açısından önemli bir değişikliğe gidilmiş, yapı 20 adet küçük kubbeyle örtülmüştür (Antel, 2013: 257- 258).

Osmanlı İmparatorluğu'nda 14. Yüzyıldan sonra ve özellikle de Mimar Sinan döneminde kubbe mimarisi doruk noktasına ulaşılmıştır. Bu dönemden sonra Osmanlı cami mimarisinin ana elemanı haline gelen kubbe, tüm İslam mimarlığında köklü bir biçim ve tutum değişikliğine neden olmuştur (Antel, 2013: 258). Kubbe, ağırlık bakımından kubbenin her bir noktasına eşit miktarda yük temini demektir. Teknik bakımdan olduğu kadar diğer manalarda da merkez olgusunu gerçekleştiren merkezi kubbe, sayesinde camiler son derece simetrik bir görünüm kazanmaktadır. (Çaycı, 2017: 200). Kubbenin diğer bir işlevselliği de, iç mekânın aydınlatılmasına neden olan bir parça olmasıdır. Buna ortada merkezi bir kubbeye sahip olan çok kubbeli camiler de örnek verilebilir. Merkezi bir kubbeye sahip olan caminin mekânı daha bütüncül olduğu gibi mekânının daha aydınlık ve ferah olmasına neden olmuştur. Çünkü tek kubbe merkezli ya da tek kubbe gibi mekânı örten yapı elemanları hiyerarşik bir sistemle bütünleşerek döşeme yüzeyini tamamen kuşatır. Böylece üst örtüde bu kadar kubbe ve yarım kubbeler olsa dahi döşeme yüzeyi bölünmez. Duvarların yükünün sütun veya payelere binmesi duvarlarda daha özgürce pencereler açılmasına imkân verir ve çeşitli formlarda ve büyüklükte pencereler rahatlıkla açılır (Doğan, 2013: 310).

Osmanlı cami mimarisinde, inşa gücünün gelişimi ile birlikte merkezi kubbe planının uygulanmasıyla camiler olağanüstü aydınlık bir iç mekâna kavuşmuştur. Öte yandan Osmanlı camileri, iç mekân süslemeleriyle olgunluğa ulaşmıştır. Aşırı süsleme tarzı, sade iç mekânlı camilere nazaran farklı ve hoş bir ışık tesirine de neden olmaktadır (Doğan, 2013: 313).

Selçuklular ise Osmanlılardan farklı olarak genellikle aydınlatma açısından başarılı diyemeyeceğimiz camiler inşa etmişlerdir. Örneğin; Anadolu Selçuklularının inşa ettiği dini yapılarda bütünlüğü olmayan dağınık bir görünüm karşımıza çıkmaktadır. Binanın bölümlerinin farklı mimarlara inşa ettirilmesi bütünlük duygusunu bozan en önemli neden olmuştur. Pencere açıklıklarının yerlerinin mecburen asimetrik yapılara göre olması zorunluluğu, birçok uygunsuz ışık etkilerini de birlikte getirmiştir (Doğan, 2013: 303). Başka bir deyişle Selçuklu camilerinin asimetrik mekânlara sahip olması özellikle doğal ışık olarak nitelendiren gün ışığının iç mekâna az ve düzensiz yansımalarına neden olmuştur.

Işık düzenini etkileyen unsurlardan biri de, yapının yüzeylerinde yapılan süslemelerdir. Türk- İslam sanatları arasında önemli bir yere sahip olan süsleme sanatı, dini mimari yapılarda da etkin olmuştur. Ahşap, taş, mermer gibi değişik nesnelere üzerinde kendini gösteren bu süslemeler; figür, yazı, geometrik, bitkisel ve hayvansal motiflerden oluşmaktadır. Selçuklular döneminde camilerde süsleme unsuru olarak daha çok geometrik motifler kullanılmıştır.

Özellikle Anadolu Selçuklu camilerinde taçkapı başta olmak üzere mihrap,sütun,sütun başlıkları ve kemerlerde görülen Anadolu Selçuklu klasik üslubu farklı desen ve motif örnekleriyle kendine özgü özelliklerde görülmektedir .Bunlardan en önemlilerinden biri de süslemeyi oluşturan geometrik motiflerin sıklıkla kullanılmış olmasıdır. Bu motifler Anadolu Selçuklu sanatıyla adeta bütünleşmiş, özgün bir kimliğe bürünmüştür (Öztürk ve Türkoğlu, 2016: 170).

Anadolu Selçuklu sanatında bir düzen içinde yapılan geometrik süslemede, birbirini kesen altıgen şeritler, yıldız ve örgülü dekorlar geometrik kompozisyonu oluşturur. Geometrik süslemede kullanılan en önemli motiflerden biri de yıldızdır (Öztürk ve Türkoğlu, 2016: 172). Selçuklular, camilerin süslemelerinde genellikle geometrik motifleri kullansa da bitkisel motiflerden de yararlanmışlardır.

Osmanlı camilerinde ise daha çok bitkisel motifler kullanılmıştır. Osmanlılarda erken dönemden itibaren kullanılmaya başlanan çiçek ve yaprak motifleriyle birlikte ağaç dalı ve benzerleri 16. yüzyıldan itibaren ön plana çıkmaya başlamıştır. Geometrik motifler Osmanlılar döneminde de kullanılmaya devam edilmektedir, ancak Osmanlı mimarisinde daha az rastlanan geometrik motifler, Selçukluların kullandıkları motiflere göre, dizilişi bakımından çok daha sade ve basittir (Demiriz, 1979: 28).

SONUÇ

Selçuklu ve Osmanlı cami mimarisinin estetiğine yön veren özelliklerin ortaya konduğu bu çalışmada, Selçuklu camilerinin genellikle aşamalı olarak inşa edilmesi ve farklı mimarlar tarafından yapılması nedeniyle simetrik olmadığı buna karşın Osmanlı camilerinin belirli bir planla ve tek mimar tarafından yapıldığından daha çok estetik görünüme sahip olduğu tespit edilmiştir. Türk- İslam mimarisi, Mimar Sinan döneminde estetik bakımdan doruğa yükselmiştir. Buna verilebilecek en iyi örnek, Edirne Selimiye Camisi'dir. Bu caminin en önemli özelliklerinden biri, iç ve dış mekânlarının son derece simetrik olmasıdır. Ayrıca bu caminin inşasında özgün ve çeşitli el sanatları işçiliğine yer verilmiştir. Buna ek olarak ışık ve akustik özellikler açısından bu eser, en üst düzeyde estetik özellikler barındırmaktadır.

Günümüzde mimari alanındaki eleştiriler daha çok camilerin yeterince estetik olmamasına ilişkindir. Bu çalışma, günümüz camilerinin tasarımlarına ilişkin eleştirileri haklı çıkarmaktadır. İşçiliğin en ince ayrıntılarına kadar özen gösterilen Selçuklu ve Osmanlı camilerinin çoğunda iç mimari ile dış mimari arasında büyük bir uyum vardır. Kalıplara beton dökerek yapılan günümüz camilerinde ise işçiliğe gereken özen gösterilmemektedir. Bu nedenle Osmanlı camilerinin kötü bir kopyası niteliğinde camiler inşa edilmeye devam edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Antel, Ayla. (2013). “Geçmişten Günümüze Cami Mimarisinin Gelişimi”. *1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu: Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojileri*. Edt. Tokay, Hale; Kaptı, Mevlüde; Büken Cantimur, Burcu ve Çoşkun, Selcen Düzen. Diyanet İşleri Başkanlığı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2-5 Ekim 2012, İstanbul. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013. 257- 262.
- Çaycı, Ahmet. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*. Konya: Palet Yayınları.
- Demiriz, Yıldız. (1979). *Osmanlı Mimarisi'nde Süsleme- Erken Devir (1300- 1453)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Doğan, Taner. (2013). *Osmanlı Cami Mimarisi'nde Aydınlatma Düzenleri Açısından Gelişim*. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, (1): 295- 320.
- Kılıç, Sibel. (2011). *Anadolu Türk İslam Minareleri ve Diğer İslam Ülkeleri Minarelerinin Genel Karakteristikleri ve Birbirleri ile Etkileşimleri*. II. Uluslararası Ahmet Yesevi'den Günümüze İnsanlığa Yön Veren Türk Büyükleri Sempozyumu Bildirileri Kitabı.
- Koç, Turan. (2016). *Zamanın Gözleri*. Sanat- Dil- Hakikat. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uysal, Ali Osman. (1990). *Anadolu Selçuklularından Erken Osmanlı Dönemine Minare Biçimindeki Gelişmeleri*. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 33, (2): 505- 533.
- Öztürk, Mahmut Sami ve Türkoğlu Mustafa Türker. (2016). *Anadolu Selçuklu Sanatı Geometrisinin Günümüz Kent Estetiğinde Uygulanabilirliği (Konya İli Örneği)*, *İdil Dergisi*, 6, (28): 167- 198.

SOREN KIERKEGAARD’IN SAHTE İMAN ŞÖVALYELERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Abdullah DURAKOĞLU

Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Hamit COŞKUN

Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü

ÖZET

Danimarkalı Protestan filozof Sören Kierkegaard’a göre, Tanrı her insana “ben olma ödevi” vermiştir. İdeal bir biçimde ben olabilmek için benliğimizde bulunan öğeleri uygun bir biçimde sentez etmeliyiz. Bu öğeler bize doğuştan potansiyel olarak verilmiştir. İdeal bir ben’e sahip olmak, ruh- beden, özgürlük-zorunluluk, sonluluk- sonsuzluk öğelerini ahenkli bir biçimde sentez etmekle mümkündür. Kierkegaard bunu, en iyi başaran kişileri iman şövalyesi olarak nitelendirir. İbrahim Peygamber ve Meryem Ana bunu başarmış kişilere örnek olarak verilebilir. İman şövalyesi olabilmek için acılara karşı direnç göstermek ve Tanrı’ya sonsuz teslim olmak gerekir. Sahte iman şövalyeleri ise böyle bir şeyi asla başaramasalar da onlarla aynı yolu izlediklerini sanırlar. Kierkegaard’ın sahte iman şövalyelerine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada, onun en çok ruhban sınıfından olanlara ilişkin anlayışı ele alınmıştır. Çünkü Kierkegaard’ın en çok eleştirdiği kişiler arasında papazlar ve tarikat liderleri gelmektedir. Ona göre, ruhban sınıfından olanlar asla gerçek anlamda iman şövalyesi olamazlar. Çünkü onlar, bu işi çıkarları için yaparlar. Diğer insanlar arasında yükselerek yüce olduğunu sanırlar. Gerçek iman şövalyeleri ise yüceliği çoktan elde etmişlerdir. Onların insanların arasında yücelmeye ihtiyacı yoktur. Kierkegaard sahte iman şövalyelerini adeta çığırtaan olarak nitelendirir. Öyle ki bir düzine tarikatçı kol kola girerek kendi gürültüleriyle birbirlerini sağır ederler. Gerçek anlamda imanlı olmak ise mutlak bir izolasyonda Tanrı’ya teslim olmayı gerektirir. Bu görüşler çerçevesinde çalışmada, Kierkegaard’ın iman kavramını nasıl tanımladığı da analiz edilmeye çalışılmıştır. Ona göre, iman asla bilginin konusu olamaz. Bu nedenle gerçek iman şövalyesi asla öğretici olamaz. Çalışmanın sonunda iman ve iman şövalyesine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde Kierkegaard’ın iman ile bilgi arasında tam bir ayırım yaptığı ve imanı bir bilgi türü değil, bir yaşam biçimi olarak nitelendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kierkegaard, Sahte İman Şövalyeleri, İman

GİRİŞ

Avrupa’da özellikle her iki dünya savaşı arasında yaygınlık kazanan Varoluş felsefesinin ilk temsilcilerinden biri olan Kierkegaard’a göre, Tanrı her insana “ben olma ödevi” vermiştir. Bu ödevi, ideal bir biçimde yerine getiren insan Tanrı ile bütünleşmiş ve böylece iman şövalyesi olmuştur. Öte yandan sahte iman şövalyeleri de mevcuttur. Bunların çoğu papaz ve tarikat liderlerinden oluşur. Kierkegaard, iman şövalyesi kavramını en çok İbrahim Peygamber üzerinden anlatır. Ona göre İbrahim Peygamber, çektiği ıstırap nedeniyle yüceliği elde etmiştir. Kierkegaard’ın ortaya koyduğu felsefede İbrahim Peygamber’in öyküsüne yer vermesindeki amaç, teoloji yapmak değildir. Asıl amacı, ideal bir biçimde nasıl “ben olunacağı” hakkında düşünceler ortaya koymaktır. Kierkegaard’ın en önemli mesajlarından biri, insanın en iyi, mutlak izolasyon içinde Tanrı ile ilişki kurarak “ben olma ödevi”ni yerine getirebileceğidir. Gerçek Hristiyanlık da bunu gerektirir. Ancak Kierkegaard’a göre, günümüzde Hristiyanlık öyle çarpıtılmıştır ki, birçok Hristiyan, iman kavramı hakkında dahi yanlış düşüncelere sahiptir.

İman Şövalyesi

Akıl yoluyla kanıtlanabilecek bir din olamayacağını savunan Kierkegaard, insanın yaşamı boyunca seçim yapmakla karşı karşıya geldiğini düşünür. Ona göre, bir seçimde bulunmamak bile bir seçim, başka bir deyişle tercihtir. Bu nedenle insan sorumlu bir varlıktır (Cevizci, 1997: 409).

Kierkegaard (2004: 44)’a göre, temel yapımız dahi potansiyel bir ben olarak düzenlenmiştir. Bu yönüyle düşünüldüğünde temel yapımız, her zaman kendi haline gelmek zorunda olan bir ‘ben’dir. Dolayısıyla yaşamın her anında yaptığımız seçimlerle varlaşmaya çalıştığımızdan sorumluyuz. En çok da “ben olma”nın sorumluluğuyla karşı karşıyayız.

İnsan tindir. Tin ise ben'dir. Bu yönüyle ben, kendine bağlı olan bir ilişkidir. Daha doğrusu ilişkinin içsel yönelimidir. İnsan; sonsuzluk ile sonlunun, geçici ile kalıcının, özgürlük ile zorunluluğun bir sentezidir. Bu görüş açısından ben bir potansiyalite olduğundan henüz varolmamıştır (Kierkegaard, 2004: 21).

Bu durumda Kierkegaard (2004: 29; 63- 65)'a göre, seçenekle karşı karşıyayız. Ya ben olmayı, başka bir deyişle kendimiz olmayı seçeceğiz, ya da başka biri olmayı seçeceğiz. Ancak, başka biri olmak imkânsızdır. Çünkü temel yapımız, bir 'ben' olabilmek üzere düzenlenmiştir. İdeal bir ben'e sahip olabilmek için de kendimizi tanımamız, sınırlarımızın farkına varmamız ve son noktada Tanrı ile iman ilişkisi kurmamız gerekir.

Kierkegaard, çok az insanın ideal bir ben'e sahip olmayı başardığını düşünür. O, bunu başarmış olan insanları, "iman şövalyesi" olarak nitelendirir. Kierkegaard, kadınların da iman şövalyesi olabileceğini düşünür. İman şövalyesi olabilen kişilerden biri de Meryem Ana'dır.

Tanrı tarafından sınava tabi tutulan Meryem Ana, çocuğunu mucizevi bir biçimde dünyaya getirmiştir. Ancak bu süreçten sonraki zamanları, korku ve ıstırapla geçmiştir. Koruyucu meleği dahi Meryem Ana'ya yardım etmemiştir. Tanrı, Meryem Ana'ya çocuğunu mucizevi bir biçimde doğuracağını ona bildirmişti. İftiraya uğrayacağını bilen Meryem Ana, Tanrı'nın bu emrine karşı, "ben senin kulunum, dediğin gibi olsun" dedi. Çocuk doğduktan sonra tüm suçlamalara karşı direnç gösteren ve sabreden Meryem Ana sınavı kazandı (Kierkegaard, 2005: 112- 113). Böylece Meryem Ana yüce insan oldu. Kierkegaard'ın yüce insan ya da iman şövalyesi olarak nitelendirdiği, insanlardan biri de İbrahim Peygamber'dir.

Yaşlılık döneminde çocuğa sahip olan İbrahim Peygamber'i Tanrı bir kez daha sınavı ve ona dedi ki;

"Şimdi çok sevdiğin biricik oğlun İshak'ı al ve onu Moriah diyarına getir ve oradaki dağlardan sana göstereceğim üzerinde onu yakılmış kurban olarak sun" (Kierkegaard, 2005: 61).

İbrahim Peygamber tereddüt etmedi, Tanrı'yı etkilemek için yalvarmadı. Sabah erkenden kalktı ve oğlu İshak'ı bağlayıp odunların üzerine yatırdı. Onu boğazlamak için uzanıp bıçağı aldı (Kierkegaard, 2005: 64). İbrahim Peygamber, bıçağı eline aldıktan sonra koçu gördü ve böylece iman sınavını kazandı.

Eğer İbrahim Peygamber, Moriah Dağı'nda kararsızlık içinde etrafına bakınsaydı, bıçağı uzanmadan önce koçu görseydi ve Tanrı'nın koçu göstereceğini bilseydi her şey eskisi gibi olacaktı. Böyle bir durumda sınavdan bahsedilemezdi. Eğer İbrahim Peygamber, geri çekilseydi, kaçsaydı bu da onun lanetlenmesine neden olacaktı (Kierkegaard, 2005: 65).

Meryem Ana gibi İbrahim Peygamber de korku ve ıstıraplı bir sınav sürecini başarıyla geçmişlerdir. Böylece onurlandırıldılar ve yüce insan sıfatına layık görüldüler. Kierkegaard, iman şövalyesi sıfatına layık olan insanların ortak özellikleri hakkında bilgi verir.

Kierkegaard (2005: 123)'a göre, iman şövalyeleri yüceliği elde etmek için evrenseli terk ederler. Buna en iyi örnek, İbrahim Peygamber'dir. Etik olanın evrensel olduğunu düşünen Kierkegaard, etiğin iman sayesinde askıya alınabileceğini iddia eder.

Etik, evrensel bir değerdir. Evrensel olduğu için herkes için de geçerlidir. Etik ilkeye göre, babanın oğluya ilişkisi şöyle olmalıdır: Baba oğlunu, canından çok sevmelidir. Bu durumda İbrahim Peygamber'in oğluna bıçak çekmesi etiğe uygun değildir. Ancak Kierkegaard için etikten daha yüce bir değer vardır. Bu da imandır. İbrahim Peygamber'in öyküsünde, etiğin askıya alınması söz konusudur. Görülüyor ki İbrahim Peygamber, imanı sayesinde evrenseli terk etmiş, etiği askıya almıştır. Şüphesiz sıradan bir insan, İbrahim Peygamber gibi davransaydı, onun eylemi, cinayete teşebbüs olacaktı (Kierkegaard, 2005: 99- 108).

Kierkegaard (2005: 129)'a göre, iman şövalyelerinin ortak özelliklerinden biri de, tanık olmalarıdır. İman Şövalyesi asla öğretmen olmaz. İbrahim Peygamber ve Meryem Ana da iman hakkında konuştukları, insanlara bilgi verdikleri için değil, imanı kendi yaşamlarına tatbik ettikleri için iman şövalyesi olmuşlardır. Zira Kierkegaard'a göre, iman bilginin konusu olamaz. Çünkü bir paradoks olan iman, akılla temellendirilemez.

Kierkegaard (2007: 45), Tanrı'nın varlığını ispatlamaya çalışmanın dahi mümkün olmadığı iddia eder. Zira Tanrı yoksa, zaten ispatlamak mümkün değildir. Tanrı varsa da, bir şeyin var olduğunu ispatlamak hem aptallık hem de güçtür. Çünkü ispat başladığı anda ben bunu kuşkulu değil, kesin sayarım. Tanrı'nın varlığının dahi ispatlanamayacağını düşünen Kierkegaard'a göre, akıl ile iman asla uzlaştırılmaz. İman, bu yönüyle absürttür.

Aynı biçimde Günah kavramı da bilimin konusu olamaz. Bu kavram da iman gibi bir bilimin elinde karmakarışık kalmaya mahkûmdur. Psikoloji dahi, günahın oluş halini değil, nasıl var olduğunu konu edinip inceler. Psikoloji günaha, zaten var olan bir şey gibi yaklaşır ve günahın bir hakikat olarak orada durmasından doğan hayal kırıklığını ortaya çıkarır (Kierkegaard, 2011: 13- 14).

İman ve bunun gibi yaşantı ve hisleri absürd olarak nitelendiren Kierkegaard, bu kavramı boş ve anlamsız anlamında değil, bu kavramların bilimsel olarak incelenemeyeceği anlamında kullanır. Kierkegaard'a göre, iman şövalyelerinin birçok hal ve hareketi absürttür. İman şövalyelerinin en çok da sıradan insan gibi görünmeleri absürttür. Öyle ki, iman şövalyeleri üzerinde bilimsel bir araştırma yapan insan bile onların hal ve hareketlerine anlam veremez, çünkü onlar ruh dünyasında yaşarlar.

İman şövalyelerinin ortak özelliklerinden biri, ruh dünyasında yaşasalar da günlük işleriyle ve aktiviteleriyle meşgul olan sıradan insanlar gibi gözükmeledir. Onlar da diğerleri gibi, pazar günleri tatil yapabilir, öğleden sonra ormanda yürüyüşe çıkabilir, insan kalabalıklarından, müzikten zevk alabilirler. Öte yandan iman şövalyeleri, son derece mütevazidirler. Kimse onlarda herhangi bir üstünlük emaresi görmez. Zaten onların diğer insanların övgüsüne ihtiyacı yoktur. Onlar yüceliği Tanrı katında elde etmişlerdir (Kierkegaard, 2005: 82- 83).

İman şövalyelerinin ortak özelliklerinden biri de dışarıdan kaygısız gibi görünseler de her şeyi, dünyada en değerli ne varsa, terketmenin acısını hissetmeleridir. Onların da zamanları korku ve ıstırapla geçer. Ancak çevresindeki insanlar, iman şövalyelerini sanki hiçbir derdi yokmuş gibi algırlarlar (Kierkegaard, 2005: 84).

Sahte İman Şövalyesi

Gerçek iman şövalyeleri mutlak izolasyon içinde yaşamalarına karşın sahte iman şövalyeleri, bir tarikata mensuptur. Onlar da gerçek iman şövalyeleri gibi aynı yolu izlediklerini sanırlar. Ancak tarikat liderlerinin ve papazların iman şövalyesi olmaları imkânsızdır. Çünkü onlar, aldatıcıdırlar. Oysa ruh dünyasında hiçbir aldatmaya hoş görülmez (Kierkegaard, 2005: 128- 129).

Sahte iman şövalyelerinin ortak özelliklerinden biri de, önderlik yapabilmek için başkalarına bilgi vermeye çalışmalarıdır. Sahte iman şövalyeleri, bir şekilde öğretmen olabilmek için güçlü bir arzu hissederler (Kierkegaard, 2005: 128).

Sahte iman şövalyelerinin en önemli ortak özelliği ise son derece kibirli olmalarıdır. Öte yandan bu insanlar, başkalarının alkışlarına ve övgülerine ihtiyaç duyarlar. Bu insanlar, aslında sefil ve acınacak haldedirler. Zaten bu nedenle de başkalarına ihtiyaç duyarlar. Oysa İbrahim Peygamber gibi iman şövalyeleri başkalarının övgülerine ihtiyaç duymazlar. İman şövalyeleri yüceliği çoktan elde etmişlerdir. Onlar övülerek yüce olmamışlardır. Sahte iman şövalyeleri ise insanlar tarafından övüldükleri için yüce olduğunu sanırlar (Kierkegaard, 2005: 110).

SONUÇ

Kierkegaard, belki de bazılarını haksızlık yaparak iman konusunda önderlik yaparak bilgi vermeye çalışan kişileri sahte iman şövalyeleri olarak nitelendirmektedir. Ona göre, bu insanların başında tarikat liderleri gelmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de ortaya çıkan bazı tarikatların gizli amaçları olduğu bilinmektedir. Bazı tarikatlar, kamu kurumlarında diğer insanlara haksızlık yaparak kadrolaşmaktadır. Böyle bir amaçla hareket eden tarikat mensupları, samimi dindar olarak nitelendirilemez. Çünkü Kierkegaard'ın da söylediği gibi, imana sahip olabilmek için insanın Tanrı'ya teslim olması ve Tanrı katında yüce olmak için çaba harcaması gerekir. Sahte iman şövalyeleri ise tam tersine mülke ve makama önem verirler. Onlar sadece Tanrı'ya teslim olmuş gibi görünseler de Tanrı'nın sevgisini elde etmek için değil, mülk ve makam elde etmek için kalplerinde şiddetli arzu hissetmektedirler. Bu çalışmanın sonunda, Kierkegaard'ın iman şövalyesi ve sahte iman şövalyesine ilişkin düşüncelerinin, ülkemizdeki tarikat mensuplarının hangilerinin samimi dindar olup olmadığı konusunda bir nevi turnasol görevi görebileceği düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Cevizci, Ahmet. (1997). Felsefe Sözlüğü. Ankara: Ekin Yayınları.
Kierkegaard, Sören. (2004). Ölümçül Hastalık Umutsuzluk. (Çev: Mukadder Yakupoğlu). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
Kierkegaard, Sören. (2005). Korku ve Titreme. (Çev: İbrahim Kapaklıkaya). İstanbul: Anka Yayınları.
Kierkegaard, Sören. (2006). Felsefe Parçaları Ya da Bir Parça Felsefe (Çev: Doğan Şahiner). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
Kierkegaard, Sören. (2011). Kaygı Kavramı (Çev: Türker Armener). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

KUMUK TÜRKLERİNİN DİL VE EDEBİYATINDA YIRÇI KAZAK

Erol ÖZTÜRK

Prof. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi

ÖZET

Dağıstan, Çeçenistan, Osetya, Karaçay-Çerkez Muhtar Cumhuriyeti, İran ve Türkiye’de yaşayan yaklaşık 300 bin Kumuk Türkü, Kumuk Türkçesi konuşmaktadır. Kumuk Türkçesi bir Kıpçak lehçesi olmakla birlikte Oğuz grubu lehçelerinin bazı özelliklerini de gösterir. Kafkasya’da belli bir dönem ortak iletişim dili (*lingua franca*) olarak kullanılmış daha sonra yerini Rusçaya bırakmıştır.

Edebi ihtiyaçlarını Bakü, Kazan, Kırım ve İstanbul gibi merkezlerden karşılayan Kumuk Türkleri, 19. yüzyıldan itibaren kendi çağdaş edebiyatlarını oluşturmaya başlamışlardır. Çağdaş Kumuk edebiyatının gelişmesinde Kumuk halk yırları önemli bir yer tutar.

Halkın yaşamış olduğu sıkıntıları anlatan yırlar, çeşitli konularda ağıt tarzında söylenmiş şiiirlerdir. Bu tür, ünlü şair Yırçı Kazak’la daha da gelişmiş ve çağdaş Kumuk şiiirinin temelini oluşturmuştur.

Rus edebiyatının güçlü isimleriyle çağdaş olan Yırçı Kazak yırlarında Kumuk Türklerinin zengin halk edebiyatının özüllük, kahramanlık, bağımsızlık gibi temalarını işlemiş, üstün şiiir anlayışıyla halk şiiirini çağdaş ölçülere ulaştırmıştır. Yırçı Kazak’ın şiiirleri halk arasında yayılmış, sohbet meclisleri, düğün, bayram vb. törenlerde söylenerek günümüze kadar hafızalarda canlılığını korumuştur.

Hayatı boyunca pek çok sıkıntılar yaşamış, zorluklara göğüs germiş olan Yırçı Kazak hayat mücadelesini şiiirlerine yansıtılmış, etkili dili ve üstün şiiir anlayışıyla Çağdaş Kumuk edebiyatının kurucusu olmuştur. Şairi edebi başarısından dolayı Anadolu’da yeni Türk yazı dilinin oluşmasına katkı sağlayan Yunus Emre’ye benzetmek yanlış olmayacaktır.

Bu bildiride Kumuk Türkçesi ve Kumuk edebiyatı hakkında kısa bilgi sunulacak, Yırçı Kazak’ın Kumuk dil ve edebiyatı açısından önemi ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Yırçı Kazak, Kumuk Edebiyatı, Kumuk Türkçesi

YIRÇI KAZAK AT KUMUK TURK’S LANGUAGE AND LITERATURE

ABSTRACT

Approximately 300.000 Kumuk Turks speak Kumuk Turkish where they live at Dagestan, Chechnya, Ossetia, Karachai-Circassian Autonomous Republics of Iran and Turkey. Although Kumuk Turkish is a Kipchak dialect, it also shows some features of Oguz group dialects. In Caucasia it had used as communication language (*lingua franca*) for a certain period but it has lost its place to Russian language. Kumuk Turks, who met their literary needs from centers such as Baku, Kazan, Crimea and Istanbul, began to form their own contemporary literature from the 19th century onwards. Kumuk folk yr’s has important place at development of the modern Kumuk literature.

Yırs are society’s elegiacs to tell society’s problems and told in various ways. They told about indepençe, bravery and heroism. This was the basis of contemporary Kumuk poetry, which was further developed with the famous poet Yırçı Kazak.

Yırçı Kazak lived at same age with powerful names of Russian literature. He told at his yırs indepençe, bravery, and heroism. His superior poetry mentality delivered folk poem to modern qualities. Yırçı Kazak’s poems have been spread among the public, and they have been used in meetings such as chat assemblies, weddings and holidays. It has been sung in ceremonies and has kept its memories alive until today.

Yırçı Kazak, who had experienced many troubles throughout his life, confronted the difficulties, reflected the struggle of life to his poems and became the founder of Contemporary Kumuk literature with his effective language and superior poetic genius. It would not be wrong to compare the poet to Yunus Emre who contributed to the formation of a new Turkish written language in Anatolia because of his literary success.

In this paper, a short history of Kumuk Turkish and Kumuk literature as well as the importance of Yırçı Kazak in Kumuk language and literature will be presented.

Key words: Yırçı Kazak, Kumukish Literature, Kumuk Turkish

Giriş

Kumuk Türkleri Dağıstan, Çeçenistan, Osetya, Karaçay-Çerkez Muhtar Cumhuriyeti, İran ve Türkiye gibi ülkelerde yaşamaktadır. Yoğun olarak yaşadıkları ülke Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'dir. Nogay, Çeçen, Avar, Dargin, Tabasaran ve Derbent Azerileri ile komşudurlar (Akıner 1995: 129). Divânü Lügâti't-Türk'te *Kumuk* adı (beylerden birinin adı) ve *kumukla-* (Kumuk adlı beye mensup olmak) fiiline yer veren (Ercilasun-Akkoyunlu 2014:746) Kaşgarlı Mahmud, Kumukları, *Daha Batıda Yaşayanlar* grubuna katmıştır (Dilaçar 1964: 68). Ahmet Caferoğlu, Türk Kavimleri adlı eserinde Kumuklar için; "Jeopolitik durum sebebiyle ülkeleri 7. yy'dan itibaren Hazar Devleti sınırları içerisine alınmış ve Oğuz-Kıpçak Türk boylarının bu sahadaki kaynaşması neticesinde bir Türk uruğu olarak teşekkül etmiştir (Caferoğlu 1988: 51)". ifadelerini kullanır. Kumuklar Bekir Çobanzade'ye göre Karaçay-Balkar ve Kuzey Kırım Türkleri'nden ayrılmış bir boudur (Bala 1993: 986-990). Tarihleri hakkında elimizde fazla kaynak yoktur. 8.yy'dan 11.yy'a kadar Büyük Hazar Hakanlığına bağlı yaşamışlar Hazar Devleti yıkılınca şimdiki topraklarında Kumuk Şavhallığını (Aliyev 1995:107).

Kumuklar'ın nüfusu hakkında kaynaklarda farklı rakamlara rastlanır. 1989 yılı Sovyet istatistiklerinde toplam nüfus 282.178 olarak gösterilir (Devlet 1993: 285). Emine Gürsoy Naskali toplam nüfuslarının 350 000 civarında olduğunu ve 50 000 kadarının Dağıstan dışında yaşadığını ifade eder (Naskali 1993: 249).

Kumuk Dil ve Edebiyatı

Radloff'un yaptığı tasnifte Güney Grubunda yer alan Kumuk Türkçesi J. Benzing'in sınıflamasında Batı Türkçesi Grubunda, Ligeti'nin tasnifinde Doğu Türk lehçeleri arasında yer alır. Baskakov tarafından Kıpçak grubu içerisinde Kıpçak-Oğuz alt grubuna dâhil edilmiştir (Dilaçar 1964: 44).

Kumuk Türkçesi Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'nde konuşulan 6 yazı dilinden biridir. 1918'deki Kafkas Hakları Kurultayında Kafkasya için birleştirici ve müşterek bir dil (*lingua franca*) olarak kabul edilmiş, Kafkasya'da belli bir dönem "Kumuk til" adıyla Astarhan, Tiflis, Novaçerskask, Stavrapol, Mozdak, Georgusk, Kızlar gibi şehirlerde eğitim dili olarak kullanılmıştır. Dağıstan resmi devlet dili olarak uzun süre geçerliliğini koruyan Kumuk şivesi günümüzde Hasvyurt, Temirhanşura, Derbent ve Dağıtup diyalektleriyle konuşulmaktadır. Kıpçak kolunun Karaçay ve Balkar şivelerine yakın olup bünyesinde bazı Oğuz Türkçesi özelliklerini de barındırmaktadır.

Kafkasya'daki Türk kavimleri (Nogaylar, Türkmenler, Karaçaylar, Balkarlar ve Kumuklar) 20. yüzyıla kadar kendi dilleriyle ayrı bir edebiyat meydana getirme ihtiyacı duymamış, edebi ihtiyaçlarını Kazan, Kırım, Bakü ve İstanbul gibi merkezlerden karşılamışlardır. 19. yüzyılda meydana gelen sosyal ve siyasi değişimler bu kavimleri kendi dilleriyle yazılı edebiyat oluşturmaya sevk etmiştir.

Kumuk edebiyatının ilk müellifi olarak 15. yüzyıl divân şairi Ümmî Kemâl kabul edilir. Ancak bu şair eserini Anadolu Türkçesiyle yazmıştır. Amanhor, Miskin Halimat ve Kaşşuralı Abdurrahman gibi eski Kumuk müelliflerin de Anadolu Türkçesiyle yazdıkları bilinmektedir. Bu durumda 18. yüzyılın başlarında Nebolsen'in mollalardan derlediği defterler Kumuk edebiyatının bilinen ilk yazılı numuneleri kabul edilir. Petersburg'da Türk dili okutmanlığı yapan Muhammed Osmanov 1883 yılında Şart Dilleri Fakültesinde okutulmak üzere bir ders kitabı hazırlamış ve bu kitapta Kumuk ve Nogayların halk edebiyatı örneklerini ve çeşitli manzum rivayetlerini toplamıştır (Eren 1975:351). Osmanov'un

düzenlediği eserin bir cildi Kumukça olup içerisinde destanlar, atasözleri, halk türküleri ve mektuplar vardır. Bu mektuplardan birisinde Yırçı Kazak Muhammed Osmanov'u yurda dönmeye davet eder. 1872 tarihli bu mektup Kumuk edebiyatının en eski örneklerdendir. Y. Kazak'ın Ebu Müslüm Şavhal'ın kızı Reyhanat'a gönderdiği manzum mektup da ilk edebi örnekler arasındadır.

Salav Aliyev, *Asrular Seze Gelen Asıl Söz* adlı eserinde Kumuk yazılı edebiyatının doğuşunu değerlendirmiş, verdiği örneklerle Kumuk halk yırlarını Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki nazım örneklerle ilişkilendirmiştir. Ayrıca Kumuklardaki yaygın yır söyleme geleneğinin Hazarlar devrine kadar uzandığını ifade etmiştir.

Kumuk yazılı edebiyatının ilk eserleri arasında Hıristiyan misyonerlerin yazmış olduğu bazı eserler de sayılabilir. İskoç misyonerler Karras şehrinde Arap harflerine sahip bir basımevi kurup yerli dillerle İnciller ve bazı dini risaleler bastırdıkları bilinir. Mirza Kazım Bek'in bu amaca yönelik bir eseri vardır.

20. yüzyılın başında Muhammed Mirza Magyarof Temirhanşura'da kurduğu basımevinde Ebu Sufyan'ın Kumuk Türkçesiyle yazdığı eserleri basmıştır. 1917 ihtilalinden sonra oğlu Zeynelabit'le birlikte "Tan Çulpan" adlı bir edebiyat derneği kuran Nohay Batırmurzayof Kumukların günlük hayatını anlatan ilk Kumuk hikâyelerini yazmıştır.

M. Osmanov, Molla Akay, Ebu Süfyan, Nohay Batırmurzayev gibi şair ve yazarların yazmış olduğu eserlerle ilk yazılı örneklerini ortaya çıkaran Kumuk Türkçesi 19. yüzyılın başlarında Yırçı Kazak'ın şiir ve mektuplarıyla birlikte *Tang Çolpan*, *Lenin Yolu*, *Dağistan Kadını*, *Dostluk*, *Müsavat*. *İşçi Halk* gibi süreli yayınlarla gelişimini sürdürür (Eren, 1983: 349). 19. asrın ikinci yarısı ve 20. asrın başlarında Kumukların edebi şahsiyetleri arasında; Abdullah Muhammed, Abdülvehab Süleyman, Alimpaşa Salavatov, Eçnu Hacı, Yusuf Gerey gibi isimler yer alır. Günümüz Kumuk edebiyatının temsilcileri olarak; Ahmet Casayev, Muhammed Atabayev, Akay Akayev, Abzaydin Hamidov, Atkay, Şarabutdin Süleymanov, Caminat Kerimova, İbrahim Kerimov, Şeyit Hanum Alişeva, Badrutdin Magomedov, Salav Aliyev vb. sayılabilir.

Yırçı Kazak

Kumuk Türkçesinin edebi dil hâline gelmesinde tartışmasız öncü bir şair olan Yırçı Kazak 1830 yılında Temirhanşura'ya bağlı Müslümavul'da doğmuş, 1879'da ölmüştür. Asıl adı bilinmemektedir. Hayatı ve eserleri hakkında bir kısım çalışmalar yapılmış, yırları araştırmacılar tarafından toparlanıp çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanmıştır. Bu konuda en kapsamlı çalışma Prof. Dr. Salav Aliyev'e aittir. Aliyev, Yırçı Kazak'ın yırlarını doğumunun 150. yılına armağan olarak 1980'de Mahaçkale'de yayınlamıştır. Bu eser 2008'de Türkiye Türkçesine aktarılmış ve Ankara'da basılmıştır.

Salav Aliyev, *Zaman Gelir* adlı eserin girişinde Kazak'ın hayatı ve edebi kişiliği hakkında değerlendirmeler yapmış ve şairin tanınmasında hizmeti olan; M. A. Osmanov, Abu Sufyan Akayev, Bekir Çobanzâde, Alim Paşa Salavatov, Efendi Kapiyev, Vahap Zahirov gibi isimlerden bahsetmiştir. A. P. Salavatov'un rolünü ayrıca vurgulamış, 1940 yılında; "Çiçekler" adıyla çıkan dergideki makalesini şairle ilgili ilk bilimsel çalışma kabul etmiştir.

Aliyev, Yırçı Kazak'ın yırlarını Sibirya'ya sürgünden önce yazılanlar, Sibirya'da yazılanlar (Aliyev, Kazak'ın torunu Soltanhan'a dayanarak şairin Sibirya'ya birkaç defa gittiğini ifade etmektedir.) ve Sibirya'dan dönüşte yazılanlar olmak üzere üç kısma ayırır ve şiirlerin alındığı kaynakları şu şekilde sıralar: M. A. Osmanov'un *Noğaylanı va Kumuklanı Yırları*, Abusufyan Akayev'in *Macmua'l Aşar* adlı eserleri ve A. P. Salavatov'un *Çeçekler* adlı almanakta 1940'ta yazdığı makalesi, *Lenin Yolu* gazetesi, şairin Sibirya'dan yolladığı mektuplar, Ayav Akavov, Nazibaşev Abdurahman ve İsmailov Magammat'ın el yazma defterleri, Kostek, Endirey, Hasavyurt, Erpeli, Kayakent, Buynaksk, Babayurt ve Mahaçkale gibi yerlerdeki çeşitli yazma ve defterler, Kazak'ın eşi Haminat ve şairi yakından tanıyan kişilerden yapılan derlemeler, Rusçaya aktarılıp sonradan A. B. Süleymanov tarafından Kumukçaya çevrilen yırlar vb. (Aliyev 1980: 11-12).

Yır söyleme konusundaki üstünlüğü, özellikle Kumuklar arasında milli duyguları anlatan yır çeşidi "kazak yır" söylemedeki başarısı şairin Yırçı Kazak adını almasında etkili olmuştur.

Yırçı Kazak zorluklarla yaşayan Kafkasya insanının duygularını şiirinin ana teması yapmış, Türk ozanlık geleneğine uygun olarak kahramanlık, yiğitlik, vefa, adalet, insan sevgisi, vatan sevgisi, özgürlük, hasret vb. temaları kullanmıştır. Zamanın derebeylerinden ve Rus otoritelerden gördüğü baskılara rağmen mücadelesini sürdürmüş, yaptığı eleştiriler yüzünden sürgün cezalarına gönderilmiştir. Gözü pek şairin sürgün hayatında da cesurca yır söylemeye devam etmesi hayatının halk nazarında adeta efsaneleşmesine yol açmıştır.

Rus edebiyatının; Geltsen, Dosteyevskiy, Şevşenko, İlya Çavçavadze, Kosta Hetagurov, Abay Kunanbayev, Omarla Batıray, Yetim Emin gibi güçlü isimleri arasında gösterilen Yırçı Kazak (Aliyev 1980: 5) yırlarıyla Kumuk yazılı edebiyatının temelini oluşturmuştur.

Aliyev, şairin mücadelesini ve cesaretini Yunan mitolojisinde anılan Prometey'e benzetir. “*Eski Greklerin mitolojisinde söylendiğine göre, Prometey göklerdeki şimşeklerin sırrını çözüp insanlara ateşten faydalanmayı öğretmiş, böylelikle tanrıların öfkesini kabartmıştır. Prometey insanlara yardım ettiği için meşhur Yunan tanrılarından Zeus tarafından sıkı bağlarla bağlanıp Kafkas Dağlarına konulmuştur. Zeus'un hükmü ile karakuşlar her gün gelip can yerinden tırmalarsa da Prometey yaptığı işe sabırla bağlanmış. İnsanlığa inancını hiç bir zaman kaybetmemiştir. Yırçı Kazak'ın hayatında ve eserlerinde de bu karakter vardır* (Öztürk 2008: 28).”

Dili ustaca kullanan şairin şiirleri halk arasında, sohbet meclisleri, düğün, bayram vb. törenlerde ezbere okunmaktadır. Dili kullanma becerisi, sözlerini adeta atasözlerine ve deyimlere dönüştürmüştür. *Anası ölmek Ashar Dağı yıkılmak, Anası ölmek Ayman gölü kurumak, Acele edenin işi düz olmaz, İyilerin her bir işi üstündür vb.* sözleri halk arasında yaygınlaşmış bazı örneklerdir. Sibiry'a'daki sürgün hayatı ve sürgün yıllarında sevgilisi Reyhanat'a yazdığı şiirler meşhurdur. Şiirlerinde şavhalların tuzağına düşen fakir köylü kızlarının çektiği acılar, dostların vefasızlığı, yalnızlık vb. temalar sıklıkla dile getirilmiştir. Hayatını sıkıntılarla geçirmiş olmasına rağmen şikâyet vermeyen üslubu tercih etmiş, toplum hayatını kuşatan baskı ve zulümleri bazen doğrudan bazen de fabllar yoluyla hicvetmeyi tercih etmiştir.

Hayt ulanlar, ne bolsun, erenler, ananay desem desem, yiğit ile kardeş ol, koy degende koymay zulmü etgen soñ, osallar, yiğitler, kazaklar, nasip kayda biz kayda, ne bileyim, er ulanlar, vay a dostlar, yanarım vay a dostlar yanarım, vb. ifadeler şiirlerindeki coşku ve heyecanı yansıtan örneklerdir.

Yırçı Kazak'ın Kumuk edebiyatı için bu denli önemli hâle gelmesinde halktan biri olarak halkın sıkıntılarını dile getirmesi ve heyecanlı bir üsluba sahip olması etkili olmuştur.

Onun Kumuk Türkçesine etkisini göstermek bakımından 1973'te Mahaçkale'de basılan *Kumuk Tilni Frazeologya Sözlüğü*'ndeki (Kumuk Dili Deyimler Sözlüğü) “Qumuq poeziyanı klassigi Yırçı Qazaq'ın şi'rularında frazeologiya söz tağımlar ayroqda köp yoluğa (Daibova 1973: 3-6). ” ifadeler dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, Yırçı Kazak Kumuk hak edebiyatının *yır*, özellikle *kazak yır* türünde zirveye ulaşmış bir şairidir. Kumuk edebiyatını en üst seviyede temsil eden şairin şiirdeki başarısı, Rus edebiyatının önemli isimleriyle kıyaslanacak niteliktedir. O, çağdaş Kumuk edebiyatını şekillendirmiş ve yır türünün kendi adıyla anılır hâle gelmesini sağlamıştır. Edebi üslubu onu Kumuk edebiyatının zirvesine yerleştirmiştir. Onun başarısı Anadolu'da yeni Türk yazı dilinin oluşmasında öncü olan Yunus Emre'nin yaptıklarına benzer. Şairin eserleri üzerine yapılacak olan yeni çalışmalar onun Kumuk edebiyatı açısından önemini daha belirgin biçimde ortaya çıkaracaktır.

Kaynaklar

- Akınır Shirin (1995), Sovyet Müslümanları, İstanbul 1995.
Aliyev, Salav (1980), Zaman Gelir, Mahaçkale.
Aliyev, Salav (1995), Kumuklar ve Tenglik Hareketi, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Sayı: 107.
Aliyev, Salav (1989), Asrular Seze Gelgen Asıl Söz, Mahaçkale.
Bala, Mirza (1997), İslam Ansiklopedisi, Kumuklar Maddesi, C.6, s. 986-990, İstanbul.
Caferoğlu, Ahmet (1988), Türk Kavimleri, Enderun Kitabevi, İstanbul.

- Daibova, K. H. (1973), Kumuk Tilni Kısga Frazzeologiya Sözlüğü, Mahaçkale.
Devlet, Nadir (1993), Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi Ansiklopedisi, Ek cilt, İstanbul.
Dilaçar, Agop (1964), Türk Diline Genel Bir Bakış, Ankara.
Ercilasun, Ahmet B.- Akkoyunlu Ziyat (2014), Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk, TDK, Ankara.
Eren, Hasan (1975), Türk Ansiklopedisi, İstanbul.
Naskali, Emine Gürsoy (1993), "Kumuk Şairi Alişeva Türklük Araştırmaları Dergisi, Sayı:7, s.249
İstanbul.
Öztürk Erol (2008), Kumuk Halk Şairi Yırçı Kazak, Akçağ yay., Ankara
Pekacar, Çetin (2007), Kumuk Türkçesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Grameri (Ed. A. B. Ercilasun), Ankara.
Uyanık Osman-Öztürk Erol (2006), Kumuk Şair Şeyit Hanum Alişeva'dan Seçme Şiirler, Konya.

HÜSEYİN HÜSAMEDDİN'İN TÜRKÇE HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ ÜZERİNE

Erol ÖZTÜRK

Prof. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖZET

1869'da Amasya'da doğan Amasyalı Hüseyin Hüsameddin, ilk ve orta tahsilinden sonra İstanbul'a gelmiştir. Evkaf Nezaretinde Arapça ve Farsça mütercimi olmuş, Vezirköprü, Osmancık, Niksar, Refahiye gibi yerlerde resmî görevler yapmıştır. Daha çok 12 ciltlik Amasya Tarihi adlı eseriyle tanınmaktadır. Tarih Encümeni ve Türk Dil Kurumunda üyeliklerde bulunmuş, soyadı kanunundan sonra Yasar soyadını almıştır.

Hüseyin Hüsameddin'in dil konusunda yaptığı çalışmaların ilki 1918'de Türkçenin ilk gramer eseri olan *Divânu Lügati't-Türk* üzerine hazırlanmış olduğu *Divân Anahtarı* adlı dizindir. Atatürk'ün dil çalışmalarına *Türk Fiilleri*, *Türk Sıfatları*, *Türk İsimleri*, *Paşa Armağanı*, *Temel* adlı eseriyle destek vermiş, *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi Lügâti't-Türkiyye* adlı Kıpçak Türkçesi eserinin çevirisini yapmıştır.

Temel adlı eserin birinci bölümünü 1926 yılında tamamlanmış ve İstanbul'da Arşak Matbaasında yayınlamıştır. Eserin diğer bölümlerinin yazılıp yazılmadığına dair bir kayıt yoktur. Hüseyin Hüsameddin *Temel*'i "*Türk dilinin dirilmesi, ilmi bir lisân hâline girmesi*" için yazdığını ifade eder. Eserde; Türkçenin kısa tarihi, Türkçedeki sesler, ses grupları, harfler, harflerin manaları ve hareketler hakkında bilgiler vardır. Eserde Türk dilinin terim konusundaki zenginliğine de dikkat çekmiş, Türkçe kelimelerin kökenleri Arap gramer anlayışına göre izah ederek bu konuda yeni fikirler ortaya koymuştur.

20 yüzyılın başındaki Genç Kalemler Hareketi'yle başlayan dildeki sadeleşme ve yenileşme çabaları Atatürk'ün dil inkılabıyla devam etmiştir. Hüseyin Hüsameddin'in Temel adlı eseri dildeki yenileşme çabalarının yapıldığı dönemde oldukça farklı fikirlerle ortaya çıkar. Harf İnkılabı ve Dil İnkılabı'yla devam eden yenilikler, Güneş Dil Teorisi'yle başka bir mecraya kavuşur. Türkçede bu tür gelişmelerin yaşandığı tarihlerde Hüseyin Hüsameddin'in ortaya koyduğu eserler dikkat çekicidir.

Bu bildiride Hüseyin Hüsameddin'in dil konusundaki çalışmaları sunulacak, Türkçeye ilgili fikirleri Temel adlı eser çerçevesinde değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Hüseyin Hüsameddin, Türkçe, Gramer

ON HÜSEYİN HÜSAMEDDİN'S THOUGHTS ON TURKISH

ABSTRACT

Hüseyin Hüsameddin, who was born in Amasya in 1869, came to Istanbul after his primary and secondary education. He was the translator of Arabic and Persian in the Ministry of Evkaf. He worked as official official in Vezirköprü, Osmancık, Niksar and Refahiye. Mostly he has been known as writer of Amasya History with 12 volumes. He was a member of the History Council and the Turkish Language Association. After the surname law, he took the name Yasar.

The first of Hüseyin Hüsameddin's studies on language is the name of the Divan Key, which he prepared on the first grammar of Turkish, *Divânu Lügati't-Türk*, in 1918. Huseyin Husameddin has supported Atatürk's language politics with studies of çalışmalarına *Türk Fiilleri*, *Türk Sıfatları*, *Türk İsimleri*, *Paşa Armağanı*, *Temel*. He translated Kıpçak Turkish dictionary named *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi Lügâti't-Türkiyye*.

He completed first chapter of *Temel* at 1926 and published Arşak printing house in İstanbul. There are no record about other parts of book has written or not. Hüseyin Husammeddin expresses himself about aim of writing *Temel* for '*Revive of Turkish Language and become a scientific language.*' In *Temel*, there is information about the short history of Turkish, sounds in Turkish, sound groups, letters, meaning of letters, and movements. The origins of Turkish words were explained according to the Arabic

grammar and new ideas were put forward in this presentation. Attention was also drawn to the richness of the Turkish language in terms of terms.

Attempts to simplify and revitalize the language that began with the “Genç Kalemler” Movement at the beginning of the 20th century continued with Atatürk's language revolution. Different ideas at the time of the language renewal efforts appear in Hüseyin Hüsameddin's Temel work. Continuing innovations with the Letters Revolution and the Language Revolution reached another medium with the “Güneş Dil” Theory. Hüseyin Hüsameddin draws attention with the works he produced in the dates of these developments in Turkish language.

In this paper Hüseyin Hüsameddin's studies on language will be presented and his ideas in Turkish will be examined in the framework of his work called Temel.

Key Words: Hüseyin Hüsameddin, Turkish, Grammar

Hüseyin Hüsameddin'in Hayatı ve Eserleri

Hayatı hakkındaki bilgileri Amasya Tarihi eserinden öğrendiğimiz Amasyalı Abdizâde Hüseyin Hüsameddin 1869'da Amasya'da doğdu. Çocukluğunda hafızlık eğitimine başladı. 1887'de Rüştiyeyi bitirerek İstanbul'a geldi. Kalander Medresesinde okudu. Şam'da hadis dersleri aldı. Girit, Suriye, Şam ve Hicaz'a seyahatler yaptı. Almanca, Farsça ve Fransızca öğrenerek Evkaf Nezaretinde mütercim oldu. Soyadı kanunuyla birlikte Yasar soyadını alan Hüseyin Hüsameddin Meşihat Dairesi Askeri Mahkeme mukayyidi olarak göreve başladı. Daha sonra Şam ve Hicaz'da resmi görevlerde bulundu. Vezirköprü, Osmancık, Niksar ve Refahiye'de mahkeme naibliği görevlerinde bulundu (Levend 1973: 457).

Daha çok tarihçiliğiyle ön plana çıksa da Türkolojinin genelinde eserler üretmiş, Türk diline önemli katkılar sağlayan yazılar ve kitaplar kaleme almıştır. Türk dili, Türk tarihi, Türk dili tarihi, sözlükçülük, köken bilgisi, terim bilgisi alanlarında fikirler ortaya koymuş, Türk dilinin ilk sözlüğü olan Divânü Lügâti't-Türk'ün *Divân Anahtarı* adıyla indeksini hazırlamıştır.

Dönemin dil politikalarına destek vermek amacıyla *Türk Fiilleri*, *Türk Sıfatları*, *Türk isimleri*, *Paşa Armağanı*, *Temel* gibi eserler yazmıştır. Türk Ocaklarında Türk Dili ve Türk Kültürüyle alakalı konferanslar vermiştir. 1934'te İstanbul Üniversitesinde Türk dili kürsüsü açılması için müracaat etmiş fakat bu teklifi reddedilmiştir (Öcalan: 10.02. 1963). *Türk Çavları*, *Nişancılar Durağı*, *Osmanlı Meşâhiri*, *Türk Takvimi*, *Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi- Lügâti't-Türkiyye Çevirisi*, *Türk Emniyet Teşkilâtı* adlı kitapları ve “Koca Mustafa Paşa”, “Alaaddin Bey”, “Sultan Altunbaş”, “Orhan Beyin Vakfiyesi”, “Molla Fenâri”, “İran'da Türkler” adıyla çeşitli dergilerde yayımlanmış yazıları vardır (Ersoy 2013: 140).

Divan Anahtarı adlı eseri Divanü lügâti't-Türk'ün Kilisli Muallim Rıfat tarafından 1915-1917 arasında hazırlanan neşri üzerine yapılmış bir indekstir. 52 varaktan ibaret eser Fevzi Çimen tarafından tanıtılmıştır (Ersoy 2013: 140-144). Yazarın Temel adlı eserinin ikinci cildi, Amasya Tarihi'nin 4. ciltten sonrası ve Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi- Lügâti't-Türkiyye çalışmaları gibi bu eseri de neşre hazır olduğu hâlde yayımlanmamıştır.

Asrî mahlasıyla şiirler yazdığı bilinen Hüseyin Hüsameddin'in Amasya'ya duyduğu sevgi ve vefanın ürünü olan ve Amasya Müverrihi olarak şöhret bulmasını sağlayan 12 ciltlik Amasya Tarihi'nin ilk dört cildi ve 4. cildin bakiyesi sağlığında neşredilmiştir. Eserin ön sözünde Amasyalıları yazdığı rica mektubunda duygularını ve vasiyetini dile getirmiştir; “*Amasyalılar emin olunuz ki ben ölürsem bastıramadığım ciltler de benimle beraber mezara gidecektir. Hak-i fenâyâ gömülecek yalnız benim ceddin ve otuz senelik emeklerim değildir. Belki bütün ecdadımızın terâcimi ve ahvâlini, memleketimizin tarihini size bildirecek muzazzam bir eserdir* (Aydın-Aydın:2008: II).” Vasiyeti kısmen Amasya Belediyesi tarafından yerine getirilmiş, ilk dört cilt ve dördüncü cildin bakiyesi basılmıştır. 5. cilt kayıptır. 6. ciltten 12. cilde kadar olan kısmı satın alınarak bugünkü Türk alfabesine aktarılıp düzenlendikten sonra Amasya Sultan Bayezid İl Halk Kütüphanesine kazandırılmıştır. (Aydın-Aydın: 2008: X).” Yayına hazırlanan eserin 6. ciltten 12. cilde kadar olan kısmı şimdiye kadar basılamamıştır.

Elimizde bulunan Hüseyin Hüsameddin'in Temel adlı eserinin 62 sayfalık giriş kısmı İstanbul'da Arşak matbaasında 1344'te (1926) yayımlanmıştır. Eserin amacı Türkçenin Arapça, Farsça, Sümerce, Akatça gibi başka dillerle ilişkisini ortaya koymaktır. Aslında Hüseyin Hüsameddin bu eserde dünyadaki bütün dillerin temelini Türkçe olduğunu ispat etmeye çalışmış, eklemeli bir dil olan Türkçenin kelimelerine Arapçadaki vezinlere benzer şekilde kalıplar bularak etimolojik izahlar yapmıştır. Eser farklı görüşler taşıması ve çok sayıda yeni terim ortaya koyması bakımından önemlidir.

Hüseyin Hüsameddin'in Dil Konusundaki Görüşleri

Türk Tarih Encümeni ve Türk Dil Kurumu üyesi olan Hüseyin Hüsameddin, Temel adlı eserini dil konusunda önemli fikirlerin ortaya atıldığı bir dönemde yazar. 1924'ten itibaren dil ve alfabe konusunda önemli taşkımlar başlamış, Sümercenin dünya dillerinin anası olması, dillerin kaynağının ay ve güneş gibi gök cisimleri olması, Türkçenin ana dil sayılması gibi fikirler ortaya atılmıştır. Türkçenin sadeleştirilmesi konusu ele alınmıştır. I. Dil Kurultayıyla somutlaşan arayışlar Güneş Dil Teorisine kadar devam etmiştir. Bu dönemde terimlerin Türkçe kökenlerden türetilmesi anlayışı benimsenmiş, mümkün olmadığı takdirde Batı dillerinin kaynaklarına gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Dil konusundaki bu tür gelişmelerden etkilenen Hüseyin Hüsameddin *Temel* adlı eserini bu çizgide oluşturmuştur. Temel'in en dikkat çekici yanı kelime yapımı ve köken bilgisi konusunda farklı fikirler ortaya koymasındır. Eserde pek çok kelime ve terimin kökeni Arapçanın etkisiyle türetilmiş vezinlerle açıklanmıştır. Vermiş olduğu bilgiler ve ortaya koyduğu fikirler büyük oranda tartışmaya açık olsa da gramer tarihimiz açısından dikkate değerdir (Öztürk 2013: 5).

Türk Ansiklopedisinde 1926'da Temel'in sadece mukaddimesinin yayımlandığı bilgisi vardır. Eserin elimizde olmayan asıl kısmında Türkçenin kelime yapımı ve terimleri konusunda daha zengin fikirlerin ortaya konulmuş olması muhtemeldir. Güneş Dil Teorisinde kaynak kabul edilen *ay, ağ, ak, ah* kelimelerinden *ak* örneğinin Temel'in girişinde tatbikat başlığı altında ele alınıp müştaklarının sıralanması Hüseyin Hüsameddin'in fikirlerinin dönem içindeki yerini ortaya koymak bakımından önemlidir.

1921-1931 arasında üzerinde durulan Türkçenin ana dil oluşu meselesi Hüseyin Hüsameddin'in eserinin giriş kısmında geniş yer bulur. Ona göre; Türk dilinin incelikleri ortaya çıkarılırsa “*ne kadar 'ilmî, Arap ve Fars dilleriyle ne kadar münâsebetdâr olduğu anlaşılır. İstenildiği kadar 'ilmî istilahlar vaz'ına pek müsâid olduğu görülür* (Hüsameddin 1926:3).”

10 Şubat 1939'da vefat eden Amasyalı Hüseyin Hüsameddin Temel'in girişinde Türk dilinin genel durumu, dünya dilleri içindeki yeri, ana dil oluşu, tarihi lehçeleri ve zenginliği hakkında değerlendirmeler yapmış, Türkçenin gremer terimleri, ses bilgisi, kelime bilgisi, kelime yapımı ve sözlükçülüğü hakkında görüşler ve öneriler sunmuştur. Görüşlerini aşağıdaki başlıklar altında ele almak mümkündür.

Türk Dili Hakkındaki Genel Görüşleri

Temel'in ön sözünde dilin tanımı ve önemi üzerinde durulur. “*Türk dili cihanda söylenen dillerin kökü denecek kadar eski, yüksek duygu veren dillerin güzel örneğidir. Evveli kestirilemeyen eski bir zamanda Pamir'den doğdu. Buradan cihana yayıldı. Çok boyların dili oldu. Türk boylarından iki büyük trenin dili diğerlerinden daha düzgün ve nârinidir. Düzgün dile Uygur dili, nârin dile Oğuz dili dendi. Türklük bu dillerde parladi. Türkler bu dillerle yaşadı* (Hüsameddin 1926: 3).” Türk dilinin tarihi, lehçeleri, coğrafyası ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Hüseyin Hüsameddin'in bu konudaki görüşleri Kâşgarlı'nın *Divânu Lügati't-Türk*'ündeki Türk dilini Oğuz ve Hâkaniye lehçeleri şeklinde iki kola ayırmasıyla aynıdır. Lehçelerle ilgili yapmış olduğu açıklamalardan yazarın Kâşgarlı'nın eserine bağlı kaldığı anlaşılır. “*Oğuz dili cihâna kendisini tanıtan dillerden biridir. Düzgün teşkilâtı, sürgün kavâidi ile Türk dilinin nârin tenini sağlam temelini gösteren özüdür. Oğuzcanın parlak zamanında bu ince dile Oğuz dili dendi. Oğuz Han uruğunun dili oldu* (Hüsameddin 1926: 3).”

Türkçenin Arap ve Fars dilleriyle münasebetini ortaya koymuş, ve bu dillerin aynı kökten geldiğini ifade etmiştir.

“Vâkı’â Arap ve Fars dillerini lisân-ı ehl-i cennet Latin ve Yunan dillerini de mâye-i medeniyet farz ve itikâd edenler için Türk diline bundan ziyâde bir varlık verilemezdi. Bunun için Türk dilinin kâideleri sîgaları, iştikâkları Arap ve Fars dillerine uydurulmuştu. Şu dillerin temeli Türk diliyle müşterek olduğu kimin hatırına gelirdi (Hüsameddin 1926: 6).”

“Teşkilâtı i’tibâriyle pek yüksek olan Türk dili pek çok dillere, hasseten Arap ve Fars dillerine pek ziyâde girgindir. Kur’an-ı Kerîm’in içinde bile vardır. Bu kadar girginlik vaktiyle Turanîlerin, Aramîler, İranîler, İbrânîler hatta Hindîler ve Moğollar üzerinde pek ziyâde icrâ-yı nüfuz etmiş, bunların Türklerden hayli lügatler almış olduklarını göstermektedir (Hüsameddin 1926: 4).”

Bunu isbât etmek için Temel’de Türkçe lügatlerin yanında Arap ve Fars dillerinden cezren bir yâhud bu dillere girmiş olan lügatleri de yazdım. Şu dillerin lafz ve ma’naları aralarındaki mukarenetleri, münasebetleri gösterdim. Bütün dillerin bir menba’dan türediğini sezdirmek istedim (Hüsameddin 1926:7). Bu görüşleri Türkçenin ana dil sayılması fikrine de uygundur.

Türk dilinde Arapçadan alınmış terimleri Türkçeleştirdiğini bu terimlerin başlangıçta biraz garip görünseler de zamanla yerleşeceğini söyler.

“Temel’i daha açık anlatabilmek için vaz’ına mecbûr olduğum ‘ilmi istulahları önce Arap dili üzere yazdım. Sonra mukâbil Türkçelerini bulup isti’mâl edebildim. Vaz’ ettiğim istulahlara Türk dilinden alınmış önrelerdir. Bunlar, şimdilik biraz garib ve gayri me’nûs görülseler de isti’mâl ve ülfet edildikçe Türklerin diline daha uygun, Arapça mukâbillerine nisbetle daha ince görülecekler. Me’nûs lügatler sırasına gireceklerdir (Hüsameddin 1926: 4).”

Yasar, Türk dilinin kâmusu yapılırken bir ölçüye ihtiyaç olduğuna dikkati çekmiş, eserinin bu ihtiyacı karşılayacak esaslar ortaya koyduğunu belirtmiştir. “Temel’in birinci vazîfesi, Türk dilinin ma’naları unutulmuş lafzları diğer dillere girmiş olmasından dolayı tebdilâta uğramış lügatlerini bulup çıkarmak onların iştikâklarını ma’nalarını kavaid-i lugâviye dairesinde tesbît ederek anlatmaktır (Hüsameddin 1926: 5).”

Yaptığı derin araştırmalarla Türk dilinin girgin, işlek, işlenmiş bir dil olduğu sonucuna varan Hüseyin Hüsameddin, Türkçenin bu yönüyle pek çok dili etkilediğine dikkat çekmiştir. Türk dilinin vaktiyle Turanîlerin, Aramîler, İranîler, İbrânîler hatta Hindîler ve Moğollar üzerinde pek ziyâde icrâ-yı nüfuz ettiğini, bu dillerin Türklerden hayli lügatler almış olduğunu söylemiştir (Hüsameddin 1926: 5).

“Öyle sanırım ki Temel kitabım cihanda söylenen dillerin bir menba’dan türemiş olduğunu isbât edecek kaideleri daha canlı gösterecek, hasseten Türk dilinin bir mizânı olabilecektir” (Hüsameddin 1926: 3). Bu düşünceleriyle Türkçenin dünya dillerinin kaynağı olduğuna vurgu yapar.

Köken Bilgisi ve Kelime Yapımı

Yeni Türk harflerinin kabulü ve Türkçenin sadeleştirilme sürecinin başlamasıyla köken bilgisi çalışmaları hız kazanmış, Eski Türkçe döneminin sözlük ve gramer araştırmaları başlamıştır. Hüseyin Hüsameddin, Temel, Paşa kelimesinin kökeninin Türkçe olduğunu ispatlamak için yazıp Atatürk’e sunduğu Paşa Armağanı ve Amasya Tarihi adlı eserinde köken bilgisi konusunda önemli bilgiler verir. Amasya Tarihi’nin I. cildinde Amasya adıyla bilikte şehirdeki bazı yer, mekân, mahalle, tarihi eser adları hakkında ayrıntılı etimolojiler yapmıştır (Aydın-Aydın 2008: 7-13).

Eserin II. cildinin I. bölümünde Türkler hakkında tarihi kaynaklarda yapılan rivayetler sıralandıktan sonra Türklerin soy ağacı ortaya konulmuş ve Törük, Oğuz, Tuvil, Tivmek gibi isimlerle ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Eserde eski Türk takvim bilgileri de veren Hüseyin Hüsameddin, gün ve ay adlarını Türkçe köklere bağlar. Günler; ogut (pazartesi), salıc (salı), güyâm (çarşamba), ipâr (perşembe), atın (cuma) şeklinde, aylar; bart (mart), abrul (nisan), bayuz, başal, tamüz, berkit (ağustos), oylal, ıpaç, tibar, tigrir, ogat, uşum (Aydın-Aydın: 2008: 15-18) şeklinde sıralanmıştır.

Eserde Türk ve Turan kavimleri hakkında bilgiler vardır. Türk ve Türkmen kelimelerinin farkını ortaya koymak için; “*Guz, Oguz lafzından muhalleldir. Ulu Türk manasına olan Türkmen lakabıyla da istihar ettiği münasebetle bütün evladına Türkmenler denmiştir. Türkmen büyük Türk demektir (Aydın-Aydın: 2008: 25).*” şeklinde izahlar yapılmıştır. Ayrıca, Türkmenlerin 44 oymak olup 24 oymağı Ulu Türkmen, 20 oymağının da ‘Öz Türkmen’, namlarıyla meşhur oldukları söylenmiştir. Ulu Türkmenler Oğuz Hanın altı oğluna bağlanmış ve isimleri: *Süyük, Ayık, Yıldız, Güyak, Doğak, Tengiz* olarak sıralanmıştır. Altı oğuldan hâsıl olan 24 boy için de ayrı ayrı etimolojiler ve açıklamalar yapılmıştır. (Aydın-Aydın: 2008: 27). Mesela; “Salur” adı; salgamak, Karkın adı; “karkamak”, Kayı; “kaymak”, Kızık; “kükremiş arslan”, Döger; “rehine olan at ya da altında ak nişanesi olan at” olarak izah edilir (Aydın-Aydın: 2008: 28).

Gramer Terimleri

Hüseyin Hüsameddin’in Osmanlı gramer anlayışına bağlı kalarak kendi yöntemiyle pek çok gramer terimini Türkçeleştirdiği görülür. *Temel’in* giriş kısmında bu durum gerekçeleriyle anlatılır.

Ses bilgisi konusunda; *üçük, üçükât, temel üçükler, yedek üçükler, iydil (yidil) üçükleri, kot, obak, sorak* gibi terimlere yer vermiştir. Üçük kelimesi eski Uygur Türkçesinde ses karşılığında kullanılan bir terimdir.

Kelimelerin ses değerleri ve Türkçenin ünlülerinin Arap harfleriyle karşılanması konusunda; *kım, kımân, kımânlar, tebre, ötre, üstün, esre, ötre, çökün, dinik, ersek, esrik, büzün ötre, dirik üstün, tedik esre, tedik ötre, tedük üstün, üstün esre, yoğun esre, yoğun basık ötre, yoğun yayvan ötre, kımık, nokta, tim, örtün, tebre* terimlerine yer vermiştir (Öztürk 2013: 8-10).

Kelimelerin okunuşunda kullanılan hareketlere *kım* adı verilmiş, Türk dilinde iki üstün, üç esre, dört ötre olmak üzere dokuz türlü *kım* olduğu ifade edilmiştir: 1. **Tedik üstün** (*fetha-i tabiiyye*), 2. **Dirik üstün** (*fetha-i memdüde*), 3. **Üstün esre** (*kesre-i meftûha*), 4. **Tedik esre** (*kesre-i tabiiyye*), 5. **Yoğun esre** (*kesre-i sakîle*), 6. **Tedik ötre** (*zamme-i hafîfe-i mebsûta*), 7. **Büzün ötre** (*zamme-i hafîfe-i makbûza*), 8. **Yoğun yayvan ötre** (*zamme-i sakîle-i mebsûta*), 9. **Yoğun, basık ötre** (*zamme-i sakîle-i makbûza*).

“*Kımı olmayan üçükler “sâkin, sâmit”dir. Harekesiz, durgun demektir. Sâkinin Türkçesi “dinik”tir. Dinik, sâkin olmak, akarken durmak ma ‘nasına dinmek, dikmek fi ‘ilinden bir sıfat-ı mef‘ûliyyedir. Sâkin demek olur. Sukûna “dinim, dinmiş (Öztürk 2013: 10-12).*”

Anlam bilgisi için *yora* terimini kullanmıştır. Eserde *yora* için; *yora, temel yora, ihtilat yorası, tecâvüz yorası, med yorası, ihsâs yorası, tâbiyye yorası, takas ve takâlis yorası, kabûl, infial ve best yorası, intiha yorası, tevsî, tâyir, izâle yorası, bulut vb.* terimlerini kullanır.

Kelime yapımı ile ilgili başlıkları teşkilat adı altında toplamış, bu bölümde *kurum, kuruş, kuruşât, kor, korlar, korât, vaz’, yasim, yasık, yasın* gibi terimlere yer verilmiştir. Bu konu içinde sigalar da yer alır.

Terimler daha çok Arap gramerindeki mastarlara benzetilen köklerin vezinleriyle ilgilidir. Bu konuda şu bilgileri verilmektedir: “*Türk dilinde isimlere has olan kipler pek çok aradıktan sonra anlaşıldı ki ancak yirmi üç tanedir. Bunların her birine sonları i ‘tibâriyle ad verildi. Yirmi üç kip şunlardır: 1. köken kip (sîga-i cezeriyye), 2. imir kip (sîga-i muhtelite), 3. otan kip (sîga-i gâlibe), 4. gören kip (sîga-i mükessife), 5. çukân kip (sîga-i müsakkale ve müsahhane), 6. omak kip (sîga-i muhayyeta), 7. boğan kip (sîga-i hâsıra), 8. büren kip (sîga-i hâize), 9. aşan kip (sîga-i ‘âdiye yâhud mütea ‘diyye ve mütecâvize), 10. diren kip (sîga-i madde), 11. kesir kip (sîga-i câzire), 12. biçen kip (sîga-i mutavassıta), 13. sızır kip (sîga-i muhasse), 14. gözen kip (sîga-i ‘ârıza ve mer ‘iyye), 15. eben kip (sîga-i mu ‘abiye), 16. korur kip (sîga-i hâmiyye), 17. ötür kip (sîga-i mukallasa), 18. uban kip (sîga-i kâbıza), 19. yayan kip (sîga-i bâsıta), 20. unan kip (sîga-i kâbile), 21. sevin kip (sîga-i müntehiyye yâhud sîga-i intihâsiyye), 22. çüren kip (sîga-i nâsire), 23 erden kip (sîga-i fâzıla) (Hüsameddin 1926: 17-20).*”

Kipleri açıklarken; “*Sîganın Türkçesi kiptir. Kip açar kef ile iyb vezninde kalıb, mutâbık yorasıdır. Dilimizde “Kapak tencereye kip geldi.” denir. Mutâbık geldi demek olur. Tuhfe’de “kalıb”, “kip” diktir. Laflar şüphe yoktur ki yoralarına kalıb, mutâbıktır. Bunun için kiplerin her birine kip dendi.*”

Buna Arap dilinde sîga denmiştir. Kip lafı sîgadan hem ince ve kısa, hem de yoralıdır (Hüsameddin 1926:16).” ifadelerini kullanır.

Eserde; *kurmak, kuruş, kuruşlar, kuruşât, kurum, kurumlar, kurumât, kor, korlar, korât, sor, tam, yasım, yasık, yasın, öz, sun, tom, tuğ, son, tum, tüm, söker milik vb.* başka gramer terimleri de vardır.

Eserin son bölümünde teşkilat başlığı altında verilen bilgiler ışığında **ak** kelimesinden türediği kabul edilen örnekler sıralanmıştır; *aka, akab, akat, akac, akaş, aksa, akas, akak, akan, akar, akal vb.*

Kelime bilgisi konusunda şu düşüncelere de yer verilmiştir: *“Laf üçüklerden teşkil edilir. Teşkil birkaç nesneyi bir yere tertib üze getirip onlara bir şekil ve sûret vermektir. Buna dilimizde “kurmak” denir. Kurmak teşkil etmektir. Teşkilin Türkçesi “kuruş” cem’i “kuruşlar, kuruşâtır”. Teşkilât demek olur. Teşekkülün Türkçesi “kurum” cem’i “kurumlar, kurumât”dır. Teşkilât demek olur. Şekil ve sûretin Türkçesi de “kor” olup cem’i “korlar ve korât”dır. Eşkâl ve sor demek olur (Hüsameddin 1926: 16).*

Hüseyin Hüsameddin, Türkçede kullanılan alıntı kelimeler hakkındaki görüşlerini de açıklar: *“Şimdiye kadar Türk dilinin kavâid-i iştikâkiyesi keşf ve tesbüt edilemediğindendir ki Türk lügatleri hakkında söylenen sözler ifrâd ve tefridden kurtulamıyor. Tahminât ve farziyât hududunu geçemiyordu. Pek çok lügatlerimiz diğer dillerden alınmış yâhud tahrif edilmiş olduğu iddiâsıyla hudud-ı millî harcına atılıyor; âdetâ kendi dilimize adâvet hisleri veriliyor; dilimiz sanki beş on kelimedden ibâret derme çatma bir şey zannediliyordu (Hüsameddin 1926: 6).”*

Sonuç olarak Hüseyin Hüsameddin, yazmış olduğu Temel adlı eserlerinde yeni bir gramer anlayışı ortaya koymuş, orijinal fikirleriyle Türkçenin kelime ve terimlerinin sadeleştirilmesi hareketlerine destek vermiştir. Türkçenin ana dil olarak görüldüğü ve kelimelerin kaynağının ay ve güneş gibi gök cisimlerine bağlandığı bir dönemde Hüseyin Hüsameddin’in ortaya koymuş olduğu fikirler dil konusundaki şimdiki bilgi ve fikirlerimize uygun olmasa da Türk dili tarihi ve Türkçenin grameri açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

- Caferoğlu, Ahmet (1993), Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, 3. Baskı, İstanbul.
- Aydın, Mesut - AYDIN, Güler (2007), Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, Amasya 2007.
- Levend , Ağâh Sırrı (1973), Türk edebiyatı Tarihi I-II, TTK Yay., Ankara.
- Çimen, Fevzi (2013), “Divânu Lügâti’t-Türk Üzerine İlk Dizin; Divân Anahtarı ve Hüseyin Hüsameddin’in İlmî Kimliği”, İli Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: I, Bahar 2013.
- Zülfikar, Hamza (1996), “Tanzimat Dönemi Gramerciliğinin Bazı Terimleri üzerine”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 26 Eylül -3 Ekim 1998*, Ankara.
- Türk Ansiklopedisi, Cilt: XIX, Meb Yay., Ankara 1971. (TA 1971)
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Cilt: VIII, Dergâh Yay., İstanbul 1998. (TDEA 1988)
- Öcalan Halid (1963), Hüseyin Hüsameddin Yasar’ın Hayatı ve Eserleri, Yeşilirmak Postası Gazetesi 10.02.1963.
- Öztürk, Erol (2013), “”Amasyalı Hüseyin Hüsameddin’in Temel Adlı Eserinin Birinci Cüz’ü”, Turkish Studies, Volume: 8/1.
- Akpınar, Turgut (1975), Az Tanınan Bir Milliyetçi Hüseyin Hüsameddin yasar, Hayat Tarih Mecmuası, Sayı: 8 Ağustos 1975.
- Hüseyin Hüsameddin (Yasar) (1926), Temel Birinci Cüz), Arşak Matbaası, İstanbul 1344.

USING FOLKLORE WORKS IN CHILDREN’S LITERATURE AND YAŞAR KEMAL’S
THREE ANATOLIAN LEGENDS

Refika ALTİKULAÇ DEMİRDAĞ

Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi

Çiğdem YILMAZ

ABSTRACT

Old folklore traditions are commonly used in children's literature in almost every culture. Typically, it is believed that works of oral culture like fairy tales, legends, and folktales are suitable material for children's literature, and researchers have claimed that it is necessary that children are taught such literature. However, care must be taken as there might be some inappropriate elements in folk works for children. Indeed, in related literature, there are some studies focusing on this problem. Although it is useful that adopted folklore items are put into children's literature, sometimes writers rewrite and change folklore work for children. It is important to consider how to rewrite, adapt or transform, and although changing the work may be useful for children, if the goal is the transfer of culture, such adaptations or transformations do not reflect real folklore works. As a consequence, it is necessary to discuss examples to help find a solution, in this case the work of Yaşar Kemal's, which has been written for children, will be evaluated. Yaşar Kemal is one of the most important writers of Turkish Literature, and he uses folk culture in almost all of his novels or stories. In particular, Yaşar Kemal's *Three Anatolian Legends* includes three Turkish legends from folk literature. In this article, it is claimed that these rewritten legends are suitable for children's literature. The legends written by Yaşar Kemal will be compared with the real ones to determine which elements are left unchanged or which are changed by the author. In this way, it is possible to show the differences between real folklore products and their adaptations. By showing the consequences and possibilities of changing folklore products, it is possible to determine whether the adaptations are suitable for comparing children with folklore products. In addition to this, this article will draw conclusions about the folklore ideas of today. The definition of children's folklore has been constantly changing because of the very nature of its content. When older folklore products are used or adapted for today's literature, they naturally affect today's folklore and, in turn, are affected by it, creating a cycle. In this paper, *Three Anatolian Legends* by Yaşar Kemal will be evaluated and analysed to find out if folk literature is appropriate for children's literature or not.

Key words: Folklore; Children's Literature; Adaptation; Turkish Legends; Yaşar Kemal.

Introduction

Many researchers accept that folklore can be efficiently used in children's literature. But we must find an answer to an important question: What is the meaning of folklore? Like everything in today's world, the definition of folklore is constantly changing. *Brian Sutton-Smith* says that:

« Children's folklore is not easy to define. Folklore itself as a scholarly discipline is in a process of transition. In earlier definitions, attention was given predominantly to traditional stories, dances, proverbs, riddles, poetry, material culture, and customs, passed on orally from generation to generation. The emphasis was upon recording the "survivals" of an earlier way of life, believed to be fading away». (*Sutton-Smith* 1999: 3)

Sutton-Smith emphasizes the traditional dimensions of earlier definitions and mentions that they are almost forgotten. Today, it is emphasized in the definitions of folklore that «Living materials place more emphasis on the living character of these customs in peoples, whether tribal, ancient, ethnic, or modern. Folklorists today are more concerned with the actual living performance of these traditional materials (dance, song, tale) in their particular settings, with their functional or aesthetic character in particular contexts» (*Sutton-Smith* 1999: 3). As a result, it can be observed that definitions change in time and this continuous change is related to the nature of folklore. Sutton-Smith's ideas also attract my attention as they emphasize "aesthetic character" for defining folklore.

*Bu çalışma Çukurova Üniversitesi BAP Birimi tarafından desteklenmiştir

It can be said that many folklore works have been recreated in today's world of literature; among these works, there are various pieces that can be classified as children's literature. In many cultures, oral culture is put into writing in time, and then a relation is established with children's literature (Celilova 2006: 6).

For children, folklore works are related to their play in the playground. Literature is affected by the play of children and from the literature about older verbal traditions. In particular, children's literature involves the active living spaces of today's children, but also the older verbal culture that has become part of today's modern life. «As an educational psychologist, I am convinced that folklore (the oral literature of the childhood of the race) is a priori the literature for children everywhere and at any time in history» (Pilant 1952: 429). Pilant thinks that besides supporting the process of learning, folklore has much to offer in terms of children literature, in terms of the improvement of reading, and in social studies (Pilant 1952: 429). Folklore is thought to be suitable for children as much as for the adults. But some researchers think it is questionable in some respects. It is generally advisable to rewrite folklore works for children. But what is the method of this? Many Turkish researchers of folk literature also consider this idea as a way of cultural transfer (Artun 2005: 371; Çevirme 2017: 128-136; Çolak 2016: 65-66; Yalçın and Aktaş 2012: 53-60). But we must think about whether this is a simple work or not.

There are some works about «using transformations of traditional stories: Making the reading-writing connection» (Sipe 1993: 18-26). There are also some researches which investigate the effects of tales on children development (Şahin 2014: 219). Teachers' views about the use of such works for children are mostly positive. Goal of some researches on the issue is to «develop literary insights and to be able to re-experience the fascination of traditional stories, while also enjoying the humor and creativity in the transformations» (Sipe 1993: 19-20). For this reason, they use traditional tales and modern variants, and they expect their students to create their personal versions (Sipe 1993: 18-26). As a result it is considered that converted folklore material may be integrated into children literature. The use of folklore in the modern literature is claimed to be beneficial as a way to transfer culture.

It is generally thought that folklore is suitable for children's literature, yet there are scientists who think that this is not true. «The fact that folktales have to be rewritten for children suggest that folk and children's stories are not synonymous, yet there must be a hidden relationship between them which is exploited when folktales have to be converted into children's literature» (Bhattacharji 2006: 3). In addition this some researchers think that folklore images may not be good for children because some folklore products reflect the ugly sides of the human mind:

«According to Zipes (...) fear and violence in many forms have permeated societies around the world since the beginning of time, so it is no surprise that these themes are prevalent in folk and fairy tales. Stories of monsters eating children, parents beating their young, and witches putting spells and curses on beautiful maidens are only a few of the many fantastical examples of violence, cruelty, and fear evident in folktales. Though the purpose of folktales was to in still caution, protection and safety, fairy tales can also demonstrate betrayal, fear, phobias, feuds, quarrels, hatred and jealousy. Readers are faced with the ugly sides of mankind, but also learn to mobilize capabilities in order to deal with these dark forces» (Hourani 2019: 1).

Nevertheless, there are researchers who find it beneficial to use folklore for educational purposes in school curriculums by children's literature. They pay attention to the benefits of folklore, such as improving children's imagination, providing creative thought, enabling socialization and recognizing heroes, providing cultural transmission, etc. But some of these researchers say that some changes can be made in order to eliminate possible negative impacts and to transmit only the positive ones to children. Personally I believe that in such cases, literary value of the original work will be lost and a new literary piece will be created. So, following questions emerge: «How can folklore be useful for children's literature? Should harmful features such as violence be removed? If they are removed, will folklore's literary aspects be changed?». It is necessary to rethink the relationship between children's literature and folklore for finding correct answers.

When folklore is reproduced for children's literature, a new product emerges. So, can we say that the newly produced work is a kind of folklore product? There occurs a paradox in such situations as oral works transformed into written pieces are no longer original. Transferring the ideas, elements and values of original folklore works to children is possible, but the issue of change should also be taken into consideration in this process. Language, culture and traditions change along with the daily life in modern times. But the traditions transmitted with written culture don't change. Maybe we want to protect some of the traditions from change and transmit these elements to folklore. So, which ones should be transmitted? Is every single folklore product suitable for children? Zipes draws attentions to cultural evolution and says that, «The irony of its cultural evolution is that it is originated out of human necessity, and we are still trying to determine why fairy tale is still so necessary» (Zipes 2011: 241). So I think that when folklore is transformed by writers, we want to see that it changed in time and became more conformable for our increasingly complex life. For this reason, writers and screenwriters reproduce folklore products in modern times with creativity and in line with modern discourses. It is necessary to analyze if such a transformation and adaptation is appropriate. Yaşar Kemal's *Three Anatolian Legends* (*Üç Anadolu Efsanesi*) will be used as an example in this work for analyzing this subject.

Yaşar Kemal and Legends

Yaşar Kemal is one of the most important writers of Turkish Literature. He uses folk culture in almost all his works. «This world-famous writer is rightly known as an advocate of human rights who has stood up for the exploited in the bulk of his work» (Özdağ 2008: 47). Therefore, he has always attracted attention as a writer with ideological discourses in Turkey and around the world.

He wrote novels and stories in accordance with his ideological perspective, which is socialist realism. So subjects of his works are generally wealth-poverty, governing-governed, subclass-super class, etc. He especially wrote about regional people in Çukurova, which is significant place at the south Anatolia region in Turkey. People generally make a living through agriculture in that part of the region; cotton production is quite common besides growing citrus fruit in this region. There are many novels and stories about landlords who have vast fertile land.

One of the most famous of these novels is Yaşar Kemal's novel *İnce Memet*. Yaşar Kemal wrote about conflicts between landlords and peasants. He used folklore items when he wrote about this social subject such as proverbs, idioms, folktales and legends. While there are many researches about this element frequently used by Yaşar Kemal, there is no research about children literature although some of his stories are suitable for children. For example, one of his significant works *Three Anatolian Legends* (*Üç Anadolu Efsanesi*) can be regarded as a work of children's literature. Many junior and high school students have already read Yaşar Kemal's novels and stories in Turkey, but there is no research about whether his works are appropriate or not for children.

Three Anatolian Legends (*Üç Anadolu Efsanesi*) involves three legends from Cukurova oral culture; *Köroğlu*, *Karacaoğlan* and *Alageyik*. The writer rewrote these legends by using his creativity and based on three different original stories. In other regions of Turkey these legends -especially *Köroğlu*- are described in different ways; but *Köroğlu*'s father is always described as a blind man and the adventure of *Köroğlu* with bandits is usually the same in different regions. Yaşar Kemal, on the other hand, added some regional figures to the life of his hero such as being able to decode signs. It should also be noted that Yaşar Kemal used folk poetry in all three stories. Heroes three legends are “*aşık*” which means wandering minstrels who play “*saz*” (a traditional Turkish musical instrument) and read poems. Today, Turkish people still sing folk songs along with “*saz*”, the famous and important traditional instrument. In this article I compared folk tradition with his stories and tried to find answers to these questions: Can the products of folklore be evaluated as a part of children literature? Can folklore be changed for children literature, is this appropriate in terms of literature? Should folklore be used in order to ensure cultural transmission?

Is Köroğlu a “Noble Bandit”?

Köroğlu's narratives, which are known on a large area extending from Central Asia to the Balkans, are still commonly told in certain regions. They can be classified into two groups: Central Asian and

Western versions. Central Asian version includes Arabic and Tajik narrations in Turkic, Uzbek, Karakalpak, Tatar, Kyrgyz, Kazakh, Uyghur and Afghan Turks and Tajik and Buhara Arabs while Western version includes narrations in Azerbaijan, Anatolia, Balkan geography and in the life of Armenian and other ethnic groups (Yıldırım 1994: 169). Pertev Naili Boratav is the founder of Köroğlu investigations. After his research, many Turkish researchers were interested in this issue. But as there are many Köroğlu narratives and they are different from one another in different places, researchers have different views. «Researchers usually described other researchers as communists; if they claim that Köroğlu is equalitarianism» (Birdoğan 1996: 21). Nonetheless, there is always an admiration for him in folk culture. Folklore researcher Sabri Koz says that Köroğlu can be represented as a poet, a bandit or an epic hero. Although his character is represented differently in different regions, his words will always be remembered such as: ‘When the gun was invented, bravery was destroyed.’ (Koz 2014: 7).

The name “Köroğlu” was literally called as “blind man’s son”. The name was given to him as a result of a tragic event occurred when he was a little boy. According to the story, his father used to work as a groom for the Bey (master) of Bolu, a feudal lord feared as a cruel man (Halman 2009: 49). A part of the summary of the legend is presented below:

«One day the lord asked his groom to buy a young horse and Hasan the groom selected a gray one that his master thought was too weak. As a result, a henchman was ordered to gouge out Hasan’s eyes. The groom was then put on the horse and sent out into nowhere. At long last, Hasan found his way home-in excruciating pain, exhausted in body and broken in spirit. When his son saw what the lord had done, he made a vow to himself to take revenge in due course. As years went by, the blind man and his son trained the Gray Horse, which became strong and swift and beautiful.

When Köroğlu was old enough, he asked his father’s permission to leave for the mountains, where he would start his rebellion against the lord» (Halman 2009: 49-50).

Until this point, Köroğlu is represented as a hero who met injustice. But he becomes a bandit in time and no matter what his motives are, he becomes a kind of villain and robs people.

Rebellions which are called “Celâli isyanları” in Turkish are originally Anatolian revolts started during Ottoman Empire period, in the late 16th century and continued during entire 17th century. «According to the related resources and archival documents, Köroğlu and his colleagues are real individuals who attacked the state in Anatolia during Celâli rebellions» (Sümer 2014:19). Based on this information, he wasn’t a hero, thus not a good example for children.

Köroğlu's poems are generally about bravery and it seems like he believes in a bright future. The following poem is the most famous one commonly known by people in Turkey:

«Here I send my greetings to the bey of Bolu!
He should come up these hills and get his comeuppance
As the resulting of arrows keeps echoing through
And the clanking of shields resounds off the mountains» (Translated by Halman 2009: 50).

His poems give messages about virtue and justice messages to society. In the folktales about him, after he goes to the mountain, he resides at a place called Çamlıbel. After him many peasants went to Çamlıbel to become bandits under the guidance of Köroğlu. Sometimes women or young individuals were taken there by force. For example, «If he heard about a beautiful woman he would bring her to Çamlıbel through force and would marry her» (Duymaz 38) It can be said that Çamlıbel was 'a home' for Köroğlu. Beautiful daughters or sisters of the han (little Ottoman town caravanserai) owners, pashas or landlords were brought to that place; one of these beautiful women was named Nigar Hanim, who was famous at that time (Duymaz 2014: 39).

The first story in *Three Anatolian Legends* is about the character of Koroğlu who is depicted as a famous bandit and an epic hero. Koroğlu wants to take his father's revenge; he rebels against the landlord and lives in the mountain. He hijacks and does not allow passengers leave without his permission. This hero steals from the rich and gives to the poor; this is why, he is called “noble bandit”. Koroğlu’s character is the same as the description of Eric Hobsbawm who wrote about bandits in his book; he also described noble bandits in his work. These bandits have same characters; they are cruel against the rulers, merciful towards the oppressed. Hobsbawm says that:

«The point about bandits is that they are peasant outlaws whom the lord and state regard as criminals, but who remain within peasant society, and are considered by their people as heroes, as champions, avengers, fighters for justice, perhaps even leaders of liberation, and in any case as men to be admired, helped and supported. This relation between the ordinary peasant and rebel, outlaw and robber is what makes social banditry interesting and significant» (Hobsbawm 1972: 17-18).

There are various types of bandit characters in different cultures. According to Hobsbawm it is a universal social phenomenon (Hobsbawm 1972: 18). Koroğlu is an important legend for Turkish culture as he is an ideal hero for people who believe that the world can be saved from evil by Koroğlu and the world can change become a better place. Brotherhood, freedom and equality are the basic dreams of the entire humanity; thus, people accept that Koroğlu can do whatever he wants as he does everything for justice.

On the other hand, there are some items that are not suitable for children in this legend such as bringing beautiful women to Çamlıbel through force, or stealing from people and committing violent acts. On the other hand, when Yaşar Kemal rewrote Koroğlu legend for readers, he didn’t use these cruelty, added his creativity in expression instead; in this way, the new form created by Yaşar Kemal was now suitable for not only adult readers, but also for children or teenagers. Brian Sutton-Smith’s definition of children folklore emphasizes living aspects (Sutton-Smith 1999: 3); rewritten texts have dynamic effects on readers, but they are different from the original oral culture. So, if these newly formed versions aren’t folk works, there is a serious contradiction.

Karacaoğlan’s Tradition of Lovers

It is said that there are three kinds of traditional attitudes about love in Turkish folk poetry. The first is the tradition of Sufism. In this tradition, the heart of the poet is considered as the house of God. Therefore, the love of God in poems is easily transformed into human love. The second tradition is related to the rebellious characters in works like Koroğlu. The poet stands against the injustices in his poems. In the third tradition, the poet expresses the love of human beings to one another; there is usually sexuality in such works. In the second story by Yaşar Kemal, Karacaoğlan is one of the poets of the third tradition; he is depicted as hero who is an artist in Turkish folklore. He plays “saz” and sings folk songs. Today Karacaoğlan is still loved and his songs are listened by Turkish people. He is one of the most famous characters in terms of folksongs and poems.

«The classical *âşık* of the Anatolian Turkmen tribes was Karacaoğlan, who flourished in the late 16th century or possibly the mid-17th century (the date of death is sometimes given as 1679). He is mentioned in several biographical dictionaries (*tezkires*) of the period. In terms of its formal quality, his poetry is closely related to folk verse, and he generally treats lyrical themes without the mystical subtext that was common in courtly verse of the period». (Feldman, Walter).

His poems are famous in today’s Turkish folk literature. In addition, there are many stories about his life in an oral culture. Especially he is famous for his love stories in different parts of Turkey. One of these stories is rewritten by Yaşar Kemal. In this story, Yaşar Kemal uses Karacaoğlan’s poems, which means that he uses not only his creativity but also Karacaoğlan’s art. Poems are very sensitive and involve natural characters. Karacaoğlan poems generally involve images of natural environment. The following poem is commonly known by Turkish people; in this famous love poem Karacaoğlan talks about his love to Elif:

«With its tender flakes, snow flutters about,
Keeps falling, calling out “Elif... Elif...”
This frenzied heart of mine wanders about
Like minstrels, calling out “Elif... Elif...”
Elif’s robe is embroidered all over;
Her eyes – like a baby goshawk’s – glower.
She smells lovely like a highland flower,
With those scents calling out “Elif... Elif...”» (Translated by Talat Halman).

There are some legends about Karacaoğlan in a different part of Anatolia. In these legends, Karacaoğlan is in love with different women. The legend «Karacaoğlan and Elif Bride» is placed by Yaşar Kemal in his book. In the book based on the legend, Karacaoğlan falls in love with Elif, but her father don’t allow them marry. They also try to escape from the men working for Elif and go to the mountains where they are caught by the men. The villagers beg her father to forgive them and in the end the father accepts their marriage. But there is another big problem that is a young man from the village, who fell in love with Elif and followed her and offered his love to her. Elif does not accept his love, but this wicked man continues his evil behaviors although she is married. Karacaoğlan doesn't know this problem because Elif is afraid of that if Karacaoğlan knows this man's intention, he can kill him. So she never says it to Karacaoğlan. One day, the evil man says that if she accepts to make love with him for one night, he will leave her forever. Elif agrees to just sleep with him if he never touches her. He promises not to touch her. One night when Karacaoğlan is not at home, they sleep together. But Karacaoğlan comes out at midnight and finds them sleeping in the same bed; when he sees his wife with a strange man, he covers his wife with his coat and leaves the house. When Elif wakes up, she realizes that her husband has come home and left her. She waits and looks for him for years, but there is no trace of him (Yıldırım 1994: 39). Only his songs and poems are heard by people, and his love story spreads from ear to ear. Their love becomes the symbol of grief and pain.

Yaşar Kemal used the original Karacaoğlan’s story, and rewrote it. In addition to this, in Yaşar Kemal’s story there are many customs and traditional images of Turkish folk life. Besides the poems of Karacaoğlan, there are idioms, proverbs, typical conversations models and most importantly a way of life. Through these literary elements, cultural transfer for children or young individuals is possible. However, when we analyze Karacaoğlan poems, we see some elements that can be considered as harmful. For example, in Karacaoğlan poems, lover’s lips, tongue and breasts are loved, kissed and even sucked. Sometimes these are mentioned through metaphors (Yücel 1992: 86). In Yaşar Kemal’s book, Karacaoğlan poems are included but without these sexual metaphors. For example, there are many Karacaoğlan poems, starting with the line: «Belle who is I love her hazel eyes». We can say that Yaşar Kemal chose the most proper one among them. Karacaoğlan was a captivating folk poet who took pleasure in stealing women’s hearts. Talat Halman says that «Karacaoğlan was handsome with dark features and soulful eyes. His love poems are among the most enchanting in the Turkish language. He sang these as he accompanied himself on a simple string instrument called “saz”. Many of them are improvisations when the poet was inspired by the delights of nature or the beauty of women»¹. It can be said that Karacaoğlan follows other loves, sings in other places; his love for humanity can be reflected in his love for women.

It can be said that Karacaoğlan is the best-known and appreciated folk artist. Generally, both young individual and adults like his poems and songs. So Yaşar Kemal’s stories introduce Karacoglan again, especially into the dynamic life of today while displaying the traditions of old life in Anatolia.

Alageyik and Passion

Alageyik legend is not only a well-known story in Çukurova region but also its songs are very famous and adapted to cinema. Yaşar Kemal’s the last story in his book is about *Alageyik* Legend. This legend’s

¹ (Halman 2015) Last updates: February 2019, <http://www.turkishculture.org/literature/literature/poetry/17th-century-karacaoğlan-465.htm>

hero is a young man named Halil. He is deer-hunting enthusiast. Although his girlfriend and peasants want him give up this passion, he does not. In the end, his ambition causes disaster. A beautiful girl lives in Halil's village. The hunter, Halil, falls in love with this girl. The villagers convince Halil marry the girl and give up on hunting. They get married, but the hunter follows the voice of the deer and leaves the bride. He goes to the mountain gets to the edge of the cliff while chasing the deer. Finally, he freezes and dies.

«For Turkish people, horses, deer and wolves are considered as sacred animals, they have a significant place in their life » (Şahin 2014: 633). So this legend is culturally significant. On the other hand, nature love is another important element in Alageyik Legend. When Yaşar Kemal rewrites this legend, he adds many attractive items. For example, legend's hero Halil's darling is very beautiful and another young man, living in another village falls in love with her. So two young men who are in love with her fight for her; the fight gets so serious that peasants of two villages start fighting. After a these, when Halil marries her, he hears deer's sound. Actually, opponent village's peasants make this sound. Then they try to kill Halil, but as he is a very strong man, he beats them. After that, he sees the deer and follows it.

«Deer with mother-tree is accepted as the creator Goddess and source of life or ancestor of family in Turkish cosmology. These ancient beliefs make the cult of deer important in Turkish culture.

In time, with the social and cultural transformations of the Turkish societies in Central Asia, the cult of deer lost its importance in belief system and culture» (Dalkesen 2015: 58). Alageyik Legend has some similar features with the Epic of Kyrgyz Turkic, Kocacaş Legend (Gezer 2017: 26). The similarity is based on the great respect for nature in both works. Yaşar Kemal could be affected from the underlying respect and love for the nature, environment in Kocacaş Legend. Yaşar Kemal's environmental awareness attracts the attention of many researchers. Ufuk Özdağ says that «Kemal stands up for nature's rights and turns "quantitative discourse" into meaningful images in order to call for a new human consciousness that would be more holistically oriented» (Özdağ 2008: 47). Legends like folk discourses are adapted to modernization when they are transformed into written culture from oral culture. Özata says that Yaşar Kemal uses internalization of epic discourse with the modernist-inquisitive mind (Özata 2015: 73). This combination may increase children's creativity because as the perception of folk discourse is combined with the modern story in the written culture.

Tahsin Çulhaoğlu says that Yaşar Kemal, the great writer in Turkish and World Literature, considers psychological depth as the benchmark of great literature (Çulhaoğlu 2017: 44). «In accordance with this view, he has furnished his novels with great psychological depth, which is predominantly autobiographical» (Çulhaoğlu 2017: 44). This view may be true for various novels of Yaşar Kemal. But the recreations of legends and can have no relations with his personal life. It is reasonable to say that he used psychological depth while creating the characters in his works. For example Halil, hero of *Alageyik*, is in conflict with himself; he cannot decide whether to go or not. This psychological depth and duality make the readers feel the depths of hero's psychology; psychological dualities can reflect the conflicts confronted by readers in real life. I think that Yaşar Kemal knew what psychological depth means and he used this element in his works. As a result, the traditions in the epics are transmitted to the real life by readers.

Yaşar Kemal uses the elements of reality and legendary at the same time. There are many items for real traditional and natural life of Çukurova area. Especially natural environment is explained elegantly in details. There are many researches about the novel *İnce Memed*, which is the most famous novel about Çukurova area. Yaşar Kemal lived in the region during his childhood. «Yaşar Kemal had a great deal of experience and observations on every aspect of life in the countryside. His novel is not only involves a main theme, but it also has many excellent descriptions of the nature, plants, habitats and other detailed information on human-plant interactions» (Dönmez 2006: 575). Yaşar Kemal described the habitat of Çukurova area and other regional characteristics in *Three Anatolian Legends*. Although he does not directly describe his own life, he benefits from his personal experiences. Yaşar Kemal's environmental awareness also influenced his writing method (Ayaydın 2003; Tharaud 2011; Tharaud 2002). Real life and the dreamy world of legends create a new world. This new form of world created by Yaşar Kemal

can affect the mind of today's children, increase their creativity and imagination. «We should consider each transfer of a product executed in the oral tradition as" 'diversity'» (Durbilmez 2015: 170).

Conclusion

Yaşar Kemal uses his creativity to rewrite Anatolian legends. He has made the legends more impressive by using the language and imagery of the narrative for readers. In addition, he adds some psychological depth to the novels that is not present in the legends. Although folklore is supported by new perspectives and transferred to children through literature, this is often done with commercial concerns in mind. Sometimes authors change original folk works by using their creativity so much that it cannot be recognised; in this case, it is no longer a work of folklore. Some researchers say that folklore contains content or topics that may be harmful to children. In such cases, these topics should be reviewed whilst the work is being reproduced. Folktales, fairy tales, legends, and even epics can be the subjects of contemporary literature. The author can adapt, rewrite, be inspired, or stick to the original. The author can use these methods for a variety of reasons like attracting attention, making cultural transmissions, educating or for amusement. Literary value is the most significant element of a work, so it should always be protected; while transforming a piece into a work for children, the literary value should be protected and the improper parts should be removed. Children still want to hear folktales, legends and fairy tales and for this reason, it may be that writers are seen as traditional storytellers, because written culture affects today's folk culture. This situation ensures the continuity of culture despite changes in today's world.

Children's folklore is affected by different aspects of daily life. Works of children's literature are also included in the activities and play of children. For this reason, folklore traditions conveyed through children's literature enter their daily life, and old folklore is part of today's folklore. This is generally positive, although the content and size of such an effect is not always visible. The language used within some compilation works can be harmful for children. The storyteller uses the public's daily language and the compiler makes no change while transmitting the story. Consequently, there can be some changes in, or misuse of, language at times. However, the language of the written work carries the traces of the artist's creativity, and this is often different from everyday language. Therefore, the reproduction of oral culture products by artists can provide cultural transmission in addition to bringing the benefits of using literary texts in the education of children. In this case, we can say that the original texts are not suitable for children's literature, but that Yaşar Kemal's work is appropriate. However, the problem remains of how to determine which folkloric products are appropriate for children. I think that experts of children's literature should analyse this issue.

REFERENCES

- Artun, Erman. *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2005.
- Ayaydın, Günil Özlem. «Yaşar Kemal'in İstanbul'una Çevreci Bir Yolculuk». M.A. Thesis, (Supervisor: Süha Oğuzertem), Ankara: Bilkent University, 2003.
- Bhattacharji, Jaya. «Folklore and Children's Literature». Nungambakkam Chennai, *Indian Folklife Serial*, 21, 2006: 3-4.
- Birdoğan, Nejat. *Koroğlu: bir toplumsal direnişin destanı*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1996.
- Celilova, Leniyara. «Türk Halk Edebiyatında Çocuk Eserleri Kısımının Türleri», *Science and Education a New Dimension, Pedagogy and Psychology*, 46, 2006: 6-8.
- Çevirme, Hülya. «Çocuk Edebiyatı Ders Kitaplarında Halk Anlatı Türlerine Yüklenen Eğitimsel İşlemler», *Current Debates in Linguistics & Literature*, 8, 2017: 126-142.
- Çolak, Faruk. «Çocuk Edebiyatı Materyali Olarak Folklorik Ürünler ve Eflatun Cem Güney'in Bu Konudaki Görüşleri», *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)* 1(2), 2016: 64-70.
- Çulhaoğlu, Tahsin. «Memory in Yaşar Kemal's Novels», *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research*, 2017: 44-54.
- Dalkesen, Nilgün. «Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kültüründe Geyik Kültü», *Milli Folklor*, Sayı 106, 2015: 58-69.
- Dönmez, Ali A. and Bayraktaroğlu, S. Olga. «Plants of the İnce Memed: A novel written by Yaşar Kemal», *Proceedings of the IV. International Congress of Ethnobotany (ICEB 2005)*, 2006: 573-6.

- Durbilmez, Bayram. «Eflatun Cem Güney'in 'Dede Korkut Masalları'na Metinler Arası Bir Yaklaşım: "Kan Turalı Örneği / Eflatun Cem Güney's Tales Of Dede Korkut"», *Milli Folklor Uluslararası Kultur Araştırmaları Dergisi*, 27/ 108 (Kif), 2015: 165-179.
- Feldman, Walter. "Turkish Literature". Encyclopedia Britannica. (15 Nisan 2019). <https://www.britannica.com>
- Gezer, Şule. «Alageyik Efsanesi İle Kococaş Destanında Ortak Unsurlar», *folklor/edebiyat*, cilt:23, sayı:89, 2017: 11-29.
- Halman, Talat. *Popular Turkish Love Lyrics and Folk Legends*, Ed. Jayne L. Warner, Syracuse University Press, 2009.
- Hobsbawn, Eric. J. *Bandits*, New York: Pantheon Books, 1972.
- Hourani, Rida Blaik. «Folktales, Children's Literature and National Identity in the United Arab Emirates», *The Looking Glass: New Perspectives on Children's Literature*, Last updates: (2 February 2019). <https://www.lib.latrobe.edu>
- Koz, M. Sabri, haz. Köroğlu Kitabı: tüfek icat oldu mertlik bozuldu. İstanbul: Kitabevi, 2014.
- Özata Dirlikyapan, Jale, «Yaşar Kemal'in Kalemінде Zuhur Eden Köroğlu», *Bilig* 73, 2015: 171-184.
- Özdağ, Ufuk. «Reading Yaşar Kemal's *The Sea-Crossed Fisherman* in the Year of the Dolphin», *Concentric, Literary and Cultural Studies*, 34/1, 2008: 45-74.
- Plant, Elizabeth. «Folklore Contributes to the Curriculum». *Educational Leadership*, 9 (April), 1952: 429-433.
- Sipe, Lawrence R. «Using transformations of traditional stories: Making the reading-writing connection». *The Reading Teacher*, 47/1, 1993: 18–26.
- Sutton-Smith, Brian. «Introduction: What is Children's Folklore?». Eds. Sutton Smith, Brian, Mechling, Jay, Johnson, Thomas W., McMahon, Fellicia R. *Children's Folklore a Source Book*, Utah: Utah State University Press, 1999: 3-11.
- Sümer, Faruk; Albayrak, Nevin. «Köroğlu», *Köroğlu Kitabı: Tüfek İcadı Oldu Mertlik Bozuldu*, İstanbul, Kitabevi, 2014.
- Şahin, Elmas. «Alageyik ile Avcının Ölümçül Dansı», *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/12. 2014: 633-46.
- Şahin, Mustafa. «Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi», *Milli Folklor*, 39, 2011: 208-19.
- Tharaud, Barry. «Yaşar Kemal as a Global Phenomenon», *Middle Eastern Literatures* 14, 2011: 197-202.
- Tharaud, Barry. «Yaşar Kemal'in Çukurova Romanlarında Doğa ve Varoluş», Trans. Yurdanur Salman, *Adam Sanat*, 197, 2002: 88-118.
- Yalçın, Alemdar ; Aytaş, Gıyasettin, *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- Yaşar Kemal. *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor Alain Bosquet'in Yaşar Kemal'le Konuşmalar*, İstanbul, Toros Yayınları, 1993.
- Yaşar Kemal. *Üç Anadolu Efsanesi Köroğlu, Karacaoğlan, Alageyik*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- Yıldırım, Ali. *Karacaoğlan Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*, İstanbul, Ayyıldız Yayınları, 1994.
- Yücel, Adnan. *Kacaoğlan*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1992.
- Zipes, Jack. «The Meaning of Fairy Tale within the Evolution of Culture», *Marvels & Tales*, 25/2, 2011: 221-243.

**IS PHONEMIC AWARENESS A PREDICTOR OF THE WORD READING SKILLS OF
TURKISH DEAF READERS?**

Tevhide KARGIN

Department of Special Education, Hasan Kalyoncu University

Birkan GULDENOGLU

Department of Special Education, Ankara University

ABSTRACT

This study aimed to determine whether Turkish deaf readers used phonological-based codes or visual/orthographic codes in word reading procedures. Participants were 61 prelingually deaf readers selected from two distinct reading levels (skilled and unskilled readers). In the assessment process, we applied two experimental paradigms addressing the readers' sensitivity to the initial or final phoneme of a word. In line with findings reported for prelingually deaf individuals' use of phonology in previous studies, the performance of the deaf readers tested in the present study suggests that being skilled and/or unskilled deaf reader was independent on their phonemic awareness skills. Evidence is discussed on the basis of how deaf readers decode words effectively without using phonology. Moreover, some practical suggestions are given regarding how experts/teachers can modify their reading curricula regarding to these findings.

Keywords: Reading, Deafness, Phonemic Awareness, Phonological Processing, Visual/Orthographic Word Analyses

Delays that are witnessed in the language development of deaf individuals pose critical limitations in their reading and reading comprehension skills, in particular once they reach school age. A thorough analysis shows that 60% of deaf readers managed to complete their formal education only with the knowledge of a normally developing hearing 4th-grade student reading level (Chamberlain & Mayberry, 2000; Conrad, 1979; Holt, 1993). Especially with regard to RC, the deficits of such readers have been found to be rather prominent (Allen, 1986; Conrad, 1979; Gallaudet Research Institute, 2005; Holt, 1993; Holt, Traxler & Allen, 1996; Miller, 2010; Monreal & Hernandez, 2005; Padden & Hanson, 2000; Perfetti & Sandak, 2000; Traxler, 2000; Wauters, Van Bon & Telling, 2006; Wolk & Allen, 1984). Taking into account the fact that reading skills is a life-long endowment in need of constant development, it surfaces that the failure of deaf readers to achieve hearing-comparable even in the course of advanced education stands before the researchers as one urgent problem to requires an immediate solution. The question why deaf readers face difficulties in learning to read has been the focal point of a great number of researches over the past decades.

The question of why some children have difficulty learning to read has been the focus of a great deal of research over the past four decades and much has been learned about the probable and improbable causes of such difficulty.

Reading research seems to suggest that phonemic awareness, by virtue of being the ability to perceive and manipulate oral representations of the word structures, plays a vital role in sustaining the development of proper reading skills among hearing readers (Frost, 2012; Gough & Tunmer, 1986; Report of the National Reading Panel, 2000; Shaywitz, 2003; Tunmer, 2008; Vellutino, Fletcher, Snowling, & Scanlon, 2004). This commonly-cited evidence suggests that to become a skilled reader, phonology is essential. Several studies conducted with deaf readers have investigated the role of phonology and its relation to their reading abilities in the long run. Results from such endeavors however are not crystal clear yet (see, Mayberry, Del Giudice, & Lieberman, 2011).

As the significance of phonology in deaf readers' reading process is comprehensively investigated, two different positions are disputed in literature. The first suggests that, although usually to a lesser degree than hearing readers, deaf readers – particularly skilled readers - show evidence of phonological processing in reading-related skills (Alegria, Charlier & Mattys, 1999; Alegria & Lechat, 2005; Charlier

& Leybaert, 2000; Colin, Magnan, Ecalle & Leybaert, 2007; Conrad, 1979; Dyer, MacSweeney, Szczerbinski, Green & Campbell, 2003; Johnson, Padak & Barton, 1994; Kelly, 1993; Leybaert, 1998, 2000; Leybaert & Alegria, 1995; Leybaert & Lechat, 2001; Luetke-Stahlman & Nielsen, 2003; Sutcliffe, Dowker & Campbell, 1999; Padden & Hanson, 2000; Perfetti & Sandak 2000; Sterne & Goswami, 2000). Moreover, they claimed that even though deaf readers' phonological processing skills are generally impoverished to those of hearing peers, their phonemic awareness development follows the same developmental as that found for hearing readers (Colin et al., 2007).

In sum, researchers advocating a phonological coding deficit hypothesis emphasize that the lower reading levels of deaf readers are primarily a failure to effectively process the phonological forms of written text at the lexical level (e.g., Dyer, et al., 2003; Leybaert & Alegria, 1995; Johnson, et al., 1994; Kelly & Barac-Cikoja, 2007). In line with this view, Leybaert and Alegria (1995) suggest that the failure to appropriately address the phonological components within the reading instruction of deaf individuals directly causes their reading problems.

In contrast, numerous studies suggest that phonological processing deficits may not be the cause of deaf readers' poor reading performance. In fact, series of experiments revealed that even compared to their hearing counterparts, deaf readers from different levels of education – despite of manifesting markedly lower phonemic awareness —process written words with hearing control comparable efficiency (Belanger, Mayberry & Rayner, 2013; Harris & Beech, 1998; Harris & Moreno, 2004; Izzo, 2002; Kargin et al., 2011; Miller, 1997, 2002, 2004a, 2004b, 2005, 2006; Waters & Doehring, 1990). Such findings may indicate that both deaf and hearing readers use similar strategies for the processing of written words, with neither or both of them relying on a phonology-based strategy.

Briefly, opponents of a phonological coding deficit hypothesis stress that phonemic awareness is not the only route to becoming a skilled deaf reader (Hanson & Fowler, 1987; Hanson & McGarr, 1989; Izzo, 2002; Kyle & Harris, 2006; McQuarrie & Parrila, 2009; Miller, 1997, 2010). Drawing this conclusion is backed-up a meta-analysis conducted by Mayberry, del Guidice and Lieberman (2011) with a total of 57 studies testing 2078 deaf readers. Evidence from this analysis actually shows that only half of these studies revealed a significant yet not necessarily causal relationship between deaf readers' phonemic awareness and their word reading skills.

The ongoing controversy regarding the causes underlying deaf individuals' generally poor reading skills poses a critical problem in the formation and implementation of reading curriculum strategies to foster reading development in deaf learners. This problem becomes even more emphasized with regard to Turkish deaf readers who read a shallow orthography that encodes a morphologically highly complex language, an orthography in which the relationship between deaf students' phonemic awareness and their word reading skills has not been the focus of research so far. The present study is a seminal thorough examination into the role of phonology in the reading skills of Turkish deaf readers. Its primary aim – beyond extending reading theory – is to provide teachers and policy makers with research-based evidence as the basis for the development of effective reading instruction methods for the Turkish deaf students.

Research Hypotheses

This study was designed to shed light on several fundamental questions regarding the involvement and importance of phonemic awareness for the word reading performance of Turkish deaf students. To provide satisfactory answers to these questions we tested four specific hypotheses via the analysis of data collected with the two phonemic awareness paradigms from a sample of Turkish deaf readers selected from two distinct reading levels (unskilled and skilled readers). The first paradigm requires the matching of similar or identical initial phonemes of drawing labels and the second the matching of similar or identical final phonemes.

- Hypothesis 1. Unskilled deaf readers' phonemic awareness will be significantly below that of their skilled counterparts.
- Hypothesis 2. Participants will demonstrate poorer performance in matching similar (eg; çeviz-jeton) phonemes than identical (eg; kuş-kol) ones (the similarity effect).
- Hypothesis 3. Unskilled deaf readers will underscore skilled readers with regard to the matching of both similar and identical phonemes.
- Hypothesis 4. There will be a significant relationship between the phonemic awareness and word reading performances for both skilled and unskilled deaf readers.

METHOD

Participants

Participants were 61 prelingually deaf students who attended junior high or high schools for the deaf affiliated with the Ministry of National Education in Ankara, Turkey (Table 1). They were included according to the following criteria: (a) they all had unaided pure tone hearing losses of 85 dB or higher (ANSI 1989) in the better ear; (b) none of them was diagnosed as having an additional disability except deafness. Additionally, they all reported using Sign Language (SL) as their preferred means of communication.

Pre-assessment stage. In the sampling procedure the initial stage was visiting all deaf schools in Ankara asking teachers to list students who meet the inclusion criteria. 91 deaf students were selected base on teachers' opinions as potential candidates. After this pre-assessment stage, to confirm evaluation of their word reading skills by their teachers are truly representative we administered them – in the absence of available standardized Turkish reading tests – two word reading paradigms. Participants performing two Standard Deviations or more from their group mean, in accuracy and/or speed, were marked as outliers and were subsequently excluded from the study.

Exclusion of outliers. Performance on the two word reading paradigms was used to filter out participants who were outliers in their respective group. In the formation of first paradigm (e.g; hece kaza or lale toka) particular attention was paid to choose pairs in which minimum 75% of the letters are different, yet they still create a very similar visual overall appearance. In the second one however (e.g; halı hala or çorap **çorba**) the criterion was to ensure that at least 75% of the letters in the words are the same, there should be some significant overlap in the orthographic pattern between the two words in a pair. With regard to these criteria, 60 word pairs (30 were identical word pairs, 30 were different word pairs) were determined for each paradigm and transferred to DMASTR software developed at Monash University and at the University of Arizona by K. I. Forster and J. C. Forster (<http://www.u.arizona.edu/~kforster/dmastr/dmastr.htm>) for stimulus presentation and data collection. In all paradigms participants were asked to make rapid same/different decisions for word pairs presented in the center of a computer monitor and to indicate their response by pressing a “YES” or “NO” key.

Next, the paradigms were individually applied among 91 students who were listed by their teachers in the pre-assessment stage. At the end of this application, descriptive statistics that students received from both paradigms were computed and it was seen that 30 students (7 students from junior high, 23 students from high schools) performing two Standard Deviations or more from their group mean were excluded as outlier performers. In the aftermath of all this procedure 61 students constituting the main population of this study were attained. Lastly, in order to determine the composition of the research groups, mean scores of 61 students were analyzed by using K-Means Cluster Analysis and they were categorized as skilled and unskilled readers (Table 1).

Table 1.

Participant Distribution by Reader Profile and Level of Education

Reader Profile	Junior High (6 th -7 th)		High (9 th -10 th)		All		Overall
	M	F	M	F	M	F	
Skilled	4	13	10	18	14	31	45
Unskilled	3	5	2	6	5	11	16
Total	7	18	12	24	19	42	61

Instrument

The phonemic awareness paradigms used in this study were developed as part of an international reading project aimed at enhancing understanding of the factors underlying the generally poor reading skills of deaf readers in five language backgrounds (Turkish, German, Hebrew, Arabic and English). Using an adaptation procedure, similar versions of the paradigms were prepared for each language. In present study the Turkish version was used to examine the phonemic awareness skills of Turkish deaf readers.

Phonemic awareness paradigm. To assess the phonemic awareness skills of the participants the present study used two different phoneme matching paradigms. One designed to assess readers' sensitivity to the initial and another to the final phoneme of words. Sensitivity of each phoneme category was always examined under two conditions, an identical and a similar condition each tested with 5 picture series. Table 2 presents the distribution of the picture series with respect to the two phoneme categories and the two test conditions.

Table 2.

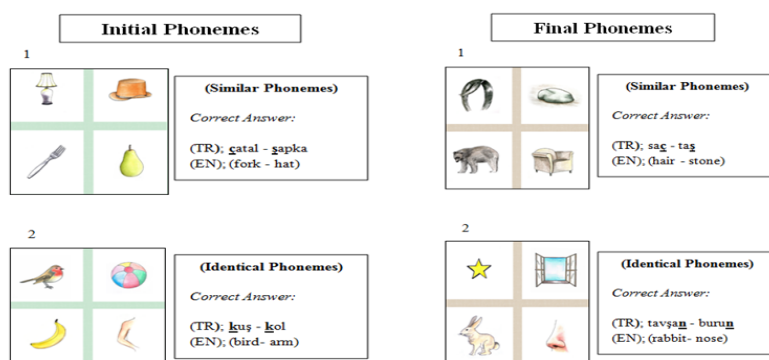
Distribution of the Items With Respect To the Phoneme Type and Similarity Level

Phoneme Categories	Similarity Level		Overall
	Identical	Similar	
Initial Phoneme	5	5	10
Final Phoneme	5	5	10
Total	10	10	20

In the identical condition, target pictures labels' initial or final phonemes were represented at the orthographic level by means of the same letter grapheme (e.g. kuş - kol or tavşan - burun). In contrast, in the similar condition, the initial or final target phonemes of the drawings labels' were orthographically not identical but phonologically similar (e.g. çeviz - jeton or saç - taş) (Figure 1). The basic assumption was that for determining the orthographically similarity of initial and final phonemes in drawing labels participants could, principally, relay on their orthographic knowledge – same letter same sound. The same was not true in judging phonological similarity in which case relying on phonemic awareness was a prerequisite for proper task performance.

Figure 1.

Sample Items for Phonemic Awareness Paradigms

Each series was built of two target pictures completed with two distracter pictures. In the two identical conditions (initial phoneme, final phoneme) target phonemes in target picture pairs were represented by identical letters in their written form (orthographically similar). In the two similar conditions, in contrast, target phonemes in target picture pairs were depicted by two different letters with not identical yet very similar pronunciation in Turkish (e.g., ç-ş, s-z, c-j, t-d, f-v).

Validity and Reliability. For the validity of the paradigm, the Content validity was examined via expert opinions. In this stage the content and implementation procedure of the paradigm were sent to a deaf Turkish teacher working in a junior high school for the deaf and two professors specialized in the field of special education and Turkish linguistics. Their feedbacks testified that the paradigms were overall suitable for its purpose, that their implementation would be easy and practical and that, from a linguistics

perspective, all the phonemic structures tested in the paradigm were suitable for the purpose of the study. For testing the reliability of phonemic awareness paradigm, a Kuder Richardson Coefficient of Reliability (KR20) analysis was run. According to KR20 results, scores was found as .66 and .76 for initial and final phoneme paradigm versions, respectively.

Procedure

All the data were gathered through 25–30 minute individual sessions in the participants’ own school. Prior to administering the phonemic awareness paradigm, all the pictures used were presented one after another to the participants who were asked to name them in oral or sign language to verify their familiarity. At the end of this procedure it was confirmed that students achieved to name all the pictures in the same way.

We followed three key stages namely explanation, training and testing during the implementation of the paradigm. At the explanation stage, the experimenter explained the purpose of the study and based on the presentation of two example picture series, he provided a model of the task requirements. After providing the model, participants were given two sample items and asked to point to the two pictures with the corresponding target phonemes. This was the training stage that the experimenter monitored them and provided help when needed. The phonemic awareness paradigm were administered only after the experimenter was confident that participants understood the task requirements. At the end of this stage, test stage was kicked off the moment the participants confirmed to be ready. They were asked to independently point with their index finger to the target picture pairs among the four pictures that start/end with identical/similar phonemes. They were told to work as fast as possible and to continue without delay till the test ended even if they thought that they selected the wrong answer.

RESULTS

In this study, the following criteria were taken into account during the analysis of data;

- 1- The data do not fit of the normal distribution in each group ($p < .05$)
- 2- There is not homogeneity of variances between groups (Levene test, $p < .05$)
- 3- The number of participants in each group does not have a balanced distribution and the number of participants in unskilled group is less than 30.

Due to the reasons stated above, it was decided to use non-parametric tests during the data analysis conducted with direct references to the research hypotheses (Landau & Everitt, 2004).

Hypothesis 1. Unskilled deaf readers' phonemic awareness will be significantly below that of their skilled counterparts.

To test the first hypothesis, the phonemic awareness scores of readers were analyzed via three Mann-Whitney U Tests. Findings from this analysis are as presented in Table 3.

Table 3.
Mann-Whitney U Test Results of Readers' Phonemic Awareness Scores

Overall Phonemic Awareness					
Reader Profile	n	Mean Rank	Sum of Ranks	U	p
Unskilled	15	21,93	329.00	209	.02
Skilled	45	33,36	1501.00		
Initial Phoneme					
Unskilled	15	22,17	332.50	212	.03
Skilled	45	33,28	1497.50		
Final Phoneme					
Unskilled	15	24,03	360.50	240	.09
Skilled	45	32,66	1469.50		

Table 3 shows that there are significant differences between the overall phonemic awareness and initial phoneme matching scores of skilled and unskilled readers ($p < .05$) but there is not a significant difference ($p > .05$) with regard to their final phoneme matching scores. As can be seen from the mean ranks, skilled

readers performed better than unskilled readers with respect to both overall and initial phoneme matching scores, while in terms of final phoneme matching scores both groups performed similarly. In the first analysis, solely the initial phoneme matching distinguished between skilled and unskilled readers. In order to arrive at a more profound, we analyzed the final phoneme performance of skilled and unskilled readers under identical and similar condition separately with other two Mann-Whitney U Tests. In each analyses, results did not manifest a statistically significant main effect in both conditions ($p > .05$). Because of this finding, in order to further clarify the source of performance difference of readers we tested Hypothesis 2 with focus on awareness to the initial phoneme.

Hypothesis 2. Participants will demonstrate poorer performance in matching similar (eg; çeviz-jeton) phonemes than identical (eg; kuş-kol) ones (the similarity effect).

We conducted Wilcoxon Signed Ranks Test to assess whether a significant difference exists-between participants' ability to match between identical as opposed to similar phoneme. Findings from this analysis are presented in Table 4.

Table 4.

Results of Wilcoxon Signed Ranks Test With Respect to Similarity Levels of Phonemes

Overall					
	n	Mean Rank	Sum of Ranks	z	p
Negative Ranks	8	18,19	145.50	4.62*	.00
Positive Ranks	40	25,76	1030.50		
Ties	12				
Unskilled Readers					
Negative Ranks	4	5,00	20.00	1.56*	.11
Positive Ranks	8	7,25	58.00		
Ties	3				
Skilled Readers					
Negative Ranks	4	16,75	67.00	4.23*	.00
Positive Ranks	32	18,72	599.00		
Ties	9				

Results suggest that the two participant groups all together varied in their ability to judge identity as opposed to similarity in the initial phonemes of target pictures' labels ($z=4.62$, $p < .05$). As indicated by the mean rank scores participants proved to be more successful in matching items with phonological identical initial phonemes than with phonologically similar initial phonemes only. Findings further suggest that for skilled readers this discrepancy was markedly larger ($z=4.23$, $p < .05$) than for unskilled readers for whom it failed to reach statistical significance ($z=1.56$, $p > .05$).

Hypothesis 3. Unskilled deaf readers will underscore skilled readers with regard to the matching of both similar and identical phonemes.

To test whether the two participant groups' performance is distinguishable in relation to both phoneme similarity conditions we tested Hypothesis 3 with two separate Mann-Whitney U Tests. Findings revealed from the two analyses are presented in Table 5.

Table 5.

Mann-Whitney U Test Results of Readers' Identical and Similar Phoneme Matching Scores

Identical Phonemes					
Reader Profile	n	Mean Rank	Sum of Ranks	U	p
Unskilled	15	21,57	323.50	203	.01
Skilled	45	33,48	1506.50		
Similar Phonemes					
Unskilled	15	24,97	374.50	254	.14
Skilled	45	32,34	1455.50		

As can be seen from Table 5 there is a statistically significant advantage in favor of skilled deaf readers in instances task performance required matching identical phonemes ($p < .05$). Of note however, findings do not point to a comparable advantage for this group in detecting phonological similarity between target pictures' labels ($p > .05$).

Our last analysis was conducted to test Hypothesis 4 concerning the relationship between phonemic awareness and their word processing skills.

Hypothesis 4. There will be a significant relationship between the phonemic awareness and word reading performances for both skilled and unskilled deaf readers.

To determine the relationship between unskilled and skilled deaf readers' the phonemic awareness and their word reading skills we run two Spearman's Rank-Order correlation procedures. No statistically significant correlations between the domains were yielded for both unskilled and skilled deaf readers respectively, $r_s=.18$, $p>.05$, $n=15$, $r_s=.08$, $p>.05$, $n=45$, suggesting that both unskilled and skilled deaf readers' word-reading performances was not reflected in their phonemic awareness performances.

DISCUSSION

The aim of this study was to determine whether Turkish deaf readers used phonological-based codes or visual/orthographic codes in word reading procedures. This study was designed on the basis of two main assumptions underpinned in the literature on the word reading challenges among deaf individuals. The first one stated that there is a positive relationship between phonemic awareness and word reading skills and the second relates to the word processing strategies employed by the deaf readers.

In terms of the relationship between phonemic awareness and word reading in particular, phonological reading theory postulates a correlation between domains, a correlation emerging through the reciprocal interaction between them (Frost, 2012; Gough & Tunmer, 1986; Report of the National Reading Panel, 2000; Shaywitz, 2003; Tunmer, 2008; Vellutino et al., 2004). In one of the cornerstones of relevant literature focusing on this particular topic Tornéus (1984) conceptualized this condition as "a chicken and egg problem" and this term is still a widely popular usage. This expression that reflects reciprocity in both skills informs that by developing the phonemic awareness competency of the readers, they would gain higher reading skills and/or via gaining greater experience in reading, phonemic awareness could be bolstered. Of note however, the majority of studies underpinning this assumption were conducted among hearing readers, which necessarily limits its validity with respect to deaf readers. Indeed, evidence obtained from experimental studies regarding to whether or not deaf readers' reading performance is determine by their reliance on phonemic awareness is inconclusive. Some of these studies suggest that, similar to hearing individuals, deaf readers gain from higher levels of phonemic awareness (Alegria, et al., 1999; Alegria & Lechat, 2005; Charlier & Leybaert, 2000; Colin, et al., 2007; Conrad, 1979; Dyer, et al., 2003; Johnson, et al., 1994; Kelly, 1993; Leybeart, 1998, 2000; Leybeart & Lechat, 2001; Luetke-Stahlman & Nielsen, 2003; Sutcliffe, et al., 1999; Padden & Hanson, 2000; Perfetti & Sandak 2000; Sterne & Goswami, 2000). Others, however, seem to challenge the position that deaf individuals need phonemic awareness to become proficient readers (Belanger et al., 2013; Hanson & Fowler, 1987; Hanson & McGarr, 1989; Izzo, 2002; Kyle & Harris, 2006; McQuarrie & Parrila, 2009; Miller, 1997, 2010). Determining which of the two positions is valid was also a question addressed by the present study.

Our first hypothesis predicted that deaf skilled readers would manifest higher phonemic awareness compared to the unskilled ones, a hypothesis that was corroborated by our findings when focus of analysis was on the groups' overall performance on the phonemic awareness tests. However, whereas at first glance this finding appears to underpin a position that stresses the significance of phonemic awareness for deaf readers (Dyer, et al., 2003; Johnson, et al., 1994; Kelly & Barac-Cikoja, 2007; Leybaert & Alegria, 1995), taking a deeper look at our findings disclose major differences between the two groups that suggests that such straightforward interpretation may not be tenable and actually oversimplifies the matter.

A noticeable finding in this regard is that significant differences between the skilled and unskilled readers were restricted to awareness to picture labels' initial phonemes whereas with regard to the processing of final phonemes the groups' performance was found to be comparable. By line of this reasoning it is not yet evident whether the differences having emerged between overall phonemic awareness scores of the skilled and unskilled deaf readers directly stem from the phonemic awareness

skills they possess. The reason is that if emergent result is merely in connection with phonemic awareness skill, then it would be expected that the same condition would provide similar effects in making a distinction between both initial and final phonemes. Additionally although, by its very nature, the task of matching final phonemes is more difficult and complex than the task of matching initial phonemes, it leads us to conclude that readers experienced a list of divergent limitations exclusive to this skill since it triggered a insignificant difference between skilled and unskilled readers. To put this more clearly, in the testing sessions, readers were asked to visualize in their minds written format of the four pictures they saw; next to organize, code, store in their memory and retrieve the phonological structures created by such written formats in order to correctly match by utilizing the stored information in their memory after identifying the final phonemes of the words. The very characteristics of this task lead one to assume that, as also underpinned in the literature, in any skill developed in such a way, the prerequisite for readers to achieve their assigned phonological processes is to already possess a working memory (Baddeley & Hitch, 1974; Baddeley, 1986, 2000; Pisoni & Cleary, 2003). Baddeley and Hitch (1974) underline that in coping with such tasks readers harness the part of working memory that deals with spoken and written material (phonological loop) and any limits that readers may experience here could lead them to face challenges in establishing the connections between verbal and written language. The assumption brings forth the view that this condition relating to the final phoneme matching between the skilled and unskilled readers may be indicative of certain limitations in readers' working memory. However, although absence of a direct measurement on the working memory of readers in this study seems to be on par with relevant literature, it still limits the validity of this view and necessitates a deeper analysis of the same topic in prospective studies.

On the other hand, provided that readers have certain deficits in utilizing the phonological loop within the context of working memory, this condition would prompt speculations on how skilled readers managed more successfully the phonological organizations relevant of required initial phoneme matching in which similar processes existed or during the initial phoneme matching whether they actually used phonemic awareness skills or they employed a number of different skills. Noting that word decoding strategies that readers employ would provide vital cues on the ways they coded encountered words, it is believed that explanations in literature focusing on the strategies deaf readers resorted to in word decoding might be of guidance to answer these questions. Studies suggest that during word decoding procedure deaf readers widely favored/selected orthographic processing strategy in lieu of phonological decoding and this condition enabled them to focus on letter orderings and integration instead of phonological structure blocks constituting the word sets (Izzo, 2002; Kargin et al., 2011; Miller, 1997, 2002, 2004a, 2005, 2006; Waters & Doehring, 1990). Additionally, it was also underlined that although they performed comparatively lower than hearing readers in phonological domains, at the lexical level, deaf readers performed in a similar level with hearing counterparts and this conclusion was viewed as indicative of the fact during word decoding process they failed to employ phonological processes as actively as hearing readers did (Belanger et al., 2013; Kyle & Harris, 2006). From this viewpoint it emerges as a strong probability that during initial phoneme matching, readers might have utilized orthographic processing skills; hence reading performance differences between skilled and unskilled readers might have been effective on their phoneme matching performances. In order to verify this view it is essential to more comprehensively analyze the second and third hypotheses in this study. In these hypotheses, driven from the above-mentioned suggestions, it is seen that certain connections are established with the structural features of paradigms and depending on the identically and similarity of the phonemes in these paradigms, reader performances were elaborately contrasted.

We predicted (Hypothesis 2) that the two deaf groups' performances would be significantly better under conditions in which the targeted identical phonemes of picture labels are presented at the grapheme level by identical letters (orthographically similar). Findings indeed substantiated the existence of a marked difference in favor of determining correspondence between pictures based on identical than on similar target phonemes. In properly interpreting the significance of this finding the reader should keep in mind that the participants did not hear a series of spoken words or read a series of written words, they saw a series of pictures. Thus, whatever strategy they used for determining corresponding target pictures in a picture series, their decisions had to be based on mental representations – phonological or orthographical – retrieved from permanent memory. It was the participants' quality of analysis of these mental

representations that determined their level of performance. Provided this to be true, the enhanced performance the participants manifested overall in determining identicalness rather than similarity between corresponding pictures seems to be indicative of a phonological weakness that undermines their phonemic awareness. Obtained finding is considered as a vital cue in detecting the decoding strategy that readers harness in phoneme matching. That is because of the transparent orthographic structure in Turkish language, each phoneme is the match of one letter alone and two words with identical initial phonemes always started with two identical letters. As in this example (e.g., kuş - kol) it is seen that compared to phonemes (e.g., fare - yazo) of which pronunciation formats are similar despite being represented by different letters, the readers were much more effective in matching identical phonemes. This also evidences that while matching, they focused more on orthography rather than phonological structures. To put this in a more explanatory way, if readers focused on the phonological structures of encountered words, they could match both identical and also similar phonemes which then make it feasible that all readers would perform likewise in matching identical as well as similar phonemes. From this perspective the measured performance difference proves the hypothesis that they utilized a strategy that worked fine in only one level and because this difference was in favor of identical-orthographical similar- phonemes, this level was once more found to be orthographic processing strategy. It is considered that at this stage, readers who use this strategy mentally create the written format of the words of which pictures they see firstly and then decide on the basis of the visual similarity of the initial letters.

In the third hypothesis of this study, effects of findings received from the second hypothesis on skilled and unskilled readers were compared. The relevant hypothesis predicted that skilled readers would perform better than unskilled readers in matching not only the identical phonemes but also similar phonemes alike. Findings of this analysis verified that this hypothesis was accepted in terms of identical phonemes whereas rejected for similar phonemes. Despite being skilled readers, the fact that while matching similar phonemes that required phonological decoding, they did not significantly differ from the unskilled group hence this result indicates that both groups in reality employed a strategy different from phonological strategies. Furthermore the fact that there is significant difference among reader groups in favor of skilled readers only in matching identical-orthographically similar- phonemes stands before us as another finding evidencing that they employed orthographic processing strategy. In view of these findings, it is safe to claim that the persistent difference witnessed in the performances of skilled and unskilled readers mainly stemmed from the orthographic knowledge and skills that readers possessed.

In this study, in order to verify the results obtained from previous hypothesis on the use of orthographic processing strategy and to identify the relations between readers' phonemic awareness skills and their word reading performances, one last hypothesis was tested. This hypothesis points out that there would be positive and significant relationships between readers' phonemic awareness skills and their word reading performances. Findings indicated that tested hypothesis was rejected for both skilled and unskilled readers. This finding was interpreted such: performance rise or fall witnessed in one aspect had no significant effect on the other one. Noting that phonemic awareness skills left no significant effect on word reading performance, the question about the variable affecting the performance difference between skilled and unskilled readers takes the stage once again. In view of this evidence, the significant differences that emerged in favor of identical phonemes and the decoding strategy employed by deaf readers point out that orthography is saliently effective on readers' performance.

In summary, obtained findings from the present study in conjunction lead to several remarkable conclusions regarding the use of the phonemic awareness in the word reading process of deaf readers. Some of those are generic conclusions for deaf literature and are salient to grasp the factors behind the limited word reading performance of deaf readers; others are basic suggestions which point out effective word reading acquisition strategies that teachers/experts can apply while teaching the ways of word reading to deaf students.

As we initially examine the positive contributions that obtained findings rendered to deaf literature, it is deemed that findings of present study provided substantial contribution to explain the conflicting views about the position and significance of phonemic awareness on the word reading process of deaf individuals. These findings hold value in the sense that, regardless of possessing sufficient word reading

performance, deaf readers fail to activate their phonemic awareness skills as aptly as hearing readers during word decoding process. Additionally, since not any significant relationships were unveiled in present study between readers' phonemic awareness skills and their word reading performances, it leads one to ponder about the probability that during the word reading process of deaf readers, these two skills are shaped singly or else they fail to be the cause or effect of the corresponding one. To put this more explicitly, obtained findings hereby manifested that as opposed to hearing readers, there is no clear evidence that the increase in deaf readers' phonemic awareness skills would enable them to be more skilled readers or the deficits witnessed in phonemic awareness skills would prevent them from being skilled readers. Viewed from point of view it is validated that obtained findings echo previous studies emphasizing that as opposed to conventional thinking, phonemic awareness skill is not that much effective in the word reading acquisition of deaf readers (Belanger et al., 2013; Harris & Beech, 1998; Harris & Moreno, 2004; Izzo, 2002; Kargin et al., 2011; Miller, 1997, 2010; Waters & Doehring, 1990). Obtained findings are valued also to modify the current reading curriculums for Turkey – where deaf students are educated via phonemic-based reading curriculums and expected achievements naturally fail to emerge. Based on this new perspective it is trusted that findings of present study will offer substantial data to researchers/experts working with deaf students while developing reading curriculums or adapting already-existing curriculums. Firstly, as we analyze the research groups in the study, we can identify that readers in both groups were already equipped with the basic word- reading skills but neither of them referred to phonemic awareness during word decoding process and that being skilled and/or unskilled reader was independent of their possessed phonemic awareness skills and varied with respect to their present orthographic knowledge. This finding heralds that during word decoding process Turkish deaf readers failed to actively use phonemic awareness but instead they focused on the orthographic properties of the words they saw. It is thus suggested that while designing Turkish deaf students' reading curriculums experts/teachers should opt for curriculums that would bolster students' existing orthographic knowledge rather than emphasizing the phoneme-based reading curriculum. To the end of improving students' existing orthographic knowledge and to actively harness these competencies while word reading, experts/teachers should initially gain awareness to their students that words are made up of syllables, syllables from letters and once letters are connected in an ordered sequence words are created at last. The reason behind following this logic is that findings of present study revealed that Turkish deaf students' word decoding strategies are critically designed upon visual/orthographic analyses and those endowed with specified awareness on such skills are grouped as skilled readers. In the implementation of a curriculum devised in such manner, experts/teachers should always bear in mind the linguistic deficits that deaf students cope with and by using as many different words as possible, they should actively work on to improve their vocabulary. Activities for vocabulary development should focus on providing the words with their written/orthographic formats and meanings within the context of their usage. In that way, when students are exposed to these words in future, they may reach to comprehension level and thus be able to attain reading comprehension which is essentially the very key objective of reading activities.

There are certain limitations in this study that should be communicated to the readers. The first limitation is that as a vanguard study focusing on the position and significance of phonemic awareness in reading acquisition processes of the deaf in Turkey the population was limited with a total of 61 deaf students only. Hence it is considered that future studies should multiply the number of samplings and reenact the same research with deaf readers in dissimilar placement types (inclusion, partial inclusion etc.) exhibiting different characteristics (degree of hearing loss, age, whether or not parents are deaf etc.) so as to validate the generalization of current findings. Second limitation is that since there is not a valid and reliable reading test in Turkey to test the reading skills of students with dissimilar characteristics and grade levels, skilled and unskilled readers tested in this study were determined via two different word-reading paradigms developed by the researchers. It is thus suggested that in future, by controlling participants' reading performances with respect to different variables and recapping the same experiment, findings obtained from present study should be further generalized. The last limitation is that present study relates to only the phonemic awareness and word-reading performances of deaf readers; hence in the future prospective studies should measure different skills (early-literacy knowledge and skills, morphologic awareness skills, syntax and reading comprehension etc.) that are deemed to be

effective in deaf readers' reading skills to better construe reading-relevant problems experienced by such readers and to devise novel and further-effective interventions against these challenges.

FUNDING

This study was a part of an international reading project supported by Visual Language and Visual Learning (VL2), National Science Foundation Grant (SBE-0541953).

ACKNOWLEDGEMENT

We wish to thank Prof. Paul Miller (University of Haifa, Israel), leader of this international project, for consent to the use of the database of the project.

REFERENCES

- Alegria J, & Lechat J. (2005). Phonological processing in deaf children: When lip-reading and cues are incongruent. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 10, 122–133.
- Alegria, J., Charlier, B., & Mattys, S. (1999). The role of lipreading and Cued-Speech in the processing of phonological information in French-educated deaf children. *European Journal of Cognitive Psychology*, 11, 451–472.
- Allen, T. E. (1986). Patterns of academic achievement among hearing impaired students: 1974 and 1983. In A. N. Schildroth & M. A. Karchmer (Eds.), *Deaf children in America* (pp. 161-206). Boston, MA: College-Hill.
- Baddeley, A. D. (1986). *Working memory*. Oxford: Oxford University Press.
- Baddeley, A. D. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences*, 4(11): 417-423.
- Baddeley, A. D., & Hitch, G. (1974). Working memory. In G.H. Bower (Ed.), *The psychology of learning and motivation: Advances in research and theory* (Vol. 8, pp. 47–89). New York: Academic Press.
- Bélanger, N.N., Mayberry, R. I. & Rayner, K. (2013). Orthographic and phonological preview benefits: Parafoveal processing in skilled and less-skilled deaf readers. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 66(11), 2237-2252.
- Chamberlain, C., & Mayberry, R. I. (2000). Theorizing about the relation between ASL and reading. In C. Chamberlain, J. P. Morford & R. I. Mayberry (Eds.), *Language acquisition by eye* (pp. 221-259). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Charlier, B. L., & Leybaert, J. (2000). The rhyming skills of deaf children educated with phonatically augmented speech reading. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 53A, 349–375.
- Colin S, Magnan A, Ecalle J, & Leybaert J. (2007). Relation between deaf children's phonological skills in kindergarten and word recognition performance in first grade. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48, 139-146. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01700.x
- Conrad, R. (1979). *The deaf school child*. London: Harper & Row.
- Dyer, A., MacSweeney, M., Szczerbinski, M., Green, L., & Campbell, R. (2003). Predictors of reading delay in deaf adolescents: The relative contributions of rapid automatized naming speed and phonological awareness and decoding. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 8, 215-229.
- Frost, R. (2012). Towards a universal model of reading. *Behavioral and Brain Sciences*, 35, 263-329.
- Gallaudet Research Institute (2005). *Literacy and deaf students*. Retrieved from: <http://gri.gallaudet.edu/Literacy/>.
- Gough, P. B., & Tunmer, W.E. (1986). Decoding, reading and reading disability. *Remedial and Special Education*, 7, 6-10.
- Hanson, V. L., & Fowler, C. A. (1987). Phonological coding in word reading: Evidence from hearing and deaf readers. *Memory & Cognition*, 15, 199-207.
- Hanson, V. L., & McGarr, N. S. (1989). Rhyme generation by deaf adults. *Journal of Speech and Hearing Research*, 32, 2-11.
- Harris, M., & Beech, J. R. (1998). Reading development in prelingually deaf children. In K. E. Nelson and Z. Reger (Eds.), *Children's language* (Vol. 8, pp. 181-202). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Harris, M., & Moreno, C. (2004). Deaf children's use of phonological coding: Evidence from reading, spelling, and working memory. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9, 253-268.

- Holt, J. A. (1993). Stanford Achievement Test – 8th edition: Reading comprehension subgroup results. *American Annals of the Deaf*, 138, 172-175.
- Holt, J. A., Traxler, C. B., & Allen, T. E. (1996). *Interpreting the scores: A user's guide to the 9th edition Stanford Achievement Test for educators of deaf and hard-of-hearing students*. Washington, DC: Gallaudet University.
- Izzo, A. (2002). Phonemic awareness and reading ability: An investigation with young readers who are deaf. *American Annals of the Deaf*, 147, 18-29.
- Johnson, H. A., Padak, N. D., & Barton, L. E. (1994). Developmental spelling strategies of hearing impaired children. *Reading & Writing Quarterly*, 10, 359–367
- Kargin, T., Guldenoglu, I. B., Miller, P., Hauser, P., Rathmann, C., Kubus, O., & Superegon, E. (2011). Investigation of the Differences in the Word Processing Skills between Deaf and Hearing Readers: Reading in Different Orthographies. *Journal of Development and Physical Disabilities*, 24, 64–83. doi:10.1007/s10882-011-9255-z
- Kelly, L. (1993). Recall of English function words and inflections by skilled and average deaf readers. *American Annals of the Deaf*, 138, 288-296.
- Kyle, F. E., & Harris, M. (2006). Concurrent correlates and predictors of reading and spelling achievement in deaf and hearing school children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11, 273-288.
- Landau S. & Everitt, B.S.(2004). A handbook of statistical analyses using SPSS. Boca Raton: Chapman and Hall/CRC. p 1–354.
- Leybaert, J. (1998). Phonological representations in deaf children: the importance of early linguistic experience. *Scandinavian Journal of Psychology*, 39, 169-173.
- Leybaert, J. (2000). Phonology acquired through the eyes and spelling in deaf children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 75, 291–318.
- Leybaert, J., & Alegria, J. (1995). Spelling development in hearing and deaf children: Evidence for the use of morphophonological regularities in French. *Reading and Writing*, 7, 89–109.
- Leybaert, J., & Lechat, J. (2001). Phonological similarity effects in memory for serial order of cued speech. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 44, 949–963.
- Luetke-Stahlman, B & Nielsen, D. C. (2003). The contribution of phonological awareness and receptive and expressive English to the reading ability of deaf students with varying degree of exposure to accurate English. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8(4), 464-484.
- Mayberry, R. I., del Giudice, A. A., & Lieberman, A. M. (2011). Reading achievement in relation to phonological coding and awareness in deaf readers: A meta-analysis. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 16, 164–188.
- McQuarrie, L., & Parrila, R. (2009). Phonological representations in deaf children: Rethinking the “functional equivalence” hypothesis. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 1, 137-154.
- Miller, P. (1997). The effect of communication mode on the development of phonemic awareness in prelingually deaf students. *Journal of Speech and Hearing Research*, 40, 1151-1163.
- Miller, P. (2002). Communication mode and the processing of printed words: Evidence from readers with prelingually acquired deafness. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7, 312-329.
- Miller, P. (2004a). Processing of written word and non-word visual information by individuals with prelingual deafness. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47, 990-1000.
- Miller, P. (2004b). Processing of written words by individuals with prelingual deafness. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 47, 979-989.
- Miller, P. (2005). What the word recognition skills of prelingually deafened readers tell about the roots of dyslexia. *Journal of Development & Physical Disabilities*, 17, 369-393.
- Miller, P. (2006). What the processing of real words and pseudo-homophones tell about the development of orthographic knowledge in prelingually deafened individuals. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11, 21-38.
- Miller, P. (2010). Phonological, orthographic, and syntactic awareness and their relation to reading comprehension in prelingually deaf individuals: What can we learn from skilled readers? *Journal of Development and Physical Disabilities*, 22, 549-561.
- Monreal, S. T., & Hernandez, R. S. (2005). Reading levels of Spanish deaf students. *American Annals of the Deaf*, 150, 379-387.

- Padden, C., & Hanson, V. L. (2000). Search for the missing link: The development of skilled reading in deaf children. In K. Emmorey & H. Lane (Eds.), *The signs of language revisited* (pp. 435-447). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Perfetti, C. A., & Sandak, R. (2000). Reading optimally builds on spoken language: Implications for deaf readers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 32-50.
- Pisoni, D. B., & Cleary, M. (2003). Measures of working memory span and verbal rehearsal speed in deaf children after cochlear implantation. *Ear & Hearing*, 24 (1), 106S–120S.
- Report of the National Reading Panel. (2000). *Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction* (NIH Publication No. 00-4769). Washington: GPO.
- Sterne, A., & Goswami, U. (2000). Phonological awareness of syllables, rhymes and phonemes in deaf children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(5), 609-625.
- Sutcliffe, A., Dowker, A., & Campbell, R. (1999). Deaf children's spelling: Does it show sensitivity to phonology? *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 4(2), 111-123.
- Torn us, M. (1984). Phonological awareness and reading: A chicken and egg problem. *Journal of Educational Psychology*, 76, 1346-1358.
- Traxler, C. (2000). The Stanford Achievement Test (9th ed.): National norming and performance standards for deaf and hard-of-hearing students. *Journal of Deaf Study and Deaf Education*, 5, 337-345.
- Tunmer, W. E. (2008). Recent developments in reading intervention research: Introduction to special issue. *Reading and Writing*, 21, 299-316. doi: 10.1007/s11145-007-9108-4.
- Vellutino, F. R., Fletcher, J. M., Snowling, M. J., & Scanlon, D. M. (2004). Specific reading disability(dyslexia): what have we learned in the past four decades? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 2–40.
- Waters, G. S., & Doehring, D. B. (1990). Reading acquisition in congenitally deaf children who communicate orally: Insights from an analysis of component reading, language, and memory skills. In T. H. Carr & B. A. Levy (Eds.), *Reading and its development: Component skills approaches* (pp. 323-373). San Diego, CA: Academic.
- Wauters, L. N., Van Bon, W. H. J., & Telling, A. E. J. M. (2006). The reading comprehension of Dutch deaf children. *Reading and Writing*, 19, 49-76.
- Wolk, S., & Allen, T. E. (1984). A 5-year follow-up of reading-comprehension achievement of hearing-impaired students in special education programs. *Journal of Special Education*, 18, 161-176.

“KAŞGARDAN DOĞU TÜRKÇESİ ŞİİRLER” ÜZERİNE FİLOLOJİK BİR İNCELEME

Mehmet Turgut BERBERCAN
Doç. Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi

ÖZET

“Kaşgar’dan Doğu Türkçesi Şiirler” başlığıyla bu çalışmada sunulan manzumeler, incelemenin esasını teşkil etmektedir. Şimdiye kadar üzerinde çalışma yapılmamış olan şiir mecmuası İsveç’teki Lund Kütüphanesi’nde mahfuz tutulmaktadır. İsveçli Türkolog Gunnar V. Jarring’in katalogta “Uygurca” olarak kaydettiği ve “Popüler Doğu Türkçesi Şiirleri” şeklinde tanımlandığı 2 varaklık eser, 1908’de Kaşgar’da, muhtemelen Doğu Türkçesi ile yazılmış bir el yazması külliyattan yahut bire bir aynı şekilde bulunan orijinal bir mecmuadan istinsah edilmiştir. Bilindiği gibi, Ali Şir Nevâyî’nin eserleri ile 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren klasik bir edebiyat dili halini alan Çağatay Türkçesi, yüzyıldan yüzyıla değişmeler göstererek ve kullanıldığı çeşitli bölgelere ait diyalektolojik özellikleri bünyesine katmak suretiyle 20. yüzyılın başlarına kadar, bazı çağdaş Türk lehçelerinin yazı dili olarak kullanılmaya başlamasına kadar geçen devrede, Osmanlı Devleti’nin dışındaki Türk dünyası için ortak yazı diliydi. Dil özellikleri açısından bakıldığında, araştırma konusu olan şiirlerin Çağatay Türkçesinin son devresi “Geç Dönem Çağatay Türkçesi” ile yazıldıkları ve 18. ya da 19. yüzyıla ait edebi ürünler oldukları değerlendirilmektedir. Bu tanıtma bildirisinde, metinler üzerine sunulan bir değerlendirmeye birlikte, şiirlerin Latin harflerine aktarılmış metinleri ve Standart Türkiye Türkçesine çevirileri verilmiştir.

Anahtar sözcükler: Doğu Türkçesi, Kaşgar, Şiirler.

AN PHILOLOGICAL ANALYSE ON THE EASTERN TURKI POEMS FROM KASHGAR

ABSTRACT

“Eastern Turki Poems from Kashgar” is the title for the poems which are studied in this work as the main subject. There is no academical work by now on the poems which are conserved in Sweden in the Library of Lund University. Swedish Turkologist Gunnar V. Jarring recorded in the catalogue that poems were written in Uighur language and who defined the poems as “Popular Eastern Turki Poems”. Actually poems are consisting of 2 folios and copied in 1908 in Kashgar probably from a manuscript of collected literary works or the original poetry folios. As is known, Chaghatai Turkic became a classical common literal language in the 15th century via Ali Şir Nevâyî’s works amongst the Turkic nations excluding Ottomans, but towards the 20th century, century by century, dominant character of Nevâyî’s Chaghatai decreased a little in the Eastern Turki literature and also varied with some features of other Turkic dialects because of the effects of local speech in different regions. According to the linguistic result of this paper, the Eastern Turki poems, that is to say, the research subject are belonging to the “Post-classical period of Chaghatai Turkic” and which are certainly the literal works of 18th or 19th century. In the view of such information, the poems were analysed from the perspective of a philological methodology and so the Latinised texts and the translation of the poems are presented in this introductory study.

Keywords: Eastern Turki language, Kashgar, Poems.

Giriş: “Doğu Türkçesi”

Öncelikle, “Doğu Türkçesi”nin kelime kadrosu, ses ve yapı özellikleri bazında temelini doğrudan Eski Türkçeden aldığı belirtilmelidir. Eski Türkçe; 7.-13. yüzyıllarda Türklerce yazı dili olarak kullanılmış lehçelerin genel ismi olup “Köktürkçe” [7.-9. yüzyıllar], “Eski Uygurca” [9.-11. yüzyıllar] ve “Karahanlı Türkçesi” [11.-13. yüzyıllar] devrelerini kapsayarak Türk dilinin tespit edilmiş ilk yazı dili dönemini teşkil eder. Bu noktada, Eski Türkçe dönemi içinde değerlendirilen Karahanlı Türkçesinin 14. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına (Çağdaş Türk lehçelerinin yazı dili olarak ortaya çıktığı döneme) değin devam edecek olan Orta Türkçe dönemine geçişte bir “ara devir” olarak özel bir yeri vardır. Çünkü bu lehçenin geçerli olduğu zamanda Türkler yoğun bir şekilde İslamlaşmaya başlamış ve Türk dili, özellikle kelime kadrosu açısından İslam etkisinde bir gelişim seyretmeye başlamıştır. 13. yüzyılda yaşanan Moğol istilâsından sonra, bu istilânın getirdiği sosyo-kültürel, ekonomik ve etnik sebepler dolayısıyla 14.

yüzyıldan itibaren Türk yazı dilinin Türklüğe ait çeşitli coğrafyalarda (İran, Anadolu, Mısır, Harezmi ve tabii Türkistan'da) çeşitlenmeye, farklı kollarında mevcudiyetini sürdürmeye başladığı görülmüştür; Eski Anadolu Türkçesi, Mısır-Memlûk Kıpçak Türkçesi, Harezmi Türkçesi gibi aynı kökten çıkmış olsa da farklı muhit, kavim ve kabile özelliklerini yansıtan Türk lehçeleri, yazı dili olarak Türk edebiyatında boy göstermiştir. 14. yüzyılda Harezmi bölgesinde ortaya çıkan Harezmi Türkçesi, tarihi bir lehçe olarak Çağatay Türkçesinin kurucusu, bir nevi ön hazırlık devresidir. Keza 15. yüzyılın başlarında geçerli olarak Ali Şir Nevâî'yi hazırlayan Erken Dönem Çağatay Türkçesi, Harezmi Türkçesinin zorunlu bir devamı ve gelenekçisidir. Nevâî'nin 15. yüzyılın ortalarından itibaren yazdığı eserler ile klasik bir edebiyat dili olma hüviyetine kavuşturduğu Çağatay Türkçesi, diyalektolojik ve ortografik açıdan etkili olmak kaydıyla, azalarak da olsa 20. yüzyılın başlarına kadar sürmüş, birçok Türk münevverinin, edip ve şairinin kaleminin, eserlerinin dili olmuştur. İşte bu noktada, gösterdiği dil ve imlâ özellikleri, Eski Türkçenin hüküm sürdüğü coğrafyaya diğer Türk lehçelerine göre daha yakın oluşu, başka bir deyişle, vaktiyle Eski Türkçenin edebiyat dili olarak yükseldiği bir bölgede mevcudiyet buluşu sebebiyle, Türk dünyasını parçalayan 13. yüzyıldaki Moğol istilâsından sonra; 14. yüzyılda Harezmi'de başlayarak tüm Türkistan, Altınorda ve Doğu İran bölgelerini kapsayan ve 20. yüzyılın başlarında Çağdaş Türk lehçelerinin yazı dili olarak ortaya çıktığı döneme kadar Türk dünyasını etkileyen Türkçe, "Doğu Türkçesi"dir. Bugün Özbekçe, Yeni Uygurca ve bunlara yakın diğer çağdaş lehçeler, Doğu Türkçesinin zorunlu ve tarihi-coğrafi mirasçılardır.

Ş Kaşgar'dan Doğu Türkçesi Şiirler

Gunnar V. Jarring'ın koleksiyonunda [Lund Üniversitesi Kütüphanesi'nde] Prov. 461 başlığıyla kayıtlı bulunan Doğu Türkçesiyle yazılmış manzumeler, bu çalışmanın esasını teşkil etmektedir (Burada, bu manzumelerin daha önce hiçbir yerde neşredilmediği, Latin harfli çeviriyazısının, tercümesinin şimdiye kadar hazırlanmadığı ve yayımlanmadığı altı çizilerek belirtilmektedir). Jarring'ın katalogta düştüğü notlarda, "Uygurca" olarak kaydedilmiş fakat "Popüler Doğu Türkçesi Şiirleri" olduğu bildirilmiş şiirler esas itibarla, Doğu Türkçesi ile yazılmış orijinal bir metinden çekilerek Kaşgar'da 1908'de istinsah edilmiştir. Şiirlerin yeni nüshaya aktarımı esnasında küçük çaplı hataların oluştuğu ve orijinalinden farklı yazımlar yapıldığı düşünülmektedir. 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren klasik bir edebiyat dili halini alan Çağatay Türkçesinin dil özellikleri açısından bakıldığında, şiirlerin "Geç Dönem Çağatay Türkçesi" olarak anılan devreye mensup olarak 18. veya 19. yüzyıla ait bulunduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen Rus yapımı olan sarı renkli, 325 x 205 mm ebatlarında ve şu an iyi kondisyonda bulunan kağıda yazılmış eser, toplamda 2 varaktan (1a-2b) müteşekkildir. Bilindiği gibi Jarring, Tarım'da, Uygur bölgesindeki keşifleri, inceleme ve araştırma çalışmaları neticesinde birçok dil malzemesi elde etmiştir. Elde ettiği dil malzemesi, Doğu Türkçesinin (Klasik ve Geç Dönem Çağatay Türkçesi metinlerinden Erken Dönem Yeni Uygurca yazılmış metinlere kadar uzanan) geniş dil yelpazesi içindedir. Bununla birlikte, Jarring'ın hocası Gustaf R. Raquette'nin uzun yıllar misyoner olarak görev yaptığı Doğu Türkistan'da, özellikle Kaşgar ve Yarkend'de diyalektolojik araştırmalar yaptığı, elyazması eserler topladığı, tanıştığı insanlardan günlük hayata dair etnolojik ve folklorik malzemeler derlediği ve misyon faaliyetlerinden sonra döndüğü İsveç'te, biriktirdiği malzeme üzerinden Türkoloji çalışmalarına ve öğretimine yoğunlaştığı bilinmektedir. En tanınmış öğrencisi Gunnar V. Jarring'dir. (Ayrıca bkz. Berbercan, 2017).

Aşağıda incelemesi sunulmuş olan şiirlerin yazıldığı kağıtlar üzerinde kırmızı kalemle İsveççe yahut Latin harfleriyle yazılmış Doğu Türkçesi ile Gustaf R. Raquette'nin kısa notları vardır. 1a'da, İsveççe "Mycket gammal" yani "Çok eski" yazmaktadır. 1b'de Doğu Türkçesiyle "Tazning qoşmagı"; 2a'da, "Çilimning qoşmagı"; 2b'de ise "1908" tarihi ve tasnifi gösteren yapılandırılmış bir pul bulunmaktadır. Bu şiirlerin Gustaf R. Raquette'nin ölümünden sonra, eşi Hanna Raquette tarafından 1960'larda koleksiyona bağışlandığını öğrenmiş bulunmaktayız. İçerik bakımından 1a'daki manzume, amatör bir tarza sahip olup aşk ve güzellik ile ilgili nakaratlı bir halk şarkısını andırmaktadır (Bu çalışmada "*Halk Şarkısı*" ismiyle verilmiştir); 1b'deki şiir, içinde tekerleme-gülmece unsurları taşımakta olup bir "saçı dökülmüş (kel= taz)" hakkındadır (Çalışmada "*Kel Yergisi*" ismiyle verilmiştir); 2a-b'deki şiir ise "bir tür nargile" üzerine olup tekerleme ve mizah unsurları içermektedir (Çalışmada "*Nargile Övgüsü*" ismiyle verilmiştir). Aşağıda filolojik metin inceleme metodolojisi ile söz konusu şiirler işlenmiştir (Kullanılan özel işaretler ve kısaltmalar için ayrıca bkz. "* İşaretler ve Kısaltmalar"); I. bölümde, şiirlerin transkripsiyonu yani çeviriyazısı, "Metinler" başlığıyla verilmiş; II. bölümde ise, metinlerin

tercümesi yani “Çeviriler” sunulmuştur. Şiirleri bilim dünyasına tanıtmak amacıyla bu bildiriye kaydedilenlerle birlikte, şiirlerin söz varlığını ve tıpkıbasımları ortaya koyan ayrıca bir makale hazırlanmaktadır.

* İşaretler ve Kısaltmalar Listesi

< : Bu şekilden gelir.

- : Ayrı yazılan kelime parçası; birleşik yazılmış kelime; kontraksiyon var.

~ : Alternatif şekil.

= Şiire verilen başlık imi.

[...] = İmlâ sebebiyle teşhis edilemeyen kelime.

[... ...] = İmlâ sebebiyle teşhis edilemeyen birden fazla anlam.

{ } : Metinden çıkarılan kısım.

[ ] : Metne eklenen, değiştirilen veya tamir edilen harf veya hece.

[?] : Tereddüt var.

Ar. : Arapça.

Etü. : Kelimenin Eski Türkçedeki şekli.

Fa. : Farsça.

Mo. : Moğolca

Soğ. : Soğdca.

Ttü. : Türkiye Türkçesi

Yk. : Kökeni hususunda tereddüt bulunan yöresel kelime.

I. Metinler

1.1a

1.1 men seni köp bile men köñlüm saña mâyil emes

2.2 ā{r}feti cānım ser[v]i re[v]ānım

3.3 ğam çekişme[z] ay yüzün ā{r}feti cānım

4.4 koy kelür kozı bile bir biri-niñ izi bile

5.5 bizniñ yārlar oynaşıdır hem-sāye-niñ kıızı bile

6.6 ā{r}feti cānım ser[v]i re[v]ānım

7.7 ğam çekişme[z] ay yüzün ā{r}feti cānım

8.8 hem-sāye-niñ kıızı ne kör қаşı birle közi ne kör

9.9 evvelide berdi köñül āhiride nāz yana kör

10.10 ā{r}feti cānım ser[v]i re[v]ānım

11.11 ğam çekişme[z] ay yüzün ā{r}feti cānım

2.1b

12.1 diyārıñ kāşğar ey k[e]c ħar taz

13.2 cihān bāğı-da sēn ħōş mu‘teber taz

14.3 atañ kim-dür anañ kim-dür özüñ kim

15.4 özüñ-niñ zātını bilmey nādān taz

16.5 kelip yarkend yeride tuz nemek yép

17.6 ‘akıde kıлмаğan ey kūr-nemek taz

18.7 taz çivini kōndurmas

19.8 çivin taznı tındurmas

20.9 taz dégenge tégmes

21.10 başını kaşlap [se]zikmes [?]

22.11 başı bukanıñ başı-dék

23.12 boyını cuvaznıñ oқы dék

24.13 kéçe bolsa yatalmaydur şaf[a]k yegen kele dék

25.14 taz çıktı çemen tağқа yumulandı yantaққа

26.15 şüm taznıñ ğıçek-leri yantaқnıñ çiçek-leri

3.2a

- 27.1 bu çilim kapağ çilim bāğda açılğan gül çilim
28.2 bir çekip éki çekip nağş-éder bolğan çilim
29.3 çilim bolsa nılı bolsa içide çık[kan] su{y}yı bolsa
30.4 yigit bolsa hū{y}yı bolsa belide hān güli bolsa
31.5 bir çekim temegü saldım köz yaşım da nem dep
32.6 alta tal çoğ-nı koy-dum beş kavlam-da yemlep
33.7 tart-sala[r] tatlık temegü tartmasla[r] açık tütün
34.8 alsa-la[r] aldursala[r] taldı meniñ bilek-lerim
35.9 kopsa-la[r] cānım köyerdür koptmasa-la[r] yürek-lerim
36.10 çilimim-ğa çoğımı koy-dum [...] [...-gır] başımda dep
37.11 köhne yerni taşlamañ yañı yer kışım-da dep

4.2b

- 38.1 keliñ ay şaça keliñ mey şaça
39.2 kolanğdaki tayak-nı ‘aşā atsañ çü
40.3 mezā[r]lık-ğa aparıp şeyh atıp alsañ çü
41.4 kök ribāt-ğa bardıñ mu yañışārda yettim mü
42.5 aqşām-lık-ğa men barsam şayboyıda mu
43.6 yarkendlig bolay-dı-men kāşgarlig bolay-dı-men
44.7 saçalım-nı tüşürüp yaş yigit bolay-dı-men
45.8 yağşı-nıñ kādā[h]ı men yaman-nıñ kādā[h]ı men
46.9 kolam-da kapağ çilim nāş’e-niñ humarı-men
47.10 ak boz at atım bolsa tağda oynamas-mıdım
48.11 çıraylık adaşım bolsa bāğda oynamas-mıdım

II. Çeviriler

1.1a

#Halk Şarkısı

- 1.1 Ben seni iyi biliyorum, gönlüm sana mâylil değil (!)
2.2 Canımın belası, servi boylum,
3.3 Ay yüzün(ü) (gören) sıkıntı çekmez, canımın belası,
4.4 Koyun gelir kuzu ile, birbirinin izi ile,
5.5 Bizim dostlar oynaşdır, komşunun kızı ile.
6.6 Canımın belası, servi boylum,
7.7 Ay yüzün(ü) (gören) sıkıntı çekmez, canımın belası,
8.8 Komşunun kızı ne (güzel) gör, kaşı ile gözü ne (güzel) gör,
9.9 Önceden verdi gönül, sonunda (ise) naz yine gör!
10.10 Canımın belası, servi boylum,
11.11 Ay yüzün(ü) (gören) sıkıntı çekmez, canımın belası!

2.1b

#Kel Yergisi

- 12.1 Memleketin Kaşgar, ey eğri eşek kel!
13.2 Dünya bağında sen hoş (ve) muteber (bir) kel(sin).
14.3 Baban kimdir? Anan kimdir? (Sen) kendin kim(sin)?
15.4 Kendini bilmeyen cahil kel!
16.5 Gelip Yarkend yerinde tuz nemek yiyip
17.6 Namaz kılmayan ey nankör kel!
18.7 Kel, sineği kondurmaz,
19.8 Sinek keli durdurmaz,
20.9 Kel denen (herife) değmez,
21.10 (Kel) başını kaşıyıp (sineği) fark etmez.
22.11 Başı boğanın başı gibi,
23.12 Boynu yayığın oku gibi,

- 24.13 Gece olunca yatamaz, şafak vakti yiyen mal (sürü hayvanı) gibi,
25.14 Kel çıktı çimene dağa (tabiata), yuvarlandı kaktüse,
26.15 Uğursuz kelin ...leri kaktüsün çiçekleri.

3.2a

#Nargile Övgüsü

- 27.1 Bu nargile, su kabağı(ndan) nargile(dir), bağda açılmış gül nargile(dir)
28.2 Bir (duman) çekip, iki çekip (adeta) nakış(lar) çizen nargile(dir).
29.3 Nargile olsa, (rengi) lacivert olsa, içinde suyu çok olsa,
30.4 Genç olsa, huyu olsa, belinde han gülü olsa,
31.5 Bir nefes tütün saldım, göz yaşımda nem (var) diyip
32.6 Altına dal(ı), ateşi koydum, beş seferde yelleyip
33.7 Çekselere tatlı (hoş) tütün, çekmezler (ise) acı (hoş olmayan) duman (çıklar).
34.8 Alsalar aldırsalar, daldı benim bileklerim,
35.9 Kalksalar canım yandırır, kalkmasalar ciğerlerim,
36.10 Nargileme közünü koydum [... ...] başımda diye,
37.11 Eski yeri taşlamayın, yeni yer karşımda diye!

4.2b

- 38.1 Gelin ay saçarak, gelin mey saçarak,
39.2 Kolundaki bastonu âsa gibi atsan ya!
40.3 Mezarlığa götürüp şeyh (gibi) atıp alsan ya!
41.4 Gökribat şehrine vardın mı? Yenihisar'a ulaştım mı?
42.5 Akşama doğru ben Sayboyu'na varır mıyım?
43.6 (Ah) Yarkendli olaydım, (Ah) Kaşgarlı olaydım!
44.7 Sakalımı düşürüp genç delikanlı olaydım.
45.8 İyinin kadehiyim, kötünün kadehiyim,
46.9 Kolumda su kabağı(ndan yapılmış) nargile, neşenin humarıyım.
47.10 (Bir) ak boz at, (benim) atım olsa, dağlarda gezmez miydim?
48.11 Güzel dostum olsa, bağda (onunla) oynamaz mıydım?

Referanslar

- Berbercan, M. T. (2012). *Buğra Tezkiresi (I. Transkripsiyon, II. Dil Özellikleri, III. Tercüme, IV. Dizin)*. Ankara: Hâkim Yayınları.
Berbercan, M. T. (2014). *Türk Yazı Dilinin Tarihi Dönemleri - Türk Dili Tarihine Giriş*. Saarbrücken: TAK - OmniScriptum GmbH & Co. KG,
Berbercan, M. T. (2017). "İsveç Türkolojisinden İki Bilgin: Gustaf Raquette ve Gunnar Jarring". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 10, 42-54.
Berbercan, M. T. (2018). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türki) [Giriş-Gramer-Metin-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım]*. 4. bs., İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.
Eckmann, J. (2003). *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*. Ed. by O. F. Sertkaya, Ankara: TDK Yayınları.
Jarring, G. V. (1964). *An Eastern Turki – English Dialect Dictionary*. Lund & Gleerup: Lund Universitets Arsskrift.
Necib, E. N. (1968). *Uygursko-russkij Slovar'*. Moskova.
Raquette, G., R. (1914). *Eastern Turki Grammar: Practical and Theoretical with Vocabulary*. Vol. I-III, Stockholm.
Shaw, R. B. (1880). "A Sketch of the Turki Language as Spoken in Eastern Turkistan, Part I-II (with lists of names of birds and plants by J. Scully)". *Journal of the Asiatic Society of Bengal*, Vol. 47-48, Kalküta.

NİKOLAY A. BERDYAEV'İN MARKSİZM ELEŞTİRİSİ

Nesrin ATASOY

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü

ÖZET

Berdyaev'in felsefesi, üç ana bileşenden oluşur. Bunlar, kişi, özgürlük ve yaratıcılıktır. Berdyaev'e göre, insan çifte bir varlıktır. Bir yanıla doğanın, maddenin, zorunluluğun krallığına, diğer yanıla ise tinsel, özgürlüğün krallığına bağlıdır. Doğal olarak o bir birey, tinsel olarak ise bir kişidir. Kaynağı Tinsel dünya olan kişi, dünyadaki en üst değerdir ve onun esası özgürlüğe dayanır. Kişi tam olarak özgürlükte; özgürlük ise tam olarak yaratıcılıkta açığa çıkar. Entelektüel hayatının ilk yıllarında bir Marksist olan Berdyaev, daha sonra Marksist çizgiden koparak önce idealizme, ardından Ortodoks Hristiyanlığa ve varoluşçuluğa yönelir. Bu çalışmada Berdyaev'in Marksizm eleştirisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Berdyaev, Marksizm, Özgürlük, Kişi

GİRİŞ

Nikolay Aleksandroviç Berdyaev 6 Mart 1874 tarihinde, Kiev'de aristokrat bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. Babasının tüm ataları askerdir ve aile geleneğine bağlı kalarak Berdyaev Askeri Okul'a gider. Burada aldığı altı yıllık eğitimden sonra üniversite sınavına girer ve Hukuk Fakültesi'ne kaydolar. Üniversitedeki ilk yılı olan 1894 Marksist çevreye katıldığı yıldır. Berdyaev ilk kez, büyük öğrenci gösterisine katıldığı için tutuklanır ve birkaç gün tutuklu kalır. 1898'de Rusya'daki ilk büyük sosyal-demokrat hareket nedeniyle ikinci kez tutuklanır ve bunun sonucunda üniversiteden atılır ve Vologod'a sürgün edilir. Burada B.V. Savinkov, A.A Bogdanov, A.V. Lunaçarski gibi geleceğin büyük komünistleriyle tanışır ve bu, Marksizm eleştirisi için ona yardımcı olan bir deneyim olur.

Berdyaev Marksist olur; ancak Marksizm'deki her şeyi kabul etmez. Hiçbir zaman materyalist ya da Hegelci olmaz. Hiçbir zaman pozitivist olmaz. "Marks'ın toplum analizinden derinden etkilenir ve bu etkisi hayatının sonuna kadar hisseder. Ancak temel Marksist insan ve dünya görüşünü asla bütünüyle kabul etmez. O daima insanın bütün karmaşıklığı ve çelişkileri ile saf materyalist terimlerle açıklanamayacağını bilir" (Sabant 1974:484). Berdyaev hakikat ve iyiyi, sınıf mücadelesinden ve toplumsal çevreden bağımsız ideal değerler olarak kabul eder yani felsefe ve etiğin devrimci sınıf mücadelesine tabi olduklarını reddeder.

Berdyaev'in Marksizm'den kopuşu, sosyal problemin, sosyal gelişmenin o kadar önemli olmadığını, onun aslında başka, çok daha derin bir boyutun yani tinselliğin sonucunda gerçekleşeceğini anladığı 1905 yılında olur. Bu tarihten sonra Berdyaev Ortodoks Hristiyanlığa yönelir. 1907 yılında Bulgakov'un çabalarıyla Moskova'da, Berdyaev'in girişimiyle St. Petersburg'ta, Kiev'de ise Tinsel Akademi profesörlerinin uğraşlarıyla Dini-Felsefi Dernek kurulur ve burası dini-felsefi düşüncenin ve tinsel arayışların merkezi olur.

1917 Devrimi'nden sonra Berdyaev'in yaşam şartları zorlaşır ancak bu birçok alanda faaliyet göstermesini engellemez. Bu arada 4 kitap yazar. Birçok konferans verir, Özgür Tinsel Kültür Akademisi'ni kurar. Rus Yazarlar Birliği'nin yönetiminde aktif rol alır, birliğin başkan yardımcısı olur (Berdyaev 1993:253). 1920'de Moskova Üniversitesi'nde profesör olur ve bir yıl boyunca Marksizmi eleştirdiği dersler verir.

1922'nin baharında Sovyet Rusya'da dindar-karşıtı bir cephe oluşur, dini sebeplerle ilgili takipler ve Bolşevik iktidarın 'temizlik' çalışmaları başlar. Berdyaev tutuklanır. Bir hafta hapis süresinden sonra Rusya'dan kovulduğu bildirilir. Onunla birlikte Komünizm'e inanmalarının imkânsız olduğu düşünülen bir grup entelektüel de kovulur.

İki yıl Berlin'de kaldıktan sonra 1924'te Paris'e yerleşir ve hayatının sonuna kadar burada yaşar. Berdyaev, 23 Mart 1948 yılında son kitabını yazdığı sırada "evinde" ölür.

Berdyaev'in Marksizme yönelik eleştirisi onu sonuçta “sosyolojik determinizmin ardıl sestemi” gibi görmesiyle başlar. Ona göre sosyalizmde “ekonomi tüm insan hayatını belirler. Sadece toplumun yapısı değil, tüm tinsel kültür, din, felsefe, ahlak, sanat ona bağlıdır (Berdyaev 1993:395). Berdyaev Marx'ın kapitalist toplumdaki birçok kuralı ortaya çıkardığını kabul eder ancak onun hatası, özel olanı evrenselleştirmesinde yatar (Berdyaev 2007:80). Evrenselleşme çabasından dolayı Marksizm'de, ekonomik materyalizme aykırı bir yan vardır, bu da “kurtuluş öğretisi, proleteryanın mesiyani (messianic) görevi, insanın ekonomiye bağlı olmayacağı gelecekteki mükemmel toplum öğretisidir.” Berdyaev'e göre “Marksizmin ruhu buradadır, ekonomik determinizmde değil.” (Berdyaev 2007:81) Proleterya tamamiyle mesiyani özellikler atfedilmiştir, o Tanrı'nın seçtiği topluluktur, yeni İsrail'dir. Berdyaev bu öğretinin, “sekülerize edilmiş antik Musevi mesih bilinci” olduğunu söyler (Berdyaev 2007:81). Proleterya verilen hedefler artık tamamen materyal hedefler değil, tinsel, idealist hedeflerdir. Sosyalizm aslında tinsel bir fenomendir. O, sondan önceki değil, son şeyler hakkında konuşmak iddiasındadır. O, yeni bir din olmak ister, insanın dini sorularına cevap vermek ister. O mesiyani patostan doğar ve insanlığın tüm felaket ve acılarından kurtulacağına dair müjdeyi verme iddiasında bulunur. Sosyalizm Musevi temelden doğar. O antik Musevi binyılcılığının (chilliasm) sekülerize edilmiş formudur, İsrail'in dünyevi krallığı ve dünyevi mutluluğunun umududur.”

Berdyaev'e göre Marx'ın gelecekteki Mesih inancını korumuştur. Ancak Marx için Tanrı tarafından seçilmiş olan halk, proleterya'dır. [...] Marksist sosyalizm öyle inşa edilmiştir ki o Hristiyanlığın antipodudur” (Berdyaev 2005:140-141). Bu nedenle Sosyalizm tüketim içgüdüleri, insanın eşyalaşması, mülkiyetin dehumanizasyonu ile mücadeleye girişmiştir. O, Hristiyanlığın başaramadığını başarmalıydı. Marksizm'de zorunluluğun krallığından özgürlüğün krallığına geçiş, ilk günah üzerinde zaferdir. Onun için esas olan ekonomik sorun değil, etik yani tinsel sorundur, yani insanın kendi türünün sömürsünden nasıl kurtulacağı sorundur. “Marx açıkça ekonomik ve etik kategorileri karıştırmıştır. Sınıf mücadelesi öğretisinin tamamı aksiyolojik bir karaktere sahiptir. “Burjuva” ve “proleterya” arasındaki fark, iyi ve kötü, adalet ve adaletsizlik arasındaki farktır... Marx, proleterya için gerçek bir mit yaratmıştır. Proleteryanın misyonu, inanç konusudur. Marksizm sadece doktrin ve politika değildir, o aynı zamanda inançtır, dindir ve onun gücü buna dayanır.” (Berdyaev 2007:83) Eşitlik Berdyaev'e göre metafiziksel boş bir fikirdir. Ona göre sosyal adalet eşitliğe değil, her kişinin onuruna dayanmalıdır (Berdyaev 1993:265).

Nasıl oldu da Marksizm Rusya'da bir zemin buldu ve bu kadar geniş ölçülü bir kabul gördü? Berdyaev'e göre burada Marksizm'in mesiyani fikri çok büyük bir rol oynar. Mesiyaniizm Rus düşüncesinin, Rus ulusal bilincinin derinlerinde köklenmiştir. Ütopikliğini önlemek için Sosyalizm kendine “bilimsel” etiketini ilişirmiştir. Böylece o, inanç konusu olmuştur. Sosyalistler, Sosyalizmin gerçekten “bilimsel” olduğuna inanır. Bu “bilime” göre sadece proleterya Kapitalizmden yeni insanı yaratabilir (Berdyaev 2007:85).

Bir öğreti olarak Marksizm Rusya'da farklı akımlara ayrılır. Ancak Rus Devrimin'de kazanan, ortodoks, Rusya'ya özgü dönüştürülmüş “daima materyalist inancın ikrarını isteyen ancak içinde güçlü idealist unsurlar barındıran” Marksizm olmuştur. O, kitlelerin içgüdüleriyle uyumlu olduğunda, fikrin insan hayatı üzerinde ne kadar güçlü bir hakimiyete sahip olduğunu göstermiştir. [...] Rusya'da Komünist Devrim, totaliter Marksizm, proleteryanın dini olarak Marksizm adına gerçekleşmiştir” (Berdyaev 2007:88). O, Rusya'nın tarihsel sürecine özgü olan Rus Bolşevizmiyle birleşmiş ve “Marksizmin Ruslaştırılmış bir oryantasyonu olmuştur” (Berdyaev 2007:89).

Daha Devrimden önce Berdyaev, yaklaşmakta olan değişimin farkına varmıştır: sosyal fikir, teolojinin yerini alır. “Sosyolojizm ve individualizm derinden bağlantılıdır. Onlar dünyanın aynı ayrılığının iki kısmıdır. [...] Sosyolojizm sahte bir topluluktur, individualist ayrılığın topluluğudur, birbirine yabancı olanları birlikteliğidir. [...] Marksizmin sosyolojizmi, nihai individualizmin ifadelerinden biridir yalnızca” (Berdyaev 2004:309).

Sosyalizmde yabancılaşma, aşırı toplumsallaşmanın sonucudur. Sosyalizmde insanlar arasında bir *birliktelik* oluşturma denemesi imkansızdır çünkü öyle bir ilişki mekanik ve yüzeysel olacaktır. Çünkü o dışsal değerlere dayanır ve bu nedenle insanı kendisine yabancılaştırır. “Son derece insani ilişkilerde

yalnızlaşmış olan insan, birlikteliğin sınırlarını bilmez.” (Berdyayev 2004:311) Sosyalist ilişkiler her şeyden önce mekanik ve yapaydır. Bu nedenle Sosyalizmde insan bir vidaya dönüşür, *kişisizleşir*. Marksizm toplum sorunu ele alır ancak insan sorunu ele almaz. Marksizm için insan, sosyal hayatın fonksiyonudur. “Kendi materyalist-ateist formunda Komünizm insanı tamamen zamanın akışına tabi kılar. İnsan sadece, bölünebilen zamanda bir geçiş anıdır ve her an bir sonraki an için sadece bir araçtır.” (Berdyayev 2007:149)

Berdyayev her şeyden önce, hiçbir dünya nimeti için vazgeçilmemesi gereken tinsel özgürlük adına Komünizm’e karşıdır. En yüksek değer olarak kişi –kişinin toplumdaki, devletten, çevresinden bağımsızlığı adına. O, tinsel ve tinsel değerlerin savunucusudur” (Berdyayev 1993:264). Ona göre kötülük Komünizm’in toplumsal sisteminde değil, özgürlüğü, kişiliği, tını reddeden Rus Komünizmi’ndedir. Ekonomik ve politik sistem olarak toplumsal açıdan komünizmi kabul edebileceğini ama tinsel bir organizasyon olarak asla kabul edemeyeceğini belirtir. Tinsel, dini ve felsefi yönden tamamen anti-kolektivisttir Berdyayev, ama bu anti-sosyalist olduğu anlamına gelmez. “Ben sosyalizm yanlısıyım ancak benim sosyalizmin otoriter değil personalisttir, o toplumun kişiden üstün ve öncelikli olmasına izin vermez, her insanın tinsel değerinden kaynaklanır çünkü insan özgür ruhtur, kişidir, Tanrı’nın suretidir. Anti-kolektivistim çünkü kişisel vicdanın dışlaşmasına, ortaklık üzerine taşınmasına izin vermiyorum. Vicdan insanın Tanrı’ya dokunduğu derinliktir. Ortak vicdan metaforudur. İnsan vicdanı putperestliğin hâkimiyetine girdiği zaman dönüşür” (Berdyayev 1993:265). Sonuç olarak Berdyayev bir din olarak komünizmin, ortaklığın idolünü yaratmak demek olduğunu düşünür ve bunu devletin, ulusun, ırkın, sınıfın idolünü yaratmak kadar çirkin bulur. Rusya’da olduğu gibi Batı’da da totaliter komünizmin düşmanı olarak kalır. Her zaman kişinin topluma ve devlete üstünlüğünü, kişisel vicdanın üstünlüğünü savunan bir personalist; hiçbir ortaklığın birincil gerçekliğini kabul etmeyen, bireysel-kişisel, biricik olanın fanatığı olarak kalır.

KAYNAKÇA

- Berdyayev, N.A. (1993) Samopoznanieto (Kendini Bilmek), Rus. çev. S. Mundrova Nedelcheva) Hristo Botev Yayınevi: Sofya
- Berdyayev, N.A. (1994) Smisalat na İstoriata (Tarihin Anlamı), Rus. çev. İ. Tsvetkov) Hristo Botev Yayınevi: Sofya
- Berdyayev, N.A. (2002) Tsartstvoto na Duha i Tsartstvoto na Kesarya, Rus. çev. N. Popova, Zahariy Stoyanov yayınevi: Sofya
- Berdyayev, N.A. (2003) Novoto Srednovekovie, TE Cilt. 2, Rus. çev. M. Vladova, İ. Tsvetkov ve N. Popova, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya
- Berdyayev, N.A. (2004) Smisalat Na Tvorchestvoto (Yaratıcılığın Anlamı), Cilt. 3, Rus. çev. N. Zaneva, N. Popova ve İ. Hadjirachev, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya
- Berdyayev, N.A. (2005) Mirogledat na Dostoevski (Dostoyevski), Cilt. 4, Rus. çev. İ. Dobrev ve İ. Tsvetkov, Zahariy Stoyanov Yayınevi: Sofya
- Dimitrova, N. (2002). Sotsialno-religiozni utopii v ruskiya duhoven renesans, Professor Marin Drinov Academic Publishing House, Sofya.
- Dimitrova, N. (2002). Natsionalnata Ruska FiloSofya-Pro et Contra (Sporat Mejdu Neoslavyanofili i Neozapadnitsi –XX Vek), Izdatelstvo Faber, Sofya.
- Dostoyevski, F.M. (2009) Karamazov Kardeşler, çev. N.Y. Taluy, İş Bankası yayınları: İstanbul.
- Dostoyevski, F.M. (1990) Yeraltından Notlar, çev. N.Y. Taluy, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
- Sabant, P. (1974) “Christ, Freedom and Salvation in the Thought of Nicholas Berdyayev,” The

CYBERCRIME IN INTERNATIONAL LAW AND RESBONSIBILITY OF STATES

Betül ÇATAL

Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet Meslek Yüksekokulu

ABSTRACT

The rapid spread of information that cannot be prevented has, of course, had positive consequences. With the use of the internet as a means of communication, people can quickly access information. In addition to being an internet communication tool, it is also used as an infrastructure service. Internet-connected institutions connect through computers to speed up communication and many burdensome transactions can be done in a short time. In pre-Internet times, transactions with great difficulties are carried out in a very simple and fast way. However, the internet, which is a critical infrastructure service, is also open to attacks from outside. The fact that the internet cannot be protected with absolute technical knowledge has caused many attacks today. In the face of cyberattacks that are often seen today, individuals and institutions are left helpless. The complex structure of computer and Information Systems is not seen as possible to prevent, against attacks. However, with the regulation of the Internet of legal Science, deterrence can be achieved in part. It illustrates the difficulty of regulating the technically complex internet from a legal point of view. In this study, cyber crimes and processing methods are discussed and legal regulations related to cybercrime in international law and the responsibility of the states in this context are explained.

Keywords: Cybercrime, Cyberattack, Crimes against information system, Unlawful access, International responsibility

INTRODUCTION

These dizzying developments in Information Technology, and especially with the opening of the internet (between 1960-1980) to the sharing of other countries, in short, the extraordinary changes and transformations in all aspects of life, including business, commerce, marketing, advertising, culture, art, literature, sports, communication, education, transportation and social life, were not seen in previous periods. However, the most important thing that made these big developments weep was not the widespread use of computers around the world, but the widespread use of the internet, a general network that connects all computer and computer networks.

While states and government agencies primarily benefit from these developments, which are a reflection of Information Technology, another period of 10 to 15 years has been required for use on a personal basis. With the widespread use of the internet by personal users, geographic boundaries have disappeared, making the world a global village. Now human beings have become virtual, free, very fast and constantly expanding, using a technology, the internet, which cannot be demarcated, controlled, but which facilitates every aspect of life. Adopting these developments immediately, human beings reached the number of 50 million users in 3 years (3 times less than the spread speed of television and 9 times less than the spread speed of radios).

The integration of information systems into existing processes and the technological process changes revealed by the rapid developments in technology are among the most obvious facts of today. These developments lead individuals and groups in the thought of committing crimes to use information technology as both a tool and a purpose. The essence of the word is that cybercrime has become one of the major problems of all modern societies.

Law and technology are two disciplines that stand quite far apart. However, the intersection point of these "cybercrime" legal regulations are both new and narrow, research and studies are insufficient, increasing and diversifying types of cybercrime are known not to include. Cybercrimes and criminal groups that are evolving and changing every day continue to threaten our daily lives. Difficulties in identifying the elements of crime in terms of law enforcement and judicial units in the fight against crime, differences in the definitions of crime and judicial assistance between countries, insufficient development of forensic information expertise

The first laws to prevent its crimes were enacted in the United States, where systems were first used in the 1980s. The first convention signed by states on the international platform by setting rules in common is the Convention on Cyber Crimes of the Council of Europe, which was signed in Hungary on 23.11.2001. services makes it difficult to identify and apprehend those who commit crimes.

The sheer number of users in cyberspace, on the other hand, and the ease of access and transportation have revealed a new kind of terror. The world has become acquainted with cyber terrorism, which can manipulate societies very quickly, pour them into the streets, drive them into violence, force governments, threaten them, interfere with the data banks of state security institutions. In addition to cybercrime groups, it has also been used professionally by terrorist organizations and in the power struggles of countries as an effective tool for information technology. Social media has been the Leading Actor in mobilizing the public, holding protest rallies and maintaining resistance, especially in the administrative changes in North African countries called the Arab Spring.

Cyber technologies and experience in cyberspace have become cheaper and more accessible by the day. As a natural consequence of this situation, weak countries, individuals and organizations have achieved capabilities that can cause considerable harm to countries that are considered traditional military superpowers. For example, cyber-attacks are considered to have various capabilities, such as rendering power generation facilities dysfunctional, disrupting the command-control-communication network of military action, derailing trains, bringing down planes, causing the destruction of nuclear reactors, causing the explosion of oil pipelines, and disrupting conventional weapons.

In parallel with the technological developments in the world, new regulations are being made and the rules of the game are being rebuilt. With the Saint Petersburg Declaration issued in 1868, the use of explosives less than 400 grams on the battlefield is prohibited. Since then, the use of many weapons has been banned and the rules of war have become more apparent with the different agreements made. States have sought to establish a system now controlled by the United Nations Organization, which at various times is binding, to determine the legal framework for the right to exercise force in international relations and the law of armed conflict.

1. CYBERCRIME and PROCESSING METHODS

1.1 Concept Of Cybercrime

Cybercrime is acts that constitute a crime according to national or International Criminal Law, and are acts that occur within cyberspace, by their use on it, or by their execution on cyberspace (di Dachenhausen, Forlani, Mazza, Rotondo, & Pirillo, 2012). In the doctrine, it is stated that cybercrimes occur as new types of crimes or that traditional crimes such as theft, fraud, sabotage can be committed in cyberspace, but cyber terrorism and cyber espionage structures do not necessarily fall into these types of crimes (Jackson et al.). However, there is no internationally accepted definition of cybercrime. For example, AKSSS, where comprehensive regulations are made, although it defines concepts such as 'transmitted data', 'computer data', 'service provider', 'computer system', has not defined cybercrime (di Dachenhausen et al., 2012).

The word "cyber" came into our language from the term "cyber" in English, but it has been used in its current form. The word cyber is used to describe the world of computers and the internet. The concept of cybernetics, which is essentially a prefix of the word cybernetics (cybernetics), is also used to shorten the word. Cybernetics was first used by an American scientist named Norbert Wiener in 1948 in the sense of "communication and control Science in animals and machines". The concept of "Cyberspace", derived from the word cyberspace, refers to the virtual world (Yayla, 2013). The most widely accepted description is the description of the EEC Commission of experts at the Paris meeting in May 1983, although not everyone has an alliance on computer crimes or its Crimes. According to this definition, information crimes are all kinds of illegal, immoral and unauthorized acts in a system that automatically processes information or transfers data (Özdemir, 2003).

It is possible to define the concept of cybercrime as information crime and computer crime. It describes a global network formed by connecting cyberspace information systems via conventional and local lines

or satellite wired to each other. For this reason, in cyberspace, the means and purpose of the crime are mostly created by computers, and in general, every crime committed is an IT crime, but in private it becomes a cybercrime. However, the concept of Information Crimes is a higher concept than the concept of cybercrime and includes cybercrimes(Yenidünya & Değirmenci, 2003).

The main difference that distinguishes cybercrime from other crimes is the use of computers, computer systems, and computer networks to commit crimes because of the rapid progress of technology in the information age we are in. The fact that computers can be used as a tool in crimes and that these crimes can be committed without computers is the basis of the difference between cybercrime and traditional crimes (Çakmak, 2009).

Illegal actions such as entering the information system without the consent of the owner of the system, unauthorized access to the data of this system, changing, deleting data, blocking the use of the system, unauthorized monitoring of communication, recording of cybercrimes are examples. As a result, cybercrime is the intentional misuse of digital data or information flow and can be committed within or against network systems (Pocar, 2004).

1.2. Cyber Crime Processing Methods

Front of achieving or raising the level of cybersecurity the condition is that it is known what is being faced with. Cyber attacks for this, in particular, critical infrastructures can be used for cybersecurity while these types have been studied.

1.2.1. Viruses

If the user is installed on his computer without his knowledge and request, he will computer, network, or system where it spreads by copying and its purpose is mostly settled malware that causes damage in a variety of ways is called a virus. Viruses they need a program where they can settle in, and they have to do it without appearing. Because they can be wiped out without spreading enough. To achieve this, they compete with the virus software, which becomes more complex every day, and with the antivirus programs developed to detect them.

Viruses that are sent with malicious intent infect computers with e-mails and files; they can deliberately and deliberately capture computers ' memory, prevent them from working, and cause their information to be lost, corrupted, or deleted. Viruses can also slow down computers. This malicious software is a type of computer program that settles into computer memory, can add itself to self-replicating and executable programs, and can change the structure of the programs it settles in (Nickolov, 2008).

Virus software, which can be of any size and degree of threat, is one of the most widely used cyberattack methods. According to one study, for example, every 2.2 seconds in 2009 the virus became involved in cyberspace(Clarke & Knake, 2011). This figure is stated to be every 7 seconds for 2012. (Çiftçi, 2013).

1.2.2 Network Worms

After entering the Information System, the user can copy itself quickly without knowing the multiplication, usually spread through e-mail, entering the system without damaging hardware or software can move from computer to computer and the number of systems crash when the number of malicious software (Aydın, 1992).

Network worms often breakthrough well-established firewalls and enters the IT system to begin their actions(M., 2007). Worms infect computers using a variety of ways, such as floppy disks, CDs, the internet, and e-mail. After entering the system, first, the RAM (Read Access Memory) finds itself in memory, copies itself there, then produces and runs the new copy. The network worm that settles on the system automatically and continuously continues to produce its first generated copy (Dilek, 2007). Network worms are not content with the IT system they are located in, but they want to spread to other computers. When they reach another IT network and encounter the firewall of that system, they try to overcome the firewall by using easily guessed passwords and data, trying the most used passwords and the different keys they generate (M., 2007). Network worms, such as this type of system after

overcoming the firewall of the information system is placed inside the system, the system freely wandering in the system, or the system is carrying a "Trojan horse" software to damage the system. Network worms that perform these actions within the system often erase traces of their actions and make them almost impossible to find (Yaycı, 2007).

1.2.3 Trojan Horse (Trojan)

They are programs that appear to be useful but damage IT security due to the inclusion of a secret code behind them.(Plonk & Carblanc, 2008). These programs resemble soldiers entering the castle in disguise to conquer the castle from the inside. They usually infect computers through files attached to emails. Trojan horses can't process on their own like computer viruses and computer worms, which are other malicious software(Ulaşanoğlu & R., 2010). This is because it is part of the program that is built into the program to enable it to perform functions other than the actual function of the program. This type of program, especially by placing programs such as Network Security Program, security points of the system in the hands of people who place the program can provide. Trojan horse programs are also used to hide viruses and worms(TSK,1999). The person who placed this virus on your computer can do all the operations you can do on your computer, such as opening files, changing the content, deleting files, copying your files to your own computer, reading your emails, opening and closing the CD-ROM, copying your internet banking or credit card information, if any. In short, a Trojan horse infected computer has two users, one you and the other the person who entered your computer with the remote access method. A brilliantly written Trojan horse, as he will never reveal himself and leave no trace, it is really hard to find where he is and requires professionalism (Tekeli).

1.2.4. Logic Bombs

A program called logic bombs is a program that stays dormant until the required conditions are ready after logging into the system, acts as a useful program and does not exhibit harmful behavior but activates by acting when conditions occur and act as a destructive effect for the system (Sürer, 2014). The expected situation for a logic bomb to be activated; the salary of the person who wrote this program to be reduced, dismissal¹, non-payment of the desired ransom, not to buy the program² to be sold entertainment can be a specific date or time (Dilek, 2007) ³

1.2.5. Information Data Scam

Data deception is a method of changing the data to be entered into the information system by unauthorized persons or persons authorized to modify the data utilizing purposely misrepresenting or missing certain data. The perpetrator, who places or changes the values in the system by this method, has the opportunity to make any change on the existing data or to use the system as he or she wishes (Nacar, 2009). This method is one of the most preferred methods because it is easy to implement in Information Crimes and that it is difficult to detect and uncover after the operation⁴ (Yazıcıoğlu, 1997). The data deception method can be applied in the form of changing data-processing documents, replacing data stored in data storage units such as magnetic tape, disk or floppy disk with specially prepared tools, adding data to the system, canceling some records or hijacking from control processes. This method can be processed by persons who are authorized to interfere with information systems or it can be processed by unauthorized persons. These perpetrators; they may be the ones who create, record, oversee the

---

¹ When one of the employees of an American company was fired, he deleted important magnetic archive information, including the credentials of all employees of the company (including himself), through a software bomb.

² In the United States, users who wish to experiment with commercial programs are given packages. At the end of the trial period, those who like the package programs will buy the program, those who do not like it will not buy it. This package program does not buy computers are locked and files are deleted and started to malfunction

³ CIH) the so-called Chernobyl virus was activated on the 26th of each month, damaging systems. The writer is a useful software by this virus the virus by attendees of the conference to the Informatics expressed at the conference were distributed. The virus has spread to many countries around the world, including the United States, Russia, and the United Kingdom. It has also been effective in our country since 26.04.2009.

⁴ For example, if the assistant director of a company in the United States uses his / her authority to enter the records, he opens a stock trading account in his / her name, takes credit from this account and performs loan transactions and arranges one copy of credit receipts to avoid this situation, he / she gains 50 thousand USD unfairly in 5 years. A bank employee from Turkey in 1996 the bank's computer system by entering the short-time tricks of the Treasury bills of TL 300 billion in three separate banks to transfer accounts opened, friends of the accused can be shown as an example of these coins to escape

processing, transport, control, encrypt data, or they may also be the ones who can access information systems from outside of these people via an existing network. (Ergün, 2008).

1.2.6. Spyware

Spyware is software that unwittingly enters the computer system using user-installed games, programs, utilities, etc. Spyware, data entered into computers, browsing sites, the computer contains information that works, or desired parts (passwords, confidential information) to a specific destination (manufacturer) send or unwanted advertising on the computer, internet advertising leads to download (Henkoğlu, 2011).

It is not possible to delete spyware with anti-virus programs because it is not a virus. Such programs can be deleted from computers through "spyware removal programs". Sites that require internet approval for this type of malware should not be "yes-Yes", unknown programs should not be installed, firewall (firewall) should be used, anti-spyware programs should be used and should be constantly updated⁵.

1.2.7. Scavenging

This type of crime, called "garbage plunge" or "waste collection", can be understood from its name and is processed through the collection of the information entered into the computer as data or the traces left on the computer. (Çekiç, 2006).

This information can be accessed through a simple method such as physical acquisition of paper or output from the computer, as well as by means of some programs which require advanced technical information such as the way the information processed and deleted on the computer, the way the records are destroyed, the way the information system is accessed directly or via the network (Kurt, 2005). Second, the basis of the method of direct or network access to the information system is based on the principle that the data stored on the computer disk should not be erased or lost (even if we delete it).⁶ (Clough & Mungo, 1992).

1.2.8. Screen Recording and Key Recording

Screen Recorder (Screenlogger) software is a type of software that records screenshots in the IT system they are located in and sends them to the people who produce the software. These programs record screenshots recorded when entering a password on a virtual keyboard, and each process that system users perform, such as snapshots or movies, in a moving way, sending the software to the designers, who have access to all the information stored on the computer. This method is particularly likely to be used on computers that have a large number of people in common, such as the "internet cafe", and which do not have adequate security measures (Ergüç, 2008).

Key Recorder (Keylogger) software; screen recorders enter the system with the same method and work with the same method. In this method, the keys that the user has pressed on the keyboard are saved in a text file, in order of printing; the movement and clicks with the mouse are recorded in the form of a point-sized graphic where the mouse stops on the screen. This data is then recorded by e-mail or remote access to the person who produced the software (İlbaş, 2009) With Screen Recording and key recording methods, users can be monitored by entering the system remotely from the vulnerabilities detected in the operating systems, transferring files to the system, running the transferred file. The difference between the screen recorder and the key recorder is that not only the keys pressed on the keyboard but also the screen image is transferred. (Dilek, 2007).

1.2.9. Secret Doors or Cheat Doors

It is a method of entering the system illegally by using the hidden doors that computer programmers place in the operating systems to enter the system in different ways and to correct failures or install new

⁵ Whether a program is spyware can be understood from sources such as "spyware list" (Gator, Kazaa, Imesh, DC++, Alexa, Google Toolbar, all toolbars [all Tollbars], Cute FTP, Getright, Flashget).

⁶ Example in the 1980s, Pat Riddle of the United States entered the computers of the United States Air Force, the Pentagon, and the White House by obtaining telephone system booklets and in-house notes that he found behind telephone companies.

programs if problems arise such as not being able to enter the computer systems in the future in normal ways. 253 computer programmers wanted to create the ability to repair and recover programs that were subject to change in this way according to the new conditions (Yazıcıoğlu, 1997).

Operating systems are normally designed so that unauthorized entry or execution or modification of any program or code is not permitted. However, computer programmers add stop programs called "trap doors" when they are requested to the program to add code or output intermediate programs to counter future problems. It is possible for programmers who install these programs to access the system or the computer used by the system via remote access using these hidden Gates (Çekiç, 2006).⁷

These hidden doors need to be cleaned after the bugs are fixed. However, in some cases, hidden doors are not closed for error or future use. However, malicious people can enter the system by using these gates and thus commit their Crimes. It is also possible to implement a secret door in the form of user authentication (user name and password), although it is not common (Palli, 2009).

1.2.10. Prevent Denial Of Service Attacks (DoS/DDoS)

They are attacks on institutions or companies to disable their information and communication systems and services. The purpose of the attacks can be considered in a wide range of areas, from blocking access to the website, to preventing the rest of the other radio sites, to preventing the transfer of money from your bank account, to stopping ships from docking at the port. These attacks are caused by excessive loading of systems. Hackers install a program on computer users, and on the specified day, all computers start sending requests for access to a predetermined website at the same time. When the number of such requests reaches tens of thousands, the server of the other party becomes unresponsive. The relevant website is collapsing, unable to process and the site owners suffer financial damage. It is also a loss of credibility for the service provider because it cannot respond to users' requests to send and receive e-mail. (Tipton & Nozaki, 2012).

DoS and DDoS are generally preferred politically and commercially as low-intensity real warfare tactics by startup-level novices and very well-organized virtual attackers, social groups, and states that control botnets and zombies. Currently, present no 100% solution for defense against DDoS attacks. But with very good network analysis and data mining study of the results of "Internet Protocol " IP traffic, "Transmission Control Protocol/ Internet Protocol " belongs to TCP/IP and other protocols gain a defensive strength against attacks by changing parameters in a controlled manner it is possible (Ceylan).

1.2.11. Botnet

A single called "Boot Shepherd" or "Boot Manager" computers that have been captured by the computer with the help of codes that can be controlled remotely network. Crashing the desired website when the power of thousands of computers is put together can be used to. Quickly including advanced unaffordable security programs because of the changing software, the spread of botnet codes by e-mail attachment unintentional e-mails spreading spam messages⁸ and even the fragility of internet providers it can be done with silent installations using its advantages (Carafano & Sayers, 2008). Computers controlled by botnets are called "botnet member" or "slave computer (Zombie)". Slave computers make owner's wishes (Kara & Şişeci, 2011).

Botnets are fast on their way to becoming a very convenient tool for cybercrime. Because botnets seriously affect computer systems using many methods, even take control. Bots are secretly installed on the user's computer and disarm the user, targeting systems via remote control such as IRC, peer-to-peer (P2P), and HTTP communication channels. These channels allow the attacker to control botnet-infected

---

⁷ To access Prestel's system, the British data and Information Service Authority, users had to key in their ID and password. This information was personalized and consisted of an ID and a four-digit password, a ten-character sequence of letters and numbers known only to the user. A hacker who translated Prestel's number entered 2s ten times as a trial and received the correct message. He also simply tried "1234" numbers for the password and entered the system through Prestel's secret door, which had been left for testing.

⁸ SPAM the simplest definition of the message is the ad content mail sent to you without your request.

computers that are connected by remote control so that these computers can be used to initiate coordinated attacks (Turner et al., 2008).

2. CYBERCRIME IN INTERNATIONAL LAW

2.1. Legal Status Of Cybercrime in The International System

Computer crimes and cybercrime are thought to be different concepts. Computer crime is defined as crimes committed by the perpetrator using computers and computers that existed before the emergence of Internet and network networks, whereas cybercrime is defined as crimes committed on the network (the most obvious example of which is Internet networks today) and, of course, on the computer. (Moitra, 2005).

In doctrine Broadhurst does not report cybercrimes in limited numbers (numerus clausus) together with the crimes of Informatics, the use of computers in accordance with the law intervention (cyber vandalism and terrorism, DDOS attacks, viruses, malicious code and (such as placing Wolves in the information system), distribution of material that is criminal (such as child pornography, pornography, gambling and betting, distribution of racist content), threatening communications (such as bullying and harassment on the Internet), fraud (credit card and phone fraud, internet and phone service theft, online security theft), fraud (identity theft, IP theft, CD, DVD piracy) with copyright violations, such as), unlawful interference in communications, company espionage, and conspiracy of unlawfully intercepted communications use stated in the form of (Broadhurst, 2006). Snail, cybercrime is defined as any type of crime in which the computer is involved and only crimes that can be committed with the computer, and today processing is possible in the physical universe but can be processed in cyberspace it divides into two categories as offences (Snail, 2008) According to snail, hacking, cracking, sniffing (listening), which are crimes that can only be committed with computers, and distributing them by producing software with bad content, constitute the first category; whereas the second category is traditional crimes. together, they constitute offenses arising in cyberspace, such as Internet fraud, distribution, and possession of child pornography (Snail, 2008).

While cybercrimes are targeted and shaped dependent on technology, there are also differences in the way they are technically committed. This rapid change naturally affects the legal situation, ultimately changing the nature of criminal sanctions. Despite its changing shape in general, the majority of IT crimes are committed within the scope of economic crime. This is how European organizations approach the issue (Yücel & Suçları). The first known supranational regulation is the work done to protect the private life of individuals due to data processed in electronic data banks made by the council of Europe in the 1970s. The EC Committee of Ministers made two recommendations on this issue in 1973 and 1974. The recommendations made by the committee were evaluated by European countries in their respective legal legislations at the end of the 1970s and included in the legislation.

In the following years, in the face of the increasing globalization of the issue, the necessity of an international convention has emerged. In 1981, convention No. 108 on the protection of individuals against the automatic processing of personal data was signed and entered into force by EC member states. It has signed this convention in Turkey. In parallel with the rapid development and change like it Crimes, a new arrangement was initiated by the EC about the report on it Crimes published by the OECD in 1986, with the idea that much more rigorous work should be done (Dülger, 2004).

2.1.1 Work On Cybercrime By The Council Of Europe

2.1.1.1. European Convention On Cybercrime⁹

The European Convention on Cybercrime, the most important and only international convention established within the scope of creating collaborations in the understanding of combating it Crimes, was signed in November 2001 in Budapest, Hungary and entered into force on July 1, 2004, taking into

⁹ To the original text of the convention, http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/libe/dv/7_conv_budapest_/7_conv_budapest_en.pdf, from the address to the unofficial Turkish full text of the convention, <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:jOwXNetz8->

account the area of action adopted by EC heads of State and Government at the second summit in Strasbourg on October 10-11. As of November 2008, 39 of them were signed by EC member states and five non-member countries (USA, Japan, South Africa, Canada, and Nagorno-Karabakh). It has ratified and incorporated 23 of the signatory countries (Albania, Armenia, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Denmark, Estonia, Finland, France, Hungary, Iceland, Italy, Latvia, Lithuania, Netherlands, Norway, Romania, Slovakia, Slovenia, Ukraine, USA and Macedonia) into its domestic law. The signed convention consists of four sections and 48 articles, including definitions in the first section, measures to be taken at the national level in the second section, international cooperation in the third section, and finally other provisions in the fourth section. Until 30 June 2003, it was decided by the contracting parties to the convention that the matters specified in the convention should be concocted in their domestic law and that the convention should be put into effect. The European Convention on cybercrime was drafted by the ASSK (European Committee on crime issues), one of the subcommittees of the EC. The first draft text of the convention, which started in 1996, was published on the internet in 2000 and prepared in line with the criticisms received, was presented to the committee of Ministers of the EC by the ASSK in 2001. (Özcan, 2002).

The types of crimes defined in the contract were grouped under four main headings and into nine categories. Computer data or systems-confidentiality, integrity and availability to finding a crime I mean, it's, illegal access, illegal interference, data interference, system interference and misuse of devices first the main title, and fraud crimes committed via computer fraud committed by means of a computer so the virtual The Crimes of forgery and fraud the second main title of the content-related crimes, i.e., child pornography-related materials to the distribution of ownership, and providing international levels of the third main title, the violation of intellectual property rights and its distribution at international level constitute the fourth and last main title (Dülger, 2004).

The contract is a first of its kind. According to some scholars, the authority of the public along with the convention remained above individual freedoms and individual fundamental rights and freedoms are restricted by this convention. Another issue of the criticism stems from the convention's approach to computer crime. The convention seeks the existence of a computer system so that the crime of informatics can exist. In particular, the information media used as internet or cyberspace between articles two and ten were not included in the criminal definitions contained in the contract. The types of crimes defined in the contract were grouped under four main headings and into nine categories. Computer data or systems-confidentiality, integrity and availability to finding a crime I mean, it's, illegal access, illegal interference, data interference, system interference and misuse of devices first the main title, and fraud crimes committed via computer fraud committed by means of a computer so the virtual The Crimes of forgery and fraud the second main title of the content-related crimes, i.e., child pornography-related materials to the distribution of ownership, and providing international levels of the third main title, the violation of intellectual property rights and its distribution at international level constitute the fourth and last main title.

2.1.1.2. Studies on its Crimes by the European Union

In the European Union, which defines free movement of information as one of its main objectives, it aims to develop electronic commerce with the aim of creating an information society, to protect data, to protect the privacy of private life, to ensure the strengthening of women's rights, to prevent sexual abuse of children, to combat racism and xenophobia, to monitor and prevent any. It would be in place to note that many issues under the European Commission have been investigated and identified since 1996. In 1998, the EU Commission developed an Action Plan for safer use of the internet and proposed that harmful content situations be treated differently from unlawful content situations under the plan. The continuation of the belief in creating a zone of freedom, security, and Justice, which forms the main pillars of the EU, is supported by the understanding of the fight for the Prevention of cybercrime, which was discussed by the EU Council at the meeting in Tampere in October 1999.

The EU has established its anti-IT crime policy on freedoms. Arrangements have also been made to tackle child pornography and its offenses, with the Council Framework Decision in 2004 and the Council Framework Decision in 2005. Again, with the Council Framework Decision taken by the EU, a legal

arrangement was made for member states to fight racism and xenophobia. The concept of the EU's fight against terrorism dominates the whole European Community's understanding of free development of the internet. The Union adopts the general policy of implementing legal regulations to prevent the spread of terrorist propaganda and expertise rather than the option of blocking access, that the closure decision is not a useful option, that the closed sites are being re-published.

The EU Action Plan for Safer internet use was drafted in 2002 to prevent cybercrime and prevent users from becoming victims of cybercrime. This action plan was originally intended for three years. But then the plan was extended to include 2008, followed by a decision to extend it until 2013. In the first extension from 2005 to 2008, the budget allocated to the plan was 45 million euros. About half of this budget is devoted to raising awareness, one third to combat illegal content, about 15% to preventing harmful content and 15% to promoting a safer internet environment. In the second extension, the establishment of National Centres to promote children's safe internet use, public awareness and the reporting of illegal content were taken into consideration. For this reason, a budget of 55 million euros has been allocated to the action plan, which was extended from 2009 to 2013. The ECHR 's 10. it must act by its article and the decisions made by the ECtHR. The ECHR' s decision to block or close any EU member state based on its mandatory social needs is part 10 of the ECHR. ultimately, the European Court decides whether it complies with the freedom of expression guaranteed by its article.

2.1.1.3 O.E.C.D Countries Information Technology Policy

The OECD launched work in 1983 to harmonize the national criminal proceedings work that member states have set out in their laws on its Crimes. These studies are the first known application-oriented adaptation studies. The work was embodied in a 1986 report entitled Computer-Related Crime: Analysis of Legal Policy. According to this policy-making report prepared to member states;

- a) Through computer fraud,
- b) Computer forgery,
- c) Making changes to computer programs and data,
- d) Copying, replicating and distributing computer programs in violation of copyright,
- e) Telecommunication systems, other functions of the computer and communication to change, have been called on to make legal arrangements about (Değirmenci, 2003).

The committee which prepared the report on Computer Related Offences: Legal Policy Analysis also recommends that member states should consider the protection of trade secrets, 176 unauthorized use of computer systems and unauthorized entry into computer systems within the scope of criminal law through legal arrangements. In making these recommendations, the OECD compared the legal practices of the member states and aimed to establish a common consensus. The OECD's work after the 1990s focused on system safety. Focusing on the work of creating a common policy with NGOs, private sector representatives, government staff and academics, the OECD strives to adapt to the work of other international organizations on information systems. In this context, OECD Guidelines for Cryptography Policy: Report on Background and Issues of cryptography Policy published by OECD in 1997 is a guiding feature for private sector organizations with member and non-member countries.

3. RESPONSIBILITY and POWERS of STATES FOR CYBERCRIME in INTERNATIONAL LAW

3.1. Cyber Terrorism As An International Crime

Terrorism is a phenomenon that can take different shapes and manifestations. Therefore, terrorism can be included in different categories of crimes (Robert, 2002). However, the highlight of the stamp on terrorism is that " victims are not personalized. In the case of terrorism, the perpetrator attacks without taking into account the age, gender, social position, or nationality of the victim. In this regard, the perpetrator is blind, so it does not matter if the victim is old or young, female or male, domestic or foreign, rich or poor. He chooses his victims at random. The important thing is to kill, injure or create fear among the victims to achieve the terrorist's own political, religious or ideological goal. In the eyes of the terrorist, the victim is a means to achieve his goal (Cassese, 2008). Another characteristic of terrorism is that the culprits or perpetrators of this act can be both terrorist groups and state officials. In

some cases, states may also be held responsible for the actions of terrorist groups. The state in question can be held accountable for its actions such as supporting and condoning.

Antonio Cassese states that an act of terrorism can be described as an international crime in the following circumstances: (Cassese, 2008).

- 1) its impact should not be limited to just one country, it should cross borders and be violent
- 2) to be a supported action, at least provided that a state tolerates the presence of terrorists within its territory
- 3) create concern for the entire international community and pose a threat to peace
- 4) it needs to be very serious and large scale

Resolution 1368 of the United Nations Security Council of 12 September 2001 described the terrorist attacks in New York and Washington on 11 September as "like any act of international terrorism, this act is a threat to international peace and security". In this context, an international judicial institution must undertake the trial of those who committed an act of terrorism.

Today, cyber terrorism is more dangerous than traditional terrorism because many countries' infrastructures and services are based on the information and Communication Technology. Many of our activities today are controlled by Information Technology. Infrastructures such as transportation, energy resources, hospitals, National Defense and financial institutions are operated using computer networks. Attacks against states are increasing and traditional criminal law is no longer able to take adequate measures against it. The emergence of cyber terrorism is now recognized to pose a risk to all states and is attracting the attention of International Criminal Law.

Further steps have been taken by the European Union in this area. The European Commission Explanatory Memorandum on Combating Terrorism offers the following insight: "new forms of terrorism are emerging. Tensions in international relations have showered cyberattacks on information systems. More serious attacks can lead to not only serious harm but the loss of life" (COM 2001).

While terrorism offenses are defined in Article three of this proposal, they are covered in Paragraphs 1 (h), (i) and (j) as follows: "evacuation of contaminants or causing fires, explosions or flooding, endangering the lives of people, animals, damage to property and the environment", "degradation or interruption of water, energy or other essential resources". These call cyber terrorism a direct crime. Despite this decision, international treaties such as the 2001 Council of Europe Treaty on combating cybercrime did not characterize cyber terrorism as a type of crime.

3.2. Ban on Using Force and Cyber Attack

A cyber attack on a state is traditionally a violation of the principle of non-interference in someone else's internal affairs because all states have the right to the principle of sovereignty and, again, have the right to freely determine their political, economic, social and cultural and foreign policy. The conditions outlined in the United Nations General Assembly's 1981 Declaration on non-interference in internal affairs include cyberattack (UN, 1981). But it is not easy to determine whether or not to use force against cyberattacks in international relations. 2(4) of the UN Treaty. the article is an important guide in international law on the use of force. The Prohibition referred to in this article also complements the ban on non-interference in the internal affairs of other states, which is one of the norms of international procedural law.

He has made significant strides in NATO in dealing with cyberattacks. The NATO Cyber Defence Centre of Excellence has invited the International Group of independent experts to prepare a "Tallinn Handbook on the law to be applied to cyber warfare" and the group has completed three years of work on the extent to which the current norms of international law will be applied to cyber warfare. 10 This Handbook. His rule is as follows: "In other cases that constitute a threat to a state's territorial sovereignty or political independence, and the use of force, or are not compatible with the purposes of the United Nations, the cyber operation is unlawful". The rule calls for cyberattacks, threats, and use of force, which are used against the sovereignty of states or contrary to the purposes of the UN. Here, NATO explicitly

prohibits the threat of using or using cyber force. Tallinn Handbook 11. In its rule, whether or not a cyber attack is a use of force will be assessed by taking into account the extent and effects of the operation. Again, if it rises to the level of use of force compared to non-cyber operation, then that cyber operation creates the use of force. There are also some unofficial legal criteria, such as "degree of hardness" and "effects", as well as factors of "urgency", "military feature", "state intervention", "legality based on the assumption". But it did not foresee any criteria for cyber action to mean the use of force under the United Nations Treaty (MGK).

As a result, a cyber attack can in some cases mean the birth of the right to use force enshrined in UN Treaty and customary law. Attacks that can lead to death, injury or serious damage can be considered a use of force. For example, attacks that lead to a crisis in the processing of nuclear facilities; cyberattacks that lead to the opening of Dam covers in a populated area and cause damage; cyber actions that cause disruption of air traffic and result in collisions of air vehicles can be described as armed attacks.

3.3 Right to Self-Defense Against Cyber Attack in Terms of Article 51 of the UN Charter

51 of the UN Treaty the United Nations has the right to self-defense or collective self-defense against the armed attack against any member of the United Nations until the Security Council takes the necessary measures to ensure international peace and security. For an armed attack to occur, it is necessary to carry an element of alienation first. About attacks that take place within a state's borders, States shall be able to exercise power by their national law.

51 of the UN Treaty. its substance refers to any use of force, without mentioning any particular weapon. The fact that conventional weapons were not used in the cyberattack Act does not mean that this attack was not armed. Therefore, attacking with any means or instruments that cause deaths or significant loss of property will be considered an armed attack (Zemanek 2010).

Some authors on the relationship between use of force and cyber operations argue that denial-of-service attack is equivalent to the coastal blockade by the Navy of DOS attacks and that both should be considered armed attacks (Li, 2013). Such an analogy is interesting, but far from supportive, compelling and undermined by the events that have taken place. The main logic in the authors' claim is that blocking access to communication systems is equivalent to blocking access to sea or space. One of the main problems with this approach is a denial-of-service attack, which relates to the basic attributes of DOS attacks. Such attacks are often directed at a single chosen target. For example, in the 2007 Estonian attacks, mostly government-owned websites and the banking sector were targeted (Tikk, 2010). This type of attack affects either previously identified sites or sites that receive services from the same server. As a result, there is a huge difference between not being able to reach the whole of the sea and not being able to reach some of the websites (Valo, 2014).

The similarity with the naval blockade comes as a more logical approach in cases where users are unable to access any website. Attacks on domain name servers in Estonia have caused servers across the country to be temporarily unable to serve (Tikk, 2010). This has caused users who receive services from this server to be unable to access any site.

Because some cyber-attacks occur within seconds, some of the authors have defended their right to automatic legitimate defense. There are many concerns about such an approach, one of which is the issue of identification of the attacker. As mentioned in the previous section, the attacker may have concealed his identity or taken certain measures to make it appear as if someone else had done this attack. Attacking designated targets in this manner will not stop the ongoing attack, nor will it be legally accepted (Valo, 2014). The risk from the speed of cyberattacks is much greater because both attacks and responses must occur in a very short time. Active defense is still open to discussion in terms of the current risks and problems that may arise.

A cyberattack may be a use of force, or it may be considered an armed attack if it crosses a certain threshold. While such attacks are very unusual, as Talin Guide notes, there are no cyber attacks that cross this threshold as of 2012. Besides, some band members who wrote The Guide argued that Stuxnet

had crossed this threshold (Schmitt 2013). Even if we accept that the public reports on the consequences of the Stuxnet attack are correct, we may have pushed the threshold of armed attack far down by describing the attack as an armed attack. It seems certain that Stuxnet caused a physical result, subsequent analyses have shown that the virus altered the operating frequency of propellers and caused damage as a result of this change. At the same time, many centrifuges in the Natanz facility have to be replaced (Zetter, 2011). The damage appears to be limited and the situation leads to the conclusion that the operation was a use of force but remained below the threshold of armed attack. On the other hand, if there had been an attack that resulted in more serious damage and wounding and death, this might have been enough for him to enter the class of armed assault.

Since cyber-attacks occur in a very short time due to their nature, the answers to these attacks are only limited to the attacks coming in the next phase. Such counterinsurgency has been criticized for being in the class of retaliation in the event of a flat interpretation of the required condition. According to Dinstein, who thinks differently about this issue, the existence of the time frame between the attack and the response will not give this action a punitive identity. The author argued that special situations that may arise as a result of cyber attacks can justify the time between attack and legitimate defense (Valo 2014). For the preventive legitimate defense to be justified, the threat still needs to be ongoing. Besides, all responses must be true to the principle of proportionality.

CONCLUSION

As a result of the fact that information and communication technologies are located in every area of the internet as an indispensable element of our lives, increasing internet addiction has caused new security problems to arise. The disappearance of borders between countries along with globalization has led to the adoption of multidimensional security understanding to include cyberspace in addition to land, air, sea, and space. In a rapidly developing and changing world, countries must follow developments very closely, analyze, and follow the right strategies and policies for their national security

The means of attack that threatens cybersecurity are very diverse. These tools can sometimes be spyware, sometimes a virus, a worm, a Trojan horse, or sometimes a completely fake web site that shows itself as the official site of an organization or organization. We can also see some unconscious individuals as both the means and targets of cyberattacks. An unconscious user's click on an intriguing link means that he or she will hand over the data on his or her computer to the hands of a hacker. This can also mean that the user's computer is used as a tool and partner in a very serious crime.

Who or by whom the cyberattacks occurred and the point of exit is often not fully identified. For this reason, the collection of warning, information, cooperation and coordination activities between corporate and sectoral Somees and national and international stakeholders as soon as possible by USOM is a measure of success against cyber attacks. It is very important that the reaction time is short, that cooperation and coordination between institutions and organizations are complete and that National Cyber Security can be achieved.

In cyberspace, it is important to increase the level of awareness of the state, institutions, and individuals against all the threats that occur worldwide. As the level of corporate and social awareness increases against cyberattacks, several measures are not starting to occur based on international organizations and states. Cyber space is a phenomenon that transcends national boundaries. Considering the boundaries that transcend state control, it becomes clear how important the work of international organizations and Interstate solidarity and cooperation are.

As information and communication technologies have evolved at a very large rate, it has become a necessity to consider this development in shaping cybersecurity strategies and action plans. Having an understanding of cybersecurity, particularly based on national and international legislation, is crucial to the success of the fight. As it is known, when there is no legal regulation, violations and crimes are prepared naturally. The fact that it is almost impossible to determine the source of cyberattacks, that the attacks are asymmetric, and that their independence from borders obliges an international structure and

law to exist. Because due to the nature of cyberspace, it is possible to inflict enormous financial damage on a country individually.

The standard for assessing state responsibility has been explained in the case filed by Nicaragua against the United States in the "effective control test" established by the International Court of Justice. The International Court of Justice has failed to hold the United States accountable for the actions of the Contras when it comes to funding, organizing, training Contra rebels to fight against the Nicaraguan government. The court held that the United States "shall not be held accountable unless it has effective control over military or paramilitary operations during the actions of non-state actors" (Proulx 2014). Over the past two decades, there have been significant changes in the requirement that there be effective supervision to layout the responsibility of the state for the actions of non-state actors. In 1999, the International Criminal Court of the former Yugoslavia declared the view that a military group could be held accountable to the state for coordinating its military activities or assisting in the overall planning of the group. The draft, the responsibility of the States for International illegal actions, prepared by the International Law Commission, was adopted in 2001 (International Law Commission, 2001). This document reflects a consensus that the failure of a state to meet its international obligations to any other state would result in international responsibility.

In parallel with the response of the states to the classic terrorist attacks, the same response is expected to be made to the cyber terror attacks carried out by non-state actors. For a state to exercise its right to self-defense against a cyber-terrorist group, the cyber attack must constitute illegal "use of force" and "armed attack." The majority of ICJ judges in cases of armed activities believe that if "armed assault" is not attributable to the state, there are no legal conditions for the exercise of the right to self-defense against it. On the other hand, Judge Kooijmans and Judge Simma have argued that even if actions taken by non-state actors cannot be attributed to a state, they are still armed assault (Belosco 2014). This approach was also supported by Leiden policy recommendations on Counter-Terrorism and international law: "attacks by a non - state actor can trigger a state's right to self-defense, even if they are not acted on behalf of a state" (Schrijver2010). Steenberghe proposes a middle ground between these two options: "the link between non-state actors and the host country must at least consist of that host state's unwillingness or inability to stop attacks (Steenberghe,2010).

As a result, in the context of cyber terrorism, it can use the right of self-defense against the state that controls, supports, benefits or tolerates terrorist cyber-attacks by terrorist groups residing within its territory. If the attacks took place from the territory of a state that failed to prevent these attacks, then they could also be used in self-defense.

REFERENCES

- Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Açıklayıcı Raporu.* Retrieved from <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>
- Aydın, E. D. (1992). *Bilişim suçları ve hukukuna giriş*: Doruk Yayınları.
- Broadhurst, R. (2006). Developments in the global law enforcement of cyber-crime. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 29(3), 408-433.
- Belasco,A. (2014)The Cost Of Iraq, Afghanistan, And Other Global War On Terror Operations, <https://fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>
- Cassese, A. (2008). The Multifaceted Criminal Notion of Terrorism in International Law, *Journal of International Criminal Justice*, 4(5),933-958 .
- Carafano, J. J., & Sayers, E. (2008). *Building Cyber Security Leadership for the 21st Century. Background*(2218).
- Ceylan, C. İnterneti Durdurmak için Siber Savaş Aracı Olarak DDoS Saldırıları. Retrieved from <http://www.bilgiguvenligi.gov.tr/siber-savunma/interneti-durdurmak-icin-siber-savas-araci-olarak-ddos-saldirilari.html>,
- Clarke, R. A., & Knake, R. K. (2011). *Cyber war*: HarperCollins.
- Clough, B., & Mungo, P. (1992). *Approaching zero: Data crime and the computer underworld*: Faber & Faber.
- COM (2001) 521, in OJEC no. C 332 of 27 November 2001.

- Çakmak, H. (Ed.) (2009). *Suç Terör ve Savaş Üçgeninde Siber Dünya* Ankara: Barış Pilatin Kitabevi
- Çekiç, B. (2006). *İnternet Aracılığıyla İşlenen Suçlar*. (Yüksek Lisans), Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Çiftçi, H. (2013). *Her yönüyle siber savaş: TÜBİTAK*.
- Değirmenci, O. (2003). Bilişim Suçları Alanında Yapılan Çalışmalar ve Bu Suçların Mukayeseli Hukukta Düzenlenişi. *Legal Hukuk Dergisi*, 11.
- di Dachenhausen, T. V., Forlani, P., Mazza, R., Rotondo, A., & Pirillo, C. (2012). *Multinational Experiment 7. Outcome 3-Cyber Domain. Objective 3.3: Concept Framework Version 3.0*. Retrieved from
- Dilek, H. (2007). *Bilişim Suçları ve Türk Hukuk Sistemindeki Yeri* (Yüksek Lisans), Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Dülger, M. V. (2004). Bilişim Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Emin, A. M., Gökçen, A., & Yenidünya, A. C. (2013). Ceza Hukuku Özel Hükümler. *Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara*.
- Erdoğan, Y. (2012). *Türk Ceza Kanun'da Bilişim Suçları*. İstanbul Legal Yayıncılık.
- Ergüç, S. (2008). *Türk Bankacılık Sisteminde İnternet Bankacılığı İle Yapılan Dolandırıcılıklar ve Bilişim Suçları Hukuku*. (Yüksek Lisans), Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Ergün, İ. (2008). Siber Suçların Cezalandırılması ve Türkiye'de Durum. *Adalet Yayınevi, Ankara*.
- Havuz, S. (2007). *Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'nin Güvenliği*. (Yüksek Lisans), T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.
- Henkoğlu, T. (2011). *Adli bilisim dijital delillerin elde edilmesi ve analizi*.
- İlbaş, Ç. (2009). *Bilişim Suçlarının Sosyo-Kültürel Seviyelere Göre Algı Analizi*. (Yüksek Lisans), Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Jackson, C., Choucri, N., Fischer, L., Gier, B., Peron, V., Yuan, B. Z., . . . Voelz, G. PERSPECTIVES on CYBERSECURITY.
- Kara, M., & Şişeci, N. E. (2011). Botnetlerle Mücadelede Dünyadaki ve Türkiye'deki Durum: TÜBİTAK-UEKAE.
- Kurt, L. (2005). *Tüm Yönleriyle Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanunundaki Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kuvvetleri, T. S. (1999). *Türk Silahlı Kuvvetleri Bilgi Harbine Nasıl Hazırlanmalıdır?* . İstanbul Harp Akademileri Basım Evi.
- Li, S. (2013). When Does Internet Denial Trigger the Right of Armed Self-Defense, *Yale Journal of International Law*, 38, 191-200.
- N. Schmitt M. (2013). (ed.), *Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare*. Cambridge University Press. 10-18, 25-35, 76-105
- M., K. (2007). *5237 sayılı Türk Ceza Kanununda Bilişim Sistemine Girme, Sistemi Engelleme ve Bozma Suçları*. (Yüksek Lisans), İstanbul Üniversitesi İstanbul
- Mahmutoğlu, F. S. (2001). Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından İnternet Sühjelerinin Ceza Sorumluluğu. *İÜ HFM*, 59(1-2).
- Malkoç, İ. (2013). *Açıklamalı-İçtihatlı 5237 Sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu*: İsmail Malkoç.
- Moitra, S. D. (2005). Developing policies for cybercrime. *European Journal of Crime Criminal Law and Criminal Justice*, 13(3), 435.
- Nacar, F. (2009). *Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'de Bilişim Suçlarının Ceza Hukukundaki Uygulamaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Nickolov, E. (2008). *Modern trends in the cyber attacks against the critical information infrastructure*. Paper presented at the Regional Cybersecurity Forum.
- Özcan, M. (2002). Siber Terörizm ve Ulusal Güvenlik: İnternet ve Hukuk. *İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları*.
- Özdemir, M. (2003). Bilişim Suçları ve Mücadale Taşra Teşkilatında Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri *Çağın Polisi Dergisi*, 2(24), 43.
- Özen, M. (2008). Hakaret suçu ve internet yoluyla işlenmesi. *TBB Dergisi*, 75, 94-108.
- Palli, H. (2009). *Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Bilişim Suçları*. (Yüksek Lisans), Erciyes Üniversitesi Kayseri.
- Parla, A., & Hatipoğlu, M. (2008). *Türk Ceza Kanunu Yorumu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Plonk, A., & Carblanc, A. (2008). Malicious software (malware): A security threat to the internet economy.

- Proulx, J. (2004) Rethinking the Jurisdiction of the International Criminal Court in the PostSeptember 11th Era: Should Acts of Terrorism Qualify as Crimes Against Humanity?, *American University of International Law Review*, 19(1009), 619.
- Pocar, F. (2004). New challenges for international rules against cyber-crime *Crime and Technology* (pp. 29-38): Springer.
- Roberts A. (2002). *Can We Define Terrorism*, Oxford.
- Schrijver N. (2010). Leiden Policy Recommendations on Counter-terrorism and International Law, *Netherlands International Law Review*, 57, 531.
- Steenberghe R. (2010). Self-Defense in Response to Attacks by Non-state actors in the Light of Recent State Practice: A Step Forward?, *Leiden Journal of International Law*, 197.
- Snail, S. (2008). Cyber crime in the context of the ECT Act. *Juta's Business Law*, 16(2), 63-69.
- Sürer, M. (2014). *Siber Suçlar Üzerine Bir Araştırma: AfyonKarahisar Örneği*. (Yüksek Lisans), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
- Tikk, E., Kaska, K. and Vihul, L. (2010). International cyber incidents: Legal considerations (Vol. 112). Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. Tallinn, 23.
- Tekeli, Ö. Bilgisayar Virüsleri. Retrieved from http://www.caginpolisi.com.tr/eski_sitemiz/46/39-40-41.htm
- Tipton, H. F., & Nozaki, M. K. (2012). *Information Security Management Handbook, Volume 6*: Auerbach Publications.
- Turner, D., Fossi, M., Johnson, E., Mack, T., Blackbird, J., Entwisle, S., . . . Wueest, C. (2008). Symantec global internet security threat report–trends for july-december 07. *Symantec Enterprise Security*, 13, 1-36.
- Ulaşanoğlu, M., & R., Y. (2010). *Bilgi Güvenliği: Riskler ve Öneriler*. Ankara: Bilgi Teknolojiler ve İletişim Kurumu(BTK), .
- Valo, J. (2014). Cyber Attacks and the Use of Force in International Law. Master Thesis, University of Helsinki, Faculty of Law, Helsinki, 12.
- Yaycı, E. (2007). *Bilişim Suçları*. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yayla, M. (2013). Hukuki Bir Terim Olarak Siber Savaş. *TBB Dergisi*, 104, 194-198.
- Yazıcıoğlu, Y. (1997). *Bilgisayar Suçları, (Kriminolojik, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutları ile)*. İstanbul Alfa Yayınları
- Yenidünya, A. C., & Değirmenci, O. (2003). *Mukayeseli hukukta ve Türk hukukunda bilişim suçları*: Legal.
- Yılmaz, S. 5237 Sayılı TCK 'nın 244. Maddesinde Düzenlenen Bilişim Alanındaki Suçlar *BAROLAR BİRLİĞİ DERGİSİ*, 62.
- Yücel, M., & Suçları, B. Ankara Barosu Dergisi. *Y*, 49, 505.
- Zemanek, K. (2010), “Armed Attack”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford
- Zetter, K. (2011). How Digital Detectives Deciphered Stuxnet, the Most Menacing Malware in History, *Wired*, URL: www.wired.com/threatlevel/2011/07/how-digitaldetectives-deciphered-stuxnet/all/.

TÜRKİYE’DE EĞİTİM VE SAĞLIK İLE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİLERİNİN
NEDENSELLİK TESTLERİ İLE EKONOMETRİK ANALİZLERİ

Levent AKSU

Dr., Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye MYO, Pazarlama Bölüm Başkanı

ÖZET

Özellikle 21. yüzyılda gelişen bilgi teknolojisi ve kullanımı, ekonomik ve toplumsal dönüşümün katalizörü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla beşeri sermayenin nitelikli hale dönüştürülmesi insanın iyi ve kaliteli bir şekilde yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır. Bugün teknolojik yapı, emek (insan yetiştirme) faktörünün çok daha önemli olmasını sağlayacak şekilde dönüşmüş olması, emeğin üretim sürecindeki öneminin artmasından kaynaklanmaktadır. Bir toplumda emeğin yetiştirilmesinde ve donanımında eğitim ilk sırayı alırken, hayata karşı bağlılığını arttıran unsurların başında toplum sağlığını korumak, yaşam şartlarını geliştirmek ve iyi beslenmesini sağlamak en önemli sosyal devlet ilkesi olmuştur.

Bu çalışma, emeğin kaliteli ve nitelikli işgücü olarak yetiştirilmesinde rol oynayan eğitim ve sağlık alanındaki gelişmelerin iktisadi büyüme üzerinde yaptığı analizleri içermektedir. Türkiye’de 1960 ile 2009 dönemini kapsayan istatistik veriler kullanılarak ekonometrik analizi yapılmıştır. Ekonometrik analizde iktisadi büyüme ile eğitim, sağlık ve hayatta kalma süresi gibi değişkenlerin kısa ve uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi aranmıştır. Granger nedensellik testi ve Toda-Yamamoto (MWALD) nedensellik testleri kullanılmıştır. Birim kök testleri ve Zivot-Andrews kırılma testi yapılmıştır. Granger nedensellik testi ile kısa dönem nedensellik ilişkisi ele alınıp incelenirken, Toda-Yamamoto nedensellik testi ile uzun dönem nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Her iki nedensellik testinde benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kısa ve uzun dönemde eğitim harcamaları ile iktisadi büyüme arasında çift yönlü pozitif bir nedensellik ilişkisi saptanmışken, okullaşma oranları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri incelediğimizde ise, ilkokullaşma oranından iktisadi büyümeye anlamlı bir nedensellik söz konusudur. Benzer biçimde yükseköğretim okullaşma oranından da iktisadi büyümeye anlamlı bir nedensellik söz konusu iken, lise düzeyinde okullaşma oranı ile büyüme arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir. Sağlık Bakanlığı Bütçesinden iktisadi büyümeye doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Hayatta yaşam beklentisi ile iktisadi büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Büyüme, GSMH, Eğitim, Sağlık, Hayatta Kalma Süresi, Birim Kök Testleri, Granger Nedensellik Testleri, Toda-Yamamoto (MWALD) Nedensellik testi, Zivot-Andrews Kırılma Testi.

**ECONOMETRIC ANALYSES OF CAUSALITY TESTS IN EDUCATION AND HEALTH
WITH ECONOMIC GROWTH RELATIONS IN TURKEY**

ABSTRACT

Especially in the 21st century, information technology and its use are considered as a catalyst for economic and social transformation. Therefore, the transformation of the human capital into qualified ones will be possible if the person is educated in good quality. Today, the technological structure has turned into a way to make the labor (human raising) factor much more important, stemming from the increased importance of labor in the production process. The most important social state principle was to protect the health of the community, improve living conditions and provide good nutrition at the top of the factors that increase the adherence to life while educating and educating the labor in a society.

This study includes analysis of the developments in the field of education and health, which play a role in training labor as a qualified and qualified labor force, on economic growth. econometric analysis using statistical data covering the period 1960 to 2009 were made in Turkey. In econometric analysis, a short and long-term causality relationship between economic growth and variables such as education, health and survival was sought. Granger causality test and Toda-Yamamoto (MWALD) causality tests were used. Unit root tests and Zivot-Andrews fracture tests were performed. While the Granger causality test and the short-term causality relationship were examined and examined, the long-term causality

relationship was examined by the Toda-Yamamoto causality test. Similar results were obtained in both causality tests. When we examine the relationship between schooling rates and economic growth, we find that there is a significant causal relationship between economic growth and primary schooling expenditures, while there is a positive positive causality relationship between educational expenditures and economic growth in the short and long term. Similarly, a meaningful causality between high school enrollment rate and economic growth has been determined, but no significant causality relationship between high school enrollment rate and growth has been found. A causality relationship has been identified from the Ministry of Health budget to economic growth. There is no causal relationship between life expectancy and economic growth.

Key Words: Economic Growth, Education, Health, Life Expectancy, Granger causality tests, Toda-Yamamoto (MWALD) causality test, Unit root tests, Zivot-Andrews fracture tests.

“Eğitimidir ki bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır; ya da milleti esaret ve sefaletle terk eder.”

M. Kemal Atatürk

1.GİRİŞ

Tarım toplumunda seçkinlerle sınırlı kalan eğitim, sanayi toplumunda devletin eğitim görevini üstlenmesiyle yaygınlaşmış, kitlelere ulaşmaya başlamıştır. Ancak hala eğitim sınırlıdır ve belli bir zaman dilimi için geçerlidir. Eğitimin temel amacı cehaleti yenmek ve bireylere teknik eğitim sağlamaktır (Erkan, 1998:112). Günümüzde eğitim, üretimi iki türlü yoldan etkilediği düşünülmektedir; birincisi, “örgün eğitim (ilk,orta,lise,üniversite)”, ikincisi de işyerinde ferdin iş gelişimini sağlatan ve beceri kazandıran “işbaşı eğitimi”dir (Ergen, 1999:21).

1820 yılında 2010 yılına kadar Türkiye’de kişi başına gelir 14 kat artmıştır (Pamuk, 2012:16). Bugün dünyanın pek çok ülkesinde ortalama çalışan kişinin 1820’lerdeki halinden daha fazla eğitim almış durumda, köyden kente göçler artmış, kurumlar artmış ve genişlemiş, daha ileri teknolojiler içeren araç-gereçleri kullanır hale gelmiş, büyük verimlilik ve gelir artışları ortaya çıkmış, sonuçta iktisadi büyüme kaçınılmaz olarak tüm dünyada yayılmıştır (Pamuk, 2012:16). İktisadi büyüme olmadan iktisadi kalkınmayı sağlamak, bir başka deyişle toplam üretim ve gelir artmadan yaşam kalitesini arttırmak, sağlık ve eğitimde iyileşme sağlamak mümkün değildir (Pamuk, 2012:17).

Özellikle 21. yüzyılda gelişen bilgi teknolojisi ve kullanımı, ekonomik ve toplumsal dönüşümün katalizörü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla beşeri sermayenin nitelikli hale dönüştürülmesi teknolojik alt-yapının oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Bugün teknolojik yapı, emek (insan yetiştirme) faktörünün çok daha önemli olmasını sağlayacak şekilde dönüşmüş olması, emeğin üretim sürecindeki öneminin artmasından kaynaklanmaktadır (Aksu, 2016:69). Bu süreçte; ekonomik yapıda ciddi bir dönüşüm olmuştur, yeniliklerin kaynağı araştırma ve geliştirme programları olmuştur, toplam hasılda ve istihdam açısından bilginin önemi ortaya çıkmıştır, eğitim her boyutuyla önem kazanmıştır, yükselen yeni sınıflar ortaya çıkmıştır, bilişim teknolojisi ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 1996:31-32). Bir toplumda emeğin yetiştirilmesinde ve donanımında eğitim ilk sırayı alırken, hayata karşı bağlılığını arttıran unsurların başında toplum sağlığını korumak ve iyi beslenmesini sağlamak en önemli sosyal devlet ilkesi olmuştur¹.

2.KAVRAMSAL VE STRATEJİK ANALİZLER

Günümüzde insana yapılan eğitim harcamaları ve yatırımları önem arz eder hale gelmiştir. Sonuçları itibariyle eğitim harcamaları yatırım niteliğindedir. Ancak eğitim harcamalarının yatırım niteliği

¹ Sosyal hukuk devleti olan Türkiye’de sağlık hakkı konusunda 1982 Anayasası’na bakıldığında; “Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler. Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir. Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.” hükmünün yer aldığı görülmektedir (1982 Anayasası, m.56/III-V;Ayrıca bknz: Şakar, 1990).

taşıyabilmesi ve kazanılan eğitimin sermaye niteliğinde olabilmesi, bu verilecek kalifiye eğitimin iktisadi büyüme ve kalkınmanın ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip insan gücünü yetiştirmesiyle mümkündür (Aksu, 2016:72). Uzmanlar ilk ve orta öğretimdeki eğitim düzeyi yükseltilmeden bir ülkenin çağın gerektirdiği rekabet gücüne ulaşamayacağı kanısındalar (Öymen, 2007:82). Bazı uzmanlar, çağdaş ileri toplumlarda ilave her eğitim yılının insanların gelir düzeyini %5-10 arttırdığını tespit etmiştir. Başka bir çalışmada ise, ilkökul eğitiminde ilave her yılın kırsal kesimde yaşayanların gelirinde %2'lik bir artış sağladığını saptamışlardır. Dünyada yapılan çalışmada annelerin eğitimi alanında sağlanan gelişme bebek ölümlerinde %8'lik bir azalma yaratmıştır. Dünyada okuma yazma bilmeyenlerin 2/3'ü kadınlar oluşturmaktadır. ABD'de 1959 ile 1995 yılları arasında yapılan bir çalışmaya göre, vasıfsız işgücünün toplam istihdamdaki oranı %47'den %36'ya gerilemiş iken, mesleki eğitilmiş ve donanımlı işgücünün itibarlı görevlerde çalışma oranı %53'ten %64'e yükselmiştir (Öymen, 2007:79-81).

TÜİK verilerine göre, 2017 yılının kasım ayı itibarıyla yaşları 15-24 arasında bulunan toplam nüfus 11 milyon 876 bin kişidir. İlginç olan bu nüfusun 2 milyon 717 bini ne eğitime devam ediyor, ne de bir işte istihdam edilmiyor olmasıdır. Yani her 100 gençten 23'ü ne eğitimde, ne de istihdamda bulunmamaktadır. İlginç bir istatistiki detay ise, 2017 yılında 11 milyon 876 bin olan 15-24 yaş arası nüfusun 221 bini okuma yazma bilmiyor. Oran olarak yaklaşık yüzde 2'ye tekabül etmektedir. Okuryazar olmayan 221 bin kişiden 95 binini erkekler, 126 binini kadınlar oluşturuyor olmasıdır. 2015 yılının istatistiki verilerine göre, 2 milyon 644 bin kişi okuma yazma hiç bir şekilde bilmemektedir. Kadınların oranı erkeklerden 5 kat daha fazladır. Halen 2.1 milyon kadınıımız okuma yazma bilmemektedir (TÜİK, 2015:23). Okuma yazma oranlarına bakıldığında; okur yazar olmayan kadınların oranının kentsel alanlarda %16.6 olmasına karşılık, bu oranın kırsal alanlarda %30.8 oranına çıktığı görülmektedir. Erkekler için aynı oranlar kentsel alanlarda %3.9, kırsal alanlarda ise %9 düzeyindedir. Hala devam etmekte olan kırdan kente ve doğudan batıya göç nedeniyle okur yazar olmama ve düşük eğitim düzeyi sorunu kentlere taşınmıştır. Net okullulaşma oranı kızlar için %75.6'den, %91.8'e çıkmıştır. Kırsal alanlardaki kızların eğitimi en önemli artışı gerçekleştirmiştir. Eğitim alanındaki çalışmaların okur yazarlık ve okullulaşma oranlarında belirgin bir gelişme sağladığını göstermektedir. Örneğin, okuma-yazmazlık oranı, 1990'da %17'den 2000 yılında %13.5'ye düşürülmüştür (https://www.unicef.org/turkey/gr/_ge21ja.html; erişim tarihi: 05.04.2018). Ülkemizdeki eğitim ve okuryazarlık sorununu çözmeden, iktisadi büyümeyi ve iktisadi kalkınmayı sağlamamız çok zor olacaktır. Önümüzde uzun ve zahmetli bir yol bulunmaktadır.

Eğitim düzeyi ile yoksulluk oranı arasında da ciddi bir korelasyon bulunmaktadır. Eğitim durumu arttıkça, yoksulluk durumu düşmektedir. Türkiye örneğinde olduğu gibi, %9.66'lık nüfus payına sahip okuryazar olmayan fertlerde yoksulluk oranı %42.2 iken, eğitim düzeyi yüksek okul, fakülte ve daha üstünü bitirmiş fertlerde yoksulluk oranı %2.66'ya düşmektedir. Ayrıca eğitim durumu yükseldikçe kadınların yoksulluk oranı erkeklere göre daha hızlı düşmektedir (Durusoy, Köse ve Karadeniz, 2007:82-83).

Eğitim, fertlerin ihtiyaçları karşılandıkça ve devlet tarafından desteklendikçe fertler için karlı bir kaynaktır. Aynı şekilde iyi bir ferdin yetiştirilmesi de, devlet açısından karlı ve önemli bir faydadır. Sonuçta her iki tarafta bu işten karlı çıkmaktadır. Devlet bu eğitim maliyetini² sosyal devlet ilkesi gereği kendisi karşılarken ya da en azından bir kısmını karşılarken³, karşılığında yetiştirdiği kaliteli ve nitelikli

² Eğitimin maliyeti; eğitim hizmetlerinin sağlanması, sürdürülmesi, niteliğini ve kalitesinin artırılması, kalifiye özelliklerle donatılması için gerekli olan bilgi birikim ve görgünün artırılması sürecine ve ekonomik anlamda bunun yapılması için harcanan ekonomik değere denir. Eğitim her kademesinde ve her kesimden tüm fertlere sağlanması zorunlu bir sosyal devlet ilkesi gereği ödenen toplam bir meblağdır. Eğitim maliyetinin içinde her bir öğrencinin hizmetten faydalanması karşılığında katlanılması zorunlu bir harcama kalemidir. Eğitim yatırımları, personel maaş ve ücretleri, planlama, cari ve donanım giderleri gibi pek çok kalemi kapsar.

³ DİE'nün 2002 yılı Eğitim Harcamaları Finansman verilerine göre, eğitimin hangi finansman kaynağından sağlandığını gösteren verilere göre, okul öncesi eğitimin %60'ı MEB tarafından karşılanırken, %40'ı hanehalkı tarafından karşılanmıştır. İlköğretimde MEB'in oranı %64.5 iken, hanehalkı %33.94'ünü karşılamıştır. Liselerde MEB oranı %55-78.9 arasında değişirken, hanehalkı oranı %13-44 arasında değişmiştir. Yükseköğretimde ise, üniversiteler %18.5'ini finanse edip karşılarken, hanehalkı ise %81.5'lik harcamayla eğitimin finansmanını oluşturmuştur (Durusoy, Köse ve Karadeniz, 2007:117-118).

beşeri sermaye ile devletin kadrolarında açık olan personel ihtiyacını (ekonomik, ticari, askeri, sosyal, siyasi, hukuki, teknik, tıbbi, mühendislik ve diğer alanlardaki beşeri sermaye ihtiyaçlarını) karşılama şansına sahip olur.

Eğitimde zeka düzeyi yüksek çocukları okul öncesi dönemde bulmak ve bunları ayrı bir eğitim metodu içerisinde değerlendirmek ve yetiştirmek stratejik olarak çok önemli bir konudur. Bugün dünyada uygulanan ve bu çocuklar için açılmış özel nitelikli okulları ülkemizde de tesis etmek ve 7 bölgede seçilen merkezlerde, az ama yüksek kalitede liyakat esasına dayalı özel sınıflarda özel eğitimli öğretmenlerle eğitim-öğretim yapmak çok önemlidir. Bu arada zeka düzeyi (IQ) yüksek çocukları sınavlarla tespit etmek mümkün değildir. Bu konuda “beyin avcısı” denilen kişileri istihdam etmek ve yurdun dört bir yanını tarayarak bu çocukları bulmak devletin asli görevidir. Türkiye’de her yıl ortalama doğan 1 milyon çocuğun %1 ila 1.5’i zeka düzeyi yüksek çocuklar olup, bunları bulmak stratejik olarak çok önemlidir. Bu yetişen zeki çocukların daha sonra “beyin göçüyle” kaybedilmemesi gerekir (Aksu, 1998:234). Bu çocukları bulma ve yetiştirme işini bütün ileri ve güçlü devletler yapmakta olup, ilerde devlet kademelerinin değerli ve önemli noktalarında görev alması için küçük yaşlarda bulup, yetiştirmektedir. Japonya, Çin, ABD, İngiltere, Finlandiya, İsviçre, Almanya, Rusya’da zeka düzeyi yüksek çocuklar için özel ve ileri teknolojiye sahip okullar bulunmaktadır.

Fertlerin eğitim süreleri arttıkça, eğitimden beklenen getiri kişisel maliyete göre daha hızlı şekilde yükselir. Eğitime yapılan harcamalar belli bir miktarı aştığında eğitime bağlı beşeri sermayenin verimliliği düşerken, marjinal maliyetler artmaya başlamaktadır. “*Eğitimin toplumsal maliyeti*”; *eğitime ayrılan kaynakların fırsat maliyetidir*. Yani baraj, yol, köprü, fabrika, tesisler, altyapı hizmetlerinin vb. ihtiyaçların devlet tarafından karşılanması için ayrılan finans kaynakları, okul inşasına, öğretmen maaşına, okul destek birimleri gibi yerlere doğru kaynak aktarımı sonucunda oluşur. Diğer alanlardan çekilen finans kaynakları, eğitime aktarılmasıyla diğer alanlarda ciddi üretim kayıpları ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda eğitimin toplumsal maliyeti artma eğilimi göstermektedir (Taban ve Kar, 2008:328-329). Ayrıca eğitim finansmanındaki yetersizliklerde⁴ istenilen eğitim seviyesinin oluşmamasında ana faktör durumundadır. Eğitime ayrılan finansman kaynakları hem israf edilmemeli, hem de diğer kaynaklardan feragat edildiği için optimal dengede ve rasyonel olarak kullanılması gerekir. Eğitim yönetimi burada önem kazanmaktadır.

Eğitimin getirilerini iki maddede incelemek mümkündür; 1) Ferdi getiriler, kişinin eğitim seviyesi arttıkça, daha önceki seviyeye göre gelirinde artış meydana gelir. Yoksulluk oranı düşerken, işgücüne katılım oranı artmaktadır. Sosyal güvencesiz çalışma oranı düşmektedir. Yaşama karşı bakış açısı değişmektedir. Eğitim oranları yükseldikçe statü ve rol kazanımları artmakta, görev ve sorumluluk anlayışı gelişmektedir. 2) Sosyal getiriler, ferdin geliri arttıkça (iş sahibi ise), suç işleme oranı düşmektedir. Boşanma oranı azalma göstermektedir. İntihar eğilimleri nispeten düşebilmektedir (Aksu, 2018a:70-73,76-79). Ayrıca kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe istenmeyen doğumlar ve cinsel tacizlerde ciddi azalmalar görülmektedir. Ailenin daha sağlıklı ve daha iyi beslenmesi anlamına gelmektedir. Kadınların eğitim düzeyindeki yükselişler iktisadi kalkınma konusunda ailenin gelire katkı sağlamasına imkan verirken, bağımlılık oranlarındaki ciddi düşmeleri beraberinde getirecektir. Beslenme ve yaşama alışkanlıkları, eğitim seviyesi arttıkça değişmektedir. Bilinçli ve dengeli beslenme önem arz ederken, yaşam memnuniyeti artmakta, doğurganlık hızı, çocukların beslenme yetersizliklerinde azalma emareleri bulunmaktadır. Ayrıca anne ve babanın çalışması ailede çocuğun işçi olarak çalıştırılmasını azaltmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, ailelerin geliri düştükçe çocuğun çalışma olasılığını arttırmaktadır. (Durusoy, Köse ve Karadeniz, 2007:72-80).

⁴ “Eğitimin finansmanındaki darboğazın nedenleri Bircan (1990:3) tarafından iki grupta ele alınmaktadır. Bunlardan içsel nedenler şöyle sıralanabilir: 1. Eğitim maliyetlerinde meydana gelen artışlar, 2. Öğretim kadrosunun verimliliğinin değişmemesi veya çok yetersiz kalması, 3. Okul başarısızlıklarının getirdiği finansman kayıpları, eskiye göre daha çok sayıda burslarda meydana gelen 4. Eğitim sistemlerine burs girmesi ve yükselmeler, 5. Finansman kaynaklarının bileşimi ve kullanımında ortaya çıkan yetersizlikler (kötü bir bütçe yönetimi). Dışsal nedenlerise; 1. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde hızlı nüfus artışı, gelişmiş ülkelerde, eğitime olan talebin şekil değiştirmesi (bilgisayarın günlük yaşama girmesi, daha nitelikli, yeni teknolojileri de içeren eğitim talebi gibi). 2. Dış borçların artması, dış ödemeler dengelerinin açık vermesi, 3. Kamunun çevre sorunları, büyük alt yapı projeleri gibi kamu finansmanı ile desteklenen hizmetlere daha fazla kaynak ayırması ve benzeri ihtiyaçların bütçelerden pay almaya başlaması, 4. Kamunun gelir kaynaklarının artırılmasına yönelik faaliyetlerin yetersizliği, 5. İşsizlik ve istihdam şartlarında meydana gelen değişimler ve yeniden eğitim ihtiyaçları” (Kavak ve Ekinçi, 1994:65-72).

İster iktisadi büyüme ve kalkınmanın gerektirdiği insan sermayesini oluşturmak, ister bilgi toplumunun gerektirdiği araştırmacı ve yaratıcı insan gücünü yetiştirmek açısından bakılsın, eğitim, her ülkenin yirmi birinci yüzyılın küreselleşme sürecinde ayakta kalması ve rekabet edebilmesi için önem vermesi gereken önceliklerin en başında gelmektedir (Han ve Kaya, 2006:117).

Beşeri sermaye olgusu geçmişten günümüze kadar ekonomik analizlerde üzerinde durulan ve tartışılan, stratejik özellikleri de içinde barındırması sebebiyle 21.yüzyılın en önemli üretim faktörü durumuna gelmiştir. Günümüzde bir ülkenin ekonomik yapısının analizinde, beşeri sermayesinin nitelikleri ve nicelikleri bakımından o ülkenin diğer ülkelerle karşılaştırılmasında, bilim ve teknoloji alanında söz sahibi olabilmesinde ve ülkeler nazarında ön plana çıkmasında önem arz etmektedir (Aksu, 2016:70). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin iktisadi büyümelerini ve kalkınmalarını sağlayabilmeleri için öncelikle sahip oldukları beşeri sermayenin kalitesini ve özelliklerini geliştirebilmesine bağlıdır (Aksu, 2016:71).

Bir toplumda fertlerin eğitimi ve yetiştirilmesi, bilgi ile donatılması o toplumda ekonominin büyüme potansiyelini, toplumsal katmanlar arasındaki gelir uçurumunu ortadan kaldıran ve geçişleri kolaylaştıran, kişiye statü ve rol kazandıran, ferdin toplumda eğitim ile kazandığı sosyal statüsü ile sosyal hareketliliğe uğraması, kazandığı ücret düzeyini, işsizlik oranını belirlerken aynı zamanda sosyal barışa da katkı sağlar. Bu nedenle bir ülkede gerekli eğitim yatırımlarının yapılması, bütün vatandaşlara yüksek kalitede nitelikli eğitim hizmetlerinin ve öğrenme fırsatlarının sunulması, eğitimle sosyal hareketliliğin ve sosyal adaletin sağlanması, son derece önemli konulardır (Gümüş ve Şişman, 2014:5). Günümüzde çok tartışılan konuların başında gelmektedir.

İnsan yetiştirme ve onu donatma sürecinde, stratejik⁵ analiz yapabilmek ancak vizyon ve projeksiyon sahibi olmakla yakından alakalıdır. Bunun için “Gelecekte ulaşmak istediğiniz hedefe, bugünden görüp bakabilmekle bire bir alakalıdır”. Günümüzde eğitim ve sağlık alanındaki hızlı değişim, teknoloji, ar-ge ve inovasyon sürecinde görülen baş döndürücü bir değişim süreciyle karmaşık ve kompleks bir hal almıştır. Eğitim ve sağlık alanındaki yatırımlarıyla insanlarını donatan ve koruyan kalkınmış ülkeler hızlı bir değişimin içinde yer almaya başlamışlardır. Unutulmamalıdır ki, dünya’da değişmeyen tek şey değişimdir. Eğitim ve sağlıkta meydana gelen değişimin başarılı ve etkin olabilmesi ancak strateji yönetimiyle ve gelecek planlamasıyla sağlanabilir. Stratejik başarıyı yakalayabilmek için, önümüzde örnekleri bulunan ülkeleri incelemek yeterlidir. Bunlardan en önemlisi Japonlardaki değişim rüzgarıdır. Japonlar, sosyal hayatlarında çokça kullandıkları eğitim ve gelişimde düstur edindikleri bir sihirli kelime vardır. “**Kaizen**” denilen bu kelime, Japon kalkınmasının mucizevi sihirli sözcüğüdür. Toplumsal kalkınmada ve insan yetiştirmede kullandıkları bir kelimedir. “Kai” değişim, “Zen” de ileriye doğru ve daha iyi anlamlarına gelmektedir. İnsan yetiştirmek çok zor ve maliyetli bir süreçtir. Bir insanın yetişmesi ve donatılması 15-20 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Kalkınmayı sağlayan anahtar kavram da “**insanınızı ne kadar çok seviyor ve etkin bir şekilde donatıyorsunuz**” olmalıdır. Devletin asli görevi; halkının sağlığını korumak ve hijyenik olarak iyi beslenmesini sağlamak. Bunu yapabilmek için gerekli sosyal, hukuki, ekonomik, politik ve stratejik adımlar atılmalıdır.

Gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki önemli birkaç fark vardır⁶. Bunların başında eğitimli ve yetişmiş beşeri sermaye gücü gelmektedir. Yetişmiş ve kalifiye olmuş insan gücünün artmasını

⁵Strateji (strategos; strategy) kelimesi, Fransızca’dan Türkçe’ye geçmiştir. Yunan generallerinden Strategos’un yetenek, bilgi, düşünce, tekniğine ve sanatta gösterdiği başarıya bağlı olarak onun isminin kullanıldığı bir kavramsal analiz olarak düşünülmektedir. Strateji, kelime anlamı itibarıyla, “sevketme, yöneltme, gönderme, götürme ve gütmeye” demektir. Bazı kaynaklarda ise, stratejinin Latince yol, çizgi, yöntem, yönetimin başı veya nehir yatağı anlamındaki “stratum” dan geldiği belirtilmektedir (Tosun, 1974:220). Bu açıklamalardan sonra bir tanım ortaya koymak gerekirse; “Strateji, olan bir durumu daha iyiyi hedefleyecek bir değişim süreci sonunda yaratmak ve bu değişimin her aşamasında hükmedebilmek ve gelecekte belirtilen hedeflere ulaşmada alınan her türlü tedbirin ve her türlü aracın kullanılması sonucunda ortaya çıkan bir başarı basamağıdır”. Her basamak bir sonraki değişimi tetikler, yeni hedefler ve yeni politikalar daha sonraki yeni stratejik hedefleri meydana getirir. Strateji bir oyun olarak kabul edilir; “oyunun yeni kurallarını araştırmak ve kazanmak için bir yol bulmaktır”. Temel hedef kazanmak ve başarmaktır.

⁶ Bunlar değişik şekillerde tasnif edilmiştir. Kriter olarak alınan OECD verilerine göre şöyle tasnif edebiliriz;

- Toplam faktör verimliliğinin yüksek ve özellikle işgücündeki verimliliğin tüm sektörlerde ve kesimlerde yüksek oranda bulunmasıdır.

sağlayan temel unsur “eğitim süreci”dir. Eğitim, bu bağlamda bir devletin kalkınma anahtarı ve milletler nazarında öne çıkma da etkili bir araçtır. Bu nedenle, günümüzde insana yapılan eğitim harcamaları ve yatırımları önem arz eder hale gelmiştir. Eğitimin ekonomideki rolünü açıklayan ilk ve en önemli teorik yaklaşım olarak kabul edilen “insan (beşeri) sermayesi kuramıdır”⁷.

Bir ekonomide eğitim ve sağlık yatırımları, beşeri sermayenin nitelik yönünden gelişiminde rol oynayan iki önemli unsurdur. Beşeri sermayenin asıl kaynağını eğitim oluşturmakla birlikte, toplumun sağlık düzeyi de beşeri sermayeyi besleyen ve gelişmesine önemli katkıda bulunan diğer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyümeyle ilgili birçok çalışmada daha uzun yaşamının iktisadi büyüme üzerinde olumlu etki yaptığını ortaya koymaktadır (Parasız, 2003:47). “Sağlık ve Temel Eğitim”⁸ bileşeninde Dünya ülkeleri arasında 59. sırada olan Türkiye karşılaştırma grubu ülkeler arasında 14.sıradadır (Ovalı, 2014 :28). Eğitim ve sağlık alanında istenilen seviyeye bir türlü gelememizdeki asıl sebep; “eğitim ve sağlık kısır döngüsü” (Han ve Kaya, 2006:32) içinde kalmamızdır.

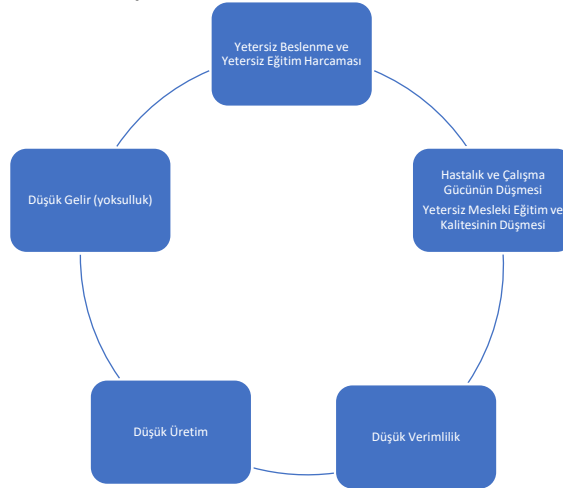
Aşağıdaki kısır çemberi bir ülkenin neden geri kaldığını ve fakirleştiğini göstermektedir. Bu sarmalın ortaya çıkış süreci şu şekilde olmaktadır; Düşük Gelir Düzeyi → Düşük Tasarruf Oranı → Düşük Yatırım Düzeyi → Düşük Hızlı İktisadi Büyüme (Kotler vd., 2000:63). Bu düşük hızlı iktisadi büyüme verimsizliğin yüksek olduğu, üretim faktörlerini atıl bırakıldığı, israfın bolca olduğu ve etkin olmayan bir üretim sürecinde meydana geldiğinden, bu sürecin sonucunda iktisadi kalkınmanın temelini oluşturan hayat seviyesindeki refah artışının çok düşük olduğu, gelir dağılımındaki bozulmaların ciddi boyutlara ulaştığı, ayrıca eğitim ve sağlıktaki yetersizliklerin ortaya çıkmasında neden olan durumu aşağıdaki fakirlik çemberinde görmek mümkündür.

- Eğitim ve okullaşma durumu ile bilgiyi kullanan ve işleten kalifiye eleman yetiştirme durumu,
- Sağlık vb. altyapı harcamaları ve yatırımlarını tamamlamış olmak,
- Yeterli sermaye birikimine özellikle, hammadde ve mamul üretme ve işleme gücüne sahip olma,
- Sosyal ve hukuk devlet ilkesinin tüm devlet bürokrasisinde ve toplumda hakim düşünce olması,
- Sosyal ve kültürel yönden gelişmişlik ve siyasal yönden toplumda tam bir demokrasi ve buna ait kurumlarının bağımsızca bulunması gerekir.
- Teknoloji kullanımı ve teknolojiye sahiplik durumu önemlidir.

⁷İnsan (Beşeri) Sermayesi Kuramına göre; insanın bilgi ve görgüsel olarak niteliğini arttırmaya yönelik beşeri sermayesi yatırımları üretimi, dolayısıyla da verimliliği arttıran içinde teknik bilgi, donanım ve görgüyü barındıran, ekonomiyi büyüten etkili yatırımlardır. İnsan sermayesi, işgücü tarafından içerilen tüm bilgi ve beceriler toplamı olarak ifade etmek mümkündür. Batı toplumlarında klasik anlamdaki (fiziksel-insana özgü olmayan) sermayeden daha hızlı ve büyük oranda bir büyümeye sebep olmaktadır. Bunda “artan verimler kanununun” etkisi ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, gelişmiş ülkelerin büyümesinin önemli bir bölümü insan sermayesindeki artışlar ile ifade edilerek açıklanmaktadır. İnsan sermayesi yatırımlarını eğitim düzeyi, dengeli beslenme, sağlık koşulları ve yüksek hayat standartlarını ulaşılmasını sağlayan önemli bir göstergedir (Kotler vd, 2000:284-285). Bu bağlamda, insanın niteliğinin iyileşmesine ve verimliliğinin artmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla da fert başına reel gelir artışının önemli bir kısmı insana yapılan yatırımdan kaynaklanmaktadır (Kaynak, 2005:283-284). Okuryazarlığın insan sermayesinin bir ölçüsü olarak alındığı bir araştırma, okuryazarlık puanlarını uluslararası ortalamadan %1 daha yükseğe çıkarabilen bir ülkenin elde edeceği emek verimliliği ve kişi başına düşen GSYİH seviyesinin diğer ülkelerden sırasıyla %2.5 ve %1.5 daha yüksek olacağını göstermektedir (<http://www.oecd.org/dataoecd/31/29/37393662.pdf>, erişim tarihi: 10.10.2009).

⁸ Sağlık ve Temel Eğitim; sağlıklı bir işgücü ülkenin üretkenliği ve verimliliği dolayısıyla da rekabetçiliği açısından önem taşımakta, temel eğitim ise çalışanların verimini arttırmaktadır (Ovalı, 2014:21).

Şekil 1: İktisadi Büyüme Sürecinde Görülen Fakirlik Çemberi

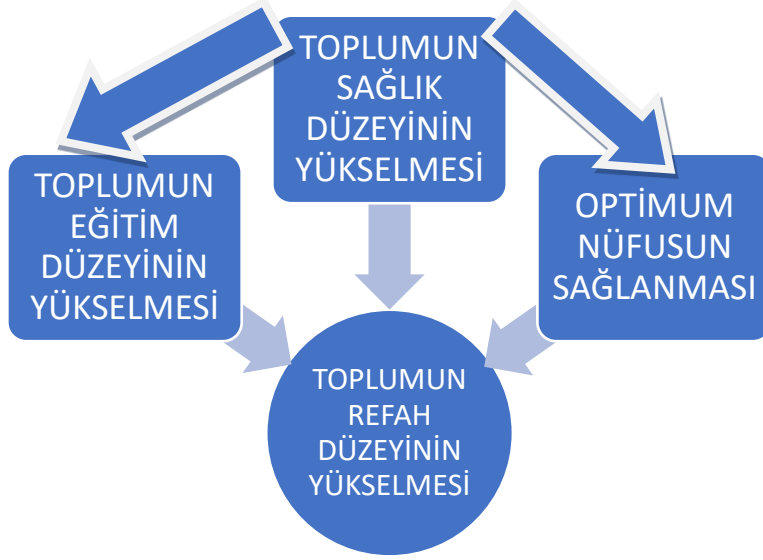

Bir toplumun sağlık düzeyini belirleyen en önemli göstergeleri; bebek ve çocuk ölüm oranları, ortalama ömür, hastalıkların türü ve miktarı ve sağlık sistemine ilişkin göstergeler⁹ oluşturmaktadır. Bir toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişlik arasında yakın ve karşılıklı bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır (Taban ve Kar, 2004:290-293). Sağlık açısından durumu iyi olan bir toplumun, beşeri sermaye kalitesi de iyi olacak ve bu durum verimliliği artırarak, iktisadi büyümeyi olumlu etkileyebilecektir (Karagül, 2002:72). Sağlık ile verimlilik arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Sağlık, emeğin enerji düzeyini ve iş kapasitesini olumlu yönde etkileyerek verimlilik ve dolayısıyla büyüme üzerinde etkisi bulunmaktadır. Sağlıklı toplum büyüyen bir ekonomi demektir. Bunun yanında, hayat beklentisinin artması fertleri emeklilik için daha fazla tasarruf etmeye motive edebilir, bu da daha fazla sermaye birikimi anlamını taşır (Uzay, 2005:42). Sağlık, toplumun gelir ve refahı, işçi verimliliği, işgücü katılımı, tasarruf ve yatırım oranları, demografik faktörler ile diğer beşeri sermaye faktörleri üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmaktadır (Taban ve Kar, 2004:292; Dağdemir, 2009: 87-90)¹⁰. Ekonomik kalkınmasını sağlatabilmiş ileri toplumlarda, sağlık için ayrılan kaynaklar artarken, fertlerinde sağlıklı olma bilinci hızla artmaktadır. Ayrıca sağlık düzeyinin gelişmesi iktisadi gelişmeyi de hızlandırmaktadır (Mazgit, 2002:405).

⁹Sağlık Bakanlığı bütçesi, Doktor sayısı (doktor başına düşen hasta sayısı), hastane sayısı, hemşire ve ebe sayısı (hasta başına düşen hemşire ve ebe sayısı), yatak sayısı (1000 kişiye düşen yatak sayısı), kullanılan ilaç miktarı (TL cinsinden), sağlık harcamalarına bütçeden ayrılan pay (% olarak) vb.kümülatif değerler baz alınır.

¹⁰Sağlık alanında yapılan harcamalar, toplam verimlilik artışı ve iktisadi büyüme üzerindeki etkilerinin pozitif olduğu sonucuna neden olurken, sağlık düzeyindeki iyileşmenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının girişini hızlandırdığı ve cesaretlendirmesidir. Sağlık düzeyindeki iyileşmenin beşeri sermayenin kaynağı olan eğitimin verimli şekilde kaliteli olarak yaygınlaşmasına ve eğitim süresinin uzamasına destek sağlarken, bunun yanında sağlık harcamaları, işgücünün nüfusa oranının artmasını sağlarken, ortaya çıkan durum, iktisadi büyüme ve toplumsal yapının değişimi üzerindeki pozitif etki yapmaktadır (Dağdemir, 2009:87-90).

Şekil 2: İktisadi Kalkınma Sürecinde Refah Artışının Ortaya Çıkması

Bir toplumda refahın yükselmesi, sağlık, eğitim, optimum nüfus¹¹ ve yaşam düzeyinin birlikte yükselmesi ile mümkün olur. Yukarıdaki şekilde bu ilişki daha net gözükmektedir. Ülke kalkınması açısından fiziki sermayeye ve eğitime yapılan yatırımlarının aynı ölçekte sağlığa da yapılması gerektiği görülmektedir (Taban, 2006:34; Ayrıca bkz: Mushkin, 1962:129-157). Bir ülkede firmalar tarafından istihdam edilen kişilerin eğitilmiş, sağlıklı ve teknik becerisi yüksek, kaliteli olması daha verimli, daha etkin üretim ve daha yüksek performans göstermesi anlamına gelirken, ölçüğe göre artan getirisi yüksek bir üretimi meydana getirecektir (Şimşek ve Kadılar, 2010:118). Böylece eğitilmiş, sağlıklı ve teknik becerili bir işgücü yüksek ve verimli üretimi meydana getirirken, iktisadi büyümesinde kaynağını oluşturmuş olmaktadır.

3.LİTERATÜR VE TEORİK ANALİZLER

3.1. Eğitimle İlgili Teorik Analizler

Eğitim kavramını pek çok felsefeci, uzman ve teorisyenler tarafından tanımlanmıştır. Aristoteles, “Politika” adlı eserinde eğitimi şöyle tanımlamıştır; “insanın bedensel, içgüdüsel ve akıl yönünün yararlı, gerekli, erdemli ve ahlaki şeylerin kazandırılıp öğretilmesi süreci olarak tarif etmiştir” (Tezcan, 1996:7). Emile Durkheim’a göre eğitim yaşlı kuşağın toplumsal hayat içinde henüz yetersiz bulunan kuşak üzerinde uyguladığı eylemdir. Ona göre eğitimin amacı, ferden gireceği çevreye gerekli görülen fiziksel, entelektüel (bilgisel) ve moral yetenek ve becerileri uyandırmak, geliştirmek (Durkheim, 1956:71-72) şeklinde tanımlanmışken, Max Weber’e göre ise eğitim; “ferdin daha sonraki toplum hayatında sosyal statüsünü belirleyen kabiliyet ve tecrübelerin kazanıldığı bir olaydır” (Akyüz, 1992: 24-25).

Buna göre eğitimi tanımlamamız gerekirse; ferden ilk olarak ailesiyle başlayan terbiye alma sürecinin, bilgi dağarcığında ve hayat görgüsünde elde ettiği kazanımlarla, çevresine karşı sorumlu, uyumlu, yeni görgü, teknik bilgi, beceri ve bilinçli düşünce ve davranış yapısını kazanma ve donatma sürecinin, toplumsal ve kültürel değerlerinin ve ideallerinin kuşaktan kuşağa aktarılması sürecinin yapılmasını sağlayan tüm bu oluşuma eğitim diye tanımlamak mümkündür.

Eğitim olgusunun, ferden gelişmesinde önemli rol oynayarak, onun toplum içerisinde statü elde etmesinde ve kişilik kazanımında önemli işlevleri ve fonksiyonları yerine getirmiştir (Aksu, 1998a:14);

¹¹ İktisadi koşullar açısından, en uygun (optimum) nüfus bir ülkenin belli bir gelişme düzeyinde üretim teknolojisi ve diğer kaynakları sabit kalırken, kişi başına üretimin en çok arttıran toplam nüfus miktarıdır. Diğer bir ifade ile bütün koşullar aynı kalırken ülke nüfusundaki bir artış veya azalışın topluma herhangi bir sıkıntı vermeyecek olan nüfus miktarıdır. Başka bir tanıma göre ise, dünyanın insanları belirli bir hayat standardında yaşamını idame ettirebilecek, gelir dağılımından adil olarak faydalanabilecek, açlık ve sefaletle yüz yüze getirmeyecek en uygun hayat (standart) sınırına sahip nüfus miktarı olarak tarif edilmektedir (Aksu, 1998:221).

- Ferdin kişisel niteliklerini ve özelliklerini geliştirerek, toplumda statü elde edilmesinde önemli bir anahtar işlevine sahiptir.
- Eğitim, bir sosyalleştirme aracı olduğundan yeni nesillere toplumsal normların kazandırılması ve geçmişin milli ve manevi değerlerinin kazandırılması sürecidir.
- Eğitim, kişide bedensel, ruhsal, zihinsel, duygusal ve mantıksal olarak toplumsal kalkınmayı sağlatarak, yeni görgü, bilgi, beceri ve tekniklerin elde edilmesinde önemli işlevlere sahiptir.
- Eğitim, toplumda zamanla oluşmuş bilgi ve birikim sürecinin kazanılmasında, milli fikir ve düşünce yapılarının oluşmasında ve olaylara karşı topyekün aynı tepkinin verilmesinde önemli işlev gören bir araçtır.
- Eğitim, ferdin aklına ve zekasına hitap eden bir araç olmasının yanında, tecrübe ve yaşantı ile de aydınlatılarak sosyal, kültürel, bilinçli ve üretken bir varlık olmaya yönelik kişilik kazandırma sürecidir.
- Eğitim, değişken ve çok boyutlu bir üretim yaşamında bilgiyi kullanarak çevresine faydalı ve yararlı bir nesil yetiştirme sürecidir.

İlk teorik katkı 1968 yılında Theodore W.Schultz tarafından yapılmıştır. Schultz, eğitim ve beşeri sermaye yatırımlarını, kaynağı ne olursa olsun bir halkın sahip olduğu faydalı yeteneklerin toplamı olarak ifade etmiştir (Schultz, 1968:277). İktisadi büyümenin temel kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, kişinin yada toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, eğitim alma ve okullaşma oranı, sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve toplumun genel kültür düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılan kavramdır. Eğitim yatırımları tüm dünyada zengin ülkelerden fakir ülkelere kadar üzerinde önemle durulan ve iktisadi büyüme ile ilişkileri ampirik olarak incelenen ciddi bir konudur. Çünkü eğitime yapılan harcamalar, o ülke ekonomisinin büyümesi için yapılan yatırımlar olarak kabul edilmektedir (Han ve Kaya, 2006:114).

Mankiw, Romer ve Weil, Solow'un öne sürdüğü üretim fonksiyonuna beşeri sermaye terimini (B) de dahil ederek "Genişletilmiş Solow Modelini" oluşturmuşlardır. (A) terimi teknolojik gelişmeyi gösterirken, (K) terimi sermaye miktarındaki ve (L) terimi de emek miktarındaki değişmeyi vermektedir. Bu modele göre, Cobb-Douglas üretim fonksiyonuna beşeri sermaye bileşeni olan eğitim ayrı bir değişken olarak eklemiştir (Mankiw, Romer ve Weil, 1992:416):

$$Y = A.K^{\alpha}.B^{\beta}.L^{1-\alpha-\beta} \quad (1) \quad \alpha + \beta < 1$$

Buna göre yukarıdaki açıklamaya ve formüle dayalı olarak, "insan sermayesi teorisinde" büyümenin kaynaklarını incelerken Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonundan hareketle emek, fiziki sermaye ve beşeri sermaye üretim faktörlerinin, üretimin üzerinde yaptığı etkiyi tespit için kullanılır (Özsoy, 2008:34). Bilgi toplumunda eğitim; okul öncesi eğitim, genel eğitim (ilköğretim, ortaöğretim, mesleki ve teknik eğitim ve yükseköğretim), yaygın eğitim ve okul sonrası eğitim olarak sınıflandırılabilir. Sadece okul eğitimi ve diploma almanın yeterli olmadığı bilgi toplumunda eğitim bireyselleşmiştir. Ayrıca, işletmeler ve mesleki kuruluşlar tarafından verilecek okul sonrası eğitim de eğitimin sürekliliğini sağlamaktadır (Şen, 2003:1-2).

Hans W.Singer, eğitimin büyüme üzerindeki önemlilik arz eden iki temel özelliğine dikkat çekmektedir. Birincisi, eğitimde artan verimler yasaının geçerli olmasıdır. İkincisi ise, değişik alanlarda yapılan eğitim çalışmalarının, teknik donanım, beceri kazandırma ve araştırma yatırımlarının sonucunda teknolojik yeniliklerin ortaya çıkmasına imkan sağlamaktadır (Han ve Kaya, 2006:114). Denison'un 1962 yılında yaptığı ampirik çalışmada, ABD ekonomisinin iktisadi büyümesinde yaklaşık %20'lik bir kısmının işgücünün eğitim seviyesinin yükselmesi ve beşeri sermayedeki bilgi, görgü, yetenek ve kalite artışından kaynaklandığını tespit etmiştir (Denison, 1962:124-128).

Eğitim harcamalarının fertlerin üretkenliğini ve verimliliğini etkileyerek, işgücünün verimli çalışmalarını arttırarak iktisadi büyümede pozitif bir rol oynaması beklenmektedir. Beşeri sermayenin iktisadi büyüme üzerine ilişkisi daha çok nüfusun bilgi ve kalite artışının büyüme üzerinde eğitimin önemini vurgulamak ve kanıtlamaya yönelik çalışmaları içerir, bu çalışmalarda büyüme etki eden

göstergesi olarak, öğrenci sayıları, okullaşma oranları ile bütçeden eğitime verilen pay şeklinde ortaya konmuştur. Beşeri sermaye ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi irdeleyen ve inceleyen çalışmaları iki ayrı gruba ayırmak mümkündür (Küçükcalay ve Türkcan, 2004:102-103).

Birincisi, büyüme ve seviye hesabını ölçmeye yarayan (growth of level accounting) çalışmalar, ikincisi ise, makro büyüme regresyonları (macro growth regressions) çalışmalarıdır. Birincisinin öncelikli amacı, üretim faktörlerinin (fiziki sermaye ve beşeri sermaye) toplam üretim içerisindeki iktisadi büyümeyi, verimliliği, işçi başına düşen üretim miktarının dünya ölçeğinde farklılıklarının bir karşılaştırmasının yapılarak, yüzde katkısının belirlenmesidir. İkincisinde ise, makro büyüme regresyonlarını kullanarak, iktisadi büyümenin veya toplam faktör verimliliğindeki değişimin beşeri sermayenin bir fonksiyonu olduğu düşünülerek yapılan çalışmalarıdır. Bu çalışmalarda, iktisadi büyüme ile eğitim arasındaki korelasyon ilişkisini inceleyen çalışmalarıdır (Küçükcalay ve Türkcan, 2004:102-103).

Makro büyüme regresyonları üzerine yapılan çalışmalardan çıkartılan sonuçları 4 maddede özetlemek mümkündür.

1. Beşeri sermayenin başlangıç stokunun (liseli olma durumu) büyüme üzerinde önemli etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Küçükcalay ve Türkcan, 2004:102).
2. Eğitimin büyüme üzerindeki etkisi açısından lise ve yüksek öğretimin, ilk öğretimden daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda, Pencavel (1991:331-359), De Meulemeester ve Rochat (1995:351-361) ve Teal (2010:1-24) örnek verilebilir. Bu çalışmalarda yükseköğretimin büyüme üzerindeki etkilerinin olumlu olduğunu analiz etmişlerdir.
3. İlköğretim ve lise seviyesindeki eğitimin özellikle az gelişmiş ülkelerin iktisadi büyüme üzerindeki etkisinin gelişmiş ülkelere göre nispi olarak yüksek olduğudur. Orta ve yüksek öğrenimdeki kayıt oranı ve öğrenci başına düşen harcama oranının kişi başına gelir artışı üzerindeki etkisi, düşük eğitim seviyelerine göre daha fazla önem taşımaktadır. Aynı şekilde ilk ve orta öğretim için öğrenci başına daha fazla kamu harcamaları yapan ülkelerde büyümenin daha yüksek olduğu görülmüştür (Keller, 2006: 18-34).
4. Tüm ülkeleri içeren ampirik çalışmalarda büyüme ile beşeri sermaye arasında istatistiksel olarak güçlü bir korelasyon olmasına rağmen, aralarında ciddi bir nedensellik ilişkisi bulunan bu unsurların, OECD ülkelerine yönelik çalışmalarda daha güçsüz bir korelasyona rastlanmıştır (Küçükcalay ve Türkcan, 2004:103).

Ranis, Stewart ve Ramirez, 76 gelişmekte olan ülkeyi kapsayan ve 1970-1992 yıllarını içeren çalışmalarında, EKK yöntemini kullanmışlardır. Kamu ve özel eğitim harcamalarının iktisadi büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir Değişkenler arasındaki ilişkinin pozitif (olumlu) ve güçlü bir etkinin olduğunu tespit etmişlerdir (Ranis, Stewart ve Ramirez, 2000:197-219).

Bassanini ve Scarpetta, 21 OECD ülkesini kapsayan, 1971-1998 yıllarını içeren çalışmalarında panel veri yöntemi ve PMG yöntemini kullanmışlar ve ortalama olarak tüm eğitim kademelerindeki okullaşma oranlarını incelemişlerdir. Neo-Klasik büyüme modelinde kullanılan beşeri sermayenin üretim faktörü olarak değerlendirilmesi düşüncesinden hareketle bu çalışmayı yapmışlardır. Veri seti olarak, çalışabilir yaşta olanların kişi başına reel gelirini, fiziki sermaye birikimini, beşeri sermayeyi ve çalışabilir nüfusun büyümesini almışlardır. Fiziki sermaye birikiminin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini tespit etmişler ve yıllık %15 oranında bir artışla büyüme üzerinde güçlü ve hızlı bir etki oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Uzun dönemde eğitimde görülen istikrarlı olarak eklenen her bir yıllık süre çıktı üzerinde %6'lık artış yaratmaktadır. Çalışma sonucunda beşeri sermaye birikimindeki artışın iktisadi büyüme üzerinde pozitif ve güçlü bir ilişkiyi tespit etmişlerdir (Bassanini ve Scarpetta, 2001:5-16).

Ramirez, Ranis ve Stewart, ampirik çalışmalarında 76 ülkeyi incelemiş, 1970-1992 dönemlerini kapsayan EKK ve yatay kesit veri yöntemlerini kullanmışlardır. İki değişken arasında beşeri gelişme ile iktisadi büyüme değişkenlerini kullanmışlardır. Çalışmada eğitim harcamaları ve insani kalkınma endekslerini ele almışlardır. Okullaşma oranı ile ailelerin gelir artışı arasında pozitif ilişkiyi tespit etmişlerdir. Sağlık ile gelir arasında düşük yoğunlukta bir ilişki tespit etmişlerdir. Büyümede %1 lik

artış hayatta kalma oranını %3 oranında arttırdığını bulmuşlardır. Eğitim ve sağlığın gelir içindeki payı arttıkça yaşam beklentisi de %1.75'lik bir artış yaratmaktadır. Beşeri sermayeye yapılan her bir kamu harcamasının büyüme üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır. Elde ettikleri bulgularda eğitim ile iktisadi büyüme arasında anlamlı ve pozitif ilişkiyi ortaya koymuşlardır (Ramirez, Ranis ve Steward, 1998:1-56).

Mankiw, Romer ve Weil, 75 ülkeyi kapsayan ampirik test çalışmalarında yatay kesit veri yöntemini kullanmışlardır. Sermayekavramı genişletilerek fiziksel sermayenin yanı sıra beşeri sermayenin iktisadi büyümeye katkı yapacağını ortaya koymuşlardır. 1960-1985 yıllarını kapsayan yıllık verileri kullanarak, orta öğrenimde bulunan 12-17 ile 15-19 yaşlarındaki toplam öğrencinin, çalışan faal nüfusa oranlarını incelemişlerdir. Okullaşma oranı ile nüfus artışı arasındaki regresyon ilişkisini negatif (-0.38) bulmuşlardır. Okullaşma ile iktisadi büyüme arasında pozitif (0.59) bir ilişki bulmuşlardır. Bununla birlikte yatırımlar ile nüfus artışı arasında sağlam bir ilişki bulunmaktadır. Çalışma sonucunda, eğitim büyüme ilişkisini pozitif ve anlamlı bulmuşlardır (Mankiw, Romer ve Weil, 1992:418-428).

Benhabib-Spiegel, Gelişmekte olan ülkelerde ve ABD üzerine yaptığı 1965-1985 yıllarını baz alan çalışmalarında, genişletilmiş Cobb-Douglas üretim fonksiyonunu kullanarak uzun dönemde beşeri ve fiziki sermaye birikiminin büyüme üzerindeki regresyon ilişkilerini incelemişlerdir. Kişi başına büyüme oranı ile beşeri sermaye arasındaki ilişkiyi gösteren bir bulguya ulaşamamışlardır. Ancak uzun dönemde beşeri sermayenin iktisadi büyüme üzerinde sınırlı bir rolünün olduğunu belirlemişlerdir (Benhabib-Spiegel, 1992:1-41)

Robert J. Barro'nun beşeri sermaye ve iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışması bulunmaktadır. Barro, 1960-1985 yıllarını kapsayan ve (Türkiye'nin de dahil olduğu) 98 ülkeyi konu alan çalışmasında yatay kesit veri yöntemini kullanmış, kişi başına düşen reel GSYİH'nin büyüme hızı, başlangıçtaki beşeri sermaye stoku (1960 yılı okullaşma oranı ile temsil edilmiştir) ile doğru orantılı ve başlangıçtaki (1960) kişi başına düşen reel GSYİH ile ters orantılıdır. Bu çalışmada, yüksek beşeri sermayeye sahip olan ülkeler, yüksek oranda fiziksel sermayeyi çekmektedir. Bu arada, fakir ülkelerin, zengin ülkelere göre daha hızlı büyüme oranı yakalayabileceğini, bunun için yeterli bir beşeri sermaye stokuna sahip olunması gerektiğini belirtmiştir. Eğitim büyüme ilişkisini pozitif ve anlamlı bulmuştur (Barro, 1991:407-443).

Lucas, nüfus yapısının ve beşeri sermayenin, fiziki sermaye yatırımlarının ülkeye çekmesinde olumlu ve cazibe etkisinin olduğunu belirtmiştir. Az gelişmiş ülkelerin beşeri sermayesinin yetersizliği nedeniyle istenilen oranda ve nitelikte sermaye çekemediği ve büyüme oranlarının bu yüzden düşük olduğunu belirtmiştir (Lucas, 1990:92-96).

Ochaa'nın çalışmasında, eğitim ile iktisadi büyüme arasında içsel büyümenin testine yönelik ampirik bulguları iki maddede şöyle özetlemek mümkündür: (1) Yatırım ile büyüme arasında güçlü bir kısmi korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. Örnek alınan ülkeler miktarının sayısı arttıkça, beşeri sermaye ile büyüme arasındaki bağın zayıflamakta olduğunu saptamıştır. (2) Okuryazarlık düzeyi ile yatırım artış oranı ve kişi başına gelir artış oranı arasında pozitif bir korelasyon bulunmaktadır (Ochaa, 1996:20).

Eğitimin İktisadi büyümeye olan katkısı ABD'de de ampirik olarak kanıtlanmıştır. Yapılan bir çalışmada 1929-1982 yılları arasında ABD'de kişi başına düşen milli gelir artışının %25'inin okuma süresindeki artış nedeniyle olduğu açıklanmıştır (www.dtm.gov.tr /dtmadmin/upload/EAD/Konjoktur IzlemeDb/egitim.doc erişim tarihi: 01.10.2009). İnsani sermayenin önemi, İsveç'te 1835-36 yıllarında yapılan bir testle ispatlanmaya çalışılmış, işçilere verilen eğitim ve iş konusunda meleke kazandırma işlemi, makine-teçhizat ve işgücü miktarında bir değişim olmadan işçi başına ürün artışında %2'lik bir artışa sebep olmuştur (Begg, Fischer ve Dornbusch, 2010:522). Haddad, gelir düzeyi düşük olan 18 ülkeyi kapsayan Dünya Bankası için yaptığı test çalışmasında ("Education and Development: Evidence for New Priorities"), şu sonuca varmıştır: Bir çiftçi dört yıl ilkokulda okumuşsa, ortalama olarak tarımsal verimliliği, hiç eğitimi olmayan çiftçiye göre yüzde 8,7 oranında daha yüksektir (Haddad ve diğerleri, 1990:3-5). Ayrıca Haddad ve diğerlerinin ampirik çalışmasında 5 temel bulgulara ulaşılmıştır; (1) eğitimin kadınların başarıları üzerindeki etkisinin; (2) mesleki / teknik ve akademik eğitimin iktisadi

büyüme üzerinde ve verimlilik konusunda çok önemli rol oynaması; (3) eğitimin ölüm, beslenme ve doğurganlık üzerindeki etkisinin tespiti; (4) eğitim sisteminin yönetiminin ülkenin kalkınmasında ve geleceğinde oynayacağı rol; ve (5) eğitim harcamalarının, maliyet kurtarma ve özel eğitimin önemi gibi 5 maddede eğitimin yaşam üzerindeki etkilerini ele almışlardır.

Landau, ampirik çalışmasında 96 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeyi incelemiş, 1961-1976 yıllarını kapsayan zaman serilerine dayalı panel veri çalışmasında, eğitimde kayıtlı bulunan öğrenci sayısı ile bütçeden eğitime verilen harcamaları içeren verileri kullanmış, kayıtlı öğrenci oranları ile büyüme arasında pozitif (olumlu) ilişkiyi tespit etmiştir (Landau, 1986:35-75).

Gelişmiş ülkelerde (özellikle A.B.D.), teknolojik gelişme yanında, uluslararası ticaretin de becerili ve yüksek öğrenimli işgücü talebini arttırdığı görüşü vardır. Son zamanlarda A.B.D.’de lise eğitimi almış işçilerin reel kazançlarının azaldığı gözlenmiştir. Böylece, bu ülkede yüksek öğrenim görmüşlerin kazançları yararına bir gelişme yaşanmıştır. (Bulutay, 2005:22).

Türkiye üzerine yapılan ampirik çalışmalarda ise, Güngör (1997), Ergen (1999), Deliktaş (2001), Yanıkkaya (2002), Güloğlu ve Yılmaz (2002), Türkmen (2002), Kar ve Ağır (2003), Kar ve Taban (2003), Bozkurt ve Doğan (2003), Çakmak ve Gümüş (2005), Saygılı ve diğ. (2005), Sarı ve Soytaş (2006), Varsak ve Bakırtaş (2009), Yılmaz (2009), Özsoy (2009), Bozkurt (2010), Erdoğan ve Yıldırım (2009), Eriçok ve Yılcı (2013), Mercan ve Sezer (2014), Yardımcıoğlu vd. (2014) ve Uçan ve Yeşilyurt (2016) eğitim¹² ile iktisadi büyüme ilişkilerinin pozitif olduğunu bulmuşlardır. Buna mukabil Pamuk ve Bektaş (2014) çalışmasında eğitim ile iktisadi büyüme ilişkisini saptamamıştır.

Ergen, 1980-1990 dönemini inceleyen çalışmada, eğitim düzeyi ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. İşgücünün aldığı örgün eğitim süresindeki yıllık artışın, büyüme üzerinde 0,21’lik bir artışa sebebiyet verdiğini bulgulamıştır (Ergen, 1999:21-23).

Deliktaş, 75 ülkeyi ele aldığı ve 1960-1995 yıllarını kapsayan çalışmasında, fert başına reel gelir büyüme oranı ile eğitime bağlı beşeri sermaye oranı arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Beşeri sermaye stokundaki %1’lik değişimin, büyüme oranında %0,371’lik bir pozitif etki yaparken, beşeri sermaye yatırımlarındaki %1’lik artışın, iktisadi büyüme üzerinde %0,876’lık pozitif yönlü bir değişime yarattığını tespit etmiştir. Buna mukabil nüfus artışı ile iktisadi büyüme arasında negatif bir ilişki bulgulamıştır (Deliktaş, 2001:93-113).

Yanıkkaya, Türkiye’nin de dahil olduğu 114 ülkeyi kapsayan ve 1970-1990 yılları arasındaki okullaşma oranları, okur-yazarlık oranları ve eğitim harcamalarını ele alan çalışmasında EKK yöntemini kullanmıştır. İncelediği yirmi iki değişkenden sadece üç tanesinde beşeri sermaye birikimiyle iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki bulgulayarak, eğitimin iktisadi büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkisini tespit etmiştir (Yanıkkaya, 2002:287-306).

Türkmen, 1980-1999 dönemlerini kapsayan ve Türkiye ekonomisi üzerine yaptığı çalışmasında eğitim yatırımları ve harcamalarını, okullaşma oranlarını değişken olarak kullanmış, eğitim yatırımlarının iktisadi büyüme üzerinde ciddi ve anlamlı katkısı olduğunu tespit etmiştir. Sözkonusu dönemde eğitim yatırımlarının iktisadi büyümeye, toplam eğitim harcamalarından daha ciddi ve önemli bir katkı yaptığını bulgulamıştır. Türkiye’deki iktisadi büyümenin %31’lik kısmı beşeri sermaye stokundaki artıştan kaynaklanmaktadır. Bu çalışmadan çıkan sonuç ise, iktisadi büyümenin hızlandırılmasında eğitim politikasının hangi araçları kullanması gerektiği konusunda önemli ipuçları vermiştir (Türkmen, 2002:100-104).

Kar ve Ağır, 1926-1994 dönemi Türkiye ekonomisini incelemişler ve nedensellik testleri yapmışlardır. Eğitim harcamalarının iktisadi büyüme üzerinde ciddi ve anlamlı bir nedensellik tespit ederek,

¹² Eğitim harcamaları, eğitim seviyelerindeki okullaşma oranları, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi, eğitim seviyelerindeki öğrenci ve okul sayısı, öğretmen ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları, sınıf sayısı vb. rakamsal gelişmeler ampirik çalışmalarda veri olarak kullanılmaktadır.

aralarında pozitif bir ilişki bulmuşlardır (Kar ve Ağır, 2003:181-190). Kar ve Taban, 1971-2000 dönemi Türkiye ekonomisini incelemişler ve eşbütünleşme yöntemini kullanarak, bütçeden eğitime ayrılan pay ve eğitim harcamalarını veri olarak ele almışlardır. Bu çalışma sonucunda, eğitimin iktisadi büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkisini tespit etmişlerdir (Kar ve Taban, 2003:145-169).

Ay ve Yardımcı ampirik çalışmalarında, Türkiye ekonomisi üzerine çalışmışlar, 1950-2000 dönemlerini kapsayan AK tipi içsel büyüme teorisine göre, beşeri ve fiziksel sermayenin iktisadi büyüme ile ilişkisini zaman serileri, Johansen Eş-bütünleşme ile VAR yöntemini kullanarak analiz etmişlerdir. 1950- 2000 yılları arasında yüksek öğretimdeki beşeri sermaye dikkate alındığında, Türkiye’de uzun dönemde, fiziksel ve beşeri sermaye birikiminin iktisadi büyüme ve verimliliği pozitif yönde etkilediği bulgularına ulaşmışlardır (Ay ve Yardımcı, 2008:39-54).

Yılmaz, Türk ekonomisi üzerine yaptığı ampirik çalışmada, eğitim süresinin değil eğitim kalitesinin iktisadi büyümeye etki ettiğini ve okullara daha fazla kaynak ayrılmasının problemi çözmediği sonucuna ulaşmıştır. Yeni ampirik çalışmalarda kullanılan performans ölçüleri, ülkelerin karşılaştırılmasına olanak veren uluslararası PISA test sonuçlarını kullanmıştır. Ampirik çalışmalar, PISA test sonuçlarının büyüme üzerinde istatistiksel anlamlı pozitif ve ciddi bir etkisi olduğunu söylemektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nin PISA puanlarına göre aşağı sıralarda yer almasıdır. Çalışmada, 15 yaşındaki öğrencilerin okuma, matematik ve fen becerilerindeki kapasitelerini ölçmeye odaklanan uluslararası bir değerlendirme sistemidir. İlk ölçümler 2000 yılında 43 ülkede yapılmıştır. Bunu 2003 yılında 41 ülkedeki ikinci ölçüm ve 2006 yılında 57 ülkedeki ölçümler izlemiştir. Okul üretim fonksiyonu ile ilgili verilen ampirik kanıtlar ışığında okul kaynaklarının artırılmasının öğrenci başarısını artırması ve dolayısıyla iktisadi büyüme üzerindeki pozitif bir etkisinin olmadığını bulgulamıştır (Yılmaz, 2009:73-81).

Varsak ve Bakırtaş, 1970-2008 döneminde Türkiye’de beşeri sermaye ve iktisadi büyüme arasındaki uzun dönemli etkileşimini incelemişlerdir. Türkiye’de beşeri sermayenin iktisadi büyüme üzerindeki etkisi, okullaşma oranları ve eğitim harcamalarıyla, iktisadi büyüme arasındaki ilişkinin yönü ve büyüklüğü konusunda zaman serisi analizleri, eşbütünleşme testlerini ve hata düzeltme metodunu kullanmışlardır. Eğitimde meydana gelen değişmelerin kişi başına reel GSMH’yi önemli ölçüde etkilediği, okullaşma oranı ve eğitim süresi arttıkça kişisel gelirin daha fazla arttığı, eğitim harcamaları, gelir dağılımı üzerinde pozitif etkisi olduğu ve gelişmişlik düzeyleri ile doğrusal bir ilişkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir (Varsak ve Bakırtaş, 2009:49-59).

Erdoğan ve Yıldırım, 1983-2005 dönemini kapsayan çalışmada, verileri ARDL yöntemi ile test etmiştir. Eğitim harcamaları ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişkiyi tespit ederken, lise ve yüksekokullarda okullaşma oranını ve eğitim yatırımları ile büyüme arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır (Erdoğan ve Yıldırım, 2009:11-22)

Afşar çalışmasında 1963-2005 dönemini kapsayan Türkiye’de eğitim yatırımları ile iktisadi büyüme arasındaki Granger nedensellik ilişkisini araştırmıştır. Nedenselliğin yönünde eğitim harcamalarından iktisadi büyümeye doğru tek yönlü olduğunu tespit etmiştir (Afşar, 2009:85-98)

T.E.K.’in yaptığı ampirik çalışmaya göre; geneleğitimdüzeyiileiktisadi büyümearasındaki ilişkileri araştıran istisnasız tüm çalışmalarda ortaya çıkan önemli bir sonuç, genel eğitim düzeyi yükseldikçe kişi başı reel gelir düzeyi ve büyüme oranının arttığı yönündedir. Bunun yanısıra, hizmet içieğitimve mesleki-teknik eğitim düzeyi yükseldikçe işgücü verimliliği artmakta, bu da reel gelir düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Esasen, eğitime yönelik yapılan her türlü faaliyet, ölçüğe göre artan getiriler kapsamında yer almaktadır ki, bu da iktisadi büyüme üzerinde sürekli olumlu etki yaratan bir unsurdur (TEK, 2003:17).

Yükseköğretim, beşeri sermayeyi geliştiren ve büyüme üzerindeki en önemli yatırımdır. Teknolojiyi üreten ülkelerde yüksek öğrenim zorunludur. Yükseköğretim, beşeri sermayenin en yüksek düzeyde uzmanlaşmış biçimidir ve iktisadi büyümeye katkısı oldukça önemlidir. Bu nedenle yeni dünya

ekonomisinde “kalkınmanın motoru” olarak görülmektedir (Castells, 1994:14; Ayrıca bkz: Özsoy, 2008:32-33).

Ayrıca, yükseköğretimin beşeri sermaye ve büyüme üzerindeki etkisini test eden bir çok çalışma mevcuttur. Bunlardan bazıları; De Meulemeester ve Rochat (1995: 351-361), Pencavel (1991: 331-359) ve Teal (2010:1-24) çalışmaları örnek verilebilir.

De Meulemeester ve Rochat, 6 sanayileşmiş ülkede¹³ yükseköğretim ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada kullandıkları yöntem, Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik testlerini kullanmışlardır. Altı ülke için farklı dönemleri almıştır. İngiltere (1919-1987), Japonya (1885-1975), İsveç (1910-1986), Fransa 1899-1986, İtalya (1885-1986 ve Avustralya (1906-1986) dönemlerini kullanmıştır. İngiltere, Japonya, Fransa ve İsveç için yüksek öğretim ile iktisadi büyüme arasında güçlü bir nedensellik bulurken, İtalya ve Avustralya ülkeleri için yüksek öğretim ile büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi tespit edememiştir. Yükseköğretimin süreç içerisinde sosyal, kültürel, siyasi, tarihi, ekonomik ve teknolojik yapıda meydana gelen değişmelerin iktisadi büyüme üzerinde ciddi etkisi olduğunu bulgulamışlardır. Bu ilişkilerin her ülke için farklı bir durum oluşturduğunu sosyal bilimciler tarafından ortaya konduğunu belirtmişlerdir (De Meulemeester ve Rochat, 1995:351-361). Pencavel, her düzeyden eğitimin (ilk, orta ve yükseköğretim) iktisadi büyümeye getirisini hesapladığı çalışmada, ABD ekonomisi için yükseköğretimin büyüme performansına katkısının diğerlerinden çok daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Pencavel’e göre bu katkı 1913-1950 arası sadece %1,29 iken 1973-1984 yılları arasında %14,61’e yükselmiştir ve 1990’lara doğru da giderek artmıştır (Pencavel, 1991: 331-359; aktaran bkz. Özsoy, 2008:35).

Teal, 32 Kuzey Afrika ülkesi için yaptığı 1950-2010 dönemlerini kapsayan çalışmada, OLS regresyon yöntemini kullanmıştır. Yükseköğretimin sermaye birikimi yoluyla büyüme üzerindeki etkisini ve kamu sektöründe iş bulabilme durumunu incelemiştir. Uzun dönemli çalışmada yükseköğretimin makro üretim fonksiyonları ile mikro kazanç seviyesinde önemli bir etkisinin olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Eğitim seviyesi yükseldikçe kamuda iş bulma durumunun arttığını tespit etmiştir. Kamu yatırımlarının genişlediğini tespit etmiştir. Eğitim seviyesi yükselmedikçe fiziki sermaye yatırımlarının da ortaya çıkmadığını, eğitim düzeyi yükseldikçe sermaye yatırımlarında bir artışın olduğunu tespit etmiştir. Çalışmada kullandığı nüfus ve sermaye stokları, eğitim yıllarının veri olarak kullanıldığı OLS testinde, açıklayıcı değer olarak R=0.88 gibi yüksek bir değere sahiptir (Teal, 2010:1-24).

3.2. Sağlıkla İlgili Teorik Analizler

Sağlık hizmeti insanlık için olmazsa olmaz en önemli kamu hizmeti yatırımdır. Gelir dağılımı ile yakından ilgili bir değişken sağlık politikalarıdır. Büyüme sürecinde önemli rolü olabilen insan sağlığı ile gelir dağılımı değişkenlerinin kendi arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi vardır: Düşük gelir, kötü beslenmeye sebep olurken, yoksulluk ise sağlık kazanç potansiyelini azaltır. Öte yandan, ampirik çalışmalar sağlık ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki öngörmektedir (TEK,2003:12;http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/ cilt11.pdf/2004 Türkiye İktisat Kongresi Cilt 11: Çalışma Grubu Raporları – I.; erişim tarihi:10.10.2009).

Topluma sunulan sağlık hizmetindeki kalitenin artışı çalışma hayatında verimlilik artışına sebep olurken, eğitim hayatında başarı oranının daha belirgin oluşmasına imkan sağlarken, sağlıklı kişilerin çalışma ömrünün daha uzun olacağı ve böylece bu kişilerden daha uzun süreli ve verimli olarak faydalanılacağı belirtilmektedir (Smith, 2008:70-79; Ayrıca bkz: Ay, Kızılkaya ve Koçak, 2013:164). Dolayısıyla beşeri sermaye açısından yaşam şartlarının elverişliliği, hayattan memnuniyet duyma ve zevk alma, beslenme ve yaşam alanlarının iyileştirilmesi, ortalama ömürün uzaması, eğitimdeki ve sağlık sektöründeki ilerlemeler ve gelişmeler iktisadi büyüme ve iktisadi kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için asgariden gerekli temel şartlardandır. Bu bağlamda eğitime yapılan yatırımlarda ne kadar ilave harcama yapılıyorsa, en az onun kadar sağlık alanındaki yatırımlarının da artması gerektiği, iktisadi

¹³Çalışmada 6 ülke kullanılmıştır. Bunlar; İngiltere, Japonya, Avustralya, İsveç, İtalya ve Fransa’dır. Bu konuda bkz. (Özsoy,2008:35 vd)

büyüme için olmazsa olmaz bir durum oluşturduğu görülmektedir. Türkiye'nin sağlık harcamaları, 2009 yılından bu yana yılda %10'luk bir oranla istikrarlı şekilde büyümekte olup sektör dinamiklerinde çarpıcı bir değişiklik olmaksızın 2015 yılında 105 milyar TL'ye ulaşmıştır (www.tobb.org.tr/saglik/20171229-tss-genel-bakis-tr.pdf; erişim tarihi: 05.04.2018). Dünyada sağlık alanındaki veriler çok hızlı bir değişimin içinde olduğumuzu göstermektedir. 2018 yılı istatistiklerine göre, 5 yaşın altındaki 151 milyon çocuk yetersiz beslenmeden dolayı boyları bodur kaldığı ve hastalık içinde bulunduğu tespit edilmiştir. 2016 yılında 800 bin kişinin intihar ettiği ve bunun %80'ini kadınlar oluşturmaktadır. 15 yaş ve üstünde günlük alkol vb. ürün tüketimi kişi başına 6.4 litredir. 2010 yılında 808 milyon kişi yaklaşık dünya nüfusunun %11.7'si sağlığını korumak ve sağlık harcamaları için bütçesinin en az %10'unu ayırmak zorunda kalmıştır. 2007-2017 yıllarını kapsayan dönemde sağlık hizmetinin %64'ü kamu tarafından karşılanmaktadır. Düşük gelirli ülkelerde bu oran daha da artmaktadır. 2016 yılında dünya nüfusunun %91'i kirli hava solunak durumunda kaldı. Hava kirlilik seviyesi belirlenen standardın tam 2.5 kat daha kirli havada yaşamak zorunda kaldı ve tüm dünyada 4.2 milyon kişi kirli hava yüzünden hayatını kaybetti. Yine hijyen olmayan kirli su kullanmak ya da yeterli suya sahip olmamaktan ölen insan sayısı 2016 yılında Afrika kıtasında 870 bin kişidir (http://www.tuseb.gov.tr/tacese/yuklemeler/haberler/2018%; erişim tarihi: 05.04.2018; WHO, 2018:1-57). Bugün dünyadaki içme suyu toplam suyun %1'i kadardır. Bugün 400 milyonu çocuk olmak üzere 1.5 milyar insan yeterli ve sağlıklı içme suyuna sahip değildir. Her yıl 1 milyon 800 bin çocuk temiz suya ulaşamadığından hastalıktan ve susuzluktan ölmektedir. Yine bugün 43 ülkede yaklaşık 700 milyon kişi "su temininde zorluk" eşliğinin altında yaşamaya çalışmaktadır (Aksu, 2016a:730-731). Dünyada bazı ülkeler kalkınma yarışmasındayken, bazı ülkelerde yaşamaya çabalamaktadır. Zengin-fakir ülke ayrımının ortaya çıkmasının nedenlerinden birisi de, ülkelerin coğrafyasından, insanların hijyenik yaşama alanlarından ve iklim şartlarından kaynaklanmaktadır.

Sağlık hizmetlerinin uluslararası ve ekonomik kalkınma ve büyüme sürecinde değerlendirme yapılabilmesi için sağlık hizmetleri etkinlik göstergeleri kabul edilmiştir. Bunları dört grupta göstermek mümkündür.

- 1) Demografik Göstergeler (kişi başına düşen hastane ve kişi başına düşen doktor sayısı),
- 2) Yaşam Göstergeleri (Yaşam uzunluğu, Doğurganlık oranı, Bebek ölümleri, vb.),
- 3) Ekonomik Göstergeler (Sağlık alanında yapılan toplam harcamalar, konsolide bütçeden ayrılan pay),
- 4) Hastane Göstergeleri (Yatak sayısı, Hastane sayısı, Doktor ve Sağlık elemanı sayısı, vb.) (Yeğinboy ve Yeğinboy, 1993:1-5).

İnsanların doğuştan hayatta kalma beklentisi, insanların ömürlerince yaptığı birikimlerden elde edecekleri getiri beklentisiyle, özel tasarruf ve yatırım kararlarını olumlu yönde etkileyeceğinden iktisadi büyüme yansıması da olumlu olacaktır (Glomm ve Ravikumar, 1997:201). Bu bağlamda doğuştan yaşam beklentisi ve doktor sayısındaki artış bir ülkenin, ülkeler klasmanında kalkınma ve büyüme ölçümünde kullanılan temel ölçütler arasında yer almaktadır. Bu iki kriterdeki artışın büyüme üzerindeki etkisinin olumlu olduğunu göstermektedir. Sağlık göstergeleri ile iktisadi büyüme arasında pozitif ilişki bulan pek çok ampirik çalışma olduğu gibi, Barro (1991), Kelly (1997), Webber (2002), Kar ve Taban (2003), Kar ve Ağır (2003) sağlık göstergeleri ile iktisadi büyüme arasında negatif ilişki ya da ilişkinin olmadığı saptayan çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Konu ile ilgili bütün çalışmalarda, etkin sağlık harcamalarının iktisadi büyüme verimlilik artışları üzerinden etkilediği kabul edilmektedir (Lopez-Casasnovas ve diğ., 2005:1-16). Bir başka deyişle, sağlık harcamalarının yetersiz olduğu ve kötü sağlık hizmetlerinin olumsuz bir büyüme tablosuna yol açıp bu tablonun daha kötü bir sağlık hizmeti doğurması gibi bir kısır döngünün ülkeler arasında giderek büyüyen uçurumu açıklamakta etkili olduğu iddia edilebilir (Özlale, 2007:1-10).

Özsoy, sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme ele alan, 1960-1996 yıllarını kapsayan ampirik çalışmada, Sağlık Bakanlığı harcamalarının uzun dönemli zaman serisini kullanarak yaptığı analizlerde, iktisadi büyüme doğru güçlü bir pozitif etki tespit etmiştir. Çalışmada, sağlık sektöründeki gelişmelerin, diğer sektörler üzerinde olumlu bir etki yarattığı ve verimliliği tetikleyerek büyüme arttırdığı bulgulanmıştır. Bu bağlamda, devletin sağlık ile ilgili girişimciliği teşvik eden ve sağlık harcamalarını arttıran politikaları, iktisat politikalarının içinde ne kadar önemli olduğu

vurgulanmıştır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt11.pdf>/2004 - Türkiye İktisat Kongresi, 2004:22).

Yanikkaya, 114 ülkeyi kapsayan ve 1965-1989 dönemi sağlık istatistiklerini kullanarak yaptığı çalışmada, sağlık ile iktisadi büyüme arasında pozitif bir ilişki bulmuştur. Büyüme ile yaşam süresi ve bebek ölümleri arasında ilişkiyi tespit ederek, kişilerin sağlıklı durumlarının, verimlilik yoluyla büyümeyi direkt etkilediğini bulgulamıştır (Yanikkaya, 2002:287-305).

Üçdoğruk, sağlık harcamalarının artışıdaki etken parametreleri belirlemek için 1961-1992 dönemlerini kapsayan Türkiye üzerine çalışmada, ADF, Eşbütünleşme ve Nedensellik testlerini yapmıştır. Sağlık harcamalarının fert başına GSMH ile nüfus artışı arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Fert başına GSMH değişkeni hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkelere sağlık harcamalarının başlıca belirleyicisi olduğunu tespit etmiştir (Üçdoğruk, 1996:101-112).

Artan sağlık harcamaları insanoğlunun yaşam süresini ve sağlıklı uzun ömür beklentisini arttırmaktadır (Kelly, 1997:64). Ancak, Kelly, 1970-1980 döneminde 73 ülke¹⁴ için inceleme yaptığı çalışmada sağlık harcamalarının iktisadi büyümeye anlamlı bir katkısının olmadığı sonucuna ulaşmıştır (Kelly,1997:73). Webber (2002:1633-1643), 1960-1990 dönemini kapsayan çalışmada 46 düşük ve orta gelirli ülkeleri baz almıştır. EKK yöntemini kullanmış, insanların kişi başına aldıkları kalori ve beslenme ile iktisadi büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi bulamamıştır (Webber, 2002:1633-1643). Barro, 98 ülkeyi baz alan, 1960-1985 yıllarını kapsayan Yatay Kesit veri yöntemini kullandığı çalışmada veri olarak, nüfustaki doğurganlık oranını, bebek ve yaşam süresini ele almıştır. Çalışma sonucunda sağlık ile iktisadi büyüme arasında negatif bir ilişki tespit etmiştir (Barro, 1991:407-443).

Kar ve Ağır, Türkiye’yi konu alan, 1926-1994 yıllarını kapsayan ve nedensellik testlerini kullandıkları çalışmada, kamu sağlık harcamaları verilerini baz alarak, sağlığın iktisadi büyümeye etkisinin olmadığını belirlemişlerdir. Sağlık harcamalarına bütçe içinde ayrılan payın küçüklüğü de sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme arasında uzun dönemde görülen ilişkinin kısa dönemde büyümeden harcamaya doğru olmasına etki eden faktörlerden birisi olduğunu tespit etmişlerdir (Kar ve Ağır, 2003:181-190).

Dağdemir, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 103 az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin 1960-2005 dönemine ait Dünya Bankası verilerini kullanarak yaptığı çalışmada sağlık ve iktisadi büyüme ilişkilerini incelemiştir. Sağlık ile verimlilik, yatırım ve tasarruf oranları, okullaşma ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile doğurganlık ve doğuştan yaşam beklentisini değişken olarak ele almıştır. Sağlık düzeyindeki iyileşmenin iktisadi büyüme üzerindeki etkisini sorgulamıştır. Gelişmekte olan ülkelere sağlığın, iktisadi büyümeyi belirleyen etkisinin o ülkenin belli bir gelir düzeyine ve yaşam seviyesine gelindikten sonra zayıfladığını tespit etmiştir (Dağdemir, 2009:76-96).

Çetin ve Ecevit’in yaptığı ampirik çalışmada, 15 OECD ülkesine ait 1990-2006 dönemine ait sağlık ile iktisadi büyüme ilişkisi incelenmiştir. Analizlerde, diğer açıklayıcı değişkenlerin yanı sıra, kamu sağlık harcamalarının toplam sağlık harcamaları içindeki payı kullanılmıştır. Sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki, Havuzlanmış Regresyon Modeli çerçevesinde panel OLS metodu ile tahmin edilmiştir. Ampirik sonuçlara göre, sağlık harcamaları ile iktisadi büyüme arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (Çetin ve Ecevit, 2010:166-182).

Sağlık harcamalarının iktisadi büyüme üzerinde etkili olduğunu belirten pek çok ampirik çalışmalar yapılmıştır. Bunlara; Bloom, Canning ve Sevilla, 2004:1-13; Mayer, 2001:1-17; Brempong ve Wilson, 2003:1-25 çalışmaları örnek verilebilir. Yabancı literatür çalışmalarında sağlık ile iktisadi büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar hakkında kısa ve özet bilgiler vermek gerekirse;

Mayer, 1950-1995 yılları arasında, Meksika’ya yönelik çalışmada 5’er yıllık periyotlar halinde çalışmıştır. Barro’nun yaklaşım modeli ile Granger nedensellik testlerini kullanmıştır. Sağlık ile büyüme

¹⁴ Türkiye de dahil.

arasında Granger nedensellik ilişkisini tespit etmiştir. Uzun dönemde sağlığın ile büyüme üzerinde önemli etkisini tespit etmiş ve aralarında pozitif bir ilişki bulgulamıştır (Mayer, 2001:1-17). Yine Mayer'in 1980-1995 yıllarını kapsayan Brezilya üzerine yaptığı çalışmada, Regresyon modellerini kullanmış sağlığın ekonomik ve demografik yapıya etkisini incelemiştir. 5'er yıllık periyotlar halinde çalışmıştır. Veri olarak kişi başına geliri, okullaşma oranını, hayatta kalma süresini, ölüm oranı ve nüfus artış oranlarını incelemiştir. Sağlık ile iktisadi büyüme arasında zayıf ve negatif bir ilişki bulgulamıştır. Sağlıktaki gelişmenin büyüme üzerinde üç etkisini tespit etmiştir. Eğitim, kadınların iş hayatına katılımı ve verimlilik üzerinde önemli etkisini tespit etmiştir. Gözlemlerinden elde ettiği bulgularda sağlıkta % 13 ile %35 oranı arasındaki bir artışın yıllık gelir üzerinden verimliliği ve eğitimi arttırdığını tespit etmiştir. Regresyon açıklayıcı değeri olan $R^2= 0.988$ gibi güçlü ve anlamlı bir değer bulmuşlardır (Mayer, 2000:1-15).

Bloom, Canning ve Sevilla, 104 Gelişmiş ve Gelişmekte Olan ülkenin 1960-1990 dönemini 10'ar yıllık dönemler halinde baz alan çalışmada, EKK panel veri yöntemini kullanmışlar, çalışma tecrübesi, hayat beklentisi, okullaşma ve sağlık yapısının iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi bulgulamışlardır. İyi bir sağlık koşullarının toplam hasıla üzerinde geniş ve pozitif etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir. İşgücünün verimliliği ve hayat beklentisi ile büyüme arasında ciddi ve büyük bir regresyon ilişkisi saptamışlardır. Hayat beklentisindeki bir yıllık artışın hasıla üzerinde % 4'lük bir artış meydana getirdiğini saptamışlardır. Bu çalışmadan çıkartılan bir sonuçta beşeri sermaye üzerine yapılan yatırımın büyüme üzerinde ciddi ve pozitif etkisinin olduğudur. Bu testin açıklayıcı değeri olarak $R^2=0.628$ olarak bulmuşlardır (Bloom, Canning ve Sevilla, 2004:1-13).

OECD ve ABD üzerine yapılan çalışmalarda nüfus ve gelir değişkenleri ile sağlık harcamaları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır (Hitiris ve Posnett,1992:173-181; Murthy ve Ukpolo, 1994:797-802).

Dreger ve Reimers, 21 OECD ülkesine yönelik ve 1975-2001 dönemlerini kapsayan çalışmada panel veri ve eşbütünlüşme testlerini kullanmışlardır. Sağlık harcamaları ile GSYH ve tıbbi gelişme (ömür süresi, bebek ölüm oranı, yaşlı nüfus oranı) arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Analiz sonucunda, sağlık harcamalarının ne gelir, ne de tıbbi ilerlemeler üzerinde bir etkisinin olmadığını bulgulamıştır. GSYH'nin önemli bir açıklayıcı değişken olduğu, sağlık harcamalarının gelir esnekliği ise 1'den küçük olduğu (sağlık harcamaları lüks mal değil) sonucuna ulaşmışlardır. Diğer değişkenler olan yaşam beklentisi (life expectancy) ve yaşlı nüfus oranının tıbbi ilerleme süreci arasında bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Eşbütünlüşme analizinde, tıbbi sürecin ölüm oranı ile negatif (-0.16), diğer hayat beklentisi (0.28) ile yaşlılık oranları (0.33) arasında pozitif bir ilişki bulmuşlardır (Dreger ve Reimers, 2005:1-18).

McDonald ve Roberts, 80'e yakın ülkeyi incelemişler, 1960-1989 yıllarını kapsayan panel veri analizini kullanmışlardır. Veri olarak sağlık sermayesini ve hayatta kalma yaşam süresini baz almışlardır. Sağlık sermayesinin bilgi sermayesinden daha önemli ve kompleks bir durum oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Sağlık sermayesinin ile iktisadi büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiş ve pozitif etkilediğini belirlemişlerdir (McDonald ve Roberts, 2002:271-276).

Chakraborty, 1970-1990 yıllarını kapsayan ve EKK panel veri yöntemini kullanarak, 95 Gelişmiş ve Gelişmekte olan ülkeler üzerine çalışmıştır. Veri olarak hayatta kalma ve yaşam süresini baz almıştır. Çalışmasında, yoksulluk ile hastalık arasında güçlü bir ilişkisi saptamıştır. Yüksek ölüm oranlarının görüldüğü ülkelerde beşeri sermaye yatırımlarında, tasarruflarda ve yatırımlarda sistematik olarak düşmeye yol açtığını bulgulamıştır. Ülkeler arasındaki verimlilik farklılıklarının oluşmasında sağlık yapısının yanında, ölüm oranları ve hasıla çıktı ilişkisinin rol oynadığını belirtmiştir. Sağlık ile iktisadi büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiş olmakla birlikte sağlıkta yapılacak adımların uzun dönemde büyümeyi olumlu olarak etkileyeceğini belirtmiştir. Testinde değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren $R^2=0.55$ olarak tespit etmiştir (Chakraborty, 2003:1-18).

Brempong ve Wilson, doğuştan yaşam süresi ve beşeri sağlık sermayesi ile kişi başına gelirdeki büyüme oranı konusunda yaptığı ampirik çalışmalarında, 21 Afrika ülkesi ile 23 OECD ülkesini iki ayrı dönemde

incelemişler, Afrika ülkelerinde 1975-1994 dönemini kullanmışlar, 1961-1995 arasında da DPE ve panel veri yöntemini kullanarak incelemişler, değişkenler arasında pozitif ve güçlü bir ilişkiyi tespit etmişlerdir. Sağlığa yapılan harcamalar ve yatırımlarla büyüme üzerinde %22 ile %30 arasında etkili olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca Afrika ülkeleri ile OECD ülkeleri arasında yapısal olarak bir benzerlik tespit etmişlerdir. İki yönlü olan bu ilişkide, sağlık harcamalarının büyümeye etkisinin pozitif olduğunu ortaya koymuşlardır (Brempong ve Wilson, 2004:296-320).

Baltagi ve Moscone, 20 OECD ülkesi ve 1971-2004 dönemlerini kapsayan çalışmalarında, uzun dönem sağlık harcamaları ile gelir arasındaki ilişkiyi CIPS panel veri yöntemiyle çalışmıştır. Ancak ülkeler arasında bir homojenlik olmadığını saptamıştır. Sağlık harcamalarının gelir elastikiyeti düşük olması nedeniyle lüks mal olarak kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Uzun dönemde sağlık harcamalarındaki değişme miktarının genç nüfus yüzdesinin üzerindeki etkilerini de incelemişlerdir (Baltagi ve Moscone, 2010:1-22).

4.EKONOMETRİK TESTLER VE ANALİZLER

Çalışmada Türkiye’deki eğitim ve sağlık sürecinin 1960-2009 yıllarını kapsayan veriler kullanılmıştır. Bu dönemden itibaren başlayan Planlı Kalkınma Dönemleri ile verileri analiz etmek daha kolay olmuştur. Bu çalışmadaki veri seti, TÜİK, DPT, TCMB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığının verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Türkiye’ye ait sağlıklı veri edinme kısıtı nedeniyle, çalışmamızda Türkiye’ye ait 1960 ile 2009 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Analizlerimizde temel olarak Stata/SE 9.1 programını, ayrıca ADF, PP, KPSS birim kök testlerinin, Zivot-Andrews Kırılma testinin, Granger Nedensellik testi ve Toda-Yamamoto (MWALD) Nedensellik testlerinin gerçekleştirilmesi için Eviews.10 programından yararlanılmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Datanın Özet Bilgileri

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
datevar	50	1984.5	1.457.738	1960	2009
GSMH	50	321326.4	169496.3	83811	781869
Sağlık Bakanlığı Bütçesi (sbb)	50	1.29E+09	3.14E+09	411	1.25E+10
Milli Eğitim Bakanlığı Bütçesi (mebb)	50	2.94E+09	6.72E+09	981	2.74E+10
Doğuştan yaşam beklentisi (yasambek)	50	62.88	6.856.071	50	72

4.1. Birim Kök Testleri

Bir zaman serisi, ilgilenilen bir büyüklüğün zaman içerisinde sıralanmış ölçümlerinin bir kümesidir. Zaman serisi ile ilgili bu analizin yapılma amacı ise, gözlem kümesince temsil edilen gerçeğin anlaşılması ve zaman serisindeki değişkenlerin gelecekteki değerlerinin doğru bir şekilde tahmin (forecast) edilmesidir (Allen, 1964:133-152). Bir zaman serisi analizinde, analizin anlamlı ve tutarlı olabilmesi için öncelikle “durağan olması” gerekmektedir. Durağan zaman serileri, uzun dönemde çeşitli kırılma ve şoklar olsa dahi “sabit ortalamaya” sahiptir. Ayrıca zaman serisinin varyansı sabit ve sonlu yapı sürecindedir. Bununla birlikte, değişkenler arasındaki anlamlı ve tutarlı ilişkinin incelenebilmesi için, öncelikli olarak “durağan” olmalıdır. Çünkü durağan bir seri, geçici şoklar ve dalgalanmalar görülsede, uzun dönemde sabit bir ortalamaya kavuşur. Bir zaman serisinin durağan olması ortalamasının, varyansının ve kovaryansının zaman içerisinde sabit olup değişmediği anlamına gelir. Ekonomik değişkenlerin logaritması alındığında, doğrusal bir nitelik taşımaktadır. Bu durumda zaman serilerinde gerçek değer yerine logaritmik değerler kullanılır. Durağanlık şartlarını sağlamaksızın serilerin denklemlere konulması, iktisadi ilişkilerin var olmadığı halde varmış gibi görünmesine neden olacağından anlamsız öngörülere sebebiyet verir. Durağanlığa sahip olmayan değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin kurulması da mümkün değildir. Durağan olmayan serilerin $d(1,2,...)$ sayıda farkları alınarak, durağan hale getirilir. Seriler aynı derecede $I(d)$ durağan olduklarında, eşbütünleşik seriler elde edilmiş olur (Kennedy, 2006:356). Tablo 2’de ise ADF, P-P ve KPSS birim kök testlerine dair özet tablo aşağıda gösterilmiştir.

Türkiye ekonomisi için kullandığımız verilerin birim kök testlerine ilişkin özet tablo aşağıda yer almaktadır. Buna göre ampirik çalışmada kullandığımız tüm değişkenlerin birim kök testlerine ait durağanlık durumları gösterilmiştir. Yaptığımız birim kök testlerine ilişkin özet tablo aşağıda yer almaktadır. I(1) grubunda yer alan değişkenlerde, 1. dereceden fark alındığında durağanlık yakalandığını, I(2) grubu için 2. Dereceden durağanlığın elde edildiğini belirtebiliriz. Kısaca özetlemek gerekirse, kullandığımız zaman serisinin durağan olması, serinin geçmişe ait çok az bilgi taşıması veya geçmişten gelen etkiye maruz kalmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla şok etkisi ya hiç olmayacak ya da etkisi geçici olacaktır ve dolayısıyla seriler ortalama etrafında hareket ederek dengeli bir süreç izleyecektir (Aksu, 2013:190-191). Tablo 2'ye göre elde edilen sonuçlara göre; gsmh ile hayatta kalma durumu (yaşambek) I(1) 1. dereceden fark alındığında durağanlık yakalandığını gösterirken, bunamukabil Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi (mebb) ile Sağlık Bakanlığı bütçesi (sbb) I(2) grubu için 2. Dereceden durağanlığın elde edildiğini belirtebiliriz.

Tablo 2: Birim Kök Testleri Özet Tablo

Değişkenler	Düzy Durumu	ADF		P-P		KPSS	
		C	C&T	C	C&T	C	C&T
gsmh	Düzy I (0)	2.643	1,27	0.9991	0,997	X	0,11521
dgsmh	Birinci Fark I (1)	3.524	4,1	0	0	X	X
d2gsmh	İkinci Fark I (2)	X	X	X	X	X	X
Sbb	Düzy I (0)	0	0	1	1	0.506408	X
dsbb	Birinci Fark I (1)	0	0	1	1	0.515210	X
d2sbb	İkinci Fark I (2)	0	0	1	1	0.071892	X
mebb	Düzy I (0)	0	0	1	1	0.536217	X
dmebb	Birinci Fark I (1)	0	0	1	1	0.591514	X
d2mebb	İkinci Fark I (2)	X	X	X	X	0.314268	X
yasambek	Düzy I (0)	2.539	1.403	0.2405	0.8723	X	0.160028
dyasambek	Birinci Fark I (1)	5.896	7.238	0.0000	0	X	0.052000
d2yasambek	İkinci Fark I (2)	X	X	X	X	X	X

Tablo 3 : Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken adı	Seviyesi	Değişken	ADF t	Prob*
bymsabit	I(0)	Sabitsiz – Trendsiz	-8.623501	0.0000
ilkokul	I(1)	Sabitsiz – Trendsiz	-6.612681	0.0000
kamuhar	I(0)	Sabitsiz – Trendsiz	-6.007638	0.0000
lise	I(1)	Sabitsiz – Trendsiz	-5.035673	0.0000
Makale sayısı	I(2)	Sabitsiz – Trendsiz	-1.855863	0.0613
Milli eğitim bakanlığı(meb)	I(0)	Sabitsiz – Trendsiz	-4.546513	0.0000
population	I(2)	Sabitsiz – Trendsiz	-8.306372	0.0613
Sağlık bak. Bütçesi (sbb)	I(0)	Sabitsiz – Trendsiz	-8.705327	0.0000
yükokul	I(1)	Sabitsiz – Trendsiz	-5.205600	0.0000

*MacKinnon (1996) one-sided p-values

4.2. Granger Nedensellik Analizi

Granger nedensellik ilişkisinin anlamı, regresyonda bağımsız değişken X'in bağımlı değişken Y ile bir nedensellik ilişkisi içinde olduğudur ve bunun için iki temel koşulun sağlanması gerekir. Bunlardan birincisi; bağımlı değişken X'in, bağımsız değişken Y'yi tahmin etmeye aracılık etmesidir. İkinci varsayım ise, Y'nin X'i tahmin etmede etkili olmayacağıdır. Buna tek yönlü nedensellik denir. Nedensellik testlerinde, testlerin yönü önem arz eder, yani değişkenlerin bağımlı ve bağımsız olduğunu belirleme açısından çok önemlidir. Nedenselliğin yönü, iki veya daha çok değişkenin birbiri arasındaki ilişkilerin; tek yönlü mü, çift yönlü mü veya hiçbir ilişkinin olmamasını anlamada çok önemlidir. Granger nedensellik testi "kısa dönem" sürecinde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki nedensellik analizine imkan sağlamaktadır (Aksu, 2013:200-203). Bu testin hipotezi şöyle kurulur;

$$\text{Model } Y_t = \sum \alpha_i Y_{t-1} + \sum \beta_i X_{t-1} + \epsilon_i \text{ şeklinde olduğunda;} \quad (2)$$

Ho: $\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_n = 0$ (X, Y'nin Granger nedeni değildir.)

Ha: En az bir β sıfırdan farklıdır. (X, Y'nin Granger nedenidir.)

Eğer H_0 hipotezi red edilirse bunun anlamı X 'in Y ile Granger nedensellik ilişkisi içinde olduğudur. Granger nedensellik testinde, hem X 'ten Y 'ye doğru, hem de Y 'den X 'e doğru olabilir. Bu durum, çift yönlü nedensellik olarak adlandırılır. $X \leftrightarrow Y$ olarak gösterilir. Her iki H_0 hipotezi red edilirse X ve Y değişkenleri arasında iki taraflı bir nedensellik olduğunu söylemek mümkündür. X ve Y serileri arasındaki Granger nedensellik testinin yapılabilmesi için, her iki değişkenin kovaryans durağan ve stokastik olması gerekmektedir. Genellikle seriler trend içerdiğinden kovaryans durağan değildir. Dolayısıyla, bu serileri bu tür şok ve etkilerden arındırmak gerekir.

- B_{1i} değerlerinin belirli bir anlamlılık düzeyi ile sıfırdan farklı olmaları durumunda X_t 'nin Y_t 'ye neden olduğu söylenir. X_t 'nin Y_t 'nin Granger nedeni olduğu söylenir. Bu durumda, doğru bir nedensellik söz konusudur. Hipotezde, ilkinde H_0 red edilmiş ve ikincisinde rededilmemişse, X_t değişkeninin, Y_t değişkeninin Granger nedeni sayılır.

- β_{2i} değerlerinin belirli bir anlamlılık düzeyi ile sıfırdan farklı olmaları durumunda, Y_t 'nin, X_t 'ye neden olduğu söylenir. Aynı zamanda Y_t 'nin, X_t 'nin Granger nedeni olduğu söylenir. Y_t 'den, X_t 'ye doğru tek yönlü bir nedensellik vardır. Hipotezde, ilkinde H_0 rededilmemiş ve ikincisinde red edilmişse, Y_t değişkeni X_t değişkeninin Granger nedeni olduğu kabul edilir.

Aşağıdaki tabloda yer alan değerlerin sözel olarak ne anlama geldiği, bir başka deyişle bütün bu değerlerden elde edilen sonuçların Türkiye ekonomisi açısından ne ifade ettiği, izleyen kısımlarda yapılacak olan testlerin sonuçlarıyla birleştirilerek, 4.5. maddede; “**Test Sonuçlarının Analizi**” başlığı altında değerlendirilecektir (Aksu, 2013:183-191).

Tablo 4: Granger Wald Nedensellik Testinin Sonuçları

Granger Wald Testinin Sonuçları				
DEĞİŞKENLER		chi2	df	Prob > chi2
GSMH	sbb	21.376	2	0.000
sbb	GSMH	2.3352	2	0.311
GSMH	mebb	24.263	2	0.000
mebb	GSMH	6.941	2	0.031
GSMH	yasambek	3.1092	2	0.211
yasambek	GSMH	0.03619	2	0.982

Tablo 5: Granger Nedensellik İlişkisi Özet Tablo

BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER	GRANGER İLİŞKİSİNİN YÖNÜ (GSMH İLE)
sbb	→
mebb	↔
yasambek	X

Literatürde sağlığın ne gibi bir mekanizma aracılığıyla büyümeye katkı sağladığıyla ilgili değerlendirmelerde mevcuttur. Örneğin kimileri (Karagül, 2002:72) sağlık açısından iyi olan bir toplumun, beşeri sermaye kalitesinin de iyi olmasına ve bu durumun verimlilik artışına sebep olmasına bağlamaktadır. Kimilerine göre ise (Uzay, 2005:42), sağlıklı olmanın yaşam beklentisini artırması, bunun ise tasarrufların artmasına sebep olması şeklinde bir mekanizmadan söz etmektedirler.

Doğuştan yaşam beklentisi ile GSMH arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi saptanmamıştır. Çalışmamızda sağlıktan büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Literatürdeki birçok çalışma da bu sonuçla uyumludur. Eğitim ile GSMH arasında da karşılıklı pozitif bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Bu sonucun, önceki çalışmalardaki sonuçlarla da genellikle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz.

Okullaşma oranları ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkileri incelediğimizde ise, tablo 6'da görüleceği üzere; ilkokullaşma oranından iktisadi büyümeye anlamlı bir nedensellik söz konusudur. Benzer biçimde yükseköğretim de okullaşma oranından da iktisadi büyümeye anlamlı bir nedensellik söz konusu iken, lise düzeyinde okullaşma oranı ile büyüme arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

**Tablo 6: Eğitimle ilgili Diğer Değişkenlerin Granger Nedensellik Testi Sonuçları
(Granger Causality Test Results)**

				n	F-Statistic	Prob.
ILKOKUL → BYMSABIT				44	2.63945	0.04412
BYMSABIT → ILKOKUL					0.67079	0.51710
LISE → BYMSABIT				44	0.31236	0.73353
BYMSABIT → LISE					1.25883	0.29527
YOKUL → BYMSABIT				45	4.61448	0.03752
BYMSABIT → YOKUL					0.16168	0.68966
Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-251.5821	NA*	601.6053*	12.07534*	12.15808*	12.10567*

* indicates lag order selected by the criterion
 LR: sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)
 FPE: Final prediction error
 AIC: Akaike information criterion
 SC: Schwarz information criterion
 HQ: Hannan-Quinn information criterion

4.3. Toda-Yamamoto- Dolado ve Lutkepohl (MWALD) Nedensellik Testi

MWALD testi (modifiye edilmiş WALD testi), Toda, Yamamoto, Dolado ve Lutkepohl tarafından geliştirilmiş bir test olup, Granger nedensellik testinin uyarlanmış VARL (Vector Autoregressive in Levels) sistemi kullanılarak gerçekleştirilmesi mantığına dayanır (Toda ve Yamamoto, 199:225-250).

Böylece test istatistiğinin Ho hipotezi dağılımı, sistemin birim kök özelliğine rağmen standartlaştırılır. MWALD test, VAR (k+amax) kestirimi için, k serbestlik dereceli (chi-squared) testini kullanır. Notasyondaki k gerçek lag uzunluğunu, amax ise maksimum bütünleşme düzeyini ifade eder. MWALD testinin uygulanması 4 adımda gerçekleştirilir: İlk adımda serilerin durağanlık durumları tespit edilir ve maksimum bütünleşme sayısını ifade eden amax tespit edilir. İkinci adımda ise gerçek lag uzunluğunu ifade eden k sayısı tespit edilir. K sayısı tespit edilirken VAR sistemi kullanılır. Son aşamada ise, VAR matrisinin ilk k adet katsayısına Wald testi uygulanır. Böylece Toda ve Yamamoto'nun önerdiği modifiye edilmiş Wald testi (MWALD), katsayı matrisindeki lineer ve lineer olmayan kısıtlamaların standart asimptotik teori kullanılarak test edilmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca MWALD testi, ilk elden yapılması gereken eşbütünleşme testlerine de gerek görmemektedir. *Uzun dönem nedensellik* ilişkisinde değişkenler arasındaki ilişkinin analizinde yardımcı olur (Aksu, 2013:204-207).

Tablo 7: TODA-YAMAMOTO (MWALD) NEDENSELLİK TESTİ

TEST DEĞERLERİ	R-squared	Adjusted R-squared	S.E. of regression	Durbin-Watson stat	Chi-square	Probability	Std. Err.	Mean Dependent Var
BAĞIMSIZ DEĞİŞKENLER								
sbb	0.985187	0.982908	27513.21	1.431841	35.20214	0.0000	2550.159	341192.0
mebb	0.993702	0.993116	23401.77	2.141170	6.940940	0.0311	2971.439	331165.0
yasambek	0.996886	0.996596	0.374349	1.926970	0.233201	0.8899	0.003796	63.36250

Tablo 8: TODA-YAMAMOTO (MWALD) NEDENSELLİK TESTİNİN SONUÇLARI

Toda- Yamamoto Wald Testinin Sonuçları				
DEĞİŞKENLER		chi2	df	Prob > chi2
GSMH	sbb	3.470675	2	0.3246
sbb	GSMH	35.20214	2	0.0000
GSMH	mebb	24.26310	2	0.0000
mebb	GSMH	6.940940	2	0.0311
GSMH	yasambek	2.685558	2	0.2611
yasambek	GSMH	0.233201	2	0.8899

Toda-Yamamoto (MWALD) nedensellik testi ile elde edilen sonuçlara göre; Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden iktisadi büyüme doğru çift yönlü pozitif bir ilişki mevcutken, Sağlık bakanlığı bütçesinden iktisadi büyüme doğru pozitif bir nedensellik mevcuttur. Doğuştan yaşam beklentisi ile iktisadi büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi saptanmamıştır.

4.4. Zivot-Andrews Kırılma Testi

Augmented Dickey-Fuller testinin yaygınca bilinen zayıf yanı şudur; $I(1)$ özelliği gösteren bir seri için kurulan H_0 hipotezinin testi gerçekleşirken, seride var olan bir yapısal kırılma, birim kökün varlığı olarak algılanabilir. Zivot ve Andrews 1992 yılında yayınladıkları, “Further Evidence on the Great Crash” adlı makalede, sorunun giderilmesine yönelik olarak şu yöntemi savunmuşlardır (Zivot ve Andrews, 1992: 251-270); modeldeki sabitte ya da lineer trendde (ya da hem sabitte hem de lineer trendde) gerçekleşmek koşulu ile, belirsiz bir noktada gerçekleşecek bir kırılmaya izin verilecek şekilde bir birim kök testi tasarlamışlardır. Zivot-Andrews testinin işleme mantığı şu şekildedir; serideki her nokta potansiyel bir kırılma noktası olarak görülür ve her nokta için regresyon süreci işletilir. Tüm bu potansiyel kırılma noktalarından, tek taraflı t-istatistiğini minimize eden nokta, kırılma noktası olarak belirlenir (Zivot ve Andrews, 1992:251-270). Zivot ve Andrews’a göre serinin başlangıç ve bitiş noktalarının analize dahil edilmesi, t istatistiğinin asymptotic dağılımının sonsuza yönelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle serinin başından ve sonundan, $(0.15T, 0.85T)$ oranındaki alanın kırılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Söz konusu kırılma alanı “trimming region” olarak ifade edilmiştir. Çalışmamızda 50 adet gözleme sahip olduğumuzdan (1960-2009), Stata.11 programı analizleri gerçekleştirirken serilerin başından ve sonundan 3 değişkeni “kırparak” kırılma tarihlerini belirlemiştir. Zivot-Andrews kırılma testinin eksikliği ise, seride sadece 1 adet kırılmaya izin veriyor olmasıdır (Aksu, 2013:193-194).

Zivot-Andrews Testlerine ilişkin yukarıda gerçekleştirilen tüm testler için hipotez şu şekilde kurulmuştur:

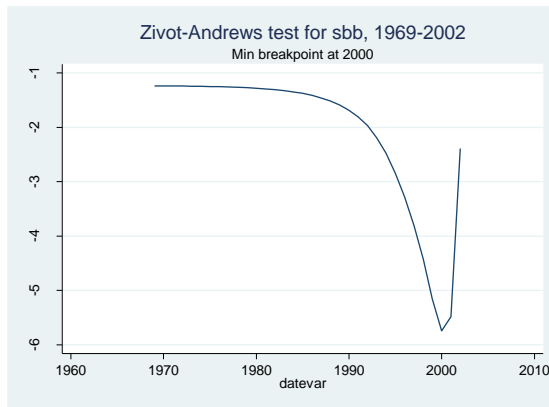
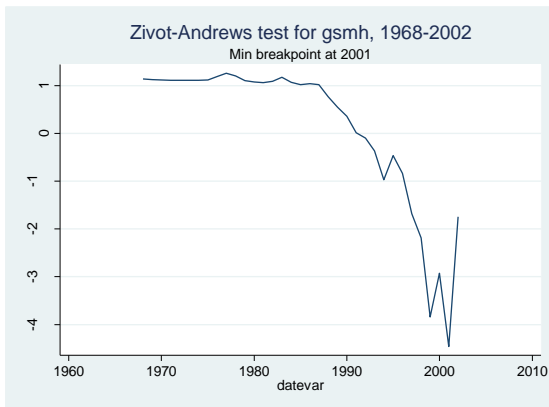
H_0 : Yapısal kırılma etkisi dışlandığında birim kök söz konusudur.

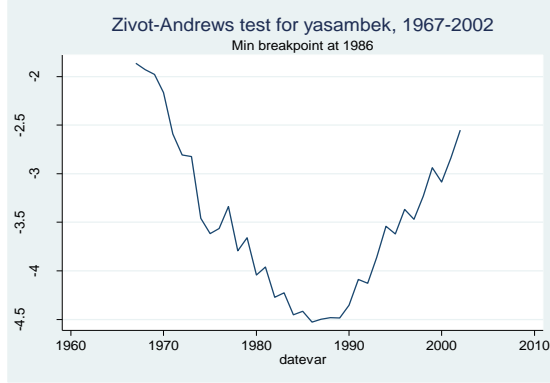
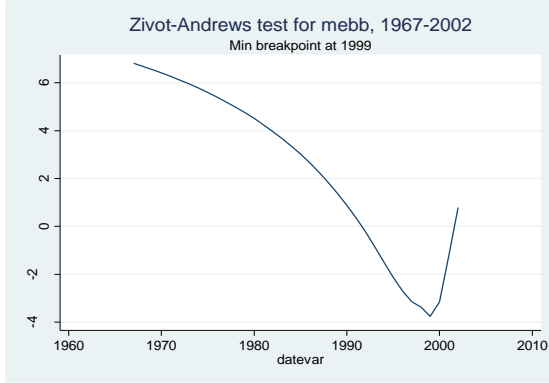
H_a : Bir adet yapısal kırılma eşliğinde trendsel olarak durağandır.

%5 anlamlılık düzeyindeki kritik değer (-5.08), hesaplanan t-test istatistiğinden küçük olduğu durumlarda, H_0 hipotezi red edilmiştir. Buna göre; GSMH (2001), mebb (1999), değişkenleri için H_0 hipotezi red edilememiştir. Bunun anlamı serilerdeki yapısal kırılmalar, normal birim kök test sonuçlarını değiştirecek kadar etkili değildir. Öte yandan, sbb (2000), yasambek (1986) değişkenleri için, H_0 hipotezi red edilmiştir. Bu değişkenler sabitte ve trendde kırılmaya izin verildiğinde trendsel olarak durağan (birim kök özelliğinde olmayan) bir yapı sergilemektedirler. Aşağıdaki tablo 9’da bütün değişkenlerin (bağımlı ve bağımsız) Zivot-Andrews testi kırılma sonuçları özet olarak verilmiştir (Aksu, 2013:193-194).

Tablo 9: Zivot-Andrews Test Sonuçları Özet Tablo

Değişkenler	t-istatistiği	Kritik Değer (%5)	Kırılma Yılı	H_0 Hipotezi
gsmh	-4,460	-5,08	2001	Red edilemez
sbb	-5,743	-5,08	2000	Red
mebb	-3,757	-5,08	1999	Red edilemez
yasambek	-5,528	-5,08	1986	Red

4.5. Test Sonuçlarının Analizi

Çalışmamızda, eğitim ile GSMH arasında çift yönlü pozitif bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Eğitimin iktisadi büyümenin hem bir nedeni, hem de bir sonucu olduğu, anlaşılabilir bir şeydir. Geliri artan bir toplumun bireyleri eğitime de daha fazla kaynak ayırabilirler. Fakat çalışmamızda “eğitim” değişkenini MEB bütçesi ile ölçtüğümüzden, Türkiye’deki mesele bireylerin eğitimlerine daha fazla kaynak ayırmalarıyla değil, GSMH’nin artışıyla birlikte MEB bütçesine de daha fazla kaynak ayrılabilmesinin imkan dahiline girmesiyle ilgilidir (Aksu, 2013:234).

“Sağlık” değişkeninden ise büyümeye doğru tek yönlü pozitif bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Literatürde yer alan bazı çalışmalar sağlık harcamalarındaki artışın verimlilik artışına sebep olması gibi bir mekanizma sayesinde büyümeyi etkilediğini öngörmektedirler. Fakat yukarıda da gördük ki, Türkiye’de verimlilikle GSMH arasında anlamlı bir ilişki saptanmadığı gibi, verimlilikte yıldan yıla meydana gelen değişimler de önemli bir düzeyde değildir. Bu durumda “acaba sağlık büyümeyi nasıl olupta, olumlu etkilemiştir?” diye sormaktan kendimiz alamayız. Bu durumda iki ihtimal akla gelmektedir. Birincisi, bilindiği gibi sağlık harcamaları toplum açısından elzem olan ve her yıl mutlaka yapılması gereken harcamalardır. Büyümeyi etkilemesi - tıpkı nüfusta olduğu gibi - talep yönünden olabilir. İkincisi ise büyümenin “sürdürülebilir” olmasının sağlıklı bir topluma ihtiyaç göstermesi ve bunun ampirik verilere üstü örtülü olarak yansımaları durumudur. Birinci mekanizma gerçekte her harcama kalemi için belirli ölçüde sözkonusu olabileceğinden, ikinci mekanizma bize daha anlamlı olarak görünmektedir (Aksu, 2013:234-235).

Doğuştan yaşam beklentisi ile GSMH arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Yaşam beklentisinin artması, iktisadi büyümeye tasarrufları artırmak yoluyla etki eder. Fakat bireyin tasarruflarının artışı yaşamın erken dönemlerinde olur. Bireyin ileriki yaşam dönemlerinde ise birey “eksi tasarruf” yapacaktır. Çalışmamızda yeterince uzun bir dönemi ele aldığımızdan ileriki yıllardaki eksi tasarrufun, başlangıçtaki tasarruf artışının etkisini nötrleştireceğini ve böylece bulduğumuz sonucun beklenen bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra, bu sonuç tasarrufların büyümeyi pozitif yönde etkilediğini söylemekle çelişen bir sonuçta sayılamaz. Çünkü doğuştan yaşam beklentisindeki artışın tasarrufları uzun dönemde ne artırdığını ne de azalttığını söylemek başka şey, yapılmış olan tasarrufların büyümeyi pozitif yönde etkilediğini söylemek ise başka bir şeydir (Aksu, 2013:235-236).

Sonuç olarak her iki nedensellik testinde de, Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinden iktisadi büyümeye doğru çift yönlü pozitif bir ilişki mevcutken, Sağlık bakanlığı bütçesinden iktisadi büyüme doğru pozitif bir nedensellik mevcuttur. Doğuştan yaşam beklentisi ile iktisadi büyüme arasında bir nedensellik ilişkisi saptanmamıştır.

5.GENEL SONUÇLAR VE ANALİZLER

** Mesleki eğitim yetersizliği, işgücüne meslek ve vasıf kazandıracak eğitim formasyonu yetersizliği, ezberci ve algıyı körleştiren eğitim modeli ve sömürgeci eğitim modelinin uygulanması, eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması, eğitimde kalitenin olmayışı ve bir türlü kaliteli eğitim modelinin kazandırılmaması, eğitimin nefesleri olarak adlandırılan öğretmenlerin ve üniversite öğretim elemanlarının maaşları yaşam standardının çok altında olması nedeniyle, bu mesleğin ideal meslek

olmaktan çıkartılmasına, bunun sonucunda kaliteli eğitim elemanlarının yurt dışına kaçması ya da meslektan uzaklaşmasının görülmesi, ilköğretimdeki öğretmenlerin gelecek nesili yetiştirme şuurunu kazanamamaları ve ülkenin geleceğini yapılandırdıklarını fark edememeleri, bu bilinçle iyi bir Türkçe, iyi bir matematik ve iyi bir tarih bilincinin gelecek nesillere aktarılamadığının görülmesi, örneğin sınavlarda ve yarışmalarda (PISA, vb.) bu durumun net olarak fark edilmesi gerçekten çok üzücü bir durumdur (Aksu, 2016:114-115). Eğitim yatırımları çok maliyetli ve çok sabır isteyen, aynı zamanda süreklilik arz eden, üzerinde sabırla durulması gereken en önemli yatırımların başında gelmektedir. Çinlilerin meşhur bir sözü vardır; **“Bir yıllık varlık istersen buğday, on yıllık varlık istersen ağaç, yüz yıllık varlık istersen insan yetiştir”**. Bu düşünce ile bilinçli ve şuurlu yeni nesiller yetiştirecek, rasyonel eğitim politikalarına acilen ihtiyaç vardır (Aksu, 2018:2660-2661).

** Türkiye’de milli eğitim politikası, yaşam boyu öğrenme kültürünü (life-long learning culture- LLC) her alanda toplumun tüm fertlerini ve kesitlerini kapsayacak biçimde hayata geçirmek temel amaç olmalıdır. Geri kalmış bir toplumda eğitime önem verilmesi, fırsat eşitsizliğini azaltırken, kabiliyetli ve bilgili elemanın artması uzun vadede toplumun gelişmesinde önem arz edecektir (Erkal, 1990: 79).

** Beşeri sermaye olgusunun temeli eğitimdeki kalitenin ne kadar üst düzeylere çıkartılırsa o kadar kalkınmada anahtar olur. Bunun için eğitimde vergilendirmeler kaldırılmalı ya da sıfırlanmalıdır, özel kesimin eğitim faaliyetleri desteklenmelidir. Temel eğitim on iki yıl olmalıdır, bu eğitim süresince öğrencilerimize iyi bir matematik, iyi bir tarih ve dil eğitimi ile 2-3 yabancı dil (en az bir tane batı dili, bir tanede doğu dili çok iyi şekilde) kazandırılmalıdır. Bu bağlamda eğitimde toplumun tüm kesimlerine hitap edecek şekilde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Bunun için gerekli mali kaynaklar bütçede tanzim edilerek, fakir kesimlerin çocukları da iyi bir eğitim alarak, fırsat eşitsizliği ortadan kaldırılmalıdır (Keskin, 2011:146-149).

** Beşeri sermayenin etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için fiziki sermaye ile olan tamamlayıcılık ilişkisinin iyi kurulması gerekmektedir. Aksi takdirde ülke sahip olduğu beşeri sermayeyi yeterince değerlendirememiş olur. Bu da beşeri sermayenin daha verimli ve daha tatminkar çalışabildiği başka ülkelere kaymasına yol açabilmektedir. Bu nedenle **“Beyin Göçüne”** sebep olabilecek şartların oluşturulmasına imkan sağlanmamalıdır (Erkal, 1990:93-94). Bu durum yüksek maliyetle yetiştirdiğiniz değerli evlatlarınızı ülkesi için çalışmadan, sıfır maliyetle yabancı bir ülkeye, **“elmas niteliğindeki değerlerinizi”** karşılıksız vermeniz gibidir. Dolayısıyla, göç alan gelişmiş ülkeler **“eğitim ve öğretim yetiştirme maliyetlerine”** katlanmadan, elde ettikleri eğitim tasarruflarını dünyada **“tekel”** konumunda oldukları AR-GE çalışmalarına aktarmaktadır. Diğer bir ifadeyle, beyin göçü, nitelikli insan gücünün, ülkesinin sosyal ve ekonomik kalkınması, kültürü ve milli menfaatleri karşısında etkisizleştirme süreci olarak karşımıza çıkar. Bu durum bizim gibi gelişmekte olan ülkeler için gelişmiş ülkeler karşısında ciddi handikaptır (Aksu, 1998:234; Aksu, 2005: 37-66). Türkiye’nin, **“beyin göçü alan”**, cazibesi yüksek bir ülke haline gelmesi sağlanmalıdır. Beyin göçünün alınmasıyla yaratacağı güç, Türkiye’nin ekonomik kalkınmasında büyük bir katma değer etkisi meydana getirecektir.

** Beşeri sermayenin oluşumunda eğitimin önemi ve kalitesi olmazsa olmaz bir gerçektir. Buna göre, Türkiye’de eğitimle ilgili mevcut durumun bir an önce iyileştirilebilmesi gerekmektedir. Eğitim **“ezberci”** olmaktan çıkartılıp, bilgiye ulaşabilen ve kullanabilen, analiz yapan, fikirleri yorumlayan ve eleştiren, sorunlar karşısında çözümler üreten ve katma değerler yaratabilen fertlerin yetiştirilebildiği bir yapıya dönüştürülmelidir. Bunun için yapılması gereken ilköğretimden itibaren mesleğe yönlendirme ve kabiliyete göre niteliksel eğitim verme modeline geçilmelidir. Matematik, tarih ve dil dersleri gençlere eğitimin tüm sürecinde verilmesi gerekir. Eğitimde **“ezbere dayalı”** sistem yaratıcılık gerektiren girişimci ve üretken vasıflı fertlerin yetişmesinin önünü kesmektedir. Bu anlayışla, toplumdan lider kadroları çıkartılamamaktadır ki, bunun da sebebini oluşturmaktadır. Sorunlar karşısında acil çözümler üretecek ve tepkisini ortaya koyacak **“zeki ve milli liderler”** kadrosu teşekkül ettirecek bir eğitim yapısına acilen ihtiyaç vardır. Risk ve sorumluluk almaktan uzak, tepkisiz ve şuursuz bir nesilin hızla oluşturulduğu, bilinçsiz ve bilgisiz diplomalı öğrencilerin mezun olduğu, yaşam standardı düşük ama düzenli bir hayata razı olmuş ve kafamı bir işe sokayım arzusunda fertler yetişmektedir. Bu durum tamamen **“ezberci-öğretimsiz eğitim ve sömürgeci eğitim modelinden”**

kaynaklanmaktadır. “Bu dünya gelip geçici, önemli olan öbür dünya” diyen bir düşünce yapısından mucitlik veya buluş beklemek hayalcilik olur, ya da çok büyük tesadüflere kalmıştır (Aksu, 2016:116; Ayrıca bkznz: Aksu, 2018:2662).

** Sağlık alanında yapılacak her türlü altyapı yatırımları ülkenin kalkınması ile iktisadi büyümesi ile yakından bire bir ilişkilidir. Sağlık harcamaları bir toplumun yaşamsal temel faktörüdür. Olmazsa olmaz bir nitelik arz etmektedir. Sağlık hizmetlerinin yurdun sathına yayılmalı, verilen hizmetlerin kaliteli, etkin ve üretken bir biçimde olmalı, toplumun her katmanındaki vatandaşın ulaşabileceği eşitlik içinde düzenlenmeli, devlet özellikle alt gelir grubundaki tüm insanlarını kucaklamalı sağlık ihtiyacını finanse etmeli ve tüm vatandaşlarına en iyi ve en etkin hizmeti sunmalıdır. Sağlık hizmetinin odak noktası insan merkezli ve milletini kucaklayan “devlet baba” anlayışını pekiştirecek bir sağlık politikası olmalıdır. Sağlıklı insan, üreten insandır.

** Tüm halkın genel sağlık sigortası kapsamına alınması, yarınlarnın garantiye alınmasında ve gelecek endişesinden bir nebze kurtarılması sağlanmalıdır. Aile hekimliğinin ve koruyucu hekimliğin güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve hizmetin kalitesinin artırılması hedeflenmelidir. Kaliteli bir eğitim almış, bilgi ve beceri ile donanmış sağlık ordusu yaratılmalı, bu kesimin maddi ve manevi yaşam standardının yükseltilmesi hedeflenmelidir. İlaç alamayan tüm alt gelir gruplarına devlet ücretsiz ilaç vermelidir. Bunun için ayrı bir ödenek ve fon oluşturulmalıdır. Sağlık alanındaki hizmetlerin hızlı, etkili ve kademeli bir şekilde olmalı ve insan hayatı herşeyin üstünde olmalı prensibi devlet politikası olmalıdır. Sağlık bilgi sistemi, e-sağlık dönüşüm sistemi ve her bir kişiye özel sağlık kodlamasının yapılması hedef politika olmalıdır. Akılcı tıp denilen yeni dönemde insanları hastalıklara karşı koruyacak tedbirler içeren bir tıbbi yapılanmayı meydana getirmek gerekir. Bu dönüşümü ve değişimi yapabilecek sağlık sistemini oluşturmak, bu sistemi destekleyecek modern sağlık eğitim ve bilim kurumlarını tesis etmek mecburi bir şarttır. Kaliteli insan yetiştirilmesinde temel politika şu olmalıdır; “düşünecek, araştırarak, inceleyecek, geliştirecek, insanları yeni birşeyler bulmaya yöneltecek, gelecek ilgili keşifler yapmayı hedefleyecek ve en önemlisi insanlık için birşeyler ortaya koymanın maddi ve manevi hazını yaşayacak, gelecekte umutlu ve ufku açık, milli kültürle donatılmış şuurlu ve bilinçli, çağdaş ve medeniyet sahibi insan yetiştirme modeli olmalıdır”. Bu çalışmanın ana özeti bu cümle olsa gerek.

KAYNAKLAR

- AFŞAR, Muharrem, (2009). “Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, No:1, s.85-98.
- AKSU, Levent, (1998a). Türk Millî Eğitim Sisteminde Yabancı Dille Eğitim ve Öğretim Meselesi ile Bazı Ülke Örnekleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 1998, İstanbul.
- AKSU, Levent, (1998). “Dünyada ve Türkiye’de Nüfus Analizleri”, Sosyoloji Konferansları, 25. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Sosyoloji Metodoloji Araştırmalar Merkezi Yayınları, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.219-309.
- AKSU, Levent, (2005). “Türk Millî Eğitim Sisteminde Yabancı Dille Eğitim ve Öğretim Meselesinin Ortaya Çıkarttığı Genel Sonuçlar ve Dilin Tanımı, Kavramı ve Önemi”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Yayın No:159, Kasım-Aralık 2005, İstanbul, s.37-66.
- AKSU, Levent, (2013). “Türkiye’de İktisadi Büyümenin Kaynakları”, T.C.Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kasım 2013, Balıkesir.
- AKSU, Levent, (2016). “Türkiye’de Beşeri Sermayenin Önemi: İktisadi Büyüme ile İlişkisi, Sosyal ve Stratejik Analizi”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, (Journal of Economic Policy Researches) Cilt/Volume:3, Sayı/Issue:2, Yıl/Year: 2016, s.68-129.
- AKSU, Levent, (2016a). “Türkiye’de ve Ortadoğu’da Hidro Politikanın Önemi: Ekonomik, Sosyal ve Stratejik Analizleri”, AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ, Sayı:55, Mayıs - Haziran 2016, s.727-760.
- AKSU, Levent, (2017). “Türkiye’de İstihdam, Verimlilik ve İktisadi Büyüme İlişkilerinin Analizi”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, (Journal of Economic Policy Researches), Cilt/Volume:4, Sayı/Issue:1, Yıl/Year: 2017, s.39-94.
- AKSU, Levent, (2018). “Türkiye’de Bilim ve Teknoloji ile İktisadi Büyüme İlişkilerinin; Sosyal,

- Ekonomik ve Stratejik Analizi”, Social Sciences Studies Journal, Volume:4, Issue:20, pp. 2635-2670.
- AKSU, Levent, (2018a). “İşsizlik, Suç, Boşanma, İntihar Oranları İle İktisadi Büyüme İlişkisinin; Nedensellik Testleri İle Analizi: Türkiye Örneği”, Journal of Economic Policy Researches, Cilt/Volume:5, Sayı/Issue:2, Yıl/Year: 2018, s.58-100.
  - AKYÜZ, Hüseyin, (1992). Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, M.E.B. Yayınları, İstanbul.
  - ALLEN, Roy, G.D., (1964). Statics for Economists, Mc-Millan,UK, pp.133-152.
  - AY, Ahmet & YARDIMCI, Pınar, (2008). “Türkiye’de Beşeri Sermaye Birikimine Dayalı Ak Tipi İçsel Ekonomik Büyümenin Var Modeli İle Analizi (1950-2000)”, Maliye Dergisi, Sayı:155, Temmuz-Aralık 2008, Ankara, s.39-54.
  - AY, Ahmet; KIZILKAYA, Oktay & KOÇAK, Emrah, (2013). “Sağlık Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2013, Cilt: 6, Sayı: 1, s.163-172.
  - BALTAGI, Badi, H. & MOSCONE, Francesco, (2010). “Health Care Expenditures And Income in The Oecd Reconsidered: Evidence From Panel Data”, IZA Discussion Paper Series, No:4851, pp.1-22.
  - BARRO, Robert J., (1991), “Economic Growth in a Cross Section of Countries”. Quarterly Journal of Economics,106(2), pp.407-443.
  - BASSANINI, Andrea & SCARPETTA, Stefano, (2001). “Does Human Capital Matter For Growth in OECD Countries? Evidence From Pooled Mean-Group Estimates”, OECD, Economic Department Working Papers, No:282, pp.1-30.
  - BEGG, David; Stanley FISCHER & Rudiger DORNBUSCH, (2010). İktisat, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.
  - BENHABIB, Jess & SPIEGEL, Mark, M. (1994). “The Role of Human Capital in Economic Development Evidence from Aggregate Cross-Country and Regional U.S. Data”, Economic Research Reports, C.V. STARR Center For Applied Economics, New York University, Vol:46, pp.1-41.
  - BİRCAN, İsmail, (1990). "Eğitimde Yeni Finansman Modelleri ve Stratejik Planlama" 1. Eğitim Bilimleri Ulusal Kongresine Sunulmuş Tebliğ, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 24-28 Eylül 1990, s. 3.
  - BLOOM, David, E.; CANNING, David & SEVILLA, Jaypee, (2004). “The effect of health on economic growth: A production function approach”, World Development, Vol:32, No:1, pp. 1-13.
  - BOZKURT, Veysel, (1996). Enformasyon Toplumu ve Türkiye, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
  - BREMPONG, Kwabena, G. & WILSON, Mark, (2004). “Health human capital and economic growth in Sub-Saharan African and OECD Countries”, The Quarterly Review of Economics and Finance, (May 2004), pp. 296-320.
  - BULUTAY, Tuncer, (2005). “Türk Ekonomisinde Uluslar arası Ticaret ve Döviz Piyasalarında 1980 Sonrası Gelişmelerin Temel Nitelikleri”, Editör:Haluk ERLAT: “Bölgesel Gelişme Stratejileri Ve Akdeniz Ekonomisi”, Türk Ekonomi Kurumu, Ankara, s.21-86.
  - CASTELLS, Manuel, (1994). “The University System:Engine of Development in the New World Economy”, içerik:“Revitalizing Higher Education”, Editors: Jamil SALMI and Adrian M.Verspoor, Oxford: Published for the IAU press by Pergamon, pp.14-40.
  - CHAKRABORTY, Shankha, (2003). “Endogenous Lifetime and Economic Growth”, Journal of Economic Theory,Vol:116, No:1, (March 2001), pp.119-137.
  - ÇAKMAK, Erol & GÜMÜŞ, Sevda, (2005). “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve iktisadi büyüme: Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002)”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sayı:60, s.59-72.
  - ÇETİN, Murat & ECEVİT, Eyyup, (2010). “Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Oecd Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 11 (2) 2010, İstanbul, s.166-182.
  - DAĞDEMİR, Özcan, (2009). “Sağlık ve Ekonomik Büyüme: 1960-2005 Döneminde Gelişmekte Olan Ülkelerde Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Karşılıklı İlişkinin Analizi”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 64-2, s.76-96.

- DELİKTAŞ, Ertuğrul, (2001), “Malthusgil Yaklaşımdan Modern Ekonomik Büyüme”, Ege Akademik Bakış, Cilt:1,Sayı.1, İzmir, s.92-113.
- DENISON, Edward, W., (1962). “Education,Economic Growth and Gaps in Information”, The Journal of Political Economy, Vol:LXX, No:5, Part:2, pp.124-128.
- De MEULEMEESTER, Jean-Luc & ROCHAT, Denis, (1995). “A Causality Analysis of the Link Between Higher Education and Economic Development”, Economics of Education Review, Vol:14(4), pp.351-361.
- DOĞAN, Seyhun & Bozkurt, Hilal, Y., (2003). "Eğitim-İktisadi Büyüme İlişkisi ve Türkiye İçin Koentegrasyon Analizi" II. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, İzmit, s.193-202. (İnternet:[http:// www.bilgiyonetimi.org](http://www.bilgiyonetimi.org). erişim.08.11.2008).
- DREGER, Christian & REIMERS, Hans-Eggert, (2005). "Health Care Expenditures in OECD Countries: A Panel Unit Root and Cointegration Analysis," IZA Discussion Paper Series, No:1469, (January 2005), pp.1-18.
- DURKHEIM, Emile, (1956). Education and Sociology, The Free Press Glencoe, Illinois, USA.
- DURUSOY, Serap; KÖSE, Seyit & KARADENİZ, Oğuz, (2007). Türkiye’de Eğitim ve Beşeri Sermaye, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ERDOĞAN, Seyfettin & YILDIRIM, Çağrı D., (2009). “Türkiye’de Eğitim-İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management, Vol:IV (Fall), s.11-22.
- ERGEN, Hüseyin, (1999), “Türkiye’de Eğitimin İktisadi büyüme Katkısı”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt:10, Sayı:35, s.21-52.
- ERİÇOK, Recep, E. & YILANCI, Veli, (2013). “Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 8(1), s.87-101.
- ERKAL, Mustafa, E., (1990). Bölge Açısından Az Gelişmişlik, Der Yayınları, No:68, İstanbul.
- ERKAN, Hüsnü, (1998), Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme,Türkiye İş Bankası Yayınları, No:326, 2.Baskı, İstanbul.
- GLOMM, Gerhard & RAVIKUMAR, Balasubrahmanian, (1997). "Productive Government Expenditures and Long-run Growth," Journal of Economic Dynamics and Control, Vol:21, pp.183-204.
- GÜMÜŞ, Erdal & ŞİŞMAN, Mehmet, (2014). Eğitim Ekonomisi ve Planlaması, Pegem Akademi Yayınları, 2.Baskı, Ankara.
- GÜNGÖR, Nevin D., (1997). “Education and Economic Growth in Turkey 1980-1990: A Panel Study”, METU (ODTÜ) Studies in Development, 24(2), pp.185-214.
- GÜLOĞLU, B. & YILMAZER, M., (2002), “İktisadi Büyüme Ve İnsani Kalkınma: Panel Veriler Ekonometrisi Neler Getiriyor?”,I.Ulusal Bilgi,Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı,Kocaeli-Hereke, s.429-440.
- HADDAD, Wadi, D.; CARNOY Martin, RINALDI, Rosemary & REGEL, Omporn, (1990). "Education and Development: Evidence for New Priorities,"The World Bank Economic Review, (August 1990), pp.1-110.
- HAN, Ergül & KAYA, Ayşe A., (2006). Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika, Nobel Yayınları, Beşinci Basım, Ankara.
- HITIRIS, Theo, & POSNETT, John, (1992). “The Determinants and Effects of Health Expenditures in Developed Countries”, Journal of Health Economics, Vol:11, pp.173-181.
- KARAGÜL, Mehmet, (2002). Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye’deki Önemi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Anıt Matbaa, Yayın No. 37. Ankara.
- KAR, Muhsin. & AĞIR, Hüseyin, (2003). “Türkiye’de Beşeri Sermaye ve iktisadi büyüme: Nedensellik Testi”, II.Ulusal Bilgi,Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli-Derbent, s.181-190. (<http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl-gos.php?nt=234>).
- KAR, Muhsin & TABAN, Sami, (2003). “Kamu Harcama Çeşitlerinin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri”, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi ,Yıl-Sayı: 58-3, s.145-169.
- KAVAK, Yüksel & EKİNCİ, C. Ergin, (1994). “Eğitimin Finansmanı Sorunu ve Maliyetlerin Azaltılmasına İlişkin Alternatif Stratejiler”, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:10, s.65-72.

- KAYNAK, Muhteşem, (2005). Kalkınma İktisadı, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara.
- KELLER, R.I. Katarina, (2006). “Investment in Primary, Secondary and Higher Education and The Effects on Economic Growth”, Contemporary Economic Policy, Vol.24, No.1, January, pp.18-34.
- KELLY, Trish, (1997). “Public Expenditures and Growth”, Journal of Development Studies, Vol:34/1, pp. 60-84.
- KENNEDY, Peter, (2006). Ekonometri Kılavuzu, çev.:Muzaffer Sarımeşeli ve Şenay Açıkgöz, Gazi Kitabevi, 5.baskı, Ankara.
- KESKİN, Abdullah, (2011). “Ekonomik Kalkınmada Beşeri Sermayenin Rolü ve Türkiye”, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Erzurum, Cilt:25, Sayı:3-4, s.146-149.
- KOTLER, Philip; JATUSRIPITAK, Somkid & MAESINCEE, Suvit, (2000). Ulusların Pazarlanması, Çeviren:Ahmet BUĞDAYCI, Türkiye İş Bankası Yayınları, No:489, İstanbul.
- KÜÇÜKKALAY, A.Mesut, & TÜRKCAN, Kemal, (2005). “Nüfus ve Kalkınma” içinde Editör: Sami Taban ve Muhsin Kar, Kalkınma Ekonomisi, Ekin Kitabevi, Bursa, s.71-110.
- LANDAU, Daniel, (1986). “Government and Economic Growth in the Less Developed Countries: An Empirical Study for 1960-1980”, Economic Development and Cultural Change, Vol:35, pp.35-75.
- LOPEZ- Casanovas Guillem; RIVERA, Berta & CURRAIS, Luis, (2005). “Introduction: The role health plays in economic growth”, in G. Lopez- Casanovas, B. Rivera, L. Currais edition, Health and Economic Growth, Cambridge: MIT Press, pp. 1-16.
- LUCAS, Robert, (1990). "Why Doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries". American Economic Review, Vol: 80, No:2, (May 1990), pp. 92–96.
- MANKIWI, N.Gregory; ROMER David & WEIL, David, N., (1992). “A Contribution to the Empirics of Economic Growth”, Quarterly Journal of Economics, Vol:107, No. 2, (May 1992), pp.407-437.
- MAYER, David, (2000). “ On The Role Of Health in The Economic And Demographic Dynamics Of Brazil, 1980-1995”, Institute For Futures Studies, Vol:4, (September 2000), pp.1-17.
- MAYER, David, (2001). “The long-term impact of health on economic growth in Mexico:1950-1995”, Journal of International Development Vol:13, pp.123-126.
- MAZGİT, İsmail, (2002). “Bilgi Toplumu ve Sağlıkın Artan Önemi”, I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, (Hereke-Kocaeli), s. 405-415.
- McDONALD, Scott & ROBERTS, Jennifer, (2002). “Growth and Multiple Forms of Human Capital in an Augmented Solow Model: A Panel Data Investigation”, Economic Letters, Vol:74, (January 2002), pp.271-276.
- MERCAN, Mehmet & SEZER, Sevgi, (2014). “The Effect of Education Expenditure on Economic Growth: The Case of Turkey”, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 109, 8 January 2014, pp.925-930.
- MURTHY, N.R.Vasudeva & UKPOLO, Victor, (1994). “Aggregate Health Care Expenditure in the United States:Evidence From Cointegration Tests,” Applied Economics,26, pp.797-802.
- MUSHKIN, Selma, J., (1962). “Health as an Investment”, Journal of Political Economy, 70(5,part 2), October, pp.129-157.
- OCHAA, Orlando O., (1996). Growth, Trade and Endogenous Technology: A Study of OECD Manufacturing, New York , St. Martin Press, First Published, USA.
- OVALI, Serap, (2014). “Küresel Rekabet Gücü Açısından Türkiye’nin Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, International Journal of Economic and Administrative Studies, 7(13), s.17-36.
- ÖYMEN, Onur, (2007). Geleceği Yakalamak, Türkiye’de ve Dünyada Küreselleşme ve Devlet Reformu, Remzi Kitabevi, 3.Baskı, İstanbul.
- ÖZLALE, Ümit, (2007). “Sağlıklı İktisadi Büyüme”, Makro Bakış Dergisi, Kasım 2007,.
- ÖZSOY, Osman, (1999). “Health Expenditures and Their Impact on the Economic Growth and Social Well-being of Turkey” ERC/METU, International Conference in Economics III, September 8-11, 1999, Ankara. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt11.pdf>/2004 -Türkiye İktisat Kongresi, 2004:22).
- ÖZSOY, Ceyda, (2008). “Türk Yükseköğretim Sisteminin Durumu Ve İktisadi Büyüme Performansına Katkısı”, Nigde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Aralık 2008, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 31-48.

- ÖZSOY, Ceyda, (2009). “Türkiye’de Eğitim ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt:4, Sayı:1, s.71-83.
- PAMUK, Şevket, (2012). Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 2910, 4.Basım, İstanbul.
- PAMUK, Mürüvvet & BEKTAŞ, Hakan, (2014). “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Yıl:2, Cilt:2, Sayı:2, s.77-90.
- PARASIZ, İlker, (2003). İktisadi Büyüme Teorileri, Ezgi Yayınları, Bursa.
- PENCAVEL, John, (1991). “Higher Education, Economic Growth and Earnings”, “Higher Education and Economic Growth” Editör: William E. Becker and D.R. Lewis, Kluwer, (Ayrıca aynı makale yayını; Higher education, productivity, and earnings: A review, Journal of Economic Education, 22(4), pp.331-359).pp.53.
- RAMIREZ, Alejandro; RANIS, Gustav & STEWART, Frances, (1998). “Economic Growth and Human Development”, QEH Working Paper Series, No:18, Yale Center, pp. 1-56.
- RANIS, Gustav; STEWART, Frances & RAMIREZ, Alejandro, (2000). “Economic Growth and Human Development”, World Development, Vol. 28, No. 2, pp. 197-219.
- SARI, Ramazan & SOYTAŞ, Uğur, (2006). “Income and Education in Turkey: A Multivariate Analysis”, Education Economics, 14(2), s.181-196.
- SAYGILI, Şerif; CİHAN Cengiz & YURTOĞLU, Hasan, (2005). “Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi Verimlilik ve Büyüme:1972-2003”, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar G.Müdürlüğü, DPT, Yayın No:2686, Ankara.
- SCHULTZ, Theodore, W., (1968). “Education and Economic Growth: Return to Education”, Readings in the Economics of Education, UNESCO, France, pp.277-292.
- SINGER, Hans, W., (1964). International Development: Growth and Change, McGraw-Hill, New York.
- SMITH, Adam, (2008). Milletlerin Zenginliği, Çeviren:Haldun DERİN, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.
- ŞAKAR, Müjdat, (1990). 1982 Anayasası ve Önceki Anayasalar, Beta Yayınları, İstanbul.
- ŞEN, Arzu, (2003). “İnsan Sermayesi ve Sosyo-Ekonomik Gelişme Aşamalarına Göre İnsan Sermayesinin Rolü”, İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Yıl: 2003/ Cilt: 5, Sayı: 2, Sıra: 9, No: 138, İstanbul.
- ŞİMŞEK, Muammer & KADILAR, Cem, (2010). “Türkiye’de Beşeri Sermaye, İhracat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi”, Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 2010, s.115-140.
- TABAN, Sami & KAR, Muhsin, (2004). “Beşeri Sermaye ve Kalkınma”, Kalkınma Ekonomisi, Ekin Kitabevi, Bursa, s.279-299.
- TABAN, Sami & KAR, Muhsin, (2008) (Editör). Kalkınma Ekonomisi, Ekin Yayınevi, 2.Baskı, Bursa.
- TABAN, Sami, (2006). “Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, SosyoEkonomi Dergisi, Temmuz-Aralık, 2, s.31-46.
- TEAL, Francis, (2010). “Higher Education and Economic Development in Africa: a Review of Channels and Interactions”, Centre for the Study of African Economies University of Oxford, No:25, August 2010, pp.1-24.
- TEZCAN, Mahmut, (1996). Eğitim Sosyolojisi, Feryal Matbaası, 10. Baskı, Ankara.
- TODA, Hiro Y. & Yamamoto, Taku, (1995). ”Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes”, Journal of Econometrics, Vol:66, pp.225-250.
- TOSUN, Kemal, (1974). İşletme Yönetimi Genel Esaslar, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- TÜRK EKONOMİ KURUMU (TEK), (2003). Büyüme Stratejiler Türkiye İktisat Kongresi Büyüme Stratejileri Çalışma Grubu, Büyüme Çalışma Stratejileri Metni,2003/5,Ankara.(<http://www.tek.org.tr>).
- TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ (2004), Çalışma Grubu Raporları – I, Cilt 11, İzmir.(Büyüme Stratejileri Çalışma Grubu Raporu) (<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/tik2004/cilt11.pdf>).s.1-49.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK), (2015, 2016, 2017). İstatistiklerle Türkiye 2015, 2016,

2017 Verileri, Ankara.

- TÜRKMEN, Fatih, (2002). Eğitimin Ekonomik Ve Sosyal Faydaları Ve Türkiye'de Eğitim İktisadi büyüme ilişkisinin Araştırılması, DPT Uzmanlık tezi, DPT Yayını; No:2655, Ankara.
- UÇAN, Okyay & YEŞİLYURT, Hilal, (2016). “Türkiye’de Eğitim Harcamaları ve Büyüme İlişkisi”, Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), Nisan 2016, s.179-185.
- UZAY, Nısfet, (2005). Verimlilik ve Büyüme, Nobel Yayınları, Birinci Basım, Ankara.
- ÜÇDOĞRUK, Şenay, (1996). “Türkiye’de Sağlık Harcamalarının Ekonometrik Analizi:Eşbütünleşme Testi”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:7,Sayı:21,(Yaz 1996), s.101-112.
- WEBBER, Don, J., (2002). “Policies to Stimulate Growth: Should We Invest in Health or Education? ”, Applied Economics, 34(13), pp.1633-1643.
- WEIL, David N., (2013). Economic Growth, Pearson Education Ltd., Third Edition, Essex, England.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION (WHO), World Health Statistics 2018: Monitoring Health for The Sustainable Development Goals, Geneva, Switzerland.
- VARSAK, Serkan & BAKIRTAŞ, İbrahim, (2009). “Ekonomik Büyüme Üzerinde Beşeri Sermayenin Etkisi:1970-2008 Türkiye Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:25, Aralık 2009, s.49-59.
- YANIKKAYA, Halit, (2002). “Beşeri Sermaye Birikiminin İktisadi büyüme Sürecindeki Rolü Üzerine Bir Çalışma”, İstatistik Araştırma Dergisi, Sayı:2, s.287-306.
- YARDIMCIOĞLU, Fatih; GÜRDAL, Temel & ALTUNDEMİR, Mehmet, Emin, (2014). “Eğitim ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: OECD Ülkelerine İlişkin Panel Eş-bütünleşme Analizi (1980-2008)”, Eğitim ve Bilim Dergisi, 39(173), s.1-12.
- YEĞİNBOY, Emin & YEĞİNBOY, E. Yasemin, (1993). “Uluslararası Sağlık Hizmetleri Etkinlik Göstergelerinin Türkiye Açısından İrdelenmesi”, Sağlık Hizmetleri ve İşletmeleri Serisi, Doğruculuk Matbaası, Sayı:2, İzmir, s.1-144.
- YILMAZ, Kuzey, (2009). “Beşeri Sermaye ve Türkiye”, Türk Bilim Araştırma Vakfı, Tünav Bilim Dergisi, Cilt:2,Yıl:1, s.73-81.
- ZIVOT, Eric & ANDREWS, Donald W. K., (1992). “Further Evidence on Great Crash, the Oil-Price Shock, and Unit-Root Hypothesis,” Journal of the Business and Economic Statistics, Vol: 10, pp.251-270.

ELEKRONİK ERİŞİM ADRESLERİ

- www.ekonomistler.org.tr, www.tr.undp.org, www.oecd.org, <http://www.tek.org.tr>
- <http://tuik.gov.tr>, <https://www.unicef.org>, www.tobb.org.tr, www.oecd.org,
- www.dpt.gov.tr, www.tubitak.gov.tr, www.tcmb.gov.tr, <http://www.tuseb.gov.tr>,
- www.worldbank.org, www.imf.org, www.econturk.org.tr,

ADALET VE İSLAM HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI

Adnan ALGÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi

ÖZET

İslam dini, beşeri sistemlerin aksine, İnsanın hem dünya hem de ahiret saadetini amaçlamaktadır. Bunun için birçok temel insani ilke vazetmiştir. Bunların başında da adalet ilkesi gelmektedir. Adalet: Düzenli ve dengeli davranma, her şeyin ve herkesin hakkını verme, haksızlıklardan uzaklaşarak orta yolu tutma, bir şeyi yerli yerine koyma, insaf ve eşitlik anlamlarıdır. Adâletin zıttı zulüm, hıyanet ve insafsızlıktır. İslam ferdi, ailevi, hukuki, sosyal ve siyasal hayatın tamamında adaleti talep etmektedir. Öyle ki Kur'an'da Peygamberlerin ve kitapların gönderiliş amacının adaletin gerçekleştirilmesi olarak ifade edilmektedir. *“Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler”* (Hadîd, 57/25). Peygamberlerin ve kitapların gönderiliş amacının adaletin tesisi olması, adaletin önemini vurgulaması açısından önem arz etmektedir. Gerek Kur'an'ı Kerim'de Gerekse Peygamber Efendimizin Sünnetinde adaleti tavsiye eden ve önemini vurgulayan onlarca ayet ve hadis bulunmaktadır. Bir ayette Yüce Allâh şöyle buyurmaktadır: *“Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın”* (Nisa, 4/135). Peygamber Efendimiz de: *“Kıyâmet gününde insanların Allah'u Teâlâ'ya en sevgili olanı ve Allah'a en yakın bulunanı adil devlet başkanıdır. Kıyâmet gününde insanların Allah'a en sevimsizi ve makamca da Allah'tan en uzak bulunanı zalim devlet başkanıdır”* buyurmaktadır. (Tirmizi, Sünen, Ahkâm,4/1344). Bu ve buna benzer birçok ayet ve hadiste sadece Müslümanlara değil, bütün insanlara, aynı değer ve ölçüde adaletle davranılması emredilmiştir. Kur'an ve Sünneti düstur edinen Müslümanların hayatında adaletin önemli bir yer edindiğini kaynaklardan rahatlıkla görebilmekteyiz. İşte biz bu çalışmamızda İslam hukukunda adaletin önemini ve hükümlerdeki etkisini açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: İslam, Hukuk, Adalet, Hüküm.

JUSTICE AND ITS REFLECTIONS IN ISLAMIC LAW

SUMMARY

Islam, unlike humanities, aims at the felicity of human being both in the world and the hereafter. Therefore, it has given many basic humanitarian principles. The principle of justice is coming first. Justice means to behave regularly and balanced, to give the rights of everything and everyone, to keep the middle way away from injustices, to put something in place, to have mercy and equality. Opposition to justice is cruelty, infidelity and cruelty. Islam demands justice throughout the individual, family, legal, social and political life. It is stated in the Qur'an that the purpose of sending prophets and books is to realize justice. *“We have already sent Our messengers with clear evidences and sent down with them the Scripture and the balance that the people may maintain [their affairs] in justice.”* (Surat l-Hadîd (The Iron), 57/25). The purpose of dispatching prophets and books is the establishment of justice and it is important to emphasize the importance of justice. There are dozens of verses and hadiths that recommend justice and emphasize its importance both in the Qur'an and in the Sunnah of the Prophet. In one verse, Almighty Allah says: *“O you who have believed, be persistently standing firm in justice, witnesses for Allah, even if it be against yourselves or parents and relatives. Whether one is rich or poor, Allah is more worthy of both. So, follow not [personal] inclination, lest you not be just.”* (Surat l-Nisâa, (The Woman) 4/135). Our Prophet, peace and blessings be upon him, said: *“Indeed, the most beloved of people to Allah on the Day of Judgement, and the nearest to Him in the status is the just Imam. And the most hated of people to Allah and the furthest from Him in status is the oppressive Imam.”* (Tirmidhi, Sunan, Ahkâm, 4/1344) In this and many other verses and hadiths, not only Muslims but all people are ordered to be treated with the same value and extent of justice. In this study, we will try to explain the importance of justice in Islamic law and its effect on the provisions.

Keywords: Islam, Law, Justice, Judgment.

Giriş

Adalet İslam'ın getirdiği temel insani değerlerden biri olup ferdi, ailevi, sosyal ve siyasal hayatı ayakta tutan en önemli sütunlardan biridir. İslam toplumundaki her bir fert -dini, ırkı, mezhebi, düşüncesi ne olursa olsun- adalet hakkına sahiptir. Adalet, Allah'ın yeryüzündeki terazisi mesabesindedir. Onunla güçsüz hakkını alır, mazlum zalimden korunur ve hak sahibi en kısa ve kolay yoldan hakkına kavuşur. Öyle ki, semavi kitapların ve Peygamberlerin gönderiliş amacı adaleti tesis etmek olarak ifade edilmiştir. “*Andolsun, biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitabı ve mizanı (ölçüyü) indirdik ki, insanlar adaleti yerine getsinler*”¹. İslam her hal ve şartta adaleti tesis etmeyi ve adaletle hükmetmeyi emretmekte, hiçbir surette adaletsizliğe müsamaha göstermemektedir. “*Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendiniz, ana-babanız ve akrabanız aleyhinde de olsa, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın*”², “*Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*”³

İnsanların tümü; amiri-memuru, erkeği-kadını, arabı-arap olmayanı, beyazı-siyahı, Müslümanı, Hristiyanı ve Yahudisi hepsi İslam yargısının önünde eşittir. Rütbesi ne olursa olsun hiç kimse dokunulmaz ve la yüsel değildir. İslam tarihi bunun örnekleriyle doludur. Bunlardan biri Muvatta'da zikredilen şu hadisedir: “*Bir Müslümanla bir Yahudi Hz. Ömer b. el-Hattab (r.a.)'ın huzurunda muhakeme oldular. Hz. Ömer (r.a.)'da Yahudi'nin haklı olduğunu görerek lehinde hüküm verdi*”⁴ Kur'an, emaneti ehil olanlara vermeyi ve her hususta adaletle hükmetmeyi emreder.⁵ Peygamber Efendimiz de Birçok hadisinde adaleti ve adil davranmayı övmüş, teşvik etmiş, adaletsizliği ise yermiştir. İlerde bunların örnekleri zikredilecektir. Bu çalışmamızda adalet ve İslam hukukundaki yansımaları ele alınacaktır. Bildirinin kapasitesini de göz önünde bulundurarak uzun açıklamalara ve fazla detaya girmemeye gayret edeceğiz.

I. ADALET KAVRAMI

Adâlet sözlükte, “davranış ve hükümde doğru olmak, hakka göre hüküm vermek, eşit olmak, eşit kılmak (Allah hakkında kullanıldığında ‘şirk koşmak’)” gibi mânalara gelen bir masdar-isimdir. Yine aynı kökten bir masdar-isim olan ve “orta yol, istikamet, eş, benzer, misil, bir şeyin karşılığı” gibi mânalara gelen adl kelimesi, sıfat olarak kullanıldığında âdil ile eş anlamlı olup aynı zamanda Allah'ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biridir.⁶ Adalet kavramı ahlak, fıkıh, hadis ve felsefe gibi birçok disiplin tarafından ele alınmıştır. Her ilim dalı kendi penceresinden adalet kavramına yaklaşmış, bunun neticesinde farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. Biz burada, daha çok konumuzla yakın ilişkisi olması hasebiyle fıkıh ve hadis alanındaki adalet kavramının tanımını vermekle yetineceğiz.

Bir hadis terimi olarak adâlet, rivayetlerinin kabul edilebilmesi için râvide bulunması gereken Müslüman ve âkil bâliğ olma gibi şartlar yanında, onu küçük düşüren bütün davranışlardan uzak olmasını sağlayan mânevî ve ahlâkî özelliklerini de içine alır.⁷ Fıkıh kitaplarının şahitlik bahsinde ahlâkî mefhum ve muhtevası ile ele alınan adâlet kazâ, imâret, velâyet, miras gibi bahislerde daha geniş bir mânada kullanılmıştır. Şahitliğin kabul edilmesi hususunda şart koşulan ahlâkî adâlet için de çeşitli tarifler verilmiştir. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür: Büyük günahlardan (kebîre) kaçınan, farz olan vazifeleri yerine getiren, davranışlarının iyisi kötüsünden daha çok olan kimse adâlet vasfını (adl) taşımaktadır.⁸ Kısaca, sözünde ve davranışlarında Allah ve Resulünün hoşnut olacağı şekilde hareket

¹ Hadîd, 57/25.

² Nisa, 4/135.

³ Mâide, 5/8.

⁴ Muvatta, Akdiye, Babu't-Terğîb Fi'l-Kadâ Bi'l-Hakk, 36/487.

⁵ Nahl, 16/90; Nisa, 4/58, 59, 135; En'am, 6/152; Hucurat, 49/9; Maide, 5/8.

⁶ Çağrıci, Mustafa, “Adâlet”, *DİA*, 1988, I, 341-343, s. 341.

⁷ Aydınli, Abdullah, “adâlet” *DİA*, 1988, I, s. 344.

⁸ İbn Hümâm, Muhammed b. Hümmam, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, c. 7, s. 421; İbn Abdi'l-Berr, Yusuf b. Abdullah, *el-Kâfi Fi Fikhi Ehli'l-Medine*, Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse, Riyad, 1400 h., c. 2, s. 892; Gazali, Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa*, Daru'l-Kutübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1413 h., c. 1, s. 125; İbn Kudame, Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Mektebetü'l-Kahire, 1968, c. 102, s. 148; Karaman, Hayreddin, “Adâlet”, *DİA*, 1988, I, 343-344, s. 343, 344.

etmektedir, de denilebilir. Fıkıh kitaplarında verilen tanımlardan anlaşıldığına göre adalet için dinde istikamet ve kişilikte istikamet sahibi olmak şarttır. Dinde istikametten kasıt; farzları eda etmek, büyük günahlardan uzak durmak ve küçük günahlarda ısrar etmemektir. Kişilikte istikamet; güzel ahlak sahibi olmak, toplumun örfen hoş görmediği davranışlardan sakınmaktır.

II. ADALETİN ÇEŞİTLERİ

Adalet birkaç açıdan taksime tabi tutulmuştur. Bunlar:

A. Kişinin Durumunun Bilinmesine Göre Adaletin Çeşitleri

1. Bâtını Adalet

Hâkimin soruşturma (tezkiye) yoluyla kişinin âdil olduğunu tesbit etmesi şeklinde gerçekleşen adalet çeşididir.

2. Zahiri Adalet

Kişinin Müslüman ve akıllı olması ile âdil olarak bilinmesi ve bunun aksinin sabit olmaması şeklinde gerçekleşen adalettir.

Kıyas ve had davalarında, şahidin “âdil olarak bilinmesi ve bunun aksinin sabit olmaması” mânasında zâhiri adâletle yetinilmez; hâkimin soruşturma yoluyla şahidin âdil olduğunu tesbit etmesi gerekir. Karşı tarafın şahidi itham etmesi halinde de zâhiri adâletle iktifa edilemez. Bu iki durum dışında, Ebû Hanîfe’ye göre, şahidin zâhirde adâlet vasfını taşıması, âdil olarak tanınması için yeterlidir. Ebû Yûsuf ve Muhammed’e göre ise her halde tezkiye yoluyla adâletin tesbiti gereklidir. Bu görüş farkının, adı geçen müctehidlerin yaşadıkları zaman farkından kaynaklandığı, önce İslâm toplumunda iyi ahlâk hâkim iken sonra ahlâkî değerlerin zayıfladığı ve bundan sonraki müctehidlerin tezkiyeyi şart koştukları bilinen tarihî bir gerçektir.⁹

B. Kişinin Niteliğine Göre Adaletin Çeşitleri

1. Şahitlik Adaleti

Bilindiği gibi şahitlik için bir takım şartlar bulunmaktadır. Bunlar; hür olmak, erkek olmak, belli bir sayıya ulaşmak, birinci derecede akraba olmamak ve aralarında düşmanlık olmamak gibi -bir kısmı ihtilafli olmakla birlikte- şartlardır. Dolayısıyla “şahitlik adaleti” şahitlik için engellerinin bulunmaması şeklinde tanımlanabilir. Şahitlik adaleti biraz sonra değineceğimiz rivayet adaletinden daha dar kapsamlıdır. Zira rivayette aranmayan bir takım şartlar şahitlikte aranabilmektedir.

2. Rivayet Adaleti

Râvi’nin Müslüman, âkil ve bâliğ olmasının yanı sıra, onu küçük düşüren bütün davranışlardan uzak olmasını sağlayan mânevî ve ahlâkî özelliklere havi olmasıdır.

C. Rükünlerinin Bulunup Bulunmamasına Göre Adaletin Çeşitleri

1. Mutlak Adalet

Yukarıda zikredilen şartların tamamına haiz olan kimseler mutlak adil olarak kabul edilmektedirler. Ne var ki günümüzde bu tür adaletle sahip olanlar yok denecek kadar azdır.

2. Nisbi Adalet

Yukarıda zikredilen şartların tamamına değil de bir kısmına haiz olmak şeklindeki adalet çeşididir.

III. ADALETİN ŞARTLARI

Âlimler adalet için bir takım şartlar öne sürmüşlerdir. Bunlar:

A. Akıl

Mükellefiyetin ilk şartı akıldır. Akıllı olmayanın söz ve tasarrufları geçerli olmadığı gibi dinin ve kanunun muhatabı da değildir.

B. Bulûğ

Mükellefiyetin ikinci şartı bulûğdur. Kişi bulûğla genel olarak akli olgunluğa erişir. Davranışlarında aklîselime göre hareket eder.

C. İslam

Fakihlerin ve hadisçilerin adalet için üzerinde ittifak ettikleri şart İslam’dır. Fakihler ve muhaddisler nezdinde Müslüman olmayan kimse adalet vasfına haiz değildir. Zira adaletin tanımında da geçtiği üzere, Allah’ın emir ve yasaklarına riayet ancak Müslümandan beklenebilir.

⁹ Karaman, “Adâlet”, s. 344.

IV. ADALETİN RÜKÜNLERİ

Adaletin rükünleri dinde istikamet ve kişilikte istikamet olmak üzere ikidir.

A. Dinde İstikamet

Âlimler dinde istikamet için ayet ve hadislerden şu kriterleri istinbat etmişleridir: Büyük günahları terk etmek ve küçük günahlardan uzak durmak, farzları eda etmek, vitir namazı ve revatip sünnetleri ihmal etmemek.¹⁰

B. Kişilikte İstikamet

Mürüvvet (mürûet) olarak da adlandırılan bu özellik kişinin şahsiyet sahibi olması, kişiliğini zedeleyen iş ve davranışlardan uzak bulunması demektir. Bu vasfın sınırları, İslâm'ın genel ilkelerine uygun örflere bağlı olarak cemiyetlere göre değişir.¹¹

V. KUR'AN VE HADİSLERDE ADALET KAVRAMININ ANLATIMI

Adâlet, Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde genellikle “düzen, denge, denklik, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, takvâya yönelme, dürüstlük, tarafsızlık” gibi anlamlarda kullanılmıştır.¹² Şimdi adâlet kavramının geçtiği ayet ve hadislerden bir kaçını zikrederim. “*O ki, seni yarattı, düzenine koydu ve dengeli kıldı.*”¹³ Bu âyetlerde insanın fizyolojik ve fizyonomik yapısındaki uyum, âhenk ve estetik görünüm, adâlet kavramıyla ifade edilmektedir. “*(Ey Muhammed!) Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine uyma ve şöyle de: “Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş de ancak O'nadır.*”¹⁴ Görüldüğü gibi bu ayette de Hz. Peygamber adaletle hükmetmekle emrolunarak ümmetine adalet konusunda üsve-i hasane olmuştur. İslam toplumunun bir niteliği olarak zikredilen “*Ve işte böylece sizleri de bir ümmet-i vasat kıldık*”¹⁵ ayeti kerimede “vasat” kelimesi bütün müfessirlerce “adalet” anlamında anlaşılmıştır. Buna göre İslam ahlaki sosyal hayatta da aşırılıktan uzaklığı, dengeli ve uyumlu bir hayat tarzını öngörmüştür. “*Allah, (şöyle) iki adamı da misal verdi: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisine sadece bir yüküdür. Nereye gönderse olumlu bir sonuç alamaz. Bu, adaletle emreden ve doğru yol üzere olan kimse ile eşit olur mu?*”¹⁶ Bu ayet-i kerimede adâlet sıfatından yoksun olan kişi dilsiz, âciz ve hiçbir işe yaramayan bir köleye benzetilerek böyle birinin, adâlet faziletini kazanmış, dolayısıyla doğru yolu bulmuş olanla bir tutulamayacağı bildirilmiş, böylece adâletin bir kemal sıfatı olduğuna işaret edilmiştir. “*Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*”¹⁷, “*(Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa âdil olun.*”¹⁸ Bu ayetlerde de her durumda adil davranılması ve adaletli söz söylenmesi emredilmektedir.

İçinde adalet kavramının geçtiği hadisler için örnek olarak şunlar zikredilebilir: “*Kıyâmet gününde insanların Allah'u Teâlâ'ya en sevgili olanı ve Allah'a en yakın bulunanı adil devlet başkanıdır. Kıyâmet gününde insanların Allah'a en sevimsizi ve makamca da Allah'tan en uzak bulunanı zalim devlet başkanıdır.*”¹⁹ Bu hadiste Peygamber Efendimiz adaleti teşvik ettiği gibi zulmü de yermektedir. “*Bir kavmin (devlet, mahkeme, aile ve fertleri) arasında hak ve adaletten uzak hükümler verilirse, o kavimde mutlaka kan dökümü yaygınlaşır.*”²⁰ Bu hadiste Peygamber Efendimiz yönetimde ve yargıdaki adaletin önemine vurgu yapmakta, adaletsizliğin toplumda kan ve gözyaşlarına sebep olacağını belirtmektedir.

¹⁰ Râzî, Fahreddin Muhammed b. Ömer, el-Mahsûl, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1997, c. 4, s. 399.

¹¹ Suyûtî, Abdurrahman b. Ebubekir, el-Eşbâh ve'n-Nezâir, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, s. 384; Karafî, Ahmed b. İdris, el-Furûk, Alemlü'l-Kutüb, Beyrut, c. 1, s. 122; Aydınlı, “adâlet”, s. 344.

¹² Çağrı, “Adâlet”, s. 341.

¹³ İnfitâr, 82/7.

¹⁴ Şûrâ, 42/15.

¹⁵ Bakara, 2/143.

¹⁶ Nahl, 16/76.

¹⁷ Mâide, 5/8.

¹⁸ En'âm, 6/152.

¹⁹ Tirmizi, Sünen, Ahkâm,4/1344.

²⁰ Muvatta, Cihad 26 (2, 460).

Bir gün Kureyş kabilesinden asil bir kadın hırsızlık yapmıştı. O kadını cezalandırmaması için Ashabdan Üsameyi Peygamberimize gönderdiler. Bu duruma kızan ve üzülen Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdular: “*Nasıl oluyor da bazı kimseler, Allah’ın kanunu karşısında aracı olmaya kalkışıyorlar. Sizden öncekilerin mahvolmasının sebebi şudur: İçlerinden asil, ileri gelen birisi hırsızlık yapınca, onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse hırsızlık yapınca, onu cezalandırıyorlardı. Allah’a yemin ederim ki Muhammed’in kızı Fatıma hırsızlık yapsaydı, onun da cezasını verirdim.*”²¹ Bu hadiste de statüsü ne olursa olsun herkesin adalet önünde eşit olduğunu vurgulamakta, toplumların adaletle ayakta durabileceğini, adaletsizliğin toplumun çöküşüne sebep olacağını ifade ederek ümmetini adaleti tesis etmeye davet etmektedir.

VI. ADALETİN İSLAM HUKUKUNDAKİ YANSIMALARI

Bu başlık altında ibadet, muamelat, aile, ceza ve yargı hukukunda adaletin hükümlere etkisi ele alınacaktır. Çalışmanın sınırlılığı göz önünde bulundurularak her başlıkta bir iki örnekle yetinilecektir.

A. İbadetlerde Adalet

1. Temizlik Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında suyun temiz (tahir) veya necis olduğunu haber vermede adalet vasfının etkisinden bahsedilecektir. Fakihler daha çok suyun necis olduğunu haber verme meselesini ele almaktadırlar. Bunun sebebi ise suda asıl olanın temiz oluşudur. Necaset ise arızı bir durumdur. Buna göre fakihler şu hususlarda ittifak etmişlerdir:

a. Bir kimse bir suyun temiz olup olmamasında şüpheye düşer ve kendisine suyun temiz olduğu söylense adalet şartı aranmaksızın o haberle amel edilir. Çünkü bu haber verme, suyun aslı olan temizliğe uygun düşmektedir.²²

b. Adil bir kimse sebebini de açıklayarak²³ suyun necis olduğunu haber verirse onun haberiyle amel edilir.²⁴

c. Fasık veya kâfir bir kimse suyun necis olduğunu haber verirse sırf o sözüyle amel edilmez. Harici karinelere bakılır.

Şu iki mesele de ise ihtilaf etmişlerdir:

a. Adil olmayan bir kimsenin suyun necis veya temiz olduğunu haber vermesi: Cumhura göre (Maliki, Şafii, Hanbeli) verdiği haber reddedilir, sözüyle amel edilmez. Delilleri ise şu ayeti kerimedir: “*Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.*”²⁵ Fısk emaneti/güvenilirliği ortadan kaldırdığından fasıkın sözüyle amel edilmemektedir.²⁶ Hanefilere göre ise zanni galibe göre amel edilir. Suyun necis olduğunu haber vermiş ve sözünün doğruluğu ağır basıyorsa o suyla abdest alınmaz, teyemmüm edilir; yalan söylediği ağır basıyorsa onunla abdest alınır. Delilleri de yukarıda zikredilen ayetin ta kendisidir. Zira Allah haberi kabul veya reddetmeden önce araştırılmasını emretmiştir.²⁷ Biz de haberin hemen reddedilmemesi, ihtiyatla hareket edilmesi kanısındayız. Doğru söylediğine dair karineler varsa sözüyle amel edilmesi gerekir.

b. Adil olup olmadığı bilinmeyen kimsenin suyun temiz veya necis olduğunu haber vermesi: Cumhura göre sözüyle amel edilir. Zira zahiri adalet, yani fasık olduğu bilinmemesi sözünün kabulü için yeterlidir.²⁸ Hanefiler batını adaleti şart koştuklarından, fasıkta olduğu gibi sözünün doğruluğunun

²¹ Buhari, Sahih, Hudud 11.

²² ed-Dibyân, Ebu Ömer Dibyân b. Muhahammed, *Mevsuatu Ahkâmi't-Tahare*, c. 1, s. 325.

²³ İbn Abidin, Muhammed Emin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1992, c. 6, s. 346; Karâfi, Ahmed b. İdris, *ez-Zehira*, Daru'l-Garbi'l-İslâmî, Beyrut, 1994, c. 1, s. 173; El-Maverdi, Ali b. Muhammed, *el-Hâvi'l-Kebir*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999, c. 1, s. 343; El-Merdâvi, Alaeddin, el-İnsâf, Daru İhyau't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut, t.y., c.1, s. 126; Ed-Dusûkî, Muhammed b. Ahmed, *Haşiyetu'd-Dusûkî Mea Şerhi'l-Kebir Li'd-Derdir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y., c. 1, s. 47; Er-Ramlî, Muhammed b. Ahmed, *Nihayetu'l-Muhtac*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1984, c. 1, s. 94; Şirbini, Muhammed b. Ahmed el-Hatib, *Muğni'l-Muhtac*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, c. 1, s. 86.

²⁴ Nevevi, Yahya b. Şeref, *el-Mecmu*, Darul-Fikr, Beyrut, t.y., c. 1, s. 228.

²⁵ Hucurât, 49/6.

²⁶ El-Harşî, Muhammed b. Abdullah, *Şerhu Muhtasar Halil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y., c. 1, s. 112; El-Heytmî, Ahmed b. Muhammed, *Tuhfetu'l-Muhtac*, el-Mektebetu't-Ticariyeti'l-Kubra, Mısır, 1983, c. 1, s. 115; İbn Kudame, *el-Muğni*, c. 1, s. 86.

²⁷ İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, c. 6, s. 346.

²⁸ Ed-Dudûkî, *Haşiyetu'd-Dusûkî*, c. 1, s. 47; El-Heytmî, *Tuhfetu'l-Muhtac*, c. 1, s. 115; el-Merdâvi, *el-İnsâf*, c. 1, s. 126.

araştırılması gerektiğini söylerler.²⁹ Meşakkat teysiri celb eder kuralı gereğince birinci görüşün tercihe şayan olduğu kanısındayız.

2. Namaz Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında da birçok mesele bulunmaktadır. Biz cemaatle namaz örneğiyle yetineceğiz. Âlimler adil kimsenin imamlık vazifesinde adil olmayan kimseden öncelikli olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Şu iki mesele de ise ihtilaf etmişlerdir:

a. İmamın adil oluşu şartı: Hanefiler, Şafiiler, bir görüşünde Ahmed b. Hanbel ile sonraki malikiler imamın adil olmasını şart koşmamışlardır. Onlara göre mekruh olmakla birlikte fasıkın imameti sahihtir.³⁰ Delilleri: a. Abdullah b. Ömer ve Ebu Said el-Hudrî gibi bazı sahabilerin fıskı sabit olan bazı kimselerin arkasında namaz kılmaları.³¹ b. Fasıkın namazı kendi için geçerli olduğuna göre başkası için de geçerli olması gerekir. Hanbeliler, İmam Malik'in meşhur görüşü ve önceki Malikilere göre imamın adil olması gerekir veya fasık olduğu bilinmemesi gerekir.³² Delilleri: a. *“Hiç mü'min, fasık gibi olur mu? Bunlar (elbette) eşit olmazlar.”*³³ Bu ayet mü'min ile fasığın bir olmadığına delalet etmekte, fasık kimsenin imametinin sahih olduğunu iddia etmek, ikisini eşit tutmak olur ki bu da ayete aykırıdır. b. *“Bir zaman Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: “Ben seni insanlara imam (önder) yapacağım.” İbrahim de, “Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)” demişti. Bunun üzerine Rabbi, “Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz” demişti.*³⁴ Ayet önderlik makamında olanlarda adaleti şart koşmaktadır.

Âlimler genel olarak fasığın cuma imamlığını caiz görmüşlerdir. Bunda sahabenin uygulaması ve caiz görülmediği takdirde cumanın kılınmaması endişesi gibi nedenler etkili olmuştur. İki grubun delillerinin incelenmesi sonucunda adaletin şart olup olmadığını imamların durumuna göre değişebileceğini söyleyebiliriz: a. Namaz kıldırın kimse vali veya naibi ise zarurete binaen namaz sahihtir. Aksi takdirde Cumanın ve cemaatin terkedilmesi söz konusu olur. b. Fıskı namazına etki eden (namazı hafife alması ve önemsememesi gibi) kimsenin imameti sahih değildir. c. Bu ikisinin dışında kalanların imamlığı kerahetle birlikte caizdir. Zira ibadette asıl olan sahih olmasıdır. Butlan, delilin varlığında söz konusudur. Günümüzde Türkiye'de imamlar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından atandıklarından DİB'in atamalarda, en azında zahiri adaleti göz önünde bulundurması gerekir, denilebilir. Çünkü imamın adil olması, cemaate güven vermesi, sözünün dinlenmesi ve cemaat üzerinde etkili olması açısından önemlidir.

3. Zekât Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında vekâleten zekât vermede vekilin adil olması, kendisine zekâtların teslim edildiği devlet başkanının adil olması ve zekât toplama memurunun adil olması gibi meseleler ele alınabilir. Günümüzde devletin zekât toplaması ve dağıtması söz konusu olmadığından biz sadece burada vekilin adaleti üzerine duracağız. Bilindiği üzere zekât, mali bir ibadet olduğundan mükellef, bizzat bu ibadeti yerine getirebileceği gibi vekil aracılığıyla da eda edebilir. Her ne kadar mükellefin zekâtını bizzat çıkarması daha faziletli ise de vekil aracılığıyla çıkarması da caizdir. Hanefî, Şafîi ve Hanbelilerin bir görüşüne göre vekilin adil olması şart değildir.³⁵ Çünkü ödemede dikkate alınan müvekkilin niyetidir, vekil ise sadece bir araçtır. Hanbeliler ise vekilin Müslüman ve adil olmasını şart koşarlar. Çünkü zekât bir ibadettir, kâfir eliyle yapılmaz.³⁶

4. Oruç Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında Ramazan ayının girmesini haber vermede aranan adalet ile Ramazan ayının çıkışını ve diğer ayların girişini haber vermede aranan adalet ele alınabilir. Biz birincisi ile yetineceğiz. Fakihler Ramazan hilalini gördüğünü iddia eden kimsede adaletin arandığı hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü

²⁹ İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, c. 1, s. 370.

³⁰ İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, c. 1, s. 350; Karafî, *ez-Zahîre*, c. 1s. 238, 239; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, c. 1, s. 485.

³¹ Bknz: Müslim, “Hudûd”, 29/8.

³² Karafî, *ez-Zahîre*, c. 2, s. 238; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 2, 255-255.

³³ Secde, 32/18.

³⁴ Bakara, 2/124.

³⁵ Nevevî, *el-Mecmu*, c. 6, s. 165, 181; Er-Ramlî, *Nihayetu'l-Muhtac*, c. 3, s. 139; El-Kâsânî, Alaeddîn, *Bedâi'u's-Sanâi*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, c. 2s. 40; İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, c. 2, s. 269; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 3, s. 198.

³⁶ El-Buhûtî, Mansur b. Yunus, *Şerhu Münteha'l-İradat*, Alemu'l-Kutüb, Kahire, 1993, c. 1, s. 449.

bu ya haber verme kabilindendir veya şahitlik kabilindendir. İkisinde de adalet şarttır. Ancak bu adaletin çeşidinde, sözü kabul edilenlerin sayısında, cinsiyetinde, şahitlik lafzının gerekip gerekmediği gibi hususlarda ihtilaf etmişleridir. Bu ihtilafları iki başlık altında toplayabiliriz.

a. Ramazan ayının girdiğini söylemek haber verme kabilindendir görüşü: bu görüşte olanlara göre kölenin ve kadının sözü kabul edilir, şahitlik lafzı ve belli bir sayı şart değildir. Delilleri: Nasıl ki farz namaz vaktinin girmesinde ve orucun başlama vaktinde müezzinin sözü kabul ediliyorsa, Ramazan ayının girmesini haber verme de dikkate alınır. Ancak bu görüşü savunanlar adaletin çeşidinde ihtilaf etmişlerdir. 1. Hanefilerin görüşü: hava kapalıysa zahiren adil olan tek bir kimsenin hilali gördüğünü haber vermesi yeterlidir. Hava açık ise bir kişinin görmesi yeterli değil, adil olmasalar bile birkaç kişinin görmüş olması gerekir. Çünkü açık havada sadece bir kişinin hilali gördüğünü iddia etmesi yanılması veya yalan söylediği ihtimalini güçlendirmektedir.³⁷ 2. Hanbelilerin görüşü: Adil olması durumunda bir kimsenin haber vermesi yeterlidir. Delilleri ise İbn Ömer (r.a.)’dan rivayet edilen “*İnsanlar hilali arıyorlardı, ben de Peygamber Efendimiz’e hilali gördüğümü haber verdim. Bunun üzerine oruç tuttu ve insanlara oruç tutmalarını emretti*”³⁸ hadistir. Ayrıca hilali gördüğünü söylemek birinin İslam’a girdiğine tanıklık etmek gibidir ve bir kişinin tanıklığı yeterlidir. Ramazanın çıktığını söylemek ise birinin İslam’dan çıktığını iddia etmek gibidir ki iki kişinin tanıklığına ihtiyaç duyar.³⁹

b. Ramazan ayının girdiğini söylemek şahitlik kabilindendir görüşü: Bu görüşte olanlara göre kadının ve kölenin sözü geçerli olmadığı gibi şahitlik lafzıyla eda edilmesi gerekir. Ancak şahit sayısında ihtilaf etmişlerdir. 1. Malikilerin meşhur görüşü, İmam Ebu Hanife ve Ahmed b. Hanbel’den gelen bir rivayet ile Şafii’nin iki kavlden birine göre iki ve daha fazla adil erkeğin şahitliği gerekir⁴⁰. Delilleri: “*Hilali görünce oruca başlayın tekrar bir hilali daha görünce orucu bırakın, bu usule devam edin hava bulutlu olur da göremez iseniz Ramazan’ı otuz güne tamamlayın. İki kişi hilali gördüklerini söylerlerse, oruca başlayın ve orucu bırakın*”⁴¹ hadisidir. Hadis iki kişinin şahitliğine vurgu yapmıştır. 2. Şafiilerin görüşü: Zahiren adil olan tek bir erkeğin şahitliği yeterlidir.⁴² Tek bir kişinin şahitliğinin kabul edilmesi ibadetlerde aranan ihtiyata daha uygundur.

5. Hac Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında kadının beraberinde gideceği mahremi veya arkadaşlarının adaleti, niyabeten hac veya umreye gidecek kimsenin adaleti ile hacda avlama cezasını tesbit edecek hakemlerde aranan adalet meseleleri ele alınabilir. Biz birinci meseleyi ele almakla yetineceğiz. Kadına haccın farz olabilmesi için yolculuk esnasında nefsi hususunda tam güven içinde olması gerekir. Bu konuda ittifak vardır. Kadının tek başına değil de yanında mahremiyle birlikte veya güvenilir bir arkadaş grubuyla hacca gitmesi tavsiye edilmektedir. Mahremin adaleti meselesinde iki görüş bulunmaktadır. Birincisi Şafiilerin görüşü: Mahremin adil olması veya fasık olmaması şart değildir. Onlara göre mahrem fasık da olsa akrabalık gayretinden dolayı kadını korur ve başına bir kötülük gelmesine engel olmaya çalışır. Dolayısıyla adaletten beklenen yarar gerçekleşmiş olur.⁴³ İkincisi Hanefilerin görüşü: En azında fasık olmaması gerekir. Çünkü fasığa güven olmadığından kadının kesin güvende olması söz konusu değildir.⁴⁴ Arkadaş grubuna gelince, kadının onlarla çıkmasına cevaz verenler, kadının kendini güvende hissedebilmesi için adaleti şart koşmuşlardır.⁴⁵

B. Muamelatta Adalet

Bu başlık altında alışveriş (bey‘), vakıf ve vasiyet meselelerindeki adalet ele alınacaktır.

1. Alışverişte Adalet

Alışverişte malın veya paranın teslimine aracılık eden kişide aranan adalet: Örneğin alışveriş akdinde alıcı ve satıcıdan her biri önce karşı tarafın malı veya parayı kendisine teslim etmesini istemesi, teslim

³⁷ El-Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi*, c. 2, s. 80.

³⁸ Ebu Davud, Sünen, Kitabu’s-Savm, Babun Fi Şehâdeti’l-Vahidi Ala Ruyeti hilali Ramadan, 2342.

³⁹ el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 3, s. 273.

⁴⁰ İbn Uleyş, Muhammed, *Minehu’l-Celil*, Daru’l-Fikr, Beyrut, 1989, c. 2, s. 109; El-Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi*, c. 2, s. 80; Şirbinî, *Muğni’l-Muhtâc*, c. 3, s. 143; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 3, s. 274.

⁴¹ Nesâî, Sünen, Kitabu’s-Sıyâm, Babu Kabuli Şehâdeti’r-Raculi’l-Vahidi, 2116.

⁴² Şirbinî, *Muğni’l-Muhtâc*, c. 3, s. 143; El-Heytmî, *Tuhfetu’l-Muhtac*, c. 3, s. 379.

⁴³ El-Heytmî, *Tuhfetu’l-Muhtac*, c. 4, s. 24.

⁴⁴ El-Merğînânî, Ali b. Ebubekir, *el-Hidâye*, Daru İhyai’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, t.y., c. 1, s. 133; İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi’l-Muhtar*, c. 2, s. 464.

⁴⁵ En-Nevevî, Yahya b. Şeref, *Minhâcu’t-Tâlibîn*, Daru’l-Fikr, Beyrut, 2005, c. 1, s. 87.

etmediği takdirde parayı veya malı vermeyeceği şeklinde bir anlaşmazlık olması halinde, Şafii ve Hanbeliler İmamın veya tayin edeceği adil bir kimsenin malı ve parayı teslim etmeye üzere aracı olacağını belirtmişlerdir. Günümüzde daha çok araç ve gayrimenkullerin satışında bu tür anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. İkinci bir örnek de rehin bırakılan malı muhafaza eden kimsenin adil olması: Alıcı ve satıcı bir malı bir şahsın yanına rehin bırakmak üzere anlaşmaları takdirde söz konusu kişinin de adil olması gerektiği hususunda dört mezhep ittifak halindedir.⁴⁶

2. Vakıf Meselelerinde Adalet

Vakıf malına nezaret eden kimsenin adaleti hususunda dört görüş vardır:

Şafiiler ve bazı Hanefilere göre vakıf nazırının (müdür) adil olması gerekir. Fasık olması durumunda azledilir. Zira vakıftan beklenen menfaatin gerçekleşmesi ancak adil kimsenin tayiniyle gerçekleşebilmektedir.⁴⁷ Malikilere göre vakıf lehtarlarının reşit olması durumunda nazırın adil olması gerekmemektedir. Zira reşit olmaları durumunda maslahatlarına aykırı tasarruflara engel olabileceklerdir.⁴⁸ Hanefilere göre Adalet, atama şartı değil, evleviyet şartıdır. Onlara göre fiske dolaylı nazır azledilemez. Sadece vakfeden kimse (vâkıf) veya hâkim onu azledebilir. Zira kadılık gibi daha önemli bir görevde bile adalet atama şartı değil evleviyet şartı iken, nasıl olur da kadılıktan daha düşük bir görev olan vakıf nezaretinde atama şartı olabilir.⁴⁹ Hanbelilere göre vakıf lehtarlarının vakfa nezareti veya vakfedenin nazırını tayin etmesi durumunda nazırda adalet şartı aranmaz. Bunun dışındaki durumlarda aranır. Zira nazırın tayinindeki amaç vakıf lehtarlarının hakkını korumaktır. Bu da vakıf lehtarlarının nazır olması durumunda gerçekleşmektedir.⁵⁰

3. Vasiyet Meselelerinde Adalet

Vasi tayininde adaletin şart koşulması hususunda üç görüş bulunmaktadır. Cumhura göre (Şafiiler, Hanbeliler, İmam Malik ve bazı Malikiler ile Hanefilerden Muhammed b. Hasan), vasinin adil olması gerekir. Delilleri, “*Hiç mü'min, fasık gibi olur mu? Bunlar (elbette) eşit olmazlar*”⁵¹ ayetidir. Ayrıca musalehin malının korunması için adil ve güvenilir kişinin tayin edilmesi gerekir.⁵² Hanefiler ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre adalet şart olmayıp adil olmayan kimseler de vasi tayin edilebilir. Zararından endişe edilmesi durumunda hâkim onu azledebilir. Delilleri; fasık olan kimse nefsi hususunda velayet sahibi olup genellikle güvenilir olmasıdır. Buna binaen vasi tayin edilebilir.⁵³ Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer bir rivayete göre beraberinde adil bir kimse bulundurulması durumunda adil olmayan kimse de vasi tayin edilebilir.⁵⁴ Ancak mal ve hakların korunması ve vasiyetin eksiksiz yerine getirilebilmesi için adaleti şart koştan görüşün tercihe şayan olduğu kanısındayız.

C. Aile Hukukunda Adalet

1. Nikâh Meselelerinde Adalet

Bu başlık altında denklikte adalet, veli'de adalet ve şahitlerde adalet meseleleri incelenebilir.

a. Denklikte adalet: genel olarak fakihler, denkliği (erkeğin kadına denk olmasını) nikahın lüzum şartı olarak görmektedir. Denklikte aranan kriterlerin başında da din/dindarlık gelmektedir. “*Hiç mü'min, fasık gibi olur mu? Bunlar (elbette) eşit olmazlar*.”⁵⁵ Toplumda dinle övünmek neseple övünmekten önce gelir. Kadın fasığın yanında kendini güvende hissetmediği gibi kocasının fiskeyle da ayıplanmaktadır. Ayrıca fasığın şahitliği merdud olup can ve mal hususunda kendisine güvenilememektedir.⁵⁶

⁴⁶ İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim, *el-Bahru'r-Râik*, Daru'l-Kitabi'l-İslami, Kahire, t.y., c. 8, s. 290; El-Harşi, *Şerhu Muhtasar Halil*, c. 5, s. 248; En-Nevevî, Yahya b. Şeref, *Minhâcu't-Tâlibîn*, c. 1, s. 116; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 5, s. 163.

⁴⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 5, s. 244; En-Nevevî, *Minhâcu't-Tâlibîn*, c. 1, s. 170.

⁴⁸ El-Hattâb, Ebu Abdullah, Muhammed b. Muhammed, *Mevâhibu'l-Celil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1992, c. 6, s. 37.

⁴⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 5, s. 244; İbn Abidin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, c. 4, s. 380.

⁵⁰ el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 7, s. 67.

⁵¹ Secde, 32/18.

⁵² İbn Uleyş, *Minahu'l-Celil*, c. 9, s. 580; El-Heytmî, *Tuhfetu'l-Muhtac*, c. 4, s. 86; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 7, s. 285; El-Merğînânî, *el-Hidâye*, c. 4, s. 538.

⁵³ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 8, s. 522; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 7, s. 288.

⁵⁴ el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 7, s. 288.

⁵⁵ Secde, 32/18.

⁵⁶ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 3, s. 142; Ed-Dusûkî, *Haşiyetu'd-Dusûkî Mea Şerhi'l-Kebir Li'd-Derdir*, c. 2, s. 249; El-Maverdi, *el-Hâvi'l-Kebir*, c. 9, s. 101; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 8, s. 107.

b. Veli'de adalet: Alimler şu iki hususta ittifak etmişlerdir: 1. Durumu gizli olan kimsenin (mestûru'l-hâl) nikah velayetinin geçerli olduğu, 2. Denk olmayan biriyle evlendirdiği takdirde kızının başına gelebilecek kötülöklere aldırış etmeyen fasığın velayetinin geçersiz olduğu. Bu iki durum dışında velinin adaleti hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafiiler, Hanbeliler ve bazı malikiler nikâh velisinin adil olmasını şart koşmuşlardır. Buna göre (imam/devlet başkanı hariç) fasığın velayeti geçerli değildir. Delilleri, Secde 32/18 ayeti ve kıyastır. Bunlar nikâh velayetini mal velayetine kıyas ederek ikisinin de geçerli olmadığını ifade etmektedirler.⁵⁷ Hanefiler ve Malikilere göre adalet kemal şartıdır, Hanbelilerden gelen bir rivayete göre ise hiçbir surette şart değildir.⁵⁸ Delilleri, “Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin”⁵⁹ ayetidir. Ayetin ifadesi genel olup adil ve fasık arasında herhangi bir ayırım bulunmamaktadır. Bugüne kadar herhangi bir itiraz ve inkâr olmaksızın insanlar kızlarını evlendirmeye devam edegelmişlerdir. Bu da icmanın oluşuna delalet eder. Ayrıca fisk nikâhtaki velayete olumsuz etki etmez. Velinin şefkat ve merhameti onu kızın maslahatına uygun davranmaya sevk eder.

c. Şahitlerde adalet: Şahitlerde adalet vasfının aranması hususunda fakihler arasında ihtilaf vaki olmuştur. Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre şahitlerin adil olması gerekir.⁶⁰ Delilleri: 1. “Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun”⁶¹ ayetidir. Ayette Yüce Allah ric'at hususunda iki adil şahit tutulmasını emretmiştir. Nikâhta ise bu evleviyetle gereklidir. 2. “Şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun”⁶² ayeti muamelat hususunda kendilerinden hoşnut olunan ve güvenilen şahitlerin tutulması emredilmektedir. Namus konusunda güvenilir şahitlerin tutulması evleviyetle gerekir. Bu da ancak adil olmaları durumunda söz konusu olabilir. 3. “Bir veli ve iki adil şahit olmadan nikâh olmaz”⁶³ hadisi. Bu hadiste şahitlerin adalet vasfına haiz olması vurgulanmaktadır. Hanefiler ve Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre şahitlerin adil olması gerekmemektedir. Nikâh akdi iki fasığın şahitliğiyle de munakid olur.⁶⁴ Delilleri: 1. Fasığın nikâhına kıyasla şahitliği de geçerlidir. 2. Şahitlikten maksat zina ithamını bertaraf etmektir. Bu da iki fasığın hazır bulunmasıyla da gerçekleşebilmektedir. 3. Fasığın velayeti geçerli olduğu gibi şehadeti de geçerlidir. İki grubun delillerini değerlendirecek olursak şunu söyleyebiliriz: Birinci grubun görüşü takvaya uygun olmakla birlikte ikinci grubun görüşü, özellikle adalet vasfına haiz kimselerin nadir bulunduğu günümüzde, uygulamaya daha elverişli olduğu söylenebilir.

2. Hidâne (Çocuk Bakım ve Himayesi)'de Adalet

Fakihler bu konuda iki farklı görüşe sahiptirler: Şafii ve Hanbelilere göre çocuğun bakım ve himayesini üstlenen kişinin (hâdın) zahiri adaletle sahip olması gerekir.⁶⁵ Zira hidâne de bir çeşit velayettir ve velayetin şartı adalettir. Ayrıca kendi nefisini ıslahtan aciz olan kimsenin başkasını (çocuğu) ıslah etmesi düşünülemez. Hanefi ve Malikilere göre hâdın, güvenilir olmak koşuluyla fasık olsa da olur. Ancak fiski çocuğun eğitim ve terbiyesine zarar verecekse olmaz.⁶⁶

3. Kıyâfet Meselesinde Adalet

Arapça kavf kökünden türeyen kıyâfe(t) “iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek” anlamına gelir. Eskiden Arabistan'da yerdeki ayak izlerine bakarak iz sahibi hakkında bazı tesbitlerde bulunan, kişiler arasındaki benzerliklerden, özellikle ayak benzerliklerinden akrabalık derecesini belirlemeye çalışan kimselere kâif denmekteydi.⁶⁷ Cumhura (Şafii, Hanbeli ve Malikilerin zahir görüşüne) göre kıyâfetle

⁵⁷ Karâfi, *ez-Zahîra*, c. 4, s. 245; En-Nevevî, *Minhâcu't-Tâlibîn*, s. 207; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 8, s. 73.

⁵⁸ El-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi*, c. 2, s. 239; El-Mevâk, Muhammed b. Yusuf, *et-Tâc ve'l-İklîl*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, c. 5, s. 71; İbn Kudâme, *el-Muğni*, c. 7, s. 22.

⁵⁹ Nûr, 24/32.

⁶⁰ İbn Uleyş, *Minehu'l-Celil*, c. 3, s. 258; El-Maverdi, *el-Hâvî'l-Kebîr*, c. 9, s. 60; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 8, s. 102.

⁶¹ Talâk, 65/2.

⁶² Bakara, 2/282.

⁶³ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübrâ ve Fî Zeylihî el-Cevheru'n-Nakî*, Meclisü Dâirati'l-Meârifî'n-Nizâmiyye el-Kâineti fi'l-Hind bi Beldeti Haydarâbâd, 1344 h. VII, s. 125; Dârekutnî, III, 221.

⁶⁴ El-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi*, c. 2, s. 255.

⁶⁵ El-Heytmî, *Tuhfetu'l-Muhtac*, c. 8, s. 357; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 9, s. 423.

⁶⁶ El-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi*, c. 4, s. 43; İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 4, s. 181; ed-Derdîr, *Şerhu'l-Kebîr*, c. 2, s. 528.

⁶⁷ Mengi, Mine, “Kiyâfetnâme”, *DİA*, 2002, Ankara, XXV, ss. 513-514, s.513.

nesebin sabit olabilmesi için kâif'in adil olması gerekir.⁶⁸ Zira kâif olan kişi hâkim, kâsım (taksim eden) ve şahit mesabesinde. Bunların tümünde de adalet şartı aranmaktadır.

D. Ceza ve Yargı Hukukunda Adalet

Bu başlık altında Şahitlerde adalet ile kadı ve yardımcılarında adalet meselesi ele alınacaktır.

1. Şahitlerde Adalet

Fakihler şahitliğin kabulü için adaletin şart olup olmaması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik, Şafii ve Hanbelilere göre şahitliğin kabulü için adalet vasfı şarttır. Adil olmayan kimsenin şahitliğine itibar edilmez.⁶⁹ Delilleri: 1. “*şahitliklerine razı olduğunuz/güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun*”⁷⁰ ayeti. Güvenilen ve razı olunan kişi ise adil kişidir. 2. “*İçinizden iki adil kimseyi şahit tutun*”⁷¹ ayetinden anlaşılan adil olmayan kimsenin şahitliğinin kabul edilmeyeceğidir. 3. Malların ve canların korunması ancak adalet şartıyla mümkün olabilmektedir. Hanefiler şahitliğin kabulü için adalet şartını aramamaktadırlar. Kadı fasıkın doğru söylediğine kanaat getirirse şahitliğini kabul edebilir.⁷² Delilleri: 1. “*şahitliklerine razı olduğunuz/güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun*”⁷³ ayeti. Ayette şahitler; razı olunan ve razı olunmayan şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Bu da fasığın da aslında şahit olabileceğini gösteriyor. 2. Velayetinin sıhhati şahitliğinin de sahih olduğuna delalet eder. Şu hususu da belirtmekte fayda vardır: Fakihler kısas ve hadlerde batını adaletin şart olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Yukarıda söz konusu olan ihtilaf ise kısas ve hadler dışındaki alanlarla ilgilidir. Maliki, Şafii, Hanbeli ve Hanefilerden Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre (ki Hanefilerde fetva sahibeynin görüşüne göredir) kısas ve hadlere kıyasla buralarda da batını adalet şarttır. Ebu Hanife'ye göre zahiri adalet de yeterlidir.⁷⁴

2. Kadı (Hâkim) ve Yardımcılarında Adalet

Fakihler kadının tayininde adaletin şart olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Maliki, Şafii, Hanbeli ve bazı Hanefi fakihlerine göre kadı'nın adil olması gerekir, fasıkın hâkimliği sahih değildir. Buna göre atandıktan sonra fasık olan kadı azledilir.⁷⁵ Delilleri genellikle şahidin adaleti için öne sürdükleri delillerdir. Kaldı ki hâkim'in üstlendiği görev şahidinkinden daha önemlidir. Burada aranan adalet batını adalettir. Hanefilere göre ise adalet evleviyet şartıdır, sıhhat şartı değildir. Yani adil olan kişi görevlendirmede adil olmayana takdim edilir. Bununla birlikte fasığın atanması da sahihtir.⁷⁶ Buna göre daha sonra fasık olan kadı azledilmez.

Hâkimin emrinde çalışan diğer memurlarda da, üç mezhebe göre adalet şartı aranmaktadır.⁷⁷ Çünkü fasık olan memurların rüşvet almak, davacı ve davalıların sırlarını ifşa etmek gibi hareketler içine girmeleri kaçınılmazdır.

SONUÇ

İslam dini insanın huzur ve saadeti için birçok ilke vazetmiştir. Bu ilkelerin başında adalet ilkesi gelmektedir. Kur'an ve Sünnette adalet teşvik ve tavsiye edilmiş, adaletin zıddı zulüm ve fısık yerilmiş ve sakındırılmıştır. Referansı Ku'an ve Sünnet olan İslam hukukunda da adaletin önemi ve hükümlere etkisi bariz bir şekilde görülebilmektedir. Fakihler ibadet, muamelat, aile, yargı ve ceza gibi fıkın tüm konularında, detaylarda fark olmakla birlikte adalet ilkesini ön plana çıkarmışlardır. Bunu toplum düzeninin sağlanması, birey haklarının korunması, zulüm ve haksızlıkların önüne geçilmesi ve her hak sahibinin hakkına kavuşması düşüncesiyle yaparak adalet ilkesini en güzel şekilde yerleştirmeye ve tatbik etmeye çalışmışlardır.

Fakihler, adaleti, dönemlerinin sosyo-kültürel durumunu da dikkate alarak tanımlamış, rükün ve şartlarını belirtmiş ve değişik taksimata tabi tutmuşlardır. Adaleti özetle, sözünde ve davranışlarında

⁶⁸ El-Heytmî, *Tuhfetu'l-Muhtac*, c. 10, s. 348; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 6, s. 459; Karâfi, *ez-Zahîra*, c. 1, s. 141.

⁶⁹ El-Mevâk, *et-Tâc ve'l-İklîl*, c. 8, s. 162; El-Maverdi, *el-Hâvî'l-Kebîr*, c. 16, s. 181; el-Merdâvî, *el-İnsâf*, c. 12, s. 43.

⁷⁰ Bakara, 2/282.

⁷¹ Talâk, 65/2.

⁷² El-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi*, c. 6, s. 268-270.

⁷³ Bakara, 2/282.

⁷⁴ El-Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi*, c. 6, s. 270; Karâfi, *ez-Zahîra*, c. 10, s. 198; El-Maverdi, *el-Hâvî'l-Kebîr*, c. 16, s. 179; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 10, s. 57.

⁷⁵ İbn Abidin, *Haşiyetu Reddî'l-Muhtar*, c. 5, s. 356; Karâfi, *ez-Zahîra*, c. 10, s. 16; El-Maverdi, *el-Hâvî'l-Kebîr*, c. 16, s. 158; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 10, s. 37.

⁷⁶ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Râik*, c. 6, s. 283; İbn Abidin, *Haşiyetu Reddî'l-Muhtar*, c. 5, s. 355.

⁷⁷ Ez-Zeyle'î, Osman b. Ali, Tebyînu'l-Hakâik, el-Matbaatu'l-Emîriyye, Kahire, 1313 h., c. 4, s. 212; Karâfi, *ez-Zahîra*, c. 10, s. 62; Şirbinî, *Muğnî'l-Muhtac*, c. 6, s. 282, 283; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, c. 10, s. 64.

Allah ve Resulünün hoşnut olacağı şekilde hareket etmek şeklinde tanımlamışlardır. Buna göre adalet için dinde istikamet ve kişilikte istikamet sahibi olmayı şart koşmuşlar ve adaleti bâtni ve zahiri adalet olmak üzere iki kısımda mütalaa etmişlerdir.

Had ve kıyas gibi davaların şahitlerinde batni adalet ittifakla şart koşulmuş, diğer konularda ise genel olarak zahiri adaletle yetinilebileceği ifade edilmiştir. Adalet konusunda mütesahil olan mezhebin Hanefi mezhebi olduğu görülmüştür. Öyle ki yargı ve ceza dışındaki pek çok konuda adaleti şart koşmadıkları tesbit edilmiştir. Adalet konusunda en katı mezhep ise Şafii mezhebi olduğu görülmektedir. Daha sonra diğer iki mezhep gelmektedir. Şafii mezhebi hemen hemen tüm konularda adaleti şart olarak öne sürmektedir. Şafii mezhebinin adaletle ilgili görüşünü desteklemek ve takvaya daha uygun görmekle birlikte Hanefi mezhebinin görüşünü, özellikle yargı ve ceza dışındaki konularda daha uygulanabilir görmekteyiz. Her iki adalet (batni-zahiri) zan ifade etme bakımından eşittir. Ancak daha güçlü zan ifade etmesi hasebiyle batni adalet zahiri adalete tercih edilmektedir. Kur'an ve Sünnet her alanda adaleti ve adil davranmayı emretmektedir. Bundan dolayı adaletin önemi iyi anlatılmalı ve ilke olarak, kâğıt üzerinde kalmadan hayata geçirilmelidir. Bu hem toplumun huzur ve saadeti için hem de devletin bekası için büyük önemi haizdir. Unutulmamalıdır ki adalet mülkün temelidir.

KAYNAKÇA

- Aydınlı, Abdullah, “adâlet” *DİA*, 1988.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, *es-Sünenü'l-Kübrâ ve Fî Zeylihî el-Cevheru'n-Nakî*, Meclisü Dâirati'l-Meârifî'n-Nizâmîyye el-Kâineti fi'l-Hind bi Beldeti Haydarâbâd, 1344 h.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebu Abdullah. *Sahîhu'l-Buhârî*. Beyrut, Daru Turuki'n-Necât, 1422 [2000-2001].
- Çağrıçı, Mustafa, “Adâlet”, *DİA*, 1988.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer, *Sünen-i Dârekutnî*, (Tahkik: Şuayb el-Arnâvut), Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 2004.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Es'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, Daru's-Selam, Riyad, 1999.
- ed-Dibyân, Ebu Ömer Dibyân b. Muhammed, *Mevsuatu Ahkâmî't-Tahare*, t.y.
- Ed-Dusûkî, Muhammed b. Ahmed, *Haşiyetu'd-Dusûkî Mea Şerhi'l-Kebir Li'd-Derdir*, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- El-Buhûtî, Mansur b. Yunus, *Şerhu Münteha'l-İradat*, Alemu'l-Kutüb, Kahire, 1993.
- El-Harşî, Muhammed b. Abdullah, *Şerhu Muhtasar Halil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- El-Hattâb, Ebu Abdullah, Muhammed b. Muhammed, *Mevâhibu'l-Celil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1992.
- El-Heytmî, Ahmed b. Muhammed, *Tuhfetu'l-Muhtac*, el-Mektebetu't-Ticariyeti'l-Kubra, Mısır, 1983.
- El-Kâsânî, Alaeddîn, *Bedâi'u's-Sanâi*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.
- El-Maverdi, Ali b. Muhammed, *el-Hâvî'l-Kebîr*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1999.
- El-Merdâvî, Alaeddîn, *el-İnsâf*, Daru İhyau't-Turâsî'l-Arabi, Beyrut, t.y.
- El-Merğînânî, Ali b. Ebubekir, *el-Hidâye*, Daru İhyai't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- El-Mevâk, Muhammed b. Yusuf, *et-Tâc ve'l-İklîl*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- En-Nevevî, Yahya b. Şeref, *Minhâcu't-Tâlibîn*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 2005.
- Er-Ramlî, Muhammed b. Ahmed, *Nihayetu'l-Muhtac*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1984.
- Ez-Zeyle'î, Osman b. Ali, *Tebyînu'l-Hakâik*, el-Matbaatu'l-Emîrîyye, Kahire, 1313h.
- Gazali, Muhammed b. Muhammed, *el-Mustasfa*, Daru'l-Kutübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1413 h.
- İbn Abdi'l-Berr, Yusuf b. Abdullah, *el-Kâfi Fi Fikhi Ehli'l-Medine*, Mektebetü'r-Riyad el-Hadîse, Riyad, 1400 h.
- İbn Abidin, Muhammed Emin, *Haşiyetu Reddi'l-Muhtar*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1992.
- İbn Hümâm, Muhammed b. Hümam, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut.
- İbn Kudame, Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, Mektebetu'l-Kahire, 1968.
- İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim, *el-Bahru'r-Râik*, Daru'l-Kitabi'l-İslami, Kahire, t.y.
- İbn Uleyş, Muhammed, *Minehu'l-Celil*, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1989.
- Karafi, Ahmed b. İdris, *el-Furûk*, Alemu'l-Kutüb, Beyrut.
- Karâfi, Ahmed b. İdris, *ez-Zahîra*, Daru'l-Garbi'l-İslamî, Beyrut, 1994.
- Karaman, Hayreddin, “Adâlet”, *DİA*, 1988.
- Malik b. Enes (v. 179 h.), *el-Muvatta*, (thk. Muhammed Mustafa el-Azamî), Müessesetü Zayd, Ebû Zaby, 2004.

- Mengi, Mine, “Kiyâfetnâme”, *DİA*, 2002, Ankara, XXV, ss. 513-514.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, (206-261 h.) *el-Cami'us-Sahîh*, Beytü'l-Efkâr ed-Devliyye, Rıyad, 1998.
- Nevevi, Yahya b. Şeref, *el-Mecmu*, Darul-Fikr, Beyrut, t.y.
- Râzî, Fahreddîn Muhammed b. Ömer, *el-Mahsûl*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1997.
- Suyûtî, Abdurrahman b. Ebubekir, *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Şirbini, Muhammed b. Ahmed el-Hatib, *Muğni'l-Muhtac*, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. el-Camiu'l-kebîr (Sünenü't-Tirmizî), Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.

**THE EFFECT OF E-GOVERNMENT APPLICATIONS TO UNIVERSITY STUDENTS IN
TURKEY AND DIGITALIZATION; A STUDY ON
ÇUKUROVA UNIVERSITY KOZAN VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS**

Ayşe BOZKURT

Öğretim Görevlisi, Çukurova Üniversitesi

ABSTRACT

The recent rapid change in information and communication technologies is reflected in all areas of life. In today's world where technology continues to be an integral part of life, the concept of 'electronic state', an absolute result of the digitalization of public services, has entered our lives. In recent years, emerging discourse of effects resulting from digitization concept of electronic government of Turkey to the opportunities, challenges and innovations is also reflected in the number of public services. In addition to the use of e-government, it is also of great importance that existing applications respond to citizen wishes. In this study, some questions such as what e-government application and digitalization discourse means in higher education institutions, their thoughts about e-government, and the sides of which are thought to be developed or needed to be developed were asked to the students of Çukurova University Kozan Vocational School.

The study was carried out at Çukurova University Kozan Vocational School in the fall semester of 2018-2019 academic year. The study group consists of students studying at the university. It is thought that the research done on the students will contribute to the literature.

Key Words: Digitalization, e-government, high education

INTRODUCTION

Nowadays, the age of change leads to change and changes in science, technology, economics, social and cultural values and many other areas. Changes and developments in information and communication technologies affect all areas of life. The most important of these is that the Internet is one of the concepts of service that provides the flow of information between state and citizen.

Changes in all areas of life and emerging technologies are effective in the field of public administration and force public administration to constantly change and renew itself. Especially the development of technology and the phenomenon of globalization have increased the expectations of the societies from the state by taking them into a race. In addition to the principal functions of the State, there is a process of web-based change in the service of the citizen. However, Turkey needs to develop its activities by closely following the digital developments and the changes arising in the harmonization process of the European Union.

When we look at the literature, Sevinç and Şahin (2013), in their research aimed at determining the problems facing the public employees in e-government applications, the phenomenon of e-government has not yet developed in our country and it is The power of the application.

Zhao and Khan (2013), ' ' An Empirical Study of E-government Service Adoption; Culture and Behavioral intention ' ' In his work has been researching the factors determining the use of citizens e-government.

Joseph (2015), ' ' Advantages and Disadvantages of E-government implementation ' ' in the work of the e-government in relation to the advantages and disadvantages of the institutions were found in a research.

Demir (2017), ' ' adoption of E-government application by public institutions: Gaziantep Tax Office example ' ' in the master's thesis on the level of e-government employees in public institutions and what e-government application levels .

Söğüt (2017), '' A research on E-government applications in the health sector: an example of Isparta ili '' The measurement of awareness levels, satisfaction and utilization levels of the E-pulse application of the people of Isparta in the master's thesis Intended.

To keep pace with this change in response to the needs of the state citizen, it has become the purpose of presenting the information to the process, producing and distributing it to the citizen. This has brought the concept of e-government that aims to enable citizens to exchange information and services between the public institutions and other institutions and institutions and to respond to the needs in a faster, more effective and efficient way. The E-Government concept will eliminate many problems arising from traditional public administration. In Turkey, we will address the implications of the e-government concept and the university students who create the sample.

PURPOSE OF RESEARCH

Technology constitutes a large part of life. Nowadays, many things such as communication, entertainment, information acquisition and sharing in line with technological appliances that are of great importance in the lives of young people are doing through technological environments. The literature screening shows that numerous municipal samples and e-government influence on citizens.

The aim of this study was to bring the word "electronic" in front of the words with digitalization and how to make a change in structural applications and the subject of the examination in the district of Kozan Adana Province, Çukurova University Kozan Vocational. It is to try to explain how they use this application to integrate with information technologies in the daily life of their students studying at the school.

The problem of research

In the district of Kozan in Adana, Çukurova University Kozan Vocational school students are benefiting from the possibilities offered by the digital age and what are the levels of knowledge and perception of these students on e-government? A number of questions have been identified for the purpose of this research.

Research questions

- What are the use cases and levels of the students' information and communication technologies (mobile phone, personal computer, laptop) and how often and for what purpose are they using?
- What are the services that students receive over the Internet, whether they are shopping and banking on the Internet, and whether they are safe to find these processes
- What are the advantages and disadvantages of state services that should be given on the internet and the pros and cons of the state service, which are the barriers to these services and the state What should be the methods that will improve and encourage these services?
- What is the definition of e-government and which e-government is the main site if students are sufficiently informed about the e-government?

Limitations of the research

The limitations of the study are as follows:

- The information and communication technology tools of the students are brought to the digital state services related to their ownership, usage levels, e-government information and perception levels as subject The advantages are limited by the questionnaire to determine their views on issues such as disadvantages.
- The study covers the fall semester of the 2018-2019 academic year at the time angle.
- In terms of research sample, he studied at Çukurova University Kozan Vocational School in 1. and are limited to classes 2. 1. At Higher School and 2-class students have been surveyed, but the survey participation rate is 90%, as there are students who do not want to participate in the study on the day the survey is applied.

RESEARCH FINDINGS AND DISCUSSION

In the research, the answers of the questions in the questionnaire applied to the students of higher education institutions were analyzed and the qualitative and quantitative observation findings were revealed. Graphs, figures and tables were used to present the survey results and findings. The data were sorted according to their repeatability and frequency. The results obtained from the survey data are presented in the text in% form together with the frequency values.

After the findings were determined, they were discussed by taking into consideration the previous researches and the results. Similarities and differences were emphasized and interpreted.

Table 1. Number of students and number of department-based surveys

Departments of students	Number of students	Applied survey
Finance- banking and insurance	110	76
Office management	85	47
Local government	56	24
Accounting	50	36
Agriculture	27	19
Total	328	202

Table 2. Average age of the surveyed students

Age ranges of students	Number of students	Percentage
19 years and under	64	31,7
20-23	115	56,9
24 years and older	23	11,4
Total	202	100,0

The students who participated in the survey were asked what services they received over the internet and T.C. identity number inquiry, scholarship-fee search inquiry, homework-thesis research, information law service, bill payment, tax payment, tax number inquiry, mobile phone IMEI inquiry, traffic ticket inquiry-payment, passport request, online shopping, internet banking, it is indicated that they can mark more than one option by offering options such as resource search and no service.

Table 3. The services that the surveyed students receive from the internet

Online services	Number of students	Percentage
T. C. identity number inquiry	78	8.5%
Scholarship-fee search-inquiry	146	15.9%
Homework-thesis research	143	15.6%
Information law service	61	6.7%
Paying bills	87	9.5%
Paying taxes	18	2.0%
Tax number inquiry	15	1.6%
Mobile phone IMEI inquiry	34	3.7%
Traffic ticket inquiry-payment	20	2.2%
Passport request	11	1.2%
Online shopping	117	12.8%
Internet banking	118	12.9%
Resource review on specific topic	65	7.1%
I received no service	3	0.3%
Total	100.0	916%

Although the number of students participating in the questionnaire was 202, the number of students exceeded the sample number because the questionnaire was a multiple answer.

Among the students participating in the survey, financial services, judicial services, online payment-collection (invoice-debt) services, title-cadastre services, education (examination, registration) services, public order and security services, social security institution operations, health (online appointment) services They were asked to choose three services that they think should be given priority. The first priority of the students in the finance-banking and insurance department, the local administration department, the office administration department and the accounting department among the students of the Vocational School was education services, while the first priority of the students of the garden

agriculture department was the health services. The second and third priority were health and social security institution transactions in finance-banking and insurance department, local administrations department, office administration department, and health services and online payment-collection services in accounting and horticultural departments.

Table 4 . Services considered to be given priority to the students participating in the Survey

Priority Ranking	Finance-Banking and Insurance	Local Government	Office Management	Accounting	Agriculture
First Priority	Education Services	Education Services	Education Services	Education Services	Health Service
Second Priority	Health Service	Health Service	Health Service	Health Service	Education Services
Third Priority	Social Security Institution Transactions	Social Security Institution Transactions	Social Security Institution Transactions	Online Payment-Collection Services	Online Payment-Collection Services

The students who participated in the questionnaire were given ten factors about the aspects of the government services to be developed and encouraged through internet and their degrees of participation were asked.

The ranking of the first three factors that Kozan Vocational School students think will develop and promote e-government has been in the form of guaranteeing transaction security, providing detailed publicity and receiving services via mobile phone. In the majority of the ten factors, some of the students were undecided and some of them stated that they did not participate.

The three factors that finance-banking and insurance students think will improve e-government services are guaranteeing transaction security, providing a detailed introduction and receiving services by mobile phone, respectively.

The three factors that the students of the local administrations department thought would improve e-government services were in the form of guaranteeing transaction security, providing detailed publicity and decreasing the cost of internet usage.

The three factors that office management students think will improve e-government services are guarantee of transaction security, detailed introduction and simplification of transactions.

The three factors that the students of the accounting department thought would improve e-government services were the guarantee of transaction security, service by mobile phone and survey of the site.

The three factors that agriculture students think will improve e-government services are guaranteeing transaction security, simplifying transactions and reducing internet usage costs, respectively.

When the departments of Vocational School students are examined, it is seen that the inter-factor priority in all departments is to ensure transaction security.

The students who participated in the survey were given eight opinions about the advantages of e-government services and asked to what extent they participated in these factors.

The advantages of e-government services of all students studying at Kozan Vocational School are listed as the first three factors in order to save time, more work is done with less labor force and it is seen that service is available 24/7.

The three factors that finance-banking and insurance students think of as advantages of e-government services are time-saving, 7-day-24-hour service and more work with less labor.

The three factors that the students of the local administrations department consider as advantages of e-government services are that more work is done with less manpower, service is available 24/7 and saves time.

The three factors that office management students consider as advantages of e-government services are that they can be served 7 days 24 hours, save time and do more work with less labor.

The three factors ranking on the advantages of e-government services provided by accounting and agriculture students were the same. According to the answers given by the majority of the students, the three factors were that more work was done with less labor, saving time and providing service 24/7. Although the order of the answers given by the surveyed students is different according to their departments, the advantages of e-government services for the students studying in each of the five departments seem to be the same.

During or after the delivery of government services via e-government web address, a number of factors can be considered as prejudices and seen as disadvantages. The data for the five-factor options directed to students are as follows;

The opinions of all students of Kozan Vocational School on the disadvantages of using e-government among the five factors given are the fact that the process is not controlled, the unemployment increases and the content of the site is not understandable.

The three factors that finance-banking and insurance students perceive as disadvantages of e-government are the lack of understanding of the site content, the difficulty of accessing the site and the increase in unemployment.

The three factors that students of the local administrations think of their students as disadvantages of e-government are difficulty in accessing the site, increasing the unemployment and the difficulty of using the site.

The three factors that the students studying in the department of office management think of as the disadvantages of e-government are the increase in unemployment, respectively, the fact that the process is not checked and the content of the site is not understandable.

The three factors that students studying in accounting department think of as disadvantages of e-government are the increase in unemployment, respectively, the lack of comprehensible content and difficulty in accessing the site.

The three factors that students studying in the department of agriculture think of as disadvantages of e-government are the difficulty of using the site, the difficulty of accessing the site and the unclear content of the site.

The students who participated in the survey were asked how they define the e-government, and six different definitions were presented to the students who could not make any definition.

According to this, 38% of finance-banking and insurance students correctly define e-government, 33% of local government students, 55% of students of office administration, 41% of students of accounting department, 42% of students of gardening and agriculture department, They were able to identify. Approximately 39% of finance-banking and insurance students, 15% of students in office management, 31% of students in accounting and 22% of students in horticulture-agriculture e-government ” T.C. the use of the identification number in state affairs ”, 16% in the local government department, 6% in the office administration department and 10% in the horticultural department have students who have no idea about the definition of e-government.

In the survey, five options were presented to the students by asking which web address is the main gate of the government services. According to the results of the survey, 34% of finance-banking and insurance students, 34% of local government students, 17% of office management students, 33% of students of accounting department and 42% of students of horticultural department e -the state correctly defined. According to the survey results, more than 50% of the students think that the e-government web address is www.e-devlet.gov.tr.

RESULT

250 questionnaires were distributed to the sample volume group of the students of Çukurova University Kozan Vocational School, finance-banking and insurance department, local administrations department, office management department, accounting department and horticultural department.

The Cronbach's Alpha coefficient, which measures the reliability level of the questionnaires conducted in five departments, is 0.87. This shows that the surveys are reliable. Although the questionnaire is applied in different sections, it gives almost the same or similar results, indicating that the sampled volume represents the main mass.

While 54% of the students who participated in the survey found the transactions carried out over the internet to be safe, 46% did not trust the transactions carried out over the internet.

While the ranking of the services that students think should be given priority over the internet in banking, local administrations and office management departments is the same as education services, health services and social security services, education, health and online payment services in accounting department, health, education and online payment services. When all five sections are examined, it is seen that health and education services are among the students' priorities.

Although 57% of the 202 surveyed students stated that they were informed adequately about e-government, 30% of the students answered the e-government web address correctly. Approximately 67% of the students answered the e-government web address as www.e-devlet.gov.tr. According to this result, it was concluded that the students should be promoted and informed about e-government.

Based on the students who expressed their opinions and opinions as a result of the survey, opinions such as finding the e-government site complex, lack of sufficient number of services can be considered as the students do not know the content of e-government sites and did not examine the site in detail.

In the survey group consisting of students studying at the higher education institution, considering the level of education of the students, it is thought to be inadequate in finding and using the e-government web site in this period, which can be done by the e-government while every process that the students can do without going to institutions and organizations. While the educated sector experiences such problems, it is obvious that the uneducated sector will have difficulty in adopting, perceiving e-government and using the services on the website. This is an important result that needs attention.

As a result of the surveys and evaluations, increasing the studies related to e-government, making information, seminars and meetings, making e-government advertisement works easier, reaching the citizens more easily and faster, restructuring the state in line with the requests of the e-government citizens, the contents of the site can be understood, easy and functional It is clear that each citizen's e-government usage level will increase.

REFERENCES

- Sevinç, İ., Şahin A., 2013. A research in the province of Karaman to determine the problems faced by public employees in e-government applications, Süleyman Demirel University Journal of Economics and Administrative Sciences, 18 (2): p.197-212.
- Zhao, F., Khan, M.S., 2013. An empiricial study of e-government service adoption: culture and behavioral intention. International Journal of Public Administration, 36(10): p. 710-722.
- Joseph, R.S., 2015. "Advantages and disadvantages of e-government implementation" : literature review", International Journal of Marketting and Technology, 5 (9): p.18-34.
- Demir, O., 2017. Adoption of e-government application by public institutions: Gaziantep Tax Office Case, Master Thesis, Kahramanmaras Sutcu Imam University Journal of Social Sciences, Kahramanmaras.
- Söğüt, N., 2017. A research on e-government in health sector: Isparta province, Master Thesis, SDU Institute of Social Sciences, Isparta.